Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΧΑΣΜΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΕΤΑΞΑ

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
2003
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΚΥΡΟΜΑΝΟΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΧΑΣΜΟΥ
Κατὰ τὴν ἀρθρογραφία τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου καὶ τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ
Πρώτη ἔκδοσις 1994
Δευτέρα ἔκδοσις 2003

Copyright: Ἐκδοτικὸς Οἶκος ΚΥΡΟΜΑΝΟΣ
Προξένου Κορομηλᾶ 42
54622 Θεσσαλονίκη
τηλέφ.: 2310-282427
τηλεομ.: 2310-240331

Κεντρική διάθεσις: Βιβλιοπωλεῖο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
Ἑρμοῦ 61
54623 Θεσσαλονίκη
τηλέφ.: 2310- 282782
τηλεομ.: 2310-240331

ISBN: 960-7812-23-9

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΣΤΙΣ 11 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934 ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, εὑρισκόμενος στὰ Χανιά, ἐγκαινίασε μιὰ σειρὰ ἄρθρων στὴν ἐφημερίδα «Ἐλεύθερον Βῆμα» σχετικὰ μὲ τὸν Ἐθνικὸ Διχασμὸ τοῦ 1915. Ἔπειτα ἀπὸ δύο ἡμέρες, στὶς 13 Ὀκτωβρίου, ἐγκαινίασε τὴν δική του σειρὰ ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς γιὰ τὸ ἴδιο θέμα στὴν ἐφημερίδα «Καθημερινή». Ἔκτοτε οἱ δύο ἄνδρες συνέχισαν τὴν ἀρθρογραφία τους ἐπὶ μῆνες, ἕως ὅτου ὁ πρῶτος συνεπλήρωσε 37 ἄρθρα (τὴν 28 Νοεμβρίου 1934) καὶ ὁ δεύτερος 70 ἄρθρα (τὴν 23 Ἰανουαρίου 1935).

Ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἔναρξι αὐτῆς τῆς ἀντιμαχίας ἐδόθηκε ἀπὸ τὶς πολιτικὲς ἐξελίξεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Στὶς ἀρχὲς Σεπτεμβρίου 1934 ἡ κυβέρνησις τοῦ Π. Τσαλδάρη, στηριζόμενη στὸ Λαϊκὸ Κόμμα, κατέστησε γνωστὸ ὅτι α) θὰ ὑπεστήριζε τὴν ἐπανεκλογὴ τοῦ Ἀλεξ. Ζαΐμη στὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ β) θὰ ἔφερε πρὸς ψήφισι ἐκλογικὸ νομοσχέδιο ποὺ προέβλεπε τὸ πλειοψηφικὸ σύστημα. Ὁ Ἐλ. Βενιζέλος καὶ οἱ σύμμαχοί του ἡγέτες μικροτέρων κομμάτων ἀντιτάχθηκαν σ' αὐτὲς τὶς προθέσεις, ἂν καὶ πρὸ ἑξαετίας ὁ ἴδιος εἶχε ἐπανέλθει στὴν ἐξουσία μὲ τὸ πλειοψηφικὸ καὶ πρὸ πενταετίας εἶχε ἐκλέξει μὲ τὴν πλειοψηφία του στὰ κοινοβουλευτικὰ ὄργανα τὸν Ἀλ. Ζαΐμη ὡς πρόεδρο.

Ὁ Ἐλ. Βενιζέλος, ποὺ ὀλίγους μῆνες ἐνωρίτερα εἶχε ταλαιπωρηθῆ ἀπὸ μιὰ ἀπόπειρα δολοφονίας ἐναντίον του, ὅταν εἶδε ὅτι ἡ κυβέρνησις ἔμενεν ἀνένδοτη στὶς προθέσεις της, ἀναχώρησε γιὰ τὴν Κρήτη στὶς 22 Σεπτεμβρίου 1934 κι' ἐδήλωσε ὅτι ἀπ' ἐκεῖ θὰ διεφώτιζε τὴν κοινὴ γνώμη μὲ ἄρθρα του. Σὲ νεώτερες δηλώσεις του μετὰ τὴν ψήφισι τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου ἰσχυριζόταν ὅτι «ὁ ἐμφύλιος σπαραγμὸς κατέστη ἀναπόδραστος». Μὲ τὰ ἄρθρα του ποὺ ἀκολούθησαν αὐτὲς τὶς δηλώσεις θέλησε νὰ δείξη ὅτι ὁ ἐπικείμενος νέος διχασμὸς εἶναι νέα φάσις τοῦ διχασμοῦ τοῦ 1915· καὶ γι' αὐτὸ περιέγραψε τὰ αἴτια κατὰ τὰ δεδομένα τοῦ διχασμοῦ ἐκείνου. Καὶ σ' αὐτὰ ἀκριβῶς ἀπήντησε ὁ Ἰω. Μεταξᾶς, ὁ ὁποῖος δὲν ἦταν μὲν μέλος τοῦ κυβερνῶντος κόμματος, ἀλλὰ αἰσθανόταν ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες τοῦ Διχασμοῦ.

Πράγματι, οἱ δύο ἄνδρες μπορεῖ νὰ λεχθῆ ὅτι εἶναι οἱ μεγάλοι πρωτεργάτες τοῦ παλαιοῦ Ἐθνικοῦ Διχασμοῦ. Σ' αὐτὴν τὴν διαπίστωσι γιὰ τὸν Ἐλ. Βενιζέλο εἶναι ὅλοι σύμφωνοι, ἀφοῦ ὡς ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ στρατιωτικοῦ κινήματος τοῦ 1909 εἶχε ἀναλάβει τὴν πρωθυπουργία τῆς χώρας τὸ 1910, ἐδοξάσθηκε κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους καὶ ἦλθε σὲ σύγκρουσι μὲ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνο· ἀργότερα δὲ ὡς ἀδικημένος ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως, μὲ τὴν βοήθεια τῶν Γάλλων, ὠργάνωσε τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ ἐδίχασε τὴν Ἑλλάδα τὸ 1916.

Γιὰ τὸν Μεταξᾶ ὅμως ἡ ἰδιότης τοῦ πρωταγωνιστοῦ δὲν εἶναι ἐμφανής, διό-

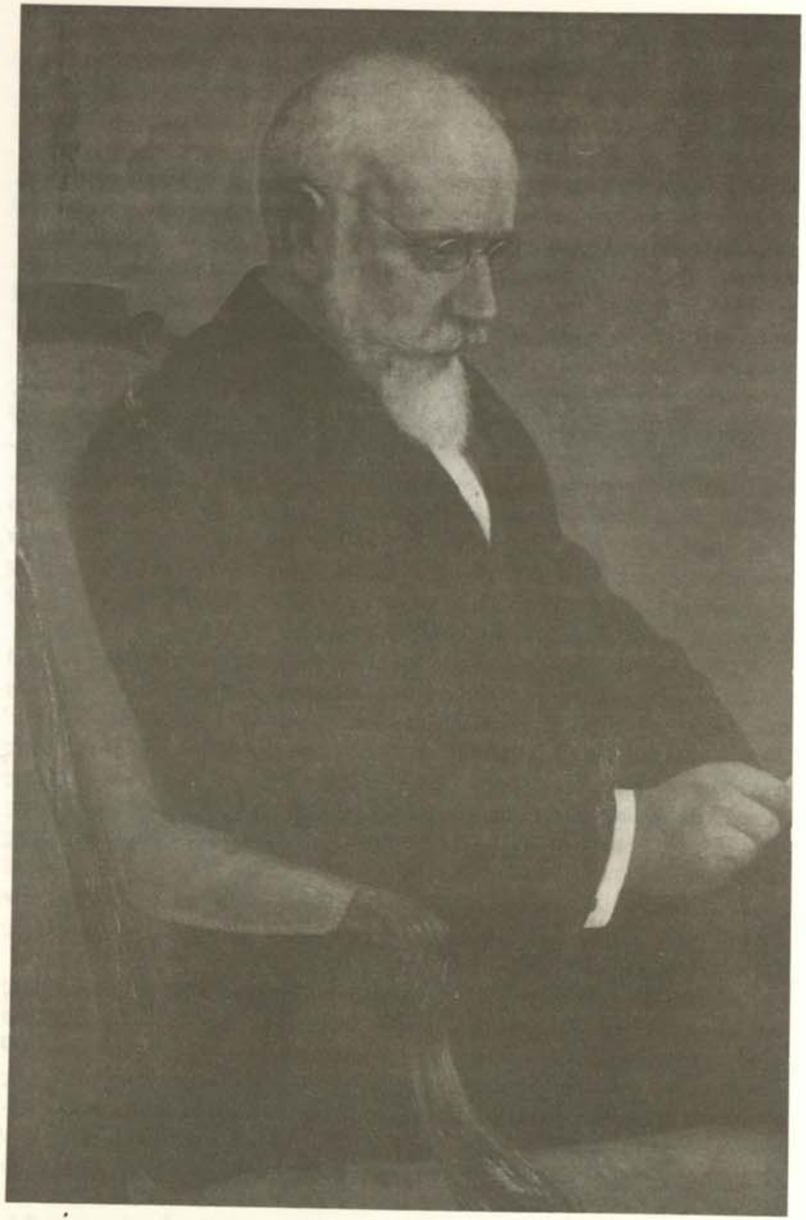

Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος.

τι τυπικὰ εὑρισκόταν σὲ κατώτερα κλιμάκια· ἕνας λοχαγὸς ἀρχικὰ κι' ἔπειτα ἀντισυνταγματάρχης, χωρὶς κανένα μερίδιο στὴν πολιτικὴ ἐξουσία, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀναδεικνύεται σὲ πρωταγωνιστὴ ἑνὸς Διχασμοῦ μὲ τόσο σοβαρὲς συνέπειες. Καὶ ὅμως ὁ Μεταξᾶς ἀναδείχθηκε. Ὡς λοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ εἶχε ὑπογράψει τὸ σύμφωνο στρατιωτικῆς συμμαχίας τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν Βουλγαρία στὴν Σόφια κατὰ τὶς παραμονὲς τοῦ Α' Βαλκανικοῦ Πολέμου καὶ τὸ πρωτόκολλο παραδόσεως τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τὸν Ταξὶν πασᾶ στὸν Ἕλληνα ἀρχιστράτηγο Διάδοχο Κωνσταντῖνο. Στὴν συνέχεια συνέταξε τὸ σχέδιο ἐπιχειρήσεων ποὺ ἐπέτρεψε πολὺ σύντομα τὴν ἐκπόρθησι τοῦ Μπιζανίου καὶ τὴν κατάληψι τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὸ σχέδιο ἐπιχειρήσεων ποὺ ἐπέτρεψε τὴν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἀνατροπὴ καὶ καταδίωξι τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ κατὰ τὸν Β' Βαλκανικὸ Πόλεμο. Ὡς ἀντισυνταγματάρχης ὑπαρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τὸ 1914 συνέταξε σχέδιο αἰφνιδιαστικῆς ἐπιχειρήσεως πρὸς κατάληψι τῶν Δαρδανελλίων ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Στρατό, ἀλλὰ τὸ ἑπόμενο ἔτος συνέστησε νὰ ἀπόσχη ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὶς συμμαχικὲς ἐπιχειρήσεις κατὰ τῶν Δαρδανελλίων, διότι τὶς ἐθεωροῦσε καταδικασμένες σὲ ἀποτυχία λόγῳ τῆς ὀχυρώσεώς των κατὰ τὸ μεταξὺ διάστημα καὶ λόγῳ ἐπιστρατεύσεως τῆς Τουρκίας. Καὶ ὅπως εἶναι γνωστὸ ἡ συμμαχικὴ ἐκείνη ἐπιχείρησις ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὶς θλιβερώτερες ἀποτυχίες τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Οἱ δυὸ ἄνδρες ἐγνώριζαν καὶ ἀνεγνώριζαν ὁ ἕνας τὴν ἀξία τοῦ ἄλλου. Ἐκεῖνο ποὺ κυρίως παρεμπόδιζε τὴν ὁμαλὴ συνεργασία τους, πλὴν τοῦ ὅτι καὶ οἱ δυὸ εἶχαν ἀπέραντες φιλοδοξίες, ἦταν ἡ διαφορετικὴ ἐκτίμησις τῶν ἑκάστοτε καταστάσεων. Ὁ Βενιζέλος ἐσκεπτόταν μὲ πολιτικὸ πρῖσμα, ὁ Μεταξᾶς μὲ στρατιωτικό. Ἀρκεῖ τοῦτο τὸ παράδειγμα. Τὸ 1915 ὁ Βενιζέλος ἐπέμενε νὰ μετάσχη ἡ Ἑλλὰς στὴν ἐκστρατεία τῶν Δαρδανελλίων μαζὶ μὲ τοὺς Δυτικοὺς Συμμάχους, διότι ἡ ἐπιτυχία της θὰ προσπόριζε στὴ χώρα μεγάλα πολιτικὰ κέρδη. Ὁ Μεταξᾶς ἀπέρριπτε κάθε σκέψι συμμετοχῆς, διότι ἦταν βέβαιος περὶ τῆς ἀποτυχίας της καὶ περὶ τοῦ ὅτι μετὰ τὴν ἀποτυχία αὐτὴ ἡ Ἑλλὰς θὰ εὑρισκόταν ἄοπλη στὸ ἔλεος τῶν Τούρκων καὶ τῶν Βουλγάρων.

Ἡ πρώτη συνάντησις τῶν δύο ἀνδρῶν ἔγινε ὑπὸ συνθῆκες ἄνισες. Ὁ Βενιζέλος ἦταν ὁ παντοδύναμος πρωθυπουργὸς ποὺ μόλις εἶχε ἀναλάβει τὴν πρωθυπουργία, κατόπιν ὑποδείξεως καὶ προβολῆς τοῦ στρατιωτικοῦ συνδέσμου, ποὺ οὐσιαστικὰ τὸν εἶχε μετακαλέσει ἀπὸ τὴν Κρήτη, καὶ ψῆφο τοῦ λαοῦ. Ὁ Μεταξᾶς ἦταν ἕνας ὑπὸ τὴν δυσμένεια τοῦ κινήματος κατώτερος ἀξιωματικὸς ποὺ εἶχε πεταχθῆ σὲ μιὰ μονάδα τῆς Λαρίσης. Ὁ πρῶτος ἐκάλεσε ξαφνικὰ τὸν δεύτερο τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1910 καὶ τοῦ προσέφερε τὴν θέσι τοῦ πρώτου ὑπασπιστοῦ του, κι' ἑπομένως τοῦ ἰδιαιτέρου στρατιωτικοῦ του συμβούλου· κι' αὐτὸς ἐδέχθηκε. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν στιγμὴ ἀρχίζει ἡ ἔνδοξη πορεία καὶ γιὰ τοὺς δυό. Τὸ 1915 ὁ κύριος παράγων ποὺ τοὺς ἐχώρισε ἦταν ἡ διαφορὰ νοοτροπίας ποὺ ἀναφέραμε.

Ὁ Βενιζέλος τὴν διαφοροποίησι τοῦ 1915 ἀποδίδει στὴν ἀντίθεσι μεταξὺ τῶν δυὸ πολιτικῶν παρατάξεων ποὺ ἰσχυρίζεται ὅτι ὑπῆρχαν· α) τῆς Βασιλικῆς Παρατάξεως, στὴν ὁποία μετεῖχαν οἱ παλαιότεροι πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ ποὺ εἶχαν

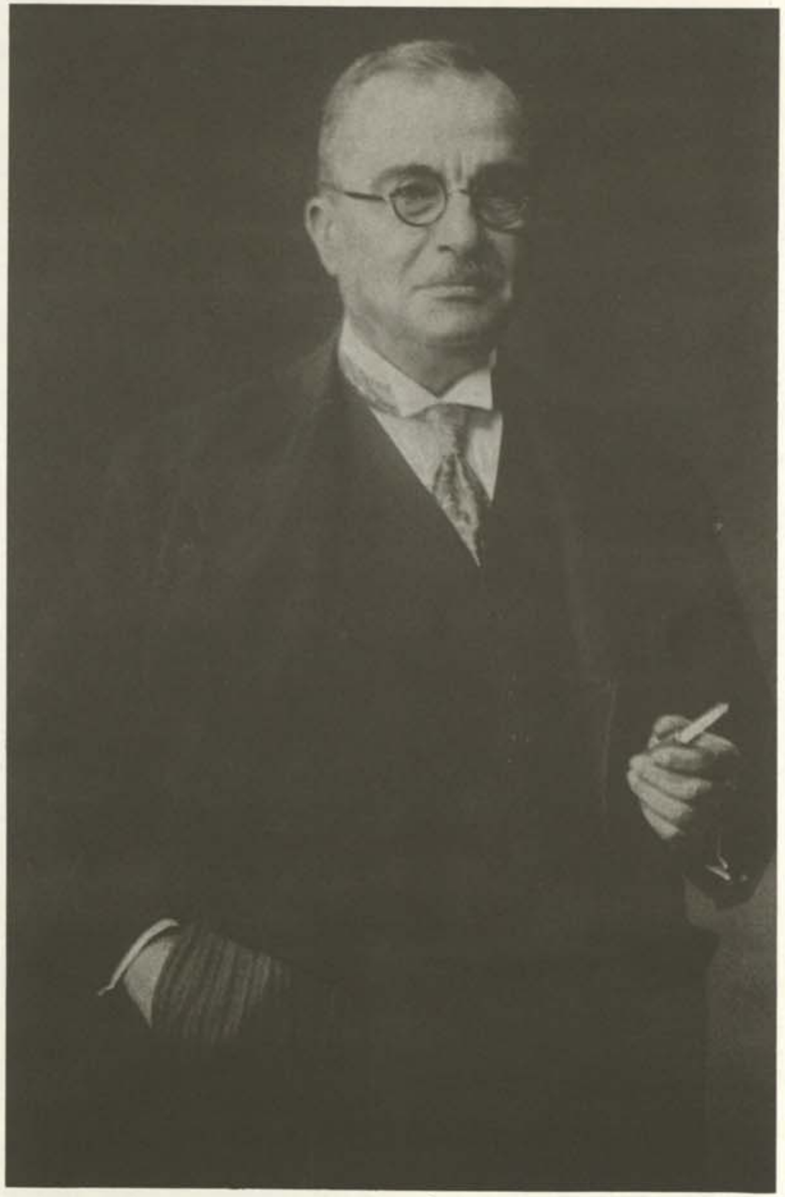

Ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς.

συντριβῆ ἀπὸ τὸ κίνημα τοῦ 1909, καὶ β) τοῦ Φιλελευθέρου κόμματος, τοῦ ὁποίου αὐτὸς ἦταν ἀρχηγός. Ὅπως γράφει, «Κατὰ τὴν βασιλικὴ πολιτική, ἡ Ἑλλὰς κουρασμένη ἤδη ἐκ τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων, ἔπρεπε νὰ μείνη οὐδετέρα καὶ νὰ μὴ μετάσχη ἑνὸς τόσον τρομεροῦ πολέμου, διὰ νὰ διατηρήση ἀθανάτους τὰς δυνάμεις της». Ἀντιθέτως «κατὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων θὰ ἦταν ἱστορικὸν ἔγκλημα νὰ μὴ μετάσχη εἰς τὸν πόλεμον ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ ἐκρίνετο ἡ τύχη ὅλων τῶν χωρῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐξετείνοντο αἱ ἐθνικαί μας διεκδικήσεις». Μὲ ἄλλους λόγους, κατὰ τὸν Βενιζέλο τὸ Βασιλικὸ Κόμμα ἦταν εἰρηνόφιλο καὶ τὸ Βινεζελικὸ φιλοπόλεμο.

Ὁ Μεταξᾶς δὲν συμμερίζεται αὐτοὺς τοὺς χαρακτηρισμούς. Τονίζει ὅτι δὲν ὑπᾶρχε Βασιλικὸ Κόμμα καὶ ὅτι πάντως ἡ παράταξις ποὺ χαρακτηρίζεται ἔτσι δὲν ἦταν γενικὰ ἐναντίον τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἐπέμενε ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ μείνη οὐδετέρα, ἕως ὅτου εὑρεθοῦν κατάλληλες συνθῆκες γιὰ τὴν συμμετοχή της στὸν Παγκόσμιο Πόλεμο καὶ μάλιστα ὑπὸ ὅρους συμφέροντας γιὰ τὸ ἔθνος. Καὶ ἔβλεπε ὅτι τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἐπεδίωκε τὴν εἴσοδο στὸν πόλεμο, χωρὶς τὴν ἐξασφάλισι ἐθνικῶν ἀνταλλαγμάτων.

Ἡ διαπραγμάτευσις δὲν περιορίζεται στὴν ἔναρξι τοῦ Διχασμοῦ, ἀλλὰ προχωρεῖ στὴν Μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ πέρα ἀπὸ αὐτήν.

Ἀργότερα ἦλθε καιρός, κατὰ τὸν ὁποῖο οἱ δυὸ ἄνδρες, σὲ στιγμὲς αὐτοκριτικῆς ἢ αὐτοπεποιθήσεως, ἀναγνώρισαν τὸν ρόλο τους στὸν Διχασμό. Ὁ Βενιζέλος σὲ μιὰ ἀγόρευσί του στὴν Βουλὴ ἀνέλαβε ὅλο τὸ βάρος.

> *«Ἐγὼ ὑπῆρξα ὁ αἴτιος διότι ἐδιχάσθη ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον. Ἐγώ, καλῶς ἢ κακῶς, εἶμαι ἐκεῖνος ποὺ ἐπροκάλεσε τὸν διχασμὸ αὐτόν». (Ἀγόρευσις στὴν Βουλὴ 17 Δεκεμβρίου 1929).*

Ὁ Μεταξᾶς γράφει στὸ Ἡμερολόγιό του, λίγες ἑβδομάδες πρὸ τοῦ θανάτου του.

> *«Θὰ μᾶς συγχωρήση ὁ Θεὸς τὸ 1915; Φταῖμε ὅλοι! (Ἐγγραφὴ 5 Ἰανουαρίου 1941).*

Ἐπειδὴ τὸ κείμενο τῶν ἄρθρων τῶν δύο ἀνδρῶν δὲν συντάχθηκε βάσει προετοιμασμένου σχεδίου καὶ ἡ ἀνταπόκρισις τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν ἄλλον γίνεται συνήθως ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν, ἡ κάλυψις τῶν θεμάτων δὲν εἶναι οὔτε πλήρης οὔτε μεθοδική. Ἐν τούτοις νομίζομε ὅτι δίνουν καλὴ εἰκόνα τῶν συμβάντων, τὴν ὁποία ὅμως πρέπει ὁ ἀναγνώστης νὰ σχηματίση, παίρνοντας τὰ σωστὰ κάθε φορὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὶς δυὸ διαφορετικὲς ἀπόψεις.

Τὰ ἄρθρα παρατίθενται στὴν παροῦσα ἔκδοσι κατὰ τρόπο ἀνταποκριτικό, εἴτε ἄρθρο πρὸς ἄρθρο, εἴτε ἀνὰ ὁμάδες ἄρθρων. Ἂν καὶ ἡ διάκρισις τῶν θεμάτων ποὺ πραγματεύονται δὲν εἶναι ἀπολύτως σαφής, γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς διαθέσεως τοῦ ὑλικοῦ τὰ ἐχωρίσαμε σὲ λίγες μεγάλες ἑνότητες.

Εἶναι περιττὸ νὰ σημειωθῆ ὅτι τὰ ἄρθρα παρατίθενται αὐτούσια καὶ ἀσχολίαστα, γιὰ νὰ δοθοῦν γνήσιες οἱ ἀπόψεις τῶν δυὸ ἀνδρῶν. Μόνο σ' ἕνα σημεῖο θὰ παρατεθῆ ἕνα ἔγγραφο γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται πολὺς λόγος στὴν ἀρθρογραφία. Πρόκειται περὶ τῶν γραπτῶν ἐγγυήσεων ποὺ εἶχε δώσει ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνη-

σις στὴν Ἑλλάδα, σὲ περίπτωσι ποὺ αὐτὴ δὲν θὰ ἐξερχόταν ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα. Ὁ Μεταξᾶς ἐβεβαίωνε ὅτι ἀνέγνωσε τὸ ἔγγραφο, ἐκράτησε σημειώσεις καὶ ἀπέδωσε τὸ περιεχόμενό του μὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες. Ὁ Βενιζέλος ἰσχυριζόταν ὅτι δὲν ὑπῆρξε ποτὲ τέτοιο ἔγγραφο καὶ ὅλα τὰ λεγόμενα εἶναι πλάσμα τῆς φαντασίας τοῦ Μεταξᾶ. Ἀλλ' ἡ ἔρευνα στὰ ἀρχεῖα τοῦ Γερμανικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπέδειξε ὅτι τὸ ἔγγραφο ὑπῆρχε καὶ ὅτι τὸ περιεχόμενό του ἦταν ἀκριβῶς ὅπως τὸ ἀπέδωσε ὁ Μεταξᾶς βάσει τῶν σημειώσεών του. Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ἐγγράφου αὐξάνει ὑπερβολικὰ τὴν ἀξιοπιστία τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ Μεταξᾶ γενικώτερα.

Ο ΕΚΔΟΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίς

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 7

Α' ΤΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

1ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 11 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Εἰς τὰς παραμονὰς ἑνὸς νέου ἀγριωτάτου ἐμφυλίου πολέμου 19

1ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 13 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ Πολιτικὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου 22

2ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Αἱ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὑποσχέσεις τῶν κεντρικῶν δυνάμεων εἰς ἣν περίπτωσιν ἔμενεν οὐδετέρα. 26

2ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 13 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ πολιτικὴ τῶν «βασιλικῶν» κομμάτων μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν. 31

3ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ μετὰ τὸ 1920. 34

4ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου μετὰ τὸ 1923. 37

3ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 19 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Μία πενταετία διαιρέσεως τὴν ὁποίαν ὑπερεπήδησεν ὁ Ἐλ. Βενιζέλος. 41

4ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 20 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν δὲν προσέφερε τίποτε εἰς τὴν Ἑλλάδα. 44

5ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 18 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ δολοφονικὴ ἀπόπειρα τοῦ 1934. 48

5ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 21 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ὑπεύθυνοι τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ. 51

Β' ΑΙ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΩΝ ΔΑΡΔΑΝΕΛΛΙΩΝ

6ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 20 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ συμμετοχὴ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Δαρδανελλίων. 57

7ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 21 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐγγύησις δικαιολογοῦσα τὴν οὐδετερότητα. 60

6ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Αἱ ἐγγυήσεις ὑπῆρξαν ἀλλὰ δὲν ἀνεκοινώθησαν εἰς τὸν Ἐλ. Βενιζέλον. 64

8ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Αἱ ὑποχρεώσεις τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς συνθήκης μὲ τὴν Σερβίαν. 69

9ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 24 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἶχεν ἀναλάβει ὑποχρεώσεις. 73

7ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 25 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Πῶς προελήφθη ἡ καταστροφὴ τῆς Ἑλλάδος. 76
8ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 26 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Πῶς ἐπραγματοποιήθη ὁ ἀνεφοδιασμὸς τῶν πλοίων Γκαῖμπεν καὶ Μπρεσλάου. 82
9ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 27 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Ἐλ. Βενιζέλος προσπαθεῖ νὰ καταστήσῃ ὑπεύθυνον τοῦ πολέμου τὴν Σερβίαν. 86
10ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 26 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου. 92
10ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ἐγνώριζεν ὁ Ἐλ. Βενιζέλος τὸ τηλεγράφημα τοῦ Κάϊζερ. 96
11ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 27 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ πρότασις τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου δι' ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς Τουρκίας. 101
12ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ στάσις τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἐματαίωσε τὴν ἐκστρατείαν. 105
11ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Οἱ σύμμαχοι εἶχον ἀποκρούσει τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος. 109
13ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 29 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ἄλλα ὑπεστήριζε πρὸ τοῦ πολέμου καὶ ἄλλα βραδύτερον ὁ Ἰω. Μεταξᾶς. 115
12ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Πῶς ἀκριβῶς ἔχει τὸ ζήτημα τῆς ἐκστρατείας τῶν Δαρδανελλίων. 117
13ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Ἐλ. Βενιζέλος εἶχεν ὁδηγήσει τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν καταστροφήν. 123
14ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 3 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Καλλίπολιν καὶ ἡ πλάνη τοῦ Βενιζέλου. 128
15ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 4 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Διατί ἡ ἐπιχείρησις ἦτο παντελῶς ἀδύνατος τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915. 134

Γ' Η ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

14ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ συνομιλία βασιλέως – Πασσάρωφ. 141
15ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ βασιλεὺς ἐξηπάτα μέχρι τελευταίας στιγμῆς τὴν Σερβίαν. 144
16ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Διατί ὁ βασιλεὺς διετήρει τὴν ἐπιστράτευσιν. 148
17ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Μεταξᾶς ὀλέθριος σύμβουλος τοῦ βασιλέως. 151
18ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 3 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἂν ὁ βασιλεὺς ἦτο εἰλικρινέστερος... 155
19ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 4 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ διέλευσις τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης. 158
20ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 5 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ ἀπόβασις ἐγένετο μετὰ τὴν ἔγκρισιν. 162
16ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 6 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἦτο πλαστὸν τὸ τηλεγράφημα τοῦ Βουλγάρου πρεσβευτοῦ Πασσάρωφ. 164

17ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 7 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Βενιζέλος προκαλεῖ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν συμμάχων. 170
18ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Βενιζέλος ἤθελε νὰ παρασύρῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς πόλεμον. 177
19ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Βενιζέλος προσπαθεῖ νὰ θέσῃ τὴν χώραν πρὸ τετελεσμένου γεγονότος. 182
20ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Βενιζέλος ἐξεχώρει τὴν Καβάλαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. 188
21ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 6 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ βουλγαρικὴ εἰσβολὴ εἰς Μακεδονίαν ἐξυπηρέτει τὰ γερμανικὰ συμφέροντα. 192
21ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 11 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Πῶς ὁ Βενιζέλος προσεκάλεσε τοὺς Ἀγγλογάλλους εἰς Θεσσαλονίκην. 195
22ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 7 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ κατάλυσις τῆς ἀνεξαρτησίας μας διὰ τῆς νότας τῆς 16ης Ἰουνίου 1916. 201
22ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 12 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Οἱ σύμμαχοι ἐζήτουν καὶ ἐπέβαλλον τὴν διατήρησιν τῆς ἐπιστρατεύσεως. 203
23ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τὸν διχασμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἐπρωτοστάτησεν ἡ βασιλικὴ πολιτική. 209
23ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 13 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Βενιζέλος ἐχειροκρότει τὴν κατάλυσιν τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. 212
24ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 14 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ σκηνοθετηθεῖσα ἀπόπειρα κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας. 217
24ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 13 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Αἱ συνέπειαι τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς. 223
25ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ Σερβία δὲν διετύπωσε προτάσεις περὶ ἐδαφικῶν παραχωρήσεων. 227

Δ' Η ΕΥΘΥΝΗ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗΝ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

25ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 14 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τὸ πολυθρύλητον ζήτημα τῆς καταλήψεως τοῦ Ρούπελ. 235
26ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ παράδοσις τοῦ Ρούπελ ἀποτελεῖ χρεωκοπίαν τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς. 238
27ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 16 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ὀχυροῦ Ρούπελ. 241
26ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 17 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ Βενιζέλου διὰ τὸ Ρούπελ. 245
27ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 18 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τὰ ἄγνωστα παρασκήνια τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ρούπελ. 251
28ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 19 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Μία παγὶς τῶν συμμάχων διὰ νὰ ἐμπλακῇ ἡ Ἑλλάς. 256
28ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 17 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Πταίει ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Βορείου Ἠπείρου. 260
29ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 18 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ δυσπιστία τῶν συμμάχων πρὸς τὴν βασιλικὴν πολιτικήν. 264

29ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 20 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ ὑπαίτιος τῶν ἐθνικῶν συμφορῶν χυδαῖος ὑβριστὴς τῶν νεκρῶν. 267

30ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 19 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἂν ἡ φρουρὰ τῆς Καβάλας ἠμύνετο, οἱ Βούλγαροι θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ὑποκύψουν. 272

31ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 20 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Αἱ δραματικαὶ συνθῆκαι παραδόσεως τοῦ σώματος στρατοῦ Καβάλας. 276

30ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 21 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ νότα ποὺ κατέλυε τὴν ἀνεξαρτησίαν μας συνετάχθη ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Βενιζέλου. 280

31ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ Ἑλλὰς ἦτο πρόθυμος νὰ πολεμήσῃ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων. 284

32ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 23 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὑπεύθυνος διὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γερμανοβουλγάρων εἶναι μόνον ὁ Ἐλ. Βενιζέλος. 289

33ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 24 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ποία εἶναι ἡ ἀλήθεια διὰ τὸ «Φρούριον» τῆς Καβάλας. 295

34ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 25 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Συνταρακτικὴ ἀφήγησις τοῦ συνταγματάρχου Χατζοπούλου διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Καβάλας. 299

35ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 26 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Οἱ σύμμαχοι βομβαρδίζουν τὴν εἰς τραγικὴν κατάστασιν εὑρισκομένην Καβάλαν. 303

36ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 27 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τὸ Δ΄ σῶμα στρατοῦ παρεδόθη διότι οἱ σύμμαχοι καὶ ὁ Βενιζέλος ἠρνήθησαν νὰ δώσουν μεταγωγικά. 306

Ε΄. ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

32ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 21 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Πῶς ἐδικαιολόγησεν ὁ Ἐλ. Βενιζέλος τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ 1916. 313

33ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ ἐξέγερσις κατὰ τῆς προσωπικῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου δὲν ἐδημιούργει ἐξωτερικοὺς κινδύνους. 316

34ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 23 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Εἶχεν ἐξαντληθῆ ἡ προσπάθεια πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἑνότητος. 319

37ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 28 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Βενιζέλος ἔκαμε τὸ κίνημα ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς διεπραγματεύετο νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ. 323

38ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 29 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἀποκαλυπτικὸν τηλεγράφημα τοῦ Βενιζέλου πρὸς τὸν πρέσβυν Γκυιεμέν. Αἱ δῆθεν διαλλακτικαὶ διαθέσεις του. 327

39ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τὸ κίνημα Θεσσαλονίκης. Δύο ἑκατομμύρια φράγκων εἰς τὸν Βενιζέλον διὰ «προπαγάνδαν» εἰς τὸν στρατόν. 331

40ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 2 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Αἱ σκευωρίαι τοῦ Βενιζέλου κατὰ τοῦ βασιλέως. Δὲν τοῦ ἐσυγχώρει τὰς νίκας τοῦ 1912–1913. 336

41ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 3 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ ἐκθρόνισις τοῦ βασιλέως εἶχε ἀποφασισθῆ ἀπὸ τοῦ 1916! 341

ΣΤ΄ Ο ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑΝ ΜΕ ΞΕΝΑΣ ΛΟΓΧΑΣ

42ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 4 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τῇ ὑποδείξει τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου αἱ δυνάμεις ἔλαβον τὰ πιεστικὰ μέτρα ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. 347

43ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 5 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Αἱ ραδιουργίαι τοῦ Βενιζέλου ἐπηρέασαν τοὺς συμμάχους. 351

44ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 6 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ σατανικὸς ρόλος τοῦ πλωτάρχου Ροκφεΐγ. 356

45ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 8 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τὸ ψεῦδος περὶ παρουσίας γερμανικῶν ὑποβρυχίων. 362

46ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 9 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τὰ συντριπτικὰ κείμενα δύο ἀποκαλυπτικῶν συνομιλιῶν. 368

47ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Συνωμοσία ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν συμμαχικῶν σημαιῶν. 372

48ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 11 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Πῶς ἐσχηματίσθησαν καὶ τί ἐπεδίωκαν οἱ σύλλογοι τῶν ἐπιστράτων. 377

49ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 13 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Βενιζέλος ἐτορπίλλισε τὴν συνενόησιν μὲ τὴν Ἀντάντ. 379

50ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τί ἐπεδίωκεν ὁ Βενιζέλος διὰ τοῦ ἐθνικοῦ διχασμοῦ. 385

51ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ καταχθόνιος ρόλος Βενιζέλου ματαιώνει τὴν συμφωνίαν. 389

52ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 17 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Βενιζέλος ὑπεδαύλιζε τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ βασιλέως. 396

53ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 18 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὑπὸ τὸ τραγικὸν φάσμα τῆς πείνης ὁ Ἐλ. Βενιζέλος ἐξεβίαζε τὴν πατρίδα του. 402

54ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 20 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ βασιλεὺς ἤθελε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν στρατιωτικὴν παρασκευὴν τῆς χώρας. 409

55ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 21 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Ἐλ. Βενιζέλος παρητεῖτο ὅλων τῶν δικαιωμάτων μας ἐπὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σμύρνης ἀρκεῖ νὰ ἐξεθρονίζετο ὁ βασιλεύς. 414

56ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 22 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ Γαλλία ἐπεδίωκεν ἀπὸ τοῦ 1917 ν' ἀπαλλαγῇ πάσης ὑποχρεώσεως ἔναντι τῆς Ἑλλάδος. 420

57ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 23 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἐκβιασμοὶ τοῦ Ζοννὰρ καὶ ραδιουργίαι τοῦ Βενιζέλου. 425

58ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 24 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Μηχανορραφίαι διὰ νὰ ἐξορισθῇ ὁ βασιλεύς. 431

59ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 28 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Καταπληκτικαὶ ἀποκαλύψεις διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ζοννάρ. 436

60ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 29 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Αἱ δραματικαὶ σκηναὶ τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Κωνσταντίνου. 441

61ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 30 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τὸ ἀποκαλυπτικὸν κείμενον μιᾶς ἐπιστολῆς. Ὁ Βενιζέλος ἐκλιπαρεῖ τὴν σύμπραξιν ξένων λογχῶν. 446

62ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Βενιζέλος κατακτᾷ τὰς Ἀθήνας μὲ γαλλικὰ πολυβόλα καὶ ἱππικόν. 454

Ζ΄ Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΩΝ ΣΕΒΡΩΝ ΚΑΙ Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

35ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 26 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ ὁ βασιλεύς. Οἱ ὅροι τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν. 461

36ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 27 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Πότε καὶ διατί διερράγη ἡ συμμαχία μὲ τὴν Ἀντάντ. 464

37ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 28 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας. 468

63ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 13 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ἡ Ἑλλὰς ἐνεπλάκη εἰς πόλεμον ἄνευ οὐδεμιᾶς προσυμφωνίας. 472

64ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 14 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ἡ στάσις τῶν συμμάχων ἔναντι τῶν ἐθνικῶν δικαίων. 476

65ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ὁ πόλεμος μὲ τὴν Τουρκίαν εἶχε τελειώσει διὰ τὴν Ἀντάντ. 482

66ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 16 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἀπέναντι τῆς Τουρκίας. 488

67ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 18 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Οἱ σύμμαχοι εἶχον δηλώσει ὅτι δὲν θὰ ἐβοήθουν τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν. 492

68ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 19 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ἡ ἀπόβασις εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἔγινε διὰ νὰ στερεωθῇ τὸ καθεστὼς τοῦ Βενιζέλου. 499

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 7 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τί θὰ ἔπρεπε νὰ πράξουν οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται. 505

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ΄ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 20 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ προέλασις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ βασιλέως. 508

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β΄ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 9 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ ἐκκένωσις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἐγκαίρως. 512

69ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 20 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ὁ Βενιζέλος ἀποκλειστικὸς ὑπεύθυνος διὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν. 515

Η΄. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

70ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 23 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ἡ νέα ἑλληνικὴ γενεὰ δύναται ν' ἀναστηλώσῃ τὰ ἰδεώδη ποὺ συνέτριψεν ἡ θεομηνία Βενιζέλου. 523

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Ἐπιστολαὶ διάφοροι. Τὸ ἐγγυητικὸν ἔγγραφον τοῦ Γερμανοῦ ὑπουργοῦ ἐξωτερικῶν. 531

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ 543

Α. ΤΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

ΚΑΝΕΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΟΝΟΜΑΧΟΥΣ τοῦ καλάμου δὲν εἶχε φαντασθῆ ὅτι ἡ ἀρθρογραφία τους θὰ ἔπαιρνε τόση ἔκταση. Ἄρχισαν μὲ κάποια γενικότητα καὶ ἐπιφυλακτικότητα, γιὰ νὰ ἐπιστρατεύσουν ἀργότερα τὴν λεπτομερῆ καταγραφὴ τῶν γεγονότων καὶ νὰ ἐπικαλεσθοῦν καὶ ἀρχειακὸ ὑλικό. Τὰ δέκα πρῶτα ἄρθρα, πέντε ἀπὸ κάθε πλευρά, ἀποτελοῦν κατὰ κάποιο τρόπο εἰσαγωγὴ στὰ θέματα καὶ ἀποτελοῦν τὸ πρῶτο μέρος τῆς ἀρθρογραφίας.

Εἰς τὰς παραμονὰς ἑνὸς νέου ἀγριωτάτου ἐμφυλίου πολέμου

ΤΟ 1ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 11 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

Ο ΤΟΠΟΣ ΕΥΡΙΣΚΕΤΑΙ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΕΙΣ τὰς παραμονὰς ἐκρήξεως, ἡ ὁποία δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑποδυθῇ τὴν μορφὴν ἀγριωτάτου ἐμφυλίου πολέμου.

Ποῖαι εἶναι αἱ αἰτίαι; Ποῦ κεῖνται αἱ εὐθῦναι; Εἶναι δυνατὴ ἡ πρόληψις τοῦ κακοῦ;

Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα πρόκειται νὰ δοθῇ ἀπάντησις διὰ σειρᾶς ἄρθρων, τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον δημοσιεύεται σήμερον.

Ὁ παγκόσμιος πόλεμος διήρεσε βαθύτατα τὸν πολιτικὸν κόσμον τῆς χώρας.

Κατὰ τὴν ἔναρξίν του εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, τὸ ὁποῖον ὑπεστήριζεν ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος, θίγων τὰ ζωτικώτατα τοῦ ἔθνους συμφέροντα, δὲν ἠδύνατο ν' ἀφήσῃ ἡμᾶς ἀδιαφόρους. Ἀφ' ἑνὸς διότι ἐδεσμευόμεθα, διὰ συμμαχικῆς συνθήκης πρὸς τὴν Σερβίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὑποχρεούμεθα νὰ προστρέξωμεν εἰς βοήθειάν της καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι μετὰ τὴν εἰς τὸν παγκόσμιον πόλεμον ἐμπλοκὴν τῆς Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας ἐκ τῆς ἐκβάσεως αὐτοῦ ἔμελλε νὰ ρυθμισθῇ ἡ τύχη ὅλων τῶν χωρῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκτείνονται αἱ ἐθνικαί μας διεκδικήσεις.

Εὑρισκόμενος εἰς Μόναχον κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἔλαβα ἐκεῖ τηλεγράφημα τοῦ κ. Πάσιτς, ἐρωτῶντος με ποία θὰ ἦτο ἡ στάσις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν πόλεμον.

Ἀπήντησα ὅτι ἐπιστρέφω ἀμέσως εἰς Ἑλλάδα, ὅπου, συγκαλῶν τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως, θὰ εἰσηγούμην τὴν γνώμην νὰ δηλώσωμεν ὅτι θὰ τηρήσωμεν εὐμενῆ πρὸς τὴν σύμμαχόν μας οὐδετερότητα, ἀποφασισμένοι ὅμως, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς

62ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ὁ Βενιζέλος κατακτᾷ τὰς Ἀθήνας μὲ γαλλικὰ πολυβόλα καὶ ἱππικόν. 454

Ζ΄ Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΩΝ ΣΕΒΡΩΝ ΚΑΙ Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

35ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 26 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ ὁ βασιλεύς. Οἱ ὅροι τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν. 461

36ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 27 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Πότε καὶ διατί διερράγη ἡ συμμαχία μὲ τὴν Ἀντάντ. 464

37ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 28 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας. 468

63ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 13 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ἡ Ἑλλὰς ἐνεπλάκη εἰς πόλεμον ἄνευ οὐδεμιᾶς προσυμφωνίας. 472

64ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 14 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ἡ στάσις τῶν συμμάχων ἔναντι τῶν ἐθνικῶν δικαίων. 476

65ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ὁ πόλεμος μὲ τὴν Τουρκίαν εἶχε τελειώσει διὰ τὴν Ἀντάντ. 482

66ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 16 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἀπέναντι τῆς Τουρκίας. 488

67ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 18 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Οἱ σύμμαχοι εἶχον δηλώσει ὅτι δὲν θὰ ἐβοήθουν τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν. 492

68ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 19 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ἡ ἀπόβασις εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἔγινε διὰ νὰ στερεωθῇ τὸ καθεστὼς τοῦ Βενιζέλου. 499

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 7 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Τί θὰ ἔπρεπε νὰ πράξουν οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται. 505

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ΄ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 20 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ προέλασις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ βασιλέως. 508

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β΄ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, 9 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934. Ἡ ἐκκένωσις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἐγκαίρως. 512

69ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 20 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ὁ Βενιζέλος ἀποκλειστικὸς ὑπεύθυνος διὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν. 515

Η΄. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

70ον ΑΡΘΡΟΝ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ, 23 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935. Ἡ νέα ἑλληνικὴ γενεὰ δύναται ν' ἀναστηλώσῃ τὰ ἰδεώδη ποὺ συνέτριψεν ἡ θεομηνία Βενιζέλου. 523

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Ἐπιστολαὶ διάφοροι. Τὸ ἐγγυητικὸν ἔγγραφον τοῦ Γερμανοῦ ὑπουργοῦ ἐξωτερικῶν. 531

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ 543

Α. ΤΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

ΚΑΝΕΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΟΝΟΜΑΧΟΥΣ τοῦ καλάμου δὲν εἶχε φαντασθῆ ὅτι ἡ ἀρθρογραφία τους θὰ ἔπαιρνε τόση ἔκταση. Ἄρχισαν μὲ κάποια γενικότητα καὶ ἐπιφυλακτικότητα, γιὰ νὰ ἐπιστρατεύσουν ἀργότερα τὴν λεπτομερῆ καταγραφὴ τῶν γεγονότων καὶ νὰ ἐπικαλεσθοῦν καὶ ἀρχειακὸ ὑλικό. Τὰ δέκα πρῶτα ἄρθρα, πέντε ἀπὸ κάθε πλευρά, ἀποτελοῦν κατὰ κάποιο τρόπο εἰσαγωγὴ στὰ θέματα καὶ ἀποτελοῦν τὸ πρῶτο μέρος τῆς ἀρθρογραφίας.

Εἰς τὰς παραμονὰς ἑνὸς νέου ἀγριωτάτου ἐμφυλίου πολέμου

ΤΟ 1ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 11 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

Ο ΤΟΠΟΣ ΕΥΡΙΣΚΕΤΑΙ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΕΙΣ τὰς παραμονὰς ἐκρήξεως, ἡ ὁποία δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑποδυθῇ τὴν μορφὴν ἀγριωτάτου ἐμφυλίου πολέμου.

Ποῖαι εἶναι αἱ αἰτίαι; Ποῦ κεῖνται αἱ εὐθῦναι; Εἶναι δυνατὴ ἡ πρόληψις τοῦ κακοῦ;

Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα πρόκειται νὰ δοθῇ ἀπάντησις διὰ σειρᾶς ἄρθρων, τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον δημοσιεύεται σήμερον.

Ὁ παγκόσμιος πόλεμος διήρεσε βαθύτατα τὸν πολιτικὸν κόσμον τῆς χώρας.

Κατὰ τὴν ἔναρξίν του εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, τὸ ὁποῖον ὑπεστήριζεν ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος, θίγων τὰ ζωτικώτατα τοῦ ἔθνους συμφέροντα, δὲν ἠδύνατο ν' ἀφήσῃ ἡμᾶς ἀδιαφόρους. Ἀφ' ἑνὸς διότι ἐδεσμευόμεθα, διὰ συμμαχικῆς συνθήκης πρὸς τὴν Σερβίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὑποχρεούμεθα νὰ προστρέξωμεν εἰς βοήθειάν της καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι μετὰ τὴν εἰς τὸν παγκόσμιον πόλεμον ἐμπλοκὴν τῆς Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας ἐκ τῆς ἐκβάσεως αὐτοῦ ἔμελλε νὰ ρυθμισθῇ ἡ τύχη ὅλων τῶν χωρῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκτείνονται αἱ ἐθνικαί μας διεκδικήσεις.

Εὑρισκόμενος εἰς Μόναχον κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἔλαβα ἐκεῖ τηλεγράφημα τοῦ κ. Πάσιτς, ἐρωτῶντος με ποία θὰ ἦτο ἡ στάσις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν πόλεμον.

Ἀπήντησα ὅτι ἐπιστρέφω ἀμέσως εἰς Ἑλλάδα, ὅπου, συγκαλῶν τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως, θὰ εἰσηγούμην τὴν γνώμην νὰ δηλώσωμεν ὅτι θὰ τηρήσωμεν εὐμενῆ πρὸς τὴν σύμμαχόν μας οὐδετερότητα, ἀποφασισμένοι ὅμως, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς

Σερβίας ἢ Βουλγαρία, ν' ἀντεπιτεθῶμεν κατὰ τῆς τελευταίας ὡς σύμμαχοι τῆς πρώτης.

Πράγματι τὴν γνώμην μου ταύτην ἀπεδέχθη τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, συμφωνοῦντος ἀπολύτως καὶ τοῦ βασιλέως. Ἡ πολιτικὴ δὲ αὕτη ἐθεωρήθη καὶ ὑπὸ τῆς Σερβίας ὡς ἐξυπηρετοῦσα ἄριστα τὰ κοινὰ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας συμφέροντα καὶ ὡς ἀνταποκρινομένη ἐντελῶς πρὸς τὰς ἐκ τῆς συμμαχικῆς συνθήκης ὑποχρεώσεις μας.

Ὅταν, περὶ τὸ τέλος τοῦ πρώτου μηνὸς τοῦ πολέμου, ἐδείχθη ὅτι ἡ Τουρκία ἑτοιμάζετο νὰ εἰσέλθη εἰς αὐτὸν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, ἐπέμεινα καὶ ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη νὰ δηλώσωμεν εἰς τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως, ὅτι εἰς τοιαύτην περίπτωσιν, εἰσόδου δηλαδὴ τῆς Τουρκίας εἰς τὸν πόλεμον, ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἑτοίμη νὰ μετάσχη αὐτοῦ ὡς σύμμαχός των.

Εἶναι γνωστὸν πῶς ὁ βασιλεύς, ὅταν ἐπέστη ἡ στιγμὴ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς πολιτικῆς ταύτης, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Καλλιπόλεως ὑπὸ ἑνὸς σώματος ἑλληνικοῦ στρατοῦ, μὲ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, καὶ ἐσχημάτισε τὴν κυβέρνησιν Γούναρη.

Αἱ ἀντιτιθέμεναι ἀπόψεις, βραχύτατα διατυπούμεναι, ἦσαν αἱ ἑξῆς:

1. Βασιλικὴ πολιτική, τὴν ὁποίαν ἠκολούθουν ὅλα τὰ παλαιὰ κόμματα, ποὺ εἶχε συντρίψει ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1909. Κατ' αὐτὴν ἡ Ἑλλὰς κουρασμένη ἤδη ἐκ τῶν βαλκανικῶν πολέμων, ἔπρεπε νὰ μείνη οὐδετέρα καὶ νὰ μὴ μετάσχη ἑνὸς τόσον τρομεροῦ πολέμου, ἀλλὰ νὰ διατηρήση ἀθίκτους τὰς δυνάμεις της.

2. Πολιτικὴ Κόμματος Φιλελευθέρων, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκον τότε καὶ ὅλοι οἱ σημερινοὶ ἀρχηγοὶ τῶν μικροτέρων παλαιοδημοκρατικῶν κομμάτων, Καφαντάρης, Παπαναστασίου, Μιχαλακόπουλος, Μυλωνᾶς, Σοφιανόπουλος.

Κατ' αὐτήν, μετὰ τὴν εἴσοδον ἰδίως εἰς τὸν πόλεμον τῆς Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας, θὰ ἦτο ἱστορικὸν ἔγκλημα νὰ μὴ μετάσχωμεν εἰς τὸν πόλεμον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ ἐκρίνετο ἡ τύχη ὅλων τῶν χωρῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐξετείνοντο αἱ ἐθνικαί μας διεκδικήσεις. Ἡ μεγάλη ἰδέα, ὁσονδήποτε κι' ἂν εἶχεν ὠχριάσει κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ἦτο ἀκόμη ζῶσα ἠθικὴ ἰδέα, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὁποίας οὐδέποτε εἶχε φαντασθῆ τὸ ἔθνος ὅτι ἠμποροῦσάν ποτε νὰ παρουσιασθοῦν εὐνοϊκώτεραι συνθῆκαι.

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτου, ὑπεστήριζα ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς οὐδετερότητος ἦτο ἠθικῶς καὶ ἐθνικῶς ἀδύνατος καὶ διὰ τοὺς ἑξῆς ἀκόμη λόγους:

1) Διότι ἡ συμμαχία μας μὲ τὴν Σερβίαν καὶ ἡ πολιτικὴ ποὺ εἴχαμε χαράξει ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου, ἐν πλήρει συμφωνίᾳ μὲ τὸ στέμμα, ὑπεχρέου ἡμᾶς νὰ σπεύσωμεν εἰς βοήθειάν της, ὅταν προσεβλήθη ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας. Σημειωτέον δὲ ὅτι εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην ἦτο σύμφωνος καὶ ὅλος ὁ παλαιὸς πολιτικὸς κόσμος, ὡς ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι, ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν ἀρχήν, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915, ὁ μακαρίτης Γούναρης, διεκήρυξε καὶ ἐκεῖνος ὅ,τι ἀκριβῶς εἶχε διακηρύξει ἡ κυβέρνησίς μου εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου, ὅτι δηλαδὴ θὰ μείνωμεν οὐδέτεροι, ἀλλ' ἐὰν ἡ Βουλγαρία ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς συμμάχου μας Σερβίας, θὰ σπεύσωμεν εἰς βοήθειαν τῆς τελευταίας ἀντεπιτιθέμενοι κατὰ τῆς πρώτης.

2) Διότι, ἀποφεύγοντες νὰ μετάσχωμεν τοῦ μεγάλου πολέμου, δὲν ἀποφεύγομεν τὸν πόλεμον. Καθ' ὅσον, μὲ τὴν Τουρκίαν ἡ συναφθεῖσα τὸν Νοέμβριον τοῦ 1913 εἰρήνη ἀπετέλει οὐσιαστικῶς ἀνακωχήν, ἐφ' ὅσον ἡ Τουρκία ἦτο ἀποφασισμένη νὰ διεκδικήση καὶ διὰ τῶν ὅπλων τὴν ἀνάκτησιν τῶν μεγάλων νήσων, ἀνέμενε δέ, διὰ νὰ καταγγείλη τὴν ἀνακωχήν, νὰ περιέλθουν εἰς τὴν κατοχήν της τὰ δύο μεγάλα θωρηκτὰ ποὺ κατεσκευάζοντο τότε διὰ λογαριασμόν της εἰς τὰ ἀγγλικὰ ναυπηγεῖα, οὗ ἕνεκα ἠγοράσαμεν καὶ ἡμεῖς τότε δύο ἀμερικανικὰ θωρηκτά, πολὺ ἀσθενέστερα βέβαια τῶν τουρκικῶν.

Ἑπομένως, μὴ λαμβάνοντες μέρος εἰς τὸν πόλεμον, δὲν ἐξησφαλίζαμεν τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἀνεβάλαμεν ἁπλῶς τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου χάριν τῶν νήσων μὲ τὴν Τουρκίαν, τὸν ὁποῖον θὰ μᾶς ἐκήρυττεν ἡ τελευταία εὐθὺς ὡς διὰ τῆς πολιτικῆς τῆς οὐδετερότητος θὰ συντελούσαμεν εἰς τὴν νίκην τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν καὶ τῆς συμμάχου των Τουρκίας.

Καὶ εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον διὰ τὴν κυριαρχίαν τῶν νήσων ἡμεῖς θὰ εἴμεθα ἐστερημένοι ὄχι ἁπλῶς συμμάχων, ἀλλὰ καὶ φίλων, ἀφοῦ αἱ δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως καὶ ἡ Σερβία θὰ ἐμήνιον καθ' ἡμῶν διὰ τὴν ἀθέτησιν τῶν πρὸς τὴν τελευταίαν συμμαχικῶν μας ὑποχρεώσεων.

Ἑπομένως, ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν φιλελευθέρων καὶ τῶν βασιλικῶν κομμάτων ὡς πρὸς τὸν ἐπικείμενον πόλεμον μὲ τὴν Τουρκίαν συνίστατο εἰς τοῦτο: Ὅτι οἱ μὲν φιλελεύθεροι τὸν ἀναπότρεπτον αὐτὸν πόλεμον ἤθελαν νὰ τὸν διεξαγάγη ἡ Ἑλλὰς ἔχουσα παρὰ τὸ πλευρόν της ὄχι μόνον τὴν Σερβίαν, ἀλλὰ καὶ τέσσαρας μεγάλας δυνάμεις, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ρωσίαν, ἐνῷ τὰ βασιλικὰ κόμματα ἤθελαν ν' ἀναβληθῇ διὰ νὰ διεξαχθῇ ὡς μονομαχία μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, μόνον καὶ μόνον διότι ὁ βασιλεὺς διὰ τῶν ὑποχρεώσεων ποὺ εἶχεν ἀναλάβει ἀπέναντι τοῦ Κάϊζερ, ἀπέστεργε νὰ λάβη μέρος εἰς πόλεμον ἐναντίον του.

Ὅπως, ἄλλως τε, τὰ πράγματα ἀπέδειξαν, καὶ ἡττωμένη ἡ Τουρκία θὰ εὑρίσκετο εἰς τὸ τέλος τοῦ πολέμου, ἕνεκα τῆς προσκτήσεως τοῦ καταδρομικοῦ «Γκαῖμπεν» εἰς ἀπόλυτον ἀπέναντί μας ὑπεροχήν. Ἀφοῦ ἡ διάταξις τῆς συνθήκης περὶ παραδόσεως τοῦ «Γκαῖμπεν» εἰς τοὺς συμμάχους εἶχε τεθῆ πρὸς ἱκανοποίησιν σχετικῆς ἑλληνικῆς αἰτήσεως.

3) Διότι μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν συμμάχων εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἐτρέχαμεν τὸν σοβαρώτατον κίνδυνον, μένοντες μέχρι τέλους οὐδέτεροι, νὰ χάσωμεν εἴτε ὁλόκληρον τὴν ἑλληνικὴν Μακεδονίαν, εἴτε μεγάλο μέρος αὐτῆς, εἴτε ἀπέναντι τῶν Σέρβων εἴτε ἀπέναντι τῶν Βουλγάρων. Ὀλίγοι γνωρίζουν ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1918 ἡ Βουλγαρία ἐπεδίωξε νὰ συνάψη χωριστὴν εἰρήνην μὲ τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως, κατὰ τοὺς ὅρους τῆς ὁποίας ἡ Βουλγαρία θ' ἀπέδιδεν ὅλα τὰ ὑπ' αὐτῆς καταληφθέντα σερβικὰ ἐδάφη, ἐνῷ αἱ δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως θὰ ἐξεκένουν τὴν ἑλληνικὴν Μα-

κεδονίαν, τὴν ὁποίαν τότε θὰ κατελάμβανε σχεδὸν ἀμαχητὶ ὁ ἐπιστρατευμένος βουλγαρικὸς στρατός.

Περὶ τὴν θεμελιώδη αὐτὴν διαφωνίαν ἐξετυλίχθη ὅλον τὸ δρᾶμα τῆς ἐσωτερικῆς ἑλληνικῆς κρίσεως, διαρκοῦντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 1916, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης, αἱ βασιλικαὶ κυβερνήσεις τῶν Ἀθηνῶν πολλάκις προσεποιήθησαν ὅτι ἦσαν διατεθειμέναι νὰ μετάσχουν τοῦ πολέμου παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Συνεννοήσεως. Διεκήρυττον δὲ ὅτι ἡ ὥρα τῆς εἰσόδου τῆς Ἑλλάδος θὰ ἐσήμαινε τὴν στιγμὴν ποὺ ἡ Ρουμανία θὰ εἰσήρχετο εἰς αὐτόν.

Ὅταν, καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ρουμανίας εἰς τὸν πόλεμον, κατεφάνη ὅτι ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἐπρόκειτο νὰ μεταβληθῇ, τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἔκρινεν ὅτι τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἔμελλαν μέχρι τέλους νὰ θυσιασθοῦν εἰς τὴν δυναστικὴν πολιτικὴν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ ἀπεφάσισε τότε νὰ ἐξεγερθῇ, ὅπως διὰ τῆς ἱδρύσεως προσωρινοῦ δευτέρου κράτους εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐπιδιώξῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς. Καίτοι τὸ ὑπωπτευόμεθα, δὲν ἐγνωρίζαμεν τότε, ἐκεῖνο ποὺ ἐμάθαμεν βραδύτερον, ὅταν ἡ κυβέρνησις τῆς Θεσσαλονίκης ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας καὶ ἀνεῦρεν εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἀσυρμάτου τὰ μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Βερολίνου διαμειφθέντα τηλεγραφήματα, ὅτι δηλαδὴ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ἤδη πρὸ τοῦ πολέμου, εἶχεν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεώς του, ἀναλάβει ἀπέναντι τοῦ Κάϊζερ τὴν ὑποχρέωσιν ὄχι ἁπλῶς νὰ μὴν πολεμήσῃ ἐναντίον του, ἀλλὰ καὶ νὰ ταχθῇ μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου

ΤΟ 1ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 13 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΕΙΝΑΙ ΑΞΙΟΝ ΠΟΛΛΗΣ ΠΡΟΣΟΧΗΣ ὅτι ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ ὅστις ὑπῆρξεν ὁ κυριώτερος παράγων τῆς βαθυτάτης διαιρέσεως τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς χώρας φέρει ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς κοινῆς γνώμης τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ ζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὰς αἰτίας καὶ νὰ ἀνεύρῃ τὰς εὐθύνας.

Εἰς πᾶσαν περίπτωσιν οἱ δυνάμενοι νὰ τοῦ ἀπαντήσουν, δὲν θὰ ἐπετρέπετο νὰ σιωπήσουν. Πρὸ παντὸς ὅμως τώρα, ὁπότε, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν, «ὁ τόπος εὑρίσκεται καὶ πάλιν εἰς τὰς παραμονὰς ἐκρήξεως, ἡ ὁποία δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑποδυθῇ τὴν μορφὴν ἀγριωτάτου ἐμφυλίου πολέμου».

Καὶ διὰ τοῦτο σπεύδομεν ἡμεῖς νὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν. Καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἀνατρέχει εἰς τὸ πρὸ εἰκοσαετίας παρελθόν. Ἐκ τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα κατεῖχον ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν τότε διατρεξάντων, εἴτε διότι ἦσαν οἱ πρωτεργάται αὐτῶν, εἴτε διότι ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των ἦσαν οἱ ἄμεσοι βοηθοὶ τῶν πρωτεργατῶν, δὲν σώζονται πλέον ἐν ζωῇ παρὰ ὁ κ. Βενιζέλος καὶ ἡμεῖς, ὡς εἰσέτι ἐνεργῶς δρῶντες εἰς τὴν δημοσίαν ζωὴν τῆς χώρας καὶ ἴσως δύο ἢ τρεῖς ἄλλοι, οἵτινες ὅμως ἀπὸ μακροῦ ἐξῆλθον τῆς δημοσίας ζωῆς καὶ ἔπαυσαν ἀναμιγνυόμενοι εἰς τὰς ἐπὶ σχετικῶν μὲ ταύτην συζητήσεις. Διὰ τοῦτο ἔτι μᾶλλον ἐπιτακτικὸν καθίσταται τὸ καθῆκον ἡμῶν νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον.

Τὴν ἀπάντησιν ὅμως θὰ διαιρέσωμεν εἰς δύο μέρη. Πρῶτον θὰ ἀπαντῶμεν εἰς ἓν ἕκαστον τῶν ἄρθρων του, περιοριζόμενοι ἐντὸς τοῦ περιθωρίου τῆς συζητήσεως τὸ ὁποῖον αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Βενιζέλος διαγράφει, καὶ δεύτερον θὰ ἐκθέσωμεν τὰ καθ' ἡμᾶς αἴτια τοῦ ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ καὶ τὰς εὐθύνας ἑκάστου ἐξ ἡμῶν διὰ τὴν ὀξύτητα αὐτοῦ. Διότι ὁ κ. Βενιζέλος ἀπατᾶται φρονῶν ὅτι ὁ παγκόσμιος πόλεμος εἶναι ὁ διαιρέσας βαθύτατα τὸν πολιτικὸν κόσμον τῆς χώρας. Τὰ αἴτια τῆς διαιρέσεως κεῖνται πολὺ βαθύτερα. Ἐξεδηλώθησαν μόνον ζωηρὰ κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Ἀλλὰ περὶ τούτου ὅταν τελειώσωμεν μὲ τὴν ἀπάντησιν εἰς ἓν ἕκαστον τῶν ἄρθρων τοῦ κ. Βενιζέλου.

Ὁ κ. Βενιζέλος διατυπώνει ὡς ἑξῆς τὰς ἀντιτιθεμένας πολιτικὰς ἀπόψεις περὶ ἑκάστην τῶν ὁποίων συσσωματωθέντα τὰ πολιτικὰ κόμματα τῆς χώρας, συνεκρούσθησαν πρὸς ἄλληλα.

1ον) Βασιλικὴ πολιτική, τὴν ὁποίαν ἠκολούθουν ὅλα τὰ παλαιὰ κόμματα ποὺ εἶχε συντρίψει ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1909. Κατ' αὐτὴν ἡ Ἑλλὰς κουρασμένη ἤδη ἐκ τῶν βαλκανικῶν πολέμων, ἔπρεπε νὰ μείνῃ οὐδετέρα, καὶ νὰ μὴ μετάσχῃ ἑνὸς τρομεροῦ πολέμου, ἀλλὰ νὰ διατηρήσῃ ἀθίκτους τὰς δυνάμεις της.

2ον) Πολιτικὴ τοῦ Κόμματος Φιλελευθέρων, κατὰ τὴν ὁποίαν μετὰ τὴν εἴσοδον ἰδίως εἰς τὸν πόλεμον τῆς Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας, θὰ ἦτο ἱστορικὸν ἔγκλημα νὰ μὴ μετάσχωμεν εἰς πόλεμον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ ἐκρίνετο ἡ τύχη ὅλων τῶν χωρῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐξετείνοντο αἱ ἐθνικαί μας διεκδικήσεις.

Ἡ διαίρεσις αὕτη καὶ ἡ διατύπωσις τῆς πολιτικῆς τῶν κομμάτων εἶναι τελείως ἀνακριβής.

Καὶ πρῶτον μὲν περὶ τὴν κακῶς λεγομένην βασιλικὴν πολιτικὴν δὲν συνετάχθη μόνον ὁ πρὸ τοῦ 1909 ὑφιστάμενος πολιτικὸς κόσμος, ὁ ὁποῖος ἄλλως τε τιμίως καὶ εὐσυνειδήτως ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, εἴτε πολιτικοί, εἴτε ἀξιωματοῦχοι, οἱ ὁποῖοι ἀνεδείχθησαν ἔτι μᾶλλον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1909. Ὁ ἀείμνηστος Γούναρης, φέρ' εἰπεῖν, πολιτεύεται μὲν καὶ πρὸ τοῦ 1909, ἀλλὰ κυρίως ἀναδεικνύεται μετ' αὐτό. Ὁ ἀείμνηστος Στράτος ἀναδεικνύεται ἐν τῇ πολιτικῇ κυρίως μετὰ τὸ 1909 καὶ μάλιστα κατ' ἀρχὰς ὡς συνεργάτης τοῦ κ. Βενιζέλου, ὁ ἀείμνηστος Δημητρακόπουλος τὸ ἴδιον. Θὰ ἠδυνάμην νὰ φέρω ἀπειρίαν παραδειγμάτων. Λοιπὸν ἡ τάσις τοῦ κ. Βενιζέλου, νὰ παραστήσῃ τὸν περὶ τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν κόσμον, οὕτως εἰπεῖν, ὡς ὀπισθοδρομικόν, καὶ ἄνευ εὐρύτητος σκέψεως, δὲν ἀνταποκρίνεται οὐδαμῶς πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Ἀφ' ἑτέρου τὰ πολιτικὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὡς ἀκο-

λουθήσαντα τὴν πολεμικὴν πολιτικὴν τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, ἂν ὄχι ὅλα, τουλάχιστον μερικὰ ἐξ αὐτῶν, δὲν μετενόησαν ἆρά γε, ἐκ τῶν ὑστέρων, διὰ τὴν πολιτικὴν ταύτην; Θὰ ἤθελα πολὺ νὰ τὸ ἐγνώριζα.

Ἀλλὰ ἡ λεγομένη βασιλικὴ πολιτικὴ δὲν ἦτο ποσῶς πολιτικὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἀπολύτως οὐδετέρα καὶ νὰ μὴ μετάσχῃ τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ ἦτο πολιτικὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς θὰ ὤφειλεν ἐν δεδομένῃ εὐθέτῳ στιγμῇ νὰ μετάσχῃ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ λαμβάνουσα πολιτικὰ ἀνταλλάγματα ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰς θυσίας τὰς ὁποίας θὰ ἔκαμνε καὶ ὑπὸ ὅρους στρατιωτικῶς εὐμενεῖς διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ. Ἐνῷ ἡ πολιτικὴ τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων ἐνεπνέετο ὑπὸ τοιαύτης πολεμικῆς ὁρμῆς, ὥστε δὲν ἐλογάριαζεν οὔτε πολιτικὰ ἀνταλλάγματα ὁπωσδήποτε ἐξησφαλισμένα, οὔτε εὐμενεῖς στρατιωτικοὺς ὅρους, οὔτε κἂν τὸν σεβασμὸν τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ἑλλάδος παρ' αὐτῶν τούτων τῶν συμμάχων ἔθετεν ὡς βάσιν.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος δὲν ἀπεδέχθη τὴν ἐκστρατείαν τῶν Δαρδανελλίων. Ὄχι διότι δὲν ἤθελε νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος κατὰ τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ διότι ἡ ἐκστρατεία αὕτη θὰ ἦγε τὴν Ἑλλάδα εἰς μίαν πολεμικὴν καταστροφὴν τῆς ὁποίας ἄδηλοι καὶ ζοφεραὶ θὰ ἦσαν αἱ κατόπιν συνέπειαι. Ἐὰν ὁ κ. Βενιζέλος ἐπιμένῃ ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐκστρατείας ἦτο ἐξησφαλισμένη, παρ' ὅλας τὰς καταστροφὰς ποὺ ὑπέστησαν κατ' αὐτὴν οἱ σύμμαχοι, τότε εἶμαι πρόθυμος νὰ τὸ συζητήσω μετ' αὐτοῦ δημοσίᾳ καὶ νὰ τοῦ ἀποδείξω ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν πλάνην του, ἀρκεῖ νὰ μᾶς ἐκθέσῃ σαφῶς ἐπὶ ποίων λόγων βασίζει τὸν ἰσχυρισμόν του.

Μ' ὅλον τοῦτο καὶ μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ κ. Βενιζέλου, ἡ κυβέρνησις Γούναρη συνέχισε τὰς διαπραγματεύσεις μὲ τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως πρὸς ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος, ἀλλὰ θέτουσα ὅρους λογικοὺς διὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ πρὸ παντὸς τὸν σεβασμὸν τῆς ἀκεραιότητός της, τοὺς ὁποίους δὲν ἀπεδέχθησαν οἱ σύμμαχοι.

Ἐπίσης, οἱ σύμμαχοι δὲν ἀπεδέχθησαν ὁμοίας προτάσεις γενομένας κατόπιν παρ' ἄλλων κυβερνήσεων ἑλληνικῶν. Ἐπὶ κυβερνήσεως μάλιστα Καλογεροπούλου κατὰ Σεπτέμβριον 1916 οἱ σύμμαχοι ἀπήντησαν εἰς προτάσεις της περὶ ἐξόδου τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος ὅτι μόνον μὲ κυβέρνησιν Βενιζέλου θὰ συνεζήτουν τοιαύτην πρότασιν.

Οἱ σύμμαχοι προκειμένου νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ τῆς πολιτικῆς, τῆς λεγομένης βασιλικῆς, ἥτις ἀπήτει ἐγγυήσεις καὶ ἀνταλλάγματα καὶ εὐμενεῖς στρατιωτικοὺς ὅρους διὰ νὰ ἀποφασίσῃ τὴν ἔξοδον, καὶ μιᾶς πολιτικῆς Βενιζέλου, ἥτις δὲν ἀπήτει τίποτε, οὔτε κἂν σεβασμὸν τῆς ἑλληνικῆς ἀκεραιότητος, φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐπροτίμων τὴν δευτέραν τὴν ὁποίαν καὶ μόνην ἐθεώρουν εἰλικρινῆ καὶ φιλικὴν καὶ τὴν ἄλλην ὄχι. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκήρυξαν τὸν κ. Βενιζέλον ὡς τὸν μόνον φίλον των, πάντας δὲ τοὺς ἄλλους ἐκήρυξαν ἐχθροὺς καὶ συνεπῶς γερμανοφίλους. Ἀλλὰ ποία ἦτο ἡ φυσικὴ καὶ τελευταία συνέπεια τῆς τοιαύτης νοοτροπίας τῶν φιλελευθέρων; Ἡ μικρασιατικὴ ἐκστρατεία καὶ ὅλαι αἱ συνέπειαί της. Ἀλλὰ ἐπ' αὐτοῦ θὰ ἐπανέλθωμεν

βραδύτερον, ὅταν θίξῃ καὶ ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὰ ἄρθρα του τὸ ζήτημα τοῦτο.

Εἰς τὸ πρῶτον του ἄρθρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου συζητοῦμεν δύο κυρίας αἰτίας βλέπει ὁ κ. Βενιζέλος, αἵτινες ἐπέβαλλον τὴν ἀνάμιξιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον.

Ἡ πρώτη ἦτο αἱ συμμαχικαὶ ὑποχρεώσεις τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Σερβίαν.

Ἡ δευτέρα ἦτο ἡ ἀναπόφευκτος μὲ τὴν Τουρκίαν ρῆξις ἕνεκα τῶν νήσων, ἥτις ρῆξις ἐὰν ἐπήρχετο μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, θὰ εὕρισκεν τὴν Ἑλλάδα ἔρημον φίλων καὶ συμμάχων, ἐνῷ ἡ Τουρκία καὶ συμμάχους θὰ εἶχε καὶ ἐνισχυμένη κατὰ θάλασσαν θὰ ἦτο διὰ τῆς προσκτήσεως τοῦ «Γκαῖμπεν» καὶ τοῦ «Μπρεσλάου».

Ἄς ἐξετάσωμεν τὴν πρώτην. Ὁ κ. Βενιζέλος γνωρίζει πολὺ καλὰ ὅπως τὸ γνωρίζω καὶ ἐγὼ ὅτι ἡ συνθήκη τῆς συμμαχίας Ἑλλάδος καὶ Σερβίας τοῦ 1913, ἐπέβαλλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ 1ου αὐτῆς ἄρθρου νὰ βοηθήσῃ στρατιωτικῶς τὴν Σερβίαν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις ἐὰν ἡ Σερβία ὑφίστατο οἱανδήποτε προσβολήν, ὅπως καὶ ἀντιστοίχως ἡ Σερβία τὴν Ἑλλάδα. Δηλαδὴ ἡ Ἑλλὰς ἦτο ὑποχρεωμένη ὅταν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914 ἡ Αὐστρία ἐπετέθη κατὰ τῆς Σερβίας, νὰ βοηθήσῃ στρατιωτικῶς τὴν Σερβίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας. Βεβαίως τοῦτο θὰ ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὀρθῶς ὁ κ. Βενιζέλος ὅταν ἠρωτήθη ἀπὸ τὸν Πάσιτς τί θὰ πράξῃ, ἀπήντησεν ὅτι θὰ τηρήσῃ εὐμενῆ οὐδετερότητα. Ἀλλὰ ἡ συνθήκη ἄλλο τοῦ ἐπέβαλλε νὰ πράξῃ. Μὴ πράξας ὅ,τι τοῦ ἐπέβαλλεν ἡ συνθήκη, τὴν παρεβίασε. Τὸ ὅτι ἐδέχθησαν οἱ Σέρβοι τὴν παραβίασιν ταύτην δὲν μεταβάλλει τὸ πρᾶγμα ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως. Τί νὰ κάνουν; Μήπως δὲν ἐδέχθησαν μὲ μεγαλυτέραν δυσφορίαν βεβαίως, ἀλλὰ τὴν ἐδέχθησαν, καὶ τὴν δευτέραν παραβίασιν τοῦ Σεπτεμβρίου 1915 ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη; Ἐν τούτοις οἱ σύμμαχοι, ἄλλως βλέποντες τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἐπίεσαν ἐπανειλημένως καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα τοῦ 1914–1915 τὸν κ. Βενιζέλον νὰ στείλῃ στρατὸν εἰς τὸν Σαῦον καὶ τὸν Δούναβιν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν Σέρβων κατὰ τῶν Αὐστριακῶν. Ὁ κ. Βενιζέλος ὀρθῶς ἀπέκρουσε τὰς πιέσεις ταύτας, θὰ ἐνθυμῆται δὲ βεβαίως σύσκεψιν γενομένην ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ ὑπουργείου στρατιωτικῶν μεταξὺ αὐτοῦ, τοῦ Γάλλου πρέσβεως κ. Δεβίλ, τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ κ. Πῶ, καὶ ἐμοῦ ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1915, καθ' ἣν ἀπεκρούσθη παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ὁμοία πρότασις τῶν συμμάχων. Ὥστε διὰ τῆς ἀρνήσεως τοῦ κ. Βενιζέλου νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σέρβους κατὰ τῶν Αὐστριακῶν παρεβιάσθη ἡ ἑλληνοσερβικὴ συνθήκη. Ὀρθῶς ὅμως ἔπραξεν ὁ κ. Βενιζέλος, διότι ἄλλως θὰ ἐξωθεῖτο ἡ Ἑλλὰς εἰς καταστροφήν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ ἡ κυβέρνησις Βενιζέλου καὶ ἡ διάδοχος αὐτῆς κυβέρνησις Γούναρη εἶχον δηλώσει ὅτι ἐὰν ἐπετίθετο ἡ Βουλγαρία κατὰ τῆς Σερβίας θὰ ἐβοήθουν τὴν Σερβίαν. Ἀλλὰ οἱ περὶ τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης δισταγμοὶ ἤρχισαν νὰ γεννῶνται τὸν Αὔγουστον τοῦ 1915, ὁπότε οἱ σύμμαχοι ἐκοινοποίησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Σερβίαν ἀπόφασίν των ὅπως προσφέρουν εἰς τὴν Βουλγαρίαν τὴν ἑλληνικὴν

Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν σερβικὴν Μακεδονίαν ὅπως παρασύρουν τὴν Βουλγαρίαν ὑπὲρ ἑαυτῶν. Καὶ ἡ μὲν Ἑλλὰς ἐξανέστη κατὰ τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως, ἡ Σερβία ὅμως ἐδήλωσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅτι θὰ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ τὴν δεχθῇ ὡς ἐκ τῆς δεινῆς της θέσεως. Ἐγεννᾶτο οὕτω τὸ ζήτημα ὅτι ποῖον πλέον κῦρος εἶχεν ἡ ἑλληνοσερβικὴ συμμαχία, ἀφοῦ ὁ κύριος αὐτῆς σκοπός, ἡ διατήρησις τῶν ἀποκτηθέντων ἐδαφῶν ἐξηφανίζετο;

Ὁπωσδήποτε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 ἡ ἑλληνοσερβικὴ συμμαχία παρεβιάζετο ἐκ νέου, καὶ δὴ ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη ἀρνουμένην τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως βοηθήσῃ τοὺς Σέρβους κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Καὶ αἱ δύο παραβιάσεις, ἡ τοῦ 1914 τῆς κυβερνήσεως Βενιζέλου καὶ ἡ τοῦ 1915 τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη, ἐγένοντο πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς αὐτοσυντηρήσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ καθαρᾶς ὅμως ἠθικῆς ἀπόψεως δὲν στέκονται οὔτε ἡ μία, οὔτε ἡ ἄλλη. Δὲν στέκονται καὶ αἱ δύο. Κανεὶς ὅμως δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι στέκεται ἡ μία διότι ἔγινεν ἀπὸ τοὺς φίλους του, ἀλλὰ δὲν στέκεται ἡ ἄλλη διότι ἔγινεν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του.

Καὶ τώρα ἂς ἐξετάσωμεν τὴν δευτέραν αἰτίαν, ἥτις ἐπέβαλλε κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον τὴν ἀνάμιξιν τῆς Ἑλλάδος ὁπωσδήποτε εἰς τὸν πόλεμον, δηλ. ὅτι ἡ ῥῆξις μὲ τὴν Τουρκίαν ἦτο ἀναπόφευκτος καὶ ὅτι ἂν δὲν ἐπήρχετο κατὰ τὸν πόλεμον, θὰ ἐπήρχετο κατόπιν, ὁπότε ἡ Τουρκία, πλὴν τῶν συμμάχων της κατὰ τῆς ἐρήμου φίλων καὶ συμμάχων Ἑλλάδος, θὰ εἶχε καὶ τὴν ναυτικὴν ὑπεροχὴν διὰ τῆς ἀποκτήσεως τοῦ «Γκαῖμπεν» καὶ τοῦ «Μπρεσλάου».

Ἐγὼ νομίζω ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος ἐπιστρέψας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου ἐκ Μονάχου καὶ λαβὼν γνῶσιν τῆς κατασχέσεως ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας τῶν δύο τότε ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ κατασκευὴν τουρκικῶν θωρηκτῶν, ὅλως ἀλλοίαν εἶχε τὴν ἐντύπωσιν περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ κάμω χρῆσιν ἰδιαιτέρων συνομιλιῶν, τῶν ὁποίων τὴν ἀκρίβειαν ἄλλως τε δὲν δύναμαι καὶ νὰ ἀποδείξω, δέχομαι ὅτι ἡ διὰ τοῦ ἄρθρου του ἐκδηλουμένη τώρα ἀντίληψίς του ἦτο ἐκείνη τὴν ὁποίαν εἶχε καὶ τότε, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου.

Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει ἐρωτῶ: Πῶς τότε ὁ κ. Βενιζέλος ἐβοήθησε διὰ τοῦ εἰς ἄνθρακας ἐφοδιασμοῦ τοῦ «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου» τὸν πλοῦν των εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅστις ἄνευ τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τούτου θὰ καθίστατο ἀδύνατος;

Αἱ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὑποσχέσεις τῶν κεντρικῶν δυνάμεων εἰς ἣν περίπτωσιν ἔμενεν οὐδετέρα

ΤΟ 2ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΗ Η ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΦΥΓΗΣ εἰς Κωνσταντινούπολιν τῶν δύο γερμανικῶν πολεμικῶν «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου». Ταῦτα εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ εἶχον ἤδη προβῆ εἰς πολεμικὰς πράξεις κατὰ γαλλικῶν τινων λιμένων εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀφρικῆς.

Ὅταν ἡ Ἀγγλία κατέσχε τὰ εἰς ἀγγλικὰ ναυπηγεῖα κατασκευαζόμενα δύο μεγάλα τουρκικὰ θωρηκτά, ἡ Γερμανία προσέφερεν εἰς τὴν Τουρκίαν πρὸς ἀντικατάστασίν των τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ τὸ «Μπρεσλάου». Ἀλλὰ ἔπρεπε ταῦτα νὰ διαφύγωσι τὴν δίωξιν τοῦ ἐν τῇ Μεσογείῳ ἀγγλικοῦ στόλου καὶ νὰ φθάσωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἶχον διέλθει τὴν 5ην Αὐγούστου 1914 τὸν πορθμὸν τῆς Μεσσήνης καὶ διαφυγόντα τὴν δίωξιν τῶν ἀγγλικῶν πολεμικῶν περιέπλευσαν τὸ Ταίναρον καὶ κατέφυγον εἰς νησῖδα παρὰ τὴν Νάξον, ὅπου ἀνέμενον τὴν ἄδειαν τῆς εἰσόδου των εἰς Δαρδανέλλια. Ἀνέμενον ὅμως συγχρόνως νὰ ἀνεφοδιασθοῦν εἰς ἄνθρακα, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν ἠδύναντο νὰ συνεχίσουν τοὺς πλόας των. Ὁ ἀνεφοδιασμὸς οὗτος μόνον ἐκ Πειραιῶς ἠδύνατο νὰ γίνῃ. Ἀλλὰ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἤδη ἀπὸ 2 Αὐγούστου εἶχεν ἀπαγορεύσει πᾶσαν χορήγησιν γαιανθράκων ἐν Πειραιεῖ ἄνευ τῆς ἀδείας της, εἶχε δὲ κατάσχει ὅλην τὴν ποσότητα γαιανθράκων, τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὸν γερμανικὸν ἐμπορικὸν οἶκον Πλὸκ ἐν Πειραιεῖ. Ἐν τούτοις τὴν νύκτα τῆς 5/6 Αὐγούστου ὁ κ. Βενιζέλος διέταξε τὴν ἐντὸς τῆς νυκτὸς χορήγησιν 800 τόννων γαιανθράκων Πλόκ, εἰς τὸ ἐν Πειραιεῖ καταφυγὸν γερμανικὸν ἐμπορικὸν πλοῖον, «Μπόγαμπος», τὸ ὁποῖον φορτωθὲν καὶ μετασχηματίσαν τὴν ἐμφάνισίν του ταχύτατα, μετέβη εἰς Νάξον καὶ ἀνεφωδίασε τὰ δύο γερμανικὰ πολεμικά, ἅτινα οὕτως ἠδυνήθησαν ἀνενόχλητα νὰ συνεχίσωσι τὸν πλοῦν των εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οὕτως ἀπέκτησεν ἡ Τουρκία τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ τὸ «Μπρεσλάου». Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀνακινηθεῖσα τῷ 1923 ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ τύπου προεκάλεσε τὴν 3ην Ἰουλίου 1923 συζήτησιν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ὑφυπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Μὰκ Ναίηλ ἐδήλωσεν ὅτι:

«Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ τὸ «Μπρεσλάου» ἀνεφωδιάσθησαν εἰς γαιάνθρακας κατὰ διαταγὴν τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἀλλὰ ὀφείλω νὰ δηλώσω ὅτι κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν μὲ τὴν Γερμανίαν, καὶ κατὰ συνέπειαν πρὶν δώσῃ τὴν διαταγὴν ταύτην, ὁ κ. Βενιζέλος συνεβουλεύθη τὴν βρεταννικὴν κυβέρνησιν, ἐπὶ τοῦ τί ἔδει νὰ πράξῃ εἰς ὁμοίας περιπτώσεις. Ἡ βρεταννικὴ κυβέρνησις ἀφοῦ ἐμελέτησε τὸ ζήτημα ὑπέδειξεν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς ἀρχὰς τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ νὰ παρέχῃ εἰς τὰ πλοῖα τῶν ἐμπολέμων, ἀρκετὸν ἄνθρακα ὅπως δύνανται νὰ προσεγγίσωσι εἰς τὸν πλησιέστερον λιμένα τῆς χώρας των».

Διὰ τὴν πλήρην κατανόησιν τοῦ ζητήματος προσθέτομεν ὅτι ἡ ἔναρξις τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐγένετο τὴν 4ην Αὐγούστου, ὁ δὲ ἀνεφοδιασμὸς τῶν «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου» ἐγένετο τὴν νύκτα τῆς 5/6 Αὐγούστου.

Ἡμεῖς οὐδόλως προτιθέμεθα νὰ κακίσωμεν τὸν κ. Βενιζέλον διὰ τὴν πρᾶξιν του ταύτην τελεσθεῖσαν μάλιστα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἀγγλικῆς κυ-

βερνήσεως. Ἀλλὰ ἐρωτῶμεν: Ἐὰν ἡ πολιτικὴ τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ἀναποφεύκτου καὶ μετὰ τὸν πόλεμον ρήξεως μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ὡς λέγει ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ πρῶτον του ἄρθρον, ρήξεως κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Τουρκία θὰ εἶχε τὴν ναυτικὴν ὑπεροχὴν διὰ τῆς κτήσεως τοῦ «Γκαῖμπεν», τότε πῶς ὁ κ. Βενιζέλος διὰ τῆς διευκολύνσεως τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ «Γκαῖμπεν», κατέστησε δυνατὴν τὴν μεταβίβασιν τούτου καὶ τοῦ «Μπρεσλάου» ἀπὸ τῆς Γερμανίας εἰς Τουρκίαν;

Μία ἀπάντησις εἶναι δυνατὴ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην: Ὅτι τότε ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἐπίστευε ποσῶς εἰς τὸ ἀναπόφευκτον τοιαύτης μελλοντικῆς ρήξεως μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας καὶ ὅτι ἐπομένως αἱ προϋποθέσεις τῆς πολιτικῆς τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων τὰς ὁποίας καθορίζει εἰς τὸ πρῶτον του ἄρθρον δὲν εἶναι ἀκριβεῖς.

Ἀσχέτως ὅμως μὲ τὴν διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς ἀπόδειξιν ταύτην, ὑπάρχει καὶ ἑτέρα διὰ τῆς ὁποίας θετικῶς καταδεικνύεται ὅτι οἱ φόβοι περὶ μελλοντικῆς ἀναποφεύκτου ρήξεως μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ μάλιστα ἐν περιπτώσει κατισχύσεως τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, ρήξεως Ἑλλάδος ἐρήμου φίλων καὶ συμμάχων, πρὸς Τουρκίαν ὑποστηριζομένην ὑπὸ τῶν συμμάχων της, τῆς ὁποίας τὸ ἀναπόφευκτον ἐμφανίζει ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του, ἦσαν ἐντελῶς ἀβάσιμοι.

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1915 μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ κ. Βενιζέλου ἐστάλησαν διὰ ἰδιαιτέρου ἀπεσταλμένου πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἔγγραφοι δηλώσεις τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, ὑπογεγραμμέναι ὑπὸ τῶν οἰκείων ὑπουργῶν τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐγχειρισθεῖσαι ἐνταῦθα διὰ τῶν οἰκείων πρεσβευτῶν.

Κατὰ τὰ ἔγγραφα ταῦτα, χωρὶς νὰ ζητῆται οὐδεμία δήλωσις τῆς Ἑλλάδος ὅτι θὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα, οἱ σύμμαχοι οὗτοι ὑπόσχονται πρὸς αὐτὴν ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν μείνῃ οὐδετέρα μέχρι τέλους τοῦ πολέμου, τὰ ἑξῆς:

1ον) Ἀναγνώρισιν ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου.

2ον) Ἀπόλυτον προστασίαν καὶ ἐλευθέραν διαβίωσιν τῶν ὑποδούλων ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν.

3ον) Ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν τῆς Ἑλλάδος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ.

Ἐπὶ πλέον ἡ Γερμανία ἀνελάμβανεν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐγγύησιν τῆς πιστῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὅρων τούτων, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ δευτέρου.

Τῶν ἐγγράφων τούτων ἔλαβε γνῶσιν φυσικὰ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ κυβέρνησις καί τινα τῶν μελῶν τοῦ ἐπιτελείου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐγώ. Ζῶσιν ἀρκετὰ τῶν προσώπων τούτων, διὰ νὰ τὸ πιστοποιήσωσιν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐγὼ τὰ εἶδα, τὰ ἐμελέτησα ἐπανειλημμένως, καὶ ἐκράτησα σημείωσιν αὐτῶν, ὥστε δύναμαι νὰ πιστοποιήσω ἀπολύτως τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν. Γνωρίζω δ' ὅτι ἐφυλάσσοντο ἐπιμελῶς μέχρι τοῦ 1917. Λέγω τοῦτο

διότι μετὰ πάροδον ἐτῶν ἀνεζήτησα εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν μήπως εὑρίσκοντο ἐκεῖ καὶ δὲν τὰ ἀνεῦρον. Τοῦτο βεβαίως δὲν μοῦ κάμνει ἐντύπωσιν, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ ἔγγραφα τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν ἐπανειλημμένως ἐλεηλατήθησαν κατὰ τὰς ταραχώδεις περιόδους τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας. Ἴσως τὰ ἐν λόγῳ ἔγγραφα διεφυλάχθησαν, πιθανὸν καὶ μέχρι σήμερον, εἰς ἀσφαλεῖς χεῖρας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει καίτοι τὰ ἀνεζήτησα δὲν τὰ ἀνεῦρον πλέον. Καὶ λυποῦμαι τὰ μέγιστα διότι ὁ κατέχων αὐτά, οἱοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι –καὶ ἀγνοῶ ποῖος εἶναι– δὲν τὰ ἀπέδωκεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἢ τουλάχιστον δὲν τὰ ἐδημοσίευσεν. Εἶναι τοῦτο σφάλμα του καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς τὴν βασιλικὴν λεγομένην πολιτικήν, ἐὰν ὑπὲρ αὐτῆς ἐνδιαφέρεται.

Σημειῶ ἰδιαιτέρως ὅτι εἰς τὰ ἔγγραφα ταῦτα οὐδόλως γίνεται λόγος περὶ ἐξόδου τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Οὔτε ζητεῖται ἀνάληψις ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος ὑποχρεώσεως ὅτι θὰ μείνῃ οὐδετέρα. Ἁπλῶς τῆς δηλοῦται ὅτι ἂν μείνῃ οὐδετέρα μέχρι τέλους τοῦ πολέμου θὰ ἔχῃ τὰ προαναφερθέντα πλεονεκτήματα.

Ὥστε εἰς τὴν περίπτωσιν, τὴν ὁποίαν ἐκθέτει ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του, νίκης τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, ἡ μείνασα οὐδετέρα Ἑλλὰς δὲν θὰ ἦτο καθόλου εἰς μειονεκτικὴν θέσιν, ἰδιαιτέρως δὲ οἱ ἐν Τουρκίᾳ διαβιοῦντες ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ θὰ συνέχιζον ἀνενόχλητοι τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν βίον.

Ἐὰν πάλιν ἐνίκων, ὅπως καὶ ἐνίκησαν, οἱ σύμμαχοι, ἡ Τουρκία θὰ ἐξήρχετο τοῦ πολέμου συντετριμμένη ὅπως καὶ ἐξῆλθε καὶ δὲν θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐνοχλήσῃ τὴν Ἑλλάδα, οὔτε τοὺς ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικοὺς πληθυσμούς. Τοσοῦτο μᾶλλον, ὅσον δὲ θὰ ἐγίνετο καὶ ἡ μικρασιατικὴ ἐκστρατεία, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεστηλώσαμεν τὸ γόητρον καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς Τουρκίας. Καὶ ἐπὶ πλέον διὰ τῆς μὴ ἐχθρικῆς στάσεως πρὸς τὴν Τουρκίαν κατὰ τὸν πόλεμον θὰ ἐδημιουργοῦμεν ἀπὸ τότε τὰς ἀρίστας τῶν σχέσεων μετ' αὐτῆς. Δηλαδὴ θὰ ἐκάμναμεν ἀπὸ τότε τὴν φιλικὴν πρὸς τὴν Τουρκίαν πολιτικήν, τὴν ὁποίαν κάμνομεν τώρα καὶ τὴν ὁποίαν θεωροῦμεν ὡς τὸν ἄξονα τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς, ἀλλὰ θὰ τὴν ἐκάμναμεν διατηροῦντες ὅλην μας τὴν στρατιωτικὴ ἰσχύν, καὶ πρὸ παντὸς τὸ γόητρόν μας, καὶ ὄχι ὅπως τώρα ὁπωσδήποτε καραβοτσακισμένοι.

Πάντως δὲ ἔμενεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τηροῦσαν τὴν οὐδετερότητά της, ἡ εὐκολία καὶ νὰ ἐξέλθῃ αὐτὴ ὑπὲρ τῶν συμμάχων τῆς Συνεννοήσεως, ἐὰν εὕρισκεν εὔθετον πρὸς τοῦτο περίστασιν, ὁπότε θὰ ἔχανε βεβαίως τὰ ὑπὸ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν ὑπεσχημένα, ἀλλὰ θὰ ἐπετύγχανεν ἄλλα πλεονεκτήματα καὶ ἀνταλλάγματα.

Ὥστε ἡ τόσον ὑποτιμωμένη ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου βασιλικὴ πολιτική, ὡς τὴν ἀποκαλεῖ, εἶχε τὴν ὀρθότητά της, τὰς λογικάς της βάσεις, καὶ συνέπειαν σκέψεων καὶ ἀντιλήψεων. Βεβαίως τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ 1916 καὶ ὁ διχασμὸς τῆς Ἑλλάδος εἰς δύο κράτη, τὸ Κράτος τῶν Ἀθηνῶν

φιλουδέτερον, καὶ τὸ Κράτος τῆς Θεσσαλονίκης φιλοπόλεμον, ἔθεσαν τὰ πάντα ἐπὶ τάπητος. Καὶ ἐξέθεσαν τὴν ἡμίσειαν Ἑλλάδα τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὴν ἔχθραν τῶν συμμάχων τῆς Συνεννοήσεως καὶ εἰς τὰς ἀφορήτους πιέσεις τὰς ὁποίας ὅλοι ἐνθυμούμεθα. Τὴν δὲ ἑτέραν ἡμίσειαν τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν ἔχθραν τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, καὶ τοὺς ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς εἰς τοὺς ἀφορήτους διωγμούς, τοὺς ποίους ὑπέστησαν κατὰ τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ εἰς τοῦτο βεβαίως δὲν πταίει ἡ βασιλικὴ πολιτική, ἀλλὰ οἱ διασπάσαντες τὴν ἑνότητα τοῦ κράτους, καὶ δυστυχῶς καὶ τοῦ ἔθνους, ἡ δευτέρα τῶν ὁποίων διασπάσεων ἀκόμη δυστυχῶς δὲν ἀποκατέστη ἐξ ὁλοκλήρου.

Ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ διχασμοῦ τούτου ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἐπανέλθωμεν λεπτομερέστερον ἐὰν ὁ κ. Βενιζέλος διαχειρισθῇ εἰς τὰ ἄρθρα του διεξοδικώτερον τὸ ζήτημα τοῦτο.

Καὶ διὰ νὰ συμπληρώσωμεν τὴν ἀπάντησίν μας εἰς τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ κ. Βενιζέλου, ὀφείλω νὰ ἐκφράσω τὴν ἀπορίαν μου διὰ τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ κ. Βενιζέλου ὅτι «ὅταν ἡ κυβέρνησις τῆς Θεσσαλονίκης ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας καὶ ἀνεῦρεν εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἀσυρμάτου τὰ μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Βερολίνου διαμειφθέντα τηλεγραφήματα, ὅτι δηλαδὴ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ἤδη πρὸ τοῦ πολέμου, εἶχεν, ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεώς του, ἀναλάβει ἀπέναντι τοῦ Κάϊζερ τὴν ὑποχρέωσιν, ὄχι ἁπλῶς νὰ μὴ πολεμήσῃ ἐναντίον του, ἀλλὰ καὶ νὰ ταχθῇ μὲ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας».

Ἤδη πρὸ τοῦ πολέμου!... Ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεώς του, δηλαδὴ τῆς κυβερνήσεως Βενιζέλου!... Καὶ ἀνέλαβε τοιαύτην ὑποχρέωσιν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος διὰ τοῦ ἀσυρμάτου!.. Καὶ τὰ τοιαῦτα τηλεγραφήματα διεφυλάχθησαν εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ἀσυρμάτου πρὸ τοῦ πολέμου καὶ μέχρι τοῦ 1917, διὰ νὰ τὰ εὕρῃ ἡ εἰς Ἀθήνας ἐγκατασταθεῖσα κυβέρνησις τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἄς μοῦ ἐπιτρέψῃ ὁ κ. Βενιζέλος νὰ μὴ ἐπιμείνω περισσότερον ἐπὶ τοῦ ἰσχυρισμοῦ του αὐτοῦ. Ἕνα ὅμως πρᾶγμα θὰ τοῦ ὑπενθυμίσω: τὴν σωρείαν τῶν πλαστῶν ἐγγράφων, ἐπιστολῶν, τηλεγραφημάτων καὶ διακοινώσεων ἀκόμη, τὰς ὁποίας ἐχάλκευον αἱ ἐν Ἀθήναις ἐγκατεστημέναι, καὶ ἀκωλύτως δρῶσαι ξέναι ἀστυνομίαι καὶ προπαγάνδαι. Ἐπάγγελμα ἄλλως τε λίαν ἐπικερδὲς καὶ προσοδοφόρον ἐκείνην τὴν ἐποχήν, καὶ λαβὸν ἔκτασιν τὴν ὁποίαν δύσκολα ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ.

Ἔχω εἰς χεῖρας μου δελτία πληροφορητῶν ξένης ἀστυνομίας περὶ ἐμοῦ τοῦ ἰδίου, τῶν ὁποίων ἀντίγραφα ἡ ἀστυνομία αὐτὴ διεβίβαζεν εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ταῦτα μοὶ παρεδόθησαν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς δικαστικῆς ἀρχῆς μετὰ τὴν ἐπιστροφήν μου εἰς Ἑλλάδα τῷ 1924, μαζὶ μὲ ὁλόκληρον τὸ κατασχεθὲν κατὰ τὴν ἀντεπανάστασιν ἀρχεῖον μου, κατὰ λάθος προφανῶς. Ἐγὼ ὅμως τὰ ἐκράτησα πρὸς ἀνάμνησιν. Τὰ δελτία ταῦτα ἀνάγονται εἰς τὴν ἐποχὴν 1916–1924. Καὶ εἶναι ἡ παρακολούθησις τῶν κινήσεών μου

εἰς Ἀθήνας καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα. Καὶ ἐξ αὐτῶν δύναται κανεὶς νὰ πληροφορηθῇ ποίους καὶ ποίαν ὥραν ἐπεσκεπτόμην ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὸ 1917, 1918 καὶ 1919 μὲ ποίους συνεσκεπτόμην καὶ ποίας ἐνεργείας ἔκαμνα ἐν Ἀθήναις. Καθ' ἣν ἐποχὴν εὑρισκόμην ἐν Κορσικῇ! Ἀλλὰ τί ἐκόστιζεν εἰς τοὺς χαφιέδες, οἱ ὁποῖοι ἐπλημμύριζαν τότε τὰς Ἀθήνας, νὰ δίδωσιν ὅ,τι φθάσωσιν εἰς ὅλας συγχρόνως τὰς δρώσας τότε ἀστυνομίας; Εἰς τὰς ἀστυνομίας ὅμως βεβαίως ἐκόστιζεν. Καὶ ἡ ἐν λόγῳ ξένη ἀστυνομία διεβίβαζε σοβαρῶς τὰ διασκεδαστικὰ ταῦτα δελτία, εἰς τὴν ἑλληνικήν, ἡ ὁποία καὶ αὕτη τὰ διεφύλαξεν ἐπιμελῶς ὡς κειμήλια εἰς ἐπίσημον φάκελλον περὶ ἐμοῦ.

Ἕνα πρᾶγμα εἶναι βέβαιον. Ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος οὐδέποτε ὑπεσχέθη στρατιωτικὴν συνδρομὴν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τοὺς συμμάχους της. Ὄχι μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ οὔτε ἐλπίδα ἀφῆκε ποτὲ περὶ τούτου. Προτάσεις τοῦ ἐγένοντο πολλαί, ἀλλὰ τὰς ἀπέκρουε πάντοτε κατηγορηματικῶς. Ἀκόμη καὶ ὅταν κατεπατήθη ὑπὸ τῶν συμμάχων ἡ οὐδετερότης τῆς Ἑλλάδος κατὰ τρόπον ὅμοιον, ἂν μὴ χειρότερον τοῦ Βελγίου ὑπὸ τῆς Γερμανίας, οὐδὲ καὶ τότε ἠθέλησε ποτὲ ὁ Κωνσταντῖνος οὐδὲ κατὰ διάνοιαν νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀλβέρτου τοῦ Βελγίου, ὅστις τόσον ἡρωϊκῶς ἠμύνθη τῆς οὐδετερότητος τῆς χώρας κατὰ τῆς Γερμανίας, καὶ ὅστις ἀναμφιβόλως τὸ αὐτὸ θὰ ἔπραττεν ἐὰν τὴν οὐδετερότητά του παρεβίαζε τυχὸν ἡ Γαλλία καὶ οὐχὶ ἡ Γερμανία. Ἡ ἱστορία εἰς τὸ μέλλον θὰ κρίνῃ βεβαίως τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης ἀνοχῆς τοῦ Κωνσταντίνου. Ἀλλ' οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ κρίσις της, οὐδεὶς δίκαιος κριτὴς δύναται νὰ παραγνωρίσῃ ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος οὕτω πολιτευθείς, ἐξυπηρέτησε σημαντικώτατα τὰ συμφέροντα τῶν συμμάχων τῆς Συνεννοήσεως, ἐπὶ θυσίᾳ τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμφερόντων.

Ἡ πολιτικὴ τῶν «βασιλικῶν» κομμάτων, μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν

ΤΟ 2ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 13 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΤΩΝ Φιλελευθέρων τῆς ὁποίας τὴν ἐφαρμογὴν ἐπεδίωξεν ἡ κυβέρνησις τῆς Θεσσαλονίκης ἐστέφθη, ὡς γνωστόν, ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας.

Διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ Νεϊγὺ καὶ τῶν Σεβρῶν ἐπραγματοποιοῦντο καὶ τὰ παραβολώτερα ἐθνικὰ ὄνειρα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, δὲν ἀπέμενε δὲ καμμία ἀμφιβολία ὅτι ἂν ἠκολουθεῖτο ἡ δυναστικὴ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν παλαιῶν κομμάτων, ὄχι μόνον περὶ προσκτήσεως τῆς Θράκης ἢ τῆς Δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας οὐδεὶς ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ λόγος, ἀλλ' ὅτι καὶ αἱ μεγάλαι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ποὺ εἴχομεν καταλάβει κατὰ τὸν

Α΄ βαλκανικὸν πόλεμον, ἀλλὰ διὰ τὰς ὁποίας δὲν εἴχομεν τίτλον κυριαρχίας, θὰ ἐπαναφέροντο εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ αἱ πιθανότητες ἦσαν ὅτι ἡ κυριαρχία μας ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας θὰ ἐκολοβώνετο σοβαρώτατα πρὸς ὄφελος τῆς Σερβίας ἢ τῆς Βουλγαρίας, ἢ καὶ τῶν δύο συγχρόνως τούτων κρατῶν.

Ὅλοι ἐπεριμέναμεν ὅτι μετὰ τὴν ἔκβασιν αὐτὴν τοῦ πολέμου ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος οἱ ἀντίπαλοί μας θὰ μᾶς ἔτεινον τὴν χεῖρα, ἀναγνωρίζοντες ὅτι ἐπλανήθησαν καὶ προσφερόμενοι νὰ βοηθήσουν τὴν κυβέρνησιν πρὸς πλήρη ἐφαρμογὴν τῶν συνθηκῶν τοῦ Νεϊγὺ καὶ τῶν Σεβρῶν.

Ἀντὶ τούτου, εἶναι γνωστὸν τί συνέβη. Τὴν μεθεπομένην τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἐνῷ ἐπέστρεφα εἰς τὴν Ἑλλάδα, κομιστὴς τῆς συνθήκης ταύτης, δύο ἀξιωματικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐπεχείρησαν νὰ μοῦ ἀφαιρέσουν τὴν ζωήν, ρίψαντες ἐναντίον μου εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Λυὼν δέκα σφαίρας ἐκ τῶν ὁποίων δύο μόνον μὲ ἔπληξαν, εὐτυχῶς ἀκινδύνως. Καὶ τὸ ἔγκλημα τοῦτο δὲν ὠφείλετο εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῶν δύο ἀξιωματικῶν, ἀλλ' εἶχεν ἀποφασισθῆ ὑπὸ ἐγκύρων ἀντιπροσώπων τοῦ Βασ. Κόμματος, ὑπὸ τὴν προεδρίαν ὑψηλὰ ἱσταμένου προσώπου. Οὔτε εἰς τοῦτο μόνον ἠρκέσθησαν. Ἡ περίοδος διὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκλεχθῆ ἡ Βουλὴ τῆς 31ης Μαΐου 1915, εἶχε λήξει τὴν 31ην Μαΐου 1919. Ἡ δὲ κυβέρνησίς μου, ἀκολουθοῦσα τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Σερβίας, παρέτεινε τὸν βίον τῆς Βουλῆς ἐκείνης, νομίζουσα ὅτι ἦτο ἐνδεδειγμένον νὰ ἀναμείνωμεν τὸ ὁριστικὸν τέρμα τῆς πολεμικῆς περιόδου, διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν τὸ ἔθνος, ἐν γνώσει τῶν πράγματι ἐπιτευχθέντων ἀποτελεσμάτων, νὰ κρίνῃ τὴν πολιτικήν μου. Ἀλλὰ ἡ τότε ἀντιπολίτευσις κατήγγειλε τὴν κυβέρνησίν μου ὡς τυραννίδα, ἡ ὁποία κατεῖχε τὴν ἀρχὴν ἄνευ ἐγκρίσεως τοῦ λαοῦ. Καὶ οὔτε ἀφωπλίσθη ἡ ἀντιπολίτευσις ἀπὸ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, οὔτε συνετίσθη ἀπὸ τὴν παγκόσμιον ἀποδοκιμασίαν ποὺ προεκάλεσε τὸ ἔγκλημα τοῦ σταθμοῦ τῆς Λυών. Ἀλλ' ἐξηκολούθει ἀξιοῦσα τὴν ἄμεσον διεξαγωγὴν ἐκλογῶν, μὲ τὸν σκοπὸν φυσικὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν προτοῦ ἐκτελεσθῆ ἐντελῶς ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν. Ἐνῷ εἴκοσι περίπου ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας μετὰ τὴν ἧτταν της, ἐγκατέλειψαν τοὺς θρόνους των, μόνον καὶ μόνον ὅπως ἡ διάδοχός των δημοκρατικὴ κυβέρνησις κατορθώσῃ δυσωποῦσα τοὺς νικητάς, νὰ συνάψῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον ἐπαχθῆ εἰρήνην, εἰς τοὺς ἡγεμόνας δὲ τούτους περιελαμβάνετο καὶ ὁ Κάϊζερ, τοῦ ὁποίου ἐπὶ τέλους ἡ οἰκογένεια εἶχε διὰ συνεχοῦς ἐργασίας αἰώνων δημιουργήσει τὸ Βραδεμβοῦργον καὶ ὕστερον τὴν Πρωσίαν καὶ τέλος τὴν Γερμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, τὰ βασιλικὰ κόμματα τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐδέχοντο νὰ ἀναμείνουν ἐπὶ ἓν εἰσέτι ἑξάμηνον ἢ καὶ ἓν ἐπὶ τέλους ἔτος ὅπως ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κυβέρνησις τῶν Φιλελευθέρων, μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν συμμάχων τῆς Ἑλλάδος κατορθώσῃ νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ἀλλ' ἐπέμεναν νὰ διεξαχθοῦν νέαι ἐκλογαὶ διὰ νὰ ἀνακαταλάβουν τὴν ἀρχὴν καὶ παλινορθώσουν τὸν θρόνον,

ἐνῷ ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν πόσον θὰ ἐδυσχεραίνετο ἐκ τῆς μεταβολῆς ταύτης ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν περαιτέρω διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος. Τὸ ἔμαθον, ἄλλως τε, ταχύτατα διὰ τῶν δύο ἀπειλητικῶν διακοινώσεων ποὺ τοὺς ἐκοινοποίησαν αἱ τέως σύμμαχοι δυνάμεις πληροφοροῦσαι τὴν κυβέρνησιν Ράλλη ὅτι παλινόρθωσις τοῦ θρόνου θὰ ἐσήμαινε παῦσιν πάσης περαιτέρω οἰκονομικῆς συνδρομῆς καὶ τερματισμὸν τῆς ὑφισταμένης συμμαχικῆς σχέσεως. Δὲν εἶναι περιττὸν νὰ ὑπομνήσω ὅτι αἱ ἀπειλητικαὶ αὗται διακοινώσεις ἀπεκρύβησαν ἀπὸ τὸν λαόν, ὅστις ἐκαλεῖτο ἐν τούτοις ἀπὸ τὴν κυβέρνησίν του νὰ ἀποφασίσῃ διὰ δημοψηφίσματος τὴν εἰς τὸν θρόνον ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ἐφ' ὅσον αἱ μετανοεμβριαναὶ κυβερνήσεις ἐπέμειναν ἐναντίον τῶν ἀπειλητικῶν δηλώσεων τῶν δυνάμεων, νὰ ἐπαναφέρουν εἰς τὸν θρόνον τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, διαρρηγνύουσαι τοιουτοτρόπως τοὺς συμμαχικοὺς δεσμούς μας μὲ τὰς δύο κυρίως δυτικὰς δυνάμεις, μία μόνον ἦτο ἐνδεδειγμένη διὰ τὰς κυβερνήσεις ταύτας πολιτική: νὰ ἐπιδιώξουν τὴν σύναψιν ἀμέσου εἰρήνης μὲ τὸν Μουσταφᾶ Κεμάλ.

Ἡ τοιαύτη πολιτικὴ θὰ ἦτο σύμφωνος, ἄλλως τε, πρὸς ὅσα τὰ βασιλικὰ κόμματα εἶχαν διακηρύξει ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου ὑποστηρίζοντα ὅτι αἱ βλέψεις μας ἐπὶ τῆς Δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπετέλουν ἀποικιακὴν πολιτικήν, ὑπερβαίνουσαν τὰς δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ὑπερέβαινεν, ὅπως ὑπεστήριζαν τὰ βασιλικὰ κόμματα, τὰς δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος, ὅταν ἠσκεῖτο ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τῶν Φιλελευθέρων στηριζομένης εἰς τὴν συμμαχίαν μὲ τὰς δύο δυτικὰς δυνάμεις, εἶναι φανερὸν καὶ διὰ τὰ νήπια ἀκόμη, ὅτι ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ἦτο ἀπολύτως ἄπελπις, ὅταν συνεχίζετο ἀπὸ κυβέρνησιν, ἡ ὁποία διὰ τῆς παλινορθώσεως τοῦ Κωνσταντίνου εἶχε διαρρήξει τοὺς συμμαχικοὺς δεσμούς μας καὶ εἶχε περιαγάγει τὴν Ἑλλάδα εἰς πλήρη ἀπομόνωσιν καὶ διπλωματικῶς καὶ οἰκονομικῶς.

Ἐν τούτοις τὴν ἀπέλπιδα αὐτὴν πολιτικὴν ἀπεφάσισαν νὰ ἀκολουθήσουν αἱ μετανοεμβριαναὶ κυβερνήσεις. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἀπεφάσισαν καὶ νὰ δώσουν εἰς τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπιχειρήσεις, ἔκτασιν, τὴν ὁποίαν ἀποφασιστικῶς εἶχα ἀρνηθῆ νὰ ἐπιτρέψω εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατηγεῖον, ἐφ' ὅσον ἤμην εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἡ ὁποία, ἀπομακρύνουσα ἡμᾶς ἀπὸ τὴν Σμύρνην, ἡ ὁποία ἦτο ἡ βάσις τῶν ἐπιχειρήσεών μας, μᾶς ἐξησθένει μαθηματικῶς εἰς κάθε χιλιόμετρον προελάσεως ἕως ὅτου ἐπῆλθεν ἡ τραγικὴ καταστροφὴ τοῦ Σαγγαρίου.

Τοιουτοτρόπως τὰ βασιλικὰ κόμματα, θυσιάζοντα τὰ ἐθνικὰ εἰς τὰ κακῶς ἐννοούμενα δυναστικὰ συμφέροντα καὶ εἰς τὸ κομματικόν των πάθος, δὲν διέπραξαν μόνον τὸ πρῶτον ἔγκλημα νὰ ἐκβιάζουν τὴν ἐνέργειαν ἐκλογῶν, διὰ νὰ καταλάβουν τὴν ἀρχήν, προτοῦ κλεισθῆ τελειωτικῶς ἡ πολεμικὴ περιπέτεια, ἀλλὰ διέπραξαν καὶ δεύτερον ἔγκλημα νὰ ἐπαναφέρουν ἀμέσως τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἐνῷ ἐπὶ τέλους ἠδύναντο νὰ ἀναβάλουν τὴν ἐπαναφοράν του, μέχρις ὅτου ἐφαρμοσθῆ ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν,

διὰ νὰ μὴ συνεχισθῇ ὁ πόλεμος μὲ πλήρη στρατιωτικὴν καὶ διπλωματικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀπομόνωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλὰ καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἐγκλήματα θὰ ἠδύναντο νὰ συγχωρηθοῦν, ἐὰν οἱ διαπράξαντες αὐτὰ προσήρμοζαν τὴν πολιτικήν των πρὸς τὰς περιστάσεις, ποὺ ἐδημιουργήθησαν διὰ τῆς παλινορθώσεως τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐὰν δηλαδὴ παρητοῦντο τῆς ἰδέας τῆς συνεχίσεως τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας, ἀφοῦ διὰ τῆς διαρρήξεως τῶν συμμαχιῶν μας εἶχαν ἀνατραπῆ ὅλαι αἱ προϋποθέσεις τῆς ἐπιτυχοῦς διεξαγωγῆς του καὶ προσήρχοντο εἰς συνομολόγησιν εἰρήνης μὲ τὸν Κεμάλ, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἐκρατοῦμεν ὁλόκληρον τὴν Θράκην μέχρι Τσατάλτζας καὶ θὰ ἐξεκενώναμεν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, συμφωνουμένης ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, ἡ ὁποία θὰ ἐπέτρεπε τότε τὴν μεταφορὰν αὐτῶν ἐν πλήρει ἀνέσει καὶ τὴν ἀποκομιδὴν ὅλου τοῦ κινητοῦ πλούτου των. Ἀλλ' οὔτε εἰς τοῦτο περιωρίσθη τὸ ἔγκλημά των. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1921 διεμήνυσα εἰς αὐτοὺς διὰ τοῦ ἐν Παρισίοις ἐπιτετραμμένου τῆς Ἑλλάδος κ. Π. Μεταξᾶ ὅτι καθ' ἃ μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὁ λόρδος Κῶρζον, εἰς περίπτωσιν ποὺ ἐδέχοντο τὴν προταθεῖσαν τότε μεσολάβησιν, ἡ Ἀγγλία ἦτο διατεθειμένη νὰ ὑποστηρίξῃ λύσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς θὰ διετήρει τὴν δρᾶσιν μέχρι τῆς Τσατάλτζας, ἡ δὲ περιοχὴ τῆς Σμύρνης θὰ ἀπετέλει αὐτόνομον περιφέρειαν διοικουμένην ὑπὸ ἁρμοστοῦ διοριζομένου ἐκ συνεννοήσεως τῆς Κ.Τ.Ε. καὶ τοῦ σουλτάνου, καὶ ὅταν ἡ ὑπὸ τοῦ ἁρμοστοῦ ὀργανωθησομένη στρατιωτικὴ δύναμις θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τάξιν θὰ ἀπεσύρετο ὁ ἑλληνικὸς στρατός.

Κατὰ τὸν λόρδον Κῶρζον ἐὰν ἡ Τουρκία ἠρνεῖτο τὴν μεσολάβησιν, ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἤλπιζεν ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κοινὴ γνώμη θὰ τῆς ἐπέτρεπε νὰ δώσῃ ὅλην τὴν ἀναγκαίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑποστήριξιν πρὸς ἐπιβολὴν ἐπὶ τῆς Τουρκίας. Ἐν τούτοις καὶ τὴν μεσολάβησιν ταύτην μὲ ἀπίστευτον τύφλωσιν ἀπέκρουσεν ἡ Ἑλλὰς καὶ ἀντ' αὐτῆς ἀνέλαβε τὴν ἐγκληματικὴν προέλασιν πρὸς Ἄγκυραν, τῆς ὁποίας προελάσεως καθ' ἃ ἐδήλωσεν ἀκολούθως εἰς τὴν Βουλὴν ὁ Γούναρης, σκοπὸς ἦτο ἡ καταστροφὴ τοῦ ἐκεῖ ἀποθηκευμένου πολεμικοῦ ὑλικοῦ. Καὶ διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοιούτου σκοποῦ ἐθυσιάσθησαν μυριάδες τοῦ ἄνθους τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, μὲ μόνον ἄλλως τε ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴν τοῦ Σαγγαρίου.

Ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ μετὰ τὸ 1920

ΤΟ 3ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΑΛΛ' ΕΝΩ Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΣΑΓΓΑΡΙΟΥ ἐπεσφράγιζε τὴν ἀπόλυτον ἀδυναμίαν μας πρὸς κατανίκησιν τῆς θελήσεως τοῦ ἀντιπάλου, οὔτε τότε ἐπεζητήθη τερματισμὸς τοῦ πολέμου διὰ τῆς συνάψεως εἰρήνης. Ἀλλὰ κυβέρνησις ἄβουλος ἀφῆκεν ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἀκόμη ἔτος νὰ σύρεται τὸ ἔθνος εἰς τὴν ἀναπότρεπτον μικρασιατικὴν καταστροφὴν καὶ δὲν ἐπεζητήθη συνομολόγησις εἰρήνης, οὐδὲ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ εἰς Λονδῖνον ταξιδίου τοῦ μακαρίτου Γούναρη, ὅστις ἐξηκρίβωσε τότε ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ σύναψις δανείου ἢ παροχὴ ἄλλης οἱασδήποτε οἰκονομικῆς συνδρομῆς. Ἔχομεν, ἄλλως τε, μεμαρτυρημένον ἀπὸ τὴν δημοσιευθεῖσαν ἤδη ἐπιστολήν, πρὸς τὸν λόρδον Κῶρζον τοῦ μακαρίτου Γούναρη, ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος ἐγνώριζε καὶ ὡμολόγει ἤδη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1922, ὅτι ἂν δὲν ἐπιτύχῃ οἰκονομικὴν ἐπικουρίαν ὁ στρατὸς ἐντὸς διμήνου θὰ διαλυθῇ. Καὶ ἐν τούτοις, μολονότι ἐξηκριβώθη ὅτι εἶναι ἀδύνατος οἱαδήποτε οἰκονομικὴ ἐπικουρία, οὔτε τὴν συνομολόγησιν εἰρήνης ἐπεδίωξεν οὔτε εἰς ἐκκένωσιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας προέβη, οὔτε ἐσκέφθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν σύμπτυξιν τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν μεταφορὰν τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ ἐντὸς τῆς ἀμέσου περιφερείας τῆς Σμύρνης, τῆς ὁποίας τὴν ὀχύρωσιν εἶχε μελετήσει καὶ ἀρχίσει ἡ κυβέρνησίς μου. Καὶ τοῦτο διότι κάθε μία ἀπὸ τὰς ἐνεργείας αὐτὰς ἠδύνατο νὰ μειώσῃ τὸ βασιλικὸν γόητρον. Ἄφησε δὲ νὰ μᾶς καταλάβῃ ἡ ἐπερχομένη καταστροφὴ ἄνευ ἀντιδράσεως ἄλλης, παρὰ τὴν παράφρονα ἀπόπειραν τῆς ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιχειρήσεως, ἡ ὁποία τελικῶς ἐγκατελείφθη, ἐφ' ὅσον τὴν τελευταίαν μᾶλλον στιγμὴν ἀντελήφθησαν οἱ σχεδιασταὶ αὐτῆς, ὅτι ἡ πραγματοποίησίς της θὰ μᾶς ἔφερεν εἰς ἄμεσον πόλεμον πρὸς τὰς κατεχούσας τὴν Κωνσταντινούπολιν πρώην συμμάχους δυνάμεις, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, ἐπέσπευσεν ὅμως τὴν κατάρρευσιν τοῦ μικρασιατικοῦ μετώπου διὰ τῆς ἐπικινδύνου περαιτέρω ἐξασθενήσεώς του.

Αὐτὰ ὑπῆρξαν τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα διέπραξαν κατὰ τοῦ ἔθνους τὰ βασιλικὰ κόμματα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Δὲν ἐπέμειναν μόνον εἰς ἐφαρμογὴν πολιτικῆς, θυσιαζούσης τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, χάριν κομματικῶν καὶ κακῶς ἐννοουμένων δυναστικῶν συμφερόντων, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἡ πολιτικὴ τῶν φιλελευθέρων ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας δὲν ἀφωπλίσθησαν, ἀλλ' ἔπραξαν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμπνεύσῃ τὸ κομματικὸν πάθος ἢ ἡ διανοητικὴ ἀναπηρία διὰ νὰ καταστήσουν ἀναπότρεπτον τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν.

Ἡ καταστροφὴ αὐτὴ ὡδήγησεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1922, ἡ ὁποία ἐξεθρόνισε ἐκ δευτέρου τὸν Κωνσταντῖνον καὶ ἐπεδίωξε τὴν σκληρὰν τιμωρίαν τῶν ὑπαιτίων τῆς ἐθνικῆς συμφορᾶς.

Συγχρόνως ὅμως ἐπραγματοποιήθη τὸ θαῦμα τῆς ἀνασυγκροτήσεως τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἕβρου ποὺ μοῦ ἔδωσε τὰ μέσα νὰ συνομολογήσω εἰς τὴν Λωζάνην ἔντιμον διὰ τὴν ἡττημένην Ἑλλάδα συνθήκην εἰρήνης, μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ὁποίας ἐπρόκειτο νὰ προβῇ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν διεξαγωγὴν ἐκλογῶν διὰ νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν λαϊκὴν πάλιν κυριαρχίαν τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλ' ἐνῶ ἐπέκειτο ἡ προκήρυξις τῶν ἐκλογῶν, τὰ βασιλικὰ κόμματα

ἐκμεταλλευόμενα τὰς ἐν τῷ στρατῷ δυσαρεσκείας, ὠργάνωσαν τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα Λεοναρδοπούλου–Γαργαλίδη, τὸ ὁποῖον ὀλίγον ἔλειψε νὰ ρίψῃ τὴν χώραν εἰς τὰς φρικαλεότητας νέου ἐμφυλίου πολέμου.

Μετὰ τὴν κεραυνοβόλον καταστολὴν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος καὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐκλογῶν, ἡ ἐπανάστασις παρέδωκε τὴν ἀρχὴν εἰς κοινοβουλευτικὴν κυβέρνησιν.

Αἱ διαδεχθεῖσαι τὴν ἐπανάστασιν κοινοβουλευτικαὶ κυβερνήσεις ὑπῆρξαν βραχύβιοι καὶ ἡ δημιουργηθεῖσα ἐντεῦθεν ἀνωμαλία κατέστησε δυνατὴν τὴν ἐπιβολὴν τῆς δεκατετραμήνου δικτατορίας τοῦ στρατηγοῦ Παγκάλου, τὴν ὁποίαν μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1926, διεδέχθη ἡ ἐπὶ ἑπτάμηνον διατηρηθεῖσα οἰκουμενικὴ κυβέρνησις καὶ ταύτην αἱ δύο κυβερνήσεις τοῦ συνασπισμοῦ, τῶν ὁποίων ὁ συνολικὸς βίος δὲν ὑπερέβη τὸ ἔτος.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ μετεπαναστατικαὶ κυβερνήσεις, μηδὲ τῆς δικτατορικῆς ἐξαιρουμένης, ἐπεδίωξαν συστηματικῶς νὰ λησμονηθῇ τὸ θλιβερὸν παρελθὸν τοῦ ἐθνικοῦ διχασμοῦ ἐφαρμόσασαι διοίκησιν πλήρους ἰσοπολιτείας. Ὅταν δὲ ἡ παραίτησις τοῦ Καφαντάρη ἀπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ φιλελευθέρου κόμματος μὲ ὑπεχρέωσε νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν καὶ διὰ τῶν ἐκλογῶν τῆς 19ης Αὐγούστου 1928 περιεβλήθην μὲ λαϊκὴν ἐμπιστοσύνην ἐκτάσεως τοιαύτης μὲ τὴν ὁποίαν οὐδεμία ἄλλη κυβέρνησις εἶχε περιβληθῆ καθ' ὅλην τὴν 100ετίαν τοῦ ἐλευθέρου μας βίου, διῴκησα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε κανεὶς ποτὲ λαϊκὸς ὑπάλληλος νὰ μὴν ἀνησυχήσῃ ὅτι τὰ πολιτικά του φρονήματα ἠμπορεῖ νὰ ἐπηρεάσουν τὴν θέσιν του, τὴν προαγωγήν του καὶ κανεὶς λαϊκὸς πολίτης νὰ μὴν ἔχῃ ποτὲ τὸ αἴσθημα ὅτι προσερχόμενος εἰς τὰς ἀρχὰς δὲν θὰ εὕρισκεν αὐτὰς προθύμους νὰ ἐξετάσουν τὰς αἰτήσεις ἢ τὰ παράπονά του μὲ πλήρη ἀμεροληψίαν.

Ἐπωφεληθεὶς ἄλλως τε μιᾶς ἐρωτήσεως ποὺ μοῦ ἀπηυθύνθη ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος ζητοῦντα νὰ μάθῃ ἂν ἐπρόκειτο νὰ περιληφθῇ ὁ στρατηγὸς Πλαστήρας μεταξὺ τῶν γερουσιαστῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκλέγονται ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν δύο νομοθετικῶν σωμάτων, ἔσπευσα νὰ προτείνω εἰς τοὺς ἄλλους δημοκρατικοὺς ἀρχηγοὺς καὶ οὗτοι ἐδέχθησαν ὅπως παράσχωμεν εἰς τὸ Λαϊκὸν Κόμμα τὸν μόνον δυνατὸν κατευνασμόν, τοῦ πόνου τὸν ὁποῖον ἐδοκίμαζε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἓξ ἀτυχησάντων ὑπουργῶν.

Ἔγραψα τότε εἰς τὸν κ. Τσαλδάρην ἐξ ὀνόματος ὅλων τῶν δημοκρατικῶν ἀρχηγῶν ὅτι: «Δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὑμᾶς μὲ τὸν πλέον κατηγορηματικὸν τρόπον ὅτι οὐδεὶς τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν τῆς δημοκρατικῆς παρατάξεως θεωρεῖ ὅτι οἱ ἡγέται τῆς πολιτικῆς ἥτις ἠκολουθήθη μετὰ τὸ 1920, διέπραξε προδοσίαν κατὰ τῆς πατρίδος διότι ἐν γνώσει ὡδήγησε τὸν τόπον εἰς τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν. Δύναμαι μάλιστα νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι τὸ ἐπ' ἐμοὶ πιστεύω ἀκραδάντως ὅτι θὰ ἦσαν εὐτυχεῖς ἂν ἡ πολιτική των ὡδήγει τὴν Ἑλλάδα εἰς ἠθικὸν θρίαμβον. Πιστεύω μόνον ὅτι ἡ ἀκολουθηθεῖσα μετὰ τὸ 1920 πολιτικὴ εἰς τὴν ὁποίαν παρέσυρεν αὐτοὺς ἡ

πέραν τοῦ προσήκοντος μέτρου προσήλωσίς των πρὸς τὴν δυναστείαν, ὑπῆρξεν ὀλεθρία διὰ τὰ συμφέροντα τῆς χώρας. Ἀλλ' ὁσονδήποτε βαρεῖα καὶ ἂν ἦτο ἡ εὐθύνη αὐτὴ διὰ τὴν ἀκολουθηθεῖσαν πολιτικήν, οὐδεὶς δύναται ὑπὸ ὁμαλὰς περιστάσεις νὰ σκεφθῇ ὅτι τὸ σφάλμα αὐτὸ ἠδύνατο νὰ τιμωρηθῇ διὰ τῆς τρομερᾶς ποινῆς τοῦ θανάτου. Ἡ διαφορὰ ὅμως ἡμῶν ἀπὸ τὸ Λαϊκὸν Κόμμα εἶναι ὅτι: ἐνῶ τοῦτο θεωρεῖ τὴν δίκην καὶ τὰς ἐπακολουθησάσας αὐτὴν ἀτυχῶς ἐκτελέσεις ὡς ἔγκλημα καὶ δὴ ὡς ἔγκλημα ἀτιμάζον τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως, στεροῦν αὐτοὺς τῆς ἀκεραίας ἀσκήσεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων των καὶ ἐξαλεῖφον τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας οὗτοι προσέφερον εἰς τὴν χώραν, ἡ κρίσις ἡμῶν εἶναι ἐντελῶς διάφορος».

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναφέρω ὅτι κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀριστίνδην γερουσιαστῶν ἐφρόντισα ὥστε μόνον 4 ἐκ τῶν 10 ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων. Οὔτε ὅτι τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας συνεκροτήθη μὲ πλήρη ἀποσκοράκισιν οἱασδήποτε κομματικῆς ὑστεροβουλίας καὶ κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς κατέκτησεν ὑπὲρ τοῦ νέου θεσμοῦ τὴν γενικὴν ἐμπιστοσύνην.

Οὔτε ὅτι ἐπωφελήθην τῶν πρώτων γερουσιαστικῶν ἐκλογῶν διὰ νὰ παρασκευάσω τὴν ὁμαλὴν μὲ τὰς νέας ἐκλογὰς ἄνοδον τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος διότι μὲ τοὺς 20 λαϊκοὺς βουλευτὰς δὲν παρημπόδισε τὸ κυβερνητικὸν ἔργον. Ἐπιθυμῶ μόνον νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι καθιέρωσα τὴν ἀρχὴν νὰ συγκαλῶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἰς σύσκεψιν ἐπὶ παντός, ὄχι μόνον ἐξωτερικοῦ, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικοῦ ζητήματος διὰ νὰ δίδεται ἡ εὐκαιρία τῆς ἀνταλλαγῆς γνωμῶν πρὸς διατύπωσιν κοινῆς εἰ δυνατόν, ὅλου τοῦ πολιτικοῦ κόσμου, πολιτικῆς.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου μετὰ τὸ 1923

ΤΟ 4ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΠΑΡΕΛΕΙΨΑ ΝΑ ΜΝΗΜΟΝΕΥΣΩ ΟΤΙ , ὅταν μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς ἀγγλικῆς λίρας ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ κανόνος ἤρχισαν νὰ γεννῶνται αἱ ἀνησυχίαι περὶ τῆς ἰδικῆς μας δραχμῆς, ἡ κυβέρνησίς μου ἐθεώρει ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπωφεληθῶμεν τῆς εὐκαιρίας ἐκείνης, διὰ νὰ προσφύγωμεν εἰς νέας ἐκλογάς, ὅπως ἐξουσιοδοτηθῶ ἀπὸ τὸν λαὸν νὰ λάβω ὅλα τὰ νομισματικά, δημοσιονομικὰ ἐν γένει καὶ οἰκονομικὰ μέτρα, ὅσα ἐνεδείκνυαν αἱ περιστάσεις. Ἦτο πασίδηλον τότε ὅτι προσφυγὴ εἰς τὰς ἐκλογὰς θὰ μοῦ ἔδιδε πλειοψηφίαν μὴ διαφέρουσαν οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴν πλειοψηφίαν ποὺ μοῦ ἔδωσαν αἱ ἐκλογαὶ τῆς 28ης Αὐγούστου 1928. Τὸ αἴσθημα τοῦτο εἶχεν ὁ ἴδιος ὁ κ. Τσαλδάρης, ὁ ὁποῖος, ὅταν εἰς τὴν Βουλὴν διετύπωσε γνώμας, ἠδύναντο νὰ

ἑρμηνευθοῦν ὡς ἀποτελοῦσαι ἐπίκρισιν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς μου καὶ προεκλήθη παρ' ἐμοῦ νὰ δηλώση σαφῶς, ἂν δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν ἀκολουθουμένην πολιτικήν, διότι τότε θὰ ἤμην ὑποχρεωμένος νὰ προσφύγω εἰς τὴν λαϊκὴν ἐτυμηγορίαν, ἀνῆλθεν εἰς τὸ βῆμα διὰ νὰ βεβαιώση ὅτι παρεξηγήθη καὶ ρητῶς νὰ δηλώση ὅτι δὲν ἀξιοῖ ὅτι ἔχει μὲ τὸ μέρος του τὴν πλειοψηφίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, οὔτε ἐλπίζει εἰς νέας τυχὸν ἐκλογὰς νὰ ἐπιτύχη αὐτήν, ἐκεῖνο δὲ μόνον ποὺ θὰ ἐπιδιώξη εἰς αὐτὰς εἶναι νὰ ἐνισχύση ὁπωσδήποτε τὴν κοινοβουλευτικὴν θέσιν του. Ἐν τούτοις, τὰς ἐκλογὰς ἀπέκρουσα τότε ἀπὸ αἴσθημα ὑπερηφανείας, τὸ ὁποῖον δυσκόλως θὰ ἐννοήσουν οἱ μικροὶ ἀντίπαλοί μου. Εἰς τοὺς συναδέλφους μου τοὺς συνιστῶντας τὴν προσφυγὴν εἰς νέας ἐκλογάς, ἐδήλωσα ὅτι ἀποστέργω αὐτάς, διότι δὲν ἤθελα νὰ ἐπωφεληθῶ τῆς ἀνησυχίας ποὺ ἐδημιούργησεν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην μας, ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς ἀγγλικῆς λίρας ἀπὸ τὸν χρυσοῦν κανόνα καὶ ἡ ἐντεῦθεν προκληθεῖσα παρ' ἡμῖν νομισματικὴ καὶ γενικώτερον οἰκονομικὴ κρίσις, ἡ ὁποία θὰ ἠνάγκαζε τοὺς ἐκλογεῖς νὰ μὴ θελήσουν νὰ ρίψουν τὴν χώραν εἰς τὸ ἄγνωστον διὰ κυβερνητικῆς μεταβολῆς. Καὶ ὅτι ἐθεωροῦσα καθῆκον μου νὰ ἀναβάλω τὰς ἐκλογάς, μέχρις ὅτου παρέλθη ἡ ἀνώμαλος ἐκείνη ψυχολογικὴ κατάστασις.

'Αλλ' ἐνῶ ὁ κ. Τσαλδάρης ἀπέστεργε τότε τὰς ἐκλογάς, ὁ φιλικὸς πρὸς αὐτὸν τύπος δὲν ἄφησε νὰ παρέλθη ἡμέρα χωρὶς νὰ ἐπιχειρῆ διὰ ψευδῶν δημοσιευμάτων νὰ κλονίζη τὴν κοινὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸ ἐθνικὸν νόμισμα. Ἔφθασα τότε εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἕνα μόνον ὑπῆρχε μέσον ἀποτελεσματικωτέρας καταπολεμήσεως τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως, τὸ ν' ἀντιμετωπισθῆ αὕτη μὲ ἡνωμένας τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις διὰ τῆς συγκροτήσεως οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως, ὥστε νὰ παύση ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῶν ἐνδεικνυομένων ὡς σωτηρίων μέτρων.

Καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχω τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, ἔφθασα νὰ προτείνω ὅπως τῆς οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως ἡγηθῆ ὁ κ. Τσαλδάρης, ὅστις ἐν τούτοις δὲν εἶχε χρηματίσει ποτὲ ἄλλωστε πρωθυπουργός, καὶ ὅστις εἰς τὴν Βουλὴν ἠρίθμει τότε 20 περίπου βουλευτάς. Ὑπεσχόμουν ἐγὼ νὰ βοηθήσω μὲ ὅλας μου τὰς δυνάμεις τὰς προσπαθείας τῆς οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως, πρὸς καταπολέμησιν τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως. Καὶ διὰ νὰ μὴ ὑποτεθῆ ὅτι ἤθελα νὰ μείνω ἐκτὸς τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς διὰ νὰ ὠφεληθῶ ἀπὸ ἐνδεχόμενα σφάλματά της, ἐδήλωσα ὅτι ἂν ἐζήτει τοῦτο ὁ κ. Τσαλδάρης ἐδεχόμην νὰ μετάσχω αὐτῆς ὡς ὑπουργὸς ἄνευ χαρτοφυλακίου.

Ὁ κ. Τσαλδάρης ὅμως ἐπέμεινεν ἀρνούμενος νὰ δεχθῆ τὴν συγκρότησιν τοιαύτης κυβερνήσεως ἐνῶ καθένας ἠμπορεῖ νὰ φαντασθῆ ποία θὰ ἦτο ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος, ἂν ἔκτοτε εἶχε συγκροτηθῆ οἰκουμενικὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία δὲν θ' ἀντιμετώπιζε μόνον ἀποτελεσματικῶς τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐρρύθμιζε διὰ τῆς συμφωνίας τοῦ πολιτικοῦ κόσμου, ὅλα τὰ ἄλλα σοβαρὰ προβλήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὴν χώραν, ἰδίως κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχήν.

Καὶ δὲν ἀπέκρουσε μόνον τὴν συγκρότησιν οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τὴν προεδρίαν του ὁ κ. Τσαλδάρης, ἀλλὰ καὶ ἄφησε τὸν φιλικόν του τύπον νὰ συνεχίση τὴν ἀνουσίαν προσπάθειάν του, ὅπως κλονισθῆ ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τὸ ἐθνικὸν νόμισμα. Εἰς τρόπον ὥστε εὑρέθην εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ εἰσαγάγω εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον δραστικῆς καταπολεμήσεως καὶ τιμωρίας τῶν τοιούτων δημοσιευμάτων. 'Αλλὰ ἐπειδὴ εὑρέθην ἐνώπιον ἰσχυρᾶς ἀντιδράσεως τῆς ἀντιπολιτεύσεως καταπολεμούσης τὸ νομοσχέδιον τοῦτο ὡς ἀντισυνταγματικόν, ἔκρινα ὅτι θὰ ἐξυπηρετεῖτο τὸ γενικὸν συμφέρον ἂν παρητούμην διὰ νὰ σχηματισθῆ ὑπὸ τὸν κ. Τσαλδάρην κυβέρνησις εὐρυτέρου συνασπισμοῦ τῶν κομμάτων τῆς τότε ἀντιπολιτεύσεως, ἐμοῦ ἀναλαμβάνοντος ὡς ἀρχηγοῦ πλέον τῆς νέας ἀντιπολιτεύσεως νὰ ἐνισχύσω τὰς προσπαθείας τῆς κυβερνήσεως πρὸς ἄμυναν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος καὶ καταπολέμησιν ἐν γένει τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως.

'Αλλά, δυστυχῶς, καὶ τὴν συγκρότησιν τοιαύτης κυβερνήσεως εὐρυτέρου συνασπισμοῦ ἐματαίωσεν ἡ ἐπίμονος ἄρνησις τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος νὰ μετάσχη αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε συνεκροτήθη κυβέρνησις ἐκ μόνου τοῦ ἐργατοαγροτικοῦ κόμματος τοῦ κ. Παπαναστασίου.

'Αλλ' ἕνεκα διαφωνίας, ὡς πρὸς τὸν χρόνον καθ' ὃν ἔπρεπε νὰ ψηφισθῆ τὸ νομοσχέδιον τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων, ὁ κ. Παπαναστασίου παρητήθη μετὰ μίαν ἑβδομάδα καὶ οὕτως ἠναγκάσθην πάλιν νὰ ἀναλάβω τὴν ἀρχήν. Ἐφερόμεθα ἤδη εἰς προσεχεῖς ἐκλογάς, αἱ ὁποῖαι δὲν ἠδύναντο ν' ἀναβληθοῦν πέραν τῆς 15ης Ὀκτωβρίου, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι ἠδύνατο νὰ διεξαχθοῦν καὶ εὐθὺς ἀμέσως τότε, ἤτοι τὸν Ἰούνιον. Ἡ κυβέρνησίς μου εἶχε κάθε συμφέρον νὰ ἐπισπεύση τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐκλογῶν, διὰ νὰ ἀναλάβη μετ' αὐτὰς τὴν λῆψιν τῶν ἀντιδημοκρατικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἐπέβαλεν ἡ κατάστασις.

Μετὰ τὰς ἐκλογάς, ἂν μὲν ἐξήρχετο πλειοψηφοῦσα, θὰ ἐλάμβανεν ἡ ἰδία τὰ μέτρα ταῦτα ἀκινδύνως πλέον διὰ τὴν κοινοβουλευτικήν της θέσιν, ἄλλως θὰ ἐπέρριπτεν εἰς τοὺς διαδόχους της τὴν λῆψιν τῶν ἀντιδημοκρατικῶν τούτων μέτρων. Οὐδ' ἐπὶ στιγμήν, ὅμως, ἐνεπνεύσθην ἀπὸ τοιαύτην κομματικὴν ἀντίληψιν.

Προέβην «ἄνευ ἐνδοιασμοῦ» εἰς τὰς τελευταίας δυνατὰς περικοπὰς τῶν ἐξόδων καὶ συνέταξα, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν κ. Βαρβαρέσον, τὸν νέον μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῆς ὀξυτάτης οἰκονομικῆς κρίσεως, προϋπολογισμόν, πραγματοποιοῦντα οἰκονομίας 500 περίπου ἑκατομμυρίων. Ἔλυσα τὸ δημιουργηθὲν ἐκ τῆς ὑποτιμήσεως τῆς δραχμῆς σοβαρώτατον τραπεζικὸν ζήτημα τῆς ἀποδόσεως τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν συνάλλαγμα καταθέσεων, κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος διασώζων τὰς τραπέζας, δὲν ἄφινεν ὅμως εἰς αὐτάς, τὰ ἐντεῦθεν ὀφέλη, ἀλλὰ μετεβίβαζεν αὐτὰ εἰς τὸ κράτος ποὺ ἐκπροσωπεῖ τὴν κοινωνίαν, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἀπέδιδεν εἰς τοὺς καταθέτας ὅ,τι ἐπέβαλεν ἡ δικαιοσύνη, ἠρνεῖτο ὅμως νὰ ἐπιτρέψη εἰς αὐτούς, καθ' ὃν χρόνον ὅλοι οἱ ἄλλοι δανεισταὶ καὶ πιστοῦχοι ἐξήρχοντο ζημιωμένοι ἀπὸ τὴν ἔκπτωσιν

τῆς δραχμῆς, νὰ πραγματοποιήσουν αὐτοὶ μόνον αὔξησιν 80% περίπου τῆς περιουσίας τὴν ὁποίαν ἀντεπροσώπευεν ἡ κατάθεσίς των.

Ἐπέβαλα ὅλα τὰ περιοριστικὰ μέτρα ἐπὶ τῶν εἰσαγωγῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐπλήττετο βαρύτατα ἡ ἐμπορικὴ τάξις.

Ἐνήργησα δηλαδὴ εἰς τὴν περίστασιν αὐτήν, ὅπως θὰ ἐνήργει κυβέρνησις τῆς ὁποίας ἡ ὕπαρξις δὲν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν λαϊκὴν ψῆφον καὶ ἡ ὁποία δὲν ἔμελλε νὰ παρουσιασθῇ ἐντὸς τετραμήνου εἰς τὰς ἐκλογάς, ἀλλ' ἡ ὁποία ἀπέβλεπε πῶς θὰ ἐξετέλει καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τὸ καθῆκον της, ἀδιαφοροῦσα ἂν ἐντεῦθεν θὰ ἐζημιώνετο κομματικῶς καὶ ἂν τὸ συμφέρον τῶν ἀντιπάλων της θὰ ἐξυπηρετεῖτο μεγάλως καὶ κατὰ τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα καὶ κατὰ τὴν μετὰ τὰς ἐκλογὰς ἄνοδόν των τυχὸν εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτε δὲν θὰ ἠναγκάζοντο αὐτοὶ νὰ λάβουν τὰ ἀντιδημοκρατικὰ ταῦτα μέτρα, ἀλλὰ θὰ συνεκόμιζαν τὰς ὠφελείας ἐκ τῶν μέτρων, ἐπιρρίπτοντες εἰς τοὺς προκατόχους των τὴν εὐθύνην τῆς ἐπιβολῆς των. Τὸ Λαϊκὸν Κόμμα δὲν ἔλειψεν, ὡς γνωστόν, νὰ ἐπωφεληθῇ τότε τῆς περιστάσεως διὰ νὰ ἐξεγείρῃ ἀφ' ἑνὸς τὴν κοινὴν γνώμην κατὰ τῆς κυβερνήσεώς μου, κατηγορουμένης ὅτι κατὰ τὸν προσωρινὸν πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς δανειστὰς συμβιβασμόν, ἐδείχθη ὑπερβολικὰ γενναιόδωρος, εἰς τρόπον ὥστε, ὅταν κατεβάλετο τὸ συμφωνηθὲν ποσόν, θὰ ἐξηντλεῖτο τὸ εἰς ἐξωτερικὸν συνάλλαγμα ἀπόθεμά μας καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἀγοράσωμεν τὸν ἀναγκαῖον διὰ τὸν ἄρτον μας σῖτον, θὰ κατεντούσαμεν περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1933 νὰ «φάγωμεν τὰς σάρκας μας», καὶ ἀφ' ἑτέρου τοὺς εἰς ἐξωτερικὸν συνάλλαγμα πολυαρίθμους καταθέτας, καταγγέλλον τὴν κυβέρνησίν μου ὡς δημεύσασαν μέγα μέρος τῶν καταθέσεών των καὶ ὑποσχόμενον νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν γενομένην τάχα ἀδικίαν εἰς αὐτούς, ὅταν βοηθούμενον καὶ ἀπὸ τὴν ψῆφον των, θὰ ἤρχετο εἰς τὴν ἀρχήν. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν οἱ αὐτοκινητισταὶ ἠξίωσαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησίν μου νὰ τοὺς παραχωρήσῃ ἕνα ποσοστὸν ἐπὶ τοῦ εἰσπραττομένου ἐπὶ τῆς βενζίνης φόρου, διὰ τὴν προικοδότησιν τοῦ ταμείου τῶν συντάξεών των. Ὅσον συμπαθὴς καὶ ἂν ἦτο ἡ τάξις αὐτή, ἐνόμισα ὅτι δὲν ἠδυνάμην, τὴν στιγμὴν μάλιστα ποὺ περιεκόπτομεν τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου χρέους καὶ ἀπεβλέπαμεν μὲ ἀνησυχίαν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ ἰσοζυγίου, νὰ προικοδοτήσωμεν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου τὰ διάφορα ταμεῖα συντάξεων. Ἐπειδὴ δὲ ἠπείλουν οἱ αὐτοκινητισταὶ ἀπεργίαν, ἐκάλεσα τὸ συμβούλιόν των καὶ τοὺς συνεβούλευσα πατρικῶς, νὰ μὴ προβοῦν εἰς τὴν ἀπεργίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιτυχία ἀπεκλείετο, ἐφ' ὅσον ἡ κυβέρνησις ἦτο ἀποφασισμένη νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὰς ἀντιλήψεις της, καὶ μόνον ἀποτέλεσμα θὰ εἶχε ζημίαν διὰ τοὺς αὐτοκινητιστὰς καὶ δυσχερείας διὰ τὸ κοινόν, ἀλλὰ νὰ ἐπιφυλαχθοῦν κατὰ τὰς ἐπικειμένας ἐκλογὰς νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν κυβέρνησίν μου, καταψηφίζοντες αὐτήν.

Οἱ αὐτοκινητισταὶ ἐδέχθησαν τὴν συμβουλήν μου καὶ ἐξετέλεσαν πιστῶς τὴν συμφωνίαν ποὺ τοὺς ἐπρότεινα.

Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι ἂν ἀπεδεχόμην τὴν αἴτησιν τῶν αὐτοκινητιστῶν, ἀντὶ τῶν 1.200 ψήφων κατὰ τὰς ὁποίας ἐμειοψήφισεν ὁ ἐθνικὸς συνασπισμὸς ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 5ης Μαρτίου, θὰ ἐπλειοψήφει τῶν ἀντιπάλων του κατά τινας χιλιάδας ψήφων.

Μία πενταετία διαιρέσεως τὴν ὁποίαν ὑπερεπήδησεν ὁ Ἐλ. Βενιζέλος

ΤΟ 3ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 19 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

Ο κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΔΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΥ ἄρθρου ἔθηκεν ὡς σκοπὸν τῆς ἀρθρογραφίας του νὰ ἐκθέσῃ τὰς αἰτίας τοῦ ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ, νὰ ἀνεύρῃ τὰς εὐθύνας καὶ νὰ ἐξετάσῃ ἂν εἶναι δυνατὴ ἡ πρόληψις νέου ἐμφυλίου πολέμου. Καὶ ἐν τούτοις δι' ἑνὸς ἅλματος ἀπὸ τοῦ πρώτου του ἄρθρου ἕως τὸ δεύτερον ὑπερπηδᾷ ὁλόκληρον τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1915 ἕως τοῦ 1920. Ὡσὰν ἡ περίοδος αὕτη νὰ μὴ ἔπαιξε κανένα ρόλον εἰς τὸν δημιουργηθέντα ἐσωτερικὸν διχασμόν, ὡσὰν ὁ διχασμὸς νὰ περιωρίζετο μόνον εἰς τὸν πολιτικὸν κόσμον καὶ νὰ μὴ ἦτο βαθύτατος μέχρι καὶ τῶν κατωτέρων στρωμάτων τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ὡσὰν νὰ ἦτο οὗτος δημιούργημα πολιτικῶν ἀντιθέσεων μόνον καὶ νὰ μὴ ἦτο πρὸ παντὸς ἀποτέλεσμα ἐξεγέρσεως βαθέως τρωθέντων καὶ καταπατηθέντων αἰσθημάτων καὶ ἰδανικῶν μεγάλης μερίδος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡμεῖς, σημειοῦντες ἁπλῶς τὰ κυριώτερα μόνον γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀναμένομεν τὰς ἐπ' αὐτῶν ἐξηγήσεις τοῦ κ. Βενιζέλου.

Εἶναι ταῦτα:

Ἡ πρόσκλησις ξένων στρατῶν ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1915 ἄνευ νόμου, ὅπως ἐπέβαλλε τὸ σύνταγμα, καὶ ἄνευ τουλάχιστον συνθήκης τινός, ὅπως θὰ ἐπέβαλλεν ἡ φρόνησις.

Ὁ δοθεὶς εἰς τὴν ἐποχὴν ἀπὸ τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1915 ἐπαναστατικὸς χαρακτήρ, μὲ πλήρη συνδρομὴν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ξένων στρατῶν.

Ἡ ἐπέκτασις τῆς ξενικῆς κατοχῆς καὶ ἡ ἄσκησις ἐπὶ τοῦ οὐδετέρου ἑλληνικοῦ ἐδάφους πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων μὲ συνέπειαν τὴν εἰσβολὴν τῶν ἀντιθέτων στρατῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μας καὶ τὴν μεταβολὴν αὐτοῦ εἰς πεδίον πολέμου ἀνταγωνιζομένων ξένων στρατῶν.

Ἡ νότα τῆς 16ης Ἰουνίου 1916, διὰ τῆς ὁποίας κατελύθη ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῆς καταλύσεως ταύτης ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου.

Τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης τὸν Σεπτέμβριον 1916 καὶ τῇ συμπράξει τῶν ξένων στρατῶν ὁ διχασμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἰς δύο κράτη, τὸ κράτος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ ἀκήρυκτος πόλεμος τοῦ κράτους τῆς Θεσσαλονίκης ἐναντίον τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν, τηρουμένου δεσμίου ὑπὸ τῶν ξένων στρατῶν καὶ στόλων.

Ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῶν Ἀθηνῶν πρὸς ἐξαναγκασμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ

στρατοῦ νὰ παραδώσῃ τὰ ὅπλα του εἰς ξένους στρατοὺς καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα θλιβερὰ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν γεγονότα τοῦ Νοεμβρίου 1916.

Ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ 1916 καὶ 1917 καὶ αἱ ἐξ αὐτοῦ στερήσεις, ἡ πεῖνα καὶ ἡ δυστυχία.

Ἡ ἐκ συνεννοήσεως μὲ ξένας δυνάμεις ἐκδίωξις τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917, ἡ ἀνατροπὴ τῆς συνταγματικῆς διαδοχῆς, καὶ αἱ διὰ τῶν ξένων ἐνεργηθεῖσαι ἐξορίαι πάντων τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, οἵτινες δὲν ἀνῆκον εἰς τὴν μερίδα τοῦ κ. Βενιζέλου.

Ἡ φοβερὰ τραγωδία τοῦ 1917–1920, τῆς ὁποίας τὴν ἀγριότητα δὲν ἐξηγοῦν οὐδὲ αἱ ἀνάγκαι τοῦ πολέμου.

Συνέπεια πάντων τούτων ἦτο ἡ πτῶσις τοῦ κ. Βενιζέλου κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1920. Δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ὅτι πολιτικὸς ὀξυδερκέστατος, ὡς ὁ κ. Βενιζέλος, ἐπίστευε πράγματι ὅτι μετὰ τὰ γεγονότα ἰδίως τοῦ 1917–1920, δὲν ἔτρεχε σοβαρώτατον κίνδυνον νὰ χάσῃ τὰς ἐκλογάς. Ἀλλὰ ὡς νὰ μὴ ἤρκει ὁ κίνδυνος οὗτος, ὁ κ. Βενιζέλος θέτει εἰς τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν ζήτημα ἐπανόδου ἢ μὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὡς ἀποτελέσματος τῶν ἐκλογῶν. Δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι διέφυγε τὴν ἀντίληψιν ἑνὸς πολιτικοῦ, ὡς ὁ κ. Βενιζέλος, ἡ τεραστία ἐνίσχυσις τὴν ὁποίαν ἔδιδεν εἰς τοὺς ἀντιπάλους του διὰ τῆς θέσεως τοιούτου ζητήματος ὡς ἐπάθλου τοῦ ἐκλογικοῦ ἀγῶνος.

Καὶ γεννᾶται ἤδη τὸ κολοσσιαῖον πρόβλημα: Ἀφοῦ ὁ κ. Βενιζέλος εἶχεν, ὡς γράφει ὁ ἴδιος, τὴν βαθεῖαν πεποίθησιν ὅτι οἱ ἀντίπαλοί του ἐρχόμενοι εἰς τὴν ἀρχὴν θὰ κατέστρεφον τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος μεγάλων σχεδίων του, ἀκριβῶς μάλιστα κατὰ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν κατὰ τὴν γνώμην του ἐπέκειτο ἡ ἄμεσος πραγματοποίησις αὐτῶν, πῶς τότε ἔθεσεν εἰς κίνδυνον, ὁ ἴδιος, τὴν πραγματοποίησιν τῶν μεγάλων ἰδανικῶν του, διὰ τῆς προκηρύξεως ἐκλογῶν ὑπὸ τοιούτους δι' αὐτὸν δυσμενεῖς ὅρους; Διατὶ ἀφοῦ ἐκράτησεν ἐπὶ τόσα ἔτη δεσμίους τοὺς ἀντιπάλους του, δὲν τοὺς ἐκράτει καὶ ἐπί τινας μῆνας ἀκόμη, ἀφοῦ διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ ἐξησφάλιζε τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ μεγαλείου τῆς Ἑλλάδος;

Λέγει ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι οἱ ἀντίπαλοί του τὸν ἐξηνάγκασαν εἰς ἐκλογάς. Πῶς; Τίνι τρόπῳ; Διὰ συλλαλητηρίων; Διὰ διαδηλώσεων; Διὰ στάσεων; Οὐδὲν τούτων ἐγένετο καθ' ὅλον τὸν 1920. Ὁ ἀντιβενιζελικὸς κόσμος, ἀφοῦ τὸ δυναμικὸν αὐτοῦ μέρος συνετρίβη ἀπὸ τοῦ 1916 μέχρι τοῦ 1919 ἀπὸ ἀνωτέρας βίας, εἶχε σταυρώσει τὰς χεῖρας καὶ ἀνέμενε πότε θὰ εὐδοκήσῃ ὁ κ. Βενιζέλος νὰ κάμῃ ἐκλογάς.

Καὶ μένει ἡ ἀπόπειρα τοῦ σταθμοῦ τῆς Λυὼν εἰς Παρισίους. Ἀλλὰ δὲν πιστεύομεν νὰ θεωρῇ ταύτην ὁ κ. Βενιζέλος ὡς τὸν ἐξαναγκασμὸν τὸν ὁποῖον ὑπέστη. Οὔτε νομίζομεν ὅτι εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀποδίδῃ ταύτην, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀποδείξεις, εἰς ἄλλους, παρὰ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὴν ἐξετέλεσαν. Δὲν εἶναι σωστὸν νὰ ὑποπίπτῃ τις διαρκῶς εἰς τὰ αὐτὰ σφάλματα.

Ἡμεῖς τοὐλάχιστον καταδικάζομεν ἀπολύτως πάσας τὰς πράξεις τὰς

στρεφομένας κατὰ τῆς ζωῆς ἑνὸς πολιτικοῦ, οἱουδήποτε πολιτικοῦ. Εἶναι προτιμότερον εἰς μίαν χώραν νὰ ἐξεγείρωνται ἐνόπλως οἱ πολῖται καὶ εἰς τὰς αἱματηροτάτας τῶν στάσεων, παρὰ οἱ πολιτικοὶ φόνοι. Ἀλλὰ πολιτικοὶ φόνοι δὲν εἶναι μόνον ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ἐνεργεῖ τις κρυμμένος ὄπισθεν ἑνὸς φράκτου κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του, ἀλλὰ καὶ ἡ παράδοσις τοῦ ἀντιπάλου εἰς ἕνα δικαστήριον ἐπὶ τούτῳ συγκροτημένον, ἵνα τὸν θανατώσῃ. Κατ' οὐσίαν εἶναι τὸ ἴδιον· ἀπὸ ἀπόψεως δὲ ἀποτελεσμάτων τὸ δεύτερον εἶναι τὸ χειρότερον.

Πᾶσαι αὗται αἱ πράξεις οἱουδήποτε εἴδους, ἀπὸ οἱονδήποτε πάθος καὶ ἂν προέρχωνται, ὄχι μόνον εἶναι καταδικαστέαι ἠθικῶς, ἀλλὰ καὶ μεγίστην βλάβην συνεπάγονται εἰς τὴν ὑπόθεσιν τὴν ὁποίαν ὑπερασπίζονται οἱ ἐνεργοῦντες αὐτάς, ἀκόμη καὶ ἂν ἐπιτύχωσι. Ἡ ἱστορία τὸ διδάσκει εἰς κάθε βῆμα. Ἡ δὲ ἰδική μας ἱστορία τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας καὶ μέχρι προχθὲς ἀκόμη, εἶναι ζωντανὸν παράδειγμα.

Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου καὶ κάθε πολιτικὸς γνωρίζων τὴν βιαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του καὶ τοὺς ἐνδεχομένους τούτους κινδύνους. Καὶ ἔχει, βεβαίως, ὄχι μόνον τὸ δικαίωμα νὰ ἀσφαλίζῃ τὴν ζωήν του, ἀλλὰ καὶ τὸ καθῆκον, ἀφοῦ δὲν εἶναι μεμονωμένον ἄτομον, ὁ πολιτικός, ἀλλὰ συνθετικὸν πρόσωπον, ἐκ τῆς προσωπικῆς τύχης τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ τύχη καὶ πολλάκις ἡ ὕπαρξις χιλιάδων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι τὸν ἀκολουθοῦν. Ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν δικαιοῦται ὁ πολιτικὸς εἶναι νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς ἑαυτὸν νὰ ἐπηρεάζεται εἰς τὴν πολιτικήν του κατεύθυνσιν ἀπὸ τὸ ἐνδεχόμενον τοιούτων προσωπικῶν κινδύνων. Καὶ συνεπῶς δὲν θέλομεν νὰ πιστεύσωμεν ποτὲ ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπόπειραν τοῦ σταθμοῦ τῆς Λυών, εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν ἐκλογῶν.

Δὲν μένει, λοιπόν, ἄλλη λογικὴ ἐξήγησις τῆς ἀποφάσεως διὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1920, παρὰ μία καὶ μόνη, ἡ ἐκ μέρους τοῦ κ. Βενιζέλου κατανόησις, ὅτι ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἦτο χάρτης ἄγραφος, ἄνευ μακρᾶς ἐπιπόνου καὶ ἐπικινδύνου ἐκστρατείας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Τουρκίας, τῆς Ἑλλάδος μόνης πλέον καὶ ἄνευ βοηθείας παρὰ τῶν συμμάχων της. Ὅλαι αἱ προηγηθεῖσαι διαπραγματεύσεις, αἱ καταλήξασαι εἰς τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν, αἱ διατυπούμεναι εἰς ἔγγραφα, ὑπομνήματα, διακοινώσεις, ἅτινα πάντα ἐδημοσιεύθησαν πλέον καὶ εἶναι πασίγνωστα, θὰ τὸν εἶχον πείσει, βεβαίως, περὶ τούτου. Ὁ κ. Βενιζέλος ἐπὶ πολὺ προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ πραγματικὴν συμμετοχὴν τῶν συμμάχων εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσῃ. Χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τίποτε ἄλλο, παρὰ μίαν εὐμενῆ τῆς Ἀγγλίας οὐδετερότητα, καὶ τοῦτο ἐφ' ὅσον θὰ ἦτο εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Λόϋδ Τζώρτζ. Ἐὰν παραβάλῃ τις τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν μὲ τὰς συμφωνίας τῆς Ρουμανίας πρὸς ἔξοδόν της ἐκ τῆς οὐδετερότητος καὶ αἱ ὁποῖαι ὑποχρεωτικῶς ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν συμμάχων, καταπλήσσεται ἐκ τῆς διαφορᾶς. Ἡ Ρουμανία ἐξῆλθε τῆς οὐδετερότητος μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ὁ πόλεμος τῶν συμμάχων δὲν θὰ ἐτερματίζετο, παρὰ ἀφοῦ καὶ αὕτη θὰ ἐλάμ-

βανεν εἰς τὴν κατοχήν της καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν συμμάχων τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα διεξεδίκει.

Ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἐτερμάτιζε τὸν πόλεμον τῶν συμμάχων μὲ τὴν Τουρκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἄφινε τὴν Ἑλλάδα νὰ πολεμήσῃ μόνη πρὸς τὴν Τουρκίαν τοῦ Κεμάλ, διὰ νὰ πάρῃ μόνη της ἀπὸ τὸν Κεμάλ, ὅ,τι θεωρητικῶς τῆς ἀνεγνώρισαν οἱ Τοῦρκοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ οὕτως ἡ Ἑλλὰς εὑρέθη μόνη της εἰς πόλεμον πρὸς ὁλόκληρον τὸ τουρκικὸ ἔθνος, ἀλλὰ ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ τοῦ Κεμάλ, ἐνῶ οἱ σύμμαχοί της εὑρίσκοντο ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸ αὐτὸ τουρκικὸν ἔθνος, ἀλλὰ ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ὁποίαν Κωνσταντινούπολιν διετήρουν εἰς χεῖρας των ὡς παρακαταθήκην, διὰ νὰ τὴν ἀποδώσωσιν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔθνος, ἀλώβητον ἀπὸ πάσης ἑλληνικῆς ἐπιχειρήσεως.

Αὐτὸ ἦτο ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν.

Θὰ μοῦ εἴπῆτε οἱ ἀναγνῶσται μου: Ἀλλὰ τότε διατί καὶ ἡ Ἑλλὰς νὰ μὴ λάβῃ ἐκ τῶν προτέρων πρὸ τῆς ἐξόδου της ἐκ τῆς οὐδετερότητος, τὰς αὐτὰς ἐγγυήσεις παρὰ τῶν συμμάχων, τὰς ὁποίας ἔλαβε καὶ ἡ Ρουμανία; Αὐτὸ λέγω καὶ ἐγώ: Διατί νὰ μὴ τὰς λάβῃ; Αὐτὸ εἶναι ποὺ ἀποτελεῖ τὴν οὐσιαστικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς βασιλικῆς λεγομένης πολιτικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ κ. Βενιζέλου.

Οὕτω φθάνομεν εἰς τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν. Εἴτε ὁ κ. Βενιζέλος ἐνίκα εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1920 εἴτε οἱ ἀντίπαλοί του, ἡ Ἑλλὰς θὰ διεξῆγε μόνη της τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐὰν ἤθελε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν, καὶ συνεπῶς μοιραίως θὰ ἀπετύγχανεν, ὅπως ἀπέτυχε. Τὸ μόνον ζήτημα ποὺ ἔλυσαν αἱ ἐκλογαὶ ἦτο τὸ ποῖος θὰ ἐπλήρωνε τὰ σπασμένα: ὁ κ. Βενιζέλος ἢ οἱ ἀντίπαλοί του. Τὰ ἐπλήρωσαν οἱ δεύτεροι.

Ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τούτου τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν θὰ ἐπιμείνωμεν κατωτέρω διὰ νὰ ἀφαιρέσωμεν ἔστω καὶ τὴν ἐλαχίστην οἱουδήποτε ἀμφιβολίαν.

Ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν δὲν προσέφερε τίποτε εἰς τὴν Ἑλλαδα

ΤΟ 4ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 20 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΤΟΝ ΜΑΪΟΝ ΤΟΥ 1919 ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ τῇ προσκλήσει τῶν συμμάχων κατελάμβανε τὴν Σμύρνην. Εἶναι γνωστὸν ποία αἰτία προεκάλεσε τὸ μέτρον τοῦτο τῶν συμμάχων. Ἀλλ' ἡ κατάληψις αὕτη οὐδόλως προεδίκαζε τὸ ζήτημα τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων. Ἀκόμη τὴν 18ην Νοεμβρίου 1919 ὁ Κλεμανσὼ γράφων πρὸς τὸν Βενιζέλον τονίζει τὸν προσωρινὸν χαρακτῆρα τῆς κατοχῆς τῆς Σμύρνης. Καὶ ἐκεῖ κατέβαλεν ὁ Βενιζέλος πᾶσαν αὐτοῦ προσπάθειαν.

Αἱ διαθέσεις τῶν συμμάχων δὲν ἦσαν πλέον καθόλου εὐμενεῖς πρὸς τὰς προσπαθείας τοῦ κ. Βενιζέλου. Ὄχι διότι διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον, ἀλλὰ διότι ἀπέστεργον τὸν διαμελισμὸν τῆς Μικρασιατικῆς Τουρκίας, πρὸ παντὸς δὲ ἀπέστεργον τὴν συνέχισιν τοῦ πολέμου ἐκ μέρους των κατὰ τῆς Τουρκίας, πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων. Ποίας διαθέσεις εἶχον τότε οἱ σύμμαχοι ἐξεδήλωσεν ἀργότερα ὁ εὐμενέστερος πάντων πρὸς τὰς ἑλληνικὰς διεκδικήσεις προσκείμενος Λόϋδ Τζώρτζ. Τὴν 21ην Σεπτεμβρίου 1922, ἐδήλου πρὸς μίαν ἐπιτροπὴν τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος τὰ ἑξῆς: «Οὐδέποτε ἐδώσαμεν ἓξ πεντάρες εἰς τοὺς Ἕλληνες. Οὐδέποτε τοὺς ἐδώσαμεν βοήθειαν οὔτε εἰς χρῆμα, οὔτε εἰς ὁπλισμόν. Καὶ ὅταν ἐπῆγαν εἰς τὴν Σμύρνην τοὺς εἴπαμεν: Πηγαίνετε διὰ λογαριασμόν σας, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ σᾶς δώσωμεν καμμίαν ὑποστήριξιν καὶ πάρετε τὴν εὐθύνην ἐπάνω σας». Καὶ ναὶ μὲν ταῦτα ἐλέχθησαν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1922, ἀνάγονται ὅμως εἰς τὰς διαθέσεις καὶ τὰς ἀποφάσεις τοῦ 1920.

Παρ' ὅλα ταῦτα εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Λόϋδ Τζὼρτζ προσωπικῶς ὑπεστήριξε τὰς ἑλληνικὰς διεκδικήσεις. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἀγγλίαν κυβέρνησις δὲν εἶναι ὁ πρωθυπουργὸς ὅπως εἶναι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ μάλιστα ἐν ἐποχῇ πολέμου, κυβέρνησις εἶναι ἀριθμὸς προσώπων ἀρκετὰ μεγάλος, κατεχόντων τὰ ὑπουργικὰ καὶ ἄλλα μεγάλα ἀξιώματα καὶ τῶν ὁποίων ἡ γνώμη βαρύνει πολλάκις καὶ ὑπὲρ τὴν γνώμην τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἔχουν δὲ οἱ ἄνδρες οὗτοι καὶ πεῖραν ἰδίαν πολιτικὴν καὶ συνέπειαν πρὸς ἑαυτοὺς καὶ προσήλωσιν πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Ἰδίως τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἐπηρεάζει βαθύτατα ἡ ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν ἀποτελουμένη ἀπὸ ἱκανοὺς διπλωματικοὺς ὑπαλλήλους, κατευθύνουσα πολλάκις αὐτὸν τοῦτον τὸν ὑπουργόν.

Τὴν διάθεσιν τοῦ ἀγγλικοῦ κυβερνῶντος κόσμου ἀποκαλύπτουσι πλεῖστα ὅσα ἔγγραφα δημοσιευθέντα ἔκτοτε καὶ τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζει τὸ αὐτὸ πνεῦμα. Ὀλίγα μόνον ἀποσπάσματα χαρακτηριστικὰ παραθέτω ἐνταῦθα.

Τὴν 6/19 Μαρτίου 1920 ὁ κ. Βενιζέλος ἐκ Λονδίνου τηλεγραφεῖ διὰ μακρῶν εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν περὶ συνομιλίας του τὴν ὁποίαν ἔσχε μὲ τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν (Τσῶρτσιλ) καὶ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου στρατάρχην Οὐΐλσων. Ὁ Τσῶρτσιλ, κατὰ τὸ τηλεγράφημα τοῦτο, λέγει εἰς τὸν κ. Βενιζέλον τὰ ἑξῆς: «Ὁ πρωθυπουργὸς (Λόϋδ Τζώρτζ) μὲ ἐπεφόρτισε νὰ σᾶς ἴδω διὰ νὰ σᾶς ἐρωτήσω ἐὰν εἶσθε διατεθειμένος, ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τῆς Τουρκίας νὰ δεχθῇ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, νὰ ἀναλάβητε νὰ ἐπιβάλετε στρατιωτικῶς τοὺς ὅρους τούτους διὰ τὰ ἐδάφη διὰ τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρεσθε ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ὁ πρωθυπουργὸς (ἐξακολουθεῖ ὁ Τσῶρτσιλ) ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίζετε ὅτι αἱ πολλαπλαῖ ὑποχρεώσεις τῆς Ἀγγλίας δὲν τῆς ἐπιτρέπουν νὰ διαθέσῃ στρατόν της οὔτε εἰς Θράκην, οὔτε εἰς τὰ τμήματα, τὰ ὁποῖα σᾶς ἐδόθησαν (εἰς τοὺς Ἕλληνας) ἐν Μ. Ἀσίᾳ».

Ὁ ἀρχηγὸς ὅμως τοῦ ἀγγλικοῦ ἐπιτελείου διηγεῖται τὰ τῆς συνεντεύξεως εἰς τὸ δημοσιευθὲν ἡμερολόγιόν του κατὰ ἀρκετὰ παραστατικώτερον τρόπον. «Ὁ Οὐΐνστων (Τσῶρτσιλ) καὶ ἐγὼ εἴμεθα μὲ τὸν Βενιζέλον ἐπὶ μίαν ὥραν σήμερον τὸ ἀπόγευμα (19 Μαρτίου 1920). Τοῦ ἐξεκαθαρίσαμεν ὅτι δὲν θὰ βοηθήσωμεν τοὺς Ἕλληνας οὔτε μὲ στρατιώτας, οὔτε μὲ χρήματα οὔτε εἰς τὴν Θράκην, οὔτε εἰς τὴν Σμύρνην, ἀφοῦ μάλιστα ἤδη ἐφορτώσαμεν τὸν μικρὸν στρατόν μας μὲ περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι ἠδύνατο νὰ κάμῃ. Τοῦ εἶπα (τοῦ κ. Βενιζέλου) ὅτι πάει νὰ καταστρέψῃ τὸν τόπον του, ὅτι θὰ ἔμπῃ εἰς πόλεμον γιὰ χρόνια μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν καὶ ὅτι ἡ αἱμορραγία εἰς ἀνθρώπους καὶ εἰς χρῆμα θὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἔλεγε ὅτι δὲν συμφωνεῖ καθόλου μὲ ὅσα τοῦ εἶπα».

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας, τὴν 24ην Μαρτίου 1920 ὁ ἐν Παρισίοις πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος κ. Ρωμᾶνος γράφει εἰς τὸν κ. Βενιζέλον: «Τὸ ἀπόγευμα (24 Μαρτίου) ἐγενόμην δεκτὸς παρὰ τῷ κ. Μιλλεράν. Ὁ κ. Μιλλερὰν μοῦ ἐδήλωσεν ὅτι πράγματι ἐζήτησε τὴν ἀναθεώρησιν τῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων, μόλις ἔλαβε γνῶσιν τῆς ἀναφορᾶς τῶν τριῶν ἁρμοστῶν τῶν συμμάχων ἐν Κωνσταντινουπόλει –Ἄγγλου, Γάλλου καὶ Ἰταλοῦ– οἱ ὁποῖοι ὁμοφώνως ἐκηρύχθησαν ὅτι «εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιβληθοῦν οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης, ἄνευ νέου πολέμου καὶ ἄνευ ἀποστολῆς ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ εἰς Ἀνατολήν. Δὲν δύναμαι μοῦ ἐδήλωσεν ὁ κ. Μιλλερὰν νὰ παρασυρθῶ ἀπὸ τὴν φιλίαν μου πρὸς τὴν Ἑλλάδα μέχρι τοῦ νὰ διακινδυνεύσω τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας».

Τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ὁ αὐτὸς πρεσβευτὴς κ. Ρωμᾶνος γράφει πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον περὶ συνεντεύξεώς του μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου ἐξωτερικῶν κ. Παλαιολόγου, διπλωμάτου Γάλλου γνωστῆς βαρύτητος καὶ ἀξίας. «Μακρὰ συνέντευξις τὴν ὁποίαν ἔσχον μετὰ τοῦ κ. Παλαιολόγου μοῦ ἀφῆκεν ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν καὶ δὲν μοῦ ἀφίνει καμμίαν ἐλπίδα ὅσον ἀφορᾷ τὰς διαθέσεις τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ. «Ἡ Γαλλία, μοῦ εἶπε, εἶναι δύναμις μουσουλμανική. Ἔχει βεβαίως τὰ ἰδεώδη της, ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ νὰ τρέξῃ κινδύνους πρὸς ἀπελευθέρωσιν ὑποδούλων πληθυσμῶν. Ὁ κ. Λόϋδ Τζώρτζ, διὰ λόγους ἐσωτερικούς, ἀκολουθεῖ πολιτικὴν τὴν ὁποίαν δὲν δύναται νὰ ἐπιβάλῃ, δοθέντος ὅτι δὲν ἔχει ἐπαρκεῖς στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Ἀνατολήν».

Τὴν 15ην Ἰουνίου ὁ κ. Βενιζέλος τηλεγραφεῖ ἐκ Λονδίνου πρὸς τὸν ἀντιπρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἰς Ἀθήνας τὰς ἐκ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἐντυπώσεις του:

«Ὁ κ. Μιλλερὰν εἶναι εἰλικρινής, ἀλλ' ἡ γαλλικὴ κοινὴ γνώμη δυσκόλως θὰ παραδεχθῇ τὴν ἀποστολὴν νέου στρατοῦ εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅπως ἐπιβάλῃ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης. Ὁ Ἄγγλος πρωθυπουργὸς ἐπίσης εὑρίσκεται ἐνώπιον δυσχερειῶν προερχομένων ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν (τῆς Ἀγγλίας) καὶ τῶν στρατιωτικῶν κύκλων, οἵτινες, πρὸ πάντων ἐσχάτως, ἐμπνέονται πάντοτε ὑπὸ φιλοτουρκικῆς διαθέσεως καὶ ἔχουσι, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Τουρκίαν, τὰς ἀντιλήψεις τὰς ὁποίας εἶχε πρὸ 50 ἐτῶν ὁ Δισραέλλης. Ὁ

πρωθυπουργὸς (Λόϋδ Τζὼρτζ) μὲ ἠρώτησε, κατὰ συνέπειαν, ἐὰν ἐπίστευα ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει τὴν θέλησιν νὰ κάμῃ τὴν ἀναγκαίαν στρατιωτικὴν προσπάθειαν, ὅπως ἐπιβάλῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἐπίσης ἐὰν ἐπίστευα ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει τὰς ἀναγκαίας δυνάμεις. Ἐν μιᾷ λέξει, ἐὰν ἐνόμιζα, ὅπως αὐτός, τὴν δύναμιν τῆς Τουρκίας ὡς ἀσήμαντον. Ἀπήντησα χωρὶς νὰ δείξω οὔτε τὸν ἐλάχιστον δισταγμὸν ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶχε τὴν ἀναγκαίαν πρὸς τοῦτο δύναμιν καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ δείξῃ τὴν θέλησίν της νὰ κάμῃ τὴν ἀναγκαίαν προσπάθειαν, ἐφ' ὅσον θὰ συνειργάζετο μὲ τὰς δύο δυτικὰς δυνάμεις, ἢ τουλάχιστον μὲ τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ πρωθυπουργὸς (Λόϋδ Τζὼρτζ) μὲ παρεκάλεσε νὰ ἴδω τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν (Τσῶρτσιλ) καὶ νὰ τοῦ ὁμιλήσω ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ νὰ τὸν πείσω ὅτι τὸ ἀγγλικὸν ἐπιτελεῖον (Οὐΐλσων) ὑπερτιμᾷ τὴν δύναμιν τῆς ἀντιστάσεως τῶν Τούρκων».

Ὁ κ. Βενιζέλος ἀκολουθεῖ τὴν συμβουλὴν τοῦ κ. Λόϋδ Τζὼρτζ καὶ τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς 15ης Ἰουνίου συναντᾶται μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν Τσῶρτσιλ καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου Οὐΐλσων, τηλεγραφεῖ δὲ τὴν ἐπομένην τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνεντεύξεως εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν εἰς Ἀθήνας ὡς ἑξῆς:

«Εἶδον χθὲς ἑσπέραν τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν μὲ τοὺς συμβούλους του τοῦ ἐπιτελείου. Ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν (ὁ Τσῶρτσιλ) δὲν φαίνεται συμμεριζόμενος τὰς ἰδέας τοῦ πρωθυπουργοῦ...».

Ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου στρατάρχης Οὐΐλσων εἰς τὸ δημοσιευθὲν ἡμερολόγιόν του, περιγράφει δραματικώτατα ὡς ἑξῆς τὴν συνάντησιν ταύτην:

«17 Ἰουνίου 1920. Εἶδα τὸν κ. Βενιζέλον, ὅστις εἶναι λίγο προχειρολόγος. Ὑπόσχεται κάθε τι εἰς τὸν Λόϋδ Τζὼρτζ καὶ ὁ Λόϋδ Τζὼρτζ πιστεύει κάθε τι ποὺ τοῦ λέγει. Ἀλλ' ὅταν ἐγὼ καρφώνω τὸν Βενιζέλον εἰς τὸν τοῖχον, αὐτὸς –ὁ Λόϋδ Τζώρτζ– δὲν ξέρει τίποτε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὑποσχεθῇ τίποτε».

Τὰ σχόλια εἶναι νομίζω περιττά.

Ἔτσι ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις ὑπεγράφη τὴν 10ην Αὐγούστου ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν, τὴν ὁποίαν συνυπέγραψε καὶ ἡ Τουρκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ τὴν ὁποία ἡ Τουρκία τῆς Ἀγκύρας τὴν ἀπεκήρυξε. Καὶ αἱ μὲν σύμμαχοι δυνάμεις ἔκλεισαν τὴν εἰρήνην των μὲ τὴν Τουρκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφῆκαν δὲ τὸν κ. Βενιζέλον μὲ τὴν Ἑλλάδα νὰ τὰ βγάλῃ πέρα μὲ τὸν Κεμὰλ καὶ τὴν Τουρκίαν τῆς Ἀγκύρας ὑπ' εὐθύνην του.

Καὶ τότε ἐπιστρέψας ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπεφάσισε καὶ ἐκήρυξε τὰς ἐκλογὰς θέσας μάλιστα ἀργότερα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου καὶ ζήτημα ἐπανόδου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἤρχισεν ἡ τελευταία πρᾶξις τοῦ δράματος τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς.

Ἐπὶ τούτου θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Υ.Γ.–Τὸ ἄρθρον 36 τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν καθώριζε πράγματι ὅτι

εἰς ἣν περίπτωσιν ἡ Τουρκία δὲν συνεμορφοῦτο πρὸς τοὺς ὅρους αὐτῆς θὰ ἀφίνετο ἡ Ἑλλὰς ἐλευθέρα νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὡς Τουρκίαν ὅμως οἱ σύμμαχοι ἐθεώρουν, ὅπως εἶναι πασίγνωστον, τὴν Τουρκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις ἦτο καὶ ἡ ὑπογράψασα τὴν συνθήκην καὶ ἡ ὁποία οὐδεμίαν ποτὲ ἀντέταξε δυστροπίαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων αὐτῆς.

Ἡ δολοφονικὴ ἀπόπειρα τοῦ 1934

ΤΟ 5ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 18 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΑΝΕΦΕΡΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ἄρθρον τὰ κύρια σημεῖα τῆς ἀπαντήσεώς μου, εἰς τὰς προγραμματικὰς δηλώσεις, ποὺ ἔκαμεν ὁ κ. πρωθυπουργὸς (πρόκειται περὶ τοῦ Π. Τσαλδάρη) ἐνώπιον τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 3ης Ἀπριλίου.

Θὰ ὁμολογηθῇ, βέβαια, ὅτι σπανίως ἀντιπολίτευσις, εἰς τοιαύτην εὑρισκομένη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ἐπέδειξε μεγαλυτέραν καλὴν θέλησιν καὶ προθυμίαν, ὅπως διευκολύνῃ τὸ κυβερνητικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον βέβαια δὲν ταυτίζεται μὲ τὰς καθαρῶς κομματικὰς ἐπιδιώξεις. Οὔτε ἐπρόκειτο περὶ ἁπλῆς ρητορικῆς ἐκδηλώσεως. Καμμία ἀπὸ τὰς δοθείσας ὑπ' ἐμοῦ ὑποσχέσεις δὲν διεψεύσθη. Ἀλλ' ἀδιαμαρτύρητος, καὶ ἀπαρατήρητος παρῆλθε καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιβολὴ νέων φορολογιῶν, αἱ ὁποῖαι ηὔξησαν τὰ φορολογικὰ βάρη κατὰ 1000 ἑκατομμύρια.

Ἐκεῖνο ποὺ δύναται νὰ παρατηρηθῇ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις τόσον ὑπερβολικὰ πιστὴ ὑπῆρξεν εἰς τὰς ὑποσχέσεις της, ὥστε οὐσιαστικῶς παρέβη τὸ καθῆκον της, ἀφήσασα νὰ ἐπιβληθοῦν ἀδιαμαρτυρήτως τοιαῦτα βάρη εἰς λαὸν τόσον ἤδη βαρέως φορολογημένον.

Ἀλλ' ὡς ἐλαφρυντικὰς περιστάσεις δύναται ἡ ἀντιπολίτευσις νὰ ἐπικαλεσθῇ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ἡ κυβέρνησις ἡ ὁποία κατὰ τὴν πρώτην ἄνοδόν της εἰς τὴν ἀρχήν, τὸν Νοέμβριον τοῦ 1932, εἶχε ὑπολογίσει τὸ ἔλλειμμα τῆς χρήσεως 1932–1933 εἰς 750 ἑκατομμύρια, διὰ τῶν προγραμματικῶν δηλώσεών της τῆς 4ης Αὐγούστου 1933 περιώριζε μὲν τὸ πιθανὸν ἔλλειμμα, ἀλλ' ἐβεβαίωνεν ὅτι τοῦτο δὲν θὰ εἶναι κατώτερον τῶν 450 ἑκατομμυρίων καί, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἦτο ἀληθές, αὔξησις τῆς φορολογίας ἦτο ἀπαραίτητος διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ τὸ ἰσοζύγιον τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀφοῦ αἱ περὶ οἰκονομιῶν ὑποσχέσεις τῆς κυβερνήσεως ἀπετέλουν καθαρὰν δημαγωγίαν.

Ἀφ' ἑτέρου, τὰ φορολογικά της μέτρα ἡ κυβέρνησις ἐνεφάνιζεν ὡς μέλλοντα ν' ἀποδώσουν 500 ἑκατομμύρια, εἰς ὅσα περίπου ἀνεβίβαζεν αὕτη τὸ ἀνύπαρκτον ἔλλειμμα. Καὶ τέλος, ἡ ἀποχή, εἰς ἣν ὠθήθη ἡ ἀντιπολίτευσις ἀπὸ τὴν ἄρνησιν τῆς κυβερνήσεως ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸ ἐπερώτημα διὰ τὸ ἀδίκημα τῆς 6ης Ἰουνίου, ἀποτέλεσμα εἶχεν ὅτι τὰ οἰκονομικὰ νομοσχέδια ἐψηφίσθησαν, ὅταν ἡ ἀντιπολίτευσις ἀπουσίαζεν ἀπὸ τὴν Βουλήν.

Τὸ πρόσθετον ἑπομένως τοῦτο βάρος τῶν 1000 ἑκατομμυρίων ἐπεβλήθη εἰς τοὺς ὤμους τῶν φορολογουμένων μὲ δύο κυβερνητικὰ ψεύδη. Πρῶτον, ὅτι ἡ τελευταία χρῆσις τῆς κυβερνήσεώς μου θ' ἄφινεν ἔλλειμμα 450 ἑκατομμυρίων ἐνῷ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἄφησε κανὲν ἔλλειμμα. Καὶ δεύτερον ὅτι τὰ βάρη τῶν νέων φορολογιῶν ἀνέρχονται εἰς 500 ἑκατομμύρια, ἐνῶ πράγματι ἀνέρχονται εἰς διπλάσιον ποσόν.

Ὁπωσδήποτε, ἡ ἀπάντησίς μου εἰς τὰς προγραμματικὰς δηλώσεις τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, αἱ διακοπαὶ ποὺ μοῦ ἔκαμεν ὁ τελευταῖος καὶ ἡ ἐντεῦθεν προκληθεῖσα διαλογικὴ συζήτησις, παρήγαγεν ἀγαθωτάτην ἀτμόσφαιραν, ἡ ὁποία ἐγέννησεν εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἦτο δυνατὴ μία γόνιμος συνεργασία κυβερνήσεως καὶ ἀντιπολιτεύσεως, διὰ τὴν οἰκονομικὴν τῆς Ἑλλάδος ὀρθωσιν.

Τὴν δημιουργίαν τῆς ἀτμοσφαίρας αὐτῆς ἀντελήφθη μὲ μεγάλην του λύπην ὁ βουλευτὴς Κραναίας (πρόκειται περὶ τοῦ Ἰω. Μεταξᾶ) καὶ λαβὼν κατόπιν ἐμοῦ τὸν λόγον, εἶπεν:

«Ἤκουσα, κύριοι βουλευταί, μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὴν ἀγόρευσιν τοῦ ἀξιότιμου ἀρχηγοῦ τῶν Φιλελευθέρων καὶ τὴν λεπτομερῆ συζήτησιν τῶν καθ' ἕκαστον κυβερνητικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ἐν τῷ προγράμματι τῆς κυβερνήσεως. Λησμονήσας, ὁμολογῶ, τὴν πραγματικότητα, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ζῶμεν, ἐλησμόνησα τί συνέβη ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ δύο μηνῶν περίπου καὶ ἐνόμισα ὅτι εὑρισκόμεθα μέσα εἰς μίαν συνέλευσιν, ἐντὸς τῆς ὁποίας πιθανὸν νὰ ὑπάρχουν ἀντίθετοι γνῶμαι, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχει μία κοινὴ συνεργασία καὶ μία ἀπόλυτος συμφωνία ὡς πρὸς τὴν καλὴν αὐτῶν συνεργασίαν».

Τὴν ἀτμόσφαιραν αὐτήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐγεννᾶτο διὰ τὸν βουλευτὴν Κραναίας ὁ κίνδυνος ν' ἀποκατασταθῇ μία εἰλικρινὴς συνεργασία κυβερνήσεως καὶ ἀντιπολιτεύσεως διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τῆς χώρας, ἐθεώρησε καθῆκον του νὰ καταστρέψῃ ὁ κ. Μεταξᾶς, διατυπώνων ἐναντίον μου τὴν κατηγορίαν ὅτι ὑπῆρξα ἠθικὸς αὐτουργὸς τοῦ κινήματος Πλαστήρα. Ἡ κατηγορία αὕτη ἐπεδίωξε νὰ βλάψῃ ὄχι τόσον ἐμέ, ὅσον τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος, ὅστις εἰς τὰς προγραμματικάς του δηλώσεις εἶχε περιορισθῆ νὰ κατηγορήσῃ τὴν κυβέρνησίν μου διὰ «παθητικὴν» στάσιν της ἀπέναντι τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κινήματος. Καὶ σκοπὸς τοῦ κ. Μεταξᾶ ἦτο νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς ἀδιαλλάκτους τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος.

Ὁπωσδήποτε ἀποβλέπων εἰς τὸ γενικώτερον συμφέρον, ἐπρότεινα ν' ἀναβληθῇ ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν γεγονότων τῆς 5ης Μαρτίου (ἀπόπειρα κινήματος Πλαστήρα), διὰ νὰ ἐγκρίνῃ ἡ Βουλὴ τὴν ἰδίαν ἑσπέραν τὰς προγραμματικὰς δηλώσεις τῆς κυβερνήσεως, παραπεμφθῇ δὲ ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν γεγονότων τῆς 5ης Μαρτίου εἰς μεταγενεστέραν συνεδρίασιν, ὁρισθησομένην ὑπὸ τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, ὅστις καὶ συνεφώνησε μὲ τὴν πρότασίν μου. Ἐὰν ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἦτο πραγματικὸς πολιτικὸς ἀνὴρ καὶ ἐμμένων εἰς τὸ πνεῦμα ποὺ εἶχεν ἐμπνεύσει τὰς προγραμματικάς του δηλώσεις, ἠρνεῖ-

το νὰ παρασυρθῇ ἀπὸ τὸν κ. Μεταξᾶν καὶ νὰ δανείσῃ εἰς αὐτὸν τοὺς 14 λαϊκοὺς βουλευτὰς –ὅσοι ἦσαν ἀναγκαῖοι διὰ νὰ διατυπωθῇ σύμφωνα μὲ τὸν νόμον περὶ εὐθύνης ὑπουργῶν ἡ ἐναντίον μου κατηγορία– εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων θὰ ἦτο ἐντελῶς διάφορος.

Ἀλλ' ὁ κ. πρωθυπουργὸς μὲ τὰς ἀντιλήψεις καὶ τοὺς περιωρισμένους ὁρίζοντας μικροκομματάρχου δὲν ἐννοοῦσε ν' ἀφήσῃ τὸν κ. Μεταξᾶν νὰ τὸν ὑπερφαλαγγίσῃ εἰς ἀδιαλλαξίαν. Καὶ δὲν περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ δανείσῃ εἰς τὸν τελευταῖον τοὺς ἀναγκαίους διὰ τὴν νόμιμον διατύπωσιν τῆς κατηγορίας λαϊκοὺς βουλευτάς. Ἀλλὰ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 15ης Μαΐου, καθ' ἣν συνεζητήθη ἡ περὶ διώξεώς μου πρότασις τοῦ κ. Μεταξᾶ, ἐπέδειξε συμπεριφορὰν διὰ τὴν ὁποίαν κανεὶς αὐστηρὸς χαρακτηρισμὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὑπερβολικός.

Ἀπαντῶν εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ ὅτι ἐπέδειξα παθητικὴν στάσιν ἔναντι τοῦ κινήματος τοῦ στρατηγοῦ Πλαστήρα, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν κ. Τσαλδάρην, οὔτε θὰ ἐξεδηλοῦτο κἄν, ἐὰν ἀντιθέτως ἔθραυα τὴν κεφαλήν του, ὅπως ἠπείλησα κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν νὰ πράξω κατ' ἐκείνων ποὺ θὰ ἠρνοῦντο νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν λαϊκὴν ἐτυμηγορίαν καὶ ἐξηγῶν διατί ἀπέφυγα ἐπιμόνως πᾶσαν πολεμικὴν σύγκρουσιν μὲ τὸν στρατηγὸν Πλαστήραν καὶ διὰ τοῦτο ἐπεδίωξα καὶ ἐπέτυχα, ἀσκῶν ἐπ' αὐτοῦ ἰσχυρὰν ἠθικὴν πίεσιν, νὰ τερματίσω ἄνευ αἱματοχυσίας τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα, παρετήρησα ὅτι δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι ὁ στρατηγὸς Πλαστήρας προσέφερεν εἰς τὸν παρελθὸν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν χώραν. Ἡ φράσις αὕτη ἐξήγειρε τοὺς κυβερνητικοὺς βουλευτὰς καὶ τοὺς ἐγκαθέτους τῶν θεωρείων, ὥστε ἐστάθη ἀδύνατον νὰ συνεχίσω τὸν λόγον καὶ ἠναγκάσθην νὰ κατέλθω τοῦ βήματος. Εἰς τοῦτο ἀνῆλθεν ἀμέσως ὁ κ. πρωθυπουργὸς καὶ ἐνῶ μετὰ πεποιθήσεως ἀνέμενα ὅτι θὰ ἐξεπλήρωνε τὸ στοιχειωδέστατον καθῆκον ποὺ εἶχε, νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς παρεκτροπῆς τῶν φίλων του καὶ προστατεύσῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου μου καλῶν με νὰ συνεχίσω τὴν ἀγόρευσίν μου, ὁ κ. πρωθυπουργὸς πρὸς μεγίστην κατάπληξίν μου, ἐνέκρινεν ἀπολύτως τὰ γενόμενα ἰσχυρισθεὶς ὅτι διὰ τῆς βεβαιώσεως ὅτι ὁ κ. Πλαστήρας προσέφερεν εἰς τὸ παρελθὸν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν χώραν ὑπαινιττόμην τὰς ἐκτελέσεις τῶν 6 ἀτυχησάντων ὑπουργῶν.

Ὁ κ. Τσαλδάρης ἐγνώριζεν, ἐν τούτοις, κάλλιστα ὅτι ἀποδίδων εἰς τὴν φράσιν μου ἐκείνην τοιαύτην ἑρμηνείαν, μὲ ἐσυκοφάντει. Διότι γνωρίζουν ἤδη οἱ ἀναγνῶσται μου ἐκ τοῦ ἄρθρου 3ου τῆς παρούσης σειρᾶς ὅτι διὰ τῆς ἐπιστολῆς ποὺ ἀπηύθυνα τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1929 εἰς τὸν κ. Τσαλδάρην ἐβεβαίωνα αὐτὸν ὅτι «οὐδεὶς τῶν δημοκρατικῶν ἀρχηγῶν θεωρεῖ ὅτι οἱ ἡγέται τῆς πολιτικῆς, ἥτις ἠκολουθήθη μετὰ τὸ 1920, διέπραξαν προδοσίαν κατὰ τῆς πατρίδος καὶ ὅτι τοὐναντίον τὸ ἐπ' ἐμοί, πιστεύω ἀκραδάντως ὅτι θὰ ἦσαν εὐτυχεῖς ἂν ἡ πολιτική των ὡδήγει τὴν Ἑλλάδα εἰς ἐθνικὸν θρίαμβον».

Προσέθετα δὲ ὅτι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δημοκρατικῶν ἀρχηγῶν καὶ τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος εἶναι ὅτι «ἐνῷ τοῦτο θεωρεῖ τὴν δίκην καὶ τὰς ἐπακολουθησάσας αὐτήν, ἀτυχῶς, ἐκτελέσεις ὡς ἔγκλημα καὶ δὴ ὡς ἔγκλημα ἀτιμάζον τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1922, στεροῦν αὐτοὺς τῆς ἀκεραίας ἀσκήσεως τῶν πολιτικῶν των δικαιωμάτων καὶ ἐξαλεῖφον τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας οὗτοι προσέφεραν εἰς τὴν χώραν, ἡ κρίσις ἡμῶν εἶναι ἐντελῶς διάφορος».

Ἐννοεῖται ὅτι μετὰ τὴν στέρησιν αὐτὴν τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου μου καὶ τὴν ἀπέναντι αὐτῆς συμπεριφορὰν τοῦ κ. Τσαλδάρη, ἦτο ἀδύνατον εἰς ἐμὲ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν Βουλὴν πρὶν μοῦ δοθῇ ἡ ὀφειλομένη ἱκανοποίησις καὶ ἡ βεβαίωσις ὅτι τοῦ λοιποῦ ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου μου θ' ἀσφαλισθῇ ὄχι μόνον ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς, ἀσκοῦντος τὰ δικαιώματα ποὺ τοῦ δίδει ὁ κανονισμός, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πρωθυπουργοῦ ὡς ἀρχηγοῦ τῆς πλειοψηφίας.

Θέλων νὰ μὴ ἐξωθηθοῦν περαιτέρω τὰ πράγματα παρεκάλεσα τοὺς φίλους μου νὰ ἐξακολουθήσουν λαμβάνοντες μέρος εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Βουλῆς, ἔστω καὶ μὲ τὴν ὑποδεῆ θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς ἔθετεν ἡ ἀπουσία τοῦ ἀρχηγοῦ των.

Ἐννοεῖται ὅτι ὁ κυβερνητικὸς τύπος ἥρπασε τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο διὰ νὰ διακηρύττῃ ἐπὶ ἡμέρας, διὰ τῶν ἀδιαλλακτοτέρων ὀργάνων του ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος τρόπος διὰ νὰ ἡσυχάσῃ ὁ τόπος –δηλαδὴ τὸ Λαϊκὸν Κόμμα– παρὰ ἡ δολοφονία μου.

Τὴν ὀργάνωσιν τῆς δολοφονίας ταύτης ἀνέλαβεν ὁ διευθυντὴς τῆς Δημοσίας Ἀσφαλείας καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς Εἰδικῆς Ἀσφαλείας, μισθώσαντες πρὸς τοῦτο τὸν γνωστὸν ληστὴν Καραθανάσην καὶ ἄλλα ἄξια αὐτοῦ καθάρματα. Τὴν νύκτα δὲ τῆς 6ης Ἰουνίου εἰς τὴν ὁδὸν Κηφισιᾶς τὸ ἐκτελεστικὸν ἀπόσπασμα κατεδίωξε τὸ αὐτοκίνητόν μου διὰ καταιγισμοῦ πυρὸς ἐπὶ 6 ὅλα χιλιόμετρα καὶ ἐφόνευσε μὲν τὸν ἀκόλουθόν μου Ἰ. Μαρκάκην, ἐτραυμάτισε δὲ τὴν σύζυγόν μου καὶ τὸν ὁδηγὸν τοῦ αὐτοκινήτου μου.

Ὑπεύθυνοι τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ

ΤΟ 5ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 21 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΑΙ ΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΜΟΥ περὶ τῆς μικρασιατικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει, καὶ περὶ τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας ἰδίᾳ. Ἀπὸ ἐτῶν μακρῶν εἶχα ἀντιταχθῆ κατὰ τοιαύτης πολιτικῆς. Ἀπὸ τοῦ 1915 ἐπὶ κυβερνήσεως Βενιζέλου ἕως τὸ 1921, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου, ἐπὶ κυβερνήσεως Γούναρη. Πολλάκις κατόπιν ἐξέθεσα καὶ διὰ τοῦ τύπου τὰς γνώμας μου. Θεωρῶ ἑπομένως περιττὸν νὰ ἐπανέλθω ἐπὶ πραγμάτων γνωστῶν εἰς

πάντας. Εἶναι δὲ τοῦτο ἀκόμη περισσότερον περιττὸν σήμερον, διότι ἡ συζήτησις τὴν ὁποίαν διεξάγομεν δὲν εἶναι, ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ διεξαχθῆ, καὶ πῶς, ὁ μικρασιατικὸς πόλεμος, ἀλλὰ συζητοῦμεν ἐπὶ θέματος, τὸ ὁποῖον ἔθεσεν ὁ κ. Βενιζέλος διὰ τοῦ πρώτου αὐτοῦ ἄρθρου. «Ποῖαι εἶναι αἱ αἰτίαι τοῦ ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ; Ποῦ κεῖνται αἱ εὐθῦναι; Εἶναι δυνατὴ ἡ πρόληψις τοῦ νέου ἐμφυλίου πολέμου;» Λοιπόν, ἀπὸ αὐτῆς καὶ μόνον τῆς ἀπόψεως θὰ ἐξετάσωμεν τὸν μικρασιατικὸν πόλεμον. Δηλαδὴ κατὰ ποῖον τρόπον ἐπέδρασεν οὗτος ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ, τοῦ προϋπάρχοντος τοῦ μικρασιατικοῦ πολέμου, καὶ ποῖοι εὐθύνονται διὰ τὴν ἐπίδρασιν ταύτην.

Διὰ τοῦτο καὶ δὲν θὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα τοὺς τρόπους καθ' οὓς, κατὰ τὸ δεύτερον καὶ τρίτον ἄρθρον τοῦ κ. Βενιζέλου, ἔδει ἡ κυβέρνησις Γούναρη νὰ διεξαγάγη τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου ἐγκαινιασθεῖσαν μικρασιατικὴν πολιτικήν. Οἱ τρόποι οὗτοι ὡς καὶ πᾶς ἄλλος, εἶναι βεβαίως συζητήσιμοι. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐκεῖ τὸ ζήτημα.

Τὸ ζήτημα ἔγκειται εἰς τὸ ἑξῆς:

Φρονεῖ ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι καθ' οἱονδήποτε τρόπον καὶ ἂν διεχειρίζετο τὸ μικρασιατικὸν ζήτημα ἡ κυβέρνησις Γούναρη, ἔστω καὶ κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον, θὰ ἐμειοῦντο κατὰ πολύ, ἢ καὶ ὁλοτελῶς αἱ ὠφέλειαι, τὰς ὁποίας θὰ ἀπέκτα ἡ Ἑλλὰς ἐὰν ἔμενεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ὁ κ. Βενιζέλος; Καὶ διατί;

Εἰς τοῦτο ὁ κ. Βενιζέλος ἀπαντᾷ εἰς τὸ δεύτερον αὐτοῦ ἄρθρον ὡς ἑξῆς:

«Τοιουτοτρόπως τὰ βασιλικὰ κόμματα θυσιάζοντα τὰ ἐθνικὰ εἰς τὰ κακῶς ἐννοούμενα δυναστικὰ συμφέροντα καὶ εἰς τὸ κομματικόν των πάθος, δὲν διέπραξαν μόνον τὸ πρῶτον ἔγκλημα νὰ ἐκβιάσουν τὴν ἐνέργειαν ἐκλογῶν διὰ νὰ καταλάβουν τὴν ἀρχήν, προτοῦ κλεισθῆ τελικῶς ἡ πολεμικὴ περιπέτεια, ἀλλὰ διέπραξαν καὶ δεύτερον ἔγκλημα, νὰ ἐπαναφέρουν ἀμέσως τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἐνῷ ἐπὶ τέλους, ἠδύναντο ν' ἀναβάλουν τὴν ἐπαναφοράν του μέχρις ὅτου ἐφαρμοσθῆ ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν, διὰ νὰ μὴ συνεχισθῆ ὁ πόλεμος μὲ πλήρη στρατιωτικὴν καὶ διπλωματικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀπομόνωσιν».

Ἀλλ' ἤδη εἰς τὰ δύο προηγούμενα ἡμῶν ἄρθρα ἀνεπτύξαμεν ἀρκετὰ λεπτομερῶς, ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἐξεβιάσθη εἰς ἐκλογάς, ἀλλὰ τὰς ἠθέλησεν ὁ ἴδιος, ὅτι αὐτὸς οὗτος ἔθεσε ζήτημα κατὰ τὰς ἐκλογὰς ἐπανόδου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, καὶ ὅτι οὐδεὶς τῶν συμμάχων ἤδη πρὸ τῶν ἐκλογῶν ἦτο διατεθειμένος νὰ βοηθήσῃ τὴν Ἑλλάδα οὔτε στρατιωτικῶς, οὔτε οἰκονομικῶς.

Ὥστε ὁ κ. Βενιζέλος, ἐὰν δὲν ἐγίνοντο αἱ ἐκλογαί, ἢ ἐὰν ἐπετύγχανεν εἰς αὐτάς, θὰ εὑρίσκετο μοιραίως πρὸ τοῦ αὐτοῦ προβλήματος, πρὸ τοῦ ὁποίου εὑρέθη καὶ ἡ κυβέρνησις Γούναρη, ἐὰν ἤθελε καὶ αὐτὸς νὰ προβῆ εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Καὶ θὰ ἠναγκάζετο ὑπὸ τῆς βίας τῶν πραγμάτων νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὰ βάθη τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀκόμη περισσότερον αὐτός, διότι οὐδένα ἄλλον τρόπον θὰ εἶχε νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν

συνθήκην τῶν Σεβρῶν, ἐκτὸς ἂν θὰ ἤθελε νὰ κηρύξῃ πρὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴν πολιτικήν του ὡς ἐσφαλμένην.

Ἡ ἰδέα νὰ συγκεντρωθῆ καὶ ὀχυρωθῆ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς περὶ τὴν Σμύρνην, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει εἰς τὸ τρίτον ἄρθρον ὁ κ. Βενιζέλος, ἂν διὰ τούτου θὰ ἀπεσκοπεῖτο νὰ ἐξαναγκασθῆ ἡ Τουρκία εἰς παραχωρήσεις, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν καθορίζει ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του, μόνον εἰς κεφαλὴν μὴ στρατιωτικοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ γεννηθῆ. Εἷς σοβαρὸς στρατιωτικὸς οὐδέποτε θὰ ἔδιδεν ἀξίαν εἰς τοιαύτην ἰδέαν. Διότι τοιαύτη παθητικὴ στάσις θὰ ἔδιδεν εἰς τὸν Κεμὰλ πλήρη τὴν ἐλευθερίαν νὰ συντάξῃ, νὰ ἐνισχύσῃ καὶ νὰ διαθέσῃ καταλλήλως τὰς δυνάμεις του πρὸς ἐπίθεσιν, ἐκδιώκων συγχρόνως ὅλους τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς εἰς Σμύρνην, καὶ νὰ ἐκλέξῃ τὸν χρόνον καὶ τὸ σημεῖον τῆς ἐπιθέσεως. Διότι ἐφ' ὅσον θὰ ἐνισχύετο ὁ Κεμάλ, θὰ ἠναγκάζετο καὶ ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐνισχύσῃ καὶ αὐτὴ τὸν στρατόν της, μένουσα διαρκῶς ἐπιστρατευμένη. Διότι, τέλος, μόνον διὰ τῆς ἐπιθέσεως καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ἀμύνης κατακτᾷ εἷς στρατὸς μίαν χώραν καὶ ἐπιβάλλει τοὺς ὅρους του.

Μία τοιαύτη ἀμυντικὴ ἐνέργεια μόνον ὡς ἀντιπερισπασμὸς δευτερεύοντος τμήματος στρατοῦ πρὸς διευκόλυνσιν ἄλλης κυρίας στρατιωτικῆς ἐνεργείας θὰ ἦτο ἴσως νοητή. Ἐκτὸς ἐὰν θὰ ἐσκοπεῖτο δι' αὐτῆς ἡ ὁπωσδήποτε ὁμαλὴ ἐκκένωσις τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀλλὰ τότε δὲν θὰ ἐπρόκειτο πλέον περὶ ἐφαρμογῆς τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ἀλλὰ περὶ ἀποτυχίας τῆς μικρασιατικῆς πολιτικῆς τῆς ἐγκαινιασθείσης ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου.

Ἀλλὰ τὸ φοβερὸν εἶναι ὅτι ἡ κατηγορία αὕτη τοῦ κ. Βενιζέλου κατὰ τοῦ μετανοεμβριανοῦ καθεστῶτος, τὴν ὁποίαν ἐντὸς εἰσαγωγικῶν προαναφέρομεν, εἶναι ἡ κυρία κατηγορία ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1922 συνέλαβε, ἐδίκασε καὶ καταδίκασε τοὺς Ἕξ. Κατηγορία ἄδικος, ὅπως διὰ μακρῶν ἀνεπτύξαμεν, καὶ ἐπὶ οὐδεμιᾶς πραγματικότητος στηριζομένη. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κατηγορίας αὐτῆς ἐκηρύχθησαν προδόται καὶ ἀνάξιοι Ἕλληνες ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης, οἱ μὴ ὄντες ὀπαδοὶ τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κατηγορίας ταύτης ἐδιδάχθησαν οἱ πρόσφυγες νὰ ἀπεχθάνωνται τοὺς γηγενεῖς ὡς ἀπίστους ἀδελφοὺς καὶ αἰτίους τῆς καταστροφῆς των καὶ τῆς δυστυχίας των. Ἐὰν μία ἰσχυρὰ φωνή, ὡσὰν ἡ τοῦ κ. Βενιζέλου, ἀπετείνετο εἰς τοὺς στρατοδίκας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ τοὺς ἔλεγε: Σταθῆτε, δὲν εἶναι προδόται οἱ δικαζόμενοι, καὶ ἡμεῖς ἂν ἐμένομεν εἰς τὴν ἀρχήν, πάλιν θὰ ἐμένομεν ἀβοήθητοι ἀπὸ τοὺς συμμάχους, ὅπως αὐτοί, –κατὰ πάντα ἀνθρώπινον ὑπολογισμόν, οἱ Ἕξ θὰ ἦσαν σήμερον μεταξύ μας, καὶ τὸ μεγαλύτερον βῆμα πρὸς τὴν συμφιλίωσιν τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ κόσμου θὰ εἶχε γίνει ἀπὸ τότε. Ἀλλὰ ἐγένετο τὸ ἀντίθετον.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ 1922 καὶ 1923 ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἡ εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἐνταθεῖσα ἐξέγερσις κατέληξεν εἰς ἔνοπλον ρῆξιν, καὶ τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς, ἐνῷ ὁ διχασμὸς κατέστη ὀξύτατος διαρκῶν μέχρι σήμερον, καὶ γεννῶν πλέον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι ἀθεράπευτος. Πάντως δὲ εἶναι ἀθεράπευτος διὰ κοινοβουλευτικῶν μέσων καὶ μεθόδων.

Γνωρίζω ὅτι οἱ φανταζόμενοι ὅτι μὲ κάμποσα δημοσιεύματα καὶ ὀλίγα ἄρθρα παραινετικὰ καὶ γέμοντα ἀνωτερότητος, δύνανται νὰ ἀνατραπῶσιν αἱ ἱστορικαὶ πραγματικότητες καὶ νὰ μεταβληθῶσι τὰ εἰς τὴν ψυχὴν ἑνὸς λαοῦ ριζωθέντα αἰσθήματα, γνωρίζω λέγω, ὅτι θὰ ἐξαναστῶσι κατὰ τοῦ ἀνωτέρω συμπεράσματός μας περὶ τοῦ ἀθεραπεύτου τοῦ διχασμοῦ.

Ἀλλὰ ἡμεῖς πλέον παντὸς ἄλλου δικαιούμεθα νὰ φρονοῦμεν τοῦτο. Διότι ἡμεῖς ἠγωνίσθημεν ἐπὶ τετραετίαν ἀπὸ τοῦ 1924 ἕως τὸ 1928 διὰ νὰ ἄρωμεν τὸν διχασμόν. Ἠγωνίσθημεν δὲ ὄχι μὲ ὀλίγα δράμια μελάνης σκορπισμένα εἰς κάμποσα φύλλα χάρτου, ἀλλὰ θέσαντες εἰς τὴν πλάστιγγα ὁλόκληρον τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ἰσχύν, ἥτις πρὸ τοῦ 1924 ἀνήρχετο εἰς τὰ τρία τέταρτα καὶ πλέον τοῦ ἀντιβενιζελισμοῦ. Μολονότι δὲ ἐν ὅσῳ ἐπροχωροῦμεν εἰς τὸν δρόμον αὐτὸν ηὔξανε καὶ ἡ ἀντιδημοτικότης μας, ἕνεκα τοῦ ἀκοιμήτου διχασμοῦ ἐν τῷ λαῷ καὶ πλεῖστοι πολύτιμοι φίλοι μᾶς ἐγκατέλειπον ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, δὲν ἀπηλπίσθημεν. Μὲ ὅλην τὴν μείωσιν τῆς δυνάμεώς μας, ἥτις δύναμίς μας κατὰ τὸ 1926 ἀνήρχετο ἀκόμη εἰς κάτι ὀλιγώτερον τοῦ ἡμίσεος ἀντιβενιζελισμοῦ, συνειργήσαμεν πρῶτοι εἰς τὴν συνεννόησιν τοῦ πολιτικοῦ κόσμου, καὶ ἐμείναμεν πιστοὶ ὑποστηρικταὶ τῆς συνεννοήσεως ταύτης μέχρι τέλους. Πολλαὶ τότε ἐγεννήθησαν ἐλπίδες ὅτι θὰ ἐπληροῦτο βαθμηδὸν τὸ χάσμα. Βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς ἀποχῆς τοῦ κ. Βενιζέλου ἀπὸ τῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία ἐνομίζετο ὁριστική, καὶ ἐπὶ τῆς ἀναλογικῆς, ἥτις ὑπεβοήθει τὴν μεταξὺ τῶν κομμάτων συνεννόησιν, ἠλπίζομεν πλεῖστοι, σιγά-σιγά, νὰ κατασταλῇ ὁ ἀκοίμητος εἰς τὰ λαϊκὰ στρώματα ἀναβρασμός. Ἀλλὰ ἤρκεσε ἡ κατὰ τὸ 1928 ἐπανεμφάνισις τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὴν πολιτικὴν διὰ νὰ σκορπίσῃ εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τὸ ἐλαφρὸν στρῶμα τῆς τέφρας, τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ σκεπάζῃ τὰ φλέγοντα λαϊκὰ πάθη. Ἐχωρίσθη ἀμέσως καὶ πάλιν ὁ πολιτικὸς κόσμος καὶ ἀνέκυψεν ἐκ νέου μεταξὺ τοῦ λαοῦ ὁλόκληρος ὁ διχασμός. Ἡμεῖς δὲ οἱ ὁποῖοι δὲν ἠδυνάμεθα νὰ ἀπαρνηθῶμεν τὴν πολιτικήν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπὶ τετραετίαν ἠγωνίσθημεν, ἐγκατελείφθημεν κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1928 ἀπὸ ὅλους τοὺς φίλους μας πλὴν ὀλιγίστων, καὶ ἐπέσαμεν καὶ προσωπικῶς κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1928 κατόπιν παραδόξου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μας συμμαχίας τῶν βενιζελικῶν καὶ τῶν ἐκεῖ ὀπαδῶν τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος.

Αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ ὁριστικὸν τέρμα μιᾶς τετραετοῦς προσπαθείας μας, ἡ ὁποία δὲν ἐπέτυχε μέν, μᾶς ἔδωσε ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ πολιτευώμεθα σήμερον, ὅπως πολιτευόμεθα, καὶ νὰ ὁμιλῶμεν σήμερον, ὅπως ὁμιλοῦμεν.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ κατὰ τὴν ἐγκαινίασιν τῆς τελευταίας ταύτης περιόδου τοῦ διχασμοῦ ἀγόρευσις κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 21ης Ἰουνίου 1928 τοῦ κ. Σοφούλη, τότε προέδρου τῆς Βουλῆς, καὶ ἐκπροσωποῦντος ἐν τῇ Βουλῇ τὸ ἐπιστρέψαν τότε πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων.

Ὁ κ. Σοφούλης ἀγορεύων ὑπὲρ τοῦ πλειοψηφικοῦ συστήματος, ἔλεγεν ὅτι ηὔχετο καὶ ἤλπιζε τὸν διὰ τοῦ συστήματος τούτου περιορισμὸν τοῦ πολιτικοῦ κόσμου εἰς δύο καὶ μόνον κόμματα, καὶ ὅτι παραδέχεται μὲν ὅτι τοῦτο θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἔξαψιν καὶ ὀξύτητα τῶν πολιτικῶν παθῶν, «ἀλλὰ ἡ ὀξύτης τῆς ἐκλογικῆς διαμάχης, ἡ ὁποία ἐπὶ τέλους δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μία ἐντεταμένη προσπάθεια πρὸς ἐπικράτησιν, ἡ ὀξύτης, λέγω, τῆς διαμάχης αὐτῆς δὲν εἶναι καὶ μέγα κακόν, ἐφ' ὅσον τὴν ἐκλογὴν τῶν χρησιμοποιουμένων ὅπλων ρυθμίζει ἡ καλὴ πίστις, ἡ ἑτοιμότης τῆς σκέψεως, καὶ πρὸ παντὸς ἡ εὐπρεπὴς συμπεριφορά, ἀπαραίτητος εἰς κάθε πολιτικὸν κόσμον». (Ἀγόρευσις τοῦ κ. Σοφούλη).

Καὶ λέγομεν ἡμεῖς: Ἀλλ' ὅταν ἡ ἐκλογὴ τῶν χρησιμοποιουμένων ὅπλων ρυθμίζεται κατὰ τὸ σύστημα τοῦ 1915–1920, τοῦ 1922–1924, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ στρατιωτικοῦ συνδέσμου τοῦ 1932 καὶ τοῦ κινήματος τῆς 6ης Μαρτίου 1933, τότε;

Περιωρίσαμεν τὴν διὰ τῶν ἄρθρων μας ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν σημείων ἐκείνων τῶν ἄρθρων τοῦ κ. Βενιζέλου, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὰς αἰτίας καὶ τοὺς ὑπευθύνους τοῦ ἐθνικοῦ διχασμοῦ.

Ἄλλως τε οὕτω ἔθηκεν ἐξ ἀρχῆς τὸν σκοπὸν τῆς ἀρθρογραφίας του ὁ κ. Βενιζέλος. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ ἄλλα, ὅσα διὰ μακρῶν ἐκθέτει, περὶ τῶν ἀρχικῶς καλῶν του διαθέσεων πρὸς τὸν κ. Τσαλδάρην καὶ τῶν δημοσίων περὶ αὐτοῦ ἐπαίνων του, περὶ τῶν κατόπιν μετ' αὐτοῦ ἐρίδων του, περὶ τῆς χρεωκοπίας τῆς Ἑλλάδος, καὶ πῶς τὴν διερρύθμισε, περὶ τῆς δραχμοποιήσεως, περὶ τῆς συμφωνίας Βαρβαρέσου, καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν ἀσυμφωνίας τοῦ κ. Τσαλδάρη, περὶ τῶν διαφορῶν του μὲ τοὺς αὐτοκινητιστὰς καὶ τῆς ὑπονοίας του ὅτι τὸν κατεψήφισαν κατὰ τὰς ἐκλογὰς καὶ ὅτι εἰς αὐτοὺς ὀφείλει τὴν ἀποτυχίαν του, εὑρίσκω ὅτι πάντα ταῦτα ἔχουσι βεβαίως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τὴν σημασίαν των, δὲν ἔχουσι ὅμως σχέσιν μὲ τὸ θέμα τὸ ὁποῖον συζητοῦμεν, τὸ θέμα τῶν αἰτιῶν καὶ ὑπευθύνων τοῦ ἀνιάτου ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ τοῦ ἐκδηλωθέντος κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον καὶ κορυφωθέντος κατὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν, τοῦ εἰσέτι καὶ σήμερον ἐντόνως ὑφισταμένου, καὶ ὅστις διχασμὸς «δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑποδυθῇ τὴν μορφὴν ἀγριωτάτου ἐμφυλίου πολέμου», ὡς μᾶς προειδοποίει ὁ κ. Βενιζέλος πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, προτοῦ ἡ κυβέρνησις, κατόπιν τῶν γνωστῶν συνεννοήσεων, ἀποφασίσῃ τὴν κατάρτισιν τοῦ νέου ἐκλογικοῦ νόμου.

Εἴμεθα περίεργοι νὰ ἴδωμεν πόσον θὰ βαστάξῃ ἡ ἀνακωχή.

Β. ΑΙ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΩΝ ΔΑΡΔΑΝΕΛΛΙΩΝ

Ο ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΔΕΝ ΕΓΡΑΨΕ τὰ πρῶτα του ἄρθρα μὲ τὴν σκέψιν ὅτι θὰ ἐλάμβανεν ἀπάντησιν. Ἀλλ᾽ ὅταν ἔλαβε γνῶσιν τῶν ἄρθρων τοῦ Ἰω. Μεταξᾶ, ἀντελήφθη ὅτι ὤφειλε νὰ γίνῃ διαφωτιστικώτερος καὶ πειστικώτερος. Εἰς δήλωσίν του, ἡ ὁποία συνώδευσε τὸ πρῶτον ἀπαντητικὸν πρὸς τὸν Ἰω. Μεταξᾶν ἄρθρον, τὸ ὑπ᾽ ἀριθμὸν 6 δηλαδή, ἔλεγε:

«Αἱ ἐπικρίσεις τοῦ κ. Μεταξᾶ, καθιστοῦν ἀναγκαίαν τὴν διευκρίνησιν πολλῶν σημείων τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου πολέμου.

Ἐπίσης ἡ διευκρίνησις αὕτη ἀποβαίνει ἀπαραίτητος ἐφ᾽ ὅσον ὁ κύριος λόγος δι᾽ ὃν ἐπιζητεῖται ὁ φόνος μου εἶναι ὄχι ἡ τελευταία τετραετὴς διοίκησίς μου, ἀλλ᾽ ἡ πολιτεία μου καὶ ἡ σύγκρουσίς μου μὲ τὸν τότε βασιλέα. Καὶ δὲν πρέπει νὰ παραβλέπεται ὅτι ὅσοι ἐκ τῶν σήμερον ζώντων δὲν ὑπερέβησαν ἀκόμη τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, ἄγοντες μόλις τὸ 10ον ἔτος κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου, τίποτε δὲν γνωρίζουν περὶ τῶν γεγονότων τούτων ἐφ᾽ ὅσον δὲν ἀνέγνωσαν τὴν Ἱστορίαν τοῦ κ. Γεωργίου Βεντήρη, ἐλάχιστα δὲ γνωρίζουν καὶ οἱ ἄγοντες τὸ 34ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Πρόκειται ἑπομένως περὶ δεκατριῶν ἡλικιῶν πολιτῶν, ἀσκούντων σήμερον τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου, οἱ ὁποῖοι ἢ οὐδεμίαν ἢ ἀμυδροτάτην ἔχουν ἰδέαν περὶ τῶν αἰτιῶν ποὺ προεκάλεσαν τὸν διχασμόν, τὸν ὁποῖον τὰ κυβερνητικὰ κόμματα ἐπιδιώκουν νὰ τερματίσουν διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς ζωῆς μου».

Ὁ Ἰω. Μεταξᾶς, ποὺ ἴσως προετοιμάζετο ἀπὸ καιροῦ, ἀνταπεκρίθη προθύμως εἰς τὴν πρόκλησιν. Οἱ δύο ἄνδρες τώρα γράφουν διὰ νὰ ἐνημερώσουν τὴν ἀδιάφορον τότε γενεὰν περὶ τοῦ ἐθνικοῦ διχασμοῦ.

Ἰδοὺ τώρα τὰ ἐν συνεχείᾳ δημοσιευθέντα ἄρθρα τῶν δύο πολιτικῶν:

Ἡ συμμετοχὴ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Δαρδανελλίων

ΤΟ 6ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 20 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΗΤΟ ΠΟΛΥ ΦΥΣΙΚΟΝ ΟΤΙ Ο κ. ΜΕΤΑΞΑΣ θὰ ἔσπευδε νὰ ἀνταπαντήσῃ εἰς

τὰ πρῶτα ἄρθρα μου διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ἀναδρομὴ εἰς τὴν πολιτικὴν σύγκρουσιν τὴν ὁποίαν ἐπροκάλεσε παρ' ἡμῖν ὁ παγκόσμιος πόλεμος. Τῷ ὄντι ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅπως ὁ ἴδιος γράφει, εἶναι ἓν ἐκ τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα κατέχουν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν τότε διατρεξάντων εἴτε διότι ἦσαν πρωτεργάται, εἴτε διότι ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των ἦσαν ἄμεσοι βοηθοὶ πρωτεργατῶν. Ὑπερβάλλει μόνον, ὅταν γράφῃ ὅτι «ἐκ τῶν προσώπων τούτων δὲν σώζονται πλέον ἐν ζωῇ παρὰ ὁ Βενιζέλος καὶ ἡμεῖς, ὁ κ. Μεταξᾶς δηλαδή, ὡς εἰσέτι ἐνεργῶς ζῶντες εἰς τὴν δημοσίαν ζωὴν τῆς χώρας», διότι λησμονεῖ, φαίνεται, ὅτι τῆς κυβερνήσεώς μου κατὰ τὴν περίοδον τοῦ μεγάλου πολέμου μετεῖχον καὶ γνωρίζουν ἑπομένως ἄριστα τὰ τότε διατρέξαντα καὶ ὁ κ. Μιχαλακόπουλος καὶ ὁ κ. Καφαντάρης καὶ ὁ κ. Παπαναστασίου καὶ ὁ κ. Σῖμος, ἦτο δὲ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου ὁ κ. Πολίτης ὁ καὶ ὕστερον ὑπουργὸς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰς Ἀθήνας. Ὅλοι δὲ οὗτοι μετέχουν ἐνεργῶς τῆς δημοσίας ζωῆς τῆς χώρας, οἱ μὲν ἄλλοι ὡς πολιτευόμενοι, ὁ δὲ τελευταῖος ὡς μόνιμος περίπου πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος εἰς Παρισίους καὶ ἀντιπρόσωπος αὐτῆς εἰς τὴν Γενεύην. Ὁπωσδήποτε ὁ κ. Μεταξᾶς γνωρίζει ἄριστα τὰ κατὰ τὴν ἑλληνοσερβικὴν ἰδίως συνθήκην συμμαχίας ὡς ἀντιπροσωπεύσας τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς σχετικῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως.

Ἀλλ' ὄχι μόνον διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἦτο φυσικὸν νὰ θεωρήσῃ καθῆκον του ὁ κ. Μεταξᾶς ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰ δύο πρῶτα ἄρθρα μου, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλον λόγον οὐσιωδέστατον. Διότι ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1917 ὁ κυριώτατος στρατιωτικὸς σύμβουλος τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων τότε βασιλικῶν κυβερνήσεων. Καὶ δὲν φέρει διὰ τοῦτο μόνον βαρυτάτην εὐθύνην διότι διὰ τῶν στρατιωτικῶν ἀντιλήψεών του ἐπηρέασεν ἀποφασιστικῶς τὴν βασιλικὴν τότε πολιτικήν, ἀλλὰ φέρει καὶ ἄλλην ἄμεσον καὶ βαρυτάτην εὐθύνην διὰ τὴν ἐθνικὴν διαίρεσιν καὶ τὴν συνεπείᾳ ταύτης ἐπελθοῦσαν μικρασιατικὴν καταστροφήν. Διότι, ὡς γνωστόν, τὸν Φεβρουάριον 1915 παρουσιάσθην εἰς τὸν βασιλέα μὲ τὸ γνωστὸν ὑπόμνημά μου διὰ τοῦ ὁποίου συνιστοῦσα ἐπιμόνως τὴν ἀποστολὴν ἑνὸς σώματος ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὅπως ἐν συμπράξει μετὰ τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στόλου καταλάβῃ τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως. Ἐζήτησα δὲ τότε καὶ ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη νὰ τοῦ ἀναγνώσω ὁ ἴδιος τὸ ὑπόμνημα. Καὶ ἡ πειστικότης τῶν ἐπιχειρημάτων μου καὶ ἡ συγκίνησις τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασεν ὁ ἀκούων αὐτὰ βασιλεὺς ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ τελευταῖος ἐνέκρινε τὴν πρότασίν μου καὶ μὲ ἐξουσιοδότησε νὰ τοῦ ἀποστείλω πρὸς ὑπογραφὴν τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως.

Ἀλλά, ὅπως διηγήθην ἄλλοτε, μόλις ἐξελθὼν τοῦ βασιλικοῦ γραφείου συναντῶ εἰς τὸ ὑπασπιστήριον τὸν κ. Μεταξᾶν, ἀρχηγὸν τότε τοῦ ἐπιτελείου εἰς τὸν ὁποῖον ἀναγγέλλω τὴν βασιλικὴν συγκατάθεσιν καὶ τὸν καλῶ νὰ μεταβῶμεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ διατάγματος τῆς ἐπιστρατεύσεως. Ἀλλὰ ὁ κ. Μεταξᾶς ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ἐξάγει ἀπὸ τὸ θυλάκιόν του ἔγγραφον παραιτήσεώς του ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου, δικαιολογῶν αὐτὴν ἐκ τοῦ λόγου ὅτι δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν ἀποφασισθεῖσαν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ βασιλέως πολιτικήν.

Ἔχων ὑπ' ὄψιν μου τὴν ἐντύπωσιν, ἡ ὁποία θὰ παρήγετο εἰς τὴν κοινὴν γνώμην ἐκ τῆς ἀναγγελίας, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου ἐθεώρει καταστρεπτικὴν τὴν ἀποστολὴν ἑνὸς σώματος ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως, ἐπανῆλθον εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ βασιλέως, ἀνήγγειλα εἰς αὐτὸν τὴν παραίτησιν τοῦ κ. Μεταξᾶ καὶ ἐπρότεινα τὴν σύγκλησιν συμβουλίου τοῦ στέμματος εἰς τὸ ὁποῖον θὰ μετεῖχον ὅλοι οἱ τέως πρωθυπουργοὶ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ πρότασις ἔγινε δεκτὴ ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι ἐδόθη καιρὸς εἰς τὴν γερμανικὴν πολιτικὴν καὶ τοὺς ἰσχυροὺς πλησίον τοῦ βασιλέως ἀντιπροσώπους αὐτῆς νὰ πείσουν τὸν βασιλέα νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς πρώτας του ἀντιλήψεις. Τούτου δὲ ἕνεκα μολονότι ὅλοι οἱ πρώην πρωθυπουργοὶ ἐγνωμάτευσαν ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς πολιτικῆς μου, οἱ μὲν ἄλλοι ὡς οὐσιαστικῶς ἐγκρίνοντες αὐτήν, ὁ δὲ Θεοτόκης διότι, ὡς εἶπεν εἰς τὸν βασιλέα, ἡ πολιτική μου ἐνεκρίνετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὁ βασιλεὺς ἠρνήθη τελικῶς ν' ἀκολουθήσῃ τὴν πολιτικήν μου καὶ ἠναγκάσθην νὰ παραιτηθῶ.

Ὁ κ. Μεταξᾶς ὑποβάλλων τὴν παραίτησίν του τότε ὑπερέβαινεν ἐντελῶς τὰ ὅρια τῶν στρατιωτικῶν του καθηκόντων. Εἶχε βέβαια καὶ δικαίωμα καὶ καθῆκον νὰ ἐκτελέσῃ ἐλευθέρως τὰς ἀντιλήψεις του κατὰ τῆς ἀποφασισθείσης ἀποστολῆς ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως, ἀλλὰ χωρῶν πέραν τούτου εἰς παραίτησιν ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου καὶ ἀνακοινώνων αὐτὴν εὐθὺς ἀμέσως διὰ τῶν ἐφημερίδων ὑπερέβη τὰ καθήκοντά του καὶ ἐπεδίωξε νὰ ἐπηρεάσῃ ἐκθέσμως τὴν πολιτικὴν τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ πολίτευμά μας, ἐρρύθμιζεν ὑπευθύνως ἡ κυβέρνησις, ἐφ' ὅσον ἀπελάμβανε τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ βασιλέως ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Βουλῆς ἀφ' ἑτέρου. Ἄνευ τῆς ἐκθέσμου ἐνεργείας τοῦ κ. Μεταξᾶ ἐξελθόντος τῶν στρατιωτικῶν καθηκόντων του διὰ νὰ μεταβάλῃ τὴν ὑπὸ τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεως ἐγκρίσει τοῦ βασιλέως ἀποφασισθεῖσαν πολιτικήν, ἡ ἐπιστράτευσις θὰ ἐκηρύσσετο τὴν ἰδίαν ἑσπέραν, εἰς διάστημα ὀλιγώτερον τῆς ἑβδομάδος θὰ κατελαμβάνετο ἡ χερσόνησος τῆς Καλλιπόλεως, ὁ βασιλεὺς θὰ εἰσήρχετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἀγγλογαλλικῶν ἀγημάτων, τὰ Δαρδανέλλια καὶ ὁ Βόσπορος θὰ ἠνοίγοντο, ἡ Ρωσία ἡ ὁποία τότε εὑρίσκετο εἰς Πρεμὺσλ θὰ ἀνεφωδιάζετο μὲ πολεμικὸν ὑλικὸν τοῦ ὁποίου ἐστερεῖτο, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Ρουμανία θὰ εἰσήρχοντο πιθανώτατα ἔκτοτε εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων καὶ μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Βερδὲν τὸ θέρος τοῦ 1916 ἡ Γερμανία μὴ ἔχουσα νὰ ἐπιδεικνύῃ εἰς τὸν λαόν της τὸν χάρτην τοῦ πολέμου, ὁ ὁποῖος ἐσημείωνε νίκην της εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέτωπον καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς κατεχόμενα ξένα ἐδάφη, θὰ ἠναγκάζετο τότε νὰ ζητήσῃ εἰρήνην παραιτουμένη τῆς Ἀλσατίας καὶ τῆς Λωρραίνης.

Ὁ πόλεμος οὕτω θὰ ἐβραχύνετο κατὰ τὸ ἥμισυ, οἱ νεκροὶ τοῦ πολέμου καὶ οἱ ἀνάπηροι θὰ ἦσαν οἱ ἡμίσεις, ἡ καταστροφὴ συγκεντρωμένου πλούτου, τὴν ὁποίαν ἔφερε ὁ πόλεμος, θὰ ἦτο κατὰ τὰ 2/3 ἢ τουλάχιστον κατὰ τὰ 3/5 μικροτέρα, διότι γνωστὸν εἶναι μὲ ποίαν πρόοδον ηὔξανον ἀπὸ μηνὸς εἰς μῆνα αἱ δαπάναι τοῦ πολέμου. Ἐπομένως, ἡ ἀνθρωπότης ὁλόκληρος δὲν θὰ ὑφίστατο τόσον ἰσχυρὸν τὸν ἐκ τοῦ πολέμου κλονισμὸν καὶ τὰ μεταπολεμικὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζομεν θὰ ἦσαν πολὺ μικρότερα καὶ ἡ λύσις των πολὺ εὐκολωτέρα.

Αὐτὴ εἶναι ἡ συμφορὰ τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τὴν ὁποίαν τόσον βαρεῖαν ὑπέχει εὐθύνην ὁ κ Μεταξᾶς. Ἕκαστος ἠμπορεῖ νὰ κρίνῃ πόσον βαρεῖα εἶναι ἡ εὐθύνη τοῦ κ. Μεταξᾶ ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Ἄνευ τῆς ἐκθέσμου δράσεώς του, κατὰ τὴν μοιραίαν ἐκείνην ἡμέραν τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1915, ὁ ἐθνικὸς διχασμὸς θὰ ἐπρολαμβάνετο καὶ ὁ Κωνσταντῖνος θὰ ἦτο ἕνας ἐκ τῶν κυριωτάτων παραγόντων τῆς νίκης τῶν συμμάχων καὶ ἀντὶ νὰ ἀποθάνῃ ἐξόριστος εἰς τὰ ξένα θὰ ἐβασίλευεν εὐτυχὴς ἐπὶ ἡνωμένου τοῦ ἔθνους, ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐπραγματοποίει μὲ μικρὰς σχετικῶς θυσίας ὅλα τὰ ἐθνικά της ὄνειρα.

Ὁ κ. Μεταξᾶς ἀρνεῖται βέβαια ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπεμβάσεώς μας εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Δαρδανελλίων ἦτο ἐξησφαλισμένη καὶ εἶναι ἕτοιμος, ὡς γράφει, ἐὰν ἐπιμένω ὅτι ἦτο, νὰ μοῦ ἀποδείξῃ τὴν πλάνην μου. Ἀλλὰ περὶ τούτου εἰς μεταγενέστερον ἄρθρον.

Οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐγγύησις δικαιολογοῦσα τὴν οὐδετερότητα

ΤΟ 7ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 21 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΑΛΛΑ ΠΡΙΝ ΠΡΟΧΩΡΗΣΩ ΑΝΑΣΚΕΥΑΖΩΝ τὰ γραφέντα ὑπὸ τοῦ κ. Μεταξᾶ, εἶναι ἀνάγκη νὰ σταματήσω πρὸς στιγμὴν ἐπὶ μιᾶς βεβαιώσεως, τὴν ὁποίαν κάμνει εἰς τὸ δεύτερον ἄρθρον του, ἡ ὁποία εἶναι τόσον ἀναληθής, ὥστε γεννᾶ ἀληθῆ κατάπληξιν. Ὁ κ. Μεταξᾶς γράφει εἰς τὸ δεύτερον ἄρθρον του ὅτι «τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ κ. Βενιζέλου, ἐστάλησαν δι' ἰδιαιτέρου ἀπεσταλμένου πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἔγγραφοι δηλώσεις τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, ὑπογεγραμμέναι ὑπὸ τῶν οἰκείων ὑπουργῶν τῶν ἐξωτερικῶν, ἐγχειρισθεῖσαι ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν οἰκείων πρεσβευτῶν. Κατὰ τὰ ἔγγραφα ταῦτα, χωρὶς νὰ ζητῆται οὐδεμία δήλωσις τῆς Ἑλλάδος ὅτι θὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα, οἱ σύμμαχοι οὗτοι ὑπόσχονται πρὸς αὐτὴν ἐν περιπτώσει καθ' ἣν μείνῃ οὐδετέρα μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου τὰ ἑξῆς: 1ον. Ἀναγνώρισιν ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. 2ον. Ἀπόλυτον προστασίαν καὶ ἐλευθέραν διαβίωσιν τῶν ὑποδούλων ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. 3ον. Ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν τῆς Ἑλλάδος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ. Ἐπὶ πλέον ἡ Γερμανία ἀνελάμβανεν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐγγύησιν τῆς πιστῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὅρων τούτων, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ δευτέρου.

Τῶν ἐγγράφων τούτων ἔλαβον γνῶσιν φυσικὰ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ κυβέρνησις καί τινα τῶν μελῶν τοῦ ἐπιτελείου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐγώ. Ζῶσι ἀρκετὰ τῶν προσώπων τούτων διὰ νὰ τὰ πιστοποιήσουν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐγὼ τὰ εἶδα, τὰ ἐμελέτησα ἐπανειλημμένως καὶ ἐκράτησα σημείωσιν αὐτῶν, ὥστε νὰ δύναμαι νὰ πιστοποιήσω ἀπολύτως τὴν ὕπαρξίν των. Γνωρίζω δὲ ὅτι ἐφυλάσσοντο ἐπιμελῶς μέχρι τοῦ 1917. Λέγω τοῦτο, διότι μετὰ πάροδον ἐτῶν τὰ ἀνεζήτησα εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, μήπως εὑρίσκονται ἐκεῖ καὶ δὲν τὰ ἀνεῦρον. Τοῦτο βεβαίως δὲν μοῦ κάμνει ἐντύπωσιν, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ ἔγγραφα τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπανειλημμένως ἐλεηλατήθησαν κατὰ τὰς ταραχώδεις περιόδους τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας».

Αὐτὴ εἶναι ἡ βεβαίωσις τοῦ κ. Μεταξᾶ, τὴν ὁποίαν ὠνόμασα καταπληκτικήν, διότι εἶναι ἀναληθὴς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Ἐφ' ὅσον νομίζω ὅτι τὸ γενικὸν συμφέρον ἐπιβάλλει νὰ δεχθῶ τὴν συζήτησιν, τὴν ὁποίαν προκαλοῦν τὰ ἄρθρα τοῦ κ. Μεταξᾶ, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ δεχθῶ ὅτι οὗτος δὲν βεβαιώνει ἐν γνώσει ψευδῆ πράγματα ὡς ἀληθῆ. Ὅτι δηλαδὴ δὲν ψεύδεται. Διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ συζήτησις δὲν θὰ ἦτο ἠθικῶς ἐπιτετραμμένη. Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ δεχθῶ ὅτι ὁ κ. Μεταξᾶς ἔπεσε θῦμα ψυχικῆς παραισθήσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὴν φαντασίαν του ἐδημιουργήθη μία τόσον ζωηρὰ ἐντύπωσις ἐκ τῆς ἱστορίας ποὺ διηγεῖται, ὥστε νὰ τὴν πιστεύῃ ὡς ἀληθινήν. Ὅτι δὲ πρόκειται περὶ ἀληθινοῦ μύθου ἔχομεν ἀφθόνους τὰς ἀποδείξεις.

Πρώτη καὶ ἐπαρκὴς ἀπόδειξις εἶναι ὅτι ἡ ἱστορία αὕτη δημοσιεύεται πρώτην φορὰν σήμερον μετὰ πάροδον 19 ὅλων ἐτῶν, ἀφ' ὅτου τάχα ἔλαβε χώραν.

Καὶ δὲν ἠμπορεῖ βέβαια νὰ δοθῇ καμμία ἐξήγησις διατί ὅταν ἀνεκοινώθησαν, ὅπως γράφει ὁ κ. Μεταξᾶς, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 τὰ πολύτιμα ταῦτα ἔγγραφα εἰς τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη, δὲν ἔσπευσεν αὕτη νὰ τὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν δημοσιότητα διὰ τοῦ τύπου. Διότι διὰ τῶν ἐγγράφων τούτων ἀνετρέπετο ἕνα ἀπὸ τὰ κυριώτατα ἐπιχειρήματά μου, ὅτι διὰ τῆς πολιτικῆς τῆς οὐδετερότητος, τὴν ὁποίαν τάχα ἠκολουθοῦμεν, δὲν ἀποφεύγομεν τὸν ἀναπότρεπτον μὲ τὴν Τουρκίαν πόλεμον ἐναντίον τῶν νήσων, ἀλλ' ἁπλῶς ἀνεβάλλομεν αὐτὸν διὰ νὰ τὸν διεξαγάγωμεν μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ μεγάλου πολέμου μόνοι, ἄφιλοι καὶ ἀβοήθητοι, ἐνῷ ἠμποροῦμεν νὰ τὸν διεξαγάγωμεν κατὰ τὴ διάρκειαν τοῦ μεγάλου πολέμου ἔχοντες συμμάχους παρὰ τὸ πλευρόν μας τέσσαρας μεγάλας δυνάμεις, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ρωσίαν. Καὶ ἦτο φανερὸν ὅτι, ἂν πράγματι μᾶς εἶχον σταλεῖ τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ἡ κυβέρνησις θὰ ἔσπευδε νὰ τὰ δώσῃ εἰς τὸν τύπον καὶ νὰ ἀναγγείλῃ τὴν λῆψιν αὐτῶν εἰς τὴν Βουλὴν διὰ νὰ ἀνατρέψῃ ἕνα ἀπὸ τὰ

σπουδαιότερα ἐπιχειρήματά μας κατὰ τῆς ἀσκουμένης πολιτικῆς. Οὔτε δύναται νὰ εὑρεθῇ οἱαδήποτε λογικὴ ἐξήγησις διὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἔγγραφα ταῦτα θὰ ἔμεναν μυστικά, ἀφοῦ τὰ ἔγγραφα αὐτὰ προήρχοντο ἀπὸ τὰς 4 κυβερνήσεις τῶν ἀντιπάλων τῆς Συνεννοήσεως καὶ δὲν ὑπῆρχε φόβος ἀπὸ τὴν δημοσίευσίν των νὰ διαβληθῇ μία ἐξ αὐτῶν ἀπέναντι τῶν λοιπῶν, οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ διαβληθῶμεν ἀπέναντι τῶν δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, ἂν ἐδημοσιεύομεν τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 1ον καὶ 2ον ἔγγραφα, διότι τοὐναντίον θὰ ἐδίδετο μία λογικωτέρα ἐξήγησις εἰς τὴν ἄρνησίν μας νὰ μετάσχωμεν τοῦ πολέμου. Ἄλλη περαιτέρω ἀπόδειξις ὅτι ἡ διήγησις τοῦ κ. Μεταξᾶ εἶναι δημιούργημα ψυχικῆς παραισθήσεως εἶναι τοῦτο:

Ὅτι τῶν ἐγγράφων αὐτῶν, ποὺ τάχα ἀπεστάλησαν εἰς τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη, οὔτε ὁ κ. Ζαΐμης, ποὺ ἦτο ὄχι μόνον πρωθυπουργός, ἀλλὰ καὶ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, ἔλαβε ποτὲ γνῶσιν, οὔτε ὁ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν κ. Πολίτης. Διότι, ἐὰν ἐλάμβαναν γνῶσιν, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ μὲ καταστήσουν ἐνήμερον αὐτῶν, διὰ νὰ καθησυχάσωμεν τὰς σχετικὰς ἀνησυχίας τοῦ λαοῦ.

Ἐὰν ὁ κ. Μεταξᾶς ἐπιμείνῃ ὅτι τὰ ἔγγραφα ἀπεστάλησαν πρὸς τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη καὶ ὅτι, ὡς γράφει, ἔλαβε γνῶσιν αὐτῶν ἡ κυβέρνησις, δὲν ἔχει παρὰ νὰ παρακαλέσῃ τὸν σύμμαχόν του κ. Τσαλδάρην νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν κ. πρόεδρον τῆς δημοκρατίας καὶ τὸν κ. Πολίτην νὰ βεβαιώσουν ἐὰν ὁ ἕνας ἢ ὁ ἄλλος ἐξ αὐτῶν ἔλαβε ποτὲ γνῶσιν τῶν ἐγγράφων τούτων. Ἀλλὰ εἶμαι βέβαιος ὅτι οὔτε ὁ κ. Μιχαλακόπουλος, ὅστις ἐπὶ τόσον χρόνον διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, ἔλαβε ποτὲ γνῶσιν τῶν ἐγγράφων τούτων, ἢ ἤκουσέ ποτε νὰ γίνεται κἂν λόγος περὶ ὑπάρξεως καὶ ἀπωλείας των, ὅπερ θὰ συνέβαινεν, ἐὰν ἡ διήγησις τοῦ κ. Μεταξᾶ ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰ πράγματα.

Ἐὰν ἄλλως τε μᾶς εἶχον πραγματικῶς δοθῇ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 αἱ ἐγγυήσεις, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ὁ κ. Μεταξᾶς, πῶς ἠμπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ καὶ νὰ δικαιολογηθῇ ἡ ἐπὶ ἐννεάμηνον διατήρησις τῆς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ 1915, ἡ ὁποία κατεπόνησε ματαίως τὸν στρατόν μας καὶ ἔκαμψε τὸ ψυχικόν του σθένος, ἐνῶ συγχρόνως ἐξήντλησε τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ ἡ ὁποία κανεὶς δὲν γνωρίζει ἐπὶ πόσον χρόνον ἀκόμη θὰ διετηρεῖτο ἐὰν δὲν μᾶς ἐπεβάλλετο ἡ διάλυσίς της διὰ τοῦ τελεσιγράφου τῶν δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως. Ἐκτὸς ἐὰν μόνος σκοπὸς τῆς μακρᾶς διατηρήσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως ἦτο, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ δηλητηριασθῇ τὸ φρόνημα τῶν στρατιωτῶν διὰ τῆς συστηματικῆς διδασκαλίας ποὺ τοὺς ἐγίνετο εἰς τοὺς στρατῶνας καὶ νὰ καταστῇ σχεδὸν ἀδύνατος πᾶσα μεταγενεστέρα εἴσοδός μας εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ λαμβάνουν οἱ ἀξιωματικοί, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι τότε ἦσαν βασιλόφρονες, τὸν διπλοῦν μισθὸν ἐκστρατείας.

Ἀλλὰ ὁ κ. Μεταξᾶς δὲν ἀντιλαμβάνεται ἀκόμη πόσον ἡ διήγησίς του ἐκθέτει τὸ βασιλικὸν καθεστὼς τοῦ 1915–1917. Διότι, ἂν πραγματικῶς ἦτο ἀληθές, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅτι μᾶς ὑπεσχέθησαν τότε «ἀπόλυτον προστασίαν καὶ ἐλευθέραν διαβίωσιν τῶν ὑποδούλων ἐν Τουρκίᾳ ἐλληνικῶν πληθυσμῶν» καὶ ὅτι «ἡ Γερμανία ἀνελάμβανεν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐγγύησιν τῆς πιστῆς ἐκπληρώσεως τοῦ ὅρου τούτου», πῶς νὰ ἐξηγηθῇ ὅτι τὸ βασιλικὸν καθεστὼς ἠνέχθη ἀπὸ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915 μέχρι τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1917 τὴν συστηματικὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Μ. Ἀσίας;

Ἐκ τῶν συστηματικῶν ἐκτοπισμῶν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ θάνατοι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀνέρχονται εἰς 300 περίπου χιλιάδας ψυχῶν. Πῶς ἂν εἶχε τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Τουρκίας καὶ τὴν ἐγγύησιν τῆς Γερμανίας διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ἠνέχθη τὸ βασιλικὸν καθεστὼς τὴν συστηματικὴν ἐξόντωσίν των, χωρὶς νὰ ἐπικαλεσθῇ τὰς δοθείσας ὑποσχέσεις καὶ ἐγγυήσεις καὶ χωρὶς νὰ ρυθμίσῃ τὴν περαιτέρω πολιτείαν του, σύμφωνα μὲ τὴν κατάστασιν ποὺ ἐδημιούργει ἡ παραβίασις τῶν δοθεισῶν ὑποσχέσεων καὶ ἐγγυήσεων;

Διότι πρέπει καὶ ἐπὶ ἄλλου σημείου νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ τῶν ἀναγνωστῶν μου. Ὁ κ. Μεταξᾶς ἔχει τὸ θάρρος νὰ ὑποστηρίζῃ ὅτι ἂν ἡ Ἑλλὰς ἔμενεν οὐδετέρα «οἱ ἐν Τουρκίᾳ διαβιοῦντες ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ θὰ συνέχιζαν ἀνενόχλητοι τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν βίον», ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ βιαία
ζαν ἀνενόχλητοι τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν βίον», ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ βιαία
ἀπέλασις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἤρχισεν 6 μῆνας, πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου. Πλείονες τῶν 200 χιλιάδων ἐκ τῶν Ἑλλήνων τούτων εἶχον ὑποχρεωθῇ νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς ἑστίας των καὶ νὰ καταφύγουν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Καὶ ἦτο γνωστόν, ὅτι τὸ νεοτουρκικὸν καθεστὼς εἶχεν ἤδη ἀποφασισμένην τὴν ἐκδίωξιν τῶν ἀλλογενῶν στοιχείων ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους. Ὅλοι ἄλλως τε οἱ πρόσφυγες γνωρίζουν, ὅπως δύναται νὰ βεβαιωθῇ τοῦτο ὁ κ. Μεταξᾶς ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν πρῶτον ἐξ αὐτῶν ποὺ θὰ συναντήσῃ ἐξερχόμενος ἀπὸ τὸ σπίτι του, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου πολέμου, ὁσάκις εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ κυβέρνησίς μου, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τὴν Τουρκίαν ἐχθρική, οἱ διωγμοὶ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ἂν δὲν κατέπαυαν ὁλοσχερῶς, ἐμετριάζοντο ὅμως οὐσιωδῶς, ἐνῶ ἐπετείνοντο εὐθὺς ὡς κατηρχόμην τῆς ἀρχῆς καὶ ἀνήρχοντο εἰς αὐτὴν αἱ βασιλικαὶ κυβερνήσεις, αἱ ὁποῖαι, ἦτο γνωστόν, ὅτι ἀπέστεργαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἠκολούθουν πολιτικὴν φιλικωτάτην πρὸς τὴν συμμαχίαν τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν.

Καθένας βέβαια ἐννοεῖ ποίαν δύναμιν ἔχει τὸ ἀνέκαθεν προβαλλόμενον ἐπιχείρημά μου, ὅτι ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ δὲν μᾶς ἀπήλλαττεν ἀπὸ τὸν πόλεμον μὲ τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἁπλῶς τὸν ἀνέβαλλε διὰ νὰ τὸν διεξαγάγωμεν μετὰ τὸ πέρας τοῦ μεγάλου πολέμου μόνοι, ἄφιλοι καὶ ἀβοήθητοι. Ἀλλὰ ὁ ἐπιχειρηματικὸς οὗτος ὀγκόλιθος δὲν δύναται ν' ἀνατραπῇ διὰ διηγήσεων, τὰς ὁποίας, διὰ νὰ εἴμεθα ἐπιεικεῖς πρὸς τὸν κ. Μεταξᾶν, χαρακτηρίζομεν ὡς προϊόντα ψυχικῆς παραισθήσεως. Ἀλλὰ θὰ συνεχίσω αὔριον.

Αἱ ἐγγυήσεις ὑπῆρξαν ἀλλὰ δὲν ἀνεκοινώθησαν εἰς τὸν Ἐλ. Βενιζέλον

ΤΟ 6ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΘΑ ΠΡΟΤΑΞΩΜΕΝ ΤΗΝ ΑΠΑΝΤΗΣΙΝ ΜΑΣ εἰς τὸ δεύτερον ἀπαντητικὸν πρὸς ἡμᾶς ἄρθρον τοῦ κ. Βενιζέλου, ἐν τῷ ὁποίῳ οὗτος διημφεσβήτησε τὴν ὕπαρξιν τῶν μυστικῶν ἐγγράφων τῶν κεντρικῶν δυνάμεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τὰ ὁποῖα εἰς ἓν τῶν προηγουμένων μου ἄρθρων ἀνέφερα, καὶ κατόπιν θὰ ἔλθωμεν εἰς τὸ ζήτημα τῶν Δαρδανελλίων ὅπερ ἀναπτύσσει κατὰ τὰς βλέψεις του εἰς τὸ πρῶτον του καὶ τὰ ἑπόμενα τοῦ δευτέρου του ἀπαντητικὰ ἄρθρα.

Καὶ τοῦτο διότι τὸ δεύτερον τοῦτο ἄρθρον εἶναι χαρακτηριστικώτατον διὰ τὸν κ. Βενιζέλον.

Δὲν φανταζόμεθα ποτὲ ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος θὰ κατεγίνετο εἰς τὴν ἀπάντησίν του μὲ τὸ ζήτημα τῶν μυστικῶν ἐγγράφων, ἐνῷ ὤφειλε κατὰ πρώτιστον λόγον νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸ ἀπὸ ἡμᾶς τεθὲν ἐπανειλημμένως ἐρώτημα. Διατί, ἀφοῦ ἦτο βέβαιος ὅτι οὕτως ἢ ἄλλως, ἔστω καὶ τερματιζομένου τοῦ πολέμου, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἤρχετο μοιραίως εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Τουρκίαν, ὅπως βεβαιοῖ εἰς τὸ ἄρθρον μὲ τὸ ὁποῖον ἤρχισε τὴν συζήτησιν, διατί τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου 1914, κηρυχθέντος τοῦ πολέμου, ἐφρόντισε νὰ ἐφοδιάσῃ μὲ γαιάνθρακας τὰ διωκόμενα ὑπὸ ἀγγλικῶν πλοίων «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου», οὕτως ὥστε νὰ δυνηθῶσι ταῦτα νὰ καταφύγωσιν εἰς Δαρδανέλλια καὶ νὰ ἀποτελέσωσι μέρος τοῦ τουρκικοῦ στόλου; Διατί ἐφωδίασε τὴν Τουρκίαν ἀκριβῶς μὲ τὸ «Γκαῖμπεν» ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἐστηρίζετο μέχρι χθὲς ἀκόμη ἡ ἐναντίον μας ναυτικὴ ἰσχὺς τῆς Τουρκίας;

Ἀλλ' ἀφοῦ σιωπᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο καὶ καταγίνεται μόνον μὲ τὴν ὕπαρξιν τῶν μυστικῶν ἐγγράφων, θὰ καταγίνωμεν καὶ ἡμεῖς σήμερον λεπτομερέστερον μὲ αὐτὰ συμπληροῦντες καὶ τὰς περὶ αὐτῶν δοθείσας παρ' ἡμῶν πληροφορίας.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα. Ἡ ὕπαρξις τῶν ἐγγράφων τούτων εἶναι ἀναμφισβήτητος. Δὲν ἔχω παρὰ νὰ παραπέμψω εἰς τὰς δημοσιευθείσας χθὲς ἐγγράφους μαρτυρίας τοῦ κ. Γ. Στρέϊτ καὶ τοῦ κ. Φιλ. Δραγούμη*.

Ἔρχομαι τώρα εἰς τὰς λεπτομερείας:

Τὸ πρῶτον τῶν ἐγγράφων τούτων εἶναι ἔγγραφον τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως, φέρον ἡμερομηνίαν 30 Σεπτεμβρίου 1915 καὶ ὑπογραφὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν φὸν Γιάγω. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐστάλη δι' ἰδιαιτέρου ἀπεσταλμένου ἀφιχθέντος ἐνταῦθα τὴν 21ην Ὀκτωβρίου 1915, δηλαδὴ ἐπὶ κυβερνήσεως ἀκόμη Ζαΐμη. Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας τὸ παρέδωσεν εἰς τὸν βασιλέα, διότι ἦτο ρητῶς προωρισμένον διὰ τὸν βασιλέα. Ποίαν ἡμέραν ἀνεκοίνωσε κατόπιν τοῦτο ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν κυβέρνησιν δὲν δύναμαι νὰ προσδιορίσω, διότι κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας κατόπιν σφοδρᾶς ἐν τῇ Βουλῇ συζητήσεως, ὁ κ. Βενιζέλος ἔρριπτε τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη καὶ ἐσχηματίζετο τὴν 26ην Ὀκτωβρίου ἡ κυβέρνησις Σκουλούδη.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο διαλαμβάνει τὰ ἑξῆς ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας, δηλούσης ὅτι ὁμιλεῖ καὶ ἐκ μέρους τῶν συμμάχων της.

1ον) Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἀναγνωρίζει τὴν ἰσχὺν τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς συλλογικῆς διακοινώσεως τῆς 31ης Ἰανουαρίου (13 Φεβρουαρίου 1914) τῆς σχετικῆς μὲ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Συνεπῶς καὶ διὰ τὸ μέλλον δηλοῖ ὅτι θὰ ἐξακολουθῇ νὰ θεωρῇ τὰς νήσους ταύτας ὡς ἑλληνικάς.

2ον) Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ὑπόσχεται νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν διὰ πάντων τῶν εἰς τὴν διάθεσίν της μέσων καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἐγγύησιν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος.

3ον) Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ὑπόσχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα οἰκονομικὴν ὑποστήριξιν, τοῦ ποσοῦ ὁρισθησομένου κατόπιν αἰτήσεως τῆς Ἑλλάδος.

4ον) Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἐγγυᾶται τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς Ἑλλάδος.

5ον) Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ὑπόσχεται ἐπέκτασιν ἐδαφικὴν τῆς Ἑλλάδος ἐν Μακεδονίᾳ (καθορίζει λεπτομερῶς τοῦτο).

6ον) Ἐπίσης τοιαύτην ἐν Ἀλβανίᾳ.

7ον) Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἀναλαμβάνει ὅπως μεσολάβησῃ, ἵνα ἡ Τουρκία ἀναγνωρίσῃ τὴν παραχώρησιν τῆς Δωδεκανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα.

8ον)Ταῦτα πάντα ἔχουσιν ἰσχὺν ἐφ' ὅσον ἡ Ἑλλὰς τηρήσῃ οὐδετερότητα χωρὶς νὰ ζητῆται νὰ ἀναλάβῃ ἡ Ἑλλὰς καὶ ὑποχρέωσιν ἐπὶ τούτου.

Καίτοι ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ ἡ Γερμανία ὁμιλεῖ καὶ ἐκ μέρους τῶν συμμάχων της, ἐν τούτοις, ὅπως μὴ ὑπάρξῃ οὐδεμία ἀμφιβολία, ἐστάλησαν κατόπιν ὅμοια ἔγγραφα καὶ ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν κυβερνήσεων τῆς συμμαχίας ἐπιδοθέντα διὰ τῶν ἐν Ἀθήναις πρεσβευτῶν τῆς Αὐστρίας, Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα τῶν λοιπῶν τούτων δυνάμεων ἀναφέρουσι πάντας τοὺς ὅρους τοῦ γερμανικοῦ πλὴν τοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως καὶ τοῦ τῆς Δωδεκανήσου.

Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἐκράτησεν ἀπολύτως ἀπόρρητα εἰς χεῖρας του κατ' ἀρχὰς ὁ βασιλεύς.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω δύναμαι νὰ μὴ ἀσχοληθῶ καθόλου μὲ τὰ γραφόμενα τοῦ κ. Βενιζέλου, περὶ ἀναληθειῶν μου, περὶ μύθων μου, περὶ ψυχικῶν μου παραισθήσεων κτλ. κτλ. καὶ δικαιοῦμαι πάσας ταύτας τὰς ἀπρεπείας, νὰ τοῦ τὰς ἐπιστρέψω πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ χρῆσιν.

Ὁ κ. Βενιζέλος ἐρωτᾷ διατί ἡ κυβέρνησις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δηλαδὴ ἡ κυβέρνησις Σκουλούδη– διότι ὁ κ. Ζαΐμης παρητήθη μετὰ δύο– τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ πρώτου καὶ κυριωτέρου ἐκ τῶν ἐγγράφων εἰς Ἀθήνας– δὲν ἔσπευσε νὰ τὰ δώσῃ εἰς τὸν τύπον καὶ νὰ ἀναγγείλῃ τὴν λῆψιν αὐτῶν εἰς τὴν Βουλήν, διὰ νὰ ἀνατρέψῃ ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἐπιχειρήματά του κατὰ τῆς ἀσκουμένης βασιλικῆς, ὡς τὴν λέγει, πολιτικῆς. Δὲν εὑρίσκει δὲ λογικὴν ἐξήγησιν διατί νὰ μείνουν τὰ ἔγγραφα ταῦτα μυστικά.

Ὁ κ. Βενιζέλος προκειμένου δι' ὅ,τι δὲν τὸν συμφέρει, δὲν ἔχει οὔτε μακράν, οὔτε πολὺ πιστὴν τὴν μνήμην.

Λησμονεῖ ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἰδίως μετὰ τὴν πτῶσιν του τοῦ Σεπτεμβρίου, κατήγγειλε δημοσίᾳ τὸν βασιλέα, τοὺς πολιτικοὺς ἀντιπάλους, τὸ ἐπιτελεῖον, ὡς προδότας τῆς Ἀντάντ, ὡς σκευωροῦντας μετὰ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν πᾶσαν βλάβην κατὰ τῆς Ἀντάντ, ἐξεμεταλλεύετο δὲ πᾶσαν, καὶ τὴν ἀθωοτέραν αὐτῶν πρᾶξιν ὅπως τὴν διαστρέφῃ καὶ τὴν ἀποδεικνύῃ εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν συμμάχων τῆς Συνεννοήσεως ὡς στρεφομένην ἐναντίον των. Καὶ αὐτὸς καὶ ὁλόκληρος ὁ ἀκολουθῶν αὐτὸν τύπος ὠργίαζε καὶ ἐμαίνετο ἐναντίον παντὸς ὅστις θὰ ἐτόλμα καὶ νὰ συζητήσῃ κἂν περὶ οὐδετερότητος. Ἀπεκάλουν ὅλοι των ἐν χορῷ τὴν οὐδετερότητα γερμανοφιλίαν. Ὁ κ. Βενιζέλος καὶ οἱ ὀπαδοί του ἐκήρυττον ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὤφειλε νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς προσβληθείσης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Σερβίας, ἔστω καὶ ἂν κατεστρέφετο ἡ Ἑλλὰς ἐκ τῆς ἐπεμβάσεώς της ταύτης. Διότι, ἔλεγον, τοῦτο ἐπέβαλλεν ἡ τιμὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι ἕνα μέρος εἶναι προτιμότερον νὰ καταστραφῇ παρὰ νὰ ἀτιμασθῇ, παρασιωπῶντες ὅτι πρῶτος ὁ κ. Βενιζέλος τὸ 1914 παρεβίασε τὴν σερβικὴν συνθήκην. Προσέθετον ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὤφειλε, ἔστω καὶ μὲ τὸν μεγαλύτερον αὐτῆς κίνδυνον νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας καὶ ὅτι ἐνῷ αἱ δυνάμεις αὗται ἐπολέμουν, τὸ νὰ μένῃ ἡ Ἑλλὰς οὐδετέρα, ἦτο προδοσία κατὰ τῆς ὁποίας ὤφειλον αἱ δυνάμεις αὗται νὰ λάβωσι σύντονα μέτρα. Περιέτρεχον δὲ ὁ κ. Βενιζέλος καὶ οἱ ἔμπιστοι ὀπαδοί του τακτικῶς τὰς πρεσβείας τῶν συμμάχων καὶ ἐδημιούργουν συστηματικῶς παρ' αὐταῖς τὴν ἐντύπωσιν τῆς γερμανοφιλίας τοῦ βασιλέως καὶ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἐπιτελείου καὶ ἐκαλλιέργουν τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς οὐδετερότητος ἦτο πολιτικὴ ἐχθρικὴ πρὸς τὴν Συνεννόησιν.

Φαντάζεται κανεὶς τί θὰ ἐγίνετο, ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἐὰν ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ κυβέρνησις, ἐξήρχοντο δημοσίᾳ καὶ ἔλεγον ὅτι προτιμοῦν νὰ μείνουν οὐδέτεροι, ἀφοῦ ἔχουν ταῦτα καὶ ἐκεῖνα τὰ ἀνταλλάγματα ἐκ μέρους τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν;

Ἀλλ' ὑπῆρχε καὶ ἄλλος σοβαρὸς λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἠδύναντο νὰ πράξουν τοῦτο ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ κυβέρνησις. Διότι τὰ ἔγγραφα ταῦτα δὲν ἀπῄτουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ ἀναλάβῃ ὑποχρέωσιν τῆς οὐδετερότητός της. Ἔλεγον: Αἱ κεντρικαὶ αὐτοκρατορίαι, ὑποχρεοῦνται ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος εἰς τοῦτο καὶ ἐκεῖνο ἐὰν ἡ Ἑλλὰς παραμείνῃ οὐδετέρα μέχρι τέλους τοῦ πολέμου. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀπῄτουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα οὔτε ἀπάντησιν. Συνεπῶς ἡ Ἑλλὰς ἐπεφύλασσεν εἰς ἑαυτὴν ν' ἀποφασίσῃ ἐὰν θὰ μείνῃ μέχρι τέλους οὐδετέρα ἢ ὄχι. Ἐὰν λοιπὸν ἀπεφάσιζεν ἀργότερα νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῆς Συνεννοήσεως, τὸ ὁποῖον εἶχε πάντοτε ὑπ' ὄψιν του ὁ βασιλεύς, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ἐξησφάλιζεν ὅρους ἐξυπηρετοῦντας καλύτερον τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, πῶς θὰ ἔπραττε τοῦτο καὶ πῶς θὰ διεπραγματεύετο μετὰ τῆς Ἀντάντ τὴν ἔξοδον, ἐὰν διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἐγγράφων τούτων ἐγεννᾶτο παρὰ ταῖς δυνάμεσι ταύταις ἡ ἐντύπωσις, βοηθοῦντος συστηματικῶς καὶ τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἦτο ἐχθρός των, ὅτι οἱ πολιτικοὶ τῆς Ἑλλάδος ἄνδρες ἦσαν ἐχθροί των, ὅτι οἱ διευθύνοντες τὸν στρατὸν ἦσαν ἐχθροί των;

Ἔπρεπε λοιπὸν τὰ ἔγγραφα ταῦτα νὰ μείνωσι μυστικά.

Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ, ἐὰν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἰς τὴν θέσιν τοῦ κ. Βενιζέλου ἦτο ὁ Βούλγαρης ἢ ὁ Κουμουνδοῦρος, ἢ ὁ Τρικούπης, ἢ ὁ Δηληγιάννης, ἢ ὁ Θεοτόκης, ἢ ὁ Ράλλης, ἢ ὁ Μαυρομιχάλης, ἢ ὁ Ζαΐμης, ἢ ὁ Γούναρης, ἢ ὁ Στράτος, ἢ ὁ Δημητρακόπουλος, ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλος πολιτικός, ὅπως οἱ ἀνωτέρω, ἦτο νὰ κληθῇ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀπὸ τὸν βασιλέα τὸν ἴδιον, νὰ τοῦ ἀνακοινωθοῦν τὰ μυστικὰ ἔγγραφα καὶ νὰ παρακληθῇ νὰ συνδράμῃ τὸ ἔργον τῆς κυβερνήσεως διὰ τῆς στάσεώς του. Ἀλλ' ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀντιπολιτεύσεως τότε ἦτο ὁ κ. Βενιζέλος. Ὁ δὲ κ. Βενιζέλος τῆς σήμερον λησμονεῖ φαίνεται τὸν τότε κ.Βενιζέλον. Ὁ τότε κ. Βενιζέλος δι' ὅλων του τῶν πράξεων ἐνεφανίζετο ὡς πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς Συνεννοήσεως καὶ ὄχι τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν ὁ τότε κ. Βενιζέλος ἐλάμβανε γνῶσιν τῶν μυστικῶν τούτων ἐγγράφων, τὸ πρῶτον πρᾶγμα ποὺ θὰ ἔκαμνε θὰ ἦτο νὰ περιέλθῃ τὰς πρεσβείας τῆς Ἀντάντ καὶ νὰ καταγγείλῃ τὸν βασιλέα ὡς συμμαχήσαντα μὲ τὰς κεντρικὰς αὐτοκρατορίας καὶ ὡς ἕτοιμον νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ στρατευμάτων των. Τὸ τί δὲ θὰ ἔγραφαν αἱ ἐφημερίδες του, εὐκόλως τὸ φαντάζεται κανείς.

Ἀπορεῖ ὁ κ. Βενιζέλος πῶς δὲν ἔλαβε γνῶσιν τῶν ἐγγράφων τούτων ὁ κ. Πολίτης. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀπορίαν του ἀπαντᾶ ὁ ἴδιος λέγων ὅτι, ἂν ἐλάμβανε γνῶσιν ὁ κ. Πολίτης, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ τὸν καταστήσῃ ἐνήμερον αὐτῶν.

Ἐρωτᾶ ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι, ἀφοῦ ἡ Γερμανία ἠγγυήθη τὴν προστασίαν τῶν ὑποδούλων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, πῶς τὸ βασιλικὸν καθεστὼς ἠνέχθη ἀπὸ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915 μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1917 τὴν συστηματικὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Μ. Ἀσίας; Ἀλλὰ ὁ κ. Βενιζέλος λησμονεῖ τὴν ἰδικήν του δρᾶσιν, ἥτις καὶ προεκάλεσε τοὺς διωγμοὺς τούτους. Διότι τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915 αὐτὸς ἔκαμε τὸ πᾶν διὰ νὰ κηρύξῃ ἡ Ἑλλὰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, αἱ δὲ διαπραγματεύσεις πρὸς ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος κατὰ τῆς Τουρκίας συνεχίσθησαν καὶ κατὰ τοὺς ἑπομένους μῆνας. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1916 αὐτὸς ἔφερε τοὺς συμμάχους εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐπεστράτευσε τὴν Ἑλλάδα κατὰ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Αὐτὸς συνετάραξε τὴν Ἑλλάδα καθ' ὅλον τὸ μετέπειτα διάστημα, ἵνα ἀνατρέψῃ καὶ κυβέρνησιν καὶ βασιλέα καὶ παρασύρῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν πόλεμον. Αὐτὸς συνεμάχησε μετὰ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ξένων στρατῶν πρὸς δημιουργίαν καταστάσεως στρεφομένης κατὰ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Αὐτὸς ἵδρυσε τὸ 1916 τὸ κράτος τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατ' αὐτῶν. Αὐτὸς ὑπεδαύλισε διὰ τοῦ τύπου του τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐξεγείρων τὴν δυσπιστίαν τῆς Τουρκίας πρὸς τοὺς πληθυσμοὺς αὐτούς, καὶ ὑπέσχετο ὅτι αὐτὸς θὰ τοὺς ἀπηλευθέρωνε τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, διαλύων φυσικὰ τὴν Τουρκίαν καὶ προσαρτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς χώρας της. Καὶ ἔπειτα

ἀπορεῖ διὰ τὴν στάσιν τῆς Τουρκίας. Ἡ Τουρκία ἀνέμενεν ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν νὰ κυριαρχήσῃ διὰ τῶν ξένων στρατῶν ὁ κ. Βενιζέλος ἐν Ἑλλάδι καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτῆς. Ὅπερ ἄλλως τε καὶ ἐγένετο κατὰ τὸ 1917. Ὁ κ. Βενιζέλος ὁμοιάζει πρὸς ἕνα ἐμπρηστήν, ὅστις, ἀφοῦ δεσμεύσῃ τοὺς ἐνοίκους μιᾶς οἰκίας καὶ θέσῃ εἰς ταύτην τὸ πῦρ, φωνάζει κατόπιν κατὰ τῶν ἐνοίκων διατί δὲν ἐφρόντισαν νὰ σβήσουν τὴν πυρκαϊάν! Οἱ διωγμοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἤρχισαν τὸν χειμῶνα τοῦ 1913–1914 εἰς μεγάλην κλίμακα ἐπὶ κυβερνήσεως Βενιζέλου καὶ εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε ἐπρότεινε τότε πρῶτος αὐτὸς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Ἐπανελήφθησαν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915, ὁπότε ἡτοιμάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὰ Δαρδανέλλια καὶ διεπραγματεύθη τὴν διάλυσιν τῆς Τουρκίας. Κατέστησαν ἔτι μᾶλλον ἔντονοι ὅταν ἵδρυσε τὸ κράτος τῆς Θεσσαλονίκης ἐχθρικὸν πρὸς τὴν Τουρκίαν. Καὶ ἔγιναν ἀφόρητοι μετὰ τὸ 1917, ὁπότε κυριαρχήσας καὶ ἐν Ἀθήναις παρέσυρεν ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα κατὰ τῆς Τουρκίας. Ποῦ εὑρίσκει ὅτι ὅταν ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν οἱ ἀντίπαλοί του ἐπετείνοντο οἱ διωγμοί, ἐνῷ ὅταν ἀνήρχετο αὐτός, ἐχαλαροῦντο;

Ὁ κ. Βενιζέλος λέγει εἰς τὸ ἄρθρον του ὅτι ἐπιθυμεῖ σοβαρὰν συζήτησιν. Τοιαύτην ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἡμεῖς. Ἀλλὰ πῶς νὰ κρατηθῇ εἰς ὕφος σοβαρὸν ἡ συζήτησις, ὅταν ὁ κ. Βενιζέλος ἀπορῇ πῶς τὸ βασιλικὸν καθεστὼς διετήρησε τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ 1915, ἐνῷ γνωρίζει, ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ σύμμαχοι ἐξ ἀρχῆς ἀπήτησαν τὴν διατήρησιν τῆς ἐπιστρατεύσεως; Καὶ ἀπήτησαν τὴν διατήρησιν τῆς ἐπιστρατεύσεως, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν κατ' ἀρχὰς αἱ δυνάμεις των ἦσαν μικραὶ καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς τὰς ἐκάλυπτεν, ἰδίως εἰς τὰ πλευρά των. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν συμμάχων ἐκ Κρυβολάκ, ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐσταμάτησε τοὺς Γερμανοὺς καὶ Βουλγάρους εἰς τὰ ἑλληνικὰ σύνορα καὶ ἐκάλυψε διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὴν ὑποχώρησιν τῶν συμμάχων εἰς Θεσσαλονίκην καὶ τοὺς ἔδωσε καιρὸν νὰ ἀνασυνταχθῶσι καὶ ἐνισχυθῶσιν. Ἀφ' ἑτέρου οἱ σύμμαχοι ἤλπιζον πάντοτε νὰ παρασύρωσι τὴν Ἑλλάδα εἰς πόλεμον καὶ τὴν ἤθελαν ἐπιστρατευμένην. Μόνον δὲ ὅταν ἀπηλπίσθησαν ἤρχισαν νὰ ζητοῦν τὴν ἀποστράτευσιν, τὴν ὁποίαν καὶ ἀπήτησαν διὰ τῆς νότας των τῆς 16 Ἰουνίου. Ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐγνώριζε πολὺ καλὰ ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος ἦτο ὁ αἴτιος τῆς διατηρήσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως. Οὐδεμία διδασκαλία ἐγένετο εἰς τὸν στρατὸν οὔτε εἶχε νόημα νὰ γίνῃ. Τὸ αἴσθημα τοῦτο ἦτο γενικὸν εἰς πάντας τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας. Πολλάκις δὲ ἐθίγη ἡ φιλοτιμία τοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὰ μέτρα ἀρχηγῶν τινων τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων, διότι ἔμενε πιστὸς εἰς τὸ καθῆκον του καὶ τὸν βασιλέα, καὶ δὲν ἐπανεστάτει ὑπὲρ τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἦσαν δὲ τοσοῦτον ζωηρὰ τὰ αἰσθήματα ταῦτα, ὥστε ὅταν διελύθη ἡ ἐπιστράτευσις τὸν Ἰούνιον τοῦ 1916 οἱ ἐπιστρέφοντες ἐπίστρατοι πέρα-πέρα, ἄνευ οὐδεμιᾶς συνεννοήσεως, ἐσχημάτισαν μεταξύ των καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς προκαταρκτικῆς ὀργανώσεως, παντοῦ συνδέσμους ἐπιστράτων, μέσα ἀκόμη εἰς τὰ τραῖνα τὰ ὁποῖα τοὺς μετεκόμιζαν ἐκ Μακεδονίας εἰς τὰς

ἑστίας των, στρεφομένους κατὰ τοῦ κ. Βενιζέλου. Τόσον δὲ ἦτο καθολικὸν καὶ ζωηρὸν τὸ αἴσθημα τοῦτο, ὥστε ἐνῷ οἱ σύμμαχοι διὰ τῆς νότας των, τῆς 16ης Ἰουνίου, καταλύσαντες τὴν ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν, τῇ προτροπῇ τοῦ κ. Βενιζέλου, ἀπήτησαν τὴν παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη καὶ ἀμέσους ἐκλογάς, δι' ὧν ἤλπιζαν τὴν ἄνοδον τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὴν ἐξουσίαν, ὅταν εἶδον κατόπιν τὴν γενικὴν τοῦ λαοῦ ἐξέγερσιν κατὰ τοῦ κ. Βενιζέλου, καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐπανελθόντων ἐπιστράτων, ἀπήτησαν εὐθὺς κατόπιν τὴν ἐπ' ἀόριστον ἀναβολὴν τῶν ἐκλογῶν. Ἢ μήπως ἀγνοεῖ πάντα ταῦτα ὁ κ. Βενιζέλος, ὁ κύριος ὑποκινητὴς πασῶν τούτων τῶν ἐνεργειῶν;

Ἀλλὰ καταπληκτικὴ ὄντως εἶναι ἡ ἐρώτησίς του, διατί ἐπὶ 20 χρόνια ἐσιωπήσαμεν καὶ δὲν ἀναφέραμεν τίποτε περὶ τῶν μυστικῶν ἐγγράφων τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Πότε ἤθελεν ὁ κ. Βενιζέλος νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτῶν; Μήπως κατὰ τὸ 1917–1920; Ἢ μήπως κατὰ τὸ 1920–1922, ὁπότε ὁ κ. Βενιζέλος ἐν Εὐρώπῃ εὑρισκόμενος κατηγόρει τὸν βασιλέα καὶ τὴν τότε κυβέρνησιν, ἐνεργοῦντας ἄπελπιν ἀγῶνα ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ὡς γερμανοφίλους καὶ προδότας τῆς Ἀντάντ; Ἢ μήπως κατὰ τὸ 1922–1924; Κατὰ δὲ τὸ 1924–1928 ἐπωφελούμενοι πάντες οἵ τε ἀντίπαλοι καὶ οἱ πρώην ὀπαδοὶ τοῦ κ. Βενιζέλου, τῆς ὁριστικῆς ἀποχωρήσεώς του ἐκ τῆς πολιτικῆς, ἥτις ἐπιστεύετο πράγματι ὡς ὁριστική, εἴχομεν δώσει πρὸς ἀλλήλους τὰς χεῖρας πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐρίδων καὶ ἀνόρθωσιν ἀπὸ κοινοῦ τῆς χώρας. Δὲν ἦτο δὲ τότε στιγμὴ διὰ νὰ ἀνοίξωμεν συζήτησιν, ἥτις θὰ μᾶς ἐχώριζεν ἐκ νέου. Μετὰ δὲ τὸ 1928, ἡμεῖς τουλάχιστον συντριβέντες πολιτικῶς διὰ τοὺς λόγους ποὺ ἐξεθέσαμεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον, ἀναγκαστικῶς ἐξελθόντες τῆς πολιτικῆς καὶ καταγινόμενοι νὰ ἐπουλώσωμεν τὰς οἰκονομικάς μας πληγάς, στερούμενοι φίλων, στερούμενοι φιλικῶν ἐφημερίδων καὶ πάσης οἱασδήποτε συνδρομῆς, ἐργαζόμενοι διὰ νὰ συντηρήσωμεν τὴν οἰκογένειάν μας, οὔτε νοῦν, οὔτε ὄρεξιν καὶ δύναμιν εἴχομεν νὰ ἀνοίξωμεν τοιαύτας συζητήσεις. Οὔτε καὶ τώρα, ὁπότε ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων μᾶς ἠνάγκασε νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν πολιτικήν, εἴχομεν καμμίαν διάθεσιν νὰ ἐπαναστραφῶμεν εἰς τὸ παρελθόν, στρέφοντες τὰ ὄμματά μας μόνον εἰς τὸ μέλλον, ἐὰν δὲν μᾶς ἐξηνάγκαζεν ὁ κ. Βενιζέλος διὰ τῆς προκλητικῆς ἐπὶ τοῦ παρελθόντος ἀρθρογραφίας του.

* Τὰς μαρτυρίας αὐτάς, ὡς καὶ ἄλλας, παραθέτομεν ἐν τέλει τοῦ τόμου εἰς τὸ ἐπίμετρον, ὅπου δημοσιεύεται καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Γιάγω, ἡ ὁποία περιέχει τὰς ἐγγυήσεις καὶ ἐπιβεβαιώνει τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Ἰω. Μεταξᾶ.

Αἱ ὑποχρεώσεις τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς συνθήκης μὲ τὴν Σερβίαν

ΤΟ 8ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

Ο Κ. ΜΕΤΑΞΑΣ ΘΕΛΕΙ ΑΚΟΜΗ ΝΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ὅτι εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ μεγά-

λου πολέμου δὲν ἐφοβούμην τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου μὲ τὴν Τουρκίαν, λησμονῶν ὅτι ἤδη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ μεγάλου πολέμου, ἡ διαρκὴς ἀνησυχία τῆς κυβερνήσεώς μου ἦτο ὅτι μόλις ἡ Τουρκία παραλαμβάνουσα τὰ 2 θωρηκτὰ ποὺ εἶχε παρηγγελμένα εἰς ἀγγλικὰ ναυπηγεῖα, ἀπέκτα ναυτικὴν ἀπέναντί μας ὑπεροπλίαν, θὰ μᾶς ἐπετίθετο διὰ νὰ μᾶς ἀφαιρέσῃ τὰς νήσους. Ἕνεκα τῆς διαρκοῦς αὐτῆς ἀνησυχίας ἠγοράσαμεν τὰ δύο παλαιὰ ἀμερικανικὰ θωρηκτά, καὶ ἕνεκα τῆς ἰδίας ἀνησυχίας ἐσκεπτόμεθα ἂν δὲν ἔπρεπεν ὅπως ὑπεστήριξε τὸ ἐπιτελεῖον, νὰ ἐπιτεθῶμεν πρῶτοι κατὰ τῆς Τουρκίας πρὶν παραλάβῃ τὰ νέα θωρηκτά της, καταλαμβάνοντες τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως. Διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ἄλλως τε αὐτὴν τὸ ἐπιτελεῖον δὲν εἶχε μόνον προβῆ εἰς τὰς ἀναγκαίας μελέτας καὶ ἐκπονήσει τὰ ἀναγκαῖα σχέδια, ἀλλ' εἶχε προβῆ καὶ εἰς τὴν ἔναρξιν τῆς κατασκευῆς τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἀποβάσεως σχεδίων. Ἡ μελέτη τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἐπιτελείου ὑποστήριξις τῆς ἀναλήψεως αὐτῆς, θὰ μᾶς χρησιμεύσουν περαιτέρω, ὅταν θὰ ἴδωμεν εἰς ποίαν ἀσυνέπειαν περιῆλθεν ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅταν βραδύτερον ἀπέκρουσε τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν ὡς κατ' ἐξοχὴν τάχα ἐπικίνδυνον.

Ἀλλ' ὡς περαιτέρω ἀπόδειξιν ὅτι δὲν ἐπίστευα ὅτι ἐκκρεμεῖ δεύτερος πόλεμος ἡμῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν ἐπικαλεῖται ὁ κ. Μεταξᾶς τὸ ὅτι ἐβοήθησα διὰ τοῦ εἰς ἄνθρακας ἐφοδιασμοῦ τοῦ «Γκαῖμπεν» καὶ τοῦ «Μπρεσλάου» τὸν πλοῦν των εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅστις ἄνευ τοῦ ἐφοδιασμοῦ τούτου θὰ καθίστατο ἀδύνατος.

Πράγματι, εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου ἀπηγορεύθη διὰ κυβερνητικῆς διαταγῆς, ὅπως γράφει ὁ κ. Μεταξᾶς, πᾶσα χορήγησις γαιανθράκων ἐκ Πειραιῶς, ἄνευ κυβερνητικῆς ἀδείας, καὶ συγχρόνως κατεσχέθη διὰ νὰ ἀπαλλοτριωθῇ ἀναγκαστικῶς ὑπὲρ τοῦ κράτους, ὅλη ἡ ποσότης γαιανθράκων ἡ ἀνήκουσα εἰς τὸν γερμανικὸν ἐμπορικὸν οἶκον Πλὸκ ἐν Πειραιεῖ. Τὰ μέτρα ταῦτα ἦσαν μέτρα στοιχειώδους προνοίας διὰ νὰ μείνωμεν ἐφωδιασμένοι μὲ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν ποσότητα γαιανθράκων. Συγχρόνως, ἄλλως τε, ἀναθέσαμεν εἰς τὸν κ. Σλῆμαν, ὡς ἔκτακτον ἀπεσταλμένον μας εἰς Ἀμερικήν, νὰ ἀγοράσῃ ἐκεῖ καὶ νὰ μᾶς ἀποστείλῃ μεγάλας ποσότητας γαιανθράκων.

Τὴν νύκτα τῆς 5–6 Αὐγούστου ὁ πρέσβυς τῆς Γερμανίας ἐζήτησε τηλεφωνικῶς νὰ μὲ ἰδῇ. Ἐπειδὴ ἦτο πολὺ ἀργὰ τὸν παρεκάλεσα διὰ τοῦ τηλεφώνου νὰ μοῦ ἐξηγήσῃ ποῖος ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς ἐπισκέψεώς του. Μοῦ ἀπήντησεν ὅτι δύο γερμανικὰ ἐμπορικὰ ἀτμόπλοια, εὑρισκόμενα εἰς Πειραιᾶ, ἔχουν ἀνάγκη ν' ἀνθρακεύσουν διὰ νὰ συνεχίουν τὸν πλοῦν τους. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λιμενάρχης ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνθράκευσιν ἄνευ κυβερνητικῆς ἀδείας, ἤθελε νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ ἐπιτρέψω, ὅπως τὰ ἐν λόγῳ ἀτμόπλοια παραλάβουν τὴν ἀναγκαίαν ποσότητα ἄνθρακος ἀπὸ τὰς ἀποθήκας τοῦ Γερμανοῦ Πλόκ.

Ὅπως ἦτο φυσικόν, ἔδωσα τὴν ζητουμένην ἄδειαν. Ἀλλ' ὅπως ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων, τὰ δύο ταῦτα γερμανικὰ πλοῖα, παραλαβόντα τὸν ἄνθρακα ἐκ Πειραιῶς, μετέβησαν καὶ ἀνεφωδίασαν δι' αὐτοῦ τὰ δύο γερμανικὰ καταδρομικὰ τὰ ὁποῖα, ἐξαντληθέντων τῶν ἀνθράκων των, εἶχαν καταφύγει εἰς κάποιον ἔρημον ὅρμον παρὰ τὴν Νάξον. Εἶναι δὲ πράγματι ἀληθὲς ὅτι ἄνευ τοῦ ἐφοδιασμοῦ αὐτοῦ τὰ «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου» θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ πλεύσουν καὶ εἰσέλθουν εἰς τὰ Δαρδανέλλια καὶ ἀνακαλυπτόμενα μετὰ 1 ἕως 2 ἡμέρας ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, θὰ κατεστρέφοντο. Ἡ κατηγορία αὕτη ὅτι ἐγὼ ἀνεφωδίασα εἰς ἄνθρακας τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ τὸ ««Μπρεσλάου», δὲν διατυπώνεται ἐναντίον μου διὰ πρώτην φοράν. Πρῶτος διετύπωσεν αὐτὴν κατὰ τὸ 1923 ὁ κ. Στρέϊτ, διὰ τοῦ κ. Φραγκούλη, ἡ δὲ κατηγορία εὗρε φιλοξενίαν εἰς τὸν γαλλικὸν τύπον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν ἀγγλικόν. Σκοπός της ἦτο νὰ διαβληθῶ πρὸς τοὺς πρώην συμμάχους μας ὡς μὴ συμπεριφερθεὶς φιλικῶς πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου.

Ἡ κατηγορία εὗρεν ἀπήχησιν μέχρι τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ὅπου Ἄγγλος βουλευτὴς ἠρώτησε τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν ἐὰν εἶναι ἀληθῆ τὰ καταγγελλόμενα ὅτι ἐγὼ ἀνεφωδίασα τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ τὸ «Μπρεσλάου».

Ἐννοεῖται δὲ ποίαν ψυχρολουσίαν ἐδοκίμασαν οἱ διατυπώσαντες τὴν κατηγορίαν, ὅταν ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐρώτησιν, ὑπερήσπισε τὴν ἐνέργειάν μου ὡς ἀπολύτως ἄμεμπτον εἰπών:

«Ὀφείλω νὰ δηλώσω ὅτι κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν μὲ τὴν Γερμανίαν καὶ κατὰ συνέπειαν, πρὶν δώσῃ τὴν διαταγὴν ταύτην, ὁ κ. Βενιζέλος, συνεβουλεύθη τὴν βρετανικὴν κυβέρνησιν ἐπὶ τοῦ τι ἔδει νὰ πράξῃ εἰς παρομοίας περιστάσεις.

Ἡ βρετανικὴ κυβέρνησις, ἀφοῦ ἐμελέτησε τὸ ζήτημα, ὑπέδειξεν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς ἀρχὰς τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ παρέχῃ εἰς τὰ πλοῖα τῶν ἐμπολέμων ἀρκετὸν ἄνθρακα, ὅπως δύνανται νὰ προσεγγίσουν εἰς τὸν πλησιέστερον λιμένα τῆς χώρας των».

Ὕστερον ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, καθένας ἠμπορεῖ νὰ κρίνῃ ποῖον σεβασμὸν ἐπιδεικνύει πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅταν ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ἄδεια τῆς ἀνθρακεύσεως τῶν δύο ἐμπορικῶν γερμανικῶν πλοίων, ποὺ εὑρίσκοντο εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ ὁποῖα ἐνεφωδίασαν ἀκολούθως ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ μου τὰ γερμανικὰ καταδρομικά, ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν ἐθεώρουν ὅτι ὑφίσταται ἐκκρεμὴς σοβαρὰ αἰτία νέου πολέμου μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐξ ἀφορμῆς τῶν νήσων. Ἀλλ' ὁ κ. Μεταξᾶς παρέχει διὰ τοῦ ἄρθρου μίαν πολύτιμον μαρτυρίαν, ἡ ὁποία διευκρινίζει τελειωτικῶς ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον ἐπίμαχα ζητήματα ἐκ τῶν ὅσων διήρεσαν κατὰ τὸν πόλεμον τὴν πολιτικὴν τῶν φιλελευθέρων ἀπὸ τὴν βασιλικὴν πολιτικήν. Τῷ ὄντι ἡ συμμαχία μὲ τὴν Σερβίαν ὑπεχρέ-

ωνεν ἡμᾶς νὰ ἔλθωμεν εἰς βοήθειάν της, ἐφ' ὅσον προσεβάλλετο ὑπὸ οἱουδήποτε τρίτου κράτους εἴτε βαλκανικοῦ, εἴτε ἐξωβαλκανικοῦ. Καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου οὐδεὶς ἐν Ἑλλάδι ἠμφεσβήτησε τοῦτο. Ἀλλ' ὅταν τὸ βασιλικὸν καθεστὼς ἀπεφάσισεν ὁριστικῶς νὰ παραβιάσῃ τὴν συνθήκην τῆς συμμαχίας, ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ συμμαχία μας ὑφίστατο μόνον εἰς περίστασιν καθ' ἣν ὁ ἐπιτιθέμενος κατὰ τῆς Σερβίας θὰ ἦτο βαλκανικὸν κράτος καὶ ὄχι ἐξωβαλκανικὴ δύναμις. Καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ψεύδους τούτου ἐπλάσθη ἡ θεωρία, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ὅταν ἡ Βουλγαρία ἐπετέθη κατὰ τῆς Σερβίας δὲν ὑπεχρεούμεθα νὰ ἔλθωμεν εἰς βοήθειαν τῆς τελευταίας, ἐφ' ὅσον ἡ Βουλγαρία δὲν ἐπετίθετο μόνη, ἀλλ' ἐν συνδυασμῷ μὲ αὐστριακὴν καὶ γερμανικὴν ἐπίθεσιν. Ὅταν δὲ ὑπεστηρίχθη αὐτὴ ἡ ἑρμηνεία τῆς συμμαχικῆς μας συνθήκης μὲ τὴν Σερβίαν, οἱ ἑρμηνευταὶ ἐλησμόνουν ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ μακαρίτης Γούναρης, ὅταν μὲ διεδέχθη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915 ρητῶς διεκήρυξεν ὅτι ἂν ἡ Βουλγαρία ἐλάμβανε μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἐπιτιθεμένη κατὰ τῆς Σερβίας, ἡμεῖς θὰ σπεύσωμεν εἰς βοήθειαν τῆς τελευταίας, ἐνῷ ἦτο γνωστὸν ὅτι ἡ Βουλγαρία ἐπιτιθεμένη κατὰ τῆς Σερβίας, θὰ ἐνήργει ὡς σύμμαχος τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γερμανίας.

Ὅσοι ἔζησαν τὰς ἡμέρας ἐκείνας, ἐνθυμοῦνται πόση μελάνη ἐχύθη διὰ τὸ ἐπίμαχον τοῦτο ζήτημα, τῶν φιλελευθέρων ὑποστηριζόντων ὅτι ὑπεχρεούμεθα νὰ σπεύσωμεν εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας, τῶν βασιλικῶν ἰσχυριζομένων ὅτι δὲν εἴχαμεν τοιαύτην ὑποχρέωσιν. Ὁ κ. Μεταξᾶς, ὁ ὁποῖος διεπραγματεύθη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος τὴν στρατιωτικὴν σύμβασιν, ἡ ὁποία ἀπετέλει παράρτημα τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης συμμαχίας, γνωρίζει ὅσον καὶ ἐγώ, ὅτι ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ἐπὶ μῆνας πολλοὺς ἠρνούμεθα νὰ δεχθῶμεν τὴν σερβικὴν ἀξίωσιν, ὅπως ἡ συνθήκη συμμαχίας περιλάβῃ ὡς casus foederis καὶ τὴν περίστασιν καθ' ἣν ἐξωβαλκανικὸν κράτος καὶ ὡρισμένως ἡ Αὐστρία, ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῆς, ἠναγκάσθημεν ἐπὶ τέλους νὰ δεχθῶμεν τὴν ἀξίωσιν αὐτήν, ὅταν μετὰ τὴν βουλγαρικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Παγγαίου κατεδείχθη ὅτι ὁ δεύτερος βαλκανικὸς πόλεμος πρὸς τὴν Βουλγαρίαν δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν ν' ἀποτραπῇ.

Καὶ ἔρχεται σήμερον ὁ κ. Μεταξᾶς μὲ τὸ κῦρος ποὺ τοῦ παρέχει ἡ ἄμεσος ἀνάμιξίς του εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τῆς συνθήκης συμμαχίας καὶ τῆς προσηρτημένης ἐς αὐτὴν στρατιωτικῆς συμβάσεως, νὰ βεβαιώσῃ διὰ τοῦ ἄρθρου του ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος γνωρίζει πολὺ καλά, ὅπως τὸ γνωρίζω καὶ ἐγώ, ὅτι ἡ συνθήκη συμμαχίας Ἑλλάδος καὶ Σερβίας τοῦ 1913 ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ τοῦ 1ου αὐτῆς ἄρθρου νὰ βοηθήσῃ στρατιωτικῶς τὴν Σερβίαν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις ἐὰν ἡ Σερβία ὑφίστατο οἱανδήποτε προσβολήν, ὅπως καὶ ἀντιστοίχως ἡ Σερβία τὴν Ἑλλάδα. Δηλαδὴ ἡ Ἑλλὰς ἦτο ὑποχρεωμένη, ὅταν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914 ἡ Αὐστρία ἐπετέθη κατὰ τῆς Σερβίας νὰ βοηθήσῃ στρατιωτικῶς τὴν Σερβίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας.

Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἶχεν ἀναλάβει ὑποχρεώσεις

ΤΟ 9ον ΑΡΘΡΟΝ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 24 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

Η ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑΝ ΠΡΟΒΑΙΝΕΙ εἰς τὴν βεβαίωσιν αὐτὴν ὁ κ. Μεταξᾶς τὸν τιμᾶ βεβαίως.

Ἀλλὰ πῶς δύναται νὰ κριθῇ ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ ὁποῖος λησμονήσας ἀπὸ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915 τὴν θέσιν του ὡς στρατιωτικοῦ καὶ ἔκτοτε ἐπιδιώξας νὰ ἐπηρεάζῃ ἐκθέσμως τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος ὑπεστήριζε τότε ὅτι ἡ συμμαχικὴ συνθήκη μὲ τὴν Σερβίαν δὲν μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ἔλθωμεν εἰς βοήθειάν της, ἐφ' ὅσον προσεβάλλετο ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν κατ' αὐτῆς ἐπίθεσιν τῆς Βουλγαρίας, ἐφ' ὅσον ἡ τελευταία ἐγίνετο ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν αὐστρογερμανικὴν ἐπίθεσιν; Ἢ μήπως διὰ νὰ σώσωμεν πάλιν τὴν ὑπόληψιν τοῦ κ. Μεταξᾶ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὑποστηρίζων τότε ἀναληθῶς ὅτι δὲν ὑποχρεούμεθα νὰ ἔλθωμεν εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας δὲν ὑπεστήριζε ἐν γνώσει ψευδῆ πράγματα ὡς ἀληθῆ, ἀλλ' ἐγίνετο ἄλλην μίαν φορὰν θῦμα ψυχικῆς παραισθήσεως. Ἀλλ' ἴσως ὁ κ. Μεταξᾶς νὰ προτιμήσῃ ὅτι ἐν γνώσει τότε ὑπεστήριζεν ἀναληθῆ πράγματα, διότι τοῦτο ἐξυπηρετοῦσε τὴν πολιτικὴν ποὺ ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ. Ἀλλ' ἐφόσον ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἀκολουθεῖ τὴν ἰησουϊτικὴν ἀρχὴν καθ' ἣν ὁ σκοπὸς ἁγιάζει τὰ μέσα, εἶναι φυσικὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι αἱ ἀρχαὶ τοῦ κ. Μεταξᾶ τοῦ ἐπιτρέπουν καὶ σήμερον νὰ ὑποστηρίζῃ, ἐν γνώσει τῆς ἀναληθείας τοῦ πράγματος, ὅτι τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 μᾶς ἐστάλησαν ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις Γερμανίας, Αὐστρίας, Τουρκίας, Βουλγαρίας, αἱ πολύτιμαι ἐκεῖναι ἐγγυήσεις περὶ τῶν ὁποίων ὡμίλησεν εἰς τὸ δεύτερον ἄρθρον του μόνον καὶ μόνον διότι τὸ ψεῦδος τοῦτο χρησιμεύει, ὅπως ἡ πολιτικὴ ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἠγωνίσθη τότε παρουσιασθῇ ὀλιγώτερον καταστρεπτικὴ καὶ ὄχι ἐντελῶς ἀκατανόητος. Ἀλλ' ἡ σημερινὴ ἀναγνώρισις ἐκ μέρους τοῦ κ. Μεταξᾶ ὅτι ἡ ἑλληνοσερβικὴ συμμαχία ὑπεχρέωνεν ἡμᾶς νὰ ἔλθωμεν εἰς βοήθειαν τῆς συμμάχου μας καὶ ἂν αὐτὴ προσεβάλλετο ὑπὸ μόνης τῆς Αὐστρίας, δὲν ὀφείλεται κἂν εἰς ὀψιγενῆ ἔκρηξιν εἰλικρινείας. Ἡ ἀναγνώρισις αὕτη ἔγινε μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ κ. Μεταξᾶς ὅτι τὴν ἑλληνοσερβικὴν συμμαχίαν πρῶτος ἐγὼ παρεβίασα καὶ δὲν ἐδικαιούμην ἑπομένως νὰ διαμαρτύρωμαι, ὅταν καὶ τὰ βασιλικὰ κόμματα ἐπέμειναν βραδύτερον νὰ τὴν παραβιάσουν.

Ἡ ἐκ μέρους μου δὲ παραβίασις τῆς συμμαχικῆς συνθήκης ἔγινε κατὰ τὸν κ. Μεταξᾶν, εὐθὺς ὡς ἐκραγέντος τοῦ αὐστροσερβικοῦ πολέμου δὲν ἔσπευσα νὰ ἐπιστρατεύσω τὰς δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ προελάσωμεν πρὸς τὸν Σαῦον καὶ βοηθήσωμεν τὴν Σερβίαν εἰς ἀπόκρουσιν τῆς αὐστριακῆς ἐπιθέσεως. Ἀλλ' ὅταν ἐπεδόθη τὸ αὐστριακὸν τελεσίγραφον πρὸς τὴν Σερβίαν, εὑρισκόμην εἰς τὸ Μόναχον, ὁπόθεν διηρχόμην μεταβαίνων εἰς Βρυξέλλας ὅπου ἐπρόκειτο νὰ συναντηθῶ μὲ τὸν Μέγαν Βεζύρην, ὅπως ἐπιδιώξωμεν νὰ εὕρωμεν, εἰ δυνατόν, τρόπον ὁριστικῆς ρυθμίσεως τοῦ ζητήμα-

τος τῶν νήσων, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ πολέμου, ὅστις ἠπειλεῖτο ἐκ τοῦ ζητήματος τούτου. Εἰς τὸ Μόναχον ἔλαβα τηλεγράφημα τοῦ Πάσιτς, ἀγγέλλοντος τὴν ἐπίδοσιν τοῦ αὐστριακοῦ τελεσιγράφου, καὶ ἐρωτῶντος ποίαν στάσιν εἰς περίπτωσιν αὐστροσερβικοῦ πολέμου θὰ ἐτήρει ἡ Ἑλλὰς ὡς σύμμαχος τῆς Σερβίας. Ἀπήντησα ὅτι ἀναχωρῶν αὐθημερόν, ὅπως ἐπιστρέψω εἰς Ἑλλάδα, θὰ συνεκάλουν ἐκεῖ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως ὅπου θὰ ἐπρότεινα νὰ δηλώσωμεν ὅτι κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐτήρει εὐμενῆ οὐδετερότητα ἀπέναντι τῆς συμμάχου της Σερβίας, ἀλλ' ὅτι εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐπετίθετο κατ' αὐτῆς ἡ Βουλγαρία θὰ ἀντεπιτιθέμεθα καὶ ἡμεῖς ἀμέσως κατὰ τῆς τελευταίας. Εἰς τὸ τηλεγράφημά μου πρὸς τὸν κ. Πάσιτς ἐξέφρασα τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ σερβικὴ κυβέρνησις θ' ἀναγνωρίσῃ ὅτι ὁ καλύτερος τρόπος ἐκπληρώσεως τῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεών μας ἦτο ὁ παρ' ἐμοῦ προτεινόμενος. Διότι, ἂν ἐπιστρατευόμεθα ἀμέσως, ὅπως προελάσωμεν μέχρι Βελιγραδίου, πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς αὐστριακῆς ἐπιθέσεως, θὰ ἐξετιθέμεθα εἰς τὸν κίνδυνον μετὰ πάροδον μηνῶν τινων ὅταν οἱ δύο στρατοὶ θὰ ἦσαν ἀπερροφημένοι εἰς τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον, νὰ ἐπιστρατευθῇ ἡ Βουλγαρία καὶ νὰ μᾶς πλευροκοπήσῃ ἀποκόπτουσα τὸν στρατόν μας ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην ἡ ὁποία ἦτο καὶ ὁ μόνος ἐλεύθερος λιμὴν ἀνεφοδιασμοῦ τῆς Σερβίας εἰς πολεμικὸν ὑλικόν, ὅτε ἡ καταστροφὴ καὶ τῶν δύο συμμαχικῶν στρατῶν ἦτο βεβαία.

Ὁ κ. Πάσιτς ἔσπευσε νὰ μ' εὐχαριστήσῃ διὰ τὴν ἀπάντησίν μου δηλῶν ὅτι κρίνει ὅτι διὰ τῆς προτεινομένης ὑπ' ἐμοῦ στάσεως τῆς Ἑλλάδος ἐξυπηρετοῦνται κατὰ τὸν καλύτερον δυνατὸν τρόπον τὰ συμφέροντα καὶ τῶν δύο συμμάχων. Ὅταν ἔφθασα εἰς Ἀθήνας τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως, ἐνέκρινε τὴν πρότασίν μου, ἡ ὁποία ἀνακοινωθεῖσα ἀμέσως εἰς τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν προεκάλεσεν ἐκ νέου τὴν ἔκφρασιν τῶν εὐχαριστιῶν της.

Οἱ ἀναγνῶσται μου θὰ κρίνουν μὲ πόσον ὀλίγην καλὴν πίστιν ἐννοεῖ ὁ κ. Μεταξᾶς νὰ διεξαγάγῃ τὴν σοβαρωτάτην ταύτην συζήτησιν, ὅταν ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ στάσις τῆς Ἑλλάδος, ἡ κανονισθεῖσα μὲ τὴν πλήρη συγκατάθεσιν τῆς Σερβίας εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου, ἀπετέλει παραβίασιν τῶν συμμαχικῶν μας ὑποχρεώσεων, ἡ ὁποία ἐδικαιολόγει καὶ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κ. Ζαΐμη, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915, ν' ἀρνηθῇ νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας, προσβαλλομένης καὶ ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας.

Ἀλλ' ὁ κ. Μεταξᾶς ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ λεγομένη βασιλικὴ πολιτικὴ δὲν ἦτο ποσῶς πολιτικὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἀπολύτως οὐδετέρα καὶ νὰ μὴ μετάσχῃ ἀπολύτως τοῦ πολέμου. Ἀλλ' ἦτο πολιτικὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς θὰ ὤφειλεν ἐν εὐθέτῳ στιγμῇ νὰ μετάσχῃ τοῦ πολέμου, λαμβάνουσα πολιτικὰ ἀνταλλάγματα ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰς θυσίας τὰς ὁποίας θὰ ἔκανε καὶ ὑπὸ ὅρους στρατιωτικοὺς εὐμενεῖς διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ. Ἐνῶ ἡ πολιτικὴ τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων ἐνεπνέετο

ὑπὸ τοιαύτης πολεμικῆς ὁρμῆς, ὥστε δὲν ἐλογάριαζεν οὔτε πολιτικὰ ἀντα λλάγματα, ὁπωσδήποτε ἐξησφαλισμένα, οὔτε εὐμενεῖς στρατιωτικοὺς ὅρους, οὔτε κἂν τὸν σεβασμὸν τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ἑλλάδος παρ' αὐτῶν τούτων τῶν συμμάχων ἔθετεν ὡς ὅρους.

Ἀτυχῶς, ὄχι μόνον τὰ πράγματα ἀπέδειξαν πόσον ἀντίθετος πρὸς τὴν ἀλήθειαν εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Μεταξᾶ, ἀλλ' ἔχομεν καὶ ἔγγραφον ἐπισημοτάτην ἀπόδειξιν ὅτι ὁ βασιλεύς, ἤδη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ μεγάλου πολέμου, εἶχεν ἀναλάβει ἀπέναντι τοῦ Κάϊζερ τὴν ὑποχρέωσιν, ὄχι κἂν νὰ μείνῃ οὐδέτερος εἰς περίπτωσιν εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ νὰ ταχθῇ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος.

Εἰς τὸ πρῶτον τῆς σειρᾶς τῶν ἄρθρων, διὰ τῶν ὁποίων εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἐπανεκλογῆς τοῦ κ. Ζαΐμη ἐπρόκειτο νὰ ἐξετάσω, ποῖα εἶναι τὰ αἴτια, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται πάλιν εἰς τὰς παραμονὰς ἐμφυλίου πολέμου, ποῦ κεῖνται αἱ εὐθῦναι καὶ ἂν εἶναι δυνατὴ ἡ πρόληψις τοῦ κακοῦ, ἔγραφα ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐμάθαμεν «ὅταν ἡ κυβέρνησις τῆς Θεσσαλονίκης ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας καὶ ἀνεῦρεν εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἀσυρμάτου τὰ μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Βερολίνου διαμειφθέντα τηλεγραφήματα».

Ὀφείλω νὰ ζητήσω συγγνώμην ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστας μου, διότι εὑρισκόμενος μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν καὶ μὴ ἔχων πρόχειρα τὰ σχετικὰ ἔγγραφα, ὑπέπεσα εἰς πλάνην, γράφων ὅτι τοῦτο ἐμάθομεν ὅταν ἐπεστρέψαμεν ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Ἀθήνας καὶ ἀνεύρομεν τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἀσυρμάτου. Ἐνῶ τοῦτο ἐμάθομεν πράγματι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεγάλου πολέμου, διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Ἰουλίου (παλαιοῦ ἡμερολογίου) 1914 τηλεγραφήματος τοῦ ἐν Βερολίνῳ πρεσβευτοῦ μας Θεοτόκη. Τὸ τηλεγράφημα εὑρισκόμενον καὶ σήμερον ἀκόμη ὡς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν ἔχει ὡς ἕπεται:

«Ἡ αὐτοῦ μεγαλειότης ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ἐτηλεγράφησε πρὸ ὀλίγου παρακαλῶν νὰ μεταβῶ ἀμέσως παρ' αὐτῷ. Ἡ αὐτοῦ μεγαλειότης εὐθὺς ὡς εἰσήχθη παρ' αὐτῇ, μοὶ ἔδωσε νὰ ἀναγνώσω τηλεγράφημα ὅπερ μόλις εἶχε λάβει παρὰ τῆς ὑμετέρας μεγαλειότητος, διαβιβασθὲν ὑπὸ τοῦ ἐπιτετραμμένου τῆς Γερμανίας. Ἡ αὐτοῦ μεγαλειότης ὁ αὐτοκράτωρ μὲ ἐπεφόρτισε νὰ τηλεγραφήσω ἐπειγόντως πρὸς τὴν ὑμετέραν μεγαλειότητα τὰ ἑξῆς: Ὁ αὐτοκράτωρ φέρει εἰς γνῶσιν τῆς ὑμετέρας μεγαλειότητος ὅτι σήμερον συνήφθη συμμαχία μεταξὺ Γερμανίας καὶ Τουρκίας. Ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Ρουμανία τάσσονται ἐπίσης παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας. Τὰ ἐν τῇ Μεσογείῳ εὑρισκόμενα γερμανικὰ πλοῖα θέλουν ἑνωθῇ μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἡ ὑμετέρα μεγαλειότης θέλει παρατηρήσῃ ὅτι ὅλα τὰ βαλκανικὰ κράτη ἐτάχθησαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας ἐν τῷ ἀναληφθέντι κατὰ τοῦ σλαβισμοῦ ἀγῶνι. Ἡ αὐτοῦ μεγαλειότης φέρουσα ταῦτα εἰς γνῶσιν τῆς ὑμετέρας μεγαλειότητος παρακαλεῖ αὐτὴν ποιοῦσα ἔκκλησιν πρὸς τὸν συνάδελφον Γερμανὸν στρατάρχην, δι' ὃν ᾐσθάνθη ὑπερηφάνειαν ὁ γερμανικὸς στρατὸς ὅτε ὁ τίτλος οὗτος τῷ ἀπενεμήθη καὶ πρὸς τὸν γαμβρόν του καὶ ὑπομιμνήσκων ὅτι, χάρις εἰς τὴν

ὑποστήριξιν τῆς αὐτοῦ αὐτοκρατορικῆς μεγαλειότητος ἡ Ἑλλὰς ἐκράτησεν ὁριστικῶς τὴν Καβάλαν, ὅπως εὐαρεστηθῇ νὰ διατάξῃ τὴν κινητοποίησιν τοῦ στρατοῦ του, νὰ τεθῇ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ νὰ βαδίσουν ὁμοῦ ἀδελφωμένοι ἐναντίον τοῦ σλαβισμοῦ, ἐχθροῦ κοινοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ προσέθεσεν ὅτι ποιεῖται τὴν ὑστάτην ταύτην ἐπίμονον ἔκκλησιν πρὸς ὑμετέραν μεγαλειότητα κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ταύτην στιγμήν, πεπεισμένος ὅτι ἡ ὑμετέρα μεγαλειότης θὰ εἰσακούσῃ αὐτήν. Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς δὲν ταχθῇ μὲ τὸ μέρος τῆς Γερμανίας, τότε πᾶς δεσμὸς μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς αὐτοκρατορίας θέλει θραυσθῇ. Ἐν τέλει ἡ αὐτοῦ μεγαλειότης μοὶ εἶπεν ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ζητεῖ σήμερον παρ' ὑμῶν εἶναι νὰ ἐκτελεσθῇ πᾶν ὅ,τι ἡ ὑμετέρα μεγαλειότης καὶ αὐτὸς συνεζήτησαν τοσάκις. Μοὶ παρετήρησε δὲ ὅτι ἀφοῦ οἱ Βούλγαροι, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ Γερμανία οὐδέποτε ἴσως ὑπῆρξαν πολὺ εὐμενεῖς, τάσσονται μὲ τὸ μέρος τῆς Γερμανίας, δύναται ἀκόμη νὰ ἐλπίζῃ ὅτι τὸ αὐτὸ θὰ πράξῃ καὶ ἡ Ἑλλάς. Νομίζω ὅτι ὀφείλω νὰ προσθέσω ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ μοὶ ἐφάνη, εἰς ἄκρον ἀποφασισμένος εἰς ὅ,τι μοὶ εἶπεν».

Πῶς προελήφθη ἡ καταστροφὴ τῆς Ἑλλάδος

ΤΟ 7ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 25 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΑΣ ΜΟΥ ΕΠΙΤΡΑΠΗ ΝΑ ΟΜΟΛΟΓΗΣΩ, χωρὶς νὰ κακοφανῇ εἰς κανένα, οὔτε καὶ εἰς τὸν κ. Βενιζέλον, ὅτι ὅταν ἀνέγνωσα τὴν πρὸς ἐμὲ πρώτην ἀπάντησίν του, καὶ ἰδίως τὸ μέρος αὐτῆς τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα ἐκ τῆς ἀποστολῆς ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρὸς κατάληψιν τῶν Δαρδανελλίων, μοῦ ἦλθεν εἰς τὴν μνήμην ἕνα μυθιστόρημα τοῦ Ζὺλ Βέρν, τὸ ὁποῖον εἶχα διαβάσει εἰς τὰ εὐτυχῆ παιδικὰ χρόνια μου.

Εἰς τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ ὁ ἥρως του, Ἰ. Τ. Μάστων ὀνόματι, ἀπεφάσισε νὰ ἀνατρέψῃ τὸν ἄξονα τῆς γῆς. Μὲ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ἄξονος τῆς γῆς, προσεδόκα νὰ κατακλύσῃ μέρος τῆς Εὐρώπης μὲ θαλάσσας, ἄλλας θαλάσσας νὰ μεταβάλῃ εἰς ξηράς, πεδιάδας νὰ ἀνυψώσῃ εἰς ὄρη, νὰ καταποντίσῃ μέρος τῆς Ἀμερικῆς καὶ νὰ ἀλλάξῃ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ Βορείου Πόλου, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰ ἐκεῖ κρυμμένα ὑπὸ τοὺς πάγους ἀνθρακωρυχεῖα. Διὰ νὰ ἀνατρέψῃ τὸν ἄξονα τῆς γῆς, ὁ Ἰ. Τ. Μάστων, ἐσκέφθη, νὰ κατασκευάσῃ ἕνα πελώριον κανόνι μέσα εἰς τὸ ὄρος Κιλιμάντζαρον ἐπὶ τοῦ Ἰσημερινοῦ, νὰ τὸ γεμίσῃ μὲ χιλιάδας τόννους πυρίτιδος καὶ νὰ τὸ ἀναφλέξῃ. Ὥστε ἡ δύναμις τῆς ὀπισθοδρομήσεως τοῦ κανονιοῦ θὰ ὤθει τὴν γῆν νὰ περιστραφῇ περὶ τὸν νέον ἄξονα. Καὶ τὸ ἔκαμε.

Τὸ κανόνι ἐξεπυρσοκρότησε, οἱ χιλιάδες ὑπηρετοῦντες αὐτὸ ἄνθρωποι ἐφονεύθησαν ὅλοι, ἡ χώρα περὶ τὸ Κιλιμάντζαρον ἠρημώθη καὶ κατεστράφη, ἀλλὰ ἡ γῆ ἔμεινε ἀπαθὴς καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν περιστροφήν της ὡς πάντοτε, ὡσὰν νὰ μὴ εἶχε συμβῆ τίποτε. Διότι ὁ Ἰ. Τ. Μάστων εἶχε κάμει λάθος εἰς τοὺς ὑπολογισμούς του. Ἐχρειάζοντο χιλιάδες κανόνια, χιλιάδες φορὲς μεγαλύτερα ἀπὸ τὸ ἰδικόν του, διὰ νὰ ἐπήρχετο τὸ ἀποτέλεσμα.

Ἔτσι καὶ ὁ κ. Βενιζέλος, φαντάζεται, ὅτι ἐντὸς ἑπτὰ ἡμερῶν, ἀφ' ὅτου θὰ ἐκήρυσσε τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ, τοῦτο θὰ ἐπεστρατεύετο, θὰ συνεκεντροῦτο εἰς τοὺς λιμένας, θὰ ἐπεβιβάζετο εἰς πλοῖα, θὰ μετεφέρετο εἰς Δαρδανέλλια, θὰ ἀπεβιβάζετο, καὶ θὰ ἐκυρίευε τὰ στενά. Καὶ μετὰ τὰς ἑπτὰ αὐτὰς θαυματουργικὰς ἡμέρας, ὁ βασιλεὺς ωνσταντῖνος θὰ εἰσήρχετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἀγγλογαλλικῶν ἀγημάτων, τὰ Δαρδανέλλια καὶ ὁ Βόσπορος θὰ ἠνοίγοντο, ἡ Ρωσία ἡ ὁποία τότε εὑρίσκετο εἰς Πρσέμυσλ θὰ ἀνεφωδιάζετο μὲ πολεμικὸν ὑλικόν, τοῦ ὁποίου ἐστερεῖτο, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Ρουμανία θὰ εἰσήρχοντο πιθανώτατα ἔκτοτε εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων, καὶ μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Βερντὲν τὸ θέρος τοῦ 1916 ἡ Γερμανία θὰ ἠναγκάζετο νὰ ζητήσῃ εἰρήνην, παραιτουμένη τῆς Ἀλσατίας καὶ τῆς Λωραίνης, ὁ πόλεμος θὰ ἐβραχύνετο κατὰ τὸ ἥμισυ, οἱ νεκροὶ τοῦ πολέμου καὶ οἱ ἀνάπηροι θὰ ἦσαν οἱ ἡμίσεις, ἡ καταστροφὴ συγκεντρωμένου πλούτου, τὴν ὁποίαν ἔφερεν ὁ πόλεμος θὰ ἦτο κατὰ τὰ 2/3 ἢ τοὐλάχιστον κατὰ 3/5 μικροτέρα, καὶ ἡ ἀνθρωπότης ὁλόκληρος δὲν θὰ ὑφίστατο τόσον ἰσχυρὸν τὸν ἐκ τοῦ πολέμου κλονισμόν.

Καὶ ὅλος αὐτὸς ὁ παράδεισος θὰ ἐπραγματοποιεῖτο, ἐὰν ἐγὼ δὲν ἠμπόδιζα τὸν κ. Βενιζέλον νὰ στείλῃ ἕνα σῶμα ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Αὐτὰ λέγει ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του καὶ ὅποιος δὲν τὰ πιστεύει, ἂς τὸ διαβάσῃ.

Ὁμολογῶ ὅτι ἐγὼ τὸν ἠμπόδισα. Καὶ χαίρω διότι μετὰ τόσα ἔτη ἀποδίδεται εἰς τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν κ. Βενιζέλον ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ δικαιοσύνη.

Ἐὰν δὲν τὸν ἠμπόδιζα καὶ τὸν ἄφινα νὰ στείλῃ εἰς τὰ Δαρδανέλλια τὸ ἑλληνικὸν σῶμα στρατοῦ, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐπάθαινεν εἰς τὰ Δαρδανέλλια, ὅ,τι καὶ τὸ κανόνι τοῦ Ἰ. Τ. Μάστων εἰς τὸ Κιλιμάντζαρον. Τὸ ἑλληνικὸν σῶμα στρατοῦ θὰ κατεστρέφετο, ὅπως καὶ ὁ στόλος, ὅπως θὰ κατεστρέφοντο καὶ ὅλαι αἱ ἐπικουρίαι τὰς ὁποίας ἀναγκαστικῶς θὰ ἐξηκολούθει νὰ στέλλῃ ἐκεῖ ἡ Ἑλλάς, ὅπως ἄλλως τε κατεστράφησαν πράγματι τὰ ἐκεῖ σταλέντα στρατεύματα τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας καὶ ἐδεκατίσθησαν οἱ ἐκεῖ στόλοι των. Σημειοῦμεν ἁπλῶς, χάριν τῶν ἀναγνωστῶν μας, ὅτι μόνον οἱ Ἄγγλοι ἔχασαν ἐκεῖ 5.241 ἀξιωματικοὺς καὶ 210.791 στρατιώτας καὶ τὰ ὡραιότερα πλοῖα τοῦ στόλου των τῆς Μεσογείου, κατὰ τὰς ἐπισήμους στατιστικὰς τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν. Ἀφίνω δὲ κατὰ μέρος τὰς ἀπωλείας τῶν Γάλλων, διὰ τὰς ὁποίας δὲν ἔχω ἐπισήμους στατιστικάς. Δὲν ἐξετάζω δὲ τί θὰ ἐπάθαινε ἡ Ἑλλὰς κατόπιν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ τίς οἶδε καὶ ἀπὸ ποίους ἄλλους, ἐὰν ὑφίστατο τοιαύτην καταστροφήν.

Ὁμιλῶ μετὰ τοιαύτης πεποιθήσεως, διότι μίαν ἐνδεχομένην ἐκστρα-

τείαν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῶν Δαρδανελλίων εἶχον μελετήσει ἐγὼ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1914 εἰς πάσας αὐτῆς τὰς λεπτομερείας, μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων. Ἐγνώριζον δὲ καλῶς ὑπὸ ποίας καὶ μόνας προϋποθέσεις αἵτινες ὑφίσταντο τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1914, ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπιχείρησις αὕτη καὶ κατήρτισα τότε ὁλόκληρον σχέδιον ἐνεργείας δι' ἑνὸς σώματος στρατοῦ ἑλληνικοῦ.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ μελέται μου εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς τὰ ἐμπιστευτικὰ ἀρχεῖα τοῦ γεν. ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ αἱ προϋποθέσεις αὗται, αἵτινες ὑφίσταντο τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1914 ἀνετράπησαν ἄρδην μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ μεγάλου πολέμου. Τὸν δὲ Φεβρουάριον τοῦ 1915 αἱ προϋποθέσεις διὰ μίαν τοιαύτην ἐπιχείρησιν ἦσαν ἀπολύτως δυσμενεῖς. Ὁ κ. Βενιζέλος εἶχε λάβει τὸ προηγούμενον ἔτος, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1914, κεφαλαιώδη τινὰ γνῶσιν τῶν τότε ἐργασιῶν μου, χωρὶς ὅμως νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸ ζήτημα, καὶ χωρὶς νὰ τὸ κατανοήσῃ πλήρως, οὔτε κατέγινεν ἔκτοτε εἰς αὐτό. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915 εὑρέθη ἐξ ἀπίνης πρὸ τῆς προτάσεως τῶν συμμάχων νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Δαρδανελλίων, καὶ ἐνεθυμήθη τὰς πρὸ ἔτους ἐργασίας μου. Ἥρπασε τότε τὴν ἰδέαν μου, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε καταλάβει ποσῶς, ἀφοῦ καὶ σήμερον δὲν τὴν ἔχει καταλάβει ἀκόμη, καὶ μὴ κατανοῶν ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἦτο δυνατὸν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1914, δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915, ἐφαντάσθη ὅτι ἠδύνατο νὰ κάμῃ καὶ τὸν στρατηγόν. Διότι καὶ εἰς τὰς ὀλίγας γραμμὰς τῆς πρὸς τὸν βασιλέα ἐπιστολῆς του περιελάμβανε καὶ ὁλόκληρον σχέδιον πολέμου καὶ ἐκστρατείας. Εἰς μάτην προσεπάθησα νὰ τὸν σταματήσω. Διὰ νέου μακροῦ ὑπομνήματος, τοῦ κατέδειξα τὴν μεγάλην πλάνην, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο καὶ εἰς ποίαν καταστροφὴν θὰ ὡδήγει ἡ ἐκστρατεία τῶν Δαρδανελλίων. Τότε ἤρχισε νὰ κατανοῇ ὅτι τὰ πράγματα δὲν εἶναι ὅπως τὰ ἐνόμιζε. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ ἐπακολουθῆσαν μετὰ τὴν παραίτησίν μου συμβούλιον τοῦ στέμματος, ὁ κ. Βενιζέλος ἐδήλωσε (ἐστενογρ. πρακτ. τοῦ συμβ. τοῦ στέμματος) «θεωρῶ τὴν πολιτικήν, τὴν ὁποίαν συνιστῶ, ὅτι εἶναι ἡ καλυτέρα. Ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ παραγνωρίσω ὅτι τὸ ὑπόμνημα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου (ἐμοῦ δηλ.) χωρὶς νὰ κλονίσῃ τὰς πεποιθήσεις μου, μοῦ ἐγέννησεν ὅμως δισταγμούς τινας ὡς πρὸς ἀκολουθητέαν πολιτικήν».

Δὲν ὑπάρχει μεγαλυτέρα κατάρα εἰς ἕνα τόπον, παρὰ ὅταν πολιτικοί του τελείως ἀκατάρτιστοι εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου, ἔχουν τὴν ἀξίωσιν νὰ σχεδιάζουν καὶ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἡ ἐπίσημος ἔκθεσις τῆς βασιλικῆς ἀγγλικῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς, ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας τῶν Δαρδανελλίων ἀκριβῶς, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον μέρος ἐδημοσιεύθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1917, τὸ δὲ δεύτερον μέρος τὸ 1919, εἶναι δριμυτάτη διὰ τοὺς Ἄγγλους πολιτικούς, οἵτινες ἀνεμίχθησαν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Ἡ ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ δὲν φείδεται οὐδενός, οὔτε τοῦ Τσῶρτσιλ, οὔτε τοῦ Ἀσκουΐθ, οὔτε αὐτοῦ τοῦ Λόϋδ Τζώρτζ. Ἐὰν συνέβαινε αὐτὸ ἐδῶ τὸ 1922, τοὺς ἐτυφέκιζαν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅμως δὲν τὸ συνηθίζουν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀπήτουν ἀπὸ τοὺς πολιτικούς των νὰ εἶναι συγχρόνως

καὶ στρατηγοί, δηλ. στρατηγοὶ πραγματικοί. Καὶ εἶχαν δίκαιον. Διότι ὁ πόλεμος εἶναι συνέχεια τῆς πολιτικῆς μὲ ἄλλα μέσα (Κλάουζεβιτς). Καὶ συνεπῶς ὁ πολιτικὸς ὁ ὠθῶν εἰς πόλεμον πρέπει νὰ εἶναι εἰς θέσιν καὶ νὰ τὸν διεξαγάγῃ ὁ ἴδιος, εἰς τὰς γενικὰς αὐτοῦ κατευθύνσεις, τοὐλάχιστον. Ἐὰν δὲ εἶναι τελείως ἀκατάρτιστος στρατιωτικῶς, τότε τοὐλάχιστον πρέπει νὰ ἀκούῃ τοὺς ὑπευθύνους στρατιωτικοὺς συμβούλους του, ἐκ τῶν ὁποίων πρῶτος πάντων, ὁ ὁλοκληρῶν τὴν εὐθύνην ὅλων τῶν ἄλλων, καὶ ἀμεσώτατος σύμβουλος εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου εἶναι πρόσωπον τῆς ἀπολύτου ἐκλογῆς καὶ ἐμπιστοσύνης τῆς κυβερνήσεως. Θὰ μὲ ἐρωτήσετε: καὶ ὅταν ὁ πολιτικὸς ὁ κυβερνῶν δὲν εἶναι σύμφωνος μὲ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου; Ὅταν ὁ κυβερνῶν πρωθυπουργὸς εὑρίσκεται εἰς τελείαν ἀντίθεσιν μὲ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐκστρατείας, αἵτινες θὰ ἐπιχειρηθῶσι, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐν γένει διεύθυνσιν τοῦ πολέμου, τότε, φυσικά, ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται νὰ παραιτηθῇ ὁ πρωθυπουργός, παραιτεῖται ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου, καὶ ὁ πρωθυπουργὸς εὑρίσκει ἄλλον σύμφωνον μὲ τὰς βλέψεις του. Αὐτὸ ἔχει γίνει πάντοτε εἰς ὅλα τὰ κράτη τοῦ κόσμου, χωρὶς νὰ γεννήσῃ ποτὲ καμμίαν ἐπίκρισιν. Αὐτὸ ἔκαμα καὶ ἐγὼ τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1915.

Αὐτὸ ἔκαμε καὶ ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς Φάλκενχαϋν τὸ ἔτος 1916.

Αὐτὸ ἔκαμε καὶ ὁ Ἄγγλος ναύαρχος Φίσσερ, πρῶτος λόρδος τοῦ ναυαρχείου, δηλ. ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ, τὸ 1915, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς ἐκστρατείας τῶν Δαρδανελλίων, παραιτηθεὶς εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς 5/18 Μαρτίου 1915 «διότι εἶχε διαφορετικὰς ἀντιλήψεις ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν, ὡς πρὸς τὴν ἐν γένει χρῆσιν τοῦ στόλου, ὅστις εἶχε ἀκινητοποιηθῆ εἰς τὰ Δαρδανέλλια» (Τέστις, ἡ ἐκστρατεία τῶν Δαρδανελλίων κατὰ τὰ ἐπίσημα ἀγγλικὰ κείμενα). Τὸ περιεργότερον ὅμως εἶναι ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος τὴν παραίτησίν μου ταύτην, τὴν ὁποίαν ἤμουν στοιχειωδῶς ὑποχρεωμένος νὰ ὑποβάλλω, κατακρίνει ὡς ἔκθεσμον, ἐνῷ ὁσάκις παρουσιάζεται ἡ περίστασις δὲν εὑρίσκει λόγους νὰ ἐπαινέσῃ τὰς στασιαστικὰς πράξεις ἀξιωματικῶν, παραβάσεις τῶν ὅρκων των, λιποταξίας κλπ. ὅταν πάντα ταῦτα γίνονται διὰ νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὴν ἐξουσίαν.

Οὕτω λοιπὸν ὁ κ. Βενιζέλος κακῶς ὑπολογίσας τὰ πράγματα παρ' ὀλίγον νὰ ἐνέπλεκε τὴν Ἑλλάδα εἰς ἀφάνταστον καταστροφὴν εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Ἡμεῖς γνωρίζομεν καλῶς πῶς καὶ πόθεν προέρχονται οἱ σφαλεροί του ὑπολογισμοί. Καὶ θὰ ἠδυνάμεθα ἀπὸ τοῦδε ἐνταῦθα νὰ τοὺς ἀναλύσωμεν. Ἀλλὰ ἀφοῦ εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου του ἄρθρου, τοῦ ἀπαντῶντος εἰς τὰ ἰδικά μου, ὑπόσχεται εἰς μεταγενέστερον ἄρθρον του, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει δημοσιευθῆ ἀκόμη ἐνῷ γράφομεν τὸ παρόν μας, νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἐκστρατεία τῶν Δαρδανελλίων ἦτο ἐξησφαλισμένη, θὰ ἀναμείνωμεν τὸ μεταγενέστερον ἄρθρον του, διὰ νὰ συλλάβωμεν, οὕτως εἰπεῖν, ἐπ' αὐτοφώρῳ τὴν

ἀνάλυσιν τῶν σφαλερῶν του σκέψεων, αἵτινες παρ' ὀλίγον νὰ ἐστοίχιζον τὴν ζωὴν εἰς δεκάδας χιλιάδας Ἑλλήνων, καὶ τότε θὰ ἐπανέλθωμεν ἐκθέτοντες ἐν τῷ συνόλῳ του καὶ ἀναλύοντες τὸ ζήτημα τῆς ἐκστρατείας τῶν Δαρδανελλίων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀναμένοντες τὸ μεταγενέστερόν του ἄρθρον θὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ μερικὰς οὐσιώδεις ἀνακριβείας του περὶ τὴν διήγησιν τῶν ἀφορώντων τὰ γεγονότα τῆς 17ης Φεβρουαρίου. Ὁ κ. Βενιζέλος, λέγει ὅτι τὸν Φεβρουάριον 1915 παρουσιάσθη εἰς τὸν βασιλέα μὲ τὸ γνωστὸν ὑπόμνημά του περὶ ἀποστολῆς ἑνὸς σώματος στρατοῦ εἰς τὰ Δαρδανέλλια καὶ ὅτι ἡ πειστικότης τῶν ἐπιχειρημάτων του ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ βασιλεὺς συγκεκινημένος ἐνέκρινε τὴν πρότασίν του καὶ τὸν ἐξουσιοδότησε νὰ τοῦ ἀποστείλη τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως. Ἀλλὰ τότε, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Βενιζέλος, ἐξελθὼν τοῦ βασιλικοῦ γραφείου συνήντησεν εἰς τὸ ὑπασπιστήριον τὸν κ. Μεταξᾶν (ἐμὲ δηλ.), ἀρχηγὸν τότε τοῦ ἐπιτελείου, καὶ τοῦ ἀνήγγειλε τὴν βασιλικὴν συγκατάθεσιν καὶ τὸν ἐκάλεσε (ἐμὲ δηλ.) νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ ὑπουργεῖον διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ διατάγματος τῆς ἐπιστρατεύσεως. Ἀλλά, συνεχίζει ὁ κ. Βενιζέλος, ὁ κ. Μεταξᾶς ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ἐξάγει ἀπὸ τὸ θυλάκιόν του ἔγγραφον παραιτήσεώς του ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου, δικαιολογῶν αὐτὴν ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν ἀποφασισθεῖσαν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ βασιλέως πολιτικήν.

Ἡ διήγησις αὕτη εἶναι ἀναληθής. Τὰ πράγματα συνέβησαν ὡς ἑξῆς:

Τὴν 15ην Φεβρουαρίου Σάββατον, δηλ. δύο ἡμέρας προτοῦ συμβοῦν τὰ ἀνωτέρω ἀνακριβῆ γεγονότα, ὁ κ. Βενιζέλος μὲ ἐκάλεσε περὶ τὴν ἑσπέραν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν ὅπου ἦτο μόνος. Τοιαῦται προσκλήσεις μοῦ ἐγίνοντο τότε πολὺ συχνά, ὁσάκις προέκειντο σοβαρὰ ζητήματα. Ὁ κ. Βενιζέλος μοῦ ἔφερε τὸν λόγον καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς μικρασιατικῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν ἐπανειλημμένως εἰς προηγουμένας συνεντεύξεις συνεζητήσαμεν καὶ ἐπὶ τῆς ἐνδεχομένης ἐξελίξεως τῆς ἐκστρατείας τῶν συμμάχων εἰς Δαρδανέλλια, ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη ἀρχίσει πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἀπὸ θαλάσσης. Τοῦ ἀνέπτυξα τὰς γνωστὰς ἀπόψεις μου καὶ ἐπὶ τῶν δύο ζητημάτων καὶ ἡ συνομιλία διαρκέσασα περὶ τὰς δύο καὶ ἡμίσειαν ὥρας κατέληξε μὲ τὸ συμπέρασμα τοῦ κ. Βενιζέλου: «Τὸ βλέπω, τὸ καλύτερον ποὺ ἔχομεν νὰ κάμωμεν εἶνε νὰ καθήσωμεν ἥσυχοι». Τὴν ἑπομένην ἀφίχθη ἐκ Παρισίων ὁ κ. Ρωμάνος καὶ ἔσχε μακρὰν μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου συνέντευξιν, τῆς ὁποίας τὸ ἀντικείμενον δὲν ἔμαθα ποτέ. Τὴν μεθεπομένην Δευτέραν 17ην Φεβρουαρίου, εἰργαζόμην εἰς τὸ γραφεῖον μου τοῦ γεν. ἐπιτελείου, ὁπότε περὶ ὥραν 11ην π.μ. ἔλαβον πρόσκλησιν τοῦ κ. Βενιζέλου νὰ τὸν συναντήσω εἰς τὸ γραφεῖον του εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν. Μετέβην πάραυτα καὶ ἐκεῖ ἤκουσα ἀπὸ αὐτὸν ὅτι πρὸ μιᾶς ὥρας εἶδε τὸν βασιλέα, τοῦ ἐπρότεινε τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Δαρδανελλίων δι' ἑνὸς σώματος στρατοῦ καὶ τοῦ ἀφῆκε ἐπιστολὴν τῆς ὁποίας ἀντίγραφον καὶ μοῦ ἀνέγνωσε. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ὁ κ. Βενιζέλος, ἀνέπτυσσε δι' ὀλίγων γραμμῶν τὸ σχέδιόν του τοῦ πολέμου καὶ εἰδικῶς τὸ σχέδιον τῆς ἐκστρατείας τῶν Δαρδανελλίων. Τότε τοῦ ἀπήντησα ὅτι ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς οὐδετερότητος, ἔχω βεβαίως τὰς γνώμας μου, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι κυρίως πολιτικὸν ζήτημα, ἀπόκειται εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ ἀποφασίσῃ. Τὸ ποῦ ὅμως θὰ κατευθύνῃ ἡ Ἑλλὰς τὰς ἐπιχειρήσεις της, εἰς τὰ Δαρδανέλλια ἢ ἀλλαχοῦ, καὶ πῶς θὰ τὰς διεξαγάγῃ, εἶναι ζήτημα ἐντελῶς τῆς ἁρμοδιότητος τῆς ἰδικῆς μου, καὶ ἀφοῦ ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἐννοεῖ ἐπὶ τούτου νὰ παραδεχθῇ τὰς ἰδέας μου, καὶ ἐπιμένει εἰς ἐπιχείρησιν ἄγουσαν εἰς καταστροφήν, καταρτίζει μάλιστα μόνος του καὶ τὰ σχέδια αὐτῆς, εἶμαι ὑποχρεωμενος νὰ παραιτηθῶ τῆς θέσεώς μου καὶ τότε ὁ κ. Βενιζέλος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ ἕτερον ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου συμφωνοῦντα μὲ τὰς ἀπόψεις του, ἂν δὲν ἤθελε νὰ διευθύνῃ τὰς ἐπιχειρήσεις ὁ ἴδιος. Μοῦ ἀπήντησεν ἐν ταραχῇ νὰ μεταβῶ εἰς τὸν βασιλέα, ὅπως οὗτος λύσῃ τὸ ἀναφυὲν ζήτημα. Τοῦ ἀπήντησα ὅτι δὲν ἔχω νὰ κάμω τίποτε μὲ τὸν βασιλέα, ὅστις εἶναι συνταγματικὸς βασιλεὺς καὶ δὲν δίδει διαταγὰς εἰς τὰς ὑπηρεσίας, ὅτι ἔχω νὰ κάμω μὲ τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν, δηλ. αὐτόν, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου ὑπάγομαι, καὶ ὅτι ἐπιμένω εἰς τὴν παραίτησίν μου. Μετὰ τοῦτο μετέβην καὶ πάλιν εἰς τὸ γραφεῖον μου καὶ ἐκεῖθεν τοῦ ἀπέστειλα μετ' ὀλίγας ὥρας τὴν αἴτησιν περὶ ἀποστρατείας μου, συνοδευομένην μὲ μακρὸν ὑπόμνημα περὶ τῆς καταστρεπτικῆς ἐκστρατείας τῶν Δαρδανελλίων, καὶ μὲ μίαν ἐπιστολὴν ἀνακεφαλαιοῦσαν τὰ κυριώτερα τῶν ὅσων προηγουμένως ἀνέφερα. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἔχει ὁ κ. Βενιζέλος εἰς χεῖρας του, καὶ ἐγὼ φυσικὰ ἀντίγραφα αὐτῶν. Ὥστε δύναμαι νὰ δημοσιεύσω τὴν ἐπιστολήν, ἐὰν ὁ κ. Βενιζέλος διαμφισβητήσῃ τὰ λεγόμενά μου. Εἰς τὴν ἐπιστολήν μου ταύτην τῷ προσέθετον ὅτι τὸν παρεκάλουν νὰ κρατήσῃ τὴν παραίτησίν μου μυστικήν, μέχρις οὗ διορίσῃ ἕτερον ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου. Καὶ πράγματι ἡ παραίτησίς μου ἔμεινε μυστικὴ μέχρι μεσημβρίας τῆς ἐπαύριον, ὁπότε ἐδέχθην εἰς τὸ γραφεῖον μου τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ κ. Σπ. Νικολοπούλου, δημοσιογράφου ὅστις εἶχε πληροφορηθῆ κάτι ἀπὸ κύκλους προσκειμένους εἰς τὸν μακαρίτην Ῥέπουλην καὶ εἶχε μεταβῆ εἰς τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅστις ἀπέφυγε νὰ τὸν πληροφορήσῃ καὶ τὸν ἔστειλε νὰ τὸν πληροφορήσω ἐγώ. Ἀπήντησα εἰς τὸν κ. Νικολόπουλον νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον καὶ ὅ,τι δήποτε τοῦ εἰπῇ ὁ κ. Βενιζέλος, αὐτὸ νὰ γράψῃ εἰς τὸ φύλλον του. Ἀμεμπτότερον δὲν ἠδυνήθην νὰ συμπεριφερθῶ.

Ὥστε τὰ ὅσα διηγεῖται ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του περὶ ἀναμονῆς μου εἰς τὸ ὑπασπιστήριον τοῦ βασιλέως, περὶ παραιτήσεως ἑτοίμου τὴν ὁποίαν ἐξήγαγον ἀπὸ τὸ θυλάκιόν μου κτλ. κτλ. δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ δύνανται νὰ ἀποτελέσουν ἰδιαίτερον κεφάλαιον εἰς τὸ μυθιστόρημα, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ παρόντος ἄρθρου μου ἀνέφερα. Ἂν καὶ νομίζω ὅτι ἀπετέλεσαν ἤδη ἰδιαίτερον κεφάλαιον εἰς τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Γ. Βεντήρη, μὲ τὸν ὁποῖον σκοπεύει, ὁ κ. Βενιζέλος νὰ ἀναθρέψῃ τὰς 13 νεωτέρας κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων.

Καὶ τώρα ἀναμένω τὸ μεταγενέστερον ἄρθρον τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τὰ ἐπιχειρήματά του διὰ νὰ ἀναπτύξω ὁλόκληρον τὸ ζήτημα τῶν Δαρδανελλίων, τὴν γένεσίν του, τὴν ἐξέλιξιν του, καὶ ἰδίως τὴν ἀτελῆ ἐκ μέρους τοῦ κ. Βενιζέλου, ἀκόμη καὶ τώρα, κατανόησίν του, ἥτις τὸν ἤγαγε τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1915 εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐκστρατείας, ἡ ὁποία ἂν ἐπραγματοποιεῖτο θὰ ὡδήγει τὴν Ἑλλάδα εἰς ὄλεθρον, τὸν ὁποῖον χαίρομαι καὶ ὑπερηφανεύομαι ὅτι ἀπέτρεψα ἐγώ, ὡς καταγγέλλει ὁ κ. Βενιζέλος.

Καὶ τώρα, διὰ νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν διχασμόν, ἐρωτῶ: Ἀφοῦ ἐγὼ ἤμουν ὁ αἴτιος τῆς ἀποτυχίας τῆς πολιτικῆς του τῶν Δαρδανελλίων, διατί ὁ κ. Βενιζέλος τὰ ἔβαλε μὲ τὸν βασιλέα; Διατί, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ στέμματος, τὸ συγκροτηθὲν δύο ἡμέρας μετὰ τὴν παραίτησίν μου, παρουσιάσθη ἀμφιρρέπων καὶ προτείνων σχηματισμὸν νέας κυβερνήσεως καὶ συσπείρωσιν ὅλων τῶν πολιτικῶν περὶ τὸν βασιλέα, ὅπως ἐφαρμόσῃ ὁ βασιλεὺς τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος (ἴδε ἐστενογραφημένα πρακτικὰ τῶν δύο συμβουλίων τοῦ στέμματος), ἀφῆκε κατόπιν ὁλόκληρον τὸν τύπον του νὰ ὀργιάζῃ κατὰ τοῦ βασιλέως, καὶ νὰ τὸν διαβάλλῃ εἰς τὰ ὄμματα τῶν συμμάχων ὡς ἀνειλικρινῆ πρὸς αὐτούς; Τίνος ἡ στάσις προὐκάλεσε τὸν ἐσωτερικὸν διχασμόν; Ἡ ἰδική μου, παραιτηθέντος καὶ ἀποσυρθέντος εἰς τὸν οἶκον μου, ἢ ἡ ἰδική του παραιτηθέντος καὶ διεγείραντος ὅσον τμῆμα τοῦ λαοῦ τὸν ἐπίστευε κατὰ τοῦ βασιλέως;

Πῶς ἐπραγματοποιήθη ὁ ἀνεφοδιασμὸς τῶν «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου»

ΤΟ 8ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 26 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΤΕΛΟΣ ΠΑΝΤΩΝ ΕΛΑΒΟΜΕΝ ΑΠΟ ΤΟΝ κ. Βενιζέλον μίαν ἀπάντησιν δημοσιευθεῖσαν τὴν 23ην Ὀκτωβρίου ἐ. ἔ. εἰς τὰ δύο πρὸ πολλοῦ τεθέντα ἐρωτήματά μας. Δηλαδή:

1ον) Διατί ἀφοῦ, ὡς λέγει, ἦτο ἐντελῶς βέβαιος ὅτι ὁπωσδήποτε μετὰ τὸν πόλεμον ἡ Ἑλλὰς θὰ ἤρχετο εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν Τουρκίαν, καὶ προσθέτει μάλιστα μὲ τὴν Τουρκίαν ἔχουσαν τὴν ναυτικὴν ὑπεροχὴν διὰ τῆς προσκτήσεως τοῦ «Γκαῖμπεν», διατί ἐφωδίασε διὰ γαιανθράκων τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ τὸ «Μπρεσλάου» διωκόμενα ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, ὥστε ταῦτα νὰ δυνηθῶσι νὰ φθάσωσιν ἀκωλύτως εἰς Δαρδανέλλια καὶ νὰ γίνωσι κτῆμα τῆς Τουρκίας;

2ον) Διατί κατηγορεῖ τὴν βασιλικήν, ὑπ' αὐτοῦ λεγομένην, πολιτικήν, ὡς ἔνοχον παραβιάσεως τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915, ἀφοῦ αὐτὸς πρῶτος παρεβίασε τὴν συνθήκην τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914, πρὸ ἑνὸς δηλαδὴ ἔτους, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου;

Τὸ ζήτημα τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τῶν «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου», τὸ ἐξεθέσαμεν λεπτομερῶς εἰς τὸ 2ον ἡμῶν ἄρθρον. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅσα ἐκεῖ ἐκτεταμένως ἐξεθέσαμεν, διότι θὰ ἐκουράζαμεν καὶ τὴν φιλοξενίαν τῶν ἐφημερίδων, αἵτινες τόσον εὐγενῶς μᾶς παρεχώρησαν τὰς στήλας των. Ἁπλῶς δι' ὀλίγων θὰ ὑπενθυμίσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας τὰ κύρια σημεῖα. Τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ τὸ «Μπρεσλάου», διωκόμενα ὑπὸ ἀγγλικῶν σκαφῶν ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Μεσογείου καὶ περιπλεύσαντα τὸ Ταίναρον, ἐξέφυγον εἰς νησῖδα τινὰ παρὰ τὴν Νάξον, ὅπου ἐπερίμεναν γαιάνθρακας διὰ νὰ συνεχίσωσι τὸν πλοῦν των πρὸς Δαρδανέλλια. Ἔφθασαν παρὰ τὴν Νάξον τὴν 5ην Αὐγούστου καὶ ἔπρεπε τάχιστα νὰ ἀνεφοδιασθῶσι, διότι ἄλλως θὰ ἀνεκαλύπτοντο ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Γαιάνθρακες ὑπῆρχαν μόνον εἰς Πειραιᾶ, ἀλλὰ ὅλον τὸ ποσὸν τῶν ἐν Πειραιεῖ γαιανθράκων εἶχε κατασχεθῆ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Τότε, τὴν νύκτα τῆς 5ης πρὸς τὴν 6ην Αὐγούστου, ὁ ἐν Ἀθήναις πρέσβυς τῆς Γερμανίας μετέβη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Βενιζέλου, τὸν ἐξύπνησε, τὸν ἤγειρε τῆς κλίνης του καὶ ἐπέτυχε παρ' αὐτοῦ διαταγὴν ὅπως τὸ ἐν Πειραιεῖ ἐμπορικὸν γερμανικὸν «Μπόγαμπος» ἐφοδιασθῆ δι' 800 τόννων γαιανθράκων καὶ ἀποπλεύσῃ. Τοιαύτη ἦτο ἡ σπουδή, ὥστε οὔτε κἂν ἔγγραφον ἐστάλη πρὸς τὸν λιμενάρχην Πειραιῶς, ἀλλὰ τὴν διαταγήν του πρὸς αὐτὸν ἔγραψεν ὁ κ. Βενιζέλος ἐφ' ἁπλοῦ ἐπισκεπτηρίου του. Τὸ «Μπόγαμπος» ἐφοδιασθὲν τὴν ἰδίαν νύκτα ἐπειγόντως καὶ μετασχηματισθέν, ὥστε νὰ μὴ ἀναγνωρισθῆ, ἀπέπλευσεν εἰς Νάξον καὶ ἀνεφωδίασε τὰ διὰ Τουρκίαν προοριζόμενα δύο γερμανικὰ πολεμικά. Ταῦτα ἐξέθεσα εἰς τὸ δεύτερον ἄρθρον μου.

Ἤδη ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ τελευταῖον του ἄρθρον ἀπαντᾷ ὅτι δὲν ἐγνώριζεν ὅτι οἱ γαιάνθρακες προωρίζοντο διὰ τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ τὸ «Μπρεσλάου», ἀλλὰ διὰ τὸ γερμανικὸν ἐμπορικὸν (Τὸ «Μπόγαμπος» δηλ.). Καὶ φαντάζεται κανεὶς ὅτι ὁ πρέσβυς τῆς Γερμανίας αὐτοπροσώπως ἐξύπνησε τὸν πρωθυπουργὸν νύκτα, τὸν ἤγειρε τῆς κλίνης του καὶ τοῦ ἐζήτησεν ἐπειγόντως διαταγὴν πρὸς τὸν λιμενάρχην Πειραιῶς ἐφοδιασμοῦ γαιανθράκων, ἐντὸς τῆς νυκτός, ἑνὸς ἁπλοῦ ἐμπορικοῦ; Καὶ τόσον ἐπειγόντως, ὥστε ὁ κ. Βενιζέλος μὴ ἔχων προχειρότερον μέσον ἔγραψε τὴν διαταγὴν ταύτην ἐφ' ἁπλοῦ ἐπισκεπτηρίου του; Καὶ πρέπει νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ πρέσβυς τῆς Γερμανίας δὲν ἔκαμε οὐδὲ νῦξιν εἰς τὸν πρωθυπουργὸν περὶ «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου», τοὐλάχιστον διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν τοιαύτην ἔκτροπον νυκτερινὴν ἐνόχλησιν ἑνὸς πρωθυπουργοῦ; Καὶ ὅτι οὔτε ἀπὸ τὸν νοῦν τοῦ κ. Βενιζέλου ἐπέρασεν οὐδεμία ὑποψία, ἐνῷ ἦτο γνωστὴ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν ἡ δίωξις τοῦ «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου» ὑπὸ ἀγγλικῶν σκαφῶν, ἀφοῦ καὶ κανονιοβολισμοὶ ἀντηλλάγησαν μεταξύ των παρὰ τὸ Ταίναρον; Καὶ ὅτι ἐπίστευσεν ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι τὸ γερμανικὸν ἐμπορικὸν «Μπόγαμπος», τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ ἐν Πειραιεῖ ἐζήτει γαιάνθρακας διὰ νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ Αἰγαῖον, αὐλακιζόμενον ὑπὸ ἀγγλικῶν σκαφῶν, διὰ νὰ πλεύσῃ κατὰ τὸ διεθνὲς δίκαιον εἰς τὸν πλησιέστερον γερμανικὸν ἢ αὐστριακὸν λιμένα, δηλ. εἰς Τεργέστην ἢ εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν διὰ τοῦ Σουέζ; Καὶ ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος ἐθεώρησε περιττὸν νὰ διατάξῃ ἓν ἐλ-

ληνικὸν ἀντιτορπιλλικὸν ν' ἀκολουθήσῃ τὸν τόσον ὕποπτον πλοῦν τοῦ «Μπόγαμπος» μέχρις ἐξόδου του ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα, διὰ νὰ ἰδῇ ποῖος ἦτο ὁ πραγματικὸς σκοπός του;

Ὁ κ. Βενιζέλος εἰς προηγούμενον ἀπαντητικὸν πρὸς ἡμᾶς ἄρθρον του μᾶς ἐδήλωσεν ὅτι ἐννοεῖ νὰ κάμῃ συζήτησιν, ἀλλὰ σοβαρὰν συζήτησιν. Θεωρεῖ πράγματι σοβαροὺς τοὺς ἀνωτέρω ἰσχυρισμούς του;

Καὶ τότε πῶς ἀφῆκε ἐπὶ ἔτη νὰ κατηγορῆται ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας του καὶ ἀπὸ τὰς συμμαχικὰς ἐφημερίδας, αἵτινες ἤντλουν τὰς πληροφορίας των ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας τοῦ κ. Βενιζέλου, νὰ κατηγορῆται λέγομεν, ὁ τότε ὑπουργός του τῶν ἐξωτερικῶν, ὁ κ. Γ. Στρέϊτ, ὅτι διέταξε τὸν διὰ γαιανθράκων ἀνεφοδιασμὸν ὄχι τοῦ ἐμπορικοῦ «Μπόγαμπος», ἀλλὰ τῶν πολεμικῶν «Γκαῖμπεν», καὶ «Μπρεσλάου»;

Τῷ 1923 ἀπεκαλύφθη ἡ ἀλήθεια διὰ τῆς παρισινῆς «Ματέν», καὶ δι' ἄλλων γαλλικῶν ἐφημερίδων, καὶ ὁ γενόμενος θόρυβος ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου. Προεκλήθη τότε ἐκεῖ δι' ἐπερωτήσεων συζήτησις. Καὶ λέγει σχετικῶς ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὴν προχθεσινήν του ἀπάντησιν: «Ἡ κατηγορία αὕτη εὗρεν ἀπήχησιν μέχρι τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ὅπου Ἄγγλος βουλευτὴς ἠρώτησε τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν ἐὰν εἶναι ἀληθῆ τὰ καταγγελλόμενα ὅτι ἐγὼ ἀνεφοδίασα τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ τὸ «Μπρεσλάου». Ἐννοεῖται δὲ ποίαν ψυχρολουσίαν ἐδοκίμασαν οἱ διατυπώσαντες τὴν κατηγορίαν, ὅταν ὁ Ἄγγλος ὑφυπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐρώτησιν, ὑπερήσπισε τὴν ἐνέργειάν μου ὡς ἀπολύτως ἄμεμπτον, εἰπών: (Παρακαλῶ ἐδῶ τοὺς ἀναγνώστας νὰ προσέξουν. Σημ. Μεταξᾶ). Ὀφείλω νὰ δηλώσω ὅτι κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν μὲ τὴν Γερμανίαν καὶ κατὰ συνέπειαν πρὶν δώσῃ τὴν διαταγὴν ταύτην, ὁ κ. Βενιζέλος συνεβουλεύθη τὴν βρεταννικὴν κυβέρνησιν ἐπὶ τοῦ τί ἔδει νὰ πράξῃ εἰς ὁμοίας περιπτώσεις. Ἡ βρεταννικὴ κυβέρνησις, ἀφοῦ ἐμελέτησε τὸ ζήτημα, ὑπέδειξεν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς ἀρχὰς τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ νὰ παρέχῃ εἰς τὰ πλοῖα τῶν ἐμπολέμων ἀρκετὸν ἄνθρακα, ὅπως δύνανται νὰ προσεγγίζωσιν εἰς τὸν πλησιέστερον λιμένα τῆς χώρας των».

Ἀλλ' ὁ κ. Βενιζέλος περικόπτει περιέργως τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ ὑφυπουργοῦ κ. Μὰκ Νέϊλ. Ἐγὼ τὴν ἐδημοσίευσα εἰς τὸ 2ον ἄρθρον μου ὁλόκληρον, λαβὼν ταύτην ἐξ ἐπισήμων δημοσιευμάτων ἐπὶ τῶν συζητήσεων τῆς ἀγγλικῆς Βουλῆς. Ἐπαναδημοσιεύω τὴν ἀπάντησιν τοῦ Μὰκ Νέϊλ. Ἔχει ὡς ἑξῆς:

«ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΑΜΦΙΒΟΛΙΑ ΟΤΙ ΤΟ «ΓΚΑΙΜΠΕΝ» ΚΑΙ ΤΟ «ΜΠΡΕΣΛΑΟΥ» ΑΝΕΦΩΔΙΑΣΘΗΣΑΝ ΕΙΣ ΓΑΙΑΝΘΡΑΚΑΣ ΚΑΤΑ ΔΙΑΤΑΓΗΝ ΤΟΥ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ. Ἀλλὰ ὀφείλω νὰ δηλώσω κτλ.». Τὸ ὑπόλοιπον εἶναι ὅμοιον ὅπως παρατίθεται ἀνωτέρω. Ὥστε ὁ κ. Βενιζέλος, διὰ νὰ διδάξῃ εἰς τὴν νέαν γενεὰν τὴν ἀλήθειαν, ἐπῆρε τὴν δήλωσιν τοῦ Μὰκ Νέϊλ, ἀκριβῶς ὅπως τὴν εἶχα μεταφράσει ἐγὼ εἰς τὸ 2ον ἄρθρον μου, τὴν ἀπεκεφάλισε καὶ ἀποκρύψας τὴν ἀποκοπεῖσαν κεφαλήν, ἥτις ἐβόα ἐναντίον του τὴν ἀλήθειαν, μᾶς παρουσιάσε τὸ ὑπόλοιπον σῶμα λέγων: «Ὕστερον ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, καθένας ἠμπορεῖ νὰ κρίνῃ πόσον σεβασμὸν ἐπιδεικνύει πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὁ κ. Μεταξᾶς». Τώρα τί νὰ κάνω ἐγώ; Νὰ καλέσω καὶ ἐγὼ τοὺς ἀναγνώστας νὰ κρίνουν ποῖον σεβασμὸν ἐπιδεικνύει πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὁ κ. Βενιζέλος; Ποίαν γνώμην θὰ σχηματίσῃ περὶ τοῦ διδασκάλου ἡ νέα γενεά;

Ὁ κ. Βενιζέλος στηριζόμενος εἰς τὴν ἀπάντησιν τοῦ Μὰκ Νέϊλ, θέλει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ὅτι ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ δὲν εἶχεν ἀντιρρήσεις πρὸς ἀνεφοδιασμὸν τοῦ «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου». Ἠμπορεῖ. Ἀλλὰ αὐτὸ ἐνδιαφέρει τὴν ἀγγλικὴν πολιτικήν. Ἡμεῖς ὅμως, Ἕλληνες, ἠρωτήσαμεν καὶ ἐρωτῶμεν τὸν Ἕλληνα τότε πρωθυπουργόν: Πῶς, ἀφοῦ εἶχε τὴν βεβαιότητα ὅτι ἀφεύκτως μελλοντικῶς καὶ μεταπολεμικῶς θὰ συγκρουσθῶμεν μὲ τὴν Τουρκίαν, ἥτις θὰ εἶχεν, ὡς λέγει, τὴν ναυτικὴν ὑπεροχὴν διὰ τῆς προσκτήσεως τοῦ «Γκαῖμπεν», πῶς ἀνεφωδίασε τοῦτο μὲ γαιάνθρακας διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν ἀγγλικὸν στόλον καὶ πλεύσῃ ταχέως καὶ ἀσφαλῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ γίνῃ κτῆμα τῶν Τούρκων;

Φοβούμεθα ὅτι ἡ νέα γενεὰ θὰ περιμένῃ εἰς μάτην ἀπάντησιν.

Εἰς τὸ 2ον ἐρώτημά μας, σχετικῶς μὲ τὴν ἑλληνοσερβικὴν συνθήκην, ὁ κ. Βενιζέλος ἀπαντᾷ: «Ὁ κ. Μεταξᾶς, ὁ ὁποῖος διεπραγματεύθη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος τὴν στρατιωτικὴν σύμβασιν, ἡ ὁποία ἀπετέλει παράρτημα τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης συμμαχίας γνωρίζει ὅσον καὶ ἐγώ, ὅτι ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ἐπὶ μῆνας πολλοὺς ἠρνούμεθα νὰ δεχθῶμεν τὴν σερβικὴν ἀξίωσιν ὅπως ἡ συνθήκη συμμαχίας περιλάβῃ ὡς «κάζους φέντερις καὶ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἐξωβαλκανικὸν κράτος καὶ ὡρισμένως ἡ Αὐστρία, ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῆς, ἠναγκάσθημεν ἐπὶ τέλους νὰ δεχθῶμεν τὴν ἀξίωσιν αὐτὴν ὅταν μετὰ τὴν βουλγαρικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Παγγαίου κατεδείχθη ὅτι ὁ δεύτερος βαλκανικὸς πόλεμος πρὸς τὴν Βουλγαρίαν δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν ν' ἀποτραπῇ».

Σύμφωνοι. Τί εἶπον ἐγώ: «Ὁ κ. Βενιζέλος γνωρίζει πολὺ καλά, ὅπως γνωρίζω καὶ ἐγώ, ὅτι ἡ συνθήκη τῆς συμμαχίας Ἑλλάδος καὶ Σερβίας τοῦ 1913 ἐπέβαλλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ 1ου αὐτῆς ἄρθρου νὰ βοηθήσῃ στρατιωτικῶς τὴν Σερβίαν μὲ ὅλας της τὰς δυνάμεις, ἐὰν ἡ Σερβία ὑφίστατο οἱανδήποτε προσβολήν, ὅπως ἀντιστοίχως ἡ Σερβία τὴν Ἑλλάδα. Δηλαδὴ ἡ Ἑλλὰς ἦτο ὑποχρεωμένη ὅταν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914 ἡ Αὐστρία ἐπετέθη κατὰ τὴν Σερβίας, νὰ βοηθήσῃ στρατιωτικῶς τὴν Σερβίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας».

Ἄρα ὁ κ. Βενιζέλος μὴ βοηθήσας τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914 τὴν Σερβίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας, παρεβίασε τὴν ἑλληνοσερβικὴν συνθήκην. Ὑπάρχει ὁ ἀντιλέγων; Καὶ τότε τί γίνεται ὁ εἷς ὅρος ποὺ ἔθηκεν ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ πρωταρχικόν του ἄρθρον, ὡς βάσιν τῆς πολιτικῆς του ἐν διαφορᾷ πρὸς τὴν βασιλικὴν πολιτικήν, δηλαδή, ὁ σεβασμὸς τῆς ἑλληνοσερβικῆς συμμαχίας; Διότι ὁ ἕτερος ὅρος τῆς κατ' ἀνάγκην συγκρούσεως καὶ μεταπολεμικῶς μετὰ

τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Τουρκίαν μετὰ τὸν ἀποδεδειγμένον ἀνεφοδιασμὸν τοῦ «Γκαῖμπεν», ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου στέκεται καὶ αὐτὸς τόσον καλὰ ὅσον καὶ τὸ ἀπαραβίαστον τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου.

Υ.Γ. Εἶχον γράψει τὸ παρόν, ὅταν ἔλαβα γνῶσιν τοῦ νέου ἄρθρου τοῦ κ. Βενιζέλου περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ παραβιάσεως τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914. Εἰς τὸ νέον τοῦτο ἄρθρον θὰ ἀπαντήσωμεν αὔριον.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ὑστερογράφου, ἔχω νὰ προσθέσω, πρὸς καλυτέραν διαφώτισιν τῆς ὑποθέσεως τοῦ «Γκαῖμπεν», ὅτι τὴν 4ην Αὐγούστου ὁ ἐν Βερολίνῳ πρεσβευτὴς Ν. Θεοτόκης ἐτηλεγράφει πρὸς τὴν κυβέρνησιν Βενιζέλου ὅτι: «ἡ συμμαχία μεταξὺ Γερμανίας καὶ Τουρκίας ἐκλείσθη σήμερον» καὶ ὅτι «τὰ γερμανικὰ πολεμικά, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὴν Μεσόγειον, θὰ πλεύσωσι πρὸς συνένωσιν των μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν».

Ὁ Ἐλ. Βενιζέλος προσπαθεῖ νὰ καταστήσῃ ὑπευθύνην τοῦ πολέμου τὴν Σερβίαν

ΤΟ 9ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 27 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΕΠΑΝΕΡΧΟΜΕΘΑ, ΚΑΤ' ΑΝΑΓΚΗΝ, ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου παραβίασιν τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914, ἀφοῦ ὁ κ. Βενιζέλος ἐπιμένει ἰδιαιτέρως εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ νέου ἄρθρου του δημοσιευθέντος τὴν 24ην Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ.

Ὁ κ. Βενιζέλος πλανᾶται νομίζων ὅτι πρώτην φορὰν τώρα ἐξέφρασα τὴν γνώμην μου ὅτι ἡ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας συνθήκη παρεβιάσθη ἀρχικῶς ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν Βενιζέλου, κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου τῷ 1914, καὶ κατόπιν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη τὸ 1915. Τὴν γνώμην ταύτην εἶχον πάντοτε καὶ τὴν ἐξέφρασα δημοσίᾳ πρὸ ἐννέα ἐτῶν ὁπότε συνεζητήσαμεν μετὰ τοῦ κ. Παπαναστασίου ὁμιλοῦντος διὰ τῆς ἐφημερίδος «Δημοκρατία» ἐμοῦ δὲ διὰ τῆς ἐφημερίδος «Πολιτεία». Τὴν αὐτὴν γνώμην εἶχον καὶ τὸ 1915. Οὐδέποτε δὲ ὑπεστήριξα τὴν γνώμην ὅτι ἡ «συμμαχικὴ συνθήκη μὲ τὴν Σερβίαν δὲν μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ἔλθωμεν εἰς βοήθειάν της, ἐφ' ὅσον προσεβάλλετο ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν κατ' αὐτῆς ἐπίθεσιν τῆς Βουλγαρίας, ἐφ' ὅσον ἡ τελευταία ἐγίνετο ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν αὐστρογερμανικὴν ἐπίθεσιν», ὡς λέγει ὁ κ. Βενιζέλος. Προκαλῶ τὸν κ. Βενιζέλον νὰ δημοσιεύσῃ καὶ τὸ παραμικρὸν ἀποδεικνῦον ὅτι ὑπεστήριξα ποτὲ τοιαύτην γνώμην. Τὴν τοιαύτην ἑρμηνείαν τῆς συνθήκης ἔδωκεν ὁ κ. Ζαΐμης, ὡς πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, διότι τοιαύτην εἶχεν ἰδίαν ἐπὶ τοῦ θέματος πεποίθησιν. Ἐγὼ δὲ ὄχι μόνον δὲν ἤμουν τότε ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου, ἀλλ' οὐδὲ μέλος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1915, ὁπότε παρητήθην, ἀλλ' ἤμην διοικητὴς τῆς σχολῆς τῶν λοχαγῶν, ἐπανῆλθον δὲ εἰς τὸ ἐπιτελεῖον ἀρκετὰς ἡμέρας μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ

Σεπτεμβρίου τοῦ 1915, περίπου καθ' ἣν ἐποχὴν παρητήθη ὁ κ. Βενιζέλος καὶ ἐσχημάτιζεν ὁ κ. Ζαΐμης τὴν κυβέρνησίν του, ὥστε οὐδὲ κἂν ἔλαβα ἀφορμὴν νὰ γνωματεύσω ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ μέρους τῆς συνθήκης.

Βεβαίως εἶχον τὴν γνώμην ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἕνεκα τῆς βραδύτητος τῆς ἐπιστρατεύσεώς της καὶ πρὸ παντὸς τῆς συγκεντρώσεως τοῦ στρατοῦ της, ἅτινα προήρχοντο κυρίως ἐκ τῆς ἐλλείψεως μέσων συγκοινωνίας, ὄχι μόνον δὲν ἐπρολάμβανε νὰ σώσῃ τὴν Σερβίαν προσβαλλομένην κατὰ μέτωπον ἀπὸ τοὺς Αὐστρογερμανούς, καὶ κατὰ πλευρὸν καὶ νῶτα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ θὰ παρεσύρετο καὶ αὐτὴ εἰς τὴν σερβικὴν καταστροφήν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἄλλο ζήτημα. Ἄλλως τε ἀνάλογον τοιαύτην σκέψιν ἔκαμε καὶ ὁ κ. Βενιζέλος τῷ 1914, προκειμένου νὰ βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας, ὡς εἶχε ὑποχρέωσιν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ μὴ τὴν βοηθήσῃ, παραβιάσας τὴν συνθήκην διὰ νὰ μὴ καταστρέψῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ ἀμίμητος εἶναι ὁ ἑξῆς συλλογισμὸς τὸν ὁποῖον κάμνει ὁ κ. Βενιζέλος.

Λέγει: Ἀφοῦ ὁ κ. Μεταξᾶς ἐπὶ τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης ὑπεστήριζε τῷ 1915 ἀντίθετα πράγματα ἀφ' ὅσα ὑποστηρίζει τώρα, (τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἀληθὲς μεθ' ὅσα προεξεθέσαμεν), δηλαδὴ ὑπεστήριζεν ἀναληθῆ πράγματα τὸ 1915 ἐπὶ τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης, ἄρα ὁ κ. Μεταξᾶς ὑποστηρίζων τώρα ὅτι μᾶς ἐστάλησαν αἱ ἐγγυητικαὶ δηλώσεις τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της, τὰ περιμάχητα μυστικὰ ἔγγραφα, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915, λέγει ἀναληθῆ πράγματα.

Τὸν ὡραῖον αὐτὸν συλλογισμὸν παραδίδομεν εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, τοὺς σπουδάζοντας «Λογικὴν» διὰ νὰ τὸν θαυμάσωσι.

Θὰ ἠδυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ τὸν ἀντιστρέψωμεν καὶ νὰ εἴπωμεν: Ἀφοῦ ὁ κ. Γ. Στρέϊτ, ἀπολύτου ἐντιμότητος πρόσωπον, ἐπιστοποίησε δι' ἐπιστολῆς του δημοσιευθείσης πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τὴν ὕπαρξιν καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν μυστικῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἐστάλησαν ἐνταῦθα τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1915, ἀφοῦ ὁ κ. Φ. Δραγούμης, τοῦ ὁποίου ἡ ἀκεραιότης καὶ ἡ ἀπόλυτος φιλαλήθεια εἶναι πασίγνωστα, ἐπιστοποίησε δημοσίᾳ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ κ. Μεταξᾶ, ἀφοῦ ὁ κ. Λιώπης συνταγματάρχης ἐν ἀποστρατείᾳ καὶ πρὸ πολλοῦ μὴ ἀναμιγνυόμενος εἰς τὴν πολιτικήν, ἀλλὰ τότε, τῷ 1915, ἱκανώτατος ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του τότε θεματοφύλαξ τῶν ἐγγράφων τούτων, διεπίστωσε διὰ δημοσίας ἐπιστολῆς του τὴν ὕπαρξιν τῶν ἐγγράφων καὶ τὸ περιεχόμενον, ἕπεται ὅτι ὁ κ. Μεταξᾶς εἶπε ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τὴν ἀλήθειαν. Ἑπομένως ἀφοῦ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁ κ. Μεταξᾶς εἶπε τὴν ἀλήθειαν, ἄρα καὶ διατεινόμενος ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος παρεβίασε τὴν ἑλληνοσερβικὴν συνθήκην τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914, λέγει τὴν ἀλήθειαν.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἡμεῖς τουλάχιστον δὲν ἔχομεν τὸ θράσος νὰ παρουσιάσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας τοιοῦτον «λογικὸν» κατασκεύασμα.

Ἡμεῖς δὲν στηρίζομεν ἐπὶ τῆς φιλαληθείας μας τὸν ἰσχυρισμόν μας, ὅτι

ὁ κ. Βενιζέλος παρεβίασε τὴν ἐν λόγῳ συνθήκην τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς ἀναλύσεως τοῦ κειμένου τῆς συνθήκης καὶ ἐπὶ τῶν ἀνταλλαγέντων διπλωματικῶν ἐγγράφων.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ ὅτι κατὰ τὸ κείμενον τῆς συνθήκης καὶ τὰς προηγηθείσας τῆς ὑπογραφῆς αὐτῆς διαπραγματεύσεις, ὁ κ. Βενιζέλος εἶχε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914 ὑποχρέωσιν νὰ βοηθήσῃ στρατιωτικῶς τὴν Σερβίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας, τοῦτο δὲν τὸ ἀρνεῖται πλέον οὔτε ὁ κ. Βενιζέλος ἐν τῇ τελευταίᾳ ἀρθρογραφίᾳ του, ὥστε δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιμείνω περισσότερον ἐπ' αὐτοῦ.

Ἀλλὰ ὁ κ. Βενιζέλος, εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 24ης τρέχοντος, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἐκ μέρους του ἀθέτησις τῆς ὑποχρεώσεώς του ταύτης δὲν ἦτο παραβίασις τοῦ συμβολαίου, λέγει ὅτι εὑρισκόμενος τότε εἰς Μόναχον ἔλαβε τηλεγράφημα τοῦ κ. Πάσιτς, ἐρωτῶντος ποίαν στάσιν εἰς περίπτωσιν αὐστροσερβικοῦ πολέμου θὰ ἐτήρει ἡ Ἑλλὰς ὡς σύμμαχος τῆς Σερβίας, ὅτι εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἀπήντησεν (ὁ κ. Βενιζέλος), ὅτι μόλις ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα θὰ συγκαλέσῃ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως, ὅπου θὰ ἐπρότεινε νὰ δηλώσωμεν ὅτι κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐτήρει εὐμενῆ οὐδετερότητα ἀπέναντι τῆς συμμάχου της Σερβίας, ἀλλ' ὅτι εἰς περίπτωσιν ποὺ θὰ ἐπετίθετο κατ' αὐτῆς ἡ Βουλγαρία, θὰ ἀντεπιτιθέμεθα καὶ ἡμεῖς κατὰ τῆς τελευταίας. Εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἐκ Μονάχου πρὸς τὸν Πάσιτς, λέγει ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι προέτεινεν ὅτι ὁ καλύτερος τρόπος ἐκπληρώσεως τῶν συμμαχικῶν μας ὑποχρεώσεων ἦτο ὁ παρ' αὐτοῦ προτεινόμενος καὶ τοῦ ἐξήγει τοὺς λόγους, ἀναγομένους εἰς ἐνδεχομένην καταστροφὴν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας, καὶ κατάληψιν ὑπὸ τῆς τελευταίας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ μόνου λιμένος ἀνεφοδιασμοῦ αὐτῆς ταύτης τῆς Σερβίας. Προσθέτει δὲ ὁ κ. Βενιζέλος, ὡς λέγει, ὅτι ὁ κ. Πάσιτς ἔσπευσε νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ διὰ τὴν ἀπάντησίν του ταύτην δηλῶν ὅτι κρίνει καὶ αὐτὸς ὅτι διὰ τῆς προτεινομένης ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου στάσεως τῆς Ἑλλάδος ἐξυπηρετοῦντο κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον τὰ συμφέροντα καὶ τῶν δύο συμμάχων. Ἐξακολουθεῖ δὲ ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως ἐνέκρινε τὴν πρότασίν του πρὸς τὸν κ. Πάσιτς, ἡ ὁποία ἀνακοινωθεῖσα ἀμέσως εἰς τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν προεκάλεσεν ἐκ νέου τὴν ἔκφρασιν τῶν εὐχαριστιῶν της.

Αὐτὰ λέγει ὁ κ. Βενιζέλος. Ἄς ἴδωμεν τώρα τί λέγουν καὶ τὰ πράγματα.

Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὴν συλλογὴν τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων (Λευκὴν Βίβλον), τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσε τὸ καθεστὼς τοῦ κ. Βενιζέλου τὸ 1917. Ὑποθέτω ὅτι εὐνοϊκωτέρα συλλογὴ διπλωματικῶν ἐγγράφων διὰ τὸν κ. Βενιζέλον, καὶ δυσμενεστέρα διὰ τὸ βασιλικὸν καθεστώς, δὲν ὑπάρχει. Λοιπόν, στηριζόμενος ἐπ' αὐτῆς μεροληπτῶ ὑπὲρ τοῦ κ. Βενιζέλου. Τὸ ἓν τρίτον σχεδὸν τῆς συλλογῆς ταύτης εἶναι τὰ διπλωματικὰ ἔγγραφα τὰ ἀνταλλαγέντα ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης.

Καὶ πρῶτον, τὸ ὑπ' ἀριθ. 12 ἔγγραφον εἶναι τηλεγράφημα διὰ τοῦ ὁποίου ὁ κ. Πάσιτς μέσον τοῦ κ. Ἀλεξανδροπούλου (πρέσβεώς μας ἐν Βελιγραδίῳ) ἐρωτᾷ τὸν ἐν Μονάχῳ κ. Βενιζέλον, ὄχι ποίαν στάσιν θὰ τηρήσῃ ἡ Ἑλλὰς ἐν περιπτώσει αὐστροσερβικοῦ πολέμου, ὡς λέγει ὁ κ. Βενιζέλος, ἀλλὰ «ἐὰν ἡ σερβικὴ κυβέρνησις δύναται νὰ ὑπολογίζῃ ἐπὶ ἐνόπλου ὑποστηρίξεως τῆς Ἑλλάδος: 1ον) Εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ Σερβία ἤθελε προσβληθῇ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ 2ον) εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ Σερβία ἤθελε προσβληθῇ ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν». Ἡ διαφορὰ τῆς πραγματικῆς διατυπώσεως ἀπὸ ἐκείνην ποὺ λέγει ὁ κ. Βενιζέλος εἶναι πασιφανής.

Δεύτερον, τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 15 ἔγγραφον, εἶναι ἡ ἐκ Μονάχου ἀπάντησις τοῦ κ. Βενιζέλου πρὸς τὸν κ. Πάσιτς διὰ τοῦ κ. Ἀλεξανδροπούλου. Οἱ ἀναγνῶσται μας εἶδον προηγουμένως καὶ θὰ ἀνέγνωσαν καὶ εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Βενιζέλου ὅτι οὗτος λέγει ὅτι εἰς τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν προτείνει εἰς τὸν κ. Πάσιτς, ὅπως ἡ Ἑλλὰς μείνῃ οὐδετέρα εἰς τὴν αὐστροσερβικὴν ρῆξιν ὅπως μὴ ὑποστῇ καταστροφὴν ἢ φθείρῃ τὰς δυνάμεις της καὶ δὲν δύναται νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν Βουλγαρίαν καὶ ὅπως μὴ διακινδυνεύσῃ ἡ Θεσσαλονίκη, ὁ μόνος λιμὴν ἀνεφοδιασμοῦ τῆς Σερβίας κλπ. κλπ. Τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν λέγει τὸ ἐπίσημον ἔγγραφον (ἀριθμ. 15). Ἀλλὰ μόνον τὰ ἑξῆς: «Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐνδεχόμενον πολέμου μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Σερβίας, ἔχω τὴν σταθερὰν ἐλπίδα ὅτι τοιοῦτος πόλεμος, ὅστις θὰ ἦτο ἀληθὴς συμφορὰ δι' ὅλους μας, δύναται νὰ ἀποφευχθῇ χάρις εἰς τὸ ἐγνωσμένον συμφιλιωτικὸν πνεῦμα, τῆς Α. Ε., ἐνισχυόμενον ὑπὸ τῶν συμβουλῶν τῆς Ρωσίας καὶ ὅλων τῶν ἀληθῶν φίλων τῆς Σερβίας. Ἀλλ' ἐὰν κατὰ δυστυχίαν ἐξερρηγνύετο ὁ πόλεμος, θὰ ἠθέλομεν λάβει μίαν ἀπόφασιν εὐθὺς ἅμα ἠθέλομεν λάβει γνῶσιν ὅλων τῶν στοιχείων, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν μας τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς συνδρομῆς μας». Εἰς ἐνδεχομένην ἐπίθεσιν τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας πράγματι ὑπόσχεται τὴν συνδρομήν του εἰς τὴν Σερβίαν. Ὥστε ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὴν περίπτωσιν ρήξεως Αὐστρίας καὶ Σερβίας, δὲν ἀρνεῖται μὲν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἀλλὰ λέγει θὰ λάβῃ ἀπόφασιν ἀφοῦ λάβῃ γνῶσιν ὅλων τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἐπέφεραν τὴν ρῆξιν, τίποτε ἄλλο.

Διὰ νὰ ἐννοήσωσιν οἱ ἀναγνῶσται μας τί προσεπάθει νὰ ἐφεύρῃ ὁ κ. Βενιζέλος πρὸς παραβίασιν τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης, ἀναφέρομεν τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα τοῦ κ. Βενιζέλου ἐκ Μονάχου πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν τῆς κυβερνήσεώς του ἐν Ἀθήναις, ἀποσταλὲν μίαν ἡμέραν πρὶν τῆς πρὸς τὸν κ. Πάσιτς ἀπαντήσεώς του.

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν στάσιν μας ἐν περιπτώσει ἐνόπλου ρήξεως μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Σερβίας, καίτοι ἐπιφυλάσσοντες τὴν γνώμην μας ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς συμμαχικῆς συνθήκης, ΗΤΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟΚΛΕΙΟΜΕΝΗ ΕΝΕΚΑ ΤΗΣ ΠΡΟΚΛΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ, θὰ ἦτο ἀναγκαῖον νὰ μὴ ἀφήσετε οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν εἰς τοὺς συνομιλητάς σας ἐπὶ τῆς ἀποφάσεώς μας νὰ μὴ μείνωμεν μὲ τὰς χεῖρας σταυ-

ρωμένας ἀπέναντι προσβολῆς βουλγαρικῆς κατὰ τῆς Σερβίας κτλ. κτλ.».

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Λευκὴν Βίβλον τοῦ 1917 ὑπ' ἀριθμὸν 14, ἀλλὰ παραποιημένον, διότι ἀπεκόπη ἀπὸ αὐτὸ ὁλόκληρος ἡ σπουδαιοτάτη φράσις, τὴν ὁποίαν ἐσημειώσαμεν μὲ κεφαλαῖα γράμματα. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Βενιζέλου, δημοσίευσιν ταύτην παραποιηθέντος ἐγγράφου, εἶναι καὶ αὕτη μία διδασκαλία τοῦ κ. Βενιζέλου πρὸς τὴν νέαν γενεὰν πῶς αὕτη νὰ παραποιῆ τὰ κείμενα τῶν δημοσίων ἐγγράφων, ὅταν δὲν τὴν συμφέρουν, ἀνάλογος μὲ τὴν ἀποκοπὴν τῆς κεφαλῆς τῶν δηλώσεων τοῦ Μὰκ Νέϊλ διὰ τὸ «Γκαῖμπεν» περὶ τῆς ὁποίας ὡμιλήσαμεν χθές. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν σκοπὸν τῆς ἀποκοπείσης φράσεως, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἐσημειώσαμεν μὲ κεφαλαῖα γράμματα, εἶναι προφανής. Κατὰ τὴν ἑλληνοσερβικὴν συνθήκην, ἡ βοήθεια τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Σερβίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας, θὰ ἦτο ὑποχρεωτική, ΕΚΤΟΣ ΕΑΝ Η ΣΕΡΒΙΑ ΗΘΕΛΕΝ ΕΧΕΙ ΠΡΟΚΑΛΕΣΕΙ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ. Σκέπτεται λοιπὸν ὁ κ. Βενιζέλος νὰ ρίψῃ εἰς τὴν ράχην τῆς Σερβίας, ὅτι αὐτὴ προεκάλεσε τὸν πόλεμον τῆς Αὐστρίας, διὰ νὰ εὕρῃ εὔσχημον τρόπον ἀποφυγῆς τῆς ὑποχρεώσεώς του. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὴν πρὸς τὸν Πάσιτς ἀπάντησίν του, τὴν ὁποίαν ἐμνημονεύσαμεν, ρίπτει τὴν φράσιν «ἐὰν κατὰ δυστυχίαν ὁ πόλεμος (Αὐστρίας–Σερβίας) ἐξερρηγνύετο, ἠθέλομεν λάβει ἀπόφασιν (τοῦ τί θὰ κάμωμεν δηλ.) εὐθὺς ἅμα λάβωμεν γνῶσιν ὅλων τῶν στοιχείων».

Τί ἀπήντησεν εἰς ὅλα αὐτὰ ὁ Πάσιτς καὶ ἂν ἀπήντησεν ἀγνοοῦμεν. Καὶ ναὶ μὲν λέγει ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του ὅτι ὁ Πάσιτς ἔσπευσε νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, ἀλλὰ ἀναδιφήσαντες ὁλόκληρον τὴν Λευκὴν Βίβλον τοῦ κ. Βενιζέλου, τὴν ἐκδοθεῖσαν τῷ 1917, οὐδαμοῦ εὕρομεν τοιαύτην ἀπάντησιν τοῦ κ. Πάσιτς. Εἶναι δυνατὸν νὰ παρέλειψε τοιοῦτον ἔγγραφον ἡ τοιαύτη Λευκὴ Βίβλος; Ἀδύνατον! Ὥστε ἀπομένει εἰς τὸν κ. Βενιζέλον νὰ μᾶς τὸ παρουσιάσῃ.

Ὁπωσδήποτε, τὸ τέχνασμα τοῦ κ. Βενιζέλου ἀπέτυχε, διότι ὁλόκληρος ἡ Ἀντάντ ἀπέδωσε τὸν πόλεμον εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ οὐχὶ εἰς πρόκλησιν τῆς Σερβίας, καὶ δὲν ἀπέμενεν εἰς τὸν Βενιζελον, παρὰ ἡ ἀμεταμφίεστος πλέον παραβίασις τῆς συνθήκης. Τοῦτο καὶ ἔπραξεν. Ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας καὶ κατόπιν ὑπουργικοῦ συμβουλίου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως, ἔστειλε τὴν ὁριστικήν του διακοίνωσιν πρὸς τὴν Σερβίαν, τῆς 20ης Ἰουλίου (2 Αὐγούστου) 1914 περιεχομένην ὑπ' ἀριθμὸν 18 εἰς τὴν μνησθεῖσαν Λευκὴν Βίβλον.

Εἰς τὴν πρὸς τὴν Σερβίαν ταύτην διακοίνωσίν του ὁ κ. Βενιζέλος ἀναφέρει διὰ ΠΡΩΤΗΝ ΦΟΡΑΝ ὅτι οἱ λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας, εἶναι ὅτι αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος εἶναι λίαν ἀσθενεῖς ἐν σχέσει πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς Αὐστρίας, καὶ ὅτι ἂν συμμετεῖχε τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Αὐστρίας ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐκινδύνευε νὰ ἴδῃ τὴν Θεσσαλονίκην, τὸν μόνον λιμένα ἀνεφοδιασμοῦ ἀμφοτέρων, προσβαλλομένην ἀποφασιστικῶς ὑπὸ τῆς Αὐστρίας.

Ἀλλὰ δὲν ἐρωτᾷ τὴν Σερβίαν περὶ τούτου, ὅπως λέγει ὁ κ. Βενιζέλος ἀναληθέστατα εἰς τὸ ἄρθρον του. Τῆς τὸ ἀναγγέλλει ὡς ἀπόφασιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ ὄχι ὡς πρότασιν, ὅπως ἀναληθέστατα λέγει ὁ κ. Βενιζέλος. Οὔτε ὑπάρχει προηγουμένως, ὅπως προείπομεν, καμμία πρότασις τοῦ κ. Βενιζέλου πρὸς τὸν Πάσιτς, τὴν ὁποίαν οὗτος νὰ ἀποδεχθῇ, ὅπως ἀναληθέστατα λέγει ὁ κ. Βενιζέλος.

«Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐκπληροῖ ὁλόκληρον τὸ καθῆκον της φίλου καὶ συμμάχου, διὰ τῆς ἀποφάσεως, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὅπως τηρήσῃ ἀπέναντι τῆς Σερβίας λίαν εὐμενῆ οὐδετερότητα καὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι ἑτοίμη νὰ ἀπωθήσῃ πᾶσαν ἐπίθεσιν τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας», λέγει ἡ τρίτη παράγραφος τῆς προμνησθείσης ὁριστικῆς διακοινώσεως τοῦ κ. Βενιζέλου πρὸς τὴν Σερβίαν τῆς 20ης Ἰουλίου (2 Αὐγούστου).

«Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἶναι πεπεισμένη ὅτι ἡ σερβικὴ κυβέρνησις θὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἡ ΑΠΟΦΑΣΙΣ της ἐμπνέεται ἀπὸ πραγματικὴν μέριμναν τῶν κοινῶν συμφερόντων καὶ ὅτι φέρει τὴν σφραγῖδα τῆς μεγαλυτέρας συνέσεως», λέγει ἡ 7 παράγραφος τῆς αὐτῆς διακοινώσεως.

Τί νὰ κάμῃ ἡ Σερβία; Ὁ κ. Βενιζέλος λέγει εἰς τὸ ἄρθρον του ὅτι ἡ ΑΠΟΦΑΣΙΣ αὕτη τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως προεκάλεσεν ἐκ νέου τὴν ἔκφρασιν τῶν εὐχαριστιῶν τῆς σερβικῆς κυβερνήσεως. Ἠμπορεῖ. Ὅλα εἶναι δυνατὰ εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον. Ἀλλὰ ἡμεῖς ἀναδιφήσαντες ἐκ νέου ὅλα τὰ ἔγγραφα τῆς Λευκῆς Βίβλου τοῦ κ. Βενιζέλου, οὐδεμίαν εὕρομεν ἔκφρασιν εὐχαριστιῶν τῆς σερβικῆς κυβερνήσεως. Ἀναμένομεν λοιπὸν νὰ τὴν δημοσιεύσῃ τώρα ὁ κ. Βενιζέλος.

Ἀλλὰ ὁ κ. Βενιζέλος δὲν παρεβίασε τὴν ἑλληνοσερβικὴν συνθήκην μόνον τὴν 2αν Αὐγούστου τοῦ 1914. Τὴν παρεβίασε καὶ τὴν 24ην Ὀκτωβρίου 1914, ὁπότε οἱ σύμμαχοι πλέον, τοῦ ἐζήτησαν νὰ βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν κινδυνεύουσαν ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν. Τὴν παρεβίασε καὶ τὴν 12ην Ἰανουαρίου τοῦ 1915, ὁπότε πάλιν οἱ σύμμαχοι τοῦ ἐζήτησαν βοήθεια τῆς ἐκ νέου κινδυνευούσης Σερβίας κατὰ τῆς Αὐστρίας.

Τρεῖς φορές!

Καὶ τώρα ἐπειδὴ ἐγὼ δὲν εἶμαι νομικὸς παρακαλῶ τοὺς νομικοὺς ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν μου νὰ μᾶς λύσουν τὸ ἑξῆς ζήτημα:

Ὁ Α ὑπέγραψε μετὰ τοῦ Β ἕνα συμβόλαιον κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Α, ὑπόσχεται εἰς τὸν Β νὰ τοῦ μετρήσῃ πεντήκοντα χιλιάδας δραχμάς, ὅταν παρουσιασθῇ μία συγκεκριμένη περίπτωσις σαφῶς διαγραφομένη ἐν τῷ συμβολαίῳ. Παρουσιάζεται ἡ περίπτωσις καὶ ὁ Β ἐνθυμίζει εἰς τὸν Α νὰ τοῦ πληρώσῃ τὰς 50 χιλ. δραχ. Ὁ Α ὅμως ἀπαντᾷ εἰς τὸν Β: Ξέρεις, ἔχω ἀπόφασιν νὰ μὴ σοῦ πληρώσω τὰς 50 χιλ. δραχ. πρῶτον μὲν διότι δὲν μὲ συμφέρει, ἔπειτα διότι ἔχω πολὺ λίγα, καὶ τρίτον, διότι, κατὰ τὴν γνώμην μου, δὲν σὲ συμφέρει οὔτε ἐσένα. Ἐπομένως δὲν σὲ πληρώνω.

Ἐρωτῶ τοὺς κ. κ. νομικούς: Ἀποτελεῖ ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Α ἀθέτησιν τῶν ἐκ τοῦ συμβολαίου ὑποχρεώσεών του, ὅπως νομίζω ἐγώ, ὁ μὴ νομικός,

ἔστω καὶ ἂν ὁ Β δὲν ἤσκησεν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ Α, ἢ δὲν ἀποτελεῖ τοιαύτην ἀθέτησιν ὅπως νομίζει ὁ νομικὸς κ. Βενιζέλος, διότι ὁ Β δὲν ἤσκησεν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ Α; Καὶ τί γίνεται ἡ νέα γενεὰ μὲ τοιαύτας διδασκαλίας;

Ἠθικῶς, βεβαίως, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι εἶναι καθαρὰ παραβίασις ἀνειλημμένης ὑποχρεώσεως.

Ἀπομένει ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν αὔριον τὸ περιβόητον τηλεγράφημα τοῦ βασιλέως προς τὸν Κάϊζερ, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου

ΤΟ 10ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 26 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΔΙΑ ΤΟΥ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥΤΟΥ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ἀπευθύνεται πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ὄχι πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ὡς πρὸς «συνάδελφον Γερμανὸν στρατάρχην» καὶ ὡς «γαμβρόν του», προσθέτει δὲ ἐν τέλει ὅτι «ἐκεῖνο ποὺ ζητεῖ σήμερον εἶναι νὰ ἐκτελεσθῇ πᾶν ὅ,τι ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος συνεζήτησαν τοσάκις».

Δὲν ὑποθέτω νὰ ἰσχυρισθῇ ὁ κ. Μεταξᾶς ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος, βεβαιώνων ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ζητεῖ, τὸ νὰ διατάξῃ δηλαδὴ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος «τὴν κινητοποίησιν τοῦ στρατοῦ του διὰ νὰ τεθῇ παρὰ τὸ πλευρόν του καὶ βαδίσουν ὁμοῦ ἀδελφωμένοι ἐναντίον τοῦ σλαβισμοῦ, κοινοῦ ἐχθροῦ», «νὰ ἐκτελεσθῇ πᾶν ὅ,τι ἡ ὑμετέρα μεγαλειότης –ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος δηλαδὴ– καὶ αὐτὸς συνεζήτησαν τοσάκις», ἐσυκοφάντει τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον. Διὰ νὰ εἴπω ἄλλως τε ἀκεραίαν τὴν σκέψιν μου, εἶμαι πρόθυμος νὰ δεχθῶ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος, προσκαλῶν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον νὰ ταχθῇ παρὰ τὸ πλευρόν του ὅπως δῆθεν κατὰ τὰς συνομιλίας του πρὸ τοῦ πολέμου εἶχε συμφωνηθῆ, ὅτι θὰ ἔπραττε, χρωματίζει τὰ πράγματα, ὀλίγον ζωηρότερον, παρ' ὅσον πραγματικῶς εἶχον ταῦτα λάβει χώραν. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ὑποστηρίζει κἂν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀνέλαβεν ἐγγράφως τοιαύτην ὑποχρέωσιν. Διότι, ἂν τοῦ ἐζητεῖτο τοιαύτη ἔγγραφος ὑποχρέωσις ἴσως, δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ προχωρήσῃ ἕως ἐκεῖ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεώς του καὶ δὴ κυβερνήσεως Βενιζέλου, ὅπως σημειώνει ὁ κ. Μεταξᾶς. Μολονότι καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται κατὰ ποῖον τρόπον ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος ἀπέσπασεν ἀπὸ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, μετὰ τὸν Β΄ βαλκανικὸν πόλεμον, εἰς ἀμοιβὴν τῆς χορηγήσεως πρὸς αὐτὸν τῆς στρατραρχικῆς ράβδου, τὴν δήλωσιν, ἡ

ὁποία συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ γραφείου τοῦ Κάϊζερ ἐδημοσιεύθη διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐβεβαίωνεν οὗτος ὅτι ἡ νίκη μας ὠφείλετο εἰς τὴν γερμανικὴν τακτικήν, λησμονουμένου καὶ τοῦ γαλλικοῦ πυροβολικοῦ μας καὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς δράσεως τῆς γαλλικῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἤμην εἰς Παρισίους διαπραγματευόμενος τὴν συνομολόγησιν τοῦ δανείου τῶν 500 ἑκατομμυρίων.

Δέχομαι, ἐν τούτοις, ὅτι τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι, συνομιλῶν μετὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ὁ Κάϊζερ καὶ ἐκθέτων τὰ τοῦ μέλλοντος πολέμου, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν Γερμανίαν θὰ ἦτο ἀγὼν κατὰ τοῦ σλαβισμοῦ, προσέθεσεν ὅτι βεβαίως εἰς ἕνα τοιοῦτον ἀγῶνα ἡ Ἑλλὰς δεν ἠδύνατο παρὰ νὰ μετάσχῃ παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας. Καὶ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος λησμονῶν ἴσως ὅτι συνδεόμεθα διὰ συμμαχικῆς συνθήκης μὲ τὴν Σερβίαν ἡ ὁποία ἐν τούτοις εἶναι σλαβικὸν κράτος, δὲν ἐτόλμησε νὰ ἀντείπῃ πρὸς τὸν Κάϊζερ, ἤκουσε δὲ σιωπῶν, ἀλλὰ καὶ κατανεύων διὰ τῆς κεφαλῆς. Ὅτι ἡ ψυχολογικὴ αὐτὴ ἐξήγησις τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος ἐνόμισεν ὅτι ἀπέσπασε τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου εἶναι πιθανωτάτη, δὲν μένει καμμία ἀμφιβολία εἰς πάντα, ὅστις ἔλαβεν εὐκαιρίαν ν' ἀντιληφθῇ τὴν θρησκευτικὴν περίπου εὐλάβειαν, μὲ τὴν ὁποίαν προσέβλεπεν ὁ Κωνσταντῖνος τὸν Κάϊζερ, ἰδίως μετὰ τὴν ἀπονομὴν εἰς αὐτὸν τῆς γερμανικῆς στραταρχικῆς ράβδου. Μοῦ μένει πάντοτε ζωηροτάτη ἡ ἀνάμνησις τῆς ἐντυπώσεως, τὴν ὁποίαν μοῦ ἔκαμεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὅταν, στενοχωρημένος ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματά μου ὅτι ἔπρεπε νὰ λάβωμεν μέρος εἰς τὸν πόλεμον, μετὰ τὴν βουλγαρικὴν ἐπιστράτευσιν, μοῦ προέβαλεν ὡς τελευταῖον ἐπιχείρημα «πῶς θὰ μπορέσω νὰ ξαναϊδῶ τὸν αὐτοκράτορα, ἐὰν λάβω μέρος εἰς πόλεμον ἐναντίον τῆς Γερμανίας;»

Καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ ψυχολογικὴ ἑρμηνεία γίνεται ἁπλῶς, διότι δέχομαι ὅτι ὁ Κάϊζερ διὰ τοῦ τηλεγραφήματός του πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐχρωμάτιζε ζωηρότερον τοῦ πραγματικοῦ τὸ περιεχόμενον τῶν πρὸ τοῦ πολέμου σχετικῶν συνομιλιῶν των.

Κανεὶς βέβαια δὲν ὑποχρεοῦται νὰ δεχθῇ ὡς ἀκριβῆ τὴν ψυχολογικὴν αὐτὴν ἐξήγησίν μου, τὴν ὁποίαν ἄλλως τε προβάλλω ὡς ἁπλῆν ὑπόθεσιν.

Ἀλλ' ὁ ἀποκρούων αὐτήν, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ δεχθῇ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος εὑρίσκετο ἐν τῇ ἀκριβείᾳ ὅταν προσεκάλει τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον νὰ τεθῇ μὲ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις παρὰ τὸ πλευρόν του, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μεταξὺ αὐτῶν συμφωνηθέντων πρὸ τοῦ πολέμου.

Ἡ ἐξήγησις ἄλλως τε, ποὺ δίδω εἰς τὰς πρὸς τοῦ πολέμου συνομιλίας τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου μὲ τὸν αὐτοκράτορα, τεκμηροῦται, νομίζω καὶ ἀπὸ τὸ τηλεγράφημα, τὸ ὁποῖον ἔστειλεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν ἐν Βερολίνῳ πρέσβυν μας εἰς ἀπάντησιν τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Ἰουλίου 1914.

Σᾶς ἀνακοινῶ κατωτέρω τηλεγράφημα τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος τοῦ βασιλέως:

«Σᾶς παρακαλῶ νὰ διαβιβάσετε τὰ ἑξῆς, εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑμετέρου τηλεγραφήματος τῆς 22ας Ἰουλίου.

Ὁ αὐτοκράτωρ γνωρίζει ὅτι αἱ προσωπικαί μου συμπάθειαι καὶ αἱ πολιτικαί μου γνῶμαι μὲ παρασύρουν πρὸς τὸ μέρος του. Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ ὅτι εἰς αὐτὸν ὀφείλομεν τὴν Καβάλαν. Κατόπιν ὡρίμου σκέψεως μοὶ εἶναι, ἐν τούτοις, ἀδύνατον νὰ ἐννοήσω κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἠδυνάμην νὰ τῷ φανῶ ὠφέλιμος, κινητοποιῶν ἀμέσως τὸν στρατόν μου.

Ἡ Μεσόγειος εἶναι εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἡνωμένων στόλων Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, οἵτινες θὰ κατέστρεφον τὸν πολεμικὸν καὶ ἐμπορικόν μας στόλον, θὰ κατελάμβανον τὰς νήσους μας καὶ πρὸ παντὸς θὰ παρημπόδιζον τὴν συγκέντρωσιν τοῦ στρατοῦ μου, ἡ ὁποία μόνον διὰ θαλάσσης δύναται νὰ συντελεσθῇ, μὴ ὑπάρχοντος εἰσέτι σιδηροδρόμου.

Χωρὶς νὰ δυνάμεθα νὰ τῷ φανῶμεν χρήσιμοι εἰς τίποτα θὰ διεγραφόμεθα ἐκ τοῦ χάρτου. Ἔχω κατ' ἀνάγκην τὴν γνώμην ὅτι μᾶς ἐπιβάλλεται ἡ οὐδετερότης, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἠδύνατο νὰ τῷ εἶμαι ὠφέλιμος, μετὰ διαβεβαιώσεως ὅτι δὲν θὰ θίξω τοὺς φίλους του ἐκ τῶν γειτόνων μου, ἐφ' ὅσον καὶ οὗτοι δὲν θὰ ἔθιγον τὰ τοπικὰ βαλκανικὰ συμφέροντα ἡμῶν.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β'
(ΥΠ. ΣΤΡΕΪΤ)»

Διὰ τῆς ἀπαντήσεως αὐτῆς παρατηρεῖ ὁ βασιλεὺς ὅτι τοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐννοήσῃ πῶς ἠδύνατο νὰ φανῇ ὠφέλιμος εἰς τὸν αὐτοκράτορα κινητοποιῶν ἀμέσως τὸν στρατόν του. Παρέχει ὅμως τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι «δὲν θὰ θίξῃ τοὺς φίλους τοῦ αὐτοκράτορος ἐκ τῶν γειτόνων μας, ἐφ' ὅσον καὶ οὗτοι δὲν θὰ ἔθιγον τὰ τοπικὰ βαλκανικὰ συμφέροντά μας».

Μετὰ τὴν ἐπίσημον αὐτὴν διαβεβαίωσιν τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Κάϊζερ οἱ ἀναγνῶσται μου θὰ κρίνουν κατὰ πόσον ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ πράγματα ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Μεταξᾶ ὅτι «ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ ἀπολύτου οὐδετερότητος, ἀλλὰ πολιτική, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς θὰ ὤφειλεν ἐν δεδομένῃ εὐθέτῳ στιγμῇ νὰ μετάσχῃ τοῦ πολέμου». Ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς ἔδιδε μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου νέαν ἐπισημοτάτην πρὸς τὸν αὐτοκράτορα βεβαίωσιν ὅτι «δὲν θὰ θίξῃ τοὺς φίλους τοῦ αὐτοκράτορος ἐκ τῶν γειτόνων του», ἦτο φανερὸν ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ βασιλέως νὰ μὴ πολεμήσῃ οὔτε κατὰ τῆς Βουλγαρίας οὔτε κατὰ τῆς Τουρκίας, ἦτο ὁριστικὴ ἐφ' ὅσον αἱ δύο αὗται δυνάμεις δὲν τοῦ ἐπετίθεντο. Ἐκτὸς ἐὰν ὁ κ. Μεταξᾶς δέχεται ὅτι διὰ τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν μόνη δυνατὴ ἔξοδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος ἦτο ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Σερβίας καὶ τῶν δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως.

Ἄλλως τε, ἔχομεν καὶ ἄλλην ἔγγραφον ἐπισημοτάτην ἀπόδειξιν ὅτι ὁ

βασιλεὺς ἦτο ἐξ ἀρχῆς ἀποφασισμένος νὰ μὴ θίξῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τοὺς φίλους καὶ συμμάχους τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος.

Τῷ ὄντι, ὡς εἶναι γνωστόν, κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς μάχης τοῦ Μάρνη, ἐζήτησα τὴν συγκατάθεσιν τοῦ βασιλέως, ὅπως ἀνακοινώσω εἰς τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ὅτι εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ Τουρκία εἰσήρχετο εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον των, ἡ Ἑλλάς, ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις, ἦτο ἀποφασισμένη νὰ εἰσέλθῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων. Ὁ βασιλεὺς ἀντετάχθη εἰς τὴν πρότασίν μου, προβάλλων τὸ ἄξιον προσοχῆς ἐπιχείρημα, ὅτι μετὰ τὰς νίκας τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, εὑρισκομένου εἰς ἀπόστασιν 70 μόλις χιλιομέτρων ἀπὸ τοὺς Παρισίους, εἶναι ὀρθότερον νὰ περιμένωμεν τὴν ἔκβασιν τῆς ἐπικειμένης μεγάλης μάχης καὶ μόνον εἰς περίστασιν ποὺ οἱ σύμμαχοι ἀναδειχθοῦν νικηταί, νὰ τοὺς προσφέρωμεν τὴν σύμπραξίν μας. Ἀπήντησα εἰς τὸν βασιλέα ὅτι πολὺ μικρὰν ἀξίαν θὰ εἶχεν ἡ δήλωσίς μας ὅτι εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ τρέξωμεν εἰς βοήθειαν τῶν νικητῶν. Ἐνῷ τοὐναντίον ἡ κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν προσφορὰ τῆς βοηθείας θὰ εἶχε πολὺ μεγάλην ἀξίαν. Διὰ τοῦτο ἐπέμεινα νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ ὁ βασιλεὺς νὰ ἐφαρμόσω τὴν πολιτικήν μου, μὲ τὴν δήλωσιν ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ ἐπικειμένη τότε μεγάλη μάχη, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ἐκρίνετο ἡ τύχη τῶν Παρισίων, ἀπέβαινε κατὰ τῶν συμμάχων, θὰ ὑπέβαλλα τὴ παραίτησίν μου ὡς πλανηθεὶς εἰς τὰς προβλέψεις του καὶ τότε ὁ βασιλεὺς θὰ συνεκρότει νέαν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία θ' ἀπέσυρε τὴν πρότασίν μου, ἢ θ' ἄφινε αὐτὴν νὰ ἀτονήσῃ.

Ὁ βασιλεὺς ἐνέδωσε τότε καὶ μοῦ ἔδωσε τὴν ζητουμένην ἐξουσιοδότησιν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας προέβην εἰς σχετικὴν ἀνακοίνωσιν πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας διὰ προσωπικοῦ τηλεγραφήματός του ηὐχαρίστησε τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον «διὰ τὴν εὐγενῆ αὐτὴν προσφοράν μας».

Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἦτο νομίζω εὐτυχὴς διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν μεταξύ μας συμφωνίαν. Διότι εἰς περίστασιν καθ' ἣν ἡ πρὸ τῶν Παρισίων μάχη ἀπέβαινε κατὰ τὴν Συνεννοήσεως, θὰ ἀπηλλάσσετο τῆς παρουσίας μου εἰς τὴν ἀρχήν. Ἀλλ' ἐὰν ἡ μάχη ἀπέβαινε κατὰ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν καὶ ἡ Τουρκία εἰσήρχετο εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρόν των, δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος θὰ ἐθεώρει ἑαυτὸν ὑποχρεωμένον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑποσχέσεως ποὺ εἴχομεν δώσει εἰς τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἐδέχθη καὶ τὰς εὐχαριστίας τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Διότι ὁ βασιλεύς, ὁ ὁποῖος τόσον εὔκολα ἐλησμόνει τὰς ἐπισήμους ὑποσχέσεις τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐλησμόνησε ποτὲ ὅτι εἶχε διαβεβαιώσει τὸν αὐτοκράτορα Γουλιέλμον ὅτι «δὲν θὰ θίξῃ τοὺς φίλους του ἐκ τῶν γειτόνων μας, ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν θὰ μᾶς ἐπετίθεντο».

Ἐγνώριζεν ὁ Ἐλ. Βενιζέλος τὸ τηλεγράφημα τοῦ Κάϊζερ

ΤΟ 10ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

Ο κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΤΗΣ 24ης Ὀκτωβρίου ἐπανερχόμενος εἰς τὸν ἰσχυρισμόν του ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἤδη πρὸ τοῦ πολέμου εἶχεν ἀναλάβει ἀπέναντι τοῦ Καϊζερ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ταχθῇ μὲ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας, λέγει: ὅτι ἐκ πλάνης ἀνέγραψεν εἰς τὸ 1ον του ἄρθρον ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔμαθεν ὅταν ἐπέστρεψεν ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Ἀθήνας καὶ ἀνεῦρεν εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἀσυρμάτου τὰ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Βερολίνου διαμειφθέντα τηλεγραφήματα. Ἀλλ' ὅτι τοῦτο ἔμαθεν πράγματι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεγάλου πολέμου, διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Ἰουλίου (π.ἡ.) 1914 τηλεγραφήματος τοῦ ἐν Βερολίνῳ πρεσβευτοῦ μας κ. Θεοτόκη, εὑρισκομένου καὶ σήμερον εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν.

Μεταξὺ τῆς «πλάνης» του, τὴν ὁποίαν ὅμως μόνον σήμερον ἀνομολογεῖ, μετὰ τὰς πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσεις μου, ἀφοῦ ἐπὶ τόσον καιρὸν ἐν τῷ μεταξὺ πλανώμενος διέβαλλε συνεχῶς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, καὶ τῆς πραγματικότητος, ὑπάρχει ἡ ἑξῆς διαφορά:

Ἡ πλάνη θέλει νὰ παραστήσῃ ὅτι ἡ μεταξὺ βασιλέως καὶ Κάϊζερ συνεννόησις ἐγένετο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεως διὰ τοῦ ἀσυρμάτου, ὅτι τὰ σχετικὰ τηλεγραφήματα ἀπεκρύβησαν ἀπὸ τὴν ὑπεύθυνον κυβέρνησιν καὶ ὅτι ἀνευρέθησαν ταῦτα τὸ 1917, ἄγνωστα μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ὄχι εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, ἀφοῦ εἶχον ἀποκρυβῆ, ἀλλ' εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἀσυρμάτου. Ἄρα, προδοσία. –Αὐτὸ λέγει ἡ «πλάνη».

Ἡ δὲ πραγματικότης λέγει, ὅτι τὸ τηλεγράφημα τοῦ Κάϊζερ πρὸς τὸν βασιλέα ἔφθασεν ἐδῶ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου διὰ τῆς συνήθους τηλεγραφικῆς ὁδοῦ καὶ διὰ μέσου τοῦ ἐν Βερολίνῳ πρεσβευτοῦ καὶ κατετέθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν ὅπου καὶ εὑρίσκεται. Ἔλαβον αὐτοῦ ἑπομένως γνῶσιν ὄχι μόνον ὁ βασιλεύς, ἀλλὰ καὶ ὁ πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος. Καὶ ὄχι μόνον ἔλαβε γνῶσιν αὐτοῦ ὁ κ. Βενιζέλος, ἀλλὰ καὶ ἐνέκρινε τὴν ἀπάντησιν τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Κάϊζερ, διὰ τὴν ὁποίαν κατηγορεῖ εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 26 Ὀκτωβρίου τὸν βασιλέα. Διότι ἡ ἀπάντησις τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν Κάϊζερ ἐστάλη τὴν 25ην Ἰουλίου/7ην Αὐγούστου, διὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν πρὸς τὸν ἐν Βερολίνῳ πρεσβευτήν. Ἄρα, ἔλαβε γνῶσιν αὐτῆς ὁ κ. Βενιζέλος καὶ ἐνέκρινεν αὐτήν. Διότι, ἂν δὲν τὴν ἐνέκρινε, δὲν θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τὸν ὑπουργόν του νὰ τὴν στείλῃ.

Ἄλλως τε τί λέγει αὐτὸ τὸ τηλεγράφημα; Ὅτι ἐπὶ τῆς ἀνάγκης νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἡ ἐπέκτασις τοῦ σλαβισμοῦ εἰς τὴν Βαλκανικήν, ὁ Κάϊζερ συνεζήτησε πολλάκις μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου. Καὶ τονίζομεν τοῦτο, διότι τὸ τηλεγράφημα τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ἡ Λευκὴ Βίβλος τοῦ 1917 δὲν εἶναι

πλῆρες. Λέγει ὅτι «ἐν τέλει ἡ Α. Μ. (Κάϊζερ) μοὶ εἶπεν ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ζητεῖ σήμερον παρ' Ὑμῶν, εἶνε νὰ ἐκτελεσθῇ πᾶν ὅ,τι ἡ Υ. Μ. (Κωνσταντῖνος) καὶ αὐτὸς συνεζήτησαν τοσάκις». Τὸ πλῆρες ὅμως κείμενον τοῦ τηλεγραφήματος κατατεθειμένου εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν εἶναι «ἐν τέλει ἡ Α. Μ. (Κάϊζερ) μοὶ εἶπεν ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ζητεῖ σήμερον παρ' Ὑμῶν εἶναι νὰ ἐκτελεσθῇ πᾶν ὅ,τι ἡ Υ. Μ. (Κωνσταντῖνος) καὶ αὐτὸς συνεζήτησαν τοσάκις, ἐπὶ τῆς ἀνάγκης νὰ ἀντιμετωπισθῇ ὁ σλαβισμὸς ἐν Ἀνατολῇ». Διατί ἀπέκοψε τὴν φράσιν ταύτην ἀπὸ ἐπίσημον ἔγγραφον ὁ συντάκτης τῆς Λευκῆς Βίβλου τοῦ 1917, πλαστογραφῶν οὕτως αὐτήν; Διατί τὴν ἀποκόπτει καὶ σήμερον ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του; Διότι ἡ ἀποκοπτομένη φράσις ἀποδεικνύει τί εἴδους ἦσαν αἱ συζητήσεις μεταξὺ Κάϊζερ καὶ βασιλέως. Ἀλλὰ ἀπὸ πότε αἱ συζητήσεις καὶ μάλιστα– διατί νὰ τὸ ἀποκρύψωμεν– ἐντελῶς ἀκαδημαϊκοῦ χαρακτῆρος, ἀποτελοῦν καὶ συμφωνίαν; Ἐὰν ὁ βασιλεὺς εἶχε ὑποσχεθῆ εἰς τὸν Κάϊζερ νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ μὲ ὅλας του τὰς πολεμικὰς δυνάμεις, ὅπως λέγει ἀναληθῶς ὁ κ. Βενιζέλος, ὁ Κάϊζερ θὰ τοῦ ἐζήτει διὰ τοῦ τηλεγραφήματός του, νὰ ἐκτελέσῃ τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν ὑπόσχεσιν καὶ δὲν θὰ τοῦ ὑπενθύμιζε συζητήσεις, οὔτε προκειμένου περὶ ἐκτελέσεως ὑποσχέσεως θὰ τοῦ ἔλεγεν ὅτι «ποιεῖται τὴν ὑστάτην ταύτην ἐπίμονον ἔκκλησιν» πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ὅπως ταχθῇ μὲ τὸ μέρος τῆς Γερμανίας. Οὔτε θὰ ἀνέφερε διὰ νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ἐκλείσθη συμμαχία μεταξὺ Γερμανίας καὶ Τουρκίας, ὅτι ἡ Ρουμανία θὰ ταχθῇ μὲ το μέρος τῆς Γερμανίας, οὔτε θὰ τοῦ ὑπενθύμιζε τὴν ὑποστήριξιν τῆς Γερμανίας ὅπως λάβωμεν τὴν Καβάλαν, οὔτε τὴν γερμανικὴν στραταρχικὴν ράβδον, ἥτις τόσον ἐνοχλεῖ τὸν κ. Βενιζέλον, λησμονοῦντα ὅτι καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἦτο ἐπίτιμος ναύαρχος τοῦ γερμανικοῦ στόλου, καὶ ὁ Ἀλβέρτος τοῦ Βελγίου ἦτο ἐπίτιμος διοικητὴς γερμανικῶν συνταγμάτων, χωρὶς κανεὶς Ἄγγλος καὶ κανεὶς Βέλγος νὰ σταθοῦν ποτὲ νὰ κατηγορήσουν τοὺς βασιλεῖς των διὰ τοῦτο. Ἀλλ' ὁ Κάϊζερ θὰ ἔλεγεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον: Ἐκπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσίν σου.

Ὁ κ. Βενιζέλος αἰσθανθεὶς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἰσχυρισμῶν, τοὺς ὁποίους ἤθελε κατ' ἀρχὰς νὰ βασίσῃ εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο, λέει εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 26ης Ὀκτωβρίου

«Διὰ νὰ εἴπω ἄλλωστε ἀκεραίαν τὴν σκέψιν μου εἶμαι πρόθυμος νὰ δεχθῶ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος, προσκαλῶν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον νὰ ταχθῇ παρὰ τὸ πλευρόν του, ὅπως δῆθεν (τὸ δῆθεν τὸ λέγει αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Βενιζέλος) κατὰ τὰς συνομιλίας των πρὸ τοῦ πολέμου εἶχε συμφωνηθῆ ὅτι θὰ ἔπραττεν οὗτος, χρωματίζει τὰ πράγματα ὀλίγον ζωηρότερον, παρ' ὅσον πραγματικῶς εἶχον ταῦτα λάβει χώραν. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ὑποστηρίζει κἂν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀνέλαβεν ἐγγράφως τοιαύτην ὑποχρέωσιν».

Καὶ μετὰ τὴν δήλωσιν ταύτην, τὴν ὁποίαν κάμνει ὁ κ. Βενιζέλος τῆς 26ης Ὀκτωβρίου 1934, τί γίνεται ἡ δήλωσις ποὺ ἔκαμεν ὁ κ. Βενιζέλος τῆς 11ης Ὀκτωβρίου 1934 ὅτι «ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἤδη πρὸ τοῦ πολέμου,

εἶχεν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεώς του, ἀναλάβει ἀπέναντι τοῦ Κάϊζερ τὴν ὑποχρέωσιν, ὄχι ἁπλῶς νὰ μὴ πολεμήσῃ ἐναντίον του, ἀλλὰ νὰ ταχθῇ μὲ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας;» Τί γίνεται ἡ δήλωσις αὕτη; Πάει περίπατο;

Μετὰ τοσαύτην ὄψιμον ὁμολογίαν τοῦ κ. Βενιζέλου θὰ ἦτο περιττὸν νὰ ἐπιμείνω εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἂν ὁ κ. Βενιζέλος, εἰς τὴν ἀπάντησίν του τῆς 26ης Ὀκτωβρίου, ἀναπτύσσων τί περίπου θὰ εἶχεν εἴπει ὁ Κάϊζερ, εἰς τὰς συζητήσεις του μὲ τὸν Κωνσταντῖνον, πολὺ πρὸ τοῦ πολεμου, ἐννοεῖται, περὶ σλαβικοῦ κινδύνου καὶ τῆς ἀνάγκης ὅπως ἡ Ἑλλὰς ταχθῇ μὲ τὴν Γερμανίαν, δὲν προσέθετε καὶ τὰ ἑξῆς ἀμίμητα: «Καὶ ὁ βασιλεύς, λησμονῶν ἴσως ὅτι συνδεόμεθα διὰ συμμαχικῆς συνθήκης μὲ τὴν Σερβίαν, ἡ ὁποία ἐν τούτοις εἶναι σλαβικὸν κράτος, δὲν ἐτόλμησε νὰ ἀντείπῃ εἰς τὸν Κάϊζερ, ἤκουε δὲ σιωπῶν, ἀλλὰ καὶ κατανεύων διὰ τῆς κεφαλῆς».

Καὶ ἐρωτῶμεν τὸν κ. Βενιζέλον: Πρῶτον: Πόθεν τὰ γνωρίζει ὅλα αὐτά; Παρὼν δὲν ἦτο κατὰ τὰς συζητήσεις. Ὥστε πῶς ἤκουσε καὶ πῶς εἶδεν, ὅσα μετὰ τόσης παραστατικότητος περιγράφει; Μήπως παρηκολούθει κρυμμένος ὄπισθεν κανενὸς παραπετάσματος; Ἢ μήπως ἐχρησιμοποίει κανὲν μέντιουμ ἔχον τὴν ἱκανότητα τῆς τηλεοράσεως καὶ τηλεακοῆς;

Δεύτερον: Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὀνομάζωνται συζητήσεις, αἱ συνεντεύξεις δύο προσώπων κατὰ τὰς ὁποίας ὁ μὲν ὁμιλεῖ, ὁ δὲ ἄλλος σιωπᾷ καὶ κουνάει μόνον τὸ κεφάλι του, διότι ὁ Κάϊζερ ὁμιλεῖ περὶ συζητήσεων. Συζήτησις δὲ προέρχεται ὅταν εἰς μίαν συνομιλίαν, ὁ μὲν ἐκθέτει τὴν γνώμην του, ὁ δὲ ἕτερος ἀντιλέγει.

Καὶ ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὸ τηλεγράφημα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ βασιλεὺς ἀπαντᾶ εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦ Κάϊζερ. Καὶ τὸ τηλεγράφημα αὐτὸ εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, ἐστάλη διὰ τοῦ ὑπουργείου τούτου εἰς τὸν ἐν Βερολίνῳ πρέσβυν ὅπως τὸ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἄρα ὄχι μόνον θὰ τὸ εἶχεν ἐγκρίνει ἡ κυβέρνησις Βενιζέλου, δηλ. αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Βενιζέλος, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐστέλλετο διὰ τοῦ ὑπουργείου, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ τὸ συνέταξε καὶ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ ὡς γνωστόν, τὰ τοιαῦτα ἐπισημότατα ἔγγραφα συντάσσει πάντοτε ἡ ὑπεύθυνος κυβέρνησις. Διότι ἄλλως, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι τοιοῦτο τηλεγράφημα ἠδύνατο νὰ σταλῇ χωρὶς τὴν ἔγκρισιν τῆς κυβερνήσεως, τὸ δὲ περιεχόμενον του ἤρχετο εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως, ὁ κ. Βενιζέλος, θὰ παρῃτεῖτο ἀμέσως. Ὅπερ δὲν συνέβη.

Εἶναι περιττὸν νὰ παραθέσω τὸ κείμενον τοῦ τηλεγραφήματος τούτου τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Κάϊζερ. Εἶναι δὲ καὶ δημοσιευμένον εἰς τὴν διαβόητον Λευκὴν Βίβλον τοῦ 1917. Μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα ἡ τελευταία αὐτοῦ περικοπή. Λέγει ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς τὸν Κάϊζερ «Ἔχω κατ' ἀνάγκην τὴν γνώμην, ὅτι μᾶς ἐπιβάλλεται ἡ οὐδετερότης, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἠδύνατο νὰ τῷ εἶναι ὠφέλιμον (εἰς τὸν Κάϊζερ δηλ.) μετὰ διαβεβαιώσεως ὅτι δὲν θὰ θίξω τοὺς φίλους του, ἐκ τῶν γειτόνων μου, ἐφ ὅσον καὶ οὗτοι δὲν θὰ ἔθιγον τὰ

τοπικὰ βαλκανικὰ συμφέροντα ἡμῶν» (τῶν Ἑλλήνων δηλ.).

Τὴν παράγραφον ταύτην, τὴν ὁποίαν αὐτολεξεὶ ὡς ἄνω παραθέτει εἰς τὸ ἄρθρον του ὁ κ. Βενιζέλος, διαστρέφει ὀλίγον παρακάτω εἰς τὸ ἄρθρον ὡς ἑξῆς:

«Ὁ βασιλεὺς ἔδιδε ἐπισημοτάτην πρὸς τὸν αὐτοκράτορα διαβεβαίωσιν ὅτι δὲν θὰ θίξῃ τοὺς φίλους τοῦ αὐτοκράτορος ἐκ τῶν γειτόνων του, δηλ. τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν. Ἐφ' ὅσον καὶ αἱ δύο αὗται δυνάμεις δὲν τοῦ ἐπετίθεντο» (κατὰ τῶν Ἑλλήνων δηλ.).

Καὶ ἀκόμη παρακάτω λέγει: «Ὁ βασιλεὺς εἶχε διαβεβαιώσει τὸν αὐτοκράτορα Γουλιέλμον ὅτι δὲν θὰ θίξῃ τοὺς φίλους του ἐκ τῶν γειτόνων μας. Ἐφ' ὅσον δὲν θὰ μᾶς ἐπετίθεντο». Τὴν φράσιν ἔχει θέσει ἐντὸς εἰσαγωγικῶν ὁ ἴδιος ὁ κ. Βενιζέλος, ἀφίνων νὰ νομισθῇ χωρὶς νὰ τὸ λέγῃ, ὅτι εἶναι ἡ φράσις τοῦ τηλεγραφήματος.

Ἀλλ' ἡ φράσις τοῦ τηλεγραφήματος δὲν εἶναι αὐτή. Εἶναι «ἐφ' ὅσον οὗτοι (οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Βούλγαροι δηλ.) δὲν θὰ ἔθιγον τὰ τοπικὰ συμφέροντα ἡμῶν». Δηλαδὴ ἡ Ἑλλάς, κατὰ τὸν βασιλέα, θὰ ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, ὄχι μόνον ἐφ' ὅσον αἱ δυνάμεις αὗται μᾶς ἐπετίθεντο, ὅπως διαστρέφει καὶ τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ γράμμα τοῦ ἐγγράφου ὁ κ. Βενιζέλος, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ὅσον αὗται θὰ ἔθιγον τὰ τοπικὰ ἡμῶν βαλκανικὰ συμφέροντα. Ὕψιστον ἡμῶν συμφέρον ἦτο ἡ διατήρησις ἰσορροπίας δυνάμεων ἐν τῇ Βαλκανικῇ κτλ. Ὅτι ἡ θύρα ἔμενεν οὕτω ἀνοικτὴ διὰ νὰ βοηθήσῃ ἡ Ἑλλὰς τὴν Σερβίαν κατὰ τῆς Βουλγαρίας εἶναι ἀναμφισβήτητον.

Φαντάζομαι μὲ τί ὡραίας ἀρχὰς θὰ ἐγαλουχεῖτο ἡ νέα γενεά, δηλ. αἱ δεκατρεῖς νεώτεραι κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων, ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλον, ἐὰν ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων ἤθελε δώσει εἰς χεῖρας του τὴν ἀνατροφήν της.

Τὸ τηλεγράφημα τοῦ Κάϊζερ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπεστάλη μέσῳ τῆς πρεσβείας Βερολίνου καὶ διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν. Ἄρα ἔλαβε γνῶσιν αὐτοῦ ὁ κ. Βενιζέλος συγχρόνως μὲ τὸν βασιλέα. Ἐὰν τότε εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ἐγεννᾶτο καὶ ἡ ἐλαχίστη ὑπόνοια ὅτι ὁ βασιλεὺς «εἶχεν ἀναλάβει ἀπέναντι τοῦ Κάϊζερ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ταχθῇ μὲ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας», ὡς διατείνεται εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 11ης Ὀκτωβρίου, καὶ δὲν διατείνεται πλέον εἰς τὸ ἄρθρον τῆς 26ης Ὀκτωβρίου, τὸ πρῶτον ποὺ θὰ ἔκαμνε θὰ ἦτο νὰ ἐρωτήσῃ τὸν βασιλέα καὶ ἂν ἡ ἀπάντησις τοῦ βασιλέως ἐπιστοποίει τὰς ὑπονοίας του, νὰ παρῃτεῖτο ἀμέσως. Ὄχι μόνον δὲν ἔπραξε τοῦτο, ἀλλὰ καὶ συνέταξεν ἢ τὸ ὀλιγώτερον ἐνέκρινε τὴν ἀπάντησιν τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Καϊζερ, σταλεῖσαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν πρὸς τὸν ἐν Βερολίνῳ πρέσβυν. Καὶ ἡ ὁποία ἀπάντησις ἦτο ἄλλως τε συμφωνοτάτη πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ κ. Βενιζέλου, ὡς τὴν διεχάραξεν ὁ ἴδιος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου. Διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἠρνήθη νὰ βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ περιώρισε τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συμμαχικοῦ ὅρου μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν

κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Βουλγαρία θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῆς Σερβίας, δηλαδὴ ὁπότε «θὰ ἐθίγοντο τὰ τοπικὰ βαλκανικὰ συμφέροντα ἡμῶν».

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μετά τινας ἑβδομάδας, κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς μάχης τοῦ Μάρνη, αἰφνιδίως μεταβάλλει στάσιν καὶ μὴ ἀναμένων κἂν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης ταύτης, ὅπως τὸν συνεβούλευσεν ὁ βασιλεύς, ἐπιμείνας καὶ λαβὼν τὴν βασιλικὴν συγκατάθεσιν, προτείνει εἰς τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων, ἐὰν ἡ Τουρκία εἰσήρχετο εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον των. Αἱ κυβερνήσεις ὅμως τῶν δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως τοῦ ἀπαντοῦν ὅτι καλύτερον εἶνε νὰ καθήσῃ ἥσυχος, διότι πρὸς τὸ παρὸν δὲν τὸν χρειάζονται, καὶ ὅτι λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν των τὴν πρότασίν του, ἐὰν ἀργότερα τὸν χρειασθοῦν. Τέλη Αὐγούστου 1914 ἡ Τουρκία ἐξέρχεται τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῆς Γερμανίας. Καὶ μολονότι ἡ πολιτικὴ τοῦ κ. Βενιζέλου ὡς τὴν παριστάνει εἰς τὸ πρωταρχικόν του ἄρθρον, ἔχει ὡς βάσιν τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας ἀπὸ τοῦδε πόλεμον ὅπως προλάβῃ τὸν ἄφευκτον εἰς τὸ μέλλον τοιοῦτον, ὁ κ. Βενιζέλος μένει ἀκίνητος, διότι οἱ σύμμαχοι δὲν τὸν χρειάζονται κατὰ τῆς Τουρκίας. Τὸν χρειάζονται ὑπὲρ τῆς Σερβίας κατὰ τῆς Αὐστρίας. Καὶ τοῦ τὸ ἐζήτησαν αὐτὸ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1914 καὶ ἠρνήθη. Τέλος, ὅταν κατόπιν τῶν τόσων συχνῶν ἀρνήσεων ἤρχισε νὰ γίνεται ὕποπτος εἰς τὴν Συνεννόησιν, ἐπρότεινεν ὁ ἴδιος τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915, ὅταν τὰ Δαρδανέλλια εἶχον καταστῆ ἀπόρθητα, νὰ μεταβῇ νὰ τὰ καταλάβῃ αὐτός, κατ' ἀρχὰς μὲν μὲ ἕνα σῶμα στρατοῦ, κατόπιν δὲ μὲ μίαν μόνον μεραρχίαν. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ κ. Βενιζέλος ἤγειρε τόσον θόρυβον εἰς Ἀθήνας διὰ τὸ μεγαλεπήβολον ἐκεῖνο σχέδιόν του, τί ἀπήντησαν οἱ σύμμαχοι εἰς τὴν πρότασίν του;

Ἡ μὲν Ἀγγλία τοῦ ἀπήντησεν ὅτι θὰ ἀναμείνῃ πρῶτα τὴν ὁριστικὴν συγκατάθεσιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ κατόπιν ταύτης ἡ Ἀγγλία θὰ συνεσκέπτετο μὲ τοὺς συμμάχους της ἂν θὰ δεχθῇ τὴν πρότασίν του (τηλεγράφημα Γενναδίου ἀριθ. 1043, 21ης Φεβρουαρίου 1915). «Ἡ ὑποδοχὴ τὴν ὁποίαν ὁ ὑφυπουργὸς ἔκαμεν εἰς τὴν πρότασίν σας δὲν μοῦ ἐφάνη πολὺ ἔνθερμος», τοῦ προσθέτει ὁ κ. Γεννάδιος.

Ἡ Γαλλία, ὅτι ὁ ἐν Παρισίοις πρέσβυς τῆς Ρωσίας ἐπισκεφθεὶς τὸν κ. Δελκασσὲ (ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν), τοῦ εἶπεν ὅτι θεωρεῖ τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος ἀνωφελῆ καὶ ὅτι αὕτη μᾶλλον δυσκολίας θὰ ἔφερεν εἰς τοὺς συμμάχους κατὰ τὸν ὁριστικὸν διακανονισμὸν τῆς εἰρήνης. Ὁ Κλεμανσὼ ἦτο διάτεθειμένος νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ συνεννοηθῇ προηγουμένως μετὰ τῆς Ἀγγλίας διὰ τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν δυσχερειῶν. Ἐν γένει ἡ Γαλλία ἐθεώρει ὅτι ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περιορισθῇ εἰς μόνον τὴν τοπικὴν ἐπιχείρησιν τῶν Δαρδανελλίων, ἀλλ' ὤφειλε νὰ ἐπεκταθῇ καὶ κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ προσφέρῃ ὅλας της τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, ἐνῷ ὅταν τῆς ἐζητήθη ἡ ἐπικουρία της ὑπὲρ τῆς Σερβίας κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἠρνήθη ὁ κ. Βενιζέλος (τηλ. 169 καὶ 169 δὶς τῆς πρεσβείας μας Παρισίων, 22ας Φεβρουαρίου 1915).

Ἡ Ρωσία, ὅτι ἡ συνδρομή μας δὲν ἦτο ἀναγκαία διὰ τὴν ἐπιχείρησιν τῶν Δαρδανελλίων, ὅτι τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ κανονισθῇ ὑπὸ μόνων τῶν δυνάμεων τῆς τριπλῆς Συνεννοήσεως, ἄνευ ἀναμίξεως τρίτου καὶ ὅτι ἡ ΡΩΣΙΑ ΔΕΝ ΘΑ ΕΠΙΤΡΕΨΗ ΕΙΣΟΔΟΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ ΜΑΣ ΕΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ. Ἐν γένει, ΔΕΝ ΔΕΧΕΤΑΙ ΤΗΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΠΟΛΕΜΟΝ, καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστρίας, καὶ ΟΤΙ ΑΝ ΕΠΡΟΚΕΙΤΟ ΝΑ ΣΤΡΑΦΩΜΕΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΘΑ ΕΔΕΙ ΝΑ ΕΝΕΡΓΗΣΩΜΕΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ, ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ κατὰ τῶν Δαρδανελλίων (Τηλεγρ. Δραγούμη, 22ας Φεβρουαρίου ἀριθ. 409).

Αὐτὴ ἦτο ἡ πολιτικὴ τοῦ κ. Βενιζέλου, τὴν ὁποίαν καλοῦνται νὰ θαυμάσουν αἱ 13 νεώτεραι κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ἐκλογέων.

Ἡ πρότασις τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου δι' ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς Τουρκίας

ΤΟ 11ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 27 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΤΩι ΟΝΤΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟΝ τῆς Τουρκίας εἰς τὸν πόλεμον ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν Οὐΐνστων Τσῶρτσιλ, ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὰς προσφοράς μας ἀπέστειλε πρὸς τὸν ναύαρχον Κάρρ, ἀρχηγὸν τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀποστολῆς, τὸ ἑπόμενον ὑπὸ χρονολογίαν 21 Αὐγούστου (παλαιὰ ἡμερομηνία) τηλεγράφημα:

«Ἐνώπιον ἐνδεχομένου πολέμου μεταξὺ τῆς Τουρκίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ἀγγλίας–Ἑλλάδος ὡς συμμάχων ἀφ' ἑτέρου τὸ ναυαρχεῖον θεωρεῖ οὐσιώδες, διὰ λόγους ἐπιτελικῆς προνοίας, νὰ ἐξετασθῇ ποία πολιτικὴ πολέμου θὰ ἔπρεπε νὰ τηρηθῇ κατόπιν συνεννοήσεως μὲ τὰ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἑλληνικὰ ἐπιτελεῖα. Αἱ πολιτικαὶ ἀπόψεις θὰ ἀφεθοῦν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν ἑκατέρωθεν κυβερνήσεων. Τὸ ναυαρχεῖον σᾶς ἐπιτρέπει νὰ τὸ πράξητε, ἂν σᾶς τὸ προτείνῃ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις.

Κατ' ἀρχὴν αἱ ἀντιλήψεις τοῦ ναυαρχείου εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

Διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀναμφισβήτητος καὶ ἀποφασιστικὴ ὑπεροχὴ ἐπὶ τῶν τουρκικῶν καὶ γερμανικῶν πλοίων, θὰ δοθοῦν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον, ὡς ἐνίσχυσις, μία μοῖρα καὶ εἷς στολίσκος. Τὸ σύνολον τῶν μικτῶν δυνάμεων θὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν σας μὲ ναυαρχίδα τὸν «Ἀδάμαστον» -ἀγγλικὸν ντρέτνωτ. Ἐὰν αἱ περιστάσεις τὸ ἀπαιτήσουν θὰ ἐνισχυθῆτε ὑπὸ τόσου ἀριθμοῦ σκαφῶν αὐτῆς ἢ τῆς ἄλλης κατηγορίας, ὅσος θὰ ἐκρίνετο ἀναγκαῖος.

Διὰ νὰ σᾶς ἐπιτραπῇ νὰ χρησιμοποιήσετε ὀρθὴν καὶ λογικὴν μέθοδον ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Τουρκίας, ἐπιθέσεως ἥτις θὰ συνίστατο εἰς τὸ νὰ τὴν πλήξετε ἀμέσως εἰς τὰ καίρια, ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ ὤφειλε, χάρις εἰς

τὴν ναυτικὴν ὑπεροπλίαν, νὰ καταλάβη τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως. Οὕτω θὰ ἠνοίγοντο τὰ Δαρδανέλλια, θὰ ἠδύνατο ὁ ἀγγλοελληνικὸς στόλος νὰ εἰσδύση εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ νὰ καταναυμαχήση καὶ νὰ βυθίση τὰ τουρκογερμανικὰ πολεμικά. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ σημείου θὰ ἐγινόμεθα κύριοι τῆς ὅλης καταστάσεως ἐν συνδέσμῳ μὲ τὸν ρωσικὸν στόλον τῆς Μαύρης Θαλάσσης καὶ τὰς κατὰ ξηρὰν ρωσικὰς δυνάμεις.

Τὸ ναυαρχεῖον ἐπιθυμεῖ ὅπως εἰς κοινὴν σύσκεψιν οἱ Ἕλληνες εἰδικοὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ἐξετάσουν ἀμέσως τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, νὰ ἀναφέρετε δὲ τηλεγραφικῶς καὶ ἐν λεπτομερείᾳ εἰς τὸ ναυαρχεῖον τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου γενικὰς ἀπόψεις τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ νὰ πληροφορήσετε ποῖαι θὰ ἦσαν αἱ, κατὰ τὴν γνώμην σας, ἀναγκαῖαι δυνάμεις πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, λαμβανομένου ὡς δοθέντος ὅτι ἐξασφαλίζομεν ἐν πάση βεβαιότητι τὴν μεταφορὰν τῶν στρατευμάτων. Θὰ ἔπρεπε νὰ δώσωμεν ἡμεῖς τὰ ἀναγκαῖα μεταγωγικὰ ἢ πότε καὶ εἰς ποῖον μέτρον θὰ ἠδύνατο μόνη ἡ Ἑλλὰς νὰ παράσχη ταῦτα; Ἔχει ἄλλας ὑποδείξεις νὰ κάμη (ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις); (ὑπογραφὴ) Οὐΐνστων Τσῶρτσιλ».

Ὁ ναύαρχος Κάρρ, συνδεόμενος στενῶς μὲ τὸν βασιλέα, ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν τὸ ἀνωτέρω τηλεγράφημα, τοῦ ὁποίου ἐγὼ ἔλαβα τὸ πρῶτον γνῶσιν μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ μεγάλου πολέμου, ἀπὸ τὸ γνωστὸν σύγγραμα τοῦ κ. Οὐΐνστων Τσῶρτσιλ «Παγκόσμιος κρίσις». Ἠρώτησε δὲ τί ἀπαντᾷ εἰς αὐτὸ ὁ βασιλεύς. Οὗτος ἐδήλωσεν εἰς τὸν ναύαρχον Κάρρ ὅτι δὲν εἶναι διατεθειμένος νὰ πολεμήση κατὰ τῆς Τουρκίας, μόνον δὲ ἂν ἡ Τουρκία ἐπιτεθῆ πρώτη καθ' ἡμῶν θὰ δεχθῆ προθύμως τὴν ἀγγλικὴν πρὸς ἡμᾶς συνδρομήν. Ὁ ναύαρχος Κάρρ συνέταξε τότε ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως τηλεγράφημα πρὸς τὸ ἀγγλικὸν ναυαρχεῖον, μεταδίδων τὴν ἀπάντησιν τοῦ βασιλέως, ὅστις ὅμως τοῦ εἶπεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ τὸ στείλη πρὶν ζητήση τὴν ἔγκρισίν μου.

Ὅταν ὁ ναύαρχος Κάρρ μὲ ἐπεσκέφθη καὶ δεικνύων τὸ ἀπαντητικὸν τηλεγράφημα ποὺ συνέταξε κατὰ συνεννόησιν μετὰ τοῦ βασιλέως, ἐζήτησε τὴν ἔγκρισίν μου πρὸς ἀποστολήν του, ἠρνήθην, ὡς ἦτο φυσικὸν τὴν ἔγκρισιν ταύτην, ἀπέστειλα δὲ ἀμέσως πρὸς τὸν βασιλέα τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον:

«Ὁ Πρωθυπουργὸς πρὸς τὴν Α.Μ. τὸν Βασιλέα
Εἰς Τατόϊον
Ἐν Ἀθήναις τῇ 7η Σεπτεμβρίου (ν.ἡ.) 1914.

Μεγαλειότατε,

Ἐντολῇ τῆς ὑμετέρας μεγαλειότητος ὁ ναύαρχος Κάρρ μοὶ ἐπέδειξε τὸ κείμενον τηλεγραφήματος, ὅπερ συνέταξε ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνδιαλέξεως, ἣν ἔσχε μετὰ τῆς ὑμετέρας μεγαλειότητος εἰς ἀπάντησιν τοῦ σχετικοῦ τηλεγραφήματος τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου.

Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο οὗτινος ἀντίγραφον λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἐσωκλείσω, παρεκάλεσα τὸν ναύαρχον νὰ μὴ διαβιβάση πρὶν λάβη νεωτέραν ἐντολὴν τῆς ὑμετέρας μεγαλειότητος, σπεύδω δὲ διὰ τῆς παρούσης νὰ παρακαλέσω εὐλαβῶς τὴν ὑμετέραν μεγαλειότητα ἵνα ἀποδεχθῆ τὴν παραίτησίν μου, ὅπως ἀποκατασταθῆ ἡ ἁρμονία μεταξὺ στέμματος καὶ ὑπευθύνου κυβερνήσεως εἰς στιγμὰς τόσον κρισίμους διὰ τὸ ἔθνος.

Μετὰ τὰς κατ' ἐξουσιοδότησιν τῆς ὑμετέρας μεγαλειότητος γενομένας ἐκ μέρους μου δηλώσεις πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς τριπλῆς Συνεννοήσεως καὶ τὰ ἀνταλλαγέντα μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς ὑμετέρας μεγαλειότητος τηλεγραφήματα, δὲν νομίζω ὅτι ἡ σημερινὴ ἀπάντησις ὑμῶν εἰς τὸ νέον διάβημα τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως (ναυαρχείου) ἠδύνατο νὰ εἶναι ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀρνεῖται νὰ πολεμήση κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐφ' ὅσον πρώτη ἡ Τουρκία δὲν ἐπιτεθῆ κατ' αὐτῆς.

Ὅπως εἶχα τὴν τιμὴν νὰ εἴπω εἰς τὴν ὑμετέραν μεγαλειότητα δὲν εἶναι δυνατὸν βεβαίως νὰ ἀχθῶμεν εἰς ἐπιθετικὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχομεν ἐξησφαλισμένην τὴν σύμπραξιν τῆς Βουλγαρίας ἢ τὴν ἀπόλυτον τουλάχιστον οὐδετερότητα αὐτῆς. Ἀλλὰ τὸ νὰ δηλοῦμεν ὅτι ἐν οὐδαμιᾷ περιπτώσει, οὐδὲ καὶ τῆς προϋποθέσεως ταύτης ὑπαρχούσης, εἴμεθα διατεθειμένοι νὰ πολεμήσωμεν τὴν Τουρκίαν, πρὶν ἢ αὕτη μᾶς ἐπιτεθῆ, τοῦτο ἀντίκειται προφανῶς εἰς τὰ καλῶς ἐννοούμενα συμφέροντα τοῦ ἔθνους.

Διότι δὲν πρέπει νὰ πλανώμεθα. Ἡ Τουρκία διεξάγει πρὸ πολλοῦ καθ' ἡμῶν πόλεμον ἀκήρυκτον. Ἀφοῦ ἠρνήθη νὰ ἀναγνωρίση τὴν περὶ τῶν νήσων ἀπόφασιν τῶν δυνάμεων, ἤρχισε καὶ συνεχίζει ἔτι διωγμὸν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν Τουρκίᾳ, οὗτινος ἀγριώτερον οὐδένα ἄλλον ὑπέστη ὁ Ἑλληνισμός. Διακόσιαι πεντήκοντα χιλιάδες ὁμογενῶν ἐξεδιώχθησαν ἤδη ἐκ τῆς Τουρκίας, ἐνῷ αἱ περιουσίαι των, ὧν ἡ συνολικὴ ἀξία δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπολογισθῆ ἐλάσσων τῶν 500 ἑκατομμυρίων δραχμῶν –20 ἑκατομμυρίων χρυσῶν λιρῶν– οὐσιαστικῶς ἐδημεύθησαν. Οὐδὲ δύναται νὰ ὑπάρχη ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία ὅτι μὲ τὴν θρασύτητα, τὴν ὁποία φυσικῶς ἐμπνέει εἰς τὴν Τουρκίαν ἡ ὁλόψυχος αὐτῆς ὑποστήριξις ὑπὸ τῆς Γερμανίας, αὔριον θὰ συνεχίση τὸν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου διωγμόν, εἰς εὐρυτέραν κλίμακα, ἐκδιώκουσα τὸν εἰς ἑκατομμύρια ὅλα ἀνερχόμενον ὁμογενῆ πληθυσμὸν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ δημεύουσα τὴν εἰς ἑκατομμύρια ἀνερχομένην περιουσίαν του. Καὶ ἐφ' ὅσον παρουσιάζεται ἡ ἄποψις διεξαγωγῆς πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας μετὰ πολλῶν καὶ ἰσχυρῶν συμμάχων, θὰ ἀπορρίψωμεν τὴν εὐκαιρίαν ταύτην, διὰ νὰ εὑρεθῶμεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διεξαγάγωμεν τὸν πόλεμον τοῦτον μόνοι ἄνευ συμμάχων καὶ ἄνευ φίλων;

Λαμβάνοντες μέρος εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας ὑπὸ τὸν τεθέντα ἤδη ὅρον ἐνεργοῦ συμπράξεως τῆς Βουλγαρίας ἢ τῆς πλήρους ἐξασφαλίσεως τῆς οὐδετερότητός της, οὐδένα ἔχομεν βεβαίως λόγον, οὔτε συμφέρον κανὲν νὰ κηρύξωμεν πόλεμον κατὰ τῶν μεσευρωπαϊκῶν δυνάμεων. Ἀλλὰ καὶ ἂν αὗται μᾶς θεωρήσουν ἐμπολέμους, ὅλαι αἱ κατ' ἀνθρώπινον ὑπολογισμὸν πιθανότητες εἶ-

ναι ὅτι οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἔκβασις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἐν τῇ μέσῃ Εὐρώπῃ, τοπικῶς ἐν τῇ Βαλκανικῇ, ἡ ἐπικράτησις τοῦ συνδυασμοῦ, οὗ μετέχει ἡ Ἀγγλία, ἔσται πλήρης.

Ἀρνούμενοι κατ' ἀρχήν, καὶ ὑφ' οἱασδήποτε προϋποθέσεις, τὴν σύμπραξίν μας εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, δὲν ἀποφεύγομεν τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀναβάλλομεν ἁπλῶς αὐτόν. Καὶ δὲν τὸν ἀναβάλλομεν κἂν ἐπὶ πολύ. Ἡ Τουρκία εἶναι προφανὲς ὅτι δὲν θὰ θελήσῃ ν' ἀποστρατευθῇ πρὶν λύσῃ καὶ τοὺς καθ' ἡμῶν λογαριασμούς της. Οὕτω δὲ ἡ ἐκλογὴ ἡμῶν εἶναι ἐντελῶς περιωρισμένη εἰς τοῦτο. Ἂν θὰ προτιμήσωμεν νὰ διεξαγάγωμεν μόνοι τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας ὅτε, καὶ νικῶντες, μόνον τὰς νήσους δυνάμεθα ν' ἀσφαλίσωμεν, ἀλλ' οὐδαμῶς καὶ τὴν τύχην τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις μάλιστα καὶ ἀγριώτερον θὰ ἐξοντωθῇ μετὰ τὴν τυχὸν νίκην μας, ἢ ἂν θὰ προσπαθήσωμεν τὸν πόλεμον τοῦτον νὰ διεξαγάγωμεν ἐν συμμαχίᾳ τριῶν μεγάλων δυνάμεων, ὅτε ὄχι μόνον τὴν παλιννόστησιν τῶν ἐκδιωχθέντων δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποτελεσματικὴν προστασίαν τοῦ ὁμογενοῦς ἐν Τουρκίᾳ στοιχείου διὰ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ὑποστηρίξεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν τριῶν μεγάλων δυνάμεων.

Ποία ἡ προτιμοτέρα ὁδὸς εἶνε ἀπολύτως προφανές. Ἀλλ' ἐκεῖνο ὅπερ, νομίζω, συγχύζει τὰ πράγματα καὶ γεννᾷ ἐν τῷ πνεύματι τῆς ὑμετέρας μεγαλειότητος καὶ τοῦ κ. Στρέϊτ τάσεις ἀντιθέτους πρὸς τὰς ὑπ' ἐμοῦ ὑποστηριζομένας, εἶνε ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ μὴ δυσαρεστήσωμεν τὴν Γερμανίαν, ἀναλαμβάνοντες πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας ἐν συμπράξει μετὰ ἐχθρικῶν πρὸς αὐτὴν δυνάμεων. Ἀλλ' ἡ ὑμετέρα μεγαλειότης δὲν ἀγνοεῖ ὅτι ὅταν ἡ Ἀγγλία κατὰ τὸ περυσινὸν εἰς Εὐρώπην ταξίδιόν μου ἐδήλου ὅτι εἶναι ἑτοίμη καὶ δι' ἀποστολῆς διεθνοῦς στόλου νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν περὶ τῶν νήσων ἀπόφασιν τῆς Εὐρώπης, ἡ Γερμανία ἐματαίωσε τὸ μέτρον τοῦτο, ἀρνηθεῖσα νὰ προσχωρήσῃ εἰς αὐτό.

Ἡ ὑμετέρα μεγαλειότης γνωρίζει ἐπίσης ὅτι καὶ ὅταν βραδύτερον ἐπροτάθη ὑπὸ τῶν δυνάμεων τῆς τριπλῆς Συνεννοήσεως νὰ γίνῃ χρῆσις αὐστηρᾶς γλώσσης ἐν τῇ διακοινώσει πρὸς τὴν Τουρκίαν περὶ τῶν νήσων, ἡ Γερμανία ἠρνήθη καὶ εἶναι ἤδη αὐτὴ ἡ ἐξοπλίζουσα τὸν τουρκικὸν βραχίονα διὰ τῆς παραχωρήσεως πλοίων, διὰ τῆς παροχῆς χρημάτων καὶ ὅπλων καὶ ἐφοδίων, ἀκόμη καὶ ἀξιωματικῶν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ἐξοπλισμὸς στρέφεται συγχρόνως καὶ καθ' ἡμῶν, ἀφοῦ ἡ Γερμανία διὰ νὰ ἀναγκάσῃ ἡμᾶς ν' ἀθετήσωμεν τὰς πρὸς τὴν Σερβίαν συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις μας, ρητῶς μᾶς ἀπειλεῖ ὅτι, ἐὰν προστρέξωμεν εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων, προσβαλλομένων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἡ Τουρκία θὰ προσβάλῃ ἡμᾶς ἐκ τῶν νώτων. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη διαρκοῦντος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἡ Τουρκία χρησιμοποιηθῇ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ρωσίας μόνον καὶ οὐχὶ καθ' ἡμῶν, δύναταί τις ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἡ Τουρκία –ἂν εὑρίσκεται πρὸς τὸ μέρος τῶν νικητῶν– θὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τοιαύτην ὑπερφροσύνην, ὥστε ὄχι μόνον τὸ ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἑλληνικὸν στοιχεῖον θὰ ἐξοντώσῃ, ἀλλὰ καὶ τὰς

νήσους θὰ μᾶς ἀφαιρέσῃ, ἐνισχυομένη ναυτικῶς ὑπὸ τῆς Γερμανίας, ἐνῷ ἡμεῖς τότε θὰ εἴμεθα ἄφιλοι καὶ ἀβοήθητοι; Ἢ μήπως δὲν γνωρίζομεν ἐκ στόματος αὐτοῦ τοῦ κόμητος Guadt ὅτι ἡ Γερμανία, ἐν ἁρμονίᾳ σήμερον πρὸς τὰς σκέψεις τῆς Αὐστρίας, προτίθεται, ἂν ἡ ἐπικράτησις αὐτῆς ἐν τῷ πολέμῳ εἶναι πλήρης, νὰ δημιουργήσῃ μεγάλην Βουλγαρίαν ἐκτεινομένη μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς, ἵνα χρησιμοποιήσῃ αὐτὴν κατὰ τοῦ σλαβισμοῦ μετὰ τὴν πρόσφατον γερμανικὴν ἀνακάλυψιν, ὅτι οἱ Βούλγαροι δὲν εἶναι Σλάβοι, ἀλλὰ Τάταροι;

Διατί λοιπὸν νὰ δειχθῶμεν τόσον εὐλαβεῖς πρὸς τὴν δύναμιν ἥτις ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐκ παντὸς τρόπου ἐνίσχυσιν τῶν δύο κυριωτάτων ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ–Βουλγάρων καὶ Τούρκων– καὶ διατί ν' ἀδιαφορήσωμεν πρὸς τὰς δυνάμεις ἐκείνας αἵτινες, ἀφοῦ ἐδημιούργησαν καὶ εἰς πᾶσαν περίστασιν ἐπροστάτευσαν τὴν Ἑλλάδα, εἶναι καὶ σήμερον διατεθειμέναι ἐὰν προσβληθῶμεν ὑπὸ τῆς Τουρκίας, νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὸ πλευρόν μας;

Δὲν παραγνωρίζω, μεγαλειότατε, ὅτι ἡ προϋπόθεσις ἣν θέτω εἰς τὴν ἐνεργὸν κατὰ ξηρὰν συμμετοχήν μας μετὰ τῆς τριπλῆς Συνεννοήσεως εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἡ σύμπραξις δηλαδὴ ἢ ἡ ἀσφαλὴς οὐδετερότης τῆς Βουλγαρίας, εἶναι δύσκολον νὰ πραγματοποιηθῇ. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν αἴρει οὐδὲ ἀμβλύνει κἂν τὴν ἀντίθεσιν τῶν τάσεων καὶ ροπῶν, ἥτις ἀρχῆθεν ἐξεδηλώθη μεταξὺ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῆς λοιπῆς κυβερνήσεως, καὶ ἥτις ἀντίθεσις καὶ μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ κ. Στρέϊτ καὶ τὴν προσωρινὴν παραμονὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ὑπουργείῳ φαίνεται μετατρεπομένη εἰς ἀντίθεσιν κατευθύνσεων μεταξὺ στέμματος καὶ κυβερνήσεως.

Ὅπως διευκολύνω τὴν ἀποκατάστασιν τὴν τόσον ἀναγκαίαν, πλήρους ἁρμονίας μεταξὺ στέμματος καὶ ὑπευθύνων αὐτοῦ συμβούλων, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω τὴν παραίτησίν μου καὶ ἐπωφελοῦμαι τῆς εὐκαιρίας νὰ διαβεβαιώσω τὴν ὑμετέραν μεγαλειότητα περὶ τῶν αἰσθημάτων ἀναλλοιώτου πίστεώς μου πρὸς τὸν θρόνον».

(Ὑπογραφὴ) ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Εἰς τὸ αὐριανὸν ἄρθρον θὰ παραθέσω τὴν εἰς τὸ ἔγγραφόν μου τοῦτο σταλεῖσαν αὐθημερὸν ἀπάντησιν τοῦ βασιλέως.

Ἡ στάσις τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἐματαίωσε τὴν ἐκστρατείαν

ΤΟ 12ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΕΙΣ ΤΟ ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΜΟΥ ΤΟΥΤΟ πρὸς τὸν βασιλέα, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον, ἔλαβα ἀμέσως τὴν ἑπομένην ἀπάντησιν.

«(Ἐπείγουσα)

Τατόϊ, 7 Σεπτεμβρίου (ν.ή.) 1914

Φίλε κ. Πρωθυπουργέ,

Ἔλαβα τὴν ἐπιστολήν σας διὰ τὴν ὁποίαν ὁμολογῶ ὅτι κάπως ἠπόρησα. Τὰ ἐπιχειρήματα τὰ ὁποῖα ἀναφέρετε θεωρῶ ἰσχυρότατα καὶ τὰ παραδέχομαι πληρέστατα. Ἄλλως τε τὰ ἐπιχειρήματα αὐτὰ μοῦ εἴχατε καὶ προφορικῶς ἀναφέρει καὶ τὸ Σάββατον, ὅταν σᾶς εἶδα εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ τότε ἤδη σᾶς εἶπον καὶ σᾶς ἔδειξα ὅτι ἐσυμφώνουν. Θὰ ἐνθυμεῖσθε βεβαίως ὅτι προκειμένου περὶ τῆς ἀμοιβῆς τὴν ὁποίαν κατόπιν θὰ ἐλαμβάνομεν διὰ τοὺς κόπους μας, ἐθεώρουν ὅτι ἔπρεπε νὰ τὴν ζητήσωμεν ὡρισμένως, ἢ τουλάχιστον ν' ἀναφέρωμεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἢ νὰ ὑποδεικνύωμεν τὸ εἶδος της, ἐνῶ σεῖς διὰ νὰ μὴ παζαρεύωμεν, ἐκρίνατε μᾶλλον νὰ συμπράξωμεν ἄνευ αἰτήσεως ἀμοιβῆς, ἀφιέμενοι εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τῆς Ἀγγλίας. Τοῦτο φρονῶ ὅτι εἶναι μία nuance, ἥτις δὲν δύναται νὰ τιμηθῇ διὰ τῆς λέξεως διαφωνία. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ προσθέσω ὅτι κατὰ τὴν ὁμιλίαν αὐτήν, καθὼς καὶ κατὰ τὴν σημερινὴν τοῦ ναυάρχου Κάρρ, εἶχα ὑπ' ὄψιν ἐνδεχόμενον πόλεμον κηρυσσόμενον καθ' ἡμῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐλαμβάνομεν ἡμεῖς μέρος εἰς τὸν πόλεμον μεταξὺ τριπλῆς Συνεννοήσεως καὶ Τουρκίας θὰ παρουσιάζετο ἡ ἀνάγκη νέας καὶ ἐμβριθοῦς συνεργασίας μας διὰ νὰ καθορίσωμεν τὴν ἀνάγκην συμπράξεως αὐτῆς, τοὺς ὅρους της κλπ. Ἀλλ' αὐτὰ ὅλα οὐδόλως ἐνδιαφέρουν τὸν ναύαρχον Κὰρρ οὔτε ὑπηρεσιακῶς θὰ συνεζήτουν ἐπ' αὐτοῦ. Εἰς τὸν ναύαρχον εἶπα, εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀνακοινώσεώς του, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζον ἤδη ἀπὸ ὑμᾶς ὅτι θὰ ἀνέθετον τὴν μελέτην τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον, τὸ ὁποῖον καὶ ἄλλοτε εἶχεν ἀσχοληθῇ μὲ αὐτήν, ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀγγλικὸν ναυαρχεῖον ὁμιλεῖ ὡρισμένως περὶ Καλλιπόλεως, τοῦ προσέθεσα ὅτι ἡ μελέτη δυνατὸν νὰ εὕρισκε μᾶλλον συμφέρουσαν ἀπόβασιν ἀπὸ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Αὐτὰ ἐθεώρησε ὡς τέλος τῆς ἐπισήμου ἀπαντήσεώς μου. Κατόπιν, ἐπειδὴ τὸν γνωρίζω καλὰ καὶ εἴχομεν καὶ ἄλλοτε οἰκειοτέρας κάπως ὁμιλίας, τοῦ ὡμίλησα γενικῶς περὶ τῆς καταστάσεως. Γνωρίζει ἐπίσης καλὰ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας καὶ ὡς εἰς γνώστην τοῦ χαρακτῆρος του εἶπα ὅτι ἐγὼ προσωπικῶς θὰ ἐπροτίμων νὰ μᾶς προσβάλῃ ἡ Τουρκία, παρὰ νὰ λάβωμεν ἡμεῖς μέρος εἰς τὸν πόλεμον κηρυσσόμενον ὑπὸ τῆς τριπλῆς Συνεννοήσεως, διὰ νὰ μὴ τὰ χαλάσω προσωπικῶς μὲ τὸν αὐτοκράτορα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Τοῦ εἶπα ἐπίσης ὡς «κουβέντα», ἀφοῦ τοῦ εἶπα πρῶτον ὅτι ἦτο πολιτικὸν ζήτημα τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ λυθῇ μεταξὺ τῶν κυβερνήσεων Ἑλλάδος καὶ Ἀγγλίας καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἰδική του δουλειὰ ὅτι, ἐὰν ἡ Βουλγαρία ἔμενεν ἀμέτοχος εἰς τοιοῦτον πόλεμον, κατόπιν θὰ ἦτο αὐτὴ ἰσχυρὰ καὶ δὲν ἀπεκλείετο ὁ φόβος νὰ ἐζήτει ἀφορμὴν ἐπιθέσεως ἐναντίον μας. Βλέπετε καὶ ἐκ τοῦ τύπου τῆς ὁμιλίας μου ὅτι δὲν τοῦ ἔκαμα ἀνακοινώσεις τὰς ὁποίας νὰ τηλεγραφήσῃ εἰς τὸ ναυαρχεῖον. Δὲν θέλω νὰ ἀδιαφορήσωμεν πρὸς τὰς Δυνάμεις τῆς τριπλῆς Συνεννοήσεως οὔτε νὰ φανῶ εὐλαβὴς πρὸς τὴν Γερμανίαν. Δὲν ζητῶ παρὰ

τὸ συμφέρον τοῦ τόπου καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ ὁποίου ἡ Θεία Πρόνοια μὲ ἔταξεν ἄρχοντα καὶ προσπαθῶ κατὰ δύναμιν νὰ μετέλθω μόνον ἑλληνικὴν πολιτικήν.

Σᾶς εἶπα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς μου ὅτι κάπως ἠπόρησα μὲ τὴν ἐπιστολήν σας. Ὁ λόγος εἶναι ὁ ἑξῆς: Φαίνεται ὅτι νομίζετε ὅτι ἀπὸ τοῦ Σαββάτου, ὅταν σᾶς εἶδον τελευταίαν φοράν, ἤλλαξα γνώμην περὶ τῆς τηρητέας πολιτικῆς καὶ ὅτι τὴν διάφορον γνώμην αὐτὴν ἀνεκοίνωσα πρῶτον εἰς τὸν Κὰρρ καὶ ὄχι εἰς ὑμᾶς.

Ἐπίσης ὅτι ἐσυμφώνησα μὲ διαφορετικὴν γνώμην τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν περὶ τῆς τηρητέας πολιτικῆς εἰς περίστασιν ἥτις ἐνδέχεται νὰ παρουσιασθῇ καὶ ὅτι τὴν νέαν μου γνώμην αὐτὴν τὴν ἐξωτερίκευσα εἰς τρίτον πρόσωπον προτοῦ σᾶς τὴν ἀνακοινώσω. Ἐπροσπάθησα πάντοτε νὰ εἶμαι τίμιος καὶ εἰλικρινὴς εἰς τὰς σχέσεις μου πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν καὶ τὸν κ. Βενιζέλον ὡς ἄνθρωπον. Δὲν νομίζετε ὅτι ἐὰν ἠρωτᾶτο πρῶτον ἐὰν τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦ Κὰρρ εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς γνώμης θὰ ἦτο ἀρκετόν; Ἐν καταφατικῇ δὲ ἀπαντήσει θὰ εἶσθε πάντοτε εἰς καιρὸν νὰ ὑποβάλητε τὴν παραίτησίν σας. Ὡς ἔχουν τὰ πράγματα, δὲν βλέπω λόγον παραιτήσεως καὶ δὲν τὴν δέχομαι.

Ὅλως ὑμέτερος

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.»

Εἰς τὸν ἀναγινώσκοντα μετὰ προσοχῆς τὴν ἀπάντησιν τοῦ βασιλέως, δὲν ἠμπορεῖ νὰ μείνῃ καμμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ βασιλεύς, γράφων αὐτήν, ζητεῖ νὰ διαστρέψῃ ἀναμφισβήτητα γεγονότα. Διότι ὁ ναύαρχος Κὰρρ προσῆλθε καὶ μοῦ ἐπέδειξε τὸ τηλεγράφημα ποὺ εἶχε συντάξει, κατόπιν συνεννοήσεως μὲ τὸν βασιλέα, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου μετεβίβαζε τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ, δηλοῦντος ὅτι ἠρνεῖτο νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Τουρκίας ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ ὅτι μόνον ἂν μᾶς ἐπιτεθῇ ἡ Τουρκία δέχεται τὴν ἀγγλικὴν συνεργασίαν, πρᾶγμα ποὺ ἀπεδείκνυε βέβαια μεγάλην συγκατάβασιν ἐκ μέρους μας! Πῶς νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς ὅτι ὁ ναύαρχος Κάρρ, ὅστις ἦτο εἰς φιλικωτάτας σχέσεις μὲ τὸν βασιλέα, μετέδιδεν ἀλλοιωμένην τὴν μετ' αὐτοῦ συνομιλίαν του ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας συνετάχθη τὸ σχέδιον τοῦ ἀπαντητικοῦ τηλεγραφήματος; Δὲν θέλω ἄλλωστε νὰ ἐπιμείνω ἐπὶ τῆς βασιλικῆς ἐκφράσεως: «τῆς ἀμοιβῆς τὴν ὁποίαν κατόπιν θὰ ἐλαμβάνομεν διὰ τοὺς κόπους μας» ἢ τῆς ἄλλης «διὰ νὰ μὴ τὰ χαλάσω προσωπικῶς μὲ τὸν αὐτοκράτορα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα», ἢ τῆς ἑπομένης, «προσπαθῶ κατὰ δύναμιν νὰ μετέλθω μόνον ἑλληνικὴν πολιτικήν». Αἱ ἐκφράσεις αὐταὶ θὰ ἀναγνωρίσῃ ὑποθέτω καὶ ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅτι δὲν εὑρίσκονται εἰς καμμίαν ἁρμονίαν μὲ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ αἰσθήματος ποὺ ἀναμένει κανεὶς ἀπὸ ἕνα βασιλέα.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων δὲν ἐπιτρέπεται καμμία ἀμφιβολία ὅτι

ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παρεσύρθη ἤδη πρὸ τοῦ πολέμου εἰς συνομιλίας μὲ τὸν Κάϊζερ, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὁ τελευταῖος συνήγαγε τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν περιπτώσει εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρός του, ὅστις ἦτο συγχρόνως καὶ Γερμανὸς στρατάρχης, θὰ ἐπεστράτευε τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ θὰ ἐτίθετο παρὰ τὸ πλευρόν του.

Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται διατί, ὁσάκις παρουσιάσθη εὐκαιρία νὰ ἐξέλθῃ ἡ Ἑλλὰς ἐκ τῆς οὐδετερότητος παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, ὁ βασιλεὺς ἐπιμόνως ἠρνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο.

Ἀλλὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τοῦ ναυάρχου Κὰρρ καθιστᾷ ἐπίκαιρον τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Καλλιπόλεως.

Ὅτι ἡ ἀπόβασις ἑνὸς σώματος ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Φεβρουαρίου 1915, ἐπρόκειτο νὰ στεφθῇ ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας τεκμηριοῦται ἐπαρκῶς ἐκ τῶν ἑξῆς δύο μαρτυριῶν

1ον) Ὅτι κατὰ τὰς ἐκθέσεις τοῦ στρατιωτικοῦ ἡμῶν ἀκολούθου, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἡ ὅλη τουρκικὴ στρατιωτικὴ δύναμις, ἡ εὑρισκομένη εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως, ἀνήρχετο εἰς 7.000 ἄνδρας κατανεμημένους εἰς τὰ διάφορα ἐκεῖ φρούρια πρὸς φρούρησιν αὐτῶν. Ἐπομένως στρατὸς τῆς κινήσεως, δυνάμενος ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς ἀποβάσεως καὶ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν προέλασιν πρὸς κατάληψιν τῆς χερσονήσου δὲν ὑπῆρχε. Καὶ πρέπει νὰ προσθέσω ὅτι πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου καὶ πρὸ τῆς εἰσόδου μας εἰς αὐτὸν ὁ Ἕλλην στρατιωτικὸς ἀκόλουθος εἰς Κωνσταντινούπολιν εἶχε τὰς πλέον ἀξιοπίστους πληροφορίας περὶ τῆς θέσεως καὶ τῶν κινήσεων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀναγνωριζομένας ὡς τοιαύτας καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν στρατιωτικῶν ἀκολούθων τῶν μεγάλων δυνάμεων.

2ον) Ὅτι ὁ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πρεσβευτὴς τῆς Ἀμερικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κ. Μοργκεντάου, δημοσιεύσας μετὰ τὸν πόλεμον σύγγραμμα περὶ τῶν γεγονότων τοῦ πολέμου ὅσων ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ἔλαβε γνῶσιν, βεβαιώνει ὅσα ἀκριβῶς καὶ ὁ στρατιωτικός μας ἀκόλουθος, προσθέτων ὅτι ὡς ἐκ τῆς ἀναμενομένης καταλήψεως τῆς Καλλιπόλεως ὑπὸ τοῦ στρατοῦ μας, αἱ ἀρχαὶ μαζὶ μὲ τὰ σπουδαιότερα ἀρχεῖα ἦσαν ἕτοιμαι, ὅπως ἐγκαταλείψουν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ καταφύγουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας, εὐθὺς ὡς θὰ κατελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ στρατοῦ μας ἡ χερσόνησος τῆς Καλλιπόλεως. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εὑρίσκετο συγκεντρωμένον ὅλον τὸ τροχαῖον ὑλικὸν τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὸν σταθμὸν Σιρκετζῆ.

Ἡ καλὴ πίστις ἐπιβάλλει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι δὲν ἠδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν αὐθεντικωτέρας πληροφορίας περὶ τῆς ἐν Καλλιπόλει καταστάσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐφόσον δὲ ἡ ἀκρίβεια τῶν μαρτυριῶν τούτων δὲν ἠμπορεῖ καλοπίστως ν' ἀμφισβητηθῇ, δὲν θὰ ἰσχυρισθῇ βέβαια ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅτι τὸ ἀποβατικὸν σῶμα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ βοηθούμενον ἀπὸ ἰσχυροτάτην θαλασσίαν δύναμιν τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στόλου, θὰ συνήντα εἰς τὴν ἀπόβασιν καὶ προέλασίν του ἀξίαν λόγου ἀντίστασιν.

Ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἡ κατάληψις τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως, ἐπιχειρουμένη δι' ἑνὸς σώματος ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ βοηθουμένη ὑπὸ ἰσχυροῦ ἀγγλογαλλικοῦ στόλου, ἦτο τελείως ἀσφαλής, θὰ ἐπικαλεσθῶ εἰς τὸ αὔριανὸν ἄρθρόν μου καὶ ἄλλην μαρτυρίαν, ἀκόμη ἐπιβλητικωτέραν ἀπὸ τὸν κ. Μεταξᾶν καὶ ἐνώπιον τῆς ὁποίας οὗτος δὲν ἠμπορεῖ παρὰ ν' ἀποκαλυφθῇ.

Οἱ σύμμαχοι εἶχον ἀποκρούσει τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος

ΤΟ 11ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΑΝΕΓΝΩΣΑΜΕΝ ΜΕΤΑ ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΡΟΣΟΧΗΣ τὰ ἄρθρα τοῦ κ. Βενιζέλου τῆς 27ης καὶ 28ης Ὀκτωβρίου εἰς τὰ ὁποῖα ἀναγράφει τὰ τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ ναυάρχου Κάρρ, τὸ ὑπόμνημά του πρὸς τὸν βασιλέα τῆς 24ης Αὐγούστου 1914 μετὰ τῆς ὑποβολῆς τῆς παραιτήσεώς του καὶ ἔγγραφον πρὸς αὐτὸν αὐθημερὸν ἀπάντησιν τοῦ βασιλέως. Τὰ ἀνεγνώσαμεν δὶς καὶ τρὶς καὶ ὁμολογοῦμεν ἀκόμη, δὲν ἠννοήσαμεν τί θέλει δι' αὐτῶν νὰ ἀποδείξῃ ὁ κ. Βενιζέλος.

Διότι ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔγγραφα καὶ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὰ ἄρθρα τοῦ κ. Βενιζέλου, ἓν ἐξάγεται συμπέρασμα:

Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Τουρκίαν καί, ἂν ἠναγκάζετο πρὸς τοῦτο, ἐπεζήτει τουλάχιστον νὰ ἐπιτύχῃ σοβαρὰ καὶ ἀσφαλῆ ἀνταλλάγματα, ἐνῷ ὁ κ. Βενιζέλος ἤθελεν ὁπωσδήποτε καὶ ἀμέσως τότε (Αὔγουστος 1914) τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

Καὶ ποῖος τοῦ εἶπεν ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω; Τί εἴπαμεν ἡμεῖς ἐξ ἀρχῆς;

Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐθεώρει χάριν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ἀσύμφορον τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, ἐθεώρει δὲ ἐπὶ πλέον, τότε τουλάχιστον, λίαν ἀμφίβολον τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τῶν Δαρδανελλίων, τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην θὰ ἀποδείξωμεν ἡμεῖς ὡς ἀδύνατον ἰδίως τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915 εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας, ἀναμένοντες πρῶτα νὰ ἐξαντλήσῃ τὴν περὶ τοῦ ἐναντίου ἐπιχειρηματολογίαν του ὁ κ. Βενιζέλος.

Ὅτι ἀντιθέτως ὁ κ. Βενιζέλος ἐθεώρει ἐπιβεβλημένον καὶ μελλοντικῶς ἀναπόφευκτον τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, ἐπροτίμα δὲ νὰ τὸν κάμῃ τότε, ἐκτιθέμενος ἔστω καὶ εἰς μίαν καταστροφὴν εἰς τὰ Δαρδανέλλια, ἀλλ' ὁπωσδήποτε μετὰ τῶν συμμάχων, παρὰ ἀργότερα μεταπολεμικῶς, μόνος, ἔρημος συμμάχων, τῆς Τουρκίας ὑποστηριζομένης ὑπὸ τῶν συμμάχων της.

Ὅτι ὁ βασιλεὺς διὰ τῶν ἐγγυητικῶν ἐγγράφων τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της ἐξησφάλιζε ἀναγνώρισιν τῆς Τουρκίας διὰ τὰς νήσους καὶ τὴν ὑπόσχεσιν προστασίας τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν καὶ τὴν ἐγγύησιν τῆς Γερμανίας δι' ὅλων της τῶν μέσων διὰ τὴν τήρησιν τῶν ὑποσχέσεων τού-

των, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ δεσμευθῇ ἡ Ἑλλὰς δι' ὁριστικῆς ὑποσχέσεως οὐδετερότητος. Παρ' ὅλων δὲ τῶν κεντρικῶν συμμάχων ἀνεγνωρίσθησαν ταῦτα, καὶ οὐχὶ μόνον παρείχετο ἐγγύησις διὰ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἐδαφικαὶ ἐπεκτάσεις της ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ προσεφέροντο.

Ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἐξησφάλιζε, παρὰ ὑπόσχεσιν τῆς Ἀγγλίας περὶ σοβαρῶν παραχωρήσεων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας, ἐπ' ἀνταλλαγῇ τῆς Καβάλας παραχωρουμένης ἀμέσως εἰς τὴν Βουλγαρίαν, τὰς ὁποίας παραχωρήσεις, ὡς εἴδομεν, ἡ Ἑλλὰς θὰ ὤφειλε νὰ πραγματοποιήσῃ διὰ τῶν ἰδίων της δυνάμεων.

Ἡ αἴτησις αὕτη περὶ Καβάλας προβαλλομένη ἑκάστοτε, ἀπεσύρετο κατόπιν διὰ νὰ ξαναπροβληθῇ ἐκ νέου ἀργότερα.

Ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος μολονότι ἐπίστευε τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον καὶ μεταπολεμικῶς ἀκόμη ἀναπόφευκτον, ἐν τούτοις, ἐφωδίασε τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου» μὲ γαιάνθρακας διὰ νὰ πλεύσωσιν εἰς Δαρδανέλλια καὶ γίνωσι κτῆμα τῆς Τουρκίας, καίτοι εἶχεν εἰδοποιηθῇ ἐκ Βερολίνου παρὰ τοῦ πρέσβεώς μας, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ σκοπὸς τοῦ πλοῦ τῶν «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου» εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον.

Ὅτι τὰς ἐπανειλημμένας του προτάσεις περὶ ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Τουρκίας εἰς Δαρδανέλλια ἀπέρριψαν οἱ σύμμαχοι, ἰδιαίτατα δὲ ἡ Ρωσία. Ἀνέφερα εἰς προηγούμενα ἄρθρα μου τὰς δοθείσας εἰς αὐτὸν ἀπαντήσεις καὶ θα ἀναφέρω ἐδῶ λεπτομερέστερον τὴν ἀπόρριψιν τῶν προτάσεών του τοῦ Αὐγούστου 1914.

Ἔχει τίποτε νὰ ἀντιλέξῃ εἰς ὅλα αὐτὰ ὁ κ. Βενιζέλος;

Ἂς ἔλθωμεν τώρα καὶ εἰς τὸ ἐπεισόδιον Τσῶρτσιλ–Κὰρρ–Βενιζέλου–βασιλέως.

Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἁπλούστατον. Ὁ Τσῶρτσιλ ἀνέθεσε τὴν 21ην Αὐγούστου (π.ἡ.) εἰς τὸν ναύαρχον Κὰρρ νὰ μελετήσῃ μετὰ τῶν ἑλληνικῶν ἐπιτελείων ξηρᾶς καὶ θαλάσσης μίαν ἐνδεχομένην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Δαρδανελλίων. Κατόπιν τούτου, ὁ ναύαρχος Κὰρρ εἶδε τὸν βασιλέα, κατόπιν τὸν κ. Βενιζέλον καὶ ὁ κ. Βενιζέλος θυμώσας, ὡς διηγεῖται καὶ διὰ τοὺς λόγους ποὺ ἐκθέτει, ὑπέβαλε τὴν 24ην Αὐγούστου (π.ἡ.) 1914 διὰ μακροῦ υπομνήματος πρὸς τὸν βασιλέα τὴν παραίτησίν του. Ὁ βασιλεὺς ἀπήντησε τὴν ἰδίαν ημέραν διὰ μακρᾶς ἐπιστολῆς καὶ τοῦ ἔδωκε πλήρεις ἐξηγήσεις. Τὴν 26ην Αὐγούστου (μετὰ δύο ἡμέρας) ὁ κ. Βενιζέλος ἀπέσυρε τὴν παραίτησίν του. Τὴν 26ην Αὐγούστου (π.ἡ.) ὁ ναύαρχος Κὰρρ τῇ ἐντολῇ τοῦ βασιλέως συνηντήθη μεθ' ἡμῶν, δηλ. τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ γ. ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ γ. ἐπιτελείου τοῦ στόλου καὶ ἐμοῦ ἐν τῷ γ. ἐπιτελείῳ τοῦ στρατοῦ καὶ συνεζητήσαμεν ὅλας τὰς περιπτώσεις ἑνὸς πολέμου τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Τουρκίας, καὶ ἰδίως ὅ,τι ἀφεώρα τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Δαρδανελλίων. Τὰ συμπεράσματά μας, ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἐκράτησα διὰ λεπτομεροῦς σημειώματος. Δὲν τὰ ἀναφέρω διότι θὰ ἐκθέσω τὸ ὅλον ζήτημα τῶν Δαρδανελλίων λεπτομερῶς εἰς νεώτερα ἄρθρα μου, ἀφοῦ τέλος πάντων, ὁ κ. Βενιζέλος μᾶς ἐξέθεσε χθὲς τὴν περὶ Δαρδανελλίων ἐπιχειρηματολογίαν του.

Ἀλλὰ ἡ σύσκεψις αὕτη μετὰ τοῦ ναυάρχου Κάρρ, ἔγινε μὲν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Τσῶρτσιλ, δὲν ἔσχεν ὅμως ἀπολύτως οὐδὲν ἀποτέλεσμα.

Διατί;

Μᾶς τὸ διηγεῖται ὁ ἴδιος ὁ κ. Τσῶρτσιλ, εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του περὶ τοῦ μεγάλου πολέμου, τόμος 1ος, ὡς ἐξῆς:

«Τὴν 6ην Αὐγούστου 1914 ὁ κ. Βενιζέλος, τότε πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, μετὰ συγκατάθεσιν τὴν ὁποίαν, παραδόξως εἶχεν ἐπιτύχει ἀπὸ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἔθεσε κατηγορηματικῶς εἰς τὴν διάθεσιν τῶν δυνάμεων τῆς Ἀντάντ, ὅλον τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον τῆς Ἑλλάδος, εἰς οἱανδήποτε στιγμὴν ἤθελον ἐπιθυμήσει ταῦτα οἱ σύμμαχοι. «Ἡ μεγαλοπρεπὴς αὕτη προσφορά, γενομένη τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ὅλα ἦσαν τόσον ἀβέβαια, καὶ μάλιστα ἀκόμη προτοῦ συγκροτηθῇ ἡ ἐν Γαλλίᾳ μεγάλη μάχη, μὲ ἔθεσεν εἰς μέγαν πειρασμόν». «Συνδυασμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, μετὰ τῆς μοίρας τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου τῆς Μεσογείου παρεῖχε τὸ μέσον νὰ κανονίσωμεν τὰς δυσκολίας τῶν Δαρδανελλίων, διὰ τοῦ ταχυτέρου καὶ ἀποτελεσματικωτέρου τρόπου». –«Ἐν τούτοις», ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Τσῶρτσιλ, «ὁ σὲρ Ἔδουαρδ Γκρέϋ, κατόπιν ἐξονυχιστικῶν σκέψεων, συνεβούλευσεν εἰς τὴν κυβέρνησιν (τὴν ἀγγλικὴν) νὰ ἀπορρίψῃ τὴν πρότασιν τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἐφοβεῖτο, καὶ εἶχεν ἀναμφιβόλως ἰσχυροτάτους πρὸς τοῦτο λόγους, ὅτι μία συμμαχία μετὰ τῆς Ἑλλάδος θὰ ἐπέφερεν ἄμεσον πολεμικὴν σύγκρουσιν μετὰ τῆς Τουρκίας καί, ἐνδεχομένως, μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἐφοβεῖτο νὰ ἐκθέσῃ εἰς κινδύνους τὴν Ἑλλάδα χωρὶς νὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ τὴν προστατεύσωμεν. Πρὸ παντὸς ὅμως, δὲν ἤθελε ποσῶς νὰ προκαλέσῃ ἑλληνικὴν ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις προφανῶς θὰ δυσηρέστει τὴν Ρωσίαν».

Ἐν τούτοις, ὁ κ. Τσῶρτσιλ μὴ ἀπογοητευθεὶς ἐκ τῆς ἀρνήσεως ταύτης τοῦ σὲρ Ἔδουαρδ Γκρέϋ, ἐξακολουθεῖ τὰς ἐνεργείας του πρὸς παρασκευὴν ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Δαρδανελλίων. Προκαλεῖ σύσκεψιν Ἄγγλων στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν ἐν Λονδίνῳ, προκαλεῖ καὶ τὴν ἐν Ἀθήναις σύσκεψιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ναύαρχος Κὰρρ νομίζει, ὡς τηλεγραφεῖ εἰς τὸν Τσῶρτσιλ, ὅτι ἐπέτυχε τὴν σύμφωνον γνώμην τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπιτελείου.

«Ἀλλά, ἐξακολουθεῖ, ὁ κ. Τσῶρτσιλ, τὴν 23ην Αὐγούστου (π.ἡ.) (μίαν, ἡμέραν πρὸ τῆς παραιτήσεως τοῦ κ. Βενιζέλου), ὁ κ. Βενιζέλος εἶπεν εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις πρέσβυν μας, ὅτι δὲν ἐφοβεῖτο μεμονωμένην ἐπίθεσιν τῆς Τουρκίας, κατὰ ξηρὰν (διὰ Δυτικῆς Θράκης, τότε ἀνηκούσης εἰς Βουλγαρίαν. Σημ. Μεταξᾶ) καὶ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἐπιτελεῖον ἦτο πεπεισμένον ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀντιταχθῇ κατ' αὐτῆς». –«Ἐὰν ὅμως (λέγει ὁ κ. Βενιζέλος), ἡ Βουλγαρία ἡνοῦτο μετὰ τῆς Τουρκίας, ἐνῶ ἡ Σερβία ἦτο ἀπασχολημένη κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἡ κατάστασις θὰ καθίστατο κρίσιμος. Σχετικῶς μὲ τὰς σκέψεις ταύτας τοῦ κ. Βενιζέλου παρετήρησα εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν (σὲρ Ἔ. Γκρέϋ) τὴν αὐτὴν ἡμέραν ποὺ μοῦ τὰς ἀνεκοίνωσε, (λέγει ὁ κ.

Τσώρτσιλ), ὅτι ἕνα σῶμα ρωσικοῦ στρατοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ μεταφερθῆ ἐξ Ἀρχαγγέλου, ἢ ἐκ Βλαδιβοστόκ, ἢ ἐκ Πὸρτ Ἀρθρούρ, διὰ νὰ προσβάλη τὰ Δαρδανέλλια».

«Ὁ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ, μοῦ ἀπήντησεν ἀποστέλλων μοι ἕνα τηλεγράφημα, τὸ ὁποῖον εἶχε λάβει τὴν ἰδίαν πρωΐαν ἐκ Πετρουπόλεως. Ἔλεγε τοῦτο «ὅτι ἡ Ρωσία, κατόπιν τῶν μεγάλων συγκεντρώσεων γερμανικοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ δυτικοῦ μετώπου τῆς Γερμανίας εἰς τὸ ἀνατολικόν, ἡ Ρωσία ἀνεκάλει πάσας τὰς διαθεσίμους δυνάμεις της ἐξ Ἀσίας καὶ ἐκ Καυκάσου, ὅπου θὰ παρέμενε μόνον ἓν σῶμα στρατοῦ. Κατὰ συνέπειαν, κατὰ τὸ τηλεγράφημα τῆς Πετρουπόλεως, ἡ Ἑλλὰς θὰ ὑφίστατο μόνη ὅλον τὸ βάρος τοῦ πολέμου, ἐκτὸς ἐὰν κατώρθωνε νὰ κατευνάση τὴν Βουλγαρίαν δι' ἐδαφικῶν πρὸς αὐτὴν παραχωρήσεων». Προσέθεσε (ὁ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ) διὰ σημειώματος ὄπισθεν τῆς διακοινώσεως τῆς Ρωσίας: «Ὡς βλέπετε ἐκ τοῦ τηλεγραφήματος τούτου τῆς Πετρουπόλεως, ἡ Ρωσία οὐδεμίαν βοήθειαν δύναται νὰ παράσχη κατὰ τῆς Τουρκίας. Δὲν παραδέχομαι καθόλου ὅτι μᾶς παρουσιάζεται καλὴ εὐκαιρία ἐνεργείας ἐν Μεσογείῳ, ἐκτὸς ἐὰν ἐπέλθη ἀνατροπὴ τῆς καταστάσεως ἐν Γαλλίᾳ».

Μετὰ τὴν ἀπόρριψιν ταύτην τῶν προτάσεων τοῦ κ. Βενιζέλου ὑπὸ τοῦ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ, ὁ κ. Τσώρτσιλ ἐπιμένων ἐν τῷ βιβλίῳ του περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν σκέψεών του, λέγει: «Ἡ πολιτικὴ ἡ ὁποία θὰ ἀπέρρεεν ἐκ τῶν ἀπόψεών μου, θὰ ἦτο βεβαίως, νὰ προσφέρωμεν κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν τὴν Κύπρον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ προσφέρη αὐτὴ τὴν Καβάλαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Συγχρόνως δὲ νὰ ἐξασκήσωμεν τὴν μεγαλυτέραν πίεσιν ἐπὶ τῆς Σερβίας, ὅπως αὕτη παραχωρήση τὸ Μοναστήριον εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἀλλὰ καὶ τὰ μέτρα ταῦτα θὰ ἔφερον ἀποτέλεσμα κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν; Δὲν ἠμπορῶ ν' ἀποφανθῶ περὶ αὐτοῦ», λέγει ὁ κ. Τσώρτσιλ. Καὶ ἐπιλέγει: «Ἡ νίκη τοῦ Μάρνη, παρὰ τὰ ἀντίξοα γεγονότα, ἅτινα κατόπιν τὴν ἐμείωσαν, ἐσταμάτησε πᾶσαν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς ὑποθέσεως ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ. Ἡ Τουρκία ἰσορροπήθη πρὸς στιγμὴν καὶ ἡ στάσις της πρὸς τὴν Ἑλλάδα κατέστη ὀλιγώτερον ἐπιθετική. Τοῦτο φυσικὰ ἐψύχρανεν ἐν Ἀθήναις τὴν ὄρεξιν τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον».

Κατόπιν αὐτῶν ἐρωτῶμεν καὶ ἡμεῖς τὸν κ. Βενιζέλον: Ποῖοι τοῦ ἠρνήθησαν τὴν συμμετοχήν του εἰς τὸν πόλεμον τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914; Καὶ τί πταίει ὁ βασιλεύς;

Ἀλλ' ἐρωτῶμεν καὶ ἕνα ἄλλο:

Μήπως αἱ τόσον ἀνατριχιαστικαὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας σκέψεις τοῦ κ. Τσώρτσιλ καὶ ὁμιλίαι του πρὸς τὸν Γκρέϋ, περὶ παραχωρήσεως τῆς Καβάλας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, αἱ ἀναγόμεναι εἰς τὰς ἡμέρας τὰς πρὸ τῆς 24ης Αὐγούστου, καθ' ἣν ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του εἰς τὸν βασιλέα, τοῦ ἔγιναν γνωσταὶ διὰ βολιδοσκοπήσεως τοῦ σὲρ Ἔλιοτ ὅταν τὴν 23ην Αὐγούστου συνωμίλησε μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐγέννησαν τὴν δυσθυμίαν του τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ἡ ὁποία ἔγινεν ἀντιληπτὴ εἰς πλείστους καὶ τὸν ἔκαμαν νὰ προσποιήθη νὰ εὕρη μίαν ἀφορμὴν νὰ παραιτηθῆ; Εἰς αὐτὸν ἀπόκειται νὰ ἀπαντήση. Διότι πῶς νὰ ἐξηγήσωμεν ὅτι μετὰ τὸ ὑπόμνημά του ἐκεῖνο πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ βασιλέως, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει σήμερον ὡς κακόπιστον, ἀπέσυρε μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὴν παραίτησίν του; Ἐὰν ἐθεώρει καὶ τότε τὸν βασιλέα κακόπιστον, ὤφειλε νὰ ἐπιμείνη εἰς τὴν παραίτησίν του. Μήπως ἐν τῳ μεταξὺ τὸν καθησύχασεν ὁ σὲρ Φρ. Ἔλιοτ σχετικῶς μὲ τὴν Καβάλαν;

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφιβάλλη, ὅτι τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914, ἡ πολιτικὴ τοῦ κ. Βενιζέλου περὶ ἐξόδου ἐκ τῆς οὐδετερότητος ἀπέτυχε, ὄχι διότι τὴν ἀπέρριψεν ὁ βασιλεύς, ἀλλὰ διότι τὴν ἀπέρριψαν οἱ σύμμαχοι καὶ διότι ἐδίστασε περὶ αὐτῆς καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Βενιζέλος ἐκ τοῦ φόβου τῆς Βουλγαρίας, ὡς φαίνεται σαφῶς ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ κ. Τσώρτσιλ, ἀναφέροντος τὰ ὅσα εἶπεν ὁ κ. Βενιζέλος πρὸς τὸν σὲρ Φρ. Ἔλιοτ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τότε θὰ τοῦ ἔγινε διὰ πρώτην φορὰν καὶ νύξις περὶ παραχωρήσεως τῆς Καβάλας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Φυσικά, ὡς λέγει καὶ ὁ κ. Τσώρτσιλ, ἐψυχράνθη τότε ἐν Ἀθήναις ὁ ζῆλος τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ κ. Βενιζέλος, λησμονήσας ὅτι τὴν 6ην Αὐγούστου τοῦ 1914 εἶχε θέσει εἰς τὴν διάθεσιν τῶν συμμάχων ὅλας τὰς στρατιωτικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος, ἄνευ περιορισμοῦ τόπου καὶ χρόνου, ἠρνήθη δὶς καὶ κατὰ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου 1914 καὶ κατὰ τὰ μέσα Ἰανουαρίου 1915 εἰς τοὺς συμμάχους νὰ στείλη τὸν στρατὸν τῆς Ἑλλάδος εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων κατὰ τῆς Αὐστρίας.

Ὁ κ. Βενιζέλος παραθέτων εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1934 ὁλόκληρον τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως τῆς 24ης Αὐγούστου 1914 (κατόπιν τῆς ὁποίας, ἐν τούτοις, ἀπέσυρε τὴν παραίτησίν του) καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς ἡμᾶς μᾶς λέγει: «Αἱ ἐκφράσεις αὗται (τῆς ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως) θ' ἀναγνωρίση ὑποθέτω καὶ ὁ κ. Μεταξᾶς ὅτι δὲν εὑρίσκονται εἰς καμμίαν ἁρμονίαν μὲ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ αἰσθήματος ποὺ ἀναμένει κανεὶς ἀπὸ ἕνα βασιλέα».

Τοῦ ἀπαντῶμεν: Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως, εἶναι ἐπιστολὴ ἑνὸς ἀνθρώπου εἰλικρινοῦς ἀνοίγοντος τὴν ψυχήν του πρὸς ἕτερον ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζεν ἐπίσης ὡς ἑαυτὸν εἰλικρινῆ, ἀφοῦ μάλιστα πρὸ ὀλίγων ὡρῶν ἐβεβαίου οὗτος τὸν βασιλέα ἐγγράφως «περὶ τῶν αἰσθημάτων ἀναλλοιώτου πίστεώς του πρὸς τὸν θρόνον». Ὁ βασιλεὺς ἐπλανήθη, δυστυχῶς, καὶ ἐπλήρωσε πολὺ ἀκριβὰ τὴν πλάνην του.

Ἀλλ' ἀφοῦ μᾶς κάμνει τοιαύτας ἐρωτήσεις ὁ κ. Βενιζέλος, μᾶς ἔχει φέρει δὲ ἤδη ὡς μάρτυρα διὰ νὰ στηρίξη τὰς κατηγορίας του καὶ τὸν ναύαρχον Κάρρ, δικαιούμεθα οἱ κατηγορούμενοι καὶ οἱ συνήγοροι αὐτῶν νὰ ἀπευθύνωμεν καὶ ἡμεῖς ἐρωτήσεις τινὰς πρὸς τὸν προσαχθέντα μάρτυρα. Καὶ τὸν ἐρωτῶμεν: Τί φρονεῖ περὶ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ κ. Βενιζέλου; Καὶ ὁ μάρτυς ἀπαντᾶ (Ἀναμνήσεις τοῦ ναυάρχου Κάρρ, ἔκδοσις 1927, σελὶς 194 καὶ περαιτέρω).

«Οἱ χαρακτῆρες τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Βενιζέλου ἀπεῖχον ὡς δύο πόλοι ἀπ' ἀλλήλων. Ὁ πρῶτος (ὁ βασιλεὺς) δὲν ἦτο διπλωμάτης. Ἦτο ἀπολύτως εὐθὺς καὶ τίμιος στρατιώτης, μὲ μεγάλο μυαλὸ διὰ πόλεμον, στρατηγικὸν καὶ τακτικόν. Ἦτο καὶ εἰς τὰ ἐλάχιστα ἀπολύτως εἰλικρινὴς καὶ ἀπεστρέφετο τὴν ραδιουργίαν. Ἐμερίμνα ὅσον τοῦ ἦτο δυνατὸν διὰ τὸ καλὸν τῶν ἁπλῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν μικρῶν ἀνθρώπων. Ἴσως πολὺ περισσότερον παρ' ὅ,τι ἐμερίμνα διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις. Ἐμίσει τὴν ἀδικίαν καὶ εὐκόλως συνεκινεῖτο ἀπὸ τὴν θλῖψιν ἢ δυστυχίαν τῶν ἄλλων. Ἡ μόνη του φιλοδοξία ἦτο τὸ καλὸν τῆς χώρας του καὶ ἡ εὐδαιμονία τοῦ λαοῦ του».

«Ὁ κ. Βενιζέλος ἦτο δικηγόρος ἐκ Κρήτης, ἐπαναστάτης πιστεύων εἰς ἀποστολήν του ἐν τῷ βίῳ, μέγας ρήτωρ μὲ μεγάλην δύναμιν μαγνητισμοῦ. Ἦτο γεμάτος ἀπὸ ἀκτινοβολούσας ἰδέας, ἀλλὰ ζευγαρωμένας μὲ ζηλοτυπίαν, ἡ ὁποία ἔφθανε σχεδὸν μέχρι τρέλας, ὁσάκις κανεὶς ἄλλος ἤθελε νὰ πάρῃ καὶ αὐτὸς μερίδιον εἰς τὴν λαϊκὴν πίστωσιν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον οὐδέποτε ἄφινε νὰ μείνῃ εἰς τὴν θέσιν του ὑπουργός του ὅστις ἤθελε νὰ ἔχῃ καὶ αὐτὸς ἰδέας ἰδικάς του. Ἦτο γεννημένος ραδιοῦργος καὶ ἔδιδε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐπροτίμα νὰ κάμνῃ τὴν δουλειάν του μᾶλλον μὲ μανοῦβρες, παρὰ μὲ τὰς ἀνοικτὰς μεθόδους ποὺ μετεχειρίζετο πάντοτε ὁ βασιλεύς του. Ἦτο ἀνώτερος χρημάτων, ἀλλ' ἡ ἀδυναμία του ἐνέκειτο εἰς τὴν ἀφάνταστον ματαιοδοξίαν του. Ἐπεθύμει νὰ ἀναγραφῇ εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς παλινορθωτὴς τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ κανεὶς ἄλλος νὰ μὴ εἶναι συνεταῖρος του εἰς τὸ μεγάλον του ἔργον, ἀλλὰ μόνον αὐτός. Εἰς τοῦτο ἐνέκειτο ἡ μεγάλη ἀδυναμία τοῦ ἀνδρός. Μία ἄλλη του ἀδυναμία ἦτο ἡ ἀπόλυτος περιφρόνησίς του πρὸς τὴν ὀρθοφροσύνην διὰ κάθε πρᾶγμα καὶ ἡ τάσις του νὰ δίδῃ προσοχὴν εἰς κάθε παραμῦθι τὸ ὁποῖον ἔφθανεν εἰς αὐτὸν ἀπὸ οἱανδήποτε πηγήν, ὁσονδήποτε ἀναξιόπιστον. Τοῦτο προήρχετο ἀπὸ τὸν καχύποπτον χαρακτῆρα του, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὑπωπτεύετο τοὺς πάντας». Ὁ μάρτυς λέγει ἐν συνεχείᾳ ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος οὐδεμίαν ᾐσθάνετο συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἁπλοὺς στρατιώτας καὶ ναύτας καὶ τοὺς ὑπαξιωματικοὺς καὶ διηγεῖται διάφορα χαρακτηριστικὰ ἐπεισόδια εἰς ἀπόδειξιν, ἐπίσης δὲ ἐπιμένει ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος δὲν εἶχε καμμίαν ἰδέαν διὰ τὰ ναυτικὰ πράγματα καὶ ἐπιλέγει:

«Ἂν καὶ ὅσα εἶπα εἶναι ἀρκετά, θὰ ἠδυνάμην νὰ φέρω πολλὰ παραδείγματα διὰ νὰ δώσω μίαν ἰδέαν διὰ τὸν ἔξυπνον αὐτὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἀνέτρεψε τὴν δυναστείαν καὶ τὸ σύνταγμα, τὰ ὁποῖα ἠγάπα ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ τέλος μετὰ τὴν δολοφονίαν ἑκατοντάδων ἐκ τῶν πολιτικῶν του ἀντιπάλων, ἀφῆκε τὴν Ἑλλάδα σπαρασσομένην ἐν μέσῳ συγκρουομένων παθῶν καὶ μὲ στρατὸν καὶ στόλον καταντήσαντας ἁπλὰς σκιάς, εἰς τὸ ἔλεος τῶν πρὸς βορρᾶν, ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς γειτόνων της».

Ταῦτα ἀνεγράφοντο τὸ 1927 εἰς τὸ ἄνω μνημονευθὲν βιβλίον τοῦ ναυάρχου Κάρρ, τοῦ ὁποίου τὴν μαρτυρίαν ὁ κ. Βενιζέλος ἐπεκαλέσθη εἰς τὰς

κατὰ τοῦ βασιλέως προχθεσινάς του κατηγορίας, ὅπως δι' αὐτῶν ἀνατραφῇ ἑλληνοπρεπῶς ἡ νέα γενεά, ἤτοι αἱ δεκατρεῖς νεώτεραι κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων.

Ἄλλα ὑπεστήριζε πρὸ τοῦ πολέμου καὶ ἄλλα βραδύτερον, ὁ Ἰω. Μεταξᾶς

ΤΟ 13ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 29 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

Η ΑΛΛΗ ΕΠΙΒΛΗΤΙΚΩΤΑΤΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ, τὴν ὁποίαν ἀνήγγειλα εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον μου, ὅτι θὰ ἐπικαλεσθῶ, εἶναι ἡ μαρτυρία αὐτοῦ τούτου τοῦ πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ μεγάλου πολέμου κ. Μεταξᾶ, ἐνώπιον τῆς ὁποίας εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κύψῃ τὴν κεφαλήν, ὁ μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου τούτου κ. Μεταξᾶς. Πράγματι, ὡς διηγήθην ἤδη εἰς τὸ 3ον ἄρθρον τῆς παρούσης σειρᾶς, ἕνεκα τῆς ἀνησυχίας ποὺ ἐδοκίμαζεν ἡ κυβέρνησίς μου, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου, ἐκ τῆς προβλέψεως ὅτι, μόλις ἡ Τουρκία παρελάμβανε τὰ δύο θωρηκτά, ποὺ εἶχε παρηγγελμένα εἰς ἀγγλικὰ ναυπηγεῖα καὶ ἀπέκτα οὕτω ναυτικὴν ἀπέναντί μας ὑπεροπλίαν, θὰ μᾶς ἐπετίθετο διὰ νὰ μᾶς ἀφαιρέσῃ τὰς νήσους, τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ στρατοῦ, τοῦ ὁποίου ὑπαρχηγὸς ἦτο ὁ κ. Μεταξᾶς, ἤδη ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαΐου 1914, ὑπεστήριζεν ὅτι ἔπρεπε, πρὶν παραλάβῃ ἡ Τουρκία τὰ νέα θωρηκτά της, νὰ ἐπιτεθῶμεν κατ' αὐτῆς, καταλαμβάνοντες τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως καὶ ἐξαναγκάζοντες οὕτω αὐτὴν ν' ἀναγνωρίσῃ διὰ συνθήκης τὴν κυριαρχίαν μας ἐπὶ τῶν νήσων.

Ἡ μελέτη δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης εἶχε γίνει ἤδη πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ μεγάλου πολέμου, τὰ ἀναγκαῖα σχέδια εἶχαν ἐκπονηθῆ καὶ εἶχεν ἀρχίσει μάλιστα ἤδη ἡ κατασκευὴ τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἀποβάσεως σχεδίων.

Πῶς ὁ κ. Μεταξᾶς, ὁ ὁποῖος ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου συνίστα τὴν ἐπιχείρησιν τῆς καταλήψεως τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως, ἀναλαμβανομένην ὑπὸ μόνων τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων, ὅταν ὁ πόλεμός μας κατὰ τῆς Τουρκίας δὲν ἠμποροῦσε νὰ βλάψῃ τὰ γερμανικὰ συμφέροντα, πῶς ὁ ἴδιος ἄνθρωπος εὕρισκε τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην κατ' ἐξοχὴν ἐπικίνδυνον, ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀναληφθῇ ἐν συμμαχίᾳ μὲ τρεῖς μεγάλας δυνάμεις καὶ μὲ τὴν ἐνεργὸν σύμπραξιν ἰσχυροτάτου ἀγγλογαλλικοῦ στόλου; Διότι δὲν ἦτο βέβαια ἐπαρκὴς λόγος ἡ ἐπιχείρησις, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ἀσφαλής, ἐπιχειρουμένη ἀπὸ μόνους ἡμᾶς, νὰ μεταβληθῇ, ἐπιχειρουμένη ἐν συμπράξει ἰσχυροτάτου ἀγγλογαλλικοῦ στόλου εἰς ἐπικίνδυνον, μόνον καὶ μόνον διότι ἡ ἐπιχείρησις αὕτη θὰ ἔβλαπτε τώρα τὰ γερμανικὰ συμφέροντα.

Ὁ κ. Μεταξᾶς θὰ παρατηρήσῃ ἴσως ὅτι ἡ ἐπιχείρησις κατὰ τῆς Καλλιπόλεως, γινομένη τὸ θέρος τοῦ 1914, ἦτο περισσότερον εὔκολος, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς χερσονήσου τουρκικὴ στρατιωτικὴ δύναμις ἦτο τότε ἀκόμη

ἀσθενεστέρα παρὰ ἐκείνη τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1915. Καὶ ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι βάσιμος. Ἀλλὰ τίνα σημασίαν εἶχε τὸ ὅτι ἡ τουρκικὴ στρατιωτικὴ δύναμις ἐπὶ τῆς Καλλιπόλεως εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ αὐξηθῆ, ἀφοῦ ἡ αὔξησις αὕτη δὲν ὑπερέβαινε τὰς 7 χιλιάδας ἀνδρῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν φύλαξιν τῶν διαφόρων φρουρίων τῆς χερσονήσου καὶ ἦτο ἑπομένως ἀπολύτως ἀνεπαρκὴς διὰ ν' ἀποκρούσῃ σοβαρῶς τὴν ἀπόβασιν.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ κατάληψις τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως, γενομένη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915, θὰ ἀπήτει μεγαλειτέρας ὁπωσδήποτε θυσίας, ποῖος ἄλλος εὐθύνεται διὰ τοῦτο, παρ' αὐτὸς ὁ κ. Μεταξᾶς;

Ὡς ἤδη ἐξετέθη εἰς τὸ 6ον ἄρθρον τῆς παρούσης σειρᾶς, τὸ ἀγγλικὸν ναυαρχεῖον εἶχε διατάξει τὸν ναύαρχον Κὰρρ διὰ τηλεγραφήματος τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1914 (ν.ἡ.) νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὰ ἐπιτελεῖα μας τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, ὅπως παρασκευασθῇ τὸ σχέδιον καταλήψεως τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως. Ἐὰν ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ ἐπιτελεῖον δὲν ἦσαν τόσον τυφλοὶ πρὸς τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα καὶ δὲν ἐφοβεῖτο ὁ πρῶτος μήπως τὰ χαλάσῃ μὲ τὸν Γερμανὸν αὐτοκράτορα «εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα», θὰ ἦτο δυνατὸν περὶ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου νὰ εἶχεν πραγματοποιηθῆ ἡ ἐπιχείρησις τῆς καταλήψεως τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως, ἐπιχείρησις, ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη μελετηθῆ ἀπὸ τὸν μῆνα Μάϊον τοῦ ἰδίου ἔτους ἀπὸ τὸ ἐπιτελεῖον μας. Ἀλλά, ὅπως ἐλέχθη ἤδη, τὸ ἐπιτελεῖον μας, ποὺ συνιστοῦσε τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν τὸν Μάϊον, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τὴν ἀναλάβωμεν μόνοι, τὴν ἀπέστεργεν ἀπολύτως, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τὴν ἀναλάβωμεν ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τὸν στόλον τῆς μεγαλυτέρας ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ κόσμου. Τὸ δυστύχημα ἦτο ὅτι τὸ τηλεγράφημα τοῦ ναυαρχείου πρὸς τὸν Κὰρρ δὲν μοῦ ἀνεκοινώθη οὔτε ἀπὸ τὸν ἴδιον, οὔτε ἀπὸ τὸν βασιλέα, οὔτε ἀπὸ τὸ ἐπιτελεῖον, οἱ ὁποῖοι βεβαίως εἶχον λάβει γνῶσιν αὐτοῦ.

Γνῶσιν αὐτοῦ ἔλαβα τὸ πρῶτον μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Οὐίνστων Τσῶρτσιλ «Ἡ Παγκοσμία Κρίσις». Ὁ ναύαρχος Κάρρ, ἐρχόμενος ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἔγκρισίν μου πρὸς ἀποστολὴν τοῦ ἀπαντητικοῦ τηλεγραφήματος, ποὺ εἶχαν ἀπὸ κοινοῦ παρασκευάσει, μοῦ ἀνήγγειλεν ἁπλῶς, ὅτι ἐνετάλη ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸν ναυαρχεῖον νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸ ναυτικὸν καὶ στρατιωτικὸν ἐπιτελεῖον μας, ὅπως ἐκπονηθῇ μελέτη καὶ σχέδιον καταλήψεως τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως. Ἐὰν μοῦ ἀνεκοινοῦτο τὸ τηλεγράφημα τοῦ ναυαρχείου, ὅτε θὰ ἐμάνθανα ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἦτο ἀποφασισμένη τότε νὰ ὑποστηρίξῃ ἡμᾶς διὰ τοῦ στόλου της πρὸς κατάληψιν τῆς Καλλιπόλεως, θὰ ἐπέμενα διὰ τὴν ἄμεσον ἑτοιμασίαν καὶ ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ἦτο ἀκόμη τότε τὸ κῦρος μου τόσον μεγάλο, διότι τὰ ἀποτελέσματα τῆς γερμανικῆς προπαγάνδας ἐν Ἑλλάδι δὲν εἶχαν δώσει τοὺς καρπούς των, ὥστε ὁ βασιλεὺς πιθανώτατα θὰ εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀκολουθήσῃ τὴν πολιτικήν μου, διὰ νὰ μὴν ἐκτεθῇ ἀνεπανορθώτως ἐνώπιον τῆς ἑλληνικῆς κοινῆς γνώμης ὡς ἐξυπηρετῶν ξένα καὶ ὄχι καθαρῶς ἑλληνικὰ συμφέροντα. Διότι ἡ ἑλληνικὴ κοινὴ

γνώμη ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐννοήσῃ πῶς τὸν Μάϊον τὸ ἐπιτελεῖον μας συνίστα νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν κατάληψιν τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως, ἀπέστεργε δὲ νὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὴν μετὰ 4 μῆνας, ὅτε ἡ ἐπιχείρησις θὰ ἐγίνετο ἐν συμμαχίᾳ καὶ συμπράξει μὲ τὴν μεγαλυτέραν ναυτικὴν δύναμιν τοῦ κόσμου.

Ἀλλὰ οὔτε ἐδῶ σταματοῦν αἱ εὐθῦναι τοῦ κ. Μεταξᾶ. Ὅταν, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου, ἐμελέτησα τὸ ἔργον τοῦ Οὐΐνστων Τσῶρτσιλ «Ἡ Παγκοσμία Κρίσις» ἔμαθα ἐξ αὐτοῦ ὅτι οὗτος τὴν ἐπιχείρησιν τῶν Δαρδανελλίων ἤθελε νὰ ἐνεργήσῃ, ὅπως ἐπεβάλλετο, μὲ σύγχρονον ἀπόβασιν ἀγγλικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως, ὅτι ὅμως, ὅταν ὁ στρατηγὸς Κίτσενερ ἠρνήθη νὰ δώσῃ εἰς τὸ ναυαρχεῖον τὸ ἀποβατικὸν σῶμα, ποὺ εἶχεν ἀρχικῶς ὑποσχεθῆ, ἀπεφασίσθη ἡ ἐπιχείρησις τῆς ἐκβιάσεως τῶν Δαρδανελλίων διὰ μόνου τοῦ στόλου. Εἰς πρώτην συνάντησίν μου μετὰ τοῦ κ. Οὐΐνστων Τσῶρτσιλ ἠρώτησα αὐτόν, διατί ὅταν ὁ στρατηγὸς Κίτσενερ ἠρνήθη νὰ διαθέσῃ τὸ στρατιωτικὸν σῶμα, ποὺ εἶχεν ἀρχικῶς ὑποσχεθῆ, δὲν ἀπηυθύνθη πρός με διὰ νὰ μοῦ ζητήσῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχικῆς προσφορᾶς μας νὰ διαθέσωμεν τὸ ἀναγκαῖον ἀποβατικὸν σῶμα, ὁ κ. Οὐΐνστων Τσῶρτσιλ παρετήρησεν ὅτι μετὰ τὸ ἐπεισόδιον Κὰρρ καὶ τὴν ἔκτοτε στάσιν τοῦ ἐπιτελείου, δὲν ἐτόλμησε νὰ μᾶς ἐμπιστευθῇ τὴν ἐπικειμένην ἐπιχείρησιν, διότι ἐφοβήθη ὅτι αὕτη θὰ κατεδίδετο εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ θὰ ἐχάνετο τὸ στοιχεῖον τοῦ αἰφνιδιασμοῦ.

Ὁ κ. Μεταξᾶς δὲν σοβαρολογεῖ προφανῶς, ὅταν πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἡ ἐπιχείρησις τῆς καταλήψεως τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως, γινομένη παρ' ἡμῶν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1914 ἢ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915, τῇ βοηθείᾳ ἰσχυροῦ ἀγγλικοῦ ἢ ἀγγλογαλλικοῦ στόλου θ' ἀπετύγχανεν, ἐπικαλεῖται τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπέτυχεν ἡ πολὺ βραδύτερον γενομένη ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀπόπειρα τῆς καταλήψεως τῆς χερσονήσου. Διότι, ἐνῷ κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915 καὶ πολὺ περισσότερον τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1914 ἡ ἐπὶ τῆς χερσονήσου εὑρισκομένη τουρκικὴ στρατιωτικὴ δύναμις ἦτο ἀσήμαντος καὶ ἀνίκανος, ὅπως ἀντιτάξῃ ἀξίαν λόγου ἄμυναν, ὅπως ἔγινεν βραδύτερον ἡ ἀπόπειρα καταλήψεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν συμμάχων διὰ μεγαλυτέρων δυνάμεων, ἡ ἐπ' αὐτῆς συγκεντρωθεῖσα τουρκικὴ στρατιωτικὴ δύναμις ἦτο σημαντικὴ καί, μολονότι δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπόβασιν, ὑπῆρξεν ἱκανὴ νὰ παρεμποδίσῃ ἀποτελεσματικῶς τὴν προέλασιν καὶ νὰ ματαιώσῃ τελικῶς τὴν ὅλην ἐπιχείρησιν.

Πῶς ἀκριβῶς ἔχει τὸ ζήτημα τῆς ἐκστρατείας τῶν Δαρδανελλίων

ΤΟ 12ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΟΤΑΝ ΕΙΣ ΤΟ ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, προκειμένου περὶ τοῦ

δυνατοῦ τῆς ἁλώσεως τῶν Δαρδανελλίων ὁ κ. Βενιζέλος προανήγγειλεν ὅτι εἰς τὸ ἑπόμενον ἄρθρον του θὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ ἄλλην μαρτυρίαν, ἀκόμη ἐπιβλητικωτέραν δι' ἐμέ, καὶ ἐνώπιον τῆς ὁποίας δὲν ἠμποροῦσα παρὰ νὰ ἀποκαλυφθῶ, ἀνέμενα μετὰ ἐντατικῆς περιεργείας τὸ ἑπόμενον ἄρθρον του. Ὄντως τὴν ἑπομένην, 29ην Ὀκτωβρίου, ἀνέγνωσα ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἄρθρου του ὅτι ὁ ἐναντίον μου μάρτυς εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος, διότι τὸν Μάϊον τοῦ 1914, μῆνας πρὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, εἶχα ἐπιμείνει ὅπως ἡ Ἑλλὰς καταλάβῃ τὰ Δαρδανέλλια, διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ναυτικὴν πολιτικὴν τοῦ κ. Βενιζέλου, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν εἴχομεν ἀπολέσει τὴν ναυτικὴν ὑπεροχὴν ἀπέναντι τῆς Τουρκίας, καὶ ἠπειλούμεθα νὰ χάσωμεν τὰ κεκτημένα ἐκ τῶν δύο πολέμων. Φαντάζεται λοιπὸν ὁ κ. Βενιζελος, ὅτι δύναται νὰ μὲ ἀποδείξῃ διὰ τούτου ὡς διαφωνοῦντα πρὸς τὸν ἑαυτόν μου. Δύναμαι νὰ τὸν διαβεβαιώσω ὅτι θὰ ἦτο εὐκολώτερον εἰς αὐτὸν νὰ κυριεύσῃ τὰ Δαρδανέλλια, παρὰ νὰ ἀποδείξῃ τοιαύτην ἀσυνέπειαν ἰδικήν μου πρὸς ἐμὲ αὐτόν.

Ἦλθε λοιπὸν ἡ στιγμή, διὰ νὰ ἐκθέσω ὁλόκληρον τὸ ζήτημα τῶν Δαρδανελλίων. Τὴν γένεσίν του, τὴν ἐξέλιξίν του καὶ τὸ ναυάγιόν του. Θὰ στηριχθῶ, εἰς τὴν ἔκθεσίν μου ταύτην, ἐπὶ διαφόρων ἐπισήμων κειμένων ἰδίως δὲ ἐπὶ δύο ἐγγράφων τῶν ὁποίων τὴν σημασίαν ἀφίνω εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου νὰ ἐκτιμήσουν. 1ον) Τοῦ σχεδίου τῆς ἐπιχειρήσεως κατὰ τῶν Δαρδανελλίων, μακρᾶς μελέτης, μετὰ πινάκων, σχεδίων καὶ χαρτῶν, τὴν ὁποίαν ἐξεπόνησα κατὰ Φεβρουάριον, Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον τοῦ 1914, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ὑπὸ τὰς διαταγάς μου ἀξιωματικῶν τοῦ ἐπιτελείου, μετὰ ἀόκνου ζήλου ἐργασθέντων, πρὸς τοὺς ὁποίους, ὅσοι ζῶσιν ἀκόμη, ἀπευθύνω πάλιν καὶ ἐντεῦθεν τὰς βαθυτάτας εὐχαριστίας μου. 2ον) Τοῦ ὑπομνήματός μου πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον τῆς 17ης Φεβρουαρίου 1915, μακροῦ καὶ ἐμπεριστατωμένου.

Ἀμφότερα τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ἀφοῦ ἔλαβε γνῶσιν αὐτῶν τότε ὁ κ. Βενιζέλος, κατετέθησαν ἔκτοτε εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ, καὶ εὑρίσκονται ἀκόμη ἐκεῖ. Ἔχω, ἐννοεῖται εἰς χεῖρας μου ἀντίγραφα αὐτῶν.

Ἐκ τοῦ πρώτου ἰδίως ἐξ αὐτῶν ὁ κ. Βενιζέλος ἤντλησε τὰς ἐντυπώσεις του περὶ τῆς ἐκστρατείας τῶν Δαρδανελλίων, ἀλλὰ καθὼς φαίνεται ἐκ τῶν ὑστέρων λίαν ἐπιφανειακὰς ἐντυπώσεις. Βαθεῖαν καὶ προσεκτικὴν μελέτην, οἵαν ἀπαιτοῦσι τοιούτου εἴδους σχέδια ἐκστρατείας, δὲν ἔκαμε, διότι ἂν τὰ εἶχε μελετήσει, δὲν θὰ παρουσιάζετο σήμερον πρὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ ἀγνοῶν καὶ τὸ ἄλφα ἀκόμη μιᾶς ἐπιχειρήσεως, τὴν ὁποίαν ἐν τούτοις ἀργότερα ἠθέλησε νὰ φορτώσῃ εἰς τὴν ράχην τῆς Ἑλλάδος, αὐτός, ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν καὶ κυβερνήτης τῆς χώρας.

Θὰ μοῦ ἦτο εὔκολον νὰ δημοσιεύσω τὰ ἔγγραφα ταῦτα αὐτούσια. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ χώρου τῶν ἐφημερίδων, τὸν ὁποῖον διαθέτω –θὰ ἐχρειάζοντο δὲ πολλά, πάρα πολλὰ φύλλα ἐφημερίδων διὰ νὰ περιλάβουν τοιαύτας μελέτας–, δὲν εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ κατανοηθῶσιν εὐκόλως ἀπὸ τὸ κοινόν.

Εἶναι μελέται, καθαρῶς στρατηγικοῦ καὶ τακτικοῦ περιεχομένου, τὰς ὁποίας διὰ νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς χρειάζεται νὰ ἔχῃ καλὴν στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν προπαίδευσιν. Θὰ περιορισθῶ λοιπὸν εἰς περιεκτικὴν ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου των, κατὰ τρόπον καταληπτὸν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου, ἀναφέρων αὐτολεξεὶ μόνον τὰς περικοπάς των ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι λύουσιν ὁριστικῶς τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα.

Ἀλλὰ προτοῦ προβῶ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὑπὸ συζήτησιν θέματος θέλω νὰ ἀπαντήσω εἰς ἀπορίας τινὰς τοῦ κ. Βενιζέλου, τὰς ὁποίας ἐκθέτει εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 29ης Ὀκτωβρίου τρ. ἔτους.

Διαμαρτύρεται εἰς τὸ ἄρθρον του ὁ κ. Βενιζέλος, ὅτι μόνον μετὰ τὸ 1925, ὁπότε ἐξεδόθη τὸ περὶ πολέμου βιβλίον τοῦ κ. Τσῶρτσιλ ἔμαθε τὸ τηλεγράφημα τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου πρὸς τὸν ναύαρχον Κάρρ, ὅπως μελετήσῃ μεθ' ἡμῶν τὰ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἄλλως, λέγει, θὰ ἐφρόντιζε ἀμέσως τότε (Αὔγουστος 1914) νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐκστρατεία. Ἀλλ' ἀστειεύεται ὁ κ. Βενιζέλος; Δὲν δημοσιεύει εἰς τὸ αὐτὸ ἄρθρον, ποὺ διαμαρτύρεται οὕτω πῶς, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως τῆς 24ης Αὐγούστου 1914, ἥτις τοῦ λέγει: «Εἰς τὸν ναύαρχον εἶπα, εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀνακοινώσεώς του, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζον ἤδη ἀπὸ ὑμᾶς, (δηλ. ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλον) ὅτι θὰ ἀνέθετον τὴν μελέτην τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὸ γεν. ἐπιτελεῖον κτλ»; Ὥστε ὄχι μόνον ἐγνώριζεν ἀπὸ τότε τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου πρὸς τὸν ναύαρχον Κάρρ, ἀλλὰ αὐτὸς εἶναι, ὅστις καὶ τὴν ἐγνωστοποίησεν πρῶτος εἰς τὸν βασιλέα.

Ἀλλὰ θέλομεν νὰ καθησυχάσωμεν καὶ νὰ παρηγορήσωμεν τὸν κ. Βενιζέλον ὅτι δὲν ἔχασε οὔτε τότε καμμίαν εὐκαιρίαν.

Καὶ πρῶτον ἂς θέσωμεν εἰς τάξιν τὰς χρονολογίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνηθίζομεν ἡμεῖς, ἀλλὰ ὄχι καὶ ὁ κ. Βενιζέλος.

Τὸ τηλεγράφημα τοῦ κ. Τσῶρτσιλ πρὸς τὸν ναύαρχον Κὰρρ ἐστάλη ἐκ Λονδίνου τὴν 12ην Αὐγούστου 1914 (π.ἡμ.). Γνῶσιν ἔλαβεν αὐτοῦ ὁ κ. Βενιζέλος τὴν 23ην Αὐγούστου, ὁπότε καὶ συνωμίλησεν ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ Κάρρ. Τὴν συνομιλίαν ταύτην ἐπηκολούθησε τὴν 24ην Αὐγούστου ἡ παραίτησις τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τὸ μακρὸν αὐτοῦ ὑπόμνημα. Τὴν προηγουμένην ὁ κ. Βενιζέλος ἔσχε μετὰ τοῦ σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ μακρὰν συνομιλίαν περὶ ἧς ἐκθέτει ὁ κ. Τσῶρτσιλ εἰς τὸ βιβλίον του. Τὴν αὐτὴν 24ην Αὐγούστου, ἀπηύθυνεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν κ. Βενιζέλον τὴν ἐπιστολήν του, δίδων τὰς ἀναγκαίας ἐξηγήσεις διὰ τὸ ἐπεισόδιον Κάρρ.

Τὴν 25ην Αὐγούστου ὁ κ. Βενιζέλος εἶχεν ἀποσύρει τὴν παραίτησίν του. Τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς 25 Αὐγούστου ὁ ναύαρχος Κὰρρ ἦλθεν εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ στρατοῦ, ὅπου ἔλαβε χώραν μεταξὺ αὐτοῦ, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ γεν. ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ γεν. ἐπιτελείου τοῦ στόλου καὶ ἐμοῦ, διευθυντοῦ τῆς 1ης διευθύνσεως τοῦ γεν. ἐπιτελείου, ἡ κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ κ. Τσῶρτσιλ καὶ ἐντολὴν τοῦ βασιλέως σύσκεψις.

Κατὰ τὴν σύσκεψιν ταύτην διαρκέσασαν ἐπὶ πολὺ ἀντηλλάγησαν πολ-

λά, καὶ συνεζητήθησαν πολλά. Ἐγὼ ἀνέλυσα εἰς τὸν ναύαρχον Κὰρρ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς περὶ Δαρδανελλίων μελέτης μου τοῦ Ἀπριλίου 1914 καὶ τοῦ παρέστησα ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἦτο δυνατὸν τὰ τέλη Αὐγούστου 1914 ἐν πλήρει εἰρήνῃ, δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν τὰ τέλη Αὐγούστου 1914 ἐν πλήρει πολέμῳ. Τοὺς λόγους ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβάσιζα τὴν πεποίθησίν μου ταύτην, θὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα βραδύτερον, ὅταν φθάσω εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ θέματος. Ἐπηκολούθησεν ἐννοεῖται μακρὰ συζήτησις καὶ ἠκούσθησαν πολλαὶ καὶ διάφοροι γνῶμαι.

Ἂν κατόπιν τῆς συσκέψεως ταύτης ἐτηλεγράφησεν ὁ ναύαρχος Κὰρρ εἰς τὸν κ. Τσῶρτσιλ καὶ τί ἐτηλεγράφησεν δὲν ἔμαθα τότε, οὔτε τότε ἡ θέσις μου ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ τὸ ἐγνώριζα. Τὸ ἔμαθα πολὺ ἀργότερα καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Τσῶρτσιλ, ἀληθινὰ ὅμως καὶ ὄχι ὅπως ὁ κ. Βενιζέλος. Φαίνεται, δὲν γνωρίζω πῶς, οὔτε μὲ ἐνδιαφέρει, ἢ μᾶλλον καὶ μὲ συμφέρει σήμερον, ὁ ναύαρχος Κάρρ, ἔσχε τότε τὴν ἐντύπωσιν ἀσχέτως μὲ τὰς προσωπικάς μου ἀντιρρήσεις, ὅτι ἔχει σύμφωνον τὴν γνώμην τῶν ἐπιτελείων διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην. Ἴσως συνεσκέφθη τὴν ἑπομένην καὶ πάλιν χωρὶς νὰ εἶμαι ἐγὼ παρών. Λέγω, ἴσως, διότι δὲν τὸ γνωρίζω, οὔτε ἔχω ἔνδειξίν τινα περὶ αὐτοῦ. Πάντως τὸ τηλεγράφημα, τὸ ὁποῖον ἔστειλε τὴν 28ην Αὐγούστου (π.ἡμ.) εἰς τὸν κ. Τσῶρτσιλ καὶ τὸ ὁποῖον παραλαμβάνομεν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Τσῶρτσιλ, αὐτολεξεί, ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Συνεβουλεύθην τὸ ἑλληνικὸν γενικὸν ἐπιτελεῖον ἐπὶ τοῦ τηλεγραφήματός σας. Εἶμαι σύμφωνος μὲ αὐτὸ εἰς τὸ ὅτι ἐὰν ἡ Βουλγαρία δὲν ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ τελευταία δύναται νὰ κυριεύσῃ τὴν Καλλίπολιν μὲ τὰς δυνάμεις ποὺ διαθέτει. Ἡ Ἑλλὰς ὅμως δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἐὰν καὶ αὕτη (ἡ Βουλγαρία) δὲν ἐπιτεθῇ συγχρόνως κατὰ τῆς Τουρκίας μὲ ὅλας της τὰς δυνάμεις. Δὲν δέχεται ὡς ἐγγύησιν, ὅτι ἡ Βουλγαρία ὑπόσχεται νὰ μείνῃ οὐδετέρα. Ἐκτὸς τῶν ἐπιφυλάξεων τούτων, τὸ σχέδιον τῆς ἁλώσεως τῶν Δαρδανελλίων εἶναι ἕτοιμον. Ἡ Ἑλλὰς δύναται νὰ παράσχῃ τὰ μεταφορικὰ πλοῖα διὰ τὰ στρατεύματα. Θὰ χρειασθῇ στόλος ἀγγλικὸς ἀπὸ δύο καταδρομικὰ μάχης, ἕνα ἐλαφρῶς θωρακισμένον καταδρομικόν, τρία ἐλαφρὰ καταδρομικὰ καὶ μοῖρα ἀντιτορπιλλικῶν, ὅπως συνοδεύσῃ τὰς μεταφοράς. Τὸ ἐπιτελεῖον καὶ ἐγὼ κατηρτίσαμεν ἀρχικῶς τὸ σχέδιον τοῦτο, ἀλλ' ἤδη ἡ ἐπιχείρησις ἔλαβε μᾶλλον ἐκτεταμένον χαρακτῆρα, ἀφ' ὅτου ἐπεστρατεύθη ἡ Τουρκία καὶ ἀπέκτησε τὰ δύο πολεμικά».

Οὕτω ὁ κ. Τσῶρτσιλ ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του τὰς στρατιωτικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος, ἑτοίμους, κατὰ τὸ τηλεγράφημα τοῦ ναυάρχου Κάρρ, διὰ τὴν ἐπιχείρησιν. Τί λοιπὸν τὸν ἠμπόδισε; Ὁ κ. Βενιζέλος!... Ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον μας ὁλόκληρον τὴν σχετικὴν περικοπὴν ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Τσῶρτσιλ, ἥτις λέγει ὅτι τὴν 23ην Αὐγούστου (π.ἡμ.) ὁ κ. Βενιζέλος, ἐν ὁμιλίᾳ του μὲ τὸν σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ ἐν Ἀθήναις, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν τελευταῖον, διὰ τὴν περίπτωσιν τοιαύτης ἐκστρατείας κατὰ τῶν Δαρδανελλίων, ὅτι «ἐὰν ὅμως ἡ Βουλγαρία ἡνοῦτο μὲ τὴν

Τουρκίαν, ἐνῷ ἡ Σερβία εἶναι ἀπησχολημένη μὲ τὴν Αὐστρίαν, ἡ θέσις μας καθίσταται κρίσιμος».

Τότε, διηγεῖται ὁ κ. Τσῶρτσιλ, ἐπρότεινεν εἰς τὸν ἀνθιστάμενον διὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ νὰ προτείνουν εἰς τὴν Ρωσίαν νὰ φέρῃ ἕνα σῶμα στρατοῦ, εἴτε ἀπὸ τὸν Ἀρχάγγελον εἴτε ἀπὸ τὸ Βλαδιβοστόκ, εἴτε ἀπὸ τὸ Πόρτ Ἀρθούρ, διὰ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Καλλιπόλεως. Ἀλλὰ πρὸς ἀπάντησιν ὁ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ τοῦ ἀνεκοίνωσε τηλεγράφημα ἐκ Πετρουπόλεως, ὅτι ἡ Ρωσία ἀνακαλοῦσα πανταχόθεν τὰ στρατεύματά της, ὅπως τὰ διαθέσῃ εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέτωπον κατὰ τῶν Γερμανῶν δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ παράσχῃ οὐδεμίαν βοήθειαν κατὰ τῆς Τουρκίας, ὥστε, προσθέτει ὁ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ, πρὸς τὸ παρὸν δὲν παραδέχεται ὅτι ὑπάρχει εὐκαιρία ἐνεργείας εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Ὥστε οἱ φόβοι τοῦ κ. Βενιζέλου, ἀπὸ τῆς 23ης Αὐγούστου ἐκφρασθέντος εἰς τὸν κ. Ἔλλιοτ διὰ τὴν Βουλγαρικὴν ἐπίθεσιν, ἐσταμάτησαν –εὐτυχῶς λέγομεν ἡμεῖς– τὴν σχεδιαζομένην ἐπιχείρησιν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι διὰ τοὺς φόβους τούτους, εἶχον οἱ Ἄγγλοι τὸ φάρμακον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ κ. Τσῶρτσιλ. Τὴν ἄμεσον παραχώρησιν τῆς Καβάλας εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Καὶ πιθανώτατα θὰ τὸ ὑπέδειξεν τὴν 23ην Αὐγούστου ὁ σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ εἰς τὸν κ. Βενιζέλον. Ἐξηγεῖται οὕτω καὶ ἡ παραίτησις τοῦ κ. Βενιζέλου τῆς 24ης Αὐγούστου καὶ ἡ κατόπιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως ἀπόσυρσις αὐτῆς μετὰ δύο ἡμέρας. Ἐὰν βέβαια ὁ σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ, λαβὼν γνῶσιν τῆς παραιτήσεως ταύτης ἔσπευσε νὰ τὸν καθησυχάσῃ ὡς πρὸς τὴν Καβάλαν, ἐξηγεῖται κάλλιστα ἡ μὴ ἐπιμονὴ τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὴν παραίτησίν του. Πῶς διέφυγον τὸν κ. Βενιζέλον, τὰ ὅσα ἀναφέραμεν ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Τσῶρτσιλ; Μήπως τὸ ἐμελέτησε μετὰ τῆς αὐτῆς προσοχῆς, μεθ' ὅσης ἐμελέτησε καὶ τὸ σχέδιόν μου τῆς ἁλώσεως τῶν Δαρδανελλίων τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1914; Τότε ἐξηγεῖται τὸ πρᾶγμα.

Ἡ ἑτέρα ἀπορία τοῦ κ. Βενιζέλου, κατὰ τὸ ἄρθρον του τῆς 29ης Ὀκτωβρίου ἐν. ἔτους, εἶναι ὅτι κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Φεβρουαρίου «ἡ ὅλη στρατιωτικὴ δύναμις, ἡ εὑρισκομένη εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως, ἀνήρχετο εἰς 7.000 ἄνδρας, διανεμημένους εἰς τὰ διάφορα ἐκεῖ φρούρια πρὸς φρούρησιν αὐτῶν. Ἑπομένως, στρατὸς κινήσεως, δυνάμενος ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς ἀποβάσεως καὶ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν προέλασιν πρὸς κατάληψιν τῆς χερσονήσου, δὲν ὑπῆρχεν». Ἀπατᾶται δεινῶς. Ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως ὑπῆρχον τὸ τελευταῖον δεκαήμερον τοῦ Φεβρουαρίου περὶ τὰς 7.000 ἄνδρας, γνωρίζει ἄρα γε ὁ κ. Βενιζέλος πόσαι χιλιάδες εὑρίσκοντο εἰς τὰς πλησίον τῆς χερσονήσου ταύτης φρουρὰς τῆς Θράκης καὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τῆς Προποντίδος καὶ πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἕτοιμοι νὰ συγκεντρωθῶσι ταχύτατα εἰς πᾶν ἀπειλούμενον σημεῖον, εἴτε τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως, εἴτε εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ, εἴτε πρὸς τὴν παρὰ τὴν Τένεδον ἀσιατικὴν ἀκτήν; Διότι ὅλα ταῦτα τὰ σημεῖα ἠδύναντο νὰ ἀπειληθῶσι δι' ἀποβάσεως. Δὲν τὸ γνωρίζει ὁ κ. Βενιζέλος. Θὰ τοῦ τὸ μάθωμεν λοιπὸν ἡμεῖς ὅταν

εἰς τὸ ἑπόμενον ἄρθρον μας θὰ ἀναλύσωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μνημονευθέντος σχεδίου ἐκστρατείας μας καὶ θὰ τὸν πληροφορήσωμεν εἰς ποῖα σημεῖα ἦσαν τὰ στρατεύματα ταῦτα καὶ πόση ἡ δύναμίς των.

Εἶναι ἐνταῦθα ἀνάγκη νὰ κάμωμεν ἕνα μικρὸν μάθημα τακτικῆς διὰ τοὺς μὴ στρατιωτικοὺς ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν μας, καὶ δι' αὐτὸν τὸν κ. Βενιζέλον.

Ἕνας στρατός, ὅστις ἔχει νὰ ἀμυνθῇ εἰς ἐκτεταμένην γραμμήν, ἢ καὶ μέτωπον μὲ διαφόρους τομεῖς, ἀπέχοντας ἀπ' ἀλλήλων, ποτὲ δὲν διαθέτει τὰς δυνάμεις του ὅλας ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς γραμμῆς ἢ καὶ ἐφ' ὅλων τῶν δυναμένων νὰ ἀπειληθῶσι τομέων τοῦ μετώπου. Ἐὰν ἔπραττε τοῦτο θὰ ἐκινδύνευε νὰ εἶναι παντοῦ ἀσθενὴς καὶ νὰ ἀχρηστεύσῃ μεγάλο μέρος τῶν δυνάμεών του, τῶν μὴ εὑρισκομένων παρὰ τὸ προσβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ σημεῖον. Ὥστε δὲν κάμνει ἕνας στρατὸς καλῶς διοικούμενος τοιαύτας ἀνοησίας, ἀλλὰ τοποθετεῖ ἐπιτηρητικὰ τμήματα εἰς τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ προσβληθῶσι καὶ κρατῶν τὰς δυνάμεις του συγκεντρωμένας εἰς διάφορα σημεῖα ὄπισθεν καὶ εἰς ἀρκετὴν μάλιστα ἀπόστασιν ἐσωτερικῶς, ὅταν τὸ ἀπειλούμενον μέτωπον εἶναι τόσο μέγα καὶ τόσον ἐσωτερικῶς διακεκομμένον, ὡς τὸ μέτωπον ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ μέχρι τῆς ἔναντι τῆς Τενέδου ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Ἰδίως δὲ θὰ πράξῃ τοῦτο ἕνας συνετῶς διοικούμενος στρατός, ὅταν ἡ ἀναμονὴ τῆς ἐπιθέσεως θὰ εἶναι μακρά, ὅταν θὰ ἀναμένῃ ἑβδομάδας καὶ μῆνας ὄχι μόνον διὰ τοὺς ἄνω λόγους, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀναπαύῃ καὶ συντηρῇ καλῶς τοὺς ἄνδρας του, τὰ κτήνη του καὶ τὸ παντοειδὲς ὑλικόν του. Ὅταν φανῇ ἡ πρώτη ἔνδειξις σοβαρᾶς ἀπειλῆς τοῦ ἐχθροῦ, τότε ἀναλόγως τῶν περιστάσεων συγκεντρώνει ὁ ἀμυνόμενος τὰς δυνάμεις του πρὸς τὸ ἀπειλούμενον σημεῖον. Ὥστε ἂν οἱ Τοῦρκοι εἶχον διαθέσει διὰ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως καὶ κατοχὴν τῶν φρουρίων της –λίαν ἀσημάντων ἄλλως τε ἀπὸ ἀμυντικῆς ἀπόψεως– 7 χιλ. ἄνδρες, ὡς λέγει ὁ κ. Βενιζέλος, ἐγὼ εὑρίσκω ὅτι πολλοὺς διέθεσαν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν. Ἐὰν ἤμουν εἰς τὴ θέσιν των ἐγώ, θὰ διέθετον ὀλιγωτέρους. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι πάντοτε ἔχουν τὴν μανίαν νὰ τοποθετῶσιν ἰσχυρὰς προφυλακὰς ἴσως ἕνεκα τοῦ δυσπίστου χαρακτῆρος των, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν τακτικῶν σκέψεων. Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι πόσους θὰ ἠδύναντο νὰ συγκεντρώσουν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν χερσόνησον ὅταν θὰ ἐνεφανίζετο σοβαρὰ ἔνδειξις ἀπειλῆς αὐτῆς. Αὐτὸ τὸ ἐκθέτω εἰς τὰς μνημονευθείσας μελέτας μου. Ὁ κ. Βενιζέλος ὅταν τὰς ἐδιάβασε, τὸ παρεῖδε. Θὰ τὸν πληροφορήσωμεν ἐπὶ τούτου προσεχῶς.

Μένει τώρα καὶ ἡ τρίτη ἀπορία τοῦ κ. Βενιζέλου, ἡ προερχομένη ἐκ τῆς πληροφορίας τοῦ κ. Μοργκεντάου ὅτι «ὡς ἐκ τῆς ἀναμενομένης καταλήψεως τῆς Καλλιπόλεως ὑπὸ τοῦ στρατοῦ μας, αἱ ἀρχαὶ μαζὶ μὲ τὰ σπουδαιότερα ἀρχεῖα ἦσαν ἕτοιμοι ὅπως ἐγκαταλείψουν τὴν Κωσταντινούπολιν καὶ καταφύγουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας, εὐθὺς ὡς θὰ κατελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ στρατοῦ μας ἡ χερσόνησος τῆς Καλλιπόλεως». Πληροφοροῦμεν τὸν κ. Βενιζέλον ὅτι ἂν ὁ στρατός μας κατελάμβανε τὴν Καλλίπολιν, οὐδεμία μεταφορὰ οἰουδήποτε πράγματος θὰ ἦτο πλέον δυνατὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐὰν οἱ Τοῦρκοι πράγματι ἐφοβοῦντο τοιοῦτον ἐνδεχόμενον, καταλήψεως τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν των, δὲν θὰ ἐπερίμεναν νὰ καταληφθῇ ἡ Καλλίπολις, ἀλλὰ πολὺ πρὶν θὰ μετέφερον τὰ ἀρχεῖα των, τὰς ἀρχάς των καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχαν νὰ διαφυλάξουν, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως ἔπραξαν οἱ Γάλλοι κατὰ τὸ 1914, ὅταν προτοῦ ἀπειληθῇ σοβαρῶς τὸ Παρίσι, μετέφεραν ἐγκαίρως πᾶν ὅ,τι ἔδει νὰ μεταφερθῇ εἰς Βορδῶ.

Ἀλλ' εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἐπικειμένου ἀγῶνος, διὰ τὸν ὁποῖον εἶναι ἥσυχοι οἱ στρατιωτικοί, καταλαμβάνονται ὑπὸ ἀδικαιολογήτων ἀνησυχιῶν αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ καὶ κάμνουν πολλάκις ἑτοιμασίας ἀσκόπους, ὡς ἐὰν ὁ κίνδυνος ἦτο πραγματικός. Δὲν ἐνθυμεῖται ὁ κ. Βενιζέλος τὸ 1912, ὅταν ἡττήθη ἡ ἡμετέρα 5η μεραρχία εἰς τὸ Σόροβιτς, τοῦ ὄγκου τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ νικήσαντος εἰς Γιαννιτσὰ καὶ προελαύνοντος πρὸς Θεσσαλονίκην, ὅτι κατελήφθη ἡ ἐν Ἀθήναις κυβέρνησις ὑπὸ τοιούτου πανικοῦ μήπως ὁ Δζαβὴτ προελάσῃ ἐκ Σόροβιτς πρὸς Λάρισαν καὶ Ἀθήνας!!... ὥστε ὁ κ. Βενιζέλος ἐζήτησε διὰ τηλεγραφήματός του πρὸς τὸν διάδοχον, ὅπως δύο μεραρχίαι ἐκ τοῦ προελαύνοντος πρὸς Θεσσαλονικην στρατοῦ ἀποσταλῶσι ταχέως εἰς Κατερίνην, ἐπιβιβασθῶσι καὶ μεταφερθῶσι θαλασσίως εἰς Βόλον καὶ ἐκεῖθεν διὰ ξηρᾶς πρὸς Λάρισαν διὰ νὰ καλύψωσιν ἀπὸ τὸν Δζαβὴτ τὴν ὁδὸν τῆς πρωτευούσης; Ἐννοεῖται ὅτι ὁ τοιοῦτος φόβος ἐκίνησε τὸ μειδίαμα ἡμῶν εἰς Γιαννιτσὰ καὶ δὲν ἐδώσαμε καμμίαν προσοχὴν εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην τοῦ κ. Βενιζέλου. Τί τὸ παράδοξον λοιπὸν ἐὰν καὶ κατὰ τὸ 1915 ὑπῆρξαν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ πολιτικαὶ ἀρχαὶ ἑτοιμάσασαι τὰ ἀρχεῖα των διὰ ταξίδιον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας;

Τώρα λύσαντες τὰς ἀπορίας τοῦ κ. Βενιζέλου, εἰσερχόμεθα εἰς τὸ ἑπόμενον ἄρθρον μας εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ζητήματος τῶν Δαρδανελλίων.

ΥΓ. Εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ κ. Βενιζέλου 30ῆς καὶ 31ης Ὀκτωβρίου, τὰ γέμοντα χυδαίων ὕβρεων κατὰ τοῦ νεκροῦ βασιλέως Κωνσταντίνου θ' ἀπαντήσω μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τοῦ θέματος τῶν Δαρδανελλίων καὶ θὰ ἐξηγήσω τὴν ἀξίαν τῶν περὶ Πασσάρωφ ἰσχυρισμῶν του.

Ὁ Ἐλ. Βενιζέλος εἶχεν ὁδηγήσει τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν καταστροφὴν

ΤΟ 13ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΕΝΘΥΜΟΥΝΤΑΙ ΒΕΒΑΙΩΣ ΟΙ ΓΗΡΑΙΟΤΕΡΟΙ τῶν ἀναγνωστῶν μας ὑπὸ ποίους δυσμενεῖς ὅρους εὑρέθη ἡ Ἑλλὰς εὐθὺς μετὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 1913 μετὰ τῆς Τουρκίας. Τοὺς συνοψίζομεν ἐνταῦθα διὰ νὰ τοὺς μάθῃ καὶ ἡ νέα γενεά, δηλαδὴ αἱ 13 νεώτεραι κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων διὰ τὴν ἐθνικὴν ἀνατροφὴν τῶν ὁποίων ἀνησυχεῖ τόσον ὁ κ.

Βενιζέλος.

Ἐὰν οἱ βαλκανικοὶ σύμμαχοι ἐνίκησαν τὸ 1912 τὴν Τουρκίαν, τὸ ὀφείλουσι εἰς τὴν ναυτικὴν ὑπεροχὴν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Τουρκίας, καὶ κυρίως εἰς τὸν «Ἀβέρωφ» τοῦ ὁποίου τὴν προμήθειαν δὲν ἐνήργησεν ὁ κ. Βενιζέλος, ἀλλὰ ἡ κυβέρνησις Μαυρομιχάλη. Ἄνευ τῆς ναυτικῆς ὑπεροχῆς, ἡ Τουρκία, κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς μας τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπιτελείου, θὰ εἶχε δυνηθῆ νὰ συγκεντρώσῃ τὸν στρατόν της ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην τρεῖς φορὰς ταχύτερον, ἀφ' ὅ,τι τὸ ἔπραξε τὸ 1912. Συνεπῶς θὰ ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ εἰς Θράκην πολὺ μεγαλυτέραν δύναμιν κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἐπίσης δὲ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ νὰ σχηματίσῃ λίαν ἰσχυρὰν στρατιάν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐπιστράτευσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἰδίως ἡ συγκέντρωσις αὐτοῦ εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς Θεσσαλίας θὰ ὑφίστατο λίαν σημαντικὴν ἐπιβράδυνσιν. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ὁ πόλεμος τοῦ 1912 θὰ ἐλάμβανεν ἐντελῶς ἀλλοίαν ἐξέλιξιν.

Ἀλλὰ καὶ ὅπως διεμορφώθη ἐδαφικῶς τὸ ἑλληνικὸν κράτος μετὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913, ἦτο ἀδύνατον νὰ ζήσῃ ἄνευ πλήρους ὑπεροχῆς κατὰ θάλασσαν ἐπὶ τῆς Τουρκίας. Διότι ἡ Τουρκία ἐπικρατοῦσα κατὰ θάλασσαν, θὰ ἠδύνατο κηρύττουσα τὸν πόλεμον, ὄχι μόνον νὰ καταλάβῃ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, καὶ αὐτὴν τὴν Κρήτην, ἂν τὴν ἤθελεν, ἀλλὰ καὶ νὰ πλήξῃ τὸ ἑλληνικὸν κράτος εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν του, τὸν Σαρωνικὸν κόλπον.

Ἐὰν μάλιστα συνεμάχει καὶ ἡ Βουλγαρία μετὰ τῆς Τουρκίας καθ' ἡμῶν, τῆς Τουρκίας ἐπικρατούσης κατὰ θάλασσαν, τότε ἡ μὲν μεταφορὰ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκ Παλαιᾶς Ἑλλάδος εἰς Μακεδονίαν διὰ Θεσσαλονίκης καὶ Καβάλας, θὰ καθίστατο ἀπολύτως ἀδύνατος, μεταφορὰ διὰ ξηρᾶς θὰ διήρκει ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας, μὴ ὑφισταμένου τοῦ σιδηροδρόμου Λαρίσης–Θεσσαλονίκης, ἀνεφοδιασμὸς δὲ διὰ θαλάσσης, ἔξωθεν, ὄχι μόνον τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς χώρας, ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατος. Θὰ ἐπρόκειτο ἑπομένως περὶ πλήρους καταστροφῆς τῆς Ἑλλάδος.

Ὥστε ἡ πλήρης ναυτικὴ ἐπικράτησις τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Τουρκίας ἦτο τότε ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Πλήρη δὲ ναυτικὴν ἐπικράτησιν διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐννοοῦμεν τὴν ὕπαρξιν ἑλληνικοῦ στόλου, μὲ βαρέα θωρηκτά, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀποκλείσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰ Δαρδανέλλια, καὶ νὰ παρεμποδίσῃ ἀπολύτως πᾶσαν ἔξοδον τουρκικῶν πλοίων. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν ἤρκουν μόνον ἀντιτορπιλλικά, οὔτε ὑποβρύχια, τὰ ὁποῖα ἄλλως τε τότε (1913) ἦσαν ἀτελέστατα, ἀλλὰ πρὸ παντὸς βαρέα θωρηκτά, εἴτε ἰσχυρὰ θωρακισμένα καταδρομικὰ μάχης. Ἡ ἰδέα ὁπλισμοῦ τῆς Ἑλλάδος δι' ἐλαφροῦ μόνον στόλου θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἄμυναν τὸ πολὺ τινῶν μόνον ἀκτῶν της, πάντως ὅμως δὲν θὰ ἠμπόδιζε τὴν ναυτικὴν ἐπικράτησιν τῆς Τουρκίας ἐν τῷ Αἰγαίῳ μὲ ὅλας της τὰς συνεπείας, κατοχῆς ὑπὸ τῆς Τουρκίας τῶν νήσων, καὶ μεγάλης ἐπιβραδύνσεως τῆς συγκεντρώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην.

Μόνον ἡ ἔξοδος τοῦ «Χαμιδιέ», ἑνὸς ἐλαφροῦ καταδρομικοῦ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1912–1913 ἐκ Δαρδανελλίων, διαλαθόντος τὴν προσοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἤρκεσε νὰ διαταράξῃ τὰς μεταφορὰς ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκ Μακεδονίας εἰς Ἤπειρον, τὸν ἀνεφοδιασμὸν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἠπείρου ἐκ Πειραιῶς, ὡς καὶ τὰς μεταφορὰς σερβικοῦ στρατοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης θαλασσίως εἰς Ἀλβανίαν.

Τὴν τόσον ζωτικὴν διὰ τὴν Ἑλλάδα θαλασσίαν ἐπικράτησιν, τὴν ὁποίαν εἴχομεν μέχρι τῆς εἰρήνης τῶν Ἀθηνῶν, κατώρθωσεν ὁ κ. Βενιζέλος εὐθὺς μετ' αὐτὴν νὰ τὴν ἐκχωρήσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν. Καὶ ἰδοὺ πῶς: Τότε ἡ Βραζιλία, ἡ ὁποία κατεσκεύαζε δύο θωρηκτὰ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἤθελε διὰ οἰκονομικοὺς λόγους νὰ τὰ πωλήσῃ πρὸ τοῦ πέρατος τῆς κατασκευῆς των. Ἡ Ἑλλὰς ἥτις ὤφειλε νὰ τὰ ἀγοράσῃ ἀμέσως, ἰσχυροποιουμένη κατὰ θάλασσαν κατὰ τρόπον ἀδιαφιλονείκητον, χάριν αὐτῆς τῆς ὑπάρξεώς της, παρημέλησε τοῦτο, ἐξ ἀφαντάστου, ἂν μὴ ἐγκληματικῆς, ἀφελείας τοῦ κυβερνήτου της. Ἡ Τουρκία ὅμως, παρ' ὅλην τὴν καταστροφὴν ποὺ εἶχε ὑποστῆ, τὰ ἠγόρασεν. Ὑπελογίζετο ἡ ἀποπεράτωσις αὐτῶν τὸ θέρος ἢ τὸ πολὺ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1914, ὁπότε ἡ Τουρκία, κάτοχος αὐτῶν, θὰ εἶχεν εἰς χεῖρας της τὴν ὕπαρξιν τῆς Ἑλλάδος. Τότε ἠνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ κ. Βενιζέλου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν προσεπάθησε νὰ πείσῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς περὶ ἑαυτὸν ὅτι καὶ μὲ ἐλαφρὸν στολίσκον θὰ τὰ ἔβγαζε πέρα ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ ἀπέναντι τῶν διαμαρτυριῶν ὅλων τῶν εἰδικῶν, καὶ τῆς στυγνῆς πραγματικότητος, ἤρχισε στρέφων τὰ βλέμματα παντοῦ ὅπου θὰ ἠδύνατο νὰ εὑρεθῶσιν ἰσοδύναμα πλοῖα πρὸς ἀγοράν. Ἀλλὰ πουθενὰ δὲν εὑρίσκοντο. Πουθενὰ δὲν ἠδύναντο νὰ κατασκευασθῶσι πρὸ τῆς ἀποπερατώσεως τῶν δύο βραζιλιανῶν, τουρκικῶν πλέον, θωρηκτῶν. Ἀπὸ μηνὸς εἰς μῆνα προσήγγιζε τὸ τραγικὸν τέλος τῆς Ἑλλάδος. Τότε ὁ κ. Βενιζέλος, ἔντρομος πρὸ τῶν συνεπειῶν τῆς πολιτικῆς του, μετέβη τὸν χειμῶνα τοῦ 1913–1914 εἰς Εὐρώπην διὰ νὰ εὕρῃ ὑποστηρικτὰς καὶ φίλους, ἢ τουλάχιστον τρόπον συμβιβασμοῦ μὲ τὴν Τουρκίαν εἰς βάρος τῆς ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου κυριαρχίας. Ἐγύρισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς ἀρχὰς τοῦ 1914, ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἡ Τουρκία παρείλκυσε τὰς διαπραγματεύσεις ἀναμένουσα τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν θωρηκτῶν της. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἤρχισε τοὺς διωγμοὺς κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου εἰς βαθμόν, ὥστε τότε ὁ κ. Βενιζέλος ἐφεῦρε καὶ ἐπρότεινε διὰ πρώτην φορὰν τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Ὅταν ἐματαιώθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἡ παρ' ἐμοῦ προταθεῖσα κατ' Ἀπρίλιον 1914 κατάληψις τῶν Δαρδανελλίων, περὶ ἧς θὰ ὁμιλήσω κατωτέρω, ἐν ἀπελπισίᾳ εὑρισκόμενος ἠγόρασε δύο παλαιὰ ἀμερικανικὰ θωρηκτά, τὴν «Λῆμνον» καὶ τὸ «Κιλκίς», τὰ ὁποῖα θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀντιμετωπίσωσι τὰ μετ' ὀλίγον ἕτοιμα νέα θωρηκτὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ ναύαρχος Κὰρρ χαρακτηρίζει ταῦτα, εἰς τὸ περὶ τοῦ πολέμου βιβλίον του (σελ. 196) ὡς γηραιὰ πλοῖα, μὲ πυροβόλα καὶ μηχανὰς ἐφθαρμένας, καὶ ὡς τελείως ἄχρηστα διὰ πόλεμον, ἁδρότατα πληρωθέντα καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀγορὰ ἐσταμάτησε τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἐπὶ μακρὰ ἔτη.

Ἀπὸ τὴν ἀπελπιστικὴν ταύτην θέσιν ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα ἡ ἔκρηξις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ ἡ ἄμεσος κατάσχεσις ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως τῶν ἐν τοῖς ναυπηγείοις τῆς Ἀγγλίας κατασκευαζομένων δύο τουρκικῶν θωρηκτῶν. Ἄλλως τε ὁ μέγας πόλεμος ἐπέφερε ριζικὴν μεταβολὴν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπίαν, νέοι συνδυασμοὶ δυνάμεων ἐνεφανίζοντο, ἡ Τουρκία εἶχεν ἄμεσον ἀνάγκην τῆς φιλίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι τῆς Τουρκίας μετεβάλλετο ριζικῶς καὶ περιστάσεις ἀπροσδόκητοι παρουσιάζοντο διὰ τὴν Ἑλλάδα ὅπως συμβιβασθῇ ὁριστικῶς μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ ὑπὸ ἀρίστους ὅρους, ὅπως διὰ μακρῶν εἰς τὰ προηγούμενα ἄρθρα μας ἐξεθέσαμεν.

Ἀλλὰ ποῖος ἠδύνατο νὰ προΐδῃ ταῦτα τὸν χειμῶνα τοῦ 1913–1914; Τότε καὶ κυβέρνησις καὶ ἐπιτελεῖα ξηρᾶς καὶ θαλάσσης εὑρισκόμεθα, χάρις εἰς τὴν ἀφελῆ ναυτικὴν πολιτικὴν τοῦ κ. Βενιζέλου, πρὸ τῆς τραγικῆς πραγματικότητος τοῦ μετά τινας μῆνας ἐπικειμένου τέλους τῆς Ἑλλάδος. Ἕκαστος φαντάζεται τὴν ἀγωνίαν μας.

Τότε, μὴ βλέπων οὐδεμίαν ἄλλην διέξοδον ἐσκέφθην ὅτι ἐπεβάλλετο εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ παίξῃ τὰ πάντα εἰς νέον προληπτικὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, προτοῦ ἡ τελευταία ἀποκτήσῃ τὰ νέα της θωρηκτά, καὶ ἐφ' ὅσον ἀκόμη ἡ Ἑλλὰς εἶχε πλήρη τὴν ναυτικὴν κυριαρχίαν τοῦ Αἰγαίου. Ἐμελέτησα τὸ ζήτημα, κατήρτισα κατὰ Ἰανουάριον, Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον τοῦ 1914 τὰ σχέδια τοῦ πολέμου, περὶ τῶν ὁποίων προηγουμένως ὡμίλησα, καὶ κατ' Ἀπρίλιον ὑπέβαλα τὴν μελέτην μου εἰς τὸν κ. Βενιζέλον, ὅστις καὶ τὴν ἀπεδέχθη.

Εἰς τὴν μελέτην μου ταύτην, ἐκθέτων πρῶτον τὴν γενικὴν κατάστασιν, ἥτις μᾶς ἐπέβαλλε τὸν πόλεμον, ἐξετάζω πῶς ἠδύνατο ἡ Ἑλλὰς νὰ διεξαγάγῃ τὸν πόλεμον τοῦτον. Καίριον πλῆγμα κατὰ τῆς Τουρκίας ἡ Ἑλλὰς μόνον εἰς Μ. Ἀσίαν θὰ ἠδύνατο νὰ καταγάγῃ μεταφέρουσα ἐκεῖ τὸν στρατόν της, ἀναζητοῦσα καὶ καταστρέφουσα ἐκεῖ τὸν ὄγκον τῶν τουρκικῶν δυνάμεων. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἐθεώρησα ἀδύνατον. Ἐκστρατεία τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς Δυτικῆς Θράκης πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν θὰ ἔφερεν ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατή, διότι θὰ παρεβιάζετο τὸ τότε βουλγαρικὸν ἔδαφος τῆς Δυτικῆς Θράκης. Ἀπέμενε κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ θαλάσσης (Δαρδανελλίων). Ἐθεώρουν τὸ πλῆγμα τοῦτο κατὰ τῆς Τουρκίας ὡς πολὺ ἥσσονος σπουδαιότητος. Διότι, ὡς ἐξέθετον, δι' αὐτοῦ δὲν κατεστρέφοντο αἱ κύριαι δυνάμεις τῆς Τουρκίας, αἵτινες ἦσαν ὁ κατὰ ξηρὰν αὐτῆς στρατός. Ἐξέθετον εἰς τὴν μελέτην μου ὅτι ἡ Τουρκία ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀντίστασίν της, καὶ ἄνευ τῆς Θράκης καὶ τῆς Κωνσταντινουπολεως, ἀγωνιζομένη ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἀλλὰ ἐφρόνουν ὅτι διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἠθικὸς ἀντίκτυπος ἐπὶ τοῦ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Τουρκίας θὰ ἦτο τόσον μέγας, ὥστε ἐθεώρουν πιθανώτατον ὅτι ἡ Τουρκία θὰ ἐπειθαναγκάζετο εἰς εἰρήνην, ἐφ' ὅσον αἱ ὅροι μας θὰ ἦσαν λίαν περιωρισμένοι, μὴ θιγομένων δι' αὐτῶν ζωτικῶν τουρκικῶν συμφερόντων. Καὶ δὴ οἱ ὅροι μας θὰ ἦσαν τρεῖς.

1ον) Πρῶτον καὶ κύριον, ἐκχώρησις εἰς Ἑλλάδα τῶν δύο ἐν Ἀγγλίᾳ κατασκευαζομένων τουρκικῶν θωρηκτῶν. 2ον) Ἀναγνώρισις τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῶν νήσων. 3ον) Παῦσις τοῦ διωγμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Περὶ ἐδαφικῶν παραχωρήσεων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας, οὔτε λόγος ἔδει νὰ γίνῃ. Ἐπομένως κατέληγον εἰς τὴν διὰ τῶν Δαρδανελλίων ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλά, ἐξέθετον, ὅτι ἡ τοιαύτη ἐκστρατεία ΕΔΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΙΦΝΙΔΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΕΡΑΥΝΟΒΟΛΟΣ, μὲ ταχύτατον τὸ ἀποτέλεσμα, ὥστε καὶ ταχυτάτη νὰ εἶναι ἡ ἄνευ μεγάλων ἀπαιτήσεων ἐκ μέρους μας σύναψις τῆς εἰρήνης. Καὶ τοῦτο, ἕνεκα φόβου περιπλοκῶν ἐξ ἐνδεχομένων ἐχθρικῶν πρὸς ἡμᾶς ἐπεμβάσεων ἄλλων βαλκανικῶν κρατῶν καὶ δὴ τῆς Βουλγαρίας, ἀσφαλῶν δὲ ἐπεμβάσεων μεγάλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων.

Ἐξήταζα ἐν τῇ μελέτῃ μου, κατὰ πρῶτον, ἐὰν ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἦτο δυνατὴ διὰ μόνου τοῦ στόλου. Ἔχων ἀρίστας πληροφορίας, περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ πυροβολικοῦ διὰ τοῦ ὁποίου ἦσαν ὡπλισμένα τὰ ὀχυρὰ τῶν Δαρδανελλίων καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ Στενοῦ ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, καθὼς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἀμυντικῶν τῶν Στενῶν μέσων καὶ συγκρίνων τὰ ἐνδεχόμενα μιᾶς τοιαύτης πάλης, κατέληγον εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι μία τοιαύτη ἐπιχείρησις ὑπερέβαινε τὰς δυνάμεις ὄχι μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἀλλὰ καὶ ἑτέρου κατὰ πολὺ ἰσχυροτέρου. Προσέθετα ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη παραδεχόμεθα τὸ θαῦμα, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατέβαλλε τὴν ἀντίστασιν ταύτην τοῦ εἰς διάφορα σημεῖα κατὰ μῆκος τῶν Στενῶν τοποθετημένου βαρέος ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, πάλιν δὲν θὰ κατωρθοῦτο τοῦτο ἄνευ μεγάλων ζημιῶν τῶν πλοίων μας, καὶ ἀπωλείας μέρους αὐτῶν, καὶ ἐκ ναρκῶν ἀκόμη, ὥστε τὰ ὑπολείμματα τοῦ στόλου μας, ἅτινα θὰ κατώρθουν νὰ εἰσπλεύσουν εἰς τὴν Προποντίδα εὐχερῶς θὰ κατεβάλλοντο ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ ἀναμένοντος τουρκικοῦ στόλου. Ἀπέρριπτον τὴν ἰδέαν αἰφνιδιαστικοῦ εἴσπλου τοῦ στόλου μας, ἄνευ κηρύξεως πολέμου καὶ ἄνευ ἀγῶνος πρὸς τὰ τουρκικὰ πυροβολεῖα, διὰ τῶν Δαρδανελλίων εἰς Προποντίδα, τὴν ὁποίαν ἐν τούτοις προέβαλλον τότε μερικοὶ ναυτικοί μας, διότι καὶ ἂν καθίστατο τοῦτο δυνατόν, τί τὸ ὄφελος; Ἕνας στόλος διὰ νὰ ζήσῃ καὶ ἐνεργήσῃ πρέπει νὰ ἔχῃ ἐξησφαλισμένον τὸν ἀνεφοδιασμόν του, συνεπῶς τὴν γραμμὴν τὴν ἑνοῦσαν αὐτὸν μὲ τὰς βάσεις του. Ἐν προκειμένῳ ἡ γραμμὴ τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ στόλου μας διερχομένη διὰ τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων θὰ εὑρίσκετο εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Δηλαδὴ ὁ στόλος μας θὰ ἦτο ἀποκεκλεισμένος εἰς τὴν Προποντίδα ὡς ἐντὸς ποντικοπαγίδος. Καὶ μετά τινα μάταια κατορθώματα θὰ ἔπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Δὲν ἀπέμενε, λοιπόν, διὰ νὰ κατορθωθῇ ὁ εἴσπλους τοῦ στόλου μας διὰ

τῶν Στενῶν εἰς τὴν Προποντίδα, ἐν πλήρει δυνάμει, καὶ μὲ ἐξησφαλισμένον τὸν ἀνεφοδιασμόν του, καὶ μὲ πλήρη ἐλευθερίαν κινήσεων καὶ ἐνεργείας -μὴ λησμονῶμεν ὅτι τοῦτο ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἐπιχειρήσεως- παρὰ ἡ διὰ στρατοῦ κατάληψις τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως, ἡ καταστροφὴ τῶν πυροβολείων της, καὶ ἡ κατασίγασις τῶν πυροβολείων τῆς ἀντίπεραν ἀσιατικῆς ὄχθης τῶν Δαρδανελλίων, καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἡ διὰ στρατοῦ κατάληψις αὐτῆς. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι καὶ τῆς ἀντίπεραν ταύτης ὄχθης ἔδει νὰ καταστῶμεν κύριοι ἢ τουλάχιστον νὰ καταστρέψωμεν τὸ ἐπ' αὐτῆς καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀκτήν, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς εἰς βάθος εὑρισκόμενον πυροβολικόν, διότι ἄνευ τούτου, ἡ διὰ τῶν Στενῶν κίνησις μεταγωγικῶν, ὁπλιταγωγῶν, ἢ καὶ ἐλαφρῶν σκαφῶν τοῦ στόλου δὲν θὰ ἦτο ἀκινδύνως δυνατή.

Θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπιχείρησις αὕτη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1914; Καὶ ὑπὸ ποίους ὅρους; Θὰ τὸ ἐξετάσωμεν αὔριον, συνεχίζοντες συνοπτικῶς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ καταρτισθέντος ὑπ' ἐμοῦ σχεδίου πολέμου καὶ ἐκστρατείας.

Ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Καλλίπολιν καὶ ἡ πλάνη τοῦ Βενιζέλου

ΤΟ 14ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 3 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝ ΛΟΙΠΟΝ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΙΝ τῶν κυριωτέρων σημείων τοῦ ὑφ' ἡμῶν ἐκπονηθέντος σχεδίου πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1914.

Πρὸς κατάληψιν τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως καὶ τῆς ἀντίπεραν ἀσιατικῆς ὄχθης διὰ στρατοῦ, θὰ ἔδει νὰ γίνῃ ἀπόβασις αὐτοῦ εἰς ἓν ἐκ τῶν τριῶν κατωτέρω ἀναφερομένων σημείων, ἢ καὶ εἰς πλειότερα.

1ον) Ἀπόβασις εἰς τὸν ὅρμον τῶν Μπεσικίων, παρὰ τὴν Τένεδον.

2ον) Ἀπόβασις εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ.

3ον) Ἀπόβασις εἰς τὴν ἀκτὴν Ἀναφάρτια ἢ Σούβλα καὶ παρ' αὐτὴν νοτιοδυτικώτερα.

Εἰς τὸ προαναφερθὲν σχέδιον ἐκστρατείας μελετῶ λεπτομερῶς τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ δι' ἕκαστον σημεῖον ἀποβάσεως καὶ ὑφ' ὅλας τὰς ἀπόψεις, δηλαδὴ πρώτης ἀντιστάσεως ἐχθρικῶν πυροβολείων, χρόνου συγκεντρώσεως τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ ἐκ τῶν ὄπισθεν, ναυτικῶν ὅρων, δηλ. ἐπικρατούντων ἀνέμων, κυματισμοῦ θαλάσσης κλπ.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κουράσω τοὺς ἀναγνώστας μου μὲ τὴν μακρὰν ἔκθεσιν τῶν τεχνικῶν αὐτῶν ζητημάτων.

Κατέληγον ἀποκλείων τὴν ἀκτὴν τῶν Μπεσικίων διὰ κυρίαν ἀπόβασιν. Γνωρίζω σήμερον ὅτι ὁ στρατηγὸς Λίμαν φὸν Σάνδερς εἰς πρὸ ἐτῶν δημοσιεύματά του ἐθεώρει τὸ μέρος τοῦτο ἀσθενέστερον διὰ τοὺς Τούρκους. Ἀλλ' ἦτο καὶ πολὺ ἀσθενέστερον διὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀποβατικοῦ στρατοῦ. Ὁ ὅρμος οὗτος δὲν πληροῖ πάσας τὰς πρὸς ἀπόβασιν ἀπαιτήσεις. Ἡ πορεία ἐξ αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν θὰ ἀντιμετώπιζε πολλὰς δυσχερείας. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲν θὰ ἦτο ταχὺ καὶ ἄμεσον. Τοιαύτη ἀπόβασις θὰ ἠδύνατο νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν διὰ μικρὰν δύναμιν ἐνεργοῦσαν ἐπιβοηθητικῶς πρὸς τὴν κυρίαν ἀπόβασιν εἰς τὴν βορείαν ἀκτὴν τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως. Ὑποφέρουν δὲ τὰ Μπεσίκια πολὺ ἐκ τῶν ἀνέμων. Ἄλλως τε πρὸς σύνταξιν τοῦ σχεδίου μου προηγήθησαν λεπτομερεῖς ἀναγνωρίσεις ἀξιωματικῶν τοῦ ἐπιτελείου καὶ τοῦ ναυτικοῦ εἰς ὅλα τὰ προαναφερθέντα σημεῖα, μυστικῶς ἐννοεῖται, ἐνεργηθεῖσαι.

Ὥστε ἀπέμενεν ἡ ἐκλογὴ μεταξὺ τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ καὶ τῆς ἀκτῆς τῶν Ἀναφαρτιῶν. Ἀπέκλινον μᾶλλον πρὸς τὴν δευτέραν. Προσέθετα ὅμως ὅτι ἡ ὁριστικὴ ἐκλογὴ μεταξὺ τῶν δύο θὰ ἀπεφασίζετο ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκστρατείας, ἀναλόγως τῆς καταστάσεως, δηλαδὴ καταστάσεως τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ἐπιστρατεύσεως ἢ μὴ τῆς ἐν Ραιδεστῷ τουρκικῆς μεραρχίας, δυνάμεως ἢ καὶ μέτρων ἀσφαλείας τῆς ἐν Μαδύτῳ τουρκικῆς φρουρᾶς, βαθμοῦ τοῦ δυνατοῦ αἰφνιδιασμοῦ καὶ ἑτέρων στοιχείων μὴ δυναμένων ἐκ τῶν προτέρων νὰ προβλεφθῶσι. Προσέθετα ὅτι τὴν ὅλην ἐπιχείρησιν θὰ ἐπηρέαζε ἡ κατάστασις τοῦ καιροῦ καὶ συνεπῶς ἡ ἐποχὴ τοῦ ἔτους (ἤμεθα τότε τὸ 1914 εἰς τὸν Ἀπρίλιον). Πάντως ἔπρεπεν, ἔλεγον, νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας ὅτι ὅλοι οἱ μνησθέντες ὅρμοι εἶναι κυρίως θερινὰ ἀγκυροβόλια, ἀφύλακτα ἀπὸ ἰσχυρῶν νοτίων καὶ βορειοανατολικῶν ἀνέμων ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τελευταῖοι δὲν ἀναταράττουσι μὲν πολὺ τὴν θάλασσαν τῶν ὅρμων τούτων, ἀλλ' ἡ ἔντασίς των θὰ ἐπεβράδυνε τὴν κίνησιν λέμβων καὶ φορτηγίδων. Πάντως ἐκ βορείων ἀνέμων σχετικῶς ἀσφαλέστερος εἶναι ὁ ὅρμος Ἀναφάρτι. Ἀπέκλινα ὅθεν μᾶλλον ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἀπέκλινα δὲ καὶ δι' ἄλλον λόγον. Ὅτι τὰ Ἀναφάρτια ἀπέχουσιν ἀπὸ τὰ κέντρα τῆς σταθμεύσεως τοῦ τρίτου σώματος τουρκικοῦ στρατοῦ περισσότερον παρὰ ὁ μυχὸς τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ, καὶ ἑπομένως ὑπῆρχεν ἐλπὶς μεγαλειτέρα, ὅπως τὰ αἰφνιδιαστικῶς ἀποβιβαζόμενα στρατεύματα κυριεύσωσι τὰ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως τουρκικὰ πυροβολεῖα πρὶν ἢ προσδράμωσιν ἐκ τῶν σημείων σταθμεύσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ αἱ ἐπικουρίαι. Καὶ διά τινας ἄλλους λόγους τακτικῆς φύσεως ἀπέκλινα ὑπὲρ τῆς ἀποβάσεως εἰς Ἀναφάρτια.

Τὸ πρῶτον ἐμπόδιον τοῦ εἰς Ἀναφάρτια ἀποβιβαζομένου στρατοῦ, θὰ ἦτο τὸ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς χερσονήσου καὶ πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Ξηροῦ τουρκικὸν πυροβολικόν, διανεμημένον εἰς διάφορα πυροβολεῖα.

Ἡ δύναμίς του τότε, Μάρτιον-Ἀπρίλιον τοῦ 1914, δηλ. ἐν πλήρει εἰρήνῃ, ἀνήρχετο εἰς 50 βαρέα πυροβόλα. Προσθέτω ἀκόμη ὅτι ταῦτα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ βληθῶσιν ἐκ θαλάσσης, διότι τὰ πυροβολεῖα τῶν πλοίων βάλλοντα μὲ μεγάλην γωνίαν δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ κατασιγάσωσι τὸ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων πυροβολικόν. Ἐὰν ἡ ἀπόβασις ἐγένετο ὅπως ἐσχεδίαζον, τὸν Ἀπρίλιον-Μάϊον τοῦ 1914, ἐν πλήρει εἰρήνῃ καὶ αἰφνιδιαστικῶς, ὑπῆρχε

βάσιμος ἐλπὶς νὰ ἁλωθῶσι ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἀποβιβαζομένου πεζικοῦ. Ἀλλ' ἐν πλήρει πολέμῳ, ὅπως τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915, τῶν Τούρκων ἀναμενόντων τὴν ἐπίθεσιν, ἡ ἅλωσις θὰ ἦτο ἀδύνατος. Ὅπως καὶ ἀπεδείχθη πράγματι ἀδύνατος. Διότι οἱ σύμμαχοι εἰς Ἀναφάρτια ἀπεβιβάσθησαν καὶ ματαίως ἐπὶ μῆνας ἐπετίθεντο κατὰ τῶν πυροβολείων τούτων χωρὶς νὰ κατορθώσωσι τίποτε.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως πυροβολείων τούτων, τὸ μὲν πυροβολικὸν τοῦ ἀποβατικοῦ στρατοῦ θὰ ἐστρέφετο κατὰ τῶν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς πυροβολείων ὅπως τὰ κατασιγήσῃ, ἐνῶ μέρος μὲν τοῦ πεζικοῦ θὰ ἐστρέφετο κατὰ τῶν χθαμαλῶν πυροβολείων ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, τῶν φυλασσόντων τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ στενοῦ, μέρος δὲ θὰ συνεκεντροῦτο εἰς Μπουλαΐρ ὅπου θὰ συνεκεντροῦτο ἀργότερον ὁλόκληρος ὁ ἀποβατικὸς στρατός, ὅπως ἀσφαλίσῃ τὴν χερσόνησον ἀπὸ πάσης ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Θράκης ἐπιθέσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ κατασιγασθέντων καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς πλευρᾶς ἐχθρικῶν πυροβολείων, τὰ Στενὰ θὰ ἦσαν ἐλεύθερα πρὸς εἴσπλουν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου εἰς τὴν Προποντίδα.

Ἀνέφερα κάπως λεπτομερῶς ὅλα ταῦτα, διὰ νὰ ἐννοήσωσιν οἱ ἀναγνῶσται μου τὴν λεπτότητα τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως, καὶ τὸ πολύπλοκον καὶ πολυσύνθετον αὐτῆς. Μία σφοδρὰ τρικυμία κατὰ τὴν ἀπόβασιν θὰ ἀνέτρεπεν ὅλους τοὺς ὑπολογισμούς. Τοιαύτη τρικυμία τὸν Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον τοῦ 1914 ἦτο τελείως ἀπίθανος, ἀλλὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915;

Ἀλλὰ δὲν ἐστέκετο εἰς αὐτὸ ἡ δυσχέρεια τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλὰ εἰς τὸ ἑξῆς. Τί δυνάμεις τουρκικοῦ στρατοῦ πεζικοῦ καὶ πεδινοῦ πυροβολικοῦ θὰ ἠδύναντο ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ νὰ προσδράμωσι πρὸς τὸ ἀπειλούμενον σημεῖον καὶ εἰς πόσον χρόνον;

Ὅταν κατήρτιζα τὴν μελέτην μου τὸ 1914 εἶχα ὑπ' ὄψιν μου τὴν τοποθέτησιν καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐν εἰρήνῃ. Τὸ σῶμα στρατοῦ, τὸ ὁποῖον κυρίως μᾶς ἀφεώρα ἦτο τὸ 3ον σῶμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ μὲ ἕδραν τὴν Ραιδεστόν, συγκείμενον ἐκ τριῶν μεραρχιῶν, τῆς 7ης εἰς Ραιδεστόν, τῆς 8ης εἰς Μπαλικέσρ, Πάνορμον καὶ Ἀϊβαλῆ (ἐπὶ τῆς μικρασιατικῆς πλευρᾶς) καὶ τῆς 9ης εἰς Καλλίπολιν, Περίστασιν καὶ Μάδυτον, ἐκ μιᾶς ταξιαρχίας ἱππικοῦ, καὶ ἐκ λοιπῶν σωμάτων. Ἑκάστη τουρκικὴ μεραρχία ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν συνταγμάτων πεζικοῦ καὶ ἓξ πυροβολαρχιῶν πεδινῶν ἢ ὀρειβατικῶν ἀναλόγως. Ἐλογάριαζα ὅτι ἡ 9η μεραρχία θὰ ἠδύνατο ἐντὸς δύο ἡμερῶν νὰ εἶναι συγκεντρωμένη εἰς Ἀναφάρτια ἢ εἰς Μπουλαΐρ. Ἡ 7η Μεραρχία (Ραιδεστοῦ), ἐχρειάζετο τρεῖς ἡμέρας, μέχρι Μπουλαΐρ, καὶ ἓξ ἡμέρας ἕως Ἀναφάρτια. Ἡ 8η μεραρχία (Μπαλικὲσρ) ἐχρειάζετο 8 ἡμέρας διὰ νὰ συγκεντρωθῇ εἰς Ναγαρᾶ καὶ ἐκεῖθεν διατεθῇ κατὰ τὰς περιστάσεις.

Ἀλλὰ πλὴν τοῦ 3ου τουρκικοῦ σώματος στρατοῦ ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι δυνάμεις, αἱ ἑξῆς:

1ον) Τὸ 1ον σῶμα στρατοῦ μὲ τρεῖς μεραρχίας, τὴν 1ην εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὴν 2αν εἰς Χαντέμκιοϊ, τὴν 3ην εἰς Σκούταρι. Τὸ σῶμα τοῦτο ἠδύνατο νὰ μεταφερθῇ εἰς 6 ἡμέρας διὰ 60 ἀτμοπλοίων μικρῶν καὶ μεγάλων εἰς Μάδυτον καὶ ἐκεῖθεν ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν εἰς Μπουλαΐρ, ὥστε εἰς 6 ἡμέρας θὰ εὑρίσκετο ὁλόκληρον ἐπὶ τόπου. Ἀλλὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ κλιμάκια θὰ ἔφθαναν φυσικὰ πολὺ ἐνωρίτερα.

2ον) Τὸ 2ον σῶμα στρατοῦ μὲ δύο μεραρχίας εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ μίαν εἰς Σαράντα Ἐκκλησιές. Ἠδύνατο νὰ συγκεντρωθῇ διὰ πορειῶν εἰς 6 ἡμέρας παρὰ τὸ Μπουλαΐρ καὶ εἰς 8 ἡμέρας εἰς Ἀναφάρτια.

Ὥστε ἡ Τουρκία ἠδύνατο νὰ ἀντιτάξῃ εἰς Ἀναφάρτια ἐντὸς δύο ἡμερῶν μίαν μεραρχίαν ὁλόκληρον (9ην), ἐντὸς ἓξ ἡμερῶν πέντε μεραρχίας (9ην, 7ην, 1ην, 2αν, 3ην), ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν ἑπτὰ μεραρχίας (9ην, 7ην, 1ην, 2αν, 3ην, 4ην,5ην) καὶ ἐντὸς ἕνδεκα ἡμερῶν ἐννέα μεραρχίας (1ον, 2ον καὶ 3ον σώματα στρατοῦ), δηλ. ἐν ὅλῳ 27 συντάγματα πεζικοῦ, 216 πυροβόλα πεδινὰ καὶ ὀρειβατικά, καὶ 9 συντάγματα ἱππικοῦ, πλὴν τοῦ μηχανικοῦ καὶ λοιπῶν τμημάτων.

Ἐννοεῖται, εἰς ταῦτα δὲν συμπεριλαμβάνονται τὰ ἐπὶ τόπου βαρέα πυροβόλα περὶ ὧν ἀνέφερα. Ἀργότερα φυσικὰ ἠδύνατο νὰ φέρῃ καὶ ἄλλας δυνάμεις ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἐννοεῖται, μεγάλην θὰ εἶχε σημασίαν ἐὰν τὰ σώματα ταῦτα τὰ ὁποῖα ἀνέφερα καταλεπτῶς θὰ προσέτρεχον ἐπὶ τόπου εἰς Ἀναφάρτια ἢ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ. Ὡς ἐπίσης ἂν θὰ ἦσαν ἐπιστρατευμένα ἢ ἀνεπιστράτευτα. Ἐπιστρατευμένα τὰ 27 συντάγματα τοῦ πεζικοῦ θὰ ἀνήρχοντο εἰς 80 χιλιάδας τουφέκια, ἀνεπιστράτευτα θὰ ἀνήρχοντο εἰς 25 χιλιάδας περίπου.

Ἐπομένως μεγίστην σημασίαν εἶχε τὸ ἐὰν ἡ ἑλληνικὴ ἐπιχείρησις ἐγίνετο ἐν πλήρει εἰρήνῃ, ἀνεπιστρατεύτου οὔσης τῆς Τουρκίας, ἢ ἐν πολέμῳ μὲ πλήρη τουρκικὴν ἐπιστράτευσιν. Ἐπὶ πλέον κεφαλαιώδη σημασίαν θὰ εἶχε τὸ ἐὰν ἡ Τουρκία ἐπληροφορεῖτο ἐγκαίρως ὅτι ἐπίκειται ἀπόβασις, διότι τότε θὰ ἐπλησίαζε τὰς μεραρχίας τοῦ 1ου, 2ου καὶ 3ου σώματος στρατοῦ πρὸς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως καὶ αἱ ἀνωτέρω προθεσμίαι συγκεντρώσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως, θὰ συνετέμνοντο σημαντικῶς.

Ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν μελέτην μου ἐλογάριαζα ὅτι ὁ ἑλληνικὸς ἀποβατικὸς στρατός, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἤρχιζε τὴν ἀποβίβασίν του εἰς Ἀναφάρτια, μέχρις οὗ ἁλώσῃ τὰ ἐπὶ τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως ἐχθρικὰ πυροβολεῖα, θὰ ἐχρειάζετο περίπου 4–5 ἡμέρας –ἐννοεῖται ὅτι τοιοῦτοι ὑπολογισμοὶ δὲν δύνανται νὰ γίνωσι μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας. Τυχαῖα περιστατικὰ δύνανται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν νὰ τοὺς μεταβάλωσιν ἐπαισθητῶς. Ὥστε κατὰ τὰς 4 ἢ 5 αὐτὰς ἡμέρας ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ ὤφειλε νὰ καταβάλῃ καὶ τὴν ἀντίστασιν τῆς 9ης τουρκικῆς μεραρχίας, ἥτις ἐντὸς μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν θὰ ἦτο ἐπὶ τόπου, ἴσως δὲ καὶ τῆς 7ης μεραρχίας (Ραιδεστοῦ) ἐὰν ἡ ἀποβίβασις ὑφί-

στατο τυχαίαν τινὰ βραδύτητα ἢ καὶ ἡ πορεία τῆς τουρκικῆς ταύτης μεραρχίας ἐπεταχύνετο.

Ὥστε θὰ ἐχρειάζοντο, μία ἑλληνικὴ μεραρχία, ὅπως ἁλώσῃ τὰ προβολεῖα, καὶ δύο μεραρχίαι διὰ νὰ ἀντιταχθῶσι κατὰ τῶν δύο τουρκικῶν, τὸ ὅλον τρεῖς μεραρχίαι, δηλαδὴ ἓν σῶμα στρατοῦ ἑλληνικοῦ πλῆρες. Τὸ νὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ ὑπόθεσις αὕτη μὲ μίαν μόνον ἑλληνικὴν μεραρχίαν, ὅπως ἐπρότεινεν ὁ κ. Βενιζέλος κατὰ Φεβρουάριον 1915, μετὰ τὴν πρότασίν του περὶ ἑνὸς σώματος στρατοῦ, καὶ δὴ ἐπιστρατευμένης οὔσης τῆς Τουρκίας, αὐτὸ μόνον ὡς ἀστειότης, ἐὰν μή τι πλέον, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ.

Ὥστε ὑπὸ τοὺς ἄνω ὅρους ἕνα σῶμα ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀποβιβαζόμενον αἰφνιδίως εἰς Ἀναφάρτια, χωρὶς ἡ Τουρκία νὰ μάθῃ τὸ γεγονὸς παρὰ μὲ τὴν εἴδησιν τῆς ἀποβάσεως, θὰ ἠδύνατο, ἐὰν ὅλα ἤρχοντο ὡς προϋπελογίσθησαν, νὰ καταλάβῃ τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως ἐντὸς 4–5 ἡμερῶν καὶ νὰ συγκεντρωθῇ εἰς Μπουλαΐρ ὅπως ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἐκ Θράκης κατ' αὐτοῦ συγκεντρουμένας δυνάμεις. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἑλληνικὸς στόλος θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὴν Προποντίδα.

Ἐὰν ὅμως ἡ Τουρκία ἐμυρίζετο τὸ τεκταινόμενον ἔστω καὶ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀποβιβάσεως; Τότε θὰ συνεπλησίαζε τὰ σώματα ποὺ ἀνέφερα εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως, τὸ ἀποβιβαζόμενον σῶμα ἑλληνικοῦ στρατοῦ θὰ ἀντιμετώπιζεν ἴσας καὶ ἀνωτέρας πιθανῶς δυνάμεις καὶ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολήν του. Ἐὰν δὲ ἡ Τουρκία συνέβαινεν ὅταν θὰ ἐγίνοντο αὐτὰ νὰ ἦτο καὶ ἐπιστρατευμένη, ὅπως τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915; Τότε τὸ ἑλληνικὸν ἀποβατικὸν σῶμα θὰ ὑφίστατο βεβαίαν καταστροφήν. Ἐὰν δὲ ἀντὶ σώματος στρατοῦ ἀπεβιβάζετο μίαν μόνον ἑλληνικὴ μεραρχία, ὅπως ἤθελε κατόπιν ὁ κ. Βενιζέλος; Ἀφίνω τοὺς ἀναγνώστας νὰ ἀπαντήσωσι.

Πῶς θὰ ἦτο ὅμως δυνατὴ ἡ συγκρότησις τοῦ ἀποβατικοῦ στρατοῦ, ἡ συγκέντρωσίς του εἰς τὰ σημεῖα τῆς ἐπιβιβάσεως, ἡ ἐπιβίβασίς του καὶ ἡ μεταφορά του εἰς Ἀναφάρτια, χωρὶς νὰ πάρῃ εἴδησιν ἡ Τουρκία;

Ταῦτα διεξέρχομαι διὰ μακρῶν εἰς τὸ προαναφερθὲν σχέδιόν μου ἐκστρατείας, τοῦ ὁποίου ἄλλως τε τὰ προηγουμενα εἶναι σύντομος καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐκλαϊκευμένη ἀνάλυσις.

Καὶ πρῶτος ὅρος ἦτο ὅτι τοιαύτη ἐπιχείρησις δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ παρὰ ἐν πλήρει εἰρήνῃ καὶ μὲ πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως αἱ σχέσεις μας μὲ τὴν Τουρκίαν εἶναι τοιαῦται, ἢ νὰ τὰς κάμωμεν ἐπίτηδες τοιαύτας, ὥστε νὰ μὴ ὑποψιασθῇ ἡ Τουρκία τὸ παραμικρόν.

Τὸ πῶς θὰ συνεκροτεῖτο ὁ ἀποβατικὸς στρατὸς ἐν Ἑλλάδι, δὲν θὰ ἀναλύσω ἐνταῦθα, διότι θὰ κουράσω τοὺς ἀναγνώστας μου. Μεταξὺ διαφόρων τρόπων τοὺς ὁποίους ἀναλύω λεπτομεῶς ἀπέκλινα εἰς τὴν συγκρότησιν ἑνὸς σώματος στρατοῦ, ἐκ μονάδων τῶν Α, Β καὶ Γ σωμάτων στρατοῦ καὶ συμπληρώσεως τῆς ἐμπολέμου δυνάμεως αὐτῶν διὰ μεταθέσεως ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν, ἐκ τῶν ἄλλων μονάδων, καθὼς καὶ κτηνῶν καὶ ὀχημάτων. Θὰ

ἐχρειάζοντο τουλάχιστον 10 ἡμέραι πρὸς τοῦτο. Ἐννοεῖται εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ κράτους θὰ εὑρίσκοντο ἐμπόλεμοι μονάδες ἄνευ ἐπιστρατεύσεως, ἥτις θὰ ἐκίνει τὰς ὑποψίας τῆς Τουρκίας. Μόνον ἀργότερα μὲ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀποβιβάσεως θὰ ἐκηρύσσετο ἡ γενικὴ ἐπιστράτευσις καὶ ὁ πόλεμος. Αἱ οὕτω συγκροτηθησόμεναι ἐν Ἑλλάδι ἐμπόλεμοι μονάδες θὰ διηυθύνοντο ἑκάστη εἰς ὡρισμένον λιμένα ἢ ὅρμον ὅπου ἐν τῳ μεταξὺ θὰ συνεκεντροῦντο τὰ πρὸς μεταφορὰν ἑκάστης μεταγωγικὰ πλοῖα. Διὰ τὴν μεταφορὰν ὁλοκλήρου τοῦ σώματος στρατοῦ ἐχρειάζοντο περίπου 70 μεταγωγικὰ πλοῖα. Ἐκ τούτων περὶ τὰ 22 ἐπιβατικὰ καὶ 25 φορτηγὰ ἐλογάριαζα ὅτι θὰ εὑρίσκοντο εἰς ἑλληνικοὺς λιμένας καὶ συνεπῶς θὰ ἐπετάσσοντο. Ἄλλα δὲ 25 φορτηγὰ θὰ ἐναυλώνοντο μεταξὺ τῶν ἐν ταξιδίῳ ἢ εἰς ξένους λιμένας ἑλληνικῶν φορτηγῶν ἀφοῦ θὰ ἐξεφορτώνοντο πρῶτα. Θὰ ἐχρειάζετο δὲ καὶ δι' αὐτὸ χρόνος τις τουλάχιστον 10 ἡμερῶν.

Ἐννοεῖται ὅτι θὰ ἀπῃτεῖτο ἀπόλυτος μυστικότης καὶ δρακόντεια μέτρα πρὸς τήρησιν ταύτης. Οὐδεὶς ἄλλος θὰ ἐγνώριζε τίποτε πλὴν τῶν ὑπουργῶν, οἵτινες θὰ συμμετεῖχον εἰς τὸ ἔργον, ὡρισμένων προσώπων τοῦ ἐπιτελείου στρατοῦ καὶ στόλου, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ σώματος στρατοῦ καὶ τοῦ ἐπιτελάρχου του, καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου. Αἱ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κινήσεις τμημάτων στρατοῦ θὰ ἐδικαιολογοῦντο λόγῳ ἀσκήσεως ἢ καὶ δημοσίας τάξεως. Ἐξαιρετικὰ μέτρα θὰ ἐλαμβάνοντο ὅπως μὴ ὁ τύπος μυρισθῇ τίποτε, καὶ πάντως ὅπως μὴ ἀναφέρῃ, παρὰ ὅ,τι ἤθελεν ἡ κυβέρνησις νὰ δημοσιευθῇ. Ὁ στόλος θὰ ἐξήρχετο εἰς τὸ Αἰγαῖον πρὸς ἐκτέλεσιν γυμνασίων. Τὸ σχέδιόν μου περιλαμβάνει λεπτομερῆ πληθὺν ἄλλων μέτρων, ἅτινα θὰ ἐλαμβάνοντο καθὼς καὶ τὸν χρόνον τῆς λήψεως ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. Ἐννοεῖται ὑπελογίσθη λεπτομερὴς χρόνος.

«Ἡ ἀπόφασις τῆς ἀποβατικῆς ἐκστρατείας δέον νὰ ληφθῇ (ἐξέθετον ἐν τῷ σχεδίῳ μου) τριάκοντα περίπου ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς, ἀμέσως δὲ νὰ καταβληθῇ πᾶσα φροντὶς ὅπως αἱ σχέσεις μας μετὰ τῆς Τουρκίας λάβωσι ὁμαλωτάτην μορφήν».

Κατόπιν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐκτίθενται τὰ μέτρα ἅτινα ἔδει νὰ ληφθῶσι.

Μετὰ τριάκοντα ἡμέρας, ἀναγκαῖον χρονικὸν διάστημα ὅπως ἐνεργηθῶσι ὅλα ὅσα προεξέθεσα, θὰ ἤρχιζεν ἡ ἐκστρατεία διὰ συγχρόνου ἐπιβιβάσεως τῶν τμημάτων εἰς τοὺς διαφόρους λιμένας καὶ ὅρμους.

«Τὰ πλοῖα φορτωμένα θὰ συγκεντροῦνται τὰ μὲν ἐκ Πειραιῶς, Ναυπλίου, Καλαμῶν, Πατρῶν καὶ Κρυονερίου εἰς Κάρυστον, τὰ δὲ ἐκ Καρύστου, Θεσσαλονίκης, Βόλου καὶ Ἁγίας Μαρίνας εἰς Λῆμνον». Ἡ εἰς Λῆμνον συγκέντρωσις ἔδει νὰ ἦτο σύγχρονος.

Τότε ἐὰν εὑρίσκοντο τουρκικὰ πολεμικὰ ἔξω τῶν Δαρδανελλίων, ὁ στόλος θὰ ἐπετίθετο αἰφνιδίως κατ' αὐτῶν ἐν πλήρει εἰρήνῃ θὰ τὰ κατέστρεφε καὶ θὰ ἀπέκλειε τὰ Στενά. Ὁ δὲ μεταγωγικὸς στόλος θὰ μετέβαινεν ἀμέσως ἐκ Λήμνου εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀποβιβάσεως, οὕτως ὥστε νὰ φθάσῃ ἐκεῖ τὸ

μεσονύκτιον, ἐὰν ἡ νὺξ ἦτο σεληνοφώτιστος, ἄλλως περὶ τὴν χαραυγήν. Ἡ ἀποβίβασις θὰ ἤρχιζεν ἀμέσως, τὴν 35ην ἡμέραν ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς ἀποφάσεως πρὸς τοιαύτην ἐνέργειαν. Ὁπότε καὶ θὰ ἐκηρύσσετο ἐπισήμως ὁ πόλεμος.

Ἐὰν ἡ Τουρκία ὑπωψιάζετο κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ καὶ ἐλάμβανε τὰ μέτρα της; Τότε ἡ ἐπιχείρησις θὰ καθίστατο ἀδύνατος, θὰ ἀνεστέλλετο καὶ θὰ ἐματαιοῦτο.

Ἡ ἐπιχείρησις αὐτὴ θὰ ἦτο ἀναμφισβητήτως παραβολώτατον ἔργον, ἐγκλεῖον μυρίους κινδύνους. Ἀλλὰ ἐκεῖ ποὺ εἴχομεν φθάσει ἄλλος τρόπος σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑπῆρχε. Ἦτο κίνημα ἀπελπισίας ὅπως σωθῶμεν ἀπὸ τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς ἔφερεν ἡ ναυτικὴ πολιτικὴ τοῦ κ. Βενιζέλου κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1913.

Διατί δὲν ἔγινε; Διότι, ἐνῷ ἀπητεῖτο ἀπόλυτος μυστικότης καὶ ἐμφάνισις ὁμαλωτάτων σχέσεων πρὸς τὴν Τουρκίαν, ὁ κ. Βενιζέλος κατὰ Μάϊον τοῦ 1914, ἤρχισε λαμβάνων στάσιν ἀπειλητικὴν πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἐζήτησε παρὰ τῆς Σερβίας βοήθειαν κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἂν αὕτη ἐπενέβαινεν εἰς τὸν ἐπικείμενον κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον καθ' ἡμῶν καὶ κατὰ τὸ τέλος Μαΐου ἐξεφώνησεν ἐν τῇ Βουλῇ ἀπειλητικώτατον κατὰ τῆς Τουρκίας λόγον, ὅστις μᾶς παρέστησεν εὑρισκομένους σχεδὸν εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ πολέμου. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἔτρωγεν ἄχυρα. Ἠννόησεν ἀμέσως περὶ τίνος ἐπρόκειτο. Καὶ τότε ὁ κ. Βενιζέλος, καθήσας ἥσυχος, ἠγόρασε πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν Δαρδανελλίων τὴν «Λῆμνον» καὶ τὸ «Κιλκίς», τὰ ὁποῖα ὁ ναύαρχος Κὰρρ ἐχαρακτήρισεν ὡς παληοσίδερα, φανταζόμενος ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι μὲ αὐτὰ θὰ ἀντιμετώπιζε τὰ ἀναμενόμενα δύο νεώτερα θωρηκτὰ τῆς Τουρκίας.

Τώρα ἐρωτῶ τοὺς ἀναγνώστας μου. Φαντάζεται κανεὶς ὅτι ἡ προσχεδιασθεῖσα τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1914 ἐπιχείρησις, διὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐν πλήρει εἰρήνῃ καὶ ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὅρους θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915, μὲ Τουρκίαν ἐπιστρατευμένην καὶ ἐμπόλεμον;

Διατί ἡ ἐπιχείρησις ἦτο παντελῶς ἀδύνατος τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915

ΤΟ 15ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 4 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΟΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙ ΜΑΣ, ΟΙΤΙΝΕΣ ΕΜΕΛΕΤΗΣΑΝ προσεκτικῶς τὰ προηγούμενα ἄρθρα ἡμῶν καὶ εἶδον ποῖαι ἦσαν αἱ προθέσεις κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1914, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐμελετήσαμεν τότε τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Δαρδανελλίων, δὲν θὰ εἶχον, ἀσφαλῶς ἀνάγκην περαιτέρω ἐξηγήσεων διατί ἡ ἐπιχείρησις αὐτὴ καθίστατο ἀδύνατος πλέον τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915. Ἐν τούτοις, διὰ νὰ ἐξαντλήσωμεν τελείως τὸ θέμα τοῦτο, θὰ καταγίνωμεν εἰς τὸ παρόν μας ἄρθρον, εἰδικῶς μὲ τὴν κατάστασιν τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1915.

Αἱ προϋποθέσεις μας διὰ τὴν ἐπιχείρησιν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1914 ἦσαν ἐν συντομίᾳ αἱ ἑξῆς:

1ον) Πλήρης εἰρήνη εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰδικῶς μὲ τὴν Τουρκίαν, ὥστε αὕτη οὐδεμίαν νὰ λάβῃ ὑποψίαν περὶ τῆς μελετωμένης ἐπιχειρήσεως.

2ον) Ἡ Τουρκία ἀνεπιστράτευτος καὶ τηροῦσα τὰ στρατεύματά της μὲ τὴν ἐν εἰρήνῃ δύναμίν των εἰς τὰς συνήθεις αὐτῶν φρουράς, ὥστε νὰ μὴ λάβῃ γνῶσιν τῆς ἐπιχειρήσεώς μας, παρὰ ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀποβάσεως τοῦ στρατοῦ μας εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως. Τότε ὁ στρατός μας θὰ εἶχεν ἐλευθερίαν 6 ἡμερῶν, καθ' ἃς θὰ ἀντιμετώπιζε δύο μόνον τουρκικὰς μεραρχίας καὶ τὸ ἐπὶ τῆς χερσονήσου βαρὺ τουρκικὸν πυροβολικόν. Ἄλλως ἀπὸ τῆς ἕκτης ἡμέρας καὶ πέραν ἡ Τουρκία μὲ ὅλον τὸν αἰφνιδιασμόν της θὰ μᾶς ἀντεπαρέτασσε ἰσχυροτέρας δυνάμεις.

3ον) Ἡ Ἑλλὰς ἔδει νὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν της ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς ἀποφάσεως πρὸς πόλεμον μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀποβάσεως, κατ' ἀκριβεῖς ὑπολογισμούς, χρονικὸν διάστημα ἑνὸς μηνός, κατὰ τὸ ὁποῖον θὰ συνεκροτεῖτο ἐν Ἑλλάδι ὁ ἀποβατικὸς στρατός, ἐν πάσῃ μυστικότητι (καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἀπεφεύγετο ἡ ἐπιστράτευσις), θὰ συνηθροίζοντο τὰ μεταγωγικὰ πλοῖα ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπιβατικῶν καὶ φορτηγῶν καὶ ἐκ τῶν εἰς ἐξωτερικὰς γραμμὰς ἑλληνικῶν φορτηγῶν, θὰ μετέβαινον ταῦτα εἰς ὡρισμένους λιμένας καὶ ὅρμους ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους διὰ νὰ μὴ προκληθῇ ἡ προσοχὴ τῆς Τουρκίας, ὅπου θὰ μετέβαινον καὶ τὰ πρὸς ἐπιβίβασιν σώματα, θὰ ἐγίνετο ἡ ἐπιβίβασις καὶ ἡ μετάβασις τῶν φορτωμένων μεταγωγικῶν εἰς Λῆμνον, οὕτως ὥστε ἡ ἄφιξίς των ἐκεῖ νὰ εἶναι σύγχρονος, μεθ' ὃ ὁλόκληρος ὁ μεταγωγικὸς στόλος θὰ μετέβαινεν εἰς Ἀναφάρτια, ὥστε νὰ ἀρχίσῃ ἀμέσως ἡ ἀποβίβασις ὁλοκλήρου τοῦ στρατοῦ. Ἡ τελευταία περίοδος ἀπὸ Λήμνου καὶ πέραν θὰ κατηνάλισκεν ἄλλας πέντε ἡμέρας τουλάχιστον.

4ον) Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα ἡ Τουρκία θὰ ἐτηρεῖτο διὰ παντὸς διπλωματικοῦ μέσου τελείως ἀνύποπτος.

Μόνον ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἡ ἐπιχείρησις, πάντοτε παράβολος καὶ κινδυνώδης, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρηθῇ. Ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνώσαντες τὰ προηγούμενα ἄρθρα μας ὅτι ἤρκεσε κατὰ Μάϊον τοῦ 1914, ἡ ἐκ μέρους τοῦ κ. Βενιζέλου πρόσκλησις τῆς Σερβίας πρὸς βοήθειαν καὶ ὁ πολεμικώτατος λόγος του εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ τέλους Μαΐου, διὰ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ κ. Βενιζέλος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἰδέαν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ νὰ ἀρκεσθῇ εἰς ἀγορὰν τῶν, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ναυάρχου Κάρρ, παληοσιδερικῶν, «Κιλκὶς» καὶ «Λήμνου».

Ἴσως ὑπάρχουν σήμερον ἐν πλήρει εἰρηνικῇ ἀτμοσφαίρᾳ οἱ ξενιζόμενοι μὲ τὴν ἰδέαν τοιαύτης ἐπιβούλου, ἃς τὴν ὀνομάσωμεν ἔτσι, ἐπιδρομῆς. Τούτους θὰ παρακαλέσωμεν νὰ ἀναπαραστήσωσι μὲ τὴν φαντασίαν των τὴν κατάστασίν μας κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1914 καὶ τὸν κίνδυνον ζωῆς τῆς Ἑλλάδος, χάρις εἰς τὴν ναυτικὴν πολιτικὴν τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἄλλως τε καὶ πολλὰ κράτη, εἰς τὸ παρελθὸν κατέφυγον εἰς ὅμοια μέσα. Καὶ αὐτὴ ἡ τόσον προσε-

κτικὴ διὰ τὴν τήρησιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου Ἀγγλία, τὸ 1801, θέλουσα νὰ προλάβῃ ἐνδεχομένην ἴσως συμμετοχὴν τῆς Δανίας εἰς τὸν κατ' αὐτῆς πόλεμον, μολονότι εὑρίσκετο μὲ αὐτὴν ἐν εἰρήνῃ, εἰσώρμησε μίαν καλὴν πρωΐαν μὲ τὸν στόλον της ὑπὸ τοὺς Χάϋδ–Πάρκερ καὶ τὸν Νέλσωνα εἰς τὰ στενὰ τῆς Κοπεγχάγης καὶ ἄνευ κηρύξεως πολέμου ἐβομβάρδισε καὶ κατέστρεψε τὰ δανικὰ φρούρια καὶ τὸν δανικὸν στόλον.

Ἤδη, ἂς ἐξετάσωμεν πῶς ἦτο ἡ κατάστασις τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1915, ὅτε ὁ κ. Βενιζέλος ἀπεφάσισε τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον.

1ον) Ἡ Τουρκία εἶχεν εἰσέλθει πρὸ ἓξ μηνῶν (Αὔγουστος–Σεπτέμβριος 1914) εἰς τὸν πόλεμον καὶ γνωρίζουσα τὰ ἀσθενῆ αὐτῆς σημεῖα ἤρχισεν ἀπὸ τότε λαμβάνουσα μέτρα ἀμύνης. Οἱ σύμμαχοι μάλιστα ἐφρόντισαν ἀπὸ τότε νὰ τὴν εἰδοποιήσωσι, βομβαρδίσαντες κατὰ Ὀκτώβριον 1914, ἀνεπιτυχῶς, τὰ τουρκικὰ πυροβολεῖα τῆς εἰσόδου τῶν Δαρδανελλίων.

2ον) Ἡ Τουρκία ἦτο ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριον 1914 ἐπιστρατευμένη καὶ συνεπλησίασε μέρος τῶν στρατευμάτων της τοῦ ἐσωτερικοῦ πρὸς τὰ ἐπικίνδυνα δι' αὐτὴν σημεῖα. Κατωτέρω θὰ δώσωμεν ἐπὶ τούτου λεπτομερεστέρας πληροφορίας.

3ον) Ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχε πλέον κανένα καιρὸν πρὸς μυστικὴν (ἔστω καὶ μὲ τὴν Τουρκίαν ἐμπόλεμον πλέον) προετοιμασίαν. Οἱ συμμαχικοὶ στόλοι ἐκ δέκα ὀκτὼ μεγάλων θωρηκτῶν καὶ πλῆθος ἀντιτορπιλλικῶν καὶ λοιπῶν βοηθητικῶν πλοίων εἶχαν ἀρχίσει τὴν 6ην Φεβρουαρίου 1915, δηλαδὴ ἕνδεκα ἡμέρας προτοῦ λάβῃ τὴν ἀπόφασίν του ὁ μέλλων νὰ ἐπιχειρήσῃ αἰφνιδιαστικὴν ἐκστρατείαν κ. Βενιζέλος, εἶχαν ἀρχίσει λέγομεν τὴν ναυτικήν των ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Δαρδανελλίων, ἡ ὁποία κατέστη σφοδροτάτη τὴν 12ην Φεβρουαρίου 1915 (ὅλαι αἱ χρονολογίαι εἶναι μὲ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον), καὶ κατόπιν ἤρχισαν τὸν καθαρισμὸν τῆς εἰσόδου ἀπὸ τῶν τουρκικῶν ναρκῶν. Ὑπενθυμίζομεν εἰς τοὺς λησμονήσαντας τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀναγνώστας μας, ὅτι ἡ ἀρχικὴ πρόθεσις τῶν συμμάχων ἦτο νὰ ἐκβιάσωσι τὰ Δαρδανέλλια διὰ τοῦ στόλου, καὶ μόνον μετὰ τὰς φοβερὰς καταστροφὰς τῶν στόλων των ἐσυλλογίσθησαν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1915 τὴν ἀνάγκην στρατιωτικῆς ἐνεργείας. Νομίζομεν μετὰ τοιούτους ναυτικοὺς βομβαρδισμούς, προτοῦ ὁ κ. Βενιζέλος λάβῃ τὴν ἀπόφασίν του τοῦ αἰφνιδιασμοῦ τῆς Τουρκίας, ὅτι δὲν ὑπάρχει κανεὶς ὁ πιστεύων ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν ἐξυπνήσει καὶ ἂν ἀκόμη ἐκοιμῶντο ἐπὶ τόσους μῆνας ποὺ ἦσαν ἐμπόλεμοι τὸν πλέον βαθὺν καὶ ἀδιατάρακτον ὕπνον.

4ον) Ὁ κ. Βενιζέλος λαβὼν τὴν ἀπόφασιν τῆς αἰφνιδιαστικῆς ἐκστρατείας τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1915, ἐζήτησε νὰ κηρυχθῇ ἀμέσως ἡ ἐπιστράτευσις. Δηλ. ἡ συγκρότησις τοῦ ἀποβατικοῦ στρατοῦ θὰ ἐγίνετο, μὲ τυμπανοκρουσίας καὶ κωδωνοκρουσίας. Αὐτὴν ταύτην τὴν 17ην Φεβρουαρίου, ὅλαι αἱ Ἀθῆναι καὶ συνεπῶς καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις τουρκικὴ πρεσβεία, ἐγνώριζον ὅτι ἡ Ἑλλὰς πρόκειται νὰ ἐξέλθῃ εἰς πόλεμον πρὸς κατάληψιν τῶν Δαρδανελλίων.

Ἂς ἴδωμεν τώρα τί θὰ συνήντα ἀπέναντί του εἰς τὰ Δαρδανέλλια ὁ ἑλληνικὸς ἀποβατικὸς στρατός, ἐὰν ἐγώ, ὅπως μὲ καταγγέλλει ὁ κ. Βενιζέλος, δὲν τὸν ἠμπόδιζον ἀπὸ τοῦ κατορθώματος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀσφαλῶς εἰς τὸ χέρι του καὶ μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ἤλλαζεν ὁ κ. Βενιζέλος τὴν ὄψιν τῆς Εὐρώπης καὶ ὁλοκλήρου τῆς Γῆς.

Λαμβάνω τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τοῦ πρὸς αὐτὸν ὑπομνήματός μου τῆς 17ης Φεβρουαρίου 1915, τὸ ὁποῖον εἶναι κατατεθειμένον εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 52 ἐμπιστευτικοῦ πρωτοκόλλου.

Ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσταί μου ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἄρθρα μου, ὅτι τότε, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1914, ὁ τουρκικὸς στρατὸς εὑρισκόμενος ἐν πλήρει εἰρήνῃ καὶ εἰς τὰς συνήθεις φρουράς του, θὰ ἠδύνατο ἐν τούτοις νὰ συγκεντρώσῃ μέχρι τῆς 12ης ἡμέρας, ἀφ' ἧς θὰ ἐμάνθανε τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἑλλάδος ἐννέα μεραρχίας εἰς τὸ ἀπειλούμενον σημεῖον τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως, τότε φυσικὰ ἀνεπιστρατεύτους, ἢ τὸ πολὺ ἀτελῶς ἐπιστρατευμένας, ἀλλὰ ὁπωσδήποτε ἐννέα μεραρχίας.

Ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἡ Τουρκία εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον, τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Πρῶτον ἐπεστρατεύθη. Δεύτερον διέθεσε τὰ εἰς τὴν Θράκην καὶ περὶ τὴν Προποντίδα στρατεύματά της καλύτερα, ὥστε νὰ προσδράμωσι ταχέως εἰς τὸ ἀπειληθησόμενον σημεῖον. Τρίτον, πλὴν τῶν κατὰ Ἀπρίλιον 1914 διαθεσίμων τριῶν σωμάτων στρατοῦ, ἔφερε καὶ τὰ ἑξῆς: τὸ 4ον σῶμα στρατοῦ ἐκ δύο μεραρχιῶν εἰς Σμύρνην, Πάνορμον καὶ Μπαλικέσρ, δύο μεραρχίας τοῦ 5ου σώματος στρατοῦ μεταφερθείσας ἐξ Ἀγκύρας ἔναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ 6ον σῶμα στρατοῦ ἐκ δύο μεραρχιῶν μεταφερθὲν ἐκ Δαμασκοῦ εἰς Τσατάλτσαν.

Ὥστε ἡ Τουρκία θὰ ἀντιμετώπιζε τὴν ἀπόβασιν τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος ἐκ τριῶν μεραρχιῶν ὄχι πλέον μὲ ἐννέα, ἀλλὰ μὲ δέκα πέντε μεραρχίας ἐπιστρατευμένας. Καὶ δὲν θὰ ἐμάνθανε τὴν ἑλληνικὴν ἀπόπειραν ὅταν θὰ ἀπεβιβάζετο ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ἀλλὰ θὰ τὴν ἤξευρε πολὺ πρίν, ἐὰν ἐπετύγχανεν ὁ κ. Βενιζέλος τὴν πολιτικήν του. Θὰ τὴν ἤξευρεν ἀπὸ τῆς 17ης Φεβρουαρίου, δηλ. ἑβδομάδας προτοῦ ἀρχίσῃ ἡ ἑλληνικὴ ἀπόβασις.

Ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσταί μας ὅτι κατὰ τὸ προηγούμενον ἄρθρον μας, ὅπου τοὺς ἀνελύσαμεν τὸ σχέδιον ἐκστρατείας τοῦ 1914, ἐχρειάζοντο 30 ἡμέραι διὰ τὴν συγκρότησιν, προπαρασκευὴν τοῦ ἀποβατικοῦ στρατοῦ, μεταφοράν του εἰς τοὺς λιμένας, συνάθροισιν τῶν πλοίων, ἐπιβίβασιν τοῦ στρατοῦ καὶ μεταφοράν του εἰς Λῆμνον. Ἐκεῖθεν δὲ ἕτεραι πέντε ἡμέραι διὰ τὸν πλοῦν πρὸς Ἀναφάρτια καὶ ἀποβίβασιν. Τί θὰ ἔκαμνεν ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο; Θὰ ἐκάπνιζε τσιμποῦκι καὶ θὰ ἔπινε καφέ;

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς ἕνα ἐκ τῶν προηγουμένων ἄρθρων του ὁ κ. Βενιζέλος συμπτύσσει τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα «ποιητικῇ ἀδείᾳ», εἰς ἑπτὰ ἡμέρας. Δηλ. διϊσχυρίσθη ὅτι εἰς ἑπτὰ ἡμέρας, θὰ ἐπεστρατεύετο τὸ ἑλληνικὸν σῶμα στρατοῦ, θὰ ἐπεβιβάζετο, θὰ μετεφέρετο, θὰ ἀπεβιβάζετο καὶ θὰ

ἐκυρίευε τὰ Δαρδανέλλια. Εἰς τὸ σχέδιον τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1914, ὑπελογίσαμεν ὅτι, τότε, ὑπὸ τὰς εὐνοϊκωτάτας διὰ τὸν ἀποβατικὸν στρατὸν συνθήκας, μὲ τὴν Τουρκίαν ἀνεπιστράτευτον καὶ ἀνύποπτον, μανθάνουσαν τὸν πόλεμον ἐξ αὐτῆς τῆς συντελουμένης ἀποβάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐχρειάζοντο πέντε ἡμέραι διὰ τὸ ἑλληνικὸν σῶμα διὰ νὰ καταβάλῃ τὴν ἀντίστασιν τῶν ἐκεῖ δύο τουρκικῶν μεραρχιῶν ἀνεπιστρατεύτων καὶ ἁλώσῃ τὰ τουρκικὰ πυροβολεῖα τῆς Καλλιπόλεως. Ὥστε ἐὰν ἀπὸ τὰς ἡμέρας τοῦ κ. Βενιζέλου ἀφαιρέσωμεν τὰς πέντε ταύτας ἡμέρας, μένουν δύο διὰ ἐπιστράτευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, συγκρότησίν του, μετάβασίν του εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας ἐπιβιβάσεως, μεταφοράν του καὶ ἀποβίβασίν του εἰς Ἀναφάρτια! Μέχρι τώρα ἐγνωρίζαμεν ὅτι μόνον ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον εἰς ἓξ ἡμέρας καὶ τὴν ἑβδόμην ἀνεπαύθη. Τώρα προστίθεται καὶ ὁ κ. Βενιζέλος! Ἀλλ' ὁ κ. Βενιζέλος δύο ἡμέρας μετὰ τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1915, ἐπρότεινε καὶ ἄλλο. Νὰ κάμῃ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην μὲ μίαν μόνον ἑλληνικὴν μεραρχίαν! Ἀλλ' ἐδῶ πλέον παύομεν τὴν συζήτησιν, διότι θὰ χάσῃ πᾶσαν σοβαρότητα.

Καὶ νὰ εἶχε σταματήσει ἕως ἐδῶ τὸ πρᾶγμα! Εἶναι καὶ ἄλλα. Τὴν 17ην Φεβρουαρίου ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἐπρότεινεν εἰς τὸν βασιλέα μόνον τὴν ἐκστρατείαν εἰς τὰ Δαρδανέλλια, ἐπρότεινε (ὑπόμνημά μου 17 Φεβρουαρίου 1915):

Νὰ ἀποστείλωμεν ἕνα σῶμα στρατοῦ εἰς Δαρδανέλλια τὸ ὁποῖον ἐκεῖθεν νὰ ἐπιχειρήσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Νὰ τηρήσωμεν τὰ τέσσαρα ἕτερα σώματα στρατοῦ διαθέσιμα δι' ἐνδεχόμενον πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἐὰν αὕτη ἐπέμβῃ καθ' ἡμῶν. Ἐν περιπτώσει τοιούτου πολέμου, νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ τὸ σῶμα τοῦτο κατὰ τῆς Βουλγαρίας, εἴτε ἐκ Θράκης δι' Ἀδριανουπόλεως ἢ διὰ Γκιουμουλτζίνας, ἐὰν ἡ ἐκβίασις τῶν Δαρδανελλίων ἤθελεν ἐπιτύχει, εἴτε, ἐὰν αὕτη ἀπετύγχανε, διὰ μεταφορᾶς του εἰς Μακεδονίαν ὅπου τότε θὰ μετεφέρετο καὶ τὸ ὅλον ἢ μέρος τοῦ συμμετέχοντος εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ...

Εἰς τὸ σημείωμά μου τῆς 17ης Φεβρουαρίου τοῦ ἀναλύω διὰ μακρῶν τὸ πολεμικόν του τοῦτο σχέδιον, θέτων ὑποθετικῶς τὰς ἰδέας του εἰς ἐφαρμογήν, τοῦ ὑπολογίζω χρόνους καὶ ἀποστάσεις, δηλαδὴ κάμνω τὰς ἰδέας του ὑποθετικὴν πραγματικότητα, κατόπιν τοῦ ὁποίου ἐξάγεται ἐν τῷ ὑπομνήματί μου καθαρὸν τὸ ἑξῆς συμπέρασμα: Ὅτι ἐὰν ἐτίθετο εἰς ἐφαρμογὴν τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ κ. Βενιζέλου, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἀντεμετώπιζεν ἐν Μακεδονίᾳ μὲ 108 τάγματα ἰδικά της 240 βουλγαρικά, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀδύνατον καθ' ἡμᾶς ἅλωσιν τῶν Δαρδανελλίων, τὸ ἐκεῖ ἰδικόν μας σῶμα στρατοῦ καὶ αἱ δύο ἀγγλογαλλικαὶ μεραρχίαι θὰ ἀντιμετωπίζοντο ἐν Θράκῃ ὑπὸ 9 τουλάχιστον τουρκικῶν μεραρχιῶν στηριζομένων ἐπὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς Βουλγαρίας. Ἐὰν δὲ τὸ ἀποβατικόν μας σῶμα ἀπετύγχανεν εἰς Δαρδανέλλια, ὅπως ἀσφαλῶς θὰ συνέβαινε, θὰ μετεφέρετο, κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον, ἐὰν κατώρθωνε νὰ ἀποσπασθῇ πλέον ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐντελῶς ἀπίθανον, μὲ δύο–τρεῖς ἀγγλογαλλικὰς μεραρχίας τῶν Δαρδανελλίων εἰς Θεσσαλονίκην, διὰ νὰ ἐνισχύσωσι τὸν ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικὸν στρατόν, ὅπου θὰ ἔφθαναν ὅλοι ἡττημένοι, μὲ χαμένον τὸ ἠθικόν των, καραβοτσακισμένοι, διὰ νὰ ἀγωνισθῶσι, πότε; Ἀφοῦ ἤδη θὰ εἶχον δοθῆ, κατ' ἐμέ, ὑπολογίζοντα χρόνους καὶ ἀποστάσεις, αἱ ἀποφασιστικαὶ μάχαι τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικοῦ, τῶν 240 βουλγαρικῶν ταγμάτων κατὰ τῶν 108 ἑλληνικῶν.

Αὐτὸ ἦτο τὸ πολεμικὸν σχέδιον ποὺ ἤθελε νὰ ἐφαρμόσῃ ὁ κ. Βενιζέλος τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915.

Εἰς ἕνα προηγούμενον ὑπόμνημά μου πρὸς τὸν κ. Βενιζελον, τῆς 20 Ἰανουαρίου 1915, λίαν μακρόν, ὅπου προσπαθῶ νὰ τὸν διαφωτίσω, διὰ τὸν ἐν γένει διεξαγόμενον πόλεμον καὶ τὴν θέσιν, πολεμικῶς, τῆς Ἑλλάδος, κατέληγον ὡς ἑξῆς:

«Ὁ χρόνος, τὸ διάστημα καὶ τὰ ποσὰ τῶν δυνάμεων ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἡ πολιτικὴ ἐξερχομένη τῆς διπλωματικῆς ἐνεργείας, μεταβάλλεται εἰς στρατιωτικὴν ἐνέργειαν, εἰς πόλεμον, ἐπηρεάζουσι κρισίμως τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς. Ἡ δὲ ἐπιρροὴ αὕτη τῶν στοιχείων τούτων, ἐκτὸς ὁρίων τινῶν, πολλάκις λίαν στενῶν, εἶναι ἀδύνατον νὰ μεταβληθῇ ὑπὸ οὐδεμιᾶς ἀνθρωπίνης θελήσεως. Ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου ὅστις παρασυρόμενος ὑπὸ πόθων καὶ αἰσθημάτων, ἤθελε παραβλέψει τὴν ἐπιρροὴν ταύτην, θὰ ἦτο κάκιστος σύμβουλος καὶ ἐπιζήμιος εἰς τὴν χώραν του».

Δηλαδὴ ὅταν ἡ πολιτικὴ παύσῃ νὰ εἶναι καφενολογία καὶ γίνεται πόλεμος, τότε τὰ πράγματα παίρνουν τὴν σοβαρὰν μορφήν, καὶ ἔρχεται εἰς τὸ μέσον ἡ στυγνὴ πραγματικότης καὶ οὔτε οἱ τριάκοντα ἡμέραι γίνονται ἑπτά, οὔτε τὰ ἑκατὸν χιλιόμετρα γίνονται τριάντα, καὶ ὅποιος ἔκαμε κακοὺς λογαριασμοὺς πληρώνει τὰ σπασμένα.

Θὰ μοῦ εἰπῆ κανείς. Ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲν παίζει κανένα ρόλον; Ἡ ἀνδρεία; Ἡ ὁρμή; Βεβαιότατα. Παίζουν καὶ μάλιστα μέγιστον ρόλον. Ἀλλὰ ποῦ; Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης! Ἐκεῖ πρέπει νὰ ἐμπνέωνται ἀπὸ ἅγιον ἐνθουσιασμὸν ὅλοι, ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ μέχρι τοῦ τελευταίου στρατιώτου. Ἀλλὰ διὰ νὰ μεταφερθῇ ἕνας στρατὸς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ ἀνδρεία του νὰ δώσουν τὴν νίκην, χρειάζεται βαθὺς ὑπολογισμός, ψυχρὰ κρίσις καὶ ἀπολύτως λελογισμένη τόλμη. Ἀκόμη δὲ περισσότερον, χρειάζονται ταῦτα διὰ τὸν ἀποφασίζοντα τὸν πόλεμον πολιτικὸν ἡγέτην.

Αὐτὸ τὸ συμπέρασμα τοῦ ὑπομνήματός μου τῆς 20ῆς Ἰανουαρίου 1915, ποὺ πρὸ ὀλίγου ἀνέφερα, μοῦ ἐστοίχισε τὸ νὰ μὲ χαρακτηρίσῃ πρὸ τριῶν ἐτῶν ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ μυθιστόρημα, τὸ ὁποῖον πατρονάρει, ὅπως δι' αὐτοῦ ἀναθρέψῃ τὰς 13 νεωτέρας κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων, νὰ μὲ χαρακτηρίσῃ, λέγω, ὅτι δὲν κάμνω οὔτε διὰ ὑποδεκανέας.

Καὶ ἐν τούτοις, πρὸ ἐμοῦ, ἕνας πολὺ μεγαλύτερος ἀπὸ ἐμέ, εἶπε περίπου τὰ ἴδια: Ὁ Μόλτκε! ὅστις συνεβούλευσε τοὺς ἀξιωματικούς του: «Πρῶτα νὰ

ζυγίζετε καλὰ τὰ πράγματα καὶ ἔπειτα νὰ τολμᾶτε». Μήπως ὁ κ. Βενιζέλος δὲν θέλει νὰ τοῦ δώση προσοχὴν ὡς γερμανόφιλον; Ἢ μήπως θὰ τὸν κηρύξη καὶ αὐτὸν κατάλληλον διὰ ὑποδεκανέα; Ὁπωσδήποτε εἰς τὸν βαθμὸν αὐτὸν θὰ ἔχω καλὴν συντροφιάν. Πάντως ὅμως ὁ μακαρίτης κάτι ἐκατaλάβαινε περὶ πολέμου, περισσότερον ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλον.

Υ.Γ. Δὲν ἀσχολοῦμαι, οὔτε θὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὸ διατί, καὶ πῶς ἀπέτυχεν ἡ κατὰ τῶν Δαρδανελλίων ἀγγλογαλλικὴ ἐκστρατεία, ἂν καὶ ὁ ἀναγνώστης εὐκόλως ἐκ τῶν ἀνωτέρω θὰ συμπεράνη τοὺς λόγους. Δὲν ἀσχολοῦμαι περὶ αὐτοῦ διότι ἐγὼ δὲν ἀντιδικῶ ἐνταῦθα πρὸς τοὺς συμμάχους, ἀλλὰ πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον, καὶ δὲν εἶναι ἰδικόν μου ἔργον νὰ κρίνω τὰς ἐνεργείας ξένων στρατῶν, ἀλλὰ τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἄλλως τε, ὅποιος θέλει νὰ μάθη διατί ἀπέτυχαν οἱ σύμμαχοι, τὸν παραπέμπομεν εἰς τὸ πόρισμα τῆς ἀγγλικῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις κατ' ἀπόφασιν τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου ἐξήτασε λεπτομερῶς τὸ ζήτημα καὶ ἀπένειμε ἑκάστῳ ἐκ τῶν Ἄγγλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν τὰς ἀναλογούσας εὐθύνας.

Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ ὑπεβλήθη εἰς τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον, ἐδημοσιεύθη δὲ τὸ πρῶτον αὐτῆς μέρος τὴν 8ην Μαρτίου 1917 καὶ τὸ δεύτερον τὴν 4ην Δεκεμβρίου, τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Φέρει τὰς ὑπογραφὰς τοῦ λόρδου Κρόμερ, τοῦ λόρδου Ἀνδρ. Φίσερ, τοῦ σὲρ Θωμᾶ Μάκενζυ, τοῦ ναυάρχου Ἰ. Ἀ. Κλάϋδ, τοῦ στρατάρχου σὲρ Οὐΐνστον Μαΐϋ, τοῦ λόρδου Νίκολσον, τοῦ Β. Πίκφορδ κλπ. κλπ. Ἀπέδωσε μομφὰς εἰς ἐξέχοντας Ἄγγλους πολιτικούς. Ἂν συνέβαινεν αὐτὸ ἐδῶ καὶ εἶχον οὗτοι ἀντίπαλον τὸν κ. Βενιζέλον, θὰ τοὺς ἐτυφέκιζεν, ἐκτὸς ἐὰν τοὺς ἀνεσκολόπιζε, ὅπως μᾶς ἀνήγγειλε δι' ἑνὸς ἐκ τῶν τελευταίων του ἄρθρων. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅμως αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν τὰ συνηθίζουν.

Γ' Η ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

Ἡ συνομιλία βασιλέως–Πασσάρωφ

ΤΟ 14ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΑΠΕΔΕΙΧΘΗ ΕΚ ΤΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥΔΕ ἐκτεθέντων, πόσον ἀντίθετος πρὸς τὰ πράγματα εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Μεταξᾶ, ὅτι ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ δὲν εἶχεν βάσιν τὴν ἀπόλυτον μέχρι τέλους οὐδετερότητα, ἀλλὰ προέβλεπε τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος «κατὰ τὴν κατάλληλον στιγμὴν ὑπὸ στρατιωτικοὺς ὅρους εὐμενεῖς καὶ μὲ ἀνταλλάγματα ἐπαρκῆ».

Ἀλλ' ἐὰν χρειάζεται μία ἀκόμη ἀπόδειξις τῆς πρὸς τὰ πράγματα ἀντιθέσεως τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου τοῦ κ. Μεταξᾶ, ἰδοὺ αὕτη. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1915, αἱ δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ἠξίουν ἀπὸ τὴν Σερβίαν νὰ προβῇ εἰς παραχωρήσεις πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Καὶ ἡ Σερβία ἠρώτησε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἂν ἀποσύρη τὰς ἀντιρρήσεις της, ἐπὶ τοιούτων παραχωρήσεων, ποὺ εἶχε διατυπώσει εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου. Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπήντησε, τὴν 28 Ἰουνίου–10 Ἰουλίου 1915, ὁ πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Δ. Γούναρης, διὰ τοῦ ἑξῆς τηλεγραφήματος:

«Ἡ ἑλληνικὴ βασιλικὴ κυβέρνησις ἀνανεώνουσα τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐπανειλημμένως ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου γενομένας πρὸς τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν δηλώσεις αὐτῆς, καὶ προσφάτως ἀκόμη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ βουλγαροτουρκικοῦ συμφώνου, εἶναι διατεθειμένη νὰ ἔλθη εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας καθ' ἣν περίπτωσιν αὕτη ὑποστῇ ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῆς Βουλγαρίας.

Θεωρεῖ ἑπομένως ὅτι ἡ συμμαχικὴ συνθήκη διατηρεῖ τὴν ἰσχύν της, μολονότι τὸ ἐδαφικὸν καθεστώς, τοῦ ὁποίου ἡ διατήρησις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς συνθήκης θίγεται διὰ τῶν παραχωρήσεων τῆς Σερβίας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν».

Ἔχομεν οὕτως ἀποδεδειγμένον ὅτι μέχρι 10 Ἰουλίου 1915 (ν. ἡ.) ἐξακολουθοῦμεν νὰ βεβαιώνωμεν τὴν Σερβίαν ὅτι θὰ ἐκτελέσωμεν πιστῶς τὴν συμμαχικήν μας ὑποχρέωσιν.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, αἱ κεντρικαὶ αὐτοκρατορίαι ἐπίεζαν τὴν Βουλγα-

ζυγίζετε καλὰ τὰ πράγματα καὶ ἔπειτα νὰ τολμᾶτε». Μήπως ὁ κ. Βενιζέλος δὲν θέλει νὰ τοῦ δώση προσοχὴν ὡς γερμανόφιλον; Ἢ μήπως θὰ τὸν κηρύξη καὶ αὐτὸν κατάλληλον διὰ ὑποδεκανέα; Ὁπωσδήποτε εἰς τὸν βαθμὸν αὐτὸν θὰ ἔχω καλὴν συντροφιάν. Πάντως ὅμως ὁ μακαρίτης κάτι ἐκαταλάβαινε περὶ πολέμου, περισσότερον ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλον.

Υ.Γ. Δὲν ἀσχολοῦμαι, οὔτε θὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὸ διατί, καὶ πῶς ἀπέτυχεν ἡ κατὰ τῶν Δαρδανελλίων ἀγγλογαλλικὴ ἐκστρατεία, ἂν καὶ ὁ ἀναγνώστης εὐκόλως ἐκ τῶν ἀνωτέρω θὰ συμπεράνη τοὺς λόγους. Δὲν ἀσχολοῦμαι περὶ αὐτοῦ διότι ἐγὼ δὲν ἀντιδικῶ ἐνταῦθα πρὸς τοὺς συμμάχους, ἀλλὰ πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον, καὶ δὲν εἶναι ἰδικόν μου ἔργον νὰ κρίνω τὰς ἐνεργείας ξένων στρατῶν, ἀλλὰ τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἄλλως τε, ὅποιος θέλει νὰ μάθη διατί ἀπέτυχαν οἱ σύμμαχοι, τὸν παραπέμπομεν εἰς τὸ πόρισμα τῆς ἀγγλικῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις κατ' ἀπόφασιν τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου ἐξήτασε λεπτομερῶς τὸ ζήτημα καὶ ἀπένειμε ἑκάστῳ ἐκ τῶν Ἄγγλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν τὰς ἀναλογούσας εὐθύνας.

Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ ὑπεβλήθη εἰς τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον, ἐδημοσιεύθη δὲ τὸ πρῶτον αὐτῆς μέρος τὴν 8ην Μαρτίου 1917 καὶ τὸ δεύτερον τὴν 4ην Δεκεμβρίου, τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Φέρει τὰς ὑπογραφὰς τοῦ λόρδου Κρόμερ, τοῦ λόρδου Ἀνδρ. Φίσερ, τοῦ σὲρ Θωμᾶ Μάκενζυ, τοῦ ναυάρχου Ἰ. Ἀ. Κλάϋδ, τοῦ στρατάρχου σὲρ Οὐΐνστον Μαΐϋ, τοῦ λόρδου Νίκολσον, τοῦ Β. Πίκφορδ κλπ. κλπ. Ἀπέδωσε μομφὰς εἰς ἐξέχοντας Ἄγγλους πολιτικούς. Ἂν συνέβαινεν αὐτὸ ἐδῶ καὶ εἶχον οὗτοι ἀντίπαλον τὸν κ. Βενιζέλον, θὰ τοὺς ἐτυφέκιζεν, ἐκτὸς ἐὰν τοὺς ἀνεσκολόπιζε, ὅπως μᾶς ἀνήγγειλε δι' ἑνὸς ἐκ τῶν τελευταίων του ἄρθρων. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅμως αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν τὰ συνηθίζουν.

Γ' Η ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

Ἡ συνομιλία βασιλέως–Πασσάρωφ

ΤΟ 14ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΑΠΕΔΕΙΧΘΗ ΕΚ ΤΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥΔΕ ἐκτεθέντων, πόσον ἀντίθετος πρὸς τὰ πράγματα εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Μεταξᾶ, ὅτι ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ δὲν εἶχεν βάσιν τὴν ἀπόλυτον μέχρι τέλους οὐδετερότητα, ἀλλὰ προέβλεπε τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος «κατὰ τὴν κατάλληλον στιγμὴν ὑπὸ στρατιωτικοὺς ὅρους εὐμενεῖς καὶ μὲ ἀνταλλάγματα ἐπαρκῆ».

Ἀλλ' ἐὰν χρειάζεται μία ἀκόμη ἀπόδειξις τῆς πρὸς τὰ πράγματα ἀντιθέσεως τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου τοῦ κ. Μεταξᾶ, ἰδοὺ αὕτη. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1915, αἱ δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ἠξίουν ἀπὸ τὴν Σερβίαν νὰ προβῆ εἰς παραχωρήσεις πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Καὶ ἡ Σερβία ἠρώτησε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἂν ἀποσύρη τὰς ἀντιρρήσεις της, ἐπὶ τοιούτων παραχωρήσεων, ποὺ εἶχε διατυπώσει εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου. Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπήντησε, τὴν 28 Ἰουνίου–10 Ἰουλίου 1915, ὁ πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Δ. Γούναρης, διὰ τοῦ ἑξῆς τηλεγραφήματος:

«Ἡ ἑλληνικὴ βασιλικὴ κυβέρνησις ἀνανεώνουσα τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐπανειλημμένως ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου γενομένας πρὸς τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν δηλώσεις αὐτῆς, καὶ προσφάτως ἀκόμη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ βουλγαροτουρκικοῦ συμφώνου, εἶναι διατεθειμένη νὰ ἔλθη εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας καθ' ἣν περίπτωσιν αὕτη ὑποστῆ ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῆς Βουλγαρίας.

Θεωρεῖ ἑπομένως ὅτι ἡ συμμαχικὴ συνθήκη διατηρεῖ τὴν ἰσχύν της, μολονότι τὸ ἐδαφικὸν καθεστώς, τοῦ ὁποίου ἡ διατήρησις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς συνθήκης θίγεται διὰ τῶν παραχωρήσεων τῆς Σερβίας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν».

Ἔχομεν οὕτως ἀποδεδειγμένον ὅτι μέχρι 10 Ἰουλίου 1915 (ν. ἡ.) ἐξακολουθοῦμεν νὰ βεβαιώνωμεν τὴν Σερβίαν ὅτι θὰ ἐκτελέσωμεν πιστῶς τὴν συμμαχικήν μας ὑποχρέωσιν.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, αἱ κεντρικαὶ αὐτοκρατορίαι ἐπίεζαν τὴν Βουλγα-

ρίαν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας. Ἡ Βουλγαρία ὅμως ἠρνεῖτο νὰ ἐπιτεθῇ ἐφ' ὅσον δὲν ἐξησφαλίζετο ἐντελῶς ὅτι εἰς τοιαύτην περίστασιν δὲν θὰ τῆς ἐπετίθετο ἡ Ἑλλάς.

Ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν μελέτην τοῦ κ. Βεντήρη «Ἡ Ἑλλὰς τοῦ 1910–1920» δύνανται νὰ μάθουν οἱ ἀναγνῶσται μου, πῶς ἡ Γερμανία ἐπέτυχεν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ πείσῃ τὸν βασιλέα νὰ μὴ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας, προσβαλομένης ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας. Ἡ Γερμανία συνεχῶς ἐβεβαίωνε τὴν Βουλγαρίαν ὅτι δὲν πρέπει νὰ φοβῆται τοιαύτην ἐκ μέρους μας ἐπίθεσιν. Ἀλλ' ἡ Βουλγαρία δὲν ἠρκεῖτο εἰς τοιαύτην ἔμμεσον διαβεβαίωσιν, τόσον μᾶλλον, ὅσον ὡς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἐκλογῶν τῆς 31ης Μαΐου ἐγνώριζεν ἤδη, ὅτι ἐπέκειτο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἡ ἐπανοδός μου εἰς τὴν ἀρχήν, ἡ ὁποία καὶ ἐπραγματοποιήθη τέλος τὴν 10ην Αὐγούστου 1915. Φαίνεται ὡς ἐκ τούτου, ὅτι ἠξίωσεν ἀπὸ τὰς κεντρικὰς αὐτοκρατορίας νὰ λάβῃ ὁμοίαν διαβεβαίωσιν ἀπὸ αὐτὸν τὸν Κωνσταντῖνον. Καὶ τότε ὁ βασιλεὺς τὴν 18/31 Αὐγούστου 1915, δέχεται εἰς Τατόϊον τὸν πρέσβυν τῆς Βουλγαρίας Πασσάρωφ καὶ τὸν διαβεβαιώνει ὅτι ἡ Βουλγαρία δὲν πρέπει νὰ διστάσῃ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας, διότι αὐτὸς δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ ἔλθῃ ἡ Ἑλλὰς εἰς βοήθειαν τῆς τελευταίας. «Ὁ Βενιζέλος, εἶπεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν Βούλγαρον πρέσβυν, φοβεῖται ὅτι καταλαμβάνοντες τὴν Μακεδονίαν θὰ γίνετε κατὰ 1 1/2 ἑκατομμύριον ἰσχυρότεροι καὶ συνεπῶς ἐπικίνδυνοι δι' ἡμᾶς. Ἐγὼ δὲν συμμερίζομαι τὴν πολιτικὴν αὐτὴν (τοῦ Βενιζέλου) διότι δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐμποδίσω τὴν πρόοδον ἑνὸς ἔθνους. Ἀντὶ νὰ φέρωμεν προσκόμματα εἰς τὸν γείτονά μας, ἂς μεταχειρισθῶμεν τὴν ἐνεργητικότητά μας διὰ νὰ τὸν φθάσωμεν.

«Κατὰ τὰς πληροφορίας μου», προσέθεσεν ὁ βασιλεύς, «θὰ ταχθῆτε μὲ τὴν Γερμανίαν. Θὰ κάμωμεν (οἱ Ἕλληνες) τὴν ἰδίαν πολιτικὴν διότι δὲν θὰ ἐπιτρέψω ἄλλην. Καὶ ἀφοῦ οἱ δύο λαοὶ εἴμεθα μὲ τὴν Γερμανίαν, τὸ δυσκολώτερον τῶν ζητημάτων μας, τὸ τῆς Καβάλας, θὰ τὸ λύσωμεν ἱκανοποιητικῶς διὰ τὰς δύο χώρας, διότι τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι διὰ σᾶς μᾶλλον πολιτικὸν καὶ οἰκονομικὸν παρὰ ἐθνικόν».

Τὴν συνδιάλεξίν του ταύτην μὲ τὸν βασιλέα διεβίβασεν αὐθημερὸν εἰς Σόφιαν ὁ Πασσάρωφ. Βεβαία, ὡς ἐκ τούτου, περὶ τῆς ἑλληνικῆς οὐδετερότητος ἡ Βουλγαρία, ὑπέγραψεν 6 ἡμέρας ἀργότερον τὴν στρατιωτικὴν σύμβασιν τῆς 6ης Σεπτεμβρίου 1915 μετὰ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν κατὰ τῆς Σερβίας, τὴν ὁποίαν τὰ γεγονότα βεβαιώνουν ὅτι δὲν θὰ ὑπέγραφεν, ἄνευ τῆς βεβαιώσεως ταύτης.

Ἀλλ' ἐπὶ τῆς συνδιαλέξεως βασιλέως–Πασσάρωφ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιμείνω ἰδιαιτέρως. Διότι πιστεύω ὅτι οὐδέποτε βασιλεὺς κατέπεσεν εἰς τόσον ταπεινὸν ἠθικὸν σημεῖον, ὅσον ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Μὲ τὴν Σερβίαν συνδεόμεθα διὰ συμμαχικῆς συνθήκης, ἡ ὁποία μᾶς ὑποχρέωνε νὰ ἔλθωμεν εἰς βοήθειάν της, εἰς περίπτωσιν ποὺ προσεβάλλετο

ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἢ ἄλλο κράτος. Καὶ μέχρι πρὸ 50 ἀκόμη ἡμερῶν, ὁ τότε πρωθυπουργὸς Δ. Γούναρης ἐβεβαίωνε τὴν Σερβίαν «εἴμεθα διατεθειμένοι νὰ ἔλθωμεν εἰς βοήθειάν της, καθ' ἣν περίπτωσιν αὕτη ὑποστῇ ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῆς Βουλγαρίας».

Τὸ ἄρθρον 5, ἄλλως τε, τῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως ὥριζεν ὅτι εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ Σερβία ἢ ἡ Ἑλλὰς περιήρχετο εἰς πόλεμον πρὸς τρίτην δύναμιν, χωρὶς τὰς προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ὤφειλον ἀμοιβαίαν συνδρομήν, ὁ ἕτερος τῶν συμβαλλομένων «ὀφείλει νὰ τηρήσῃ εὐμενῆ οὐδετερότητα πρὸς τὸν σύμμαχόν του, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ θέλει ὑπέχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιστρατεύσῃ ἀμέσως ἡ μὲν Ἑλλὰς τοὐλάχιστον τεσσαράκοντα χιλιάδας μαχητῶν, ἡ δὲ Σερβία πεντήκοντα χιλιάδας, ὥστε νὰ προστατεύσῃ τὴν οὐδετερότητά του καὶ συνεπῶς τὴν ἐλευθερίαν τῶν κινήσεων τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ».

Ἦτο λοιπὸν σύμφωνον ὄχι μόνον μὲ τὴν στρατιωτικήν μας σύμβασιν, ἀλλὰ καὶ μὲ κάθε θεῖον καὶ ἀνθρώπινον νόμον, ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ἐφ' ὅσον ἀπεφάσισε ν' ἀθετήσῃ τὴν συμμαχικὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὰς δοθείσας σχετικὰς ὑποσχέσεις πρὸς τὴν Σερβίαν, νὰ τηρήσῃ τοὐλάχιστον ἀπέναντι αὐτῆς εὐμενῆ οὐδετερότητα. Καὶ ἡ εὐμενὴς αὐτὴ οὐδετερότης ἐπέβαλλε, νὰ μὴ εἰδοποιήσωμεν τὴν Βουλγαρίαν, ὅτι ἀντιθέτως πρὸς ὅσα διεκηρύτταμεν ἕως τὴν στιγμὴν ἐκείνην, δὲν θὰ σπεύσωμεν εἰς βοήθειαν τῆς συμμάχου μας προσβαλλομένης ὑπ' αὐτῆς, καὶ νὰ μὴν ἐξωθήσωμεν τὴν τελευταίαν εἰς τὴν ἐπίθεσιν ταύτην.

Ἀλλ' ἡ συνομιλία αὕτη τοῦ βασιλέως μὲ τὸν Πασσάρωφ εἶναι ἀξιομνημόνευτος καὶ δι' ἄλλον λόγον. Διότι δι' αὐτῆς ὁ βασιλεὺς βεβαιώνει τὸν Βούλγαρον πρέσβυν, ὅτι καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ κάμῃ τὴν ἰδίαν μὲ τὴν Βουλγαρίαν πολιτικήν, θὰ ταχθῇ δηλαδὴ μὲ τὴν Γερμανίαν, χωρὶς βέβαια καὶ ν' ἀναλαμβάνῃ καὶ ὑποχρέωσιν στρατιωτικῆς ὑπὲρ αὐτῆς ἐπεμβάσεως.

Ἀλλ' εἶναι ἀκόμη πλέον ἀξιοσημείωτος ἡ συνδιάλεξις αὕτη διότι παρέχει τὴν πλέον κατηγορηματικὴν ἀπόδειξιν ὅτι αἱ γραπταὶ ἐγγυήσεις, περὶ τῶν ὁποίων ὡμίλησεν εἰς τὸ 2ον ἄρθρον του ὁ κ. Μεταξᾶς, εἶναι ἀνύπαρκτοι. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, καθ' ἣν στιγμὴν βεβαιώνει τὴν Βουλγαρίαν ὅτι δύναται νὰ ἐπιτεθῇ ἐλευθέρως κατὰ τῆς Σερβίας, διότι ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῆς τελευταίας, ὄχι μόνον ἐγγυήσεις δὲν ἐσκέφθη νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, οὐδὲ ὑποσχέσεις παραχωρήσεων, ἀλλ' ἀναλαμβάνει ἀντιθέτως νὰ διευθετήσῃ καὶ τὸ ζήτημα τῆς Καβάλας «κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικὸν καὶ διὰ τὰς δύο χώρας».

Καὶ τολμᾷ νὰ ἐπιμένῃ ὁ κ. Μεταξᾶς ὅτι, ἀπέναντι τῆς στάσεως αὐτῆς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος ἐθυσίαζε τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ φανῇ εὐχάριστος εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ τῆς περιποιήσεως τῆς Βουλγαρίας, αἱ κεντρικαὶ δυνάμεις θὰ ᾐσθάνοντο τὴν ἀνάγκην νὰ δώσουν τὰς ἐγγράφους ἐγγυήσεις, τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος ὁ κ. Μεταξᾶς ἐμυθοπλάστησε μετὰ πάροδον 19 ὅλων ἐτῶν;

Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἐξώθησιν τῆς Βουλγαρίας ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας καὶ συντελέσῃ εἰς τὴν καταστροφήν της, ἠμπορεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ κ. Μεταξᾶς ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐπροτίθετο νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα εἰς μίαν εὔθετον στιγμήν, ὑπὸ στρατιωτικοὺς ὅρους εὐνοϊκοὺς καὶ λαμβάνων ἐπαρκῆ ἀνταλλάγματα;

Ἀφοῦ κατεστρέφετο ἡ Σερβία, ἡ στρατιωτικὴ κατάστασις μετεβάλλετο εἰς τὴν βαλκανικὴν χερσόνησον τόσον οὐσιωδῶς ὑπὲρ τῆς Γερμανίας, ἐχούσης ἤδη συμμάχους τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Τουρκίαν, ὥστε ἀπεκλείετο πλέον διὰ τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν πᾶσα σκέψις εἰσόδου τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς συνεννοήσεως καὶ ἂν ὑπετίθετο πρὸς στιγμὴν ὅτι τοιαύτη σκέψις εἶχε γίνει προηγουμένως.

Ἐκτὸς ἂν ὑποστηρίζῃ ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅτι ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ σκεπτομένη ἐνδεχομένην ἔξοδόν μας ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα, ἀπέβλεπεν πάντοτε εἰς τὸ νὰ ταχθῶμεν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Καὶ ὅτι μόνος διακαὴς πόθος καὶ διαρκὴς εὐχὴ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου, ποὺ ἦτο τότε ὁ κακὸς δαίμων καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἦτο νὰ ταχθῶμεν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας, ἀναγνωρίζω προθύμως. Ἀλλὰ βέβαιον εἶναι ὅτι ὡς ἐκ τῆς ἀναμφισβητήτου κατὰ θάλασσαν ὑπεροχῆς τῆς Συνεννοήσεως καὶ τοῦ κατ' ἐξοχὴν μεσογειακοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἑλλάδος, παρὰ τοὺς πόθους καὶ τὰς εὐχάς του, δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον ἐσκέφθη ποτὲ σοβαρῶς ὅτι ἠμποροῦμεν νὰ ταχθῶμεν στρατιωτικῶς παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἐχθρῶν τῆς Συνεννοήσεως, μολονότι ὑπῆρξαν στιγμαὶ κατὰ τὰς ὁποίας οὔτε τὴν περιπέτειαν αὐτὴν ἀπέκλειεν.

Ἀλλὰ τὴν βασιλικὴν πολιτικήν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου πολέμου, δὲν βαρύνει μόνον τὸ στῖγμα τῆς συνδιαλέξεως τοῦ βασιλέως μὲ τὸν Βούλγαρον πρέσβυν. Αἱ κηλῖδες εἶναι ἀλλεπάλληλοι.

Ὁ βασιλεὺς ἐξηπάτα μέχρι τελευταίας στιγμῆς τὴν Σερβίαν

ΤΟ 15ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1934

ΕΓΡΑΦΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΑΡΘΡΟΝ ΜΟΥ ὅτι τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου πολέμου δὲν βαρύνει μόνον τὸ στίγμα τῆς συνδιαλέξεως τοῦ βασιλέως μὲ τὸν Βούλγαρον πρέσβυν. Αἱ κηλῖδες εἶναι ἀλλεπάλληλοι.

Τῷ ὄντι 70 ἡμέρας μετὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 31ης Μαΐου διὰ τῶν ὁποίων ὁ λαὸς κατεδίκαζε τὴν πολιτικὴν τοῦ Δ. Γούναρη, ὁ βασιλεὺς ἠναγκάζετο τέλος νὰ μὲ καλέσῃ εἰς τὸ Τατόϊ διὰ νὰ μοῦ ἀναθέσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς νέας κυβερνήσεως.

Διὰ νὰ δεχθῶ τὴν ἐντολὴν ταύτην, ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξακριβώσω ἐὰν ὑπῆρχε συμφωνία στέμματος καὶ νέας κυβερνήσεως, ὡς πρὸς τὴν ἀκολουθητέαν πολιτικήν. Εἶπα λοιπὸν εἰς τὸν βασιλέα ὅτι δὲν πρόκειται βέβαια σήμερον πλέον περὶ μετοχῆς μας εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῶν Δαρδανελλίων, ἀλλ' ὅτι θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου χαραχθεῖσαν ἐκ κοινῆς συμφωνίας πολιτικήν. Δηλαδὴ θὰ τηρήσωμεν εὐμενῆ πρὸς τὴν σύμμαχόν μας Σερβίαν οὐδετερότητα, διακηρύττοντες συγχρόνως ὅτι, ἐὰν ἡ Βουλγαρία ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας, θὰ σπεύσωμεν εἰς βοήθειαν τῆς τελευταίας.

Ὁ βασιλεὺς ἐνέκρινε τὴν πολιτικήν μου αὐτὴν καὶ τὰς συμφώνους πρὸς αὐτὴν προγραμματικὰς δηλώσεις μου ἐνώπιον τῆς Βουλῆς.

Γνωρίζομεν ὅμως ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔπαιζε τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐλεεινὴν κωμῳδίαν, ἐξαπατῶν τὸν πρωθυπουργόν του διὰ τῆς δηλώσεως ὅτι ἐγκρίνει τὴν πολιτικήν του. Ἐνῷ ὄχι μόνον ἦτο ἀποφασισμένος νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ νὰ ἔλθωμεν εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας εἰς περίπτωσιν βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως, ἀλλὰ καὶ εἶχε διὰ τῆς Γερμανίας εἰδοποιήσει περὶ τούτου τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν, διὰ νὰ ἐξωθήσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ἐπίθεσιν, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν γερμανικῶν συμφερόντων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἄνοδός μου εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ αἱ προγραμματικαὶ δηλώσεις μου εἶχαν ἀνησυχήσει τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν, ὁ βασιλεὺς χάριν τῆς Γερμανίας, ἐθεώρησεν ὅτι ὤφειλε νὰ καθησυχάσῃ τὰς βουλγαρικὰς ἀνησυχίας καὶ εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπέβλεπε ἡ συνδιάλεξίς του μὲ τὸν Βούλγαρον πρέσβυν, ἡ παρατεθεῖσα εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον μου καὶ ἡ ὁποία, ὡς ἦτο φυσικόν, ἔγινε ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ μου.

Ἀλλ' ἡ ἀπάτη τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν πρωθυπουργόν του καὶ τὴν σύμμαχόν του Σερβίαν δὲν σταματᾷ οὔτε ἐδῶ. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπάνοδόν μου εἰς τὴν ἀρχήν, ὁ Μπαλούχτσιτς μὲ ἐπεσκέφθη καὶ μοῦ ἀνεκοίνωσεν ἐκ μέρους τοῦ κ. Πάσιτς τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Σερβία εἶναι βεβαία περὶ τῆς συμμαχίας Βουλγαρίας–κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Ὁ σερβικὸς στρατὸς εὑρίσκεται ἐπὶ ποδὸς πολέμου. Δύναται νὰ προλάβῃ τὴν βουλγαρικὴν ἐπίθεσιν, ἐὰν εἰσβάλῃ ἀπὸ τοῦδε εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος καὶ ματαιώσῃ τὴν ἐπιστράτευσιν. Ποίαν στάσιν θὰ τηρήσῃ ἡ Ἑλλάς; Ἠμπορεῖ ἡ Σερβία νὰ ὑπολογίζῃ ἐπὶ τῆς βοηθείας τῆς συμμάχου της;»

Ἀνεκοίνωσα τὸ σερβικὸν τοῦτο διάβημα εἰς τὸν βασιλέα, διὰ νὰ μείνωμεν σύμφωνοι ἐπὶ τῆς δοτέας ἀπαντήσεως. Ὁ βασιλεὺς μοῦ ἀπήντησεν.

«Προτιμῶ νὰ ἐπιτεθῇ ἡ Βουλγαρία κατὰ τῶν Σέρβων. Ἡ συμμαχία μας εἶναι ἀμυντικὴ καὶ μόνον ἔτσι θὰ βοηθήσωμεν τὴν Σερβίαν».

Μὴ ὑποπτευόμενος τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ βασιλέως, ἐθεώρησα ὀρθὴν τὴν ἀπάντησιν ταύτην καὶ ἀνεκοίνωσα ταύτην εἰς τὸν κ. Μπαλούχτσιτς.

Ἀλλ' οἱ ἀναγνῶσται μου γνωρίζοντες ἤδη ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἦτο ἀποφασισμένος νὰ παραβιάσῃ τὴν συμμαχικὴν συνθήκην μας μὲ τὴν Σερβίαν, καὶ εἶχε πληροφορήσει περὶ τούτου τὴν Βουλγαρίαν, θὰ ἐννοήσουν ποίαν ἀχαρακτήριστον πρᾶξιν διέπραττεν ὁ βασιλεὺς δίδων τὴν ἀ-

πάντησιν ταύτην εἰς τὴν Σερβίαν.

Διὰ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης συνετελέσαμεν καὶ ἡμεῖς μαζὺ μὲ τοὺς ὑπουργοὺς τῆς τριπλῆς Συνεννοήσεως, ὅπως ἡ Σερβία ἀποτραπῇ ἀπὸ ἐνέργειαν, τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ στρατιωτικοὶ ἀναγνωρίζουν ὅτι ἦτο ἡ μόνη τότε ἐνδεδειγμένη καὶ ὅτι ἠδύνατο γενομένη νὰ προλάβῃ καὶ ματαιώσῃ τὴν βουλγαρικὴν ἐπιστράτευσιν.

Καὶ οἱ μὲν ὑπουργοὶ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς τριπλῆς συνεννοήσεως ἐνήργουν ἐν καλῇ πίστει, καί, ἕνεκα τῆς ἀθεραπεύτου εὐπιστίας των πρὸς τὰς βουλγαρικὰς βεβαιώσεις, ἐπίστευον ὅτι ἡ Βουλγαρία δὲν θὰ ἐκινεῖτο ποτὲ κατ' αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο ἀπέτρεψαν τὴν Σερβίαν ἀπὸ τῆς προληπτικῆς ἐναντίον της ἐπιθέσεως.

Ἀλλ' εἶμαι περίεργος νὰ μάθω πῶς χαρακτηρίζει ὁ κ. Μεταξᾶς τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν τοῦ βασιλέως, ὅστις γνωρίζων τὴν ἐπικειμένην ἐπίθεσιν τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας καὶ ἀποφασισμένος νὰ μὴν ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῆς τελευταίας, συμβουλεύει ὅμως αὐτήν, νὰ μὴν προβῇ εἰς τὴν σχεδιαζομένην ἐνέργειαν ἀλλὰ ν' ἀναμείνῃ νὰ τῆς ἐπιτεθῇ πρώτη ἡ Βουλγαρία, δίδων τὴν ψευδῆ βεβαίωσιν ὅτι, εἰς τοιαύτην περίπτωσιν, θὰ ἐσπεύδαμεν εἰς βοήθειαν τῆς συμμάχου μας.

Ἀλλ' οὔτε διὰ τῆς ἀπαντήσεως αὐτῆς τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ σερβικὸν διάβημα ἐξαντλοῦνται τὰ στίγματα, ποὺ κηλιδώνουν τὴν βασιλικὴν πολιτικήν.

Ἀπὸ τῆς 8ης Σεπτεμβρίου εἶχεν ἤδη προβῇ ἡ Βουλγαρία εἰς μερικὴν ἐπιστράτευσιν. Καί, ὅταν τὴν μεσημβρίαν τῆς 9ης μὲ ἐπεσκέφθη ὁ Πασσάρωφ, τοῦ ἐδήλωσα ὅτι ἡ τυχὸν ἐχθρικὴ κατὰ τῆς Σερβίας βουλγαρικὴ ἐνέργεια θὰ ὑποχρεώσῃ τὴν Ελλάδα νὰ λάβῃ τὰ ἐνδεικνυόμενα ἐκ τῆς συμμαχίας της μέτρα.

Τὴν νύκτα τῆς 9ης πρὸς τὴν 10ην Σεπτεμβρίου ἐκηρύχθη γενικὴ ἐπιστράτευσις εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Τὴν πρωΐαν τῆς 10ης συνεκάλεσα τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπεφασίσθη νὰ ζητηθῇ ἡ ἔγκρισις τοῦ βασιλέως πρὸς κήρυξιν γενικῆς ἐπιστρατεύσεως, εἰς ἀπάντησιν τῆς βουλγαρικῆς τοιαύτης. Τὴν 10ην π. μ. ἐζήτησα ἀπὸ τὸν βασιλέα, ἐν γνώσει ἤδη ὄντα τῆς βουλγαρικῆς ἐπιστρατεύσεως, νὰ μὲ δεχθῇ εἰς ἀκρόασιν. Μὲ ἐδέχθη τὴν 5ην μ. μ. ἤτοι μετὰ ἑπτὰ ὅλας ὥρας. Τοῦ ἀνεκοίνωσα ὅτι μετὰ μίαν ὥραν θὰ ἔφθανεν ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς, κομίζων τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως.

Ὁ βασιλεὺς μοῦ ἐδήλωσεν ὅτι συμφωνεῖ μὲν διὰ τὴν ἐπιστράτευσιν καὶ θὰ ὑπογράψῃ τὸ σχετικὸν διάταγμα, ἀλλ' ἀρνεῖται νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἐφ' ὅσον εἶναι σύμμαχος τῆς Γερμανίας.

Ὅταν εἰς ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα προέβαλα, διὰ νὰ πείσω τὸν βασιλέα ὅτι ὄχι μόνον ἡ συμμαχικὴ συνθήκη, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπανειλημμένως δοθεῖσαι μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεώς μου καὶ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Γούναρη, διαβεβαιώσεις πρὸς τὴν Σερβίαν, τὸ γεγονὸς ἀκόμη ὅτι, ἀπαντῶντες εἰς τὸ διάβημα τοῦ Μπαλούχσιτς ἀπετρέψαμεν τὴν Σερβίαν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Βουλγαρίας, διὰ νὰ προλάβῃ καὶ ματαιώσῃ τὴν ἐπιστάτευσίν της, τέλος δὲ αὐτὰ τὰ ζωτικὰ καὶ πάγια συμφέροντά μας ἐπέβαλλαν νὰ μὴν ἐπιτρέψωμεν τὴν βουλγαρικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Σερβίας, ὅταν λέγω, ὅλα τὰ ἐπιχειρήματά μου ἀπέβησαν ἀτελεσφόρητα, ἐδήλωσα εἰς τὸν βασιλέα ὅτι ἀναγκάζομαι μὲ λύπην μου νὰ ὑποβάλω καὶ πάλιν τὴν παραίτησίν μου. Ὑπέδειξα ὅμως ὅλους τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους συνεπάγεται ἡ ἀπόφασις τοῦ βασιλέως ν' ἀκολουθήσῃ προσωπικὴν πολιτικήν, ἀντίθετον πρὸς τὴν πολιτικὴν τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεως, ἥτις εἶχεν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν πρόσφατον ἐτυμηγορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐπεχείρησε νὰ μὲ πείσῃ ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπογράψω τὴν ἰδίαν ἑσπέραν τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως, ἀφοῦ γνωρίζω ποίαν σημασίαν ἔχει καὶ μιᾶς ἀκόμη ἡμέρας καθυστέρησις, ἐφ' ὅσον δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην ὅτι ἡ Βουλγαρία, ἐπιστρατευομένη τυχὸν ταχύτερον ἡμῶν, θὰ ἠμποροῦσε νὰ στραφῇ ἐναντίον μας.

Παρετήρησα εἰς τὸν βασιλέα ὅτι θὰ ἦτο τερατῶδες νὰ κηρύξω ἐγὼ τὴν ἐπιστράτευσιν, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχω σύμφωνον τὸν βασιλέα, ἐπὶ τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον αὕτη ἐπιδιώκει. Προσέθεσα δὲ ὅτι, ἀναγνωρίζων τὴν ἀνάγκην νὰ μὴ χαθῇ οὔτε μία στιγμή, ἀφοῦ εἶχαν ἤδη χαθῆ ἐπὶ ματαίῳ 7 ὧραι ἀπὸ τῆς αἰτήσεώς μου πρὸς ἀκρόασιν, μέχρις ὅτου ἔγινα δεκτός, εἶμαι πρόθυμος νὰ παραμείνω εἰς τὸ Τατόϊον, ὅσας ὥρας εἶναι ἀνάγκη, διὰ νὰ διορίσῃ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς τὸν νέον πρωθυπουργόν, ὅστις ἀναλαμβάνων συγχρόνως τὰ στρατιωτικὰ ὑπουργεῖα, ἠδύνατο νὰ ὁρκισθῇ ἀμέσως, ὑπογράψῃ καὶ δημοσιεύσῃ τὸ ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου παρασκευασθὲν διάταγμα γενικῆς ἐπιστρατεύσεως, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ προσκομίσει εἰς τὸ Τατόϊον ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς.

Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς μοῦ προέβαλεν τότε ἕνα νέον ἐπιχείρημα.

–Δὲν συλλογίζεσθε, κύριε πρωθυπουργέ, εἶπεν, ὅτι ὑπογράφων τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως σεῖς, ὅστις ἔχετε ἀνέκαθεν δηλώσει ὅτι εἰς περίπτωσιν βουλγαρικῆς ἐναντίον τῆς Σερβίας ἐπιθέσεως θὰ σπεύσετε εἰς βοήθειαν τῆς τελευταίας, εἶναι πιθανώτατον νὰ συγκρατήσετε τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἀποτρέψετε τὴν κατὰ τῆς Σερβίας ἐπίθεσίν της, ὁπότε δὲν θὰ δοθῇ ἀφορμὴ νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ μεταξύ μας διαφωνία; Ἐνῷ ἂν ἐπιμείνετε εἰς τὴν παραίτησίν σας, ὁπότε θὰ γίνῃ δημοσίᾳ γνωστὴ ἡ μεταξύ μας διαφωνία, ἡ ἐπιστράτευσις, τὴν ὁποίαν θὰ ἐνεργήσῃ ὁ διάδοχός σας, δὲν πρόκειται οὐδὲ πόρρωθεν ν' ἀποτρέψῃ τὴν κατὰ τῆς Σερβίας βουλγαρικὴν ἐπίθεσιν;

Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο εὗρον ἀπολύτως πειστικὸν καί, ὑπογράψας τὸ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Δαγκλῆ προσκομισθὲν διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως, ἔδωκα αὐτὸ εἰς τὸν βασιλέα πρὸς προσυπογραφήν.

Πῶς ἠμποροῦσα πραγματικῶς νὰ φαντασθῶ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὅτι τὴν προτεραίαν μετὰ τὴν εἴδησιν τῆς μερικῆς βουλγαρικῆς ἐπιστρατεύσεως, ὁ βασιλεὺς προβλέπων ὅτι θὰ τοῦ ἐζητοῦσα, καὶ ἐκεῖνος θὰ ἐδέχετο νὰ ἐπι-

στρατευθῶμεν, ἐκάλεσε τὸν Βούλγαρον πρέσβυν, διὰ νὰ τὸν διαβεβαιώση καὶ πάλι ὅτι ἡ Βουλγαρία ἠδύνατο ἀνενόχλητος νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς συμμάχου τῆς Ἑλλάδος;

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 313 τῆς 10/23 Σεπτεμβρίου τηλεγράφημα πρὸς τὴν κυβέρνησίν του ὁ Πασσάρωφ ἀναφέρει μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς:

«Τὴν 3ην μ.μ. τῆς 9ης τρέχοντος μηνός, ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως Καλίνσκης, μοὶ ἀνεκοίνωσε τηλεφωνικῶς ὅτι ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς θὰ ἐπεθύμει νὰ μὲ ἴδη εἰς τὸ ἀνάκτορον Τατοΐου, ὅπου καὶ μετέβην παρευθύς.

Ἔχω θετικὰς πληροφορίας, μοῦ εἶπεν ὁ βασιλεύς, ὅτι θὰ ἐνεργήσετε ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας.

Ἐν περιπτώσει ταύτῃ δὲν θὰ ἔχετε καμμίαν ἀντίστασιν ἐκ μέρους ἡμῶν. Σᾶς παρακαλῶ νὰ δηλώσετε πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν τσάρον σας ὅτι ἐν τῇ ἐνεργείᾳ σας κατὰ τῆς Σερβίας δὲν θὰ ἔχετε καμμίαν ἐκ μέρους ἡμῶν ἀντίδρασιν. Δὲν θὰ χύσωμεν αἷμα, διὰ νὰ σώσωμεν τὴν Σερβίαν ἐναντίον ὑμῶν καὶ τῆς Γερμανίας. Διαβεβαιώσατε πλήρως περὶ τούτου τὸν κυρίαρχόν σας καὶ τὴν κυβέρνησίν σας».

Οἱ ἀναγνῶσται μου, οἱ γνωρίζοντες ἤδη τὴν διπλοπροσωπίαν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, θ' ἀναγνωρίσουν βέβαια, ὅτι τὸ ἐπιχείρημα, διὰ τοῦ ὁποίου μὲ παρέσυρεν οὗτος νὰ μὴ ἐπιμείνω εἰς τὴν παραίτησίν μου, ἀλλὰ νὰ ὑπογράψω τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως, ὑπῆρξε τὸ κορύφωμα τῆς ἠθικῆς καταπτώσεώς του. Διότι τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἀπετέλει χυδαίαν ἐκ μέρους του ἐξαπάτησιν τοῦ πρωθυπουργοῦ του, ἐφ' ὅσον ἐγνώριζεν ὁ βασιλεὺς ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαβεβαιώσεων, ποὺ εἶχε δώσει καὶ πρὸς τὸν Γερμανὸν αὐτοκράτορα καὶ πρὸς τὸν τσάρον τῆς Βουλγαρίας ἀκόμη τὴν προτεραίαν, καμμία δὲν ὑπῆρχεν ἐλπὶς νὰ πτοηθῆ ἡ τελευταία καὶ ἀποτραπῆ ἀπὸ τὴν κατὰ τῆς Σερβίας ἐπίθεσιν.

Διατί ὁ βασιλεὺς διετήρει τὴν ἐπιστράτευσιν

ΤΟ 16ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΜΟΛΙΣ ΕΞΗΛΘΑ ΑΠΟ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΟΥ βασιλέως, εὑρῆκα ἀναμένοντά με εἰς τὸ Τατόϊ τὸν μακαρίτην Ρέπουλην. Ὅταν ἔμαθε τὰ διατρέξαντα, κατελήφθη ἀπὸ βαθυτάτην μελαγχολίαν.

–Ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖτε λοιπὸν ὅτι σᾶς ἀπατᾷ ὁ βασιλεύς; μοῦ λέγει.

–Εἶναι ἐνδεχόμενον, εἶπα. Ἀλλ' ἐὰν πραγματικῶς ἐπιτύχω νὰ συγκρατήσω τὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ τὴν κατὰ τῆς Σερβίας ἐπίθεσιν τὸ κέρδος θὰ εἶναι κολοσσιαῖον.

Ὁ μακαρίτης Ρέπουλης, ὁ ὁποῖος εἶχε ψυχολογήσει πολὺ καλλίτερον ἀπὸ ἐμὲ τὸν βασιλέα ἐκίνησε περίλυπος τὴν κεφαλὴν καὶ προσέθηκε: «Φοβοῦμαι τὸ τοῦ Θουκυδίδου, 'ἥδε ἡ ἡμέρα πολλῶν κακῶν ἄρξει τῇ Ἑλλάδι'». Τὰ δὲ πράγματα ἀπέδειξαν πόσον δίκαιον εἶχεν ἐκεῖνος καὶ πόσον

ἐπλανώμην ἐγώ.

Τί ἐπεδίωκεν ὁ βασιλεὺς διὰ τῆς σατανικῆς ἐπιμονῆς του, ὅπως ὑπογράψω τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως, εἶναι προφανές. Ἐγνώριζεν πόσον ἐπαχθὴς εἶναι πάντοτε καὶ εἰς κάθε περίστασιν μία γενικὴ ἐπιστράτευσις, ἡ ὁποία ἀποσπᾷ ἀπὸ τοὺς οἰκογενειακοὺς κόλπους καὶ ἀπὸ τὰς ἐργασίας των τοὺς πολίτας καὶ ἡ ὁποία ἐκ τούτου, καθὼς καὶ διὰ τῶν συναφῶν ἐπιτάξεων διαταράττει βαθύτατα τὴν κανονικὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀκόμη ζωὴν τῆς χώρας. Ἡ παροῦσα μάλιστα ἐπιστράτευσις, ἡ ὁποία δὲν ἐγίνετο πρὸς ἄμεσον ἄμυναν τοῦ ἀπειλουμένου ἐδάφους μας, ἀλλὰ ὅπως σπεύσωμεν εἰς βοήθειαν ἀπειλουμένου συμμάχου, ἦτο φυσικὸν νὰ εἶναι ἀκόμη ὀλιγώτερον δημοφιλής. Ὁ βασιλεὺς ἐπομένως ὁδηγούμενος πιθανώτατα ἀπὸ τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον, εἶχεν ἀναπτύξει ὅλην τὴν πρὸς ἐξαπάτησιν μακιαβελικὴν ἱκανότητά του, διὰ νὰ μὲ πείσῃ νὰ θέσω τὴν ὑπογραφήν μου ὑπὸ τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως, ὅπως ἡ εὐθύνη, καὶ πρὸ πάντων ἡ λαϊκὴ δυσφορία, διὰ τὸ μέτρον τοῦτο ἐπιπέσῃ ἐπάνω μου. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἢ ἂν θέλετε τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον, εἰς χεῖρας τοῦ ὁποίου ἦτο περίπου παίγνιον ὁ βασιλεὺς μετὰ τὴν σοβαρὰν τότε ἀσθένειάν του, ἀπέβλεπε καὶ εἰς ἄλλους ἀκόμη σκοπούς.

Ἀφοῦ μοῦ ἐπέρριπτε τὴν εὐθύνην τῆς ἐπιστρατεύσεως, σκοπὸν εἶχεν, ὅπως ἀπέδειξαν τὰ πράγματα, νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐπιστράτευσιν ὅσον τὸ δυνατὸν μακρότερον χρόνον. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ ἐπετύγχανε, ὡς ὑπελόγιζε, τρεῖς ἀνοσίους σκοπούς.

Πρῶτον, νὰ μεταβάλῃ τὴν ἐναντίον μου λαϊκὴν δυσφορίαν εἰς ἀληθῆ ἀπέχθειαν, διὰ τῆς καθημερινῆς δηλητηριάσεως, ἡ ὁποία ἐγίνετο διὰ τῆς διδασκαλίας πρὸς τοὺς στρατιώτας, πρὸς οὓς κατηγγελλόμην ὡς ὑπαίτιος τῆς ἀποσπάσεώς των ἀπὸ τὰς οἰκογενείας των καὶ ἀπὸ τὰς ἀσχολίας των.

Δεύτερον δέ, νὰ καταπονήσῃ τὸν στρατευόμενον πληθυσμὸν διὰ τῆς πολυμήνου διαρκείας μιᾶς ἐπιστρατεύσεως, οὐχὶ κἂν πολεμικῆς δράσεως, ἀλλὰ πλήρους «ἀδρανείας», καὶ νὰ κάμψῃ οὕτω τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους, ὥστε μετὰ ἐνδεχομένην ἐπάνοδόν μου εἰς τὴν ἀρχὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, νὰ καταστῇ ἂν μὴ ἀδύνατος τουλάχιστον δύσκολος κατ' ἐξοχὴν νέα ἐπιστράτευσις πρὸς τὸν σκοπὸν εἰσόδου ἡμῶν εἰς τὸν πόλεμον.

Τρίτον, νὰ δώσῃ εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τὸ μέσον τῆς ἐπὶ μακρὸν δωροδοκίας τῶν ἀξιωματικῶν οἱ ὁποῖοι ἦσαν τότε κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν φιλοβασιλικοί, διὰ τῆς παροχῆς εἰς αὐτοὺς τοῦ διπλοῦ μισθοῦ ἐκστρατείας, χωρὶς τὰς ταλαιπωρίας καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἀνοσίων αὐτῶν σκοπῶν ἡ ἐπιστράτευσις διετηρήθη ἄνευ ἄλλου σκοποῦ ἐπὶ μακροὺς μῆνας καὶ τίς οἶδε ἐπὶ πόσον ἀκόμη θὰ διετηρεῖτο, ἐὰν μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ρούπελ δὲν μᾶς ἐπεβάλλετο διὰ τελεσιγράφου τῆς Συνεννοήσεως ἡ ἀποστράτευσις.

Λέγω «ἄνευ ἄλλου σκοποῦ». Τῷ ὄντι, ἡ ἐπιστράτευσις ἦτο εἰς τὴν ἀρχὴν ἀναγκαία, διότι ἐὰν συνεπληροῦτο ἡ βουλγαρικὴ ἐπιστράτευσις ἡμῶν ἀδρανούντων, ἦτο πιθανὸν νὰ σκεφθῇ ἡ Βουλγαρία ὅτι ἦτο δι' αὐτὴν προτι-

μότερον νὰ στραφῇ κατὰ πρῶτον ὄχι κατὰ τῆς Σερβίας, ἀλλὰ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ καταλάβῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν μέχρις Ἀλιάκμονος Μακεδονίαν, σχεδὸν ἀμαχητί, ἀφοῦ δὲν θὰ εἴχομεν ἐπιστρατεύσει οὔτε συγκεντρώσει τὸν στρατόν μας, καὶ νὰ ἀποκόψῃ τοιουτοτρόπως καὶ τὸν μόνον λιμένα ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ.

Δὲν μνημονεύω βέβαια τὰς ἐγγράφους ἐγγυήσεις, ποὺ ἰσχυρίζεται σήμερον ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅτι μᾶς ἔδωσαν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 ὄχι μόνον ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Τουρκία καὶ ἡ Αὐστρία, ἀλλὰ καὶ ἡ Γερμανία ὡς ἐγγυητὴς τῶν τριῶν ἄλλων. Διότι, ἂν ἦσαν πραγματικαὶ αἱ ἐγγυήσεις αὐταὶ αἱ ὁποῖαι, ὡς ἤδη εἶπον, ὀφείλονται εἰς παραίσθησιν τοῦ κ. Μεταξᾶ, τότε πλέον οὔτε ἀνασκολοπισμὸς τῶν ἀποτελούντων τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον καὶ τῶν ἀσκούντων τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν ἐν γένει, δὲν θὰ ἦτο ἀρκετὴ τιμωρία, διότι συνετήρησαν ἄνευ οὐδενὸς πλέον λόγου ἐπὶ τόσους μῆνας γενικὴν ἐπιστράτευσιν, φθείρουσαν τὰ δημόσια οἰκονομικὰ καὶ κάμπτουσαν τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τὰς ἀνυπάρκτους αὐτὰς ἐγγυήσεις, ποῖον ἄλλον, πλὴν τῶν ἀνοσίων σκοπῶν ποὺ ἀνέφερα προηγουμένως, εἶχεν ἡ ἐπὶ μακροὺς μῆνας διατήρησις τῆς ἐπιστρατεύσεως, ἀπὸ τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἐπιστρατευθεὶς καὶ συγκεντρωθεὶς ἐνεπλάκη εἰς πόλεμον πρὸς τὸν σερβικὸν στρατόν; Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀπότομος διακοπὴ τοῦ κατὰ τῆς Σερβίας πολέμου, διὰ νὰ στραφῇ ἡ Βουλγαρία καθ' ἡμῶν δὲν ἦτο δυνατὴ καὶ ἂν ἀκόμη τὰ σύνορά μας ἔμεναν μὲ τὰς συνήθεις ἐν εἰρήνῃ φρουράς, αἱ ποῖαι εὔλογον ἦτο καὶ ἔπρεπε νὰ ἐνισχυθοῦν, δι' ἐπιστρατεύσεως μιᾶς ἢ δύο τὸ πολὺ ἡλικιῶν τῶν βορείων ἐπαρχιῶν μας. Ἡ μέριμνα, ἄλλως τε, αὕτη τῆς ἐνισχύσεως τῶν συνοριακῶν φρουρῶν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ληφθῇ ἀπὸ κυβέρνησιν ἡ ὁποία ἦτο ἀποφασισμένη ν' ἀντισταθῇ κατὰ οἱασδήποτε βουλγαρικῆς εἰς τὸ ἑλληνικὸς ἔδαφος εἰσβολῆς. Ἀλλ' ἦτο ἐντελῶς περιττὴ καὶ ἑπομένως ἐγκληματικὴ διὰ τὸ βασιλικὸν καθεστώς, διὰ τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἤδη τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπόδειξιν ὅτι δὲν ἐπροτίθετο ν' ἀντισταθῇ κατὰ βουλγαρικῆς εἰσβολῆς καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐδοκίμασε κἂν νὰ ἐμποδίσῃ αὐτήν, καίτοι διέθετε γενικὴν ἐπιστράτευσιν καὶ στρατὸν παρὰ τὰ σύνορα συγκεντρωμένον, ἀλλὰ διέταξε τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν νὰ ὑποχωρῇ κανονικῶς παρουσιάζων ὅπλα ἐνώπιον τῆς βουλγαρικῆς εἰσβολῆς εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Ὅταν λοιπὸν ὁ ἐπιστρατευμένος καὶ συγκεντρωμένος ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν ἐχρησιμοποιήθη διὰ νὰ παρεμποδισθῇ ἡ βουλγαρικὴ εἰσβολὴ εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ὅπου κατεστράφη ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός, ὄχι μόνον διὰ τῆς ἁρπαγῆς ὅλων τῶν κινητῶν του, περιλαμβανομένων καὶ τῶν μεγάλων ἀποθεμάτων πολυτίμου καπνοῦ εἰς τὴν Ξάνθην καὶ τὴν Καβάλαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ἐκτοπισμοῦ του εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βουλγαρίας, ὅπου ἀπέθαναν ἐκ τῶν στερήσεων 40 χιλιάδες ψυχαί, ποῖον ἄλλον σκοπὸν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ ὁ κ. Μεταξᾶς ὅτι εἶχεν ἡ ἐπὶ τόσους μῆνας διατήρησις τῆς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως, ποῖον ἄλλον σκοπὸν παρὰ τοὺς ἀνοσίους σκοπούς ποὺ ἐμνημόνευσα ἤδη;

Ἡ βουλγαρική, ἄλλως τε, εἰσβολὴ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν παρέχει μίαν ἀκαταμάχητον ἀπόδειξιν τοῦ 2ου ἐκ τῶν τριῶν ἀνοσίων σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ ἐπεδίωκε διὰ τῆς πολυμήνου ἐπιστρατεύσεως. Διότι ἡ βουλγαρικὴ αὕτη εἰσβολὴ ἐχρησιμοποιήθη, διὰ νὰ παραδοθῇ ὁ εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἐπιστρατευμένος ἑλληνικὸς στρατὸς εἰς τοὺς Γερμανοβουλγάρους ἐπιδρομεῖς καὶ μεταφερθῇ εἰς τὸ Γκέρλιτς, ὅπως κατὰ τὴν δύναμιν τουλάχιστον τοῦ στρατοῦ τούτου ἀποβῇ ἀσθενεστέρα ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου πολέμου.

Εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ μεταγενέστερα ἄρθρα του ὁ κ. Μεταξᾶς ἐτόλμησε νὰ ρίψῃ παρέργως τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἂν διετηρήθη ἐπὶ τόσον χρόνον ἡ ἐπιστράτευσις, χωρὶς σκοπὸν δυνάμενον νὰ ὁμολογηθῇ, τοῦτο ἔγινεν κατ' ἀπαίτησιν τῶν δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως. Πιστεύω ὅτι δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον, γνωρίζων ὅτι ἐκ τῆς συζητήσεως ποὺ θὰ προκληθῇ θ' ἀποδειχθῇ καὶ διὰ τρίτην φορὰν ὅτι ἐκ παραισθήσεως φθάνει νὰ ὑποστηρίζῃ ψευδῆ πράγματα ὡς ἀληθῆ.

Ἀπήντησα, ἤδη, εἰς τὰ δύο ἄρθρα τοῦ κ. Μεταξᾶ, διὰ τῶν ὁποίων οὗτος ἐπεχείρησε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰ δύο τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν ἄρθρων μου, τῆς προκληθείσης ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ποὺ εἶχε δημιουργήσει ἡ ψήφισις τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου τῆς μπακλαβαδοποιήσεως καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ ἐπικειμένη τότε διεξαγωγὴ γενικῶν ἐκλογῶν. Ἂν παρέλειψα κανένα ἐπιχείρημα τοῦ κ. Μεταξᾶ, ἄξιον ὁπωσδήποτε προσοχῆς, παρακαλῶ νὰ μοῦ ὑποδειχθῇ ἡ παράλειψις μὲ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ σπεύσω νὰ τὴν ἐπανορθώσω.

Ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς ἄρθρου θ' ἀρχίσω ἀνασκευάζων τὰς ἀπαντήσεις τοῦ κ. Μεταξᾶ εἰς τὴν δευτέραν σειρὰν τῶν ἄρθρων μου.

Ὁ Μεταξᾶς ὀλέθριος σύμβουλος τοῦ βασιλέως

ΤΟ 17ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Εἰς τὸ 1ον ἄρθρον τοῦ ὁ κ. Μεταξᾶς, ὁ ὁποῖος προσέφερε μίαν ὑπηρεσίαν, ὁμολογῶν ὕστερα ἀπὸ 19 ἔτη, ὅτι ὅσα ὑπεστήριζε τότε δὲν εἶχαν καμμίαν βάσιν καὶ ὅτι ἡ συμμαχικὴ συνθήκη μὲ τὴν Σερβίαν μᾶς ὑπεχρέωνε νὰ ἔλθωμεν εἰς βοήθειάν της, καὶ ἂν προσεβάλλετο ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν, ἰσχυρίζεται ἐν τούτοις, ὅτι δισταγμοὶ περὶ τῆς περαιτέρω ὑποχρεωτικῆς ἰσχύος τῆς συνθήκης «ἤρχισαν νὰ γεννῶνται τὸν Αὔγουστον τοῦ 1915, ὁπότε οἱ σύμμαχοι ἐκοινοποίησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Σερβίαν ἀπόφασίν των, ὅπως προσφέρουν εἰς τὴν Βουλγαρίαν τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν σερβικὴν Μακεδονίαν, διὰ νὰ παρασύρουν τὴν Βουλγαρίαν ὑπὲρ ἑαυτῶν. Καὶ ἡ μὲν Ἑλλὰς ἐξανέστη κατὰ τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως, ἡ Σερβία ὅμως ἐδήλωσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι θὰ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ τὴν

δεχθῆ ὡς ἐκ τῆς δεινῆς της θέσεως. Ἐγεννᾶτο οὕτω τὸ ζήτημα ποῖον πλέον κῦρος εἶχεν ἡ ἑλληνοσερβικὴ συμμαχία, ἀφοῦ ὁ κύριος αὐτῆς σκοπός, διατήρησις τῶν ἀποκτηθέντων ἐδαφῶν, ἐξηφανίζετο;» Ὁ κ. Μεταξᾶς εἰς τὴν ἀνωτέρω περικοπὴν ὁμιλεῖ περὶ ἀποφάσεως τῶν δυνάμεων, ἐνῷ ἐπρόκειτο περὶ ἁπλῆς συστάσεως. Τὴν σύστασιν αὐτήν, ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, ἀπερρίψαμεν ἐξ ἀρχῆς καὶ διεκηρύξαμεν μάλιστα, ὅτι ἀντιτιθέμεθα καὶ κατὰ σοβαρῶν ἐδαφικῶν παραχωρήσεων ἐκ μέρους τῆς Σερβίας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, αἱ ὁποῖαι θὰ διετάρασσαν οὐσιωδῶς τὸ ἐδαφικὸν καθεστὼς τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου. Ὅπως δὲ ἐξέθηκα εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 21ης Σεπτεμβρίου 1915, καθ' ἣν στιγμὴν κατέλιπον κατὰ τὸν Φεβρουάριον τὴν ἀρχήν, ἀφῆκα εἰς τὴν διάδοχον κυβέρνησιν κατάστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ δυνάμεις τῆς τριπλῆς Συνεννοήσεως ὑπισχνοῦντο εἰς τὴν Ἑλλάδα εὐρυτάτας ἐδαφικὰς παραχωρήσεις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οὐδεμίαν δὲ ἀντιπαραχώρησιν ἐζήτουν παρὰ τῆς Ἑλλάδος, διότι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου εἶχαν ὑποσχεθῆ εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ὅτι οὐδεμίαν θὰ ἐζήτουν τοιαύτην παραχώρησιν παρ' αὐτῆς ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας. Ἐζήτουν μόνον, ὡς ἀντάλλαγμα τῶν παραχωρήσεων τῶν εὐρυτάτων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ν' ἀποσύρωμεν τὰς ἀντιρρήσεις, τὰς ὁποίας εἴχαμε διατυπώσει ἐξ ἀρχῆς, κατὰ παραχωρήσεων ἐκ μέρους τῆς Σερβίας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνουν ἄνευ τῆς συναινέσεώς μας, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς συνθήκης τῆς συμμαχίας μὲ τὴν Σερβίαν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν μου ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν ὀλίγην συμπάθειαν, ἡ ὁποία διέκρινε τὰς σχέσεις τῆς διαδόχου μου κυβερνήσεως καὶ τῶν δυνάμεων, αἱ τελευταῖαι ἐπανῆλθαν εἰς τὰς συστάσεις περὶ παραχωρήσεων. Καὶ ἡ Ἑλλὰς μὲν ἀπέρριψε καὶ πάλιν αὐτὰς ἀσυζητητί. Ἀλλ' ἡ Σερβία εἰς τὴν δεινὴν θέσιν ποὺ εὑρίσκετο τότε, δὲν ἠμποροῦσε νὰ πράξῃ τὸ αὐτό. Ἕνεκα ὅμως τῆς ἀπέναντί μας δεσμεύσεώς της ἡ σερβικὴ κυβέρνησις, ὅπως διηγήθην ἤδη εἰς τὸ Θ' ἄρθρον μου, ἠρώτησε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἂν δέχεται νὰ ἄρῃ τὰς ἀντιρρήσεις ποὺ εἶχε διατυπώσει ἀρχῆθεν κατὰ τῶν ζητουμένων σερβικῶν παραχωρήσεων καὶ ὁ μακαρίτης Γούναρης ἀπήντησεν ἀποσύρων τὰς ἀντιρρήσεις αὐτὰς καὶ δηλῶν ὅτι καὶ μετὰ τὰς παραχωρήσεις ἐκ μέρους τῆς Σερβίας «ἡ Ἑλλὰς θὰ θεωρήσῃ ἰσχύουσαν τὴν ἑλληνοσερβικὴν συμμαχίαν».

Ἐπομένως τὰς μὲν ζητηθείσας παρ' ἡμῶν παραχωρήσεις ἀπεκρούσαμεν ἀσυζητητί, τὰς δὲ ζητηθείσας ἀπὸ τὴν Σερβίαν ἐνεκρίναμεν νὰ δώσῃ αὐτάς. Ἐπὶ πλέον μετὰ τὴν ἐπάνοδόν μου εἰς τὴν ἀρχήν, οἱ πρέσβεις τῆς Συνεννοήσεως μοῦ ἐπέδωκαν τὴν 18ην Σεπτεμβρίου, τὴν ἐπομένην ἐπίσημον ἀνακοίνωσιν.

«Προτάσεις τινές, γενόμεναι εἰς τὴν Βουλγαρίαν, προϋπέθετον ρητῶς τὴν ἀνάληψιν πολέμου τοῦ κράτους τούτου ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Τὰ μεσολαβήσαντα ὅμως γεγονότα καθιστοῦν ἀκύρους τὰς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν προσφορὰς τῶν δυνάμεων καὶ ἐπομένως οὐδένα λόγον ἀνησυχίας δικαιοῦται νὰ διατηρῇ ἡ Ἑλλάς».

Τὴν ἐπομένην, 19ην Σεπτεμβρίου, ὁ ἐν Ἀθήναις Γάλλος πρέσβυς μοῦ ἐκοινοποίησε δι' ἐπιστολῆς του τὸ ἑπόμενον πρὸς αὐτὸν τηλεγράφημα τοῦ κ. Δελκασσέ.

«Εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ ὑπερασπίσωμεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Ἑλλάδος τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου. Εὐαρεστηθῆτε νὰ ἐπαναλάβητε εἰς τὸν κ. Βενιζέλον, ὅτι ἐρχόμεθα εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας, συμμάχου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπειλουμένης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Προσπαθήσατε ὥστε ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ μὴ φέρῃ ἐπὶ μακρὸν ἐμπόδια εἰς τὴν διέλευσιν τῶν στρατευμάτων μας ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους πρὸς τὴν Σερβίαν».

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἐπετρέπετο ν' ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῆς περαιτέρω ἰσχύος τῆς ἑλληνοσερβικῆς συμμαχίας, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ κ. Μεταξᾶς, λόγῳ τοῦ ὅτι «οἱ σύμμαχοι ἐκοινοποίησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Σερβίαν ἀπόφασιν, ὅπως προσφέρουν εἰς τὴν Βουλγαρίαν τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν σερβικὴν Μακεδονίαν»;

Ἡ ἐν προκειμένῳ συμπεριφορὰ τῶν ὑπουργῶν τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Συνεννοήσεως εἶναι ἀξία πάσης κατακρίσεως. Καὶ ἐάν, λαμβάνοντες μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἐπρόκειτο νὰ ἐξυπηρετήσωμεν συμφέροντα τῶν δυνάμεων καὶ ὄχι τὰ ζωτικὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος, ἡ συμπεριφορά των θὰ μᾶς ἐδικαιολόγει νὰ τοὺς δηλώσωμεν ὅτι δὲν ἐπιθυμοῦμεν καμμίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου συνεργασίαν μὲ τὰς ἐν λόγῳ δυνάμεις.

Ἀλλ' οἱαδήποτε ἀπέναντί μας συμπεριφορά των δὲν ἠδύνατο νὰ μᾶς ἀποτρέψῃ νὰ λάβωμεν τελικῶς μέρος εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρόν των, ἐφ' ὅσον διὰ τούτου ἐπρόκειτο νὰ ἐξυπηρετήσωμεν τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα.

Ὁ βασιλεύς, ὅταν διὰ τελευταίαν φορὰν τὸν εἶδον, τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 1915 καὶ ἐπεζήτησα νὰ τὸν πείσω ὅτι πρέπει νὰ ἔλθωμεν εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας, ὡς τελευταῖον ἐπιχείρημα τῆς ἀρνήσεώς του προέβαλε τὸ ὅτι «ἡ Γερμανία θὰ νικήσῃ καὶ ἐγὼ δὲν θέλω νὰ νικηθῶ ἀπὸ τοὺς Γερμανούς».

Αὐτὸ δὲ ἦτο καὶ τὸ μεγάλο ἐπιχείρημα τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου, ἐπιχείρημα, ποὺ ἂν προήρχετο ἀπὸ εἰλικρινῆ διάθεσιν, ἦτο ἄξιον παντὸς σεβασμοῦ.

Ἀλλά, ὅπως εἶπον κατὰ τὸν προειδοποιητήριον λόγον, ποὺ ἐξεφώνησα ἀπὸ τὸν ἐξώστην τοῦ σπιτιοῦ ποὺ κατοικοῦσα εἰς τὰς Ἀθήνας, ὀλίγας ἑβδομάδας πρὸ τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ ἐπροβάλλετο, ὄχι τόσον διότι ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον ἐφοβοῦντο τὴν γερμανικὴν νίκην, ὅσον διότι τὴν ἐπόθουν καὶ τὴν ηὔχοντο μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς των καὶ ἤθελαν μὲ κάθε δυνατὸν τρόπον νὰ τὴν βοηθήσουν ἢ τουλάχιστον νὰ μὴν τὴν ἐμποδίσουν οὐδὲ τὴν δυσχεράνουν. Μὲ τὴν στενότητα τῶν γενικωτέρων πνευματικῶν ὁριζόντων, τὴν ὁποίαν δημιουργεῖ συνήθως διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς ἡ γερμανικὴ στρατιωτικὴ ἐκπαίδευσις ἀντιθέτως πρὸς τὴν γαλλικήν, ὁ κ. Μεταξᾶς, ἀναγνωρίζω, ὅτι ἐν καλῇ πίστει ὑπεστήριζεν ὅτι ἡ Γερμανία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἡττηθῇ εἰς τὸ γερμανικὸν

μέτωπον καὶ ὅτι πιθανὴ ἔκβασις τοῦ πολέμου θὰ ἦτο μία λευκὴ εἰρήνη, κατὰ τὴν ὁποίαν οὐδεὶς θὰ ἀνεδεικνύετο νικητής.

Διότι ὁ κ. Μεταξᾶς ἀπέβλεπεν εἰς τοὺς καθαρῶς στρατιωτικοὺς παράγοντας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑπὲρ τῆς Γερμανίας καὶ παρεγνώριζε τὰ ἀστάθμητα, εἰς τὰ ὁποῖα, ἐν τούτοις, τόσην σημασίαν ἀπέδιδε ὁ Βίσμαρκ καὶ τὰ ὁποῖα ἐβεβαίωναν, ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἦτο ὥριμος, ὅπως ὑποβληθῇ εἰς τὴν κοσμοκρατίαν ἑνὸς κράτους καὶ ὅτι ἑπομένως ἡ γερμανικὴ ἀπόπειρα ἦτο καταδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν.

Ἀλλ' ὁ κ. Μεταξᾶς ἦτο διακεκριμένος ἀξιωματικὸς καὶ ἦτο εἰς θέσιν νὰ κρίνῃ ὀρθῶς τὰ καθαρῶς στρατιωτικὰ ζητήματα. Ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον νὰ δεχθῶ, ὅτι ἐπίστευεν ὡς δυνατὴν τὴν γερμανικὴν νίκην εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον. Ἤδη εἰς τὴν πρὸς τὸν βασιλέα ἐπιστολήν μου τῆς 7ης Σεπτεμβρίου 1914 (ν.ἡ.), διὰ τῆς ὁποίας, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ διαβήματος τοῦ ναυάρχου Κάρρ, ὑπέβαλα τὴν παραίτησίν μου, ὑπεστήριξα ὅτι ὅλαι αἱ κατ' ἀνθρώπινον ὑπολογισμὸν πιθανότητες εἶναι, ὅτι οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἔκβασις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου εἰς τὰ ἄλλα μέτωπα, «τοπικῶς εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἡ ἐπικράτησις τοῦ συνδυασμοῦ, τοῦ ὁποίου μετέχει ἡ Ἀγγλία, εἶναι πλήρης».

Ὡς πρὸς τὸ βαλκανικὸν ἰδίως μέτωπον, ἐπικράτησις τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν ἦτο ἀπολύτως ἀποκεκλεισμένη. Διότι ὅπως ἀνέπτυξα τὸ 1916 διὰ τοῦ «Κήρυκος», συγκέντρωσις εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον δυνάμεων ἀνωτέρων ἢ καὶ ἁπλῶς ἴσων, πρὸς ὅσας ἠδύνατο νὰ συγκεντρώσῃ ἡ Συνεννόησις, ἀποκλείεται ἐκ συγκοινωνιακῶν καθαρῶς λόγων. Διότι πρὸς διατροφὴν καὶ ἀνεφοδιασμὸν εἰς πυρομαχικὰ τοῦ εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον συγκεντρωμένου στρατοῦ αἱ κεντρικαὶ αὐτοκρατορίαι ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιήσουν μίαν μόνην γραμμὴν συγκοινωνίας, τὴν σιδηροδρομικήν, καὶ ταύτην, ἐπὶ τοῦ σερβικοῦ τουλάχιστον ἐδάφους, ὄχι διπλῆν καὶ μὲ κέντρον ἐφοδιασμοῦ εὑρισκόμενον εἰς πολὺ μεγάλην ἀπὸ τοῦ μετώπου ἀπόστασιν. Ὑπὸ τοιούτους δὲ ὅρους, δὲν ἠδύναντο νὰ διαθρέψουν καὶ ἀνεφοδιάσουν οὐδὲ τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ τὸν ὁποῖον ἠδύνατο νὰ διαθρέψῃ καὶ ἀνεφοδιάσῃ ἡ Συνεννόησις εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον, τὸ ὁποῖον εἰς κάθετον γραμμὴν δὲν ἀπέχει οὔτε 100 χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρον τοῦ ἐφοδιασμοῦ, τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ προσετίθετο ἀργότερον ἡ Καβάλα καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας ἠδύναντο νὰ κατασκευασθοῦν μέχρι τοῦ μετώπου, ὅσαι καὶ ἂν ἐχρειάζοντο κάθετοι ἁμαξιτοὶ ὁδοί.

Ὡς ἐκ τοῦ λόγου δὲ τούτου καὶ μόνον ὁ ἀγὼν εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον ἦτο ἀδύνατον νὰ τερματισθῇ μὲ νίκην τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Καὶ μὴ δυνάμενος νὰ δεχθῶ ὅτι τοῦτο δὲν ἀντελαμβάνετο ὁ κ. Μεταξᾶς, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ δεχθῶ ὅτι τὴν κρίσιν τοῦ στρατιωτικοῦ ἐθόλωνε καὶ διετάρασσε ὁ πολιτικὸς Μεταξᾶς, ὁ ὁποῖος ἐκρύπτετο ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν στολήν. Καὶ ὁ ὁποῖος μὲ τὴν θολωμένην αὐτὴν κρίσιν καὶ μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην ποὺ εἶχεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν στρατιωτικήν του μόρφωσιν, ὑπῆρξεν ὀλέθριος διὰ τὸν βασιλέα σύμβουλος καὶ κακὸς δαίμων διὰ τὴν χώραν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν βασιλέα, τοῦ ὁποίου ὑπηρέτει τάχα τὴν πολιτικήν.

Ἐννοεῖται ὅτι, ἂν ὁ κ. Μεταξᾶς ἀμφισβητῇ τὸ ὑπ' ἐμοῦ ὑποστηριζόμενον, ὅτι ἡ γερμανοβουλγαρικὴ νίκη ἦτο ἀδύνατος εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον, εἶμαι πρόθυμος νὰ συζητήσω μετ' αὐτοῦ περαιτέρω τὸ ζήτημα τοῦτο. Καὶ τὴν συζήτησιν αὐτὴν δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀποστέρξῃ, ἀφοῦ ἐπὶ καθαρῶς πλέον στρατιωτικοῦ ἐδάφους τὰ ἐφόδια ποὺ φέρει διὰ τὴν συζήτησιν εἶναι προφανῶς ἀφθονώτερα, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ διαθέτει διὰ τὴν καθαρῶς πολιτικὴν συζήτησιν.

Ἂν ὁ βασιλεὺς ἦτο εἰλικρινέστερος...

ΤΟ 18ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 3 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΤΑ ΑΡΘΡΑ ΜΟΥ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΣΕΙΡΑΣ ἠσχολήθησαν μέχρι τοῦδε μὲ τὴν ἀνασκευὴν τῶν δύο ἄρθρων, διὰ τῶν ὁποίων ὁ κ. Μεταξᾶς ἀπεπειράθη ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν ἄρθρων μου, ἐκείνων ποὺ ἐπροκλήθησαν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησεν ἡ δημοσίευσις τοῦ ἀντισυνταγματικοῦ νόμου τῆς μπακλαβαδοποιήσεως καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τούτου ἀπειληθεῖσα διεξαγωγὴ γενικῶν ἐκλογῶν. Ἤδη θὰ ἀσχοληθῶ εἰς πλήρη ἀνασκευὴν τῶν ἄρθρων, διὰ τῶν ὁποίων ὁ κ. Μεταξᾶς ἐπεχείρησε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν σειρὰν τῶν ἄρθρων μου. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι, ἂν ἡ παλαιὰ συμπάθεια, ποὺ ἔτρεφα πρὸς τὸν κ. Μεταξᾶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἁρμονικῆς μου συνεργασίας εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν, εἶχε κλονισθῇ ἀπὸ τὴν κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον συμπεριφοράν του, καὶ εἶχεν ἐντελῶς διαλυθῇ ἀπὸ τὴν ὑπ' αὐτοῦ διατύπωσιν τῆς ἐναντίον μου κατηγορίας, ὡς ἠθικοῦ αὐτουργοῦ τοῦ κινήματος Πλαστήρα, ἀρχίζει ἤδη ν' ἀναγεννᾶται λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ κ. Μεταξᾶς, ἀποφασίσας ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰ ἄρθρα μου, ἔδωσεν ἀφορμὴν ν' ἀνοίξῃ ἡ παροῦσα συζήτησις, ἡ ὁποία πρώτην φορὰν διεξάγεται κατ' ἀντιμωλίαν καὶ δὴ πρὸς τὸν πρωταγωνιστὴν τῆς κατὰ τὸν μεγάλον πόλεμον ἀκολουθηθείσης ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων μου βασιλικῆς πολιτικῆς. Καὶ ὑποθέτω ὅτι ὅλοι, ὅσοι αἰσθάνονται ἑαυτοὺς ἀλληλεγγύους μὲ τὴν πολιτικὴν ἐκείνην θ' ἀναγνωρίσουν ὅτι ὁ κ. Μεταξᾶς καὶ ὡς ἐκ τῆς στρατιωτικῆς μορφώσεώς του καὶ ὡς ἐμπνευστὴς τῆς πολιτικῆς ἐκείνης, τουλάχιστον μέχρι τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς κυβερνήσεως τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ὡς γνωρίζων ὅλα τὰ ἐν τοῖς παρασκηνίοις λαβόντα χώραν, εἶναι ἁρμοδιώτερος καὶ ἱκανώτερος παντὸς ἄλλου, ὅπως διεξαγάγῃ τὴν συζήτησιν ταύτην, ἡ ὁποία κύριον ἔχει σκοπὸν ἐκ μέρους μου τουλάχιστον, νὰ διαφωτίσῃ τὰς νέας γενεὰς ἐπὶ τῆς προσφάτου ἱστορίας μας, ἀποτελούσης μίαν τῶν σημαντικωτέρων περιόδων τῆς ὑπερτρισχιλιετοῦς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Ὁ κ. Μεταξᾶς μὲ μέμφεται, διότι, ὡς γράφει, «ὁ κ. Βενιζέλος, διὰ τοῦ πρώτου ἄρθρου ἔθηκεν ὡς σκοπὸν τῆς ἀρθρογραφίας του νὰ ἐκθέσῃ τὰς αἰτίας τοῦ ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ, νὰ ἀνεύρῃ τὰς εὐθύνας καὶ νὰ ἐξετάσῃ, ἂν εἰ-

ναι δυνατὴ ἡ πρόληψις νέου ἐμφυλίου πολέμου. Ἐν τούτοις, δι' ἑνὸς ἅλματος ἀπὸ τοῦ πρώτου του ἄρθρου, ἕως τὸ δεύτερον ὑπερπηδᾷ ὁλόκληρον τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1915 ἕως τοῦ 1920. Ὡσὰν ἡ περίοδος αὕτη νὰ μὴν ἔπαιξε κανένα ρόλον εἰς τὸν δημιουργηθέντα ἐσωτερικὸν διχασμόν, ὡσὰν ὁ διχασμὸς νὰ περιωρίζετο μόνον εἰς τὸν πολιτικὸν κόσμον καὶ νὰ μὴ ἦτο βαθύτατος μέχρι καὶ τῶν κατωτέρων στρωμάτων τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ὡσὰν νὰ ἦτο οὗτος δημιούργημα πολιτικῶν ἀντιθέσεων μόνον, καὶ νὰ μὴν ἦτο πρὸ παντὸς ἀποτέλεσμα ἐξεγέρσεως βαθέως τρωθέντων καὶ καταπατηθέντων αἰσθημάτων καὶ ἰδανικῶν μεγάλης μερίδος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ».

Ὁ κ. Μεταξᾶς, ὡς γράφει, σημειώνει ἁπλῶς τὰ κυριώτερα μόνον γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀναμένων τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἐξηγήσεις μου.

Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν γεγονότων τούτων εἶναι «Ἡ πρόσκλησις ξένων στρατευμάτων ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους κατὰ Σεπτέμβριον 1915, ἄνευ νόμου, ὅπως ἐπέβαλλε τὸ σύνταγμα, καὶ ἄνευ τοὐλάχιστον συνθήκης τινός, ὅπως θὰ ἐπέβαλλεν ἡ φρόνησις».

Σοβαρῶς, βέβαια, δὲν διατυπώνεται ἡ κατηγορία, ὅτι ἡ πρόσκλησις ξένων στρατευμάτων ἔγινεν ἄνευ νόμου. Διότι, ἐφ' ὅσον διέθετα τότε τὴν πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς, εἶχα δὲ σύμφωνον καὶ τὸν βασιλέα διὰ τὴν πρόσκλησιν, ἠδυνάμην βέβαια καὶ ὤφειλα ἑπομένως, διὰ τὸ ἐπεῖγον τοῦ πράγματος, νὰ προβῶ εἰς τὴν πρόσκλησιν, ἢ μᾶλλον νὰ δώσω τὴν ζητηθεῖσαν ἄδειαν τῆς ἀποβάσεως, ἐπιφυλασσόμενος νὰ εἰσηγηθῶ εἰς τὴν Βουλὴν τὸ σχετικὸν νομοσχέδιον καὶ ζητήσω τὴν ψήφισιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ κατηγορία δὲν εἶναι κυρίως ὅτι ἄνευ νόμου ἔγινεν ἡ εἰς Θεσσαλονίκην ἀπόβασις τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων, ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν ὅτι προσεκλήθησαν τὰ ἐν λόγῳ στρατεύματα. Μολονότι δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο διηυκρινίσθη πλήρως ἀπὸ τὸν κ. Γ. Βεντήρην εἰς τὴν «ἱστορικὴν μελέτην» του, ἀναγκαῖον κρίνω νὰ ἐκτεθοῦν τὰ κατ' ἀρχὴν καὶ ἐνταῦθα.

Ὡς ἤδη ἐμνημόνευσα εἰς τὸ Γ' ἄρθρον μου, ἀπὸ τῆς 8ης Σεπτεμβρίου, ἡ Βουλγαρία εἶχε προβῆ εἰς μερικὴν ἐπιστράτευσιν. Τὰς μεσημβρινὰς ὥρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐμανθάναμεν τοῦτο ἐκ τηλεγραφήματος τοῦ ἐν Σόφιᾳ πρεσβευτοῦ μας κ. Ναούμ. Εἰς τὰς 5 τὸ ἀπόγευμα ἔγινα δεκτὸς ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τὸ Τατόϊ. Κατὰ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τῆς ἀνάγκης νὰ λάβωμεν τὰ ἀναγκαῖα μέτρα, ἵνα ἐγκαίρως ἔλθωμεν εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας, ὁ βασιλεὺς ἀντέταξεν ὅτι ἡ ἑλληνοσερβικὴ συνθήκη ἦτο ἀνεφάρμοστος, ἐφ' ὅσον ἡ Σερβία δὲν δύναται νὰ εἰσφέρῃ διὰ τὸν κοινὸν κατὰ τῆς Βουλγαρίας ἀγῶνα τὰς 150 χιλιάδας μαχητῶν, ποὺ προέβλεπεν ἡ στρατιωτικὴ σύμβασις. «Ποῖος, εἶπε, θ' ἀναπληρώσῃ τὴν ἐλλείπουσαν αὐτὴν δύναμιν;» Παρετήρησα εἰς τὸν βασιλέα ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία μᾶς ἐπρότειναν τὸν Ἰανουάριον, νὰ στείλουν στρατὸν πρὸς ἐνίσχυσίν μας, ἂν ἐβοηθούσαμεν τὴν Σερβίαν. Τώρα ἀκριβῶς παρουσιάζεται ἡ περίστασις νὰ τοὺς ἐρωτήσωμεν, ἐὰν εἶναι διατεθειμένοι ν' ἀντικαταστήσουν τοὺς ἐλλείποντας 150 χιλιάδας μαχητάς. Εἰς ἐρώτησίν μου, ἂν μὲ ἐξουσιοδοτῇ νὰ θέσω τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἰς

τοὺς πρεσβευτὰς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ὁ βασιλεὺς ἀπήντησε καταφατικῶς, θέσας μόνον τὸν ὅρον, ὅτι τὰ στρατεύματα αὐτὰ θὰ εἶναι «μητροπολιτικὰ» καὶ ὄχι «ἀποικιακά», τὰ ὁποῖα ἐθεώρει κατωτέρας ἀξίας. Ἐδέχθην ὅπως ἡ ἐρώτησις διατυπωθῇ μὲ τὸν ὅρον τοῦτον. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας ἐκάλεσα ἀμέσως τοὺς πρεσβευτὰς τῆς Συνεννοήσεως καὶ τοὺς ἔθεσα τὸ ἀνωτέρω ἐρώτημα, οὗτοι δὲ ἀνέλαβον νὰ τὸ διαβιβάσουν τηλεγραφικῶς εἰς τὰς κυβερνήσεις των. Ἀλλ' ὅταν ἀνεχώρησα ἀπὸ τὸ Τατόϊ, ὁ βασιλεὺς ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν τὰ τῆς συνδιαλέξεώς μας καὶ οὗτοι προφανῶς ἐπέστησαν τὴν προσοχήν του εἰς τὸ ὅτι ἐξουσιοδοτήσας με νὰ διατυπώσω τὴν ἐρώτησιν ταύτην, εἰσῆλθεν εἰς τὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος θὰ τὸν ἔφερεν εἰς πόλεμον μὲ τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἑπομένως μὲ τὴν Γερμανίαν. Ὡς ἐκ τούτου, 2–3 ὥρας βραδύτερον, ὁ αὐλάρχης κ. Μερκάτης προσῆλθεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον παρακαλῶν με ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως νὰ μὴν προβῶ εἰς τὸ συμφωνηθὲν διάβημα. Ἀπήντησα ὅτι τὸ διάβημα εἶχε ἤδη γίνει.

Ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἦτο εἰλικρινέστερος ἀπέναντι τοῦ πρωθυπουργοῦ του καὶ μοῦ ἐδήλωνεν ἀπὸ τὸ ἀπόγευμα τῆς 8ης τοῦ μηνὸς ἐκεῖνο ποὺ μοῦ εἶπε τὸ ἀπόγευμα τῆς 10ης, ὅτι δηλαδὴ εἶναι σταθερῶς ἀποφασισμένος νὰ μὴν πολεμήσῃ κατὰ τῆς Βουλγαρίας, συμμάχου τῆς Γερμανίας καὶ δὲν μὲ ἐξηπάτα νὰ ὑπογράψω τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως, τὰ ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα δὲν θ' ἀπεβιβάζοντο ἴσως εἰς Θεσσαλονίκην. Λέγω ἴσως, διότι ἐφ' ὅσον ἡμεῖς ἐπροδίδαμεν τὴν συμμαχικήν μας ὑποχρέωσιν πρὸς τὴν Σερβίαν, ἐκεῖνοι δὲ ἀποφασίσαντες ἤδη τὴν ὁριστικὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν Δαρδανελλίων, εἶχαν διαθέσιμον εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τὸν ἐπὶ τῆς Καλλιπόλεως στρατόν, τὰ πράγματα θὰ ἠνάγκαζαν τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἀξιώσουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διὰ τοῦ ἐδάφους της διάβασιν τῶν στρατευμάτων των, ὅπως σπεύσουν νὰ παράσχουν εἰς τὴν Σερβίαν τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς ἐνῷ τὴν ὤφειλεν, ἠρνεῖτο νὰ τὴν παράσχῃ. Καὶ καμμία δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ διάδοχός μου κυβέρνησις τοῦ κ. Ζαΐμη, οὐδὲ πρὸς στιγμὴν θὰ ἐσκέπτετο ν' ἀρνηθῇ τὴν ζητουμένην ἄδειαν.

Περὶ τούτου, ἄλλως τε, ὑπάρχει καὶ ρητὴ μαρτυρία τοῦ μακαρίτου Γούναρη, εἰπόντος εἰς τὸν Ἀρ. Καμπάνην – ἐφημερὶς «Πρωΐα» 15–1–1928:

«Ἀμφισβητῶ τὸ γεγονὸς –ἂς λεχθῇ τοῦτο μεταξύ μας– ὅτι οἱ Ἀγγλογάλλοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς Θεσσαλονίκην, μόνον διότι ἐκλήθησαν ἀπὸ τὸν Βενιζέλον. Οἱ σύμμαχοι εἶχαν ἀπὸ μακροῦ τοιαύτην πρόθεσιν».

Καὶ πράγματι, εἰς τὴν ἱστορικὴν μελέτην τοῦ Βεντήρη, παρατίθενται πολλαπλᾶ τούτου τεκμήρια (τόμος β' σελίδες 28–376), εἰς τὰ ὁποῖα καὶ παραπέμπω.

Τὴν 11ην Σεπτεμβρίου–παλαιὰ ἡμερομηνία– οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας μοῦ ἀνεκοίνουν τὴν ἀκόλουθον εἰς τὸ τεθὲν ὑπ' ἐμοῦ ἐρώτημα ἀπάντησιν τῶν κυβερνήσεών των;

«Ὑπὸ τὰς περιστάσεις τὰς προβλεπομένας ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου, ἐν πε-

ριπτώσει δηλαδὴ ἐπιθέσεως τῆς Βουλγαρίας ἐναντίον τῆς Σερβίας καὶ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὲρ τῆς συμμάχου της, ἦσαν ἕτοιμοι νὰ χορηγήσουν τὰ ζητούμενα στρατεύματα».

Τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις μὲ παρεκάλεσε νὰ ἐξηγήσω εἰς τοὺς πρέσβεις ὅτι «δὲν πρέπει νὰ σταλοῦν τὰ ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἡτοιμάζοντο ἤδη. Διότι ἐφ' ὅσον ἡ Βουλγαρία δὲν ἐπετίθετο κατὰ τῆς Σερβίας, ἡ παρουσία των ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἀπετέλει παραβίασιν τῆς ἑλληνικῆς οὐδετερότητος, ἐνῶ μάλιστα δὲν εἶχε καταστῆ εἰσέτι ἐμπόλεμος ἡ Βουλγαρία».

Οἱ ἀναγνῶσται μου γνωρίζοντες ἤδη ὅτι τὴν προτεραίαν ὁ βασιλεὺς μοῦ εἶχε δηλώσει κατηγορηματικῶς, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἐπιτιθεμένης κατὰ τῆς Σερβίας, θὰ ἐννοήσουν διατί εὑρέθην εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συμμορφωθῶ πρὸς τὴν παράκλησιν ταύτην τοῦ βασιλέως καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὴν ὡμίλησα πρὸς τοὺς κ. κ. Ἔλλιοτ καὶ Γκυγιεμέν.

Ἡ διέλευσις τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης

ΤΟ 19ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 4 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΤΗΝ 13/26 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ ΟΙ ΠΡΕΣΒΕΙΣ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας μὲ εἰδοποίουν ὅτι στρατεύματα ἐκ Μασσαλίας καὶ Μούδρου ἐπεβιβάζοντο πλοίων μὲ κατεύθυνσιν τὸν λιμένα τῆς Θεσαλλονίκης, προσθέσαντες ὅτι, ἀφοῦ ἡ Βουλγαρία θὰ ἐπιτεθῆ ἀναμφιβόλως ἐναντίον τῆς Σερβίας, ἦτο ἐπείγουσα ἡ συγκέντρωσις στρατοῦ καὶ ὑλικοῦ πολέμου διὰ τὴν ἀπόκρουσιν. Μὲ παρεκάλουν δὲ νὰ δώσω σχετικὰς ὁδηγίας εἰς τὰς ἐν Θεσσαλονίκη ἀρχὰς ὅπως διευκολυνθῆ ἡ ἀποβίβασις. Παρετήρησα εἰς τοὺς δύο πρέσβεις ὅτι ἡ παρουσία τῶν συμμάχων εἰς τὴν Μακεδονίαν εὑρίσκεται βέβαια εἰς ἁρμονίαν μὲ τὸ πρόγραμμά μου. Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἀκόμη οὐδετέρα καὶ ἂν ἀποβιβασθοῦν, πρὶν ἡ Βουλγαρία κηρύξη τὸν πόλεμον, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ διαμαρτυρηθῶ. Προσέθεσα ὅτι ἡ διαμαρτυρία μας δὲν θὰ ἔχη χαρακτῆρα ἐχθρικὸν καὶ ὅτι πρέπει πάντως νὰ εἰδοποιηθῶ 24 ὥρας πρὶν φθάσουν, διὰ νὰ κανονισθοῦν τὰ τεχνικὰ ζητήματα. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρεκάλεσα τὸν ὑπουργὸν συγκοινωνίας ἀείμνηστον Διαμαντίδην νὰ μεταβῆ εἰς Θεσσαλονίκην μετὰ συνεργείου μηχανικῶν διὰ νὰ ἐποπτεύση καὶ διευκολύνη ταυτοχρόνως τὰς ἐργασίας τῆς ἀποβάσεως.

Τὴν ἀπάντησίν μου εἰς τοὺς δύο πρέσβεις ἔσπευσα ν' ἀνακοινώσω εἰς τὸν βασιλέα ὅστις ἐνέκρινε αὐτήν, συστήσας μόνον, ὅπως ἡ διαμαρτυρία εἶναι ὁπωσδήποτε ἔντονος.

Ὅπως γράφει ὁ Γ. Βεντήρης, «κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ εἰς Βιέννην πρέσβυς μας Γρυπάρης καὶ ὁ Κακλαμᾶνος, ἐπιτετραμμένος τῆς Ἑλλάδος εἰς

Πετρούπολιν, ἐπληροφόρουν τὴν κυβέρνησιν ὅτι ἦσαν πιθανὰ σοβαρώτατα γεγονότα».

Ἐμάνθαναν δηλαδὴ οἱ δύο ἀντιπρόσωποί μας ὅτι ἂν ἡ Σερβία ἐγκατελείπετο παρὰ τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἠναγκάζετο πιθανῶς νὰ κλείση χωριστὴν εἰρήνην μὲ τοὺς Γερμανοβουλγάρους προτοῦ ἐκδηλωθῆ ἡ κατ' αὐτῆς ἐπίθεσις. «Τότε ἡ Ἑλλὰς θ' ἀντιμετώπιζε μόνη τὴν Βουλγαρίαν» (Ἱστορικὴ μελέτη Β' σελ. 32).

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν εἰδήσεων τούτων ἀπηύθυνα τρεῖς ἐπιστολὰς εἰς τὸν βασιλέα. Μία ἐξ αὐτῶν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 12/25 Σεπτεμβρίου ἔλεγε:

«Τὴν διδομένην ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας ὑπόσχεσιν ὅτι ἡ Βουλγαρία δὲν θὰ ἐπιτεθῆ καθ' ἡμῶν, ἡ ὑμετέρα μεγαλειότης ὀρθῶς θεωρεῖ ὡς ἐντελῶς ἀξιόπιστον. Ἀλλ' ὅπως ἔλαβα τὴν τιμὴν νὰ παρατηρήσω τὴν πρωΐαν, δὲν πρόκειται περὶ ἐνεργείας αὐτῆς τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ περὶ ἐνεργείας τῆς Βουλγαρίας. Ἐὰν ἡ τελευταία αὕτη, εἴτε ἐξ ἀρχῆς, εἴτε κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων, κρίνη ὡς ὑπέρτατον αὐτῆς ἐθνικὸν συμφέρον νὰ ἐπιτεθῆ καθ' ἡμῶν, διὰ νὰ μᾶς ἀπωθήση πέραν τοῦ Ἀλιάκμονος, εἶναι δυνατὸν ἡ Γερμανία νὰ κηρύξη πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας διὰ νὰ ἀποτρέψη αὐτὴν ἀπὸ τὰς ἀθετήσεις τῶν ὑποχρεώσεών της; Ἡ Γερμανία ἡ ὁποία ἀγωνίζεται ἤδη πρὸς πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς ἐχθρούς, δὲν θὰ ἠμπορῆ νὰ διαθέση ἀρκούσας δυνάμεις, ὅπως διεξαγάγη πόλεμον καὶ κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἐνῷ, ἄλλως τε, ἡ τελευταία θὰ ἔχη εἰς χεῖρας της τὴν Γερμανίαν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι θὰ ἐπιτρέπη τὴν ἐλευθέραν διὰ τοῦ ἐδάφους της ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τῶν Αὐστρογερμανῶν καὶ Τούρκων. Ἐνόμισα ὅτι μοῦ ἐπεβάλλετο νὰ ὑποβάλω ἄλλην μίαν φορὰν τὰ ἀνωτέρω εἰς τὴν ὑμετέραν μεγαλειότητα ἐξ ἀφορμῆς τοῦ συνημμένου τηλεγραφήματος τοῦ κ. Γρυπάρη.

Τῆς ὑμετέρας μεγαλειότητος εὐπειθέστατος θεράπων.

(Ὑπ.) ΕΛΕΥΘ. Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ»

Ἡ Ἀντὰντ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπίστευεν ὅτι τελικῶς ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐβοήθει τὴν Σερβίαν. Ὁ πρίγκηψ Γεώργιος ἐτηλεγράφει ἐκ Παρισίων πρὸς τὸν βασιλέα ἀδελφόν του ὅτι ἡ Γαλλία ἀπεφάσισε νὰ στείλη μόνον 150 χιλιάδας ἀνδρῶν εἰς ἐνίσχυσιν τῆς Σερβίας. Καὶ προσέθετε:

«Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἐπέμβη πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης αὐτῆς μὲ τὴν Σερβίαν, θὰ εἶσθε σεῖς, ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις, ὡς βασιλεὺς καὶ ἀρχιστράτηγος θ' ἀναλάβετε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐνδόξου ταύτης ἐκστρατείας ἐναντίον τοῦ προαιωνίου ἐχθροῦ, τῆς Βουλγαρίας».

Ὁ ἀναγινώσκων τὸ τηλεγράφημα τοῦτο εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ καταληφθῆ ἀπὸ βαθυτάτην μελαγχολίαν. Πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἐγίνετο ἔκκλησις, ἀπὸ αὐτὸν πλέον τὸν ἀδελφόν του, ὅπως ἀναχθῆ εἰς τὸ ὕψος τῶν περιστάσεων καὶ μὴ ἀφήση νὰ χαθῆ ἡ εὐκαιρία, ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν τερματίση ἡ Ἑλλὰς τοὺς λογαριασμούς της διὰ μιᾶς νέας καὶ ὁριστικῆς νίκης μὲ ἕνα ἐκ τῶν δύο τότε κληρονομικῶν της ἐχθρῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξυπηρετήση τὴν

ἰδίαν του δόξαν, τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς στρατιᾶς συγκειμένης ἀπὸ περισσοτέρους τοῦ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου μαχητάς, καὶ περιλαμβανούσης στρατεύματα τριῶν ἐκ τῶν καλυτέρων στρατῶν τοῦ κόσμου, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Σερβίας. Εἶναι ἀδύνατον τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Κωνσταντῖνος νὰ μὴ ἐδοκίμασε ἰσχυρὸν κλονισμὸν καὶ βαθεῖαν συγκίνησιν ἐκ τῶν ἀπόψεων τὰς ὁποίας τοῦ διήνοιξεν ἡ ἔκκλησις τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἀλλ' αἴφνης εἶδε διὰ τῆς φαντασίας του τὸν Κάϊζερ συνωφρυωμένον καὶ ἐσκέφθη: «Πῶς ἠμπορῶ νὰ ἀκολουθήσω τὰς συμβουλὰς τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἀφοῦ πράττων τοῦτο, θὰ τὰ χαλάσω μὲ τὸν αὐτοκράτορα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα; (Ἴδε ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως πρός με, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ Ζ' ἄρθρον μου). Καὶ οὕτως ἀφῆκε νὰ χαθῇ ἀχρησιμοποίητος καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ δι' ἑαυτὸν ἡ εὐκαιρία αὕτη, τὴν ὁποίαν τὸ ἔθνος ἀνέμενεν ἐπὶ αἰῶνας.

Ἐν τούτοις, τὴν 14/27 Σεπτεμβρίου ὁ σὲρ Ἔδουαρδ Γκρέϋ ἐδήλωνεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ὅτι ἡ Συνεννόησις δὲν ἀνησυχεῖ ἐκ τῆς βουλγαρικῆς ἐπιστρατεύσεως, διότι δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι αὕτη θὰ χρησιμοποιηθῇ κατὰ τῆς Σερβίας.

Ὅπως γράφει ὁ Γ. Βεντήρης (Δ' σελὶς 33) ἡ ἐντύπωσις ἐκ τῆς δηλώσεως ταύτης «ὑπῆρξεν αὐτόχρημα καταστρεπτική. Ἐγεννήθη καὶ διεσπάρη ἡ ὑποψία καθ' ἣν ἡ ἀπόβασις τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην σκοπὸν εἶχε τὴν κατάληψιν ἐδαφῶν, τὰ ὁποῖα θὰ προσεφέροντο εἰς τὴν Βουλγαρίαν διὰ νὰ συμπράξῃ εἰς τὴν Ἀντάντ».

Μολονότι μὴ συμμεριζόμενος τὴν ἀνησυχίαν αὐτήν, ὡμίλησα μετὰ πολλῆς πικρίας πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Συνεννοήσεως, διὰ τὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας διὰ τῶν διπλωματικῶν σφαλμάτων των δημιουργοῦν κατὰ τῆς ἐπιτυχίας τῆς πολιτικῆς μου ἐν Ἑλλάδι. Ἐν μέσῳ τοῦ ἐκνευρισμοῦ τούτου, ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν στρατηγὸς Δαγκλῆς ἔλαβε περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 17ης Σεπτεμβρίου (παλαιὰ ἡμερομηνία) τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα τοῦ ἀντιστρατήγου Μοσχοπούλου, διοικητοῦ τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ καὶ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Θεσσαλονίκης.

«Ταύτην τὴν στιγμὴν παρουσιάσθησαν ἐνώπιόν μου ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας, ὁ κυβερνήτης τοῦ πρὸς τοῦτο ἐλθόντος ἐνταῦθα πολεμικοῦ καὶ δύο ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐπιτελείου στρατοῦ Δαρδανελλίων, οἵτινες μοῦ ἐδήλωσαν ὅτι κατόπιν συνεννοήσεως τοῦ αὐτόθι πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας μετὰ τοῦ προέδρου τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, προτίθενται νὰ ἐκτελέσουν ἀναγνώρισιν γαλλικοῦ στρατοῦ ἢ λάβουν μέτρα δι' ἄμυναν λιμένος ἀπὸ προσβολῆς ἐχθρικῆς ἢ ὑποβρυχίων».

Ὅταν μοῦ μετεδόθη τὸ τηλεγράφημα τοῦτο, μετέβην εἰς τὸ τηλεγραφεῖον τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν, ὅπου ἐκάλεσα τὸν στρατηγὸν Μοσχόπουλον καὶ συνωμίλησα μετ' αὐτοῦ ἀπὸ μηχανῆς. Ἐδήλωσα πρὸς αὐτόν, ὅτι ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ προκαταρκτικῶν μέτρων δι' ἐπικειμένην ἀπόβασιν δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτά, ἀλλὰ πρέπει νὰ δηλωθῇ ὅτι ἔναρξις τῆς ἀποβάσεως δὲν θὰ ἐπιτραπῇ ἐφ' ὅσον δὲν λάβῃ σύμφωνον διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως. Ὁ στρατηγὸς Μοσχόπουλος μὲ ἠρώτησε τί θὰ πράξῃ, ἐὰν οἱ Γάλλοι παρὰ τὴν προειδοποίησιν αὐτὴν ἐπιμείνουν ν' ἀρχίσουν τὴν ἀπόβασιν.

Τοῦ ἀπήντησα ὅτι ὀφείλει νὰ λάβῃ ἐγκαίρως ὅλα τὰ στρατιωτικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα θὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ ἀντισταθῇ ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὴν ἀπόβασιν καὶ θὰ καταστήσουν ἐξ ἄλλου ἐμφανῆ τὴν περὶ τούτου ἀπόφασίν του.

Ὁ στρατηγὸς Μοσχόπουλος ἐπέμεινε «τί θὰ πράξω, ἐὰν παρὰ ταῦτα οἱ Γάλλοι ἀρχίσουν ἀποβιβαζόμενοι;» Ἀπήντησα. «Θὰ τοὺς κτυπήσετε. Ἐλπίζω, ἄλλως τε, ὅτι ἐφ' ὅσον λάβετε ὅλα τὰ μέτρα ὅπως γίνῃ κατάδηλον ὅτι θ' ἀντισταθῆτε δὲν θὰ εὑρεθῆτε εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ κτυπήσετε φιλικὰ στρατεύματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅμως δικαιούμεθα ν' ἀπαιτήσωμεν τὸν σεβασμὸν τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας».

Ὁ στρατηγὸς Μοσχόπουλος, δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» κατὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἱστορικῆς μελέτης τοῦ κ. Γ. Βεντήρη, βεβαιώνει ὅτι δὲν ἔλαβε παρ' ἐμοῦ διαταγὴν ν' ἀντισταθῇ. Εἶναι εὐκολώτερον νὰ ἐλησμόνησε ὁ κ. Μοσχόπουλος τὴν δοθεῖσαν ἀπὸ μηχανῆς διαταγὴν παρὰ νὰ ἔπαθα ἐγὼ τὴν ψευδαίσθησιν ὅτι τὴν ἔδωσα.

Τὸ πρᾶγμα, ἄλλως τε, δὲν ἔχει σημασίαν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐχρειάσθη νὰ προταχθῇ ἀντίστασις. Γράφεται μόνον πρὸς βεβαίωσιν τῆς σχετικῆς διηγήσεως τοῦ κ. Βεντήρη –Β' σελ. 34.

Τὴν ἑπομένην 18 Σεπτεμβρίου –παλαιὰ ἡμερομηνία– οἱ Ἔλλιοτ καὶ Γκυγιεμέν, μοῦ ἐπέδωσαν τὴν ἐπίσημον ἀνακοίνωσίν των, τὴν μνημονευθεῖσαν εἰς τὸ ΙΒ' ἄρθρον μου καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐδηλώνετο ὅτι «τὰ μεσολαβήσαντα γεγονότα κατέστησαν ἀκύρους τὰς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν προτάσεις τῶν τεσσάρων δυνάμεων, καὶ ἑπομένως οὐδένα λόγον ἀνησυχίας δικαιοῦται νὰ διατηρῇ ἡ Ἑλλάς».

Συνεπείᾳ τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης, καὶ κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ βασιλέως ἐτηλεγράφησα αὐθημερὸν εἰς τὸν στρατηγὸν Μοσχόπουλον ν' ἀποφύγῃ μὲν τὴν ἔνοπλον σύγκρουσιν πρὸς τοὺς συμμάχους, ἐφ' ὅσον ἡ μετάβασίς των εἰς Σερβίαν δὲν ἠμπόδιζε τὴν ἑλληνικὴν στρατηγικὴν συγκέντρωσιν, ἀλλὰ μέχρις ὅτου λήξουν αἱ διεξαγόμεναι συνομιλίαι «νὰ ἀποσοβήσῃ κάθε ἐνέργειαν ἀποτελοῦσαν ἐκδήλωσιν ξένης κατοχῆς εἰς Θεσσαλονίκην».

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν 19ην Σεπτεμβρίου –παλαιὰ ἡμερομηνία– μοῦ διεβιβάζετο δι' ἐπιστολῆς τοῦ κ. Γκυγιεμὲν τὸ τηλεγράφημα τοῦ Δελκασσὲ τὸ μνημονευθὲν εἰς τὸ ἴδιον ΙΒ' ἄρθρον μου.

Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο, δι' οὗ ὁ κ. Δελκασσὲ ζητεῖ ἀπὸ τὸν κ. Γκυγιεμὲν νὰ προσπαθήσῃ «ὅπως ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις μὴ φέρῃ ἐπὶ μακρὸν ἐμπόδια εἰς τὴν διέλευσιν τῶν στρατευμάτων μας ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους εἰς τὴν Σερβίαν» ἀποδεικνύει ὅτι μέχρι τῆς στιγμῆς ποὺ ἐτηλεγράφει ὁ Δελκασσέ, ἐξηκολουθοῦμεν μὴ ἐπιτρέποντες τὴν διὰ τοῦ ἐδάφους μας διέλευσιν τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων. Ὁ Δελκασσέ, τηλεγραφῶν, δὲν εἶχε λάβει ἀκόμη γνῶσιν τῆς διαταγῆς ποὺ εἶχα δώσει τὴν προτεραίαν εἰς τὸν στρατηγὸν Μοσχόπουλον ὅπως ἐπιτραπῇ ἡ διέλευσις αὐτῶν.

Μετὰ τὰς δύο αὐτὰς ἀνακοινώσεις ἐπέδωκα εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς Συνεννοήσεως τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐγκριθεῖσαν τυπικὴν διαμαρτυρίαν κατὰ τῆς παραβιάσεως τῆς οὐδετερότητός μας.

Ἡ ἀπόβασις ἐγένετο μετὰ τὴν ἔγκρισιν

ΤΟ 20ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 5 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΤΗΝ ΜΕΘΕΠΟΜΕΝΗΝ ΤΗΣ ΕΠΙΔΟΣΕΩΣ πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Συνεννοήσεως τῆς διαμαρτυρίας διὰ τὴν ἐπικειμένην ἀπόβασιν τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων εἰς Θεσσαλονίκην, ἤτοι τὴν 21ην Σεπτεμβρίου, ἔλαβε χώραν ἡ ἱστορικὴ συνεδρίασις τῆς Βουλῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶπον εἰς τὸν μακαρίτην Θεοτόκην ἐρωτήσαντά με:

–Τί θὰ κάμετε, ἂν εἰς τὸν δρόμον σας πρὸς βοήθειαν τῶν Σέρβων συναντήσετε τὰς λόγχας τῆς κραταιᾶς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας;

Ἀπήντησα:

–Τὸ καθῆκον μου!

Τὴν 3ην μ.μ. ὥραν τῆς ἐπιούσης, 22ας Σεπτεμβρίου, ἐκαλούμην ὑπὸ τοῦ βασιλέως, διὰ νὰ μοῦ ἀνακοινώσῃ ὅτι διαφωνεῖ πρὸς τὴν πολιτικήν μου. Ὡς εἰκὸς παρῃτήθην.

Ἂς σημειωθῇ ἐνταῦθα, παρεμπιπτόντως ὅτι τὴν παραίτησίν μου ἔσπευσε νὰ ἀνακοινώσῃ ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας. Τοῦτο γνωρίζομεν ἀπὸ τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα τοῦ παρὰ τῷ γερμανικῷ στρατηγείῳ ἀντιπροσώπου τοῦ βουλγαρικοῦ ἐπιτελείου, ἀντισυνταγματάρχου Γκάντσεφ:

«Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ἔλαβε πρὸ ὀλίγου τηλεγράφημα τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, ὅστις τοῦ ἀναγγέλλει ὅτι τὸ ὑπουργεῖον Βενιζέλου παρῃτήθη».

Ἔχομεν τοιουτοτρόπως ἀποδεδειγμένον ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐθεώρει ἑαυτὸν ὑποχρεωμένον νὰ δώσῃ ἀναφορὰν εἰς τὸν Κάϊζερ διὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν μου ἀπὸ τὴν ἀρχήν.

Ἐὰν φιλοβασιλικοὶ δὲν καλύψουν τὸ πρόσωπον ἀπὸ ἐντροπὴν διὰ τὴν διαγωγὴν αὐτὴν τοῦ πρώην βασιλέως, θὰ ἐσήμαινε τοῦτο, ὅτι ὀλίγην συναίσθησιν ἔχουν τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας.

Μέχρι τῆς παραιτήσεώς μου, ὄγκος στρατοῦ ἀγγλογαλλικοῦ κατ' ἀξιόλογον ἀριθμὸν δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποβιβασθῇ εἰς Θεσσαλονίκην. Ἦτο ἑπομένως δυνατὸν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς παραιτήσεώς μου νὰ δοθοῦν διὰ τοῦ ἐπιτελείου ὁδηγίαι πρὸς τὸν στρατηγὸν Μοσχόπουλον, ὅπως ἀνακοινώσῃ τὴν ἐπελθοῦσαν κυβερνητικὴν μεταβολὴν καὶ ζητήσῃ ἢ τοὐλάχιστον συστήσῃ τὴν ἀναστολὴν τῆς περαιτέρω ἀποβάσεως. Ἀλλὰ καμμία τοιαύτη ἐνέργεια δὲν ἐσημειώθη. Τοὐναντίον ὁ Ζαΐμης, ἀναλαβὼν τὴν ἐπιοῦσαν τὴν ἀρχήν, σπεύδει νὰ ὑποσχεθῇ εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς Συνεννοήσεως, ὅτι θὰ παράσχῃ

ὅλας τὰς δυνατὰς εὐκολίας διὰ τὴν ἀποβίβασιν. Τοιουτοτρόπως διευκρινίζεται ἀπολύτως ὅτι ἡ ἀπόβασις τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην προκληθεῖσα κατ' ἀρχὴν κατ' αἴτησιν ἰδικήν μας, διατυπωθεῖσαν συγκαταθέσει τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ μέλλουσα πιθανῶς νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἄνευ αὐτῆς, ἔγινε πάντως ἐν γνώσει καὶ ἐγκρίσει τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐζήτησε μόνον, ὅπως ἡ τυπικὴ διαμαρτύρησις ἡ ὁποία θὰ ἐκοινοποιεῖτο εἶναι «ὁπωσδήποτε ἔντονος». Ὅτι δὲ καὶ μετὰ τὴν παραίτησίν μου, ὅτε ἤρχισεν ἡ ἀποβίβασις τοῦ κυρίου ὄγκου τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ, οὔτε ἡ νέα κυβέρνησις, οὔτε ὁ βασιλεύς, οὔτε τὸ ἐπιτελεῖον, ἐσκέφθησαν, ἔστω καὶ πρὸς στιγμήν, νὰ ζητήσουν νὰ σταματήσῃ ἡ ἀποβίβασις. Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθῇ ὅτι, ἂν ὁ βασιλεὺς ἦτο εἰλικρινέστερος ἀπέναντί μου καὶ ὅταν τὴν 5ην μ.μ. τῆς 8 Σεπτεμβρίου ἐπεσκέφθην αὐτὸν εἰς Τατόϊ καὶ συνεζήτησα ἐπὶ τῶν μέτρων τὰ ὁποῖα ἦτο ἀνάγκη νὰ ληφθοῦν διὰ νὰ ἔλθωμεν ἐγκαίρως εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας, ἀπόβασις ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων εἰς Θεσσαλονίκην δὲν θὰ ἐγίνετο τουλάχιστον ἐν συναφείᾳ πρὸς ἰδικήν μας αἴτησιν. Ἀντὶ τούτου ὁ βασιλεὺς προέβαλεν ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἔλθωμεν εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας, διότι ἡ τελευταία ἀδυνατεῖ νὰ διαθέσῃ τὰς ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως προβλεπομένας 150 χιλιάδας μαχητῶν. Καὶ ἄν, ὅταν ἐπρότεινα νὰ ἐρωτήσωμεν τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ἂν δύνανται ἐκεῖναι ν' ἀναπληρώσουν τὴν ἐλλείπουσαν αὐτὴν δύναμιν μαχητῶν, δὲν περιωρίζετο νὰ συστήσῃ, ὅπως ζητήσωμεν τὰ στρατεύματα ταῦτα νὰ εἶναι «μητροπολιτικὰ» καὶ ὄχι «ἀποικιακά», ἀλλ' ἐδήλου εἰλικρινῶς ὅτι ἦτο ὁριστικῶς ἀποφασισμένος νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας, τότε ἀπὸ τῆς 8ης Σεπτεμβρίου ἤδη, θὰ ὑπέβαλλον τὴν παραίτησίν μου καὶ κανὲν διάβημα περὶ ἀποστολῆς 150 χιλιάδων ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ, δὲν θὰ εἶχε γίνει ἐκ μέρους μου.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν τὴν 10ην Σεπτεμβρίου, μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τῆς γενικῆς βουλγαρικῆς ἐπιστρατεύσεως, ἐζήτησα τὴν ἄμεσον ἐπιστράτευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὁπότε ἠναγκάσθη τέλος ὁ βασιλεὺς νὰ δηλώσῃ ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας καὶ ἐγὼ ὑπέβαλα τὴν παραίτησίν μου, ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἐδέχετο αὐτὴν καὶ δὲν ἐπέμενε σατανικῶς νὰ ἐπιτύχῃ, ὅπως ἐγὼ ὑπογράψω τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως, μὲ τὸ ἀνειλικρινὲς ἐπιχείρημα ὅτι ἡ Βουλγαρία γνωρίζουσα τὴν πολιτικήν μου, ἦτο πιθανὸν νὰ ἀποτραπῇ τῆς κατὰ τῆς Σερβίας ἐπιθέσεως, εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ ἀπόβασις τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων θὰ ἐπρολαμβάνετο ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον ὑποτεθῇ ὅτι αὕτη ἔγινε συνεπείᾳ τοῦ ἀρχικοῦ πρὸς αὐτὰς διαβήματός μας καὶ ὄχι διότι, ἡμῶν ἀθετούντων τὴν συμμαχικὴν ὑποχρέωσίν μας πρὸς τὴν Σερβίαν, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία θὰ ἔκριναν ἐπιβεβλημένον νὰ σπεύσουν αὐταὶ πρὸς βοήθειάν της, ἀσχέτως οἱασδήποτε ἡμετέρας αἰτήσεως.

Ἀλλὰ πῶς δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὁ κ. Μεταξᾶς, ὁ ὁποῖος, γνωρίζων πάντα ταῦτα, μὲ θεωρεῖ ὑπαίτιον τοῦ ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ, διότι ἔφερα τοὺς Ἀγγλογάλλους εἰς Θεσσαλονίκην;

Ἐγὼ βέβαια ηὐχόμην ἐξ ὅλης ψυχῆς τὴν ἀποστολὴν τῶν 150 χιλιάδων Ἀγγλογάλλων μαχητῶν, ἐφ' ὅσον ἤμην ἀποφασισμένος, ἐφαρμόζων τὴν πολιτικήν μου, νὰ σπεύσω εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων καὶ ἤμουν εὐτυχής, ἐὰν εἰς τὰς 150 χιλιάδας τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν, προσετίθεντο καὶ ἄλλαι 150 χιλιάδες Ἀγγλογάλλων οὕτως ὥστε, προστιθεμένου καὶ τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, ν' ἀποτελεσθῇ εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον δύναμις ὑπερημίσεος ἑκατομμυρίου μαχητῶν, ἀπέναντι τῶν ὁποίων οἱ Γερμανοὶ καὶ Αὐστριακοὶ καὶ Βούλγαροι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν δι' οὓς λόγους ἐξέθεσα ἤδη, ν' ἀντιτάξουν οὐδὲ πόρρωθεν ἰσόπαλον δύναμιν. Ἐὰν ἐγὼ εἶμαι ὑπαίτιος τῆς εἰς Θεσσαλονίκην ἀποστολῆς τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ, διότι ἄνευ τοῦ γνωστοῦ διαβήματός μου πρὸς τὴν Ἀντάντ δὲν θὰ ἀπεφασίζετο ἡ ἀποστολὴ αὐτη –πρᾶγμα ἐντελῶς ἀβέβαιον– πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ κατηγοροῦμαι, διότι τὸ διάβημα τοῦτο, ἀπολύτως ἐνδεδειγμένον διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἰδικῆς μου πολιτικῆς, ἐδημιούργησεν ἀκολούθως δυσχερείας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὴν ἰδικήν μου βασιλικῆς πολιτικῆς; Καὶ μάλιστα, πῶς εἶναι ἠθικῶς ἐπιτετραμμένον νὰ κατηγοροῦμαι ὑπὸ ἑνὸς κυριωτάτου ἐμπνευστοῦ τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς, ὅταν ἄνευ τῆς διπλοπροσωπίας τοῦ βασιλέως οὐδὲν ἐκ μέρους μου θὰ ἐγίνετο διάβημα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀποστολὴν 150 χιλιάδων Ἀγγλογάλλων μαχητῶν;

Δύναται ὁ κ. Μεταξᾶς ν' ἀποδείξῃ ὅτι καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ μεγάλου πολέμου μέχρι τῆς δευτέρας παραιτήσεώς μου διάστημα ὑπῆρξα, ἔστω καὶ μίαν κἂν στιγμήν, ἀνειλικρινὴς ἀπέναντι τοῦ βασιλέως, ὅπως ἐκεῖνος ἀπέναντι τοῦ πρωθυπουργοῦ του, ὥστε ἐκ τῆς τοιαύτης τυχὸν ἀνειλικρινείας μου νὰ ὑποτεθῇ ὅτι προεκλήθη ἡ ἀπόβασις τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τόσας δυσχερείας εἰς τὴν βασιλικὴν πολιτικήν;

Καὶ δὲν ἐδημιούργησε τὰς δυσχερείας ταύτας αὐτὴ ἡ ἀλλοπρόσαλλος καὶ ἀνειλικρινὴς ἀπέναντί μου πολιτικὴ τοῦ βασιλέως; Καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηρίζεται καλοπίστως ὅτι διὰ τὰς δυσχερείας αὐτὰς ἠμποροῦν νὰ ζητοῦν ἀπὸ ἐμὲ εὐθύνας, ἐκεῖνοι ποὺ ἀκριβῶς τὰς ἐδημιούργησαν;

Ἦτο πλαστὸν τὸ τηλεγράφημα τοῦ Βουλγάρου πρεσβευτοῦ Πασσάρωφ

ΤΟ 16ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 6 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΕΝΩ ΗΣΧΟΛΟΥΜΕΘΑ ΔΙΑ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ μας τεσσάρων ἄρθρων νὰ ξεκαθαρίσωμεν ὁριστικῶς πλέον τὸ ζήτημα τῶν Δαρδανελλίων, ὁ κ. Βενιζέλος ἐπανερχόμενος εἰς τὰ πρῶτα ἡμῶν ἄρθρα, ἐδημοσίευσε τὴν 30ην καὶ τὴν 31ην Ὀκτωβρίου, 1ην, 2αν, 3ην, 4ην καὶ 5ην Νοεμβρίου σειρὰν ἑπτὰ ἄρθρων διὰ τῶν ὁποίων ἐνδιατρίβει κυρίως εἰς τὰ γεγονότα τοῦ Φθινοπώρου τοῦ 1915. Ἐμελετήσαμεν ταῦτα μετὰ πολλῆς προσοχῆς, καὶ ὁμολογοῦμεν

ὅτι μεγάλην δυσχέρειαν συνηντήσαμεν προκειμένου νὰ ἀνεύρωμεν ἐν αὐτοῖς ποῖα εἶναι τὰ κύρια σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἔχομεν νὰ ἀπαντήσωμεν, ὑποθέτομεν δὲ ὅτι τὸ αὐτὸ θὰ συνέβη καὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας των.

Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὰ ἄρθρα ταῦτα τὰς ὕβρεις καὶ ὀνειδισμοὺς κατὰ τοῦ νεκροῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, τὴν ἀναμάσσησιν τῶν γνωστῶν ἀοριστολόγων κατηγοριῶν κατὰ τῆς βασιλικῆς λεγομένης πολιτικῆς, τὰς προσωπικάς του κρίσεις περὶ τῆς στενότητος τῆς διανοίας μου, τὸ κουτσομπολιὸ τοῦ τί εἶπεν εἰς ἰδιαιτέραν ὁμιλίαν ὁ ζῶν ἤδη Α πρὸς τὸν νεκρὸν ἤδη Β, ἢ ὁ νεκρὸς ἤδη Γ πρὸς τὸν ζῶντα σήμερον Δ, ἢ ὁ νεκρὸς σήμερον Ε πρὸς τὸν ἐπίσης νεκρὸν Ζ, καθὼς καὶ τὰ παραγεμίσματα μιᾶς τοιαύτης κατωτέρου εἴδους δημοσιογραφίας, τὸ ἀπομένον ὑλικὸν ἐξ ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε ἑπτὰ τούτων ἄρθρων, μὲ τὸ ὁποῖον δυνάμεθα ὁπωσδήποτε νὰ καταγίνωμεν διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν, εἶναι λίαν πενιχρόν.

Συνοψίζομεν τοῦτο, χάριν τῶν ἀναγνωστῶν μας, ὡς ἑξῆς:

1ον) Ὁ κ. Βενιζέλος διϊσχυρίζεται ὅτι δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀπέβλεπεν εἰς τὴν δυνατότητα νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῶν συμμάχων, καὶ ὡς κυρίαν ἀπόδειξιν φέρει τὸ τηλεγράφημα Πασσάρωφ.

2ον) Ὁ κ. Βενιζέλος διϊσχυρίζεται ὅτι νομιμώτατα καὶ πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος ἔφερε τοὺς Ἀγγλογάλλους εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, μὲ τοὺς ὁποίους ἑνούμενος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν Σερβίαν.

3ον) Ὁ κ. Βενιζέλος διϊσχυρίζεται ὅτι ὁ βασιλεὺς τὸν ἐξηπάτησε παραπείσας αὐτὸν νὰ ἐκδώσῃ τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ 1915, ὅπως τὸν χαντακώσῃ πολιτικῶς διὰ τῆς ἀσκόπου καὶ ματαίας διατηρήσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως.

Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπὸν τὸν πρῶτον ἰσχυρισμόν του, καὶ ἂς ἴδωμεν τί εἶναι τὸ τηλεγράφημα αὐτὸ τοῦ Πασσάρωφ. Τὸ τηλεγράφημα αὐτὸ ἀνήκει εἰς μίαν σειρὰν τηλεγραφημάτων ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ 1920 τῆς διαβοήτου Λευκῆς Βίβλου τῆς ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὸ 1917 καὶ τὰ ὁποῖα τηλεγραφήματα δὲν εὑρέθησαν ποτὲ εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, οὔτε εἰς τὰς διπλωματικὰς βίβλους ξένων κρατῶν ἐκδοθείσας κατὰ τὸν πόλεμον καὶ μετὰ τὸν πόλεμον, οὔτε εἰς τὰ διπλωματικὰ ἀρχεῖα ξένων κρατῶν δημοσιευθέντα ὁλόκληρα ὑπὸ τῶν νέων καθεστώτων τῶν κρατῶν τούτων τῶν ἀνατρεψάντων τὰ παλαιά, οὔτε εἰς ἀπομνημονεύματα πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, καὶ Βουλγάρων ἀκόμη (ἀπομνημονεύματα Ραδοσλαύωφ), οἵτινες ἠσχολήθησαν μὲ τὰ γεγονότα τῆς Βαλκανικῆς.

Τί εἶναι, λοιπόν, τὰ ἀπόκρυφα ταῦτα ἔγγραφα, αἱ «μυστικαὶ πληροφορίαι», ὅπως τὰς ὀνομάζει ἡ διαβόητος ἑλληνικὴ Βίβλος τοῦ 1920; Θὰ σᾶς εἴπωμεν ἀμέσως.

Ὅταν ὁ κ. Βενιζέλος τὸ 1917 ἐπὶ κεφαλῆς ξένων στρατευμάτων κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, κατέλυσε τὸ ὑφιστάμενον κράτος, κατήργησε πᾶσαν

ἐλευθερίαν, ἐξώρισε καὶ ἐφυλάκισε τοὺς ἀντιπάλους του, καὶ κατέστησεν ἀδύνατον πᾶσαν ἐκδήλωσιν γνώμης ἢ ἁπλῆς πληροφορίας μὴ συμφερούσης εἰς αὐτόν, διϊσχυρίσθη ὅτι εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἀσυρμάτου ἐν Ἀθήναις, ἀνευρέθησαν κρυπτογραφήματα διαφόρων τηλεγραφημάτων ἀποσταλέντων ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ. Καὶ ὄχι μόνον τηλεγραφημάτων ἀποσταλέντων κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον, τὴν πρὸ τοῦ Ἰουνίου 1917, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐτῶν πρὸ τοῦ 1917 ἀποστελλομένων. Τὸ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρῇ ὁ ἀσύρματος τοιαῦτα ἀρχεῖα πρὸ ἐτῶν ἀποστελλομένων τηλεγραφημάτων καὶ πῶς ἦτο δυνατόν, ἐὰν ταῦτα ἦσαν ἐνοχοποιητικά, νὰ τὰ διετήρησε τὸ βασιλικὸν καθεστώς, διὰ νὰ τὰ ἀνεύρῃ ὁ κ. Βενιζέλος, οὐδέποτε ἐδόθη καμμία ἐξήγησις. Ὁ κ. Βενιζέλος, εἶπε ὅτι τὰ ἀνεῦρεν, οὐδεὶς φυσικὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀντείπῃ, καὶ ἐτελείωσε. Ποῖοι ἐπιστοποίησαν τὴν ἀνεύρεσιν αὐτῶν; Οἱ ἔμπιστοι τοῦ κ. Βενιζέλου. Ποῖοι ἐπιστοποίησαν τὸ κρυπτογραφικὸν κείμενον αὐτῶν; Οἱ ἔμπιστοι τοῦ κ. Βενιζέλου. Ποῖοι ἐπιστοποίησαν τὴν ἀποκρυπτογράφησιν αὐτῶν; Οἱ ἔμπιστοι τοῦ κ. Βενιζέλου. Ποῖοι ἐπιστοποίησαν τὸ δημοσιευθὲν κείμενον αὐτῶν; Οι ἔμπιστοι τοῦ κ. Βενιζέλου. Μὴ λησμονῆτε δὲ ὅτι ταῦτα ἐγένοντο εἰς ἐποχὴν δεινῆς τρομοκρατίας, καθ' ἣν οἱοσδήποτε χαφιὲς τοῦ κ. Βενιζέλου ἠδύνατο νὰ πλησιάζῃ καθ' ὁδὸν ἀνυπόπτους πολίτας συνομιλοῦντας καὶ νὰ τοὺς ζητῇ τὸν λόγον διὰ τὸ ἀντικείμενον τῆς συνομιλίας των.

Διὰ νὰ κατανοήσετε, ἀναγνῶσται μου, ὅσοι δὲν ἐγνωρίσατε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν ἀξίαν τῶν τοιούτου εἴδους ἐγγράφων, ὑποθέσατε πρὸς στιγμὴν ὅτι κατελήφθητε τὴν σήμερον μίαν νύκτα ὑπὸ ἐφιάλτου, καὶ ὅτι βλέπετε ἐν ὀνείρῳ ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος ἐξορμήσας ἐκ Χανίων ἐπὶ κεφαλῆς ξένων στρατῶν καὶ στόλων κατέλαβε καὶ ὑπεδούλωσε τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα, ἐν μέσῳ δεινῆς τρομοκρατίας, σᾶς ἀναγγέλλει ὅτι εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ πολιτικοῦ γραφείου ἀνεῦρε κρυπτογραφημένον ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον μεταφρασθὲν ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ἔγγραφος ὁμολογία τοῦ κ. Παναγῆ Τσαλδάρη διηγουμένου ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τῆς 6ης Ἰουνίου 1933, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ κ. Π. Τσαλδάρης ὡπλισμένος μέχρις ὀδόντων καὶ ἐπιβαίνων αὐτοκινήτου κατεδίωξε προσωπικῶς τὸν κ. Βενιζέλον, βάλλων κατ' αὐτοῦ ἰδίαις χερσὶν διὰ πολυβόλων καὶ ὁπλοπολυβόλων. Παρακαλῶ, μὴ γελᾶτε, διότι ἀνάλογα εἶναι τὰ ἀπόκρυφα αὐτὰ τηλεγραφήματα τοῦ 1917, καὶ ἰδίως τὰ τηλεγραφήματα Πασσάρωφ.

Εἰς τὰ 1916, 1917 καὶ ἐπέκεινα, χάρις εἰς τὰς ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐγκατασταθείσας καὶ ἐλευθέρως δρώσας συμμαχικὰς ἀστυνομίας καὶ προπαγάνδας, συνηθροίσθησαν ἐδῶ ὅλα τὰ πάσης ἐθνικότητος ἀποβράσματα τῆς Μεσογείου. Τὸ τί ἔγγραφα, τηλεγραφήματα, ἐπιστολαὶ ἐχαλκεύθησαν, πολλάκις ἀδρώτατα πωλούμενα, εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ κανείς. Δι' ἐμὲ τὸν ἴδιον ὑπάρχουν ἐπίσημα δελτία κατασκοπείας περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις κινήσεών μου, ἐπισκέψεών μου, συναντήσεών μου μὲ ἕτερα ἐν Ἀθήναις εὑρισκόμενα ὕποπτα πρόσωπα, καὶ ἐν γένει σκοτίων ἐνεργειῶν

μου ἐν Ἀθήναις, καθ' ὃν χρόνον εὑρισκόμην ἐξόριστος ἐν Κορσικῇ. Αὐτὰ ἐπληρώνοντο, ἐννοεῖται.

Αὐτὸ τοῦτο τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ 1917, κατέθεσεν εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἐδημοσίευσε Λευκὴν Βίβλον περιέχουσαν ἔγγραφα διπλωματικὰ ἐπίσημα, ληφθέντα ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, ἀφοῦ προηγουμένως ἀφήρεσαν ἀπ' αὐτῶν ὁλοκλήρους φράσεις, οὕτως ὥστε νὰ ἀλλοιοῦται ἡ ἔννοια αὐτῶν δημοσιευομένων ὡς αὐτουσίων. Εἰς προηγούμενα ἄρθρα σᾶς ἀνέφερα μερικὰ παραδείγματα.

Μεταξὺ αὐτῶν τῶν δῆθεν τηλεγραφημάτων τῶν εὑρισκομένων ἐν τῇ κατὰ τοῦ ὑπουργείου Σκουλούδη δικογραφίᾳ ὑπάρχει καὶ ἓν ἀμίμητον. Εἶναι τηλεγράφημα Πασσάρωφ ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς Σόφιαν τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1917, ἐνῷ ὁ Πασσάρωφ εἶχεν ἀπελαθῆ ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐξ Ἀθηνῶν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1916. Ὁ χαλκεύσας τὸ τηλεγράφημα εἶχε ξεχάσει τὴν λεπτομέρειαν αὐτήν. Ὁ μακαρίτης ὁ Σκουλούδης ἀνακρινόμενος τὴν 1ην Δεκεμβρίου 1918 ἐκθέτει εἰς τὴν ἀνάκρισιν σωρείαν τοιούτων τηλεγραφημάτων Πασσάρωφ αὐταποδείκτων ὡς πλαστῶν. Φαίνεται ὅτι μεταξὺ τῶν χαλκευόντων τότε τοιαῦτα πλαστὰ ἔγγραφα ὁ Πασσάρωφ εἶχε γίνει τῆς μόδας.

Τὸ χαρακτηριστικὸν διὰ τὸ τηλεγράφημα Πασσάρωφ, τὸ ὁποῖον σήμερον ἐξάγει ἐκ τοῦ σκότους ὁ κ. Βενιζέλος, διὰ νὰ πλήξῃ δι' αὐτοῦ τὸν βασιλέα, εἶναι ὅτι οὔτε κἂν ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ 1920 τῆς διαβοήτου Λευκῆς Βίβλου τοῦ 1917, τῆς παραποιησάσης τόσα ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ τῆς δημοσιευσάσης κατόπιν τόσα πλαστά. Διότι οἱ συντάξαντες τὴ Βίβλον φαίνεται ὅτι ἐδίστασαν πρὸ τῆς πρωτοφανοῦς πλαστότητος τοῦ ἐγγράφου τούτου. Οὐδὲ κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ μακαρίτου Σκουλούδη ἀνάκρισιν κατὰ τὸ 1918 δὲν φαίνεται νὰ παρουσιάσθη τὸ τηλεγράφημα αὐτό, ἐνῷ τόσα ἄλλα πλαστὰ Πασσάρωφ κατετέθησαν. Παρουσιάσθη ὅμως ἕτερον, ἐπίσης Πασσάρωφ, περιέχον συνέντευξίν του μὲ τὸν βασιλέα τῆς 10/23 Σεπτεμβρίου 1915. Θὰ σᾶς ἐξηγήσωμεν διατί δὲν ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸ ὁ κ. Βενιζέλος. Τὸ δεύτερον τοῦτο τηλεγράφημα ἐδημοσιεύθη καὶ ἐτηλεγραφήθη διὰ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Πρακτορείου πρὸς ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον. Φθάσαν καὶ εἰς τὴν Ἑλβετίαν, προὐκάλεσε τὴν ἑξῆς βαρεῖαν διάψευσιν τῆς ἑλβετικῆς ἐφημερίδος «Ντὲρ Μπούντ», μιᾶς τῶν σοβαρωτέρων καὶ μᾶλλον διαδεδομένων ἑλβετικῶν ἐφημερίδων (φύλλον τῆς 10 Ἰουλίου 1918. Νέον ἡμερολόγιον).

«Τὸ Ἀθηναϊκὸν Πρακτορεῖον διέδωσε τὰς τελευταίας ἡμέρας ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον κατετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων πρώην ὑπουργῶν Σκουλούδη καὶ Λάμπρου. Κατ' αὐτό, γίνεται λόγος περὶ μιᾶς ὁμιλίας, τὴν ὁποίαν ὁ τότε πρέσβυς τῆς Βουλγαρίας ἐν Ἀθήναις κ. Πασσάρωφ, φέρεται ὅτι εἶχε μετὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τῆς Ἑλλάδος κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1915. Ὁ κ. Πασσάρωφ ὅστις μέχρις πρὸ ὀλίγου ἦτο πρέσβυς εἰς τὴν Βέρνην, ἐδήλωσε ρητῶς εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἐφημερίδος μας ὅτι τοιαύτη ὁμιλία οὐδέποτε ἀπολύτως ἐγένετο καὶ ἡ ἐν λόγῳ περιγραφὴ εἶναι καθολοκληρίαν πλαστή».

Ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ κάμῃ τοιαύτην διάψευσιν ὁ Πασσάρωφ, ἐὰν ὑπῆρχε οἱονδήποτε μὲ τοιοῦτον περιεχόμενον τηλεγράφημά του εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Βουλγαρίας, τὸ ὁποῖον κάποτε, ἴσως καὶ μετὰ μίαν κυβερνητικὴν μεταβολήν, θὰ ἠδύνατο νὰ δημοσιευθῇ.

Ὁ συντάκτης τῆς διαβοήτου Λευκῆς Βίβλου ταραχθεὶς ἐκ τῆς διαψεύσεως ταύτης τοῦ Πασσάρωφ καὶ προσπαθῶν κατὰ τὴν δευτέραν ἔκδοσιν αὐτῆς τοῦ 1920 (παραμοναὶ ἐκλογῶν), νὰ μειώσῃ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐντύπωσιν, λέγει ἐν ὑποσημειώσει ὅτι ἡ ἀλήθεια τῆς συνεντεύξεως βασιλέως–Πασσάρωφ ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐνώπιον τοῦ ἀνακριτοῦ τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου τῆς 3 Ἰουλίου 1918 καταθέσεως τοῦ ὑπασπιστοῦ στρατηγοῦ κ. Κ. Σκουμπουρδῆ βεβαιοῦντος ὅτι τὴν «24 Σεπτεμβρίου 1915 ὑπασπιστὴς ἐν Τατοΐῳ ἦτο ὁ κ. Καλλίνσκης, ὅστις τῷ ἐτηλεφώνησε νὰ μεταβῇ παρὰ τῷ κ. Πασσάρωφ, ὅπως μάθῃ ἂν εἶχεν ἀπάντησιν εἰς τὰ λεχθέντα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν χθεσινήν των συνέντευξιν. Μετέβη πάραυτα καὶ ὁ κ. Πασσάρωφ τῷ εἶπεν ὅτι δὲν εἶχεν ἀπάντησιν». Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν τοῦ περιεχομένου τοῦ τηλεγραφήματος; Ὁμιλοῦμεν σοβαρά;

Καὶ εἰς τὰ ἀνωτέρω πρόκειται περὶ χαλκευμένου τηλεγραφήματος Πασσάρωφ τῆς 10/23 Σεπτεμβρίου 1915, ὁπότε πλέον ἡ ἀπόφασις τῆς Βουλγαρίας ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας ἦτο πλέον προφανής. Ἀλλὰ τὸ τηλεγράφημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου θέλει νὰ στηριχθῇ ὁ κ. Βενιζέλος εἶναι ἕτερον χαλκευμένον Πασσάρωφ τῆς 18/31 Αὐγούστου 1915, τὸ ὁποῖον, ὡς εἴπομεν, δὲν ἐτολμήθη νὰ δημοσιευθῇ εἰς τὴν διαβόητον Λευκὴν Βίβλον, οὔτε κἂν νὰ κατατεθῇ εἰς τὴν δίκην Σκουλούδη, καίτοι ὁμοίου περιεχομένου, διότι ἦτο ἀπροκαλύπτως προφανὴς ἡ πλαστότης του. Ἀλλ' ὁ κ. Βενιζέλος εἰς αὐτὸ τὸ ὁποῖον οὔτε κἂν ἡ ὑπηρεσία του ἐτόλμησε νὰ δημοσιεύσῃ τότε, θέλει τώρα νὰ στηριχθῇ. Διότι φέρεται ἡμερομηνία 18/31 Αὐγούστου. Καὶ μόνον ἔτσι μὲ τοιαύτην ἡμερομηνίαν ἠμπορεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ τοιαύτη πλαστὴ διαβεβαίωσις τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Πασσάρωφ ἔπεισε τὴν Βουλγαρίαν νὰ συνταχθῇ μὲ τὰς κεντρικὰς αὐτοκρατορίας καὶ νὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας. Ἐνῷ τὸ ἕτερον τῆς 10/23 Σεπτεμβρίου, καίτοι ὁμοίου περιεχομένου, δὲν θὰ τοῦ χρησιμεύσῃ πλέον πρὸς τοῦτο. Τότε ἡ Βουλγαρία εἶχε πλέον συνταχθῇ μετὰ τῶν αὐτοκρατοριῶν κατὰ τῆς Σερβίας.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐλέγοντο καὶ ἐγίνοντο κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος 1917, ὁπότε σιγὴ τάφου ἐπεκράτει ἐν Ἑλλάδι. Σήμερον ὅμως ὁπότε ἀπὸ ἐτῶν ἔχουν δημοσιευθῇ τὰ διπλωματικὰ ἀρχεῖα τῶν πλείστων κρατῶν, τὰ ἀπομνημονεύματα πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, σωρεία ἐγγράφων πραγματικῶν καὶ πλήρων τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, ἰδίᾳ δὲ αἱ συνεντεύξεις τοῦ βασιλέως μετὰ τοῦ λόρδου Κίτσενερ καὶ τοῦ Δενὺ Κουσσὲν ἀναγόμεναι εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὰς ὁποίας πασιφανῶς καταφαίνεται ἡ εἰλικρίνεια τοῦ βασιλέως, σήμερον τολμᾷ ὁ κ. Ἐ. Βενιζέλος νὰ ὑψώσῃ κατὰ τοῦ πύργου αὐτοῦ, τῆς τιμώσης τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον πραγματικότητος, ἕνα ψευδὲς ἔγγραφον χαλκευθὲν εἰς στιγμὰς ἐμπαθοῦς μανίας, τὴν

ὁποίαν ἐλησμόνησαν πλέον καὶ αὐτοὶ οἱ παρασυρθέντες τότε ἀπὸ αὐτὸν συνεργάται του καὶ ἡ ὁποία ἐν τούτοις μένει εἰς τὴν ψυχήν του ὁλάκερος καὶ ἀθεράπευτος;

Ἀλλὰ τὸ ἀμίμητον εἰς τὴν δημοσίευσιν ταύτην τῆς σήμερον τοῦ κ. Βενιζέλου εἶναι τὸ κάτωθι:

Ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 30ης Ὀκτωβρίου ἀναγράφει τὸ πλαστὸν τοῦτο τηλεγράφημα ὡς ἑξῆς:

«Ὁ κ. Βενιζέλος, εἶπεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν Βούλγαρον πρέσβυν, φοβεῖται ὅτι καταλαμβάνοντες τὴν Μακεδονίαν, θὰ γίνετε κατὰ 1 1/2 ἑκατομμύριον ἰσχυρότεροι καὶ συνεπῶς ἐπικίνδυνοι δι' ἡμᾶς. Ἐγὼ δὲν συμμερίζομαι τὴν πολιτικὴν αὐτὴν (τοῦ Βενιζέλου) κλτ.».

Ἀλλὰ τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα μὲ τὸ ὁποῖον ὁ κ. Βενιζέλος ἀποσκοπεῖ νὰ ἀναθρέψῃ ἑλληνοπρεπῶς τὴν νέαν γενεὰν ἤτοι τὰς 13 νεωτέρας κλάσεις τῶν ψηφοφόρων (πάντοτε περὶ ψηφοφόρων!) καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον παραλαμβάνει ὁ κ. Βενιζέλος τὸ πλαστὸν αὐτὸ τηλεγράφημα Πασσάρωφ, δὲν τὸ ἀναγράφει ὡς ἀνωτέρω τὸ ἐκθέτει ὁ κ. Βενιζέλος, ἀλλὰ ὡς ἑξῆς:

«Εἰς συνομιλίαν σας (λέγει ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν Πασσάρωφ) μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Δούσμανη τοῦ εἴπατε ὅτι ἡ μεγάλη Σερβία δὲν εἶναι μόνον κίνδυνος διὰ σᾶς τοὺς Βουλγάρους, ἀλλ' ὅτι ἀποτελεῖ κίνδυνον καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας. Τὰ γεγονότα καὶ ἡ διαγωγὴ τῶν Σέρβων σᾶς δίδουν δίκαιον. Ὁ Βενιζέλος ὅστις μοῦ μετεβίβασε τὴν συνδιάλεξίν σας αὐτήν, φοβεῖται ὅτι καταλαμβάνοντες τὴν Μακεδονίαν θὰ γίνετε κατὰ 1 1/2 ἑκατομμύριον ἰσχυρότεροι καὶ ἐπικίνδυνοι δι' ἡμᾶς. Ἐγὼ δὲν συμμερίζομαι τὴν πολιτικὴν αὐτὴν (τοῦ Βενιζέλου) κτλ.».

Ὁ χαλκεύσας τὸ τηλεγράφημα ἐφάνη ὁμολογουμένως λίαν ἀδέξιος. Διότι εἰς αὐτὸ λέγει ὅτι ἐγένετο πρῶτον συνομιλία Πασσάρωφ–Δούσμανη, περὶ τῶν ζητημάτων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα θίγει τὸ τηλεγράφημα, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Δούσμανης ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον καὶ ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸν βασιλέα. Ἀλλ' αὐτὸ ἦτο ἀδεξιότης τοῦ χαλκεύσαντος τὸ τηλεγράφημα. Διότι οὕτω παριστάνεται ὅτι καὶ ὁ κ. Βενιζέλος μετεῖχεν ὁπωσδήποτε ὅλης αὐτῆς τῆς πασσαρωφείου κουβεντολογίας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ κ. Βενιζέλος σήμερον τοῦ ἀποκόπτει τὴν κεφαλήν, ἀκριβῶς ὅπως ἐκαρατόμησε τὸν Μὰκ Νέϊλ προκειμένου περὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ «Γκαΐμπεν» καὶ τοῦ «Μπρεσλάου». Καλὰ νὰ ἀποκόπτῃ ὁ κ. Βενιζέλος τὰς κεφαλὰς ἐπισήμων ἐγγράφων, ὅσας δὲν τὸν συμφέρουν, ἀλλὰ νὰ ἀποκόπτῃ τὰς κεφαλὰς καὶ τῶν πλαστῶν ἀκόμη, ὅσα ἐχαλκεύθησαν χάριν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου; Αὐτὸ ὁμολογουμένως πάει πάρα πολύ.

Ἐπεμείναμεν περισσότερον τῆς συνηθείας μας, εἰς τὰ κατὰ τὸ πλαστὸν τοῦτο ἔγραφον, διότι ἡ ὑπόθεσις αὕτη χαρακτηρίζει τόσον πολὺ τὴν νοοτροπίαν καὶ τὰς συνηθείας τοῦ κ. Βενιζέλου, ὥστε αὐτὴ καὶ μόνη δύναται νὰ ἐξηγήσῃ πολλὰ πράγματα διὰ τὸν ὀλέθριον διχασμὸν ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἀκόμη καὶ σήμερον στενάζομεν.

Μένει ὅμως τώρα νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἑξῆς:

Καλά, ὁ βασιλεὺς δὲν ἐνεθάρρυνε οὔτε προεκάλεσε τὴν κατὰ τῆς Σερβίας ἐπίθεσιν τῆς Βουλγαρίας. Ἠδύνατο, ὅμως, ὅταν αὕτη ἐπραγματοποιήθη νὰ ἐπέμβη διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ σώση τὴν Σερβίαν;

Τοῦτο θὰ πραγματευθῶμεν εἰς τὸ ἑπόμενον ἡμῶν ἄρθρον ἐν συνεχείᾳ τοῦ ζητήματος τῆς ἀποβάσεως τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην.

Ὁ Βενιζέλος προκαλεῖ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν συμμάχων

ΤΟ 17ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 7 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

«ΑΝΕΥ ΝΟΜΟΥ ΣΤΡΑΤΟΣ ΞΕΝΟΣ δὲν εἶναι δεκτὸς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπηρεσίαν, οὐδὲ δύναται νὰ διαμένη εἰς τὸ κράτος ἢ νὰ διέλθη δι' αὐτοῦ». Ἔλεγε τὸ 99ον ἄρθρον τοῦ κατὰ τὸ 1915 ἐν ἰσχύϊ συντάγματος, ὅπως ἄλλως τε καὶ τὸ 113ον ἄρθρον τοῦ σήμερον ἐν ἰσχύϊ.

Τί σημαίνει δὲ νόμος κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον τὸ ἐξηγεῖ ὁ ἴδιος εἰς τὰ ἄρθρα του. «Ἐφ' ὅσον διέθετα τότε τὴν πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς, εἶχα δὲ σύμφωνον καὶ τὸν βασιλέα διὰ τὴν πρόσκλησιν, ἠδυνάμην βέβαια, καὶ ὤφειλα ἑπομένως διὰ τὸ ἐπεῖγον τοῦ πράγματος νὰ προβῶ εἰς τὴν πρόσκλησιν ἢ μᾶλλον νὰ δώσω τὴν ζητηθεῖσαν ἄδειαν ἀποβάσεως κλπ.». Πρῶτον καὶ κύριον παρατηροῦμεν ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος προέβη εἰς τὴν πρόσκλησιν, καὶ ψευδῶς ἀναγράφει ὅτι μᾶλλον ἔδωσε τὴν ζητηθεῖσαν ἄδειαν ἀποβάσεως. Δεύτερον δὲν ὑπῆρξε συγκατάθεσις τοῦ βασιλέως, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ ἂν ὑπῆρχε ἂς μὴ λησμονῶμεν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἦτο ἀπολύτως ἀνεύθυνος, ὁλόκληρον δὲ τὴν εὐθύνην ὑπεῖχεν ἡ ὑπεύθυνος κυβέρνησις. Συνεπῶς τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη νόμος κατὰ τὸν κοινοβουλευτικώτατον κ. Βενιζέλον σημαίνει τὴν αὐθαίρετον αὐτοῦ βούλησιν νὰ κάμη ὅ,τι τοῦ κατέβη, ἀρκεῖ νὰ ἔχη τὴν πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς, χωρὶς ἐννοεῖται οὔτε κἂν νὰ ἐρωτᾷ τὴν Βουλήν, ἐπιφυλασσόμενος νὰ τῇ κοινοποιῇ ἀργότερα τὰς αὐθαιρέτους πράξεις του, ἀφοῦ, ἐννοεῖται, συντελεσθῶσιν αὗται καὶ φυσικὰ ἐν ἀγνοίᾳ της.

Συνιστῶμεν τὴν νέαν ταύτην περὶ νόμου θεωρίαν εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι καθηγητὰς τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου.

Εἴπομεν προηγουμένως ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος οὐδόλως εἶχε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ βασιλέως, καὶ ἡ περιγραφὴ τὴν ὁποίαν κάμνει τῶν γεγονότων τῆς 9ης Σεπτεμβρίου εἶναι ἀνακριβεστάτη.

Ἰδοὺ πῶς ἔχει ἡ ἀλήθεια.

Τὴν 9ην Σεπτεμβρίου, ἡμέραν κηρύξεως τῆς βουλγαρικῆς ἐπιστρατεύσεως ὁ κ. Βενιζέλος μετέβη εἰς τοῦ βασιλέως τὴν 4ην μ.μ. καὶ ἔλαβε τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ πρὸς κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως ἐν Ἑλλάδι ὡς μέτρου ἁπλῶς προφυλακτικοῦ. Ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν τῆς κυβερνήσεως ἐκδοθὲν τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἐχαρακτήριζεν ἐπίσης τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστράτευσιν ὡς

μέτρον προφυλάξεως, οὐδόλως προδικάζον τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος.

Εἰς τὴν αὐτὴν συνέντευξιν ὁ κ. Βενιζέλος ἔκαμε λόγον εἰς τὸν βασιλέα περὶ τοῦ σχεδίου του νὰ καλέση τοὺς συμμάχους εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐπεφυλάχθη νὰ ἀποφασίση. Ὁ κ. Βενιζέλος λέγει εἰς τὸ ἄρθρον του ὅτι τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐρωτήση μόνον τοὺς συμμάχους ἐὰν ἦσαν διατεθειμένοι νὰ ἀποστείλωσιν τὰς 150 χιλ. στρατοῦ.

Μίαν ὥραν μετὰ ταῦτα, 5 μ.μ. ὁ κ. Βενιζέλος ἀπέστελλε πρὸς τὸν βασιλέα μακρὰν ἐπιστολὴν ὅπου ἀνέπτυσσε ἐπιχειρήματα συμπληρωματικὰ ὑπὲρ τῆς ἰδέας του ταύτης. Ὁ βασιλεὺς λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὑπωψιάσθη ὅτι κάτι τεκταίνεται. Καὶ τὴν 7 1/2 μ.μ. ἀπέστειλε τὸν αὐλάρχην του κ. Μερκάτην εἰς τὸν κ. Βενιζέλον, ὅπως πληροφορηθῇ. Ὁ κ. Βενιζέλος τότε ἐπληροφόρησε τὸν κ. Μερκάτην ὅτι ἀκριβῶς πρὸ ὀλίγου εἶχε κάμει διάβημα παρὰ τοῖς πρεσβευταῖς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας οὐχὶ ἐρωτῶν ἁπλῶς, ἀλλὰ ζητῶν ἀπὸ τὰς δυνάμεις ταύτας ὅπως ἀποβιβάσωσιν εἰς Θεσσαλονίκην στρατὸν τοὐλάχιστον 150 χιλ. ἀνδρῶν, ὅπως αὐτὸς ἀναπληρώση τὴν συμμαχικὴν τῆς Σερβίας ὑποχρέωσιν διὰ πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἐπρόσθεσεν ὅμως ὁ κ. Βενιζέλος, ὅτι τὸ διάβημα τοῦτο εἶχε χαρακτῆρα καθαρῶς προσωπικὸν καὶ δὲν ὑπεχρέωνε καθόλου τὸ κράτος. Ὁ βασιλεὺς μὴ ἐννοῶν πῶς ὁ πρωθυπουργός του ἠδύνατο νὰ κάμη καθαρῶς προσωπικὰ διαβήματα μὴ ὑποχρεοῦντα τὸ κράτος, ἀπήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν ἑπομένην νὰ ἀκυρώση τὸ διάβημά του καὶ νὰ ἐφαρμόση τὸ σύνταγμα. Ὁ κ. Βενιζέλος ὑπεσχέθη νὰ τὸ πράξη, συνεννοηθεὶς δὲ μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας κ. Γκιγιεμὲν ἔπεισε τοῦτον νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν βασιλέα καὶ νὰ δηλώση εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἐξεκαθαρίσθη πλέον καὶ ὅτι τὸ διάβημα τοῦ κ. Βενιζέλου θεωρεῖται ὡς μὴ γενόμενον. Ὅπερ καὶ ἔπραξεν ὁ κ. Γκιγιεμὲν τὴν μεθεπομένην.

Τὸ διάβημα ὅμως εἶχε γίνει, δὲν ἠκυρώθη καὶ συνεπῶς ἡ ὑπόθεσις δὲν εἶχεν ἐκκαθαρισθῇ. Τὸ δὲ διάβημα εἶχε γίνει ἐπίσημον ἐκ μέρους τοῦ κράτους καὶ ὄχι προσωπικόν.

Προτοῦ ὅμως προχωρήσωμεν περαιτέρω πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας, πόθεν προήρχετο ἡ ἰδέα τῆς αἰτήσεως 150 χιλιάδων ἀνδρῶν. Προήρχετο ἐκ τῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας τοῦ 1913, ἥτις προκειμένου πολέμου κατὰ τῆς Βουλγαρίας ὥριζεν εἰς τὸ 2ον αὐτῆς ἄρθρον ὅτι προκειμένου νὰ ἀρχίσωσιν αἱ ἐχθροπραξίαι, ἡ Σερβία ὑποχρεοῦται νὰ συγκεντρώση εἰς τὰ βουλγαρικὰ σύνορα 150 χιλ. ἄνδρας εἰδικῶς κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Ἐπειδὴ δὲ προφανῶς ἡ Σερβία πιεζομένη τότε (Σεπτέμβριος 1915) ὑπὸ τῶν Αὐστρογερμανῶν δὲν ἠδύνατο νὰ στείλη εἰς τὰ βουλγαρικὰ σύνορα 150 χιλ. ἄνδρας διὰ νὰ ἐκπληρώση τὴν συμμαχικὴν ὑποχρέωσιν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὁ κ. Βενιζέλος ἐσκέφθη νὰ ζητήση αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς Ἀγγλογάλλους. Ἄλλως ἐὰν καὶ οἱ σύμμαχοι δὲν ἔστελλον τὰς 150 χιλιάδας, μὴ ἐκπληρουμένου τοῦ ἄρθρου 2 τῆς στρατιωτι-

κῆς συμβάσεως μὲ τὴν Σερβίαν, ἡ Ἑλλὰς δὲν ὑπεχρεοῦτο ἐκ τῆς συνθήκης νὰ τὴν βοηθήση.

Ἀλλ' ὁ κ. Βενιζέλος διὰ νὰ φέρῃ ἀγγλογαλλικὸν στρατὸν εἰς Θεσσαλονίκην ἔδει κατὰ τὸ σύνταγμα νὰ ψηφίσῃ εἰδικὸν περὶ τούτου νόμον ἐν τῇ Βουλῇ. Ἄνευ τούτου ὁ βασιλεὺς δὲν ἔδιδε τὴν συγκατάθεσίν του. Ἐκ συμφώνου ὅθεν μὲ τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας κ. Γκιγιεμὲν εἶπον εἰς τὸν βασιλέα ὅτι ἡ πρότασις τοῦ κ. Βενιζέλου εἶχεν ἀνακληθῆ.

Ἐν τούτοις, δὲν εἶχεν ἀνακληθῆ διόλου. Ὥστε ἐξηπατήθη ὁ βασιλεὺς χονδροειδέστατα ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλον. Τὸν δὲ μακαρίτην Γκιγιεμὲν ἀφίνομεν νὰ κοιμᾶται τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου.

Ἀλλὰ τώρα ἐπέπρωτο νὰ πληρωθῆ καὶ ὁ κ. Βενιζέλος ἀπὸ τοὺς συμμάχους μὲ τὸ αὐτὸ νόμισμα μὲ τὸν ὁποῖον ἐπλήρωσε τὸν βασιλέα καὶ μὲ τόκον μάλιστα.

Εἰς τὴν πρότασιν τοῦ κ. Βενιζέλου ἡ Ἀγγλία ἀπήντησε τὴν 10ην Σεπτεμβρίου ὡς ἑξῆς.

«Ἡ κατάστασις ἐξητάσθη ἀπὸ τὰς στρατιωτικάς μας ἀρχάς. Ἡ κυβέρνησις τῆς Α. Μ. ἐπληροφόρησεν αὐτὰς τίνος ποσοῦ συμμαχικῶν στρατευμάτων ἐπεβάλλετο ἡ παρουσία εἰς Θεσσαλονίκην ὅπως ἡ Ἑλλὰς δώσῃ ὁλόκληρον τὴν βοήθειάν της εἰς τὴν Σερβίαν, ἐὰν ἡ τελευταία προσεβάλλετο ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας. Θὰ χρειασθῆ μακρὸς χρόνος ὅπως 150.000 ἄνδρες ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἀλλὰ φυσικά, ἕνας μικρὸς ἀριθμὸς στρατευμάτων δύναται εἰς βραχὺν χρόνον νὰ σταλῆ εἰς Θεσσαλονίκην ὅπως ἐκδηλωθῆ εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἡ πρόθεσίς μας νὰ βοηθήσωμεν τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Πληροφορήσατε τὸν κ. Βενιζέλον περὶ τούτου, καὶ ἐρωτήσατε αὐτὸν ἐὰν θὰ ἦτο ἱκανοποιητικὸν δι' αὐτὸν τὸ νὰ σταλῆ μικρὰ δύναμις βρεταννικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ νὰ ἀποβιβασθῆ ἐκεῖ, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ νὰ συζητηθῶσιν εὐρύτερα μέτρα».

Δηλαδὴ λέει καὶ δὲν λέει. Γιὰ νὰ σᾶς στείλουμε 150.000 ποὺ ζητᾶτε θὰ περάσῃ πολὺ καιρός, πάρτε μίαν μικρὰν δύναμιν καὶ ἔπειτα βλέπουμε, ἔχει ὁ θεός.

Ἀλλ' ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις δὲν διστάζει καθόλου. Τοῦ ἀπαντᾶ ἐπίσης τὴν 10ην Σεπτεμβρίου ὡς ἑξῆς.

«Διὰ νὰ τεθῆ ἡ Ἑλλὰς εἰς κατάστασιν νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς συμμαχικάς της ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν Σερβίαν, ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις εἶναι ἑτοίμη δι' ὅ,τι ἀφορᾷ αὐτὴν καὶ διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου προβλεπομένην περίπτωσιν νὰ παράσχῃ τὰ στρατεύματα τὰ ὁποῖα οὗτος μᾶς ἐζήτησε».

Ἀλλὰ περὶ τίνος πράγματι ἐπρόκειτο, ἀπεκαλύφθη μετά τινας μῆνας κατὰ τὴν μυστικὴν συνεδρίασιν τῆς γαλλικῆς βουλῆς τῆς 7ης Ἰουνίου 1916, τῆς ὁποίας τὰ πρακτικὰ ἔχουν δημοσιευθῆ.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ταύτην ἐδηλώθη ἐπισήμως ὅτι προτοῦ δώσῃ τὴν ἀπάντησιν ταύτην εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἐζήτησε τὴν γνώμην τοῦ γαλλικοῦ γενικοῦ στρατηγείου ἥτις ἦτο ἡ ἑξῆς:

«Ὁ λόρδος Κίτσενερ ἀναμένει ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Σερβίας ὑπὸ δυνάμεως 450.000 Αὐστρογερμανῶν. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος μᾶς φαίνεται λίαν ὑπερβολικός. Τὰ διαθέσιμα στρατεύματα τῶν ἀντιπάλων μας δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ συγκεντρώσωσι οὗτοι τοιαύτην δύναμιν. Κατὰ συνέπειαν ἡ ἀγγλογαλλικὴ ἐπικουρία εἰς τοὺς Ἕλληνας δύναται νὰ ἔχῃ δύναμιν πολὺ κατωτέραν τῶν 30.000 ἀνδρῶν. Καὶ πρέπει νὰ συγκροτηθῆ αὕτη ἀπὸ τὰ στρατεύματα τῶν Δαρδανελλίων».

Δηλαδή, ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ὑπέσχετο μὲν 150.000, ἀλλὰ ἐπροτίθετο νὰ στείλῃ 30.000 μόνον καὶ ταύτας ἀπὸ τὰ στρατεύματα τὰ ὑποστάντα τὴν φθορὰν τῶν Δαρδανελλίων.

Ἀλλ' ἰδοὺ πῶς ὑπεδέχθη τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην ἡ γαλλικὴ Βουλή. (Παραλαμβάνομεν ἀπὸ τὰ δημοσιευθέντα πρακτικὰ τῆς μυστικῆς συνεδριάσεως τῆς 7ης Ἰουνίου 1916).

«Κ. Δελκασσέ: Ἐννοεῖτε τώρα, κύριοι, τὴν ψυχικήν μου κατάστασιν ὅταν ἔλαβα τὴν αἴτησιν τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἐνόμιζα ἀληθῶς ὅτι ὑφιστάμην βασανιστήρια.

Ἀλλ' ἡ αἴτησις τοῦ κ. Βενιζέλου ἐχρειάζετο ἀπάντησιν καὶ μάλιστα ἄμεσον. Μία καταφατικὴ ἀπάντησις θὰ ἐχρησίμευεν ὡς εἶδος λυδίας λίθου. Θὰ μᾶς ἔδιδε τὸ μέσον νὰ ἐννοήσωμεν τὰς προθέσεις τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἦτο πράγματι ἐλεύθερος καὶ δὲν ἦτο δεσμευμένος, καὶ ἐὰν ἡ Βουλγαρία δὲν ἦτο ἀποφασισμένη, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι αἱ δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος ἐνισχυόμεναι μὲ τὰς ἀγγλογαλλικὰς (τὰς 30 χιλ. δηλ., σημ. Μ.) μεταφερόμεναι εἰς τὰ σύνορα θὰ κατώρθουν νὰ τὴν συγκρατήσουν (τὴν Βουλγαρίαν) ἀπὸ τὸν πόλεμον. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ἐξησθένουν τὴν προσπάθειάν της διαιροῦσαι τὴν δύναμίν της.

Λαβὼν τὴν συγκατάθεσιν τῆς κυβερνήσεως ἔστειλα τὴν 10ην Σεπτεμβρίου (αἱ ἡμερομηνίαι πάντοτε μὲ τὸ παλ. ἡμ.), μετὰ ὑπουργικὸν συμβούλιον, εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις πρέσβυν μας, τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα – μόνον τέσσαρας γραμμάς, τὸ ἐνθυμοῦμαι πάντοτε – «Δύνασθε νὰ εἰπῆτε εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ὅτι ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις θέλουσα νὰ θέσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς κατάστασιν νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς συμμαχικάς της ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν Σερβίαν, εἶναι ἑτοίμη διὰ τὸ καθ' ἑαυτὴν νὰ ἀποστείλῃ τὰ στρατεύματα ποὺ οὗτος ἐζήτησε».

Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἀνεκοινώθη ἀμέσως εἰς τὸν σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ, ὅστις τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ἀπήντησε.

«Ἀνταποκρίνεται τόσον καλῶς πρὸς τὴν σκέψιν μου, ὥστε τηλεγραφῶ εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις πρέσβυν μας νὰ τὸ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ἐξ ὀνόματος τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως». (Διακοπαὶ εἰς τὴν πτέρυγα τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος).

Ὁ κ. Ἀρθοῦρος Γκρουσιέρ: Καὶ ἐκάνατε τέτοια πράγματα ἐξ ὀνόματος τῆς Γαλλίας!

Ὁ κ. Λῶς: Ἐν ὀνόματι τῆς Γαλλίας ἐστήνατε μίαν παγίδα!

Ὁ κ. Ἀρθοῦρος Γκρουσιέρ: Πρὸ ὀλίγου εἴπατε ὅτι δὲν ἐνομίζατε δυνατὸν νὰ στείλετε στρατεύματα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τώρα μᾶς λέτε ὅτι εἴπατε εἰς αὐτὴν τὸ ἐναντίον ἐξ ὀνόματος τῆς Γαλλίας! Εἶναι αἶσχος!»

Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Δελκασσὲ ἀνέπτυξε τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποσπασθοῦν στρατεύματα ἀπὸ τὸ γαλλικὸν μέτωπον, ἕνεκα τῆς μεγάλης πιέσεως τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων.

Ἀλλὰ τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης ἐν τῇ γαλλικῇ Βουλῇ προηγήθη, τὴν 5ην Ἀπριλίου 1916, ἑτέρα ἀποκάλυψις ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ φιλελεύθερος βουλευτὴς Ἀουθγουαίητ, ἐπερώτησε τὸν σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ διὰ τὴν παραβίασιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ ψεύδη τῶν κυβερνήσεων τῆς Ἀντάντ. Τὰ πρακτικὰ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τοὺς «Τάϊμς» τὴν 19 Ἀπριλίου 1916 (ν. ἡμερ.). Παραθέτομεν ἐξ αὐτῶν τὸ ἑξῆς χαρακτηριστικὸν ἀπόσπασμα.

Σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ: Αἱ κυβερνήσεις Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ὅπως τὸ γνωρίζετε, ἀπεφάσισαν κατ' ἀρχὴν τὴν ἀποστολὴν στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην. Κατόπιν προσκλήσεως τοῦ τότε προέδρου τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως..

Κ. Ἀουθγουαίητ: Ἀλλὰ δὲν ἠρνήθη ὁ κ. Βενιζέλος ἐνώπιον τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς, ὅτι προσεκάλεσε τοὺς συμμάχους εἰς Θεσσαλονίκην; Τότε ἡ ἐνέργειά μας εἰς Θεσσαλονίκην δὲν εἶναι παραβίασις τῶν ὑποσχέσεών μας νὰ πολεμήσωμεν διὰ τὰ δίκαια τῶν μικρῶν ἐθνῶν;

Σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ: Τὰ ἀφορῶντα τὴν Θεσσαλονίκην εἶναι πασίγνωστα εἰς τὸ κοινόν...

Πολλοὶ βουλευταί: Νέον Βέλγιον! Νέον Βέλγιον!

Ὥστε ναὶ μὲν ἐξηπάτησεν ὁ κ. Βενιζέλος τὸν βασιλέα, ἀλλὰ τὴν ἔπαθε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς συμμάχους. Τώρα ὅμως θὰ τὸν ἴδωμεν ἐπὶ τὸ ἔργον τῆς ἐξαπατήσεως ὅλου τοῦ κόσμου.

Τὴν 12ην Σεπτεμβρίου 1915 ἀποστέλλει εἰς ὅλας τὰς πρεσβείας τὴν ἑξῆς ὑπ' ἀριθμ. 9863 ἐγκύκλιον:

«Ἀνακοινῶ ὅτι ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐδήλωσαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν διὰ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπων των ὅτι ἦσαν διατεθειμέναι νὰ παράσχωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐὰν παρουσιασθῇ ἡ περίπτωσις, στρατιωτικὴν συνδρομὴν ἐπαρκῆ ὅπως ἡ Ἑλλὰς εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς συμμαχικάς της ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν Σερβίαν».

.Περὶ τῆς προσκλήσεώς του πρὸς τοὺς συμμάχους νὰ ἔλθουν εἰς Θεσσαλονίκην, οὔτε λέξιν. Θέλει νὰ παραστήσῃ ὅτι δῆθεν οἱ σύμμαχοι προσφέρονται ἐξ οἰκείας πρωτοβουλίας νὰ τὸν βοηθήσουν.

Τώρα ἔπρεπε νὰ παιχθῇ ἡ ἑξῆς κωμωδία:

Τὰ ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα θὰ ἀπεβιβάζοντο εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἡ Ἑλλὰς θὰ διεμαρτύρετο διὰ τὴν παραβίασιν τῆς οὐδετερότητός της.

Οἱ σύμμαχοι ὅμως θὰ ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν ὅτι ἡ διαμαρτυρία αὕτη θὰ ἦτο ἁπλῶς τυπική. Ἀλλ' ἐδῶ τὰ χαλᾶμε μὲ τὴν Ἀγγλίαν.

Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις συμβουλευθεῖσα καὶ τοὺς νομικοὺς συμβούλους τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, οἵτινες ἐγνωμοδότησαν ὅτι τοιαύτη ἀπόβασις ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους θὰ ἦτο παράβασις τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου, δὲν ἐννοοῦσε κατ' ἀρχὰς νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν κωμωδίαν. Τὴν 16ην Σεπτεμβρίου ὁ ἐν Λονδίνῳ πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος τηλεγραφεῖ ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν δέχεται διαμαρτυρίαν ἔστω καὶ τυπικήν.

Τότε ὁ κ. Βενιζέλος βλέπων ὅτι μὲ τὸν σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ θὰ συνήντα δυσχερείας εἰς τὸ παίξιμο τῆς κωμωδίας, καλεῖ τὸν κ. Γκιγιεμὲν καὶ τοῦ ζητεῖ ὅπως τὰ ἐκ Δαρδανελλίων ὑποχωρήσαντα στρατεύματα, μέρος τῶν ὁποίων εὑρίσκετο εἰς Μοῦδρον, ἀποβιβασθῶσιν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἀμέσως τότε δίδεται ἡ διαταγὴ εἰς ταῦτα νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ. Τὴν 17ην Σεπτεμβρίου ὁ στρατηγὸς Χάμιλτων ἐμφανίζεται εἰς Θεσσαλονίκην. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ πρόξενος τῆς Γαλλίας ἀναγγέλλει εἰς τὸν στρατηγὸν Μοσχόπουλον, διοικητὴν τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ, ὅτι «κατόπιν συμφωνίας τοῦ πρωθυπουργοῦ μὲ τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας» (ἀναφορὰ Μοσχοπούλου ἀρ. 334) θὰ κάμουν ἀναγνώρισιν πρὸς ἀπόβασιν τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων.

Ὁ στρατηγὸς Μοσχόπουλος ἀγνοῶν τὰ συμβαίνοντα ἀνεφέρθη ἀμέσως πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον. Αἱ εἰδήσεις αὗται προεκάλεσαν, ὡς εἰκός, μεγίστην συγκίνησιν καὶ ταραχὴν εἰς Ἀθήνας.

Ἤδη ἀρχίζει ἡ δευτέρα πρᾶξις τῆς κωμωδίας. Ὁ κ. Βενιζέλος καλεῖ τὸν στρατηγὸν Μοσχόπουλον εἰς τὸ τηλεγραφεῖον. Ὁ στρατηγὸς ζητεῖ ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸν ὁδηγίας. Ὁ κ. Βενιζέλος διηγεῖται ὡς ἑξῆς τὴν τηλεγραφικὴν συνομιλίαν. «Τοῦ ἀπήντησα ὅτι ὀφείλει νὰ λάβῃ ἐγκαίρως τὰ στρατιωτικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα θὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ ἀντισταθῇ ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὴν ἀπόβασιν, καὶ θὰ καταστήσουν ἐξ ἄλλου ἐμφανῆ τὴν περὶ τούτου ἀπόφασίν του. Ὁ στρατηγὸς Μοσχόπουλος ἐπέμενε· «Τί θὰ πράξω ἐὰν παρὰ ταῦτα οἱ Γάλλοι ἀρχίσουν ἀποβιβαζόμενοι;» Ἀπήντησα «θὰ τοὺς κτυπήσετε». Ὁ κ. Μοσχόπουλος διαψεύδει ταῦτα καὶ ἀρνεῖται ὅτι ἔλαβε τοιαύτην διαταγήν. Ὁ κ. Βενιζέλος ἐπιμένει ὅτι τοῦ τὴν ἔδωσε. Ἡμεῖς πιστεύομεν τὸν Μοσχόπουλον καὶ διὰ τὴν ἐντιμότητά του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἑξῆς ἀκόμη λόγον. Ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος τοῦ ἔδωσε τὴν διαταγὴν νὰ κτυπήσῃ καὶ κατὰ στραβοῦ διαβόλου ἤρχετο εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς ἐκτύπα. Τί θὰ συνέβαινεν; Ἢ θὰ ἐξήρχετο ὁ κ. Βενιζέλος τῆς οὐδετερότητος κατὰ τῶν Ἀγγλογάλλων καὶ εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας, ποὺ θὰ ἦτο νὰ τραβάῃ κανεὶς τὰ μαλλιά του, ἢ θὰ ἠρνεῖτο τὴν διαταγήν του, καὶ θὰ ἀπεκήρυσσε τὸν Μοσχόπουλον, θὰ τοῦ ἐξήλωνε τὰ γαλόνια καὶ θὰ τὸν ἐκρεμοῦσε. Ὁ Μοσχόπουλος λοιπόν, συνετώτατος ἄνθρωπος, ἂν ἐλάμβανεν ἐν συνομιλίᾳ

τηλεγραφικὴν διαταγὴν νὰ κτυπήσῃ καὶ δὴ ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλον, θὰ ἐζητοῦσεν ἀσφαλῶς ἐνυπόγραφον ἐπικύρωσιν αὐτῆς. Ἄλλως τε εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἔλαβεν ἐπίσημον τηλεγραφικὴν διαταγήν: «Θὰ λάβετε ὅλα τὰ μέτρα ὅπως γεννήσετε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι θὰ ἀντισταθῆτε πράγματι, ἀλλὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν δὲν θὰ κάμετε χρῆσιν τῶν ὅπλων καὶ θὰ προσπαθήσετε νὰ ἀντιταχθῆτε εἰς ὅ,τι συμβῇ διὰ παθητικοῦ τρόπου».

Μετὰ τοῦτο τὴν ἑπομένην μεταβαίνει εἰς τὸν ἀγνοοῦντα ὅλα τὰ παρασκηνιακῶς διατρέξαντα βασιλέα, ἀγανακτημένος δῆθεν κατὰ τῆς Ἀντάντ, καὶ δηλῶν εἰς τὸν βασιλέα ὅτ θὰ διαμαρτυρηθῇ ἐντονώτατα.

Καὶ πράγματι, τὴν ἑπομένην διεμαρτυρήθη πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις πρέσβεις τῆς Ἀντάντ ... χλιαρώτατα. Ἡ φράσις του εἶναι «ἡ βασιλικὴ κυβέρνησις αἰσθάνεται τὸ καθῆκον νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς διαβάσεως ξένων στρατευμάτων διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους», τίποτε ἄλλο. Κατόπιν ὅμως, διὰ νὰ ἡσυχάσῃ τὴν ἀγγλικὴν εὐαισθησίαν, στέλλει δεύτερον ἔγγραφον τὴν αὐτὴν ἡμέραν πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Ἑλλάδος εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον ἀπολύτως ἐμπιστευτικόν, διὰ τοῦ ὁποίου τοὺς ἀνακοινεῖ τὴν ὡς ἄνω ἐπίσημον διαμαρτυρίαν καὶ τοὺς εἰδοποιεῖ διὰ νὰ γνωρίζουν αἱ κυβερνήσεις Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ὅτι καὶ ἡ χλιαρὰ αὐτὴ διαμαρτυρία ἐγένετο τυπικῶς μόνον.

Θὰ μοῦ εἰπῆτε Διατί ὅλα αὐτὰ τὰ νάζια;

Διὰ τὴν τρίτην πρᾶξιν τῆς κωμῳδίας. Αὐτὴ εἶναι σύντομος καὶ περιλαμβάνεται ὁλόκληρος εἰς τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Ἑλλάδος ἐν Σόφιᾳ, Βερολίνῳ, Βιέννῃ, Βουκουρεστίῳ καὶ Κωνσταντινουπόλει.

«Ἀρ. 10225. Σᾶς πληροφορῶ ὅτι ἡ βασιλικὴ κυβέρνησις εἰδοποιήθη χθὲς ὅτι ὁ στρατηγὸς Χάμιλτων καὶ τὸ ἐπιτελεῖον του ἀπεβιβάσθησαν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ὅτι στρατεύματα συμμαχικὰ θὰ ἀποβιβασθοῦν προσεχῶς. Ἡ ἄφιξις ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους συμμαχικῶν στρατευμάτων ἥτις ἔλαβε χώραν ἄνευ συγκαταθέσεως τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως δὲν δύναται νὰ παρέλθῃ αὐτῆς σιωπώσης οἱοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἠνάγκασαν τὰς δυνάμεις εἰς τοιαύτην πρᾶξιν καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέναντι τοιαύτης παραβιάσεως τοῦ ἐδάφους της, θεωρεῖ ἑαυτὴν ὑπόχρεον νὰ ἀπευθύνῃ τὴν ἀκόλουθον διαμαρτυρίαν (ἕπεται τὸ πρῶτον ἔγγραφον τῆς διαμαρτυρίας καὶ ὄχι τὸ ἐμπιστευτικόν, διὰ τοῦ ὁποίου χαρακτηρίζεται αὔτη ὡς ἐντελῶς τυπική).

Ὥστε ὁ κ. Βενιζέλος ἐξηπάτησε τὸν βασιλέα, ἐξηπάτησε τὴν Βουλήν, ἐξηπάτησε τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἐξηπάτησε τὰς κεντρικὰς αὐτοκρατορίας καὶ τὰς οὐδετέρας δυνάμεις, ἀλλὰ τὴν ἔπαθε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς συμμάχους, οἵτινες ἀντὶ 150 χιλ. ἀνδρῶν ἀπεφάσισαν νὰ τοῦ στείλουν 30 χιλ.. μόνον καὶ κατόπιν ὅλης αὐτῆς τῆς γενικῆς ἀπάτης καὶ συγχύσεως κατηγορεῖ σήμερον ἡμᾶς ὡς ἀπατεῶνας.

Τώρα λοιπὸν θὰ ἴδωμεν: Ἠδύνατο ἡ Ἑλλὰς ἐπεμβαίνουσα νὰ σώσῃ τὴν Σερβίαν;

Ὁ Βενιζέλος ἤθελε νὰ παρασύρῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς πόλεμον

ΤΟ 18ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΡΘΡΟΝ 2 ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ συμβάσεως μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας, ἐν περιπτώσει πολέμου κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἡ μὲν Ἑλλὰς ὑπεχρεοῦτο νὰ ἔχῃ 90.000 στρατοῦ παρὰ τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα, ἡ δὲ Σερβία 150.000 παρὰ τὰ σερβοβουλγαρικὰ τοιαῦτα. Ὡς εἴπομεν, δεδομένου ὅτι ἡ Σερβία εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Αὐστρογερμανούς, δεν ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ τίποτε εἰς τὰ σερβοβουλγαρικὰ σύνορα. Ἀντὶ τούτου ὁ κ. Βενιζέλος συνεννοηθεὶς κρυφίως μὲ τοὺς Ἀγγλογάλλους προεκάλεσε τὴν κάθοδον αὐτῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ὅπως δι' αὐτῶν, ὡς λέγει, ἀντικαταστήσῃ τὴν ἐλλείπουσαν σερβικὴν κατὰ τὴν σύμβασιν δύναμιν. Ἀλλ' ἐνῷ οἱ σύμμαχοι ὑπεσχέθησαν 150 χιλιάδας ἄνδρας, εἰς τὴν πραγματικότητα ἀπεφάσισαν νὰ στείλωσι τὰ ὑπολείμματα τῶν ἐν Δαρδανελλίοις ἡττηθέντων στρατευμάτων των συμποσούμενα εἰς 30–40 χιλ. ἄνδρας. Καὶ ταῦτα ἀκόμη ἔφθανον κατὰ τμήματα εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἔδει νὰ ἀνεφοδιασθῶσιν, ἀναδιοργανωθῶσι καὶ ἀνασυγκροτηθῶσι, ὅπως ἐκεῖθεν βαδίσωσι πρὸς Σερβίαν. Ἀργότερα οἱ σύμμαχοι θὰ συνεπλήρωνον, ἔλεγον, τὴν δύναμίν των εἰς 150 χιλ. Ἀλλὰ ἡ ἔναρξις τῆς συμπληρώσεως ταύτης θὰ ἦτο ἀδύνατος, κατὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ στρατιωτικοῦ συμβουλίου τοῦ Σαντιγύ, πρὸ τῶν ἀρχῶν Νοεμβρίου, ν. ἡμερ., ἤτοι τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου καθ' ἡμᾶς.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὴν 29ην Σεπτεμβρίου ἡ Βουλγαρία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τὴν Σερβίας.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὄχι μόνον δὲν ὑπῆρχον οἱ 150 χιλ. ἄνδρες εἰς τὰ σερβοβουλγαρικὰ σύνορα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἄρθρου 2 τῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως, ἀλλ' οὐδὲ κἂν ἀκόμη αἱ 30 χιλ. Ἀγγλογάλλοι ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἐπομένως ἡ κατὰ τὸ ἄρθρον 2 προϋπόθεσις διὰ τὴν βοήθειαν τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Σερβίαν δὲν ὑπῆρχε. Οὐδὲ ὑπῆρχε πιθανότης εἰς προσεχὲς μέλλον νὰ ἀναπληρωθῇ.

Ὁ κ. Βενιζέλος, προβλέπων ποῦ ἔβαινον τὰ πράγματα, ἐπροκάλεσε τὴν 22αν Σεπτεμβρίου ἐν τῇ βουλῇ αἰφνιδίαν συζήτησιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξεδήλωσε φανερὰ τὴν πρόθεσίν του ὅπως ὁπωσδήποτε, εἴτε ἐν σχέσει, εἴτε ἀσχέτως πρὸς τὴν ἑλληνοσερβικὴν συμμαχίαν, ταχθῇ ὑπὲρ τῆς Συνεννοήσεως καὶ κατὰ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Κατόπιν τούτου ἐκδηλωθείσης τῆς διαφωνίας του μὲ τὸν βασιλέα, παρητήθη, καὶ τὴν 24ην Σεπτεμβρίου ἐσχηματίσθη ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη ἀπέναντι τῆς ὁποίας ὁ κ. Βενιζέλος ἐτήρησε κατ' ἀρχὰς στάσιν ἀνοχῆς.

Ἡ ὡς ἄνω ἀγόρευσις τοῦ κ. Βενιζέλου ἦτο σχεδὸν κήρυξις πολέμου. Φυσικώτατον ὅθεν ἦτο νὰ εἰδοποιήσῃ ὁ βασιλεὺς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας περὶ τῆς παραιτήσεως τοῦ ὀλίγου δεῖν κηρύξαντος τὸν πόλεμον πρωθυπουργοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ περὶ τὴν ἐκ τῆς ἰδικῆς του ὑπαιτιότητος

ἐπιβληθεῖσαν ἐνέργειαν ταύτην, ὁ κ. Βενιζέλος εἰς ἕνα ἐκ τῶν τελευταίων ἄρθρων του κρούει τὰ κύμβαλα τῆς προδοσίας.

Ὁ κ. Ζαΐμης θεωρῶν ὅτι δὲν ἐκπληροῦνται οἱ ὅροι τῆς συνθήκης μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας ἐδήλωσεν, ἐκραγέντος τοῦ πολέμου τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ τηρήσῃ πρὸς τὴν τελευταίαν εὐμενῆ οὐδετερότητα.

Ἤδη, ἀσχέτως μὲ τὸ ἂν εἶχεν ἢ ὄχι ὑποχρέωσιν ἐκ τῆς συνθήκης ἡ Ἑλλὰς νὰ βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν, θὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἐὰν ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο ἀποτελεσματικῶς, δηλαδὴ ἂν ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν Σερβίαν καὶ ἂν ἀποπειρωμένη νὰ πράξῃ τοῦτο δὲν θὰ συμπαρεσύρετο καὶ αὐτὴ εἰς καταστροφήν. Ὡς εἴδομεν, τὴν 9ην Σεπτεμβρίου ἐκηρύχθη ἡ ἐπιστράτευσις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Αὕτη, καθὼς καὶ ἡ συγκέντρωσις τοῦ κυρίου ὄγκου αὐτοῦ πρὸς τὰ δυτικὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας, συνετελέσθη ἐντὸς 18 ἡμερῶν καὶ ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς τὴν 29ην Σεπτεμβρίου διέβη τὰ σύνορα.

Ὥστε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ Σερβία προσεβάλλετο ἐκ δύο κατευθύνσεων. Ἀπὸ βορρᾶ ὑπὸ αὐστρογερμανικοῦ στρατοῦ, δυνάμεως οὐχὶ κατωτέρας τῶν 14 μεραρχιῶν, ἤτοι 170 χιλιάδων τυφεκίων μετὰ ἰσχυροτάτου πυροβολικοῦ καὶ λοιπῶν ὅπλων, ἐν συνόλῳ δυνάμεως οὐχὶ κατωτέρας τῶν 200 χιλ. μαχητῶν (ὡς εἴδομεν προηγουμένως, ὁ λόρδος Κίτσενερ ὑπελόγιζε τὴν δύναμιν ταύτην πολὺ ἀνωτέραν), ὅστις στρατὸς διῆλθε τὸν Σαῦον καὶ τὸν Δούναβιν κατευθυνόμενος πρὸς νότον, ἀνεπτυγμένος εἰς μέτωπον 110 χιλιομέτρων περίπου. Ἀπὸ ἀνατολῶν δὲ προσεβάλλετο ἡ Σερβία ὑπὸ 61/2 βουλγαρικῶν μεραρχιῶν (αἱ βουλγαρικαὶ μεραρχίαι εἶχον δύναμιν 24 ταγμάτων ἑκάστη) ἐν ὅλῳ 160 χιλ. τυφεκίων μετὰ ἀναλόγων λοιπῶν ὅπλων, ἐν συνόλῳ 200 χιλιάδων περίπου μαχητῶν.

Δύο βουλγαρικαὶ μεραρχίαι, ἡ 2α καὶ ἡ 10η, δυνάμεναι νὰ ἐνισχυθῶσι καὶ ὑπὸ τῆς 8ης, δυνάμεως ἅπασαι 72 χιλιάδων τυφεκίων καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ὅπλων περὶ τὰς 90 χιλιάδων μαχητῶν, συνεκεντρώθησαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ σύνορα τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας πρὸς ἐνδεχομένην ἀντιμετώπισιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (μία καὶ αὐτὴ ἀπόδειξις τῆς πλαστότητος τοῦ τηλεγραφήματος Πασσάρωφ).

Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ δυνάμεως 40 χιλ. μαχητῶν διενεμήθη εἰς τὰ πρὸς τὴν Ρουμανίαν σύνορα (διὰ τὴν ὁποίαν φαίνεται ἦσαν ἐντελῶς ἥσυχοι οἱ Βούλγαροι) εἰς τὰ παράλια τῆς Μαύρης Θαλάσσης καὶ τοῦ Αἰγαίου (Δυτικῆς Θράκης).

Ὁ σερβικὸς στρατὸς δυνάμεως τὸ πολὺ 170 χιλ. τυφεκίων καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ὅπλων 200 χιλ. μαχητῶν, ἐλαττωθείσης τῆς ἀρχικῆς του δυνάμεως ἕνεκα τῆς κατὰ τὸν πόλεμον ἐπελθούσης κατατριβῆς αὐτοῦ, εὑρίσκεται σχεδὸν μὲ τὸ σύνολον τῶν δυνάμεών του μεταξὺ Νύσσης καὶ Δουνάβεως, καὶ μὲ ἀσθενῆ τμήματα αὐτοῦ νοτίως τῆς Νύσσης. Τὸ παρὰ τὴν Νύσσαν δεξιὸν αὐτοῦ ἀπεῖχε 250 χιλιόμετρα ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν συνόρων καὶ 300 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης. Ὥστε ἡ ἔκτασις αὕτη τῶν 250 χιλιομέτρων ἀπὸ Νύσσης μέχρις ἑλληνικῶν συνόρων ἦτο κενή.

Κατὰ τοῦ στρατοῦ τούτου διηυθύνοντο ἐκ βορρᾶ μὲν οἱ Αὐστρογερμανοί, ἐξ ἀνατολῶν δὲ οἱ Βούλγαροι, οἱ τελευταῖοι διῃρημένοι εἰς δύο ὁμάδας, ἡ μία ἐκ τῶν ὁποίων διηυθύνετο μὲ τὸ ἀριστερόν της κέρας πρὸς τὴν Νύσσαν, ἡ δὲ ἑτέρα διηυθύνετο νοτίως τῆς Νύσσης ἐπὶ μετώπου 50 χιλιομέτρων, μὲ τὸ δεξιόν της πρὸς Βράνια, 90 χιλιόμετρα νοτίως τῆς Νύσσης, καὶ τὸ ἀριστερόν της πρὸς Βελεσσὰ 90 χιλιόμετρα νοτίως τῆς Βράνιας. Δηλαδὴ ἡ τελευταία αὕτη ὁμὰς περιέκοπτε, ἀπὸ μεγάλης ἀποστάσεως τὸ δεξιὸν τῶν Σέρβων μὲ σκοπὸν ἀποκοπῆς τῶν συγκοινωνιῶν αὐτῶν πρὸς Θεσσαλονίκην καὶ Μοναστήριον καὶ κύκλωσιν αὐτῶν ἀπὸ νότου. Συνεπῶς δὲν ἀπέμενεν εἰς τοὺς Σέρβους παρὰ ἢ νὰ μείνωσιν ἐπὶ τόπου καὶ νὰ καταστραφῶσιν ἐνδόξως ἢ νὰ ὑποχωρήσωσι δι' ἀτραπῶν πρὸς Ἀλβανίαν ὅπερ καὶ ἔπραξαν βραδύτερον μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν κατ' ἀρχάς, καὶ μετὰ ἀξιοθαυμάστου αὐτοθυσίας κατόπιν.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἦτο δυνάμεως 15 μεραρχιῶν (ἐξ 9 ταγμάτων ἑκάστη) ἤτοι 135 χιλιάδων τυφεκίων καὶ λοιπῶν ὅπλων, ἐν ὅλῳ 160 χιλιάδας μαχητῶν. Ἡ ἐπιστράτευσίς του ἀρξαμένη τὴν 11ην Σεπτεμβρίου, ἤτοι δύο ἡμέρας μετὰ τὴν βουλγαρικήν, ἦτο κατ' ἀνάγκην βραδεῖα, διότι μὴ ὑπαρχουσῶν ἐφεδρειῶν ἐν τῇ νεοκτηθείσῃ Μακεδονίᾳ, τὰ ἐν αὐτῇ σταθμεύοντα σώματα ἔδει νὰ ἐπιστρατευθῶσιν ἐκ παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων τοῦ παλαιοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ἡ δὲ συγκέντρωσίς του ἐν Μακεδονίᾳ ἦτο ἀκόμη περισσότερον βραδεῖα, διότι δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ὁ σιδηρόδρομος Λαρίσης–Θεσσαλονίκης, συνεπῶς ἡ συγκέντρωσις αὐτοῦ ἔδει νὰ γίνῃ ἐν μέρει μὲν διὰ πορειῶν ἐκ Θεσσαλίας πρὸς Μακεδονίαν, ἐν μέρει δὲ διὰ θαλάσσης πρὸς Θεσσαλονίκην καὶ Καβάλαν, τοῦ δὲ Ε΄ σώματος στρατοῦ (Ἠπείρου) ἡ μεταφορὰ διὰ θαλάσσης θὰ ἦτο ἀκόμη περισσότερον βραδεῖα. Ὑπελογίζετο ἡ συγκέντρωσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν Μακεδονίᾳ νὰ συντελεσθῇ οὐχὶ ταχύτερον τῆς 21ης Ὀκτωβρίου. Ἀλλὰ ἀπὸ τῆς 29ης Σεπτεμβρίου ὁπότε ἤρχισεν ἡ βουλγαρικὴ εἰσβολὴ εἰς τὴν Σερβίαν, μέχρι τῆς 21ης Ὀκτωβρίου, ὁπότε θὰ ἐπερατοῦτο ἡ συγκέντρωσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Μακεδονίαν τὸ χρονικὸν διάστημα εἶναι 23 ἡμέραι. Καὶ κατὰ τὰς 23 ταύτας ἡμέρας ἡ τύχη τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ εἶχε κριθῆ τελειωτικῶς. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν θὰ ἐπρόφθανε πλέον νὰ παράσχῃ οὐδεμίαν βοήθειαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ μετεφέροντο κατὰ τμήματα ἐκ Δαρδανελλίων καὶ ἐκ Μούδρου εἰς Θεσσαλονίκην τὰ κεκοπιακότα καὶ δεινοπαθήσαντα ἐκ τῆς πολυμήνου ἐκστρατείας Δαρδανελλίων λείψανα τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ. Ἡ ὁλική των δύναμις τὴν ἡμέραν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας ἦτο περίπου 30 χιλ. ἄνδρες. Μέρος αὐτῶν εἶχεν ἤδη προχωρήσει μέχρι Κριβολὰκ ἐπὶ σερβικοῦ ἐδάφους ὀλίγα χιλιόμετρα βορείως τῆς Γευγελῆς καὶ ἐκεῖ εὑρεθὲν πρὸ ὑπερτέρων ἐχθρικῶν δυνάμεων ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκ νέου εἰς Θεσσαλονίκην καταδιωκόμενον ὑπὸ Γερμανῶν καὶ Βουλγάρων μέχρι τῶν ἑλληνικῶν συνόρων. Τὴν περαιτέρω δίωξιν

αὐτοῦ ἐσταμάτησεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, δηλώσας προσωπικῶς πρὸς τὴν Γερμανίαν ὅτι δὲν θὰ ἠνείχετο τὴν δίωξιν τῶν Ἀγγλογάλλων ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Ἠδυνήθησαν ὅθεν νὰ ἐπιστρέψουν τὰ συμμαχικὰ ταῦτα στρατεύματα εἰς Θεσσαλονίκην. Τὴν κατάστασιν αὐτῶν ἀργότερα, τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, περιγράφει ὁ Ἐλσαί, ὅστις συνώδευσε τὸν στρατηγὸν Σαράϊγ εἰς τὸ ἔργον του: «Αἱ περιπέτειαι τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς» ὡς ἑξῆς:

«Εἰς τὸν μικρόν μας στρατὸν ἔλειπαν ὅλα. Δὲν εἶχε παρὰ μερικὰς πυροβολαρχίας τῶν 75, ὀλίγα τινὰ ὀρειβατικὰ πυροβόλα, οὐδὲν βαρὺ πυροβόλον καὶ πολὺ μικρὰ ποσὰ ὀβίδων. Δὲν εἶχεν οὐδεμίαν γεφυροσκευήν. Ἐστερεῖτο ἡμιόνων, οἵτινες ἦσαν ἀπαραίτητοι διὰ πόλεμον ὀρεινὸν οἷον ὤφειλε νὰ ἐπιχειρήσῃ. Τὸ ὑλικόν του, πρωτόγονον, ἀσυμπλήρωτον, διαφόρων προελεύσεων, ξεκλειδωμένον, ὡμοίαζε μᾶλλον πρὸς ὑλικὸν φάλαγγος ἐγκαταλελειμμένης εἰς τὰ βάθη τῆς Τύνιδος».

Πῶς θὰ ἐνήργει ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ δυνάμεις 160 χιλ. μαχητῶν, ἐὰν ἀπετελείωνε τὴν συγκέντρωσίν του τὴν 21ην Ὀκτωβρίου, καὶ ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἐξέλθει τῆς οὐδετερότητος; Θὰ ὤφειλε πρῶτον νὰ ἀφήσῃ εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν 60 χιλιάδας περίπου διὰ νὰ ἀντιμετωπίσωσι τὰς ἔναντι αὐτῶν συγκεντρωμένας 90 χιλ. βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Καὶ μὲ τὸ ὑπόλοιπον, δηλαδὴ 100 χιλ. μαχητῶν θὰ ὤφειλε νὰ βαδίσῃ πρὸς Βελεσσά, ὅταν πλέον ἡ τύχη τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ θὰ εἶχε κριθῆ δύο ἑκατοντάδας χιλιομέτρων βορειότερον, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ πλέον 300 χιλ. τοὐλάχιστον Αὐστριακῶν, Γερμανῶν καὶ Βουλγάρων. Καὶ ἂν κατώρθωνεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὑποχωρῶν νὰ κρατήσῃ τὴν γραμμὴν τοῦ ὄρους Μπέλεσι, τί θὰ συνέβαινε ὅταν, αἱ ἤδη κύριαι τῆς γραμμῆς Βελιγραδίου – Σόφιας – Κωνσταντινουπόλεως κεντρικαὶ δυνάμεις, ἀνεφωδίαζον τὸν τουρκικὸν στρατόν, ὥστε μεγάλα τμήματα αὐτοῦ νὰ προελάσωσι διὰ τῆς Δυτικῆς Θράκης εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν;

Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐπρόφθανε πλέον νὰ σώσῃ τὴν Σερβίαν. Ἀφοῦ καὶ οἱ Ἀγγλογάλλοι δὲν εἶχαν δυνάμεις νὰ στείλωσιν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἕνεκα τῆς πιέσεως τὴν ὁποίαν ὑφίσταντο εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ αὐτῶν μέτωπα, ἡ Ἑλλὰς θὰ παρεσύρετο εἰς ματαίαν καὶ ἄσκοπον καταστροφήν.

Ὁ κ. Βενιζέλος, εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 2ας Νοεμβρίου 1934, μὲ προκαλεῖ εἰς συζήτησιν διὰ νὰ μοῦ ἀποδείξῃ ὅτι ἐπικράτησις τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν ἦτο ἀπολύτως ἀποκεκλεισμένη εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον ἕνεκα τῆς ὑπάρξεως μιᾶς μόνον σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ Βελιγραδίου πρὸς νότον. Εἶμαι πρόθυμος νὰ ξανακούσω τὰ ἐπιχειρήματά του, τὰ ὁποῖα ἀνέπτυξε τῷ 1916 διὰ τοῦ «Κήρυκος» καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἀπήντησα τότε, ἀνατρέψας αὐτὰ διὰ τῆς «Ν. Ἡμέρας», ἀνωνύμως, διότι τότε δὲν ἐδικαιούμην νὰ δημοσιογραφῶ ἐνυπογράφως. Ἀλλὰ τὸν εἰδοποιῶ ὅτι ὅσα ἐκθέτω σήμερον δὲν ἀνάγονται εἰς τὸ 1916, ἀλλὰ εἰς τὸν Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον τοῦ 1915. Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ὑφίστατο καταστροφὴν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1915, ὁ κ. Βενιζέλος δὲν θὰ εἶχε πλέον κανένα λόγον νὰ γράφῃ εἰς τὸν «Κήρυκα»

τοῦ 1916 τὰ ἀξιοπερίεργα στρατηγικά του ἄρθρα. Ἔχομεν χρέος νὰ τοῦ κάμωμεν τὴν εἰδοποίησιν αὐτήν, διότι ἡ εὐρεῖα διάνοια μὲ τὴν ὁποίαν προικίζει ὁ ἴδιος ἑαυτόν, ὡς πολιτικόν, εἰς ἕνα προηγούμενον ἄρθρον του, εἶναι τόσον εὐρεῖα, ὥστε πλέει εἰς τὸ ἀχανὲς ἄπειρον, ἀγνοοῦσα διαστήματα καὶ χρόνους, ἐνῷ ἡ στενὴ διάνοια, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος προικίζει ἐμὲ εἰς τὸ ἴδιον ἄρθρον του, ὡς στρατιωτικὸν ζῇ καὶ κινεῖται ἐπὶ τῆς στερεᾶς γῆς, ἀντιλαμβανομένη τὰ πάντα ἐν χρόνῳ καὶ χώρῳ καὶ ζυγίζουσα πᾶσαν ἐνέργειαν ἐπὶ τῇ βάσει ποσῶν χρόνου καὶ ἀποστάσεως.

Ἡ Ἑλλὰς ἑπομένως ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ οὐδετέρα. Χωρὶς δὲ νὰ προεξοφλήσῃ ὅτι θὰ μείνῃ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου οὐδετέρα καὶ ὅτι εἰς δεδομένην κατάλληλον στιγμὴν καὶ λαμβάνουσα ἀσφαλῆ ἀνταλλάγματα, δὲν θὰ ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῶν συμμάχων, ἔλαβε τὴν 21ην Ὀκτωβρίου (καὶ ὄχι 21 Σεπτεμβρίου, ὅπως διαρκῶς κατὰ λάθος λέγει ὁ κ. Βενιζέλος), τὰς ἐγγυήσεις τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της, τὰς ὁποίας εἰς μάτην ἀρνεῖται μὲ τόσον τυφλὸν πεῖσμα καὶ μὲ τόσας κατ' ἐμοῦ ὕβρεις ὁ κ. Βενιζέλος, ἀφοῦ τὰς πιστοποιοῦν τόσοι ἀξιόπιστοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι τὰς εἶδον καὶ τὰς ἐμελέτησαν καὶ ἀφοῦ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν τρεῖς περίπου ἑβδομάδας πρὶν ἀκόμη κοινοποιηθῆ ἐδῶ ὁριστικῶς διατυπωμένον συνεζήτησεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 28ης Σεπτεμβρίου 1915, δηλώσας μάλιστα ὅτι ἔχει γνῶσιν μέρους αὐτοῦ ἀπὸ ἐπισήμου στόματος, καὶ ἑτέρου μέρους ἀπὸ ἐπισημοτάτου τοιούτου.

Μᾶς μένει ὅμως μία ἀπορία. Ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ ἔστω ὅτι παρεβίασε τὴν ἑλληνοσερβικὴν συνθήκην τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915, διὰ νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ μιᾶς καταστροφῆς. Πῶς τὴν κατηγορεῖ δι' αὐτὸ ὁ κ. Βενιζέλος ὅστις τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914 παρεβίασε πρῶτος αὐτὸς τὴν ἑλληνοσερβικὴν συνθήκην καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἀφήσας τότε καὶ μετέπειτα τρὶς τὴν Σερβίαν εἰς τὸν κίνδυνον νὰ καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς Αὐστριακούς; Τὸ ἀνεπτύξαμεν αὐτὸ διὰ μακρῶν εἰς προηγούμενον ἄρθρον μας χωρὶς νὰ τύχωμεν ἀπαντήσεως. Ἀνεπτύξαμεν μάλιστα ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος τότε διὰ νὰ ἀρνηθῆ τὴν βοήθειαν εἰς τὴν Σερβίαν ἀπεσκόπει νὰ ἐπιρρίψῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς της ὅτι αὐτὴ προεκάλεσε τὸν πόλεμον. Ἀπεδείξαμεν τοῦτο ἀπὸ φράσιν τοῦ τηλεγραφήματός του τῆς 12ης Ἰουλίου ἐκ Μονάχου πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν, τὴν ὁποίαν φράσιν δολίως ἀπέκοψεν ἀπὸ αὐτό, ὅταν ἐδημοσίευσε τοῦτο ἡ διαβόητος Λευκή του Βίβλος τοῦ 1917. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ μάλιστα ποὺ ἦλθε πάλιν ὁ λόγος διὰ τὸ ζήτημα αὐτό, δημοσιεύομεν τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα τὸ ὁποῖον αὐτὸς ὁ κ. Βενιζέλος ἔστειλε μίαν ἡμέραν πρὸ τοῦ προηγουμένου, τὴν 11ην Ἰουλίου 1914, ἐκ Τεργέστης πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν.

«Λαβὼν γνῶσιν ἅμα τῇ ἐνταῦθα (Τεργέστην) ἀφίξει μου τοῦ τελεσιγράφου τῆς Αὐστρίας καὶ τῶν ἐπικρατουσῶν ἐν Βιέννῃ γνωμῶν, σπεύδω νὰ σᾶς ἀνακοινώσω τὰς ἐντυπώσεις μου. Προκειμένου νὰ ὁμιλήσητε μὲ τὸν ἐν Ἀθήναις πρέσβυν τῆς Σερβίας, ἡ ἐξ Ἀθηνῶν ἀπουσία μου σᾶς παρέχει εὐλο-

γοφανεῖς λόγους ὅπως ἀναβάλετε πᾶσαν ἄμεσον ἀπάντησιν ἐὰν ἡ Σερβία σᾶς ἐζήτει τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν συμμαχικῶν μας ὑποχρεώσεων. Ἀναβάλλοντες τὴν ἀπάντησιν θὰ ἠδύνασθε ἐνδεχομένως καὶ νὰ ἀνακινήσητε τὴν γνώμην ὅτι ἐάν, ὅπως φαίνεται, ἡ εὐθύνη τῆς Σερβίας κατὰ τὴν τραγῳδίαν τοῦ Σεραγιέβου καταδεικνύεται καθαρά, καθίσταται ἀναγκαῖον διὰ τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν, ἐὰν θέλῃ νὰ ἀποφύγῃ τὴν μομφὴν τῆς προκλήσεως, νὰ ἐπιδείξῃ πᾶσαν συμφιλιωτικὴν διάθεσιν (νὰ ἀποδεχθῇ δηλαδὴ τὸ τελεσίγραφον τῆς Αὐστρίας, σημ. Μ.) Τοιαύτη ἀνάγκη καθίσταται τόσον μᾶλλον ἐπιτακτική, ὅσον κατὰ τὰς ἰδίας της πρὸς ἡμᾶς δηλώσεις, ὅταν ὠξύνθησαν αἱ σχέσεις μας μὲ τὴν Τουρκίαν, ἡ Σερβία δὲν ἦτο τότε ἕτοιμος διὰ πόλεμον».

Καλά, νὰ τῆς ἀρνηθῇ ὁ κ. Βενιζέλος τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν συμμαχικῶν του ὑποχρεώσεων διότι δὲν εἶχεν ὄρεξιν νὰ καταστρέψῃ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἄλλως τε τὸ ἔκαμε μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἔστω. Ἀλλὰ νὰ τῆς κολλήσῃ καὶ τὴν ρετσινιάν, ὅτι αὕτη προεκάλεσε τὴν Αὐστρίαν εἰς πόλεμον! Καὶ αὐτὴ ἡ μνησίκακος ὑπενθύμισις τῆς ἀρνήσεώς της νὰ μᾶς βοηθήσῃ τὸν Μάϊον τοῦ 1914, τὴν στιγμὴν ποὺ ἐκινδύνευεν ἡ ὕπαρξίς της! Ποῦ ἦσαν τότε αἱ σερβικαὶ συμπάθειαι τοῦ κ. Βενιζέλου;

Καὶ πῶς, τοιαῦτα διαπράξας τὸ 1914 ὁ κ. Βενιζέλος, μετὰ ἕνα ἔτος, ἐπετέθη κατὰ τῶν ἀντιπάλων του ἀποκαλῶν αὐτοὺς καὶ σήμερον προδότας τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ἀντάντ; Καὶ ἐξήγειρε κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὴν μῆνιν τῶν λαῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων τῶν συμμάχων, σπρώξας τὴν πατρίδα του εἰς τὸν δρόμον τοῦ Γολγοθᾶ τὸν ὁποῖον ἐπὶ ἔτη ἐβάδιζε στενάζουσα ὑπὸ τὸ βάρος ἀδίκου ἔχθρας;

Υ.Γ. Ἐπὶ τέλους ὁ κ. Βενιζέλος μᾶς ἀπεκάλυψε χθὲς ποῖοι ἦσαν οἱ χαλκεύσαντες τὸ διαβόητον τηλεγράφημα Πασσάρωφ. Ἦσαν τὰ ὄργανα τῆς μυστικῆς γαλλικῆς ἀστυνομίας ἐν Ἀθήναις τῆς διευθυνομένης ὑπὸ τοῦ Ροκφέϊγ, δηλαδὴ τοῦ γνωστοῦ ὀργανωτοῦ τῆς πλαστῆς ἀποπείρας κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας τῆς 27ης Αὐγούστου 1916 (π.ἡ.) τὴν ὁποίαν ἀστυνομίαν ψευδῶς χαρακτηρίζει ὁ κ. Βενιζέλος χθὲς ὡς γαλλικὴν ἀρχήν, ἐνῶ ἦτο πράγματι ἡ διαβόητος γαλλικὴ προπαγάνδα δηλ. τὰ πάσης προελεύσεως ἀποβράσματα τῆς Μεσογείου καὶ περὶ τῆς ὁποίας καὶ τῶν στενῶν της μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου σχέσεων θὰ ἀσχοληθῶμεν προσεχῶς ἰδιαιτέρως.

Εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 6ης Νοεμβρίου ὁ κ. Βενιζέλος μᾶς ἀποτείνει τέσσαρα ἐρωτήματα ζητῶν ἀπάντησιν. Θὰ τὴν λάβῃ, ἀλλὰ θὰ τελειώσω προηγουμένως μὲ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ προγενέστερα ἄρθρα του.

Ὁ Βενιζέλος προσπαθεῖ νὰ θέσῃ τὴν χώραν πρὸ τετελεσμένου γεγονότος

ΤΟ 19ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΕΡΧΟΜΕΘΑ ΤΩΡΑ ΕΙΣ ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ ΜΕΡΟΣ τῆς ἀπαντήσεώς μας εἰς τὰ ἑπτὰ ἄρθρα τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὰ ὁποῖα προσετέθησαν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἄλλα, ὅπως συνωψίσαμεν αὐτὰ εἰς τὸ ἄρθρον μας τῆς 6ης Νοεμβρίου. Δηλ. εἰς τίνα σκοπὸν ἀπέβλεπεν ἡ ἐπιστράτευσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τοῦ Σεπτεμβρίου 1915 καὶ διατί αὕτη διετηρήθη.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστράτευσις ἡ κηρυχθεῖσα τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 1915, ἦτο τὸ ἄμεσον παρακολούθημα τῆς βουλγαρικῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ 1915.

Ἀλλὰ ποῖος ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς βουλγαρικῆς ἐπιστρατεύσεως;

Τώρα, οἱ ἐκ τῶν ὑστέρων κρίνοντες τὰ πράγματα, καὶ μετὰ τὴν δημοσίευσιν ὅλων τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων ὅλων τῶν κρατῶν, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἶναι εὔκολον νὰ λέγουν ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς Βουλγαρίας ὅπως προσβάλῃ τὴν Σερβίαν ἦτο προφανής. Τότε ὅμως ἡ τοιαύτη βεβαιότης δὲν ἦτο ἀπόλυτος. Αἱ δυτικαὶ δυνάμεις, μάλιστα δὲ ἡ Ἀγγλία, δὲν εἶχον ἀκόμη ἐγκαταλείψει τὴν ἐλπίδα νὰ συμπαρασύρωσι τὴν Βουλγαρίαν ὑπὲρ αὐτῶν. Αὐτὴ αὕτη ἡ Βουλγαρία μὲ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως, δὲν εἶχε κηρύξει τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας, οὐδὲ κἂν ἀπεκάλυψεν εὐθὺς ἀμέσως τὰς προθέσεις της. Βεβαίως πᾶσα πιθανότης ὑπῆρχεν ὅτι θὰ ἐστρέφετο κατὰ τῆς Σερβίας, ἀλλὰ ἀπεκλείετο καὶ τὸ ἐνδεχόμενον νὰ στραφῇ καθ' ἡμῶν; Ὥστε ἐπεβάλλετο ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστράτευσις ὡς μέτρον προνοίας καὶ στοιχειώδους προφυλάξεως, καὶ τὸ τοιοῦτον ἀνηγγέλθη εἰς τὸν λαὸν δι' ἀνακοινωθέντος τῆς κυβερνήσεως.

Δηλαδή: ἐὰν ἐπεστρατεύετο ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔμενεν ἀνεπιστράτευτος, ἀπεκλείετο, ἀπολύτως, ἡ Βουλγαρία πανέτοιμος, νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν δυτικῶν δυνάμεων καὶ νὰ μᾶς ἐκβιάσῃ εἰς τὴν παραχώρησιν ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, μὴ προσβάλλουσα τὴν Σερβίαν; Τὸ κατὰ πόσον ἦτο δικαιολογημένη μία τοιαύτη ἀνησυχία τῆς Ἑλλάδος θὰ ἀναπτύξωμεν εἰς προσεχὲς ἄρθρον.

Ὥστε πρῶτος σκοπὸς τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστρατεύσεως ἦτο: ἄμυνα τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλά, ὀρθότατα, βεβαίως, ὁ κ. Βενιζέλος ἐξήτασεν ἀμέσως εἰς τὴν συνάντησίν του μετὰ τοῦ βασιλέως τὴν περίπτωσιν ἐπιθέσεως τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας, καὶ ἐν συναφείᾳ, τὸ τί θὰ ἔπραττεν ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην.

Ὁ κ. Βενιζέλος κατηγορεῖ τώρα τὸν βασιλέα ὅτι τὸν ἐξηπάτησε. Τοῦ ἐπῆρε, λέγει, τὴν ἔκδοσιν τοῦ διατάγματος τῆς ἐπιστρατεύσεως, χωρὶς νὰ τοῦ εἰπῇ ὅτι εἶναι ἀποφασισμένος ὁπωσδήποτε νὰ μὴ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Βουλγαρίας, κηρυττούσης τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας.

Ἀλλὰ ἀκριβῶς ὁ βασιλεὺς δὲν ἦτο καθόλου ἀποφασισμένος νὰ μὴ βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν. Ἐὰν ἦτο δυνατὴ τοιαύτη βοήθεια, χωρὶς νὰ ἐκτεθῇ ἡ Ἑλλὰς εἰς μίαν καταστροφήν, βεβαίως θὰ τὸ ἔπραττε. Ἀλλὰ ἦτο δυνατὸν μὲ μόνας τὰς δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος; Βεβαίως ὄχι. Ἀνεπτύξαμεν τοῦτο εἰς προηγούμενον ἄρθρον, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς αὐτό. Διὰ νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τελεσφόρως τὴν Βουλγαρίαν, θὰ ἔπρεπεν ἡ Σερβία,

ἐκτὸς στρατοῦ δυνάμεως τοιαύτης ὥστε νὰ σταματήσῃ τὴν προέλασιν τῶν Αὐστρογερμανῶν, νὰ εἶχε καὶ ἄλλας 150 χιλ. στρατοῦ διαθεσίμους εἰς τὰ βουλγαρικὰ σύνορα κατὰ τῆς Βουλγαρίας ὅπως ἐν συμπράξει μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καταβάλωσι τὴν βουλγαρικὴν ἐπίθεσιν.

Ἀλλὰ ἡ Σερβία δὲν τὰς εἶχε. Ὁλόκληρος ὁ ἀπομείνας μετὰ ἓν ἔτος συνεχοῦς πολέμου στρατός της μόλις ἐπήρκει διὰ τὴν κατὰ τῶν Αὐστρογερμανῶν ἄμυνάν της. Ἀφίνω κατὰ μέρος ὅτι οὕτω δὲν ἐπληροῦτο καὶ ὁ συμμαχικὸς ὅρος, ὁ καθοριζόμενος διὰ τοῦ 2ου ἄρθρου τῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως. Τότε ὁ κ. Βενιζελος προτείνει εἰς τὸν βασιλέα νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς συμμάχους ἐὰν ἠδύναντο νὰ ἀντικαταστήσωσι τοὺς ἐλλείποντας 150 χιλ. Σέρβους διὰ 150 χιλ. Ἀγγλογάλλων. Ἐπρόκειτο λοιπὸν περὶ ἁπλῆς ἐρωτήσεως. Ἐὰν οἱ σύμμαχοι ἐδέχοντο, θὰ ἐξητάζαμεν ἀμέσως πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποσταλοῦν τὰ ἀγγλογαλλικὰ ταῦτα στρατεύματα ἐγκαίρως, καὶ νὰ μεταφερθοῦν ἐγκαίρως εἰς τὰ σερβοβουλγαρικὰ σύνορα, ὥστε τὴν στιγμὴν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, νὰ εἶναι αἱ 150 χιλ. Ἀγγλογάλλων, ὄχι ἐν σχεδίῳ νὰ ἀποσταλῶσιν εἰς Θεσσαλονίκη, ἀλλὰ πράγματι εἰς τὰ σερβοβουλγαρικὰ σύνορα, ὅπως ὥριζε τὸ ἄρθρον 2 τῆς ἑλληνοσερβικῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως. Ἐὰν πραγματικῶς οἱ σύμμαχοι ἠδύναντο νὰ ἀποστείλωσιν ἀμέσως 150 χιλ. ἄνδρας καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐγκαίρως καὶ πρὸ τῆς βουλγαρικῆς εἰσβολῆς νὰ εἶναι εἰς τὰ σερβοβουλγαρικὰ σύνορα, τότε βεβαίως ὁ βασιλεὺς θὰ ἀπεφάσιζε τὸν κατὰ τῆς Βουλγαρίας πόλεμον. Ὁ κ. Βενιζέλος, ἰσχυριζόμενος ὅτι ὁ βασιλεὺς ἦτο ὁπωσδήποτε ἀποφασισμένος νὰ μὴ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Βουλγαρίας, δὲν λέγει τὴν ἀλήθειαν. Ἡ ἀπόδειξις τὴν ὁποίαν φέρει περὶ τούτου εἶναι τὸ τηλεγράφημα Πασσάρωφ, τοῦ ὁποίου τὴν πλαστότητα κατεδείξαμεν, ὡμολόγησε δὲ αὐτήν, τὴν 7ην Νοεμβρίου καὶ ὁ κ. Βενιζέλος ἀποκαλύψας ὅτι τὸ ἐχάλκευσεν ἡ ὑπὸ τὸν Ροκφεΐγ γαλλικὴ προπαγάνδα. Εἶναι τηλεγράφημα χαλκευθὲν τὸ 1917 διὰ νὰ δικαιολογήσῃ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὰς πρωτοφανεῖς εἰς τὴν ἱστορίαν ἐνεργείας τοῦ κ. Βενιζέλου κατὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἤρκει ἁπλῆ βεβαίωσις τῶν συμμάχων, ὅτι θὰ μᾶς ἔστελλον τοὺς 150 χιλ. ἄνδρας. Θὰ ἔπρεπε διὰ στρατιωτικῆς διαπραγματεύσεως καθοριζούσης τὴν ὅλην ἐνέργειαν νὰ πεισθῶμεν καὶ ἡμεῖς, ὅτι ὄχι μόνον θὰ ἐστέλλετο ὁ στρατὸς οὗτος, ἀλλὰ καὶ ὅτι θὰ ἦτο ἐγκαίρως εἰς τὴν ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως ὁριζομένην θέσιν. Μία τοιαύτη πρόνοια δὲν ἀποδεικνύεται μόνον ἐκ τῶν μετέπειτα συμβάσεων ὅτι θὰ ἦτο ἀναγκαία, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν συμμάχων πρὸς τὴν Ἑλλάδα καθ' ὅλους τοὺς διαρρεύσαντας μῆνας καὶ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ ἴδιος ὁ κ. Βενιζέλος κατακρίνει δριμέως εἰς τὰ ἄρθρα του. Μία τοιαύτη στρατιωτικὴ διαπραγμάτευσις ἀναγκαιοτάτη θὰ κατηνάλισκεν χρόνον τινά, ὁ ὁποῖος ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς προθυμίας καὶ τῆς ἑτοιμότητος τῶν συμμαχικῶν ἐπιτελείων διὰ τοιούτους συνδυασμούς, νὰ γίνῃ συντομώτατος.

Ἐὰν ἐκ τῆς διαπραγματεύσεως ταύτης ἐπείθετο ὁ βασιλεὺς περὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ ἐγκαίρου τῆς ἀποστολῆς ταύτης τῶν 150 χιλ. Ἀγγλογάλλων εἰς τὰ

σερβοβουλγαρικὰ σύνορα, θὰ ἀπεφάσιζε τὸν πόλεμον. Ἐὰν ἐπείθετο περὶ τοῦ ἐναντίου δὲν θὰ τὸν ἀπεφάσιζε, θὰ ἔμενεν οὐδέτερος. Ἐν τῷ μεταξὺ μέχρις οὗ λάβῃ τὰ στοιχεῖα, ἅτινα θὰ τοῦ ἐπέτρεπον νὰ ἀποφασίσῃ, ἡ κηρυχθεῖσα ἑλληνικὴ ἐπιστράτευσις θὰ ἐξηκολούθει συντελουμένη, ὥστε ἡ πολεμικὴ προετοιμασία τῆς Ἑλλάδος δὲν θὰ ὑφίστατο βραδύτητα.

Ὥστε τὴν 10ην Σεπτεμβρίου ὁ βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο ἀκόμη νὰ λάβῃ ἀπόφασιν οὔτε περὶ πολέμου, οὔτε περὶ οὐδετερότητος. Ἦτο ἄλλως τε ἐλεύθερος νὰ λάβῃ ἀπόφασιν κατόπιν ὅταν θὰ εἶχεν ὅλα τὰ προαναφερθέντα στοιχεῖα. Οὐδεμίαν δὲ εἶχε δέσμευσιν περὶ οὐδετερότητος οὔτε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, οὔτε πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, οὔτε τότε, οὔτε κατόπιν μετὰ τὴν λῆψιν τὴν 21ην Ὀκτωβρίου τῶν ἐγγράφων ἐγγυητικῶν δηλώσεων τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της, ὅπως εἰς προηγούμενα ἄρθρα ἐξεθέσαμεν.

Οὔτε ὁ κ. Βενιζέλος, ἄλλως τε, ἀπήτησε τὴν 10ην Σεπτεμβρίου ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ λάβῃ τοιαύτην ἀπόφασιν, οὔτε τότε ὑπέβαλε πρὸς αὐτὸν παραίτησιν, οὔτε ὑπῆρχε πρόθεσις παραιτήσεως. Οὔτε τὴν 22αν Σεπτεμβρίου μετὰ τὸν πολεμικώτατον κατὰ τῆς Γερμανίας λόγον του ἐν τῇ Βουλῇ θὰ ὑπέβαλλε παραίτησιν, ἐὰν ὁ βασιλεὺς πληροφορηθεὶς τὰς ἐν τῇ Βουλῇ δηλώσεις του δὲν τὸν ἐκάλει καὶ τὸν ἐξηνάγκαζεν εἰς παραίτησιν.

Διότι ὁ κ. Βενιζέλος κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἀπὸ 10–12 Σεπτεμβρίου ἐσκευώρει πῶς νὰ περιπλέξῃ τὸν βασιλέα εἰς πόλεμον θέτων αὐτὸν αἰφνιδιαστικῶς πρὸ τετελεσμένου γεγονότος.

Καὶ πρῶτον τὴν 10ην Σεπτεμβρίου ἀντὶ νὰ κάμῃ ἁπλῆν ἐρώτησιν πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Ἀντάντ, ὅπως κατόπιν τῆς ἀπαντήσεως τῶν συμμάχων καὶ μετὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν προαναφερθέντων στοιχείων ἀποφασίσῃ ἢ ὄχι ὁ βασιλεύς, ἔκαμε πρὸς αὐτοὺς πρότασιν τοιαύτην ὥστε ἡ καταφατικὴ των ἀπάντησις ἐδέσμευσε τὴν Ἑλλάδα. Δηλαδὴ ἔκαμε πρόσκλησιν. Ἀνεφέραμεν εἰς προηγούμενα ἄρθρα διπλωματικὰ ἔγγραφα ἀποδεικνύοντα τοῦτο, ἀναφέραμεν καὶ τὰς ἐν ταῖς Βουλαῖς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας συζητήσεις τῷ 1916, καθ' ἃς ρητῶς ἐτονίζετο ἡ πρόσκλησις τοῦ κ. Βενιζέλου, τὰς δηλώσεις τοῦ Γκρέϋ καὶ τοῦ Δελκασσέ. Εἰς τὴν αὐτὴν συζήτησιν τῆς γαλλικῆς Βουλῆς ὁ Μπριὰν ἐδήλωσεν:

«Εἶναι ἀναμφισβήτητον, κύριοι, ὅτι προσεκλήθημεν εἰς τὰ Βαλκάνια».

Κατόπιν ὁ κ. Βενιζέλος, ἀφοῦ ἔκαμε τὴν πρόσκλησιν, ζητεῖ νὰ τὴν ἀποκρύψῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα. Διαβεβαιοῖ αὐτὸν καὶ διὰ τοῦ κ. Μερκάτη τὴν αὐτὴν ἑσπέραν τῆς 10ης Σεπτεμβρίου, καὶ ἀπ' εὐθείας ὁ ἴδιος τὴν ἐπομένην, ὅτι ἡ πρὸς τοὺς πρέσβεις ἐνέργειά του εἶχε καθαρῶς προσωπικὸν χαρακτῆρα καὶ διὰ νὰ τὸν ἐξαπατήσῃ τοῦ παρουσιάζει τὴν μεθεπομένην τὸν κ. Γκιγιεμὲν μεθ' οὗ εἶχε προσυνεννοηθῆ, καὶ ὅστις βεβαιοῖ τὸν βασιλέα ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἐξεκαθαρίσθη καὶ ὅτι ἡ πρότασις τοῦ κ. Βενιζέλου θεωρεῖται μὴ

γενομένη, καὶ τοῦτο καθ' ἣν στιγμὴν ὁ κ. Βενιζέλος ἐλάμβανε τὰς ἀπαντήσεις τῶν συμμάχων ὅτι δέχονται τὴν πρότασίν του.

Ἀφίνει κατόπιν τὸν βασιλέα ἐν ἀγνοίᾳ τῶν διαπραγματεύσεών του καὶ τῶν προσπαθειῶν του ὅπως πραγματοποιήσῃ τὸ ταχύτερον τὴν εἰς Θεσσαλονίκην ἀπόβασιν τῶν Ἀγγλογάλλων. Γνωρίζει ἤδη ὅτι δὲν πρόκειται πλέον περὶ 150 χιλ. διότι ναὶ μὲν οἱ Γάλλοι ὑπέσχοντο τὸ μερίδιόν των (μὲ τὴν ἀπόφασιν ὅπως ἐξέθεσα εἰς προηγούμενον ἄρθρον μου νὰ μὴ στείλωσι παρὰ μικρὰν δύναμιν), ἀλλὰ οἱ Ἄγγλοι τοῦ εἶχον ἤδη δηλώσει ὅτι ἐλαχίστην δύναμιν θὰ τοῦ ἔστελλον. Ἐν τούτοις ἐπιμένει νὰ γίνῃ ἡ ἀπόβασις αὕτη ὁπωσδήποτε. Τὴν 12 Σεπτεμβρίου ὁ σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ τηλεγραφεῖ εἰς τὴν κυβέρνησίν του.

«Ὁ κ. Βενιζέλος μοῦ δηλοῖ ὅτι, κατ' αὐτόν, ὅλα θὰ πᾶνε καλά, ἀλλὰ θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ στείλωμεν στρατεύματα προτοῦ δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ βασιλέως. Πρὸς ἀναπλήρωσιν, ὁ κ. Βενιζέλος δὲν εὑρίσκει ὅτι θὰ ἦτο κακὴ ἡ ἰδέα, νὰ ἀποβιβάσωμεν εἰς Θεσσαλονίκην, ἐφόδια, ὑλικόν, ἵππους, ὁδηγουμένους ὑπὸ ἀνδρῶν ἐνδεδυμένων πολιτικά, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔκαμνον δῆθεν ὅτι προορίζονται διὰ τὴν Σερβίαν, καὶ ἐν τῳ μεταξὺ τὰ πρὸς ἀπόβασιν στρατεύματα θὰ εἶναι ἕτοιμα εἰς Μοῦδρον καὶ Μυτιλήνην».

Δηλαδὴ διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν ἐν ἀγνοίᾳ εὑρισκόμενον βασιλέα προτείνει νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀπόβασις εἰς Θεσσαλονίκην ὑπὸ μεταμφίεσιν.

Συνεννοεῖται ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ βασιλέως μὲ τοὺς πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ὅπως ἀρχίσῃ ἡ ἀπόβασις εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐξέθεσα ταῦτα ἐν λεπτομερείᾳ εἰς προηγούμενον ἄρθρον μου. Συναποφασίζει μετὰ τοῦ κ. Γκιγιεμὲν ὅτι ἅμα θὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀπόβασις, διὰ νὰ καλύψῃ τὰς ἐνεργείας του, θὰ διαμαρτυρηθῇ, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ ἔχων ὁδηγίας δὲν ἐδέχετο νὰ γίνῃ ἡ διαμαρτυρία, ὑπεσχέθη νὰ δηλώσῃ ὅτι αὕτη γίνεται ἁπλῶς διὰ τὸν τύπον. Ἀνέφερα εἰς προηγούμενον ἄρθρον τὰ σχετικὰ τηλεγραφήματα. Καὶ τέλος, ὅταν τὴν 16ην Σεπτεμβρίου, ἀρχίζει ἡ ἀπόβασις τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην, μεταβαίνει δῆθεν ἐν ἀγανακτήσει, διὰ τὸ ἀπρόοπτον γογονός, εἰς τὸν βασιλέα, δηλῶν ὅτι θὰ διαμαρτυρηθῇ ἐντόνως καὶ διαμαρτύρεται χλιαρώτατα καὶ διὰ τὸν τύπον καὶ βεβαιώνει προκαλῶν ἐπὶ τούτου δήλωσιν τοῦ Γκιγιεμέν, ὅτι τὰ στρατεύματα ταῦτα προορίζονται διὰ νὰ διαβῶσιν εἰς τὴν Σερβίαν.

Ἅπασαι αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ καὶ τὸ ἐπιτελεῖον εἶχαν τηρηθῆ ἐπιμελέστατα ἐν ἀγνοίᾳ τῶν τεκταινομένων. Οὐδεὶς ἐγνώριζε τίποτε πρὸ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἀποβάσεως. Ἐὰν τὸ ἐπιτελεῖον ἀνέμενε τὸ παραμικρὸν δὲν θὰ εἰδοποίει ἐγκαίρως τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ στρατηγὸν Μοσχόπουλον;

Διατί ὅλη αὐτὴ ἡ σκευωρία; Ὁ κ. Βενιζέλος ἐγνώριζεν ἤδη ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἐλαχίστην δύναμιν θὰ ἔστελλον εἰς Θεσσαλονίκην, ὅτι οὕτω τὸ σύνολον θὰ ἦτο πολὺ κάτω τῶν 150 χιλ. ἀνδρῶν, ὅτι καὶ ὁ ὀλιγάριθμος ἀγ-

γλογαλλικὸς στρατὸς θὰ ἀπετελεῖτο ἀπὸ κεκοπιακότα καὶ δεινοπαθήσαντα στρατεύματα τῶν Δαρδανελλίων, καὶ ἐπομένως ὅτι θὰ ὤφειλε νὰ ἀναμένῃ τὴν ἄρνησιν τοῦ βασιλέως νὰ δεχθῇ τοιαύτην ἐπικουρίαν, καὶ οὕτω καὶ ἡ ἀπόβασις εἰς Θεσσαλονίκην θὰ ἐματαιοῦτο καὶ ἡ ἔξοδος τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος δὲν θὰ ἐπετυγχάνετο.

Ἠθέλησε, λοιπόν, νὰ θέσῃ τὸν βασιλέα πρὸ τετελεσμένου γεγονότος.

Διὰ νὰ μὴ νομισθῇ δὲ ὅτι λέγω ἁπλᾶς εἰκασίας, φέρω καὶ τὴν ἔγγραφον περὶ τούτου ἀπόδειξιν:

Τὴ 16ην Σεπτεμβρίου, τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀποβάσεως τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην ὁ κ. Ἰσβόλσκυ, πρέσβυς τῆς Ρωσίας ἐν Παρισίοις, τηλεγραφεῖ εἰς τὴν κυβέρνησίν του (ἀριθ. τηλ. 605):

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα, ὁ Δελκασσὲ ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐν Ἀθήναις κατάστασις εἶναι ἀσαφής. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι κατὰ τὰς πληροφορίας αἵτινες σήμερον ἔφθασαν ἐξ Ἀθηνῶν, ὁ Βενιζέλος ὁ ἴδιος συνιστᾷ εἰς τὰς δυνάμεις νὰ στείλωσι στρατεύματα εἰς Θεσσαλονίκην, ὑποσχόμενος νὰ περιορισθῇ εἰς ἁπλῆν διαμαρτυρίαν διὰ τὸν τύπον. Ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα ὅτι διὰ τοιούτου τετελεσμένου γεγονότος, θὰ ἐκβιασθῇ ὁ Κωνσταντῖνος νὰ ταχθῇ ὁριστικῶς εἰς τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων...».

Ὁ Ἰσβόλσκυ γνωρίζει ταῦτα ἀπὸ τὸν Δελκασσὲ ὅστις τὰ γνωρίζει ἀπὸ τὸν ἐν Ἀθήναις κ. Γκιγιεμὲν μεθ' οὗ τὰ συνεφώνησεν ὁ κ. Βενιζέλος.

Ὥστε ἢ θὰ παρέσυρε τὸν βασιλέα πρὸς πόλεμον, οὐχὶ πλέον μὲ τὰς 150 χιλ. ἀνδρῶν, ἀλλὰ μὲ μικρὰς δυνάμεις Ἀγγλογάλλων καὶ αὐτὰς ἀνετοίμους, ἢ ἂν ὁ βασιλεὺς ἠρνεῖτο θὰ ἔφερεν αὐτὸν εἰς ἔχθραν μὲ τὴν Ἀντάντ, μὲ ἀγγλογαλλικὸν στρατὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἕτοιμον νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ Βασιλέως.

Τί νὰ ἔκαμνεν ὁ βασιλεὺς ἀφοῦ ἡ ἀπόβασις ἐνηργεῖτο πλέον, αἱ ἐφημερίδες καὶ ἡ κοινὴ γνώμη τῶν συμμάχων ἐπανηγύριζον τὸ γεγονός; Νὰ ἀπαιτήσῃ διὰ νέας κυβερνήσεως τὸ σταμάτημα τῆς ἀποβάσεως καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀποβιβασθέντων, ὅπως μᾶς προτείνει τώρα ὁ κ. Βενιζέλος; Ἀφοῦ ἡ Ἑλλὰς ἐπισήμως διὰ τῆς κυβερνήσεώς της τοὺς εἶχε προσκαλέσει, οὗτοι δὲ προσῆλθον, νὰ τοὺς διώξῃ; Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἰσοδυνάμει πλέον μὲ πόλεμον τῆς Ἀντάντ, κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἔπρεπε λοιπὸν κατ' ἀνάγκην νὰ ὑποστῇ καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ ἔθνος τὸ σκευωρηθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου τετελεσμένον γεγονὸς καὶ νὰ περιορισθῇ τὸ κακὸν εἰς τὸ ἐλάχιστον. Ἀλλὰ οὔτε αὐτὸ δὲν ἀφῆκε ὁ κ. Βενιζέλος νὰ κατορθωθῇ, διεγείρας διὰ τῶν προσωπικῶν του ἐνεργειῶν καὶ τοῦ τύπου του, καὶ διὰ παντὸς τρόπου κατ' ἀρχὰς μὲν τὴν δυσπιστίαν, κατόπιν δὲ καὶ τὴν ἔχθραν τῶν συμμάχων κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ εἰς αὐτὸν πιστοῦ παραμείναντος ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὁ Βενιζέλος ἐξεχώρει τὴν Καβάλαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν

ΤΟ 20ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΕΞΗΓΗΣΑΜΕΝ ΔΙΑΤΙ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἀπὸ τῆς 10ης Σεπτεμβρίου ἀπόφασιν παραμονῆς εἰς τὴν οὐδετερότητα. Εἴπομεν δὲ ὅτι ἐγνώριζε τοῦτο κάλλιστα ὁ κ. Βενιζέλος. Ἐπιμελῶς δὲ ἀπέφυγε πᾶσαν ρῆξιν μὲ τὸν βασιλέα καὶ τὴν 10ην καὶ κατόπιν. Ἐνήργει δὲ οὕτω ἐκ συμφώνου μὲ τοὺς ἐν Ἀθήναις πρέσβεις τῆς Ἀντάντ ὅπως σκευωρήσῃ τὸ τετελεσμένον γεγονὸς καὶ ἐκβιάσῃ τὸν βασιλέα πρὸς πόλεμον. Καὶ ἡ ἀγόρευσίς του ἐν τῇ Βουλῇ τῆς 22ας Σεπτεμβρίου αὐτὸν εἶχε τὸν σκοπόν. Ἀλλὰ ἐκεῖ ἐν τῇ ρύμῃ τοῦ λόγου του παρεσύρθη εἰς πολεμικὰς δηλώσεις κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της, παρὰ τὰ ἰδιαιτέρως μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβεων τῶν συμμάχων συμφωνηθέντα καὶ τοὺς ἐχάλασεν ἔτσι τὸ κοινὸν σχέδιον ἐκβιασμοῦ τοῦ βασιλέως.

Θέλετε ἀποδείξεις;

Τὴν 23ην Σεπτεμβρίου ὁ κ. Δεμίδωφ, πρέσβυς τῆς Ρωσίας ἐν Ἀθήναις τηλεγραφεῖ εἰς τὴν κυβέρνησίν του τὰ ἀκόλουθα (ἐκ τῆς ρωσικῆς διπλωματικῆς βίβλου):

«Αἱ πρόωροι δηλώσεις τοῦ Βενιζέλου ἐν τῇ Βουλῇ προὐκάλεσαν τὴν ρῆξιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ βασιλέως.

Ὁ Βενιζέλος, δυστυχῶς, ἀφῆκε νὰ παρασυρθῇ. Ἐπεβεβαίωσε τὴν πολεμικήν του πολιτικήν. Χωρὶς νὰ ἀναμείνῃ, ἐναντίον πρὸς τὰς συμβουλὰς ποὺ τοῦ ἐδώσαμεν, τὴν συντέλεσιν τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐπικειμένων σοβαρῶν γεγονότων... Τὸ νὰ μὴ κρατηθῇ ὑπῆρξεν ἀληθὴς τρέλλα, τόσῳ μᾶλλον, ὅσον ἐγνώριζε τὰς διαθέσεις τοῦ βασιλέως, ὅπως ἀποφύγῃ τὸν πόλεμον».

Θέλετε καὶ ἄλλην;

Τὴν 23ην Ὀκτωβρίου, ὁ κ. Ταινὺ πληρεξούσιος ὑπουργός, πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Διεθνοῦς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου, γράφει τὰ ἑξῆς πρὸς τὴν κυβέρνησίν του:

«Ὁ κ. Βενιζέλος ἀνέμενεν ὅτι οἱ Βούλγαροι θὰ ἐπετίθεντο κατὰ τῆς Σερβίας διὰ νὰ παρασύρῃ τὴν πατρίδα του... οἱ πρέσβεις τῶν συμμάχων τὸν συνεβούλευον νὰ συγκρατηθῇ. Ἀλλὰ ἡ τεχνικὴ αὐτὴ σκευωρία διελύθη εἰς μίαν στιγμήν... Ὁ κ. Βενιζέλος εἶπεν εἰς τὴν Βουλὴν πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἠμποροῦσαν παρὰ νὰ ἐξερεθίσουν εἰς ἄκρον τὸν βασιλέα... Ὁ βασιλεὺς κατῆλθεν ἐκ Τατοΐου τὰς 3 μ.μ. καὶ τὰς 4 μ.μ. ἔδωσεν εἰς τὸν Κρήτα τὴν ἀπόλυσίν του... Ὁ λαὸς ὑφίστατο τὴν ἐπιστράτευσιν ἄνευ ἐνθουσιασμοῦ. Χθὲς ἑσπέραν ὁ ἀθηναϊκὸς λαός, ἂν δὲν συνεκρατεῖτο ἀπὸ ἓν τελευταῖον ἴχνος σεβασμοῦ πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Βενιζέλου, θὰ ἐχαιρετοῦσε τὴν πτῶσιν του διὰ ἐπευφημιῶν, τόσον ἀποστρέφεται τὸ φάσμα τοῦ πολέμου».

Καὶ τώρα, διὰ σειρᾶς ἄρθρων διηγεῖται ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὰς 13 νεωτέρας κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων, πῶς τὸν ἐξηπάτησεν ὁ βασιλεύς!!.

Ἤδη θὰ ἐκθέσωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν συντομώτερα, διατί ἡ βουλγαρικὴ ἐπιστράτευσις ἐγέννησε κατ' ἀρχὰς ὑποψίας ὅτι ἠμποροῦσε νὰ μὴ στραφῇ κατὰ τῆς Σερβίας, ἀλλὰ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὥστε καὶ ἐκ τούτου τοῦ λόγου ἡ Ἑλλὰς νὰ ἦτο ἠναγκασμένη νὰ ἐπιστρατευθῇ.

Ἦτο δικαιολογημένη τὴν 9ην Σεπτεμβρίου ἡ ὑποψία αὐτή;

Καὶ διατί;

Διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τοῦτο δέον νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὸ πρὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1915 πολύμηνον παρελθόν. Θὰ τὸ πράξωμεν ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ.

Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως συγκρατήσῃ τὴν Τουρκίαν εἰς τὴν οὐδετερότητα. Τούτου μὴ ἐπιτευχθέντος, καὶ εὑρισκομένη τὸν Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον τοῦ 1914 πρὸ τοῦ προβλήματος τῆς ἐξασφαλίσεως εἰς χεῖρας της τῶν στενῶν τῶν Δαρδανελλίων, ἡ Ἀγγλία ἐσυλλογίσθη νὰ μεταχειρισθῇ τὴν Ἑλλάδα, ὅταν ὁ κ. Βενιζέλος παρουσιάσθη μόνος του τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου 1914 ὡς ἐθελοντὴς ὑπὲρ τῆς Ἀντάντ. Ἀλλὰ ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται μας ἀπὸ τὸ ἄρθρον μας τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος, καίτοι προτείνας ὁ ἴδιος τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος ἔφερεν ἀντιρρήσεις εἰς τοῦτο κατόπιν, ἕνεκα ἐνδεχομένης βουλγαρικῆς ἐπεμβάσεως καθ' ἡμῶν. Οἱ Ἄγγλοι ἀμέσως τότε εὗρον τὸ φάρμακον, νὰ παραχωρήσῃ ἡ Ἑλλὰς τὴν Καβάλαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἀλλ' ἀπέναντι τῆς ἀπειληθείσης παραιτήσεως τοῦ κ. Βενιζέλου, ἔπαυσαν τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁμιλίαν, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ λησμονήσωσι.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ σύμμαχοι καθ' ὅλους τοὺς ἐπομένους μῆνας μέχρι τέλους τοῦ Ἰανουαρίου 1915 ἐπανειλημμένως ἐπρότειναν εἰς τὴν Σερβίαν νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Βουλγάρους τὴν σερβικὴν Μακεδονίαν, ὅπως ἡ Βουλγαρία μείνῃ οὐδετέρα ἢ καὶ συμμετάσχῃ τοῦ πολέμου ὑπὲρ αὐτῶν.

Ἀλλὰ κατὰ τὰ μέσα Ἰανουαρίου μέχρι μέσων Φεβρουαρίου 1915 ὁ κ. Βενιζέλος λαβὼν προτάσεις τῆς Ἀγγλίας πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὸν πόλεμον, κατ' ἀρχὰς μὲν ὅπως βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν εἶτα δὲ κατὰ τῆς Τουρκίας, εἰς Δαρδανέλλια, μὲ ὑπόσχεσιν «ἀναγνωρίσεως ἐκ μέρους τῶν συμμάχων παραχωρήσεων πολὺ μεγάλων ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας», καὶ φοβούμενος πάντοτε τὴν βουλγαρικὴν ἐπέμβασιν, προτείνει πλέον αὐτὸς τὴν παραχώρησιν τῆς Καβάλας εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν συνδρομήν της, καὶ ὑποβάλλει εἰς τὸν βασιλέα τὴν ἐπὶ τούτου πρότασιν. Οἱ σύμμαχοι, βεβαίως, ἔλαβον γνῶσιν τῆς προτάσεως ταύτης τοῦ κ. Βενιζέλου.

Κατόπιν, ἐπὶ κυβερνήσεως Γούναρη, οἱ σύμμαχοι ἐπανέρχονται ἐπὶ τῶν προτάσεών των, δὲν θέλουν ὅμως νὰ ξεκαθαρίσουν τὸ ζήτημα τῆς παραχωρήσεως ἑλληνικῶν ἐδαφῶν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ βασιλεὺς εἰς

μάτην ἀποδέχεται τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῶν συμμάχων, ἐπὶ μόνῳ τῳ ὅρῳ τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Ἑλλάδος, δηλαδὴ ὅτι δὲν θὰ προτείνουν οἱ σύμμαχοι παραχωρήσεις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Τοιαύτη ἀξίωσις τῆς Ἑλλάδος ἐξερεθίζει τὸν Δελκασσὲ καθὼς καὶ τὸν Γκρέϋ, ὡς τηλεγραφοῦσιν οἱ ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ Ἕλληνες πρέσβεις. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ θέτετε τοιούτους ὅρους, μᾶς λέγουν. Οἱ σύμμαχοι δὲν σκέπτονται, μᾶς λέγουν, νὰ ἀφαιρέσουν τὴν Καβάλαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ καὶ δὲν θέλουν νὰ τὸ δεχθῶσιν ὡς ὅρον τῆς συμμετοχῆς της. «Διότι μία τοιαύτη δήλωσις τῶν συμμάχων ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἀπέκλειε μίαν ἐνδεχομένην συνδρομὴν τῆς Βουλγαρίας ὑπὲρ τῆς Ἀντάντ», λέγει ὁ Πουανκαρέ. Μᾶς ἐπιτρέπουν τὸ πολὺ εἰς τὴν πρότασίν μας περὶ ἐξόδου ἐκ τῆς οὐδετερότητος νὰ φέρωμεν τὴν φράσιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐλπίζει νὰ ἔχῃ τὸ εὐεργέτημα τῆς ἀλληλεγγύης μὲ τοὺς συμμάχους, τὸ πόρισμα τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο ὁ σεβασμὸς τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ἐδάφους της. Ἀλλὰ μὲ τὴν Σερβίαν εἶναι κατηγορηματικώτεροι. Τῆς προτείνουν παραχωρήσεις ἐδαφικὰς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν αἱ ὁποῖαι ἐρεθίζουν τόσον τὸν Πάσιτς, ὥστε νὰ δηλώσῃ, ὅτι τὸ τοιοῦτον διάβημά των εἶναι «θρίαμβος τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐκβιασμοῦ» καὶ ὅτι «ἀπορεῖ μὲ τὸ τοιοῦτον διάβημα τῶν συμμάχων, τὸ ὁποῖον ἔχει μᾶλλον τὴν ἐμφάνισιν ἐχθρικῆς πράξεως παρὰ συμμαχικῆς». Ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἀπεγοήτευσε τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Ἄγγλους.

Τὴν 21ην Ἰουλίου 1915 γίνεται σύγχρονον διάβημα τῶν συμμάχων εἰς Βουλγαρίαν, Σερβίαν καὶ Ἑλλάδα. Εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὑπόσχονται νὰ τῆς παραχωρήσουν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν σερβικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν Καβάλαν μετὰ ἐνδοχώρας. Τὴν καθησυχάζουν ὅσον ἀφορᾷ τὰς παραχωρήσεις ἐν Μ. Ἀσίᾳ «αἵτινες ἐνδεχομένως ἤθελον γίνει εἰς τὴν Ἑλλάδα» καὶ τὴν βεβαιοῦν ὅτι ἡ ἔκτασις αὐτῶν «ἀναγκαίως θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐνδοχώρας τῆς Καβάλας, ἥτις θὰ παραχωρηθῇ εἰς τὴν Βουλγαρίαν». Βεβαιοῦν δὲ τὴν Βουλγαρίαν ὅτι θὰ ἐξασκήσουν πίεσιν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ Σερβίας, ὅπως συγκατατεθοῦν εἰς ταῦτα.

Εἰς τὴν Σερβίαν ἀναγγέλλουν τὰ εἰς τὴν Βουλγαρίαν δηλωθέντα. Ἡ ἀναγγελία αὕτη συνέτριψε τὴν ψυχὴν τοῦ Πάσιτς. Ἀλλὰ τί νὰ κάμῃ εἰς τὴν κατάστασιν ποὺ εὑρίσκετο ἡ Σερβία, ἔχων καὶ τὸν φόβον ἐνδεχομένης ἐπιθέσεως τῆς Βουλγαρίας; Λέγει εἰς τὸν πρέσβυν μας ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν ὅρων τούτων καὶ νὰ μελετήσῃ μήπως καταστῇ δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ εἰς τὸ μέλλον σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία τῆς Σερβίας μετὰ τῆς Ἑλλάδας διὰ Μοναστηρίου. (Ἂν θὰ ἔμενε τὸ Μοναστήριον εἰς τὴν Σερβίαν).

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔγινεν ὁμοία ἀναγγελία, ἥτις προεκάλεσε διαμαρτυρίαν τῆς κυβερνήσεως Γούναρη πλήρη ἀγανακτήσεως. «Αἱ δυνάμεις ἐνόμισαν ὅτι ταῖς ἐπιτρέπεται νὰ ὑποσχεθοῦν εἰς τὴν Βουλγαρίαν συμφωνίαν βαλκανικὴν ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ θέλησίς των θὰ ἀντικαθίστα τὴν συγκατάθεσιν

τῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ πρόθεσιν νὰ ἐξασκήσουν πίεσιν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, ὅπως τῆς ἐπιβάλουν τὴν διὰ θυσιῶν της μεγένθυσιν τῆς Βουλγαρίας». Ἐννοεῖται ἡ Ἑλλὰς ἠρνήθη κατηγορηματικῶς.

Αὐτὰ τὰ διαβήματα τῶν συμμάχων πρὸς κατακερματισμὸν τῆς Σερβίας καὶ Ἑλλάδος χάριν τῆς Βουλγαρίας, ὁ κ. Βενιζέλος ἀποκαλεῖ ἁπλᾶς «συστάσεις!».

Ὅταν ὁ κ. Βενιζέλος ἐπρόκειτο νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1915, ἐδίσταζε δὲ νὰ τὸ πράξῃ κατόπιν τοῦ τοιούτου διαβήματος τῶν συμμάχων καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀπαντήσεως, ὁ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ τὸν ἐνθαρρύνει ὅπως ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν, ὑποσχόμενος ὄχι νὰ ἄρῃ τὸ γενόμενον διάβημα, ἀλλὰ ὅτι θὰ τονίσῃ «ὅτι εἶναι εἰσέτι πρόωρον νὰ γίνῃ λόγος περὶ πιέσεως, ἐν ὅσῳ ἀκόμη καμμία πίεσις δὲν ἔχει ἐξασκηθῇ καὶ ἀφοῦ τὸ ὑπὸ ποίους ὅρους θὰ παρεχωρεῖτο ἡ Καβάλα, δύναται ἀκόμη νὰ συζητηθῇ».

Δηλαδὴ ἐπιμένει.

Δὲν γνωρίζομεν ἄν, ὅπως λέγει ὁ κ. Βενιζέλος, ἡ Σερβία ἐσκέφθη τὸ Θέρος τοῦ 1915 νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ὅπως προλάβῃ τὴν κατ' αὐτῆς βουλγαρικὴν ἐπίθεσιν. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ ἐσκέφθη καὶ ἂν ἀκόμη ἠδύνατο νὰ τὸ πράξῃ, βεβαίως ἐκεῖνο ποὺ τὴν ἠμπόδισεν ἦσαν αἱ τοιαῦται ἐνέργειαι τῶν συμμάχων καὶ ὄχι ἡ καθησύχασις ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ τὴν ἐβοήθει ἐὰν τῆς ἐπετίθετο ἡ Βουλγαρία. Πῶς νὰ ἐπιτεθῇ ἡ Σερβία κατὰ τοῦ χαϊδεμένου παιδιοῦ τῆς Ἀντάντ;

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς βουλγαρικῆς ἐπιστρατεύσεως δὲν παύουν αἱ ἐλπίδες τῶν συμμάχων προσελκύσεως τῆς Βουλγαρίας. Ὁ Δελκασσέ, ὅπως ἐξεθέσαμεν εἰς τὸ ἄρθρον μας τῆς 7ης Νοεμβρίου, ἐξηγῶν τῷ 1916 εἰς τὴν γαλλικὴν Βουλὴν τὰ τῆς ἀγγλογαλλικῆς ἀποβάσεως εἰς Θεσσαλονίκην τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1915, λέγει ὅτι τότε ἀμφέβαλλον ἀκόμη περὶ τοῦ ἂν ἡ Βουλγαρία θὰ στραφῇ κατὰ τῆς Σερβίας.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς ἀποβάσεως ὁ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ ἠγόρευσεν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων διὰ τοὺς Βουλγάρους κατὰ τρόπον ὅστις τὴν ἐπομένην προεκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας τοῦ κ. Βενιζέλου πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν συμμάχων. «Ἡ ἀγόρευσις τοῦ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ, λέγει ἡ διακοίνωσις τοῦ κ. Βενιζέλου, ἀκολουθηθεῖσα εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν, ἄνευ προειδοποιήσεως, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τῶν γαλλικῶν καὶ ἀγγλικῶν ἐπιτελείων, κάμνει νὰ γεννηθῇ ὁ φόβος μήπως ὑπάρχουν προθέσεις μερικῶν δυνάμεων νὰ γίνῃ χρῆσις τῶν στρατευμάτων τούτων, ἅτινα θὰ ἀποσταλῶσιν εἰς Σερβίαν, ὡς τοῦ καταλληλοτέρου ὀργάνου ὅπως πρακτικῶς καὶ ἀσφαλῶς πραγματοποιηθῶσιν αἱ ἐδαφικαὶ φιλοδοξίαι τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ». Ἡ διακοίνωσις φέρει ἡμερομηνίαν 18ης Σεπτεμβρίου!! ἤτοι 9 ἡμέρας μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς βουλγαρικῆς ἐπιστρατεύσεως!!

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ὑπάρχει κανεὶς ὁ διστάζων ὅτι ὁπωσδήποτε ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἑλληνικὴ ἐπιστράτευσις εὐθὺς μετὰ τὴν βουλγαρικήν; Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχεν ἑλληνοσερβικὴ συμμαχία, καὶ ἂν ἀκόμη καὶ βασι-

λεὺς καὶ κ. Βενιζέλος δὲν προετίθεντο νὰ βοηθήσουν τὴν Σερβίαν, καὶ πάλιν ἡ ἐπιστράτευσις τῆς Ἑλλάδος ἔδει νὰ γίνῃ.

Ἦτο πρόνοια στοιχειώδης προφυλάξεως τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν καλοβούλων βουλγαροφίλων προστατῶν της.

Πῶς λοιπὸν ὁ κ. Βενιζελος κατηγορεῖ τὸν βασιλέα ὅτι ἂν τοῦ ἔλεγεν ὅτι ἦτο ἀποφασισμένος νὰ μὴ βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν, αὐτός, ὁ κ. Βενιζέλος, δὲν θὰ ἐκήρυττε τὴν ἐπιστράτευσιν καὶ ὅτι διὰ τῆς ἀποσιωπήσεως ταύτης, ἡ ὁποία ὡς ἀπεδείξαμεν δὲν ἔχεται ἀληθείας, ὁ βασιλεὺς ἐξεγέλασε τὸν κ. Βενιζέλον νὰ ὑπογράψῃ τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως, διὰ νὰ ρίψῃ τὴν ἐπιστράτευσιν εἰς τὴν ράχιν του; Μόνον εἰς νήπια δύνανται νὰ λέγωνται τοιαῦτα πράγματα.

Ἤδη, θὰ ἐξετάσωμεν: Ἡ οὕτω κηρυχθεῖσα ἐπιστράτευσις, ἔπρεπε νὰ διατηρηθῇ μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἑλλάδος νὰ μείνῃ οὐδετέρα;

Ἡ βουλγαρικὴ εἰσβολὴ εἰς Μακεδονίαν ἐξυπηρέτει τὰ γερμανικὰ συμφέροντα

ΤΟ 21ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 6 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΑΝΑΣΚΕΥΑΣΑΣ ΔΙΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ἄρθρων μου τὴν κατηγορίαν ὅτι εἶμαι ὑπαίτιος διὰ τὴν παρουσίαν τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ ἐδάφους, δὲν ἔχω πλέον ἀνάγκην νὰ ἀπαντήσω διὰ τὰς εὐθύνας ποὺ μοῦ ζητεῖ περαιτέρω ὁ κ. Μεταξᾶς, διότι ἡ ξενικὴ κατοχὴ ἐπεξετάθη καὶ διότι ἐπὶ τοῦ οὐδετέρου ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἠσκήθησαν πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις μὲ ἀποτέλεσμα τὴν εἰσβολὴν τῶν ἀντιθέτων στρατῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφου μας καὶ τὴν μεταβολὴν αὐτοῦ εἰς πεδίον πολέμου ἀνταγωνιζομένων ξένων στρατῶν.

Διότι ἐγώ, ζητήσας τῇ συγκαταθέσει ἄλλωστε τοῦ βασιλέως τὴν ἀποστολὴν 150 χιλιάδων Ἀγγλογάλλων μαχητῶν, ὅπως σπεύσω εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων καὶ ἐπιτιθέμενος κατὰ τῶν Βουλγάρων ἔχω αὐτοὺς συναγωνιστάς, ἐξασφαλίσω δὲ τοιουτοτρόπως τοιαύτην στρατιωτικὴν ἐπὶ τῶν ἀντιπάλων ὑπεροχήν, ἥτις ἠγγυᾶτο τὴν ταχίστην κατανίκησίν των, ἐγνώριζα, ὅτι τὸ μακεδονικὸν ἔδαφός μας ἠδύνατο ἐνδεχομένως νὰ γίνῃ θέατρον πολέμου καὶ ἐδεχόμην αὐτὴν τὴν περιπέτειαν, καθ' ὃ ἀναπόσπαστον ἀπὸ κάθε πολεμικὴν ἐμπλοκήν. Ἀλλ' ἐδῶ ἐπιθυμῶ ν' ἀπευθύνω εἰς τὸν κ. Μεταξᾶν μερικὰς ἐρωτήσεις:

1ον) Ἐὰν ὁ βασιλεὺς δὲν κατεπάτει τὸ πολίτευμα, διαφωνῶν πρὸς τὸν ὑπεύθυνον κυβερνήτην, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐπαναφέρει εἰς τὴν ἐξουσίαν πρόσφατος λαϊκὴ ἐτυμηγορία καὶ μὲ ἄφινε νὰ ἐφαρμόσω τὴν πολιτικήν μου, ἡ παρουσία τῶν 150 χιλιάδων Ἀγγλογάλλων μαχητῶν, ὡς συναγωνιστῶν μας, ἦτο ἐπιζημία διὰ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ἢ ἀντιθέτως ἦτο πολυτιμοτάτη;

2ον) Ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς πρὸ τῆς βουλγαρικῆς ἀκόμη ἐπιστρατεύσεως ἦτο ἀποφασισμένος νὰ μὴ προστρέξῃ εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων, ἀλλὰ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν κατασύντριψίν των ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, διατί τὴν 8ην Σεπτεμβρίου ἀντὶ νὰ μοῦ δηλώσῃ, ὅτι εἶχε λάβει σταθερὰν καὶ ἀμετάτρεπτον περὶ τούτου ἀπόφασιν, ὅτε θὰ παρητούμην ἔκτοτε, διατί λέγω, ὡς λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἤθελε νὰ προσέλθῃ εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων, προέβαλε τὴν ἀδυναμίαν τούτων νὰ διαθέσουν κατὰ τῶν Βουλγάρων τὰς 150 χιλιάδας μαχητῶν ποὺ προέβλεπεν ἡ στρατιωτικὴ σύμβασις, καὶ ὡς ἐκ τούτου προεκάλεσε τὴν ἐρώτησιν, ἂν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία εἶναι διατεθειμέναι νὰ ἀναπληρώσουν τὴν ἐλλείπουσαν αὐτὴν δύναμιν;

3ον) Διατί τὴν 10ην Σεπτεμβρίου τοὐλάχιστον, ὅτε ἐξεδηλώθη ἡ ὁριστικὴ ἀπόφασίς του, νὰ μὴ βοηθήσῃ τοὺς Σέρβους, δὲν ἐδέχθη τὴν παραίτησίν μου, ὅτε πᾶσα περαιτέρω συνεννόησις διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν 150 χιλιάδων Ἀγγλογάλλων θὰ διεκόπτετο, ἀλλ' ἐπέμεινε, προβάλλων κακόπιστον ἐπιχείρημα, νὰ ὑπογράψω ἐγὼ τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως, καὶ τοιουτοτρόπως ἐνόθευσε τὴν ὅλην κατάστασιν, συντελέσας ὁ ἴδιος διὰ τῆς ἀλλοπροσάλλου πολιτικῆς του, εἰς τὴν ἀπόβασιν τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἡ οποία τοιαύτας δυσχερείας ἐδημιούργησεν ἀκολούθως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς;

4ον) Ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἀντελαμβάνετο ἐκ τῶν προτέρων τὸ ἐπιτελεῖον μας τὰς δυσκολίας, ποὺ θὰ ἐδημιούργει εἰς τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν ἡ εἰς Θεσσαλονίκην ἀπόβασις τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων; Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχει νὰ μνημονεύσῃ ὁ κ. Μεταξᾶς καὶ ἓν κἂν ἔγγραφον τοῦ ἐπιτελείου πρὸς τὸν βασιλέα, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ τοῦ τελευταίου ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ν' ἀποφευχθῇ ἡ ἀγγλογαλλικὴ ἀπόβασις εἰς Θεσσαλονίκην; Καὶ ἂν ὑπάρχῃ τοιοῦτον ἔγγραφον, ἠμπορεῖ ὁ κ. Μεταξᾶς νὰ ἐξηγήσῃ, διατί αἱ παραστάσεις αὐταὶ τοῦ ἐπιτελείου δὲν εἰσηκούσθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως;

Ὁ κ. Μεταξᾶς θὰ αἰσθανθῇ ἐλπίζω τὴν ἀνάγκην ν' ἀπαντήσῃ σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως εἰς μίαν ἑκάστην τῶν ἐρωτήσεών μου τούτων. Ἀλλὰ πρὶν ἐγκαταλείψω τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς εὐθύνης διὰ τὴν εἰς Θεσσαλονίκην ἀπόβασιν τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων, ἔχω τὸ δικαίωμα, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἀναγνώστας μου, νὰ παρατηρήσω τοῦτο:

Ἐάν, ἐπὶ τέλους, οἱ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν εὐεξήγητον εἶναι, ὅτι θρηνοῦν διὰ τὰς δυσχερείας ποὺ τοὺς ἐδημιούργησεν ἡ παρουσία τῶν στρατευμάτων τῆς Συνεννοήσεως εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὑπάρχει λόγος ἀποχρῶν, ὅπως πιστεύσωμεν ὅτι τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἐζημιώθησαν ἐξ αὐτῆς; Ἡ βουλγαρικὴ εἰσβολὴ εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν προεκλήθη, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ ἐμπνευσταὶ τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς, ἀπὸ τὴν εἰς Θεσσαλονίκην παρουσίαν τῶν Ἀγγλογάλλων. Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀναγκαία αὐτῆς συνέπεια. Διότι, ἐὰν ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ ἀπέβλεπεν εἰς ἐξυπηρέτησιν καθαρῶς ἑλληνικῶν καὶ ὄχι γερμανικῶν συμφερόντων, ἡ εἰσβολὴ αὕτη δὲν θὰ ἐγίνε-

το, ἐφ' ὅσον ἡ τότε κυβέρνησις διεκήρυττεν ἐγκαίρως ὅτι τοιαύτη εἰσβολὴ θὰ εἶχεν ὡς ἄμεσον συνέπειαν τὴν εἴσοδον τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον. Ἀντὶ τούτου, ἡ τότε κυβέρνησις, ἐγκρίνασα τὴν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν βουλγαρικὴν εἰσβολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδετο τὸ ὄνομα τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι μετεῖχον αὐτῆς ἐκτός τινων ἀξιωματικῶν καὶ ἐλάχιστοι Γερμανοὶ στρατιῶται, μὴ ὑπερβαίνοντες τὴν δύναμιν λόχου, καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι, ἠρκέσθη εἰς τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως ἔγγραφον βεβαίωσιν, ὅι ἡ ἑλληνικὴ κυριαρχία θὰ γίνη σεβαστή, ὅτι ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία, ἡ ἰδιοκτησία καὶ αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις θέλουν γίνει σεβασταὶ καὶ ὅτι πᾶσα ζημία, προξενηθεῖσα τυχὸν ἀπὸ τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων κατὰ τὴν παραμονήν των ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, θ' ἀποζημιωθῇ (ὅρα Γκαξὴπ Κεμαζῆ «Ὁ πόλεμος γύρω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα», «Ἀθηναϊκὰ Νέα» 1ης Νοεμβρίου 1934).

Ἀνάλογον ἔγγραφον βεβαίωσιν ἔδωκε δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν τότε πρωθυπουργὸν Σκουλούδην ὁ Βούλγαρος πρέσβυς Πασσάρωφ.

Ποῖος, ψυχρῶς σήμερον ἐξετάζων τὰ γεγονότα ταῦτα, δύναται νὰ συγχωρήση τὴν βασιλικὴν τότε κυβέρνησιν, διότι συνήνεσεν εἰς τὴν βουλγαρικὴν εἰσβολήν, ἀρκεσθεῖσα εἰς τὴν ἔγγραφον βεβαίωσιν τοῦ Βουλγάρου πρέσβεως, ὅτι ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία καὶ ἰδιοκτησία θέλουν γίνει σεβασταὶ καὶ ὅτι πᾶσα ζημία προξενηθησομένη θ' ἀποζημιωθῇ; Πῶς ἦτο δυνατὸν ν' ἀγνοῇ ἡ βασιλικὴ κυβέρνησις τοῦ Σκουλούδη ὅτι, ἕνεκα τῆς σφοδρότητος τῶν ὑφισταμένων τότε παθῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, βουλγαρικὴ εἰσβολὴ εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἐσήμαινεν ἐξόντωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκεῖ στοιχείου; Καὶ πῶς ἐτυφλώθη εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε ν' ἀρκεσθῇ εἰς τὴν βεβαίωσιν ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας, ὅτι θ' ἀποζημιώση πᾶσαν ζημίαν «προξενηθεῖσαν τυχὸν ὑπὸ τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων», χωρὶς τοὐλάχιστον ν' ἀξιώση τὴν ἐγγύησιν τῆς Γερμανίας διὰ τὰς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων προξενηθησομένας ζημίας;

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὴν πλήρη καταστροφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ποὺ ἐπέφερεν ἡ βουλγαρικὴ εἰσβολή, ἡ ὁποία διὰ τῶν εἰς Βουλγαρίαν ἐκτοπισμῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς ὑποβολῆς αὐτοῦ εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα, ἐπέφερε τὸ τραγικὸν ἀποτέλεσμα, ὅτι ἐκ τῶν ἐκτοπισθέντων Ἑλλήνων τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας 40.000 οὐδέποτε ἐπέστρεψαν, ἀποθανόντες ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκ κακουχιῶν. Ἡ παρουσία, ἀντιθέτως, τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν, ὑλικὰς μόνον ζημίας ἐπροξένησεν εἰς τὸν πληθυσμόν, διὰ τὰς ὁποίας εἶχε δοθῇ ὑπόσχεσις ἀποζημιώσεως, ἡ ὁποία καὶ ἐπραγματοποιήθη τελικῶς. Καὶ δὲν εἶναι περιττὸν ἴσως νὰ ὑπενθυμίσω, ὅτι αἱ ζημίαι αὗται εἶχον πλούσιον τὸ ἀντάλλαγμά των διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν, καθ' ὅσον ἡ ἐπὶ τριετίαν καὶ πλέον παραμονὴ τόσου συμμαχικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην ὑπῆρξε δι' αὐτὴν χρυσῆ βροχή, εἰς τὴν ὁποίαν ὠφείλετο ἐν μεγάλῳ μέτρῳ τὸ γεγονὸς τῆς σοβαρᾶς τότε ὑπερτιμήσεως τῆς ἑλληνικῆς

δραχμῆς ἀπέναντι καὶ τῆς ἀγγλικῆς λίρας καὶ ἰδίᾳ τοῦ γαλλικοῦ φράγκου.

Ἀλλὰ χωρὶς τὴν παρουσίαν τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὁ πόλεμος εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον θὰ ἐτερματίζετο ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους 1915. Ἑπομένως, ἐὰν δεχθῶμεν, ὅτι ἡ δύναμις τῶν εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον χρησιμοποιηθέντων συμμαχικῶν στρατευμάτων ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν αὐστρογερμανικῶν ἀφ' ἑτέρου, θὰ ἐσυμψηφίζετο ἀμοιβαίως, χρησιμοποιουμένη εἰς τὰ ἄλλα θέατρα τοῦ πολέμου, θὰ ἔμενε πάντως διαθέσιμος διὰ τὰς κεντρικὰς αὐτοκρατορίας ἡ δύναμις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, καὶ κατὰ τὴν δύναμιν ταύτην θὰ ηὐξάνετο ἡ δύναμις τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Καὶ ἂν οἱ Βούλγαροι ἠρνοῦντο νὰ στείλουν μέρος τοῦ στρατοῦ των εἰς ἄλλα θέατρα τοῦ πολέμου, θὰ ἦτο ὅμως ἀδύνατον νὰ τοὺς ἐπιτρέψουν οἱ σύμμαχοί των νὰ ἀποστρατευθοῦν πρὸ τοῦ πέρατος αὐτοῦ, ἐκθέτοντες εἰς κίνδυνον τὴν ἀσφάλειαν τῆς συγκοινωνίας τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν μὲ τὴν Τουρκίαν. Τοιουτοτρόπως θὰ εἴχαμεν καὶ ἡμεῖς παρατεινομένην τὴν ἀπόλεμον ἐπιστράτευσίν μας μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου, ἤτοι ἐπὶ 28 μῆνας περισσότερον, παρ' ὅσον πραγματικῶς διετηρήθη. Καὶ λέγω 28 μόνον μῆνας περισσότερον, ὑποτιθεμένου ὅτι ὁ πόλεμος καὶ ἄνευ τῆς παρουσίας τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς Θεσσαλονίκην θὰ ἔληγε τὴν 11ην Νοεμβρίου 1915. Ἐνῷ γνωρίζομεν ἤδη ἀπὸ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Λούδενδορφ, ὅτι τὸ γερμανικὸν στρατηγεῖον εὐθὺς ὡς διεσπάσθη τὸ βαλκανικὸν μέτωπον, καὶ ἡ Βουλγαρία συνωμολόγησεν ἀνακωχήν, ἀνεφέρθη ἀμέσως εἰς τὸ Βερολῖνον, συνιστῶν τὴν ἔναρξιν διεξαγωγῆς διαπραγματεύσεων εἰρήνης, διότι ὁ πόλεμος ἐχάθη διὰ τὴν Γερμανίαν. Ἠμπορεῖ ἑπομένως νὰ θεωρηθῇ βέβαιον ὅτι ἄνευ τῆς πτώσεως τῆς Βουλγαρίας, ἡ ὁποία ἐπέφερε τὴν πτῶσιν τῆς Τουρκίας, ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις δυναμένη νὰ ἐπιδεικνύη τὸν χάρτην τοῦ πολέμου μὲ τὰς ἐπιτυχίας της πρὸς Ἀνατολάς, θὰ ἠμποροῦσε νὰ συνεχίση ἀσφαλῶς τὸν πόλεμον καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα, πρὸς περαιτέρω ἐξάντλησιν τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τῆς ἀτυχοῦς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία θὰ ἐσυνέχιζε τὴν ἀπόλεμον ἐπιστράτευσίν της ἐπὶ πολλοὺς ἀκόμη μῆνας.

Πῶς ὁ Βενιζέλος προσεκάλεσε τοὺς Ἀγγλογάλλους εἰς Θεσσαλονίκην

ΤΟ 21ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 11 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Ο κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ τῆς 6ης Νοεμβρίου μᾶς ἔθεσε τέσσαρα ἐρωτήματα, μὲ τὴν ἐλπίδα, ὡς λέγει, ὅτι θὰ ἀπαντήσω εἰς ταῦτα σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως. Μολονότι, ὅσα ἐξέθηκα εἰς τὰ πέντε προηγούμενα ἄρθρα μου εἶναι ἀπάντησις μὲ πλήρη ἀνάπτυξιν εἰς τὰ ἐρωτήματα τοῦ κ. Βενιζέλου, ἐν τούτοις αἰσθάνομαι τὸν πειρασμὸν νὰ παραθέσω ἐνταῦθα τὰ τέσσαρα ἐρωτήματα τοῦ κ. Βενιζέλου, καὶ τὴν σύνοψιν τῶν ἀπαντήσεών μου ἐν

εἴδει ἐρωταποκρίσεως. Αἱ ἀπαντήσεις μου, φυσικά, εἶναι σύντομοι συνοψίζουσαι τὰ ὅσα ἀνέπτυξα εἰς τὰ πέντε προηγούμενα ἄρθρα μου. Ἐπαναλαμβάνω τὰς ἐρωτήσεις τοῦ κ. Βενιζέλου ἀπὸ τὸ προαναφερθὲν ἄρθρον του.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐὰν ὁ βασιλεὺς δὲν κατεπάτει τὸ πολίτευμα, διαφωνῶν πρὸς τὸν ὑπεύθυνον κυβερνήτην, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐπαναφέρει εἰς τὴν ἐξουσίαν πρόσφατος λαϊκὴ ἐτυμηγορία καὶ μὲ ἄφινε νὰ ἐφαρμόσω τὴν πολιτικήν μου, ἡ παρουσία τῶν 150.000 Ἀγγλογάλλων μαχητῶν ὡς συναγωνιστῶν μας, ἦτο ἐπιζημία διὰ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ἢ ἀντιθέτως πολυτιμοτάτη;

ΜΕΤΑΞΑΣ. Ὁ βασιλεὺς δὲν κατεπάτησε τὸ πολίτευμα διαφωνήσας πρὸς ὑμᾶς, ἀλλὰ σεῖς κατεπατήσατε τὸ πολίτευμα εἰσαγαγὼν ἄνευ νόμου ξένους στρατοὺς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν.

Οὐδέποτε ἐπρόκειτο τὸ 1915 νὰ σᾶς στείλῃ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία 150.000 μαχητάς. Ὁ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ σᾶς ἐτηλεγράφησε νὰ ἀρκεσθῆτε εἰς μικρὰν δύναμιν, ἡ δὲ Γαλλία, ὡς ἀπεκάλυψεν ὁ Δελκασσέ, δὲν ἦτο διατεθειμένη νὰ στείλῃ παρὰ μικρὸν στρατόν. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ γενικοῦ στρατηγείου τῆς Γαλλίας, ἡ ὅλη δύναμις Ἄγγλων καὶ Γάλλων θὰ ἦτο περὶ τὰς 30.000 ἄνδρας, δηλαδὴ τὸ ἓν πέμπτον τῶν 150 χιλιάδων σας.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἀφοῦ ὁ βασιλεύς, πρὸ τῆς βουλγαρικῆς ἀκόμη ἐπιστρατεύσεως, ἦτο ἀποφασισμένος νὰ μὴ προστρέξῃ εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων, ἀλλὰ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν κατασύντριψίν των ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, διατί τὴν 8ην Σεπτεμβρίου, ἀντὶ νὰ μοῦ δηλώσῃ ὅτι ἔχει λάβει σταθερὰν καὶ ἀμετάτρεπτον περὶ τούτου ἀπόφασιν, ὅτε θὰ παρητούμην ἔκτοτε, διατί λέγω, ὡς λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἤθελε νὰ προσέλθῃ εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων, προέβαλε τὴν ἀδυναμίαν τούτων νὰ διαθέσουν κατὰ τῶν Βουλγάρων τὰς 150.000 μαχητῶν, ποὺ προέβλεπεν ἡ στρατιωτικὴ σύμβασις καὶ ὡς ἐκ τούτου προεκάλεσε τὴν ἐρώτησιν, ἐὰν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία εἶναι διατεθειμέναι ν' ἀναπληρώσουν τὴν ἐλλείπουσαν ταύτην δύναμιν;

ΜΕΤΑΞΑΣ. Ὁ βασιλεὺς δὲν ἦτο καθόλου προαποφασισμένος νὰ μὴ προστρέξῃ εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων. Τὸ τηλεγράφημα Πασσάρωφ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐβασίσατε τὴν κατηγορίαν ταύτην, κατὰ τοῦ βασιλέως, ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο πλαστόν. Συνεπῶς ὁ βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο τὴν 8ην Σεπτεμβρίου νὰ σᾶς δηλώσῃ ἀπόφασιν ποὺ δὲν εἶχε. Ἦτο φυσικὸν νὰ ζητήσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ 2ου ἄρθρου τῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως, διότι ἄλλως ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐδέχετο εἰς τὴν ράχιν της ὅλον τὸ βάρος τῆς ἐπεμβάσεώς της. Ἡ ἰδέα τῆς προσκλήσεως 150 χιλ. Ἀγγλογάλλων ἦτο ἰδική σας. Ἐὰν ἦτο δυνατὴ ἀποστολὴ τοιούτου συμμαχικοῦ στρατοῦ διὰ Θεσσαλονίκης ἐγκαίρως εἰς τὰ σερβοβουλγαρικὰ σύνορα, ὥστε νὰ εἶναι ἐκεῖ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὁ βασιλεὺς θὰ ἐλάμβανε ἀσφαλῶς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπεμβάσεως. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς δὲν ἐφαντάζετο ποτὲ ὅτι σεῖς, τὴν περὶ τούτου ἐρώτησιν θὰ μεταβάλετε εἰς πρόσκλησιν, οὔτε ὅτι ἀντὶ 150 χιλ. Ἀγγλογάλλων, ἐγκαίρως προσερχομένων, θὰ ἐδέχεσθε 30 χιλ. καὶ αὐτῶν βραδύτατα προσελθόντων. Καὶ πρὸ παντὸς δὲν ἠννόει ποτὲ ὅτι θὰ διεπράττετε πάντα ταῦτα ἐν πλήρει αὐτοῦ ἀγνοίᾳ, καὶ πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν νὰ δημιουργήσητε διὰ τῆς ἀγγλογαλλικῆς ἀποβάσεως ἐν συμπαιγνίᾳ μὲ τοὺς ἐνταῦθα πρέσβεις τῶν συμμάχων, τετελεσμένον γεγονός, ὥστε νὰ παρασύρετε τὴν Ἑλλάδα, ὁπωσδήποτε, εἰς πόλεμον.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Διατί τὴν 10ην Σεπτεμβρίου τοὐλάχιστον, ὅτε ἐξεδηλώθη ἡ ὁριστικὴ ἀπόφασίς του νὰ μὴ βοηθήσῃ τοὺς Σέρβους, δὲν ἐδέχθη τὴν παραίτησίν μου, ὅτε πᾶσα περαιτέρω συνεννόησις διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν 150.000 Ἀγγλογάλλων θὰ διεκόπτετο, ἀλλ' ἐπέμεινε προβάλλων κακόπιστον ἐπιχείρημα νὰ ὑπογράψω ἐγὼ τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ τοιουτοτρόπως ἐνόθευσε τὴν ὅλην κατάστασιν, συντελέσας ὁ ἴδιος διὰ τῆς ἀλλοπροσάλλου πολιτικῆς του εἰς τὴν ἀποβίβασιν τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἡ ὁποία τοιαύτας δυσχερείας ἐδημιούργησεν ἀκολούθως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς;

ΜΕΤΑΞΑΣ. Διατί δεν ἐπιμείνατε σεῖς ὁ ἴδιος εἰς τὴν παραίτησίν σας τῆς 10ης Σεπτεμβρίου, ἂν πράγματι τὴν ὑπεβάλατε, διότι οὐδαμόθεν εἶναι γνωστὴ ἡ τοιαύτη ὑποβολὴ παραιτήσεως. Διατί δὲν ἐπιμείνατε εἰς ταύτην, ἀφοῦ, ὡς λέγετε, τότε ἐξεδηλώθη ἡ ὁριστικὴ ἀπόφασις τοῦ βασιλέως, ἡ τελείως ἀντίθετος πρὸς τὴν πολιτικήν σας; Διότι ἐπριμένατε νὰ πραγματοποιήσετε ἀγνοίᾳ καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Βουλῆς τὴν εἴσοδον τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην καὶ εἴχατε συμφωνήσει μὲ τοὺς ἐνταῦθα πρέσβεις τῆς Ἀντάντ νὰ μὴ παραιτηθῆτε, ἀλλὰ νὰ δημιουργήσητε τὸ τετελεσμένον γεγονὸς ἐν συμπαιγνίᾳ μετ' αὐτῶν. Διὰ τοῦτο καὶ οὗτοι διεμαρτύροντο τὴν 25ην Σεπτεμβρίου ὅτι τοὺς ἐχαλάσατε τὸ παιγνίδι παρὰ τὰ συμπεφωνημένα, ὅτε τὴν προηγουμένην παρασυρθεὶς ἐν τῇ Βουλῇ προεκαλέσατε διὰ τῆς ἀσυνέτου, κατὰ τὸν κ. Δεμίδωφ, ἀγορεύσεώς σας, τὴν πτῶσιν σας.

Ἡ δὲ ἑλληνικὴ ἐπιστράτευσις τῆς 10ης Σεπτεμβρίου, ἦτο ἐπιβεβλημένη ἀσχέτως μὲ τὴν πρὸς τὴν Σερβίαν βοήθειαν, διότι καὶ σεῖς ἀκόμη, ὄχι τὴν 10ην ἀλλὰ καὶ μετὰ 8 ἡμέρας, τὴν 18ην Σεπτεμβρίου ἐτηλεγραφεῖτε εἰς τὸν σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ τὰς ὑποψίας σας ὅτι τὰ ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα τῶν ὁποίων ἡ ἀπόβασις εἶχεν ἀρχίσει εἰς Θεσσαλονίκην, θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο ὄχι πρὸς βοήθειαν τῆς Σερβίας, ἀλλὰ πρὸς καταναγκασμὸν τῆς Σερβίας καὶ Ἑλλάδος ὅπως κάμουν ἐδαφικὰς παραχωρήσεις εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Μετὰ τοῦτο ποῖος εἶναι κακόπιστος; Ὁ βασιλεὺς ὅστις ἐκ συμφώνου μὲ ὑμᾶς ἔκαμεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπέβαλλε στοιχειώδης προφύλαξις τῆς Ἑλλάδος, ἢ σεῖς, ὅστις θέλετε νὰ ρίψητε εἰς τὴν ράχιν του ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἦτο στοιχειωδῶς ἐπιβεβλημένον καὶ εἰς σᾶς τὸν ἴδιον;

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἀντελαμβάνετο ἐκ τῶν προτέρων τὸ ἐπιτελεῖον τὰς δυσχερείας ποὺ θὰ ἐδημιούργει εἰς τὴν βασιλικὴν πολιτικήν, ἡ εἰς Θεσσαλονίκην ἀπόβασις τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων; Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχει νὰ μνημονεύσῃ ὁ κ. Μεταξᾶς καὶ ἓν κἂν ἔγγραφον τοῦ ἐπιτελείου πρὸς τὸν βασιλέα διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ τοῦ τελευταίου ἐπὶ τῆς ἀνάγκης νὰ ἀποφευχθῇ ἡ ἀγγλογαλλικὴ ἀπόβασις εἰς

Θεσσαλονίκην; Καὶ ἂν ὑπάρχῃ τοιοῦτον ἔγγραφον, ἢ ἂν προφορικῶς ἔγιναν αἱ σχετικαὶ παραστάσεις, ἠμπορεῖ ὁ κ. Μεταξᾶς νὰ ἐξηγήσῃ διατί, αἱ παραστάσεις αὗται τοῦ ἐπιτελείου δὲν εἰσηκούσθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως;

ΜΕΤΑΞΑΣ. Τὸ ἐπιτελεῖον δὲν εἶχεν οὐδεμίαν γνῶσιν τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου τεκταινομένης ἀποβάσεως ξένου στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην. Ἔμαθε ταύτην ὅταν αὕτη ἤρχισε πραγματοποιουμένη ἐκ τοῦ τηλεγραφήματος τοῦ στρατηγοῦ Μοσχοπούλου.

Ἐξομολογούμεθα ταπεινῶς ὅτι δὲν ἠδυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, ὅστις ἔλεγεν ὅτι ἔχει κάμει εἰς τὰς δυτικὰς δυνάμεις μίαν ἁπλῆν ἐρώτησιν, καὶ ἥτις κατὰ τὴν δήλωσιν τοῦ κ. Γκιγιεμὲν πρὸς τὸν βασιλέα ἔδει νὰ θεωρηθῇ ὡς μὴ γενομένη, ὅτι πράγματι εἶχε κάμει πρόσκλησιν καὶ ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ βασιλέως καὶ Βουλῆς, συνεννοήθη κρυφίως μετὰ ξένων πρέσβεων πρὸς ἐπιτάχυνσιν τῆς ἀποβάσεως ὅπως δημιουργηθῇ τετελεσμένον γεγονός. Ἐξομολογούμεθα ταπεινῶς ὅτι δὲν ἠδυνάμεθα οὔτε κἂν νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος συνεννοεῖτο κυρίως μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας, ὅπως σταλῶσιν εἰς Θεσσαλονίκην τὰ πρῶτα κλιμάκια τοῦ ἀποβιβασθησομένου στρατοῦ μετημφιεσμένα. Ὁμολογοῦμεν ταπεινῶς ὅτι δὲν μᾶς ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν νοῦν ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος ἐπισήμως ἐξαγγέλλων ὅτι θὰ κάμῃ ἐντονωτάτην διαμαρτυρίαν δι' ἀπόβασιν, τῆς ὁποίας, ὡς ἔλεγε, δὲν εἶχε ἰδέαν, ὄχι μόνον διεμαρτυρήθη χλιαρώτατα, ἀλλὰ καὶ ἀνεκοίνωσεν ἰδιαιτέρως εἰς τὰς κυβερνήσεις Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ὅτι ἡ διαμαρτυρία του αὕτη ἐγένετο διὰ τὸν τύπον, ὡς εἶχε προσυμφωνηθῇ μετ' αὐτῶν.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὁ κ. Μεταξᾶς θὰ αἰσθανθῇ, ἐλπίζω, τὴν ἀνάγκην νὰ ἀπαντήσῃ σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως εἰς μίαν ἑκάστην τῶν ἐρωτήσεών μου τούτων.

ΜΕΤΑΞΑΣ. Ἐλπίζω ὁ κ. Βενιζέλος νὰ ἔμεινεν ἀπὸ ἐμὲ ἱκανοποιημένος. Σαφέστερον καὶ πλέον ἀπεριφράστως δὲν ἠδυνάμην νὰ ἀπαντήσω. Ἐγὼ ὅμως δὲν εἶμαι διόλου ἱκανοποιημένος ἀπὸ αὐτόν. Εἰς τόσας ἐρωτήσεις ποὺ τοῦ ἔκαμα, εἰς τόσα ἄρθρα μου δὲν ἀπήντησε. Ἂς ἐπιτραπῇ νὰ ἐπιμείνω εἰς τρεῖς μόνον, τὰς ἄλλας τοῦ τὰς χαρίζω.

1ον) Διατί ὁ κ. Βενιζέλος, ἀφοῦ εἶχε τὴν βεβαιότητα πολέμου καὶ μεταπολεμικῶς ἀκόμη, Ἑλλάδος πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἐχάρισεν εἰς αὐτὴν τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ τὸ «Μπρεσλάου», ἐφοδιάσας αὐτὰ μὲ γαιάνθρακας, ἵνα κατορθώσωσι νὰ πλεύσωσι πρὸς Κωνσταντινούπολιν, ἄνευ τοῦ ὁποίου θὰ συνελαμβάνοντο ὑπὸ τοῦ καταδιώκοντος αὐτὰ ἀγγλικοῦ στόλου;

2ον) Διατί ὁ κ. Βενιζέλος παρεβίασε τὴν ἑλληνοσερβικὴν συνθήκην συμμαχίας ἀναγγείλας εἰς τὸν κ. Πάσιτς, εἰς ἀπάντησιν αἰτήσεώς του τῆς 12ης Ἰουλίου 1914 διὰ βοήθειαν τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Σερβίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἀναγγείλας, λέγομεν τὴν ἀπόφασίν του ὅπως μὴ βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν, μολονότι εἶχεν ἐκ τῆς συνθήκης ρητὴν πρὸς τοῦτο ὑποχρέωσιν;

3ον) Διατί ἀφοῦ ἦτο ἀποφασισμένος νὰ μὴ δώσῃ τὴν βοήθειαν ταύτην, ἐπεχείρει νὰ εὕρῃ τρόπον νὰ κολλήσῃ εἰς τὸ μέτωπον τῆς Σερβίας τὴν μομφὴν ὅτι αὐτὴ προεκάλεσε τὸν πόλεμον τῆς Αὐστρίας ἐναντίον της;

Καὶ τώρα ἂς ἔλθωμεν εἰς τὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον ἀνεκίνησεν ὁ κ. Βενιζέλος εἰς δύο ἐκ τῶν προηγουμένων ἄρθρων του καὶ τὸ ὁποῖον ὑπεσχέθημεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας νὰ ἀναπτύξωμεν.

Διατί, ἀφοῦ μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη τῆς 24ης Σεπτεμβρίου 1915 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἑλλάδος νὰ παραμείνῃ οὐδετέρα, ὁ βασιλεὺς καὶ αἱ κατόπιν κυβερνήσεις του διετήρησαν τὴν ἐπιστράτευσιν;

Δὲν θέλομεν νὰ ἐρωτήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν κ. Βενιζέλον· διατί ἀφοῦ ἐνόμιζε περιττὴν τὴν ἐπιστράτευσιν δὲν ἐζήτησε τὴν διάλυσιν αὐτῆς κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς ἐπὶ κυβερνήσεως Ζαΐμη ὡς ἀντιπολιτευόμενος; Ἀλλ' ὄχι, θεωροῦμεν περιττὴν τοιαύτην ἐρώτησιν. Διότι ἡ ἐπιστράτευσις ἐπεβάλλετο νὰ διατηρηθῇ.

Πρῶτον καὶ κύριον: Οὐδεὶς δύναται νὰ διαμφισβητήσῃ ὅτι ἡ τοιαύτη ἐπιστράτευσις ἦτο ἀναγκαῖα τοὐλάχιστον μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου ὅταν ἔφθασαν ἐνταῦθα τὰ ἐγγυητικὰ ἔγγραφα τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της, τῶν ὁποίων τὴν ὕπαρξιν πεισματωδῶς ἀρνεῖται ὁ κ. Βενιζέλος, παρὰ τὴν μαρτυρίαν ἀξιοπίστων μαρτύρων, οἵτινες ἐκράτησαν ταῦτα εἰς χεῖρας των καὶ τὰ ἐμελέτησαν, ὡς ἐκ τῶν ὑπηρεσιακῶν καθηκόντων των, καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ περίπου περιεχόμενον αὐτῶν πρὸ τῆς ὁριστικῆς διατυπώσεώς των, συνεζήτησεν ὁ ἴδιος κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς τῆς 28ης Σεπτεμβρίου 1915, δώσας μάλιστα καὶ σχετικὰς συμβουλὰς εἰς τὴν κυβέρνησιν.

Δεύτερον: Ἡ ἀπόβασις τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην, ἡ ἀποτυχία του εἰς Κριβολὰκ ὅπως εἰσδύσῃ εἰς Σερβίαν καὶ ἡ κατόπιν ταύτης ὑποχώρησίς του εἰς Θεσσαλονίκην, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὅπου καὶ ἤρχισεν ὀχυρούμενος, μετέβαλλε μοιραίως ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν εἰς θέατρον πολέμου. Ὁ κ. Βενιζέλος εἰς ἓν ἐκ τῶν ἄρθρων του, ἀπορεῖ πῶς ὁ βασιλεύς, εὐθὺς μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη, δὲν ἀπήτησεν ἀπὸ τοὺς συμμάχους νὰ σταματήσωσι τὴν ἀπόβασιν καὶ ἑπομένως καὶ νὰ φύγωσι. Καὶ ἡμεῖς καταπλησσόμεθα διὰ τὴν τοιαύτην ἀπορίαν. Οἱ Ἀγγλογάλλοι ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην προσκληθέντες ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου, δηλαδὴ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἦλθον, καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὁ τύπος τῶν δύο χωρῶν ἐπανηγύρισε τὸ γεγονός, καὶ διέσπειρε παντοῦ τὴν εἴδησιν ὅτι ὁ στρατός των ἐγένετο ἐν Ἑλλάδι δεκτὸς μετὰ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀγαλλιάσεως ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καὶ ἤθελεν ὁ κ. Βενιζελος ὅπως ἡ διαδεχθεῖσα αὐτὸν κυβέρνησις Ζαΐμη ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς συμμάχους, προσκληθέντας ἀπὸ τὴν προκάτοχον κυβέρνησιν, νὰ φύγωσι; Δὲν πιστεύω νὰ μὴ ἐννοῇ, ὅπως ἄλλως τε καὶ πᾶς τις τὸ ἐννοεῖ, ὅτι ἡ τοιαύτη αἴτησις θὰ προεκάλει τοὐλάχιστον πόλεμον τῶν συμμάχων κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀναφέρομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας τὴν ἑξῆς χαρακτηριστικὴν περικοπὴν ἐκ τῆς βιογραφίας τοῦ Κίτσενερ ὑπὸ Γεωργ. Ἄρθουρ, τόμος ΙΙΙ, σελ. 261. Πρόκειται περὶ ἐπιστολῆς τοῦ λόρδου

Κίτσενερ πρὸς τὸν Ἄσκουϊθ, ἥτις ἔχει ὡς ἑξῆς: «Εἶδον (ὁ Κίτσενερ) τὸν Μπριὰν καὶ τὸν Γκαλλιενί. Σχετικῶς μὲ τὴν Θεσσαλονίκην δὲν ἀκοῦνε τίποτε. Ἀμφότεροι ἐπιμένουν ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ἀποστολῆς ἐκεῖ καὶ ἄλλου στρατοῦ καὶ κατ' οὐδένα λόγον ἐννοοῦν νὰ ἀκούσουν περὶ ἐκκενώσεως. Δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν οὔτε κινδύνους, οὔτε στρατιωτικὰς δυσχερείας καὶ ἐπικαλοῦνται πολιτικὰ ἐπιχειρήματα, ὡς π.χ. τὴν διάσωσιν τῶν Σέρβων, ὡς καὶ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας». (Ἡ ἐπιστολὴ ἐστάλη μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Κίτσενερ ἐξ Ἑλλάδος, Νοέμβριον 1915).

Πῶς θὰ ἠδύνατο ἡ Ἑλλάς, κατόπιν, ὅταν ὁ ἀγγλογαλλικὸς στρατὸς μετέβαλλε τὴν Θεσσαλονίκην εἰς περικεχαρακωμένον στρατόπεδον, κατελάμβανε τὰ φρούρια καὶ ὀχυρὰ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐπεξέτεινεν ὁσημέραι τὴν κατοχήν του, νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατ' αὐτῶν ἐπίθεσιν τῶν Γερμανῶν καὶ Βουλγάρων ἄνευ πολέμου πρὸς αὐτούς;

Μοιραίως μετεβάλλετο ἡ Μακεδονία εἰς θέατρον πολέμου, χάρις εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου σκηνοθετηθεῖσαν ἀπόβασιν τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην.

Τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ ἡ Ἑλλάς; Νὰ προσπαθήσῃ παντὶ σθένει νὰ περιορίσῃ τὸν χῶρον τοῦ μοιραίως μεταβαλλομένου εἰς πεδίον ἀγῶνος ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἐφ' ὅσον τὸ δυνατὸν εἰς τὸ ἐλάχιστον. Τοῦτο βεβαίως δὲν ἐξηρτᾶτο ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ αὐτήν. Ἀλλὰ ἐὰν διέλυε τὴν ἐπιστράτευσιν αὐτῆς, δὲν θὰ ἐξηπλοῦντο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οἱ ἀγωνιζόμενοι στρατοὶ ὄχι μόνον εἰς ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτῆς, ὅπως συνέβη μετὰ τὴν ἀποστράτευσιν αὐτῆς τοῦ Ἰουνίου 1916; Ἐπομένως, ἔπρεπε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐπιστράτευσιν ἡ Ἑλλάς, ὅπως διὰ τῆς δυνάμεώς της προσπαθήσῃ νὰ περιορίσῃ εἰς τὸ ἐλάχιστον τὸ πεδίον τοῦ ἀγῶνος. Μέχρι τέλους δὲν κατωρθώθη τοῦτο. Ἀλλὰ πιθανώτατα θὰ κατωρθοῦτο ἐὰν ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἐδηλητηρίαζε διὰ παντὸς τρόπου τὰς σχέσεις ἐπισήμου Ἑλλάδος καὶ Ἀντάντ, ὥστε οἱ σύμμαχοι, καίτοι διασωθέντες κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1915 ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Βουλγάρους μετὰ τὸ Κρίβολακ, χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ βασιλέως στηριζομένου ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐν τούτοις νὰ θεωρήσωσι βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον τοὺς Ἕλληνας ὡς ὑπούλους ἐχθρούς των, σκευωροῦντας τὴν ἀπώλειάν των, ἀξίους καταστροφῆς, ἐκτός ... ἐὰν ἔθετον τὸν κ. Βενιζέλον, τὸν μόνον φίλον τῆς Ἀντάντ, ἐπὶ κεφαλῆς των.

Εἰς κατωτέρω ἄρθρον θὰ φέρωμεν ἐπὶ τῆς τοιαύτης ὑπούλου ἐνεργείας τοῦ κ. Βενιζέλου ἓν παράδειγμα δυνάμενον ν' ἀνοίξῃ καὶ τοῦ τυφλοτέρου τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἀλλὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστρατεύσεως ἐζήτει καὶ ἡ Ἀντάντ. Ὁ κ. Βενιζέλος διαψεύδων ἡμᾶς μᾶς προκαλεῖ νὰ φέρωμεν ἀπόδειξιν τούτου. Θὰ τοῦ τὴν φέρωμεν εἰς τὸ προσεχὲς ἄρθρον καὶ θὰ τοῦ ἐξηγήσωμεν καὶ τοὺς λόγους διατί οἱ σύμμαχοι ἤθελον, τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς ἓξ πρώτους μῆνας ἀπὸ τῆς ἀποβάσεως ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην, τὴν διατήρησιν τῆς ἐπιστρατεύσεώς μας.

Ἡ κατάλυσις τῆς ἀνεξαρτησίας μας διὰ τῆς νότας τῆς 16ης Ἰουνίου 1916

ΤΟ 22ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 7 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Ο κ. ΜΕΤΑΞΑΣ, ΩΣ ΤΡΙΤΗΝ ΑΙΤΙΑΝ ΤΟΥ ΔΙΧΑΣΜΟΥ, διὰ τὸν ὁποῖον μὲ θεωρεῖ ὑπεύθυνον, μνημονεύει «τὴν νόταν τῆς 16ης Ἰουνίου 1916, διὰ τῆς ὁποίας κατελύθη ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς καταλύσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου». Ἀλλ' ἡ νότα τῆς 16ης Ἰουνίου 1916 ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς γερμανοβουλγαρικῆς εἰσβολῆς εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν παρουσίαν τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς Θεσσαλονίκην.

Ἐξηγήθη δὲ ἤδη, ὅτι δὲν ἠμποροῦν νὰ μοῦ ζητοῦνται εὐθῦναι, διότι ἡ παρουσία τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην ἐδημιούργησε τόσας δυσχερείας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς. Ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον δύναμαι νὰ θεωρηθῶ ὑπεύθυνος, διότι ἡ κυβέρνησις τοῦ Σκουλούδη ἔστερξεν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Βουλγάρων εἰς Ἀνατολικὴν Μακδονίαν, ἀρκεσθεῖσα εἰς τὰ «κουρελόχαρτα» τῶν ἐγγράφων ἐγγυήσεων ποὺ ἔλαβεν ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ὅτι θ' ἀποζημιώσῃ τὰς ζημίας ποὺ θὰ ἐπροξενοῦσαν τὰ γερμανικὰ στρατεύματα, καὶ ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ὅτι θ' ἀποζημιώσῃ τὰς ζημίας ποὺ θὰ ἐπροξενοῦσαν τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα.

Ὅτι διὰ τῆς νότας αὐτῆς κατεπατήθη ἡ ἑλληνικὴ κυριαρχία, οὐδεμία χωρεῖ ἀμφιβολία, ἀφοῦ συνεπείᾳ αὐτῆς ἐγκατεστάθη στρατιωτικὴ διοίκησις τῶν συμμάχων εἰς τὰ ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενα μέρη.

Ἀλλὰ ποῖος πταίει διὰ τοῦτο; Ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἐπέτρεπε νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ πολιτικὴ τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεως, ἡ ὁποία, ἐπαναλαμβάνω, εἶχεν ἀναλάβει πάλιν τὴν ἀρχὴν κατόπιν προσφάτου ἐτυμηγορίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἐσπεύδομεν εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων, ἔχοντες συναγωνιστάς μας τοὺς Ἀγγλογάλλους, ἠμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ ὁ κ. Μεταξᾶς ὅτι θὰ κατεπατεῖτο ἡ ἑλληνικὴ κυριαρχία καὶ «θὰ κατελύετο ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους;» Μήπως φαντάζεται ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅτι ἡ παρουσία ἑκατομμυρίου ἀγγλικῶν στρατευμάτων ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον, «κατέλυσε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Γαλλίας» ἢ καὶ ἁπλῶς κατεπάτησε τὴν γαλλικὴν κυριαρχίαν; Ἀλλὰ ἂν τοιοῦτον τι ἐφαντάζετο ὁ κ. Μεταξᾶς, ἡ συζήτησις θὰ ἀπέβαινεν ἄχαρις. Ὁ κ. Μεταξᾶς ὅμως, μὲ κατηγορεῖ καὶ διότι ἀνεγνώρισα τὴν προβαλλομένην ὑπ' αὐτοῦ κατάλυσιν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Δὲν ἐννοῶ ποῦ ἀκριβῶς στηρίζεται ἡ κατηγορία αὕτη. Μήπως ἰσχυρίζεται ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅτι τὸ βασιλικὸν καθεστώς, μετὰ τὴν κοινοποίησιν τῆς νότας τῶν δυνάμεων, ἀπηυθύνθη πρός με, διὰ νὰ ζητήσῃ νὰ ἐξετάσωμεν ἀπὸ κοινοῦ τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων ἠδύνατο νὰ προληφθῇ ὁ κίνδυνος τῆς καταλύσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἤ, διὰ ν' ἀκριβολογήσωμεν περισσότερον, ὁ κίνδυνος τῆς καταπατήσεως καὶ τοῦ κουρελιασμοῦ τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας; Δὲν ὑποθέτω νὰ μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη,

ὅταν βεβαιώνω, ὅτι τοιαύτη πρόσκλησις οὐδέποτε μοῦ ἔγινε. Ἐὰν μοῦ ἐγίνετο, θὰ ἔλεγα εἰς τοὺς ἀσκοῦντας τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν ὅτι μία ὁδὸς σωτηρίας ὑπάρχει. Νὰ ταχθῶμεν μὲ τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως καὶ τοὺς παλαιοὺς συμμάχους μας Σέρβους, διὰ νὰ νικήσωμεν τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς συμμάχους των. Θὰ ἐξηγοῦσα εἰς αὐτούς, ὅτι εἰς ὃ σημεῖον περιῆλθον τὰ πράγματα, ὤφειλεν ὁ βασιλεὺς νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν γυναικαδέλφόν του, ὅτι ἔκαμε μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅ,τι ἠμπόρεσε διὰ νὰ τοῦ φανῇ χρήσιμος, ἀλλ' ὅτι τοῦ λοιποῦ εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀποβλέψῃ εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ, καλῶς ἐννοούμενα, συμφέροντα. Θὰ προσέθετα, ὅτι τοῦτο ὤφειλε νὰ πράξῃ ὁ βασιλεὺς καὶ μὲ τὸν κίνδυνον νὰ τὰ χαλάσῃ μὲ τὸν Κάϊζερ «εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα».

Ἀλλ' ὁ κ. Μεταξᾶς ἴσως ἔχει τὴν ἀξίωσιν, ὅτι ἐγὼ ὤφειλα νὰ λάβω τὴν πρωτοβουλίαν νὰ ζητήσω νὰ ἴδω τὸν βασιλέα καὶ νὰ τοῦ εἴπω: «Βλέπω ὅτι ἕνεκα τῆς γερμανοβουλγαρικῆς εἰσβολῆς εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, αἱ δυνάμεις ζητοῦν ν' ἀποστρατευθῇ ὁ ἑλληνικὸς στρατός. Τοῦτο ἀποτελεῖ καταπάτησιν τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας καὶ εἶμαι ἕτοιμος νὰ συμπράξω μὲ τὴν κυβέρνησίν σου, ὅπως διαμαρτυρηθῶμεν κατὰ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης καὶ διατηρήσωμεν μέχρι τέλους ἐπιστρατευμένον τὸν στρατόν μας».

Ἀλλ' ἐγὼ ἤμην πολιτικὸς ἀνήρ, γνωρίζων τί θέλω καὶ τί συμφέρει εἰς τὴν χώραν μου. Ἐθεωροῦσα δὲ τὴν διατήρησιν τῆς ἐπιστρατεύσεως ἐπὶ τόσους μῆνας, ὡς ἐκδήλωσιν ἀθεραπεύτου παραφροσύνης τῶν κυβερνητῶν μας, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς διατηρήσεώς της ἐξήντλουν οἰκονομικῶς τὴν χώραν καὶ κατεπόνουν τὴν ψυχὴν τοῦ στρατοῦ μας, ἐφ' ὅσον δὲν ἦτο ἐκδήλωσις σατανικοῦ σχεδίου των, ὅπως δηλητηριάσουν ἐναντίον μου τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν καὶ κάμψουν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα. Πῶς ἦτο λοιπὸν δυνατὸν ν' ἀκολουθήσω τοιαύτην πολιτικήν, ἐὰν τοιαύτην ὑποστηρίζει ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσω; Ἀλλὰ ἡ προσπάθεια τῶν ἀκολουθούντων τὴν βασιλικὴν πολιτικήν, ὅπως ἐξυπηρετήσουν τὰ συμφέροντα τῆς Γερμανίας, θυσιάζοντες τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος, τοὺς εἶχε λοιπὸν τυφλώσει εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε ἡ τύφλωσις νὰ συνεχίζεται καὶ σήμερον καὶ νὰ πιστεύῃ ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅτι ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ ἐμφανισθῇ τότε ὁλόκληρος ἡ Ἑλλὰς ὡς ἀλληλέγγυος τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς; Διότι διὰ νὰ ἦτο σοβαρὰ ἡ ἐμφάνισις κοινοῦ μετώπου ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐναντίον τῆς Ἀντάντ, ἔπρεπε νὰ εἴμεθα ἀποφασισμένοι, ἀρνούμενοι νὰ συμμορφωθῶμεν μὲ τὴν τελεσιγραφικὴν διακοίνωσιν τῶν δυνάμεων, νὰ φθάσωμεν ἐν ἀνάγκῃ καὶ μέχρις ἐνόπλου συγκρούσεως. Ἐρωτῶ τὸν κ. Μεταξᾶν: «ἡ τύφλωσις τῶν ἀσκούντων τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν διὰ τὰς ἀποτυχίας, εἰς τὰς ὁποίας τοὺς εἶχεν ὁδηγήσει αὕτη, ἦτο πλέον τόσον πλήρης, ὥστε ἦσαν ἕτοιμοι, ἂν παρεφρονοῦμεν καὶ ἡμεῖς, διὰ ν' ἀποτελέσωμεν κοινὸν μετ' αὐτῶν μέτωπον, νὰ φθάσουν μέχρις ἐνόπλου συγκρούσεως μὲ τὴν Ἀντάντ;».

Μὴ δυνάμενος νὰ πιστεύσω ὅτι ἡ τύφλωσίς των ἔφθανεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, παραλείπω νὰ ἐξετάσω σήμερον τὰς συνεπείας μιᾶς τόσον παράφρονος πολιτικῆς, μέχρις ὅτου τοὐλάχιστον ὁ κ. Μεταξᾶς δηλώσῃ ὅτι πράγματι τοιαύτην πολιτικὴν ἐθεώρει τότε ὅτι ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσωμεν.

Ἀλλ' ἴσως ὁ κ. Μεταξᾶς μᾶς εἴπῃ ὅτι δὲν θεωρεῖ μὲν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀκολουθηθῇ τοιαύτη πολιτική, φρονεῖ ὅμως ὅτι, μόλις ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ ὡδήγησεν εἰς τοιαύτην ἀποτυχίαν, ἔπρεπεν ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ ταχθῶμεν πέριξ «τοῦ βασιλέως μας», διὰ νὰ γίνωμεν ἀλληλέγγυοι μὲ τὴν πολιτικήν του, καὶ νὰ ἐξαναγκάσωμεν τοιουτοτρόπως τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως, νὰ δεικνύουν περισσότερον εὐλάβειαν πρὸς τὴν βασιλικὴν κυβέρνησιν τοῦ κ. Σκουλούδη.

Μήπως εἶναι αὐτὴ πραγματικῶς ἡ γνώμη τοῦ κ. Μεταξᾶ; Ἀλλά, διὰ νὰ ἠκολουθοῦμεν τοιαύτην πολιτικήν, ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν δύο προϋποθέσεις ἐξ ἴσου ἀδύνατοι, καὶ ἡ μία ὅσον καὶ ἡ ἄλλη. Ἡ πρώτη προϋπόθεσις εἶναι, ὅτι οἱ φιλελεύθεροι ἔπρεπε νὰ εἴμεθα μοναρχικοί, πιστεύοντες ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀνάσσει ἐλέῳ Θεοῦ, καὶ ὅτι πρὸς τὰ κελεύσματά του «εἰς τοιαύτας μάλιστα ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας πρόκειται περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἔθνους, ὅλοι ὀφείλομεν τυφλὴν ὑποταγήν». Ἀλλά, εὐτυχῶς ἢ ἀτυχῶς, δὲν εἴχαμεν γεννηθῆ οὔτε ἀνατραφῆ οἱ φιλελεύθεροι μὲ τοιαῦτα αἰσθήματα μοναρχισμοῦ. Ἡ δευτέρα προϋπόθεσις εἶναι, ὅτι ἔπρεπε νὰ εἴμεθα ἐξ ἴσου τυφλοὶ μὲ τοὺς ἀντιπάλους μας, ὥστε νὰ μὴ ἀντιλαμβανώμεθα ὅτι, καθιστῶντες ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀλληλέγγυον τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς, ἐξεθέταμεν εἰς τὸν πλέον σοβαρὸν κίνδυνον τὴν κυριαρχίαν μας ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας. Μία τοιαύτη παράφρων πολιτική, υἱοθετουμένη ἐκ μέρους μας, ἐνῷ θὰ ἠπείλει τὰς μεγαλυτέρας διὰ τὴν Ἑλλάδα καταστροφάς, ἕνα μόνον θὰ ἐξησφάλιζε διὰ τοὺς ἀντιπάλους μας ἀντάλλαγμα, ὅτι, ἐπερχομένων τῶν καταστροφῶν, δὲν θὰ εἴχαμεν δικαίωμα νὰ ζητοῦμε λόγον δι' αὐτὰς ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς συμβούλους του. Ἀλλὰ μήπως καὶ τότε φαντάζονται, ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐζητεῖτο λόγος ἀπὸ τὸ ἔθνος; Μήπως ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος, ὁ ὁποῖος παρασυρθεὶς εἰς τὸν πόλεμον ἀπὸ τοὺς στρατιωτικοὺς συμβούλους του καὶ ἀπὸ τὴν ἐπὶ ἔτη μακρὰ ἀκράτειαν τῆς γλώσσης του, ἠλαύνετο ἐν τούτοις ἀπὸ τὸν σκοπὸν νὰ θέσῃ τὴν Γερμανίαν über alles, εἶχε δὲ χειροκροτοῦντα ὅλον τὸν γερμανικὸν λαὸν κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου, δὲν ἐξέπεσεν ἐπὶ τέλους τοῦ θρόνου καὶ μετὰ πάροδον 16 ὅλων ἐτῶν κανεὶς ἐν Γερμανίᾳ δὲν σκέπτεται νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς αὐτόν;

Οἱ σύμμαχοι ἐζήτουν καὶ ἐπέβαλλον τὴν διατήρησιν τῆς ἐπιστρατεύσεως

ΤΟ 22ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 12 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΥΠΕΣΧΕΘΗΜΕΝ ΝΑ ΦΕΡΩΜΕΝ ΕΙΣ ΤΟΝ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΝ ἀποδείξεις ὅτι ἡ

Ἀντὰντ ἐπεθύμει τὴν διατήρησιν τῆς ἐπιστρατεύσεώς μας, καὶ τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἐπεθύμει τοῦτο.

Περὶ τὴν 6ην Νοεμβρίου 1915 ἡ δύναμις τῶν Ἀγγλογάλλων μαχίμων καὶ μὴ μαχίμων ἡ ἀποβιβασθεῖσα εἰς Θεσσαλονίκην ἀνήρχετο εἰς 60.000 ἄνδρας. Περὶ αὐτούς, καὶ ἰδίως εἰς τὰ πλευρά των, ἦτο συγκεντρωμένον τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ περαιτέρω συγκέντρωσις ἀνεκόπη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τῆς Θεσσαλονίκης ὑπῆρχον ἑλληνικαὶ καὶ συμμαχικαὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαί. Τὸ στρατηγεῖον τῶν συμμάχων, διέτασσε καθημερινῶς τὴν κατάληψιν σημείων, πολλάκις ἄνευ ἀνάγκης, π.χ. τοῦ Καρὰ Μπουρνοῦ, ἀπειλῆσαν μάλιστα καὶ βομβαρδισμὸν τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς φρουρᾶς. Διαρκεῖς προστριβαὶ καὶ παράπονα καὶ διαμαρτυρίαι διὰ τὴν χρῆσιν τῶν τηλεγράφων καὶ σιδηροδρόμων. Ἡ ἐν Ἀθήναις ραδιουργία ἐξηρέθιζε περισσότερον τοὺς πρέσβεις τῶν συμμάχων καὶ τὰς κυβερνήσεις των, καθημερινῶς, ἐναντίον τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ βασιλέως, ὅτι ἐπίτηδες δυσκολεύουσι τοὺς συμμάχους, ὅτι τοὺς δολιεύονται, ὅτι ἐπιζητοῦν τὴν καταστροφήν των κλπ.

Τί ἁπλούστερον, παρὰ αἱ σύμμαχοι δυνάμεις νὰ ζητήσουν τὴν ἄμεσον ἀποστράτευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκκένωσιν τῆς Μακεδονίας.

Καὶ ὅμως δὲν ἐζήτησαν τοῦτο. Κάθε ἄλλο!

Τὴν 11ην Νοεμβρίου, μετὰ ἀπειλὰς ἀποκλεισμοῦ, βομβαρδισμοῦ κτλ. αἱ κυβερνήσεις τῶν συμμάχων διὰ τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβεών των, ἐζήτησαν τὰ ἑξῆς:

«1ον) Ἀποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς πόλεως τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν περιχώρων της.

2ον) Πλήρη καὶ ἐλευθέραν διάθεσιν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν ὁδῶν ὑπὸ τῶν συμμάχων, μέχρι τῶν συνόρων καὶ ἰδίως πρὸς Κρίβολακ καὶ Μοναστήριον, καὶ ἐλευθερίαν ὀργανώσεως ἀμυντικῆς πέριξ τῆς Θεσσαλονίκης.

3ον) Ἐλευθερίαν ἐνεργείας κατὰ θάλασσαν, δηλαδὴ δικαίωμα νηοψίας ἐπὶ παντὸς πλοίου καὶ πλοιαρίου, ἐντὸς τῶν χωρικῶν ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀναζητῶσι καὶ καταστρέφωσι τὰ ἐχθρικὰ ὑποβρύχια καὶ τὰς βάσεις ἀνεφοδιασμοῦ των ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀκτῶν».

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τὰ ἀπεδέχθη ὅλα. Τὸ τί ἐστοίχισεν ὁ τελευταῖος ὅρος εἰς τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνας κατοίκους τῶν παραλίων, ἃς τὸ διηγηθῶσιν οἱ ὑποστάντες τὰ πάνδεινα παλαιότεροι πρὸς τὰς νεωτέρας κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων, εἰς τὰς ὁποίας θέλει ὁ κ. Βενιζέλος νὰ διδάξῃ ἱστορίαν.

Ἀλλὰ ἔπρεπε καὶ νὰ ἐφαρμοσθῶσιν οἱ ὅροι οὗτοι, οἱ ὁποῖοι ἂν ἐφηρμόζοντο, θὰ καθίστων ἀδύνατον τὴν διατήρησιν τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ τὴν διαμονὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν Μακεδονίᾳ. Δὲν ἔλειψεν ὁ ἀείμνηστος Σκουλούδης νὰ καταστήσῃ τοῦτο γνωστὸν εἰς τοὺς συμμάχους ἤδη ἀπὸ τῆς 7ης Νοεμβρίου διὰ διακοινώσεώς του, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατέληγεν ὡς ἑξῆς:

«Ἀλλὰ ἀπέναντι τῆς καθαρῶς ἐχθρικῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα στάσεως τῶν συμμάχων δυνάμεων, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἔβλεπεν αὐτὴν ἠναγκασμένην, ἢ νὰ διατάξῃ τὴν ἀποχώρησιν τῶν στρατευμάτων της ἢ νὰ ἐξετάσῃ ἐὰν θὰ ἦτο σύμφωνον πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου νὰ προβῇ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀποστράτευσιν, ἀφίνουσα εἰς τὰς συμμάχους δυνάμεις πᾶσαν τὴν εὐθύνην τῶν γεγονότων, ἅτινα ἠδύναντο ἐντεῦθεν νὰ ἐπακολουθήσωσι».

Τὸ φυσικώτερον νὰ ἀπήντων αἱ δυνάμεις: Ἀποστρατευθῆτε καὶ πηγαίνετε στὸ καλό! Ἀλλὰ κάθε ἄλλο!

Μετὰ τὴν ἀποδοχὴν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος τῶν ἀνωτέρω ὅρων, οἵτινες μοιραίως θὰ ἦγον εἰς τὴν ἀποστράτευσιν, ὁ μακαρίτης Σκουλούδης ματαίως ἐζήτει ἀπὸ τὰς δυνάμεις νὰ διατάξωσι τὰς στρατιωτικάς των ἀρχάς, ὅπως συνεννοηθῶσι μετὰ τῶν ἡμετέρων στρατιωτικῶν ἀρχῶν πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ὅρων τούτων καὶ διώρισε μάλιστα τὸν (τότε ἀντισυνταγματάρχην τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου) κ. Πάλην ὅπως μεταβῇ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ καθορίσῃ μετὰ τῶν στρατηγῶν τῶν συμμάχων τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀνωτέρω ὅρων. Ἀλλὰ ἀπάντησις εἰς τοῦτο ἀπὸ τὰς συμμάχους δυνάμεις δὲν ἤρχετο. Οἱ ἐν Ἀθήναις πρέσβεις τότε ἀνέλαβον ὑπ' εὐθύνην των νὰ ἐγκρίνωσι τὴν ἀποστολὴν τοῦ κ. Πάλη εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς διαπραγμάτευσιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ὁ λόρδος Κίτσενερ, ὅστις ἔσχεν ἐπανειλημμένας συνεντεύξεις μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ μακαρίτου Σκουλούδη. Κατὰ μίαν συνομιλίαν του μετὰ τοῦ τελευταίου γενομένην τὴν 7ην Νοεμβρίου, καὶ τὴν ὁποίαν ἐκθέτει ἐν ὅλῃ τῇ λεπτομερείᾳ ὁ μακαρίτης Σκουλούδης ἐν ἐγγράφῳ του κατατειθεμένῳ ἔκτοτε ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, ἐγένετο μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ ἑξῆς χαρακτηριστικὸς διάλογος.

Τὸν λόρδον Κίτσενερ ὁμιλοῦντα περὶ τῆς ἐπιθυμίας τῶν συμμάχων νὰ ἔχουν ἐν Μακεδονίᾳ ἐλευθερίαν κινήσεως καὶ ἐνεργείας, διακόπτει ὁ Σκουλούδης καὶ τοῦ ἀνακοινώνει τὴν διακοίνωσίν του πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς ἰδίας ἡμέρας, τὴν ὁποίαν προαναφέραμεν καὶ ἥτις κατέληγε μὲ τὴν δήλωσιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὅτι κατ' ἀνάγκην θὰ σκεφθῇ περὶ ἐκκενώσεως τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἀποστρατεύσεώς του. Ἐκεῖ διακόπτει ὁ Κίτσενερ καὶ ἀπαντῶν εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο, λέγει εἰς τὸν Σκουλούδην, ὅτι ὅσον ἀφορᾷ εἰς μερικὴν τινὰ ἀποστράτευσιν ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ λάβῃ οἵαν τὴν συμφέρει ἀπόφασιν, ἀλλὰ ὄχι προκειμένου περὶ γενικῆς ἀποστρατεύσεως, ἡ ὁποία φρονεῖ ὅτι δὲν συμφέρει εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἤδη προκειμένου νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ κ. Πάλης εἰς Θεσσαλονίκην ἡ κυβέρνησις τοῦ ἔδωκε τὰς ἑξῆς ὁδηγίας, ἐγγράφους, ὅπως τὰς ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του διὰ τὰς διαπραγματεύσεις του μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν συμμάχων στρατῶν (παραλαμβάνομεν ταύτας ἐκ τοῦ σχετικοῦ ἐγγράφου):

«Κατὰ τὴν μετὰ τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν συνεννόησιν ὁ ἀντισυνταγματάρχης Πάλης δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν:

α) Κατ' οὐδένα λόγον θὰ γίνωσιν ἀποδεκταὶ αἰτήσεις τοιαῦται, ὧν ἡ

παροχὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔξοδος τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος. (Καὶ ἕπονται ποῖαι εἶναι αὐταί).

β) Ἐν περιπτώσει ὑποχωρήσεως τῶν ἀγγλογάλλων ἐντεῦθεν τῶν ἑλληνικῶν συνόρων, ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ ἀποχωρήσῃ ἐκ τῶν κατὰ τὴν κρίσιν του πιθανῶν πεδίων ἀγῶνος, οὐδόλως ἐπεμβαίνων εἰς τούτους καὶ τὰς συνεπείας αὐτῶν.

γ) Ἐὰν τεθῇ ζήτημα πλήρους ἐκκενώσεως τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, θὰ ἀπορριφθῇ τοῦτο.

δ) Αἱ ἀγγλογαλλικαὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ δύνανται νὰ ζητήσωσι παροχὴν εὐκολιῶν γνωρίζουσαι τὸν σκοπόν, ὃν αἱ εὐκολίαι αὗται προτίθενται, ἀλλ' ὁ καθορισμὸς τῶν μέσων δι' ὧν θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ παροχὴ τῆς αἰτουμένης εὐκολίας, ἂν αὕτη ἐγκριθῇ, ἀπόκειται εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχήν.

ε) Τὸ ζήτημα τῆς παραδόσεως ἢ ἀσφαλίσεως τοῦ Καραμπουρνοῦ οὔτε κἂν νὰ συζητηθῇ.

Προσπάθεια τῶν Ἀγγλογαλλικῶν ἀρχῶν πρὸς ἐπιβολὴν μέτρων ἀπαραδέκτων ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως θὰ ἐπιφέρῃ ἔντονον διαμαρτυρίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀποστράτευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ».

Τὴν 26ην Νοεμβρίου ἐγένετο ἡ πρώτη σύσκεψις τῶν συμμάχων στρατηγῶν μετὰ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Πάλη. Κατὰ ταύτην εὐθὺς ἀμέσως ὁ ἀντισυνταγματάρχης Πάλης ἔφερεν εἰς γνῶσιν τῶν ξένων στρατηγῶν τὰς ἀνωτέρω ὁδηγίας, τονίσας τὴν τελευταίαν παράγραφον περὶ ἀποστρατεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ τότε μετὰ συζήτησιν ἐπὶ λεπτομερειῶν ἐγένοντο οἱ ὅροι τῆς Ἑλλάδος δεκτοί, οἱ ὁποῖοι ὅροι ἦσαν ἐντελῶς ἀντίθετοι πρὸς τοὺς διατυπωθέντας ἐν τῷ τελεσιγράφῳ τῆς Ἀντὰντ τῆς 11ης Νοεμβρίου.

Διατί; Διότι ἂν δὲν ἐγίνοντο δεκτοί, θὰ ἐπηκολούθει η ἀποστράτευσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Σύγχρόνως σχεδὸν τὴν 27ην Νοεμβρίου οἱ τέσσαρες πρέσβεις τῆς Ἀντὰντ ἐπισκέπτονται τὸν μακαρίτην Σκουλούδην. Τῷ ἀνακοινοῦσι κατ' ἐντολὴν τῶν Κυβερνήσεών των ὅτι δέχονται τοὺς ὅρους τοῦ βασιλέως, καὶ φθάνουσιν συμφωνοῦντες ἐπὶ τῶν ἑξῆς, τὰ ὁποῖα καὶ ἐτηλεγραφήθησαν εἰς τὰς ἑλληνικὰς πρεσβείας τὴν ἰδίαν ἡμέραν.

1ον) Ἡ Θεσσαλονίκη δὲν θὰ ἐκκενωθῇ ἐντελῶς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἡ ἐκεῖ διαμένουσα ἑλληνικὴ μεραρχία θὰ ἐξακολουθήσῃ παραμένουσα.

2ον) Ἐὰν τὸ προσωπικὸν τῶν σιδηροδρόμων δὲν εἶναι ἐπαρκές, ἡ Ἑλλὰς θὰ τὸ αὐξήσῃ εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀσφαλίσῃ τὸ μέγιστον τῆς ἀποδόσεως, ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν θὰ δεχθῇ ὑπαλλήλους ξένους.

3ον) Ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ ἀντιταχθῇ διὰ τῆς βίας εἰς τὰς ὀχυρωματικὰς ἐργασίας τῶν συμμάχων, ἢ εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάληψιν ὀχυρῶν σημείων, ἀλλὰ θὰ διατυπώσῃ τὴν πλέον ἔντονον διαμαρτυρίαν καὶ ταύτην πραγματικὴν καὶ οὐχὶ μόνον διὰ τὸν τύπον. (Προφανῶς εἶχαν ὑπ' ὄψιν τὴν διαμαρτυρίαν τοῦ κ. Βενιζέλου διὰ τὴν ἀπόβασιν, ἡ ὁποία ἔγινε διὰ τὸν τύπον).

4ον) Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα ἐπέσυρον τὸν πόλεμον ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα θὰ ἀπεσύροντο, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀφήσουν εἰς τὰ δύο ἀνταγωνιζόμενα μέρη τὸ πεδίον ἐλεύθερον διὰ νὰ ἐξαντλήσουν τὴν κατ' ἀλλήλων πάλην των.

5ον) Ἡ Ἑλλὰς δὲν δέχεται οὐδεμίαν συζήτησιν περὶ τοῦ Καραμπουρνοῦ, ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς ἔδωσε τὸν λόγον του ὅτι οὐδέποτε θὰ γίνῃ χρῆσις τοῦ φρουρίου τούτου, ἢ τοῦ ἔναντι αὐτοῦ πυροβολείου, κατὰ τῶν συμμαχικῶν στρατῶν».

Ὥστε οἱ ὅροι τοῦ τελεσιγράφου τῶν συμμάχων τῆς 11ης Νοεμβρίου ἀνετράπησαν καὶ ἐγένοντο δεκτοὶ οἱ ὅροι τοῦ βασιλέως. Διατί; Διότι τὴν 7ην Νοεμβρίου ὁ μακαρίτης Σκουλούδης εἰδοποίησε τοὺς συμμάχους ὅτι ἂν ἐπέμενον ἐπὶ τῶν ὅρων των θὰ ἐπηκολούθει ἡ ἀποστράτευσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μὲ ὅλας αὐτῆς τὰς συνεπείας διὰ τοὺς συμμάχους.

Διατί ἐπέμενον τόσον οἱ σύμμαχοι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν παραμονήν του ἐν Μακεδονίᾳ;

Τὸ λέγει ὁ Ἄγγλος στρατιωτικὸς ἀκόλουθος συνταγματάρχης Κάνιγγαμ τὴν 23ην Νοεμβρίου εὑρισκόμενος ἐν Θεσσαλονίκῃ εἰς τὸν στρατηγὸν Μοσχόπουλον.

«Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς σώζει καὶ σταθεροποιεῖ τὴν ἀσφάλειαν τῶν πλευρῶν καὶ τῶν νώτων τῶν συμμάχων. Καὶ οὗτοι δὲν ἐννοοῦν νὰ φύγῃ οὔτε ἕνας Ἕλλην στρατιώτης ἐκ Μακεδονίας». Στ. Σκουλούδη. Σημειώσεις, σελὶς 46. Ἀθῆναι.

Φαντάζεται κανεὶς τί θὰ ἐπηκολούθει ἐὰν τὰ μέσα Νοεμβρίου 1915 ἀπεστρατεύετο ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ἀπεσύρετο ἐκ Μακεδονίας καὶ ἄφινε τὰς 60.000 Ἀγγλογάλλων (μαχίμους καὶ μὴ μαχίμους), ἀκόμη ἀνοργανώτους ἀπέναντι τοῦ νικήσαντος τοὺς Σέρβους αὐστρογερμανικοῦ καὶ βουλγαρικοῦ στρατοῦ;

Οὔτε ἡ πρώτη μερικὴ εἰσβολὴ τῶν Γερμανῶν καὶ Βουλγάρων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, τὸν Μάϊον 1916 θὰ ἐλάμβανε χώραν ἐὰν ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ δὲν ἐπεξέτεινε ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμόνος δι' ἐλαφρῶν φαλάγγων ὄπισθεν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὰς κινήσεις του ματαίως καὶ ἀσκόπως.

Οὔτε ἡ δευτέρα γενικὴ εἰσβολὴ τῶν Γερμανῶν καὶ Βουλγάρων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον τοῦ 1916 θὰ ἐλάμβανε χώραν ἐὰν δὲν ἀπεστρατεύετο ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατόπιν ἀπαιτήσεως τῶν συμμάχων διὰ τῆς νότας τῆς 8/21 Ἰουνίου ἀπελπισθέντων πλέον ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ παρασύρωσι τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ βασιλέως εἰς πόλεμον.

Ὁ κ. Ζαΐμης κληθεὶς κατὰ τὴν δίκην Σκουλούδη ὡς μάρτυς κατέθεσε τὴν 4ην Φεβρουαρίου 1919 τὰ ἑξῆς:

«Ὅταν ἀνέλαβα τὴν κυβέρνησιν τὴν 8/21 Ἰουνίου 1916 ἐσκέφθην ὅτι

ὠφείλαμεν ἢ νὰ δεχθῶμεν τὴν νόταν τῶν συμμάχων, ὅπως ἦτο, καὶ νὰ ἀποστρατεύσωμεν, ὁπότε ἐτρέχαμεν τὸν κίνδυνον νὰ γίνῃ εἰσβολὴ εἰς τὸ ἔδαφός μας, γυμνὸν στρατοῦ, ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἢ νὰ μὴ δεχθῶμεν τὴν νόταν τῶν συμμάχων καὶ νὰ ἔλθωμεν εἰς ρῆξιν πρὸς αὐτούς. Ἐὰν ἐδεχόμην τὴν δευτέραν λύσιν θὰ ἦτο αὕτη καταστροφὴ διὰ τὴν χώραν. Διὰ τοῦτο ἐξέλεξα τὴν πρώτην. Ἐπροτίμησα τὸν ἐνδεχόμενον κίνδυνον βουλγαρικῆς εἰσβολῆς, μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ Ἀντάντ, θὰ ἐθεώρει ἑαυτὴν ἠθικῶς ὑπεχρεωμένην νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ ἔδαφός μας».

Θὰ μὲ ἐρωτήσουν οἱ ἀναγνῶσται μας. Δὲν θὰ ἦτο ἴσως προτιμότερον νὰ ἀποστρατεύσῃ ἡ Ἑλλὰς τὸν Νοέμβριον τοῦ 1915 ἀφίνουσα τοὺς συμμάχους εἰς τὴν τύχην των; Αὐτό, ἂς τὸ κρίνῃ μίαν ἡμέραν ἡ ἱστορία. Ἀλλὰ ὁ βασιλεὺς τότε, διατηρήσας τὴν ἐπιστράτευσιν ἀπέβλεψε, πρῶτον μὲν νὰ περιορίσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν τὸ πεδίον τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἀγῶνος εἰς τὸ ἐλάχιστον. Ἔπειτα δὲ νὰ ἀφήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα μίαν θύραν ἀνοικτὴν πρὸς ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῆς Ἀντάντ, ἐὰν αἱ περιστάσεις παρουσιάζοντο εὐμενέστεραι. Ὁπωσδήποτε ὅμως καὶ ἂν κρίνουν οἱ μέλλοντες ἱστορικοὶ τὴν ἐνέργειαν ταύτην, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν θὰ ἀρνηθῇ ὅτι ὁ βασιλεὺς προσέφερε μεγίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ἀντάντ, τῆς ὁποίας ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ στρατὸς εἰς αὐτὸν ὀφείλει τὴν σωτηρίαν του.

Καὶ ὁ κ. Βενιζέλος φωνάζει ὅτι διετηρήθη ἡ ἐπιστράτευσις διὰ νὰ δωροδοκήσῃ ὁ βασιλεὺς τοὺς ἀξιωματικοὺς διὰ τῆς χορηγίας εἰς αὐτοὺς διπλοῦ μισθοῦ! Πόσον μικρὰ καὶ ταπεινὰ βλέπει τὰ πράγματα ὁ κ. Βενιζέλος! Ἀκόμη δὲν ἔμαθε νὰ κρίνῃ τοὺς ἀντιπάλους του! Ἀκόμη δὲν ἔμαθε τί ἦσαν οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ 1914 καὶ 1915, οἱ μείναντες πιστοὶ εἰς τὸν βασιλέα, δηλαδὴ ἡ μεγίστη πλειονότης τοῦ σώματος τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν! Δὲν τοὺς ἔμαθε ἀκόμη τοὺς ἀξιωματικοὺς αὐτούς, τοὺς ὁποίους κατεδίωξεν, ἀπέταξε, περιώρισεν εἰς νήσους, ἐξώρισε, ἐτυφέκισε, κατέστρεψεν αὐτοὺς καὶ τὰς οἰκογενείας των, ποὺ ἔπαθαν τὰ πάνδεινα, καὶ ἐστερήθησαν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου των, χωρὶς νὰ κάμψῃ αὐτὸς ποτὲ τὸ φρόνημά των; Δὲν θέλομεν οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον νὰ μειώσωμεν τοὺς ἄλλους ἀξιωματικούς, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθησαν καὶ ἀκολουθοῦν τὸν κ. Βενιζέλον, ἀλλὰ φαντάζεται ὁ κ. Βενιζέλος, ὅτι ἠδύνατο οἱοσδήποτε νὰ ἐξαγοράσῃ τοὺς ὀνομασθέντας ἀντιβενιζελικοὺς ἀξιωματικοὺς μὲ οἱανδήποτε τιμήν; Εἰς ποίαν τύφλωσιν εὑρίσκεται ἀκόμη!

Ἰδοὺ ποῦ ἔφερε τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀπόβασις τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην! Ἐνῷ δὲν προσέφερεν ἕνεκα τοῦ ὀλιγαρίθμου κατ' ἀρχάς, βραδέως μεταφερομένου καὶ βραδέως ὀργανουμένου ξένου στρατοῦ σχεδὸν οὐδεμίαν βοήθειαν ὅπως ἡ Ἑλλὰς ἐπέμβῃ ὑπὲρ τῆς Σερβίας, προὐκάλεσε τὴν ἀναγκαστικὴν διατήρησιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστρατεύσεως, τὰς προστριβὰς μὲ τοὺς συμμάχους καί, βοηθοῦντος καὶ τοῦ κ. Βενιζέλου, τὴν ἔχθραν των, τὴν μεταβολὴν τῆς Μακεδονίας εἰς πεδίον πολέμου, τὴν εἰσβολὴν τῶν Γερμανοβουλγάρων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, τὰς ἐκ τούτου ὑπὸ ἀμφοτέρων τῶν ἀνταγωνιζομένων ξένων στρατῶν δηώσεις καὶ καταστροφάς.

Ποῖος προεκάλεσε τὴν ἀπόβασιν ταύτην τῶν συμμάχων εἰς Θεσσαλονίκην, καὶ ἐπέφερεν ὅλας αὐτὰς τὰς φοβερὰς συνεπείας; Ὁ κ. Βενιζέλος! Σᾶς τὸ ἀπεδείξαμεν ἐν πλάτει καὶ δι' ἐπισήμων ἐγγράφων. Οὐδὲ ὑπάρχει διὰ τὴν πρᾶξιν του ταύτην οὐδεμία δικαιολογία.

Τὸν διχασμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τὸν ἐπρωτοστάτησεν ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ

ΤΟ 23ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΑΛΛΗ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΔΙΧΑΣΜΟΥ, κατὰ τὸν κ. Μεταξᾶν, εἶναι τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ διχασμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους εἰς δύο καὶ ὁ ἀκήρυκτος πόλεμος τοῦ κράτους τῆς Θεσσαλονίκης ἐναντίον τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν, τηρουμένου δεσμίου ὑπὸ τῶν ξένων στρατῶν καὶ στόλων.

Ἀλλὰ ποῖος λοιπὸν εἶναι ὑπαίτιος διὰ τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸν διχασμὸν τοῦ κράτους εἰς δύο; Τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἢ ἡ βασιλικὴ πολιτική;

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915, ὅτε τὸ πρῶτον διεφώνησε πρὸς τὸν ὑπεύθυνον κυβερνήτην, ὁ βασιλεὺς δὲν ἠμποροῦσε καλοπίστως νὰ πιστεύῃ ὅτι ὁ λαὸς εὑρίσκετο εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὴν κυβέρνησίν του. Εἶχε περὶ τούτου τὴν ἐγκυροτάτην μαρτυρίαν ὅλων τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἄλλων πολιτικῶν κομμάτων, οἱ ὁποῖοι, κληθέντες εἰς συμβούλιον τοῦ στέμματος, ἐτάχθησαν ἄνευ ἐνδοιασμοῦ ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς μου. Εἶχε πρὸ πάντων τὴν μαρτυρίαν τοῦ μακαρίτου Θεοτόκη, ὁ ὁποῖος, δηλῶν ὅτι εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν πολιτικήν μου, διότι ἤδη πρὸ τοῦ πολέμου εἶχε κηρυχθῇ ὑπὲρ πολιτικῆς προσεγγίσεως μὲ τὴν Γερμανίαν, προσέθεσεν ὅμως ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσῃ ὁ βασιλεὺς ὅτι, καλούμενος ὑπ' αὐτοῦ ν' ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς πολιτικῆς του, θὰ ἐδέχετο, διότι γνωρίζει ὅτι ἡ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ ἀκολουθεῖ τὸν κ. Βενιζέλον καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον συνιστᾷ εἰς τὸν βασιλέα ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἰδικήν μου πολιτικήν.

Ἐν τούτοις ὁ βασιλεύς, ἀπέναντι τῆς ὁμοφωνίας αὐτῆς ὅλων ἐκείνων ποὺ εἶχαν διοικήσει μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὴν Ἑλλάδα, ἠκολούθησε προσωπικὴν καθαρῶς πολιτικὴν καί, μὴ εὑρὼν κανένα ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων διατεθειμένον ν' ἀναλάβῃ τὰς εὐθύνας τῆς τοιαύτης πολιτικῆς, ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν μακαρίτην Γούναρην.

Τί ἀντεπροσώπευε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Γούναρης;

Ἀντιπρόσωπος τῶν Πατρῶν, ἦτο διακεκριμένον μέλος τῆς ἰαπωνικῆς ὁμάδος, τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν ὀλίγοι, ἀλλὰ ἐκλεκτοὶ βουλευταί. Κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοτόκη ν' ἀναλάβῃ τὸ ὑπουργεῖον οἰκονομικῶν, ἐγκατέλειψε

τοὺς συνεργάτας καὶ ἐδέχθη. Ἀλλὰ πρὸ τῆς παρελεύσεως ὀλίγων μηνῶν παρητήθη, διαφωνήσας μὲ τὸν πρωθυπουργόν.

Εἰς τὴν διπλῆν Βουλὴν τοῦ 1910–1911 δὲν εἶχε λάβει μέρος, διότι ἡ τότε ἀντιπολίτευσις εἶχεν ἀπόσχει τῶν ἐκλογῶν.

Εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ 1912–1915 εἶχεν ἐκλεγῆ ὡς βουλευτὴς Πατρῶν, ἐθεωρεῖτο δὲ ὅτι ἠκολουθεῖτο ἀπὸ τρεῖς ἄλλους φίλους του εἰς τὴν Βουλὴν ἐκείνην.

Ὅταν μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης τῶν Ἀθηνῶν, τὸν Νοέμβριον τοῦ 1913, ἐγίνετο σκέψις ὅπως, συντασσομένων τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων τῶν Νέων Χωρῶν διεξαχθοῦν γενικαὶ ἐκλογαὶ κατὰ τὸ 1914, ὁ μακαρίτης Γούναρης μὲ παρεκάλεσε διὰ τοῦ πολυτίμου συνεργάτου μου Ρέπουλη, ὅπως δεχθῶ νὰ περιλάβω εἰς τοὺς κυβερνητικοὺς συνδυασμοὺς 7 ἢ 8 φίλους του, διὰ νὰ κατορθώσουν νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὰς ἐκλογάς. Τοῦ διεμήνυσα ὅτι εἶμαι πρόθυμος νὰ περιλάβω τοὺς φίλους του, ὅσοι, εἰς περίπτωσιν ποὺ θὰ ἐκαλεῖτο τυχὸν μίαν ἡμέραν εἰς τὴν ἀρχήν, θὰ τοῦ ἐχρειάζοντο διὰ τὴν συγκρότησιν κυβερνήσεως.

Ὁ βασιλεὺς δηλαδή, ἐρχόμενος εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν ὑπεύθυνον κυβερνήτην, καὶ μὴ εὑρίσκων κανένα ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἄλλων κομμάτων διατεθειμένον ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τῆς ἀρχῆς, διότι ὅλοι συνίστων εἰς τὸν βασιλέα νὰ μὲ ἀφήσῃ νὰ ἐφαρμόσω τὴν πολιτικήν μου, προσέφερεν εἰς τὸν βουλευτὴν Πατρῶν τὴν ἐξουσίαν, ὡς μέσον δημιουργίας νέου κόμματος καὶ μὲ τὴν δωροδοκίαν αὐτὴν τὸν ἐστρατολόγησεν, ὅπως καταστήσῃ δυνατὴν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς προσωπικῆς του πολιτικῆς. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία τῆς δημιουργίας τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἐξελέχθη διὰ νὰ συγκαλυφθῇ ἡ αὐλική του προέλευσις.

Εἶναι ἑπομένως ἀποδεδειγμένον, ὅτι ὁ βασιλεὺς τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915 δὲν μὲ ἀπεμάκρυνε τῆς ἀρχῆς, διότι ὑπέθετε ὅτι εὑρίσκομαι εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην.

Μὲ ἀπεμάκρυνε διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἐφαρμογὴν πολιτικῆς τοῦ στέμματος, καθαρῶς προσωπικῆς καὶ ἐμπνευσμένης ἀπὸ τὸ στρατιωτικὸν ἐπιτελεῖον.

Αἱ ἐκλογαὶ τῆς 31ης Μαΐου 1915, διεξήχθησαν ὑπὸ τὰς δυσμενεστέρας διὰ τοὺς φιλελευθέρους περιστάσεις, μὲ τὸν ἀρχηγόν των μὴ μετέχοντα προσωπικῶς τοῦ ἐκλογικοῦ ἀγῶνος, μὲ τὸν βασιλέα σοβαρῶς ἀσθενῆ καὶ τοὺς ἀντιπάλους μου λέγοντας πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς ὅτι κάθε σφαιρίδιον, διδόμενον ὑπὲρ τῶν φιλελευθέρων, εἶναι μία σφαῖρα κατὰ τῆς καρδίας τοῦ βασιλέως, μὲ τὸ σύνθημα: «ἐπικράτησις τῶν φιλελευθέρων σημαίνει πόλεμον, κάθε ψῆφος ποὺ δίδεται ὑπὲρ τῶν φίλων τοῦ βασιλέως ἐξασφαλίζει τὴν εἰρήνην» καὶ μὲ ἐκλογικὰ ὄργια τῶν ὀργάνων τῆς ἐξουσίας, τὰ ὁποῖα ἐπανέφεραν τὸν δημόσιον βίον μας εἴκοσι χρόνια ὀπίσω. Ὁ λαὸς ἐν τούτοις ἀπεδοκίμασε τὴν κυβέρνησιν καὶ ἔδωσεν εἰς τοὺς φιλελευθέρους μίαν οὐσιώδη πλειοψηφίαν.

Ἂν ὁ βασιλεὺς ἦτο καλῆς πίστεως θὰ ἐπείθετο ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἐκλογῶν, καὶ ἂν ὑπετίθετο ὅτι ἀμφέβαλλε περὶ τούτου προηγουμένως, ὅτι ὁ λαὸς ἐνέκρινε τὴν πολιτικήν μου, ὅπως μὴ ἐπιτρέψωμεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν νὰ συντρίψῃ τὴν σύμμαχόν μας Σερβίαν.

Ἀλλὰ γνωρίζουν ἤδη, οἱ ἀναγνῶσται μου, ποία ὑπῆρξεν ἡ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν ἐπάνοδόν μου εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1915.

Ὅλοι ἐπίσης γνωρίζουν πόσον νομιμόφρων ὑπῆρξεν ἡ στάσις τῶν φιλελευθέρων ἀπέναντι τοῦ στέμματος, ὄχι μόνον κατὰ τὴν πρώτην σύγκρουσιν τοῦ Φεβρουαρίου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Σεπτεμβρίου ὅτε πλέον τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα κατεπατήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως, δηλώσαντος εἰς τὸν πρωθυπουργὸν ὅτι πράττει τοῦτο, διότι θεωρεῖ ἑαυτὸν ὑπεύθυνον ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ πολιτεύματος καὶ τὴν ἐφαρμογὴν προσωπικῆς πολιτικῆς δὲν διεκήρυττε πρός με μόνον ὁ βασιλεύς. Οὐδαμῶς ἐδίσταζε νὰ κηρύττῃ αὐτὴν πρὸς πάντας. Ἰδοὺ τί ἔλεγεν πρὸς τὸν πρίγκιπα Δεμίδωφ, πρέσβυν τῆς Ρωσίας, ἄνθρωπον προσωπικῶς ἀφωσιωμένον εἰς αὐτόν:

«Ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μοῦ εἶπεν ὅτι αὕτη διηυθύνετο, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ ἐξωτερικὴ πολιτική, ἀποκλειστικῶς ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ βασιλεὺς δὲν θὰ δεχθῇ μέχρι τέλους τοῦ πολέμου τὴν ἐπάνοδον τοῦ Βενιζέλου εἰς τὴν ἐξουσίαν. Σχετικῶς ὁ βασιλεὺς μοῦ ἀνεκοίνωσεν ὅτι τὸ 1ον καὶ 2ον σῶμα στρατοῦ, τὰ ὁποῖα ἀφῆκεν εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ὑπολογίζῃ ἀπολύτως, εἶναι προωρισμένα εἰς ἐκλογικοὺς σκοπούς, διὰ νὰ καταψηφίσουν δηλαδὴ τὸν Βενιζέλον.

Δὲν πρέπει νὰ ἐκπλαγῇ τις ἐκ τούτου, διότι ὅλα τὰ ζητήματα εἰς τὴν Ἑλλάδα στρέφονται πέριξ τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως. Οὗτος εἶναι χαρακτῆρος εἰλικρινοῦς, ἀλλὰ κατὰ βάθος ἀδυνάτου, περιστοιχίζεται δὲ παρὰ ὑπουργῶν μὲ βλέψεις στενὰς καὶ μεθόδους ποταπάς, καὶ ἀκόμη ἀπὸ πολιτευομένους, οἵτινες ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τοῦ πατριωτισμοῦ ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικῶς πρὸς δημιουργίαν κόμματος εἰς τὸ κοινοβούλιον καὶ ἐξόντωσιν τοῦ βενιζελισμοῦ».

(Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο παρατίθεται εἰς τὴν ἱστορικὴν μελέτην τοῦ Βεντήρη ἀπὸ τὰ δημοσιευθέντα διπλωματικὰ ρωσικὰ ἀρχεῖα).

Παρὰ τὴν φανερὰν αὐτὴν καταπάτησιν τοῦ πολιτεύματος, εἰς τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη, ποὺ μὲ διεδέχθη τὸν Σεπτέμβριον 1915, διὰ νὰ ἀθετήσῃ τὴν συμμαχικήν μας ὑποχρέωσιν πρὸς τὴν Σερβίαν, ἐδέχθην νὰ δώσω ψῆφον ἀνοχῆς. Ἤλπιζα ὅτι ἡ ἐξέλιξις τοῦ πολέμου θὰ ἔφερε τελικῶς τοὺς διαδόχους μου εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ὅτι πραγματικὴ οὐδετερότης ἦτο ἀδύνατος, ὡς ἐκ τοῦ ἐκκρεμοῦς πολέμου πρὸς τὴν Τουρκίαν, καὶ ὅτι τὰ πάντα καὶ ἡ συμμαχικὴ ὑποχρέωσις, καὶ ὁ δοθεὶς λόγος τιμῆς καὶ τὰ πάγια ζωτικὰ τοῦ ἔθνους συμφέροντα, ἦγον ἡμᾶς νὰ ταχθῶμεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Συνεννοήσεως.

Ἀλλά, οἱ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν ἐθρασύνθησαν μὲ τὴν δευτέραν ἀπομάκρυνσίν μου ἐκ τῆς ἀρχῆς, καὶ ἐσκέφθησαν ὅτι, ἂν διέλυαν ἐκ δευτέρου τὴν Βουλὴν καί, ὑπαρχούσης γενικῆς ἐπιστρατεύσεως, προσέφευγαν εἰς νέας ἐκλογάς, κατὰ τὰς ὁποίας εἰς μὲν τοὺς φίλους των ἐφέδρους ἐδίδοντο ἄδειαι, ὅπως μεταβοῦν καὶ ψηφίσουν εἰς τὰς ἐκλογικάς των περιφερείας, οἱ ἰδικοί μου ὅμως φίλοι περιωρίζοντο εἰς τοὺς στρατῶνας ἠμποροῦσαν νὰ ἐπιτύχουν μίαν νόθον πλειοψηφίαν ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς των.

Πρὶν δημοσιευθῆ τὸ διάταγμα τῆς διαλύσεως τῆς βουλῆς, διεμήνυσα πρὸς τὸν βασιλέα δι' ἑνὸς τέως φίλου μου, ὁ ὁποῖος ὅμως ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶχε ταχθῆ μὲ τὸν βασιλέα, ὅτι τρέπεται ὁδὸν ἀπολύτως ἀντισυνταγματικὴν καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐπικίνδυνον. Ὅτι εἰς ἐκλογὰς ὑπὸ τοιούτους ὅρους διεξαγομένας, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ καλυφθῆ ἡ προσωπικὴ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως ὑπὸ μίαν νόθον λαϊκὴν ψῆφον, οἱ φιλελεύθεροι δὲν θὰ ἐλάμβαναν μέρος, ἔχοντες τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἐδυσχεραίνετο ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἐὰν ἐπιστεύετο ὅτι τὴν παράφρονα βασιλικὴν πολιτικὴν ἐγκρίνει καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ὅτι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῶν ἐκλογῶν τοῦ μεγαλυτέρου κόμματος τῆς χώρας θὰ ἦτο τὸ πρῶτον βῆμα μιᾶς πιθανῆς ἐξεγέρσεως κατὰ τῆς προσωπικῆς πολιτικῆς τοῦ στέμματος καὶ ὅτι τέλος καλὸν ἦτο νὰ μὴ λησμονῆται εἰς ποῖα ἀποτελέματα ὡδηγήθη ὁ πρίγκηψ Γεώργιος ἀπὸ τὴν ἀπόπειραν ἐπιβολῆς ἀναλόγου πολιτικῆς εἰς τὴν Κρήτην.

Εἰς τὴν σοβαρὰν αὐτὴν προειδοποίησίν μου οἱ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἀσκουμένην βασιλικὴν πολιτικὴν οὐδεμίαν ἔδωσαν προσοχήν. Ἡ ἀρτίως ἐκλεχθεῖσα βουλὴ διελύθη καὶ αἱ ἐκλογαὶ διεξήχθησαν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915. Κανεὶς ἀντιπολιτευόμενος βουλευτὴς δὲν ἐξελέχθη, διότι καὶ κανεὶς δὲν ἐζήτησε τὰς ψήφους τῶν ἐκλογέων.

Ἀλλά, τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν ὑπῆρξε πλήρης ἀποδοκιμασίας τῆς προσωπικῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως. Ἐνῷ εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς 31ης Μαΐου εἶχαν ψηφίσει 730.000 ἐκλογέων, εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς 6ης Δεκεμβρίου προσῆλθον εἰς τὰς κάλπας μόνον 230 χιλιάδας.

Ὁ Βενιζέλος ἐχειροκρότει τὴν κατάλυσιν τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας

ΤΟ 23ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 13 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΔΙΪΣΧΥΡΙΖΕΤΑΙ Ο Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ὅτι ἡ νίκη εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον ἐπέφερε τὴν πτῶσιν ὁλοκλήρου τοῦ μετώπου τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν καὶ ἐξηνάγκασε τὴν Γερμανίαν νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Αὐτὰ λέγει εἰς ἕνα ἐκ τῶν τελευταίων ἄρθρων του τοὐλάχιστον. Καὶ φέρει μάρτυρα τὸν στρατηγὸν Λούδενδορφ.

Ἂς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος ὅτι, ἐνῶ αὐτὰ διϊσχυρίζονται οἱ Γάλλοι πολιτικοὶ οἵτινες ἐπέμειναν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Θεσσαλονίκης, ἐν τούτοις οἱ Ἰταλοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι τὴν καταστροφὴν τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν ἐπέφερεν ἡ νίκη των τοῦ Βιττόριο Βένετο, ἐνῶ οἱ Γάλλοι στρατάρχαι ἀποδίδουν τὴν τελικὴν νίκην εἰς τὰς ἐν Γαλλίᾳ νίκας των τοῦ 1918 κατὰ τοῦ ἐκεῖ ὄγκου τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ Ἄγγλοι εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης ὑπὸ τοῦ στόλου των, καὶ τέλος οἱ Ἀμερικανοὶ εἰς τὰς ἐνισχύσεις εἰς στρατόν, χρῆμα καὶ ἐφόδια ποὺ προσέφεραν εἰς τοὺς συμμάχους, καθ' ὃν χρόνον οὗτοι εἶχον καμφθῆ στρατιωτικῶς· καὶ ἂς ἀκούσωμεν τί λέγει ὁ μάρτυς, τὸν ὁποῖον ἔφερεν ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἔργον του: «Πολεμικαὶ ἀναμνήσεις, Λούδενδορφ – Βερολῖνον 1919», σελ. 552 καὶ ἑπόμενα, δηλαδὴ μὲ νωπὰς ἀκόμη τὰς ἐντυπώσεις του ἐκ τῶν γεγονότων τοῦ μεγάλου πολέμου. (Αἱ ἡμερομηνίαι εἰς νέον ἡμερολόγιον).

«Ὁ Αὐτοκράτωρ μοῦ ἔλεγε κατόπιν, ὅτι μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιθέσεώς μας τοῦ Ἰουλίου καὶ τῆς 8ης Αὐγούστου 1918, κατενόησεν ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἠδύνατο νὰ κερδηθῆ πλέον. Ἡ περὶ ἐπιχειρήσεων ἔκθεσίς μας τῆς 8ης Αὐγούστου 1918, καθώριζεν ἐν συντομίᾳ ὅτι ὁ ἐχθρὸς νοτίως τῆς Σὸμ διέσπασε τὰς γραμμάς μας ἐπὶ εὐρέος μετώπου. Τὴν ἑπομένην μὲ ἐκάλεσεν εἰς συνεννόησιν ὁ στρατηγὸς φὸν Κράμον ἐκ Βάδης. Μοῦ ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἡ εἴδησίς μου αὕτη ἐπροξένησε μεγάλην ἀνησυχίαν εἰς Βιέννην... Μὲ παρεκάλεσε νὰ σκεφθῶ πόσον δυσμενῶς ἡ ὁμολογία τῆς ἀποτυχίας μας ἐπέδρα ἐπὶ τῶν συμμάχων μας, οἱ ὁποῖοι μόνον εἰς τὴν Γερμανίαν ἔβλεπον τὸ στήριγμά των. Τὸ αὐτὸ ἐπανελήφθη τὴν 2αν Σεπτεμβρίου.

Ἡ ἐντύπωσις τῶν συμμάχων μας ἐκ τῶν ἀποτυχιῶν μας εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον ὑπῆρξεν ἰσχυρά... τίποτε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περιμένῃ κανεὶς πλέον ἀπὸ τὴν στάσιν τῆς Βουλγαρίας. Ἐκεῖ, κατόπιν τῆς καταστάσεώς μας εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον, ἔπεσεν ἡ κυβέρνησις Ραδοσλαύωφ καὶ ἐσχηματίσθη κυβέρνησις Μαλίνωφ, ὅστις δὲν ἦτο καθόλου φίλος τῆς συμμαχίας μας ... ὅλοι οἱ ὑπουργοί του ἦσαν ἀνταντόφιλοι ... δὲν ἠδύνατο νὰ παραγνωρίσῃ κανεὶς ὅτι ἡ Βουλγαρία ἐπεδίωκεν εἰρήνην».

Κατόπιν περιγράφει τὴν σύσκεψιν εἰς Σπᾶ τὴν 13ην καὶ 14ην Αὐγούστου καὶ προσθέτει ὅτι ἠδύνατο ἴσως εἰσέτι νὰ κρατήσῃ ἐπί τινα χρόνον τὸ δυτικὸν μέτωπον, ἀλλὰ ἀποσυρόμενον πρὸς τὰ ὀπίσω, «ἀλλὰ ἡ κατάστασις αὐτὴ τοῦ δυτικοῦ μετώπου θὰ ἐπέφερε τὴν δυσμενεστάτην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς συμμάχους μας». Περιγράφει τὴν δυσμενῆ ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῆς Γερμανίας καὶ καταλήγει ὅτι ἡ σύσκεψις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Κάϊζερ καὶ κατὰ πρότασιν τοῦ ἀρχικαγκελλαρίου φὸν Χίντζε κατέληξεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπιζητήσωμεν τὴν εἰρήνην.

Τὸ ἔχει διαβάσει τοὐλάχιστον ὁ κ. Βενιζέλος τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ στρα-

τηγοῦ Λούδενδορφ, τοῦ ὁποίου, ἐν τούτοις ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν;

Μᾶς λέγει δὲ ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 7ης Νοεμβρίου προκειμένου περὶ τῆς νότας τῆς 8/21 Ἰουνίου 1916, «ὅτι διὰ τῆς νότας αὐτῆς κατεπατήθη ἡ ἑλληνικὴ κυριαρχία, οὐδεμία χωρεῖ ἀμφιβολία, ἀφοῦ συνεπείᾳ αὐτῆς, ἐγκατεστάθη στρατιωτικὴ διοίκησις τῶν συμμάχων εἰς τὰ ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενα μέρη».

Ὥστε αὐτὸ νομίζει ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι ἦτο ἡ νότα τῆς 8/21 Ἰουνίου; Ἡ ἐγκατάστασις στρατιωτικῆς διοικήσεως εἰς τὰ ὑπὸ τῶν συμμάχων κατεχόμενα μέρη;

Αὐτὸ θέλει νὰ παραστήσῃ. Διότι ἐρωτᾷ: «Μήπως φαντάζεται ὁ κ. Μεταξᾶς ὅτι ἡ παρουσία ἑκατομμυρίου ἀγγλικῶν στρατευμάτων ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον, κατέλυσε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Γαλλίας ἢ καὶ ἁπλῶς κατεπάτησε τὴν γαλλικὴν κυριαρχίαν;»

Θέλει νὰ εἴπῃ ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι ἡ παρουσία τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ ἐν Γαλλίᾳ εἶχε διὰ τὴν Γαλλίαν τὴν αὐτὴν σημασίαν οἵαν εἶχεν ἡ νότα τῆς 8/21 Ἰουνίου διὰ τὴν Ἑλλάδα; Ἢ ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐπενέβαινε διὰ τοῦ στρατοῦ της εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Γαλλίας; Ποίους θέλει νὰ παραπλανήσῃ;

Ἡ νότα τῆς 8/21 Ἰουνίου δημιουργεῖ διὰ τὰς τρεῖς δυνάμεις, Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Ρωσίαν, δικαιώματα ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε εἶχον.

Ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ μέχρι τῆς 8/21 Ἰουνίου 1916, εἶχε ζήσει ὡς κράτος ἀπολύτως ἀνεξάρτητον καὶ αὐτόνομον. Οὐδεὶς δὲ ἐσκέφθη ποτὲ νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ ἐσωτερικά της. Τὴν 8/21 Ἰουνίου αἱ τρεῖς δυνάμεις δημιουργοῦσι δι' ἑαυτὰς τὴν θέσιν ἐγγυητριῶν τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον συνετάχθη τὸ πρῶτον τῷ 1822 μετετράπη τῷ 1823 καὶ 1830, μετετράπη τῷ 1843, ἐψηφίσθη ἐκ νέου διαφορετικὸν τῷ 1864 καὶ μετερρυθμίσθη τῷ 1911, ἄνευ οὐδεμιᾶς ποτὲ συμμετοχῆς των, οὔτε ἐπεμβάσεώς των, οὐδὲ κἂν ἐπ' ἐλάχιστον ἀναμίξεώς των. Οὐδὲ κατὰ φαντασίαν ποτὲ ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν νοῦν οὔτε κυβερνήσεως ξένης οὔτε Ἕλληνος πολιτικοῦ μία τοιαύτη ἐγγύησις τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θέσεως ταύτης, τὴν ὁποίαν δημιουργοῦσι δι' ἑαυτὰς διὰ τῆς νότας των αἱ τρεῖς δυνάμεις, θεωροῦσι ὅτι ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιτιμήσωσι τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν Σκουλούδη, διότι παρεβίασε τὸ σύνταγμα, διότι ἠμπόδισε τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, διότι διέλυσε τὴν Βουλὴν διὰ δευτέραν φορὰν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους, διότι ἔκαμεν ἐκλογὰς ἐν πλήρει ἐπιστρατεύσει κλπ. κλπ. Καὶ θεωροῦσιν ὅτι ἡ ὑφισταμένη Βουλὴ δὲν ἀντεπροσώπευε παρὰ μικρὸν τμῆμα μόνον τῶν ἐκλογέων.

Διακηρύττουσι διὰ τῆς νότας των αἱ τρεῖς δυνάμεις, ὅτι ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ παρέμβωσιν ὅπως ἐμποδίσωσι τοιαύτας παραβάσεις τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τῶν ὁποίων αὐταὶ ἔχουσι τὸ δικαίωμα τῆς περιφρουρήσεως, προερχόμενον ἐκ συνθηκῶν (ποίων συνθηκῶν);

Καὶ κατὰ συνέπειαν ὡς ἐγγυήτριαι δυνάμεις ἔχουσαι τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνωσιν ἑκάστοτε, ὁσάκις ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀπειλεῖται ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν δικαιωμάτων του, ἢ ἐν τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐλευθεριῶν του, ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα:

1ον) Ἀποστράτευσιν ὁλοκληρωτικήν, ταχύτατα.

2ον) Ἀντικατάστασιν τοῦ ὑπουργείου Σκουλούδη δι' ἑτέρου ὑπηρεσιακοῦ, ἐκ προσώπων παρουσιαζόντων πᾶσαν ἐγγύησιν ὅτι θὰ τηρήσουν πολιτικὴν εὐμενοῦς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῆς Ἀντάντ, καὶ ὅτι θὰ ἐνεργήσουν εἰλικρινεῖς ἐκλογάς.

3ον) Διάλυσιν ἄμεσον τῆς Βουλῆς καὶ ἐκλογὰς εὐθὺς ὡς συντελεσθῇ ἡ ἀποστράτευσις.

4ον) Ἀντικατάστασιν τῶν ἀστυνομικῶν, ὅσοι δὲν ταῖς ἐμπνέουν ἐμπιστοσύνην.

Προσθέτομεν χάριν τῆς ἱστορίας ὅτι ἅμα συνετελέσθη ἡ ἀποστράτευσις καὶ ἀπεδείχθη ὅτι αἱ ἐκλογαὶ θὰ ἀπέβαινον κατὰ τοῦ κ. Βενιζέλου, αἱ αὐταὶ δυνάμεις ἀπήτησαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη νὰ ἀναβάλῃ ταύτας ἐπ' ἀόριστον, ὥστε αἱ ἐγγυήτριαι δυνάμεις, ἀφῆκαν τὴν Ἑλλάδα ἄνευ Βουλῆς.

Δὲν πρόκειται ν' ἀντιδικήσωμεν ἐνταῦθα πρὸς τὰ κράτη μὲ τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλλὰς συνεδέετο ἕως τότε μὲ τόσον πολὺ στενοὺς δεσμούς, δεσμοὺς ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης, καὶ περιοριζόμεθα εἰς μόνον αὐτὸν τὸν κ. Βενιζέλον.

Καὶ μᾶς ἐρωτᾷ ὁ κ. Βενιζέλος: Διατί μὲ κατηγορεῖτε; Μήπως τότε ἀπηυθύνθητε πρὸς ἐμὲ διὰ νὰ σώσω τὴν κουρελλιαζομένην ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν; Ἢ μήπως θὰ ἠθέλατε νὰ διαμαρτυρηθῶ μαζί σας διὰ νὰ διατηρήσωμεν τὴν ἐπιστράτευσιν; Ἢ μήπως ἠθέλατε νὰ ἐμφανισθῶ καὶ ἐγὼ ὡς ἀλληλέγγυος τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς; Ἢ μήπως ἠθέλατε νὰ κάμω καὶ ἐγὼ μαζί σας κοινὸν μέτωπον κατὰ τῆς Ἀντάντ; Ἢ μήπως ἠθέλατε ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ ταχθῶμεν «πέριξ τοῦ βασιλέως μας» (εἰρωνικῶς), διὰ νὰ ἐξαναγκάσωμεν τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως νὰ δεικνύουν περισσοτέραν εὐλάβειαν πρὸς τὴν βασιλικὴν κυβέρνησιν τοῦ κ. Σκουλούδη; (ἤθελε νὰ εἴπῃ: περισσοτέραν εὐλάβειαν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν).

Δὲν ἠθέλαμεν τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτά. Ἠθέλομεν μόνον:

Νὰ μὴ τηλεγραφήσῃ ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸν Μπριὰν τὴν ἑπομένην τῆς ἐπιδόσεως τῆς τοιαύτης νότας τὰ ἑξῆς:

«Ἡ νότα ἔφερε μίαν λύσιν εἰς μίαν ἀδιέξοδον κατάστασιν, ἡ δικαία αὐστηρότης τοῦ ὕφους της, ἡ εἰλικρίνεια τῶν ἐπιχειρημάτων της, ἡ ἀπόλυτος διάκρισις τὴν ὁποίαν κάμνει μεταξὺ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ πρώην κυβερνητῶν του, τῆς δίδουσι περισσότερον ἀπὸ κάθε τι ἄλλο, ἕνα χαρακτῆρα πατρικῆς μερίμνης διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Αἱ προστάτριαι δυνάμεις ἐνήργησαν ὡς γονεῖς ἐν τῇ πληρότητι τῶν δικαιωμάτων των» («Ἡμερήσιος Ταχυδρόμος» Λονδίνου 11/24 Ἰουνίου 1916).

Ἠθέλομεν μόνον, ἂν μὴ τι ἄλλο, τοὐλάχιστον νὰ σιωπήσῃ. Ἠθέλομεν νὰ μὴ ὑπάρχῃ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος Ἕλλην πολιτικός, ἢ μᾶλλον

Ἕλλην ἁπλῶς, ὅστις τὴν στιγμὴν ποὺ τρεῖς ξέναι δυνάμεις κατέλυον τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν κυριαρχίαν τῆς πατρίδος του, νὰ τὰς χειροκροτῇ, νὰ τὰς συγχαίρῃ, νὰ ταῖς ἐκφράζῃ τὸν ἐνθουσιασμόν του διὰ τὸ κατόρθωμά των, καὶ νὰ ταῖς ἀναγνωρίζῃ πληρότητα δικαιωμάτων ὅπως κουρελλιάσωσι τὴν ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν (εἶναι ἡ φράσις του εἰς τὸ ἄρθρον τῆς 7ης Νοεμβρίου).

Αὐτὸ μόνον ἠθέλομεν. Χάριν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἰδίας, τοῦ κ. Βενιζέλου ἱστορίας, τίποτε ἄλλο.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν διχασμὸν τῆς Ἑλλάδος εἰς δύο κράτη, τὸ κράτος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν, μᾶς λέγει· (ἄρθρον του τῆς 8ης Νοεμβρίου). «Ἀλλὰ ποῖος εἶναι λοιπὸν ὁ ὑπαίτιος διὰ τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸν διχασμὸν τοῦ κράτους εἰς δύο; Τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἢ ἡ βασιλικὴ πολιτική;»

Τοῦ ἀπαντῶμεν: Ὑπαίτιος διὰ τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τὸ ἠθέλησε καὶ ποὺ τὸ ἔκαμε. Καὶ ὄχι ἐκεῖνος ποὺ οὔτε τὸ ἤθελε, οὔτε τὸ ἔκαμε.

Ἀπομένει μόνον εἰς τὸν ὑπαίτιον νὰ προσπαθήσῃ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν πρᾶξιν του.

Καὶ τὴν δικαιολογεῖ ὡς ἑξῆς: (ἄρθρον του τῆς 8ης Νοεμβρίου).

Διότι τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915 διεφώνησε πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεύς, ἐνῷ δὲν εἶχε κανένα δικαίωμα νὰ διαφωνήσῃ, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ κ. Βενιζέλος εἶχε τὴν πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς.

Διότι κατόπιν τῆς παραιτήσεώς του ἐκάλεσε τὸν Γούναρην νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν, μὴ ἀντιπροσωπεύοντα τίποτα (κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον).

Διότι διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς ἐπέβαλε τὴν προσωπικήν του πολιτικήν.

Διότι παρὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κ. Βενιζέλου κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 31ης Μαΐου 1915 (καθ' ἃς ἐν τούτοις ὁ κ. Βενιζέλος ὑπέσχετο εἰς τὸν λαὸν ὅτι θὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα, διότι εἶχε πλέον χαθῇ ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπέμβῃ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸν πόλεμον), ὁ βασιλεὺς διεφώνησεν ἐκ νέου πρὸς αὐτὸν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ παραιτηθῇ, ὅταν ἠθέλησεν ὁ κ. Βενιζέλος νὰ προκαλέσῃ ἐκ νέου τὸν πόλεμον.

Διότι ὁ βασιλεὺς μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου προκληθεῖσαν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη, διέλυσεν ἐκ νέου τὴν Βουλήν.

Χωρὶς κἂν νὰ συζητήσωμεν τὴν ὀρθότητα τῶν αἰτιάσεών του, αἱ ὁποῖαι ὅλαι δὲν στηρίζονται ἐπὶ οὐδεμιᾶς λογικῆς βάσεως, τοῦ κάμνομεν τὴν χάριν νὰ τὰς δεχθῶμεν καὶ νὰ τοῦ εἴπωμεν:

«Σᾶς ἀναγνωρίζομεν ὅλον τὸ δικαίωμα νὰ διεγείρητε τὸν ἑλληνικὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν, καὶ ἂν αὐτὸς σᾶς ἀκούσῃ, νὰ καταλύσητε δι' αὐτοῦ τὰς νομίμους ἀρχάς, νὰ κρημνίσητε τὴν κυβέρνησιν, νὰ καταλύσητε τὴν βασιλείαν καὶ νὰ δημιουργήσητε κράτος ἰδικόν σας.

Ἀλλὰ δὲν σᾶς ἀναγνωρίζομεν κανὲν δικαίωμα νὰ πράξητε ταῦτα στηριζόμενος ἐπὶ ξένων στρατῶν, τοὺς ὁποίους σεῖς εἰσηγάγετε εἰς τὴν χώραν καὶ προφανῶς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν.

Δὲν σᾶς ἀναγνωρίζομεν κανὲν δικαίωμα νὰ ἀποσπάσητε ἀπὸ τὸ κράτος ὁλοκλήρους ἐπαρχίας διὰ τῶν ξένων στρατῶν καὶ στόλων καὶ νὰ σχηματίσητε ἕτερον κρατος στηριζόμενον μόνον ἐπὶ τῶν ξένων λογχῶν καὶ πυροβόλων.

Δὲν σᾶς ἀναγνωρίζομεν κανὲν δικαίωμα νὰ τεθῆτε ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ξένων στρατῶν καὶ στόλων καὶ νὰ ἐκστρατεύσητε κατὰ τῆς χώρας σας καὶ νὰ εἰσελάσητε εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς ἐπὶ κεφαλῆς ξένων στρατευμάτων καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν ξένων πυροβόλων καὶ πολυβόλων. Αὐτὸ τὸ δικαίωμα δὲν θὰ σᾶς τὸ ἀναγνωρίσῃ ποτὲ κανείς, οὔτε τώρα οὔτε εἰς τὸ μέλλον, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει Ἑλλάς».

Πρὸ παντὸς ὅμως δὲν σᾶς ἀναγνωρίζομεν κανένα δικαίωμα νὰ μεταχειρισθῆτε τὰς ξένας δυνάμεις διὰ νὰ ἐξαντλήσητε διὰ τῆς πείνης τὸν ἑλληνικὸν λαόν! Τοὺς συμπατριώτας σας! Αὐτὸ τὸ δικαίωμα δὲν σᾶς τὸ ἀναγνωρίζει κανείς, ὄχι μόνον κανεὶς Ἕλλην, ἀλλὰ κανεὶς ἄνθρωπος. Ἀλλὰ περὶ τούτων κατωτέρω.

Ἡ σκηνοθετηθεῖσα ἀπόπειρα κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας

ΤΟ 24ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 14 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΟΣΟΙ ΕΚ ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ ΜΑΣ ἤσασθε παιδιά, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τῆς ὁποίας τὰ γεγονότα συζητοῦμεν σήμερον, μετὰ τόσα ἔτη, θὰ ἐνθυμῆσθε βέβαια κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1915, κατὰ τὸ 1916, κατὰ τὸ 1917, τοὺς γονεῖς σας πικραμένους, διότι δὲν εἶχαν νὰ σᾶς δώσουν ψωμί, παρὰ μίαν ζύμην ξηράν, μαύρην καὶ μουχλιασμένην, καὶ αὐτὴν εἰς μικρὰν ποσότητα. Ἐπεινούσατε τότε. Δὲν εἴχατε φῶς τὴν νύκτα. Ἐκρυώνατε διότι δὲν εἴχατε φωτιά. Εἰς τοὺς μεγαλυτέρους ἀπὸ σᾶς θὰ ἔχουν ἴσως μείνει εἰς τὴν μνήμην αἱ συζητήσεις ποὺ ἐγίνοντο ἀπὸ τοὺς μεγάλους, τότε, νὰ κάμουν ψωμὶ ἀπὸ χαρούπια, τὸ ὁποῖον καὶ ἔγινε, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς βολβοὺς τῶν σφερδουκλιῶν. Πολλοὶ ἀπὸ σᾶς ὕστερα ἀπὸ τοιαύτας στερήσεις, ἐμείνατε καχεκτικοί, καὶ ὑποφέρετε ἴσως ἀκόμη ἀπὸ τὴν ὑγείαν σας, ἀρκετοὶ δὲ καταντήσατε φυματικοί. Ἀρκετοὶ ἀπὸ σᾶς ὅσοι ἐγεννήθητε τότε ἢ εὐθὺς κατόπιν ἀπὸ γονεῖς ἐστερημένους τροφῆς καὶ δεινοπαθοῦντας, φέρετε ἀκόμη τὰ σπέρματα καὶ ὑφίστασθε τὰς συνεπείας τῆς σωματικῆς ἐξαντλήσεως τῶν γονέων σας.

Θὰ ἀκούσατε τότε ὅτι ἡ αἰτία ὅλων αὐτῶν τῶν στερήσεων ἦταν ὁ «ἀποκλεισμός». Θὰ ἀκούσατε ὅτι ξένοι στόλοι ἠμπόδιζαν νὰ ἔλθῃ σιτάρι καὶ τροφὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὅταν θὰ ἐμεγαλώσατε θὰ σᾶς ἔμεινεν αἴσθημα ἐκπλήξεως καὶ ἀπορίας ἀπὸ τοὺς διδασκάλους σας, ὅτι μᾶς συνέδεον δεσμοὶ φιλίας καὶ ἀγάπης. Καὶ μᾶς συνέδεον πράγματι.

Ποῖος ἐξώθησε τοὺς ξένους τούτους εἰς τὴν κατὰ τῆς ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς σας πρᾶξιν ταύτην; Ἀκούσατέ τον. Τὴν 5ην Δεκεμβρίου 1915 ὁμιλεῖ ὁ ἴδιος εἰς τὸν Γκιγιεμὲν καὶ τοῦ λέγει τὰ ἑξῆς, τὰ ὁποῖα ὁ Γάλλος πρέσβυς τηλεγραφεῖ ἀμέσως εἰς τὴν κυβέρνησίν του (τηλεγράφημα Γκιγιεμὲν πρὸς τὸ γαλλικὸν ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς 5/18 Δεκεμβρίου 1915). Τοῦ εἶπεν ὁ κ. Βενιζέλος:

«Δὲν χρειάζεται νὰ μοῦ ἐξηγήσητε τίποτε, τὰ ἐννοῶ ὅλα. Ἔχετε νὰ κάμετε μὲ παληανθρώπους, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἐμπαίζουν καὶ γελοῦν κατόπιν εἰς βάρος σας. Ἡ παρουσία σας εἰς Θεσσαλονίκην τοὺς ἐνοχλεῖ. Ἐὰν ἠμποροῦσαν θὰ σᾶς παρέδιδαν εἰς τοὺς Γερμανούς. Σταθῆτε σταθεροί, δὲν θὰ τοὺς συγκρατήσετε παρὰ διὰ τοῦ τρόμου καὶ τῆς ἀπειλῆς τῆς πείνας. Αὐτὴ εἶναι ἡ καθ' αὐτὸ δύναμίς σας. Πρὸ παντὸς μὴν ἀφίνετε νὰ ἔρχεται σιτάρι, παρὰ λίγο κάθε φορά».

Τὴν 27ην Σεπτεμβρίου 1916 ὁ Γάλλος βουλευτὴς Ἀβραμῆ, εἶπεν, ἐνώπιον τῆς ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς, τὰ ἑξῆς:

«Ὁ μέγας οὗτος πολιτικὸς ἀνὴρ (ὁ κ. Βενιζέλος), τοῦ ὁποίου ἡ καρδία ἀξίζει ἑκατὸν φορὰς περισσότερον ἀπὸ ἐκείνας τῶν συμπατριωτῶν του, ποτὲ δὲν ἔπαυσε, ὁμιλῶν πρὸς ὅλους ὅσοι λαμβάνουν τὴν τιμὴν νὰ τὸν πλησιάζουν καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς ὅλους τοὺς Γάλλους, νὰ τηρῇ πάντοτε τὴν ἑξῆς γλῶσσαν:

Μὴ δίδετε τίποτε εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὔτε σιτάρι, οὔτε κάρβουνα, οὔτε ἀλεῦρι, οὔτε καλαμπόκι, οὔτε χρήματα, μόνον ἕνας στενὸς ἀποκλεισμός, μιὰ διαρκὴς πίεσις θὰ τοὺς ἀποδείξουν οἱ εἶσθε μεγάλαι δυνάμεις, ἀποφασιστικαί. Ἐὰν κρατήσητε ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον τὴν πίεσιν αὐτήν, παρ' ὅλας τὰς ἐπισήμους διαμαρτυρίας των, ὁ λαὸς αὐτὸς τῶν ἐμπόρων, τῶν ἐφοπλιστῶν καὶ τῶν ἀφαιρητζήδων, θὰ αἰσθανθῇ ὅτι κινδυνεύουν τὰ συμφέροντά του, θὰ καταλάβῃ ποῖος πταίει δι' ὅλας αὐτὰς τὰς στενοχωρίας του, καὶ θὰ ἐνεργήσῃ».

Ἀκοῦτε τα αὐτὰ πολεμισταὶ τοῦ 1912–1913, τοῦ 1917–1920, τοῦ 1920–1921. Ἀκοῦτε τα πολῖται καὶ στρατιῶται ὅσοι ἐζήσατε ἐν πτωχείᾳ καὶ στερήσει διὰ νὰ ὑπηρετήσητε τὴν πατρίδα σας!

«Ἀρ. 472–4/17 Ὀκτωβρίου 1915. Ἡ ἀγόρευσις τοῦ κ. Βιβιανί, ἡ σχετικὴ μὲ τὴν ἀποβίβασιν τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς τὰ Βαλκάνια, ὅπως ὑπερασπίσωσι τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου, δὲν ἱκανοποιεῖ πλέον τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ὀνειρεύονται μεγαλύτερα ἀνταλλάγματα. Ὁ Βενιζέλος ἕνεκα τούτου ὑποθέτει ὅτι ὑπόσχεσις τῶν συμμάχων περὶ παραχωρήσεως τῆς βουλγαρικῆς Θράκης εἰς τὴν Ἑλλάδα θὰ συνέτεινε πρὸς τὸ παρόν, νὰ παρασκευάσῃ παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ εὐνοϊκὸν ἔδαφος πρὸς ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος. Ἐὰν αἱ δυνάμεις, ἀφοῦ ρίψουν ἕνα τοιοῦτον δέλεαρ, ἔδιδαν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐννοήσῃ ὅτι εἶναι ἐπὶ πλέον ἀποφασισμέναι νὰ μεταχειρισθῶσι κατ' αὐτῆς πιεστικὰ μέτρα, τότε, σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην τοῦ κ. Βενιζέλου, ὁ βασιλεὺς κρατῶν τὴν παθητικὴν πολιτικήν του θὰ εὑρίσκετο εἰς

ἐξαιρετικῶς δύσκολον θέσιν, ἥτις θὰ εἶχε δι' αὐτὸν πολὺ βαρείας συνεπείας. Ὑπὸ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τηλεγραφεῖ καὶ ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας πρὸς τὴν κυβέρνησίν του. (ὑπογρ.). Δεμίδωφ».

Ἄνευ σχολίων.

Καὶ τώρα τί ἀπάντησιν θὰ δώσῃ ἡ νέα γενεά, αἱ δεκατρεῖς νεώτεραι κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων, εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ὅταν οὗτος κρατῶν ἀνὰ χεῖρας τὸ κατὰ Βεντήρην εὐαγγέλιον, ἐμφανισθῇ πρὸ αὐτῶν διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ τὴν ἱστορίαν των, ἀλλὰ πρὸ παντὸς διὰ νὰ τοὺς πάρῃ τὰς ψήφους των; Διότι διὰ τὸν τελευταῖον σκοπὸν ἔγραψε τὰ ἄρθρα του καὶ προεκάλεσε τὴν μακρὰν αὐτὴν ἀναδρομὴν εἰς τὸ παρελθόν. Διότι, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, ἐπέκειντο ἐκλογαὶ μὲ τὸν νόμον τῆς μπακλαβαδοποιήσεως, καὶ ἔπρεπε νὰ φωτίσῃ τὴν νεωτέραν γενεὰν διὰ νὰ τὸν ψηφίσῃ!

Ἢ μήπως σκοπεύει νὰ τοὺς προσθέσῃ ὅ,τι ἀναγράφει εἰς τὸ ἄρθρον τῆς 6ης Νοεμβρίου, ὅτι αἱ ζημίαι, τὰς ὁποίας ἐπέφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ παρουσία τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην «εἶχαν πλούσιον ἀντάλλαγμά των διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν, καθ' ὅσον ἡ ἐπὶ τριετίαν καὶ πλέον παραμονὴ τόσου συμμαχικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην ὑπῆρξε δι' αὐτὴν χρυσῆ βροχή, εἰς τὴν ὁποίαν ὠφείλετο ἐν μεγάλῳ μέτρῳ τὸ γεγονὸς τῆς σοβαρᾶς τότε ὑπερτιμήσεως τῆς ἑλληνικῆς δραχμῆς ἀπέναντι τῆς ἀγγλικῆς λίρας καὶ ἰδίᾳ τοῦ γαλλικοῦ φράγκου»;

Θὰ τοὺς εἰπῇ δηλαδὴ κατὰ πρόσωπον ὅ,τι εἶπε καὶ διὰ τοὺς πατέρας των, ὅτι εἶναι λαὸς ἀφαιρητζήδων;

Ἀλλὰ νὰ ἦτο μόνον ἡ πεῖνα!

Εἴπαμεν, ἡμεῖς δὲν θέλομεν νὰ ἀντιδικήσωμεν πρὸς ξένα κράτη, μὲ τὰ ὁποῖα συνδεόμεθα οἱ Ἕλληνες μὲ στενοὺς δεσμοὺς μακρῶν παραδόσεων, ἰδιαιτέρως δὲ μὲ τὴν Γαλλίαν, μὲ τὴν ὁποίαν συνδεόμεθα πνευματικῶς καὶ αἰσθηματικῶς, καὶ τῆς ὁποίας ὁ πολιτισμὸς τόσον ἐπέδρασεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Ἀντιδικοῦμεν μόνον μὲ τὸν κ. Βενιζέλον. Ἀλλ' ὅταν ὁ κ. Βενιζέλος διὰ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ προδότας (τηλεγράφημα Πασσάρωφ) φέρει ὡς μάρτυρα τὴν ἐν Ἀθήναις δράσασαν μυστικὴν γαλλικὴν ἀστυνομίαν, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτῆς.

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐδημοσιεύθη ἀγγλιστὶ ἓν βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Ἡ μυστικὴ ὑπηρεσία τῶν Συμμάχων ἐν Ἑλλάδι». Συγγραφεύς του εἶναι ὁ σὲρ Βαζὶλ Θόμψων, πρώην διευθυντὴς τῆς «Ἰντέλιτζενς Σέρβις», δηλ. τῆς μυστικῆς ὑπηρεσίας πληροφοριῶν τοῦ ἀγγλικοῦ κράτους, τῆς ἐργαζομένης καθ' ὅλην τὴν ὑφήλιον καὶ τῆς ὁποίας οἱ πράκτορες κάποτε ἀπεκλήθησαν «οἱ ἀνεπίσημοι πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας». Δὲν πιστεύω νὰ δύναται κανεὶς νὰ τοῦ ἀρνηθῇ γνῶσιν τῶν ἀφορώντων τὰς ἐν Ἑλλάδι μυστικὰς συμμαχικὰς ἀστυνομίας, καὶ ἁρμοδιότητα νὰ κρίνῃ τὸ ἔργον των. Τὸ βιβλίον τοῦτο μετεφράσθη καὶ γαλλιστὶ ἀπὸ τὸν Ἐρρῖκον Τιέ. Εἶναι δὲ εὔκολον νὰ τὸ προμηθευθῇ πᾶς τις.

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο περιγράφεται ἐν ἐκτάσει ἡ δρᾶσις τῆς γαλλικῆς μυστικῆς ἀστυνομίας ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ σὲρ Β. Θόμψων ἀναφέρομεν ἐν συνόψει μερικὰ κύρια σημεῖα, τὰ ἑξῆς: Ἱδρυτὴς τῆς μυστικῆς ταύτης ἀστυνομίας ὑπῆρξεν ὁ πλωτάρχης δὲ Ροκφεῖγ, ὅστις συνεκρότησεν αὐτὴν ἀπὸ τὰ ἀποβράσματα τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ὅπου τότε συνέρρευσαν ὁλοκλήρου τῆς Μεσογείου τὰ ἀποβράσματα. Ὁ Ροκφεῖγ εἶχε τὸ σύστημα τοῦ καταρτισμοῦ δελτίων δι' ἕκαστον ὕποπτον πρόσωπον. Ἐντὸς ὀλίγου τὰ καταρτισθέντα δελτία ἀνήρχοντο εἰς τὸν σεβαστὸν ἀριθμὸν τῶν 25 χιλιάδων! Κάθε συκοφαντία ἡ ὁποία ἔφθανεν εἰς τὰ ὦτα τοῦ Ροκφεῖγ, ἀπὸ οἱανδήποτε πηγήν, ἀνεγράφετο ἀμέσως ἄνευ ἐξετάσεως εἰς τὸ σχετικὸν μὲ τὸ συκοφαντούμενον ἄτομον δελτίον. Ἵδρυσεν ἐν τῇ Γαλλικῇ Σχολῇ Ἀθηνῶν ἀποθήκην ὅπλων καὶ ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, μὲ παράρτημα εἰς Πειραιᾶ. Σκοπός του ἦτο νὰ προκαλέσῃ ἐν Ἀθήναις ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ βασιλέως. Ὡς ἀποστολήν του ἀντελαμβάνετο τὸν διωγμὸν πάντων ὅσοι δὲν ἦσαν ὀπαδοὶ τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ ἐξωθήσῃ εἰς πλήρη κατοχὴν ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ μετεχειρίζετο πάντα τὰ μέσα, ἐξαπατῶν πολλάκις καὶ αὐτὴν τὴν κυβέρνησίν του. Πολλοὶ Ἕλληνες πολῖται, λέγει ὁ Θόμψων, ἐδιώχθησαν, ἐφυλακίσθησαν καὶ ἐξωρίσθησαν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας τοῦ Ροκφεῖγ. Καὶ ὅταν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις διεμαρτυρήθη διὰ τὰς ἐνεργείας ταύτας παρὰ τῇ Γαλλίᾳ, ἐτηλεγράφησεν οὗτος εἰς Παρισίους ὅτι «εἶναι περιττὸν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν, διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ παρεβιάσθη καὶ νὰ μὴ ἐποδοπατήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα».

Ὁ Θόμψων διηγεῖται ὅτι τὰ ὄργανα τῆς ἀστυνομίας τοῦ Ροκφεῖγ ἦσαν συγχρόνως τὰ πλεῖστα καὶ ὄργανα τῆς προπαγάνδας τοῦ Σένκ. Ὅτι ἀμφότεροι οὗτοι συνηντῶντο συχνότατα εἰς μίαν βίλλαν ἔξωθι τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀντήλλασσαν τὰς πληροφορίας των ἐπὶ τοῦ προσωπικοῦ ποὺ συγχρόνως μετεχειρίζοντο καὶ συνεσκέπτοντο πρὸς ἐνέργειαν φανταστικῶν συνωμοσιῶν, διὰ νὰ ἐπιτύχωσι χωριστὴν εἰρήνην μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας! Θὰ ἦτο ἀπίστευτον, λέγει ὁ Θόμψων, ἐὰν δὲν τὸ διηγεῖτο ὁ Γάλλος ναύαρχος Δαρτὶζ δὲ Φουρναί!

Ἐπὶ πλέον, διηγεῖται ὁ Θόμψων, ὁ Ροκφεῖγ συνεπλήρωσε τὴν ἀστυνομίαν του διὰ σώματος ἑταιρῶν, αἱ ὁποῖαι τοῦ μετέφερον τὰς φανταστικωτέρας τῶν πληροφοριῶν.

Ἡ προσπάθεια τοῦ Ροκφεῖγ, διηγεῖται ὁ Θόμψων, ἦτο πῶς νὰ διαστρέφῃ τὰ γεγονότα οὕτως ὥστε νὰ παρίσταται ὁ βασιλεὺς ὡς ἕνας τύραννος εὑρισκόμενος εἰς διαρκεῖς μυστικὰς συνεννοήσεις μετὰ τῆς γερμανικῆς αὐλῆς ὅπως δολιευθῇ καὶ καταστρέψῃ τοὺς συμμάχους, ὅπως ἀνεφοδιάζῃ τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια, ὅπως προετοιμάσῃ παγίδας κατὰ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων. Πλεῖστοι πολῖται μόνον καὶ μόνον διότι ἦσαν πιστοὶ εἰς τὸν βασιλέα ὑπέφεραν τὰ πάνδεινα ἐκ τῶν διωγμῶν τῆς ἀστυνομίας τοῦ Ροκφεῖγ.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιλάβωμεν ἐνταῦθα ὅλα τὰ κατορθώματα τὰ ὁποῖα

διηγεῖται ὁ Θόμψων ἐν ἐκτάσει καὶ τὰ ὁποῖα διέπραξεν ἡ ἀστυνομία τοῦ Ροκφεῖγ, ὄχι μόνον ἐναντίον τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτῆς ταύτης τῆς Γαλλίας, τῆς ὁποίας τὴν κυβέρνησιν παρέσυρεν εἰς πράξεις ἐντελῶς ἀντιθέτους πρὸς τὰ αἰσθήματα τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ διηγηθῶμεν δι' ὀλίγων λέξεων τὸ ἀριστούργημά του: Τὴν ψευδῆ ἐπίθεσιν κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας τῆς 27ης Αὐγούστου (9 Σεπτεμβρίου) 1916, τὴν ὁποίαν ὠργάνωσεν ὁ ἴδιος, διὰ νὰ προκαλέσῃ κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν, ὑπὸ ἀγημάτων τοῦ ἐν Κερατσίνι γαλλικοῦ στόλου!

Τὴν 27ην Αὐγούστου 1916 (παλ. ἡμερ.) πλῆθος οὐρλιάζον εἰσήλασεν εἰς τὸν κῆπον τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς πρεσβείας, πυροβολοῦν κατὰ τῶν παραθύρων αὐτῆς καὶ κραυγάζον; «Ζήτω ὁ βασιλεύς! Κάτω ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία!»

Ἐντὸς τῆς πρεσβείας συνεσκέπτοντο οἱ πρέσβεις τῆς Ἀντάντ. Ἀπεδόθησαν ταῦτα ἀμέσως εἰς τοὺς ἐπιστράτους. Φυσικὰ ἐπηκολούθησαν ἄγριαι διαμαρτυρίαι τῶν πρέσβεων, ἀπειλαὶ ἀντιποίνων κατοχῆς τῶν Ἀθηνῶν κτλ. Εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ ἑλληνικὴ ἀστυνομία εἶχε κατορθώσει ἀμέσως νὰ συλλάβῃ τοὺς κυριωτέρους ἐκ τῶν πρωτοφανῶν αὐτῶν διαδηλωτῶν, καθ' ἣν ὥραν ἐνήργουν τὸ κατόρθωμά των. Ἦσαν οὗτοι 16 τὸν ἀριθμόν. Ὅλοι ὄργανα τῆς μυστικῆς ἀστυνομίας τοῦ Ροκφεῖγ· ἐπὶ κεφαλῆς των ὁ κρὴς Βολάνης, τιτλοφορούμενος «ἀκόλουθος τοῦ Βενιζέλου». Κατηγορήθησαν οὗτοι ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς δικαστικῆς ἀρχῆς ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ καὶ ἐδικάσθησαν καὶ κατεδικάσθησαν πλὴν τῶν πρωταιτίων.

Διότι ὁ Ροκφεῖγ φοβούμενος τὰς ἐπὶ δικαστηρίου ἀποκαλύψεις τῶν τελευταίων τούτων, ἐπίεσε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ τοῦ τοὺς παραδώσῃ. Τοὺς ἀπέστειλεν διὰ γαλλικοῦ πολεμικοῦ εἰς Θεσσαλονίκην εἰς τὸν στρατηγὸν Σαράϊγ. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐκεῖ οὗτοι ἤρχισαν νὰ διηγοῦνται τὰ διατρέξαντα, ὁ Σαράϊγ τοὺς ἀπέστειλεν εἰς Μασσαλίαν, ὅθεν ἐνεκλείσθησαν εἰς τὸ πλησίον στρατόπεδον συγκεντρώσεως τοῦ Ἀζαίν.

Ἐκεῖ οὗτοι κατέθεσαν ἐνώπιον τοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ χωροφυλακῆς κ. Μαντόλ, ἐκτελέσαντος κατὰ διαταγὴν τοῦ Γάλλου διοικητοῦ τῆς 15ης στρατιωτικῆς περιφερείας, ἀνάκρισιν, ὅτι πράγματι ἦσαν ὄργανα τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς μυστικῆς ἀστυνομίας, ὅτι κατὰ διαταγὴν τῶν πρακτόρων τοῦ Ροκφεῖγ ὠργάνωσαν τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας ἐν συνεννοήσει μετὰ βενιζελικῶν! Ὁ Βολάνης ἐπὶ πλέον κατέθεσε τὰ ἑξῆς:

«Ὅταν μὲ συνέλαβον καὶ μὲ μετέφερον ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ πλοίου 'Ρεζολύ', εἷς Γάλλος ἀξιωματικὸς καὶ εἷς βουλευτὴς βενιζελικὸς ἦλθον πρὸς συνάντησίν μου καὶ μοῦ ἐπρότειναν νὰ ὑπογράψω μίαν δήλωσιν ὅτι ἔλαβα 10 χιλιάδας φράγκα ἀπὸ τὸν Σένκ ὅπως ὀργανώσω τὴν διαδήλωσιν. Ἐδέχθην νὰ κάμω τὴν δήλωσιν, τὴν ὁποίαν οὗτοι καὶ παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν».

Αἱ καταθέσεις αὗται τοῦ Βολάνη καὶ τῶν λοιπῶν συντρόφων του, πιστοποιηθεῖσαι ἁρμοδίως ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ τῆς χωροφυλακῆς Μαν-

τόλ, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐγένοντο αἱ καταθέσεις αὗται, ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν Γάλλον στρατηγὸν διοικητὴν τῆς 15ης στρατιωτικῆς περιφερείας καὶ ἀνεκοινώθησαν τῷ 1919 εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ναυτικῶν κοινοβουλευτικὴν ἐπιτροπὴν τῆς Γαλλίας. Ἐδημοσιεύθησαν δὲ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μόλις.

Καὶ τὸ ἐπιδόρπιον: Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν τὸ 1917 ἔγραψαν οὗτοι συλλογικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν κ. Ζοννάρ, ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἀζαίν, συνταχθεῖσαν γαλλιστί, καὶ ἔχουσαν ὡς ἑξῆς ἐν ἀκριβεῖ μεταφράσει. Ἀξίζει νὰ τὴν ἀπολαύσουν οἱ ἀναγνῶσται μας:

«Στρατόπεδον τοῦ Ἀζαίν, 11 Ἰουλίου 1917.

Εἰς τὴν Α.Ε. τὸν κύριον Ζοννάρ. Ὕπατον ἁρμοστὴν τῶν ἑλληνικῶν ὑποθέσεων, εἰς Παρισίους.

Οἱ ὑπογραφόμενοι Ἕλληνες ἐξ Ἀθηνῶν τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, καὶ γνωστοὶ προσωπικῶς εἰς τὸν πρόεδρον κ. Βενιζέλον, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ φέρωμεν εἰς γνῶσιν σας ὅτι εἴχαμεν ἐπιφορτισθῆ νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν δῆθεν ὑπὸ ἀντιθέτων ἀπόπειραν κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας Ἀθηνῶν, διαταχθέντες ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀξιωματικῶν κ. κ. Σαμσώρ, λοχαγοῦ, Βινσὲν καὶ Φουρναὶ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ προκαλέσωμεν τὴν κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων, καὶ ἡμεῖς εἴμεθα οἱ κύριοι αὐτουργοὶ τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ ἐπεισοδίου τῆς 27ης παρελθόντος Αὐγούστου, καὶ οἱ ὁποῖοι μετὰ τὰ συμβάντα αὐτὰ ἀνεχωρήσαμεν ἐξ Ἀθηνῶν φορέσαντες ἐνδύματα Γάλλων ναυτῶν, μὲ τὸ πολεμικὸν 'Ρεζολὺ' εἰς Θεσσαλονίκην, ὅθεν, μετὰ ὀλιγοχρόνιον διαμονὴν εἰς τὸ στρατόπεδον Ζεϊτινλίκ, μετεφέρθημεν εἰς Γαλλίαν καὶ ἐνεκλείσθημεν εἰς στρατόπεδον συγκεντρώσεως ἀπὸ δέκα μηνῶν.

Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ καταλάβωμεν τοὺς λόγους αὐτοῦ τοῦ ἐκτοπισμοῦ καὶ εἴμεθα βαθειὰ πειραγμένοι νὰ εἴμεθα ἔγκλειστοι εἰς ἕνα στρατόπεδον, μιὰ φορὰ ποὺ ὑπηρετήσαμεν καὶ ὑπερησπίσαμεν τὰ συμφέροντα τῶν συμμάχων καὶ τῆς ἐπιτροπῆς μας τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὑπεβλήθημεν εἰς τοιαύτην θυσίαν μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς μας καὶ ἐκείνης τῶν οἰκογενειῶν μας ποὺ ἔμειναν χωρὶς καμμίαν προστασίαν. Πολλάκις ἐζητήσαμεν κατ' ἐπανάληψιν νὰ καταταχθῶμεν εἰς τὸν ἐθνικὸν στρατὸν τῆς Μακεδονίας διὰ νὰ ἀποδείξωμεν ἀκόμη μίαν φορὰν τὰ αἰσθήματά μας, ἀλλὰ δυστυχῶς καμμία προσοχὴ δὲν ἐδόθη εἰς αὐτό.

Κύριε ὕπατε ἁρμοστά!

Δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐνοχλήσωμεν τὸν κ. πρόεδρον Βενιζέλον. Ἡ φλογερά μας ἐπιθυμία εἶναι νὰ ἀποφυλακισθῶμεν ἀπὸ τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν, ἀφοῦ διαταγάς της ἐξετελέσαμεν.

Διὰ ταῦτα παρακαλοῦμεν νὰ εὐδοκήσητε νὰ κάμετε τὰ ἀναγκαῖα διαβήματα εἰς τοὺς ἁρμοδίους διὰ τὴν ἀπαλλαγήν μας, ὅπως ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν ἀγαπητήν μας πατρίδα, τὴν σύμμαχόν σας, διὰ νὰ πολεμήσωμεν εἰς τὸ πλευρὸν τῶν ἀνδρείων Γάλλων στρατιωτῶν, ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐθνῶν καὶ ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιτροπῆς μας τοῦ Κόμματος τῶν

Φιλελευθέρων καὶ τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ ἀνδρός, τοῦ κ. Βενιζέλου.

Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ παροῦσα μας θὰ γίνῃ εὐμενῶς ἀποδεκτὴ σᾶς ὑποβάλλομεν, Κύριε ὕπατε ἁρμοστά, τὰ βαθύτατα σέβη μας.

Ὁ ἐντεταλμένος τῶν ὑπογραφόντων ἀρχηγὸς τῆς κομπανίας:

Στρατῆς Βολάνης, ἀκόλουθος τοῦ κ. Βενιζέλου, Γεώργιος Καρέττας, ἐμπορευόμενος, Φίλιππος Βανδῶρος, ἐμπορευόμενος, Σωτήριος Βανδῶρος ἐμπορευόμενος, Ζαχαρίας Φραγκιᾶς δημοσιογράφος, Μιχαὴλ Ἐλευθεριάδης σπουδαστής, Εὐστάθιος Παπαδάκης ὑπάλληλος τῆς δημαρχίας, Σταῦρος Κατσανεβάκης ἐργατικὸς (ὑπογεγραμμένοι αὐτογράφως ἑλληνιστί)».

Δυστυχῶς διὰ τὰ δικαιώματα τῶν ἐθνῶν δὲν ἐδόθη ἀπάντησις οὔτε εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτῶν δὲν ἀφέθησαν ἐλεύθεροι ὑπὸ τῶν γαλλικῶν ἀρχῶν, καθὼς διηγεῖται ὁ Θόμψων, εἰμὴ τὸ 1919 κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ κ. Βενιζέλου.

Αὐτὴ ἦτο ἡ μυστικὴ ἀστυνομία τοῦ κ. Ροκφεϊγ, ἥτις κατὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν τὸ 1917 ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου ἡγουμένου τῶν ξένων στρατευμάτων, εὗρε, λέγει ὁ κ. Βενιζέλος, εἰς γραφεῖα τοῦ ἀσυρμάτου Ἀθηνῶν, τὸ διαβόητον τηλεγράφημα Πασσάρωφ, δηλ. τὸ ἐχάλκευσε. Καὶ ἡ ἀστυνομία αὕτη τοῦ Ροκφεϊγ εἶναι κατὰ τὸν Ν. Πολίτην, ἡ «Γαλλικὴ ἀρχὴ» ἥτις πιστοποιεῖ τὴν γνησιότητα τοῦ ὑπ' αὐτῆς χαλκευθέντος τηλεγραφήματος καὶ τῆς ὁποίας ἡ καλὴ πίστις, κατὰ τὸν κ. Ἀ. Ρωμᾶνον, οὐδὲ πόρρωθεν δύναται νὰ τεθῇ ἐν ἀμφιβόλῳ!

Ἔτσι γράφεται ἡ ἱστορία καὶ μάλιστα δίτομος ἱστορία, ἵνα ὁ κ. Βενιζέλος δι' αὐτῆς διδάξῃ τὰς δεκατρεῖς νεωτέρας κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων ὥστε νὰ τὸν ψηφίζουσι.

Αἱ συνέπειαι τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς

ΤΟ 24ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 13 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΟΤΑΝ ΑΠΕΦΑΣΙΣΘΗ Η ΔΙΑΛΥΣΙΣ τῆς προσφάτως ἐκλεχθείσης Βουλῆς πρὸς διεξαγωγὴν νέων ἐκλογῶν, ὁ Ζαΐμης παρητήθη τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦτον διεδέχθη ὁ Σκουλούδης. Κατὰ τὴν βραχεῖαν διάρκειαν τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη εἶχον λάβει χώραν τρία ἄκρως ἐνδιαφέροντα γεγονότα. Τὸ πρῶτον, ἦτο ἀνακοίνωσις γενομένη τὴν 3/16 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τοῦ σὲρ Φράνσις Ἕλλιοτ πρὸς τὸν κ. Ζαΐμην, τοῦ ἑπομένου τηλεγραφήματος τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν:

«Σήμερον, ποὺ ἡ Σερβία ὑπέστη ἐπίθεσιν παρὰ τῆς Βουλγαρίας, ἐὰν ἡ Ἑλλὰς θελήσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν της, ἡ κυβέρνησις τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος εἶναι πρόθυμος νὰ παραχωρήσῃ τὴν νῆσον Κύπρον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἑνωθῇ μετὰ τῶν συμμάχων χωρὶς περιορισμούς, θὰ συμμετάσχῃ φυσικῶς μαζί των εἰς τὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα θὰ πραγματοποιηθοῦν κατὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Ἡ παραχώρησις ὅμως τῆς Κύπρου γίνεται ὑπὸ

τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου καὶ ὑπὸ μόνον τὸν ὅρον ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ δώση διὰ τοῦ στρατοῦ της πλήρη καὶ ἄμεσον τὴν ὑποστήριξίν της εἰς τὴν Σερβίαν. Ὁ καιρὸς παρέρχεται καὶ θὰ παρακαλέσετε τὸν κ. Ζαΐμην νὰ μᾶς ἀπαντήση ἄνευ βραδύτητος. (Ὑπογραφὴ) Γκρέϋ».

Ὁ κ. Ζαΐμης ἐπεφυλάχθη νὰ ἀπαντήση ἀφοῦ συνεννοηθῆ μὲ τὸν βασιλέα.

Ἡ ἀπάντησις ὑπῆρξεν ἀρνητική, ὑπὸ τὴν πρόφασιν ὅτι ἡ «πρὸς τὴν Σερβίαν βοήθεια τῆς Ἑλλάδος θὰ ἦτο ἐντελῶς ματαία ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας».

Οὕτως ἐματαιώθη μία μοναδικὴ εὐκαιρία, ὅπως ἐκπληρωθῆ ἕνας ἐκ τῶν ζωηροτέρων ἐθνικῶν πόθων μας. Καὶ ἔγινε τοῦτο μὲ δικαιολογίαν τῆς ὁποίας τὸ ἀσύστατον ἐγνώριζαν καλύτερον παντὸς ἄλλου αὐτοὶ ποὺ τὴν προέβαλαν.

Ἐάν, δεχομένη τὴν προσφορὰν τῆς Κύπρου, ἐκινεῖτο ἀμέσως ἡ Ἑλλάς, ὅπως ἠδύνατο νὰ τὸ πράξη ἀφοῦ εἶχεν ἐπιστρατευμένον καὶ στρατηγικῶς συγκεντρωμένον τὸν στρατόν της, θὰ συνεκεντροῦτο εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον, ὅπως ἀνέφερα ἤδη, συμμαχικὴ δύναμις ὑπερημίσεος ἑκατομμυρίου μαχητῶν, ἀπέναντι τῶν ὁποίων οἱ Βούλγαροι, Γερμανοὶ καὶ Αὐστριακοὶ ἦτο ἀδύνατον καὶ διὰ λόγους συγκοινωνιακοὺς νὰ συγκεντρώσουν ἰσόπαλον δύναμιν. Ὁ κ. Μεταξᾶς δέ, μῆνας τινὰς μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς γερμανικῆς προελάσεως πρὸς τοὺς Παρισίους, ἤρχισε νὰ ὑποστηρίζη ὅτι ὁ πόλεμος θὰ ἔληγε μὲ λευκὴν εἰρήνην, χωρὶς ἐπικράτησιν τοῦ ἑτέρου τῶν ἐμπολέμων συνδυασμῶν. Ἑπομένως καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν τῶν προβλέψεων τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς, ἡ Κύπρος θὰ μᾶς ἔμενεν ὡς καθαρὸν κέρδος, ἀφοῦ μᾶς παρεχωρεῖτο ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου.

Τὸ δεύτερον ἐνδιαφέρον γεγονὸς ἦτο διάβημα γενόμενον τὴν 12/25 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τοῦ κ. Μπαλοῦχτσιτς, πρέσβεως τῆς Σερβίας, πρὸς τὸν κ. Ζαΐμην, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἠδύνατο νὰ καταλάβη τὴν Γευγελῆν, τὴν Δοϊράνην καὶ τὸ Μοναστῆρι. Ἡ Σερβία δὲν θὰ διεμαρτύρετο. Ὁ κ. Ζαΐμης ἐζήτησε τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως καὶ ἀπήντησεν ὅτι τοιαύτη ἐνέργεια θὰ παρέσυρε τὴν Ἑλλάδα εἰς πόλεμον. Ἑπομένως ἀπέρριψε τὴν πρότασιν.

Σημειωτέον ὅτι ἡ Σερβία, ἀπὸ συνεννοήσεις ποὺ εἶχα διεξαγάγει πρὸ τῆς παραιτήσεώς μου, ἦτο γνωστὸν ὅτι δὲν ἀπέκρουε τὴν εἰς Ἑλλάδα παραχώρησιν τῆς Δοϊράνης καὶ Γευγελῆς. Καὶ ἑπομένως οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἂν τότε ἐδεχόμεθα τὰς προτάσεις τῆς Ἀντάντ, ἠδυνάμεθα νὰ ἐξασφαλίσωμεν ἀφ' ἑνὸς τὴν παραχώρησιν τῆς Κύπρου καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς Γευγελῆς καὶ Δοϊράνης, μεταθέτοντες τὰ πρὸς βορρᾶν σύνορά μας εἰς τὸ Δεμὶρ Καποῦ.

Ἀλλ' ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ ἐξυπηρέτει καθαρῶς γερμανικὰ συμφέροντα καὶ ἐτύφλωττε πρὸς κάθε ἑλληνικὸν συμφέρον.

Τὸ τρίτον σημαντικὸν γεγονὸς ἦτο ἡ ἐπιστολὴ τὴν ὁποίαν ἔστειλε τὴν 1ην Ὀκτωβρίου 1915 –νέα ἡμερομηνία– ὁ πρίγκηψ Νικόλαος πρὸς τὸν κ. Μπαλοῦχτσιτς καὶ ἡ ὁποία εἶχεν ὡς ἑξῆς:

«Ἀγαπητέ μου πρέσβυ,

Ἐπειδὴ φοβοῦμαι ὅτι δὲν ἐπέμεινα ἐπαρκῶς ἐπὶ τῆς θεωρίας τὴν ὁποίαν σᾶς ἀνέπτυξα χθές, λαμβάνω τὴν ἄδειαν νὰ ἀνακεφαλαιώσω ἐν ὀλίγοις τὰ οὐσιώδη σημεῖα τῆς ἐπιχειρηματολογίας μου.

Ἡ τριπλῆ Συνεννόησις σᾶς ἐπιβάλλει (εἰς τὴν Σερβίαν) ἐδαφικὰς παραχωρήσεις πρὸς ὄφελος τῆς Βουλγαρίας, ἐπὶ πλέον ὅλων ἐκείνων, τὰς ὁποίας σᾶς ἠνάγκασαν ἤδη νὰ κάμετε συνεπείᾳ τῆς εἰς τὸν πόλεμον εἰσόδου τῆς Ἰταλίας. Ὁ δὲ τελευταῖος λόγος τοῦ σὲρ Ἔδουαρδ Γκρέϋ ἀποδεικνύει καλῶς ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ ὠθήση τὰς παραχωρήσεις ταύτας ἐκεῖθεν τοῦ μέτρου, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἠθέλατε νὰ τὰς περιορίσετε ὑμεῖς ἀποκλειστικῶς διὰ νὰ προσελκύση τὴν βουλγαρικὴν βοήθειαν.

Ἡ ἀντίστασις εἰς τὴν γερμανικὴν ἐπίθεσιν θὰ ἐκθέση τὴν Σερβίαν εἰς μίαν βεβαίαν εἰσβολήν, δεδομένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα αἱ δύο κεντρικαὶ δυνάμεις κινητοποιοῦν εἰς τὰ σύνορά σας.

Ἡ χώρα σας θὰ λεηλατηθῆ, οἱ κάτοικοι θὰ σφαγοῦν, χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἐλπὶς ὅτι θὰ τύχετε στρατιωτικῆς βοηθείας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους σας. Τὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα σᾶς κάμνει νὰ πιστεύετε ὅτι θὰ στείλη πρὸς ἐνίσχυσίν σας ἡ Ἀντάντ, κατ' οὐδένα τρόπον θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐν Σερβίᾳ, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀνυπερβλήτου σχεδὸν δυσκολίας διὰ τὴν μεταφοράν των μέσω τῆς μιᾶς μόνης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἐκτεθειμένης δέ, πλὴν ἄλλων εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν κομιτατζήδων. Αἱ ἐνισχύσεις ἑπομένως αὗται, ἀγγλικαὶ ἢ γαλλικαί, θὰ ἠμπορέσουν νὰ δράσουν μόνον ἐν Θράκῃ καὶ θὰ χρησιμεύσουν διὰ νὰ ἐξουδετερώσουν μέρος μόνον τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Ἡ Σερβία λοιπὸν δὲν θὰ δύναται νὰ ὑπολογίση εἰς ἄλλο τι, πλὴν τῆς ἐμμέσου βοηθείας τῶν ἀνταντικῶν στρατιῶν, αἵτινες κατ' οὐδένα τρόπον θὰ προλάβουν ἢ θὰ ἐμποδίσουν τὴν γερμανικὴν ἐπιδρομὴν εἰς τὸ σερβικὸν ἔδαφος. Ὁ στρατός σας θὰ συντριβῆ καὶ θὰ ἐξολοθρευθῆ, ἡ δὲ Σερβία θὰ στερηθῆ οὕτω τοῦ μόνου μέσου τῆς ἀμύνης της.

Ταῦτα ἀποτελοῦν μίαν πολὺ περιεκτικὴν ἀνάπτυξιν τῶν πιθανοτήτων, καθὼς ἐμφανίζονται αὗται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου. Καὶ δὲν βλέπω ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν γεγονότων, οἵαν τὴν προλέγω, οὐδενὸς εἴδους ὠφέλημα διὰ τὰ ἰδικά σας συμφέροντα ἐκ τῆς Ἀντάντ.

Ἄς προσπαθήσωμεν τώρα νὰ ἐξετάσωμεν τίνα θὰ ἦσαν τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα θὰ προέκυπτον διὰ τὴν χώραν σας ἐκ μιᾶς ἀμέσου συνεννοήσεως μὲ τὴν Γερμανίαν. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἡ Γερμανία εἶναι σταθερῶς ἀποφασισμένη νὰ θραύση τὴν ἀντίστασιν ὑμῶν. Μὲ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα διαθέτει, δὲν θὰ διστάση οὔτε ἐνώπιον τῶν ἀπωλειῶν, οὔτε ἐνώπιον τῶν δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας θὰ συναντήση. Ἡ Σερβία θὰ ὑποστῆ εἰσβολὴν καὶ ὁ τόπος θὰ ἔχη τὴν τύχην τοῦ Βελγίου. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἡ Γερμανία ὑπολογίζει εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Βουλγαρίας, τῆς ὁποίας αἱ ὑπηρεσίαι ἐξηγοράσθησαν διὰ τῆς ὑποσχέσεως ὅτι θὰ τῆς ἀφεθῆ πλήρης ἐλευθερία καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς διαθέσεις

της πρὸς κατάκτησιν τοῦ ἐδάφους τῆς Μακεδονίας.

Ἐὰν ἀντιθέτως, ἐπιτρέψητε εἰς τὴν Γερμανίαν ἐλευθέραν δίοδον τοῦ ἐδάφους ὑμῶν, ἥτις ἀρχίζει εἰς Ὀρσόβαν καὶ καταλήγει εἰς τὰ βουλγαρικὰ σύνορα, σώζετε πρωτίστως τὸν τόπον σας ἀπὸ ἀσφαλῆ ἐξολοθρευμὸν καὶ δευτερευόντως διαφυλάσσετε τὰ μέσα τῆς ἀμύνης σας, δηλαδή, διατηρεῖτε ἄθικτον τὸν στρατόν σας. Ἐνώπιον τῶν τρομακτικῶν κινδύνων, οἵτινες ὀρθώνονται κατὰ τῆς Σερβίας καὶ Ἑλλάδος εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον, μοῦ φαίνεται ὅτι ἡ διαφύλαξις τοῦ στρατοῦ σας εἶναι γεγονὸς τόσον θεμελιώδους σπουδαιότητος, ὥστε κάθε ἄλλη ἄποψις θὰ ὤφειλε νὰ τεθῇ ἀδιστάκτως κατὰ μέρος. Ἡ ἄνευ ἀναβολῆς συμφιλίωσις μετὰ τῆς Γερμανίας θὰ σᾶς στοιχίσῃ ἀσφαλῶς πολὺ ὀλιγώτερα ἀπὸ τὰς θυσίας, τὰς ὁποίας σᾶς ἐπιβάλλει ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐξ ἄλλου θὰ σᾶς ἐκθέσῃ ἡ ἔνοπλος ἀντίστασις.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ Γερμανία θὰ σᾶς ὑποχρεώσῃ εἰς ἐδαφικὰς παραχωρήσεις ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας. Ἀλλὰ μὴ ἡ Ἀντὰντ δὲν ἔπραξε τὸ ἴδιον; Εἶναι μάλιστα πιθανώτατον, ὅτι αἱ θυσίαι, τὰς ὁποίας θὰ ἀξιώσῃ παρ' ὑμῶν ἡ Γερμανία, θὰ παρουσιασθοῦν εἰς σᾶς ὀλιγώτερον σκληραὶ ἀπὸ ἐκείνας, ἅστινας ἐπιβάλλει ἡ βρεταννικὴ φιλανθρωπία. Ἐπὶ πλέον, καὶ ἐπανέρχομαι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὸ κατ' ἐμὲ σπουδαιότατον, διατηρεῖτε ἄθικτον τὸν στρατόν σας. Μὲ αὐτὸν θὰ δυνηθῆτε μίαν ἡμέραν νὰ ἐπανορθώσετε τὰς ταπεινώσεις, εἰς τὰς ὁποίας σᾶς ὑποβάλλει σήμερον τὸ τρυφερὸν ἀγγλικὸν ἐνδιαφέρον, καὶ νὰ διεκδικήσετε τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ἐξαναγκάζεσθε νὰ παραχωρήσετε εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἁρπακτικότητα. Πιστεύσατε, ἀγαπητὲ πρέσβυ εἰς τὴν εἰλικρινῆ μου ἐκτίμησιν.

(Ὑπογραφὴ) Νικόλαος»

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο διάβημα τοῦ πρίγκηπος Νικολάου, τὸ ὁποῖον, ὡς μανθάνομεν ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς, ἐσυνέχιζε προηγούμενον προφορικὸν διάβημα, ἔρχεται ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ βασιλικὴ πολιτική, ἂν εἶχεν ἀνομολόγητα ἐλατήρια καὶ ἐπεδίωκε σκοποὺς μὴ ἑλληνικούς, ἐφηρμόσθη ὅμως καὶ μὲ ἠλιθίας μεθόδους, αἱ ὁποῖαι, καὶ ὀρθὴ ἀκόμη ἂν ἦτο, δὲν ἠμποροῦσαν παρὰ νὰ τὴν φέρουν εἰς πλῆρες ναυάγιον, διὰ τὴν δυστυχίαν ὄχι μόνον τῶν ἐργατῶν της, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔθνους ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου ἐφηρμόζετο.

· Διότι κανεὶς βέβαια δὲν θὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὸ διάβημα τοῦ πρίγκιπος Νικολάου ὠφείλετο εἰς ἀτομικήν του πρωτοβουλίαν, ἢ ὅτι ἔγινεν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν πραγματικῶν ἐμπνευστῶν τῆς πολιτικῆς του.

Καὶ ἔχομεν τοιουτοτρόπως μίαν νέαν ἀλλὰ καὶ ἐπισημοτάτην ἐκδήλωσιν τοῦ ἀχαρακτηρίστου τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία καθ' ἣν στιγμὴν διεκήρυττεν ὅτι ἀκολουθοῦμεν πολιτικὴν οὐδετερότητος εὐμενοῦς διὰ τὴν Συνεννόησιν εἰς τὴν ὁποίαν εἴχαμεν μάλιστα ἐπιτρέψει νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ ἐδάφους μας, ὅπως μεταβῇ εἰς βοήθειαν τῶν Σέρβων, εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ

βασιλέως ἀνέθετε τὴν ἐντολὴν νὰ προσπαθήσῃ νὰ παρασύρῃ τὴν Σερβίαν, ὅπως προδώσῃ τοὺς συμμάχους της, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸν πόλεμον ἐνεπλάκησαν ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐναντίον της ἐπιθέσεως, διὰ νὰ συνάψῃ χωριστὴν εἰρήνην μὲ τὴν Γερμανίαν καὶ συντελέσῃ ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐλευθέρα ἐπικοινωνία μεταξὺ κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ βασιλικὴ πολιτική, μὴ ἀρκουμένη νὰ κάμπτῃ τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν, διὰ τῆς διδασκαλίας ποὺ ἐγίνετο εἰς τοὺς στρατῶνας, ὅτι ὑπέρτατον ἀγαθὸν εἶναι ἡ ἀποφυγὴ τῶν προσωρινῶν κινδύνων, χάριν τῆς ὁποίας δύναται νὰ θυσιασθῇ καὶ ἡ ἐθνικὴ τιμὴ καὶ τὸ ἐθνικὸν μέλλον, ἠθέλησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐνεργητικὴν ἐπιρροήν της καὶ ἐπὶ τῆς ἀτυχοῦς συμμάχου μας Σερβίας.

Καὶ δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς παρὰ νὰ μελαγχολῇ, ὅταν συγκρίνῃ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐθνικοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Σερβίας πρὸς τὴν δρᾶσιν τῆς ἔξωθεν εἰσαχθείσης παρ' ἡμῖν δυναστείας ἡ ὁποία δὲν εἶχε κατορθώσει ἀκόμη νὰ γίνῃ ἐθνική, ὅπως ἀπέδειξεν ἀκριβῶς ὁ μέγας πόλεμος. Ἂς ὑποθέσωμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι ἡ Σερβία, μὴ ἔχουσα τὴν τύχην νὰ δημιουργήσῃ ἐθνικὴν δυναστείαν, εἶχε προσφύγει, ὅπως ἡμεῖς, εἰς πρόσκλησιν ξένης τοιαύτης καὶ ὅτι εἰς τον πρίγκιπα Νικόλαον εἶχε προσφερθῆ τὸ σερβικὸν στέμμα. Ἂς ὑποθέσωμεν ἀκόμη ὅτι τὸ σερβικὸν γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ στρατοῦ ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ χαρακτῆρος τοῦ κ. Μεταξᾶ, καὶ ὅτι ὅλοι οἱ παλαιοὶ πολιτικοὶ τῆς χώρας ἐτάσσοντο μὲ τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως της, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκθέσουν τὴν χώραν των εἰς κίνδυνον τοῦ νὰ συντριβῇ ἀπὸ τοὺς στρατοὺς τῶν δύο κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀκολουθήσουν τὴν πολιτικὴν τοῦ βασιλέως της, οἵα διαγράφεται εἰς τὴν πρὸς τὸν Μπαλούχτσιτς ἐπιστολὴν τοῦ πρίγκηπος Νικολάου. Ποία θὰ ἦτο ἡ τύχη τῆς Σερβίας μετὰ τὸν πόλεμον; Θὰ ἐξήρχετο μικροτέρα παρ' ὅ,τι εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν διότι θὰ ἔχανε τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς σερβικῆς Μακεδονίας ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας. Ἀκολουθήσασα ἐθνικὴν καθαρῶς πολιτικὴν καὶ μὴ διστάσασα νὰ ἐκτεθῇ εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους οἱ ὁποῖοι ἦσαν συμφυεῖς μὲ τοιαύτην πολιτικήν, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς της ἐθνικὸν βασιλέα καὶ ὅλα τὰ πολιτικὰ κόμματα συνεργαζόμενα εἰλικρινῶς, ἐξῆλθε τοῦ πολέμου ὡς ἓν τῶν ἰσχυροτέρων, ὕστερα ἀπὸ τὰς μεγάλας δυνάμεις, εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ τείνει μετὰ μίαν ἢ δύο γενεὰς νὰ γίνῃ καὶ αὐτὴ μεγάλη δύναμις, ὁποία θ' ἀπέβαινε καὶ ἡ Ἑλλὰς ἂν ὁ τότε βασιλεύς της δὲν ἐπέμενεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν προσωπικῆς του πολιτικῆς.

Ἡ Σερβία δὲν διετύπωσε προτάσεις περὶ ἐδαφικῶν παραχωρήσεων

ΤΟ 25ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Ο κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΜΕΤΑ ΣΙΩΠΗΝ ΠΟΛΛΩΝ ἡμερῶν, ἐπανέρχεται τὴν 13ην Νοεμβρίου δι' ἄρθρου του εἰς τὰ γεγονότα τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου

1915. Ἡ ἀποκάλυψις τῆς πλαστότητος τοῦ διαβοήτου τηλεγραφήματος Πασσάρωφ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη ὁλόκληρος δίτομος ἱστορία καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐβάσισε τὰς τωρινάς του κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἡμῶν καταγγελίας του, δὲν τὸν ἀφίνει νὰ ἡσυχάσῃ. Ἀλλὰ δὲν ἐπιστρέφει ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ τηλεγράφημα Πασσάρωφ, διότι τὸν ἀπ' εὐθείας δρόμον τὸν ἀποκλείουν τὰ κατορθώματα τοῦ Ροκφέϊγ. Ἐπιστρέφει δι' ἑλιγμοῦ.

Δημοσιεύει τὴν πρότασιν παραχωρήσεως τῆς Κύπρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθὼς καὶ τὸν θρῦλον τῆς παραχωρήσεως τῆς Γευγελῆς, Δοϊράνης καὶ Μοναστηρίου ὑπὸ τῆς Σερβίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξάγει τὸ συμπέρασμα: Ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς ἀπέκρουε τοιαύτας παραχωρήσεις, γενομένας ὅπως βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν, ἄρα εἶχεν ἀναλάβει προηγουμένας μυστικὰς ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν. Ἄρα; Πασσάρωφ.

Ἀναδημοσιεύει τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πρίγκηπος Νικολάου καὶ συμπεραίνει. Ἀφοῦ ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως λέγει καὶ γράφει εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Σερβίας τοιαῦτα πράγματα θὰ εἰπῇ ὅτι ὑπῆρξε προσυμφωνία μεταξὺ βασιλέως ἀφ' ἑνὸς καὶ Γερμανίας καὶ Βουλγαρίας ἀφ' ἑτέρου. Ἄρα; Πασσάρωφ!

Σπεύδομεν νὰ ἀπαντήσωμεν, προτοῦ ὁ Πασσάρωφ καταντήσει ἐφιάλτης τοῦ κ. Βενιζέλου.

Καὶ πρῶτον, διὰ τὰς παραχωρήσεις τῆς Κύπρου, Γευγελῆς, Δοϊράνης καὶ Μοναστηρίου εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅπως βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν.

Πρέπει νὰ εἴπωμεν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ὅτι πρώτην φορὰν ἀκούομεν ὅτι ἡ Σερβία μᾶς παρεχώρει τὴν Γευγελῆν, Δοϊράνην καὶ Μοναστήριον. Κατόπιν τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Βενιζέλου, ἀνεδιφήσαμεν τὰς Λευκὰς Βίβλους τοῦ κ. Βενιζέλου, τὰς ἐκδοθείσας μέχρι τοῦ 1920 καὶ οὐδαμοῦ ἀνεύρομεν τοιαύτην ἀνακοίνωσιν τοῦ Μπαλούχτσιτς. Ἀνεδιφήσαμεν τὰ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἐκδοθέντα ἱστορικὰ συγγράμματα τὰ ἀναφέροντα λεπτομερῶς ὅλας τὰς τότε γενομένας διπλωματικὰς ἀνακοινώσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ οὐδαμοῦ ἀνεύρομεν τοιαύτην τοῦ Μπαλούχτσιτς ἀνακοίνωσιν. Ἐδιαβάσαμεν ἐκ νέου τὰ πρακτικὰ τῆς Βουλῆς τοῦ Σεπτεμβρίου 1915 καὶ τὴν συζήτησιν κατόπιν τῆς ὁποίας ἐπῆλθεν ἡ πτῶσις τοῦ κ. Βενιζέλου, μήπως κατ' αὐτὴν ἔκαμεν ὁ κ. Βενιζέλος μνείαν τοιούτων παραχωρήσεων τῆς Σερβίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα, διότι ὁ ἴδιος λέγει εἰς ἄρθρον του ὅτι ὁ Μπαλούχτσιτς τοῦ ἔκαμε λόγον περὶ αὐτῶν πρὸ τῆς παραιτήσεώς του. Καὶ πράγματι ὁ κ. Βενιζέλος κάμνει κατὰ τὴν συζήτησιν ἐκείνην μνείαν παραχωρήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Γευγελῆς καὶ Δοϊράνης, ἀλλὰ ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας, ὡς ἀνταλλάγματος τῆς οὐδετερότητος τῆς Ἑλλάδος, οὐδεμίαν δὲ μνείαν παραχωρήσεως ἐκ μέρους τῆς Σερβίας.

Ἀνεδιφήσαμεν ἐπίσης τὰ πρακτικὰ τῆς Βουλῆς τοῦ Ὀκτωβρίου 1915 καὶ ἰδίως τὴν συζήτησιν μεθ' ἣν ἔπεσεν ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη καὶ οὔτε ἐκεῖ εὕρομεν νὰ γίνεται μνεία ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου τοιαύτης παραχωρήσεως ἐκ μέρους τῆς Σερβίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Μᾶς μένει, μάλιστα, καὶ ἡ ἀπορία πῶς ὁ κ. Βενιζέλος ἔχων τοιαύτην προσφορὰν καὶ διατεθειμένος νὰ κηρύξῃ τὸν

πόλεμον καὶ κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ κατὰ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν δὲν ἐζήτησε τὴν ἐπίσημον ἐπικύρωσιν τῆς προσφορᾶς αὐτῆς καὶ κατὰ τὸ 1916, ὁπότε διχάσας τὴν Ἑλλάδα ἐσχημάτισε τὸ κράτος του τῆς Θεσσαλονίκης, διὰ νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς Σερβίας, καὶ κατὰ τὸ 1917, ὁπότε κατακτήσας διὰ τῶν ξένων κρατῶν τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν, ἐκήρυξεν ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλλάδος τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της.

Ἀλλὰ ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα ἡμεῖς δὲν σκοπεύομεν νὰ συζητήσωμεν ἐπὶ τοῦ ἂν ἐγένετο ἢ ὄχι ἡ προσφορὰ αὐτὴ ἐκ μέρους τῆς Σερβίας. Κάμνομεν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον τὴν χάριν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐγένετο, ὄχι μόνον διὰ τὴν Κύπρον, διὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο πράγματι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Γευγελῆν, καὶ τὴν Δοϊράνην καὶ τὸ Μοναστήριον. Ἂν μάλιστα ὁ κ. Βενιζέλος διϊσχυρισθῇ ὅτι μᾶς προσέφερον καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν καὶ τὴν Μεσοποταμίαν, ἡμεῖς θὰ δεχθῶμεν καὶ αὐτό, ὅτι μᾶς τὰς προσέφερον.

Τὸ ζήτημα τῆς ἀρνήσεως τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔγκειται εἰς τὰς γενομένας προσφοράς. Ἔγκειται εἰς τὸ ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ ἀποτελεσματικῶς τὴν Σερβίαν καὶ ἐὰν δὲν ἐκινδύνευε ἐξερχομένη τῆς οὐδετερότητος χάριν τῆς Σερβίας, νὰ καταστραφῇ αὐτὴ ἡ ἰδία. Ἐπομένως ὅταν ἐκεῖ εἶναι τὸ ζήτημα, τί σημασίαν ἔχουν αἱ προσφοραὶ ἂν ἦσαν πολλαὶ ἢ ὀλίγαι, οὐσιώδεις ἢ ἐπουσιώδεις! Ἡμεῖς μάλιστα λέγομεν, ὅτι ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ ἀποτελεσματικῶς τὴν Σερβίαν καὶ νὰ μὴ ὑποστῇ ἡ ἰδία καταστροφήν, θὰ ὤφειλε νὰ τὸ πράξῃ ἄνευ οὐδενὸς ἀνταλλάγματος, καὶ θὰ τὸ ἔπραττεν ἀσφαλῶς, διότι εἶχε τὸ βαλκανικὸν συμφέρον νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ συντριβῇ ἡ Σερβία καὶ τοὐναντίον νὰ κτυπηθῇ ἄλλην μίαν φορὰν ἡ ἀλαζονεία τῆς Βουλγαρίας.

Ὥστε ἐκεῖ εἶναι τὸ ζήτημα. Ὁ κ. Βενιζέλος ἐξέφερεν εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα του ἄρθρα ὅτι ἡ Ἑλλὰς μετὰ τῶν Ἀγγλογάλλων καὶ τῶν Σέρβων θὰ ἀπετέλουν ἕνα ἰσχυρότατον στρατόν, ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Αὐστρογερμανοὺς μετὰ τῶν Βουλγάρων. Τὸν ἰσχυρισμόν του τοῦτον τὸν ἀνετρέψαμεν διὰ δύο ἄρθρων μας ἐκτενῶν τοῦ 18ου καὶ τοῦ 19ου. Εἰς ταῦτα δὲν μᾶς ἀπήντησε τίποτε ὁ κ. Βενιζέλος. Ἤδη εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 13ης Νοεμβρίου ἐπανέρχεται εἰς τὸν αὐτὸν ἰσχυρισμόν, ὡσὰν νὰ μὴ ὑπῆρχον τὰ δύο προαναφερθέντα ἄρθρα μας, οὔτε εἰς αὐτὰ λεπτομερὴς ἐξονύχισις τοῦ ζητήματος. Ἀλλὰ εἰς ἡμᾶς δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε κἂν σοβαρὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐκ νέου τὰ ἄρθρα μας ἐκεῖνα. Ἐν συνόψει μόνον λέγομεν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ὅτι τὸ μέγα του λάθος ὅταν ἀσχολῆται μὲ στρατηγικὰ προβλήματα, εἶναι νὰ μὴ λογαριάζῃ χρόνον καὶ ἀποστάσεις. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὸ στρατηγικὸν πρόβλημα εἶναι τὸ γνωστὸν εἰς τοὺς στρατιωτικούς, τῆς ἐνεργείας δηλαδὴ τοῦ συγκεντρωμένου αὐστρο-γερμανο-βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐπὶ ἐσωτερικῶν γραμμῶν.

Οἱ ἀντίπαλοί του ἦσαν. 1ον) Οἱ Σέρβοι τοὺς ὁποίους ἠδύναντο νὰ προσβάλωσι μετὰ μεγάλης ὑπεροχῆς ἀμέσως καὶ νὰ τοὺς καταστρέψωσιν. 2ον) Οἱ Ἕλληνες οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ ἀρχίσουν τὴν ἐκστρατείαν των

εἰμὴ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ καὶ ἐπομένως θὰ ἀντεμετώπιζον μόνοι ὁλόκληρον τὴν ἐχθρικὴν δύναμιν καὶ θὰ κατεστρέφοντο ἢ τοὐλάχιστον θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ἐκκενώσουν ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν, καὶ 3ον) Οἱ Ἀγγλογάλλοι οἵτινες μετεφέροντο εἰς Θεσσαλονίκην, βραδύτατα κατὰ μικρὰ τμήματα, καὶ ἦσαν καὶ ἀνοργάνωτοι, ὥστε ὅταν θὰ συνεκρούοντο οι Ἕλληνες, ἐλαχίστην θὰ προσέφερον βοήθειαν, ὅταν δὲ θὰ κατεστρέφοντο οι Ἕλληνες καὶ ἂν ἀκόμη τότε εἶχον κάπως ἰσχυρὰν δύναμιν, θὰ ἀπέβαινον εὐάλωτος λεία τῶν στρατῶν τῆς γερμανικῆς συμμαχίας. Δηλ. καὶ ἂν ἀκόμη θεωρητικῶς τὸ ἄθροισμα: Σέρβοι σὺν Ἕλληνες σὺν Ἀγγλογάλλοι ἦτο ἰσοδύναμον πρὸς ἄθροισμα Γερμανοὶ σὺν Αὐστριακοί, σὺν Βούλγαροι,τὸ δεύτερον ἄθροισμα ἦτο συγκεντρωμένον καὶ ἕτοιμον ἐνῷ τὸ πρῶτον ὄχι, καὶ θὰ ἀντεμετώπιζε κατὰ χρόνον τὴν ἐπίθεσιν τοῦ δευτέρου μὲ τὰ τμήματά του ὄχι συγχρόνως, ἀλλὰ ἀλληλοδιαδόχως, πρῶτον μὲ τοὺς Σέρβους, ἔπειτα μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔπειτα μὲ τοὺς Ἀγγλογάλλους. Ἕκαστον δὲ αὐτῶν τῶν τμημάτων ἦτο ἀπὸ ἀπόψεως δυνάμεως πολὺ ὑποδεέστερον τοῦ συνόλου τοῦ δευτέρου ἀθροίσματος.

Αὐτὸ ἦτο τὸ στρατηγικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς οὔτε νὰ σώσῃ τὴν Σερβίαν ἠδύνατο οὔτε νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἰδίαν αὐτῆς καταστροφήν. Τί θὰ ὠφέλει λοιπὸν τὴν Ἑλλάδα νὰ λάβῃ τὴν Κύπρον καὶ ὁ στρατός της ἡττώμενος νὰ φθάσῃ εἰς τὸν Ὄλυμπον, ἂν ὄχι καὶ χειρότερα; Ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τοιαύτην περίστασιν μᾶς ἐξαποστέλλει εἰς τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης. Ναί, ἀλλὰ τοιαύτη ἐξέλιξις εἰς Βαλκανικὴν τὸ 1915 δὲν θὰ ἐπηρέαζε τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τοῦ πολέμου; Καὶ ἂν μὲ τοιαύτην ἐπικράτησιν τῆς Βουλγαρίας, οἱ σύμμαχοι ἐπανελάμβανον τὸ παλαιόν των μὲ αὐτὴν παιγνίδι καὶ τῆς προσέφερον νὰ κρατήσῃ τὰ κτηθέντα ἀποσπωμένη τῆς γερμανικῆς συμμαχίας; Εἰς μίαν τοιαύτην καταστροφὴν μὲ ἀναμονὴν τὴν ἱκανοποίησιν, ἂν ἔλθουν καλὰ τὰ πράγματα, κατὰ τὴν εἰρήνην, ἐκτίθενται τὰ κράτη, ὅταν ὅπως τὸ Βέλγιον ἢ ἡ Σερβία, ὑφίστανται, θέλουν δὲν θέλουν, τὴν εἰσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ, ὄχι ὅμως στὰ καλὰ καθούμενα ὅπως ἡ Ἑλλάς.

Ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος εὑρίσκεται ἐπάνω εἰς τὸ κωδωνοστάσιον τῆς Μητροπόλεως καὶ τοῦ εἰποῦμεν, ἂν πηδήσῃ κάτω θὰ τοῦ δώσωμεν πλούσια ἀνταλλάγματα, ἀκόμη ὅτι θὰ τὸν κάμωμεν καὶ πρόεδρον τῆς δημοκρατίας καὶ μάλιστα μὲ τὸ ἀμερικανικὸν σύστημα. Θὰ πηδήσῃ; Ὄχι βέβαια. Τότε διατί ἤθελε νὰ πηδήσῃ ἡ Ἑλλὰς τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915;

Ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν ἐπήδησε τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἰδίου 1915. Τὴν 10/23 Ἰανουαρίου 1915 ὁ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ τοῦ ἐπρότεινεν εὐρείας παραχωρήσεις εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας, ἐὰν ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῆς Σερβίας πιεζομένης ὑπὸ αὐστριακῆς ἐπιθέσεως. Τί ἀπήντησεν ὁ κ. Βενιζέλος;

«Δὲν ἐδίστασα νὰ ἀπαντήσω ὅτι αὐτὸ ποὺ μοῦ ἐζήτησεν ὁ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ἐκτελεσθῇ. Ὅπως ἔχομεν ἤδη ὑποδείξει, τοιαύτην ἐνέργειαν δὲν δυνάμεθα οὔτε νὰ σκεφθῶμεν, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται νὰ συμπράξῃ μαζί μας ἡ Ρουμανία, ἄνευ τῆς ὁποίας θὰ ἰσοδυνάμει μὲ αὐτοκτονίαν μας καὶ συγχρόνως θὰ κατεστρέφετο καὶ ἡ Σερβία».

Καὶ ἐξηγεῖ διατί. Διότι θὰ ἐκινδυνεύαμεν νὰ πλευροκοπηθῶμεν ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας.

Ὁ κ. Βενιζέλος γνωρίζει πολὺ καλὰ ὅτι ἡ ἄρνησίς του αὕτη ἐγένετο δυσμενέστατα ἀκουστὴ εἰς τὸ Λονδῖνον. Ὁ κ. Λόϋδ Τζώρτζ ἐξέφρασε τὴν δυσφορίαν του κατὰ τοῦ κ. Βενιζέλου, προσωπικῶς εἰς τὸν πρέσβυν μας. Καὶ τόσον ἐταράχθη ὁ κ. Βενιζέλος ἀπὸ τὴν δυσμένειαν αὐτήν, ὥστε διὰ νὰ ἐξευμενίσῃ τὸ Λονδῖνον καὶ τοὺς Παρισίους ἐσκέφθη τὸν Φεβρουάριον νὰ προτείνῃ τὴν παραχώρησιν τῆς Καβάλας εἰς τὴν Βουλγαρίαν, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν οὐδετερότητά της, ὥστε νὰ δύναται ὁπωσδήποτε ἀκινδύνως νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς ἐν Λονδίνῳ φίλους του.

Θὰ μᾶς εἴπῃ ὅμως ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915 ἡ Ἑλλὰς θὰ ἠδύνατο ἀκινδύνως νὰ βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν; Ἡμεῖς ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν κάθε φορὰν τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἄρθρων μας 18 καὶ 19, τὰ ὁποῖα συντομώτατα ἐπανελάβομεν καὶ εἰς τὸ παρόν μας.

Ἂς ἔλθωμεν τώρα καὶ εἰς τὸν πρίγκηπα Νικόλαον.

Ὁ πρίγκηψ Νικόλαος συνεδέετο στενῶς μετὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις πρέσβεως τῆς Σερβίας κ. Μπαλούχτσιτς, μὲ τὸν ὁποῖον ὡμίλουν συχνότατα διὰ τὴν θέσιν τῆς Σερβίας καὶ ὁ πρίγκηψ τοῦ διετύπωσε τὰς σκέψεις του εἰς μίαν ἐπιστολὴν τῆς 18 Σεπτεμβρίου (παλ. ἡμερ.). Τί σημασίαν θέλει νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ κ. Βενιζέλος; Ὅτι ἐκφράζει τὴν γνώμην τοῦ βασιλέως; Ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην οὔτε μία λέξις δὲν ὑπάρχει, ὥστε ἐξ αὐτῆς νὰ δύναται νὰ συναγάγῃ τις ὅτι ἐγράφη καθ' ὑπόδειξιν τοῦ βασιλέως ἢ ὅτι κατὰ τὰς προηγηθείσας συνομιλίας ὁ πρίγκηψ ἀφῆκε νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι ὡμίλησεν ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως. Ὥστε πρόκειται περὶ προσωπικῆς γνώμης τοῦ πρίγκηπος. Ἀλλὰ ὁ κ. Βενιζέλος θὰ μᾶς εἴπῃ· Ἀφοῦ ὁ πρίγκηψ Νικόλαος ἦτο ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, ἕπεται ὅτι καὶ αἱ συμβουλαί του πρὸς τὸν Μπαλούχτσιτς ἐγένοντο καθ' ὑπόδειξιν τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ τότε καὶ ὁ πρίγκηψ Γεώργιος ἦτο ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως καὶ μάλιστα ὁ σύνδεσμός του μὲ τὸν βασιλέα ἦτο στενώτατος ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, καὶ ὁ πρίγκηψ Γεώργιος εἰργάζετο ἐντονώτατα ὑπὲρ τῆς Ἀντάντ. Τότε διατί καὶ ὁ πρίγκηψ Γεώργιος νὰ μὴ ἐξεπροσώπει τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς γνώμας τοῦ βασιλέως; Ἡ ἀλήθεια εἶναι μία· ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος δὲν ἤκουσε παρὰ μόνον τὸν ἑαυτόν του καὶ δὲν ἐξεπροσωπεῖτο ἀπὸ κανένα παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του.

Ἀλλὰ ἐπὶ τέλους καὶ τί λέγει ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ πρίγκηπος Νικολάου; Ἐγράφη τὴν 18ην Σεπτεμβρίου καὶ ἀναφέρεται εἰς προηγουμένας συνομιλίας μὲ τὸν Μπαλούχτσιτς, κατὰ τὰς ὁποίας ἐγίνετο λόγος διὰ τὰς ἀποφάσεις τῶν συμμάχων ὅπως πιέσωσι τὴν Σερβίαν ἵνα αὕτη παραχωρήσῃ τὴν σερβικὴν Μακεδονίαν εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ σύμμαχοι ὁμοίας ἀποφάσεις εἶχον λάβει καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα ὅπως τὴν πιέσωσι νὰ παραχωρήσῃ τὴν Καβάλαν μετὰ ἐνδοχώρας ἀναλόγου πρὸς ὅσα θὰ ἀπελάμβανε ἀργότερα ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἀλλὰ εἰς τὴν Σερβίαν ἔγιναν πιεστικώτατοι, ὥστε ἐκεῖ ἐκίνησαν ἀγανάκτησιν σφοδράν. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους λέει ὁ πρίγκηψ Νικόλαος εἰς τὸν Μπαλούχτσιτς: Ἀφοῦ εἶναι ἔτσι τὰ πράγματα, τί τοὺς θέλετε τέτοιους συμμάχους; Δὲν κάνετε καλύτερα εἰρήνην μὲ τοὺς Γερμανο–αὐστριακοὺς νὰ ἡσυχάσετε;

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔγκλημα! λέγει ὁ κ. Βενιζέλος. Ἀλλὰ τότε διατί δὲν εἶναι ἐγκληματίας καὶ ὁ Πάσιτς ὅστις ὁμιλῶν πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Ἑλλάδος κ. Ἀλεξανδρόπουλον τοῦ λέγει ὅτι ἡ διαγωγὴ τῶν συμμάχων πρὸς τὴν Σερβίαν δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὴν διαγωγὴν τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ ὅτι οἱ Σύμμαχοι θέτουσι τὴν Σερβίαν εἰς ὁμοίαν θέσιν ἀπέναντί των εἰς οἵαν τὴν ἔθεσε καὶ ἡ Αὐστρία ὅταν προεκάλεσε τὸν πόλεμον; (Τηλεγράφημα Ἀλεξανδροπούλου ἀριθμὸς 7830 Α/4 τῆς 22ας Ἰουλίου /4 Αὐγούστου 1915).

Καὶ ἂς μᾶς εἴπῃ ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι ἅμα ἦλθεν αὐτὸς εἰς τὴν ἐξουσίαν αἱ τοιαῦται ἀπαιτήσεις τῶν συμμάχων ἤρθησαν. Διότι δὲν ἤρθησαν. Ἀφοῦ τὴν 20 Αὐγούστου 1915 ὁ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ τηλεγραφεῖ εἰς τὸν σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ εἰς Ἀθήνας νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν κ. Βενιζέλον:

«Νὰ ἐννοήσῃ ὅτι δὲν θέλομεν διὰ τὸ ζήτημα τῆς Καβάλας νὰ τὸν πιέσωμεν τώρα ἀμέσως, ἀλλὰ ὅτι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς παραχωρήσεως τῆς Καβάλας εἰς τὴν Βουλγαρίαν πρέπει νὰ μένῃ πάντοτε ἀνοικτὸν διὰ μέλλουσαν συζήτησιν».

Καὶ διατί τάχα εἶχε τὸ δικαίωμα ὁ κ. Βενιζέλος νὰ ἀγανακτῇ κατὰ τῶν συμμάχων τὴν 17ην Σεπτεμβρίου ὅτε ἄρχιζαν τὴν ἀπόβασίν των εἰς Θεσσαλονίκην, καὶ μάλιστα κατόπιν τῆς ἰδικῆς του προσκλήσεως, ὄχι μόνον χωρὶς νὰ ἄρωσι τὰς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν προτάσεις των, ἀλλὰ μὲ τὸν Γκρέϋ ἀγορεύοντα ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὴν ἀγγλικὴν Βουλὴν (τηλεγράφημα Βενιζέλου πρὸς τὰς πρεσβείας τῆς Ἑλλάδος, Λονδίνου, Παρισίων, Ρώμης, Πετρουπόλεως, ἀρ. 10148 τῆς 18ης Σεπτεμβρίου /1 Ὀκτωβρίου 1915); Καὶ μάλιστα νὰ θυμώνῃ τόσον ἐναντίον των ὥστε νὰ διατάσσῃ τὸν στρατηγὸν Μοσχόπουλον νὰ τοὺς κτυπήσῃ, ἐὰν ἤρχιζον τὴν ἀπόβασιν; Ἔτσι τοὐλάχιστον λέγει ὁ ἴδιος εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἄρθρα του. Καὶ ἂν ὁ στρατηγὸς Μοσχόπουλος τοὺς ἐκτύπα, τότε ὁ κ. Βενιζέλος δὲν θὰ ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος κατὰ τῆς Ἀντὰντ καὶ εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας;

· Διατί, λοιπὸν ἔχει τὸ δικαίωμα ὁ κ. Βενιζέλος νὰ θυμώσῃ μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε νὰ κτυπήσῃ τοὺς συμμάχους καὶ δὲν εἶχε καὶ ὁ πρίγκηψ Νικόλαος τὸ δικαίωμα νὰ θυμώσῃ καὶ αὐτὸς καὶ νὰ συμβουλεύσῃ τοὺς Σέρβους οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτοὶ ἦσαν θυμωμένοι, νὰ κάμουν χωριστὴν εἰρήνην μὲ τοὺς Γερμανούς;

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔγκλημα!

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτὰ μόνον ὁ κ. Βενιζέλος.

Κάμνει καὶ ὑποθέσεις· ἐὰν ἐδέχετο ἡ Ἑλλὰς τὴν Κύπρον, ἐὰν ἐδέχετο τὴν Γευγελῆν καὶ τὴν Δοϊράνην, ἐὰν ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος κλπ., θὰ καθίστατο μέγα κράτος μετὰ τὴν τελικὴν νίκην τῶν συμμάχων. Ἐὰν εἶχεν ἡ Σερβία βασιλέα τὸν πρίγκηπα Νικόλαον καὶ ἐὰν οὗτος ἔκαμνε χωριστὴν εἰρήνην μὲ τοὺς Γερμανοὺς θὰ ἐξήρχετο τοῦ πολέμου μειωμένη ἐνῷ ἔχοντες ἐθνικὴν δυναστείαν οἱ Σέρβοι καὶ ἀνθρώπους χαρακτῆρος καὶ ὄχι σὰν τὸν κ. Μεταξᾶν, ἐξῆλθον τοῦ πολέμου, ὡς ἰσχυρὸν κράτος κλπ.

Ἀλλὰ τότε ἔχομεν καὶ ἡμεῖς τὸ δικαίωμα νὰ κάμωμεν ὑποθέσεις.

Ἐὰν ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος ἡ Ἑλλὰς τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915 καὶ κατεστρέφετο ὁ στρατός της ὅπως καὶ τῆς Σερβίας καὶ ἐὰν δὲν ἀπέθνησκεν ὁ βασιλεὺς Κάρολος τῆς Ρουμανίας καὶ δὲν ἐξήρχετο ἡ Ρουμανία τῆς οὐδετερότητος, ἐὰν μάλιστα ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος καὶ ὑπὲρ τῶν κεντρικῶν, καὶ ἐὰν τότε οἱ σύμμαχοι διὰ νὰ περιποιηθοῦν τὴν Βουλγαρίαν ὅπως τὴν ἀποσπάσουν ἀπὸ τὴν Γερμανίαν τῆς ξανάδιναν ὄχι μόνον την Καβάλαν, ἀλλὰ καὶ παρὰ πέρα, ἐὰν ἡ Ἀμερικὴ δὲν ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος τὸ 1917, ποῦ θὰ κατάντουσε ἡ Ἑλλὰς καὶ ποῦ θὰ ἐπήγαινε νὰ κρυφθῇ ὁ κ. Βενιζέλος;

Ἐὰν μάλιστα ὁ κ. Βενιζέλος ἦτο Σέρβος καὶ ἐπολιτεύετο ἐκεῖ, ἐὰν δὲ ἡμεῖς ἐδῶ μὴ ἔχοντες τὸν κ. Βενιζέλον καὶ συνεπῶς οὔτε τοὺς Ἀγγλογάλλους εἰς Μακεδονίαν, ἐὰν ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἐκρατούσαμε τὴν οὐδετερότητά μας μὲ τὰς ἐγγυήσεις τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της, καὶ ἐὰν τότε δὲν ἐγίνετο καὶ ἡ μικρασιατικὴ ἐκστρατεία, ποὺ δὲν θὰ ἐγίνετο, τί θὰ ἦτο ἡ Ἑλλὰς σήμερον; Ἐὰν μάλιστα ὁ Σέρβος πολιτικὸς κ. Βενιζέλος ἔκανε ἐκεῖ τὰ συνηθισμένα του καὶ ἐπιάνετο μὲ τὸν τότε ἀντιβασιλέα, τὸν ἀείμνηστον Ἀλέξανδρον καὶ τὴν «Λευκὴν Χεῖρα», ποῦ θὰ εὑρίσκετο τώρα ὁ κ. Βενιζέλος; Διότι ἐὰν ὁ κ. Βενιζέλος γνωρίζῃ τοὺς Σέρβους, θὰ γνωρίζῃ ὅτι δὲν ἀστειεύονται μὲ τοὺς πολιτικοὺς ἐπαναστάτας.

Οἱ Γάλλοι ἔχουν μίαν παροιμίαν: «μὲ τὸ ἐὰν μπορεῖς νὰ χώσῃς τὸ Παρίσι σὲ μιὰ μπουκάλα». Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ τὸ χονδροκομμένο του ἁλάτι ἔχει μίαν ἄλλην παροιμίαν διὰ τὸ ἐάν, τὴν ὁποίαν χάριν εὐσχημοσύνης δὲν ἀναφέρομεν. Πρέπει λοιπὸν νὰ λείψουν τὰ ἐὰν τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ νὰ περιοριζώμεθα εἰς ἀκριβεῖς καὶ ἀντικειμενικὰς κρίσεις ἐπὶ τῶν μεγίστων ἐὰν θέλωμεν νὰ κάμωμεν συζήτησιν σοβαράν.

Δ΄ Η ΕΥΘΥΝΗ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗΝ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

Τὸ πολυθρύλητον ζήτημα τῆς καταλήψεως τοῦ Ροῦπελ

ΤΟ 25ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 14 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Ο κ. ΖΑΪΜΗΣ ΦΕΡΕΙ ΤΗΝ ΒΑΡΥΤΑΤΗΝ ΕΥΘΥΝΗΝ, ὅτι ἐν γνώσει ἠθέτησε τὴν συμμαχικὴν ὑποχρέωσίν μας μὲ τὴν Σερβίαν. Ἀλλ' ἡ βραχυχρόνιος κυβέρνησίς του διεκρίθη διὰ τὴν σωφροσύνην της καὶ πρὸ πάντων διότι διὰ τῆς διαγωγῆς της, κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ὅτι ἤσκει εὐμενῶς οὐδετέραν ἀπέναντί των πολιτικήν.

Ἀλλ' ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἀνόδου εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη, αἱ σχέσεις μας πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ἐδηλητηριάσθησαν ἀθεραπεύτως.

Τὴν πρώτην ὀξυτάτην ἐκτράχυνσιν τῶν σχέσεων ἔφερεν ἡ ἀπειλὴ τοῦ πρωθυπουργοῦ ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ ἀφώπλιζε τὸν σερβικόν, ἐὰν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς γερμανο–αὐστροβουλγαρικῆς ἐπιθέσεως ἠναγκάζετο νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Ἡ ἀπειλὴ αὐτὴ ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως. Ἐπηκολούθησαν αἱ ἔντονοι διαμαρτυρίαι του κατὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς Κερκύρας πρὸς περίθαλψιν καὶ ἀνασύνταξιν τοῦ δι' Ἀλβανίας ὑποχωρήσαντος σερβικοῦ στρατοῦ.

Μετὰ τὰς ἐντόνους αὐτὰς διαμαρτυρίας ἦλθε ἡ ἀπόλυτος ἄρνησις τῆς κυβερνήσεως ὅπως δώσῃ τὴν ὑπὸ τῆς Συνεννοήσεως ζητηθεῖσαν τὴν 23 Μαρτίου /5 Ἀπριλίου 1916 ἄδειαν χρησιμοποιήσεως τῆς ὁδοῦ Ἰτέας –Μπράλου πρὸς μετάβασιν τοῦ ἀνασυσταθέντος σερβικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ μακεδονικὸν μέτωπον, μὲ τὴν ἀπειλήν, ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, ὅτι θὰ ἀνατινάξωμεν τὸν σιδηρόδρομον Μπράλου καὶ θὰ φράξωμεν τὴν διώρυγα. Ἐνῷ ἐσπαταλῶντο ἀσκόπως ἑκατομμύρια καθ' ἡμέραν πρὸς διατήρησιν τῆς απολέμου ἐπιστρατεύσεως, αἱ οἰκογένεια τῶν ἐφέδρων ἐγκατελείποντο εἰς τὴν δυστυχίαν. Ὅπως γράφει ὁ Βεντήρης –Β΄ σ. 194– «πλῆθος ἀπὸ πεινώσας γυναῖκας καὶ ἀδελφὰς στρατιωτῶν συνεκεντρώθη ἐξαγριωμένον πρὸ τῆς Βουλῆς μὲ φωνάς: Πεινᾶμε! Ψωμί!».

Τὰ ὄργανα τῆς κυβερνήσεως διέδιδαν ἐπιμόνως ὅτι ἡ ἐπιστράτευσις διατηρεῖται κατ' ἀξίωσιν τῆς Ἀντάντ, ὅπως ἰσχυρίσθη καὶ εἰς τὰ τελευταῖα του ἄρθρα ὁ κ. Μεταξᾶς. Ὡς ἐκ τούτου, οἱ πρέσβεις τῆς Ἀντάντ, ἐδημοσίευσαν τὴν 15/28 Ἰανουαρίου 1916 προκήρυξιν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν διαβεβαιοῦντες ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἀπολύτως ἐλευθέρα νὰ ρυθμίζῃ κατὰ τὰ συμφέροντά της τὸ ζήτημα τῆς ἐπιστρατεύσεως.

Τὴν 24ην Ἀπριλίου 1916 διεξήγετο ἐν Λέσβῳ ἐπαναληπτικὴ ἐκλογή. Εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτὴν παρουσιάσθην ὡς ὑποψήφιος, ἀπηύθυνα ὅμως πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς προκήρυξιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδήλουν ὅτι δὲν ζητῶ τὰς ψήφους των, διὰ νὰ παρακαθήσω εἰς τὴν ἐκ τῶν ἀντισυνταγματικῶν ἐκλογῶν τῆς 6 Δεκεμβρίου προελθοῦσαν παρασυναγωγήν, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ δώσω εἰς αὐτοὺς εὐκαιρίαν νὰ διαδηλώσουν πανηγυρικῶς τὴν ἀντίθεσιν τοῦ λεσβικοῦ λαοῦ κατὰ τῆς ἐθνοκτόνου πολιτικῆς. Ἐψήφισαν, καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι 17 περίπου χιλιάδες ἐκλογεῖς, ἔλαβα δὲ λευκὰς ψήφους πλείονας τῶν 16 χιλιάδων.

Καὶ τὴν πανηγυρικὴν μὲν αὐτὴν διαδήλωσιν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προλάβῃ ἢ ἐμποδίσῃ ἡ κυβέρνησις. Ἀλλὰ συστηματικῶς ἐματαιώθησαν δι' ἀστυνομικῶν ἐγκαθέτων αἱ εἰς κλειστὸν χῶρον πολιτικαὶ ὁμιλίαι, τὰς ὁποίας τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἀπεφάσισε νὰ ὀργανώσῃ, ὅπως πολιτικοὶ τῆς περιωπῆς τοῦ Ρέπουλη, τοῦ Μιχαλακοπούλου καὶ τοῦ Σοφούλη διαφωτίσουν τὸν λαὸν ἐπὶ τῶν λόγων τῆς διαφωνίας μας πρὸς τὴν ἀσκουμένην πολιτικήν.

Ἀλλ' ἀπὸ τῆς παραδόσεως τοῦ Ροῦπελ, γενομένης τὴν 16/28 Μαΐου 1916, ἀρχίζει ἡ σειρὰ τῶν συμφορῶν τὰς οποίας ἦτο φυσικὸν νὰ φέρῃ ἡ ἀσκουμένη παράφρων βασιλικὴ πολιτική. Τὴν ἐπιστράτευσιν ἤθελεν ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ ὡς ἐγγύησιν κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ κινδύνου. Καὶ εἰς σημείωμα περὶ τῶν σκέψεων τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἐπὶ τῆς καταστάσεως, χρονολογίας 9/22 Νοεμβρίου 1915, εὑρισκόμενον εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, ἀναγράφονται ταῦτα: «Ὑφιστάμενοι ἤδη ἐμπράκτους πιέσεις ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἡμῶν ἐδάφους, τεινούσας νὰ περιαγάγουν ἡμᾶς εἰς τὴν ἀνάγκην ὅπως ἐξέλθωμεν τῆς οὐδετερότητος, ἐνδέχεται νὰ μὴ ἔχωμεν ἄλλο μέσον πρὸς ἀποφυγὴν τούτου, παρὰ τὴν ἀποστράτευσιν. Εἰς αὐτὴν ὅμως δὲν θὰ προβῶμεν ἄνευ ἐγγυήσεως τῆς Γερμανίας ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν θὰ γίνῃ εἰσβολὴ βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος».

Ἀφορμὴν εἰς τὴν διαπίστωσιν αὐτὴν ἔδωκε τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς περίπτωσιν ὑποχωρήσεως τοῦ σερβικοῦ καὶ τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, καὶ τῆς καταδιώξεώς των ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων των, ἦτο πιθανὸν μετὰ τοῦ γερμανοαυστριακοῦ στρατοῦ νὰ εἰσβάλῃ καὶ βουλγαρικός. Οἱ ἀσκοῦντες δὲ τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν εἶχαν τὴν μωρὰν ἐλπίδα ὅτι ἠδύναντο δι' ἱκεσιῶν νὰ ματαιώσουν τὴν περιπέτειαν αὐτήν. Ἀλλὰ τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ἀπέρριψε τὴν ἑλληνικὴν αὐτὴν παράκλησιν. Ὁ Φαλκενχάϊν τηλεγραφεῖ τὴν 18ην Νοεμβρίου 1915 πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις στρατιωτικὸν

ἀκόλουθον: «Ἡ Γερμανία, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Αὐστρία εἶναι σύμμαχοι, προσεβλήθησαν ὑπὸ τῆς Ἀντάντ διὰ μέσου ἑλληνικῆς χώρας. Εἶναι ἑπομένως αὐτονόητον ὅτι στρέφονται ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τοῦ ἐπιτιθεμένου καὶ ἐν πλήρει ἰσότητι μεταξὺ τῶν συμμάχων στρατευμάτων».

Ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ περιωρίσθη νὰ διατυπώσῃ διὰ τοῦ βασιλέως τὴν αἴτησιν ὅπως τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα εἰσέλθουν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην χωρὶς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον καὶ τοὺς δύο υἱούς του.

Ἀπεκρούσθησαν ἀκόμη ὑπὸ τῆς Γερμανίας ὅλαι αἱ στρατιωτικαὶ ἐξασφαλίσεις, αἱ ὁποῖαι εἶχαν ζητηθῆ δι' ἐγγράφου, φέροντος τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ τοῦ βασιλέως. Καὶ μόνον ἡ πολιτικὴ ἐγγύησις ἐδόθη τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ἑλλάδος, τῆς ἐκκενώσεως τοῦ ἐδάφους της καὶ τῆς ἀποζημιώσεως τῶν τυχὸν βλαβῶν ἐκ μέρους τοῦ εἰσερχομένου στρατοῦ.

Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ οἱ Βούλγαροι, βλέποντες τὸ κατάντημα τῆς Ἑλλάδος, ἐθρασύνοντο. Καὶ ἤρχισαν νὰ διατυπώνουν τὴν ἀξίωσιν, ὅπως τοὺς παραδοθῇ τὸ Ροῦπελ ὡς πρῶτος σταθμὸς τῆς ἐκ μέρους των καταλήψεως ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, τὴν ὁποίαν ἐπεδίωκαν νὰ κρατήσουν εἰς τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Τῷ ὄντι ὁ ἐν Σόφιᾳ πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος Ναούμ, ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1915 ἀπέστελλε πρὸς τὸν Σκουλούδην: «Οἱ Βούλγαροι, βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας προσέφερον εἰς τὰς κεντρικὰς αὐτοκρατορίας, ἀποσκοποῦν τὴν πραγματοποίησιν, καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν πόθων διὰ κτήσεως γειτονικῶν ἐδαφῶν διεκδικουμένων ὑπ' αὐτῶν. Πλέον δὲ ἢ πιθανὸν εἶναι ὅτι αἱ πρὸς τὴν Ἑλλάδα φιλικαὶ ἐκδηλώσεις τῆς Βουλγαρίας θὰ μεταβληθοῦν εἰς ἐχθρικάς, εἰς πρώτην εὐκαιρίαν καὶ εὐθὺς ὡς παρέλθῃ ὁ ἐκ τῆς Ἑλλάδος κίνδυνος».

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1915 ἔδιδε τὰς αὐτὰς πληροφορίας ἡ πρεσβεία Πετρουπόλεως. Τὴν 4ην Μαρτίου ἰδίου ἔτους ὁ ἐν Βιέννῃ πρεσβευτὴς Γρυπάρης, τοῦ ὁποίου καθ' ὅλον τὸ παρελθὸν αἱ πληροφορίαι διεκρίθησαν διὰ τὴν ἀκρίβειάν των, προσδιορίζει ὅτι ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος, μεταβὰς εἰς τὴν αὐστροουγγρικὴν πρωτεύουσαν, διετήρει τὰς ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Μολονότι ἡ κατάληψις τοῦ Ροῦπελ δὲν ἐξυπηρέτει κανένα στρατιωτικὸν σκοπόν, ἄσχετον μὲ τὰς ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας κατακτητικὰς βλέψεις τῶν Βουλγάρων, ἡ Γερμανία διὰ νὰ φανῇ εὐχάριστος εἰς τὴν σύμμαχον της, ἐγνωστοποίει διὰ τοῦ Φαλκενχάϊν τὴν 26ην Ἀπριλίου /9 Μαΐου τὴν πρόθεσίν της περὶ καταλήψεως τοῦ Ροῦπελ μετὰ τοῦ Δεμὶρ Χισσάρ. Ἐπεκαλεῖτο δὲ ὡς δικαιολογίαν τὴν προέλασιν τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάληψιν τῶν Σερρῶν.

Ὁ Σκουλούδης, τὴν 30ὴν Ἀπριλίου /13Μαΐου διέψευσε τὴν εἴδησιν καταλήψεως τῶν Σερρῶν ἢ τῆς παρουσίας ἀγγλικῶν στρατευμάτων ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμόνος «ὡς τελείως ἀναληθῆ καὶ βουλγαρικῆς προφανῶς προελεύσεως».

Πράγματι, οἱ σύμμαχοι μέχρι τῆς ὀργανώσεως τοῦ στρατοῦ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, πρὸς τὸ μέρος τοῦ Στρυμόνος, μόνον εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ περιχαρακωμένου στρατοπέδου των ἀπέβλεπαν. Διὰ τοῦτο ἄλλως τε καὶ ὁ Σαράϊγ ἀνετίναξε τὴν γέφυραν τοῦ Δεμὶρ Χισσὰρ καὶ ἠρνήθη νὰ καταλάβῃ τὸ Ροῦπελ, ὅπως ὑπεστήριξεν εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ δίκην ὁ Σκουλούδης. Τὰ δύο αὐτὰ γεγονότα ἦσαν ἡ καλυτέρα ἀπόδειξις ὅτι οὐδεμίαν πρόθεσιν προελάσεως πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο εἶχε τότε ὁ συμμαχικὸς στρατός.

Ἔχομεν ἄλλως τε ἐπισημοτάτην μαρτυρίαν ὅτι ἡ κατάληψις τοῦ Ροῦπελ καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα βουλγαρικὴ προέλασις καὶ κατάληψις τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, δὲν ἐξυπηρέτει οὔτε πρόθεσιν γερμανοβουλγαρικῆς τυχὸν ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, οὔτε τὴν ἀνάγκην ἀμύνης αὐτῶν. Ἡ μαρτυρία αὐτὴ εἶναι αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Φαλκενχάϊν, ὅστις εἰς τὰ μετὰ τὸν πόλεμον ἐκδοθέντα ἀπομνημονεύματά του –σελὶς 198 καὶ 65 γαλλικῆς ἐκδόσεως –ρητῶς βεβαιώνει:

«Εἰς τὴν Μακεδονίαν ἡ κατάστασις δὲν ἔχει μεταβληθῆ οὐσιωδῶς. Ἀπὸ τοῦ Μαρτίου –1916– εἴχαμεν ὁριστικῶς ἐγκαταλείψει τὴν ἰδέαν νὰ ἐπιτεθῶμεν ἐναντίον τῆς Θεσσαλονίκης».

Καὶ πάλιν:

«Δὲν προβλέπαμεν ὡς πιθανὸν ὅτι ἠδύνατο νὰ προκύψῃ σοβαρὸς κίνδυνος διὰ τὸ μακεδονικὸν μέτωπον ἐκ τῆς ἀμύνης (ἡμῶν). Αἱ γερμανοβουλγαρικαὶ θέσεις ἦσαν ἐξόχως εὐνοϊκαὶ λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους καὶ εἶχαν θαυμασίως ὀργανωθῆ, σύμφωνα μὲ τὰς περιστάσεις».

Δὲν μένει λοιπὸν οὔτε ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἐπιζητουμένη κατάληψις τοῦ Ροῦπελ ἦτο τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς βουλγαρικὴν εἰσβολὴν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἐπὶ σκοπῷ κατακτήσεως αὐτῆς.

Ἡ παράδοσις τοῦ Ροῦπελ ἀποτελεῖ χρεωκοπίαν τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς

ΤΟ 26ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΑΠΟ ΤΗΣ 26ης ΑΠΡΙΛΙΟΥ ΟΤΕ ΑΝΗΓΓΕΛΘΗ ἡ ἐπικειμένη κατάληψις τοῦ Ροῦπελ, μέχρι τῆς πραγματοποιήσεώς της, γενομένης τὴν 13ην Μαΐου, ἐμεσολάβησαν 17 ἡμέραι. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ὅπως γράφει ὁ Βεντήρης (Β' σ. 118), ἐκτὸς τῶν πληροφοριῶν ἢ μυστικῶν συνεννοήσεων, ἀντηλλάγησαν 18 ἔγγραφοι διακοινώσεις μεταξὺ Ἑλλάδος, Γερμανίας καὶ Βουλγαρίας. Ἡ ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη προσπάθεια, ὅπως ἀποτραπῇ ἡ κατάληψις τοῦ Ροῦπελ, ἦτο ἀναμφισβητήτως εἰλικρινής. Ἀλλὰ τὰ προβαλλόμενα ἐπιχειρήματα ἦσαν ἀναξιοπρεπῆ καὶ μόνον διανοητικῶς ἀνάπηροι ἠδύναντο νὰ πιστεύουν ὅτι θὰ ἦσαν τελεσφόρα. Βεβαιώνων ὁ Σκουλούδης τὴν γερμανικὴν κυβέρνησιν ὅτι ἡ εἴδησις τῆς καταλήψεως τῶν Σερρῶν, τῆς παρουσίας ἀγγλικῶν στρατευμάτων ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμόνος, ἡ ὁποία

προεβάλλετο ὡς δικαιολογία τοῦ μέτρου, εἶναι τελείως ἀναληθὴς καὶ βουλγαρικῆς προφανῶς προελεύσεως, προσέθετε: «Ἡ ἀνακρίβεια αὕτη τῶν πληροφοριῶν προκαλεῖ δικαίως παρ' ἡμῖν τὴν ὑπόνοιαν ὅτι οἱ Βούλγαροι στρατιωτικοὶ θὰ εἶχαν ἓν ἄλλο συμφέρον νὰ καταλάβουν τὸ Ροῦπελ, τὸ δὲ συμφέρον τοῦτο θίγει πλέον τὴν Ἑλλάδα καὶ μόνον».

Ἀλλὰ ἐφ' ὅσον δὲν ἐδηλοῦτο ὅτι θὰ χρησιμοποιηθῇ τέλος ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συγκληθεῖσα ἀπὸ 8μήνου ἐπιστράτευσις πρὸς βιαίαν ἀπόκρουσιν τῆς βουλγαρικῆς εἰσβολῆς, ἡ ἀντίδρασις κατ' αὐτῆς ἔμενε κατ' ἀνάγκην ἀτελεσφόρητος. Ὁ Σκουλούδης, ἀγωνιῶν, ὑπέμνησε τὴν 5/18 Μαΐου τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκῶν ἐγγυήσεων ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας. Τὴν 10/2 Μαΐου, ὁ πρέσβυς τῆς Γερμανίας Μίρμπαχ καὶ ὀλίγον ὕστερον ὁ Βούλγαρος Πασσάρωφ ἐπέδωκαν εἰς τὸν πρωθυπουργὸν ταυτόχρονον διακοίνωσιν, γνωστοποιοῦσαν τὴν ἀπόφασίν των, ὅπως «καταλάβουν τὰ σπουδαιότερα στενὰ τῆς φάραγγος τοῦ Ροῦπελ». Παρεῖχον ἐγγυήσεις πολιτικοῦ χαρακτῆρος, ἀλλ' οὐδεμία ἀπὸ τὰς ζητηθείσας στρατιωτικὰς ἐξασφαλίσεις ἐγίνετο δεκτή. Καθὼς ἐβεβαίωσεν εἰς τὴν κατάθεσίν του ἐνώπιον τοῦ ἀνακριτοῦ, ὁ Σκουλούδης, δεχθεὶς τὴν διακοίνωσιν, δὲν εἰδοποίησε περὶ τούτου οὔτε τὸν βασιλέα, οὔτε τὸν Γούναρην, ὅστις, ἐν τούτοις ἦτο ἀρχηγὸς τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀπὸ 5/μέρου εἶχαν ἀναχωρήσει διὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς ἑνωτικῆς γραμμῆς Λαρίσης –Θεσσαλονίκης. Τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ἀπίστευτον, ἂν δὲν τὸ ἐβεβαίωνεν ὁ ἴδιος. Ἐπερίμενε, λέγει, τὴν ἐπάνοδον τοῦ Κωνσταντίνου, διὰ νὰ τοῦ ἀναγγείλῃ τὴν φοβερὰν εἴδησιν. Ἀλλὰ τὸ καταπληκτικώτερον εἶναι ὅτι δὲν εἰδοποίησε κἂν τοὺς ἐν Ἀθήναις παρόντας συνυπουργούς του, οὔτε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου, στρατηγὸν Δούσμανην. Ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο ὅτι ἡ φρουρὰ τοῦ Ροῦπελ, ἐπὶ τῇ βάσει προηγουμένων ὁδηγιῶν, ἠρνήθη νὰ ἐκκενώσῃ τὸ ὀχυρὸν καὶ ἀντέταξεν ἀντίστασιν.

Παραθέτω ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν μελέτην τοῦ Βεντήρη (Β' σ. 122–127) τὰς σχετικὰς δραματικὰς σελίδας.

«Ὀλίγον πρὸ τῆς 10ης πρωϊνῆς τῆς 13/26 Μαΐου 1916, βουλγαρικὰ στρατεύματα, τῶν ὁποίων προηγεῖτο γερμανικὸν ἱππικὸν ἀπὸ 30–40 ἄνδρας, ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν γέφυραν τῆς Κούλας, βαδίζοντα πρὸς τὸ Ροῦπελ. Ἤρχοντο εἰρηνικῶς κατὰ τετράδας, μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι τὸ ἑλληνικὸν φρούριον εἶχε διαταγὰς νὰ ἐκκενωθῇ καὶ παραδοθῇ. Βούλγαρος ἀξιωματικὸς εἰδοποίησε τὸν Ἕλληνα συνάδελφόν του τῆς προκαλύψεως, ὅτι οἱ σύμμαχοι προελαύνουν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Ὁ διοικητὴς Μαυρουδῆς ἐμήνυσεν ὅτι ἂν τὰ ξένα στρατεύματα προχωρήσουν ἐντεῦθεν τῶν 500 μέτρων, θὰ προέβαλλε βίαν, κατόπιν τούτου, ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς διέταξε τοὺς ἄνδρας του ν' ἀποσυρθοῦν, ἀλλ' ἐδήλωσεν ὅτι, παρερχομένης τῆς μεσημβρίας, θὰ καταλάβῃ τὸ ὀχυρόν. Ὁ Μαυρουδῆς ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν διοικητὴν τοῦ φρουρίου Θεσσαλονίκης Μεσσαλᾶν καὶ τὸν μέραρχον Μπαΐραν. Ἡ εἴδησις μετεδόθη παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ σωματάρχου Γεννάδη εἰς τὸ γενι-

κὸν ἐπιτελεῖον ἐν Ἀθήναις.

Μέχρι τῆς δευτέρας ἀπογευματινῆς, τὸ Ροῦπελ ἔμενε χωρὶς ὁδηγίας. Οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν νὰ προχωροῦν κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην. Ὁ φρούραρχος διέταξε τὸ πυροβολικὸν νὰ κτυπήσῃ τοὺς προελαύνοντας. Μετ' ὀλίγον ἔβαλλε καὶ τὸ πεζικόν. Ὁ Μαυρουδῆς ἐτηλεγράφει πρὸς τὴν μεραρχίαν Σερρῶν:

"Ἕκτην μεραρχίαν, Σέρρας. Ἐνώπιον τῆς ἐπιμονῆς τῶν Γερμανοβουλγάρων, ὅπως καταλάβουν τὸ ὀχυρόν, πρὸ τῆς λήψεως τῶν ὁδηγιῶν τῆς κυβερνήσεώς μας, ἡ φρουρὰ τοῦ Ροῦπελ θὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ὑπ' ἀριθ. 125 διαταγὰς τοῦ φρουρίου Θεσσαλονίκης. Ἔδωκα ἤδη διαταγὴν καὶ ἐρρίφθη ἡ πρώτη βολὴ πυροβολικοῦ. Ἡ φρουρὰ ὑπακούουσα εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος ἐκτελεῖ, τὴν στιγμὴν αὐτήν,τὸ καθῆκον της.

(Ὑπογραφὴ) Ταγματάρχης
Μαυρουδῆς'

Ἂς εἶναι εὐλογημένη ἡ παρεξήγησις ἢ ἡ σκηνοθεσία. Οἱ Ἕλληνες ὀροφύλακες ἠγνόουν τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην.

Μικροί, ταπεινοί, λησμονημένοι φρουροὶ τῆς Ἑλλάδος. Μόνοι σεῖς ἐδείξατε ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πρόβατα, ὁ τόπος σας τρέφει ἄνδρας. Ἀπὸ τὸν ἰδικόν σας σπινθῆρα ἄναψε τὸ φῶς τοῦ Σκρᾶ. Νὰ εἶσθε εὐλογημένοι...

Οἱ Γερμανοβούλγαροι ἐπροτίμησαν νὰ παραμερίσουν πάλιν. Ἐγνώριζαν καλὰ αὐτὸ ποὺ δὲν ὑποπτεύοντο οἱ ἀπέναντί των ὑπερασπισταί. Τὸ φρούριον θὰ παρεδίδετο ἄνευ μάχης. Εἰς τὰς 11 τὸ πρωῒ τῆς ἰδίας ἡμέρας, ἡ εἴδησις τῆς βουλγαρικῆς εἰσβολῆς ἐγνώσθη ἐν Ἀθήναις παρὰ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου. Ὁ συνταγματάρχης Ἰ. Μεταξᾶς τὴν ἔφερεν αὐτοπροσώπως εἰς τὸν πρωθυπουργόν. Ἐκλήθη ἀμέσως ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν Γιαννακίτσας. Συνετάχθη καὶ ἐτηλεγραφήθη αὐτοστιγμεὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 148 διαταγὴ τῆς 13/26 Μαΐου, ἡ ὁποία ἐπανέφερεν ἐν ἰσχύει τὴν 633 τῆς 9/22 Μαρτίου. Ἡ τελευταία ἐξηγεῖ λεπτομερῶς ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ ἀπεσύρετο ἄνευ ἀντιστάσεως πρὸ τῶν ἐπιδρομέων. Ἡ μεραρχία Σερρῶν ἔλαβε τὴν διαταγὴν τῆς παραδόσεως περὶ τὰς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα. Εἰς τὸ Ροῦπελ ἔφθασεν ἀργότερα, διότι οἱ Ἀγγλογάλλοι κατέστρεψαν τὰς τηλεγραφικὰς γραμμάς. Οἱ Γερμανοβούλγαροι ἐπερίμεναν. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἦτο εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ ὁλομέλεια τῶν ὑπουργῶν ἐπίσης. Δὲν ἐκλήθησαν εἰς φανερὰν σύσκεψιν. Ὁ Σκουλούδης καὶ ὁ Γιαννακίτσας δὲν ἀνῆκαν εἰς τὴν Βουλὴν τῆς 6ης Δεκεμβρίου. Ἡ πολιτικὴ των εὐθύνη παρουσιάζετο ἑπομένως ἠλαττωμένη. Ὁ Μεταξᾶς δὲν εἶχε τὸ κῦρος τοῦ ἐπιτελάρχου Δούσμανη. Καὶ ὅμως οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὴν θεμελιώδη ἐκείνην ὑπόθεσιν. Θὰ ἀνελάμβαναν τοιαύτην εὐθύνην, ἂν δὲν ἦσαν ἁπλοῖ ἐκτελεσταί, ἐὰν δὲν εἶχαν ὅλα ἐκ τῶν προτέρων ἀποφασισθῆ;»

Τοιουτοτρόπως, εἰς μίαν τόσον κρίσιμον περίστασιν, καθ' ἣν ἐπρόκειτο νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν κληρονομικὸν ἐχθρὸν ἡ στρατιωτικὴ κλεὶς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, δὲν ἐκρίθη ἀναγκαῖον, οὔτε κατὰ τύπους κἂν νὰ κληθῇ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, διὰ νὰ λάβῃ σχετικὴν ἀπόφασιν. Ἡ προσωπικὴ

πολιτικὴ τοῦ βασιλέως περιεφρόνει καὶ αὐτὰ τὰ ὄργανα ποὺ εἶχε καλέσει πρὸς ἐφαρμογήν της. Ποῖος ἠμποροῦσε νὰ φαντασθῇ οἰκτροτέραν χρεωκοπίαν τῆς ἀσκηθείσης προσωπικῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως; Πρὸ 8 μηνῶν ἐπέμεινε νὰ ἐπιστρατεύσῃ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν ὁ βασιλεύς, ὄχι διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν συμμαχικὴν ὑποχρέωσίν μας ἀπέναντι τῆς Σερβίας, ἀλλὰ διότι ἐφοβεῖτο τοὺς Βουλγάρους καὶ ἤθελε νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ ἐνδεχομένων κατακτητικῶν των σκοπῶν. Ἤρκει νὰ δηλώσῃ ἡ βασιλικὴ πολιτική, ὅτι τὴν κατάληψιν τοῦ Ροῦπελ θ' ἀπέκρουε διὰ τῶν ὅπλων, διὰ νὰ ματαιωθῇ αὕτη. Διότι στρατιωτικὸν σκοπόν, ὡς ἀπεδείχθη ἤδη ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν βεβαιώσεων τοῦ Γερμανοῦ ἐπιτελάρχου, δὲν ἐπεδίωκεν ἡ κατάληψις τοῦ Ροῦπελ, καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ ζημία διὰ τοὺς Γερμανοβουλγάρους ἐκ τῆς ἐναντίον των εἰσόδου εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἑλλάδος θὰ ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα. Ἀλλ' ἡ ἀπειλὴ δὲν διετυπώθη, διότι ὁ βασιλεὺς δὲν ἤθελε νὰ δυσαρεστήσῃ τὸν Κάϊζερ καὶ «νὰ τὰ χαλάσῃ μαζί του εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα» Καὶ οἱ ἀπὸ 8/μήνου ἐπιστρατευμένοι 300.000 Ἕλληνες στρατιῶται, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιστράτευσις, διὰ τὴν βασιλικὴν πολιτικήν, σκοπὸν εἶχεν ἀκριβῶς τὴν ἀπόκρουσιν τοιαύτης βουλγαρικῆς κατακτητικῆς εἰσβολῆς, ἐχρησιμοποιήθησαν σήμερον διὰ νὰ παραστοῦν εἰς τὴν κατὰ τοιοῦτον ἄθλιον τρόπον ὑποστολὴν τῆς ἑλληνικῆς σημαίας μὲ τὰ ὅπλα ὑπὸ μάλης. «Ὅπως εἰς τὰς κηδείας», καθὼς γράφει πάλιν ὁ Βεντήρης.

Ἀλλ' ὅ,τι καταδεικνύει οἰκτρότερον τὴν ἐθνικὴν κατάπτωσιν τῶν κληθέντων νὰ ἐφαρμόσουν τὴν βασιλικὴν πολιτικήν, εἶναι ὅτι, ὅταν τὴν ἑπομένην τῆς καταλήψεως ὁ Βούλγαρος πρεσβευτὴς ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Σκουλούδην ἐξηγήσεις διὰ τὴν ἀπόπειραν ἀντιστάσεως ἐκ μέρους τῆς φρουρᾶς τοῦ Ροῦπελ, ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος προσεπάθησε νὰ δικαιολογηθῇ κατὰ τρόπον χαμερπῆ, εἰπὼν μεταξὺ ἄλλων:

«Μόλις ἐπληροφορήθην χθὲς τὸ ἐπεισόδιον, ἔδωκα αὐτοστιγμεὶ λεπτομερεῖς ὁδηγίας εἰς τὰ στρατεύματά μας νὰ ὑποχωρήσουν καὶ νὰ παραδώσουν τὰ ζητούμενα μέρη. Ἐὰν ἐτραυματίσθησαν στρατιῶται, τοῦτο ἔγινεν ἐκ παρεξηγήσεως. Ἐκφράζω τὴν λύπην μου διὰ τὸ ἐπεισόδιον. Δὲν ὑπῆρξε κακὴ πρόθεσις, ἀλλ' ἁπλῶς παρεξήγησις».

Ἀπαντῶν εἰς τὸν πρέσβυν του, διαβιβάζοντα τὰς δικαιολογίας αὐτὰς τοῦ Σκουλούδη, ὁ Βούλγαρος πρωθυπουργὸς ἐτηλεγράφει μὲ πολλὴν συγκατάβασιν.

«Εἶμαι ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὰς ἐξηγήσεις τοῦ Σκουλούδη, εἰς τὸν ὁποῖον παρακαλῶ νὰ διαβιβάσετε τὰς εὐχαριστίας μου».

Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ὀχυροῦ Ροῦπελ

ΤΟ 27ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 16 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΑΜΕΣΩΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΠΙΟΥΣΗΣ τῆς καταλήψεως τοῦ Ροῦπελ, ἤρχισαν τὰ

μαρτύρια τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ὁ μέραρχος Μπαΐρας, ἐκ τῶν ἐμπιστοτέρων τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου, ἀνήγγελλε διὰ τηλεγραφήματός του: Ἀπόπειραν δολίας καταλήψεως τοῦ σταθμοῦ Δεμὶρ Χισσάρ, ἀφοπλισμὸν στρατιωτῶν, δαρμοὺς χωροφυλάκων, κακοποιήσεις γυναικῶν, φόνους ἀκόμη πολιτῶν.

Οἱ μητροπολῖται Σερρῶν, Δεμὶρ Χισσὰρ καὶ Δράμας ἱκέτευαν ἀπ' εὐθείας τὸν βασιλέα, νὰ μὴ ἐγκαταλείψη τὰς περιφερείας των εἰς τὴν βουλγαρικὴν ὠμότητα. Δὲν τοὺς ἐδόθη ἀμέσως ἀπόκρισις. Μόνον ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν Γούναρης τοὺς συνίστα νὰ ἡσυχάσουν, διότι «μὲ τὴν κατοχὴν τοῦ Ροῦπελ ὑπὸ τῶν φίλων Γερμανοβουλγάρων, ἀπετράπη ἡ εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν προέλασις τῶν Ἀγγλογάλλων».

Οἱ κυβερνῶντες εἶχον ὄρεξιν νὰ μυκτηρίζουν τοὺς περιδεεῖς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς. Ἀλλὰ δέκα ἡμέρας μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ροῦπελ, ἔλαβε χώραν γεγονὸς καθιστῶν αὐτόχρημα ἐγκληματικὴν τὴν μετέπειτα εὐθύνην τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ὀργάνων του. Ὡς γνωστόν, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὅρους, ποὺ εἶχε θέσει ἡ ἑλληνικὴ διακοίνωσις τοῦ Δεκεμβρίου 1915, ἡ ὁποία φέρει παραδόξως τὴν ὑπογραφὴν τοῦ βασιλέως μεταβαλλομένου οὕτω καὶ τυπικῶς εἰς μεσαιωνικὸν μονάρχην, διὰ τὴν εἴσοδον τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἦτο, «ἡ ἀνωτάτη διοίκησις, καθὼς καὶ αἱ δευτερεύουσαι διοικήσεις τῶν στρατιῶν καὶ σωμάτων στρατοῦ νὰ εἶναι ἀποκλειστικῶς γερμανικαί».

Κατὰ τίνα τρόπον ἔγινε σεβαστὴ ἡ προσωπικὴ αὐτὴ αἴτησις τοῦ βασιλέως, μανθάνομεν ἀπὸ τὸν μέραρχον Μπαΐραν, βεβαιοῦντα ὅτι ἡ δύναμις τῶν εἰσβαλόντων κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Ροῦπελ, ἀνήρχετο εἰς 25 χιλιάδας Βουλγάρων, τῶν ὁποίων προηγεῖτο γερμανικὴ ἡμιλαρχία ὑπὸ τὸν ἴλαρχον Τήλ. Κατὰ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ Ροῦπελ ὑπεγράφη πρωτόκολλον παραλαβῆς τοῦ ὑλικοῦ τοῦ περιελθόντος εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων. Τὸ πρωτόκολλον, διὰ νὰ ριφθῇ στάκτη στὰ μάτια τοῦ κόσμου, ὑπεγράφη ἀπὸ τὸν Γερμανὸν ἴλαρχον Τήλ, πρὸς τὸν ὁποῖον τάχα ἔγινεν ἡ παράδοσις. Τὴν 25ην Μαΐου/7ην Ἰουνίου 1916 ὁ Γερμανὸς ἴλαρχος εἰδοποίησε τὸν Ἕλληνα τέως διοικητὴν τοῦ φρουρίου ὅτι, κατὰ τὰ συμφωνηθέντα, τὰ τέσσερα πυροβόλα τοῦ φρουρίου θὰ παρεδίδοντο τὴν 2 1/2 μ.μ. τῆς ἑπομένης ἐπὶ τῆς γεφύρας Βεντρινὰ πρὸς ἀντιπρόσωπον τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἀλλ' ὁ σταλεὶς ἀντιπρόσωπος τῆς κυβερνήσεως, ματαίως ἀνέμενε τὴν ἀπόδοσιν τῶν πυροβόλων. Οἱ Βούλγαροι ἠξίωσαν νὰ παραβιασθῇ ἡ σχετικὴ συμφωνία. Καὶ μετὰ πάροδον 4 ἡμερῶν, ὁ ἴλαρχος Τὴλ γράφει πρὸς τὸν ταγματάρχην Μαυρουδῆν, ὅτι «ἡ πρό τινων ἡμερῶν συμφωνηθεῖσα παράδοσις τῶν πυροβόλων, δὲν κατέστη δυστυχῶς δυνατὴ νὰ ἐκτελεσθῇ, καθ' ὅσον τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἔλαβε διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ του, νὰ μὴ παραδώση τὰ πυροβόλα προσωρινῶς». Καὶ προσθέτει: «ἤδη ἔχω τὴν ἐντολὴν νὰ σᾶς ἀνακοινώσω

ὅτι πρὶν ἢ καταστῇ δυνατὴ ἡ παράδοσις τῶν πυροβόλων πρὸς ὑμᾶς, ἀπαιτεῖται συνεννόησις περὶ τούτου μεταξὺ τοῦ βουλγαρικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ ἐπιτελείου».

Ὅπως γράφει ὁ Βεντήρης, ἡ γερμανοβουλγαρικὴ προπαγάνδα ἦτο φανερά, σχεδὸν αὐθάδης. Τὰ πυροβόλα εἶχον σχεδὸν παραδοθῆ ὄχι εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἀλλ' εἰς τὸν Γερμανὸν ἴλαρχον, ὅστις καὶ ὑπέγραψε τὸ πρωτόκολλον τῆς παραλαβῆς καὶ συνεφώνησε τὴν ἀπόδοσιν. Ἀλλ' ὅταν ἐζήτησε νὰ ἐκτελέση τὴν ἀναληφθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ὑποχρέωσιν, οἱ σύμμαχοί του Βούλγαροι ἠρνήθησαν νὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἐκτέλεσιν. Καὶ διὰ νὰ μὴ τοὺς δυσαρεστήση, ὁ Γερμανὸς ἴλαρχος ἀθετεῖ τὴν ὑποχρέωσίν του καὶ παραπέμπει τὸ ἑλληνικὸν ἐπιτελεῖον νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸ βουλγαρικόν, προσθέτων εἰς τὴν ἀθέτησιν τοῦ δοθέντος λόγου καὶ βάναυσον ἐμπαιγμόν. Τὰ ἐν λόγῳ πυροβόλα οὐδέποτε ἐπανεῖδεν ἡ Ἑλλάς. Ἀποτελοῦν καὶ αὐτὰ ἐν Σόφιᾳ μέρος τῶν βουλγαρικῶν ἐναντίον μας τροπαίων. Ἐὰν οἱ ἐν Ἀθήναις τότε κρατοῦντες διετήρουν ἴχνος ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας, θὰ ἐπέμεναν εἰς τὴν ἄμεσον παράδοσιν τῶν πυροβόλων καὶ ἂν δὲ τοὺς ἐδίδετο ἱκανοποίησις, θὰ ἀπήντων διὰ τῶν ὅπλων εἰς τὸ ράπισμα. Ἀντὶ τούτου, ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου κ. Μεταξᾶς, συνεκρότησε «Σύνδεσμον Ἀξιωματικῶν». Αὐθεντικὸν ἀνακοινωθὲν ἐδήλου ὅτι «τὸ νέον ὄργανον προωρίζετο νὰ τονώση τὸν βασιλικὸν παράγοντα καὶ νὰ συγκρατήση ἐκ παρεκτροπῶν τὰ πολιτικὰ κόμματα».

Καὶ ὅμως τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τῆς ἀποδόσεως τῶν φρουριακῶν πυροβόλων, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ Γερμανία ἠνέχθη τὴν ἀθέτησιν τοῦ δοθέντος ἐπ' ὀνόματί της λόγου, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ δυσαρεστήση τοὺς Βουλγάρους, δὲν ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀσκούντων τὴν βασιλικὴν πολιτικήν, διὰ νὰ σκεφθοῦν πόσην ὀλίγην ἀξίαν εἶχον αἱ ἀόρισται ὑποσχέσεις τῆς Γερμανίας, περὶ σεβασμοῦ τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων μας. Καὶ καθένας βέβαια θὰ ἀναγνωρίση σήμερον ὅτι ἂν διὰ τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης δὲν ἐλαμβάνομεν μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐμέναμεν μέχρι τέλους οὐδέτεροι, οἱ Βούλγαροι θὰ ἐκρατοῦσαν ὁριστικῶς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Ἐκτὸς ἂν τολμᾷ νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ κ. Μεταξᾶς ὅτι μετὰ τὴν γερμανικὴν ἧτταν, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἔστελλε τὸν πρώην ὑπαρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου της εἰς Βερολῖνον διὰ νὰ πείση τὴν Γερμανίαν νὰ ἐκστρατεύση κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ὅπως τὴν ὑποχρεώση νὰ μᾶς ἀποδώση τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Δύο ἑβδομάδας μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ροῦπελ καὶ ὡρισμένως τὴν 26ην Μαΐου, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ νὰ ἀναγνωρίση τὴν χρεωκοπίαν της καὶ νὰ ἀπολύση 12 ἡλικίας, ὑπὸ τύπον ἀπεριορίστων ἀδειῶν. Ἀλλ' ἡ παραζάλη μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐπαράδερναν, δὲν τοὺς ἐπέτρεψε νὰ σκεφθοῦν ὅτι ὤφειλαν τουλάχιστον, πρὶν ἀποστρατευθοῦν νὰ ἐξασφαλισθοῦν κατὰ τρόπον ὅμως ἀσφαλῆ, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ εἰσβολὴ θὰ περιορισθῇ μέχρι τοῦ Ροῦπελ καὶ δὲν θὰ ἐπεκταθῇ εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Ἀλλὰ τοιαύτη σκέψις μόνον εἰς κυβέρνησιν ὑπηρετοῦσαν ἑλληνικὰ καὶ ὄχι ξένα ἢ κακῶς ἐννοούμενα δυναστικὰ συμφέροντα ἠδύ-

νατο νὰ γεννηθῆ. Ὁ Σκουλούδης ἅμα εἶδεν ὅτι ἡ ἐπιστράτευσις δὲν κατώρθωσε νὰ προλάβη τὴν παράδοσιν τοῦ Ρούπελ, ἔσπευσεν εἰς τὴν διάλυσίν της καὶ διεξεδίκει μάλιστα ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεώς του τὴν τιμὴν καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀποστρατεύσεως.

«Εἶναι ἀναληθές, ἔλεγεν, ὅτι ἠναγκάσθημεν νὰ διαλύσωμεν τὴν ἐπιστράτευσιν, ὑπείκοντες εἰς τὴν διακοίνωσιν τῶν δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως τῆς 8ης Ἰουνίου (παλαιὰ ἡμερομηνία). Εἰς τὴν ἀποστράτευσιν προέβημεν 13 ὅλας ἡμέρας πρὸ τῆς διακοινώσεως ταύτης».

Καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν ὁ ἀπὸ 8μήνου ἐπιστρατευμένος ἑλληνικὸς στρατὸς ἦτο χρήσιμος διὰ νὰ ἀποκρουσθῆ ἡ βουλγαρικὴ κατακτητικὴ εἰσβολὴ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, οἱ ἀσκοῦντες τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν ἀνεκάλυψαν ὅτι ἀφοῦ ἦσαν ἀποφασισμένοι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει νὰ δυσαρεστήσουν τὸν Κάϊζερ, «διὰ νὰ μὴ τὰ χαλάσουν μαζί του εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα», ἡ διατήρησις τῆς ἐπιστρατεύσεως ἦτο ἄσκοπος καὶ ἑπομένως ἐγκληματική.

Ἂς σκεφθῆ καθένας ποίαν κολοσσιαίαν δαπάνην ἀντεπροσώπευε διὰ τὸ δημόσιον ταμεῖον ἡ πολύμηνος γενικὴ ἐπιστράτευσις, ποίας ζημίας διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν ἡ ἀπόσπασις ἀπὸ τὰς ἐργασίας τῶν 300.000 νεαρῶν καὶ ἀκμαίων Ἑλλήνων καὶ ποίας οἰκογενειακὰς περιπετείας διὰ τοὺς στρατευθέντας ἡ ἀπόσπασις ἀπὸ τὰς ἑστίας των, διὰ νὰ ἀναμετρήση τὸ μέγεθος τῆς εὐθύνης τῶν ἀσκούντων τὴν βασιλικὴν πολιτικήν, οἱ ὁποῖοι ἐχρειάσθησαν 8 ὅλους μῆνας διὰ νὰ ἀναγνωρίσουν ὅτι ἡ γενικὴ ἐπιστράτευσις ἦτο ἄχρηστος, ἐφ' ὅσον ἦσαν ἀποφασισμένοι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὴν κατὰ τῆς Γερμανίας ἢ τῶν συμμάχων της. Καὶ διὰ τοῦτο, παρ' ὅλην τὴν διανοητικὴν ἀναπηρίαν ποὺ ἐπέδειξεν ἡ βασιλικὴ πολιτική, ὑπάρχουν οἱ ἐπιμένοντες ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξηγηθῆ ἀπὸ ἠλιθιότητα τῶν κρατούντων ἡ ἐπὶ τόσον χρόνον διατήρησις τῆς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ ὅτι τὴν ἐξήγησιν πρέπει νὰ τὴν ἀναζητήσωμεν εἰς τὴν σατανικὴν ἐπιδίωξιν ἐκ μέρους τοῦ ἐπιτελείου, ὅπως δηλητηριασθῆ τὸ φρόνημα τῶν στρατευθέντων κατὰ τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, διὰ τῆς συστηματικῆς διδασκαλίας εἰς τοὺς στρατῶνας καὶ καμφθῆ ἡ ἐθνικὴ ψυχή, ὥστε νὰ ἀποκλεισθῆ ἡ δυνατότης, ἔστω καὶ ὑστέρας ἡμῶν παρεμβάσεως εἰς τὸν πόλεμον. Ἐνῷ ἄλλοι πιστεύουν ὅτι ἡ ἐπιστράτευσις διετηρεῖτο μὲ τὴν κρυφίαν ἐλπίδα ὅτι ἠδύνατο νὰ παρουσιασθῆ εὐκαιρία ὅπως χρησιμοποιηθῆ ἐνδεχομένως κατὰ τῶν δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, τὴν ὁποίαν ὅμως εὐκαιρίαν ἀπέκλεισαν μέχρι τέλους τὰ τηλεβόλα τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στόλου.

Εἰς τὸν κ. Μεταξᾶν δίδω τὸ δικαίωμα νὰ καθορίση ποία ἀπὸ τὰς ἐξηγήσεις αὐτὰς εἶναι ἡ ἀληθής. Διότι πέραν τῶν τριῶν τούτων ἐξηγήσεων, καμμία ἄλλη βεβαίως δὲν εἶναι δυνατή.

Ψευδεῖς οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ Βενιζέλου διὰ τὸ Ροῦπελ

ΤΟ 26ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 17 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΚΑΙ ΗΔΗ Ο Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ συγκεντρώνει τὰ πυρά του εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Ροῦπελ.

Πρὸ πολλοῦ ἀνεμέναμεν τοῦτο καὶ ἀπορούσαμεν μάλιστα πῶς ὁ κ. Βενιζέλος ἄφινε τὸ ζήτημα τοῦ Ροῦπελ ἀνεξέταστον. Ἤδη μετὰ πολλὰς συστροφὰς καὶ περιστροφάς, εἰς τὰ προηγούμενα ἄρθρα του, περὶ τὸ ζήτημα αὐτό, ὁ κ. Βενιζέλος εἰσῆλθε τέλος εἰς τὰ ἄρθρα του, τῆς 15ης καὶ 16ης Νοεμβρίου πλησίστιος εἰς τὸ Ροῦπελ, ἠχῶν τὰς σάλπιγγάς του καὶ κροτῶν τὰ τύμπανά του, καὶ κραυγάζων πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις: Προδοσία!

Θὰ καταγίνωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ θὰ ἀνασύρωμεν τὸν πέπλον ὅστις τὸ καλύπτει. Ὄχι μόνον διὰ ν' ἀποδείξωμεν τὸ ψεῦδος τοῦ κ. Βενιζέλου, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλο ζήτημα, μὲ τὰς αἰτίας ποὺ τὸ παρήγαγον καὶ τὰ ἀποτελέσματα ποὺ ἐπηκολούθησαν, τὸ ὁποῖον νὰ καταδεικνύη ἐνεργέστερον ποῖος εἶναι ὁ ἐργάτης τοῦ ἐθνικοῦ διχασμοῦ καὶ ποῖοι οἱ σκοποί του. Διότι μὴ λησμονοῦν οἱ ἀναγνῶσται μας ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ σκοπὸς τοῦ κ. Βενιζέλου ὅταν προεκάλεσε τὴν ἀρθρογραφίαν ταύτην καὶ μὲ αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἀπηντήσαμεν εἰς αὐτόν. Καὶ αὐτὴν τὴν γενικὴν κατευθυντήριον γραμμὴν τηροῦμεν, ἀκολουθοῦντες αὐτὸν κατὰ πόδας καθ' ὅλους τοὺς μαιάνδρους τῶν ἀφηγημάτων του καὶ τοὺς λαβυρίνθους τῶν ἐπιχειρημάτων του καὶ τῶν κατηγοριῶν του.

Κατὰ πρῶτον πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας μίαν ἰδέαν τοῦ τί ἦτο τὸ Ροῦπελ.

Ὅταν τὸ 1913 ἐκλείσθη ἡ εἰρήνη τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τῆς Τουρκίας, ἠρχίσαμεν ἐν τῷ γενικῷ ἐπιτελείῳ παρασκευάζοντες τὸν στρατόν μας διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν νέαν αὐτῆς ἐδαφικὴν μορφήν. Τὰς νίκας τοῦ πολέμου τοῦ 1912 καὶ τὴν ἀπόκτησιν τῆς Θεσσαλονίκης, ὠφείλαμεν κυρίως εἰς τὴν στρατιωτικὴν παρασκευὴν τὴν ἀρξαμένην ἀπὸ τοῦ 1903 καὶ περατωθεῖσαν τὸ 1909, συμπληρωθεῖσαν εἴς τινα σημεῖα τὸ 1910 ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Μαυρομιχάλη. Ἡ στρατιωτικὴ αὕτη παρασκευὴ ἦτο ἔργον κυρίως τοῦ τότε διαδόχου Κωνσταντίνου, τοῦ ἀειμνήστου Θεοτόκη καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ τότε σώματος τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν, ἐργαζομένων παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν στρατιωτικῶν, παρὰ τῇ γενικῇ διοικήσει τοῦ στρατοῦ καὶ παρὰ ταῖς μεραρχίαις. Κύριος καὶ πρωταρχικὸς σκοπὸς τῆς παρασκευῆς ταύτης ἦτο ἡ προπαρασκευὴ πλήρους καὶ ταχίστης ἐπιστρατεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς πάσας αὐτῆς τὰς λεπτομερείας καὶ ταχίστης αὐτοῦ συγκεντρώσεως εἰς τὴν Βόρειον Θεσσαλίαν. Καὶ πράγματι κατωρθώθησαν

ταῦτα τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1912 καὶ ἠδυνήθημεν ραγδαίως εἰσελάσαντες, νὰ γίνωμεν κύριοι τῶν στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου καὶ διώκοντες κατὰ πόδας τὸν ἐχθρόν, ἀφοῦ ἐβεβαιώθημεν ὅτι οὗτος ἐστράφη πρὸς Θεσσαλονίκην, νὰ συνεχίσωμεν ἀδιάκοπα τὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ πορείαν μας καὶ νικήσαντες αὐτὸν ἐκ νέου εἰς τὰ Γιανιτσά, νὰ διαβῶμεν τάχιστα τὸν πλημμυρήσαντα Ἀξιὸν καὶ νὰ γίνωμεν κύριοι τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν 21ην ἀκριβῶς ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκστρατείας. Ἄνευ τῆς τοιαύτης ταχύτητος ἡμῶν, οἱ Βούλγαροι μεθ' ὧν οὐδεμίαν εἴχομεν πολιτικὴν συνεννόησιν διὰ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου, θὰ εἶχον καταλάβει πρὸ ἡμῶν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ ἀποκτήματα τῆς Ἑλλάδος θὰ περιωρίζοντο ὀλίγον τι ἐπέκεινα τῆς παλαιᾶς βερολινίου γραμμῆς.

Ἀλλὰ μὲ τὴν νέαν ἐδαφικὴν μορφὴν τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1913, ἄνευ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μέχρι Θεσσαλονίκης, ἄνευ ἐφεδρειῶν ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ἡ ἐπιστράτευσις ἡμῶν, ἰδίᾳ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ μονάδων, λαμβανουσῶν τὰς ἐφεδρείας των ἐκ παλαιᾶς Ἑλλάδος, ἀναγκαίως θὰ ἐβράδυνε καὶ ἀκόμη περισσότερον ἡ συγκέντρωσις τοῦ ἐπιστρατευθέντος στρατοῦ μας εἰς τὰς νέας ζώνας συγκεντρώσεως τῆς Μακεδονίας. Ἑπομένως διὰ πολὺν καιρὸν ἀκόμη, ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κάμῃ ἐπιθετικὸν πόλεμον· καὶ μέχρις οὗ τὸ κράτος δυνηθῇ νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἐφεδρείας δι' ἐντατικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ της καὶ κατασκευάσῃ τὰ ἀναγκαῖα μέσα συγκοινωνίας ἰδίως σιδηροδρομικά, ἡ Ἑλλὰς ἔδει νὰ περιορισθῇ εἰς ἀμυντικὸν πόλεμον.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τοιοῦτον ἀμυντικὸν πόλεμον, παρουσιάζεται δι' ἡμᾶς τὸ μειονέκτημα τῆς βραδείας συγκεντρώσεως τοῦ στρατοῦ μας εἰς τὴν στρατηγικὴν ζώνην, ἰδίως ἐὰν τοιαύτη ἐπεβάλλετο ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία, ἀναφέραμεν δὲ ἐπανειλημμένως τοὺς λόγους. Ἡ βουλγαρικὴ συγκέντρωσις θὰ ἐπερατοῦτο 15 περίπου ἡμέρας ταχύτερον ἡμῶν. Ὅσοι δὲ κάτι γνωρίζουσι ἀπὸ στρατιωτικά, ἐννοοῦσιν εὐκόλως τί σημασίαν ἔχει τὸ ζήτημα τοῦτο. Τὸ ζήτημα λοιπὸν ἦτο δι' ἡμᾶς: Πῶς θὰ ἐκερδίζαμεν τὰς 15 ταύτας ἡμέρας.

Τότε ἐσκέφθην καὶ εἰσηγήθην νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὰς κυρίας διαβάσεις ἐκ Βουλγαρίας εἰς Μακεδονίαν δι' ἐρυμάτων ἀνασχέσεως, δηλαδὴ ἰσχυρῶν ὀχυρωμάτων ὡπλισμένων διὰ βαρέος πυροβολικοῦ καλῶς κεκαλυμμένου ἀπὸ ἐχθρικοῦ πυρὸς καὶ μὲ μικρὰν ἀλλὰ πλήρη καὶ ἑτοιμοπόλεμον φρουρὰν πεζικοῦ ἕκαστον, ἥτις θὰ παρέμενεν ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης. Ἐννοεῖται δὲν ἠπατώμην, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάρκειαν τῆς ἀντιστάσεως τῶν τοιούτων ἔργων. Ἀλλὰ πάντως ὑπελόγιζον ὅτι θὰ ἀντεῖχον 15 ἡμέρας.

Ἀλλὰ διὰ τοιαῦτα ἔργα χρειάζονται χρήματα. Καὶ χρήματα τότε ἡ κυβέρνησις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οὔτε εἶχε, οὔτε ἦτο διατεθειμένη νὰ εὕρῃ ὁπωσδήποτε.

Ἠναγκάσθην νὰ περιορίσω τὰς βλέψεις μου, εἰς τὸ νὰ κατορθώσωμεν τοὐλάχιστον νὰ ἐμποδίσωμεν τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσβάλῃ δι' ἐλαφρῶν φαλάγγων ἢ καὶ διὰ κομιτατζήδων διὰ τῶν διαβάσεων αὐτῶν καὶ νὰ διατα-

ράξῃ τὴν ἐπιστράτευσιν τῶν ἐν τῇ ζώνῃ τῆς συγκεντρώσεως καὶ ὀλίγον ὄπισθεν αὐτῆς σταθμευουσῶν ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης μονάδων μας. Εἶτα δὲ διὰ τῶν μονάδων τούτων αἵτινες θὰ ἦσαν ἐπιστρατευμέναι καὶ ἕτοιμαι πρὸ τοῦ πέρατος τῆς συγκεντρώσεως τοῦ λοιποῦ στρατοῦ μας, νὰ καλύψωμεν καὶ νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ. Ἀτελὴς βεβαίως μέθοδος, ἀλλὰ δὲν εἴχαμεν καὶ τίποτε καλύτερον νὰ κάμωμεν, ἐκτὸς ἐὰν ἀπεφασίζομεν νὰ ἐκκενώσωμεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἰδίως τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ὅπερ διὰ λόγους πολιτικοὺς καὶ ἐθνικοὺς ἦτο ἀδύνατον.

Διὰ τοιαύτην παρεμπόδισιν μικρῶν ἐχθρικῶν φαλάγγων ἢ κομιτατζήδων θὰ ἤρκουν νὰ κατασκευασθοῦν εἰς τὰς κυρίας διαβάσεις ἐκ Βουλγαρίας εἰς Μακεδονίαν, μικρὰ ἁπλᾶ χωμάτινα ὀχυρωματικὰ ἔργα μετ' ὀλίγου πυροβολικοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ δι' αὐτὰ ἀκόμη δὲν εἴχομεν χρήματα, ἰδίως δὲ διὰ νὰ τὰ ὁπλίσωμεν μὲ πυροβολικόν. Ἐξοικονομήσαμεν ὅθεν μικρά τινα χρηματικὰ ποσὰ διὰ τὰς χωματουργικὰς ἐργασίας, μετεχειρίσθημεν τὸ μηχανικὸν διὰ τὴν κατασκευὴν σκεπάστρων πρὸς στρατωνισμὸν τῆς φρουρᾶς καὶ ἀποθήκευσιν τῶν πυρομαχικῶν καὶ ἐχρησιμοποιήσαμεν ἐκ τῶν πυροβόλων, ἐξ ὅσων εἴχομεν ἁλώσει κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913, τὰ μᾶλλον εὔχρηστα, ὡς καί τινα βαρέα πυροβόλα ἰδικά μας παλαιά, καὶ τὰ ὁποῖα εἶχον ἤδη δώσει ὅ,τι ἠμποροῦσαν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων. Καὶ ἀφήσαμεν διὰ καλύτερον μέλλον ὅταν τὸ κράτος θὰ διέθετε χρήματα καὶ διὰ τὴν ἄμυνάν του, τὴν κατασκευὴν τελείων ὀχυρώσεων.

Ἠρχίσαμεν τὴν κατασκευὴν τῶν ἔργων τούτων ἀπὸ τοῦ χειμῶνος τοῦ 1913 πρὸς τὸ 1914, ὅλων συγχρόνως. Ἦσαν ἐν ὅλῳ 9 ἔργα, τοποθετημένα εἰς τὰς κυρίας διαβάσεις περὶ τῶν ὁποίων ὡμίλησα. Ἐννοεῖται μεγάλα πράγματα δὲν ἐπεριμέναμεν ἀπὸ αὐτά. Θὰ παρημπόδιζον τὴν εἴσοδον μικρῶν φαλάγγων ἢ κομιτατζήδων ὡς προεῖπον, καὶ θὰ ἐπροστάτευον οὕτω τὴν ἐπιστράτευσιν τῶν ὄπισθεν μεγάλων μονάδων. Ἐὰν προσεβάλλοντο βραδύτερον ὑπὸ ἰσχυροτέρων δυνάμεων μετὰ πυροβολικοῦ ἰδίως βαρέος, θὰ ἐκέρδιζον 24 ὥρας ἀναγκάζοντα τὸν ἐχθρὸν νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ ἄλλας 24 τὸ πολὺ ὥρας ἀνθιστάμενα καὶ φυσικὰ καταστρεφόμενα θυσιαζομένης καὶ τῆς φρουρᾶς των. Αὐτὸ ὅμως θὰ ἔδιδε καιρὸν εἰς τὰς ὄπισθεν εὑρισκομένας καὶ ὁπωσδήποτε ἐπιστρατευθείσας μεγάλας μονάδας νὰ λάβωσι τὰς διατάξεις των.

Μεταξὺ τῶν 9 τοιούτων ἐλαφρῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων ἦσαν τὸ Δοβὰ Τεπὲ μεταξὺ τῆς λίμνης τῆς Δοϊράνης καὶ τῆς καμπῆς τοῦ Στρυμόνος καὶ τὸ Ροῦπελ εἰς τὴν στενωπὸν τοῦ Δεμὶρ Ἰσσὰρ διὰ τῆς ὁποίας διέρχεται ἡ ὁδὸς ἀπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ Πέτριτς πρὸς τὰς Σέρρας εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ ὄρους Μπέλεσι κειμένης καὶ διὰ τῆς ὁποίας ρέει ὁ Στρυμών.

Ὥστε τὸ Ροῦπελ ἦτο ἕνα μετρίου μεγέθους ὀχυρωματικὸν ἔργον, μὲ ἐλαφρὰ σκέπαστρα διὰ τὴν φρουρὰν καὶ ἀποθήκευσιν ὑλικοῦ, ὡπλισμένον μὲ 4 πυροβόλα, ἐξ ὧν τὰ δύο παλαιὰ τῶν 15 ἐκ τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων καὶ δύο τῶν 7,5 λεῖα τοῦ πολέμου, ἀκάλυπτα ἐννοεῖται, καὶ ἐφωδιασμέ-

να ὅλα μαζὶ μὲ 300 ὀβίδας.

Αὐτὸ ἦτο τὸ Ροῦπελ.

Τώρα ἂς ἐξηγήσωμεν διατί καὶ πῶς ἐπῆλθεν ἡ κατάληψις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Γερμανοβουλγάρων, ἀφηγούμενοι ξηρὰ τὰ γεγονότα καὶ ἐπιφυλάσσοντες δι' ἀργότερα τὰς ἐπ' αὐτῶν κρίσεις μας.

Ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται μας πῶς προεκλήθη ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου ἡ ἀπόβασις τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην καὶ πῶς ὑπὸ δυσμενεῖς ὅρους μετεφέρετο ὁ στρατός τους ἐκεῖ κατὰ μικρὰ τμήματα, ἐκεῖ μόλις ἀρχίζων τὴν ὀργάνωσίν του. Κρίνω περιττὸν νὰ ἐπανέλθω εἰς δημοσιευθέντα ἤδη ἄρθρα μου καὶ νὰ ἐπαναλάβω τὰ αὐτά.

Ὁ συμμαχικὸς οὗτος στρατὸς κατώρθωνε τὴν συγκέντρωσίν του ταύτην ἐν Θεσσαλονίκῃ καλυπτόμενος ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν παρὰ τὰ σύνορα προφυλακῶν τοῦ ἐν ἐπιστρατεύσει ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ὅστις ἑλληνικὸς στρατὸς μετὰ τὴν ὑποχώρησιν εἰς Θεσσαλονίκην τοῦ μέχρι Κριβολὰκ προχωρήσαντος τμήματος τῶν Ἀγγλογάλλων ἐκάλυψε τὴν ὑποχώρησιν τούτων, καὶ διαταγῇ τοῦ βασιλέως ἐσταμάτησε τὴν καταδίωξιν τῶν Γερμανῶν, Αὐστριακῶν καὶ Βουλγάρων ἐντεῦθεν τῶν ἑλληνικῶν συνόρων. Κατόπιν δὲ ἐντόνου ἐπεμβάσεως τοῦ βασιλέως παρὰ τῇ Γερμανίᾳ ἀπέστη τότε αὕτη πάσης περαιτέρω ἀποπείρας πρὸς διάβασιν τῶν ἑλληνικῶν συνόρων.

Ὑπὸ τὴν σκέπην ταύτην τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μετεφέροντο διὰ θαλάσσης, βραδέως καὶ κατὰ τμήματα τὰ ἑκάστοτε εἰς Θεσσαλονίκην ἀποστελλόμενα ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα τὰ ὁποῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεξετείνοντο καὶ πέραν τῆς Θεσσαλονίκης πάντοτε ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἐννοεῖται ὅτι τοῦτο προεκάλεσεν ἐπανειλημμένως διαμαρτυρίας τῆς Γερμανίας, διότι ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς ἦτο οὐδετέρα ἐπέτρεπε νὰ μεταβληθῇ τὸ ἔδαφός της εἰς βάσιν στρατιωτικῆς ἐνεργείας ἐχθρικὴν πρὸς τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς συμμάχους των. Ἐν τούτοις, χάριν τῆς Ἑλλάδος δὲν ἠθέλησαν νὰ προελάσουν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Τὴν ἐκ τούτου στενοχωρίαν των περιγράφει ὁ Γερμανὸς ἐπιτελάρχης φὸν Φαλκενχάϊν, εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 15ης Νοεμβρίου ἐ.ἔ. μνημονευθὲν ἔργον του ὡς ἑξῆς:

«Διάβασις τῶν ἑλληνικῶν συνόρων ἐκ τῆς τελικῆς θέσεως τοῦ στρατοῦ μας δὲν ἐπετράπη κατ' ἀρχάς, παρὰ μόνον εἰς ἀεροπλάνα ἐνεργήσαντα ἀντίποινα δι' ἀγγλογαλλικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Μοναστηρίου, καὶ μόνον ὁσάκις ἡ τακτικὴ κατάστασις τὸ ἐπέβαλλεν ἀπολύτως. Ὁ περιορισμός μας οὗτος προῆλθεν ἐκ τῆς ἀντιλήψεώς μας διὰ τὴν δύσκολον θέσιν τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀντίληψίς μας δὲ αὐτὴ ἐπηρέασε πολλάκις τὰς ἀποφάσεις μας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βαλκανικῆς ἐκστρατείας, ἀλλὰ ἐννοεῖται δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποτάσσωμεν διαρκῶς τὰς στρατιωτικάς μας ἀνάγκας εἰς τὴν ἀντίληψιν μας ταύτην, ὁπωσδήποτε ὅμως ἐθεωρήσαμεν ὑποχρέωσιν μας νὰ ἀνταποκρινώμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην τῆς Ἑλλάδος, παντοῦ ὁσάκις ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν τοῦτο ἄνευ βλάβης τῆς στρατιωτικῆς μας καταστάσεως».

Δὲν θὰ ἐζητούσαμεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ φὸν Φαλκενχάϊν, ἐὰν ὁ ἴδιος ὁ κ. Βενιζέλος δὲν μᾶς τὸν εἶχεν ἤδη προσαγάγει ὡς μάρτυρα.

Αὐτὸς ἦτο καὶ ὁ κύριος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον σταματήσαντες ἀργότερα οἱ Γερμανοὶ καὶ σύμμαχοί των τὴν ἐπιθετικήν των ἐνέργειαν, μετέβαλον τὴν παράταξίν των εἰς ἀμυντικὴν ἀπέναντι τῶν Ἀγλογάλλων, ὡς διηγεῖται ὁ ἴδιος φὸν Φαλκενχάϊν εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου μνημονευθὲν ἔργον του, τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς δὲν ἔχει διαβάσει ὁ κ. Βενιζέλος, ὡς ἑξῆς:

«Ἐὰν οἱ ἐχθροί μας ἐπετίθεντο ὄχι μὲ πολὺ ἰσχυρὰς δυνάμεις τότε, δὲν θὰ εἶχον οὗτοι καμμίαν ἐλπίδα ἐπιτυχίας. Ἐὰν ὅμως ἔφερον τὰς ἀναγκαίας πρὸς ταύτην ἐπιχείρησιν μάζας, τότε αἱ δυσκολίαι τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ των θὰ ἦσαν ἀνυπέρβλητοι. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις, διὰ μίαν ἐχθρικὴν ἐπίθεσιν, θὰ ἔλειπεν ἕνας σαφὴς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς δυνάμενος ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων νὰ ἐπιτευχθῇ. Μία τοιαύτη ἐχθρικὴ ἐπίθεσις θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἀποτελεσματική, ἐὰν ἠδύνατο νὰ συνεχισθῇ μέχρι διακοπῆς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Νύσσης–Σόφιας–Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ διὰ νὰ φθάσῃ ἡ ἐχθρικὴ ἐπίθεσις ἕως ἐκεῖ, θὰ ἔπρεπε νὰ περάσῃ 250 χιλιόμετρα διὰ δυσκολωτάτου καὶ ἄνευ συγκοινωνιῶν ὀρεινοῦ ἐδάφους. Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ ἐχθροί μας θὰ ἀπετόλμων τοιαύτην ἐπιχείρησιν. Καὶ πράγματι ἐπὶ δύο καὶ ἥμισυ ἔτη δὲν ἐτόλμησαν σοβαρῶς νὰ τὸ ἐπιχειρήσωσιν. Ὅταν τέλος τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1918 ἀνέλαβον τὴν ἐπίθεσιν, ἐγνώριζον ἀκριβέστατα, ὅτι δὲν θὰ τοῖς ἀντετάσσετο ἀντίστασις. Διότι τὰ μὲν γερμανικὰ στρατεύματα εἶχον τότε ἀποσυρθῇ ἐκ τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου, τὰ δὲ βουλγαρικὰ εἶχον ἀχρηστευθῇ διὰ πολιτικῶν ραδιουργιῶν».

Ἐὰν δὲ ὁ κ. Βενιζέλος δὲν πείθεται ἀκόμη ὅτι ἐκ πολιτικῶν λόγων δὲν ἐπετέθησαν οἱ Γερμανοὶ καὶ σύμμαχοί των κατὰ τῶν Ἀγγλογάλλων, καὶ ἐπιμένῃ ὅτι ἡ ἐπίθεσίς των στρατιωτικῶς ἦτο ἀδύνατος, τοῦ φέρομεν καὶ ἡμεῖς ὡς μάρτυρα τὸν Κλεμανσώ, ὁμιλοῦντα ὄχι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1915 ἀλλὰ μετὰ ἓν ἔτος κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1916 (Μερμέ, «Ἡ Ἑνιαία διοίκησις» τόμος δεύτερος σ. 138).

«Ὁ στρατὸς τῆς Ἀνατολῆς, εἶπεν ὁ Κλεμανσὼ εἰς τὰ ἐρωτήσαντα αὐτὸν κοινοβουλευτικὰ πρόσωπα (τὴν 7ην Δεκεμβρίου 1916), εἶναι ἐν διαλύσει. Πειθαρχία δὲν ὑφίσταται ἐν αὐτῷ, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀδειούχων του εἶναι ἀνυπολόγιστος. Ὅλοι οἱ σύμμαχοί μας ἐζήτησαν τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Σαράϊγ. Ἐὰν τὸν ἐκρατούσαμεν (τὸν Σαράϊγ) ἡ εὐθύνη μας θὰ ἦτο κολοσσιαία, διότι ἐπίθεσις γερμανοβουλγαρικὴ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι πάντοτε δυνατὴ καὶ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κρατηθῶμεν ἡμεῖς μὲ στρατοὺς διεσπασμένους μεταξύ των, τῶν ὁποίων οἱ ἀρχηγοὶ δὲν θέλουν νὰ ξεύρουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον».

Αὐτὰ κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1916! Φαντασθῆτε πῶς ἦσαν τὰ πράγματα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915!

Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πείθεται ὁ κ. Βενιζέλος ἀναφέρομεν τὰς δηλώσεις τοῦ κ. Ταρντιὲ εἰς τὴν γαλλικὴν Βουλήν, τὴν 25ην Ἰουνίου 1920:

«Δὲν ἦτο μυστήριον διὰ κανένα ἐκ τῶν μεμυημένων εἰς τὰ πράγματα, ὅτι μέχρι τοῦ Φθινοπώρου τοῦ 1917, ὁ στρατὸς τῆς Ἀνατολῆς διεμαρτύρετο διαρκῶς ὅτι τοῦ λείπουν τὰ μέσα τῆς ἐνεργείας εἰς ἄνδρας καὶ ὑλικόν. Μόνον τὸ Φθινόπωρον τοῦ 1917 ἤρχισαν νὰ καταφθάνωσιν αἱ ἐνισχύσεις, καὶ μόνον κατὰ Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον τοῦ 1918, εἶχον πραγματοποιηθῆ μεγάλαι ἀποστολαί».

Ὥστε καθ' ὅλον τὸ 1916 ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπίθεσις τῶν Γερμανο–Αυστριακο–Βουλγάρων κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἀγγλογάλλων. Ἄλλο ζήτημα ἐὰν οἱ πρῶτοι κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ πολιτικοὺς λόγους, κατόπιν δὲ διὰ στρατιωτικοὺς λόγους ἀπέστησαν αὐτῆς.

Καὶ ἐν τούτοις, ἐνῶ οἱ σύμμαχοι κατεῖχον τοιαύτην προνομιακὴν θέσιν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατώρθωσαν χάρις εἰς τὴν καχυποψίαν τοῦ στρατηγοῦ Σαράϊγ, διαβλέποντος διαρκῶς περὶ αὐτὸν παγίδας, χάρις εἰς τὸ μῖσος τοῦ Ροκφέϊγ ἐναντίον παντὸς ὅ,τι δὲν ἦτο βενιζελικόν, χάρις εἰς τὴν ἀδυναμίαν χαρακτῆρος τοῦ Γκιγιεμέν, ὅστις κατέστη ὄργανον τῶν δύο ἀνωτέρω καὶ ὅστις ἐν τούτοις ἦγε καὶ ἔφερε τοὺς λοιποὺς ἐν Ἀθήναις πρέσβεις τῆς Ἀντάντ, καὶ τέλος χάρις εἰς τὸν κ. Βενιζέλον, ὅστις ἱστάμενος ὄπισθεν ὅλων αὐτῶν ἐραδιούργει καὶ τοὺς ἐξώθει ἐναντίον τοῦ βασιλέως καὶ τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη, χάρις εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἐκθέσωμεν ἀναλυτικώτερα περαιτέρω, κατώρθωσαν λέγομεν νὰ δηλητηριάσουν τὰς σχέσεις των μὲ τὴν Ἑλλάδα, ὥστε κατόπιν ἀπειλῶν καὶ τελεσιγράφων νὰ ἐπιβάλουν εἰς αὐτὴν τὴν συμφωνίαν 14/27 τοῦ Νοεμβρίου 1915, τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον μας καὶ τῆς ὁποίας τὸ 4ον ἐδάφιον ἔχει ὡς ἑξῆς:

«4ον) Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν συνεπείᾳ τῶν κινήσεών των τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα ἐπέσυρον πολεμικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα, θὰ ἀπεσύροντο, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀφήσουν εἰς τὰ δύο ἀντιμαχόμενα μέρη τὸ πεδίον ἐλεύθερον, ὥστε νὰ ἐξαντλήσουν τὴν ἐναντίον ἀλλήλων πάλην».

Καὶ μετὰ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ ἤρχισαν οἱ σύμμαχοι, ἀνοργάνωτοι ἀκόμη, νὰ ἐπεκτείνωνται βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον πέριξ τῆς Θεσσαλονίκης, καταλαμβάνοντες βαθμηδὸν τὸν μεταξὺ τοῦ Στρυμόνος καὶ Ἀξιοῦ χῶρον. Ἀργότερα μάλιστα κατέλαβον ἐπὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν τοῦ χώρου τούτου μετώπου, τὸ Δοβὰ Τεπὲ (ὀχύρωμα ἀνασχετικὸν ὅπως τὸ περιεγράψαμεν μεταξὺ τῆς λίμνης Δοϊράνης καὶ τῆς καμπῆς τοῦ Στρυμόνος) ἐκδιώξαντες δι' ἀπειλῶν τὴν ἐν αὐτῷ ἑλληνικὴν φρουρὰν καὶ ἠνάγκασαν οὕτω τὰς μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Ἀξιοῦ ἑλληνικὰς προφυλακὰς ν' ἀποσυρθοῦν ἐντελῶς ἀπὸ τὸν χῶρον τοῦτον καὶ νὰ τὸν ἀφήσωσιν ἀνοικτὸν εἰς τοὺς Γερμανοβουλγάρους.

Οὕτω εἰς τὴν κεντρικὴν Μακεδονίαν μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Ἀξιοῦ κατεῖχον τὸ μέτωπον οἱ Ἀγγλογάλλοι. Δεξιόθεν ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμόνος κατεῖχον τὸ μέτωπον οἱ Ἕλληνες (16η μεραρχία καὶ 4ον σῶμα στρατοῦ) καὶ ἐκεῖ εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τῆς παρατάξεως ταύτης τῶν Ἑλλήνων ἦτο καὶ τὸ Ροῦπελ. Ἀριστερόθεν τῶν Ἀγγλογάλλων, δυτικῶς τοῦ Ἀξιοῦ, τὸ μέτωπον κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Οὕτω τὸ ἀγγλογαλλικὸν μέτωπον ἐστήριζεν ἀμφότερα τὰ πλευρά του ἐπὶ ἑλληνικῶν στρατευμάτων. Ἀλλ' ἐὰν ταῦτα ἕνεκα τῆς ἐπεκτάσεως τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἠναγκάζοντο κατὰ τὸ προηγούμενον 4ον ἐδάφιον τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ συμμάχων συμφωνίας ν' ἀποσυρθῶσιν;

Τότε μέσῳ τοῦ στρατιωτικοῦ ἀκολούθου τῆς Ἀγγλίας συνταγματάρχου Κάνιγγαμ ἐγένετο εἰς τὸν Σαράϊγ τῇ συγκαταθέσει τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἡ ἑξῆς πρότασις. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ν' ἀναλάβῃ τὴν προστασίαν τῶν πλευρῶν τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ, ὑπὸ τὸν ὅρον οὗτος νὰ περιορίσῃ τὰς ἐπιχειρήσεις του εἰς ὡρισμένον τομέα τοῦ μετώπου («Τὸ ὀχυρὸν Ροῦπελ» ὑπὸ στρατηγοῦ Μπαῖρα). Ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ ἀπήντησεν «Ἀποκρούω τὴν πρότασιν αὐτήν. Εἶναι σχέδιον σταλὲν ἀπὸ τὸ Βερολῖνον» (εἰς αὐτὸ τὸ σύγγραμμα). Ἑπομένως, ἐὰν οἱ Γερμανοβούλγαροι ἤθελον νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν συμμάχων, ὅπερ ὡς εἴπομεν ἠδύναντο νὰ τὸ πράξουν καθ' ὅλον τὸ 1916, ἢ ἐὰν ἐκ τῶν κινήσεων τῶν συμμάχων ἐγεννᾶτο ἡ ἐντύπωσις εἰς τοὺς Γερμανοβουλγάρους ὅτι ἐπίκειται προέλασις τοῦ δεξιοῦ τῶν συμμάχων κατὰ μῆκος τοῦ Στρυμόνος πρὸς ἐπίθεσιν καὶ οἱ Γερμανοβούλγαροι διὰ νὰ προλάβωσι ταύτην προήλαυνον διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Δεμὶρ Ἰσσὰρ κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῶν συμμάχων, τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα τὰ ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμόνος ἔδει κατὰ τὸ προμνησθὲν 4ον ἄρθρον τῆς συμφωνίας μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ συμμάχων τῆς 14/27 Νοεμβρίου νὰ ἀποσυρθῶσι.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω οἱ ἀναγνῶσται μας θὰ δυνηθῶσι νὰ ἐννοήσωσιν εὐχερῶς τὰ συμβάντα τῆς 15/28 Μαΐου 1916 καὶ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ Ροῦπελ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὅπως θὰ τὰ ἀφηγηθῶμεν ἐν συνεχείᾳ.

Τὰ ἄγνωστα παρασκήνια τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ροῦπελ

ΤΟ 27ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ. -18 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΕΠΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝ ΤΟ ΕΔΑΦΙΟΝ 4 τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ συμμάχων συμφωνίας τῆς 14/27 Νοεμβρίου, γενομένης κατ' ἀπαίτησιν καὶ ἐπιβολὴν τῶν συμμάχων:

«Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν συνεπείᾳ τῶν κινήσεών των τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα ἐπέσυρον πολεμικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ἑλλη-

νικοῦ ἐδάφους, τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα θὰ ἀπεσύροντο εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀφήσουν εἰς τοὺς δύο ἀντιμαχομένους στρατοὺς τὸ πεδίον ἐλεύθερον, ὥστε νὰ ἐξαντλήσουν τὴν ἐναντίον ἀλλήλων πάλην των».

Τὰ δύο ἀντιμαχόμενα μέρη ἦσαν ἀφ' ἑνὸς οἱ Ἀγγλογάλλοι, ἀφ' ἑτέρου οἱ Γερμανοβούλγαροι καὶ οἱ Αὐστριακοί. Ἐπιφύλαξιν διὰ τοὺς Βουλγάρους οὔτε οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν, οὔτε οἱ σύμμαχοι ἀπήτησαν.

Ἀπὸ τῆς 14/27 Νοεμβρίου καὶ πέραν οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἀγγλογάλλοι κατέλαβον διαδοχικῶς τὸ σιδηροδρομικὸν ὑλικόν, τὰς τηλεγραφικὰς γραμμάς, τὰς ὑγειονομικὰς ἐγκαταστάσεις καὶ ἤρχισαν δι' ὀχυρώσεων μεταβάλλοντες τὴν Θεσσαλονίκην εἰς περικεχαρακωμένον στρατόπεδον, ὅπως ἐν αὐτῷ συγκεντρώσωσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον πᾶσαν τὴν ἀναγκαίαν πρὸς ἀνάληψιν ἐπιθέσεως κατὰ τῶν στρατῶν τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν δύναμιν. Διαρκοῦντος τοῦ Νοεμβρίου 1915 μεταξὺ γαλλικῆς κυβερνήσεως καὶ ἀγγλικῆς ὑπῆρξεν ἀσυμφωνία ὅσον ἀφορᾷ τὴν συνέχισιν τῆς ἐκστρατείας τῆς Μακεδονίας διὰ τὴν ὁποίαν σοβαρῶς ἐδίσταζαν οἱ Ἄγγλοι. Ἐν συνεχείᾳ ἀργότερον θὰ εἰσέλθω ἀναλυτικώτερον εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ μεταξὺ τοῦ πολιτικοῦ κόσμου, δὲν ἦσαν πάντες σύμφωνοι. Ἀλλὰ τὸ τέλος Νοεμβρίου (πᾶσαι αἱ ἡμερομηνίαι εἰς παλ. ἡμερολόγιον), οἱ δισταγμοὶ ὑπεχώρησαν πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Μπριὰν καὶ ἐλήφθησαν πλέον ὁριστικαὶ ἀποφάσεις πρὸς συνέχισιν τῆς ἐκστρατείας.

Τὴν 29ην Νοεμβρίου (12 Δεκεμβρίου) γράφει ἡ παρισινὴ «Ματέν»:

> «Ἡ χθεσινὴ ἡμέρα ἐσημείωσε μέγα βῆμα προόδου διὰ τὸ ζήτημα τῆς Θεσσαλονίκης. Σήμερον δὲν εἶναι πλέον μυστικὸν ὅτι οἱ Ἄγγλοι σύμμαχοί μας εἶχαν διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο διαφορετικὴν ἀντίληψιν... Χθές, ταὐτόσημοι ὁδηγίαι ὑπογραφεῖσαι ἀπὸ τὸν σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ καὶ τὸν κ. Μπριὰν ἐστάλησαν εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπους μας».

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔγραφεν ὁ Ἑρμπὲτ εἰς τὴν «Ἠχὼ τῶν Παρισίων»:

> «Ὁ λόρδος Κίτσενερ, ὁ στρατηγὸς Ζὸφρ καὶ ὁ στρατηγὸς Γκαλλιενὶ συνεργασθέντες, κατήρτισαν ὁμοῦ τὰς ὁδηγίας τὰς προοριζομένας διὰ τὸ σῶμα τῆς ἐκστρατείας τῆς Θεσσαλονίκης. Τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα καὶ τὸ ἀγγλικὸν ὑλικόν, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐπὶ τῶν πλοίων εἰς τὸν λιμένα, διετάχθησαν νὰ ἀποβιβασθῶσι».

Ἐννοεῖται, αἱ ἀγγελίαι τοῦ γαλλικοῦ τύπου ἐγίνοντο γνωσταὶ εἰς τοὺς Γερμανούς. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀγγλογαλλικὸς στρατὸς θὰ ἐνισχύετο διὰ νὰ ἀναλάβῃ μίαν ἡμέραν τὴν ἐπίθεσιν, καὶ ἀφοῦ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο νὰ παρεμποδίσῃ τοῦτο, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ πιεζομένη ὑπὸ τῆς ἰσχύος τῶν συμμάχων ἄφινε νὰ μεταβληθῇ ἡ Θεσσαλονίκη εἰς βάσιν ἐνεργείας κατὰ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, καὶ ἐγκατέλειπεν εἰς χεῖρας τῶν συμμάχων τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ σιδηροδρόμους της, τοὺς τηλεγράφους της, τὰ ὀχυρά της, καὶ τὰ λοιπὰ μέσα ἐνεργείας, τί ἐπεβάλλετο στρατιωτικῶς εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τοὺς συμμάχους της νὰ πράξουν; Πᾶς στρατιωτικὸς θὰ δώσῃ ἀμέσως τὴν ἀπάντησιν: Νὰ ἐπιτεθοῦν τὸ ταχύτερον κατὰ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐχθρῶν των, προτοῦ οὗτοι ἐνισχυθῶσι. Καὶ ἐδῶ ἔρχεται ἀμέσως διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου 4 τῆς συμφωνίας της μετὰ τῶν συμμάχων τῆς 14/27 Νοεμβρίου. Δηλαδὴ ἐνώπιον τῆς γερμανοβουλγαρικῆς εἰσβολῆς νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της καὶ νὰ ἀφήσῃ τὸ ἔδαφός της ἐλεύθερον διὰ τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν ἀντιμαχομένων στρατῶν. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι οἱ σύμμαχοι ἐδέχθησαν τοῦτο καὶ ὅτι τὴν συμφωνίαν αὐτοὶ τὴν ἐπέβαλον.

Ἤδη, ἀπὸ τῆς 14ης Νοεμβρίου ἡ Γερμανία ὑπέδειξεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅτι θὰ ἀναγκασθῇ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς καὶ πέραν ἀρχίζει τραχὺς ἀγὼν τοῦ μακαρίτου Σκουλούδη ὅπως συγκρατήσῃ τοὺς Γερμανούς. Διατί; Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἀπὸ τοῦ νὰ μεταβάλῃ τὴν Μακεδονίαν εἰς πεδίον ἀγῶνος. Ἀφ' ἑτέρου ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ τὴν εἰσβολὴν Βουλγάρων μετὰ τῶν Γερμανῶν, διότι παρ' ὅλας τὰς ἐγγυήσεις, αἵτινες πράγματι ἐδόθησαν καὶ ὅλην τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἐτηροῦντο, ἐγνώριζεν ὅτι θὰ ἐθίγετο τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα. Καὶ τέλος, διότι ἐγνώριζεν ὅτι τὰ ἀφόρητα μέτρα πιέσεως, τὰ ὁποῖα ἐλαμβάνοντο κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν συμμάχων, ἀγομένων ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου κατὰ τῆς πατρίδος του, καὶ περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν ἀναλυτικώτερον ἐν συνεχείᾳ, θὰ καθίσταντο βιαιότερα παρ' ὅλην τὴν ἐκ μέρους τῶν συμμάχων ἀποδοχὴν τοῦ 4ου ἄρθρου τῆς συμφωνίας τῆς 14/27 Νοεμβρίου. Διότι, ὡς θὰ ἀποδείξωμεν, κύριος σκοπὸς τοῦ κ. Βενιζέλου δὲν ἦτο ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀγγλογαλλικῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐκστρατείας, ἀλλὰ ἡ διὰ τῆς ἐκστρατείας ταύτης κατάληψις ὑπ' αὐτοῦ τῆς ἐξουσίας καὶ ἐκδίωξις τοῦ βασιλέως. Σκέψις περὶ ἐξόδου τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς δυσχερεστάτης θέσεώς της διὰ συμμετοχῆς της εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῶν Συμμάχων ἦτο ἀδύνατον νὰ γίνῃ. Σᾶς ἐξεθέσαμεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκοντο οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἀγγλογάλλοι καὶ πόσον ἦτο ἀσθενέστερος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπέναντι τῶν εἰς τὰ ἑλληνικὰ σύνορα συνηθροισμένων στρατῶν τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψωμεν ἐνταῦθα λεπτομερῶς τὴν προσπάθειαν ταύτην τοῦ ἀειμνήστου Σκουλούδη καὶ νὰ παραθέσωμεν τὰ σχετικὰ ἔγγραφα. Εἶναι ἄλλως τε ὅλα δημοσιευμένα εἰς πλεῖστα συγγράμματα, πλὴν τῶν ἑλληνικῶν διπλωματικῶν βίβλων, φυσικὰ τῶν τοῦ κ. Βενιζέλου, ἀλλὰ καὶ τῶν μετέπειτα ἀντιβενιζελικῶν κυβερνήσεων. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν ἐπ' αὐτῶν κρίσιν τοῦ κ. Βενιζέλου, εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 15ης Νοεμβρίου ὅτι:

> «Ἡ προσπάθεια ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη ἦτο ἀναμφισβητήτως εἰλικρινής, ἀλλὰ τὰ προβαλλόμενα ἐπιχειρήματα ἦσαν ἀναξιοπρεπῆ καὶ μόνον διανοητικῶς ἀνάπηροι ἠδύναντο νὰ πιστεύουν ὅτι θὰ ἦσαν τελεσφόρα»,

ἀπαντῶμεν ἐκ μέρους τῶν ὑβριζομένων καὶ σιωπώντων νεκρῶν ὅτι θὰ ἦσαν τὰ ἐπιχειρήματά των καὶ ἐντελῶς περιττά, ἐὰν ὁ ὑβριστής των δὲν εἶχε διὰ πλεκτάνης φέρει εἰς τὴν χώραν μας ξένους στρατοὺς καὶ στόλους καὶ ἂν δὲν εἶχεν ἐξωθήσει ξένας δυνάμεις ὅπως πιέσωσι, τυραννήσωσι καὶ πεινάσωσι τὸν ἑλληνικὸν λαὸν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ κορέσῃ τὸ πάθος του κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ ὑποτάξῃ διὰ τῶν ξένων λογχῶν τὸν κατ' αὐτοῦ ἐπανεστατημένον ἑλληνικὸν λαόν. Ἀλλὰ περὶ τούτων βραδύτερον.

Ἐνῷ ὁ μακαρίτης Σκουλούδης ἠγωνίζετο νὰ συγκρατήσῃ τοὺς Γερμανοβουλγάρους ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσελάσωσιν εἰς Μακεδονίαν, ὁ δὲ κ. Βενιζέλος διὰ τῶν ραδιουργιῶν του πρὸς τοὺς συμμάχους προσεπάθει παντὶ σθένει νὰ τοῦ καταστήσῃ τὸ ἔργον ἀδύνατον, ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ ἀπέστελλεν ἐκ Θεσσαλονίκης ἀεροπλάνα εἰς Μοναστήριον ἅτινα καὶ ἐβομβάρδισαν τὰ ἐκεῖ στρατεύματα τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, ὡς διηγεῖται ὁ στρατηγὸς Φαλκενχάϊν καὶ οἱ κεντρικοὶ ἀπέστελλον ὡς ἀπάντησιν ἀεροπλάνα εἰς Θεσσαλονίκην διὰ νὰ βομβαρδίσωσι τοὺς Ἀγγλογάλλους καὶ ὁ Σαράϊγ ὡς ἀνταπάντησιν, συνελάμβανε τὴν 17ην Δεκεμβρίου τοὺς ἐν Θεσσαλονίκῃ προξένους τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της καὶ τοὺς ἀπέστελλεν αἰχμαλώτους εἰς Γαλλίαν. Τὴν 29ην τοῦ ἰδίου Δεκεμβρίου οἱ σύμμαχοι κατελάμβανον τὴν Κέρκυραν ὅπως ἐκεῖ συγκεντρώσωσι τὰ διαφυγόντα δι' Ἀλβανίας τμήματα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, τὰ ἀναδιοργανώσωσι καὶ τὰ μεταφέρωσιν εἰς Θεσσαλονίκην. Τὴν 28ην τοῦ ἰδίου Δεκεμβρίου ὁ Σαράϊγ κατελάμβανε διὰ τῆς βίας τὸ φρούριον τοῦ Καραμπουρνοῦ (Θεσσαλονίκης) ἐκδιώξας τὴν ἐκεῖ ἑλληνικὴν φρουράν. Τὴν δὲ 29ην τοῦ ἰδίου Δεκεμβρίου ἀνετίναξεν εἰς τὸν ἀέρα ἐντελῶς ἀσκόπως ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔποψιν, τὴν σιδηροδρομικὴν γέφυραν τοῦ Δεμὶρ Ἰσσὰρ διακόψας οὕτω τὴν μόνην γραμμὴν διατροφῆς τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔβλεπεν ἤδη ὅτι παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ 4ου ἄρθρου τῆς συμφωνίας της μὲ τοὺς συμμάχους τῆς 14/27 Νοεμβρίου 1915, δηλαδὴ νὰ ἀποσύρῃ τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀφήσουν εἰς τοὺς δύο ἀντιμαχομένους στρατοὺς τὸ πεδίον ἐλεύθερον ὅπως πολεμήσωσι κατ' ἀλλήλων. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν ἐξέδωκε ἀπὸ τῆς 26ης Ἰανουαρίου 1916 τὴν ὑπ' ἀριθ. 194 ἐμπιστευτικὴν διαταγήν του μὲ τὰς πρώτας πρὸς τοῦτο ὁδηγίας. Παρερχομένου τοῦ χρόνου καὶ καθισταμένου ἐκ νέου ἐναργεστέρου ὅτι ὡς ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς συμμαχικῆς κατοχῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἡ σύγκρουσις τῶν Γερμανοβουλγάρων μετὰ τῶν Ἀγγλογάλλων καθίστατο ἀναπόφευκτος, τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν ἐξέδωκε τὴν 9ην Μαρτίου 1916, δευτέραν ὑπ' ἀριθ. 633 ἐμπιστευτικὴν διαταγὴν πρὸς τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικὰς μονάδας, διὰ τῆς ὁποίας καθωρίζετο λεπτομερῶς ὁ τρόπος καθ' ὃν θὰ ἀπεσύροντο τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀπέναντι προελαυνόντων ξένων στρατευμάτων, ὥστε νὰ ἀποφευχθῇ ἡ μετ' αὐτῶν σύγκρουσις, ἐκκενοῦντα βαθμηδὸν τὰς περιοχὰς αἵτινες θὰ καθίσταντο πεδίον πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν ξένων. Οἱ Ἀγγλογάλλοι βεβαίως δὲν ἦσαν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν διαταγῶν τούτων.

Κατόπιν ὅμως, τὴν 27ην Ἀπριλίου 1916, τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν ἐξέδωκε νέαν ἐμπιστευτικὴν διαταγὴν ὑπ' ἀριθ. 1228 ἥτις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς προηγουμένας, διὰ τὸ τμῆμα ἀπὸ τὸ ὄρος Ἀλῆ Μπουτοὺς μέχρι τοῦ μέσου τοῦ Μπέλεσι δηλαδὴ δι' ὅλην τὴν ἔκτασιν ἥτις ἐκάλυπτε τὴν κοιλάδα τῶν Ποροΐων καὶ τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν, συνεπῶς καὶ διὰ τὸ Ροῦπελ, διέτασσε τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα νὰ σταματήσωσι διὰ τῆς βίας πᾶσαν προέλασιν τῶν Γερμανοβουλγάρων καὶ τὰ ὀχυρά, πλὴν τοῦ Δοβὰ Τεπέ, νὰ ἀντιστῶσιν ἐναντίον πάσης καταλήψεως. Πλὴν τοῦ Δοβὰ Τεπὲ διότι τοῦτο μόνον ἀπὸ τοὺς συμμάχους ἠδύνατο νὰ καταληφθῇ.

Πῶς ἐπῆλθεν ἡ μεταβολὴ αὕτη εἰς τὰς σκέψεις μας ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐπῆλθεν ἀργότερα ἡ ἀντίστασις ἔστω καὶ πρόσκαιρος τοῦ Ροῦπελ; Κατὰ τὴν δίκην τοῦ ἐπιτελείου τοῦ 1919, ἐμοῦ ἐξορίστου καὶ ἀπόντος, δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ δοθῇ καμμία ἐξήγησις καὶ οἱ κατήγοροι μάτην ἀνεζήτουν τοὺς λόγους τῆς ἀνεξηγήτου δι' αὐτοὺς διαταγῆς ταύτης.

Ἐπειδὴ ὅμως ἐγὼ εἶμαι ὁ εἰσηγητὴς καὶ συντάκτης τῆς διαταγῆς ταύτης, νομίζω ὀρθὸν νὰ ἀποκαλύψω ἤδη τὰ τότε συμβάντα ἅτινα καὶ προεκάλεσαν τὸ μέτρον, ὅπερ ὀφείλεται εἰς ἐμέ.

Ὡς εἴπομεν, παρὰ τὰς προσπαθείας τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη νὰ ἀποφύγῃ τὴν εἰσέλασιν τῶν Γερμανοβουλγάρων εἰς Μακεδονίαν, καθίστατο αὕτη ὁσημέραι ἀναπόφευκτος ἐκ τῶν μέτρων τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων. Καὶ εἶχε μὲν αὕτη ἀποσοβηθῇ πολλάκις, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος θὰ μᾶς ἐπεβάλλετο ἐκ τῶν πραγμάτων. Ἐν τούτοις εἰς διαπραγματεύσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμα μετὰ τοῦ στρατιωτικοῦ ἀκολούθου τῆς Γερμανίας κατ' ἐντολὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ δι' ἐπεισόδια συνοριακά, παρετήρησα ὅτι ἠδυνάμεθα δι' ἐντόνου στάσεως νὰ ὠθήσωμεν τὴν ἀντίστασίν μας μέχρι τοῦ ἀκροτάτου δυνατοῦ ὁρίου, καὶ νὰ ἐπιβραδύνωμεν ὅσον ἔνεστι τὴν ἀνεπιθύμητον ταύτην εἰς τὸ ἔδαφός μας εἰσέλασιν. Ἐπειδὴ ἠδύνατο ἡ τοιαύτη εἰσέλασις νὰ γίνῃ αἰφνιδιαστκῶς, ὅτε κατὰ τὴν ἰσχύουσαν διαταγὴν πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ 4ου ἄρθρου τῆς συμφωνίας μας μὲ τοὺς συμμάχους τῆς 14/27 Νοεμβρίου 1915, τὰ στρατεύματά μας θὰ ἀπεσύροντο ἄνευ ἀντιστάσεως, ἐπέτυχα τὴν ἔκδοσιν τῆς διαταγῆς ταύτης τῆς ἀντιστάσεως, ἥτις θὰ μᾶς ἐπέτρεπε νὰ μὴ ὑποχωρήσωμεν παρὰ μόνον ἐνώπιον ἀπειλῆς πραγματικῆς πολέμου ἐναντίον μας. Ὅπερ καὶ ἐγένετο κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Ροῦπελ ὅταν τοῦτο ἔβαλε διὰ τοῦ πυροβολικοῦ του κατὰ τῶν προχωρούντων Γερμανοβουλγάρων. Ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 15ης Νοεμβρίου ἀγνοῶν πόθεν προέκυψε τὸ περιστατικὸν τοῦτο περιγράφει· «Ἂς εἶναι εὐλογημένη ἡ παρεξήγησις αὕτη ἢ ἡ σκηνοθεσία». Δὲν ἦτο οὔτε παρεξήγησις, οὔτε σκηνοθεσία, ἀλλὰ ἐσκεμμένη πρᾶξις ἰδική μου. Ὁπωσδήποτε δὲν δύναμαι νὰ κρατήσω τὰς εὐλογίας τοῦ κ. Βενιζέλου, ἐκ παρεξηγήσεως, ἄλλωστε, εἰς ἐμὲ δοθείσας, καὶ τοῦ τὰς ἐπιστρέφω διὰ νὰ τὰς δώσῃ

εἰς τὸν εὐαγγελιστήν του, ὅστις ἀποτελεῖ δι' αὐτὸν τὴν μόνην μυθιστορικὴν πηγὴν τῆς ἀρθρογραφίας του.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθε νέον γεγονὸς προκαλέσαν τὴν ἐπίσπευσιν τῆς γερμονοβουλγαρικῆς εἰσελάσεως εἰς Μακεδονίαν. Ἡ μεταφορὰ ἐκ Κερκύρας τοῦ ἐκεῖ ἀνασυγκροτηθέντος σερβικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην. Κατόπιν πολλῶν διαπραγματεύσεων καὶ σοβαρῶν προστριβῶν μεταξὺ κυβερνήσεως Σκουλούδη καὶ συμμάχων, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἐπανέλθω βραδύτερον, κατωρθώθη νὰ ἀρχίσῃ ἡ μεταφορὰ αὕτη τὴν ἀρχὴν Μαΐου 1916, νὰ ἐκτελεσθῇ ἀκινδύνως διὰ τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου καὶ νὰ περατωθῇ τὴν 16ην Μαΐου 1916.

Ἡ κρίσις ἐπήρχετο πλέον ραγδαία. Οἱ Γερμανοὶ ἐπέμενον πλέον ἀνενδότως, ὅπως ἀποφεύγοντες μὲν νὰ εἰσελάσωσιν εἰς Μακεδονίαν ἰσχυροποιήσωσιν ὅμως τοὐλάχιστον τὴν ἀμυντικήν των θέσιν διὰ τῆς καταλήψεως τῶν στενῶν τοῦ Δεμὶρ Ἰσσὰρ καὶ τοῦ Ρούπελ. Ἀλλὰ περὶ τούτου κατωτέρω.

Μία παγὶς τῶν συμμάχων διὰ νὰ ἐμπλακῇ ἡ Ἑλλὰς

ΤΟ 28ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ -19 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΤΗΝ 27ην ΑΠΡΙΛΙΟΥ/ 9 ΜΑΪΟΥ 1916, ὁ ἐν Ἀθήναις στρατιωτικὸς ἀκόλουθος τῆς Γερμανίας ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν μακαρίτην Σκουλούδην ὅτι τὸ γερμανικὸν γεν. ἐπιτελεῖον εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καταλάβῃ τὰ στενὰ τοῦ Ρούπελ–Δεμὶρ Ἰσσάρ, μέχρι τῆς ἐξόδου των εἰς Βέτριναν, βορείως τῆς πόλεως Δεμὶρ Ἰσσάρ, δηλαδὴ νὰ εἰσχωρήσῃ 14 χιλιόμ. ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Οἱ λόγοι τῆς ἀποφάσεως ταύτης τοῦ γερμανικοῦ ἐπιτελείου ἦσαν αἱ πληροφορίαι του ὅτι τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα εἶχον προχωρήσει ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος καὶ ἑπομένως τὸ μέτρον τοῦτο τοῦ γερμανικοῦ ἐπιτελείου ἐπεβάλλετο χάριν τῆς ἀμύνης τοῦ μετώπου τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ στρατοῦ του.

Ὁ Σκουλούδης ἐτηλεγράφησεν αὐθημερὸν εἰς τὸν ἐν Βερολίνῳ πρέσβυν τῆς Ἑλλάδος, δίδων τὴν πληροφορίαν ὅτι οὔτε στρατεύματα ἀγγλικὰ οὔτε γαλλικὰ διῆλθον τὸν Στρυμόνα καὶ μόνον μικραὶ περιπολίαι διέτρεχον τὸ ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμόνος ἔδαφος, ἐπέμενε δὲ ὅπως τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ἀποστῇ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, καὶ ἐξέθετε τοὺς πολιτικοὺς λόγους τῆς ἐπιμονῆς του τοὺς ὁποίους καὶ εἰς ἄλλας προηγουμένας περιστάσεις εἶχεν ἐκθέσει.

Τὴν 30 Ἀπριλίου/12 Μαΐου, ὁ στρατιωτικὸς ἀκόλουθος τῆς Γερμανίας ἐπεσκέφθη ἐκ νέου τὸν Σκουλούδην καὶ τοῦ ἀνεκοίνωσεν ἐκ μέρους τοῦ φὸν Φαλκενχάϊν ὅτι εἶχεν ἤδη διαβῆ τὸν Στρυμόνα σύνταγμα ἀγγλικοῦ ἱππικοῦ καὶ ὅτι «πρόκειται πρὸς τὸ παρὸν μόνον περὶ μέτρου ἀσφαλείας τῆς ἀμύνης μας ἀναποφεύκτου, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπεβλήθη, ὅπως ἀντιταχθῶμεν κατὰ τῶν

μέτρων τῶν ἀνταντικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα λαμβάνονται ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ».

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ ἐν Βερολίνῳ πρέσβυς μας ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν Σκουλούδην ὅτι παρ' ὅλην τὴν ἐπέμβασιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γερμανίας ὑπὲρ τῶν ἀπόψεών μας, ὁ γενικὸς Ἐπιτελάρχης φὸν Φαλκενχάϊν ἐπιμένει ἐπὶ τῆς ἐπιβλητικῆς ἀνάγκης τῆς καταλήψεως τοῦ στενοῦ τοῦ Ρούπελ καὶ ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν εἰς μάτην ἐπάλαιε κατὰ τῶν στρατιωτικῶν ἀντιλήψεων, προσθέσας, εἰς τὸν Θεοτόκην, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς καταλήψεως τοῦ στενοῦ τοῦ Ρούπελ δὲν προῆλθεν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ἀλλ' ὅτι ὀφείλεται εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ στρατηγοῦ Μάκενζεν (διοικητοῦ τοῦ πρὸ τῶν συνόρων μας αὐστρογερμανοβουλγαρικοῦ στρατοῦ).

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τηλεγραφεῖ ὁ φὸν Φαλκενχάϊν πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις στρατιωτικὸν ἀκόλουθον τῆς Γερμανίας: «ἡ προχώρησις τῶν Γάλλων πέραν τῶν ὀρέων Κρούσια πρὸς τὸ Μπέλες, συνδυαζομένη μὲ τὰς κινήσεις τῶν Ἄγγλων ποὺ σᾶς ἀνήγγειλα, καθιστᾶ ἀπολύτως ἀπαραίτητον τὴν κατάληψιν τοῦ στενοῦ ποὺ ἐζήτησα» (πρόκειται περὶ τῆς καταλήψεως τοῦ Δοβὰ Τεπὲ ὑπὸ τῶν Γάλλων).

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Σκουλούδης τηλεγραφεῖ ἐκ νέου εἰς τὸν ἐν Βερολίνῳ πρέσβυν ἐπιμένων εἰς τὰς ἀπόψεις του. Ὁ μακαρίτης Θεοτόκης ἐπεσκέφθη ἀμέσως τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γερμανίας ὅστις ἐπενέβη καὶ πάλιν παρὰ τῷ στρατηγῷ φὸν Φαλκενχάϊν χωρὶς νὰ ἐλπίζῃ πλέον ὅτι οὗτος θὰ μετέβαλλεν ἀπόφασιν.

Ἐπέρασαν κατόπιν ἀρκεταὶ ἡμέραι χωρὶς νὰ σημειωθῇ οὐδεμία κίνησις ἐκ μέρους τῶν Γερμανοβουλγάρων καὶ ἠλπίζετο ὅτι ἔληξε ἀκόμη μίαν φορὰν τὸ τοιοῦτο ζήτημα.

Ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 14ης Νοεμβρίου λέγει ὅτι ἡ κατάληψις τοῦ Ρούπελ δὲν ἐξυπηρέτει κανένα στρατιωτικὸν σκοπόν, ἐγένετο δὲ μόνον ὅπως ἡ Γερμανία φανῇ εὐχάριστος εἰς τὴν σύμμαχόν της Βουλγαρίαν καὶ ὅτι ἡ δικαιολογία τῆς προελάσεως τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος ἦτο ἀνακριβής, ὅπως ἐπιστοποίει καὶ ὁ Σκουλούδης καὶ ὅτι οἱ σύμμαχοι μέχρις οὗ ὠργανώθη ἀργότερα ὁ στρατὸς τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης (ὁ ἰδικός του) παρὰ τὸν Στρυμόνα, μόνον εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ περιχαρακωμένου στρατοπέδου των ἀπέβλεπον.

Ἄς ἴδωμεν τώρα τί πράγματι συνέβαινε μὲ τὸν στρατηγὸν Σαράϊγ.

Καὶ πρῶτον, εἰδοποιηθεὶς πρὸ καιροῦ ἀπὸ τὸν βασιλέα (Δαρτὶζ ντὺ Φουρναὶ «Πολεμικαὶ ἀναμνήσεις») νὰ καταλάβῃ τὸ Ρούπελ, ὑποδείξαντα μάλιστα καὶ τὰς θέσεις αἵτινες ἐδέσποζον αὐτοῦ, ὁ Σαράϊγ ἀπέφυγε νὰ τὸ πράξῃ. Ὁ ἴδιος (στρατ. Σαράϊγ, «Ἡ ἀρχιστρατηγία μου ἐν Ἀνατολῇ») λέγει ὅτι μὲ τὰς ἀσθενεῖς δυνάμεις ποὺ εἶχε (ποῦ ἦσαν αἱ 150 χιλιάδες Ἀγγλογάλλοι τοῦ κ. Βενιζέλου;) δὲν ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ περὶ καταλήψεως τοῦ Ρούπελ καὶ εἴτε διὰ νὰ μάθουν ποῖαι ἦσαν αἱ προθέσεις μου, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα αὐτό, εἴτε διὰ νὰ μοῦ ρίψουν κατόπιν τὴν εὐθύνην τῆς καταλήψεως τοῦ

σημείου τούτου ὑπὸ τῶν Γερμανοβουλγάρων, ἀξιωματικοὶ Ἕλληνες, ἤρχοντο καὶ μοῦ παρίστανον τὴν στρατιωτικὴν σημασίαν τοῦ ὀχυροῦ τούτου».

Ὁ κ. Βενιζέλος διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὸν στρατηγὸν Σαράϊγ, λέγει εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 14ης Νοεμβρίου ὅτι ἀκριβῶς ἡ ἀνατίναξις τῆς γεφύρας τοῦ Δεμὶρ Ἰσσὰρ ἀπέβλεψε μόνον εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ οὐδεμίαν πρόθεσιν προελάσεως εἶχε πρὸς τὸν Στρυμόνα.

Καὶ ἐν τούτοις!

Τὴν 27ην Ἀπριλίου/10ην Μαΐου ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ κατελάμβανε διὰ μιᾶς ταξιαρχίας, καθὼς διηγεῖται ὁ ἴδιος εἰς τὸ προμνησθὲν ἔργον του, τὸ ὀχυρὸν Δοβὰ Τεπέ, ἐκδιώξας τὴν ἐκεῖ ἑλληνικὴν φρουράν, εὑρισκόμενον εἰς 70 χιλιόμ. ἀπόστασιν βορείως τῆς Θεσσαλονίκης καὶ εἰς 15 χιλιόμ. μόνον ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν συνόρων, ὅπου ἦσαν καὶ αἱ γερμανοβουλγαρικαὶ προφυλακαί. Ἡ ταξιαρχία αὕτη θὰ εἶχεν ἀναχωρήσει τοὐλάχιστον πρὸ τριῶν ἡμερῶν περίπου ἐκ Θεσσαλονίκης.

Ὥστε εἶχε δίκαιον ὁ φὸν Φαλκενχάϊν νὰ ἰσχυρίζεται τὴν 30ὴν Ἀπριλίου/12ην Μαΐου ὅτι οἱ Γάλλοι προήλασαν πέραν τῶν ὀρέων Κρούσια πρὸς τὸ Μπέλες!

Τίς οἶδε μήπως εἶχε δίκαιον καὶ διὰ τὸ ἀγγλικὸν ἱππικὸν ὅτι εἶχε διέλθει τὸν Στρυμόνα!

Τὴν 11/24 Μαΐου ὁ ἐπιτελάρχης τῆς 6ης ἑλληνικῆς μεραρχίας ἐν Σέρραις ἐλάμβανεν ἐξ Ὅρλιακο (παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Στρυμόνος) τὴν εἴδησιν ὅτι φάλαγξ συμμαχικῶν στρατευμάτων, μήκους 6 χιλιομ. κατήρχετο ἐκ τοῦ χωρίου Λαχανᾶ καὶ διηυθύνετο πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος. Εἰς χιλίων μέτρων ἀπόστασιν ἠκολούθει δευτέρα φάλαγξ μήκους περίπου 1.500 μέτρων («Τὸ ὀχυρὸν Ροῦπελ» ὑπὸ στρατηγοῦ Μπαΐρα).

Ὁ στρατηγὸς Μπαΐρας διοικητὴς τῆς ἐν Σέρραις 6ης ἑλληνικῆς μεραρχίας, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου ἔκειτο καὶ τὸ ὀχυρὸν Ροῦπελ, διηγεῖται εἰς τὸ προμνησθὲν σύγγραμμά του τὰ ἑξῆς:

«Δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω κατὰ τρόπον ἀπόλυτον, ὅτι ἡ στρατιωτικὴ κίνησις καὶ πρὸ πάντων ἡ διεύθυνσις τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον αἱ δύο αὗται φάλαγγες, ὑπῆρξεν ἡ πρωταρχικὴ αἰτία τῆς ἀποφάσεως τὴν ὁποίαν ἔλαβον οἱ Γερμανο–Βούλγαροι νὰ καταλάβουν τὸ Ροῦπελ. Ἀλλὰ ἡ κάθοδος τῶν γαλλικῶν τούτων φαλάγγων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν κάθοδος ἑνὸς συντάγματος ἀγγλικοῦ ἱππικοῦ, βεβαίως προεκάλεσαν τὴν ἐπίσπευσιν τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως ταύτης, τόσῳ μᾶλλον ὅσον οἱ Γερμανο–Βούλγαροι θὰ εἶχον βεβαίως λάβει γνῶσιν ὅτι οἱ σύμμαχοι εἶχον καταλάβει τὸ ὀχυρὸν Δοβὰ Τεπέ. Οἱ Γερμανο–Βούλγαροι εὐκόλως θὰ ἠδύναντο νὰ ὑποθέσουν ὅτι αἱ φάλαγγες αὗται διηυθύνοντο ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ στενοῦ τοῦ Δεμὶρ Ἰσσάρ, μὲ τὴ πρόθεσιν νὰ καταλάβουν τὰ δεσπόζοντα τοῦ στενοῦ καθὼς καὶ τοῦ ὀχυροῦ Ροῦπελ σημεῖα.

Ἐπαναλαμβάνω ὅτι τοῦτο εἶναι ἁπλῆ ὑπόθεσις ἐκ μέρους μου καὶ δὲν

δύναμαι βεβαίως νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσω. Ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης ἀληθές, ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ ἐπιτελάρχης μου παρατηροῦντες τὰς κινήσεις ταύτας τῶν συμμάχων, ἐξηγάγαμεν ἀμέσως τὸ συμπέρασμα ὅτι συντόμως ἐπέκειτο ρῆξις».

Βλέπει τώρα ὁ κ. Βενιζέλος πόσον εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ κατέρχεται εἰς τοιαύτην συζήτησιν μὲ μόνα τὰ ὅπλα τὰς πληροφορίας ποὺ ἀντλεῖ ἐκ τῆς λίαν θολῆς πηγῆς ἑνὸς βιβλίου, τοῦ ὁποίου σκοπὸς μόνον καὶ μόνον ἦτο πῶς νὰ παραστήσῃ ἡμίθεον αὐτὸν καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους προδότας.

Ποῖος ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς τοιαύτης μεγάλης γαλλικῆς δυνάμεως εἰς 70 χιλιόμετρα ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἑνὸς συντάγματος ἀγγλικοῦ ἱππικοῦ πρὸ ἀρκετῶν ἡμερῶν προηγηθέντος; Ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ δὲν μᾶς λέγει εἰς τὸ προμνησθὲν ἔργον του παρὰ ὅτι ἡ 17η ἀποικιακὴ μεραρχία, κατέλαβε τὴν γέφυραν τοῦ Στρυμόνος (Ὑπάρχει στρατιωτικὸς ἀμφιβάλλων πλέον ὅτι τὸ σύνταγμα τοῦ ἀγγλικοῦ ἱππικοῦ θὰ εἶχε διέλθει πολὺ πρὶν τῆς μεραρχίας τὴν γέφυραν;)

Δὲν πιστεύομεν βέβαια ὅτι ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ προετίθετο μὲ τὰς δυνάμεις ταύτας τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Δοβὰ Τεπὲ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Γερμανο–Βουλγάρων. Ἀλλὰ τότε τί προετίθετο; Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνέβη: Τὴν κάθοδον τῶν Γερμανο–Βουλγάρων ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους καὶ τὴν κατάληψιν τοῦ Ροῦπελ.

Μέχρι τῆς 11/24 Μαΐου καθ' ἣν συνέβαινον ταῦτα, οἱ Γερμανοὶ δὲν εἶχον δώσει καμμίαν συνέχειαν εἰς τὰς διὰ τοῦ φὸν Φαλκενχάϊν πρὸς ἡμᾶς προειδοποιήσεις των. Ἀλλά, ἄνευ προειδοποιήσεως πλέον, μετὰ δύο ἡμέρας, 13/26 Μαΐου, φάλαγξ μικτὴ γερμανοβουλγαρικὴ ἐνεφανίσθη εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ροῦπελ καὶ ὁ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς Γερμανὸς ἀξιωματικὸς ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐκκενώσουν τὸ Ροῦπελ. Ἀλλ' ἂς ἐνθυμηθῶσιν οἱ ἀναγνῶσται μας ὅτι ἴσχυε τότε διὰ τὰ τμήματα τῆς προκαλύψεως καὶ τὰ ὀχυρὰ ἡ ὑπ' ἐμοῦ προκληθεῖσα διαταγὴ τῆς ἀντιστάσεως. Ὁ διοικητὴς τοῦ ὀχυροῦ ἠρνήθη νὰ τὸ ἐκκενώσῃ καὶ ἀπήντησεν ὅτι εἶχε διαταγὴν νὰ ἀντιστῇ. Ἀπόπειρα προελάσεως τοῦ γερμανοβουλγαρικοῦ τμήματος ἐσταματήθη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ ὀχυροῦ. Τότε ὁ Γερμανὸς διοικητὴς εἰδοποίησε τὸν Ἕλληνα διοικητὴν ὅτι ἐὰν τὸ Ροῦπελ δὲν ἐξεκενοῦντο ἐντὸς τῆς νυκτὸς τῆς 13/26 πρὸς 14/27, θὰ τὸ κατελάμβανε διὰ τῆς βίας.

Θὰ ἦτο ὁ πόλεμος.

Ὁ στρατηγὸς Μπαΐρας, εἰδοποιηθεὶς ἐγκαίρως περὶ τῶν συμβαινόντων, καὶ ἔχων καὶ αὐτὸς ὑπ' ὄψιν του ὅτι ἴσχυεν ἡ διαταγὴ τῆς ἀντιστάσεως, διέταξε πάραυτα νὰ μεταβῶσιν ἐνισχύσεις εἰς Δεμὶρ Ἰσσὰρ εἰς Ροῦπελ καὶ ἡτοιμάσθη ὅπως μεταβῇ καὶ ὁ ἴδιος εἰς Δεμὶρ Ἰσσάρ, μετὰ τοῦ ἐν Σέρραις ὑπολοίπου τῆς μεραρχίας του.

Ἀλλὰ περὶ τούτου σκεφθεὶς ὅτι προκειμένου νὰ ἀρχίσουν αἱ ἐχθροπραξίαι, ἡ συνδρομὴ τῶν εἰς Ὅρλιακο παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Στρυμόνος γαλλι-

κῶν στρατευμάτων, θὰ τοῦ ἦτο πολύτιμος, τόσῳ μᾶλλον ὅσον ταῦτα ἦσαν πλησιέστερα εἰς τὸ Δεμὶρ Ἰσσὰρ παρὰ τὰ εἰς Σέρρας ἰδικά του, παρεκάλεσε τὸν εἰς τὸ γραφεῖον του κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν εὑρισκόμενον κ. Χάρδ, πρόξενον τῆς Ἀγγλίας, νὰ μεταβῆ εἰς Ὄρλιακο, νὰ εἰδοποιήση ἐκ μέρους τοῦ στρατηγοῦ Μπαΐρα τὸν ἐκεῖ Γάλλον στρατηγὸν περὶ τῶν διατρεχόντων καὶ τῆς ἐπικειμένης συρράξεως, ἔχων τὴν βάσιμον ἐλπίδα ὅτι οἱ Γάλλοι θὰ προσέτρεχον ὅπως τὸν βοηθήσουν. Ἐν τούτοις παρὰ τὴν προσδοκίαν του ταύτην, μίαν μόλιν ὥραν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἄγγλου προξένου, πᾶσαι αἱ τηλεγραφικαὶ συγκοινωνίαι αἵτινες συνέδεον τὰς Σέρρας μὲ τὴν Θεσσαλονίκην, εἴτε μὲ τὴν Καβάλαν εἴτε μὲ τὰς Ἀθήνας διεκόπησαν ὑπὸ τῶν συμμάχων («Τὸ ὀχυρὸν Ρούπελ» ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μπαΐρα).

Μετὰ ἀρκετὰς ὥρας, τὸ ἀπόγευμα μόλις, ἔλαβε ὁ στρατηγὸς Μπαΐρας τὴν διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως νὰ παύση τὴν ἀντίστασιν καὶ νὰ ἐκκενώση τὸ Ρούπελ. Τοῦτο ἐγένετο τὴν ἐπομένην, 14/27 Μαΐου. Τὴν διαταγὴν ταύτην ἔλαβεν ὁ στρατηγὸς διὰ ἐντελῶς ἐμμέσου τηλεγραφικῆς γραμμῆς ἥτις εἶχε διαφύγει τὴν προσοχὴν τῶν συμμάχων καὶ ἡ διὰ τῆς ὁποίας μεταβίβασις τηλεγραφημάτων ἦτο βραδεῖα.

«Εἶναι προφανές, λέγει ὁ στρατηγὸς Μπαΐρας εἰς τὸ προμνησθὲν σύγγραμμά του, ὅτι οἱ σύμμαχοι διακόπτοντες τὰς συγκοινωνίας μου, ἤθελαν νὰ μὲ ἐμποδίσωσι ὅπως ἐπικοινωνήσω μετὰ τῆς κυβερνήσεώς μου. Οἱ Γάλλοι εὑρισκόμενοι εἰς Ὄρλιακο (γέφ. τοῦ Στρυμόνος) ἔβλεπον, καὶ ὄντες ἐνήμεροι τῆς συγκρούσεως τῶν στρατευμάτων μου προκαλύψεως, ἔκριναν καλὸν νὰ μὲ ἀπομονώσωσι, μολονότι οὐδεμίαν εἶχον διάθεσιν νὰ μοῦ παράσχωσι συνδρομήν».

Βεβαίως ἡ διακοπὴ τῶν τηλεγραφικῶν συγκοινωνιῶν Σερρῶν ἐγένετο κατὰ διαταγὴν τοῦ Σαράϊγ. Ἡ διακοπὴ αὐτὴ συνδυαζομένη μὲ τὴν γνῶσιν τὴν ὁποίαν ἀσφαλῶς εἶχεν ὁ Σαράϊγ περὶ τῆς διαταγῆς πρὸς ἀντίστασιν, τὴν ὁποίαν εἶχον τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀπὸ τῆς 27ης Ἀπριλίου, διαφωτίζει τόσον τελείως τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς 70–80 χιλιόμ. ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης, ἅτινα καὶ προεκάλεσαν τὴν γερμανοβουλγαρικὴν εἰσβολήν, ὥστε πᾶν σχόλιον εἶναι περιττόν. Ἐπρόκειτο καθαρὰ περὶ παγίδος, ὅπως ἡ Ἑλλὰς ἐμπλακῆ εἰς πόλεμον. Μήπως ὁμοίου εἴδους δὲν ἦτο καὶ ἡ ἄλλη συμπαιγνία τοῦ κ. Βενιζέλου, ἡ γενομένη μετὰ τῶν πρέσβεων τῶν συμμάχων, ὅπως προκληθῆ ἡ ἀπόβασις τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέρρευσαν ὅλα τὰ τραγικὰ δεινοπαθήματα τῆς Ἑλλάδος;

Πταίει ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Βορείου Ἠπείρου

ΤΟ 28ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 17 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΠΡΙΝ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΩ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ τῆς ἀσκόπου καὶ διὰ τοῦτο ἐγκληματικῆς

διατηρήσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως ἐπὶ 9 ὅλους μῆνας, εἶναι ἀνάγκη νὰ μνημονεύσω κατὰ ποῖον τρόπον οἱ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἀσκουμένην πολιτικὴν ἐπειράθησαν, ἅμα διετάχθη ἡ ἀποστράτευσις, νὰ δικαιολογήσουν τὴν μακρὰν διατήρησίν της. Μία τῶν κυριωτάτων ἐφημερίδων των ἔγραφε τότε: «μὴ δυνάμενοι νὰ γνωρίζουν (οἱ ἀντιπολιτευόμενοι) ποίους σκοποὺς σοβαροὺς καὶ ἐθνικωτάτους ἐξυπηρέτει ἡ ἐπιστράτευσις, ἐπίστευαν ἐν τῇ στενότητι τῶν ἀντιλήψεών των ὅτι αὐτὴ μόνον τὴν ἐξυπηρέτησιν κομματικῆς πολιτικῆς εἶχεν ὡς ἀποστολήν. Δὲν ἠδύναντο νὰ διΐδουν ὅτι, εἰς τὴν σημερινὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὑπὸ τὰ ὅπλα παραμονὴ τοῦ λαοῦ προσηρμόζετο εἰς τὴν ἐπίτευξιν ἄλλων σκοπουμένων καθαρῶς ἑλληνικῶν καὶ γνησίως ἐθνικῶν».

Ἄλλη ἐφημερὶς των ἔγραφε:

«Διὰ τῆς ἀποστρατεύσεως ἡ Ἑλλὰς ἐπαναλαμβάνει τὸν ὁμαλὸν καὶ κανονικόν της βίον. Οἱ λόγοι τῆς ἐπιστρατεύσεως ἐξέλιπον, ἐπιτυχόντος τοῦ σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἰσχύουσα πολιτικὴ διετήρει τὴν ἐπιστράτευσιν. Διὰ τῆς ἀποστρατεύσεως ἡ Ἑλλὰς μεριμνᾶ περὶ ἑαυτῆς καὶ τακτοποιεῖ τὰ τοῦ οἴκου της. Περισυλλέγεται».

Τρίτη ἐφημερὶς ἔγραφε:

«Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὀφείλουσα νὰ σιωπᾶ χάριν αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, δὲν εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δώση ἐξηγήσεις εἰς κανένα, διατί διετήρει τὴν ἐπιστράτευσιν».

Αὐτὰ ἔγραφε τότε ὁ κ. Μεταξᾶς, διὰ τῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων του. Δὲν θὰ ἰσχυρισθῆ βέβαια ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἐπιβάλλουν νὰ μὴ ἐξηγηθῆ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, διατί διετηρήθη ἐπὶ 9μηνον ἡ ἐπιστράτευσις. Καὶ ἐπομένως ἀναμένομεν νὰ μᾶς διαφωτίση ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ἔστω καὶ μὲ καθυστέρησιν 19 ὅλων ἐτῶν. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἔγινεν ἡ παράδοσις τοῦ Ρούπελ εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα αὐτὴν μερικὴ ἐπιστράτευσις, ἀποκαλύψασα τὰς ἀληθεῖς διαθέσεις τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς ἐξετράχυναν ἔτι μᾶλλον τὰς σχέσεις μας μὲ τὴν Ἀντάντ. Τὴν 13/26 Μαΐου εἶχε παραδοθῆ τὸ Ρούπελ. Πρὶν παρέλθουν 5 ἡμέραι, ὁ Μπριὰν ἔστειλεν εἰς τὸν στρατηγὸν Σαράιγ, διὰ τοῦ Γάλλου πρέσβεως Γκυιεμὲν τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα: «Κατ' ἀκολουθίαν τῆς καταλήψεως πλείστων σημείων τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους παρὰ τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων ἄνευ ἀντιστάσεως ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων, σᾶς ἐξουσιοδοτῶ νὰ λάβετε ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐὰν θεωρῆτε ὅτι ὁ στρατιωτικὸς νόμος εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας εἰς Θεσσαλονίκην, σᾶς ἀφίνω ἐλεύθερον ὅπως τὸν κηρύξετε».

Τὴν κήρυξιν τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου ἐζήτει ὁ Σαράϊγ ἀπὸ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915. Ἀλλ' ἡ ἄδεια δὲν ἐδίδετο, κυρίως διότι ἀνθίστατο εἰς τοῦτο

ἡ Ἀγγλία. Μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ρούπελ ἔπαυσε κάθε ἀντίστασις. Τὴν 21 Μαΐου, ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἐνῶ οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας ἀνήρχοντο εἰς τὰ ἀνάκτορα, διὰ νὰ ὑποβάλουν τὰς εὐχάς των εἰς τὸν βασιλέα, χωροφύλακες ἄνευ στολῆς, συνοδευόμενοι ἀπὸ διάφορα κοινωνικὰ ἀποβράσματα περιεκύκλωσαν τὰς ἁμάξας τῶν διπλωματικῶν ὠρυόμενοι: «Ζήτω ἡ Γερμανία», χωρὶς κανεὶς νὰ ἐπέμβῃ διὰ νὰ τοὺς παρεμποδίσῃ. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐξέλεγεν ὁ Σαράϊγ διὰ νὰ κηρύξῃ τὸν στρατιωτικὸν νόμον εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Θεσσαλονίκης. Δύο ἡμέρας βραδύτερον ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία κατεκράτουν εἰς τοὺς λιμένας των τὰ ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια, ἐφήρμοζον ἐπ' αὐτῶν νηοψίας καὶ ἀπέκλειαν μερικῶς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος. Ἤρχιζαν ὁ ἀποκλεισμὸς καὶ ἡ πεῖνα, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ βασιλόδουλοι τῶν Ἀθηνῶν καθίστων ὑπευθύνους τοὺς φιλελευθέρους, οἱ ὁποῖοι ἐν τούτοις ἐπεκράτουν εἰς τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ὑπέφεραν κατὰ πρῶτον λόγον ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ.

Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθησαν εἰς ταῦτα μόνον αἱ ζημίαι ἐκ τῆς παραδόσεως τοῦ Ρούπελ. Διὰ τῆς πολιτικῆς ποὺ εἶχα ἀκολουθήσει ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου, εἶχα κατορθώσει νὰ μᾶς ἀπευθύνουν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία πρόσκλησιν, ὅπως ἀνακαταλάβωμεν τὴν Βόρειον Ἤπειρον, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως. Μετὰ τοιαύτην πρόσκλησιν ἦτο φανερὸν ὅτι τερματιζομένου τοῦ πολέμου, διὰ τῆς νίκης τῆς Ἀντάντ, ἡ Βόρειος Ἤπειρος θὰ ἐπεδικάζετο ὁριστικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Θέλων νὰ ἐξασφαλισθῶ ἐντελῶς διὰ τὸ μέλλον, ἐδήλωσα ὅτι εἶμαι ἕτοιμος ν' ἀνακαταλάβω τὴν Βόρειον Ἤπειρον, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι καὶ ἡ Ἰταλία θὰ συνήνει εἰς τοῦτο. Πράγματι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἦλθον εἰς συνεννόησιν μὲ τὴν Ἰταλίαν, ἡ ὁποία συνήνεσεν εἰς τὴν παρ' ἡμῶν ἀνακατάληψιν τῆς Βορείου Ἠπείρου, καταλαβοῦσα αὐτὴ τὴν Αὐλῶνα. Ἡ ἀνακατάληψις τῆς Βορείου Ἠπείρου ἦτο μία ἀπὸ τὰς θετικωτέρας ἐπιτυχίας τῆς φιλελευθέρας πολιτικῆς ποὺ ἠκολουθήθη ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολέμου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς διαρκεῖς ἀποτυχίας ποὺ συναπεκόμιζεν ἡ βασιλικὴ πολιτική, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν μου ἐκ τῆς ἀρχῆς. Ἀλλὰ τώρα, ἡ Ἰταλία, ἐκμεταλλευομένη καὶ αὐτὴ τὴν παράδοσιν τοῦ Ρούπελ, ὤθησε τὰ στρατεύματά της διὰ τῆς Χειμάρας εἰς τὴν Βόρειον Ἤπειρον, ἐξαναγκάσασα τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα καὶ τὰς ἑλληνικὰς ἀρχὰς νὰ ἐκκενώσουν αὐτήν. Καὶ οὕτως ἐχάναμεν πάλιν τὴν Βόρειον Ἤπειρον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ κυβέρνησις τῆς Θεσσαλονίκης, ἐγκατασταθεῖσα εἰς τὰς Ἀθήνας, κατώρθωσε πάλιν νὰ ἀναζωογονήσῃ τὰ ἐπὶ τῆς Βορείου Ἠπείρου ἑλληνικὰ δίκαια καὶ νὰ ἐπιτύχῃ, ὅπως μᾶς παραχωρηθῇ, καὶ πάλιν συναινούσης καὶ τῆς Ἰταλίας, ὑπὸ τῆς συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης ἡ Βόρειος Ἤπειρος. Ἀλλ' ἡ παλινόρθωσις τοῦ Κωνσταντίνου κατώρθωσε νὰ μᾶς κάμῃ διὰ δευτέραν φορὰν νὰ χάσωμεν τὴν Βόρειον Ἤπειρον, τὴν ὁποίαν δὶς εἶχε κατορθώσει ἡ πολιτική μου νὰ κερδίσῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Τοιουτοτρόπως ἡ κυριαρχία τῆς Ἑλλάδος περιωρίζετο καὶ ἐξ Ἀνατολῶν καὶ ἐκ Δυσμῶν καὶ τέλος καὶ ἐκ νότου, διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ. Αὐτὰ ἦσαν τὰ ἀμεσώτερα ἀποτελέσματα τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς.

Ἀλλ' ἡ παράδοσις τοῦ Ρούπελ δὲν ἀποτελεῖ μόνον τὴν ἐμφανεστέραν ἀπόδειξιν ὅτι οἱ ἀσκοῦντες τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν ἦσαν ἕτοιμοι νὰ θυσιάσουν τὰ πάντα ἀρκεῖ νὰ ὠφελήσουν ἢ τουλάχιστον νὰ μὴ παραβλάψουν τὰ γερμανικὰ συμφέροντα. Ἐμφανίζει ἡ ὑπόθεσις αὕτη μίαν εἰκόνα καταπτώσεως ἐθνικῆς, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ μελετῶν τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καταλαμβάνεται ἀπὸ ἐθνικὴν ἐντροπήν. Ὁ πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, διὰ νὰ ψευσθῇ μὲ τὸν μᾶλλον ἀναίσχυντον τρόπον. Περιέγραψε τὴν κατάληψιν τοῦ Ρούπελ ὡς αἰφνιδιασμόν, ἐνῷ αἰφνιδιασμὸς ἦτο διὰ μόνην τὴν ἀτυχῆ φρουράν του καὶ ὄχι διὰ τὸν πρωθυπουργὸν ὅστις εἶχεν ἀποδεχθῆ τὴν διακοίνωσιν τοῦ Γερμανοῦ καὶ τοῦ Βουλγάρου πρέσβεως, διὰ τῶν ὁποίων ἐζητεῖτο ἡ παράδοσις. Καὶ προσέθεσε: «Ἀνάξια διαψεύσεως ἢ ἁπλῆς ἀπαντήσεως εἶναι τὰ ἐπιβούλως διαδοθέντα, ὅτι δῆθεν ἡ ἐπιτελικὴ ὑπηρεσία, ἢ ἄλλη τις ὑπηρεσία, ἦλθεν εἰς προσυνεννόησιν μετὰ τῶν Γερμανοβουλγάρων, ὅπως παραδοθῇ τὸ Ρούπελ. Οὐδεμία ὑπηρεσία, εἴτε ἐπιτελική, εἴτε ἄλλη, ἐνεργεῖται αὐτοβούλως, ἀλλὰ πᾶσαι ἐνεργοῦν ὑπὸ τὰς διαταγὰς καὶ τὴν εὐθύνην τῆς κυβερνήσεως». Τῆς «γερμανικῆς» παρέλειψε μόνον νὰ προσθέσῃ. Ἀλλὰ δὲν ἐψεύσθη μόνον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀντιπροσωπείαν ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, ὅστις, τυφλὸν ὄργανον τῶν ἐν τοῖς παρασκηνίοις ἀσκούντων τὴν ἐθνικὴν πολιτικήν, δὲν ἐντρέπεται νὰ ἐμφανισθῇ ὡς ἀσκῶν ὑπευθύνως τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Διεμαρτυρήθη διὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ρούπελ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς συνενόχους του. Διὰ τῶν ἐν Βερολίνῳ, Βιέννῃ καὶ Σόφιᾳ πρέσβεών μας ἀπευθύνεται πρὸς τὰς κυβερνήσεις μετὰ τῶν ὁποίων συνεφώνησε τὴν παράδοσιν καὶ γράφει:

«Ἡ εἰσβολὴ αὕτη ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἀντίκειται εἰς τὴν ἐπελθοῦσαν μεταξὺ τῶν γερμανοβουλγαρικῶν καὶ τῶν ἡμετέρων στρατιωτικῶν ἀρχῶν συμφωνίαν, καθ' ἣν τὰ στρατεύματα ἐκείνων, ἀπαλλαγέντα τῆς ὑποχρεώσεως νὰ τηροῦν τὴν ὁρισθεῖσαν ἀπὸ τῆς κινητοποιήσεως οὐδετέραν ζώνην, ἠδύναντο νὰ προελάσουν μέχρι τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ὑπερβοῦν αὐτήν. Ἐνώπιον τῆς παρασχεθείσης διὰ τῆς ἀνωτέρω ἐπιδρομῆς συγκινήσεως, τόσον μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν τῶν καταληφθέντων μερῶν, ὅσον καὶ παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος, ἡ βασιλικὴ κυβέρνησις ὀφείλει ν' ἀπευθύνῃ τὰς πλέον ἐντόνους διαμαρτυρίας πρός τε τὴν αὐτοκρατορικὴν γερμανικὴν κυβέρνησιν καὶ τὰς τῶν συμμάχων της καὶ νὰ ἐπιμείνῃ ὅπως δοθοῦν διαταγαὶ διὰ τὴν ταχυτέραν ἐκκένωσιν τοῦ καταληφθέντος ἑλληνικοῦ ἐδάφους ὑπὸ τῶν γερμανικῶν καὶ βουλγαρικῶν στρατευμάτων».

Ἀλλὰ τὴν ἐπαίσχυντον αὐτὴν κωμωδίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐζητεῖτο νὰ ριφθῇ στάκτη εἰς τὰ μάτια τοῦ κόσμου, ὁ Σκουλούδης ἔκαμε προφορικῶς καὶ πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις πρέσβεις τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Βουλγαρίας. Καὶ ὁ μὲν Πασσάρωφ ἀπήντησε προστατευτικῶς εἰς τὸν πρωθυπουργόν: «μὴ φοβεῖσθε, δὲν θὰ σᾶς πειράξωμεν». Ὁ δὲ Μίρμπαχ ἐσιώπησε περιφρονητικῶς.

Διότι δὲν ἦτο δυνατὸν ἄνθρωπος τῆς περιωπῆς του νὰ καταδεχθῆ ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸν κατὰ τοιοῦτον τρόπον ψευδόμενον καὶ καταισχύνοντα τὴν θέσιν καὶ τὸ ἀξίωμά του πρωθυπουργόν.

Ἡ δυσπιστία τῶν συμμάχων πρὸς τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν

ΤΟ 29ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 18 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Η ΔΥΣΠΙΣΤΙΑ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑΝ ΕΝΕΠΝΕΕΝ ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ εἰς τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ἔγινε τόσον μεγάλη μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ροῦπελ, ὥστε ὁ Ρῶσος πρέσβυς, πρίγκηψ Δεμίδωφ στενώτατα ἐν τούτοις συνδεόμενος μὲ τὴν ἑλληνικὴν αὐλήν, ἐτηλεγράφει τὴν 26ην Μαΐου εἰς Πετρούπολιν:

«Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀντιπροσωπεύει σήμερον ἁπλοῦν πολιτικὸν ὄργανον ἐναντίον τῶν φίλων μας καὶ ἀπειλεῖ νὰ στραφῆ κατὰ τῶν συμμάχων τῆς Ἀντάντ, ἐὰν καὶ ἐπ' ἐλάχιστον αἱ ὑποθέσεις λάβουν δυσάρεστον τροπὴν διὰ τοὺς τελευταίους».

Τὴν πρωΐαν τῆς 8/21 Ἰουνίου ἐπεδίδετο εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν ἡ νότα τῶν δυνάμεων καὶ συγχρόνως περὶ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας, ἐφέρετο αὕτη διὰ τοῦ τύπου εἰς γνῶσιν τοῦ λαοῦ, ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν, κατὰ ρητὴν ἐντολὴν τῶν κυβερνήσεών των. Διὰ τῆς νότας, αἱ τρεῖς δυνάμεις, Γαλλία, Ἀγγλία καὶ Ρωσία ἐζήτουν 1) Τὴν ὁλοσχερῆ ἀποστράτευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. 2) Τὴν ἄμεσον ἀντικατάστασιν τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη δι' ὑπουργείου ὑπηρεσιακοῦ. 3) Τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς καὶ τὴν ἐνέργειαν ἐκλογῶν, 4) Τὴν ἀπόλυσιν ἀστυνομικῶν ὀργάνων τὰ ὁποῖα ὑπήκουαν εἰς ξένας ὁδηγίας.

Ὁ Σκουλούδης, μαθὼν τὴν ἐπικειμένην ἐπίδοσιν καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως ὅπως ὑποκύψῃ, παρητήθη. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκλήθη καὶ πάλιν ὁ Ζαΐμης, ὅστις, πρὶν ἀκόμη ὁρκισθῆ, ἐπισκεφθεὶς τοὺς πρέσβεις τῆς Συνεννοήσεως, συνεδριάζοντας εἰς τὴν γαλλικὴν πρεσβείαν, ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνεπιφύλακτον ἀποδοχὴν τῶν ἀξιώσεων τῆς Ἀντάντ. Συγχρόνως ὁ κ. Μεταξᾶς, ἐπωφελούμενος ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῆς συστηματικῆς διδασκαλίας μὲ τὴν ὁποίαν ἐδηλητηριάσθησαν οἱ ἔφεδροι τῆς ἐπιστρατεύσεως ἐπὶ 9 μῆνας προέβη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν «ἐπιστρατικῶν συλλόγων», οἱ ὁποῖοι τόσον μεγάλην, ἀλλὰ καὶ τόσον ὀλεθρίαν διὰ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἐξήσκησαν ἐπιρροὴν κατὰ τὰ ἔτη 1916–1920. Οἱ σύλλογοι οὗτοι ἀπροκαλύπτως ἐπεδίωξαν τὴν ἐνίσχυσιν τῆς βασιλικῆς ἀπολυταρχίας. «Ἐμπιστευόμεθα εἰς σὲ μόνον, μεγαλειότατε, τὰς τύχας μας καὶ τὴν τύχην τῆς πατρίδος, ὡς γνήσιον διάδοχον τῶν Παλαιολόγων καὶ ἐκ Θείας Προνοίας ἐμπιστευμένον ἐκπληρωτὴν καὶ ἄγρυπνον φρουρὸν τῶν ἰδανικῶν τῆς φυλῆς μας», ἐτηλεγράφουν οἱ «ἐπίστρατοι Ρούμελης» πρὸς τὸν βασιλέα. Καθὼς γράφει ὁ Βεντήρης (Β', σελὶς 147–148) «ἐξωτερικῶς, ἐθνικῶς, οἱ ἐπίστρατοι ἠκολούθουν τυφλὰ πολιτικὴν ἐκμηδένισιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐχειροκρότουν τὸ κολόβωμα τῆς πατρίδος των ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας. Ἡ ριζικὴ αὕτη ἀντίφασις τοῦ λόγου τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐπιστρατικῶν συλλόγων, ἡ ἀνάληψις πολιτικῶν εὐθυνῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκον εἰς τὸ ὠργανωμένον κράτος, ἡ ἀνάμιξίς των εἰς τὰ ἔργα τῆς ἀστυνομίας καὶ τοῦ στρατοῦ, μετέβαλον ἐντὸς ὀλίγου τοὺς ἐπιστράτους ἀπὸ πολιτικῶν ὀργανώσεων εἰς συμμορίας, χρησιμοποιούσας κακοποιὰ μέσα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν καταστρεπτικῶν αὐτόχρημα σκοπῶν.

Προερχόμενοι ἐκ τοῦ λαοῦ, οἱ ἐπίστρατοι ἔγιναν δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ὄργανον τρομερᾶς κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀποσυνθέσεως εἰς χεῖρας τῆς βασιλικῆς ὀλιγαρχίας. Διέλυσαν τὸ ἐλεύθερον κράτος μεταξὺ 1916–1917. Συνεκέντρωσαν τὸν λυσσαλέον ἐκεῖνον ἀγῶνα ἐναντίον τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς τοῦ 1917–1920. Ἀνέτρεψαν τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν διὰ τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1920 καὶ θῦται μαζὶ καὶ θύματα ἐματαίωσαν τὴν σύμπηξιν τῆς μείζονος ἐλευθέρας Ἑλλάδος».

Τὰ γενόμενα τότε διὰ τῶν ἐπιστρατικῶν συλλόγων μᾶς δίδουν τὴν εἰκόνα τοῦ τί ἔχει νὰ πάθῃ ἡ Ἑλλὰς ἐὰν εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ ὑποστῆ μίαν ἡμέραν τὴν δικτατορίαν τοῦ κ. Μεταξᾶ. Ἐν τῷ μεταξύ, καθίστατο φανερόν, ὅτι οἱ Βούλγαροι δὲν θὰ περιωρίζοντο εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Ροῦπελ, ἀλλὰ θὰ προήλαυνον πρὸς κατάληψιν ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Ἀπηυθύνθην τότε δὶς πρὸς τὸν κ. Ζαΐμην διὰ τοῦ κ. Ν. Πολίτη, συνιστῶν νὰ μὴ ἀποστρατευθῆ μέρος τοῦ ἐν Ἀνατολικῆ Μακεδονίᾳ στρατοῦ, διὰ νὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἀντιταχθῶμεν κατὰ τῆς περαιτέρω βουλγαρικῆς εἰσβολῆς. Ἡ σύστασίς μου ἐννοεῖται δὲν εἰσηκούσθη, μολονότι ὁ κ. Ζαΐμης συνεμερίζετο τὰς ἀνησυχίας μου περὶ βουλγαρικῶν προθέσεων. Διότι ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ δὲν ἠννόει νὰ θίξῃ τὴν Βουλγαρίαν, διὰ νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τὸν Κάϊζερ. Καὶ εἶχε μὲν ὁ βασιλεύς, ἀπαντῶν εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦ Κάϊζερ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου ὑποσχεθῆ ὅτι δὲν θὰ θίξῃ τοὺς φίλους του ἐκ τῶν γειτόνων μας ἐφ' ὅσον καὶ οὗτοι δὲν θὰ ἔθιγον τὰ τοπικὰ βαλκανικὰ συμφέροντα ἡμῶν, ἀλλ' ἡ τύφλωσις καὶ ἡ ἐθνικὴ πώρωσις τῶν ἀσκούντων τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν εἶχαν ἐνταθῆ ἐπὶ τοσούτῳ ὥστε τὴν κατακτητικὴν προέλασιν τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, νὰ θεωροῦν μὴ θίγουσαν τὰ πολιτικὰ βαλκανικά μας συμφέροντα καὶ δια τοῦτο ἔσπευδον νὰ ἐξαφαλίσουν τὴν ἐπιτυχίαν της διὰ τῆς ἀποστρατεύσεως καὶ τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολικῆ Μακεδονίᾳ στρατοῦ. Ὅτι, ἐν τούτοις, οἱ Βούλγαροι ἤρχοντο εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ὡς κατακτηταὶ τὸ ἔβλεπαν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ σύμμαχοί των. Ὁ διάδοχος τοῦ Φαλκενχάϊν, ἐπιτελάρχης τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, στρατηγὸς Λούδενδορφ, βεβαιώνει ὅτι: «Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς καὶ αὐτὴ ἡ Βουλγαρία ἤθελαν νὰ κάμουν τὸν πόλεμον, ἐφ' ὅσον ἦτο ἀναγκαῖος πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἐθνικῶν των βλέψεων, διὰ νὰ γίνουν ἡ μεγάλη βαλκανικὴ δύναμις».

Ἡ συγκίνησις, ἐν τούτοις, τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἡ παράδοσις τοῦ Ροῦπελ καὶ ὁ ἀντίκτυπος τὸν ὁποῖον εἶχεν αὕτη εἰς τὰς ἐνερ-

γείας τῶν δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, ἠνάγκασε τοὺς Βουλγάρους νὰ σταματήσουν προσωρινῶς εἰς τὸ Ρούπελ καὶ νὰ μὴ προελάσουν ἀμέσως πρὸς κατάληψιν ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, τὴν ὁποίαν ἐποφθαλμιοῦσαν. Κατὰ τὰς τελευταίας, ἐν τούτοις ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου, οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὸ Δεμὶρ Χισσάρ. Τὰ καλύπτοντα αὐτὸ φυλάκια, ἀνήκοντα εἰς τὴν 6ην Μεραρχίαν, ὑπὸ τὸν Χριστοδούλου, ἀντικαθιστῶντα τὸν ἀπόντα Μπαΐραν, ἠμύνθησαν, ἡρωϊκῶς, καίτοι ἐστεροῦντο ὁδηγιῶν ἀλλὰ συνετρίβησαν. Τὸ ὀχυρὸν τῆς Φαιᾶς Πέτρας, ὑπὸ τὸν φρούραρχον λοχαγὸν Κονδύλην, ἀντεστάθη ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. Ἀλλ' ἐξεκενώθη κατόπιν ἐντόνου διαταγῆς τοῦ 4ου σώματος στρατοῦ. Ἡ φρουρά του ὅμως διέσωσε τὰ ὅπλα καὶ πυρομαχικά, ἐνῷ ἄλλα ἀφωπλίζοντο ἐξευτελιστικῶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Κατόπιν ὁδηγιῶν ἐξ Ἀθηνῶν, ὁ Χριστοδούλου ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ μὲ τὴν σκελετώδη μεραρχίαν του, πρὸς τὴν Δράμαν–Καβάλαν. Τὸ μαρτύριον τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἤρχιζεν.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Δεμὶρ Χισσὰρ καὶ Σερρῶν ἔφευγαν πανικόβλητοι. Οἱ ἔμποροι Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς διὰ πολυπληθοῦς ἐπιτροπείας των μ' ἐπεσκέπτοντο, ζητοῦντες ἐνεργοτέραν ἐπέμβασίν μου. Κατὰ τὸ τέλος Ἰουλίου ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ διετάχθη νὰ προβῇ εἰς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν Βουλγάρων πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἀπασχολήσῃ αὐτοὺς καὶ μὴ μεταφέρουν στρατὸν πρὸς τὰ ρουμανικὰ σύνορα, ὅπου ἐπέκειτο ἐπέμβασις τῆς Ρουμανίας. Ἡ σχετικὴ διαταγὴ τοῦ Σαράϊγ, τῆς 7/20 Αὐγούστου 1916 ὥριζε:

«Τὸ γενικὸν πρόγραμμα τῶν ἐπιχειρήσεων δύναται νὰ συνοψισθῇ οὕτω: Ἐπιθετικὴ ἐνέργεια πρὸς τὸ ἀριστερόν, ἀμυντικὴ στάσις εἰς τὸ δεξιόν» –ἤτοι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν».

Τῷ ὄντι, ὅπως ἐξήγησα καὶ προηγουμένως, πρὸ τῆς συγκροτήσεως τοῦ στρατοῦ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης οὐδέποτε ἐσκέφθησαν νὰ προβοῦν εἰς ἐπιχειρήσεις πέραν τοῦ Στρυμόνος· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν γέφυραν τοῦ Δεμὶρ Χισσὰρ ἀνετίναξαν καὶ τὸ Ρούπελ ἠρνήθησαν νὰ καταλάβουν. Ἤδη, πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Σαράϊγ διαταχθείσης ἐπιχειρήσεως, ὁ πρέσβυς τῆς Γερμανίας παρουσιασθεὶς τὴν 4/17 Αὐγούστου εἰς τὸν κ. Ζαΐμην ἀνεκοίνωσεν ὅτι λόγῳ τῆς συμμαχικῆς ἐπιθέσεως εἰς Μακεδονίαν, τὰ γερμανοβουλγαρικὰ στρατεύματα εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ ἀντεπιτεθοῦν. Ἡ εἰσβολὴ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος θὰ ἐγίνετο εἰς εὐρυτέραν κλίμακα ἢ κατὰ τὸ παρελθόν, καθὼς καὶ αἱ καταλήψεις στρατηγικῶν θέσεων. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις παρεῖχε πρὸς τὴν ἑλληνικὴν τὰς ἰδίας ἐγγυήσεις, τὰς ὁποίας εἶχε δώσει ὅταν κατελήφθη τὸ Ρούπελ. Τὸ αὐτὸ διάβημα ἔκαμε καὶ ὁ Πασσάρωφ. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε συμπληρωθῇ περίπου ἡ ἀποστράτευσίς μας, ὁ τόνος ἦτο πλέον ἀπειλητικὸς καὶ ὄχι ὅπως μέχρι τοῦδε, συμβιβαστικός. «Καθ' ἣν περίπτωσιν», ἔλεγεν ὁ Βούλγαρος πρέσβυς, «οἱ Ἕλληνες δὲν ἀποσυρθοῦν, ἀλλ' ἀντιτάξουν ἀντίστασιν, τὰ στρατεύματά μας θὰ διέλθουν ὁπωσδήποτε καὶ θὰ συνεχίσουν τὴν ἐπίθεσίν των. Μετὰ τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ πρεσβευτοῦ δηλώσεις καὶ ἐκείνας τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, οἱ Ἕλληνες ὀφείλουν

νὰ ὑποχωρήσουν, διότι ὁ στρατός μας θὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν προέλασίν του μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπόν». Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς ἦτο ἡ κατάληψις ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ὁ ὑπαίτιος τῶν ἐθνικῶν συμφορῶν χυδαῖος ὑβριστὴς τῶν νεκρῶν

ΤΟ 29ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 20 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΑΣ ΚΑΜΩΜΕΝ ΣΗΜΕΡΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΙΝ ΜΑΣ μίαν ἀναγκαιοτάτην μικρὰν παρένθεσιν.

Οἱ ἀναγνῶσται μας θὰ παρετήρησαν βεβαίως τὸν τρόπον καθ' ὃν συζητεῖ μεθ' ἡμῶν ὁ κ. Βενιζέλος.

Ὁ τρόπος οὗτος εἶναι τόσον χαρακτηριστικὸς διὰ τὴν νοοτροπίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὰς μεθόδους τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται, ὥστε καὶ μόνη ἡ ἀνάλυσις αὐτῶν ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ διατί ἡ Ἑλλὰς συνεταράχθη τόσον βαθέως ἀπὸ τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὑπέστη τὰ πάνδεινα ἐξ αἰτίας του, συνετρίβη φυλετικῶς, συνετρίβη πολιτικῶς, συνετρίβη οἰκονομικῶς καὶ κατήντησε σήμερον ἕρμαιον τῶν περιστάσεων.

Ὁ κ. Βενιζέλος εἰσῆλθεν εἰς τὴν συζήτησιν ταύτην τελείως ἀνέτοιμος. Ἔχων μόνον ὁδηγὸν τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισε περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του διὰ τῶν κολακειῶν καὶ τῶν δουλικῶν ψευδοθαυμασμῶν τοῦ περιβάλλοντός του, καὶ μόνην πηγὴν πληροφοριῶν, τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ὑπὲρ αὐτοῦ κατὰ παραγγελίαν ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβεν αὐτὸν μὲν νὰ καταστήσῃ ἡμίθεον τοὺς δὲ ἀντιπάλους του προδότας, ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ παλαίσῃ κατὰ τοῦ ὄγκου τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἀληθείας τὴν ὁποίαν ἐκπροσωπεῖ τὸ πλῆθος τῶν συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν εἰς ὅλας τὰς γλώσσας διὰ τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν, αὐτοβιογραφιῶν, ἀπομνημονευμάτων, διπλωματικῶν βιβλίων, συλλογῶν ἐγγράφων καὶ ὑπομνημάτων, τῶν κατατεθειμένων εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ κράτους.

Ἦτο φυσικὸν νὰ εὑρεθῇ εἰς τὰ στενά. Ἠκολούθησε λοιπὸν τὴν ἑξῆς μέθοδον: Ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μονολογῇ ὡσὰν νὰ μὴ ἐξετίθεντο κατὰ τῶν ἰσχυρισμῶν του ἐπιχειρήματα ἀνατρέποντα αὐτούς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ὑβρίζῃ χυδαιότατα, ἰδίως τοὺς νεκροὺς ἀντιπάλους του διὰ τὴν σιωπὴν τῶν ὁποίων εἶναι βέβαιος.

Θὰ σᾶς φέρωμεν μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα.

Τοῦ εἴπομεν ὅτι τὰ δεινὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς Μακεδονίας εἰς θέατρον πολέμου μὲ ὅλας τὰς καταστρεπτικὰς συνεπείας της προεκάλεσε ἡ ἀγγλο–γαλλικὴ ἀπόβασις εἰς Θεσσαλονίκην. Ἀπαντᾷ: Ὁ βασιλεύς σας τὴν προεκάλεσε. Τοῦ ἀπαντῶμεν φέροντες ὡς ἀπόδειξιν σωρείαν ντοκουμέντων ὅτι ὄχι μόνον αὐτὸς τὴν ἐζήτησεν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ καὶ διὰ σκευωρίας μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβεων τῆς Ἀντὰντ ἐπέτυχε

τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Οὐδὲν ἀπαντᾶ εἰς αὐτά, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ διεκτραγωδῶν διὰ μελοδραματικοῦ ὕφους τὰς δυστυχίας τῆς Ἑλλάδος ἐν Μακεδονίᾳ τὰς ὁποίας ἐν τούτοις αὐτὸς οὗτος προεκάλεσε, ἀποδίδων αὐτὰς εἰς τὴν βασιλικὴν πολιτικήν, ὡσὰν νὰ μὴ ὑπῆρχε καθόλου ἡ ἀπόδειξίς μου ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ αἴτιος τῆς συμφορᾶς.

Τοῦ ἀποδεικνύομεν ἐν λεπτομερείᾳ δι' ἀριθμῶν καὶ ἡμερομηνιῶν ὅτι ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915 ὄχι μόνον δὲν θὰ ἔσωζε τὴν Σερβίαν, ἀλλὰ καὶ θὰ συνετρίβετο ἡ ἰδία. Κάμνει ὅτι δὲν ἀκούει καὶ ἐξακολουθεῖ ἀπαριθμῶν τὰς προσφορὰς ποὺ ἔκαμεν ἡ Ἀντὰντ καὶ τί θὰ ἐκέρδιζε ἡ Ἑλλὰς ἐὰν ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος.

Ἰσχυρίσθη ὅτι διὰ τῆς ἐνεργείας του θὰ εἶχεν ἡ Ἑλλὰς τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915, εἰς τὸ πλευρόν της 150.000 Ἀγγλογάλλων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Τοῦ ἀποδεικνύομεν δι' ἐπισήμων κειμένων ὅτι οἱ σύμμαχοι εἶχον ἀποφασίσει νὰ στείλωσι τὸ πολὺ 30.000 στρατοῦ ἡττηθέντος καὶ καταπονηθέντος εἰς Δαρδανέλλια, τοῦ ἀποδεικνύομεν διὰ δημοσιευμάτων Γάλλων παρακολουθησάντων τὴν ἐκστρατείαν, Γάλλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, ὅτι καὶ ὁ στρατὸς αὐτὸς ἦτο ἀνοργάνωτος καὶ ἐν διαλύσει, τοῦ ἀποδεικνύομεν ὅτι μόνον μετὰ μῆνας πολλοὺς ἤρχισαν νὰ στέλλωνται σοβαραὶ ἐνισχύσεις, τοῦ ἀποδεικνύομεν διὰ δηλώσεων σοβαρωτάτων Γάλλων πολιτικῶν ὅτι μόνον μετὰ 2 1/2 ἔτη, τὰς ἀρχὰς τοῦ 1918, ὁ στρατὸς οὗτος ἔλαβε πολεμικὴν συγκρότησιν. Κάμνει ὅτι δὲν ἀκούει καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὀδύρεται διότι δὲν ἐξήλθομεν τῆς οὐδετερότητος, ὁπότε μαζὶ μὲ τοὺς Ἀγγλογάλλους θὰ ἐσχηματίζομεν 500.000 ἀξιομάχου στρατοῦ.

Θρηνεῖ διότι ἐξεκενώσαμεν τὸ Ροῦπελ, καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἄνευ διαταγῆς, καὶ μόνον χάριν τῶν Βουλγάρων, κατέλαβον αὐτό. Τοῦ ἀποδεικνύομεν δι' ἐπισήμων ἐγγράφων καὶ ἀφηγήσεων αὐτοπτῶν μαρτύρων ὅτι ἡ κατάληψις τοῦ Ροῦπελ ὑπὸ τῶν Γερμανοβουλγάρων, προῆλθεν χάριν ἀμύνης κατὰ προελάσεως ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων εἰς τὸν Στρυμόνα, προελάσεως οὐδόλως δικαιολογημένης ἐκ λόγων στρατιωτικῶν, προφανῶς ἐχούσης τὸν σκοπὸν τῆς προκλήσεως εἰσόδου Γερμανοβουλγάρων διὰ νὰ ἐπέλθῃ σύγκρουσις μετὰ τῶν ἰδικῶν μας στρατευμάτων, καὶ ἔξοδος τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος. Σιωπᾶ, δὲν ἀπαντᾶ τίποτε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ θρηνῇ διὰ τὴν προσωρινὴν κατοχὴν τοῦ Ροῦπελ ὑπὸ τῶν Γερμανοβουλγάρων, λησμονῶν ὅτι αὐτὸς προσέφερε τὴν Καβάλαν καὶ τὴν ἐνδοχώραν αὐτῆς εἰς τὸ διηνεκὲς εἰς τὴν Βουλγαρίαν, λησμονῶν ὅτι τὸ 1912 καὶ 1913 αὐτὸς ἐδέχθη νὰ προσαρτηθῇ ὁλόκληρος ἡ Ἀνατολικὴ καὶ Κεντρικὴ Μακεδονία εἰς τὴν Βουλγαρίαν, μόλις συγκρατηθεὶς ἀπὸ τοῦ νὰ προσφέρῃ καὶ αὐτὴν τὴν Θεσσαλονίκην!

Ὀδύρεται διὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γερμανοβουλγάρων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν τὸ Θέρος τοῦ 1916 προκληθεῖσαν ἐκ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ εἰς Δυτ. Μακεδονίαν κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῶν ἐχθρῶν των καὶ κάμνει ὅτι λησμονεῖ ὅτι αὐτὸς προεκάλεσε τὰ δεινοπαθήματα ταῦτα,

εἰσαγαγὼν ξένον στρατὸν ἄνευ νόμου εἰς Μακεδονίαν διὰ πλεκτάνης μὲ πρέσβεις ξένων δυνάμεων ἀνεπαρκῆ καὶ ἀνοργάνωτον, καὶ μετέβαλε διὰ τούτου τὴν Μακεδονίαν εἰς θέατρον πολέμου.

Ἂς ἀφήσωμεν τὰ Δαρδανέλλια καὶ τὴν ἀπολεσθεῖσαν εὐκαιρίαν.

Ἂς ἀφήσωμεν τὴν πλαστογραφίαν τοῦ τηλεγραφήματος Πασσάρωφ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστήριξεν ὁλόκληρον οἰκοδόμημα διὰ νὰ καταγγείλῃ τὸν βασιλέα ὡς προδότην τῶν συμφερόντων τῆς Ἑλλάδος.

Ἂς ἀφήσωμεν τὴν ψευδῆ ἐπίθεσιν κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας ἐκτελεσθεῖσαν ὑπὸ ἀνθρώπων του ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τοῦ Ροκφεΐγ, διὰ νὰ προκαλέσουν κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν συμμάχων, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἀπαντᾶ τίποτε.

Καὶ τί νὰ πρωτοπάρουμε καὶ τί νὰ πρωταφήσουμε!

Θλίβεται διὰ τὴν πτῶσιν τοῦ κ. Ζαΐμη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915 «ὅστις διεκρίθη διὰ τῆς σωφροσύνης του καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς διαγωγῆς του πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως». Καὶ ὅμως αὐτὸς ἔρριψε τότε τὸν κ. Ζαΐμην καταψηφίσας αὐτὸν ἐν τῇ Βουλῇ δι' ἀσήμαντον ἐπεισόδιον.

Συγχρόνως ὅμως εἰς τὴν αὐτὴν παράγραφον κατηγορεῖ τὸν ἴδιον κ. Ζαΐμην ὅτι «φέρει τὴν βαρυτάτην εὐθύνην ὅτι ἐν γνώσει ἠθέτησε τὴν συμμαχικὴν ὑποχρέωσίν μας μὲ τὴν Σερβίαν». Κατηγορία βαρυτάτη, διότι τότε ὁ κ. Ζαΐμης καταντᾶ νὰ εἶναι ὁ πρωταρχικὸς ὑπεύθυνος τῆς πολιτικῆς τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη. Εἰς ἑπόμενον δὲ ἄρθρον του κατηγορεῖ πάλιν τὸν αὐτὸν κ. Ζαΐμην, ἀνελθόντα ἐκ νέου εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1916 διὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γερμανοβουλγάρων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. «Ἀπηυθύνθην τότε», λέγει, «δὶς πρὸς τὸν κ. Ζαΐμην διὰ τοῦ κ. Ν. Πολίτου, συνιστῶν νὰ μὴ ἀποστρατευθῇ μέρος τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ στρατοῦ διὰ νὰ εἴμεθα εἰς θέσιν ν' ἀντιταχθῶμεν κατὰ τῆς περαιτέρω βουλγαρικῆς εἰσβολῆς. Ἡ σύστασίς μου ἐννοεῖται δὲν εἰσηκούσθη, μολονότι ὁ κ. Ζαΐμης συνεμμερίζετο τὰς ἀνησυχίας μου περὶ τῶν βουλγαρικῶν προθέσεων».

Καὶ τώρα ἐρωτῶμεν, ἀφοῦ ὁ κ. Ζαΐμης εἶναι ἔνοχος τῆς παραβάσεως τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης, ἐκ τῆς ὁποίας παραβάσεως ἀπέρρευσεν ἡ πολιτικὴ τοῦ μακαρίτου Σκουλούδη, ἀφοῦ ὁ κ. Ζαΐμης, ἀρνηθεὶς νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν συμβουλὴν τοῦ κ. Βενιζέλου περὶ διατηρήσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ εἶναι ἔνοχος τῆς εἰς αὐτὴν βουλγαρικῆς εἰσβολῆς, πῶς ὁ κ. Βενιζέλος κυριαρχήσας τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς βίας τῶν ξένων λογχῶν τὸ 1917, τὸν μὲν Σκουλούδην παραπέμπει εἰς εἰδικὸν δικαστήριον, τὸν δὲ κ. Ζαΐμην διορίζει διοικητὴν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης; Πῶς τὸν αὐτὸν κ. Ζαΐμην ἀναβιβάζει τὸ 1929 εἰς τὸ ὕπατον τῆς πολιτείας ἀξίωμα; Πῶς τὸν αὐτὸν κ. Ζαΐμην τὸ 1934, τὸν κατηγορεῖ δημοσίᾳ ὡς ἀνίκανον νὰ κατέχῃ τὸ ἀξίωμα αὐτὸ ὡς προσυπογράψαντα τὸν ἐνοχλητικὸν διὰ τὸν κ. Βενιζέλον ἐκλογικὸν νόμον, καὶ τοῦ ἐπέρριπτε κατὰ κεφαλῆς τὰ περιφρονητικώτερα ἐπίθετα, ἐλησμόνησε νὰ τὸν κατηγορήσῃ καὶ διὰ τὰ ἐγκλήματα τοῦ 1915 καὶ 1916, τὰ βαρύτερα ὅλων, τὰ ἐνθυμεῖται δὲ τώρα προκειμένου δι' αὐτῶν νὰ

ἐνοχοποιήση τὴν βασιλικὴν πολιτικήν; Καὶ πῶς ὁ κ. Βενιζέλος ἀφοῦ θεωρεῖ τὸν κ. Ζαΐμην ἔνοχον τῆς παραβάσεως τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης, καὶ ἔνοχον τῆς βουλγαρικῆς εἰσβολῆς εἰς Μακεδονίαν καὶ ἀνίκανον διὰ τὸ ὕπατον ἀξίωμα τῆς πολιτείας, δέχεται μόλον τοῦτο νὰ τὸν ἀναβιβάσουν εἰς αὐτὸ καὶ πάλιν τὸ 1934, λαβὼν παρὰ τοῦ κ. Τσαλδάρη ὡς ἀντάλλαγμα τὸν ἐκλογικὸν νόμον τῆς ἀρεσκείας του;

Αὐτὴ εἶναι ἡ πολιτικὴ ἀρετὴ καὶ ἡ πολιτικὴ ἠθικὴ τὴν ὁποίαν ὁ κ. Βενιζέλος ἀξιοῖ νὰ διδάξη εἰς τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν εἰς τὴν ὁποίαν, ματαίως, ἀφιερώνει τὰ ἄρθρα του!

Δηλαδή, ἐὰν ἔζη ἀκόμη ὁ μακαρίτης Σκουλούδης καὶ ἦτο φέρ' εἰπεῖν κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς κοινῆς συνεδριάσεως Βουλῆς καὶ Γερουσίας ἠμποροῦσε νὰ παραστῶμεν εἰς τὸ θέαμα τοῦ νὰ προτείνη αὐτὸν ὁ κ. Βενιζέλος ὡς πρόεδρον τῆς δημοκρατίας! Διατί ὄχι;

Ἀλλὰ τὸ ἄκρον ἄωτον εἶναι ἡ συζήτησίς του διὰ τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ 1915 καὶ τὴν ἀποστράτευσιν τοῦ 1916 (ἂς τὴν κάμη ὁ Θεὸς συζήτησιν).

Τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ 1915 τὴν κηρύσσει αὐτὸς τότε, ὡς μέτρον προνοίας, κατὰ τὸ κυβερνητικόν του τότε ἀνακοινωθέν, καὶ κατηγορεῖ σήμερον τὸν βασιλέα ὅτι ἀφοῦ δὲν ἐκήρυξε τὸν πόλεμον τότε κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἔπεσεν ὁ κ. Βενιζέλος, δὲν διέλυσε ὁ βασιλεὺς τότε ἀμέσως τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915 τὴν ἐπιστράτευσιν. Κατηγορεῖ δὲ μετὰ τρία ἢ τέσσαρα ἄρθρα τὸν κ. Ζαΐμην καὶ δι' αὐτοῦ τὸν βασιλέα, ὅτι δὲν διετήρησαν τὸ Θέρος τοῦ 1916, τὴν ἐπιστράτευσιν ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ δηλ. τὴν ἐπιστράτευσιν τῶν 4ου καὶ 5ου σωμάτων στρατοῦ σχεδὸν τοῦ ἡμίσεος ἑλληνικοῦ στρατοῦ! Βγάλε συμπέρασμα! Καὶ ἀποδίδει τώρα δι' ἑνὸς ἐκ τῶν πρὸ καιροῦ δημοσιευθέντων ἄρθρων του, διὰ τοῦ ὁποίου ἔφερε τὸ πρῶτον τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐπιστρατεύσεως ὅτι ἡμεῖς τὴν διετηρήσαμεν διὰ νὰ προκαλέσωμεν τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ κ. Βενιζέλου, διὰ νὰ δωροδοκήσωμεν τοὺς ἀξιωματικούς, διὰ νὰ κουράσωμεν καὶ καταστήσωμεν ἄμαχον τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Διότι, μᾶς λέγει, διὰ τί ἄλλο τὴν διετηρήσατε; Τοῦ ἀπαντῶμεν τότε ἀμέσως διὰ δύο ἐν συνεχείᾳ ἄρθρων μας καὶ τοῦ ἐκθέτομεν, ἐπὶ τῇ βάσει ντοκουμέντων διατί εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ διατηρήσωμεν τὴν ἐπιστράτευσιν, καὶ διαφωτίζομεν ἀντικειμενικῶς καὶ ἐμπεριστατωμένως ὅλον τὸ ζήτημα τοῦτο. Δὲν ἀπαντᾶ τίποτε εἰς ὅλα αὐτά, σιωπᾶ καὶ μετά τινα καιρὸν χωρὶς νὰ ἀπαντήση ἀπολύτως τίποτε εἰς τὰ ἐπιχειρήματά μας ἐπανέρχεται εἰς τὰς κατηγορίας του, τὰς ἀνατραπείσας μίαν πρὸς μίαν. Καὶ ἀντὶ νὰ καταγίνη νὰ ἀποκρούση τὰ ἐπιχειρήματά μας μᾶς θέτει εἰς τὸ στόμα περικοπὰς ἄρθρων ἐφημερίδων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης! –Καὶ γνωρίζετε ὅλοι σας πῶς κάθε ἐφημερὶς γράφει τὰ ἄρθρά της, μὲ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς στιγμῆς καὶ τὸ κέφι τῆς ἡμέρας τοῦ ἀρθρογράφου της – καὶ συμπεραίνει: «Αὐτὰ ἔγραφε τότε ὁ κ. Μεταξᾶς» ὡσὰν νὰ ἤμουν ἐγὼ ὑπεύθυνος διὰ κάθε κρίσιν οἱασδήποτε ἐφημερίδος ἔστω καὶ φιλικῆς. Καὶ ἐνῷ ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἐπιχειρήματά μου, καὶ ἐνῷ δὲν ἀπαντᾶ καθόλου εἰς αὐτά, γράφει εἰς τὸ 23ον ἄρθρον του «ἑπομένως ἀναμένομεν νὰ μᾶς διαφωτίση ὁ κ. Μεταξᾶς ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου (τῆς διατηρήσεως τῆς ἐπιστρατεύεως) ἔστω καὶ μὲ καθυστέρησιν 19 ὅλων ἐτῶν». Ἀφοῦ τὸν εἶχα διαφωτίσει πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν καὶ δὲν ἀπήντησε! Εἰς δὲ τὸ ἑπόμενον ἄρθρον, ὁ ἴδιος μετὰ τὰς καθ' ἡμῶν κατηγορίας ὅτι διετηρήσαμεν τὴν ἐπιστράτευσιν, κατηγορεῖ τὸν κ. Ζαΐμην, διότι δὲν διετήρησε τὸ ἥμισυ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν ἐπιστρατεύσει!

Διϊσχυρίζεται εἰς ἕνα ἐκ τῶν ἄρθρων του, ὅτι ψευδῶς λέγομεν ὅτι οἱ σύμμαχοι δὲν ἤθελον τὴν ἀποστράτευσιν τοῦ στρατοῦ μας μέχρι τῶν μέσων Μαΐου 1916. Τοῦ ἀπηντήσαμεν ἀμέσως καὶ τοῦ ἐφέραμεν δύο σπουδαιοτάτας ἀποδείξεις. Σιωπᾶ, μετά τινα ἄρθρα ἐπανέρχεται, καὶ λέγει, ὅτι οἱ ἐν Ἀθήναις πρέσβεις τῆς Ἀντάντ δι' ἀνακοινωθέντος των τοῦ Ἰανουαρίου 1916 εἰς τὰς ἐφημερίδας, ἐδήλωσαν ὅτι δὲν ἀναμιγνύονται αὐτοὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς διατηρήσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως, διότι αὐτὸ εἶναι ζήτημα τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, καὶ δὲν ἔχουσι δικαίωμα νὰ ἐπέμβωσι. Ὡσὰν νὰ μὴ εἶχον ἐπέμβει εἰς τὰ παραμικρότερα τῶν ζητημάτων (νὰ μὴ στάξη τοῦ ποντικοῦ ἡ οὐρά), ὡσὰν νὰ μὴ εἶχον διακοινώσει ἐπανειλημμένως εἰς τὴν δημοσίαν γνώμην ὅτι ἐννοοῦν νὰ σεβασθοῦν κατὰ πάντα τὴν ἑλληνικὴν οὐδετερότητα καὶ τὴν θέλησιν τῆς Ἑλλάδος καταπατοῦντες συγχρόνως ἀμφότερα κατὰ τὸν πρωτοφανέστερον τρόπον!

Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ὑπάρξη εἰς τοῦτο οὔτε ἡ ἐλαχίστη ἀντίρρησις ἀναδημοσιεύομεν δύο τηλεγραφήματα τοῦ ἐν Παρισίοις πρέσβεως τῆς Ρωσίας Ἰσβόλσκι πρὸς τὴν κυβέρνησίν του εἰς Πετρούπολιν, δημοσιευθέντα εἰς τὴν Λευκὴν Ρωσικὴν Βίβλον τὸ 1922.

Τὸ πρῶτον, ἡμερομηνίας 4/17 Ἀπριλίου 1916 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὁ κ. Ἰ. Καμπὸν μὲ πληροφορεῖ ὅτι, κατόπιν τῆς ἀρνήσεως τοῦ Σκουλούδη νὰ ἐπιτρέψη τὴν διὰ ξηρᾶς μεταφορὰν τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ (ἐκ Κερκύρας) καὶ τῆς ἐν γένει οὐχὶ φιλικῆς ἐνεργείας του ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις θεωρεῖ ἀπαραίτητον νὰ ἐξασκηθῇ οἰκονομικὴ πίεσις ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δι' αὐστηροτάτου ἀποκλεισμοῦ. Οἱ διευθύνοντες γαλλικοὶ κύκλοι φρονοῦσι ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο θὰ διήγειρε ζωηρὰν δυσαρέσκειαν ἐν Ἑλλάδι καὶ θὰ ἐπροκάλει τὴν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη».

Τὸ δεύτερον, συνέχεια τοῦ πρώτου, ἡμερομηνίας 5/18 Ἀπριλίου 1916 ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ὁ Ἰ. Καμπὸν μὲ πληροφορεῖ ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἀρνεῖται νὰ συναινέση εἰς αὐστηρὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Ἑλλάδος. Τοιοῦτο μέτρον θὰ ὡδήγει τὴν Ἑλλάδα εἰς ἀποστράτευσιν τὴν ὁποίαν ἡ Ἀγγλία ἐννοεῖ νὰ ἀποφύγωμεν».

Καὶ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις μετὰ τοῦτο ἀποσύρει τὴν πρότασίν της διὰ τοιούτου εἴδους πιεστικὰ μέτρα κατὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ δέχεται τὴν μεταφορὰν τῶν Σέρβων ὡς τὴν ἤθελεν ἡ Ἑλλάς.

Ἀγνοεῖ ὁ κ. Βενιζέλος τὰ ἐπίσημα ταῦτα ἔγγραφα δημοσιευθέντα ἀπὸ

τοῦ 1922; Εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσωμεν τοιαύτην ἄγνοιαν εἰς ἕνα πολιτικὸν ὡς ὁ κ. Βενιζέλος; Ἢ ἐννοεῖ ποιῶν τοιαύτης σοβαρότητος συζήτησιν νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ κατὰ Βεντήρην εὐαγγελίου του;

Μᾶς ἐρωτᾷ ἐν δυσφορίᾳ τί ἀπαιτούσαμεν νὰ κάμῃ αὐτὸς ἀπέναντι τῆς νότας τῆς 8/21 Ἰουνίου διὰ τῆς ὁποίας κατελύθη ἡ ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία. Τοῦ ἀπαντῶμεν: Νὰ μὴ οὐρλιάσῃ ἐξ ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν νόταν αὐτὴν ἀποστέλλων τὴν ἑπομένην τὸ πρὸς τὸν Μπριὰν τηλεγράφημά του, τὸ πρωτοφανὲς εἰς τὴν ἱστορίαν ὅλων τῶν ἐθνῶν! Σιωπᾷ. Ἐπανέρχεται εἰς τὸ 23ον ἄρθρον του καί... κατηγορεῖ τοὺς ἐπιστράτους.

Φέρει τὸ βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα εἰς τὸ μέσον καὶ κάνει ὅτι ἀγνοεῖ ὅτι αὐτὸς προεκάλεσε ὅλας αὐτὰς τὰς συμφορὰς προσκαλέσας τοὺς Ἀγγλογάλλους εἰς Μακεδονίαν καὶ μεταβαλὼν αὐτὴν εἰς θέατρον πολέμου.

Καὶ ἀναφέραμεν μόνον μερικὰ παραδείγματα, ὅσα μᾶς ἦλθον εἰς τὴν μνήμην ἀπὸ τήν, ἂς τὴν ποῦμε, συζήτησιν.

Καὶ ὅταν στενοχωρῆται ἀπὸ τὰ πράγματα, ξεθυμαίνει εἰς ὕβρεις (ἀναφέρομεν μερικὰς ἐπὶ λέξει):

Προδόται! Τρελλοί! Ἠλίθιοι! Ἀνάπηροι τὸν νοῦν! Ἐπαίσχυντοι! Ἄξιοι ἀνασκολοπισμοῦ! Ἄξιοι περιφρονήσεως! Σατανάδες! Ψεῦται! Δηλητηριασταὶ τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς! Ἀναξιοπρεπεῖς! Δοῦλοι! Σταματῶ διὰ νὰ μὴ κάνω τοὺς ἀναγνώστας μας νὰ φράξωσιν τὰ ὦτα των καὶ τὴν ρῖνα των. Καὶ αὐτὰς τὰς ὕβρεις τὰς ἀποτείνει κατὰ προτίμησιν εἰς τοὺς νεκρούς, βέβαιος περὶ τῆς σιωπῆς των. Ἀλλ' οὔτε καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν εἰς τὰς ὕβρεις ταύτας, διότι ὁμολογοῦμεν ὅτι εἴμεθα τελείως ἀνάσκητοι εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ὑβριστικοῦ τούτου λεξιλογίου, τὸ ὁποῖον διὰ νὰ τὸ μεταχειρισθῇ κανεὶς ἀπαιτεῖ ἄσκησιν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας, τῆς ὁποίας ἀσκήσεως ἡμεῖς τελείως στερούμεθα.

Αὐτὴ εἶναι ἡ νοοτροπία καὶ αὐταὶ εἶναι αἱ μέθοδοι τοῦ κ. Βενιζέλου! Αὐτὸς εἶναι ὁ κ. Βενιζέλος, ὅστις ξεσκεπάζεται ὁλόκληρος εἰς τὴν συζήτησιν αὐτήν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς οὗτος προεκάλεσε, διὰ νὰ τὸν θαυμάσουν αἱ 13 νεώτεραι κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων!

Ἂν ἡ φρουρὰ τῆς Καβάλας ἠμύνετο οἱ Βούλγαροι θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ὑποκύψουν

ΤΟ 30ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 19 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Η ΠΡΟΕΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν εἶχε χαρακτῆρα ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς. Τὴν 7ην Αὐγούστου 1916 ὁ συνταγματάρχης Χατζόπουλος, ἀναπληρῶν τὸν καθ' ὅλας τὰς τραγικὰς αὐτὰς ἡμέρας ἀπουσιάζοντα εἰς Ἀθήνας διοικητὴν τοῦ Α' σώματος στρατοῦ στρατηγὸν Γενάδην, ἐτηλεγράφει ἐκ Καβάλας εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον: Ἀναφέρω ὅτι ἡ συμπεριφορὰ τῶν Βουλγάρων πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἀπὸ τῆς χθὲς εἶναι ἐντελῶς

ἐχθρική. Ὁ λόχος τοῦ Κρουσόβου, διαταχθεὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ὅπλα του, μὴ παραδεχθεὶς δὲ τοῦτο καὶ πιθανώτατα ἀντιταχθείς, κατεστράφη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὡς ἀναφέρει ἡ 6η μεραρχία. (Ἀκολουθοῦν λεπτομέρειαι αἰχμαλωσίας ἄλλων λόχων καὶ καταστροφῆς ὑλικοῦ πολέμου). Ὁ πανικὸς μετεδόθη παντοῦ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων Σερρῶν, Δράμας, Σαρισαμπὰν καταφεύγουν περίφοβοι εἰς Καβάλαν». Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ Χατζόπουλος ἐπανήρχετο: «Παρακαλῶ ὅπως τύχω ἀμέσου ἀπαντήσεως ἐπὶ τῆς αἰτήσεώς μου περὶ προσκλήσεως τῶν ἀπολυθέντων ἐπιστράτων, καθ' ὅσον αἱ προθέσεις τῶν Βουλγάρων περὶ καταλήψεως τῆς Καβάλας ἐκδηλοῦνται ὥρᾳ τῇ ὥρᾳ σαφέστεραι, ἐὰν δὲ τοῦτο συμβῇ, ἡ πόλις θὰ καταστραφῇ καὶ θὰ αἰχμαλωτισθῇ τὸ σῶμα στρατοῦ ὁλόκληρον διότι ἡ διαγωγὴ αὐτῶν εἶναι δολία. Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν ἀπολυθέντων ἐπιστράτων, ἐδήλωσεν ἐκ μέρους καὶ τῶν λοιπῶν ὅτι προθύμως θὰ καταταχθοῦν ἐκ νέου. Εἶναι ἀνάγκη ταχείας ἀποστολῆς στόλου, διότι μόνη ἡ παρουσία του εἶναι δυνατὸν ν' ἀνακόψῃ τὴν προέλασιν τῶν Βουλγάρων, νὰ μᾶς ὑποστηρίξῃ καὶ νὰ καθησυχάσῃ τοὺς πληθυσμούς, οἵτινες εἶναι ἀνάστατοι. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἐξ ἀποστάσεως ν' ἀντιληφθῆτε τὴν ἐνταῦθα κατάστασιν».

Θὰ ὑπέθετε κανεὶς ὅτι αἱ δραματικαὶ αὐταὶ ἐπικλήσεις τοῦ Χατζοπούλου, ἰδίᾳ δὲ ἡ τελευταία φράσις του, θὰ ἠνάγκαζε τὸν ἀρχηγὸν ἢ τὸν ὑπαρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου ἢ ἄλλον τινὰ ἀνώτατον ἀξιωματικὸν αὐτοῦ, νὰ μεταβῇ ἐπὶ τόπου διὰ ν' ἀντιληφθῇ τὴν κατάστασιν. Οὔτε τοῦτο ἔγινε. Οὔτε κἂν διετάχθησαν νὰ ἐπιστρέψουν ἐσπευσμένως εἰς τὰς θέσεις των ὁ ἀντιστράτηγος διοικητὴς τοῦ σώματος στρατοῦ καὶ οἱ ὑποστράτηγοι διοικηταὶ μεραρχιῶν, οἵτινες πάντες ἀπουσίαζον. Ἡ ἀπάντησις τοῦ ἐπιτελείου πρὸς τὸν Χατζόπουλον, σταλεῖσα τὴν ἑπομένην, ἰσοδυναμεῖ πρὸς ὑπόδειξιν παραδόσεως:

«Τὴν πρότασιν περὶ ἐφέδρων ἀποκρούομεν, ἀποκλείοντες τὴν βίαν. Καθησυχάσατε τοὺς ἐντρόμους πληθυσμοὺς συνεννοούμενοι μετὰ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ ἐνθαρρύνοντες αὐτούς. Ὁ στόλος δὲν θ' ἀποσταλῇ. Ἐντὸς τῆς ἡμέρας ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἔχετε νεωτέρας ὁδηγίας».

Αἱ νεώτεραι ὁδηγίαι ἦσαν τηλεγράφημα τοῦ ἐπιτελάρχου Δούσμανη, ἐπαναλαμβάνοντος τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Μίρμπαχ περὶ ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος, σεβασμοῦ τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας, διατηρήσεως τῶν τοπικῶν ἀρχῶν καὶ προστασίας τοῦ πληθυσμοῦ. Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο παρέλυσε κάθε πρόθεσιν ἀντιστάσεως, τὴν ὁποίαν θὰ προεκάλει ἡ βουλγαρικὴ δολιότης καὶ βία.

Τὸ 18ον πεζικὸν σύνταγμα τῆς μεραρχίας Χριστοδούλου, προσεβλήθη ἀπὸ δεκαπλασίας ἐχθρικὰς δυνάμεις. Ὁ λοχαγὸς Πανταζόπουλος, ὁ ὑπολοχαγὸς Κουκουλέτσος καὶ ἕνδεκα στρατιῶται ἐφονεύθησαν καὶ τριάντα ἐπληγώθησαν. Ὁ Χριστοδούλου, προστατεύων χιλιάδας πρόσφυγος πληθυσμοῦ, ἐπορεύθη εἰς Ἐλευθεράς. Ἐκεῖθεν ἠθέλησε νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὴν Δράμαν, ἀλλ' ἠμποδίσθη ἀπὸ τῆς 10ης βουλγαρικῆς μεραρχίας. Ἀκολου-

θούμενος πάντοτε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων προσφύγων καὶ ὑπὸ περιπετείας τραγικὰς ἐβάδισεν εἰς Καβάλαν. Εἰς ἐπίσημον ἔκθεσίν του ὁ διοικῶν τὸ σῶμα στρατοῦ Χατζόπουλος λέγει:

«Κατεδείχθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἐπρόκειτο μᾶλλον περὶ καταλήψεως τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ περὶ ἀπομονώσεως τῶν διαφόρων φρουρῶν αὐτῆς, διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῶν μεταξύ των συγκοινωνιῶν».

«Κατὰ τὴν προέλασίν των», ὅπως γράφει ὁ Βεντήρης (Β' σ. 174), «οἱ Βούλγαροι ἐπεδίωκαν σαφέστατον σκοπόν. Τὴν ἐκκένωσιν τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τῶν ἐνόπλων ὑπερασπιστῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων αὐτῆς κατοίκων. Τοὺς πρώτους ἀπώθουν ἐντὸς τῶν πόλεων Σερρῶν, Δράμας, Σαρισαμπάν, Καβάλας. Ὅσοι ἀνθίσταντο προεκάλουν ἀπηνῆ τὴν βουλγαρικὴν ἀγριότητα. Ἐφονεύοντο, ἐδέροντο, ἐξηυτελίζοντο. Βούλγαρος ἱππεὺς ἐκακοποίησεν διὰ τῆς σπάθης του τὸν ἀξιωματικὸν τοῦ ναυτικοῦ Λάμπρον, εὑρισκόμενον εἰς Σαρισαμπάν. Ἕλληνες χωροφύλακες ἐκρεουργήθησαν ὑπερασπίζοντες Ἑλληνίδας καὶ ἀνήλικας. Τὰ ὅπλα καὶ τὰ ξίφη τῶν στρατιωτῶν ἡρπάζοντο ἄνευ λόγου. Ὁ γηγενὴς πληθυσμὸς ἠναγκάζετο διὰ τοῦ τρόμου νὰ φεύγῃ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ ἔξοδος ἦτο πένθιμος καὶ φοβερὰ μαζί. Τὰ παράλια εἶχον ἀποκλεισθῆ ὑπὸ τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στόλου. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος οὐδαμοῦ ἐφαίνετο. Ἡ κατάταξις τῶν ἐπιστράτων εἰς τὰ σώματα Καβάλας εἶχεν ἀπαγορευθῆ ρητῶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Αἱ Ἀθῆναι παρέδιδον τὴν Μακεδονίαν ἀνυπεράσπιστον εἰς τὸν ἐχθρόν».

Συνεπείᾳ τῶν ἀπελπιστικῶν ἐκκλήσεων ἐξ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ὁ κ. Ζαΐμης διεμαρτύρετο τὴν 8/21 Αὐγούστου ἐπισήμως κατὰ τῆς βουλγαρικῆς ἐπιδρομῆς. Συγχρόνως ἐζήτει παρὰ τῆς Γερμανίας τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι τὰ στρατεύματά της καὶ τὰ βουλγαρικὰ δὲν θὰ εἰσήρχοντο ἐντὸς τῶν πόλεων Σερρῶν, Δράμας, Καβάλας. Ὁ κ. Ζαΐμης ἐν καλῇ πίστει ζητεῖ νὰ μὴ εἰσέλθουν εἰς τὰς τρεῖς αὐτὰς πόλεις οὔτε γερμανικὰ οὔτε βουλγαρικὰ στρατεύματα. Τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον ἀπέκρυπτεν ἀπὸ αὐτὸν τὸ γεγονὸς ὅτι μόνον βουλγαρικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Τὴν ἑπομένην 9/22 Αὐγούστου, ὁ Μίρμπαχ ἀπήντα εἰς τὸν κ. Ζαΐμην: «Συνεχίζων προηγουμένας ἀνακοινώσεις μου, εἶμαι ἐπιφορτισμένος καὶ λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος ὅτι οὔτε τὰ γερμανικὰ στρατεύματα οὔτε τὰ βουλγαρικὰ θὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς πόλεις Σερρῶν, Δράμας, Καβάλας. Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται, οἵτινες κατὰ τὴν προέλασιν τῶν στρατευμάτων μας, ἤθελον τυχὸν ἀπομείνει ὄπισθεν τῶν γραμμῶν μας, θὰ ἐπανέρχωνται μὲ τὴν πρώτην παρουσιασθησομένην εὐκαιρίαν, πρὸς τὰς μονάδας των, εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκουν».

Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Βουλγαρίας δὲν ἔκαμεν ὅμοιον διάβημα. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἀκριβῶς τὴν 13ην Αὐγούστου (παλαιὰ ἡμερομηνία), ἡ ἄμυνα τῆς Καβάλας εἶχε περιέλθει κατ' οὐσίαν εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων.

Εὐθὺς μετὰ τὸ τέλος τῶν βαλκανικῶν πολέμων ἡ κυβέρνησίς μου εἶχε μεριμνήσει περὶ τῆς ταχίστης ὀχυρώσεως τῆς δευτέρας μακεδονικῆς

πρωτευούσης ἐπὶ μήκους 10 χιλιομέτρων καὶ εἰς τὰ περιβάλλοντα τὴν πόλιν ὑψώματα ἠγείροντο 14 ὀχυρὰ μὲ 90 ἐν συνόλῳ τηλεβόλα καὶ τὰς συναφεῖς ἐγκαταστάσεις. Βοηθοῦντος καὶ τοῦ στόλου, τὸ φρούριον τῆς Καβάλας θὰ ὑπεστήριζε καλῶς τὴν πόλιν μὲ δύναμιν 8–10 χιλιάδων ἀνδρῶν, ὅσους ἀκριβῶς διέθετε τότε τὸ Δ' σῶμα στρατοῦ, πλὴν τῶν ἐθελοντῶν καὶ ἐφέδρων. Ἠδύνατο ἄλλως τε νὰ σταλῇ κάθε ἀναγκαία ἐνίσχυσις διὰ θαλάσσης εἰς Καβάλαν. Ἐὰν οἱ ἀσκοῦντες τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν εἶχαν καὶ ἴχνος ἐθνικῆς συναισθήσεως, ἠδύναντο καὶ ὤφειλον ἑπομένως, ἀφοῦ ἀρχικῶς ὁ βασιλεὺς ὑποσχεθεὶς πρὸς τὸν Κάϊζερ νὰ μὴ θίξῃ τοὺς φίλους του ἐκ τῶν γειτόνων μας, εἶχε θέσει τὸν ὅρον «ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν θίξουν τὰ βαλκανικὰ τοπικὰ συμφέροντά μας» καὶ ἀφοῦ ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἔδιδε τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι οὔτε τὰ γερμανικὰ οὔτε τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα θὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς πόλεις Σέρρας, Δράμαν, Καβάλαν, νὰ μεριμνήσουν περὶ τῆς μέχρις ἐσχάτων ἀμύνης τοῦ τελευταίου τούτου φρουρίου.

Οἱ Βούλγαροι θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ὑποκύψουν ἀπέναντι τῆς ἐπιμονῆς μας, ἀφοῦ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου δὲν ἠδύναντο νὰ εὕρουν ὑποστήριξιν πλησίον τῆς Γερμανίας. Καὶ ἂν ἐπέμεναν νὰ τὸ καταλάβουν διὰ τῆς βίας θ' ἀπετύγχανον, διότι ἡμεῖς διαθέτοντες τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης ἠδυνάμεθα νὰ ἐνισχύσωμεν ἀποτελεσματικῶς τὴν ἄμυναν αὐτοῦ δι' ἀποστολῆς στρατιωτικῶν ἐνισχύσεων ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Ἡ σκέψις αὕτη δὲν διῆλθε διὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου μας; Καὶ ἂν διῆλθε, διατί ἀπερρίφθη; Ἀφοῦ θὰ ἐσώζετο τοιουτοτρόπως καὶ τεράστιον πολεμικὸν ὑλικὸν καὶ σπουδαῖον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ;

Ἡ μόνη καθ' ἡμᾶς ἐξήγησις εἶναι ὅτι τοιαύτη ἐνέργεια θ' ἀπετέλει τὴν πανηγυρικωτέραν ἀπόδειξιν ὅτι ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ εἶχε χρεωκοπήσει. Καὶ ἀπέναντι τοῦ κινδύνου τούτου, προετιμήθη ἡ θυσία ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ αὐτοῦ τοῦ φρουρίου Καβάλας περιλαμβανομένου καὶ τοῦ πολυτίμου πολεμικοῦ ὑλικοῦ τοῦ ἐκεῖ συγκεντρωμένου καὶ τέλος τοῦ ἀτυχοῦς πληθυσμοῦ, ποὺ εἶχε καταφύγει ἐκεῖ ὁ ὁποῖος ἠμποροῦσεν ἐπὶ τέλους νὰ σωθῇ διὰ μόνης τῆς ἐγκαίρου ἀποστολῆς ἐμπορικῶν πλοίων πρὸς μεταφοράν του εἰς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα, διὰ νὰ μὴ ὑποστῇ τὴν τραγικὴν τύχην ποὺ ὑπέστη, ἐκτοπισθεὶς εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὅπου ὑπεβλήθη εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα καὶ ὅπου ἀπέθαναν οἱ ἡμίσεις ἐξ αὐτῶν ἤτοι 40.000.

Ἠμπορεῖ ὁ κ. Μεταξᾶς νὰ μᾶς δώσῃ ἔστω καὶ καθυστερημένην ἄλλην τυχὸν ἐξήγησιν, διατί δὲν ἔγινεν οὔτε σκέψις, οὔτε ἀπόπειρα διασώσεως τοῦ φρουρίου τῆς Καβάλας, τῶν ἐν αὐτῇ ἀποθηκευθεισῶν μεγάλων ποσοτήτων καπνοῦ καὶ τῆς τεραστίας ποσότητος τοῦ ἐν αὐτῇ συγκεντρωμένου πολεμικοῦ ὑλικοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Δ' σώματος στρατοῦ, τὸ ὁποῖον τελικῶς ἀπήχθη εἰς αἰχμαλωσίαν; Ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τοὐλάχιστον, διατί δὲν ἐγένετο οὔτε σκέψις διασώσεως τοῦ ἐν Καβάλᾳ καταφυγόντος πληθυσμοῦ διὰ τῆς μεταφορᾶς του εἰς Παλαιὰν Ἑλλάδα ἢ τοὐλάχιστον εἰς τὴν ἀπέναντι κειμένην Θάσον, ὅπου θὰ εὑρίσκετο ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ; Ἠμπορεῖ;

Αἱ δραματικαὶ συνθῆκαι παραδόσεως τοῦ σώματος στρατοῦ Καβάλας

ΤΟ 31ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 20 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Ο ΙΔΙΟΣ Ο ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ εἶχε δηλώσει: «δὲν παραδίδω τὰ φρούρια, θὰ πράξω τὸ καθῆκον μου ὡς Ἕλλην». Ἀλλ' αἱ ἐξ Ἀθηνῶν ὁδηγίαι παρέλυαν κάθε διάθεσιν ἀντιστάσεως. Μόλις ἐνεφανίσθησαν οἱ Βούλγαροι, παρέδωκε τὰ ὀχυρά, σύμφωνα μὲ τὰς διαταγὰς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου καὶ κατέπνιξεν αὐστηρῶς τὴν ἀπόπειραν νέων τινῶν ἀξιωματικῶν ὅπως ἀντισταθοῦν. Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἡ 5η μεραρχία Δράμας ἦτο οὐσιαστικῶς αἰχμάλωτος τῶν Βουλγάρων. Ἐντὸς τῆς Καβάλας ἡ λέξις προδοσία ἐκυκλοφορεῖτο ἀπροκαλύπτως. Τὴν νύκτα τῆς 16ης Αὐγούστου, οἱ ταγματάρχαι Σταυριανόπουλος καὶ Ἰσχόμαχος, ὁ λοχαγὸς Τραυλός, οἱ ὑπολογαχοὶ Ματάλλας, Λεοντόπουλος, Βακᾶς, Μπακιρτζῆς, Κοντεκάκης καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Νούλας ἀπετέλεσαν πυρῆνα ἐπαναστατικοῦ κινήματος καὶ ἐξέδωκαν προκήρυξιν πρὸς σχηματισμὸν πολεμικῆς λεγεῶνος. Ἡ σωτηρία τῆς Καβάλας ἦτο ἀδύνατος διὰ τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας τῶν ὀλίγων τούτων γενναίων ἀξιωματικῶν, οἵτινες ὅμως μεταστάντες εἰς Θάσον ἀπετέλεσαν μαζὶ μὲ τὸν Κονδύλην τὸν πρῶτον πυρῆνα τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Εὐθὺς ὡς ἐγνώσθη ὅτι οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὰ ὀχυρὰ τῆς Καβάλας, ὁ κ. Ζαΐμης ἀπέστειλε πρὸς τὸν Γερμανὸν πρέσβυν τὸν Καρατζᾶν, ἀνώτερον ὑπάλληλον τοῦ ὑπουργείου, ὅπως διαμαρτυρηθῇ διὰ τὴν κατάληψίν ταύτην, ἡ ὁποία ἀντέκειτο προδήλως εἰς τὴν γερμανικὴν βεβαίωσιν ὅτι τὰ γερμανικὰ καὶ τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα δὲν θὰ εἰσήρχοντο εἰς τὰς πόλεις Σέρρας, Δράμαν, Καβάλαν. Τὴν 15ην Αὐγούστου, ὁ Μίρμπαχ ἔστειλε τὴν ἑπομένην ἀπάντησιν εἰς τὸν κ. Ζαΐμην: «Ἡ κατάστασις ἐν τῷ διαμερίσματι Καβάλας μετεβλήθη ἔκτοτε, ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα παρέδωσαν οἰκείᾳ αὐτῶν βουλήσει τὰ φρούρια καὶ τὰς πυροβολαρχίας εἰς τοὺς Βουλγάρους».

Ὁ κ. Ζαΐμης ἀπήντα εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο τοῦ Γερμανοῦ πρέσβεως διαμαρτυρόμενος: «Δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ ὀχυρὰ τῆς Καβάλας παρεδόθησαν εἰς τοὺς Βουλγάρους οἰκειοθελῶς ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων φρουρῶν αὐτῶν. Μετὰ τὴν δήλωσιν τῶν Βουλγάρων ὅτι θὰ καταλάβουν διὰ παντὸς τρόπου τὰ ὀχυρὰ καὶ τὰς πυροβολαρχίας τῆς Καβάλας, τὰ στρατεύματα ἡμῶν τὰ ἐξεκένωσαν συμμορφούμενα πρὸς τὰς γενικὰς διαταγάς, τὰς ὁποίας εἶχαν, ὅπως ἀποφύγουν πάσῃ θυσίᾳ σύρραξιν μετὰ τῶν ἐμπολέμων δύο ὁμάδων».

Ἡ ἀλληλογραφία αὐτὴ μεταξὺ τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ Γερμανοῦ πρέσβεως ἀποδεικνύει ἐκ μέρους τοῦ τελευταίου προσφυγὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν «κουρελοχάρτων», ἐκ μέρους τοῦ πρώτου παραγνώρισιν ὅτι ἐνεπαίζετο ἀπὸ τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον. Διότι, ἀφοῦ αἱ ὁδηγίαι τοῦ τελευταίου ἦσαν νὰ ὑποχωροῦν πάντοτε τὰ στρατεύματά μας, ἄνευ ἀντιστάσεως, ἦτο ἑπόμενον ὅτι τὰ ὀχυρὰ τῆς Καβάλας θὰ παρεδίδοντο ἀμαχητί. Ἐννοεῖται ὅτι οὔτε τὸ ράπισμα τοῦτο τῆς νέας γερμανοβουλγαρικῆς κακοπιστίας ἐξήγειρε τοὺς ἐν Ἀθήναις. Τὴν 24ην Αὐγούστου, ὁ διοικητὴς τῆς 10ης βουλγαρικῆς μεραρχίας συνταγματάρχης Μπούρμωφ, συνοδευόμενος παρὰ τοῦ γερμανοῦ ὑπολοχαγοῦ Σμίθ, ἐκάλεσε τὸν Χατζόπουλον εἰς συνάντησιν ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῶν προφυλακῶν καὶ ἠξίωσε νὰ παραδοθοῦν καὶ τὰ ἄνωθεν τῆς Καβάλας ἀνοχύρωτα ὑψώματα, ἐκ τῶν ὁποίων θ' ἀπέκρουε ἀγγλογαλλικὴν ἀπόβασιν. Ὁ Χατζόπουλος παρετήρησεν ὅτι τοιαύτη ἀπόβασις δὲν ἦτο πιθανή. Ἀλλ' ὁ Βούλγαρος μέραρχος ἀπήντησε: «Μόνη ὑποχρέωσις, ἣν ἔχομεν ἐκ τῶν δηλώσεων τῶν πρεσβευτῶν Γερμανίας καὶ Βουλγαρίας ἐν Ἀθήναις, εἶναι νὰ μὴ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Καβάλας. Διὰ τοῦτο σᾶς δίδω τὸν λόγον τῆς τιμῆς μου».

Ὁ Χατζόπουλος ἤξευρε τὴν ἀξίαν τῆς ὑποσχέσεως ἐκείνης. Ὑπεχώρησεν, ἐν τούτοις, διότι, ὅπως γράφει: «αἱ διαταγαὶ ποὺ εἶχε δὲν τοῦ ἐπέτρεπαν ν' ἀπαγορεύσῃ εἰς τοὺς Βουλγάρους τὴν κατοχὴν τῶν ὑψωμάτων». Τὴν πρωΐαν τῆς 29ης Αὐγούστου, ὁ ταγματάρχης Σβάϊνιτς, βοηθὸς τοῦ Γερμανοῦ στρατιωτικοῦ ἀκολούθου τῆς πρεσβείας Ἀθηνῶν, ζητήσας νὰ συναντήσῃ τὸν Χατζόπουλον, τοῦ ἀνεκοίνωσεν ἐκ μέρους τοῦ στρατάρχου Χίντεμπουργκ ὅτι «τὸ Δ' σῶμα στρατοῦ κατανεμημένον εἰς διαφόρους φρουρὰς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, παρημπόδιζε τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, δι' ὃ ὤφειλε νὰ συγκεντρωθῇ εἰς Δράμαν. Ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως ὅπως ἡ φρουρὰ τῆς Καβάλας μετασταθμεύσῃ, θὰ ἐξησκῆτο ἐναντίον αὐτῆς βία».

Ἐπειδὴ οὐδεμία ἐπιχείρησις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ διεξήγετο εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἦτο προφανὲς ὅτι οἱ Γερμανοί, ὑποκύπτοντες εἰς ἀξίωσιν τῶν Βουλγάρων, ἔμειναν σύμφωνοι μετὰ τῶν τελευταίων, ὅπως αἰχμαλωτισθῇ ὁλόκληρον τὸ σῶμα στρατοῦ, διότι τοῦτο ἐσήμαινεν ἡ συγκέντρωσις εἰς Δράμαν, ὅπου ἤδη εὑρίσκετο ἀπομονωμένη καὶ οὐσιαστικῶς αἰχμάλωτος ἡ 5η μεραρχία. Ὁ Χατζόπουλος ἀντελήφθη τοῦτο καὶ βεβαιώνει ὅτι κατελήφθη ὑπὸ ἀγωνίας. Ἐζήτησε νὰ κερδίσῃ καιρὸν καὶ ἐπρότεινεν εἰς τὸν Σβάϊνιτς νὰ περιμένῃ τὴν μετάβασιν καὶ ἐπιστροφὴν ἑνὸς ἀξιωματικοῦ εἰς Ἀθήνας. Ἡ πρότασις ἀπερρίφθη ἀσυζητητί. Ἐπιστρέψας ἀπὸ τὴν συνέντευξιν τοῦ Σβάϊνιτς, ὁ Χατζόπουλος συνεκάλεσε πολεμικὸν συμβούλιον, συγκροτηθὲν περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας. Μετέσχον αὐτοῦ οἱ δύο μέραρχοι, Χριστοδούλου καὶ Γκιώνης Ἄγγελος, ὁ συνταγματάρχης Ἰω. Λελάκης, ἀρχηγὸς πυροβολικοῦ, ὁ συνταγματάρχης Καράκαλος, διοικητὴς φρουρίου Καβάλας. Ὁ μέραρχος Δράμας δὲν ἦλθεν, ἐμποδισθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Κατὰ τὸ συνταχθὲν πρωτόκολλον ἐτέθησαν τὰ ἑξῆς ζητήματα·

1) Νὰ παραδοθῶμεν εἰς τοὺς Βουλγάρους; 2) Εἶναι δυνατὴ ἀντίστασις, ἡ ἄμυνα τῆς Καβάλας καὶ ἡ ἀποφυγὴ αἰχμαλωσίας; 3) Νὰ παραδοθῶμεν αἰχμάλωτοι εἰς τοὺς Ἀγγλογάλλους;

Τὸ πρῶτον ζήτημα πάντες ἀπέρριψαν. Ἐπὶ τοῦ δευτέρου ζητήματος ἀπεφάνθησαν ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ ἀντίστασις καὶ ἡ ἄμυνα τῆς Καβάλας, ἀφ'

ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς μικρᾶς δυνάμεως τῆς φρουρᾶς, ἀφ' ἑτέρου δέ, τὸ καὶ σπουδαιότερον, διότι οἱ Βούλγαροι κατέχουν πάντα τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα τῆς πόλεως καὶ καθίσταται ἀδύνατος πᾶσα ἄμυνα. Ἀπέμεινε τὸ τρίτον ζήτημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πάντες ἐδέχθησαν νὰ παραδοθοῦν, ὡς αἰχμάλωτοι εἰς τοὺς Ἀγγλογάλλους, καθ' ὅσον ἡ ἐνέργεια αὕτη εἶναι λίαν χρήσιμος εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὸν βασιλέα.

Μετὰ τὴν ἀτιμωτικὴν πρᾶξιν τῶν Βουλγάρων δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ Ἑλλὰς νὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα, «εὑρισκομένους δὲ αἰχμαλώτους τῶν Ἀγγλογάλλων, δύναται ἡ πατρὶς νὰ μᾶς χρησιμοποιήσῃ».

Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο εἶναι κατὰ τοῦτο σημαντικόν, ὅτι πέντε ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδεὶς ἦτο φιλελεύθερος καὶ ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τέσσαρες ἦσαν καὶ παρέμειναν μέχρι τέλους τοὐλάχιστον ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν βασιλέα, ἔκριναν ὅτι μετὰ τὴ διαγωγὴν τῶν Γερμανοβουλγάρων «ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διατηρήσῃ οὐδετερότητα» καὶ ἀποφασίζουν νὰ παραδοθοῦν εἰς τοὺς Ἀγγλογάλλους, διὰ νὰ δύναται ἡ πατρὶς νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ. Ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἐνεκρίνετο οὔτε ἀπὸ τοὺς πλέον ἀφωσιωμένους εἰς τὸν βασιλέα ἀνωτάτους ἀξιωματικούς. Ἀτυχῶς ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου δὲν κατωρθώθη νὰ ἐκτελεσθῇ. Διότι ὁ Χατζόπουλος ὑποπτεύων ὅτι ὁ Χριστοδούλου ἐζήτει νὰ παρασύρῃ τὸ σῶμα στρατοῦ πρὸς Θεσσαλονίκην, εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ κινήματος τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη ἐκραγῆ, ἐπροτίμησε νὰ μὴ ἐπιβιβασθῇ τῶν πλοίων. Τὴν ἐπιοῦσαν, 29ην Αὐγούστου, 10ην ὥραν π. μ., ὁ Σβάϊνιτς ἀνεκοίνωσεν ὅτι ὁ στρατάρχης Χίντεμπουργκ, ἀπαντῶν εἰς σχετικὴν ἐρώτησιν ποὺ εἶχε διατυπώσει ὁ Χατζόπουλος πρὸς τὸν Σβάϊνιτς, κατὰ τὴν πρώτην των συνάντησιν, ἐδέχετο τὴν ἐν ὅπλοις μετάβασιν τοῦ Δ΄ σώματος στρατοῦ εἰς Γερμανίαν, ὅπου ἤθελε θεωρηθῇ τοῦτο «φιλοξενούμενον».

Εἰς τὴν φιλοξενίαν, οἱ Γερμανοὶ ἀπέδιδαν παράδοξον ἔννοιαν. Διότι, ὅπως ἦτο προφανὲς καὶ ὅπως ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων, ἐπρόκειτο περὶ περιορισμοῦ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου.

Τὴν 3ην ὥραν μ.μ. τῆς ἰδίας ἡμέρας, ὁ Σβάϊνιτς ἠξίωσε τελεσιγραφικῶς, ὅπως ἡ φρουρὰ τῆς Καβάλας εἰσέλθῃ ἐντὸς τῆς ἰδίας νυκτὸς τῆς 29ης πρὸς τὴν 30ὴν Αὐγούστου εἰς τὸ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχόμενον ἔδαφος. Ὁ Χατζόπουλος παρετήρησεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν μετάβασις ὁλοκλήρου τῆς φρουρᾶς ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰς τὸ βουλγαρικὸν στρατόπεδον. Ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς ἐδέχθη τότε, νὰ εἰσέλθουν ἐντὸς τῆς νυκτὸς εἰς τὸ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχόμενον ἔδαφος «δύο μόνον πλήρεις λόχοι οἵτινες θὰ χρησιμεύσουν ὡς ὅμηροι διὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν διάβασιν ὁλοκλήρου τῆς φρουρᾶς».

Οἱ Γερμανοί, τῶν ὁποίων ἐξελιπαροῦμεν τὴν ἐγγύησιν ἐναντίον τῆς βουλγαρικῆς κακοπιστίας, μετεχειρίζοντο ὡς ἐχθρικὸν τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Γερμανὸς στρατάρχης καὶ βασιλεὺς τῆς

Ἑλλάδος, ὅστις ἐν τούτοις τόσας τοὺς εἶχε προσφέρει ὑπηρεσίας. Ὁ Ἄγγλος πρόξενος Νόξ, μεταβὰς αὐτοπροσώπως εἰς τὸ λιμεναρχεῖον, ἐπρότεινε τὴν διὰ θαλάσσης μεταφορὰν τοῦ σώματος στρατοῦ εἰς Ἀθήνας, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐπιβιβάζωνται ἐξ ἡμισείας στρατιῶται καὶ γυναικόπαιδα. Ὁ Χατζόπουλος ἀπέρριψε τὴν ἀνωτέρω πρότασιν διὰ τεχνικοὺς λόγους. Ἀλλὰ διερωτᾶται κανεὶς πάλιν: Διατί οἱ ἐν Ἀθήναις δὲν ἀπέστελλαν τὸν ἑλληνικὸν στόλον καὶ τὰ ἀναγκαῖα μεταγωγικὰ διὰ νὰ μεταφέρουν καὶ τὸ σῶμα στρατοῦ καὶ τὰ γυναικόπαιδα;

Οἱ Βούλγαροι, ἀντιληφθέντες ὡς φαίνεται τὰς συνεννοήσεις μὲ τοὺς Ἄγγλους, ἤθελαν ἄμεσον παράδοσιν. Ὁ Σβάϊνιτς ἀποστέλλει τὴν 6ην μ.μ. ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Χατζόπουλον, διὰ τῆς ὁποίας παρὰ τὰ συμφωνηθέντα πρὸ 3 ὡρῶν, ἐπιμένει ὅπως, ὁλόκληρος ἡ φρουρὰ Καβάλας ἀναχωρήσῃ ὁπωσδήποτε κατὰ τὴν νύκτα, ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ ἀκυρώσεως τῶν ὑποσχέσεων τοῦ στρατάρχου Χίντεμπουργκ, τῶν ὁποίων ὅμως ἀκυρουμένων τὸ σῶμα στρατοῦ ἐγίνετο αἰχμάλωτον τῶν Βουλγάρων.

«Ἡ ἀπάτη» γράφει ὁ Βεντήρης (Β΄ σ. 189), «αἱ ὕβρεις, αἱ ταπεινώσεις, κατέληγαν εἰς ὠμὸν ἐκβιασμόν. Ὁ Χατζόπουλος τὸν ὑπέστη καὶ ἐξέδωκεν ἀμέσως τὴν διαταγὴν τῆς μεταβάσεως τῶν στρατευμάτων εἰς τὰς βουλγαρικὰς προφυλακάς, διὰ τὴν 11ην νυκτερινὴν ὥραν. Ἡ φιλοξενία τοῦ Χίντεμπουργκ μετεβάλλετο εἰς βιαίαν ἀπαγωγήν, ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἔλειπαν οὔτε τὰ λακτίσματα.

Μετ' ὀλίγον, ἡ πρωτοπορεία τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων διήρχετο τὰς ξένας προφυλακάς, ὑπὸ τὴν μόλις συγκρατουμένην χλεύην τῶν Βουλγάρων. Τετρακόσιοι ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπὲρ τὰς 6.000 ὁπλιτῶν μετέβαιναν εἰς ἐπονείδιστον αἰχμαλωσίαν. Δὲν ἠγωνίσθησαν, δὲν ἐνικήθησαν, παρεδίδοντο διὰ νὰ μὴν πολεμήσουν τυχὸν εἰς τὸ μέλλον». Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἑπομένης Βούλγαρος διοικητὴς κατελάμβανε τὴν πόλιν ἐν ὀνόματι τοῦ τσάρου τῆς Βουλγαρίας. Εἰς τὸ λιμεναρχεῖον ἐκυμάτιζεν ἡ ἑλληνικὴ σημαία. Τὴν κατεβίβασε Βούλγαρος ἱππεύς.

Ἀποθῆκαι σιτηρῶν, δεξαμεναὶ βενζίνης, καπνὰ ἀξίας 1 1/2 ἑκατομμυρίου χρυσῶν λιρῶν μαζὶ μὲ ἓν πέμπτον τοῦ ὅλου πολεμικοῦ ὑλικοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐγίνοντο λεία τῶν Βουλγάρων, ἐνῷ ἄγριος διωγμὸς ἐγίνετο κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ φεύγοντος ἀλλόφρονος πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὴν ἐθνικὴν κατάπτωσιν ποὺ εἶχε δημιουργήσει ἡ βασιλικὴ πολιτική, ἀποδεικνύει ἡ ἑπομένη περικοπὴ βασιλόφρονος ἐφημερίδος τῶν Ἀθηνῶν:

«Ἐνώπιον τῆς βουλγαρικῆς εἰσβολῆς εἰς Μακεδονίαν φεύγουν πανταχόθεν καὶ ἔκφρονες ἐκ τρόμου πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅλοι οἱ κατάσκοποι, οἱ καταδόται, οἱ χαφιέδες, οἱ αὐτοσχέδιοι ἔμποροι, ὅλα αὐτὰ ἐπὶ τέλους τὰ βενιζελικὰ καθάρματα, τὰ παράσιτα τοῦ γαλλικοῦ στρατηγείου, τὰ ὁποῖα σκορπισθέντα ἐκ Θεσσαλονίκης πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις ἐπίεζαν καὶ ἐτυράννουν τοὺς μακεδονικοὺς πληθυσμούς. Ἡ φανταστικὴ εἰς τρέξιμον φυγή των φαίνεται ὅτι εἶναι ἐξόχως κωμικὸν θέαμα».

Αὐτὰ τὰ αἰσθήματα προεκάλει εἰς τοὺς ἀκολούθους τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς ἡ ἔμφοβος φυγὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἐνώπιον τῆς εἰσβολῆς τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι ἐχαιρετῶντο ὡς ἐλευθερωταί.

Ἡ νότα ποὺ κατέλυε τὴν ἀνεξαρτησίαν μας συνετάχθη ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Βενιζέλου

ΤΟ 30ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 21 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΣΥΜΠΛΗΡΩ ΗΔΗ ΔΙ' ΟΛΙΓΩΝ τὴν περὶ Ρούπελ ἀφήγησιν δι' ὅ,τι ἀφορᾷ προσωπικῶς ἐμέ.

Ὅπως ἐξέθεσα προχθές, μετὰ τὰς προσπαθείας τέλους Ἀπριλίου 1916 τοῦ μακαρίτου Σκουλούδη, ἐνομίζαμεν ὅτι εἶχεν ἀποφευχθῆ ἡ προέλασις τῶν Γερμανοβουλγάρων εἰς τὸ στενὸν τοῦ Δεμὶρ Ἰσσάρ, δὲν ἐγνωρίζομεν δὲ ἀφ' ἑτέρου τὰ ἐν Θεσσαλονίκῃ τεκταινόμενα ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σαράϊγ, τῶν ὁποίων ἀσφαλῶς ἦτο ἐν γνώσει ὁ κ. Βενιζέλος, καὶ τὰ ὁποῖα ἐξεθέσαμεν προχθές. Ὅταν τὴν 14/27 Μαΐου, περὶ τὴν 11 1/2 πρωϊνήν, καλέσας με ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου κ. Δούσμανης μοῦ ἀνεκοίνωσε τὰς εἰδήσεις τοῦ στρατηγοῦ Μπαῖρα περὶ ἐμφανίσεως τῶν Γερμανοβουλγάρων εἰς Ρούπελ, περὶ ἀντιστάσεως τοῦ ὀχυροῦ, καὶ περὶ διακοπῆς τῆς περαιτέρω τηλεγραφικῆς ἐπικοινωνίας μας μὲ τὰς Σέρρας, τοῦ ἐξήγησα τότε, ἄλλως τε τὸ ἤξευρε, ὅτι ἡ ἀντίστασις τοῦ ὀχυροῦ προήρχετο ἐκ τῆς τελευταίας ἐμπιστευτικῆς διαταγῆς μας. Μοῦ ἐζήτησε τότε νὰ μεταβῶμεν ὁμοῦ εἰς τὸν πρωθυπουργὸν κ. Σκουλούδην καὶ νὰ ζητήσωμεν ὁδηγίας. Ὅπερ καὶ ἐπράξαμεν ἀμέσως. Συνηντήσαμεν τὸν μακαρίτην Σκουλούδην εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν συνεργαζόμενον μετὰ τοῦ τότε γενικοῦ διευθυντοῦ τοῦ ὑπουργείου κ. Ν. Πολίτου. Ἀμφότεροι ἦσαν ἐν γνώσει τῶν διατρεχόντων ἐξ ἀνακοινώσεως τοῦ πρέσβεως τῆς Γερμανίας. Οὐδεμία σύσκεψις ἐγένετο. Ὁ Σκουλούδης εἶχεν ἤδη λάβει τὴν ἀπόφασίν του καὶ ἀνέμενε τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν κ. Γιαννακίτσαν ὅπως συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ διὰ τὴν παῦσιν τοῦ πυρὸς τοῦ ὀχυροῦ καὶ τὴν ἐκκένωσιν αὐτοῦ. Ὁ κ. Δούσμανης τότε ἔχων ἐργασίαν ἄλλην ἐπέστρεψεν εἰς τὸ γεν. ἐπιτελεῖον καὶ μὲ ἀφῆκεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἀναμείνω τὸν κ. Γιαννακίτσαν καὶ νὰ λάβω τὰς ὁδηγίας του. Ἦλθεν ὁ κ. Γιαννακίτσας, ὅστις καὶ αὐτὸς ἦτο ἤδη ἐν γνώσει τῶν διατρεχόντων καὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ πρωθυπουργοῦ, μεθ' οὗ καὶ συνεννοήθη διὰ τὰ περαιτέρω, καὶ μοῦ ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ συντάξω τὸ πρὸς τὸν κ. Μπαῖραν τηλεγράφημα τοῦ ὑπουργείου περὶ παύσεως τῆς ἀντιστάσεως καὶ ἐκκενώσεως τοῦ ὀχυροῦ σύμφωνα πρὸς τὰς προγενεστέρας ἀπὸ Ἰανουαρίου ὁδηγίας τοῦ ὑπουργείου, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀναστείλει ἡ προκληθεῖσα παρ' ἐμοῦ τὴν 27ην Ἀπριλίου διαταγὴ περὶ ἀντιστάσεως τῶν ὀχυρῶν. Τὴν ἐντολὴν ταύτην τοῦ ὑπουργοῦ μετεβίβασα εἰς τὸν κ. Δούσμανην καὶ συνέταξα διαταγὴν πρὸς τὸν κ. Μπαῖραν ἥτις ἀφοῦ ἐμονογραφήθη ἀπὸ τὸν κ. Γιαννακίτσαν καὶ τὸν κ. Δούσμανην ἐδόθη πρὸς μεταβίβασιν. Ἕνεκα ὅμως τῆς διακοπῆς τῶν τηλεγραφικῶν συγκοινωνιῶν ὑπὸ τοῦ Σαράϊγ, ἐδέησε νὰ εὑρεθῇ δευτερεύουσα τηλεγραφικὴ συγκοινωνία διὰ Χαλκίδος, ἄγνωστος εἰς τὸν Σαράϊγ καὶ καταλήγουσα εἰς τὸ νοτίως τῶν Σερρῶν 5ον σ. στρατοῦ. Ἔφθασε δ' οὕτω ἡ διαταγὴ τὴν 3ην μ.μ. εἰς Σέρρας.

Αὐτὴ εἶναι ἡ γυμνὴ ἀλήθεια τῶν μεταξὺ τῶν κυρίων προσώπων διατρεξάντων ἐν Ἀθήναις. Ὥστε οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει νὰ ἀνησυχῇ ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι παρεβλέφθη τὸ κῦρος τοῦ ἐπιτελάρχου, κ. Δούσμανη. Πᾶσαι οἱαιδήποτε ἄλλαι ἀφηγήσεις ἀσύμφωνοι πρὸς τὴν ἰδικήν μου εἶναι φαντασιώδεις. Ἄλλως τε τὸ πρᾶγμα οὐδεμίαν ἔχει οὐσιαστικὴν σημασίαν, διότι ὅλοι εἴμεθα σύμφωνοι εἰς τὴν ἀκολουθηθεῖσαν πολιτικὴν καὶ ἐξέθεσα ταῦτα χάριν συμπληρώσεως τῆς ἀφηγήσεως καὶ μόνον.

Μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη, εἰδοποιήθημεν ἰδιαιτέρως καὶ ὁ κ. Δούσμανης καὶ ἐγώ, ὅτι ἀνώτερα κρατικὰ συμφέροντα, σχετιζόμενα μὲ τὰς ἀγαθὰς σχέσεις τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν Ἀντάντ, ἐπέβαλλον τὴν ἐκ τοῦ ἐπιτελείου ἀποχώρησίν μας. Ἐδέχθην τὴν εἴδησιν μετὰ ἐξαιρετικῆς χαρᾶς διὰ λόγους καθαρῶς ἰδικούς μου. Ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν εἶχε παραλάβει ὁ κ. Καλλάρης. Ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου διωρίσθη ὁ κ. Μοσχόπουλος, ὅστις ὅμως ἀργότερον δὲν ἐδέχθη τὴν θέσιν. Παρεκλήθην νὰ παραμείνω ἐπί τινας ἡμέρας διὰ νὰ κανονίσω τυπικὰ ζητήματα ὑπηρεσίας, μεθ' ὃ μοὶ παρεστάθη ὅτι πιθανώτατα θὰ κατορθωθῇ νὰ παραμείνω περαιτέρω εἰς τὸ ἐπιτελεῖον. Ἀλλὰ τότε παρεκάλεσα νὰ παύσῃ πᾶσα περὶ τούτου προσπάθεια, καθ' ὅσον ἤμην ἀποφασισμένος ἀμετακλήτως νὰ ἐξέλθω τελείως τοῦ στρατοῦ ὅπως πολιτευθῶ κατὰ τὰς ἐπικειμένας ἐκλογάς. Οὕτω ἀπεχώρησα ὁριστικῶς τοῦ ἐπιτελείου καὶ ἔμεινα εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὑπουργοῦ, ἄνευ οὐδεμιᾶς θέσεως ἐν τῷ στρατῷ, μέχρις οὗ μετά τινας μῆνας ἔλαβον τῇ αἰτήσει μου τὴν ἀποστράτευσίν μου. Ἐπομένως, τὰς ἐρωτήσεις ποὺ μοῦ κάμνει ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 19ης Νοεμβρίου, διατί ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου δὲν ἔκαμε τοῦτο, καὶ διατί ὁ ὑπαρχηγὸς δὲν ἔκαμε ἐκεῖνο καὶ διατί τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον δὲν ἔκαμνε ταῦτα ἢ ἐκεῖνα, μὲ ὕφος συνταγματάρχου ζητοῦντος τὸν λόγον ἀπὸ τοὺς λοχαγούς του διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας των, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε μοῦ ἐκίνησεν ἀσυγκράτητον τὸν γέλωτα, καλὸν εἶναι νὰ τὰς ἀποτείνῃ ἀλλοῦ.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἐξετάζω τὰ ζητήματα οὐχὶ πλέον ὡς ὑπεύθυνον ὑπηρεσιακὸν πρόσωπον, ἀλλ' ὡς πολιτικὸς ἐλευθέρως δρῶν καὶ ζητῶν λόγον ἀπὸ ἕτερον πολιτικόν, τὸν κ. Βενιζέλον, διὰ τὰς ἀνομίας τὰς ὁποίας διέπραξεν εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς τοιοῦτον ἐξετάζω πλέον καὶ τὸ ζήτημα τῆς εἰσβολῆς τῶν Γερμανοβουλγάρων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ ζήτημα τῆς Καβάλας.

Ἀλλὰ πρὸ τούτου εἶναι ἀνάγκη νὰ λύσω μίαν ἀπορίαν τὴν ὁποίαν φυσικὸν εἶναι νὰ ἔχωσιν οἱ ἀναγνῶσται μου: Διατί, ἀφοῦ τὸ Ρούπελ ἐξεκενώθη τὴν 14/27 Μαΐου 1916, ἡ νότα τῶν δυνάμεων ἡ καταλύσασα τὴν ἑλληνικὴν

ἀνεξαρτησίαν ἐπεδόθη μόλις τὴν 8/21 Ἰουνίου, δηλαδὴ μετὰ 25 ὅλας ἡμέρας;

Διότι δὲν συνεφώνει ἡ Ἀγγλία οὔτε εἰς τὴν ἔννοιαν οὔτε εἰς τὴν διατύπωσιν.

Εἰς τὴν σκοτεινοτάτην αὐτὴν σελίδα τῆς ἱστορίας τοῦ κ. Βενιζέλου, ἔρριψε ἐκτυφλωτικὸν φῶς ἡ δημοσίευσις ὑπὸ τῶν Σοβιὲτ τὸ 1922, τῆς Διπλωματικῆς Σοβιετικῆς Βίβλου, ἥτις περιέλαβε πάντα ἄνευ ἐξαιρέσεως τὰ εἰς τὸ ρωσικὸν ἀρχεῖον διπλωματικὰ ἔγγραφα καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὰ τηλεγραφήματα ἐξ Ἀθηνῶν τοῦ κ. Δεμίδωφ. Ἐξ αὐτῶν παραλαμβάνομεν, πρὸς τὸ παρὸν τὰ ἀκόλουθα, ἐπιφυλασσόμενοι βραδύτερον καὶ δι' ἄλλα ἀφορῶντα προσωπικῶς καὶ δυσαρέστως τὸν κ. Βενιζέλον.

Τὴν 31ην Μαΐου (παλ. ἡμερολόγιον) ἐτηλεγράφει ὁ κ. Δεμίδωφ εἰς Πετρούπολιν:

«Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπιμένει ἰδιαιτέρως ὅπως εἰς τὴν νόταν (ἥτις τότε κατεσκευάζετο) γίνῃ μνεία ὅτι εἶναι ὁ κ. Βενιζέλος ἐκεῖνος ὅστις ἐκάλεσε τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα εἰς Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο τοῦ ὁποίου δὲν γίνεται μνεία ἐν ἐπισήμῳ ἀλληλογραφίᾳ, θὰ ἐξέθετε τὸν κ. Βενιζέλον καὶ θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ὅπλον ἐναντίον του ὑπὸ τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως (Σκουλούδη), ἥτις τὸν κατηγορεῖ ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ. Ἐπὶ πλέον τοιαύτη ἀποκάλυψις θὰ μᾶς ἀπεξένωνε ἀπὸ πᾶσαν φιλίαν τῶν ἐν Ἑλλάδι ὀπαδῶν μας!!».

Τὴν ἑπομένην 1ην Ἰουνίου (παλ. ἡμερολόγιον) ὁ κ. Δεμίδωφ τηλεγραφεῖ εἰς Πετρούπολιν:

«Κατόπιν ἀποδοχῆς ὑπὸ τοῦ κ. Μπριὰν τῶν παρατηρήσεων τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἡ γαλλικὴ ἐν Ἀθήναις πρεσβεία ἔλαβε διαταγὴν νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐπίδοσιν ὑπὸ τῶν τριῶν πρέσβεων τῆς ἐν Λονδίνῳ συνταχθείσης νότας».

Ἀλλ' ὁ κ. Δεμίδωφ εὑρίσκει τὴν οὕτω συνταχθεῖσαν νόταν πολὺ μετριοπαθῆ (ἔγινε κατόπιν βαρυτάτη) καὶ προσθέτει:

«Τέλος διακηρύσσοντες ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις (Βενιζέλος) εἶνε ἐκείνη ἥτις ἐκάλεσε τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα εἰς Θεσσαλονίκην, παρέχομεν ἄνευ ἀνάγκης οὐδεμιᾶς εἰς τὴν παροῦσαν κυβέρνησιν ὅπλα κατὰ τοῦ κ. Βενιζέλου...» καὶ ἐξακολουθεῖ:

«Ὁ κ. Βενιζέλος, ἐγκαταλειπόμενος οὕτω ἀπὸ ἡμᾶς, εἶναι ἐν μεγάλῃ ἀγωνίᾳ διὰ τὴν ἐπιμονήν σας – κατὰ τὴν ἰδέαν μου, τελείως ἀδικαιολόγητον– νὰ θέλετε νὰ ὑπενθυμίσητε ὅτι οὗτος εἶναι ἐκεῖνος ὅστις ἐκάλεσε τοὺς συμμάχους εἰς Θεσσαλονίκην, πρὸ ὀλίγου μετέβη καὶ παρεκάλεσε τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας νὰ κάμῃ ἔκκλησιν ἐξ ὀνόματός του, εἰς τὸν Γκρέϋ ὅπως ἀπαλειφθῇ ἐκ τῆς νότας ἡ φράσις αὐτή, καὶ διατυπώνει τὴν αἴτησίν του ὄχι μόνον ὡς ἱκεσίαν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔχων πρὸς τοῦτο ἀναφαίρετον δικαίωμα».

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἀπεφασίσαμεν ἀπὸ κοινοῦ (δηλ. καὶ μὲ τὸν κ. Βενιζέλον) νὰ μὴ ἐπιδώσωμεν τὴν νόταν ταύτην, ἥτις, ὡς εἶναι, δὲν εἶναι ὠφέλιμος εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Ἀντὰντ καὶ νὰ σᾶς ζητήσωμεν νεωτέρας ὁδηγίας».

Προτείνει περαιτέρω ὁ κ. Δεμίδωφ ὅπως ἡ νότα, ἥτις ἕως ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἦτο μετριοπαθής, γίνῃ βαρυτάτη συμπεριλαμβάνουσα ὄχι μόνον ὁλικὴν ἀποστράτευσιν, ἀλλὰ καὶ ἀντικατάστασιν τῆς κυβερνήσεως, διάλυσιν τῆς Βουλῆς, ἐκλογὰς κλπ., ὅσα καὶ πράγματι κατόπιν περιέλαβε καὶ ἐξακολουθεῖ:

«Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις (Σκουλούδη), πλήρης φρίκης. Οἱ βενιζελικοὶ μετὰ πυρετώδους χαρᾶς ἀναμένουσι τὴν ἐνεργητικήν μας ἐπέμβασιν. Θὰ ἦτο λάθος παμμέγιστον ἐὰν ἐπετρέπαμεν εἰς τὴν πρώτην νὰ ἀνασάνῃ, καὶ ἂν ἀπεθαρρύναμεν τοὺς δευτέρους».

Καὶ τώρα ἔρχεται ἡ σειρὰ τοῦ Ἰσβόλσκι, πρεσβευτοῦ τῆς Ρωσίας ἐν Παρισίοις, ὅστις τὴν αὐτὴν ἡμέραν 1/14 Ἰουνίου τηλεγραφεῖ εἰς Πετρούπολιν ὅτι τὸ Λονδῖνον δὲν ἤθελε οὔτε τὴν πτῶσιν τοῦ Σκουλούδη οὔτε ἐκλογὰς καὶ ὅτι ὁ Μπριὰν ἐπενέβη, ἐνεργῶν παρὰ τῷ Γκρέϋ ὅπως περιληφθοῦν ὅλα ταῦτα εἰς τὴν νόταν.

Τὴν δὲ ἑπομένην 2/15 Ἰουνίου ὁ Ἰσβόλσκι τηλεγραφεῖ ἐκ Παρισίων εἰς Πετρούπολιν δύο τηλεγραφήματα, ὅτι ὁ Μπριὰν ἔλαβε πληροφορίας ἐξ Ἀθηνῶν (ἐκ μέρους τίνος;) ὅτι πρόκειται νὰ διοργανωθοῦν διαδηλώσεις κατὰ τῆς Ἀντάντ, τῇ ὑποκινήσει τῆς ἀστυνομίας (θὰ ἔπρεπε νὰ εἰπῇ ἐκ μέρους τῆς ἀστυνομίας τοῦ Ροκφεϊγ μεθ' ἧς ὁ κ. Βενιζέλος εἶχε στενὰς σχέσεις, διότι ἡ ἑλληνικὴ ἀστυνομία δὲν εἶχε τρελλαθῆ νὰ προκαλῇ τοιαύτας διαδηλώσεις, ἀφοῦ μάλιστα ὁ κ. Δεμίδωφ παριστᾷ τὴν κυβέρνησιν κατειλημμένην ὑπὸ φρίκης), καὶ ἑπομένως ὁ κ. Μπριὰν ἔδωσε διαταγὰς νὰ γίνουν ἐντονώτατοι παραστάσεις εἰς τὸν Γκρέϋ, ὅπως γίνῃ παραδεκτὸν τὸ κείμενον τῆς νότας ὡς συνετάχθη τοῦτο ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβεων τῆς Ἀντάντ, δηλαδὴ ὑπὸ τὴν βαρυτάτην μορφήν του, νὰ σταλῇ δὲ καὶ συμμαχικὸς στόλος ὅστις νὰ ἐπιβάλῃ τὴν παραδοχήν του.

Καὶ ὁ Γκρέϋ ὑπεχώρησε. Καὶ ἐπεδόθη ἡ νότα ὅπως τὴν γνωρίζομεν τὴν 8/21 Ἰουνίου, ὑπὸ τὴν βαρυτάτην μορφὴν καὶ ἀφοῦ ἀφῃρέθη ἀπ' αὐτῆς ἡ παράγραφος ἡ ὑπενθυμίζουσα ὅτι τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα ἐκλήθησαν εἰς Θεσσαλονίκην ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου.

Ὥστε ὁ κ. Βενιζέλος διεπραγματεύθη μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβεων τὸ κείμενον τῆς νότας, τὸ ὁποῖον καὶ διετυπώθη κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του!

Ἄχ αὐτὰ τὰ σοβιέτ, τί μᾶς ἔκαμαν μὲ τὰς ἀποκαλυπτικὰς δημοσιεύσεις των! Ὡρισμένως θὰ εἶναι ἀντιβενιζελικά.

Τώρα πῶς ὀνομάζεται ἡ πρᾶξις αὐτὴ τοῦ κ. Βενιζέλου, νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ξένων δυνάμεων καὶ παρωθήσῃ ταύτας πρὸς κατάλυσιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος του;

Ἂς ἀπαντήσῃ ἡ νεωτέρα γενεά, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφιερώνει τὰ ἄρθρα του ὁ κ. Βενιζέλος!

Ἡ Ἑλλὰς ἦτο πρόθυμος νὰ πολεμήση παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων

ΤΟ 31ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΕΡΧΟΜΕΘΑ ΗΔΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗΝ ΤΩΝ Γερμανοβουλγάρων εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν τὸ Θέρος τοῦ 1916 καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάληψιν τῆς Καβάλας.

Ἀλλὰ προτοῦ ἐκθέσω τὰ περὶ τούτων, ἔχω νὰ κάμω εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου μίαν θερμὴν παράκλησιν: Νὰ ἀναγνώσουν μετὰ προσοχῆς τὰ ὅσα ἔγραψεν ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὰ τελευταῖα ἄρθρα του περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, καὶ ἔπειτα νὰ ἀναγνώσουν τὰ ἰδικά μου ἄρθρα. Διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐννοήσουν τὸ μέγεθος τῆς διαστροφῆς τῆς ἀληθείας τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ ὁ κ. Βενιζέλος.

Διὰ νὰ ἐννοηθῶσιν ἀκριβῶς τὰ γεγονότα τοῦ Θέρους ἐκείνου, πρέπει νὰ τοποθετηθῶσιν εἰς τὴν θέσιν των ἐν τῇ γενικῇ εἰκόνι τῆς ὅλης εὐρωπαϊκῆς καταστάσεως τῆς κυρίως σχετιζομένης μὲ τὰ Βαλκάνια. Βεβαίως δὲν πρόκειται νὰ διηγηθῶμεν ἐδῶ ἱστορίαν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Ἀλλὰ ὑπάρχουσι γεγονότα τοῦ μεγάλου ἐκείνου δράματος στενῶς συνδεδεμένα μὲ τὰ ἀφορῶντα ἡμᾶς κατὰ τὸ Θέρος τοῦ 1916. Καθὼς ἐπίσης καὶ γεγονότα τῆς ἐσωτερικῆς ἡμῶν καταστάσεως, ἐπίσης στενῶς συνδεόμενα μὲ τὰ συμβάντα τὸ Θέρος τοῦ 1916 εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ Καβάλαν. Ἄλλως ἄνευ τῆς καταστρώσεως τῆς γενικῆς ταύτης εἰκόνος, γεγονότα ἐξεταζόμενα μονομερῶς, ὅπως κάμνει ὁ κ. Βενιζέλος, δὲν δύνανται νὰ κατανοηθῶσι.

Τὴν 8/21 Ἰουνίου ἐπεδόθη ἡ νότα ἡ συνταχθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβεων τῆς Ἀντὰντ ἐν συμπράξει μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου, διὰ τῆς ὁποίας κατελύθη ἡ ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία, ἐπεβλήθη ἡ ὁλικὴ αὐτῆς ἀποστράτευσις καὶ ὡρίσθησαν ἐκλογαί.

Συνεπείᾳ τῆς νότας ταύτης ἔπεσεν ἡ κυβέρνησις Σκουλούδη καὶ ἐσχηματίσθη ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη.

Τὸ πρῶτον ἔργον τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη, μόλις ἀνελθούσης εἰς τὴν ἀρχήν, ὑπῆρξεν ἡ ἄμεσος καὶ ὁλικὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἀποστρατεύσεως, ὅπως τὴν ἀπήτησεν ἡ Ἀντὰντ καὶ ὁ κ. Βενιζέλος διὰ τῆς νότας των.

Καθ' ὅλον τὸν Ἰούνιον καὶ τὸν Ἰούλιον ἐξετελέσθη ἡ ὁλικὴ αὕτη ἀποστράτευσις καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν ἐφέδρων εἰς τὰς ἑστίας των, καθὼς καὶ τοῦ 5ου σώματος στρατοῦ ἐξ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας εἰς Παλαιὰν Ἑλλάδα. Τὰ σώματα μετέπεσαν εἰς τὴν ἐλαχίστην ἐν εἰρήνῃ δύναμιν.

Εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ Καβάλαν, ἔμεινε τὸ 4ον σῶμα στρατοῦ, μὲ ὁλικὴν δύναμιν εἰς ἄνδρας δηλ. μαχίμους περίπου 7 χιλιάδας. Ὁ κ. Βενιζέλος διϊσχυρίζεται σήμερον ὅτι συνέστησεν εἰς τὸν κ. Ζαΐμην νὰ κρατήσῃ τὴν ἐπιστράτευσιν ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ συλλογισθῇ ὅταν συνέτασσε τὴν νόταν μὲ τοὺς πρέσβεις τῶν συμμάχων. Ὅταν ὁ κ. Ζαΐμης ἐξετέλει τὴν νόταν ἦτο πλέον ἀργά. Ἐν τούτοις ὁ

κ. Ζαΐμης ἀπεπειράθη καὶ τοῦτο, ἀλλὰ ὅπως λέγει ὁ κ. Ζαΐμης εἰς τὴν κατὰ τὴν δίκην Σκουλούδη κατάθεσίν του, ὁ Σαράϊγ ἀπέκρουσε τοῦτο ἐκ καχυποψίας.

Τὸ περαιτέρω ἔργον τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη καθώρισεν ὁ ἴδιος ὅταν κληθεὶς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1919 ὡς μάρτυς κατὰ τὴν δίκην τὴν ὁποίαν ὁ κ. Βενιζέλος ἐκίνησε κατὰ τῶν μελῶν τοῦ ὑπουργείου Σκουλούδη κατέθεσεν ἐνώπιον τοῦ εἰσηγητοῦ τὰ ἑξῆς:

«Ὡς πρόεδρος κυβερνήσεως ὑπηρεσιακῆς, ἐθεώρουν ὅτι δὲν ἠδυνάμην νὰ ἀπομακρυνθῶ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἐκτέλεσις τῆς ὁποίας ἀνετέθη εἰς ἐμὲ ἀναλαμβάνοντα τὴν ἀρχήν. Πράγματι, ἀνέλαβον τὴν ἐξουσίαν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἐφαρμόσω τοὺς ὅρους τῆς διακοινώσεως τῆς 8/21 Ἰουνίου 1916. Εἷς ἐκ τῶν ὅρων τούτων ἦτο ἡ ἐνέργεια ἐκλογῶν Βουλῆς. Ἀνήγγειλα εἰς τὰς δυνάμεις ὅτι τὸ σχετικὸν διάταγμα θὰ ἐξεδίδετο τὴν 26ην Αὐγούστου (παλ. ἡμερ.) Ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἐπιτακτικὸν καθῆκον νὰ μὴ ἀφήσω νὰ παρέλθῃ χρόνος πολύτιμος. Διὰ τοῦτο ἤρχισα διαπραγματεύσεις μὲ τὰς δυνάμεις, ὅπως ἡ χώρα, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συγκλήσεως τῆς Βουλῆς, ἤθελεν ἔχει τὰ ἀναγκαῖα οἰκονομικὰ μέσα καὶ τὸ ὑλικὸν τοῦ πολέμου. Ἐν τῷ μεταξὺ προετιθέμεθα νὰ παρασκευάσωμεν τὴν ἐπιστράτευσιν (δηλ. νέαν ἐπιστράτευσιν μόλις εἶχε διαλυθῇ ἡ παλαιά), ἀλλὰ φοβούμενοι ὅτι αὕτη θὰ διελύετο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἐσκεπτόμεθα νὰ καταρτίσωμεν γραμμὴν προκαλύψεως, διὰ τῆς μικρᾶς δυνάμεως ἡ ὁποία ἔμεινε μετὰ τὴν ἀποστράτευσιν, ἐνισχυομένην ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τοὺς εὑρισκομένους ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῶν ὁποίων ἐξηκολουθοῦμεν τὰς μεταφοράς». (Ἡ τελευταία φράσις δὲν εἶναι κατανοητή. Αἱ μεταφοραὶ ἐγίνοντο πρὸς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα).

Ὥστε ἡ Ἑλλὰς ἤρχισε νὰ προπαρασκευάζεται πρὸς πόλεμον. Πρὸς ποῖον σκοπόν; Ἰδοὺ τί καταθέτει ὁ κ. Ζαΐμης εἰς τὸν ἀνακριτήν:

«Ἀπετάθην κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς Ἑλλάδος ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ καὶ τοῦτο μὲ πλήρη συγκατάθεσιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Εἶπον εἰς τὸν σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὤφειλε νὰ ἀναθεωρήσῃ τὴν πολιτικήν της. Ὅτι βεβαίως τὸ συμφέρον της ἦτο νὰ ταχθῇ μὲ τὴν Ἀντάντ, ἀλλὰ προηγουμένως ἦτο ἀναγκαῖον νὰ γνωρίζῃ ἐὰν θὰ ἐγίνετο δεκτὴ ὡς σύμμαχος καὶ ἐάν, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, θὰ εἶχε τὴν οἰκονομικὴν βοήθειαν καὶ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τοῦ στρατοῦ της ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Τὸ αὐτὸ διάβημα ἐγένετο διὰ τῶν πρέσβεών μας εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις καθὼς καὶ ἡ γαλλική, ἀπήντησαν ὅτι ἐδέχοντο μετὰ προθυμίας τὴν σύμπραξίν μας, καὶ ὅτι ἦσαν διατεθειμέναι νὰ παράσχωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν οἰκονομικὴν βοήθειαν καὶ νὰ τῇ παράσχωσι τὸν ἀναγκαῖον ἀνεφοδιασμὸν εἰς τὸν στρατόν της. Ὁ βασιλεὺς ἐτηλεγράφησε προσωπικῶς εἰς τὸν πρίγκηπα Γεώργιον, ὅπως πληροφορήσῃ τὸν κ. Μπριάν, τότε πρωθυπουργόν, ὅτι, ὑπό τινας ὅρους ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐτίθετο εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ. Ὁ κ. Μπριὰν ἀπήντησεν εἰς τὸν βασιλέα διὰ τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου

ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὤφειλε νὰ σπεύσῃ νὰ δηλώσῃ ὅτι τίθεται εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντὰντ καὶ νὰ ἀφήσῃ τὴν λύσιν παντὸς ἐκκρεμοῦς ζητήματος δι' ἀργότερα. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τοῦ στρατοῦ, ὁ κ. Μπριὰν προέτεινε τὴν ἀποστολὴν ἑνὸς Γάλλου στρατηγοῦ, ὅστις θὰ ἠσχολεῖτο μὲ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ» (Δηλ. ἡ Ἑλλὰς ἐζητοῦσε πολεμικὸν ὑλικὸν καὶ ὁ Μπριὰν τῆς ἔστελλεν ἕνα στρατηγὸν Σ. Μ.).

Διατί ἡ μεταβολὴ αὕτη τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς ἀπὸ οὐδετέρας εἰς πολεμικήν;

«Κατ' ἀσφαλεῖς πληροφορίας», γράφει ὁ στρατηγὸς Φαλκενχάϊν εἰς τὰ πολεμικά του ἀπομνημονεύματα «περιελθούσας ἡμῖν ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου (ν. ἡμερ.) δὲν ἀπέμεινε οὐδεμία ἀμφιβολία εἰς τὸ μ. γερμανικὸν στρατηγεῖον περὶ προσεχοῦς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῆς Ρουμανίας ἐναντίον μας ... Ἀπὸ τοῦ τέλους Ἰουλίου (ν. ἡμερ.) ἤχθησαν ἀποσπασθεῖσαι ἐκ τοῦ δυτικοῦ μετώπου γερμανικαὶ ἐνισχύσεις εἰς τοὺς γειτονικοὺς πρὸς τὴν Ρουμανίαν τομεῖς τοῦ αὐστρορωσικοῦ μετώπου... Συγχρόνως ἤρχισαν νὰ λαμβάνωνται προκαταρκτικὰ μέτρα πρὸς καταρτισμὸν στρατιᾶς ἐν Δοβρουτσᾷ ὑπὸ τὸν Μάκενσεν... Τὴν 29ην Ἰουλίου (ν. ἡμερ.) ἐκλείσαμεν συμφωνίαν μετὰ τῆς Βουλγαρίας διὰ τὴν μέλλουσαν ρουμανικὴν ἐκστρατείαν καὶ τὴν 5ην Αὐγούστου (ν. ἡμερ.) μετὰ τοῦ Ἐμβὲρ πασᾶ. Καθωρίσθη δὲ ἐν ταῖς λεπτομερείαις του τὸ σχέδιον ἐπιχειρήσεως κατὰ τῆς Ρουμανίας».

Βεβαίως κάτι θὰ ἦτο γνωστὸν εἰς τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη διὰ μέλλουσαν ἔξοδον τῆς Ρουμανίας ἐκ τῆς οὐδετερότητος. Καὶ συνεπῶς ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἀπεφάσισε καὶ αὕτη τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἤρχισε διαπραγματευομένη ταύτην μὲ τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως, ἐδήλωσε δὲ ἀργότερα πρὸς τὰς δυνάμεις τὴν πρὸς τοῦτο ἀπόφασίν της, ζητήσασα μόνον χρήματα καὶ πολεμικὸν ὑλικόν. Καὶ διὰ χρήματα μὲν ὁ κ. Μπριὰν ἔδωσεν ὑπόσχεσιν, ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἀποστολὴν ὑλικοῦ πολέμου, ἀπήντησεν ὅτι θὰ στείλῃ ἕνα Γάλλον στρατηγὸν ὅστις θὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε διαλυθῆ ἐξ ὁλοκλήρου ἡ ἐγκληματική, κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον, ἐπιστράτευσις κατ' ἀπαίτησιν τῶν συμμάχων καὶ τοῦ κ. Βενιζέλου, διὰ τῆς νότας των τῆς 8/21 Ἰουνίου 1916, τῆς ἐπιβληθείσης βίᾳ καὶ δι' ἀπειλῆς τῶν πυροβόλων τοῦ ἐν Κερατσίνι συμμαχικοῦ στόλου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Γαλλία ἐπίεζε τὴν Ρουμανίαν νὰ ἐξέλθῃ τὸ ταχύτερον ἐκ τῆς οὐδετερότητος. Διηγεῖται τώρα ὁ στρατηγὸς Φαλκενχάϊν.

«Τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῆς Ρουμανίας ἀνεμένομεν περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου (ν. ἡμερ.) ἤτοι μετὰ τὴν ρουμανικὴν συγκομιδήν, ἀλλὰ ὡς νεώτεραι πληροφορίαι μᾶς ἐβεβαίωσαν, ἡ πίεσις τῆς Γαλλίας ἐξηνάγκασε τὴν Ρουμανίαν νὰ ἐξέλθῃ βεβιασμένως εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ δὲ στρατάρχης Χίντεμπουργκ λέγει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του: ὡς ἀργότερον ἐξηκριβώθη, ἡ Ἀντὰντ ἐξεβίασε τὴν Ρουμανίαν νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον καθ' ἡμῶν διὰ τελεσιγραφικῆς ἀξιώσεως ἢ νὰ ἐπιτεθῇ ἀμέσως ἢ νὰ παραιτηθῇ πάσης ἐλπίδος ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως».

Δηλ. ἡ Ρουμανία εἶχε ἤδη λάβει τὰς ὑποσχέσεις περὶ ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως καὶ ἐδίσταζεν ἂν ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος ἀμέσως ἢ ἀργότερα, ἐνῷ ἡμεῖς ἔδει νὰ ἐξέλθωμεν ἀμέσως ἄνευ οὐδενὸς ὅρου!!

Τέλος, τὴν 4/17 Αὐγούστου ἡ Ρουμανία ὑπέγραψε τὴν στρατιωτικήν της σύμβασιν μετὰ τῆς Ἀντὰντ καὶ κατ' αὐτὴν ἡ Ρουμανία ἔδει τὸ βραδύτερον τὴν 15/28 Αὐγούστου, νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ ἤρχισε μεταφέρων μεγάλας δυνάμεις εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν μὲ προφανῆ σκοπὸν νὰ ἀναλάβῃ ἐκεῖθεν ἐπίθεσιν. Πρὸς τὰ ἐκεῖ ἐπίσης μετεφέροντο ὅσα μέχρι τότε σερβικὰ στρατεύματα εἶχον ἀνασυγκροτηθῆ. Τὴν 29ην Ἰουλίου οἱ Γάλλοι ἐπιτεθέντες κατέλαβον τὸν σταθμὸν τῆς Δοϊράνης καὶ τὰ περὶ αὐτὸν ὑψώματα. Τὴν αὐτὴν 29ην Ἰουλίου ὁλόκληρος ἡ 17η γαλλικὴ ἀποικιακὴ μεραρχία ἡ ὁποία διὰ τῆς προελάσεώς της τὴν 11/24 Μαΐου παρὰ τὸν Στρυμόνα εἶχε προκαλέσει τὴν ὑπὸ τῶν Γερμανοβουλγάρων κατάληψιν τοῦ Ροῦπελ, ἀποτελουμένη ἐκ τεσσάρων συνταγμάτων πεζικοῦ μετὰ τοῦ ἀναλόγου πυροβολικοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ μία γαλλικὴ ταξιαρχία ἱππικοῦ, διέβησαν τὸν Στρυμόνα καὶ προήλασαν πρὸς τὰς Σέρρας. Τμήματα γαλλικοῦ στρατοῦ κατέλαβον θέσεις παρὰ τὸ Δεμὶρ Ἰσσάρ.

Τὴν αὐτὴν 29ην Ἰουλίου ἀγγλικὴ μεραρχία κατέλαβε τὸ Τσάγεζι παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος καὶ ἡτοίμασε τὴν διάβασιν αὐτοῦ. Συγκρίνατε πρὸς ταῦτα τὴν πληροφορίαν ποὺ εἰς ἕνα προηγούμενον ἄρθρον του μᾶς ἔδωκεν ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι μέχρι τοῦ 1917, ὅτε ἀνεπτύχθη εἰς τὸν Στρυμόνα ὁ στρατὸς τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης (ὁ ἰδικός του), ὁ Σαράϊγ δὲν εἶχεν ἐπεκτείνει πρὸς τὰ ἐκεῖ τὰς ἐπιχειρήσεις του, ἀλλὰ περιωρίζετο εἰς ἄμυναν τοῦ περικεχαρακωμένου στρατοπέδου του τῆς Θεσσαλονίκης.

Τίς ὁ γενικὸς σκοπὸς τῆς τοιαύτης ἐπιθετικῆς προελάσεως τοῦ Σαράϊγ; Εἶναι προφανής!

Ὁ στρατηγικὸς σκοπὸς ἦτο νὰ συγκρατήσῃ ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα γερμανοβουλγαρικὰ στρατεύματα, ὅπως μὴ ἀποσπασθῶσιν εἰς τὸ ρουμανικὸν μέτωπον, ὅπου συνεκεντροῦντο ἤδη δυνάμεις βουλγαρικοῦ καὶ γερμανικοῦ στρατοῦ.

Ὁ πολιτικὸς σκοπὸς ἦτο νὰ προκαλέσῃ εἰσέλασιν τῶν Γερμανοβουλγάρων διὰ τῆς συνοριακῆς ἡμῶν γραμμῆς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ὅπως, διὰ τῆς προσδοκωμένης ἀντιστάσεως τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ ὀχυρῶν προκαλέσῃ δι' ἐμπλοκῆς τοῦ στρατοῦ της τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος καὶ ἄνευ οὐδενὸς ὅρου.

Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο ἐξ ὅσων καταθέτει ὁ κ. Ζαΐμης κατὰ τὴν δίκην Σκουλούδη, ἐνώπιον τοῦ ἀνακριτοῦ:

«Αὐξανομένης τῆς ἀνησυχίας μου ἕνεκα τῆς διὰ τῆς ἀποστρατεύσεως

ἀπογυμνώσεως τῶν συνόρων μας εἰδοποίησα τὸν στρατηγὸν Σαράϊγ διὰ τῶν πρέσβεων τῶν συμμάχων, ὅτι προετιθέμεθα νὰ ἐκκενώσωμεν μερικὰ σημεῖα τῶν συνόρων εὑρισκόμενα μεταξὺ τῶν στρατῶν τῆς Ἀντάντ καὶ τῶν κεντρικῶν, καθὼς καὶ ἀπεσπασμένα ὀχυρὰ ὡς τῆς Φαιᾶς Πέτρας κ.τ.λ. ἀποσύροντες ἐκεῖθεν τὸ βαρὺ πυροβολικόν. Τὸν εἰδοποίουν ὅπως καταλάβῃ αὐτὸς ὅλα τὰ στρατηγικὰ ταῦτα σημεῖα, διὰ νὰ μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων. Ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ μοῦ ἀπήντησεν ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὸ πυροβολικὸν τῶν θέσεων τούτων, ἠμπορούσαμε νὰ κάμωμεν ὅ,τι θέλομεν, ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατοχὴν τῶν σημείων τούτων, ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ μοῦ ἀποκαλύψῃ τὰ σχέδιά του».

Ἀλλ' ἀφοῦ ἀπεστρατεύθη ὁ ἑλληνικὸς στρατός, καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν δὲν ἔμεινε παρὰ τὸ Δ' σῶμα στρατοῦ, κατέχον μὲ 7.000 ἄνδρας μαχίμους καὶ μὴ τὰς πόλεις, ὁλόκληρον τὴν μεθόριον καὶ τὰ ὀχυρά, ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ προωθεῖ τὴν 29ην Ἰουλίου τέσσαρα πεζικὰ συντάγματα Σενεγαλέζων μετὰ πυροβολικοῦ καὶ δύο συνταγμάτων ἱππικοῦ πρὸς τὰς Σέρρας, μίαν ἀγγλικὴν μεραρχίαν εἰς τὸ Τσάγεζι καὶ τμῆμα γαλλικοῦ στρατοῦ πρὸς τὸ Δεμὶρ Ἰσσάρ, δηλαδὴ ἐντὸς καὶ ὄπισθεν τῶν ἑλληνικῶν γραμμῶν. Ὅταν δὲ μετά τινας ἡμέρας ἤρχισεν ἡ γερμανοβουλγαρικὴ εἰσβολὴ εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἅπαντα τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα μετά τινας ἀσημάντους ἀψιμαχίας πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ἀπεσύρθησαν ἐξ ὁλοκλήρου ὄπισθεν τοῦ Στρυμόνος, εἰς τὴν δυτικὴν αὐτοῦ ὄχθην, πλὴν μιᾶς ἴλης ἱππικοῦ παρὰ τὴν γέφυραν, παραμεινάσης δι' ἀναγνωρίσεις, ἀφήσασα τοὺς 7 χιλιάδας Ἕλληνας τοῦ συνταγματάρχου Χατζοπούλου, διεσπαρμένους εἰς τὰς πόλεις, τὰ σύνορα καὶ τὰ ὀχυρὰ νὰ μαλλιοτραβιῶνται μὲ τοὺς Βουλγάρους.

Εἴπομεν προηγουμένως ὅτι ὁ κ. Ζαΐμης ἐκ συμφώνου μὲ τὸν βασιλέα εἶχεν ἀρχίσει διαπραγματευόμενος μὲ τὴν Ἀντάντ τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος. Ὁ κ. Ζαΐμης ἠννόει νὰ διαπραγματευθῇ ταύτην, ὅπως ἔκαμεν ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ρουμανία. Ὁ Μπριὰν ὅμως, ὡς ἐδήλωσεν ἀργότερα, ἤθελεν ὅπως ἡ Ἑλλὰς ἐξέλθῃ ἄνευ ὅρων, ἡ δὲ συζήτησις τῶν ἀφορώντων τὴν Ἑλλάδα νὰ γίνῃ μετὰ τὸν πόλεμον. Ἐνῷ δὲ ὁ κ. Ζαΐμης ἐζήτει ἀπὸ τὰς δυνάμεις αἱ διαπραγματεύσεις αὐταὶ νὰ μένωσιν ἀπολύτως μυστικαί, ὁλόκληρος ὁ τύπος τῆς Ἀντάντ ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ περὶ αὐτῶν.

Αὐτὴ ἦτο ἡ κατάστασις κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς γερμανοβουλγαρικῆς εἰσβολῆς εἰς Μακεδονίαν.

Αὔριον θὰ συνεχίσωμεν συνοψίζοντες ταύτην εἰς ὀλίγας λέξεις καὶ ἐξάγοντες τὰ ἀναγκαῖα συμπεράσματα μεθ' ὃ θὰ συνεχίσωμεν τὰ κατὰ τὴν εἰσβολὴν ταύτην καὶ τὰ κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Καβάλας.

Ἀλλ' ἐπιμένομεν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας μας: Ξαναδιαβάστε πρὸ τῶν ἰδικῶν μου τὰ τελευταῖα ἄρθρα τοῦ κ. Βενιζέλου, διότι μόνον ἔτσι θὰ ἐννοήσετε τὸ μέγεθος τῆς ὑπ' αὐτοῦ διαστροφῆς τῆς ἀληθείας.

Ὑπεύθυνος διὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γερμανοβουλγάρων εἶναι μόνον ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος

ΤΟ 32ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 23 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΕΞΕΘΕΣΑΜΕΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΝ μέχρι τῆς 30ῆς Ἰουλίου (π. ἡμ.) 1916, ἥτις συνοψίζεται ὡς ἑξῆς:

Ἡ Ρουμανία μέλλει νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν πόλεμον τὴν κήρυξιν τοῦ ὁποίου ἐπισπεύδει ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία.

Ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ μεταφέρει στρατεύματα εἰς Δυτικὴν Μακεδονίαν, προφανῶς πρὸς ἐπίθεσιν, προωθεῖ δὲ τμήματα πρὸς Δοϊράνην καὶ ἰσχυρὰ στρατεύματα εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ὄπισθεν τῶν ἑλληνικῶν προφυλακῶν.

Ἡ Ἑλλὰς τελείως ἀποστρατευμένη μὲ ὀλιγάριθμα στρατεύματα εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἀρχίζει νὰ διαπραγματεύεται ἐν συμφωνίᾳ κυβερνήσεως καὶ βασιλέως τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ.

Τότε τὸ γερμανικὸν στρατηγεῖον ἀποφασίζει νὰ προκαταλάβῃ τὸν στρατηγὸν Σαράϊγ καὶ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ συνεπῶς νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπίθεσιν ἐφ' ὅλου τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου, νὰ εἰσελάσῃ καὶ καταλάβῃ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἀπωθοῦν τοὺς Ἀγγλογάλλους πέραν τοῦ Στρυμόνος καὶ οὕτω νὰ βραχύνῃ τὸ γερμανοβουλγαρικὸν μέτωπον, ἀντὶ τοῦ πρώην ἐκτεταμένου κατὰ μῆκος τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, εἰς μόνην τὴν γραμμὴν τοῦ Στρυμόνος μέχρι τῶν ἐκβολῶν του, οἰκονομῶν οὕτω δυνάμεις διὰ τὸ ρουμανικὸν μέτωπον. Συγχρόνως νὰ ἀποφύγῃ τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐπαναλαμβανομένων ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ Βουλγαρίας τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐγγυήσεων ἐὰν ἐτήρει οὐδετερότητα. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως λαμβάνον ὅλα τὰ στρατιωτικὰ μέτρα ὅπως ἀσφαλισθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν αὕτη ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος. Ἐὰν δὲ ἡ Ἑλλὰς ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος ὅπως καθίστων πιθανὸν τοῦτο ὅλαι αἱ εἰδήσεις, νὰ στερήσῃ καὶ αὐτὴν καὶ τὴν Ἀντάντ τῆς δυνατότητος τῆς συγκεντρώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ καὶ ὅλων τῶν στρατιωτικῶν μέσων τοῦ τμήματος τούτου τῆς Μακεδονίας.

Ὅταν ἀργότερα τὸ Δ' σῶμα στρατοῦ δηλ. οἱ 7 χιλιάδες ἄνδρες του μετεφέρθησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν εἰς Γκαῖρλιτς τῆς Σαξωνίας καὶ ὁ συνταγματάρχης Χατζόπουλος μετέβη πρὸς κανονισμὸν τῶν ἀφορώντων τὸ σῶμα εἰς τὸ μ. γερμανικὸν στρατηγεῖον εἰς Πλέσσεν ὁ ἴδιος ὁ στρατάρχης Χίντεμπουργκ τοῦ εἶπεν ἐνώπιον Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν οἵτινες πιστοποιοῦσι τοῦτο: (στρατηγὸς Κορτζιᾶς).

«Ἐγὼ διέταξα τὴν κατάληψιν τῆς Καβάλας. Δὲν ἠδυνάμην νὰ ἀφήσω εἰς τὰ νῶτα μου, ἐνῷ ἠγωνιζόμην εἰς τὸν Στρυμόνα, ἕνα στράτευμα, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο ἀπὸ μιᾶς στιγμῆς εἰς τὴν ἄλλην νὰ μὲ προσβάλῃ, ὅταν ἡ

Έλλὰς πιεζομένη ὑπὸ τῆς Ἀντὰντ θὰ ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος ἐναντίον μας».

Συμπέρασμα 1ον.

1ον) Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς μὲ τὴν ἄνοδον τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη δὲν μετέβαλλε πολιτικὴν καὶ ἀπεφάσιζε νὰ συνεχίσῃ τὴν τακτικὴν τῆς οὐδετερότητος ἐσέβοντο δὲ αὐτὴν οἱ σύμμαχοι καὶ δὲν ἐπεξέτεινεν ὁ Σαράϊγ τὰς ἐπιχειρήσεις του πέραν τοῦ Στρυμόνος, τὰς στρατιωτικῶς ἀσκόπους καὶ ματαίας, πολιτικῶς ὅμως σκοπούσας ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου τὴν ἐξώθησιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον, δὲν θὰ ἐγίνετο οὐδεμία γερμανοβουλγαρικὴ εἰσβολὴ εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, οὔτε θὰ ἐθίγετο ἡ Καβάλα.

2ον) Ἐὰν οἱ σύμμαχοι καὶ ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἐπέβαλλον διὰ τῆς νότας των τῆς 8/21 Ἰουνίου 1916 τὴν ταχίστην καὶ ὁλοκληρωτικὴν διάλυσιν τῆς ἐγκληματικῆς κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον ἐπιστρατεύσεως καὶ ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη, ὅπως ἦτο διατεθειμένη, ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῆς Ἀντὰντ θὰ εὑρίσκοντο ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ ἐπιστρατευμένα τὸ 4ον καὶ τὸ 5ον ἑλληνικὰ σώματα στρατοῦ, μαζὶ μὲ τὰ ἐκεῖ τμήματα τοῦ Σαράϊγ. Καὶ συνεπῶς βουλγαρικὴ εἰσβολὴ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν θὰ ἀπετολμᾶτο, οὔτε θὰ κατελαμβάνετο ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία, οὔτε ἡ Καβάλα.

Συμπέρασμα 2ον.

Ἐὰν ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἔφερε διὰ σκευωρίας τὰ ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα εἰς Θεσσαλονίκην πρᾶγμα τὸν ὁποῖον τόσον συνῃσθάνετο ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποκρύψῃ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ὥστε κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς νότας τῆς 3/16 Ἰουνίου ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν πρέσβεων τῆς Ἀντὰντ τῇ συμπράξει του ἐξελιπάρει δι' ἱκεσιῶν τὸν σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ νὰ μὴ ἐπιμένῃ νὰ περιλάβῃ εἰς τὴν νόταν τὴν φράσιν ὅτι τὰ ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην τῇ προσκλήσει αὐτοῦ τούτου τοῦ κ. Βενιζέλου, ἐὰν λέγομεν δὲν ἔφερε τὰ ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα εἰς Θεσσαλονίκην, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἔμενεν ἥσυχος καὶ ἀνενόχλητος μέχρι τέλους τοῦ πολέμου. Ἐκτὸς ἐὰν αὐτὴ ἡ ἰδία τῇ ἐλευθέρᾳ αὐτῆς κρίσει καὶ βουλήσει εὕρισκε στιγμὴν πρόσφορον νὰ συμμετάσχῃ τοῦ πολέμου πρὸς τὸ συμφέρον της, ὁπότε θὰ τὸ ἔπραττε ἡνωμένη καὶ ἀδιαίρετος μὲ τὸν βασιλέα της ἐπὶ κεφαλῆς καὶ μὲ ὅλας της τὰς δυνάμεις.

Ἀλλὰ ἂς ἀφήσωμεν τὸ ἐάν, μήπως πέσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ πάθημα τοῦ κ. Βενιζέλου.

Οὕτω τὴν 4/17 Αὐγούστου 1916 ἤρχισεν ἡ εἰσέλασις τῶν Γερμανοβουλγάρων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Συγχρόνως οἱ ἐν Ἀθήναις πρέσβεις τῆς Γερμανίας καὶ Βουλγαρίας ἐπέδιδον εἰς τὸν κ. Ζαΐμην διακοίνωσιν ἐκ μέρους τῶν κυβερνήσεών των, διὰ τῆς ὁποίας ἐξήγουν τὸ μέτρον τοῦτο ἐκ τῶν στρατιωτικῶν των ἀναγκῶν καὶ ἐπανελάμβανον πρὸς τὴν Ἑλλάδα τὰς ἐγγυήσεις τὰς ὁποίας εἶχον δώσει κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Ροῦπελ.

Τί νὰ κάμῃ τότε ὁ κ. Ζαΐμης;

Ἐδῶ ἔρχεται τώρα ἕνα ἐπεισόδιον ἰδικόν μου.

Ὀλίγον πρὸ τοῦ τέλους Ἰουλίου 1916, ὁ διοικητὴς τοῦ 4ου σώματος στρατοῦ συνταγματάρχης Χατζόπουλος εὑρισκόμενος μὲ τὰς ἀσθενεστέρας δυνάμεις του, 7 χιλ. ἀνδρῶν μαχίμων καὶ μή, ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας μὲ τοὺς Γερμανοβουλγάρους ἐνώπιόν του καὶ μὲ στρατεύματα τοῦ Σαράϊγ εἰς τὰ νῶτα του, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ. Ἐγὼ εὑρισκόμην ἀκόμη εἰς τὸ ἐπιτελεῖον παραδίδων τὴν ὑπηρεσίαν μου, προκειμένου νὰ ἀποχωρήσω, ὡς προεῖπον. Καίτοι μὴ ἀναμιγνυόμενος πλέον εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων, παρεκλήθην, ἐν τούτοις ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν κ. Καλλάρην, νὰ συντάξω τὰς ὁδηγίας ταύτας, εἶναι δὲ καὶ τὸ τελευταῖον ἔγγραφον, καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι, τὸ ὁποῖον συνέταξα. Νομίζων, κατὰ τὰς πληροφορίας ποὺ ἐλάμβανα ἐξωδίκως, διότι οὐδεμίαν εἶχον πλέον ἐπίσημον ἐπικοινωνίαν οὔτε μὲ τὴν κυβέρνησιν, οὔτε μὲ τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν, ὅτι εἶχεν ἀποφασισθῆ πλέον, ὅπως ἡ Ἑλλὰς ὁριστικῶς ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος, ἀσχέτως μὲ τὸ ἂν εἶχεν ἢ ὄχι δυνάμεις ὅπως ἀντιταχθῇ ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ, συνέταξα τὸ σχέδιον τῶν τηλεγραφικῶν ὁδηγιῶν ὡς ἑξῆς:

«4ον σῶμα στρατοῦ καὶ φρούριον Καβάλας.

Οὐδὲν ὀχυρὸν συνόρων θέλετε παραδώσει εἰς οὐδένα, οὔτε θέλετε ἐκκενώσει ἄνευ εἰδικῆς ἡμῶν διαταγῆς, τὴν ὁποίαν θέλετε προκαλέσει μόνον ὅταν παρουσιασθῇ τὸ ζήτημα. Στόπ. ΕΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙ ΒΙΑΣ, ΓΕΡΜΑΝΟΒΟΥΛΓΑΡΩΝ, ΘΑ ΑΝΤΙΤΑΞΕΤΕ ΒΙΑΝ. Στόπ. Ἐπὶ 2530 ἀναφορᾶς 4ου σώματος στρατοῦ καὶ 948 φρουρίου. Στόπ. Ἀναφέρατε λῆψιν παρούσης.

Ἀθῆναι τῇ 25ῃ Ἰουλίου 1916».

Ἀλλ' ὅταν παρουσίασα τὸ σχέδιον τοῦτο διαταγῆς εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν, οὗτος συνεννοήθη μετὰ τοῦ κ. Ζαΐμη, καὶ διέγραψαν ἐν τῷ σχεδίῳ διαταγῆς τὴν φράσιν τὴν ὁποίαν ἐσημείωσα μὲ κεφαλαῖα. Τὸ σχέδιον τῆς διαταγῆς ταύτης φέρον διαγεγραμμένην τὴν φράσιν ταύτην θὰ εὑρίσκεται βεβαίως εἰσέτι εἰς τὸ ἐμπιστευτικὸν ἀρχεῖον τοῦ γεν. ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ. Ἔχω ὅμως πανομοιότυπον ἀντίγραφον αὐτοῦ εἰς χεῖρας μου. Ἐστάλη λοιπὸν ἡ διαταγὴ ραδιοτηλεγραφικῶς ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

«4ον σῶμα στρατοῦ καὶ φρούριον Καβάλας.

Οὐδὲν ὀχυρὸν συνόρων θέλετε παραδώσει εἰς οὐδένα, οὔτε θέλετε ἐκκενώσει ἄνευ εἰδικῆς ἡμῶν διαταγῆς, τὴν ὁποίαν θέλετε προκαλέσει μόνον ὅταν παρουσιασθῇ τὸ ζήτημα. Στόπ. Ἐπὶ 2530 ἀναφορᾶς 4ου σώματος στρατοῦ καὶ 948 φρουρίου. Στόπ. Ἀναφέρατε λῆψιν παρούσης. Ἀθῆναι 25 Ἰουλίου 1916 (ὑπογρ.) Καλλάρης».

Συνεπῶς, θὰ ἐξεκενοῦτο ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία.

Κατόπιν τούτου ἡ κυβέρνησις διὰ δύο διαταγῶν τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν τῆς 2ας καὶ τῆς 5ης Αὐγούστου 1916, διέταξε τὴν ἐκκένωσιν τοῦ βαρέος ὑλικοῦ τῶν ὀχυρῶν τῶν συνόρων καὶ τὴν μεταφοράν του εἰς Καβάλαν, ἤτοι πυροβόλων, πολυβόλων καὶ πυρομαχικῶν, ὡς ἐπίσης, ἐφ' ὅσον προελαύνουσι ξενικὰ στρατεύματα, τὴν ἀπόσυρσιν τῶν φρουρῶν των πεζι-

κοῦ, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν τμημάτων τοῦ 4ου σώματος, κατ' ἀρχὰς εἰς Σέρρας, Δράμαν, Καβάλαν καὶ ἐν περιπτώσει συνεχίσεως τῆς προελάσεως, τὴν ἀπόσυρσιν Δράμας καὶ Σερρῶν καὶ τὴν συγκέντρωσιν ὁλοκλήρου τοῦ σώματος εἰς Καβάλαν καὶ Ἐλευθεράς.

Διατί;

«Μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς εἰσβολῆς», λέγει ὁ κ. Ζαΐμης εἰς τὴν κατάθεσίν του ἐνώπιον τοῦ ἀνακριτοῦ κατὰ τὴν δίκην Σκουλούδη, ἀπεφασίσαμεν, δεδομένου ὅτι μόνον ἀσθενῆ ἀποσπάσματα εἴχομεν καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν –δὲν ὑπερέβαινον τοὺς ἓξ χιλιάδας ἄνδρας– ἐν διαλύσει ἕνεκα τῆς ἀποστρατεύσεως, ν' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν διάσωσιν τῶν ἀνδρῶν καὶ τοῦ ὑλικοῦ. Ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν διέταξεν ὅπως ὅλα ταῦτα συγκεντρωθῶσιν εἰς ὡρισμένα σημεῖα ἀποφεύγοντα πᾶσαν σύγκρουσιν μὲ τὰς ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρας δυνάμεις τοῦ εἰσβολέως, ἥτις θὰ ἀπέληγεν εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν μικρῶν ἀποσπασμάτων μας, καὶ τὴν ἀπώλειαν ὁλοκλήρου τοῦ ὑλικοῦ μας. Ἀλλὰ ἀνεξαρτήτως τούτου, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Ζαΐμης, ἡ κυβέρνησις τότε, ἐθεώρει ὅτι ἡ κατάστασις ἐπέβαλε τὴν ἀναθεώρησιν τῆς ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς πρὸς τὸν σκοπὸν συμπράξεως μετὰ τῆς Ἀντάντ. Ἤμουν πάντοτε τῆς γνώμης ὅτι θὰ ἦτο σφάλμα νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος ἕνεκα ἐπεισοδιακοῦ περιστατικοῦ χωρὶς πρότερον νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν οἰκονομικὴν τοὐλάχιστον συνδρομὴν καὶ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τοῦ στρατοῦ μας εἰς ὑλικὸν πολέμου καὶ χωρὶς νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ ἐγινόμεθα δεκτοὶ ὡς σύμμαχοι».

Καὶ ἐρωτᾶ ὁ ἀνακριτής:

Ἐρώτησις: Φρονεῖτε ὅτι ἐὰν ἡ κυβέρνησις ἤθελε δηλώσει κατηγορηματικῶς εἰς τοὺς Βουλγάρους ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐπέτρεπε τὴν εἴσοδον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, ὅτι εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ τοῖς ἀντισταθῶμεν διὰ τῶν ὅπλων, παρ' ὅλην τὴν ἀδυναμίαν τῶν τμημάτων μας, φρονεῖτε ὅτι οἱ Βούλγαροι θὰ εἰσήλαυνον, προκαλοῦντες οὕτω αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὴν ῥῆξιν;

Ἀπάντησις Ζαΐμη: Ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι οἱ Βούλγαροι θὰ εἰσήλαυνον ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν ῥῆξιν ἥτις θὰ ἐπηκολούθει μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐρώτησις: Νομίζετε ἴσως ὅτι οἱ Βούλγαροι εἶχον τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ ἐπιτελείου ἢ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ὅτι δὲν θὰ προσεβάλλοντο ἂν εἰσήλαυνον εἰς τὸ ἔδαφος μας;

Ἀπάντησις: Οὐδέποτε ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν νοῦν μου τοιαύτη ὑποψία.

Τοὐναντίον μάλιστα. Ἐγὼ συνέταξα τὴν ἀρχικὴν διαταγὴν ὅπως ἀντισταθῶμεν ἐνόπλως, νομίζων ὅτι τοιαύτη ἦτο ἡ πρόθεσις τῆς κυβερνήσεως. Ἀλλ' ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἐὰν ἐπραγματοποιεῖτο τοιαύτη ἀντίστασις, θὰ ἐξήρχετο μὲν ἡ Ἑλλὰς ἀμέσως τῆς οὐδετερότητος, ἀλλὰ πάλιν θὰ ἀπέσυρε τὰ στρατεύματά της –τοὺς 7 χιλιάδας ἄνδρας!– ἐξ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἐὰν τὸ ἐπρόφθανε ἐννοεῖται καὶ θὰ ἐξεκένου ταύτην ἐντελῶς καὶ τὴν Καβάλαν ἀκόμη, ὡς θὰ ἀποδείξωμεν, ὅταν ὁμιλήσωμεν εἰδικῶς περὶ τῆς πόλεως ταύτης, ἀφοῦ καὶ αἱ πολὺ ἰσχυρότεραι τῆς μικρᾶς ἑλληνικῆς δυνάμεως ἀγγλογαλλικαὶ δυνάμεις αἱ προελαύνουσαι εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ὑπεχώρησαν πρὸ τῶν ὑπερτέρων βουλγαρικῶν δυνάμεων ὄπισθεν τοῦ Στρυμόνος, ὡς προείπομεν, ὥστε διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο τὸ αὐτό. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ δεινὰ καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ ἰδίως τοῦ πληθυσμοῦ θὰ ἦσαν ἀφαντάστως μεγαλύτερα, ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἐμπόλεμος. Εἶχε λοιπὸν δίκαιον ὁ κ. Ζαΐμης.

Καὶ τώρα σᾶς παρακαλῶ καὶ πάλιν ἀναγνῶσται μου: Ξαναδιαβάστε τὰ τελευταῖα ἄρθρα τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ ἐντυπώσατε εἰς τὸν νοῦν σας τὰ ὅσα γράφει περὶ τῶν ταλαιπωριῶν τῶν μικρῶν μας στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ τῶν δεινῶν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ τότε καὶ ἰδίως ἀργότερα. Παραδεχθῆτε ὅλα τὰ ὑπ' αὐτοῦ δι εκτραγωδούμενα δεινὰ ὡς ἀκριβέστατα. Παραδεχθῆτε τα, ἂν θέλετε, καὶ κατώτερα τῶν πραγματικῶν. Καὶ ἀπαντήσατε εἰς τὸ ἐρώτημά μου. Ποῖος εἶναι ὁ ὑπαίτιος αὐτῶν; Δὲν εἶναι ἐκεῖνος ὅστις ἔφερε διὰ σκευωρίας τοὺς Ἀγγλογάλλους εἰς Μακεδονίαν; Δὲν εἶναι ἐκεῖνος ὅστις διὰ τῆς νότας του τῆς 8/21 Ἰουνίου, διότι ἰδική του εἶναι ἡ συμμαχικὴ νότα, ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν διάλυσιν τῆς ἐγκληματικῆς κατ' αὐτὸν ἐπιστρατεύσεως, καὶ ἐστέρησε τὴν πατρίδα του παντὸς μέσου ἀμύνης τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας; Διατί ἐνήργησεν οὕτως ὁ κ. Βενιζέλος; θὰ μὲ ἐρωτήσετε. Τί ἀπεσκόπει; Περὶ τούτου θὰ ἀσχοληθῶμεν εἰς εἰδικὸν ἄρθρον, διότι πρέπει διὰ τὸν ἄνδρα τοῦτον, τὸν αἴτιον τόσων δεινῶν, νὰ ἀποκαλυφθῇ πλήρως ἡ ἀλήθεια.

Ἡ εἴδησις γερμανοβουλγαρικῆς εἰσβολῆς εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἀνεστάτωσε τοὺς συμμάχους. Ὁ Ἰσβόλσκι τὴν 13/26 Αὐγούστου ἐτηλεγράφει ἐκ Παρισίων εἰς Πετρούπολιν (Ρωσικὴ Διπλωματικὴ Βίβλος, ἔκδοσις 1922):

«Ἀπεφασίσθη (ἐν ὑπουργικῷ συμβουλίῳ ἐν Παρισίοις) νὰ εἰδοποιηθῇ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὅτι ἐὰν δὲν ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προλάβῃ τὴν εἰσβολὴν ταύτην, αἱ δυνάμεις θὰ ἔστελλον τοὺς στόλους των εἰς Πειραιᾶ καὶ θὰ κατελάμβανον τὰς Ἀθήνας».

Πῶς θὰ τὴν προλάβῃ ὁ δυστυχὴς βασιλεύς; Μὲ τοὺς 7 χιλιάδας ἄνδρας τοὺς ὁποίους τοῦ ἀφῆκαν ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ ὁ κ. Βενιζέλος καὶ οἱ σύμμαχοι; Καθ' ἣν στιγμὴν μία γαλλικὴ μεραρχία ἐκ 4 συνταγμάτων, μία γαλλικὴ ταξιαρχία ἱππικοῦ καὶ μία ἀγγλικὴ μεραρχία, ἅπασαι μὲ ἐμπόλεμον δύναμιν, ἀπεσύροντο ἐντεῦθεν τοῦ Στρυμόνος;

Εἶναι νὰ κάμῃ κανεὶς τὸν σταυρόν του!

Ἐφοβοῦντο ἆρά γε μήπως λακκίσῃ ἡ Ρουμανία τὴν τελευταίαν στιγμήν;

Ἀσφαλῶς ὅμως θὰ ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τὰς ἐν Ἀθήναις σκευωρίας τοῦ κ. Βενιζέλου μετὰ τοῦ Ροκφέϊγ ἐναντίον τοῦ βασιλέως, περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσωμεν ἀργότερον. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ γίνῃ ὅπως–ὅπως ἡ Ἑλλὰς ἐμπόλεμος ἄνευ ὅρων, θέτουσα ἑαυτὴν εἰς τὴν τελείαν διάκρισιν τῶν συμμάχων καὶ τοῦ τόσον βολικοῦ κ. Βενιζέλου, ὅστις εἰς μίαν στιγμὴν συμμαχικῆς ἀνάγκης δὲν ἐδίσταζε νὰ προσφέρῃ τὴν Καβάλαν καὶ τὴν ἐνδοχώραν της εἰς τὴν

Βουλγαρίαν.

Καὶ διὰ τοῦτο ἐστάλη ἐπειγόντως στόλος κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὅστις ἔφθανε τὴν 19ην Αὐγούστου παρὰ τὴν Σαλαμῖνα. Ὁ δὲ στρατηγὸς Σαράϊγ ἔστρεψε τὴν προσοχήν του πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ παρ' ὅλην τὴν πίεσιν ποὺ ὑφίστατο ὁ στρατός του ἐκ τῆς γερμανοβουλγαρικῆς εἰσβολῆς ἀφήρεσε μίαν ταξιαρχίαν ἐκ τοῦ μετώπου διὰ νὰ τὴν στείλῃ εἰς Ἀθήνας. «Ἄνευ διαταγῆς συνεκέντρωσα μίαν ταξιαρχίαν καὶ τὴν ἐπεβίβασα... Ἡ ταξιαρχία ἔμεινεν ἐπὶ τῶν πλοίων μέχρι τῆς 4ης Σεπτεμβρίου (22 Αὐγούστου παλ. ἡμερ.), ὁπότε τὴν ξαναεπιβίβασα» (Σαράϊγ, «Ἡ ἀρχιστρατηγία μου ἐν Ἀνατολῇ»).

Διότι οἱ Ἄγγλοι δὲν ἐπέτρεψαν τὴν κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν.

Παρ' ὅλα ταῦτα συνεχίζοντο αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ κ. Ζαΐμη πρὸς ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος. Τὴν 18/31 Αὐγούστου ὁ κ. Δεμίδωφ κατόπιν συνομιλίας του μὲ τὸν βασιλέα τηλεγραφεῖ εἰς Πετρούπολιν ὅτι ἂν οἱ σύμμαχοι παρεῖχον εἰς τὴν Ἑλλάδα χρήματα καὶ πολεμικὸν ὑλικόν, τότε, ὑπὸ ὅρους καθορισθησομένους, ἡ εἴσοδός της εἰς τὸν πόλεμον εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντὰντ ἦτο ἐξησφαλισμένη. Καὶ ὁ Δεμίδωφ προσέθετε: «Οὐδεμίαν ἔχω ἀμφιβολίαν διὰ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ βασιλέως». (Ρωσικὴ Διπλωματικὴ Βίβλος, ἔκδοσις 1922).

Ἀλλ' ὁ κ. Ζαΐμης δὲν ἦτο τόσον βολικὸς ὅπως θὰ ἦτο ὁ κ. Βενιζέλος. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ σύμμαχοι ἀνέμενον τὰς ἐκλογάς. Ὁ γαλλικὸς τύπος ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου ἐπροπαγάνδιζε ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ κ. Βενιζέλου. Ὁ κ. Ζαΐμης ὥρισε διὰ τὴν 26ην Αὐγούστου τὴν προκήρυξιν τῶν ἐκλογῶν, ὅτε ὁ κ. Βενιζέλος ... ἐματαίωσε ταύτας ἀξιώσας νὰ ὁρίσῃ αὐτὸς τὸ πρόγραμμα τῶν ἀντιπάλων του κομμάτων.

«Ἀναγγελθεισῶν τῶν ἐκλογῶν ὁ κ. Βενιζέλος προέτεινεν ὅπως κανὲν πολιτικὸν κόμμα ἐγγράψῃ τὴν οὐδετερότητα εἰς τὸ πρόγραμμά του. Ἀνεκοίνωσα τὴν πρότασίν του εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἥτις τὴν ἀπέρριψε. Τότε ἀκριβῶς, ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας κ. Γκιγιεμὲν μοῦ ἀπήτησε τὴν ἀναβολὴν τῶν ἐκλογῶν ἐπ' ἀόριστον». Καταθέτει ὁ κ. Ζαΐμης πρὸ τοῦ ἀνακριτοῦ κατὰ τὴν δίκην Σκουλούδη.

Ὥστε ἐφοβεῖτο τὰς ἐκλογὰς ὁ κ. Βενιζέλος; Καὶ ἡ νότα του τῆς 8/21 Ἰουνίου διὰ τῆς ὁποίας τὰς ἐπέβαλε; Καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ βασιλέως παραβίασις τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος; Καὶ αἱ ἐλευθερίαι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ; Καὶ ἡ βεβαίωσίς του πρὸς τοὺς συμμάχους ὅτι τὸν ἠκολούθουν τὰ 80% τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ; Πᾶνε ὅλα περίπατο;

Τότε ὁ κ. Ζαΐμης, ἐπισυμβάσης καὶ τῆς πλαστῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας, ἠννόησεν ὅτι τοῦ ὑπεδεικνύετο ὑπὸ τῶν συμμάχων νὰ ἀπέλθῃ. Καὶ παρητήθη.

Καὶ τώρα ἂς ἔλθωμεν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Καβάλας καὶ τὰ δραματικὰ ἐκτυλιχθέντα ἐκεῖ γεγονότα. Ἀλλὰ πρὸ τούτου θὰ παρακαλέσωμεν καὶ πάλιν τοὺς ἀναγνώστας μας νὰ διαβάσωσι τὰ σχετικὰ ἄρθρα τοῦ κ. Βενιζέλου. Διότι μόνον ἔτσι θὰ ἀντιληφθῶσι τὴν διαστροφὴν τῆς ἀληθείας μὲ τὴν ὁποίαν οὗτος προσπαθεῖ ἀκόμη καὶ τώρα, μετὰ 18 ἔτη, ὅταν τὰ πάντα ἔχουν πρὸ καιροῦ ἀποκαλυφθῆ διὰ ξένων συγγραμμάτων πρὸ τῆς ξένης δημοσίας γνώμης, νὰ παραπλανήσῃ καὶ πάλιν τοὺς Ἕλληνας.

Ποιά εἶναι ἡ ἀλήθεια διὰ τὸ «Φρούριον» τῆς Καβάλας

ΤΟ 33ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 24 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΘΑ ΠΑΡΑΣΤΗΣΩ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ κατ' Αὔγουστον τοῦ 1916 δίδων τὸν λόγον εἰς τὸν μακαρίτην συνταγματάρχην Χατζόπουλον, διοικητὴν τοῦ 4ου σώματος στρατοῦ, ὅστις θὰ σᾶς ἀφηγηθῇ ταῦτα, ὄχι διὰ τῶν ἐκ τῶν ὑστέρων γραφεισῶν ἀναμνήσεων, ἀλλὰ διὰ τῶν καθ' ἡμέραν καὶ ὥραν τότε στελλομένων τηλεγραφημάτων του πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν, τηλεγραφημάτων κατατεθειμένων ἁπάντων εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ὑπουργείου τούτου. Ἡ διήγησις θὰ καταστῇ οὕτω ζωντανὴ ἀντικατοπτρίζουσα τὴν ζωηρὰν καὶ εἰλικρινῆ ἀντίληψιν ἑκάστης στιγμῆς τῆς πραγματικότητος.

Ἀλλὰ πρῶτον τί ἦτο τὸ «φρούριον» Καβάλας;

Ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 19ης Νοεμβρίου, περιγράφει αὐτὸ ὡς ἑξῆς:

«Ἐπὶ μήκους δέκα χιλιομέτρων καὶ εἰς τὰ περιβάλλοντα τὴν πόλιν ὑψώματα ἠγείροντο 14 ὀχυρὰ μὲ 90 ἐν συνόλῳ τηλεβόλα καὶ τὰς συναφεῖς ἐγκαταστάσεις».

Πραγματικῶς ὅμως περὶ τὴν Καβαλαν εἶχον σχεδιασθῆ 5 μόνον ὀχυρά, συνδεόμενα διὰ μικρῶν ἔργων πεζικοῦ, ὀρυγμάτων μάχης κτλ. καὶ τίποτε ἄλλο. Ἄλλως τε ἐὰν διαιρεθοῦν τὰ 10 χιλιόμετρα τοῦ κ. Βενιζέλου διὰ τῶν 14 ὀχυρῶν τοῦ αὐτοῦ εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν ὀχυρῶν τοῦ κ. Βενιζέλου ἀπόστασις 750 μέτρων περίπου, ἥτις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χωρίζῃ ὀχυρὰ ἰσχυρὰ ὡπλισμένα διὰ πυροβολικοῦ, παρὰ μικρὰ ἔργα πεζικοῦ.

Ταῦτα διὰ νὰ μὴ γεννηθῇ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας ἡ ἐντύπωσις ποὺ θέλει νὰ γεννήσῃ ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι πρόκειται περὶ 14 ὀχυρῶν μετὰ 90 πυροβόλων!

Ὁ κ. Βενιζέλος λέγει εἰς τὸ αὐτὸ ἄρθρον του ὅτι:

«Εὐθὺς μετὰ τὸ τέλος τῶν βαλκανικῶν πολέμων ἡ κυβέρνησίς μου εἶχε μεριμνήσει περὶ τῆς ταχίστης ὀχυρώσεως τῆς δευτέρας μακεδονικῆς πόλεως».

Οὔτε αὐτὸ εἶναι ἀληθές. Τὸ ἐπιτελεῖον εἶχε πράγματι μεριμνήσει, ἀλλὰ ἡ κυβέρνησις τοῦ κ. Βενιζέλου δὲν τοῦ ἔδωσε τὰ ἀναγκαιοῦντα χρηματικὰ ποσά. Διὰ τοῦτο, ὡς ἐξέθεσα καὶ εἰς προηγούμενον ἄρθρον μου, τὸ ἐπιτελεῖον περιωρίσθη εἰς τὴν κατασκευὴν ἁπλῶν χωματίνων ἔργων μὲ ἁπλᾶ ἐλαφρὰ σκέπαστρα καὶ μὲ τὸ πυροβολικὸν ἀκάλυπτον. Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον τὰ μέσα ὅπως κατασκευασθοῦν ὅλα συγχρόνως, ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ ἀπὸ τὰ

ὀχυρὰ τῶν συνόρων τῆς Ἀν. Μακεδονίας καὶ μερικῶν ἐκ τούτων κατ' Αὔγουστον τοῦ 1916 ἡ κατασκευὴ δὲν εἶχεν ἐντελῶς ἀποπερατωθῆ. Τῶν πέντε ὀχυρῶν τῶν καλυπτόντων τὴν Καβάλαν καὶ τῶν συνδεόντων αὐτὰ μικρῶν ἔργων πεζικοῦ ἡ κατασκευὴ μόλις εἶχεν ἀρχίσει, καί τινων ἐξ αὐτῶν εἶχε γίνει μόνον ἡ χάραξις ὅταν ἐπῆλθον τὰ γεγονότα τὸν Αὔγουστον 1916.

Τὰ δὲ 90 ἢ καὶ πλέον πυροβόλα, εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν πυροβόλων μὲ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ὁπλισθῶσι τὰ ὀχυρὰ τῆς Καβάλας καὶ τῶν συνόρων, ἐὰν τὰ εἴχομεν. Ἀλλὰ ἐπειδὴ τὰ πυροβόλα αὐτὰ δὲν τὰ εἴχομεν, ἐτοποθετήσαμεν εἰς τὰ ὀχυρὰ τῶν συνόρων ὅ,τι εἴχομεν διαθέσιμον ἀπὸ λάφυρα τῶν πολέμων 1912 καὶ 1913 καὶ τὸ μικρὸν ὑπόλοιπον ἐπρόκειτο νὰ διατεθῇ εἰς Καβάλαν, ἀφοῦ πρῶτον ἐπεσκευάζετο καὶ συνεπληροῦτο μὲ κιλλίβαντας κτλ. κτλ. Τὸ μόνον πυροβολικὸν ἄξιον λόγου εἰς Καβάλαν ἦτο δύο παλαιὰ πυροβόλα τοῦ ναυτικοῦ.

Ἡ φρουρὰ τῶν ἔργων τούτων τῆς Καβάλας ἔδει νὰ εἶναι 2000 πυροβοληταί, ἦσαν δὲ μόνον 140 παρόντες, διότι δὲν ὑπῆρχε τὸ πυροβολικόν.

Ὥστε ἡ λέξις «φρούριον» διὰ τὴν Καβάλαν ἦτο οὐσιαστικῶς «ἐλπὶς τοῦ μέλλοντος» καὶ ὄχι «πραγματικότης».

Ἐμακρηγορήσαμεν εἰς ταῦτα ὄχι μόνον διὰ νὰ δώσωμεν μίαν ἰδέαν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας τί πράγματι ἦτο τὸ «φρούριον» τῆς Καβάλας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τοὺς καταδείξωμεν εἰς ἕνα παράδειγμα τὰς ταχυδακτυλουργικὰς μεθόδους τοῦ κ. Βενιζέλου, ἵνα τὸν «μείζονα λόγον ἥσσονα ποιῇ καὶ τὸν ἥσσονα μείζονα».

Ἤδη, διὰ νὰ καταστήσω εὐχερῆ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου τὴν κατανόησιν τῶν τηλεγραφημάτων τοῦ μακαρίτου Χατζοπούλου, χαράσσω πρῶτον τὰς κυρίας γραμμὰς ἑνὸς συνοπτικοῦ σκελετοῦ, περιλαμβάνοντος τὸ ὅλον δρᾶμα.

Ἀπὸ τῆς 4ης μέχρι τῆς 19ης Αὐγούστου οἱ Γερμανοβούλγαροι εἰσελάσαντες εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἐπροχώρησαν εἰς τὸν Στρυμόνα. Εἰς τὰς Σέρρας καὶ Δράμαν δὲν εἰσῆλθον, παρακάμψαντες αὐτάς. Ἐντὸς τῶν Σερρῶν ἔμεινεν ἡ 6η ἑλληνικὴ μεραρχία, ἐντὸς τῆς Δράμας ἡ 5η. Πρὸς τὴν Καβάλαν ἔμεινεν ἡ 7η ἑλληνικὴ μεραρχία καὶ τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ 4ου σώματος Στρατοῦ.

Τὴν 10ην Αὐγούστου ἀγγλικὸς στόλος πρὸ τῆς Καβάλας κηρύττει στενὸν ἀποκλεισμὸν τῆς πόλεως ἀπὸ θαλάσσης.

Ἀπὸ τῆς 12ης Αὐγούστου καὶ πέραν ἡ τηλεγραφικὴ ἐπικοινωνία Ἀθηνῶν πρὸς Καβάλαν καθίσταται δυσχερεστάτη ἐξ αἰτίας τῶν συμμάχων. Αὕτη ἐνηργεῖτο ἕως τότε διὰ Θεσσαλονίκης, (ὁ ἀσύρματος Ἀθηνῶν ἕνεκα τῆς ἀσθενείας του, δὲν μετέδιδε τηλεγραφήματα πέραν τῆς Θεσσαλονίκης). Ἔκτοτε τηλεγραφήματα ἐξ Ἀθηνῶν ἦσαν λίαν ἀμφίβολον ἐὰν θὰ ἔφθανον εἰς Καβάλαν.

Ἡ Καβάλα ἀπὸ τῆς 12ης Αὐγούστου ἐξηκολούθει τηλεγραφοῦσα πρὸς τὰς Ἀθήνας χάρις εἰς τὸν ἰσχυρόν της ἀσύρματον, μέχρι καταλήψεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων.

Τὴν 14ην Αὐγούστου ἡ Ρουμανία κηρύσσει τὸν πόλεμον κατὰ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Τουρκίας.

Τὴν 15ην Αὐγούστου, ὁ κ. Βενιζέλος ἀπαγγέλλει ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς οἰκίας πρὸς τοὺς πρὸ αὐτῆς συναθροισθέντας ἐν συλλαλητηρίῳ ὀπαδούς του λόγον, διὰ τοῦ ὁποίου κηρύσσει ἀνοικτὰ πλέον τὸν πόλεμον πρὸς τὸν βασιλέα.

Αἱ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη τῇ συγκαταθέσει τοῦ βασιλέως διεξαγόμεναι διαπραγματεύσεις πρὸς συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ, ἔχουν προχωρήσει μέχρι τῆς 17ης Αὐγούστου εἰς σημεῖον ὥστε ὁ κ. Δεμίδωφ νὰ τηλεγραφῇ τὴν ἑπομένην εἰς Πετρούπολιν ὅτι ἂν οἱ σύμμαχοι παρεῖχον εἰς τὴν Ἑλλάδα χρήματα καὶ ὑλικὸν πολέμου, ἡ εἴσοδος αὐτῆς εἰς τὸν πόλεμον εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ ἦτο ἐξησφαλισμένη, καὶ ὁ κ. Δεμίδωφ προσέθεσε: «Δὲν ἔχω οὐδεμίαν ἀφορμὴν νὰ ἀμφιβάλλω διὰ τὴν ἀπόλυτον εἰλικρίνειαν τοῦ βασιλέως».

Τὴν 17ην Αὐγούστου συγκεντροῦται εἰς Μῆλον στόλος συμμαχικὸς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Φουρναὶ ἐκ 32 πολεμικῶν σκαφῶν μὲ ἀπειλητικὴν στάσιν κατὰ τῶν Ἀθηνῶν.

Τὴν αὐτὴν 17ην Αὐγούστου βενιζελικοὶ ἀξιωματικοὶ μετά τινων βενιζελικῶν πολιτευομένων κηρύττουσιν εἰς Θεσσαλονίκην ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ νομίμου καθεστῶτος. Οἱ στασιασταὶ μεταβαίνουν ἐν διαδηλώσει εἰς τὸ στρατηγεῖον τοῦ Σαράϊγ καὶ τίθενται εἰς τὴν διάθεσίν του. Διαδηλοῦσιν ὅτι σκοπός των εἶναι νὰ καταλύσωσι τὰς ἑλληνικὰς ἀρχὰς καὶ νὰ καταλάβωσι τὴν ἐξουσίαν, νὰ κηρύξωσι τὴν ἐπιστράτευσιν εἰς ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν ὅπως πολεμήσωσιν εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντὰντ καὶ νὰ τιμωρήσωσι τοὺς προδότας.

Ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ ἀφοπλίζει τὴν αὐτὴν ἑσπέραν τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἑλληνικὴν μεραρχίαν πιστὴν εἰς τὸ βασιλέα, τὴν κρατεῖ αἰχμάλωτον, καὶ μετά τινας ἡμέρας τὴν ἀποστέλλει εἰς Ἀθήνας ὡς καὶ ὅλους τοὺς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀξιωματικοὺς τοὺς παραμείναντας πιστοὺς εἰς τὸν βασιλέα. Τὰ περὶ τοῦ κινήματος τούτου καὶ τῶν ἀπωτέρων σκοπῶν του θὰ διεξέλθωμεν εἰς ειδικὸν ἄρθρον.

Τὴν 17ην Αὐγούστου συγκροτεῖται εἰς τὴν νῆσον Θάσον ἐπιτροπὴ Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἐξ ἀξιωματικῶν τινων οἵτινες ἀπὸ προηγουμένων ἡμερῶν συνέρρεον ἐκεῖ, δηλοῦντες ὅτι σκοπός των εἶναι νὰ ἀντισταθῶσι κατὰ τῆς βουλγαρικῆς προελάσεως ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ.

Ἀπὸ 10 ἕως 18 Αὐγούστου ἐνεργεῖται στενώτατος ἀποκλεισμὸς τῆς Καβάλας ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Στρατὸς καὶ κάτοικοι στεροῦνται τελείως τροφῶν. Ὁ συνταγματάρχης Χατζόπουλος εἰσάγει ἄλευρα ἐκ Δράμας τῇ συγκαταθέσει τῶν Βουλγάρων.

Τὴν 18ην Αὐγούστου οἱ Βούλγαροι διακόπτουσι τὴν ἐκ Δράμας τροφοδοσίαν τῆς Καβάλας. Ἡ στάσις των μεταβάλλεται. Ὁ κ. Ζαΐμης καταθέτει σχετικῶς εἰς τὸν ἀνακριτὴν κατὰ τὴν δίκην Σκουλούδη:

«Μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς εἰσελάσεως (εἰς τὴν Ἀνατ. Μακεδονίαν), ὅταν ὁ Ἄγγλος ναύαρχος ἐκήρυξε τὴν Καβάλαν ἐν ἀποκλεισμῷ, οἱ Βούλγαροι μεταχειρισθέντες αὐτὸ ὡς πρόφασιν καὶ ἐπικαλούμενοι τὴν ἀσφάλειαν τῶν στρατευμάτων των ἐζήτησαν τὴν κατάληψιν τῶν ὀχυρῶν τῆς Καβάλας».

Ὁ ἤδη ἐν ἀποστρατείᾳ στρατηγὸς Κορτζιᾶς, τότε συνταγματάρχης διοικητὴς τοῦ ἐν Καβάλᾳ 19ου συντάγματος πεζικοῦ, διηγεῖται:

«Ὡς ὅμως ἡ Ρουμανία ἐξῆλθε τῆς οὐδετερότητος, ὁ δὲ μακαρίτης συνταγματάρχης Χατζόπουλος ἐνόμισεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς μιμουμένη τὴν Ρουμανίαν θὰ ἐτάσσετο μὲ τὸ μέρος τῆς Ἀντάντ, ἐξέδωκε διαταγὴν ἐπιχειρήσεων κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τῇ βεβαιότητι ὅτι τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα τὰ καταλαβόντα τὴν Ἀνατ. Μακεδονίαν θὰ ἀπεχώρουν συγκεντρούμενα πρὸς τὰ ρουμανικὰ σύνορα ... οἱ δὲ Βούλγαροι πληροφορηθέντες τὴν ἀνωτέρω διαταγὴν διέκοψαν τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῆς Καβάλας».

Ὡς ἀνεφέραμεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον, ὁ Χίντενμπουργκ, βραδύτερον εἰς Πλέσσεν εἶπεν εἰς τὸν μακαρίτην συνταγματάρχην Χατζόπουλον ὅτι οἱ Γερμανοὶ θεωροῦντες ἐπικειμένην τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος ἐναντίον των, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀφήσωσιν εἰς τὰ πλευρὰ καὶ τὰ νῶτα των ἑλληνικὰ στρατεύματα, καὶ διὰ τοῦτο διέταξε τὴν κατάληψιν τῶν ὀχυρῶν τῆς Καβάλας.

Παρ' ὅλα ταῦτα ἐπετράπη ἐκ νέου τὴν 20ὴν Αὐγούστου ὁ ἀνεφοδιασμὸς τῆς Καβάλας ἐκ Δράμας. Ἐπίσης καὶ ἡ μετάβασις τῆς 6ης μεραρχίας ἐκ Σερρῶν εἰς Καβάλαν πλὴν τοῦ 16ου συντάγματος, ὅπερ παρέμεινεν εἰς Σέρρας διαταγῇ τοῦ συνταγματάρχου Χατζοπούλου. Τὴν 20ὴν Αὐγούστου κατείχοντο αἱ Σέρραι ὑπὸ τοῦ 6ου συντάγματος, ἡ Δράμα ὑπὸ τῆς 5ης μεραρχίας καὶ ἡ Καβάλα ὑπὸ τῆς 6ης καὶ τῆς 7ης μεραρχίας. Ἡ Καβάλα πάντοτε ἐν στενῷ ἀποκλεισμῷ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου.

Τὴν 18ην Αὐγούστου ὁ συμμαχικὸς στόλος, ἐκ 32 πολεμικῶν ἔρχεται ἐκ Μήλου εἰς Σαρωνικόν, καταλαμβάνει τὸ Κερατσίνι, ἀποκλείει τὰ ἑλληνικὰ παράλια, ὁ ναύαρχος Φουρναὶ τὴν 19ην Αὐγούστου ἐπιδίδει τελεσίγραφον εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη διὰ τοῦ ὁποίου ζητεῖ τὸν ἔλεγχον τῶν ἑλληνικῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων.

Τὴν 21ην Αὐγούστου ὁ κ. Δεμίδωφ τηλεγραφεῖ εἰς Πετρούπολιν:

«Ἡ εἴδησις ἡ μεταδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γκιγιεμὲν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν ἐνθουσιωδῶς τοὺς συμμαχικοὺς στόλους δὲν ἀνταποκρίνεται ποσῶς εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ὅλως τὸ ἐναντίον, διαπιστῶ ἐνταῦθα πλήρη ἀδιαφορίαν ἀνάμικτον μὲ ἀπορίαν, ὅταν βλέπουν τοὺς συμμάχους προστρέχοντας εἰς τόσον τρομερὰ μέσα διὰ νὰ ζητήσουν πράγματα σχετικῶς οὐχὶ μεγάλης σημασίας».

Τὴν 25ην Αὐγούστου, οἱ ἀποκλείσαντες τὴν Καβάλαν Ἄγγλοι ἀφίνουν νὰ εἰσέλθουν διὰ θαλάσσης ὀλίγα ἄλευρα πρὸς προσωρινὴν διατροφὴν τοῦ λιμώττοντος πληθυσμοῦ, ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον νὰ μὴ δοθῇ τίποτε εἰς τὸν στρατόν, ἐπὶ ποινῇ ἀμέσου παύσεως πάσης ἀποστολῆς εἰς τὸ μέλλον.

Τὴν 27ην Αὐγούστου πλαστὴ ἐπίθεσις κατὰ τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς πρεσβείας ἐν συνεννοήσει Ροκφέϊγ καὶ βενιζελικῶν, ἔντονοι διαμαρτυρίαι καὶ ἀπειλαὶ τῶν πρέσβεων τῶν συμμάχων κατὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἐπίθεσιν ταύτην (τὰ ἐξεθέσαμεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον).

Ὁ Γκιγιεμὲν κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου ἀξιοῖ ἀπὸ τὸν κ. Ζαΐμην ἀναβολὴν ἐπ' ἀόριστον τῶν ἐκλογῶν.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν 27ην Αὐγούστου οἱ Ἄγγλοι καταλαμβάνουσι τὸν ἀσύρματον Καβάλας καὶ τὸν καταστρέφουσι. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς καὶ πέραν ἡ ἐν Ἀθήναις κυβέρνησις οὐδεμίαν πλέον εἴδησιν λαμβάνει ἐκ Καβάλας.

Ἐὰν οἱ ἀναγνῶσται μας διερωτῶνται, διατί οἱ σύμμαχοι ἐλάμβανον τοιαῦτα μέτρα ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, προστατεύοντες συγχρόνως τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ κίνημα καὶ τὰς ἐν Ἀθήναις βενιζελικὰς ἐνεργείας, καθ' ὃν χρόνον ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη τῇ συγκαταθέσει τοῦ βασιλέως διεπραγματεύετο τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος, ἂς ἀναγνώσωσι τὴν ἑπομένην παράγραφον.

Τὴν 30ὴν Αὐγούστου παραιτεῖται ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη, ὁ κ. Δεμίδωφ τηλεγραφεῖ σχετικῶς εἰς τὴν Πετρούπολιν (2 Σεπτεμβρίου):

«Ἡ παραίτησις τοῦ κ. Ζαΐμη ἐπεβλήθη πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν ἀδιακόπων ἐπεμβάσεων τῶν συμμάχων ἐν Ἑλλάδι, οἵτινες παρ' ὅλην τὴν ἐμπιστοσύνην τὴν ὁποίαν λέγουσιν ὅτι ἔχουσιν εἰς τὸν κ. Ζαΐμην, ἐξακολουθοῦσι νὰ ἔχωσι τὸν στόλον των εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα καὶ ἀπεβίβασαν φρουρὰν πρὸς προστασίαν τῆς γαλλικῆς πρεσβείας. Τέλος ὁ κ. Ζαΐμης μοῦ ἐδήλωσεν ἄνευ περιστροφῶν ὅτι κατὰ τὴν γνώμην του οἱ Γάλλοι συνωμοτοῦσι, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐντονώτερον, κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ κυριαρχίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι ὁ κρύφιος σκοπός των εἶναι ἡ ἐκθρόνισις τοῦ βασιλέως. Ἀπέκτησε τὴν περὶ τούτου βεβαιότητα ἀπὸ τὰς τελευταίας του συνομιλίας μὲ τὸν Γκιγιεμέν».

Καὶ τώρα ἀφοῦ οἱ ἀναγνῶσται μας ἔχουσιν ὑπ' ὄψιν των ὅλον τὸν σκελετὸν (ἐν μεγάλῃ συντομίᾳ βεβαίως) τῶν γεγονότων τοῦ Αὐγούστου 1916, διὰ νὰ ἐννοήσωσι τὰ ἐν Καβάλᾳ συμβάντα, δίδομεν τὸν λόγον εἰς τὸν μακαρίτην Χατζόπουλον.

Συνταρακτικὴ ἀφήγησις τοῦ συνταγματάρχου Χατζοπούλου διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Καβάλας

ΤΟ 34ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 25 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΑΚΟΥΣΑΤΕ ΤΩΡΑ ΤΟΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΝ Χατζόπουλον ἀφηγούμενον ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν τὰ διαδραματιζόμενα ἐν Καβάλᾳ.

1) Ἐκ Καβάλας, 10 Αὐγούστου, ὥρα 1 μ.μ. 1916, ἀριθ. 3091.

Καθ' ἃ μοὶ ἐγνώρισεν Ἄγγλος πρόξενος ἀπὸ σήμερον ἤρξατο ἀποκλεισμὸς εἰσόδου εἰς τὸν λιμένα Καβάλας. Ἐκ τοῦ πλοίου «Σπέτσαι», κομίσαντος 750 σάκκους ἀλεύρων, Ἄγγλος πρόξενος ἐπέτρεψεν ἐξαγωγὴν ἀλεύρων δι' ἡμερησίαν κατανάλωσιν φρουρᾶς καὶ κατοίκων. Θὰ ἐπιτρέπῃ δὲ καθ' ἑκάστην ἐξαγωγὴν ἡμερησίας καταναλώσεως μόνον ἐφ' ὅσον οἱ Βούλγαροι δὲν καταλαμβάνουσι ἓν ἢ πλείονα ὀχυρὰ Καβάλας ἢ δὲν εἰσέρχονται εἰς πόλιν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης θὰ διακοπῇ διανομή. Ἐνεργήσατε ὅπως ἀποτραπῇ κατάληψις ὀχυρῶν ὑπὸ Βουλγάρων, ἄλλως λιμοκτονοῦμεν ἀσφαλῶς. Χατζόπουλος.

2) Ἐκ Καβάλας, 10 Αὐγούστου, ὥρα 1.15' 1916, ἀριθ. 3094.

Κατόπιν 3091 σημερινοῦ τηλεγραφήματός μου ταύτην τὴν στιγμήν, ὥραν 11ην πρωϊνὴν μοὶ ἀνεφέρθη ὅτι τμῆμα πρωτοπορείας Βουλγάρων ἐζήτησε παράδοσιν Δ' ὀχυροῦ. Παρακαλῶ ἐνεργήσητε ἐπειγόντως καθόσον κατάληψις ἑνὸς μόνον ὀχυροῦ θὰ ἔχῃ συνεπείας ἀναφερομένας ὡς ἀνωτέρω τηλεγραφήματός μου. Χατζόπουλος.

3) Ἐκ Καβάλας, 11 Αὐγούστου 1916, ἀριθ. 3104

Ἄγγλος πρόξενος μᾶς ἐκοινοποίησε διαταγὰς διοικητοῦ ἀγγλικῆς μοίρας, καθ' ἅς, ἐν ᾗ περιπτώσει Βούλγαροι καταλάβωσι παραθαλάσσια ἐρύματα καὶ ἐπάκτια πυροβολεῖα Καβάλας, θὰ καταστραφῶσιν ὑπὸ Ἄγγλων πάντα πλοῖα καὶ λέμβοι εὑρισκόμενα εἰς ἀκτὴν ἀπὸ Νέστου μέχρι Στρυμόνος. Ἀνωτέρω μέτρον, ὡς λέγεται, ληφθήσεται πρὸς παρεμπόδισιν ἀνεφοδιασμοῦ γερμανικῶν ὑποβρυχίων. Χατζόπουλος.

4) Ἐκ Καβάλας, 11 Αὐγούστου 1916, 3 μ.μ. ἀριθ. 3107.

Ἀτμόπλοιον «Σπέτσαι» ἀνεχώρησεν ἐντεῦθεν χθὲς ἑσπέρας, ἀφοῦ ἀπεβίβασε μόνον 260 σάκκους ἀλεύρων, ἐνῷ πρόξενος Ἀγγλίας καὶ ἀξιωματικὸς Ἄγγλος ἐπέτρεψαν ὅπως ὑπόλοιπον φορτίον ἀποβιβασθῇ εἰς φορτηγίδας ἠγκυροβολημένας παρὰ ἀγγλικὸν πλοῖον. Μεγίστην εὐθύνην δι' ἐπικειμένην λιμοκτονίαν πόλεως καὶ φρουρᾶς, ἕνεκεν ἀναχωρήσεως πλοίου μετ' ἀλεύρων φέρει ἐνταῦθα λιμενάρχης, ὅστις ἐπέτρεψε τοῦτο. Ἐπληροφορήθην ὅτι μέχρι τοῦδε διαταγαὶ βουλγαρικῶν στρατευμάτων εἶναι νὰ μὴ εἰσέλθωσιν εἰς πόλιν Καβάλας. Εἰς Δράμαν ξενικὰ στρατεύματα φέρονται λίαν εὐγενῶς καὶ ἐχορήγησαν ἄλευρα εἰς πόλιν. Μεσημβρίαν βουλγαρικὰ στρατεύματα ἔφθασαν ἔξωθι Πραβίου. Χατζόπουλος.

5) Ἐκ Καβάλας, 11 Αὐγούστου 1916, 7 μ. μ. ἀριθ. 3110.

Πέμπτη μεραρχία (εἰς Δράμαν) ἀνέπτυξε προφυλακὰς αὐτῆς μᾶλλον πρὸς πόλιν Δράμας, ὅπως ἀφεθῇ ἐλευθέρα χρῆσις σιδηροδρόμου εἰς βουλγαρικὸν στρατὸν καὶ ὅπως ἀποφύγῃ κίνδυνον ἐκ συμμαχικῶν ἀεροπλάνων. Σήμερον μεσημβρίαν διῆλθεν ἔξωθι Πραβίου τάγμα βουλγαρικὸν κατευθυνόμενον πρὸς ὀχυρὸν Καβάλας 1. Ἕτερον τάγμα αὐτοῦ συντάγματος ἐνεκατεστάθη ὕψωμα Δράνοβας. Χατζόπουλος.

6) Ἐκ Καβάλας, 12 Αὐγούστου 1916, 1.45' μ.μ. ἀριθ. 3115.

Πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παρεξηγήσεως ἐδήλωσα χθὲς εἰς Ἄγγλον πρόξενον ἐὰν ἀποκλεισμὸς θαλάσσης ἐξακολουθήσῃ θὰ ἀναγκασθῶ νὰ ζητήσω ἐπισιτισμὸν ἀπὸ Δράμαν. Χθὲς συνεπληρώθη παράδοσις ὀχυρῶν εἰς βουλγαρικὸν στρατόν. Πληροφοροῦμαι ὅτι σήμερον ἐπανέρχεται ἐνταῦθα λόγος προκαλύψεως Ὀξιλὰρ καὶ ὀχυροῦ Ἰντζὲς συνοδεύοντες ὑποδίκους σφαγῶν Δοξάτου. Συμπεριφορὰ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ὁλονὲν βελτιοῦται, πιθανῶς διότι προσεγγίζουν πρὸς Καβάλαν διοικήσεις ἀνωτέρων μονάδων. Χατζόπουλος.

7) Ἐκ Καβάλας, 12 Αὐγούστου 1916, 3.30' μ.μ. ἀριθ. 3116.

Ἀπουσιάζουν τάξεων αὐτῶν ταγματάρχης* (σημειοῦμεν δι' ἀστερίσκων τὰ ἐν τοῖς τηλεγραφήμασι ὀνόματα) καὶ λοχαγός*, ταγματάρχης* καὶ ὑπολοχαγοί*, λοχαγὸς* καὶ μόνιμος ἐπιλοχίας*. Πληροφοροῦμαι ὅτι ἀνεχώρησαν δι' ἱστιοφόρου εἰς Θάσον, ἴσως μετ' ἄλλων ἀξιωματικῶν ὧν μέχρις ὥρας δὲν κατωρθώθη ἐξακρίβωσις ὀνομάτων. Εἰς κίνημα τοῦτο ἐπρωτοστάτησαν ταγματάρχαι* καί*, πρὸ καιροῦ καταγινόμενοι εἰς ζητήματα ἐκτὸς καθηκόντων των καὶ ἀναγόμενα εἰς πολιτικήν. Λάβετε ἐπειγόντως μέτρα, καθ' ὅσον πιθανὸν ἀνωτέρω μεταβῶσιν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ παριστῶντες ψευδῆ καὶ ἀνύπαρκτα γεγονότα ὡς πραγματικὰ διὰ προελάσεως ξενικῶν στρατευμάτων παρασύρωσι καὶ ἄλλους ἀξιωματικούς. Χατζόπουλος.

8) Ἐκ Καβάλας, 13 Αὐγούστου 1916, 6 μ.μ. ἀριθ. 3129.

Κατόπιν σημερινῆς 3127 τηλεγραφικῆς μου, Γερμανὸς ἀξιωματικὸς μοὶ ὑπεσχέθη καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἐκκρεμὲς ζήτημα λυθῇ συμφώνως πρὸς ἡμετέρας βλέψεις. Ἤδη μεταξὺ Δράμας καὶ Καβάλας ἀποκατεστάθη συγκοινωνία, ἀλλὰ μόνον διὰ μεμονωμένους στρατιωτικούς. Ἕκτην μεραρχίαν διέταξα παραμείνῃ Δράμαν, καθ' ὅσον λιμὴν Ἐλευθερῶν πιθανῶς ἀποκλεισθῇ διὰ συρματοπλεγμάτων ὑπὸ Ἄγγλων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς μοὶ ὑπέδειξε Γερμανὸς ἀξιωματικός, Ἐλευθεραὶ καταληφθήσονται ὑπὸ Γερμανῶν καὶ Βουλγάρων. Ἀξιωματικὸς Γερμανὸς ὑπεσχέθη ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας, κανονιζομένης καταστάσεως, θὰ δύναται ξενικὸς στρατὸς ἀναλάβῃ διατροφὴν πόλεων Καβάλας, Δράμας καὶ ἐν αὐταῖς φρουρῶν. Δοθέντος ὅτι Ἄγγλοι κατόπιν δηλώσεώς μου ὅτι θὰ ἀναγκασθῶ ἐκτελέσω ἐφοδιασμὸν ἐκ Δράμας ἐπέτρεψαν εἰσαγωγὴν ἀλεύρων εἰς Καβάλαν διὰ Θάσου, δὲν θὰ ἐξακολουθήσω πρὸς τὸ παρὸν διαπραγματεύσεις μετὰ Γερμανοῦ ἀξιωματικοῦ διὰ διατροφὴν Καβάλας. Χατζόπουλος.

9) Ἐκ Καβάλας, 14 Αὐγούστου 1916, 7 μ.μ. ἀριθ. 3139.

Παρακαλῶ διατάξατε ποίαν στάσιν θὰ τηρήσω ἐν περιπτώσει ἀποβάσεως στρατεύματος Συνεννοήσεως εἰς Καβάλαν δοθέντος ὅτι ἐδήλωσε Γερμανὸς ἀξιωματικὸς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει βουλγαρικὰ στρατεύματα θὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτῶν. Δὲν ἔχει δὲ ἐφαρμογὴν διαταγὴ 194 ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου, καθ' ὅσον δὲν δυνάμεθα ἀποσυρθῶμεν εἰς ἀσφαλὲς μέρος, διότι πέριξ ὑψώματα κατέχονται ὑπὸ βουλγαρικῶν στρατευμάτων. Χατζόπουλος.

10) Ἐκ Καβάλας, 14 Αὐγούστου 1916, ἀριθ. 3136.

Ἀγγλογάλλοι ὑπεχώρησαν δυτικῶς Στρυμόνος, φαίνεται ὁριστικῶς.

Βούλγαροι δὲν εἰσῆλθον Σέρρας. Ἐλευθεραὶ κατελήφθησαν ὑπὸ Βουλγάρων. Διέταξα 6ην μεραρχίαν ἐπανέλθῃ Σέρρας ἂν φρονῇ ὅτι ἔσται ἐν ἀσφαλείᾳ, ἄλλως ἀποστείλῃ ἐκεῖ ἓν σύνταγμα, μεραρχία δὲ μεταβῇ Δράμαν ὑπερνικῶσα παρουσιαζομένας δυσχερείας. Χατζόπουλος.

11) Ἐκ Καβάλας, 15 Αὐγούστου 1916, 5 μ.μ. ἀριθ. 3647.

Ἕκτη μεραρχία διὰ χθεσινῆς της ραδιοτηλεγραφικῆς ἐκ Θολὸς διὰ Δράμας παρακαλεῖ μεταβιβασθῇ ὑμῖν ὅτι πλὴν λοχαγοῦ Πανταζοπούλου καὶ ἀνθυπολοχαγοῦ Κουκουλέτσου πάντες ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλῖται αὐτῆς ὑγιαίνουσι. Ἐζήτησα ἐξηγήσεις ἐπὶ ἀνωτέρω ραδιοτηλεγραφήματος κατόπιν ἀναφερθεισῶν ὑπὸ μεραρχίας ἀπωλειῶν κατὰ συμπλοκὴν 18ου συντάγματος (Χριστοδούλου) εἰς Δεμὶρ Ἰσσὰρ καὶ λόχου ὀχυροῦ Κρουσόβου περὶ ὧν ἀνέφερον ὑμῖν. Χατζόπουλος.

12) Ἐκ Καβάλας, 15 Αὐγούστου 1916, 2 μ.μ. ἀριθ. 3146.

Παρὰ συμφωνηθέντα... Βούλγαροι παρασπονδοῦσι καθόσον ἀπὸ χθὲς μετὰ μεσημβρίαν ἀπηγόρευσαν πᾶσαν κίνησιν στρατευμάτων καὶ μεταφορὰν ὑλικοῦ. Ἐξακολουθοῦσι ἀπαγορεύοντες πᾶσαν τηλεγραφικήν, τηλεφωνικὴν καὶ ταχυδρομικὴν συγκοινωνίαν. Παρεμπόδισις μεταφορᾶς ὑλικοῦ ἐνταῦθα σκοπὸν ἔχει κατακράτησιν τούτου φόβῳ μεταβολῆς πολιτικῆς καταστάσεως κράτους ... Ὑποδεικνύω ἀπόλυτον ἀνάγκην μεταφορᾶς πυρομαχικῶν καὶ ὑλικοῦ Καβάλας εἰς Παλαιὰν Ἑλλάδα πρὸς ἀποφυγὴν κινδύνου πόλεως ἐκ πολεμικῶν ἐνεργειῶν ἀεροπλάνων καὶ στόλου συμμαχικοῦ καὶ ὅπως μὴ περιπέσωσιν εἰς χεῖρας Βουλγάρων ἐὰν εἰσέλθωσιν εἰς Καβάλαν, τοῦθ' ὅπερ θὰ πράξωσι ἐὰν τακτικὴ κατάστασις ἐπιβάλῃ. Ὑποθέτω ὅτι Ἄγγλοι εὐχαρίστως ἐπιτρέψουσι μεταφορὰν ὑλικοῦ ἐκ φόβου μὴ περιπέσῃ εἰς χεῖρας Βουλγάρων. Προχθὲς μ. μ. στολίσκος ἀεροπλάνων ἔρριψε βόμβας σταθμὸν σιδηροδρόμου Δράμας ὃν κατέλαβον οἱ Βούλγαροι. Δύο βόμβαι ἐρρίφθησαν εἰς ἀγοράν, ἐτραυματίσθη εἷς ἡμέτερος στρατιώτης καὶ ὀκτὼ πολῖται, ἐφονεύθη δὲ εἷς Ὀθωμανός, οἱ πλεῖστοι εἰς τὴν ἀγοράν ... Δυσχέρειαι διατροφῆς εἰς Καβάλαν αὐξάνουν καθ' ἑκάστην. Κάτοικοι πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν στεροῦνται ἄρτου τρεφόμενοι δι' ὀλίγης ὀρύζης ἧς διέταξα διανομήν, λιμώττοντα πλήθη ταχέως θὰ ἀποθάνωσι, ἂν μὴ ἀποσταλῶσι ἀμέσως ἄλευρα συμφώνως ἐπανειλημμέναις ἀναφοραῖς. Παρακαλῶ τύχω ταχείας ἀπαντήσεως ἐπὶ ἀποστολῆς ἀλεύρων πρὸς καθησύχασιν πληθυσμοῦ καὶ στρατεύματος. Χατζόπουλος.

ΣΗΜ. Μεταξᾶ – Τηλεγραφικὴ ἐπικοινωνία Ἀθηνῶν πρὸς Καβάλαν δυσχερεστάτη ἕνεκα συμμάχων. Ἀποστολὴ πλοίων πρὸς Καβαλαν ἀδύνατος ἕνεκα ἀποκλεισμοῦ ὑπὸ συμμάχων. Πάντα τὰ ἀποσταλλόμενα πλοῖα κατακρατοῦνται εἰς Θάσον ὑπὸ ἀγγλικοῦ στόλου.

13) Ἐκ Καβάλας, 16 Αὐγούστου 1916, 6 μ.μ. ἀριθ. 3160.

Καταυλισμὸς ἕκτης μεραρχίας παραμενούσης Θολὸς ἐβομβαρδίσθη σήμερον ὑπὸ γαλλικῶν ἀεροπλάνων. Ἀριθμὸς θυμάτων δὲν ἐξηκριβώθη. Μεραρχία μεταβαίνει διὰ Ράχωβας εἰς Δράμαν. Τηλεγραφῶ στρατηγὸν Σαράϊγ πρὸς ἀποφυγὴν ἐπαναλήψεως βομβαρδισμοῦ. Χατζόπουλος.

Θὰ συνεχίσωμεν κατωτέρω τὴν διὰ τῶν τηλεγραφημάτων τοῦ μακαρίτου Χατζοπούλου ἀφήγησιν.

Οἱ σύμμαχοι βομβαρδίζουν τὴν εἰς τραγικὴν κατάστασιν εὑρισκομένην Καβάλαν

ΤΟ 35ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 26 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝ ΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΙΝ τῶν ἐν Καβάλᾳ δραματικῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα προεκάλεσεν ἀρχικῶς ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου σκευωρηθεῖσα ἀποβίβασις τῶν Ἀγγλογάλλων ἐν Θεσσαλονίκῃ, κατόπιν ἡ νότα τῆς 8/21 Ἰουνίου καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἐπιβληθεῖσα διάλυσις τῆς «ἐγκληματικῆς» κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον ἐπιστρατεύσεως καὶ ἔπειτα ἡ κατὰ διαταγὴν τοῦ Σαράϊγ προέλασις συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ προκληθῇ κάθοδος τῶν Γερμανοβουλγάρων καὶ ἐμπλοκὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον.

Εὑρισκόμεθα ἤδη εἰς τὴν 17ην Αὐγούστου ἡμέραν τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης.

14) Ἐκ Καβάλας, 17 Αὐγούστου 1916, 5 μ.μ. ἀριθ. 3176.

Προχθὲς πέντε μόνιμοι ὑπαξιωματικοὶ 21ου συντάγματος ἅπαντες Κρῆτες ἐγκατέλιπον τὰς τάξεις των, μεταβάντες διὰ λέμβου Θάσον. Προϋπῆρχον συνεννοήσεις πρὸς ἀθρόαν λιποταξίαν ὁπλιτῶν καὶ ἔχω λάβει πάντα μέτρα πρὸς παρεμπόδισιν αὐτῆς, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀγγλικὸς στόλος παρεμποδίζει περίπολον ἀτμακάτου λιμεναρχείου ἐντὸς λιμένος. Φαίνεται ὅτι ἀξιωματικοὶ λιποτακτήσαντες εὑρίσκονται εἰς συνεννόησιν μετὰ ἐνταῦθα Γάλλου ὑποπροξένου. Ἀνωτέρω ἀξιωματικοὶ μετέβησαν ὡς ἐπληροφορήθην Θεσσαλονίκην. Χατζόπουλος.

15) Ἐκ Καβάλας 19 Αὐγούστου 8 μ.μ. 1916, ἀριθ. 3201.

Πληροφορούμεθα ὅτι λιποτακτήσαντες ἀξιωματικοὶ περὶ ὧν 3116 τηλεγράφημά μου ἀπεστάλησαν ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Θάσον ὑπὸ στρατηγοῦ Σαράϊγ, ὅπως καταρτίσωσιν ἐκεῖ ἑλληνικὴν λεγεῶνα. Ἐκτὸς ἀναφερθέντων ἀξιωματικῶν ἀνεχώρησεν χθὲς εἰς Θάσον καὶ Λοχαγός*. Χατζόπουλος.

16) Ἐκ Καβάλας 19 Αὐγούστου 6 μ.μ. 1916, ἀριθ. 3198.

Ἕκτη μεραρχία παρημποδίσθη ὑπὸ Βουλγάρων μεταβῇ Δράμαν. Συμφώνως διαταγῇ μου ἔρχεται Καβάλαν. Ὡς ἀνέφερον ἤδη ἅπαν ὑλικὸν αὐτῆς παραμένει Σέρρας. Σέρρας παραμένει 16ον σύνταγμα. Χατζόπουλος.

17) Ἐκ Καβάλας 19 Αὐγούστου ὥρα 12 1916, ἀριθ. 3199.

Μετὰ ἔξοδον Ρουμανίας ἐξ οὐδετερότητος Βούλγαροι φαίνονται ἐνδοτικώτεροι. Ἀνάγκη ἐπωφεληθῶμεν διαθέσεώς των ταύτης διεξάγοντες ὑμεῖς αὐτόθι διαπραγματεύσεις ταχέως πρὸς παράδοσιν ἡμῖν ἐναπομείναντος ὑλικοῦ ὀχυρῶν καὶ φρουρίων Καβάλας, καὶ μεταφορὰν αὐτοῦ ὡς καὶ ὑλικοῦ Δεμὶρ Ἰσσὰρ καθὼς καὶ μεραρχιῶν ἐνταῦθα, καθόσον ἐπίλυσις ζητήματος τούτου ἐντεῦθεν ἀδύνατος, ὑπεκφευγόντων Βουλγάρων ἔλθωσι

συνεννόησιν. Ἀπὸ προχθὲς Βούλγαροι ἐπιτρέπουσι μόνον μεταφορὰν ἐκ Δράμας ἀλεύρων καὶ νομῆς. Ἐπίσης παλιννόστησιν προσφύγων ἥτις ἤρχισε. Πέμπτη μεραρχία ἀνέφερε χθὲς ὅτι ὑπηρεσία βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐκόμισεν εἰς Δράμαν ἄλευρα καὶ προσέφερεν παραδώσαντες ἐνταῦθα ἐπὶ ἀμέσῳ πληρωμῇ. Πρὸς ἐπισιτισμὸν στρατοῦ καὶ πόλεων Δράμας καὶ Καβάλας διέταξα ὅπως πέμπτη μεραρχία ἐπισιτίζεται διὰ βουλγαρικῶν ἀλεύρων συνεννοηθῇ δὲ μετὰ ἐκεῖ νομάρχου (Σημ. Εἰς Δράμαν ἔμενεν εἰσέτι Ἕλλην νομάρχης) πρὸς ὅμοιον ἐπισιτισμὸν πόλεως, καθόσον ἐπισιτισμὸς αὐτῶν ἐκ Καβάλας ἀδύνατος Ἄγγλων μὴ ἐπιτρεπόντων ἀποβίβασιν εἰς Καβάλαν ἐκ Θάσου πλέον ἡμερησίας καταναλώσεως φρουρᾶς καὶ πόλεως Καβάλας, φόβῳ μὴ περιπέσωσιν ἄλευρα εἰς χεῖρας Βουλγάρων. Μὴ ἀφιχθέντος εἰσέτι ἀτμοπλοίου (Σ. Μ. ἐκ Θάσου) ἐν συνεννοήσει μετὰ πολιτικῶν ἀρχῶν ἀπεφασίσθη ὅπως ἐπισιτισμὸς κατοίκων Καβάλας γίνῃ ἐξαιρετικῶς διὰ σήμερον ἐκ Δράμας καθόσον κάτοικοι πρὸ δέκα ἡμερῶν τρέφονται δι' ὀλίγης ὀρύζης. Παρακαλῶ διατάξατε ἂν συμφωνῆτε πρὸς ἀνωτέρω ἐνεργείας. Χατζόπουλος.

18) Ἐκ Καβάλας 19 Αὐγούστου 8 μ.μ. 1916, ἀριθ. 3204.

Ἐκτὸς συγκοινωνίας ἐπὶ ὁδοῦ Καβάλας–Δράμας ἥτις εἶναι ἐπιτετραμμένη μόνον διὰ μεταφορὰν ἀλεύρων καὶ νομῆς ἅπασαι λοιπαὶ ὁδοὶ εἶναι ἀπηγορευμέναι ὑπὸ Βουλγάρων ... Ἀγγλικὸς στόλος βομβαρδίζει ἡμέτερα παράλια συμπεριλαμβανομένων καὶ Ἐλευθερῶν ... Γαλλικὰ ἀεροπλάνα βομβαρδίζουσιν ἐσωτερικόν ... Ἐξ ἐπιθέσεως γαλλικοῦ ἀεροπλάνου κατὰ 6ης μεραρχίας ... ἐφονεύθησαν εἷς στρατιώτης καὶ δύο πολῖται, ἐπληγώθησαν δὲ ἐννέα. Ἕκτη μεραρχία ἀφικνεῖται ἐνταῦθα πιθανῶς αὔριον ἑσπέρας. Χατζόπουλος.

19) Ἐκ Καβάλας 22 Αὐγούστου 1 μ.μ. 1916, ἀριθ. 3259.

Ἐπὶ ἀριθμ. 2270 ὑμετέρας ραδιοτηλεγραφικῆς. Ἀπὸ χθὲς Βούλγαροι ἀπηγόρευσαν πᾶσαν κίνησιν οἱασδήποτε φύσεως ἐκ Καβάλας πρὸς ἐσωτερικὸν καὶ ἀντιστρόφως, τοῦτο δὲ κατὰ ληφθείσας πληροφορίας διότι ἔχουσιν ὑπονοίας περὶ στάσεως Ἑλλάδος κατόπιν τελευταίων γεγονότων Ἀθηνῶν. Χατζόπουλος.

20) Ἐκ Καβάλας 23 Αὐγούστου 3 μ.μ. 1916, ἀριθ. 3250.

Ἐπὶ 2271 διαταγῆς σας. Πλήρης διακοπὴ πάσης συγκοινωνίας Καβάλας μετὰ ἐσωτερικοῦ ἐξακολουθεῖ καὶ δι' αὐτὸν ἔτι ἐπισιτισμὸν ἐκ Δράμας ... Φανερὸν ὅτι Βούλγαροι ἀπὸ σκοποῦ κρατοῦσι ἀποκεκομμένα τμήματα σώματος στρατοῦ ἀναμένοντες κανονισμὸν στάσεως Ἑλλάδος πρὸς ἐνέργειαν κεχωρισμένως κατὰ τμημάτων μου. Κατόπιν ἀνωτέρω ἐπειδὴ δὲν ἀποκλείεται ὑπόθεσις εἰσόδου Βουλγάρων εἰς Καβάλαν πρὸς αἰχμαλωσίαν φρουρᾶς καὶ καταλήψεως ὑλικοῦ, διέθεσα ἀσθενεῖς μου δυνάμεις πρὸς ἄμυναν καὶ διέταξα ὅπως φρουρὰ ἀντισταθῇ βίᾳ κατὰ πάσης προχωρήσεως Βουλγάρων πρὸς πόλιν. Διέταξα ἀποφυλάκισιν πάντων διοικητικῶς καὶ δικαστικῶς προφυλακισμένων, πλὴν διὰ κακουργήματα, πρὸς ἐνίσχυσιν δυνάμεως. Ἐξακολουθῶ νὰ τονίζω ἀνάγκην παρουσίας στόλου ἄνευ συμπράξεως

ὁποίου ἄμυνα Καβάλας ἀδύνατος ὑπὸ σημερινὴν τακτικὴν κατάστασιν. Παρακαλῶ διατάξατε ἐπειγόντως. Χατζόπουλος.

ΣΗΜ. Μεταξᾶ. –Ἀπὸ 19ης Αὐγούστου ὁ συμμαχικὸς στόλος ἐκ 32 πολεμικῶν, ὁρμισθεὶς ἐν Κερατσίνι, ἀποβιβάσας ἀγήματα, εἶχεν ἐπιβάλει ἔλεγχον εἰς τὰ ταχυδρομεῖα, τηλεγραφεῖα καὶ τηλέφωνα καὶ εἶχεν ἀποκλείσει τελείως τὸν Σαρωνικὸν καὶ τὰ ἑλληνικὰ παράλια. Πᾶσα κίνησις ἑλληνικῶν πολεμικῶν καθίσταται ἀδύνατος. Πάντα τὰ σταλέντα εἰς Καβάλαν ἐμπορικὰ εἴτε πρὸς ἀνεφοδιασμὸν αὐτῆς εἴτε πρὸς μεταφορὰν ἐκεῖθεν τοῦ ὑλικοῦ ἠμποδίσθησαν ὑπὸ τοῦ ἀποκλείοντος τὴν Καβάλαν ἀγγλικοῦ στόλου καὶ ἐκρατήθησαν εἰς Θάσον.

21) Ἐκ Καβάλας 25 Αὐγούστου 9.36 π.μ. 1916, ἀριθ. 3270.

Σήμερον ἀφίχθησαν ἄλευρα ἐκ Θάσου ὑπὸ ρητὸν ὅρον ὅπως χρησιμοποιηθῶσιν ἀποκλειστικῶς πρὸς διατροφὴν πολιτῶν οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπὶ ἀπειλῇ ἀμέσου παύσεως ἀποστολῆς εἰς μέλλον, ἐν περιπτώσει μὴ τηρήσεως ἀνωτέρω ὅρου, ἄλευρα στρατοῦ ἐξηντλήθησαν τελείως. Παρακαλῶ λάβετε ἐπειγόντως μέτρα. Χατζόπουλος.

22) Ἐκ Καβάλας 25 Αὐγούστου 9 μ.μ. 1916, ἀριθ. 3279.

Ἀπαγορευομένου παντὸς ἐπισιτισμοῦ ἐκ θαλάσσης, σῶμα στρατοῦ δέον μετασταθμεύσῃ ἐπειγόντως εἰς Παλαιὰν Ἑλλάδα. Χατζόπουλος.

23) Ἐκ Καβάλας 25 Αὐγούστου 9 μ.μ. 1916, ἀριθ. 3280.

Παρακαλῶ τύχω ταχείας ἀπαντήσεως ἐπὶ 3212 ἀπὸ 20 Αὐγούστου ραδιογραφικῆς μου περὶ ἀλληλογραφίας καθόσον κανονισμὸς ὑποθέσεως ἐπείγει.

ΣΗΜ. Μεταξᾶ.– Ἡ ἐξ Ἀθηνῶν τηλεγραφικὴ ἐπικοινωνία εἶχε καταστῇ ἀδύνατος πλέον.

24) Ἐκ Καβάλας 26 Αὐγούστου 10.10' π.μ. 1916, ἀριθ. 3282.

Ἀποστελλόμενα εἰς Θάσον ἄλευρα θὰ μείνωσιν ἀχρησιμοποίητα διότι οὐδέποτε ἐπετράπη ἐπισιτισμὸς στρατευμάτων ἐκ Θάσου, ἀπὸ χθὲς ἄλλως τε διεκόπη καὶ ἐπισιτισμὸς πολιτῶν ἐκεῖθεν. Ἀπὸ ξηρᾶς ἐπισιτισμὸς συναντᾷ δυσκολίας, ἃς ἀνέφερον. Ἑπομένως καὶ διὰ λοιποὺς λόγους οὓς ἀνέφερον ἐπανειλημμένως, ἀπόλυτος ἀνάγκη ταχείας μετασταθμεύσεως σώματος εἰς Παλαιὰν Ἑλλάδα. Μετασταθμευσις αὕτη καθίσταται καθ' ἑκάστην δυσχερεστέρα. Παρακαλῶ τηλεγραφήσατε λῆψιν παρούσης. Χατζόπουλος.

25) Ἐκ Καβάλας 27 Αὐγούστου 10.50' π.μ. 1916, ἀριθ. 3294.

Ὑμετέρα 131157 δὲν κανονίζει κατηγορηματικῶς στάσιν μου εἰς περίπτωσιν ἐμφαινομένην ἐν 3250 ραδιογραφικῇ μου. Παρακαλῶ διατάξατε ἐπειγόντως ἂν ἰσχύῃ πάντοτε 2976 ὑμετέρα ραδιογραφική, μετὰ δημιουργηθεῖσαν νέαν κατάστασιν περὶ ἧς ἀνέφερα ἐπανειλημμένως, ἵνα μὴ εὑρεθῶ εἰς θέσιν ἐνεργήσω αὐτοβούλως. Χατζόπουλος.

26) Ἐκ Καβάλας 27 Αὐγούστου 2 μ.μ. 1916, ἄνευ ἀριθ.

Κατ' ἀπαίτησιν Ἄγγλου ναυάρχου παραδίδω μηχανὴν ἀσυρμάτου πρὸς αὐτόν. Χατζόπουλος.

Ἀπὸ ἐκείνης τῆς στιγμῆς καὶ πέραν ἡ Καβάλα σιωπᾶ πλέον. Ἀποκεκλεισμένη ἐκ ξηρᾶς, ἀποκεκλεισμένη ἐκ θαλάσσης, ἄνευ τροφῶν. Ὁ ἀγγλικὸς στόλος πρὸ αὐτῆς διακόπτων πᾶσαν ἐπικοινωνίαν. Οὐδεμία μεταφορὰ ἐκ Καβάλας στρατοῦ ἢ ὑλικοῦ εἶναι δυνατή. Ἂς διηγηθῶμεν λοιπὸν τώρα ἡμεῖς τὰ ἐκεῖ διατρέξαντα.

Τὸ Δ' σῶμα στρατοῦ παρεδόθη διότι οἱ σύμμαχοι καὶ ὁ Βενιζέλος ἠρνήθησαν νὰ δώσουν μεταγωγικὰ

ΤΟ 36ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 27 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ἐκ Καβάλας πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἀπεστάλη, ὡς εἴπομεν, τὴν 27ην Αὐγούστου 2 μ.μ. καὶ εἶχεν ὡς ἑξῆς: «Κατ' ἀπαίτησιν Ἄγγλου ναυάρχου παραδίδω μηχανὴν ἀσυρμάτου πρὸς αὐτόν. Χατζόπουλος».

Ἡ Καβάλα εὑρίσκετο τελείως ἀπομεμονωμένη πανταχόθεν.

Τότε ὁ συνταγματάρχης Χατζόπουλος ἀποκλεισθεὶς πανταχόθεν ἐπωφελούμενος τῆς ἀφίξεως τὴν πρωΐαν τῆς 28ης Αὐγούστου τοῦ «Ἄρεως», διέταξε τὴν εἰς αὐτὸ ἐπιβίβασιν τοῦ 7ου συντάγματος πεδινοῦ πυροβολικοῦ, (τηλεγράφημα Μεσσαλᾶ ἐκ Βόλου τῆς 1ης Σεπτεμβρίου ἀριθ. 4144 ἀφηγούμενον κατὰ πληροφορίας διαφυγόντων ἐκ Καβάλας τὰ ἐκεῖ συμβάντα), ἥτις καὶ ἤρξατο τὴν μεσημβρίαν τῆς 23ης Αὐγούστου, ὅτε μετὰ δύο ὥρας ἀεροπλάνον γερμανοβουλγαρικὸν ἔρριψε τέσσαρας βόμβας κατὰ τοῦ «Ἄρη» καὶ ἑτέραν παρὰ τὸ διοικητήριον.

Ὁ Ἄρης τότε ἀνεχώρησεν. Μετὰ δύο δὲ ὥρας οἱ Βούλγαροι εἰδοποίησαν τὸν συνταγματάρχην Χατζόπουλον ὅτι ἡ φρουρὰ τῆς Καβάλας δέον νὰ παραδοθῇ εἰς αὐτοὺς μέχρι τῆς 11ης π. μ. τῆς ἐπομένης 29ης Αὐγούστου, ἄλλως θὰ ἐβομβάρδιζον τὴν πόλιν.

Ὁ μακαρίτης Χατζόπουλος εὑρέθη εἰς δεινὴν θέσιν. Συγκοινωνίαν τηλεγραφικὴν μὲ τὰς Ἀθήνας δὲν εἶχε πλέον, ὁ ἀγγλικὸς στόλος τὸν ἐτήρει ἐν αὐστηρῷ ἀποκλεισμῷ. Ἀντίστασις κατὰ τῶν Γερμανοβουλγάρων μὲ τὰς ἀσθενεῖς του δυνάμεις θὰ ἦτο ἐντελῶς ματαία, καὶ ὄχι μόνον θὰ κατεστρέφοντο αὗται ἐντελῶς, θὰ ἐβομβαρδίζετο δὲ καὶ ἡ πόλις καὶ ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ θὰ εἶχε πολιτικὰ ἐπακόλουθα τῶν ὁποίων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ, ὁ Χατζόπουλος, τὴν εὐθύνην. Ἀλλὰ καὶ νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Βουλγάρους δὲν τὸ ἠνείχετο.

Τότε συνεκάλεσε πολεμικὸν συμβούλιον ἐκ τοῦ ἐπιτελάρχου του, τοῦ διοικητοῦ τῆς 6ης μεραρχίας, τοῦ διοικητοῦ τῆς 7ης μεραρχίας καὶ τοῦ διοικητοῦ τοῦ φρουρίου, ἀπεφάσισαν δὲ νὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς τοὺς Ἄγγλους, καὶ νὰ ζητήσωσι νὰ ἐπιτρέψουν νὰ ἐπιβιβασθοῦν τὰ ἐν Καβάλᾳ τμήματα τοῦ 4ου σώματος ὡς καὶ τὸ ὑλικὸν καὶ μεταφερθοῦν εἰς Θεσσαλονίκην, ἐπαφιέμενοι εἰς τὴν διάκρισιν αὐτῶν τὴν σωτηρίαν τοῦ σώματος. Ἦτο δὲ τοῦτο δυνατόν, διότι εἰς Θάσον ἐκρατοῦντο ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου πλεῖστα ἑλληνικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐὰν ἐστέλλοντο ἀμέσως εἰς Καβάλαν, θὰ ἠδύναντο ἐντὸς τῆς νυκτὸς νὰ ἐπιβιβάσωσι καὶ τὰς ὀλίγας χιλιάδας τοῦ ἐν Καβάλᾳ στρατοῦ καὶ τὸ ὑλικόν του.

Εἰς Θάσον εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἐπιτροπὴ ἀξιωματικῶν τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἥτις ἐνήργει ἐν πλήρει συνεννοήσει μετὰ τῶν προξένων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας τῆς Καβάλας, οἵτινες εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐπίσης εἰς Θάσον, καὶ δι' αὐτῶν μετὰ τοῦ Ἄγγλου στολάρχου.

«Αἱ πλεῖσται τῶν φορτηγίδων καὶ λέμβων τῆς Καβάλας, (διηγεῖται ὁ νῦν στρατηγὸς Κορτζιᾶς, τότε διοικητὴς τοῦ ἐν Καβάλᾳ 19ου συντάγματος πεζικοῦ), εἶχον σκοπίμως ἀπομακρυνθῆ ὁδηγηθεῖσαι εἰς Θάσον, φέρουσαι πρόσφυγας (δηλ. πληθυσμὸν φεύγοντα ἐκ Καβάλας), πολλαὶ δὲ λέμβοι καὶ πλοιάρια, φορτωθέντα καπνὰ ὁμογενῶν, ὡδηγήθησαν εἰς Θάσον καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰ ἀτμόπλοια τὰ προοριζόμενα διὰ τὸν λιμένα Καβάλας φέροντα δὲ τρόφιμα διὰ τὴν πόλιν καὶ τὸ 4ον σῶμα στρατοῦ, ὡδηγοῦντο εἰς Θάσον καὶ ἐκεῖ ἀπεφασίζετο ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἂν θὰ ἐξετέλουν τὴν ἀποστολήν των καὶ ποῖα ἐκ τούτων. Τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῆς ἀποστολῆς τῶν ἀτμοπλοίων ἐπέβλεπεν ἐπὶ ἑκάστου ἀτμοπλοίου ἀξιωματικὸς τῆς Ἀμύνης, ὅστις τὸ συνώδευε».

Ὥστε εἰς Θάσον ὑπῆρχον πάντα τὰ μέσα πρὸς σωτηρίαν τῶν ἐν Καβάλᾳ τμημάτων τοῦ σώματος στρατοῦ.

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Χατζοπούλου συγκληθέντος πολεμικοῦ συμβουλίου, ὁ ἐπιτελάρχης τοῦ σώματος μακαρίτης Βαλέττας, ἀνεχώρησεν ἀμέσως διὰ Θάσον καὶ ἐζήτησε τὸν Ἄγγλον πρόξενον Κνόξ. Οὗτος ὅμως ἐπιμόνως ἀναζητηθεὶς εἰς Θάσον ὑπὸ τοῦ Βαλέττα δὲν ἀνευρέθη. Τότε ὁ Βαλέττας ἀπετάθη πρὸς τὸν πρόξενον τῆς Γαλλίας, μεθ' οὗ συνεδέετο διὰ συγγενείας καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ μεταβιβάσῃ πρὸς τὸν Κνόξ, ἅμα εὑρίσκετο, τὰ ἐν Καβάλᾳ ἀποφασισθέντα καὶ τὴν ἐπείγουσαν πρόσκλησιν ὅπως ἐκ τῶν κρατουμένων ἐν Θάσῳ πολεμικῶν πλοίων, ἀποσταλοῦν τὴν ἰδίαν νύκτα εἰς Καβάλαν τὰ ἀναγκαιοῦντα πρὸς ἐπιβίβασιν τῆς φρουρᾶς καὶ τοῦ ὑλικοῦ καὶ μεταφοράν των εἰς Θεσσαλονίκην. Ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ὑπεσχέθη νὰ πράξῃ τοῦτο, καὶ ἐβεβαίωσε τὸν Βαλέτταν ὅτι θὰ ἐστέλλοντο τὰ πλοῖα.

Ὁ μακαρίτης Βαλέττας ἐπέστρεψε τότε τὴν ἑσπέραν τῆς ἰδίας 28ης Αὐγούστου εἰς Καβάλαν καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν συνταγματάρχην Χατζόπουλον τὰς ἐν Θάσῳ ἐνεργείας του. Ἐξεδόθη δὲ ἀμέσως ἡ σχετικὴ διαταγὴ ἐπιβιβάσεως τῆς φρουρᾶς, κατὰ τὴν ἰδίαν νύκτα, ἐπὶ τῶν σταλησομένων πλοίων.

«Πράγματι τὴν ἰδίαν νύκτα περὶ τὴν 9ην ὥραν (διηγεῖται ὁ στρατηγὸς Κορτζιᾶς), εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα Καβάλας τὸ ἀτμόπλοιον τῆς ἑταιρίας 'Τζῶν' 'Μαργαρίτα'.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Ἀμύνης, ἡ εὑρι-

σκομένη εἰς Θάσον εἶχεν ἔλθει ἤδη εἰς συμφωνίαν διὰ πρακτόρων της μετὰ τοῦ 21ου συντάγματος Κρητῶν ἐν Καβάλᾳ, ν' ἀποστείλη πλοῖον ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ἐπιβίβασιν τοῦ συντάγματος τούτου. Ὡς ἐκ τούτου, ὡς τὸ ἀνωτέρω πλοῖον ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν λιμένα Καβάλας, τὸ 21ον σύνταγμα Κρητῶν ἄνευ οὐδεμιᾶς διαταγῆς ἐπεβιβάσθη τοῦ πλοίου 'Μαργαρίτα' καὶ δι' ἀθρόων πυροβολισμῶν ἐκφοβιστικῶν, ἀπηγόρευσε τὴν οἱουδήποτε ἄλλου ἐπιβίβασιν καὶ ἐξηνάγκασε τὸν πλοίαρχον ν' ἀναχωρήση εἰς Θάσον. Οὐδὲν ἕτερον πλοῖον ἀπεστάλη ἐκ Θάσου εἰς Καβάλαν μέχρι τῆς πρωΐας, ὁπότε, ὁ συγκεντρωθεὶς εἰς τὸν λιμένα Καβάλας στρατὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθη εἰς τοὺς στρατῶνας».

Ὁ δὲ μακαρίτης Μεσσαλᾶς ἀναφέρει εἰς τὸ ἄνω μνημονευθὲν ὑπ' ἀριθ. 4144 τηλεγράφημά του τῆς 1ης Σεπτεμβρίου ἐκ διηγήσεως αὐτοπτῶν μαρτύρων τὰ ἑξῆς συμπληροῦντα τὴν ἄνω ἀφήγησιν:

«Πράγματι τὴν 11ην ἑσπερινήν, (τῆς 28ης Αὐγούστου), ἤρξατο συγκέντρωσις στρατευμάτων εἰς τὴν παραλίαν τῆς Καβάλας καὶ ἐπιβίβασις ... τμημάτων τῆς 6ης μεραρχίας μετὰ διοικήσεως καὶ ἐπιτελείου. Τὴν πρώτην πρωϊνὴν τῆς 29ης Αὐγούστου ὁ κ. Χατζόπουλος μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του μόλις προσήγγισαν εἰς τὸ ἀτμόπλοιον ὅπως ἐπιβιβασθῶσιν, Ἄγγλος ἀξιωματικὸς ἠρώτησεν ὑπὸ τίνα ἰδιότητα θὰ ἐπιβιβασθῶσιν. Ὁ Χατζόπουλος ἀπήντησεν ὅτι ὄχι ὡς ἐπαναστάται, ἀλλ' ὡς Ἕλληνες φίλοι τῆς Ἀντάντ. Ὁ Ἄγγλος ἐδήλωσεν ὅτι μόνον ἐπαναστάται γίνονται δεκτοί. Ὁ Χατζόπουλος ἠρνήθη καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν προκυμαίαν ἔνθα διέταξε τὰ μὴ ἐπιβιβασθέντα τμήματα νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τοὺς στρατῶνας».

Καθ' ἃ διηγεῖται ὁ κ. Σ. Κοσμετᾶτος εἰς τὸ γαλλιστὶ ἐν Παρισίοις ἐκδοθὲν ἔργον του, «Ἡ Ἀντὰντ καὶ ἡ Ἑλλάς», τόμος Β', σελὶς 226: Λέμβοι πλήρεις στρατιωτῶν προσεδέθησαν ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τὸ ἀναχωροῦν ἀτμόπλοιον, ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῷ διευθύνων Ἕλλην ἀξιωματικὸς τῆς Ἀμύνης ἀμέσως διέταξε νὰ ἀποκοποῦν τὰ σχοινία ἐν πλήρει θαλάσσῃ καὶ ἄλλαι μὲν τῶν λέμβων τούτων ἀνετράπησαν καὶ οἱ ἐν αὐταῖς ἐπνίγησαν, ἄλλαι δὲ ὠθήθησαν ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὴν ἀκτὴν καὶ οἱ ἐπιβάται των ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἀνέτειλεν ἡ 29η Αὐγούστου 1916. Τὴν 11ην ἑσπερινὴν θὰ ἔληγεν ἡ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ταχθεῖσα προθεσμία. Ἐκ Θάσου οὐδὲν πλοῖον ἤρχετο, οὐδεμία βοήθεια ἐπέμπετο. Ὁ Ἄγγλος στόλαρχος ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν ἐν Θάσῳ ἀξιωματικῶν τῆς Ἀμύνης δὲν ἐδέχθη εἰς τὸ μοναδικὸν πρὸς μεταφορὰν ἀποσταλὲν πλοῖον παρὰ μόνον τοὺς προσχωροῦντας εἰς τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης. Θὰ ἔπρεπε λοιπὸν διὰ νὰ μὴ γίνωσιν αἰχμάλωτοι τῶν Βουλγάρων οἱ ἐν Καβάλᾳ ἐναπομείναντες ὑπὸ τὸν μακαρίτην Χατζόπουλον ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, νὰ κτυπηθῶσιν μὲ τοὺς Βουλγάρους. Καὶ αὐτὸς ἦτο ὁ σκοπὸς δι' ὃν τοὺς ἀπέκλεισαν, τοὺς ἀπεμόνωσαν καὶ τοὺς ἄφησαν ἀβοηθήτους. Νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ συγκρουσθῶσι μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ οὕτω διὰ στρατιωτικοῦ ἐπεισοδίου νὰ γίνῃ ἡ Ἑλ-

λὰς ἐμπόλεμος, ἄνευ οὐδενὸς ὅρου πλέον καὶ εἰς τὴν τελείαν διάκρισιν τῶν συμμάχων.

Τότε ὁ συνταγματάρχης Χατζόπουλος, διηγεῖται ὁ ἐν Καβάλᾳ τότε διοικητὴς τοῦ 19ου συντάγματος πεζικοῦ κ. Κορτζιᾶς, «ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας διὰ τοῦ Γερμανοῦ ταγματάρχου Σβάϊνιτζ» ὅστις ἦτο ὁ σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ πρὸ τῆς Καβάλας γερμανοβουλγαρικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ γερμανικοῦ στρατηγείου. Φαίνεται ὅτι ὁ συνταγματάρχης Χατζόπουλος εἶχε κάμει τὴν αἴτησιν ταύτην ἀπὸ τῆς νυκτός, ὅταν εἶδε ὅτι ἐστάλη μόνον ἓν πλοῖον ἡ «Μαργαρίτα» καὶ πρὸς παραλαβὴν μόνον τῶν προσχωρούντων εἰς τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ προτοῦ ἀκόμη ἀποπειραθῇ ματαίως νὰ ἐπιβῇ ὁ ἴδιος ἐπὶ τῆς «Μαργαρίτας».

Ἡ ἀπάντησις ἔφθασε ταχύτατα ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

«Ἀριθ. 4620, ταγματάρχην κύριον φὸν Σβάϊνιτζ

ΞΑΝΘΗΝ

Ἐπὶ τοῦ τηλεγραφήματος ὑμῶν ἀπὸ 10.9 (ἡμερ. νέον).

1ον) Ἡ ἀνωτάτη γερμανικὴ στρατιωτικὴ διοίκησις ἐγκρίνει ὅπως τὰ στρατεύματα τοῦ 4ου ἑλληνικοῦ σώματος στρατοῦ συναθροισθῶσι παρὰ τὴν Δράμαν, μετὰ τῶν ὅπλων των, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν πυροβόλων ἐκστρατείας καὶ ἐκεῖθεν νὰ βαδίσωσι πρὸς τὸν κατόπιν συνεννοήσεως τῆς ἀνωτάτης γερμανικῆς καὶ βουλγαρικῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως ὁρισθησόμενον σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ἐπιβιβάσεως, χωρὶς οἱ Βούλγαροι νὰ ἐξασκήσωσι οὐδένα ἔλεγχον.

2ον) Ἡ ἀνωτάτη γερμανικὴ στρατιωτικὴ διοίκησις διατάσσει ὅτι μέχρι συντελέσεως τῆς ἀναχωρήσεως τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων ὁ ταγματάρχης φὸν Σβάϊνιτζ θὰ παραμείνῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς διοικήσεως τοῦ 4ου σώματος στρατοῦ (ἑλληνικοῦ) καὶ ὅτι πᾶσα διαπραγμάτευσις μετὰ τῶν Βουλγάρων θὰ ἐκτελῆται μόνον δι' αὐτοῦ.

3ον) Ἡ ἀνωτάτη γερμανικὴ στρατιωτικὴ διοίκησις ἐξασφαλίζει ὅτι αἱ γερμανικαὶ ἀρχαὶ θὰ συμπεριφέρωνται πρὸς τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα οὐχὶ ὡς πρὸς αἰχμαλώτους, ἀλλ' ὡς φιλοξενουμένους καὶ ὅτι πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι θὰ κανονίζωνται μετὰ τοῦ Ἕλληνος πρεσβευτοῦ ἐν Βερολίνῳ.

Γνωρίζω νὰ ἐκτιμήσω ἐντελῶς τὰ ὀδυνηρὰ αἰσθήματα τῆς α. ἐ. τοῦ Ἕλληνος διοικητοῦ τοῦ σώματος στρατοῦ, ὅστις εἶναι ἠναγκασμένος νὰ λάβῃ τοιαύτην σοβαρὰν ἀπόφασιν χωρὶς νὰ δύναται νὰ λάβῃ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος τοῦ στρατοῦ του, τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

Συμμετέχων θλίβω τὴν χεῖρα αὐτοῦ συναδελφικῶς.

Φὸν Χίντενμπουργκ».

Κατόπιν τούτου ὁ συνταγματάρχης Χατζόπουλος συνεφώνησε μετὰ τοῦ Σβάϊνιτζ ὅπως ἡ ἀποχώρησις τοῦ σώματος ἐκ Καβάλας ἀρχίσῃ τὴν 11ην ἑσπερινήν.

Καθ' ἃ διηγεῖται ὁ στρατηγὸς Κορτζιᾶς, φαίνεται ὅτι ταῦτα ἐγένοντο γνωστὰ ἐν Θάσῳ καὶ τότε ἐμφανίζεται εἰς Καβάλαν ὁ Ἄγγλος πρόξενος

Κνόξ, όπως προτείνη εις τον συνταγματάρχην Χατζόπουλον την αποστολήν πλοίων εκ Θάσου διά την μεταφοράν του 4ου σώματος στρατού εις Βόλον. Εζήτησε δε προθεσμίαν έξ ωρών διά την αποστολήν πλοίων εκ Θάσου, αλλά μετά τα συμβάντα της προηγουμένης ημέρας και της προηγηθείσης νυκτός, δεν ήτο πλέον δυνατόν να γίνη πιστευτός από τον συνταγματάρχην Χατζόπουλον, όστις ηρνήθη να αποδεχθή τας προτάσεις του. Κατά το τηλεγράφημα της 7ης Σεπτεμβρίου του μακαρίτου Μεσσαλά εκ Βόλου «Άγγλος πρόξενος προσήλθε σώμα στρατού, ίνα δώση εξηγήσεις επί παρεξηγήσεων αίτινες εγένοντο εκ μέρους του Άγγλου αξιωματικού κατά την επιβίβασιν. Χατζόπουλος ηρνήθη να δεχθή πρόξενον».

Αλλά το ακριβές είναι ότι τον εδέχθη και του είπεν ότι πλέον είναι πολύ αργά.

Οπωσδήποτε και τα κατόπιν συμβάντα εδικαιολόγησαν την δυσπιστίαν ταύτην του συνταγματάρχου Χατζοπούλου. Κατά το προμνησθέν τηλεγράφημα του Μεσσαλά:

«Πέντε αξιωματικοί καί τινες στρατιωτικοί υπάλληλοι μετά πεντακοσίων οπλιτών κατώρθωσαν να επιβώσιν αναχωρούντος ατμοπλοίου 'Ελένη' εφ' ού επέβαινε και συνταγματάρχης (μηχανικού) Γεωργιάδης, όστις διατελών επ' αδεία διά του ατμοπλοίου μετέβαινε θέσιν του και όστις πληροφορηθείς διατρέχοντα κίνδυνον προετίμησε επανέλθη εις ατμόπλοιον. Ατμόπλοιον άμα κατέπλευσεν εις Θεσσαλονίκην εδέχθη επίσκεψιν Εμμανουήλ Ζυμβρακάκη μετά του επαναστατικού επιτελείου, όστις εξεφώνησε λόγον τονίσας ότι θα δεχθή τους ανδρείους. Τον συνταγματάρχην Γεωργιάδην ηπείλησε διά σκαιού τρόπου να συμμετάσχη κινήματος. Γεωργιάδης απήντησεν ότι αυτός συμμετέσχεν εις τους τρεις πολέμους και πληγωθείς προσέφερε πάντοτε υπηρεσίας εις την πατρίδα του, ό,τι δε και αν υποστή δεν θα παραβή ποτέ τον όρκον του. Επίσης προσεπάθησε (Ζυμβρακάκης) δι' απειλών κατακρατήση ατμόπλοιον και μεταπείση λοιπούς αξιωματικούς και στρατιωτικούς υπαλλήλους, αλλά και ούτοι τω απήντησαν καταλλήλως. Κατόπιν υπουργός προσέθηκεν ότι: Ημείς οι επαναστάται είμεθα εναντίον του κουμπάρου σας και του καθεστώτος. Λοιποί δε αξιωματικοί επιτελείου (Εθνικής Αμύνης) προσεπάθησαν να δελεάσωσι αξιωματικούς υποσχόμενοι αδράν χρηματικήν αμοιβήν ως και αυτοί λαμβάνουσι. Αποτέλεσμα της τοιαύτης επισκέψεως ήτο ο προσηλυτισμός διακοσίων περίπου επιβαινόντων στρατιωτών Μακεδόνων ουδενός όμως αξιωματικού. Ταμίας 4ου συντάγματος στρατού μετά εξακοσίων είκοσι χιλιάδων δραχμών επιβαίνων 'Άρεως' κρατείται επί ατμοπλοίου εις Θεσσαλονίκην». (Τηλεγράφημα Μεσσαλά 1ης Σεπτεμβρίου εκ Βόλου αριθμός 4144).

Η «Ελένη» αποπλεύσασα εκ Θεσσαλονίκης, και θα ίδωμεν περαιτέρω πώς τούτο επεβλήθη, μετέβη εις Βόλον, όπου απεβίβασε τον συνταγματάρχην Γεωργιάδην και λοιπούς αξιωματικούς και στρατιώτας, οίτινες και διηγήθησαν εις τον Μεσσαλάν τα διατρέξαντα.

Ο Γάλλος πλοίαρχος του πολεμικού ναυτικού Σομονάρδ λέγει επί των συμβάντων τούτων τα εξής:

«Δεν πρέπει να λησμονώμεν ότι εάν το πυροβολικόν και το μεγαλύτερον μέρος του οπλισμού και των πυρομαχικών έπεσαν εις χείρας των Βουλγάρων εις Καβάλαν, τούτο εγένετο διότι επί 48 ώρας ο Άγγλος ναύαρχος Θώρσμπυ, ενεργών είτε ιδία πρωτοβουλία είτε κατόπιν διαταγών της κυβερνήσεώς του, ηρνήθη εις τους Έλληνας να επιτρέψη την αποβίβασιν του στρατού και του υλικού, τα οποία ήθελον ούτοι να εκκενώσωσι και δεν συγκατένευσε παρά πολύ αργά, την ημέραν καθ' ήν οι Βούλγαροι εισήρχοντο εις Καβάλαν» (Δαρτίζ ντυ Φουρναί, «Πολεμικαί Αναμνήσεις Ναυάρχου»).

Ο δε πρέσβυς της Ρωσίας Δεμίδωφ ετηλεγράφει την 31ην Αυγούστου εις Πετρούπολιν:

«Άγγλος ναύαρχος τηλεγραφεί ότι η ελληνική φρουρά της Καβάλας παρεδόθη εις τους Βουλγάρους (δεν ήτο ακριβές, Σ. Μ.). Τινά αποσπάσματα αυτής μόνον προφθάσαντα να επιβιβασθώσι, μετεφέρθησαν, κατά διαταγήν του υπουργού των στρατιωτικών (Καλλάρη) ως μετεδόθη αύτη από τον Άγγλον ναύαρχον, υπό του τελευταίου εις Θεσσαλονίκην, όπου εδρεύει η επαναστατική κυβέρνησις, αντί εις Βόλον. Η πράξις αύτη του ναυάρχου θεωρείται ενταύθα ως απιστία. Ο Έλλιοτ έδωσε προ ολίγου επείγουσαν διαταγήν να μεταφερθώσι τα τμήματα ταύτα εις Βόλον».

Ούτω, την 29ην Αυγούστου, 11ην εσπερινήν ο συνταγματάρχης Χατζόπουλος μετά των απομεινάντων στρατευμάτων του, εξεκίνησε διά Δράμαν όπου ήτο η 5η μεραρχία. Εκεί συνεκεντρώθησαν και τα εκ Σερρών τμήματα και όλα ομού ένοπλα και μετά των πυροβόλων των και των σημαιών των και άνευ ουδεμιάς αναμίξεως των Βουλγάρων μετεφέρθησαν υπό των Γερμανών εις Σαξωνίαν όπου και παρέμειναν εν απολύτω ελευθερία.

Και τώρα, αναγνώσται μου, ξαναδιαβάσατε τα περί Καβάλας τελευταία άρθρα του κ. Βενιζέλου, τας μελοδραματικάς περιγραφάς του και τα αυθαίρετα συμπεράσματά του. Και σας αφίνω να εξαγάγετε μόνοι σας τα ιδικά σας συμπεράσματα.

Ε΄ ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Πῶς ἐδικαιολόγησεν ὁ Ἐλ. Βενιζέλος τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ 1916

ΤΟ 32ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 21 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Τοσον φυσικη εθεωρηθη ἀπὸ τοὺς ἀσκοῦντας τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν ἡ τραγῳδία τῆς Καβάλας, ὥστε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, ὅστις ἦτο συγχρόνως Γερμανὸς στρατάρχης, ἀλλὰ καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, δὲν ἀπηυθύνθη κἂν προσωπικῶς πρὸς τὸν Κάϊζερ διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ ἐπιμείνῃ ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Δ΄ σώματος στρατοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπαχθὲν εἰς Γκαῖρλιτς, ἔμεινεν ἐκεῖ ὑπὸ περιορισμὸν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ τὰ γεγονότα τῆς Καβάλας ἐδηλητηρίασαν ἔτι μᾶλλον τὰς σχέσεις μας πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως. Καθὼς ἐτηλεγράφει ὁ Ρωμᾶνος, ἐκ Παρισίων «μερικὰ τῶν μᾶλλον σημαινόντων μελῶν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ὑπεστήριξαν ὅτι θὰ ἦτο προτιμότερον ν' ἀφεθῇ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν τύχην της. Οὕτω θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιφυλάξουν τὴν περιφέρειαν τῆς Καβάλας ὡς δόλωμα, διὰ νὰ προσελκύσουν τὴν Βουλγαρίαν. Ἡ Βόρειος Ἤπειρος θὰ ἐπεδικάζετο εἰς τοὺς Ἰταλούς. Ἐπίσης εἰς τοὺς ἰδίους ἡ Σμύρνη, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἡ Ἰταλία παραιτηθῇ τῶν ἀξιώσεών της ἐπὶ τῶν Ἀδάνων». Ἡ τραγῳδία τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας μὲ ὡδήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ κατάστασις δὲν ἦτο πλέον ἀνεκτὴ καὶ εἰς τὴν σκέψιν ὅτι θὰ εὑρισκόμην πιθανῶς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἡγηθῶ νέας ἐξεγέρσεως. Ἐζήτησα ἀπὸ τοὺς πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας νὰ ἐρωτήσουν τὰς κυβερνήσεις των, ἐὰν εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὰ τμήματα τῆς Ἑλλάδος, ὅσα κατὰ μεγάλην πλειοψηφίαν ἐνέκριναν τὴν πολιτικήν μου, κατώρθωνα νὰ ὀργανώσω ἀξίαν λόγου στρατιωτικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία νὰ ταχθῇ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων εἰς τὸ μακεδονικὸν μέτωπον, θὰ ἐγινόμην δεκτὸς ὡς σύμμαχος. Εἰς τὸ ἐρώτημά μου οὐδέποτε ἔλαβα ἀπάντησιν.

Τὴν 14ην Αὐγούστου, 50 χιλιάδες κατοίκων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς συνῆλθον πρὸ τῆς οἰκίας μου εἰς συλλαλητήριον, ἐπιτροπὴ δὲ αὐτοῦ μοῦ ἐξέφρασε τὰς ἀνησυχίας τοῦ λαοῦ διὰ τὰς καταστροφὰς εἰς τὰς ὁποίας ὡδήγει ἡ ἀσκουμένη βασιλικὴ πολιτική. Ὁμιλῶν πρὸς τὸ πλῆθος ἀπηυθύνθην πρὸς τὸν βασιλέα, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ πράξῃ τὸ καθῆκον του, ὡς συνταγματικὸς ἄρχων, ὡς στρατιώτης, ὡς πολίτης Ἕλλην. Ἀπεφασίσθη ὅπως

ἐπιτροπὴ τοῦ συλλαλητηρίου ὑποβάλῃ τὸ συνταχθὲν ψήφισμα εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις ὅμως ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὴν ἐπιτροπήν, προφασιζόμενος ἀσθένειαν. Τὴν μεθεπομένην, 16 Αὐγούστου, ἡ Ρουμανία ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Συνεννοήσεως.

Τὸ ἐπιτελεῖον ὑπεστήριζε πάντοτε ὅτι ἡ ὥρα τῆς ἐξόδου μας ἐκ τῆς οὐδετερότητος θὰ ἐσήμαινε, ἐὰν ἡ Ρουμανία ἐδέχετο νὰ συνεργασθῇ μαζί μας ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας. Σημειωτέον ὅτι τὴν ἐπικειμένην ἔξοδον τῆς Ρουμανίας ἐγνώριζεν ἡ κυβέρνησις ἀπὸ τηλεγράφημα τοῦ Ρωμάνου τῆς 21ης Ἰουλίου καὶ ἀπὸ τηλεγράφημα τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ πρέσβεώς μας τῆς 2 Αὐγούστου καὶ πάλιν τοῦ Ρωμάνου τῆς 6 τοῦ ἰδίου μηνός. Ἐὰν τὸ ἐπιτελεῖον, ποὺ ἦτο μαζὶ μὲ τὸν Στρέϊτ, ὁ κύριος ἐμπνευστὴς τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς, ἀπέβλεπεν εἰς ἄλλο τι παρὰ νὰ μὴν δυσαρεστήσῃ τὴν Γερμανίαν, θὰ ἠδύνατο τότε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὴν Ρουμανίαν, ὅπως ἡ ἔξοδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος καὶ ἐκείνης καὶ τῆς Ἑλλάδος γίνῃ συγχρόνως καὶ θὰ κατώρθωνε πιθανώτατα, θέτον ἄλλωστε τοῦτο ὡς ὅρον τῆς συμπράξεώς μας, ν' ἀποφύγῃ τὰ στρατηγικὰ λάθη, ποὺ διέπραξεν ἡ Ρουμανία, διὰ νὰ ἐπιδιωχθῇ, εὐθὺς ἀμέσως, ἡ κατανίκησις τῆς Βουλγαρίας, πρᾶγμα ποὺ θὰ συνεπήγετο τὴν κατάρρευσιν τοῦ βαλκανικοῦ μετώπου, μεθ' ἣν θὰ ἠδύνατο ἡ Ρουμανία νὰ στραφῇ ἀκινδύνως πρὸς τὰς διεκδικουμένας ὑπ' αὐτῆς αὐστροουγγρικὰς ἐπαρχίας.

Ὁ μακαρίτης Στράτος, πιστεύων ὅτι μετὰ τὴν παρέμβασιν τῆς Ρουμανίας ἐπεβάλλετο ἡ ἔξοδός μας ἐκ τῆς οὐδετερότητος, ἀπεσχίσθη ἀπὸ τὸν Γούναρην, ἐδημοσίευσε προκήρυξιν πρὸς τὸν λαόν, ἀπηύθυνε δὲ μακρὸν ὑπόμνημα πρὸς τὸν βασιλέα, τὸ ὁποῖον καὶ ἀνέπτυξε προφορικῶς εἰς δίωρον ἀκρόασιν εἰς τὴν ὁποίαν ἔγινε δεκτός. Κατελθὼν ἐκ τῶν ἀνακτόρων, ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς φίλους του: «Ὁ βασιλεὺς δὲν θὰ κινηθῇ», ἐνῷ εἰς τοὺς οἰκείους του εἶπεν ἐμπιστευτικῶς· «ὁ βασιλεὺς ἔχει δώσει τὸν λόγον εἰς τὸν Κάϊζερ καὶ ὁ Κάϊζερ δὲν τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν. Ἐφ' ὅσον ὑφίσταται τὸ γεγονὸς αὐτό, θὰ εἴμεθα οὐδέτεροι».

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς Θεσσαλονίκην τὰ πράγματα ἐλάμβανον τροπὴν σοβαράν. Κατὰ τὰς τελευταίας ἑβδομάδας εἶχεν ἀρχίσει νὰ γίνεται λόγος περὶ χρησιμοποιήσεως τῆς Θεσσαλονίκης ὡς προσωρινῆς πρωτευούσης τῆς Σερβίας, ἐγκαθισταμένης ἐκεῖ τῆς σερβικῆς κυβερνήσεως.

Τὴν 14ην Αὐγούστου, ὁ λοχαγὸς Ματιέ, τοῦ ἐπιτελείου τοῦ Σαράϊγ, εἶπεν εἰς τὸν Ἀλέξ. Ζάνναν: «τὰ πράγματα ἐπισπεύδονται. Οἱ Σέρβοι βουλευταὶ καὶ ὁ ἀντιβασιλεύς, πιέζουν τὸν Σαράϊγ νὰ τοὺς παραδώσῃ τὴν πολιτικὴν διοίκησιν τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐπειδὴ ὁ Σαράϊγ νομίζει ὅτι ὁ Βενιζέλος δὲν θὰ κινηθῇ, εἶναι βεβαία ἡ ἐγκατάστασις τῆς σερβικῆς διοικήσεως εἰς Θεσσαλονίκην.

Ὁ Ζάννας παρουσιάσθη ἀμέσως εἰς τὸν Σαράϊγ, ὅστις ἐπεβεβαίωσεν τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ Ματιέ, διὰ τῶν ἑξῆς:

«Μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι πολὺ ἀργὰ δι' ἐσᾶς. Δὲν ἔχω ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν κ. Βενιζέλον. Θ' ἀναγκασθῶ νὰ δώσω τὴν διοίκησιν τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τοὺς Σέρβους καὶ νὰ ἐγκρίνω τὸν διορισμὸν Σέρβου νομάρχου».

Ὁ Ζάννας ἀπήντησεν: «Δὲν θὰ γίνῃ αὐτό, στρατηγέ, θὰ κάμωμε κίνημα καὶ παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Βενιζέλου».

Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πληροφοριῶν τούτων ἀπεφασίσθη ἡ ἄνευ ἀναβολῆς δρᾶσις ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ποὺ εἶχε σχηματισθῇ ἀπὸ τὸν Δεκέμβριον 1915, «εἰς ἀντιμετώπισιν» κατὰ τὸ συνταχθὲν πρακτικόν, «τῶν κινδύνων, ποὺ ἔβλεπαν ἐπικρεμαμένους κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὴν λυπηρὰν στάσιν τοῦ ἐπισήμου κράτους, ὡς καὶ τὴν παρουσίαν ξένων φιλικῶν στρατευμάτων καὶ τὴν ἐνδεχομένην εἰσβολὴν στρατευμάτων ἀποτελουμένων ἐκ τῶν πραγματικῶν ἐχθρῶν τῆς φυλῆς μας». Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἐσχηματίσθη διευθυντήριον ἀποτελούμενον ἐκ τῶν Δ. Δίγκα, Π. Ἀργυροπούλου, Ἀ. Ζάννα, Πάζη, Γραικοῦ, Παμίκου Ζυμβρακάκη καὶ Θαλῆ Κουτούπη.

Τὴν 17ην Αὐγούστου, ἤτοι τὴν ἐπιοῦσαν τῆς εἰσόδου τῆς Ρουμανίας εἰς τὸν πόλεμον, ἐξερράγη τὸ κίνημα τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ἐξ ἀπολύτου πρωτοβουλίας τῆς τοπικῆς ἐπιτροπῆς. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ Φλώρινα καὶ τὰ Βοδενά, ὑπὸ τὸν Νεόκοσμον Γρηγοριάδην προσεχώρησαν εἰς τὸ κίνημα. Τὴν δὲ 28ην Αὐγούστου καὶ ἡ Βέρροια ὑπὸ τὸν μοίραρχον Βοῦρον.

Εἰς τὸν κ. Ζαΐμην διεμήνυσα τότε ὅτι τὸν ἐξουσιοδοτῶ ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν βασιλέα ὅτι «ἂν ὑπὸ τοὺς δημιουργηθέντας διὰ τῆς ἐξόδου τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς βουλγαρικῆς εἰσβολῆς ὅρους, ἐμμείνῃ εἰς τὴν αὐτὴν πολιτικήν, ἐγὼ εἶμαι ἀποφασισμένος οὐχὶ ν' ἀναλάβω ἀγῶνα ἐσωτερικόν, ἀλλὰ νὰ προβῶ εἰς διχασμὸν τοῦ κράτους καὶ νὰ ζητήσω νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἦτο διατεθειμένον ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἀναγκαίας θυσίας διὰ ν' ἀποτραποῦν οἱ κίνδυνοι, τοὺς ὁποίους ἐδημιούργησεν ἡ γερμανόφιλος πολιτική».

Ὁ βασιλεὺς ἐφάνη πρὸς στιγμὴν κλονιζόμενος. Ἀλλ' ἐφάνη μόνον. Ὁ Γούναρης ἄλλωστε τοῦ ὑπέβαλεν ὑπόμνημα, τοῦ ὁποίου κεντρικὴ σκέψις ἦτο: «Ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ προσέθετε δύναμιν ἀξίαν λόγου εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Σαράϊγ. Ἀντιθέτως θὰ ἐστερεῖτο τῶν γερμανικῶν ἐγγυήσεων ἐκ τῶν ὁποίων ἀναμένομεν τὴν ἀπόδοσιν τῆς Μακεδονίας».

Ἡ τύφλωσις ἦτο ἀθεράπευτος. Ἀπὸ τὴν Γερμανίαν ποὺ ἐχειραγώγησε τοὺς Βουλγάρους μέχρι Καβάλας, ἐπερίμεναν οἱ αὐλόδουλοι τῶν Ἀθηνῶν νὰ μᾶς ἀποδώσῃ τὴν Μακεδονίαν. Ἐθεωροῦσαν δὲ τόσον ἐπιτυχοῦσαν τὴν διδασκαλίαν ποὺ ἔκαμαν εἰς τοὺς στρατῶνας κατὰ τὴν 9μηνον ἐπιστράτευσιν, πρὸς κάμψιν τοῦ ἠθικοῦ τοῦ στρατοῦ, ὥστε ἔκριναν ἀναξίαν λόγου τὴν προσθήκην 150 χιλιάδων Ἑλλήνων μαχητῶν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Σαράϊγ. Τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἦλθε πρὸς ἐπίσκεψίν μου ὁ κ. Λ. Ἐμπειρῖκος, ὅστις μοῦ διηγήθη μίαν ὁμιλίαν, ποὺ τοῦ ἔκαμε πρὸ μικροῦ ὁ κουρεύς του.

«Κύριε Ἐμπειρῖκε, τοῦ ἔλεγεν. Ἐμεῖς ἐδῶ οἱ ἁπλοὶ ἄνθρωποι λέγομεν, ὅτι ἔχει μίαν μεγάλην εὐθύνην ἐκτὸς τοῦ βασιλέως καὶ ὁ Βενιζέλος». Ἐπὶ

ἐρωτήσει δὲ τοῦ κ. Ἐμπειρίκου κατὰ τί εὐθύνεται ὁ Βενιζέλος, ὁ ὁποῖος διαμαρτύρεται, φωνάζει, σχίζεται, ὁ κουρεὺς ἀπήντησε: «Μὰ ὁ Βενιζέλος μᾶς λέγει ὅτι πηγαίνομεν εἰς καταστροφήν. Αἴ, λοιπόν, ἀφοῦ πηγαίνομεν εἰς καταστροφήν, διατί νὰ μὴν ἐμποδίσωμεν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα;» Τοῦ λέγει ὁ Ἐμπειρῖκος: «Καὶ διατί δὲν κυττάζετε νὰ τὸ ἐμποδίσετε;» «Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ τὸν κάμωμεν», τοῦ ἀπαντᾷ ὁ κουρεύς. «Ἐφ' ὅσον ὁ Βενιζέλος ὑπάρχει καὶ ζῇ δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμε τέτοιο πρᾶγμα. Διότι καθένας σκέπτεται ὅτι, ἀφοῦ ὁ Βενιζέλος, ποὺ βλέπει καλλίτερα τὰ πράγματα, κάθεται ἥσυχος, θὰ πῇ πὼς τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ. Ἐνῷ, ἂν ἔλειπε ὁ Βενιζέλος, τότε ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, ὁ λαός, θὰ ἐκυττάζαμε πῶς μποροῦμε νὰ σώσωμε τὸν τόπο ἀπὸ τὴν καταστροφή».

Ἡ ἐξέγερσις κατὰ τῆς προσωπικῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου δὲν ἐδημιούργει ἐξωτερικοὺς κινδύνους

ΤΟ 33ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΗΔΗ, ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ ΔΙΑΦΩΝΙΑΝ ΜΟΥ μὲ τὸν βασιλέα, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915, ὅτε ἔσπευσα νὰ παραιτηθῶ, πολλοὶ τῶν φίλων μου μὲ ἐπέκριναν, διότι ἐπίστευαν ὅτι, ἔχων βεβαιωμένον, ἀπὸ τὴν γνώμην ὅλων τῶν πρωθυπουργῶν, ὅσοι εἶχαν κληθῆ εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ στέμματος, ὅτι ὁ λαὸς εὑρίσκετο μὲ τὸ μέρος μου, ἔπρεπε νὰ παραμερίσω τὸν βασιλέα, διὰ νὰ ἐφαρμόσω τὴν ἐθνικὴν πολιτικήν μας. Ἀπέκρουσα ἐντόνως τὴν γνώμην ταύτην. Διότι τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς ἀνῆκεν εἰς τὸν βασιλέα καὶ οὐδέποτε ἀνεγνώρισα τὴν ἀρχὴν τῆς δεδηλωμένης τοῦ μακαρίτη Τρικούπη.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι, ἀπομακρύνων με τῆς ἀρχῆς τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ βασιλεύς, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ καμμία ἔνδειξις ὅτι ἡ πλειοψηφία τῆς Βουλῆς, ποὺ μὲ ὑπεστήριζεν, εὑρίσκετο εἰς δυσαρμονίαν πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς προσωπικῆς του πολιτικῆς, διέπραττε κατάχρησιν ἐξουσίας, ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐπετράπη ἡ ἀκυρωτικὴ ἀγωγὴ ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὁσάκις ἡ διοίκησις ἐνεργεῖ μὲν σύμφωνα μὲ τὸν νόμον, ἀλλὰ καταστρατηγοῦσα τὸ πνεῦμα αὐτοῦ.

Ἀλλὰ δὲν ἐνόμιζα ὅτι ἦτο ἐπιτετραμμένον, ἐφ' ὅσον ἡ παραβίασις τοῦ συντάγματος δὲν ἦτο σαφὴς καὶ καθαρά, νὰ ἐπαναστατήσω κατὰ τοῦ βασιλέως, γνωρίζων ἄλλωστε τὰς τρομερὰς συνεπείας τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Ὑπῆρχον ἄλλωστε δύο ἀκόμη λόγοι ἕνεκα τῶν ὁποίων δὲν ἐπετρέπετο οὐδὲ σκέψις κἂν περὶ ἐξεγέρσεως. Ὁ πρῶτος, ὅτι ἡ ἐξέγερσις θὰ καθίστα ἀδύνατον τὴν ἄμεσον ἀποστολὴν ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Καλλίπολιν καὶ ἐν τῷ μεταξὺ θὰ παρήρχετο ἡ εὐκαιρία τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐπεμβάσεώς μας καὶ ἀφ' ἑτέρου, μετὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους, δὲν εἶχαν ἀκόμη διεξαχθῆ ἐκλογαὶ εἰς τὰς νέας ἐπαρχίας καὶ ἐπομένως ἐνεδεικνύετο ἡ διεξαγωγὴ νέων ἐκλογῶν, ὅπως ἡ νέα Βουλὴ περιλαμβάνῃ ἀντιπροσώπους καὶ τῶν νέων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν νέαν διαφωνίαν τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1915, τὰ πράγματα παρουσιάζοντο ἐντελῶς διάφορα. Ὁ βασιλεὺς κατὰ τὴν συζήτησιν καθ' ἣν διεπιστώθη ἡ νέα διαφωνία, ἀπαντῶν εἰς πρόσκλησίν μου, ὅπως ὑποκύψῃ εἰς τὴν διὰ τῶν προσφάτων ἐκλογῶν λαϊκὴν ἐτυμηγορίαν, ἐδήλωσεν ἀπροκαλύπτως ὅτι διὰ μεγάλα ἐθνικὰ ζητήματα θεωρεῖ ἑαυτὸν ὑπεύθυνον ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ ὀφείλει νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀντιλήψεών του καὶ παρὰ τὴν λαϊκὴν γνώμην. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ὁ βασιλεὺς κατεπρόδιδε τὴν θέσιν του ὡς κοινοβουλευτικοῦ ἡγεμόνος καὶ μετεβάλλετο αὐθαιρέτως εἰς μονάρχην ἐλέῳ Θεοῦ. Ἦτο ἐπομένως ἐπιτετραμμένη ἡ ἐξέγερσις καὶ ὡς ἐκ τῶν μεγάλων ἀκριβῶς ἐθνικῶν ζητημάτων περὶ τὰ ὁποῖα ἐστρέφετο ἡ σύγκρουσις θὰ ἦτο καὶ ἐπιβεβλημένη, ἐὰν δὲν ἐκινδύνευεν ἡ ἐσωτερικὴ αὕτη ἐξέγερσις νὰ φέρῃ μεγαλυτέρας ἐθνικὰς ζημίας.

Διότι ἡ Βουλγαρία ἐπιστρατευμένη τότε, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ ἐμφυλίου παρ' ἡμῖν πολέμου, ὅπως μετὰ τὴν συγκέντρωσίν της βαδίσῃ οὐχὶ κατὰ τῆς Σερβίας, ἀλλὰ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας, τὴν ὁποίαν ἀσφαλῶς θὰ κατώρθωνε νὰ καταλάβῃ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐσκέφθην ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ ἐξέγερσις, ἀλλ' ἔσπευσα νὰ παραιτηθῶ τῆς ἀρχῆς.

Ἐπειδὴ δὲ ἐγνώριζα ὅτι εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν πολλοὶ ἔκριναν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἀνεχόμενος ἄνευ ἐξεγέρσεως τὴν κατάλυσιν τοῦ ἐλευθέρου πολιτεύματός του καὶ τὴν ἐφαρμογὴν πολιτικῆς τοῦ στέμματος, ὁδηγούσης εἰς ἀπεμπόλησιν τῶν τιμιωτέρων ἐθνικῶν συμφερόντων ἀπεδεικνύετο ἐστερημένος ζωτικότητος καὶ εὐρυτέρου μέλλοντος, ἐθεώρησα καθῆκον μου νὰ δώσω πρὸς τὸν ἀνταποκριτὴν τοῦ «Χρόνου» τῶν Παρισίων τὴν ἑπομένην συνέντευξιν:

«Πᾶσα προσπάθεια καὶ ἀκόμη πᾶσα εὐχὴ πρὸς ἐξέγερσιν θὰ ἦτο ἔγκλημα καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Βούλγαρος εἶναι πρὸ τῶν θυρῶν μας. Ἀπευθύνω τὴν ἐρώτησιν πρὸς τοὺς πατριώτας ὅλων τῶν ἐλευθέρων λαῶν: Δύνανται χωρὶς νὰ προδώσουν τὴν πατρίδα των νὰ ὑποκινήσουν ἢ ν' ἀνεχθοῦν ἔστω ἐμφύλιον πόλεμον, ἐὰν ὁ ἐθνικός των ἐχθρὸς εἶχε συγκεντρωθῆ ἔνοπλος εἰς τὰ σύνορα των;

Ὁσονδήποτε ὀδυνηρὰ καὶ ἂν εἶναι δι' ἡμᾶς ἡ ἀδράνεια θὰ παραμείνωμεν γαλήνιοι, διότι τοῦτο εἶναι τὸ καθῆκον μας. Ἐὰν δὲ ἡ στάσις μας ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ἀκατάληπτος ἔξωθεν δὲν πρέπει νὰ ἐπισύρῃ, ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου, ὁ ἑλληνικὸς λαός, τὴν ἀποδοκιμασίαν τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους περιέβαλε μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην του. Ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ τις ἔνοχος, ὁ ἔνοχος αὐτὸς θὰ ἤμην ἐγώ».

Ἤδη ὅμως τὰ πράγματα εἶχαν ριζικῶς μεταβληθῆ. Ἡ ἐξέγερσις κατὰ τῆς προσωπικῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως δὲν ἐδημιούργει κανένα ἐξωτερικὸν κίνδυνον, ἰδίως ἀφ' ὅτου οἱ Βούλγαροι εἶχαν καταλάβει τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, τὴν Κεντρικὴν δὲ καὶ Δυτικὴν ὑπερήσπιζαν οἱ Ἀγγλογάλλοι μετὰ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἰταλῶν. Εἶχε δὲ γίνει πλέον καταφανὲς δι' ὅλους ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐκυβερνᾶτο οὐσιαστικῶς ἀπὸ ἀνθρώπους ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μέν, ὅπως ὁ βασιλεύς, ἠδιαφόρει διὰ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ἢ τοὐλάχιστον τὰ ἔθετε εἰς δευτέραν μοῖραν ἀπέναντι τοῦ κυρίου σκοποῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέβλεπε «νὰ μὴ τὰ χαλάσῃ μὲ τὸν Κάϊζερ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα», οἱ ἄλλοι δέ, ὅπως τὸ ἐπιτελεῖον, ὁ Γούναρης καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ συμπράττων παλαιὸς πολτικὸς κόσμος, πῶς θὰ ἐξοντώσουν πολιτικῶς, μισητὸν ἀντίπαλον, καὶ πῶς θὰ ἐπωφεληθοῦν τῆς παρουσιαζομένης εὐκαιρίας διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1909.

Ἦτο λοιπὸν δι' ἐμὲ καὶ ὅλους τοὺς συμπράττοντας μετ' ἐμοῦ ἐπιφανεῖς τότε φιλελευθέρους φανερὸν ὅτι, ἂν ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ ἐπεκράτει μέχρι τέλους, ὄχι μόνον θὰ ἐχάναμεν ὁριστικῶς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἤπειρον ἀπὸ τὰς ὁποίας εἴχαμεν ἤδη ἐκτοπισθῆ ἀπὸ τοὺς ἀνταπαιτητάς μας καὶ τὴν Κύπρον, τὴν ὁποίαν προσφερθεῖσαν ἄνευ ὅρων, ἀπεκρούσαμεν ἄνευ ἐντροπῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰς νήσους, διὰ τὰς ὁποίας δὲν εἴχομεν τίτλον κυριαρχίας, θὰ ἐχάναμεν καὶ αὐτὴ ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία θὰ ἐτίθετο ἐν κινδύνῳ, ἐὰν μάλιστα ἡ φιλογερμανικὴ πολιτικὴ τῶν Ἀθηνῶν μᾶς ἔφερεν τελικῶς ἔστω καὶ ἄνευ προμελέτης, ἀλλ' ἀπὸ τὰ διαπραττόμενα χονδροειδῆ λάθη εἰς ἔνοπλον σύγκρουσιν μὲ τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα. Ἐνῷ, συγχρόνως, μὴ ἀρκούμενος εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τοὺς ὁποίους περιεστοιχιζόμεθα θὰ προσεθέταμεν εἰς αὐτοὺς ἕνα ἀκόμη σπουδαιότερον, τὴν Σερβίαν, εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς ὁποίας εἴχομεν συντελέσει διὰ τῆς καταπροδόσεως τῶν συμμαχικῶν ἀπέναντί της ὑποχρεώσεών μας.

Παρ' ὅλα ταῦτα, ἡ πάλη ἡ ὁποία διεξήχθη εἰς τὴν συνείδησίν μου, πρὶν ἀποφασίσω νὰ ἐξεγερθῶ, ὑπῆρξε δραματική. Ἡ ἀνθρωπίνη ἀδυναμία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κανεὶς δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένος, ἀφοῦ καὶ ὁ Θεάνθρωπος ἀκόμη πρὸ τοῦ Σταυροῦ εὑρεθεὶς κατελήφθη ὑπ' αὐτῆς, μὲ ὤθει πρὸς τὴν ἰδέαν ὅτι ἐκτελέσας τὸ καθῆκον μου, ὅσον ἠδυνάμην, πράξας ὅ,τι ἦτο δυνατὸν ἐντὸς τῶν κειμένων νόμων, ἵνα σώσω τὸ κράτος ἀπὸ τὴν καταστροφήν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐφέρετο, ἠδυνάμην νὰ θεωρήσω ὅτι ἐξεπλήρωσα πλήρως τὸ καθῆκον μου, τόσον μᾶλλον καθ' ὅσον εἶχα τὴν συναίσθησιν ὅτι εἶχα προσφέρει εἰς τὸ παρελθὸν κάποιας ὑπηρεσίας εἰς τὸν τόπον, ὑπερβαινούσας τὸν μέσον ὅρον τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας κάθε πολίτης εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἑπομένως ὅτι ἠδυνάμην νὰ ἀρκεσθῶ εἰς τοῦτο, ἀφοῦ ἡ πολιτεία τῶν ἀντιπάλων ἔφερε τὰ πράγματα μέχρι λύσεως, ἡ ὁποία θὰ ἔφερε τὴν πλήρη ἐπαλήθευσιν τῶν προβλέψεών μου. Οὕτως ἐνεργῶν, προελάμβανα καὶ ὅλας τὰς δεινὰς συνεπείας ποὺ ἐπακολουθοῦν κάθε

ἐμφυλίου πολέμου, ἐνῷ ἐξ ἄλλου μετὰ τὴν ἐπέλευσιν τῶν συμφορῶν ἡ κάθαρσις τοῦ ἐσωτερικοῦ δράματος θὰ ἦτο πλήρης, διότι τὴν ἀνατροπὴν τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, θὰ ἐπεδίωκαν πρῶτοι ἐκεῖνοι ποὺ ἐν καλῇ πίστει ἔγιναν θύματα τῆς ἀφοσιώσεώς των πρὸς τὸν βασιλέα.

Ἀλλ' αἱ σκέψεις αὗται μόνον πρὸς στιγμὴν ἐπεκράτουν διότι ἤρχετο ἀμέσως ἡ συναίσθησις ὅτι αὗται ὑπαγορεύοντο ἀπὸ καθαρὸν ἐγωϊσμόν. Καὶ συναισθανόμην ὅτι θὰ κατεπρόδιδα τὸ καθῆκον μου καὶ θὰ ἤμην εἰς τὸ μέλλον ἄνθρωπος δυστυχής, ἂν βλέπων τὰς συμφορὰς εἰς τὰς ὁποίας ὡδήγει τὴν χώραν ἡ βασιλικὴ πολιτική, ἄφινα αὐτὰς νὰ ἐπέλθουν ἁπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ εἶναι μεγαλειτέρα ἡ τιμωρία τῶν ὑπαιτίων τῶν συμφορῶν καὶ διὰ νὰ εἶναι ἡ δικαίωσις τῶν προβλέψεών μου καταφανὴς καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς μου. Ἡ συνομιλία τοῦ κουρέως μὲ τὸν κ. Ἐμπειρῖκον, εἴτε ἔλαβε πραγματικῶς χώραν, εἴτε ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ τελευταίου, εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ κανεὶς ποίαν συγκλονιστικὴν ἐντύπωσιν μοῦ ἔκαμε.

Ἀλλ', ἂν ὑπελείπετο ἀκόμη καὶ ὁ ἐλάχιστος ἐνδοιασμός, τοῦτον διεσκέδασεν ἡ ἔκρηξις τοῦ κινήματος εἰς Θεσσαλονίκην. Ἀποτυχία αὐτοῦ θὰ ἐθράσυνεν ἔτι μᾶλλον τοὺς ἀσκοῦντας τὴν βασιλικὴν πολιτικὴν καὶ θὰ ἐπροκάλει τὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν πρόληψιν τῶν ὁποίων εἶχεν ἐπισπευθῆ τὸ κίνημα.

Δὲν μοῦ ἔμεινε πλέον καμμία ἀμφιβολία ὅτι οἱ ἐνδοιασμοί μου ἂν ἔπρεπε νὰ ἐξεγερθῶ, παρατεινόμενοι καὶ εἰς τὸ μέλλον, θὰ ἦσαν ἀποτέλεσμα ἁπλῶς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας καὶ ἐγωϊσμοῦ.

Εἶχεν ἐξαντληθῆ ἡ προσπάθεια πρὸς ἀποκατάστασιν ἑνότητος

ΤΟ 34ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 23 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΕΖΗΤΗΣΑ ΝΑ ΣΥΝΑΝΤΗΘΩ ΜΕ ΤΟΝ ναύαρχον Κουντουριώτην, τὸν ὁποῖον δὲν εἶχα ἴδη ἀπὸ δύο ἐτῶν. Ἡ συνάντησις ἔγινεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Ἐμπειρίκου. Ἐξέθεσα εἰς αὐτὸν τὰς ἀπόψεις μου καὶ τὴν ἀπόφασιν εἰς τὴν ὁποίαν εἶχα καταλήξει ὅτι ἐπεβάλλετο νὰ ὑποστηριχθῇ καὶ ὀργανωθῇ εὐρύτερον ἡ ἐπανάστασις τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ ναύαρχος, ὁ ὁποῖος ἐπιταχθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως, εἶχεν ὑπηρετήσει ἐπὶ μακροὺς μῆνας ὡς ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν τῶν κυβερνήσεων Σκουλούδη καὶ Ζαΐμη καὶ εἶχεν ἀντιληφθῆ ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς χώρας εὑρίσκετο εἰς χεῖρας ὄχι τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεως, ἀλλὰ τοῦ ἐπιτελείου, εὑρέθη σύμφωνος μαζί μου καὶ πλειοδοτῶν μάλιστα ἔλεγε:

«Εἶναι αἶσχος δι' ἡμᾶς καὶ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν νὰ δεχώμεθα ἀδιαμαρτυρήτως μέχρι τέλους τὴν ἀσκουμένην βασιλικὴν πολιτικήν».

Καὶ ὡς ἐκδήλωσιν ἀμέσου διαμαρτυρίας ὑπέβαλεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ γενικοῦ ὑπασπιστοῦ. Σύμφωνος ἐπίσης

εὑρέθη καὶ ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς καὶ ὅλοι οἱ πολιτικοὶ τέως συνεργάται μου, μολονότι ἐδήλωσα πρὸς αὐτοὺς ὅτι ὁ ἀγὼν εἰς τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο ν' ἀποδυθῶμεν ἔκειτο ἔξω τοῦ συντάγματος καὶ ἑπομένως οἱ φίλοι μου ἦσαν ἐλεύθεροι πάσης πρός με, ὡς ἀρχηγὸν κόμματος, ὑποχρεώσεως.

Εἰς τοὺς φίλους μου ἐξηγοῦσα ὅτι τὸ κίνημά μας ἔχει ὁμοιότητα μὲ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα τοῦ 1904–1908 κατὰ τοῦτο· ὅτι, ὅπως τότε, οὕτω καὶ τώρα, τὸ ἐπίσημον κράτος δύναται νὰ σταθῇ οὐδέτερον. Τίποτε δὲν ἐμποδίζει τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον νὰ παρακολουθήσῃ μετὰ συμπαθείας τὸ κίνημα Θεσσαλονίκης, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐκ τῆς πορείας του καὶ τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τῆς πάλης, θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ κρίνῃ ἂν ὤφειλε νὰ συνεχίσῃ τὴν μέχρι τοῦδε πολιτικήν του, ἡ ὁποία εἰς τόσας ἐθνικὰς ἀποτυχίας εἶχεν ὁδηγήσει, ἢ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς του, ἀποκαθιστῶν τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα.

Ὀλίγον μετὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 13–14 Σεπτεμβρίου ἐπεβιβαζόμην μετὰ τοῦ ναυάρχου Κουντουριώτη ἐκ τοῦ ὅρμου τοῦ Φαλήρου, κατευθυνόμενος εἰς τὰ Χανιὰ ἐπὶ τῆς «Ἑσπερίας» τὴν ὁποίαν εἶχε θέσει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κινήματος ὁ ἰδιοκτήτης της κ. Ἐμπειρῖκος. Ὁ «Ἀτρόμητος» παρέλαβεν ἐκ τῆς νήσου τῶν Σπετσῶν τοὺς ἐκεῖ συγκεντρωμένους λοιποὺς ἐπιφανεῖς φιλελευθέρους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ: Σοφούλης, Ρέπουλης, Μιχαλακόπουλος, Καφαντάρης, Τσιριμῶκος, Ἀλεξανδρῆς, Σῖμος, Ἀβέρωφ, Λ. Ἐμπειρῖκος, Νεγρεπόντης, Ἀραβαντινός, Ν. Πασπάτης, Π. Καραπᾶνος, ὑποναύαρχος Γκίνης, πλοίαρχος Μιαούλης, Μαυρουδῆς, Μελᾶς, ἀρχηγὸς Χειμάρας Σπυρομήλιος, ὑποστράτηγος Μηλιώτης. Ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς ἐμποδισθεὶς τὴν τελευταίαν στιγμήν, ἦλθε μετ' ὀλίγας ἡμέρας πρὸς συνάντησίν μας εἰς τὰ Χανιά.

Εἰς Χανιὰ πολυπληθεστάτη λαϊκὴ συνάθροισις ἔνοπλος, ἀνεκήρυξε προσωρινὴν κυβέρνησιν ἀποτελουμένην ἀπὸ τὸν ναύαρχον Κουντουριώτην καὶ ἐμέ, εἰς οὓς ἀνέθεσε τὴν πρόσληψιν καὶ τρίτου μέλους καὶ τὴν ἐν γένει ὀργάνωσιν τοῦ ἀγῶνος.

Τὸ πλῆθος ἀπεδοκίμασε τὸν βασιλέα καὶ ἐζητωκραύγαζεν ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας. Ἀλλ' ὡς ψυχρολουσία πρὸς τοὺς διαδηλωτὰς ἐπῆλθον οἱ λόγοι μου:

«Εὔχομαι ὅμως τὸ στέμμα καὶ τὴν τελευταίαν ἔστω στιγμήν, ἀπαλλασσόμενον κακῶν συμβούλων καὶ τιθέμενον ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, εὑρεθῇ ἀποφασιστικῶς πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν ἐπιτακτικῶς ὑποδεικνύουν τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Κανεὶς δὲν θὰ εἶναι εὐτυχέστερος ἀπὸ τὸν Παῦλον Κουντουριώτην καὶ ἐμέ, ἂν οὕτως ἀποκατασταθῇ ἡ ἑνότης τῆς χώρας καὶ τὸ ἔθνος ἀντιμετωπίσῃ ὁμονοοῦν τοὺς περιβάλλοντας αὐτὸ κινδύνους».

Κανεὶς βέβαια δὲν θ' ἀρνηθῇ ὅτι μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς ἔκαμα ὅ,τι ἦτο δυνατόν, ὅπως διευκολύνω, τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος τὴν ὁποίαν ἔχει διασπάσει ἡ μεταβολὴ τοῦ βασιλέως εἰς μονάρχην ἐλέῳ Θεοῦ, ἐπιβάλλοντα τὴν προσωπικήν του πολιτικὴν ἐπὶ θυσίᾳ τῶν τιμιωτάτων συμφερόντων τοῦ ἔθνους.

Τὰ διατάγματα τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ἐξεδίδοντο ὑπὸ τὸν τίτλον «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος» καὶ μὲ τὸν βασιλικὸν θυρεόν. Ὀλίγας ἄλλως τε ἡμέρας μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, ὁ Διαμαντίδης, ὁ ὁποῖος εἶχε μείνει εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς ἀντιπρόσωπός μας, μοῦ ἐτηλεγράφει κατὰ παράκλησιν τοῦ Σκουμπουρδῆ, ὑπασπιστοῦ τοῦ βασιλέως, ὅτι ὁ τελευταῖος προτίθεται νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος σχηματίζων οἰκουμενικὴν κυβέρνησιν καὶ ἤθελε νὰ γνωρίζῃ ἂν καὶ μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐδεχόμην νὰ μετάσχω τοιαύτης κυβερνήσεως εἴτε καὶ αὐτοπροσώπως, εἴτε διὰ φίλων μου. Ἔσπευσα νὰ ἀπαντήσω ὅτι «ἂν ἡ πρόθεσις τοῦ βασιλέως ἐπραγματοποιεῖτο θὰ ἐνίσχυα τὸ στέμμα μὲ ὅλας μου τὰς δυνάμεις, ἕτοιμος νὰ πράξω τοῦτο καὶ χωρὶς κἂν ἐγὼ ἢ οἱ φίλοι μου νὰ μετάσχουν τῆς νέας κυβερνήσεως, ἐὰν τοῦτο διηυκόλυνε τὸν βασιλέα».

Εἰς Χανιὰ ἐλάβομεν δηλώσεις ἐνθουσιώδους προσχωρήσεως ἐκ τῶν νήσων Σάμου, Χίου, Μυτιλήνης, Λήμνου καὶ Ἰκαρίας. Συγχρόνως δὲ τηλεγράφημα τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης τῆς Θεσσαλονίκης δηλούσης ὅτι τάσεται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν αὐτῆς «τὸ κράτος θ' ἀποπλύνῃ τὸ προσαφθὲν εἰς αὐτὸ ὄνειδος, ἡ πατρὶς θὰ δοξασθῇ, τὸ ἔθνος θὰ σωθῇ καὶ ἡ κληρονομία αὐτοῦ θὰ ἐξασφαλισθῇ».

Ἀφοῦ διήλθομεν διὰ τῶν νήσων Σάμου, Χίου καὶ Μυτιλήνης, ὅπου ὠργανώσαμεν τὴν νέαν διοίκησιν, ἐφθάσαμεν τὴν 26ην Σεπτεμβρίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὅπου ἐγκατεστάθημεν ἀναλαμβάνοντες τὴν διοίκησιν τῶν μερῶν ὅσα εὑρίσκοντο εἰς τὴν συμμαχικὴν κατοχήν.

Δὲν γράφω τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Θεσσαλονίκης. Ἠθέλησα μόνον, ἀπαντῶν εἰς τὴν κατηγορίαν ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ αἴτιος τοῦ διχασμοῦ διὰ τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης, νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τοὺς μεγαλυτέρους καὶ νὰ καταστήσω γνωστὰς εἰς τὰς νέας γενεὰς τὰς αἰτίας αἱ ὁποῖαι προεκάλεσαν ἢ μᾶλλον ἐπέβαλον τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης. Μόνον διεστραμμένη ἀντίληψις βασιλοδούλων ἠμπορεῖ νὰ ἐπιμείνῃ ὅτι ἔπρεπε ν' ἀφήσωμεν τοὺς ἐμπνευστὰς τῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως, ἐφ' ὅσον εἶχαν τὸν τελευταῖον τοῦτον ἐπὶ κεφαλῆς των, νὰ συμπληρώσουν μέχρι τέλους τὴν καταστροφὴν εἰς τὴν ὁποίαν ὡδήγουν τὴν χώραν. Ἀλλ' ὅταν κανεὶς ἔχῃ ὑπ' ὄψιν:

1) Τὰ ἀποτελέσματα ποὺ εἶχεν ἐπιφέρει ἡ βασιλικὴ πολιτικὴ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν ἀπώλειαν δηλαδὴ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, τὴν ἀπώλειαν τῆς Βορείου Ἠπείρου, τὴν ἀπόκρουσιν τῆς προσφερομένης Κύπρου καὶ τοῦ κινδύνου ποὺ ἐδημιούργει, ἀφεύκτως μὲν διὰ τὴν Σάμον, τὴν Ἰκαρίαν, τὴν Χίον, τὴν Μυτιλήνην, τὴν Λῆμνον, μεγάλους δὲ καὶ φοβεροὺς διὰ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν.

2) Τὴν ἀπόδειξιν ποὺ ἔδωσεν ἡ ἐπανάστασις τῆς Θεσσαλονίκης ὅτι οἱ φόβοι τοὺς ὁποίους ἐνέσπειρεν εἰς Ἀθήνας ἡ γερμανόδουλος πολιτική, πῶς ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡνωμένη «δὲν θὰ προσέφερε δύναμιν ἀξίαν λόγου εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Σαράϊγ», ἦσαν ἁπλᾶ μορμολύκεια πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν γερμανικῶν συμφερόντων διὰ τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῶν ἁπλουστέρων, ἐνῷ πραγματικῶς καὶ διχασθεῖσα εἰς δύο ἡ Ἑλλὰς ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιβολῆς τῆς προσωπικῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως, κατώρθωσε νὰ δώσῃ εἰς τὸν συμμαχικὸν στρατὸν τῆς Θεσσαλονίκης τὴν σοβαρὰν ἐκείνην ἐνίσχυσιν ἡ ὁποία ἐπέτρεψε τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐπιθέσεως καὶ τὴν διάρρηξιν τοῦ βαλκανικοῦ μετώπου, ἡ ὁποία ἔφερε ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν ἀναγνώρισιν ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ ἐπιτελείου ὅτι ὁ πόλεμος ἐχάθη διὰ τὰς κεντρικὰς αὐτοκρατορίας.

3) Ὅτι διὰ τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης δὲν ἀνετρέψαμεν μόνον κάθε κίνδυνον ἐπὶ τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας προλαβόντες τὴν εἰς βάρος μας μετάστασιν τῶν Βουλγάρων πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως εὐθὺς ὡς ἔβλεπον τὴν πλάστιγγα κλίνουσαν ὑπὲρ αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Βόρειον Ἤπειρον ἀνεκτήσαμεν, καὶ διὰ τὰς νήσους ἐπετύχαμεν ὁριστικὸν τίτλον κυριαρχίας καὶ τὴν Θράκην μέχρι Τσατάλτζας, κατωρθώσαμεν νὰ μᾶς ἐπιδικασθῇ καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Σμύρνης νὰ μᾶς παραχωρηθῇ καὶ αἱ Δωδεκάνησοι νὰ μᾶς ἀποδοθοῦν καὶ ἡ τύχη τῆς Κύπρου νὰ προδιαγραφῇ πάλιν διὰ τῆς ἐν γνώσει τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως συσχετίσεως τῆς ἀποδόσεως τῆς Ρόδου πρὸς τὴν ἐνδεχομένην ἀπόδοσιν τῆς Κύπρου.

4) Ὅτι καὶ μετὰ τὴν συντριβὴν τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων τὴν ὁποίαν ἐπέφερεν ἡ ἐπαναφορὰ εἰς τὸν θρόνον τοῦ ἐκπτώτου βασιλέως καὶ ἡ μετ' αὐτὴν ἐπιμονὴ συνεχίσεως τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, ὅταν εἶχον ἀφαιρεθῆ πλέον ὅλαι αἱ προϋποθέσεις τῆς ἐπιτυχίας της, τὰ ἐνεργητικὰ ἀποτελέσματα τῆς μετοχῆς μας εἰς τὸν πόλεμον, ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε ν' ἀποτρέψωμεν κάθε κίνδυνον κατὰ τῆς ἀκεραιότητός μας, ν' ἀνακτήσωμεν τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, νὰ προσαρτήσωμεν τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ ν' ἀποκτήσωμεν τίτλον κυριαρχίας διὰ τὴν Σάμον, τὴν Ἰκαρίαν, τὴν Χίον, τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν Λῆμνον, τὸν ὁποῖον ἕως τότε ἐστερούμεθα, ὅταν λέγω ἔχῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν του ὅλα αὐτὰ καὶ βλέπῃ τὸν κυριώτατον ἐμπνευστὴν τῆς γερμανοδούλου πολιτικῆς, ἐμφανιζόμενον ἀκόμη καὶ σήμερον, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ δημοσίᾳ ὅτι οἱ ἐπαναστάται εἰς Θεσσαλονίκην ἐγκλημάτησαν κατὰ τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους, ἐνῷ ταῦτα ἐξυπηρέτει τάχα ἡ βασιλικὴ πολιτική, φθάνει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ κ. Μεταξᾶς γνωρίζει ὅτι τὸ κοινὸν εἰς τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται, εἶναι τόσον ἀποτυφλωμένον ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν ποὺ τοῦ ἔχει κάμει τὸ ἐπιτελεῖον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐννεαμήνου ἀπολέμου ἐπιστρατεύσεως, ὥστε νὰ τολμᾷ ἀκινδύνως νὰ τοῦ προσφέρῃ τὴν πνευματικὴν τροφὴν τῆς τελευταίας ἀρθρογραφίας του.

Ὁ Βενιζέλος ἔκαμε τὸ κίνημα ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς διεπραγματεύετο νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντὰντ

ΤΟ 37ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 28 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΔΙ' ΟΣΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥΔΕ ΕΔΗΜΟΣΙΕΥΣΑΜΕΝ ἀπαντήσαμεν εἰς ὅλας τὰς ἐρωτήσεις, τὰς ὁποίας μᾶς ἀπηύθυνε ὁ κ. Βενιζέλος μέχρι τοῦ ἄρθρου του τῆς 20ῆς Νοεμβρίου, συμπεριλαμβανομένου. Καὶ ὄχι μόνον ἀπηντήσαμεν ἀλλὰ καὶ φωτίσαντες τὰ γεγονότα διὰ τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας τοῦ ἐκπεμπομένου ἀπὸ τὰς ἐπισήμους βίβλους τῶν ξένων κρατῶν, τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τὰς μαρτυρίας ξένων εἴτε ἐνεργῶς μετασχόντων εἴτε ἁπλῶς αὐτοπτῶν, τὰς μαρτυρίας Ἑλλήνων ὑπευθύνων διαχειρισθέντων ἐξουσίαν, εἴτε μεγάλην εἴτε μικράν, παρουσιάσαμεν τὰ γεγονότα ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ὄψιν. Ὄψιν δὲ ἐντελῶς ἀλλοίαν ἀπὸ τὴν διεστραμμένην μορφὴν μὲ τὴν ὁποίαν ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ ταῦτα ὁ κ. Βενιζέλος, στηριζόμενος ἐπὶ πλαστῶν ἐγγράφων, ἐπὶ παραποιημένων τοιούτων, ἐπὶ ἄρθρων ἐφημερίδων ἐπὶ παραγγελίᾳ γραφέντων, ἐπὶ ὁμιλιῶν τὰς ὁποίας λέγει ὅτι τοῦ ἔκαμε ὁ τάδε καὶ ὁ δεῖνα, ἢ ὅτι τὰς ἔκαμεν ὁ δεῖνα πρὸς τὸν τάδε, ἐπὶ πληροφοριῶν τῶν ὁποίων οὐδεμίαν ἀναφέρει πηγὴν ἄλλην, πλὴν τῆς τοῦ μοναδικοῦ εὐαγγελιστοῦ του. Παραγεμίζων δὲ ὁ κ. Βενιζέλος τὸν σαθρὸν αὐτὸν σκελετόν, μὲ μελοδραματικὰς ἀποστροφάς, διὰ τὰς προδοσίας κατὰ τῆς πατρίδος τὰς ὁποίας ἡμεῖς οἱ ἄλλοι ἐκάμαμεν, μὲ θρήνους καὶ ὀδυρμοὺς διὰ καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἀναλόγως τῶν περιστάσεων μεγαλοποιεῖ ἢ σμικρύνει, καὶ αἱ ὁποῖαι ὅλαι προῆλθον ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, μᾶς ἔδωσε ἀληθῆ κόπον, διὰ νὰ ἀλιεύσωμεν ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης ταύτης τῆς ἀπεράντου δημαγωγίας, τὰ ὀλίγα, καὶ αὐτὰ σαθρά, ἐπιχειρήματα ποὺ ἐπαρουσίασε ὅπως ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτά, ὅπως ἀπηντήσαμεν.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἔκαμνεν ὅτι ἐλησμόνει νὰ μᾶς δώσῃ ἀπαντήσεις εἰς ὅσα τοῦ κατηγγέλλομεν. Εἰς μίαν προηγουμένην παρένθεσιν εἰς τὴν ἀρθρογραφίαν μας, ἐδώσαμεν μίαν παραστατικὴν εἰκόνα τοῦ τρόπου του τοῦ συζητεῖν. Καὶ ἠριθμήσαμεν πλείστας τῶν παρασιωπήσεών του. Καὶ ἐβαρύνθημεν νὰ τὸν ξαναρωτῶμεν, –διὰ τὸ «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου», διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ παραβίασιν τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης, διὰ τὰς ἐπιμόνους συστάσεις του πρὸς τοὺς ξένους ὅπως κάμουν νὰ πεινάσῃ ὁ ἑλληνικὸς λαός, διὰ τὰ συγχαρητήριά του πρὸς τὸν Μπριὰν ὅταν ἐπεδόθη ἡ νότα 8/21 Ἰουνίου, εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ὁποίας καὶ αὐτὸς συμμετέσχε καὶ διὰ τῆς ὁποίας κατελύθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς πατρίδος του, διὰ τὴν ψευδῆ ἐπίθεσιν κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας καὶ διὰ τόσα καὶ τόσα ἄλλα, οὔτε ἐρωτῶμεν πλέον. Γνωρίζομεν ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀπαντήσῃ. Οὔτε φυσικὰ δυνάμεθα νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν ἑκάστοτε τὰ ἄρθρα μας, ὁσάκις ὁ κ. Βενιζέλος προσποιεῖται ὅτι δὲν τὰ ἀντελήφθη.

Ἤδη εἰσερχόμεθα εἰς κεφάλαιον νέον, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Βενιζέλος διεξέρχεται εἰς τὰ ἄρθρα του τῶν 21,22 καὶ 23 Νοεμβρίου. Τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης.

Οἱ ἀναγνῶσται μας ἐνθυμοῦνται ἐκ τοῦ πρώτου μας ἄρθρου, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηντήσαμεν εἰς τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ κ. Βενιζέλου, πῶς ἐτέθη ἀρχικῶς ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον ὁ σκοπὸς τῆς δι' ἄρθρων ταύτης συζητήσεως: πῶς ἐπῆλθεν ὁ ἐθνικὸς διχασμός, ποῖοι οἱ ὑπαίτιοι αὐτοῦ.

Τώρα θὰ ἴδωμεν τὸν διχαστὴν ἐπὶ τὸ ἔργον, ἐκτελοῦντα φανερά, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπὸ μακροῦ ἐσχεδίαζε.

Εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 23ης Νοεμβρίου λέγει:

«Εἰς τοὺς φίλους μου ἐξηγοῦσα ὅτι τὸ κίνημά μας ἔχει ὁμοιότητα μὲ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα τοῦ 1904–1908, κατὰ τοῦτο ὅτι, ὅπως τότε οὕτω καὶ τώρα τὸ ἐπίσημον κράτος δύναται νὰ σταθῇ οὐδέτερον.

Τίποτε δὲν ἠμπόδιζε τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον νὰ παρακολουθήσῃ μετὰ συμπαθείας τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐκ τῆς πορείας του καὶ τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τῆς πάλης, θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ κρίνῃ ἂν ὤφειλε νὰ συνεχίσῃ τὴν μέχρι τότε πολιτικήν του, ἡ ὁποία εἰς τόσας ἐθνικὰς ἀποτυχίας εἶχεν ὁδηγήσει, ἢ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς του, ἀποκαθιστῶν τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα».

Ταῦτα λέγει ὅτι ἐξήγει τότε εἰς φίλους του ὁ κ. Βενιζέλος, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοί, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἴσως παρεσύρθησαν ἐκ τῶν λόγων τούτων εἰς ἐνέργειαν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν θὰ παρεσύροντο ἐὰν ἐγνώριζον τοὺς ἀληθεῖς αὐτῆς σκοπούς.

Ἀλλ' ἡ ἐξήγησις αὕτη τὴν ὁποίαν ὁ κ. Βενιζέλος δίδει εἰς τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, πῶς συμβιβάζεται μὲ τὸ ὅτι προέβη εἰς τὸ κίνημα τοῦτο, ἀκριβῶς καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ μὲν κυβέρνησις Ζαΐμη εἶχεν ἀποφασίσει τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος, καθὼς κατέθεσεν ὁ κ. Ζαΐμης ἐνώπιον τοῦ ἀνακριτοῦ κατὰ τὴν δίκην Σκουλούδη, κατάθεσιν τὴν ὁποίαν ἀναφέραμεν καὶ ἀνεπτύξαμεν εἰς τὰ προηγούμενα ἄρθρα μας, καὶ ἥτις πιστοποιεῖται καὶ ἀπὸ ἐπίσημα διπλωματικὰ τηλεγραφήματα μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὸ τόσον χαρακτηριστικὸν τοῦ κ. Δεμίδωφ τῆς 18ης Αὐγούστου 1916;

Μήπως ὁ κ. Βενιζέλος θελήσῃ νὰ διϊσχυρισθῇ ὅτι ἐτηρήθη ἐν ἀγνοίᾳ τῶν διαπραγματεύσεων τούτων καὶ τῆς προόδου αὐτῶν; Ἀλλὰ τότε νὰ μὴ λησμονῇ ὅτι ὁ κ. Ζαΐμης κατέθεσε πρὸ τοῦ ἀνακριτοῦ καὶ τὰ ἑξῆς:

«Ὅλαι αἱ διαπραγματεύσεις αὗται ἔδει νὰ διεξάγωνται ἐν Ἑλλάδι, ἐν γνώσει τῶν διαφόρων ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων, τοῦ μὲν κ. Πολίτου τηροῦντος ἐνήμερον τὸν κ. Βενιζέλον, τοῦ δὲ κ. Στρέϊτ ἀναλαβόντος νὰ ἀνακοινοῖ τὰς διαπραγματεύσεις εἰς τοὺς ἀντιβενιζελικούς, ὡς τὸν κ. Ράλλην καὶ τὸν κ. Γούναρην. Ἡ γνώμη μου τότε ἦτο, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔδει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν πόλεμον ἡνωμένη».

Πῶς λοιπὸν ἐξέλεξεν αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν διὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ

κινήματος;

Καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ ὁ ἴδιος, διὰ τῶν πρὸς τοὺς φίλους του ἐξηγήσεών του τὰς ὁποίας προανεφέραμεν, λαμβάνοντες αὐτὰς ἐκ τοῦ ἄρθρου του, ἐμφανίζει τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης ὡς ἀρνίον, πῶς δὲν διστάζει ὁ ἴδιος εἰς τὰ αὐτὰ τελευταῖα ἄρθρα του νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν δορὰν τοῦ ἀρνίου καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ τὸν κάτωθεν αὐτῆς κρυπτόμενον λύκον;

Διότι ὁ ἴδιος λέγει εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 22ας Νοεμβρίου προκειμένου διὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915, ὅτε οὐδεμία ἐπέκειτο βουλγαρικὴ εἰσβολή, ὅτε μάλιστα διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ κ. Βενιζέλου τῆς Καβάλας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ἐπρόκειτο καὶ ἡ τελευταία αὕτη νὰ παρασυρθῇ εἰς τὸν πόλεμον εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ, λέγει ὅτι ἀπὸ τότε ἐσκέφθη ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ βασιλέως, διότι ὁ βασιλεὺς διαλύσας τότε τὴν Βουλὴν «διέπραττε κατάχρησιν ἐξουσίας, ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐπετράπη ἡ ἀκυρωτικὴ ἀγωγὴ ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὁσάκις ἡ διοίκησις ἐνεργεῖ μὲν σύμφωνα μὲ τὸν νόμον, ἀλλὰ καταστρατηγεῖ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ». Ὥστε ἐπρόκειτο περὶ ἐξεγέρσεως κατὰ τοῦ βασιλέως οὐχὶ διὰ τὰς περὶ πολεμικῆς ἐνεργείας τῆς Ἑλλάδος ἰδέας του, ἀλλὰ διότι οὗτος παρεβίαζε τὸ σύνταγμα κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον.

Διότι ὁ ἴδιος λέγει εἰς τὸ αὐτὸ ἄρθρον του, προκειμένου περὶ τῆς διαφωνίας του μὲ τὸν βασιλέα τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1915:

«Ὁ βασιλεὺς κατὰ τὴν συζήτησιν καθ' ἣν διεπιστώθη ἡ νέα διαφωνία, ἀπαντῶν πρὸς τὴν πρόσκλησίν μου ὅπως ὑποκύψῃ εἰς τὴν διὰ τῶν προσφάτων ἐκλογῶν λαϊκὴν ἐτυμηγορίαν, ἐδήλωσεν ἀπροκαλύπτως ὅτι διὰ τὰ μεγάλα ἐθνικὰ ζητήματα θεωρεῖ ἑαυτὸν ὑπεύθυνον ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὀφείλει νὰ ἐπιμείνῃ εἰς ἐφαρμογὴν τῶν ἀντιλήψεών του καὶ παρὰ τὴν λαϊκὴν γνώμην. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ βασιλεὺς κατεπρόδιδε τὴν θέσιν του ὡς κοινοβουλευτικοῦ ἡγεμόνος καὶ μετεβάλλετο αὐθαιρέτως εἰς μονάρχην ἐλέῳ Θεοῦ. Ἦτο ἑπομένως ἐπιτετραμμένη ἡ ἐξέγερσις καὶ ὡς ἐκ τῶν μεγάλων ἀκριβῶς ἐθνικῶν ζητημάτων περὶ τὰ ὁποῖα ἐστρέφετο ἡ σύγκρουσις θὰ ἦτο καὶ ἐπιβεβλημένη, ἐὰν δὲν ἐκινδύνευεν ἡ ἐσωτερικὴ αὕτη ἐξέγερσις νὰ φέρῃ μεγαλυτέρας ἐθνικὰς ζημίας».

Ὥστε ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ὅτι ἡ ἐξέγερσίς του κατὰ τοῦ βασιλέως θὰ ἐγίνετο διότι ὁ βασιλεὺς δὲν ἤθελε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ κ. Βενιζέλου, διεκδικοῦντος ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοῦ λαϊκὴν θέλησιν. Δηλαδὴ τὸ ζήτημα δὲν ἦτο τὸ κατὰ πόσον ὁ βασιλεὺς εἶχεν οὐσιαστικῶς δίκαιον ἢ ἄδικον, ἀλλὰ κατὰ πόσον ἐνήργει κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον, κοινοβουλευτικῶς ἢ ὄχι. Ἤ, διὰ νὰ τὰ κάμωμεν λιανά, κατὰ πόσον θὰ ὑπέκυπτεν ἢ ὄχι εἰς τὸν κ. Βενιζέλον. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ ἐθνικὰ ζητήματα αὐτὰ ἦσαν ἡ ἀφορμή, ἢ μᾶλλον, καθ' ἡμᾶς, ἡ πρόφασις τῆς συγκρούσεως, ὡς θὰ ὑποδείξωμεν. Καὶ ναὶ μὲν ταῦτα ἐνίσχυον, κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον, τὴν σύγκρουσίν του μὲ τὸν βασιλέα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ἴδιον, συνεχίζοντα εἰς τὴν αὐτὴν παράγραφον, ἀπέτρεπον αὐτήν.

Ἀφίνομεν κατὰ μέρος τὰ περὶ Θεοῦ καὶ ἐλέους του, τὰ ὁποῖα διϊσχυρίζε-

ται ὁ κ. Βενιζέλος, ὅτι τοῦ εἶπεν ὁ βασιλεύς, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπανειλημμένως διὰ δημοσίων δηλώσεων διέψευσε. Ἄλλον μάρτυρα περὶ τοιούτων φράσεων τοῦ βασιλέως ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἔχει παρὰ μόνον τὸν ἑαυτόν του. Ἀλλὰ ἐπὶ τῆς φιλαληθείας τοιούτου μάρτυρος δὲν δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν.

Ἀφίνομεν κατὰ μέρος τὸ κατὰ πόσον αἱ ἐκλογαὶ τῆς 31ης Μαΐου ἀπέβησαν ὑπὲρ τοῦ φιλοπολέμου προγράμματος τοῦ κ. Βενιζέλου. Κατ' αὐτὰς ὁ κ. Βενιζέλος δὲν παρουσίασε φιλοπόλεμον πρόγραμμα καὶ μάλιστα τοιοῦτο ὥστε ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπεν οὕτως ἢ ἄλλως ὁπωσδήποτε νὰ μετάσχῃ τοῦ πολέμου εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ. Ὄχι μόνον δὲ δὲν παρουσίασε τοιοῦτον πρόγραμμα, ἀλλὰ καὶ ἐθρήνησε τὴν εὐκαιρίαν τῶν Δαρδανελλίων ὡς ὁριστικῶς ἀπολεσθεῖσαν καὶ συνεπῶς ἐγέννησε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν πρόκειται πλέον περὶ πολέμου. Ἐνῷ συγχρόνως ἡ κυβέρνησις Γούναρη πιεζομένη ὑπὸ τῶν περιστάσεων, διεξήγαγε διαπραγματεύσεις κατὰ Μάρτιον, Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον τοῦ 1915, πρὸς ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος, αἵτινες ἦσαν γνωσταὶ εἰς τοὺς ἐκλογεῖς. Ὥστε ἡ ψῆφος τῆς 31ης Μαΐου κάθε ἄλλο ἦτο παρὰ φιλοπόλεμος.

Πῶς λοιπὸν ἔδωσε τοιαύτας ἐξηγήσεις εἰς τοὺς φίλους του περὶ τῆς ὁμοιότητος τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης μὲ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα τοῦ 1904–1908 καὶ τὸ παρουσίασε ὑπὸ τοιαύτην ἄκακον καὶ ἀθώαν μορφήν, ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἰς τὰ αὐτὰ ἄρθρα, παρουσιάζει ἑαυτὸν ὡς ἀποσκοποῦντα τὴν ἐξέγερσιν κατὰ τοῦ βασιλέως διότι δὲν ἦτο τόσον κοινοβουλευτικὸς ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἄλλην θέλησιν παρὰ τὴν τοῦ κ. Βενιζέλου;

Ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 23ης Νοεμβρίου ὁμολογῶν, χωρὶς νὰ προσέξῃ, τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης λέγει:

«Μόνον διεστραμμένη ἀντίληψις βασιλοδούλων (ἂς μᾶς συγχωρήσουν οἱ ἀναγνῶσται μας τὴν ἐπανάληψιν τῶν κακοζήλων ἐκφράσεων τοῦ κ. Βενιζέλου) ἠμπορεῖ νὰ ἐπιμείνῃ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀφήσωμεν τοὺς ἐμπνευστὰς τῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως, ἐφ' ὅσον εἶχον τὸν τελευταῖον τοῦτον ἐπὶ κεφαλῆς των, νὰ συμπληρώσουν μέχρι τέλους τὴν καταστροφήν, εἰς τὴν ὁποίαν ὡδήγησε τὴν χώραν».

Ἀλλ' ὁ ἴδιος λέγει εἰς τὸ ἀκριβῶς προηγούμενον τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου του, τῆς 22ας Νοεμβρίου, ὅτι ὁ βασιλεὺς «ηδιαφόρει διὰ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ἢ τοὐλάχιστον τὰ ἔθετε εἰς δευτέραν μοῖραν ἀπέναντι τοῦ κυρίου σκοποῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέβλεπε: Νὰ μὴ τὰ χαλάσῃ μὲ τὸν Κάϊζερ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα». Ὥστε ὡς ἐμπνευστὴν τοῦ βασιλέως θεωρεῖ ὁ κ. Βενιζέλος τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα καὶ ἑπομένως διὰ νὰ μὴν τὸν ἔχουν ἐπὶ κεφαλῆς των οἱ σύμβουλοί των, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκδιωχθῇ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως καὶ ἔγινε. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὁμοιότης τοῦ κινήματος μὲ τὸν καθαρῶς ἐθνικὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα τοῦ 1904–1908!

«Ἐζήτησα ἀπὸ τοὺς πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας νὰ ἐρωτήσουν τὰς κυβερνήσεις των, λέγει εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 21ης Νοεμβρίου, ἐὰν εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὰ τμήματα τῆς Ἑλλάδος ὅσα

κατὰ μεγάλην πλειοψηφίαν ἐνέκριναν τὴν πολιτικήν μου κατώρθωνα νὰ ὀργανώσω ἀξίαν λόγου στρατιωτικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία νὰ ταχθῇ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων εἰς τὸ μακεδονικὸν μέτωπον, θὰ ἐγινόμην δεκτὸς ὡς σύμμαχος. Εἰς τὸ ἐρώτημα οὐδέποτε ἔλαβον ἀπάντησιν».

Καὶ ἐνῷ δὲν ἔλαβεν ἀπάντησιν ἂν τὸν δέχωνται ὡς σύμμαχον, ὠθεῖ εἰς τὸ κίνημα καὶ τὸν διχασμὸν τῆς Ἑλλάδος, ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη διεπραγματεύετο νὰ ἐξέλθῃ ἡ Ἑλλὰς εἰς πόλεμον ὡς σύμμαχος τῆς Ἀντάντ. (Ὅρα κατάθεσιν Ζαΐμη). Ἀνατρέπει δὲ συγχρόνως ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τοῦ Ροκφεϊγ διὰ τῆς πλαστῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας καὶ τῆς ὀργῆς τῶν συμμάχων, ἀγνοούντων τὴν πλαστότητα τῆς ἐπιθέσεως, τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη, ἥτις διεπραγματεύετο τὴν ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος.

Καὶ δὲν ἐτελειώσαμεν ἀκόμη.

Ἀποκαλυπτικὸν τηλεγράφημα τοῦ Βενιζέλου πρὸς τὸν πρέσβυν Γκυγιεμέν. Αἱ δῆθεν διαλλακτικαὶ διαθέσεις του

ΤΟ 38ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ. –29 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΤΙ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ ΕΧΟΥΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ τὰ ὅσα λέγει ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὰ τρία ἄρθρα του, τῆς 21ης, 22ας καὶ 23ης Νοεμβρίου περὶ τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τί ἀντιφάσεις ἀκόμη μεγαλειτέρας πρὸς τὰ πράγματα!

Προκειμένου ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Θεσσαλονίκην, διὰ νὰ διχάσῃ τὴν Ἑλλάδα, παραγγέλλει διὰ τοῦ κ. Ζαΐμη εἰς τὸν βασιλέα, ὡς διατείνεται ὁ ἴδιος, ὅτι ἐὰν οὗτος ἐμμείνῃ εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος εἶναι ὁ κ. Βενιζέλος ἀποφασισμένος «οὐχὶ νὰ ἀναλάβῃ ἀγῶνα ἐσωτερικόν, ἀλλὰ νὰ προβῇ εἰς τὸν διχασμὸν τοῦ κράτους καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ τὸ μέρος τὸ ὁποῖον ἦτο διατεθειμένον νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἀναγκαίας θυσίας, διὰ ν' ἀποτραποῦν οἱ κίνδυνοι τοὺς ὁποίους ἐδημιούργησεν ἡ γερμανόφιλος πολιτική». (27ον ἄρθρον του τῆς 21ης Νοεμβρίου).

Καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦτο μεταβαίνει εἰς Χανιὰ τῆς Κρήτης καὶ ἀνακηρύσσεται ὡς προσωρινὴ κυβέρνησις ὑπὸ διαδηλώσεως τῶν φίλων του, ἥτις (ἄρθρον του 29ον τῆς 23ης Νοεμβρίου) «ἀπεδοκίμασε τὸν βασιλέα καὶ ἐξητωκραύγασεν ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας». Ἀλλὰ τότε, λέγει, ἐψυχρόλουσε τοὺς διαδηλωτὰς διὰ τῶν λόγων του ποὺ θὰ παραθέσωμεν παρακάτω. Ἀλλ' ὅλοι οἱ ἐν Ἑλλάδι οἰκοῦντες καὶ παροικοῦντες γνωρίζουν πολὺ καλὰ πῶς ὀργανοῦνται αἱ βενιζελικαὶ διαδηλώσεις καὶ ποία εἶναι ἡ τεχνική των. Ὅλοι γνωρίζουν ὅτι τὰ ἐν διαδηλώσει βενιζελικὰ πλήθη διαδηλοῦν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εὐαρεστεῖ τὸν κ. Βενιζέλον, ἀνταποκρίνεται εἰς τοὺς καθαυτὸ σκοποὺς του καὶ διὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ὁποίου προετοιμάζουν τὰ «πλήθη», οἱ μεμυημένοι εἰς τοὺς σκοποὺς τοῦ κ. Βενιζέλου. Αἱ δῆθεν ψυχρολουσίαι του

ἀποτελοῦν καὶ αὐταὶ τμῆμα τῆς ὅλης σκηνοθεσίας. Τίς ἀγνοεῖ ταῦτα ἐν Ἑλλάδι;

Εἶπε δὲ τότε πρὸς τοὺς διαδηλωτάς.

«Εὔχομαι ὅπως τὸ στέμμα καὶ τὴν τελευταίαν στιγμήν, ἀπαλλασσόμενον κακῶν συμβούλων καὶ τιθέμενον ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, τραπῇ ἀποφασιστικῶς πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν ἐπιτακτικῶς ὑποδεικνύουν τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα».

Καὶ ὅμως οἱ «κακοὶ σύμβουλοι» τοῦ βασιλέως εἶχον ἀπομακρυνθῆ τοῦ ἐπιτελείου καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τούτου ἐτέθη στρατηγὸς τοῦ ὁποίου τὰ πρὸς τὴν Ἀντὰντ εὐμενῆ αἰσθήματα δὲν ἐτίθεντο παρ' οὐδενὸς ἐν ἀμφιβολίᾳ. Καὶ ὅμως ἀπὸ μηνῶν εἶχε σχηματισθῆ ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη, τοῦ ὁποίου τὰ φιλικὰ πρὸς τὴν Ἀντὰντ αἰσθήματα οὐδ' αὐτοὶ οἱ σύμμαχοι ἔθετον ὑπὸ ἀμφιβολίαν καὶ ἥτις εὐθὺς ἀμέσως ἐπελήφθη διαπραγματεύσεων πρὸς ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος. Καὶ ὅμως τὸν βίον τῆς κυβερνήσεως ταύτης κατέστησεν ἀδύνατον διὰ τῶν καθημερινῶν διαβολῶν του πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Ἀντὰντ καὶ τέλος, διὰ τῆς ὑπὸ τῶν φίλων του καὶ συνεπῶς ἐν γνώσει του καὶ κατ' ἐντολήν του σκηνοθετηθείσης πλαστῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας συνεργαζομένων μετὰ τοῦ Ροκφεΐγ, ὅπως προκληθῇ κατάληψις τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν συμμάχων. Ἀπεκαλύφθησαν ἀργότερα πάντα ταῦτα ὑπὸ τούτων τῶν γαλλικῶν ἀνακριτικῶν ἀρχῶν καὶ τὰ ἐξεθέσαμεν ἐν πλάτει εἰς προηγούμενον ἄρθρον μας. Ἀλλ' εἰς τὰς ἀποκαλύψεις ταύτας, δὲν ἀπήντησε τίποτε, κατὰ τὸ σύστημά του.

Γράφει εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 23ης Νοεμβρίου ὅτι μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς Θεσσαλονίκης, δηλαδή, μετὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ διχασμὸν τοῦ κράτους, ἀπήντησεν εἰς ἐρώτησιν τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ βασιλέως Σκουμπουρδῆ, διαμηνυθεῖσαν εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ Διαμαντίδη, παραμείναντος εἰς Ἀθήνας, «ἂν ἡ πρόθεσις τοῦ βασιλέως (δηλαδὴ ἡ ἔξοδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος) ἐπραγματοποιεῖτο, θὰ ἐνίσχυα τὸ στέμμα μὲ ὅλας μου τὰς δυνάμεις, ἕτοιμος νὰ πράξω τοῦτο καὶ χωρὶς κἂν ἐγὼ ἢ οἱ φίλοι μου νὰ μετάσχουν τῆς νέας κυβερνήσεως, ἐὰν τοῦτο διηυκόλυνε τὸν βασιλέα».

Καὶ ὅμως! ἐνῷ ἔλεγεν ὅτι τοιαύτας εἶχε προθέσεις, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως διὰ τῶν ὀργάνων του ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐξηρέθιζε τοὺς συμμάχους κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του διὰ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ μετ' αὐτήν. Τὴν 9/22 Σεπτεμβρίου οἱ «Τάϊμς» τοῦ Λονδίνου ἐπὶ τῇ βάσει ἀνταποκρίσεως βενιζελικῆς πηγῆς, τὴν ὁποίαν δὲν ἀποκαλύπτουν, ἀπεκάλουν τοὺς ὑπουργοὺς τῆς διαδεχθείσης τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη, κυβερνήσεως Καλογεροπούλου «βασιλικὰ νευρόσπαστα», «ραδιούργους» κλπ. Τὴν 11/24 Σεπτεμβρίου ἡ «Ἠχὼ τῶν Παρισίων» ἔγραφε διὰ τὴν κυβέρνησιν Καλογεροπούλου τὰ ἑξῆς: «Μία τῶν σπουδαιοτέρων πατριωτικῶν ἐφημερίδων τῶν Ἀθηνῶν, ἡ 'Πατρίς', διεμαρτύρετο χθὲς ἐναντίον μιᾶς κωμωδίας», τὴν ὁποίαν σκηνοθετοῦν, ὅπως ἐξαπατήσουν τοὺς συμμάχους. Ἂς μείνῃ ἥσυχος ἡ 'Πατρίς', οἱ σύμμαχοι δὲν εἶναι διατεθειμένοι νὰ

ἀφήσουν νὰ κοροϊδευθοῦν».

Καὶ ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἐτηλεγράφει τὴν 3/16 Σεπτεμβρίου 1916 εἰς τὸν ἀδελφόν του πρίγκηπα Ἀνδρέαν εἰς Λονδῖνον: «Ἐδήλωσα ἤδη ὅτι εἶμαι ἕτοιμος νὰ συμμετάσχω τοῦ πολέμου εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ, ὑπό τινας ὅρους, οἵτινες θὰ καθίστων τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος ὠφέλιμον εἰς τὰ συμφέροντά της. Εἶμαι ἕτοιμος νὰ διαπραγματευθῶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην», ἐνῷ ἡ κυβέρνησις Καλογεροπούλου τὴν 6/19 Σεπτεμβρίου ἐτηλεγράφει εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον κατηγορηματικῶς τὴν ἑλληνικὴν συμμετοχὴν εἰς τὸν πόλεμον, ἐνῷ ἡ αὐτὴ κυβέρνησις μὴ λαμβάνουσα ἀπάντησιν ἐπαναλαμβάνει τὴν 15/28 Σεπτεμβρίου τὴν προσφοράν της ἐντονώτερον, δηλοῦσα ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ἐὰν ἡ Ἀντὰντ τῆς παρεῖχε τὴν στρατιωτικὴν καὶ οἰκονομικὴν συνδρομήν της, ὁ Ἰσβόλσκυ ἐτηλεγράφει ἐκ Παρισίων, ἤδη ἀπὸ τῆς 5/18 Σεπτεμβρίου εἰς Πετρούπολιν ὅτι «ὁ Μπριὰν μὲ πληροφορεῖ ὅτι τὸ νέον ὑπουργεῖον (Καλογεροπούλου) ἐσχηματίσθη ἐκ Θεοτοκικῶν καὶ ἀντιβενιζελικῶν, ἑπομένως ἐκ δεδηλωμένων ἐχθρῶν τῆς Ἀντάντ». Ὁ μακαρίτης Καλογερόπουλος παλαιὸς γαλλόφιλος ἀπὸ τὴν κορυφὴν ἕως τὰ νύχια, ἦτο ἐχθρὸς τῆς Ἀντάντ! Ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν κ. Καραπᾶνος ἦτο γερμανόφιλος! Αὐταὶ ἦσαν αἱ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Μπριάν!

Καὶ ἐνῷ ἡ κυβέρνησις αὕτη τοῦ μακαρίτου Καλογεροπούλου διαβαλλομένη ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τῶν ὀργάνων του, ματαίως προσέφερε τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον, ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἐδήλου ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος, ὁ κ. Βενιζέλος ἐπεβιβάζετο διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Θεσσαλονίκην ὅπως διχάσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅστις μετ' ὀλίγον θὰ ἀγορεύσῃ εἰς Χανιὰ εὐχόμενος «ὅπως τὸ στέμμα καὶ τὴν τελευταίαν ἔστω στιγμήν, ἀπαλλασσόμενον κακῶν συμβούλων καὶ τιθέμενον ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων τραπῇ ἀποφασιστικῶς πρὸς τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἐπιτακτικῶς ὑποδεικνύουν τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα», συγχρόνως ἐδημοσίευεν εἰς τοὺς «Τάϊμς» τοῦ Λονδίνου «Ἱστορικὸν διάγγελμα» τὸ ἑξῆς:

(«Τάϊμς», 27 Σεπτεμβρίου, ν. ἡμ.) «Εἰδοποίησα τὸν βασιλέα δι' ἑνὸς τῶν πρέσβεων τῆς Ἀντάντ ὅτι δὲν εἶχε καιρὸν νὰ χάνῃ ὅπως σώσῃ τὸν τόπον. Προσεφέρθην νὰ παραιτηθῶ πάσης ἀξιώσεως πρωθυπουργίας ὅπως διευκολύνω τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντός του πρὸς τὸν τόπον ... ὅλα ἐπὶ ματαίῳ καὶ εἶμαι ἤδη ἠναγκασμένος νὰ ὑποκύψω εἰς τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ... Ἐδίστασα πρὶν ἢ λάβω τὴν ὑψίστην ταύτην ἀπόφασιν. Καὶ τὴν λαμβάνω μόνον διότι εἶμαι ἀπολύτως πεπεισμένος ὅτι αἱ προτάσεις περὶ συμμετοχῆς εἰς τὸν πόλεμον τὰς ὁποίας κάμνουν οἱ σημερινοὶ κυβερνῆται τῆς Ἑλλάδος (Δηλαδὴ ἡ κυβέρνησις Καλογεροπούλου) δὲν εἶναι εἰλικρινεῖς ... Δὲν εἶμαι ἐπαναστάτης, τὸ κίνημά μου δὲν στρέφεται καθόλου κατὰ τοῦ βασιλέως ἢ κατὰ τῆς δυναστείας».

Οὕτως, αἱ κυβερνήσεις τῶν συμμάχων περιπεπλεγμέναι εἰς τὸ δίκτυον τοῦτο τῶν ἐξ Ἀθηνῶν πληροφοριῶν τῶν πρέσβεών των, ἀντιφατικῶν πρὸς

ἀλλήλας, θέλουσαι νὰ πιστεύσωσι τὸν βασιλέα, ἀλλ' ἐπηρεαζόμεναι ἀπὸ τὰς ραδιουργίας τοῦ Ροκφέϊγ, περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσωμεν, ὅστις ἦγε καὶ ἔφερε τὸν Γκυιεμέν, ἐν πλήρει συνεννοήσει μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου, κλονιζόμεναι ἀπὸ τὰς ἐπικλήσεις τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅπως μὴ δίδωσιν πίστιν εἰς τὰς τόσον σαφεῖς προτάσεις τοῦ βασιλέως καὶ τῆς κυβερνήσεώς του περὶ ἐξόδου τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος, εὑρίσκοντο ἐν ἀμηχανίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου. Κατηνάλισκον τὸν καιρόν των εἰς ματαίας συζητήσεις μεταξύ των πῶς θὰ ἀπαντήσουν εἰς τὰς τόσον σαφεῖς προτάσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τί θὰ ζητήσουν ἀπὸ αὐτήν. Ὁ κ. Ν. Πολίτης, αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Ν. Πολίτης, εἰς ἐμπιστευτικόν του τηλεγράφημα ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς τὸν κ. Ρωμᾶνον πρέσβυν ἐν Παρισίοις, φέρον τὴν ὑπογραφήν του καὶ σταλὲν ὑπηρεσιακῶς τὴν 24ην Σεπτεμβρίου (7 Ὀκτωμβρίου) καὶ εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπανέλθωμεν βραδύτερον, ὀνομάζει χαώδη τὴν τοιαύτην διπλωματίαν τῆς Ἀντὰντ ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος. Λέγει ὁ κ. Ν. Πολίτης πρὸς τὸν κ. Ρωμᾶνον:

«Ὀφείλω νὰ σᾶς πληροφορήσω ὅτι ἔπραξα τὸ πᾶν διὰ νὰ διευκολύνω τὸ ἔργον τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀντάντ. Δύο φορὰς ὑπέδειξα εἰς τὸν ἀρχαιότερον ἐξ αὐτῶν ὅτι ὁ κ. Καλογερόπουλος ἦτο ἕτοιμος νὰ παραιτηθῇ, ἐὰν δὲν ἔχαιρε τῶν συμπαθειῶν τῆς Ἀντάντ, ἢ νὰ ἀφήσῃ νὰ ἀποχωρήσουν ἐκ τῆς κυβερνήσεως ἐκείνους ἐκ τῶν συναδέλφων του, τῶν ὁποίων ἡ ἐν τῇ κυβερνήσει παρουσία ἀπετέλει ἐμπόδιον εἰς ἐπιθυμητὴν προσέγγισιν. Ἀλλ' ὁ σὲρ Φρ. Ἕλλιοτ τὴν πρώτην φορὰν μοῦ ἀπήντησεν ὅτι δὲν εἶχεν ὁδηγίας καὶ τὴν δευτέραν φοράν, ἐνώπιον τοῦ Ρώσου συναδέλφου του, ὅτι προτιμότερον νὰ ἀναμένωμεν . Ἐπίσης ματαίως ἐπέμεινα ὅπως αἱ κυβερνήσεις των εὐδοκήσουν νὰ δώσουν τὸ ταχύτερον μίαν ἀπάντησιν εἰς τὴν πρότασίν μας τῆς 6/19 Σεπτεμβρίου (δηλ. περὶ ἐξόδου τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος), ἀφίνων μάλιστα νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἂν ἡ ἀπάντησις ἔδιδεν ἱκανοποίησιν εἰς τὴν 3ην παράγραφον τῆς νότας μας θὰ ἐπέφερε τὴν ὁριστικὴν συμφωνίαν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔξοδόν μας ἐκ τῆς οὐδετερότητος εἰς ὡρισμένην ἡμερομηνίαν».

Καὶ ὁ μαρτυρῶν ταῦτα δὲν εἶναι κανεὶς «γερμανόφιλος», «κακὸς σύμβουλος τοῦ βασιλέως», ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Ν. Πολίτης!

Τί ἤθελον λοιπὸν αἱ σύμμαχοι δυνάμεις ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα; Οὔτε καὶ αὐταὶ δὲν ἤξευραν τί ἤθελον! Εἰς τοιοῦτο χάος (φράσις τοῦ κ. Ν. Πολίτη) ἔπεσεν ἡ ἐν Ἑλλάδι διπλωματία των, χάρις εἰς τὰς ραδιουργίας τοῦ κ. Βενιζέλου!

Ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν τριῶν ἄρθρων τοῦ κ. Βενιζέλου τῆς 21ης, 22ας καὶ 23ης Νοεμβρίου.

Λέγει, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης τὸ ἔκαμε δι' ἐθνικοὺς μόνον λόγους, καὶ οὐχὶ μὲ ἀρχικὸν σκοπὸν νὰ ἐκδιώξῃ τὸν βασιλέα, λέγει εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 23ης Νοεμβρίου, ὅτι εἰς τοὺς ὑποδεχθέντας αὐτὸν ἐν Χανίοις φίλους του διαδηλωτὰς ἀποδοκιμάζοντας τὸν βασιλέα καὶ ζητωκραυγάζοντας ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας (καὶ εἴπομεν ὅτι ὅλοι γνωρίζετε πῶς προετοιμάζονται ταῦτα εἰς τὰς βενιζελικὰς διαδηλώσεις),

ἐπέτυχεν ψυχρολουσίαν διὰ τῶν λόγων του «εὔχομαι ὅπως τὸ στέμμα καὶ τὴν τελευταίαν ἔστω στιγμήν ...'τραπῇ ἀποφασιστικῶς πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν ἐπιτακτικῶς ὑποδεικνύουσι τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα».

Καὶ ἐνῷ ἔχυνεν, ὡς λέγει, τὴν ψυχρολουσίαν ταύτην, καὶ ἐνῷ διεδήλου διὰ τῶν «Τάϊμς» ὅτι δὲν εἶναι ἐπαναστάτης καὶ ὅτι τὸ κίνημά του δὲν στρέφεται καθόλου κατὰ τοῦ βασιλέως ἢ κατὰ τῆς δυναστείας, συγχρόνως ἐτηλεγράφει ἐκ Κρήτης εἰς Ἀθήνας πρὸς τὸν Γκυιεμέν:

«...Ἐὰν ἀφιχθεὶς εἰς Κρήτην, ἠναγκάσθην νὰ δηλώσω ὅτι τὸ κίνημά μου δὲν ἐστρέφετο ἐναντίον τοῦ Κωνσταντίνου τὸ ἔκανα μόνον καὶ μόνον ὅπως μὴ ἐκθέσω τὰς συμμάχους δυνάμεις, ἄλλως ἐγὼ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ὁ βασιλεὺς παρέδωσεν ἑαυτὸν εἰς τὴν Γερμανίαν ὁριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως».

Τὸ κείμενον τοῦ τηλεγραφήματος τούτου τοῦ κ. Βενιζέλου μετεβιβάσθη ὑπὸ τοῦ Γκυιεμὲν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, τὸ ὁποῖον ἀνεκοίνωσεν αὐτὸ εἰς τὸν Ἰσβόλσκυ, οὗτος δὲ τὸ ἐτηλεγράφει εἰς Πετρούπολιν τὴν 2/15 Ὀκτωβρίου καὶ εὑρίσκετο εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1922 τῆς Ρωσικῆς Διπλωματικῆς Βίβλου.

Καὶ ἐρωτῶμεν: Πότε λέγει τὴν ἀλήθειαν ὁ κ. Βενιζέλος, διὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ κινήματος. Εἰς τοὺς «Τάϊμς» ἢ εἰς τὸν κ. Γκυιεμέν; Εἰς τοὺς φίλους του ὅταν τοὺς ἐξηγοῦσε τότε, ὡς λέγει, ὅτι τὸ κίνημα εἶναι ὅμοιον μὲ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα τοῦ 1904–1908, ἢ εἰς τὸν Γκυιεμέν; Εἰς τοὺς σημερινοὺς ἀναγνώστας του, ὅταν λέγῃ ὅτι ἔχυσε ψυχρολουσίαν εἰς τὰς ἀντιβασιλικὰς καὶ ἀντιδυναστικὰς κραυγὰς τῶν ἐν Χανίοις διαδηλωτῶν του, ἢ εἰς τὸν κ. Γκυιεμέν;

Καὶ ἐπειδὴ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι δὲν θὰ ἀπαντήσῃ ἀπαντῶμεν ἡμεῖς.

Εἰς τὸν Γκυιεμέν!

Καὶ ἔπειτα ἀπορεῖ ὁ κ. Ν. Πολίτης εἰς τὸ πρὸς τὸν κ. Ρωμᾶνον προμνησθὲν τηλεγράφημά του διατί ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ κυβέρνησις εἰς τὰς προτάσεις των περὶ ἐξόδου ἐκ τῆς οὐδετερότητος δὲν ἐλάμβανον ἀπὸ τὰς ἐν ἀμηχανίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου δυνάμεις μίαν ἀπάντησιν!

Καὶ δὲν ἐτελειώσαμεν ἀκόμη.

Τὸ κίνημα Θεσσαλονίκης. Δύο ἑκατομμύρια φράγκων εἰς τὸν Βενιζέλον διὰ «προπαγάνδαν» εἰς τὸν στρατὸν

ΤΟ 39ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ. – 30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΕΙΣ ΤΟ ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΤΗΣ 23ης ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ ὁ κ. Βενιζέλος ἀναφέρει τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ πλεονεκτήματα τὰ ὁποῖα ἐπέτυχεν ἡ Ἑλλάς, ὡς λέγει, διὰ τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης. Τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀκεραιότητός της, τὴν ἀνάκτησιν τῆς Μακεδονίας, τὸν ὁριστικὸν τίτλον κυριαρχίας ἐπὶ τῶν

νήσων, τὴν ἀνάκτησιν τῆς Βορείου Ἠπείρου καὶ τὴν ἐπιδίκασιν τῆς Θράκης μέχρι Τσατάλτζας, καὶ τὴν παραχώρησιν τῆς Σμύρνης καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν Δωδεκανήσων καὶ τὴν προδιαγραφὴν τῆς τύχης τῆς Κύπρου.

Ἂς ἀφήσωμεν πρὸς τὸ παρὸν ὅτι τὰ περισσότερα τούτων ἦσαν ἐπὶ τοῦ χαρτίου μόνον, ὅπως ἀπεδείξαμεν ἤδη διὰ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν, ἂς ἀφήσωμεν τὸ ὅτι ἐὰν δὲν ἔφερε διὰ σκευωρίας ὁ κ. Βενιζέλος τοὺς Ἀγγλογάλλους εἰς Θεσσαλονίκην, οὔτε κίνδυνος τῆς ἑλληνικῆς ἀκεραιότητος θὰ ὑφίστατο, οὔτε ἀνάγκη ἀνακτήσεως τῆς Μακεδονίας, οὔτε ἀπώλεια τῆς Βορείου Ἠπείρου καὶ ἂς ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο τοῦ κ. Βενιζέλου: Τί θὰ ἐπάθαινε ἡ Ἑλλὰς ἐὰν δὲν ἐγίνετο τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης.

Θὰ ἐπάθαινε ἁπλούστατα τὸ ἑξῆς: Θὰ ἀπετελείωνε ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη, ἢ ἔστω καὶ ἡ κυβέρνησις Καλογεροπούλου, τὰς διαπραγματεύσεις μὲ τὴν Ἀντὰντ καὶ θὰ ἐξήρχετο ἡ Ἑλλὰς τῆς οὐδετερότητος, ὡς σύμμαχος τῆς Ἀντάντ, μὲ τὸν βασιλέα της ἐπὶ κεφαλῆς καὶ μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους ἡνωμένας, ὁπότε καὶ τὰ ἀποκτήματα αὐτῆς θὰ ἦσαν ἀσφαλῆ καὶ ὄχι χάρτινα. Καὶ ἂν μᾶς ἐρωτήσῃ ὁ κ. Βενιζέλος καὶ ποῖος σᾶς ἠμπόδισε καὶ μετὰ τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης νὰ ἐξέλθητε τῆς οὐδετερότητος; Θὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν: «Σεῖς, ὅστις δια τῶν ραδιουργιῶν σας κατεστήσατε ἀδύνατον τὸν βίον τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη, κατεστήσατε ἀδύνατον τὸν βίον τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου, ὅστις κατηγγείλατε τὸν βασιλέα ὡς ἐχθρὸν τῆς Ἀντάντ, ἐνῷ οὗτος ἐπρότεινεν εἰς αὐτὴν τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος, σεῖς ὅστις, ὄχι μόνον σεῖς προσωπικῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ψευδολογιῶν τοῦ Ροκφέϊγ παρεστήσατε ὅλην τὴν πολιτικὴν Ἑλλάδα πλὴν ὑμῶν, ὡς γερμανόφιλον, ὅστις διὰ τοῦ τρόπου τούτου, παρημποδίσατε πᾶσαν πρόοδον τῶν διαπραγματεύσεων τοῦ βασιλέως, τοῦ κ. Ζαΐμη, τοῦ Καλογεροπούλου, τοῦ κ. Καραπάνου μετὰ τῆς Ἀντάντ καὶ προεκαλέσατε τὴν σχετικῶς μὲ τὴν Ἑλλάδα χαώδη κατάστασιν τῆς ἀνταντικῆς διπλωματίας, τὴν ὁποίαν τόσον παραστατικῶς περιγράφει αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Ν. Πολίτης, εἰς τὸ τηλεγράφημά του πρὸς τὸν κ. Ρωμᾶνον τῆς 24ης Σεπτεμβρίου (παλ. ἡμερ.) περικοπὴν τοῦ ὁποίου ἀνεφέραμεν εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον μας. Ἦ μήπως θὰ ἰσχυρισθῇ ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι ὅταν θὰ ἐξήρχετο ἐκ τῆς οὐδετερότητος μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος ὁ βασιλεύς, δὲν θὰ εἶχε τὰ πλεονεκτήματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶχεν ὁ κ. Βενιζέλος ἐξελθὼν τῆς οὐδετερότητος μὲ τὸν στρατὸν τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης; Μὰ θὰ ἦτο ἀστειότης ὁ τοιοῦτος ἰσχυρισμός! Καὶ ὅμως, ἂν δὲν τολμᾷ νὰ τὸ εἴπῃ καθαρά, τὸ λέγει ἐν ὑποκρούσει. Εἰς τὸ 29ον ἄρθρον του τῆς 23ης Νοεμβρίου ἀναγράφει:

«Ἐνῷ πραγματικῶς καὶ διχασθεῖσα εἰς δύο ἡ Ἑλλάς, ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιβολῆς τῆς προσωπικῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως, κατώρθωσε νὰ δώσῃ εἰς τὸν συμμαχικὸν στρατὸν τῆς Θεσσαλονίκης τὴν σοβαρὰν ἐκείνην ἐνίσχυσιν, ἡ ὁποία ἐπέτρεψε τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐπιθέσεως καὶ τὴν διάρρηξιν τοῦ βαλκανικοῦ μετώπου, ἥτις ἔφερεν ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν ἀναγνώρισιν ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ ἐπιτελείου ὅτι ὁ πόλεμος ἐχάθη διὰ τὰς κεντρικὰς αὐ-

τοκρατορίας».

Ἀνεφέραμεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον, ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ στρατηγοῦ Λούδενδορφ τὰς περικοπὰς αἵτινες ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ πόλεμος ἐχάθη διὰ τὰς κεντρικὰς αὐτοκρατορίας ἐκ τῆς ἀποτυχίας των κατὰ τὰς ἐν Γαλλίᾳ μάχας τοῦ 1918. Καὶ ὅτι ἀπὸ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1918 ἀνεγνώρισεν ἡ Γερμανία καὶ ἐπεζήτησε τὴν εἰρήνην καὶ ὅτι ἐκ τούτου ἐπῆλθε κλονισμὸς εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐξ αὐτοῦ ἡ διάρρηξις τοῦ βαλκανικοῦ μετώπου. Οὔτε δύναμαι νὰ ἐπανέρχωμαι εἰς τὰ αὐτὰ πράγματα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐνίσχυσιν τὴν ὁποίαν ἔδωσε τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὸν συμμαχικὸν στρατόν, χωρὶς νὰ θέλω νὰ μειώσω τὰς θυσίας τὰς ὁποίας εἷς ἕκαστος πολεμιστὴς προσέφερεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, δὲν δύναμαι ὅμως νὰ μὴ ἀναφέρω πῶς περιγράφει τὴν ἐνίσχυσιν ταύτην ὁ ἴδιος ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ εἰς τὴν «Παρισινὴν Ἐπιθεώρησιν» τῆς 15ης Δεκεμβρίου 1919, σελ. 694–700. Δὲν θίγει τοῦτο τὸν ἕνα ἕκαστον πραγματικῶς πολεμήσαντα καὶ χύσαντα τὸ αἷμα του. Θίγει ὅμως καὶ καιριώτατα, τὸν δημιουργὸν τοῦ κινήματος, τὸν κ. Βενιζέλον καὶ τὸ ἔργον του. Λέγει ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ:

«Δὲν ἠδυνάμην νὰ μεταβῶ πρὸς ὑποδοχήν του (τοῦ κ. Βενιζέλου) κατὰ τὴν ἄφιξίν του (εἰς Θεσσαλονίκην). Ἡ κυβέρνησίς του δὲν εἶχεν ἀναγνωρισθῆ (δηλ. ἀπὸ τὰς δυνάμεις). Ἀλλ' ἀφοῦ ὁ κ. Βενιζέλος ἐγίνετο Θεσσαλονικεύς! ... ἀφοῦ ἔδει νὰ συζητῶ μετ' αὐτοῦ ζητήματα ἀφορῶντα τὸν στρατὸν τῆς Ἀνατολῆς, ἔπρεπε νὰ τοῦ γίνῃ καλὴ ὑποδοχή. Ἐλήφθησαν λοιπὸν μέτρα ὅπως ἐκραγῇ εἷς ἐνθουσιασμὸς αὐθόρμητος ἢ ὄχι καὶ ἔτσι ἡ ἡμέρα ἐπέρασεν ὡραῖα! ...

Ἀλλὰ ἀφοῦ ὁ Βούλγαρος καθίσταται ἡ μόνη ἀπασχόλησις διὰ νὰ πολεμήσωμεν ἐχρειάζοντο στρατιῶται καὶ ἀκόμη στρατιῶται. Καὶ ἰδοὺ ἡ δυσκολία. Οἱ ἐθελονταὶ μᾶλλον ἐσπάνιζαν.

...Ἀλλ' ὁ Βενιζέλος ἐν τούτοις δὲν ἀπέκαμνε καὶ ὡς νέος Σίσυφος, ἀπεπειρᾶτο καθ' ἡμέραν νὰ φέρῃ εἰς τὸ τέρμα τὸν πάντα ἐπανακυλιόμενον βράχον τῆς ἐπιστρατεύσεώς του. Πόσα χωρία ἐδέησε νὰ περισφιχθῶσι διὰ νὰ χορηγήσωσι τοὺς ἄνδρας ποὺ ἀπητοῦντο ἀπὸ αὐτά. Πόσοι πυροβολισμοὶ ἀντηλλάσσοντο εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ ἀλλαχοῦ διὰ να ἐμποδισθῶσιν οἱ ἔφεδροι ἀπὸ τὸ νὰ φεύγωσι διὰ θαλάσσης ἢ εἰς τὰ δάση! Πόσοι λιποτάκται ἢ ἀνυπότακτοι, ἐγίνοντο δεκτοί, ἀπεκρύπτοντο, περιεθάλποντο εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἄθω. Μετὰ μόχθου συνεπῶς ἔφθανον εἰς τὸν σχηματισμόν των, αἱ βενιζελικαὶ μονάδες, εἰς τὰς ὁποίας παρείχομεν, ἄλλως τε ἀποσκευήν, ἐνδυμασίας, τρόφιμα. Τὴν 22αν Ὀκτωβρίου (ν. ἡμερ.), ἐν τούτοις κατωρθώθη νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὸ μέτωπον ἕνα τάγμα ... Τὸ νὰ τεθοῦν χίλιοι ἄνδρες ἐπὶ ποδὸς πολέμου, ὅταν γίνεται ἔκκλησις εἰς τοὺς ἐθελοντὰς ὅλης τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶναι πρᾶγμα διὰ νὰ γεννήσῃ ἐνθουσιασμόν ... ἄλλως τε ἐδέησε νὰ ἀναμείνωμεν μέχρι τῆς 14ης Νοεμβρίου ὅπως ἄλλα δύο τάγματα ἀποσταλοῦν πρὸς συνάντησιν τοῦ πρώτου τάγματος. Ἀκόμη τὸν Μάρτιον τοῦ 1917 δὲν εἶχε σχηματισθῆ παρὰ μία μεραρχία μὲ τρία συντάγματα πεζικοῦ καὶ μὲ

πυροβολικὸν εἰς ἐμβρυώδη κατάστασιν. Τὴν 19ην Ἰουνίου, ἡ μεραρχία τοῦ ἀρχιπελάγους ἐτελείωνε τὴν ἀποβίβασίν της εἰς Θεσσαλονίκην. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παραιτήσεως τοῦ βασιλέως μία τρίτη μεραρχία, λεγομένη τῆς Κρήτης, συνεπλήρου τὸ ὅλον τοῦ στρατοῦ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης... Ἦτο καὶ αὐτὸ κάτι βέβαια....

...Ἀλλὰ μὲ ποίαν τιμὴν ἐξηγοράζετο ἡ στρατιωτικὴ αὐτὴ συνδρομή; Ἀρκεῖ νὰ κάμῃ κανεὶς νὰ παρελάσουν μερικαὶ ἀπὸ τὰς δυσκολίας τῆς ἐπιστρατεύσεως ταύτης, καὶ νὰ μὴ ἀποκρύψῃ κανεὶς πλέον τὰ ἐπεισόδια, τὰ ὁποῖα ἄφηνε νὰ γεννοῦν ἢ προεκάλει ἡ βενιζελικὴ κυβέρνησις».

Ἰδοὺ τί τηλεγραφήματα ἔστελλε:

Εἰς Κρήτην, εἰς περιοχὰς αὐτῆς, ἡ ἐπιστράτευσις παρουσίαζε μετρίαν μόνον ἀπόδοσιν. «Ἀποστείλατε τοὺς βουλευτὰς νὰ ἀναζωογονήσουν τὸν ζῆλον τοῦ πληθυσμοῦ καὶ δώσατέ τους βοήθημα ἐκ 500 δραχμῶν».

Εἴς τινας νήσους, οὔρλιαζαν, ὅτι δὲν ἐννοοῦσι νὰ ὑπακούσωσι παρὰ εἰς διαταγὴν τοῦ βασιλέως. «Ἀποστείλατε τοὺς Κρῆτας χωροφύλακας».

Εἰς Μυτιλήνην, μία κωμόπολις ἐξεγείρεται. «Ζητᾶ ἕνα λόχον, καὶ τὸν διακανονισμὸν τοῦ ἐκκρεμοῦς οἰκονομικοῦ ζητήματος».

Ἐν Κρήτῃ ὁ Βενιζέλος διατάσσει νὰ πληρώνωνται τὰ ἐπιχορηγήματα προτοῦ οὗτοι νὰ προσέλθωσι.

Εἰς τὴν Σάμον κυβερνητικὸς ἀντιπρόσωπος διὰ νὰ κάμῃ νὰ σπεύσωσιν οἱ μὴ προσερχόμενοι, προτείνει νὰ δοθῇ ὑπόσχεσις γαιῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ. «Ἐὰν εἶναι ἀνάγκη, τηλεγραφεῖ διὰ τὴν αὐτὴν νῆσον εἷς ὑπουργός, κάμετε νὰ κυριαρχήσῃ ἡ τρομοκρατία».

Καὶ ὅταν ὁ Ζοννὰρ φθάνει εἰς Ἑλλάδα διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἔξωσιν τοῦ βασιλέως, 700 ἄνδρες τῆς μεραρχίας Ἀρχιπελάγους φεύγουσι λιποτακτοῦντες...

Αὐτὴ ἦτο ἡ στρατιωτικὴ συμβολὴ τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης! ὅπως τὴν περιγράφει ὄχι ἄλλος τις, ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ τῷ 1919.

Ἐὰν ὅμως ἐξῄρχετο ὁ βασιλεὺς τῆς οὐδετερότητος, ὅπως ἤθελε καὶ ἐπρότεινε καὶ ὁ ἴδιος προσωπικῶς καὶ διὰ τοῦ κ. Ζαΐμη καὶ διὰ τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου, ἡ στρατιωτικὴ συνδρομὴ εἰς τοὺς συμμάχους θὰ ἦτο ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς στρατός, πειθαρχῶν καὶ παρεσκευασμένος. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν τὸ ἤθελε ὁ κ. Βενιζέλος, διότι τότε πῶς θὰ ἐξεδίωκε τὸν Βασιλέα;

Ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 22ας Νοεμβρίου περιγράφει μελοδραματικῶς τοὺς δισταγμοὺς τῆς συνειδήσεως, κατὰ τὴν ἐσωτερικήν του πάλην προτοῦ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκκινήσῃ διὰ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ προσθέτει. «Ἀλλ' ἂν ὑπελείπετο ἀκόμη καὶ ὁ ἐλάχιστος δισταγμός, τοῦτον διεσκέδασεν ἡ ἔκρηξις τοῦ κινήματος εἰς Θεσσαλονίκην». Θέλει νὰ εἰπῇ ὅτι ἡ ἔκρηξις τοῦ κινήματος εἰς Θεσσαλονίκην τῆς 17ης Αὐγούστου ἐγένετο ἐν ἀγνοίᾳ του καὶ ὄχι κατ' ἐντολήν του. Ἀστειεύεται; Ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς προηγουμένης ἡμέρας 21ης Νοεμβρίου, ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐκβιαστικῶν ἀπειλῶν τοῦ Σαράϊγ πρὸς τὸν Ἀλ. Ζάνναν, ὅτι θὰ ἐγκαταστήσῃ σερβικὴν διοίκησιν ἐν Θεσσαλονίκῃ, προφανῶς διὰ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ἐπισπεύσουν τὸ κίνημα ποὺ ἀπὸ τόσον καιρὸν ὑπέσχοντο, λέγει: «Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πληροφοριῶν τούτων ἀπεφασίσθη ἡ ἄνευ ἀναβολῆς δρᾶσις ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ποὺ εἶχε σχηματισθῆ ἀπὸ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915». Ὥστε ἀπὸ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915, μῆνας πολλοὺς πρὸ τῆς καταλήψεως τοῦ Ροῦπελ, πολὺ περισσοτέρους πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Γερμανοβουλγάρων εἰς Μακεδονίαν, καὶ ἀκόμη περισσοτέρους πρὸ τῆς ἀποχωρήσεως ἐκ Καβάλας ἐσχεδιάζετο τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης! Ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ ἄνευ συμμετοχῆς του ἐσχεδιάζοντο ταῦτα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915;

Καὶ τότε πῶς ἐξηγεῖ τὸ τηλεγράφημα ποὺ ἔστειλεν ὁ ἐν Ἀθήναις πρέσβυς τῆς Ρωσίας κ. Δεμίδωφ τὴν 8/21 Φεβρουαρίου 1916 πρὸς τὴν κυβέρνησίν του (Ρωσικὴ Διπλωματικὴ Βίβλος, ἔκδοσις 1922, ἀρ. 106) καὶ ἔχον ὡς ἑξῆς: «Πληροφοροῦμαι λίαν ἐμπιστευτικῶς ἐκ πηγῆς ἀσφαλοῦς, ὅτι ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κ. Βενιζέλου τὸ ποσὸν τῶν δύο ἑκατομμυρίων φράγκων, προοριζομένων διὰ προπαγάνδαν ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ...».

Οἱ δὲ ἀναγνῶσται μας οἱ συνηθισμένοι μὲ διπλωματικὰ ἔγγραφα, γνωρίζουν τί ἐννοοῦν οἱ πρέσβεις ὅταν λέγουν ὅτι ἔχουν τὰς πληροφορίας των ἐκ πηγῆς ἀσφαλοῦς.

Τί εἴδους προπαγάνδαν ἔκαμεν ὁ κ. Βενιζέλος ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ μὲ τὰ δύο αὐτὰ ἑκατομμύρια φράγκων ἰσοδυναμοῦντα μὲ 450 περίπου ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν, ἀπὸ τῆς 8ης Φεβρουαρίου 1916 καὶ πέραν; Δὲν θὰ μᾶς τὸ εἰπῇ ποτέ; Δὲν θὰ μᾶς δώσῃ ἐξηγήσεις ὥστε νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ πλανᾶται τοιαύτη φοβερὰ κατηγορία ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς, πάντας, εἴτε φίλους εἴτε ἐχθρούς, θέλομεν νὰ θεωρῶμεν πάντοτε ἀνωτέρους τοιούτων ὑπονοιῶν; Οἱ φίλοι του ἀξιωματικοὶ δὲν θὰ θελήσουν νὰ τοῦ ζητήσουν δημοσίᾳ ἐξηγήσεις καὶ λογαριασμὸν ἀκόμη, ποῦ ἐδαπανήθησαν ἐν τῷ στρατῷ τὰ δύο ἑκατομμύρια γαλλικῶν φράγκων;

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ δισταγμοὶ τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ ἡ ψυχική του ἀγωνία, προκειμένου νὰ ἀποφασίσῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνάληψιν τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης! Καὶ δὲν διστάζει νὰ παραβάλῃ εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 22ας Νοεμβρίου τοὺς δισταγμούς του(!) πρὸς τοὺς δισταγμοὺς τοῦ Θεανθρώπου πρὸ τῆς ἀγωνίας τοῦ Σταυροῦ! Δὲν λείπει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ μᾶς εἴπῃ καὶ ὁ κ. Βενιζέλος, ὅτι περίλυπος ἐγένετο ἡ ψυχή του ἄχρι θανάτου, ὅταν ἐξεκινοῦσε διὰ τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης!

Καὶ τοὺς μὲν δισταγμοὺς τοῦ Θεανθρώπου ἔλυσε τὸ μαρτύριόν Του καὶ τὸ κάρφωμα ἐπὶ τοῦ τιμίου Σταυροῦ, τοὺς δὲ δισταγμοὺς τοῦ κ. Βενιζέλου ἔλυσεν ... ὁ κουρέας τοῦ κ. Λεων. Ἐμπειρίκου, ὁ γνωστότατος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Σουβλῆς.

Δὲν ἀστειευόμεθα. Τὸ λέγει ὁ ἴδιος εἰς τὰ ἄρθρα του, τῆς 21ης καὶ 22ας Νοεμβρίου, ὅπου μᾶς διηγεῖται τὰς μακρὰς συνομιλίας τοῦ Σουβλῆ μὲ τὸν κ.

Λεων. Ἐμπειρῖκον, ὅταν τὸν ἐξύριζεν. Καὶ μᾶς κάμνει ἀθέλητα νὰ ἐνθυμούμεθα τὰ περὶ τοῦ κ. Βενιζέλου φαιδρολογήματα τοῦ ἰδίου Σουβλῆ, ὅταν ἐξύριζε τὸν βασιλέα, διότι ἐξύριζε καὶ τὸν βασιλέα! καὶ ἐπιλέγει ὁ κ. Βενιζέλος, θέτων ἐν τῇ διηγήσει του, τέρμα εἰς τοὺς δισταγμοὺς καὶ τὰς ἀγωνίας τῆς συνειδήσεώς του: «Ἡ συνομιλία τοῦ κουρέως μὲ τὸν κ. Ἐμπειρῖκον εἴτε ἔλαβε πραγματικῶς χώραν, εἴτε ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ τελευταίου, εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ κανεὶς ποίαν συγκλονιστικὴν ἐντύπωσιν μοῦ ἔκαμε».

Ἀθάνατε Σουβλῆ! Διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην φαιδρότητα ποὺ μᾶς παρέσχες, μετὰ τόσα ἔτη, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι!

Καὶ καταλήγει ὁ κ. Βενιζέλος:

«Ὁ κ. Μεταξᾶς γνωρίζει ὅτι τὸ κοινὸν εἰς τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται εἶναι τόσον ἀποτυφλωμένον ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν ποὺ τοῦ εἶχε κάμει τὸ ἐπιτελεῖον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐννεαμήνου ἀπολέμου ἐπιστρατεύσεως, ὥστε νὰ τολμᾷ ἀκινδύνως νὰ τοῦ προσφέρῃ τὴν πνευματικὴν τροφὴν τῆς τελευταίας ἀρθρογραφίας του».

Τόσον ὀλίγον γνωρίζει ὁ κ. Βενιζέλος ἡμᾶς τοὺς ἀντιβενιζελικούς; Μετὰ τόσα καὶ τόσα ἀκόμη δὲν κατώρθωσε νὰ μᾶς μάθῃ;

Καὶ μὲ τοιαύτην ἄγνοιαν τῶν ἰδικῶν μας προσώπων καὶ πραγμάτων ἐμφανίζεται ἑκάστοτε διακηρύττων ὅτι θὰ γεφυρώσῃ τὸ χάσμα;

Αἱ σκευωρίαι τοῦ Βενιζέλου κατὰ τοῦ βασιλέως. Δὲν τοῦ ἐσυγχώρει τὰς νίκας τοῦ 1912–1913

ΤΟ 40ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ. – 2 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΕΙΣ ΤΑ ΤΡΙΑ ΑΡΘΡΑ ΤΑ ΠΡΟΗΓΗΘΕΝΤΑ τοῦ σημερινοῦ ἄρθρου μας ἀπεδείξαμεν ἀναλύοντες αὐτὰ ταῦτα τὰ ἄρθρα τοῦ κ. Βενιζέλου, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπηντῶμεν διὰ τῶν ἐν λόγῳ τριῶν ἄρθρων μας, ὅτι ἡ πρόθεσις τοῦ ὑποκινήσαντος τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης ἦτο ἡ ἐκδίωξις τοῦ βασιλέως. Ἐξηγάγομεν δὲ τοῦτο ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἄρθρων τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τῶν μυχίων αὐτοῦ σκέψεων πρὸς τὸν Γκυιεμέν.

Ἡ πρόθεσίς του αὕτη ἦτο παλαιά. Ὁ κ. Βενιζέλος ἀνέκαθεν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄλλην ἐξουσίαν πλὴν τῆς ἰδικῆς του. Ἀκόμη καὶ τώρα ἀπὸ τὴν αὐτὴν ὄρεξιν ἄγεται. Θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἀνεχθῇ ἕνα βασιλέα ὄχι συνταγματικὸν οὔτε κοινοβουλευτικόν, ἀλλὰ τελείως εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ὑποτεταγμένον. Ὑποτεταγμένον εἰς τὸν κ. Βενιζέλον εἴτε οὗτος ἔχει τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ εἴτε ὄχι.

Ἔτσι ἠννόει καὶ ἐννοεῖ ὁ κ. Βενιζέλος τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς χώρας. Καὶ σήμερον τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας ἔτσι τὸν ἐννοεῖ. Ἂς ἐνθυμηθοῦν οἱ ἀναγνῶσται μας ὅτι τώρα ἐσχάτως, μὲ τὴν κρίσιν περὶ τὸ προεδρικὸν ζήτημα, ὁ κ. Βενιζέλος, ἀπήτει ἀπὸ τὸν κ. Ζαΐμην νὰ μὴ ἐκδώσῃ

τὸν ἐκλογικὸν νόμον, καὶ νὰ παραβῇ τὰς ἐκ τοῦ ἄρθρου 72 τοῦ σημερινοῦ συντάγματος ρητὰς ὑποχρεώσεις του, ὅπως διὰ τούτου προκληθῇ ἡ πτῶσις τῆς κυβερνήσεως Τσαλδάρη, καίτοι αὕτη εἶχε τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Βουλῆς. Καὶ ἐπειδὴ ὁ κ. Ζαΐμης δὲν ὑπέκυπτεν εἰς τοιαύτην ἐξωφρενικὴν ἀπαίτησιν κατήγγελλεν αὐτὸν καθημερινῶς ὡς παραβιάζοντα τὸ σύνταγμα, ὡς ἀνίκανον διὰ τὸ ἀνώτατον ἀξίωμα κτλ., κτλ. Δηλαδὴ εἶχεν ἀρχίσει ἐναντίον του ἐν σμικρῷ ὅ,τι εἶχε κάμει ἐναντίον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς μέγα. Οὔτε βεβαίως θὰ ἡσυχάσῃ εἰς τὸ μέλλον. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι τώρα δὲν ὑπάρχουσι ξενικὰ στρατεύματα ἐν τῇ χώρᾳ, ὅπως ἐπικαλεσθῇ τὴν βοήθειάν των, ἐλλείψει βοηθείας ἐκ μέρους τῆς λαϊκῆς θελήσεως.

Διότι καὶ τότε, ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν ξένων στρατῶν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ πράξῃ τίποτε ἐναντίον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

Αἱ νίκαι τοῦ 1912–1913 καὶ τὰ εὐτυχῆ ἀποτελέσματα τῶν πολέμων ἐκείνων, ὀφειλόμενα ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἐνέργειαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξουδετερώθησαν καὶ ἐκαλύφθησαν τὰ πολιτικὰ σφάλματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοῦ κ. Βενιζέλου, ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα νὰ στερεώσουν τὸν Κωνσταντῖνον ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει κατὰ τρόπον ὥστε ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἠδύνατο οὔτε κἂν νὰ σκεφθῇ νὰ στραφῇ κατ' αὐτοῦ. Δηλαδὴ ἐὰν δὲν συνέβαινεν ὁ μέγας πόλεμος καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διαβιῶν ἐν εἰρήνῃ ἤθελε στρέψει τὴν ἐμπιστοσύνην του εἰς ἕτερον παρὰ τὸν κ. Βενιζέλον πολιτικόν, ὁ κ. Βενιζέλος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκβιάζῃ δι' ἀπειλῶν τὸ στέμμα, κατὰ τὰ συνηθισμένα, ὅπως ὑποτάξῃ ὡς ἀντιπολιτευόμενος τὰς ἐνεργείας τοῦ βασιλέως εἰς τὴν θέλησίν του, οὔτε π.χ. νὰ ἐκβιάσῃ ὅπως κατὰ τὸ 1928 τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα νὰ ὑπογράψῃ διάταγμα διὰ τοῦ ὁποίου νὰ μεταβάλῃ ἄρδην τὴν ἐκλογικὴν νομοθεσίαν, οὔτε ὅπως τὸ 1934 νὰ ἐπιζητῇ νὰ ἐκβιάσῃ τὰς ἐνεργείας τοῦ βασιλέως ὅπως τὰς τοῦ κ. Ζαΐμη. Ἐνῷ ἕνα ἀδύνατον βασιλέα θὰ ἠδύνατο ἀπειλῶν ἑκάστοτε ταραχὰς καὶ ἐπαναστάσεις νὰ ἐλπίζῃ νὰ τὸν ἔχῃ ὑποχείριον. Θὰ εἴχομεν δηλαδὴ μετὰ τὸ 1912–1913, ἄνευ τοῦ μεγάλου πολέμου, πράγματι μίαν βασιλευομένην δημοκρατίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὡς πᾶς πολιτικός, θὰ εἶχε καὶ ὁ κ. Βενιζέλος τὴν θέσιν του, ἀλλὰ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι ὁ κυρίαρχος.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ κ. Βενιζέλος τὰ πάντα θὰ ἠδύνατο νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον πλὴν τῶν νικῶν τοῦ 1912–1913.

Τόσον δὲ ἰσχυρὰ ὑπῆρξεν ἡ ἀποστροφή του πρὸς τὴν νικηφόρον ἐνέργειαν τοῦ Κωνσταντίνου, ὥστε καὶ ἀργότερα καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ τώρα ἀκόμη, πᾶσα προσπάθεια ὑπὸ τῶν ἐξυπηρετούντων τὸν κ. Βενιζέλον κατεβλήθη καὶ καταβάλλεται ὥστε νὰ μειωθῇ ἡ ἀξία τῶν νικῶν ἐκείνων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἰδίως ἡ κατ' αὐτὰς ἐνέργεια τοῦ Κωνσταντίνου. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν π.χ. ἐπλάσθη τὸ παραμύθιον τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ κ. Βενιζέλου ὅπως ἀναγκάσῃ τὸν Κωνσταντῖνον νὰ προελάσῃ εἰς Θεσσαλονίκην τὸ 1912, διστάζοντα δῆθεν καὶ τὰ ὅσα ἄλλα παραμύθια τῶν στρατηγικῶν σφαλμάτων, τινὰ τῶν ὁποίων εὗρον ἀπήχησιν καὶ

εἰς ἐπίσημα ἱστορικὰ συγγράμματα. Ἀκόμη καὶ σήμερον ὑπάρχουν ἀναγνωσματάρια τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἐγκριθέντα εἰς παρελθόντα ἔτη, μὴ ἀναφέροντα οὐδὲ κἂν τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ, ὅστις διώκει τὸν στρατὸν τοῦ ὁποίου ἐν μεγίστῃ συντομίᾳ ἀναγράφουσι τὴν δρᾶσιν.

Ὁ μέλλων ἱστορικός, ὅστις βεβαίως θὰ ἀνασηκώσῃ τὸν πέπλον τὸν καλύπτοντα τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν τῶν πολέμων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν γνωρίζομεν πῶς θὰ χαρακτηρίσῃ τὴν ἀνίερον αὐτὴν προσπάθειαν, τῆς μειώσεως τῆς ἀξίας καὶ σημασίας ἑλληνικῶν νικῶν πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τῆς μειώσεως τοῦ γοήτρου ἑνὸς νεκροῦ πλέον ἡγεμόνος.

Ἀλλὰ τότε αἱ ἀναμνήσεις ἦσαν πρόσφατοι καὶ ζωνταναί. Ὁ δὲ κ. Βενιζέλος ἔδει νὰ ὑποταχθῇ εἰς αὐτάς, ἐκτὸς ἐὰν τοῦ παρουσιάζετο εὐκαιρία νὰ εὕρῃ ἀλλαχόθεν τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως βοήθειαν, τὴν ὁποίαν δὲν τοῦ ἔδιδεν ὁ ἑλληνικὸς λαός.

Καὶ τὴν εὐκαιρίαν ταύτην τοῦ παρέσχεν ὁ μέγας πόλεμος.

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐφρόντισε μετὰ μεγάλης δεξιοτεχνίας νὰ γεννηθῇ ἀμφιβολία εἰς τὸ πνεῦμα τῶν συμμάχων ὡς πρὸς τὰς πραγματικὰς διαθέσεις τοῦ βασιλέως. Ὁ κ. Βενιζέλος ἐνεφανίζετο ὡς ὁρμητικῶς ἐξωθῶν πρὸς ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῶν συμμάχων, ἀποδίδων ἑκάστοτε τὴν συγκράτησιν τῆς ὁρμητικότητος αὐτοῦ εἰς τὸν βασιλέα καὶ τὸ ἐπιτελεῖον, πράγματι ὅμως ἐσωτερικῶς καὶ οὗτος διστάζων, μέχρις οὗ, πληροφορούμενος ὅτι ἡ δυσφορία τῶν συμμάχων διὰ τὴν περίσκεψιν τοῦ βασιλέως ἤρχισε νὰ περιλαμβάνῃ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ὡς ἀνεχόμενον τὴν διστακτικότητα ταύτην, ἀπέρριψε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915 τὸ προσωπεῖον εἰς τὸ ζήτημα τῶν Δαρδανελλίων.

Ὁ ἴδιος, εἰς τὰ τελευταῖα του ἄρθρα, ὁμολογεῖ ὅτι ἀπὸ τότε ἐσκέφθη τὴν ἐξέγερσιν κατὰ τοῦ βασιλέως, ὡς μὴ τηροῦντος τὰς κοινοβουλευτικάς του ὑποχρεώσεις. Ἀλλ' ἐγνώριζεν ὅτι εἰς τοιαύτην ἐξέγερσιν δὲν ἠδύνατο νὰ παρασύρῃ τὸν λαόν. Καὶ ναὶ μὲν προσεπάθησε νὰ ἐπισύρῃ τὰς ὑπονοίας τῆς Ἀντὰντ κατὰ τοῦ βασιλέως ὡς γερμανοφίλου, ἀλλ' ἐγνώριζεν ὅτι αἱ ὑπόνοιαι αὗται μόναι δὲν ἠδύναντο νὰ μεταφρασθῶσιν εἰς βοήθειαν τῶν στρατῶν της, ὅπως δι' αὐτῶν ἐνεργήσῃ κατὰ τοῦ βασιλέως. Ἡ κυριαρχία καὶ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος ἦσαν εἰσέτι ἀπαραβίαστοι.

Τὰ πράγματα ὅμως μετεβλήθησαν ὅταν διὰ τῆς σκευωρίας τὴν ὁποίαν ἀφηγήθημεν εἰς προηγούμενα ἄρθρα μας, κατώρθωσε νὰ φέρῃ τὰ ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα εἰς Θεσσαλονίκην. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶχεν ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους τὸν ξένον στρατόν, ὅστις θὰ τοῦ ἐχρησίμευεν εἰς τοὺς σκοπούς του. Ἐγνώριζεν ὅμως ὅτι αἱ διαθέσεις τῶν δυνάμεων δὲν ἔφθανον μέχρις ἐκδιώξεως τοῦ βασιλέως.

Εἶχον αὗται βασίμους ἐλπίδας ὅτι θὰ ἤρχετο στιγμή, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος θὰ ἐξῄρχετο τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ αὐτῶν. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ταῖς ἐμπνεύσῃ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἦτο παραδεδομένος εἰς τὸν Γερμανὸν αὐτοκράτορα καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ συνεννοημένος μετ' αὐτοῦ, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ἀντὰντ εἰς πρώτην εὐκαιρίαν. Μόνον οὕτως ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν διὰ τοῦ ξενικοῦ στρατοῦ ἀνατροπὴν τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο εὔκολον. Ὁ βασιλεὺς δὲν ἐγέννα τοιαύτην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς συμμάχους. Ὁ Δενὺ Κοσσέν, ἀπερχόμενος ἐξ Ἑλλάδος ἐδήλου τὴν 16/29 Νοεμβρίου 1915 εἰς τὴν «Νταίηλυ Μαίηλ» τοῦ Λονδίνου, ὅτι αἱ κατὰ τοῦ βασιλέως ὑπόνοιαι δὲν εἶχον οὐδεμίαν ἄλλην πηγὴν παρὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἔριδας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ «Χρόνος» τῶν Παρισίων ἀκόμη τὴν 12/25 Δεκεμβρίου, ἔγραψεν ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐδήλωσεν εἰς τὸν Δενὺ Κοσσὲν καὶ εἰς τὸν λόρδον Κίτσενερ ὅτι τὰ ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα οὐδεμίαν ἐχθρικὴν πρᾶξιν ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος εἶχον νὰ φοβοῦνται. Οὐδόλως δικαιούμεθα νὰ θέσωμεν ὑπὸ ἀμφιβολίαν τὸν λόγον τοῦ ἡγεμόνος, ὅστις πρὸ ὀλίγων μηνῶν μᾶς προσέφερε τὴν βοήθειαν τοῦ στρατοῦ του κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ ὁποίου ἤρκει νὰ ἀκούσωμεν τὰς προειδοποιήσεις διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ταπεινωτικὴν δι' ἡμᾶς δολιότητα τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Κοβούργου».

Καὶ ταῦτα, μολονότι εἶχεν ἤδη ἀρχίσει διὰ τῶν μέσων, ποὺ κατωτέρω θὰ ἐκθέσωμεν, ἡ συστηματικὴ δηλητηρίασις τῶν συμμάχων κατὰ τοῦ βασιλέως.

Πλὴν τούτων, ὀλίγον ἔλειψεν, ἡ ἐλπὶς τοῦ κ. Βενιζέλου, ἡ ἐκ τῆς παρουσίας τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων ἐν Θεσσαλονίκῃ νὰ ματαιωθῇ ἐντελῶς. Διότι καθ' ὅλον τὸν Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον τοῦ 1915 συνεζητεῖτο μεταξὺ τῶν συμμάχων ἡ τελεία ἀποχώρησις τῶν Ἀγγλογάλλων ἐκ Θεσσαλονίκης. Ὁ Κίτσενερ ἐπέμεινεν εἰς τοῦτο ἐντονώτατα. Αὐτὸς οὗτος ὁ Κλεμανσὼ ἦτο ἀντίθετος τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Οἱ στρατιωτικοὶ κύκλοι τῶν συμμάχων ἔρρεπον μᾶλλον εἰς τὴν μὴ διατήρησιν τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ὁ Μπριὰν ὅμως, τῆς κυβερνήσεως τοῦ ὁποίου ἡ τύχη ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς διατηρήσεως ἢ μὴ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἐπέμεινε, καὶ κατώρθωσε τὴν διατήρησιν αὐτῆς, χωρὶς ἐν τούτοις οὔτε νὰ ἄρῃ ὁλοτελῶς τῶν Ἄγγλων τοὺς δισταγμούς, οὔτε νὰ καταπαύσῃ τὴν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀντιπολίτευσιν τοῦ Κλεμανσώ.

Ὁ κ. Βενιζέλος, ἐν γνώσει τῶν διατρεχόντων, ἐντόνους κατέβαλλε προσπαθείας, ἰδιαιτέρας φυσικὰ πρὸς διατήρησιν τῶν Ἀγγλογάλλων ἐν Θεσσαλονίκῃ. Αἱ δηλώσεις αὐτοῦ, αἱ ἰδιαίτεραι πρὸς τὸν Γκυιεμέν, αἱ γενόμεναι τὴν 5/18 Δεκεμβρίου 1915 καὶ τηλεγραφηθεῖσαι παρὰ τοῦ τελευταίου εἰς Παρισίους, εἶναι χαρακτηριστικώταται. Εἶναι ἐκεῖναι τῶν ὁποίων τμῆμα μόνον ἀνεφέρομεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον μας καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφεται ἡ συμβουλὴ τοῦ κ. Βενιζέλου ὅπως οἱ σύμμαχοι πεινάσουν τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Συνεχίζων, παρίστανεν, ὁ κ. Βενιζέλος, διὰ τοῦ Γκυιεμὲν τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα διὰ τοὺς συμμάχους ἐκ τῆς συνεχίσεως τῆς παραμονῆς τῶν Ἀγγλογάλλων ἐν Θεσσαλονίκῃ παραθέτων φανταστικοὺς ἀριθμοὺς στρατῶν καὶ στρατηγικὰ σχέδια καὶ ὑποσχόμενος ὅτι τότε θὰ ἐξεκαθάριζε καὶ αὐτὸς τοὺς λογαριασμούς του μὲ τὸν βασιλέα καὶ ἀναλαμβάνων

αὐτὸς τὴν ἐξουσίαν, θὰ προσέφερε τὴν βοήθειαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Τέλος πάντων, μὲ ἀρκετὰ βάσανα κατωρθώθη νὰ ληφθῇ ἡ ἀπόφασις ὑπὸ τῶν συμμάχων τῆς παραμονῆς τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς Θεσσαλονίκην.

Εἶχεν οὕτως ὁ κ. Βενιζέλος τὸ μέσον τῆς ξενικῆς συνδρομῆς εἰς χεῖρας του. Ἀλλ' ὡς εἴπομεν, διὰ νὰ καταστῇ τοῦτο ἐνεργὸν διὰ τοὺς σκοπούς του ἔδει νὰ πεισθῶσιν οἱ σύμμαχοι ὅτι ὁ βασιλεύς, οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, πλὴν τοῦ κ. Βενιζέλου, τὸ ἐπιτελεῖον, ὅλοι ἦσαν ἐχθροὶ τῆς Ἀντὰντ συνεννοημένοι μὲ τοὺς Γερμανοὺς πρὸς καταστροφήν τους.

Ἁπλαῖ καταγγελίαι τοῦ κ. Βενιζέλου δὲν ἤρκουν. Εἴδατε πῶς ἠννόησε ταύτας ὁ Δενὺ Κοσσέν. Ἐχρειάζετο ὁλόκληρος σκηνοθεσία, ὅπως αἱ καταγγελίαι αὗται προέρχωνται ἐξ αὐτῶν τῶν τάξεων τῶν συμμάχων καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι διπλωματικῶν καὶ στρατιωτικῶν πρακτόρων των. Ὁ κ. Βενιζέλος θὰ ἔθετεν αὐτοὺς εἰς πρώτην γραμμήν, αὐτὸς δὲ θὰ εἵπετο. Ἡ ἐνέργειά του θὰ συνίστατο εἰς τὸ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰς ἀδυναμίας τῶν προσώπων αὐτῶν, τὰ ἐλαττώματά των καὶ τὰς προκαταλήψεις των.

Τὰ πρόσωπα ἐπὶ τῶν ὁποίων κυρίως ἐστηρίχθη ἦσαν τρία: ὁ ἐν Ἀθήναις πρέσβυς τῆς Γαλλίας Γκυγιεμέν, ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ καὶ πρὸ παντὸς ὁ Ροκφεΐγ.

Εἰσερχόμενοι εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς δράσεως τῶν προσώπων τούτων, θὰ στηριχθῶμεν εἰς τὰς κρίσεις αὐτῶν τούτων τῶν Γάλλων, περὶ τῶν προσώπων τούτων καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν. Εἰς τὰς κρίσεις τοῦ Μπριὰν καὶ τοῦ Ζοννάρ. Εἰς τὰς κρίσεις τοῦ Δαρτὶζ ντὺ Φουρναί. Εἰς τὰς κρίσεις τῶν Γάλλων ἱστορικῶν.

Ὀφείλομεν ὅμως προκαταρκτικῶς νὰ κάμωμεν μίαν διάκρισιν. Θὰ ἦτο πλάνη μεγάλη ἐὰν οἱ Ἕλληνες τὴν εὐθύνην τῆς δράσεως τῶν προσώπων τούτων ἐπερρίπτομεν εἰς τοὺς κυβερνῶντας τότε τὴν Γαλλίαν, ἀκόμη δὲ μεγαλυτέρα, ἐὰν τὴν ἐπερρίπτομεν εἰς τὸν γαλλικὸν λαόν. Τοὐναντίον, θὰ ἴδωσιν οἱ ἀναγνῶσται μας ἐκ τῶν κειμένων ποὺ θὰ παραθέσωμεν, πῶς καὶ ἡ κυβέρνησις ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ γαλλικὴ κοινὴ γνώμη παρεπλανήθησαν παρὰ τῶν προσώπων τούτων καὶ παρεσύρθησαν, ἀδικήσασαι ἐν τῇ πλάνῃ των τὴν μεγάλην πλειονότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, δηλ. τὴν Ἑλλάδα. Θὰ ἴδωσιν οἱ ἀναγνῶσται μας ἐκ τῶν μαρτυριῶν αὐτῶν τούτων τῶν Γάλλων, πῶς ὅταν τὸ κακὸν εἶχε γίνει πλέον, ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ αὐτοὺς τούτους τοὺς Γάλλους ποῖοι τοὺς παρεπλάνησαν, δυστυχῶς ἀργὰ πλέον. Ὥστε ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ εἴμεθα δίκαιοι καὶ νὰ μὴ ὑποπίπτωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν πλάνην ὅτι διὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα εἰς τὸν τόπον μας δεινά, τὰ προελθόντα ἐκ τῆς σφαλερᾶς ἐνεργείας τῶν προσώπων τούτων εὐθύνεται τὸ γαλλικὸν ἔθνος, τοῦ ὁποίου αἱ συμπάθειαι πρὸς τὴν χώραν μας ὑπῆρξαν πάντοτε μεγάλαι καὶ ἄλλο τόσο μεγάλαι αἱ συμπάθεια ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων πρὸς αὐτό. Ἴσως–ἴσως καὶ ἡ εὐθύνη τῶν προσώπων τούτων νὰ εἶναι ἠλαττωμένη, ἐὰν ἀναλογισθῇ τις ὅτι Ἕλλην πολιτικὸς καὶ ἀρχηγὸς μεγάλου κόμματος ἦτο ἐκεῖνος ὅστις ἐπηρέασεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐξώθησεν εἰς τὰς ἐνεργείας ταύτας νομίζοντας ὅτι οὕτως ἐξυπηρέτουν τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος των, ἐνῷ πράγματι ἐξυπηρέτουν τὰ συμφέροντα τοῦ πολιτικοῦ τούτου. Τούτου καὶ μόνον τοῦ Ἕλληνος πολιτικοῦ, τοῦ κ. Βενιζέλου, ἡ εὐθύνη ἀπέναντι ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων ἐνδιαφέρει ἡμᾶς. Καὶ ἔχομεν ὅλοι τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον μάλιστα νὰ καταγγείλωμεν τὰς πράξεις του τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσον, ἐνῷ ἡμεῖς ἀγωνιζόμεθα νὰ ρίψωμεν εἰς λήθην τὸ παρελθὸν καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐσιωπῶμεν, ἔρχεται οὗτος μετὰ πάροδον εἰκοσαετίας περίπου, ἀπρόσκλητος, διὰ νὰ καταγγείλῃ εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν γενεάν, δηλαδὴ εἰς τὰ τέκνα μας, τοὺς πατέρας των, ὡς προδότας καὶ ἀρνησιπάτριδας, προκαλῶν αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴν συζήτησιν καὶ ξαναζωντανεύων τὸ παρελθὸν καὶ τὸν διχασμὸν μόνον καὶ μόνον διότι ἐνόμιζεν ὅτι ἐπέκειντο ἐκλογαὶ καὶ ἤθελε νὰ φωτίσῃ, ὡς λέγει, νὰ τυφλώσῃ ὅμως πράγματι, τὴν νέαν ταύτην γενεὰν ἢ ὅπως τὴν μεταφράζει, τὰς δέκα τρεῖς νεωτέρας κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων, διότι περὶ ψήφων κυρίως ἐνδιαφέρεται, καὶ οὐχὶ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας.

Ἡ ἐκθρόνισις τοῦ βασιλέως εἶχε ἀποφασισθῇ ἀπὸ τοῦ 1916!

ΤΟ 41ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ. – 3 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΕΙΝΑΙ ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΝΑ ΕΙΣΕΛΘΩΜΕΝ εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας ὅλων τῶν ἐνεργειῶν, εἰς ἃς τῇ ὑποκινήσει τοῦ κ. Βενιζέλου προέβησαν τὰ πρόσωπα ἅτινα προεμνημονεύσαμεν, παρασύραντα τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν δημοσίαν γαλλικὴν γνώμην εἰς δρόμον ἐντελῶς ἀντίθετον πρὸς τὸ δίκαιον καὶ πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας. Ὁ φόρτος τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῶν πιστοποιούντων τὰς ἐνεργείας ταύτας εἶναι τόσον μέγας, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ περιλάβωμεν ὅλα εἰς τὸν περιωρισμένον χῶρον τῶν ἄρθρων τούτων. Εἶναι ἄλλως τε ὅλα δημοσιευμένα εἰς πλῆθος βιβλίων ἐκδοθέντων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀποτελοῦντα πολύτιμον ὑλικὸν διὰ τὸν μέλλοντα ἱστοριογράφον. Ἡμεῖς κατ' ἀνάγκην θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ σημαντικώτερα ἐξ αὐτῶν, ἅτινα ἀρκοῦσι διὰ νὰ ἀποδείξωμεν τὴν θέσιν μας. Δηλαδή, ὅτι ὅλη ἡ ἐνέργεια τοῦ κ. Βενιζέλου ἡ καταλήξασα εἰς τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης ἕνα εἶχε κύριον σκοπόν: τὴν ἐκδίωξιν τοῦ βασιλέως.

Προτοῦ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς χαρακτηριστικὰς λεπτομερείας τοῦ θέματος τούτου, ἃς ἴδωμεν πῶς χαρακτηρίζουν τὰ δράσαντα πρόσωπα αὐτοὶ οὗτοι οἱ Γάλλοι συμπατριῶται των.

Τὴν 11/24 Σεπτεμβρίου 1916, ὁ Μπριάν, ὅταν πλέον ἀντελήφθη ἀργά, ποῖαι ἦσαν ἀπὸ ἔτους αἱ τάσεις καὶ αἱ ἐνέργειαι τοῦ Γκυγιεμέν, τηλεγραφεῖ πρὸς αὐτὸν (ἀριθ. ἐγγράφου 996–997, ἐν τοῖς γαλλικοῖς ἀρχείοις):

«Ἡ νοοτροπία σας μοῦ φαίνεται ὅτι πολὺ ὀλίγον εἶναι εὐνοϊκὴ πρὸς λύσιν ἀποτελεσματικὴν τῆς λεπτῆς θέσεως τῶν συμμάχων ἔναντι τῆς Ἑλλάδος. Ἀφοῦ κατεδικάσατε τὸν κ. Ζαΐμην βεβαιοῖτε ὅτι ἐκτὸς τοῦ κ. Βενιζέ-

λου, τὸν ὁποῖον ἐν τούτοις θεωρεῖτε ὡς ἀποκλειόμενον κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, οὐδεὶς ἕτερος δύναται νὰ εἶναι κυβέρνησις εὐνοϊκὴ πρὸς ἡμᾶς καὶ συμπεραίνετε ὅτι καλύτερον εἶναι νὰ θεωρήσωμεν τοὺς ἄλλους ὡς ἐχθρούς, διὰ νὰ δυνάμεθα μὲ ἀποφασιστικότητα νὰ τοὺς ἐκδιώξωμεν. Προτείνετε οὕτω τὴν πρὸς τὸ χειρότερον πολιτικήν, ἡ ὁποία ὅμως μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ μᾶλλον ἐπικίνδυνος διὰ τοὺς συμμάχους ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὑποτάσσετε τὴν ἐν Ἀθήναις ἐνέργειάν σας εἰς τὰ βενιζελικὰ πολιτικὰ συμφέροντα. Ἐπιμένω νὰ σᾶς ἐπαναλάβω ὅτι πρέπει νὰ ἐξέλθητε ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς κομματικοὺς καὶ προσωπικοὺς συνδυασμοὺς καὶ νὰ μὴ λησμονῆτε ὅτι ἡ ἐχθρικὴ προπαγάνδα δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ μᾶς παριστᾷ ὡς διαρκεῖς ὑποκινητὰς ἀταξιῶν καὶ ἐπαναστάσεων».

Καὶ συνεχίζει ὁ Μπριάν:

«Εἰς γενικὰς γραμμὰς σᾶς συνιστῶ ἐπίσης νὰ μὴ μοῦ μεταβιβάζετε παρὰ εἰδήσεις ἀσφαλεῖς καὶ ἐξηλεγμένας, ἀφοῦ αὗται ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῶν ἐνεργειῶν μας πρὸς τὰς ἄλλας κυβερνήσεις. Ἐὰν αὗται ἀντιληφθῶσιν ὅτι αἱ πληροφορίαι μας εἶναι ψευδεῖς ἢ ἔστω καὶ ὑπερβολικαὶ (ὅπως δυστυχῶς συμβαίνει), θὰ σκεφθοῦν ὅτι θέλομεν νὰ τὰς ἐξαπατήσωμεν, διὰ νὰ τὰς ἐξωθήσωμεν ἢ τὰς παρασύρωμεν εἰς ἐνέργειαν ἀντιδυναστικήν, εἰς τὴν ὁποίαν σαφῶς ἀντιτίθενται. Προκύπτει ἐκ τούτου ἀσφαλὴς μείωσις τοῦ κύρους τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ἀκριβῶς τοῦτο συνέβη μὲ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τῆς γερμανικῆς συνωμοσίας ὅπως καταλάβῃ τὰς Ἀθήνας, τῶν Οὐλάνων εἰς τὴν Λάρισαν, τοῦ ὑλικοῦ τοῦ συγκεντρωθέντος εἰς Κατερίνην, τοῦ σχεδίου ἁρπαγῆς τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβεων τῶν συμμάχων.

Ἤρκεσαν 24 ὧραι εἰς τὴν βρεταννικὴν κυβέρνησιν διὰ νὰ βεβαιωθῇ περὶ τοῦ ψεύδους τῆς ἀνακοινώσεώς της, καὶ τοῦτο ὀλίγον ἔλειψε νὰ σβήσῃ καὶ ὅ,τι ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ἀληθές, ἢ ὠφέλιμον καὶ λογικόν, ἢ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν πραγματικότητα, εἰς τὰς ὑποδείξεις σας».

Τοιαύτη ἦτο, κατὰ τὸν Μπριὰν ἡ νοοτροπία τοῦ Γκυιεμέν. Δυστυχῶς ὅμως αἱ παρατηρήσεις αὗται ἐγένοντο τὴν 11/24 Σεπτεμβρίου 1916, ἀφοῦ ἐπὶ ἓν ἔτος ἡ τοιαύτη νοοτροπία ἔφερε τὰ ἀποτελέσματά της καὶ διέστρεψε τὴν γαλλικὴν κοινὴν γνώμην.

Τὴν εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο τοῦ Μπριὰν ἀπάντησιν τοῦ Γκυιεμέν, χαρακτηριστικὴν διὰ τὰς σχέσεις τοῦ τελευταίου μετὰ τοῦ Ροκφεΐγ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ροκφεΐγ, θὰ ἀναφέρωμεν περαιτέρω.

Διὰ τὸν στρατηγὸν Σαράϊγ ὁμιλεῖ ὁ ἴδιος περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του («Ἐπιθεώρησις Παρισίων», 15 Δεκεμβρίου 1919).

«Ἔφθασα εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν 12ην Ὀκτωβρίου 1915 (ν. ἡμ.) χωρὶς νὰ ἔχω οὐδεμίαν περὶ αὐτῆς πληροφορίαν, μὴ γνωρίζων τίποτε περὶ τῆς χώρας, τίποτε περὶ τοῦ λαοῦ της, τίποτε περὶ τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἐξειλίχθησαν ἐκεῖ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου.

Ἔλαβα λοιπὸν ὡς ὁδηγούς μου διὰ τὰς κατευθύνσεις μου τὰς καθαρῶς δημοκρατικὰς πεποιθήσεις μου».

Ὁ δὲ Γάλλος ἱστοριογράφος Ντριὼ εἰς τὴν «Διπλωματικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος» τόμος 5ος, λέγει, «ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ εἶχε τὰ βλέμματά του πρὸς τὰς Ἀθήνας. Τοῦ εἶπαν (ποῖός ἄρά γε; Σ. Μ.) ὅτι ἠμποροῦσε νὰ τοῦ καταφέρουν μιὰν μαχαιριὰν εἰς τὴν ράχιν του. Ἡ στρατηγική του λοιπὸν ἐχάρασσε τὸν πρὸς τὴν σοφίαν δρόμον, διὰ τῶν Ἀθηνῶν».

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν δημοκρατικῶν τοῦ Σαράϊγ πεποιθήσεων εἰς τὸ ἔργον του ἐν Ἑλλάδι, ἀπησχόλησε τόσον τὸν στρατηγόν, ὥστε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1916 ὁ Κλεμανσὼ νὰ δηλώσῃ περὶ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς τὰ ἑξῆς (Μερμέϊς, «Ἡ ἑνιαία διοίκησις», 2ος τόμος):

«Ὁ στρατὸς τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἐν διαλύσει, πειθαρχία ἐν αὐτῷ δὲν ὑφίσταται πλέον, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀδειούχων του εἶναι ἀνυπολόγιστος. Ὅλοι οἱ σύμμαχοί μας ἐζήτησαν τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Σαράϊγ. Ἐὰν τὸν ἐκρατούσαμεν, ἡ εὐθύνη μας θὰ ἦτο κολοσσιαία, διότι ἐπίθεσις γερμανοβουλγαρικὴ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, εἶναι πάντοτε δυνατή, καὶ δὲν ἠδυνάμεθα νὰ ἀντιστῶμεν μὲ στρατοὺς διεσπαρμένους μεταξύ των, τῶν ὁποίων οἱ ἀρχηγοὶ δὲν θέλουν νὰ ξέρουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον».

Δυστυχῶς ταῦτα ἐγένοντο ἀντιληπτὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1916, ἀφοῦ ἐπὶ ἔτος καὶ πλέον τὸ ἔργον τοῦ στρατηγοῦ Σαράϊγ εἶχε φέρει τ' ἀποτελέσματά του.

Καὶ ἂς ἔλθωμεν εἰς τὸν Ροκφεΐγ.

(Δαρτὶζ ντὺ Φουρνέ, «Πολεμικαὶ ἀναμνήσεις ναυάρχου»).

«Ὁ ρόλος τοῦ Ροκφεΐγ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν ἔμεινε μέχρι τοῦδε κρυμμένος εἰς τὴν σκιάν. Ἀλλὰ ὑπῆρξε κεφαλαιώδης. Ἡ εὐθύνη του ἀνευρίσκεται εἰς ὅλας τὰς περιπλοκὰς τὰς ὁποίας θὰ ἴδωμεν ἐξελισσομένας. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὁμιλήσω περὶ αὐτοῦ ἐν λεπτομερείᾳ... Εἶχε σταλῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ναυτικὸς ἀκόλουθος καὶ ἀρχηγὸς τῆς ὑπηρεσίας τῶν πληροφοριῶν. Ἀλλὰ οἱ ἐπίσημοι αὐτοὶ τίτλοι δὲν ἐκάλυψαν ἐπὶ πολὺ τὴν ἀληθινὴν ἀποστολήν του, ἥτις συνίστατο νὰ ἀνταγωνισθῇ πρὸς τὴν γερμανικὴν ἐπιρροὴν καὶ ἐνεργήσῃ ἀντικατασκοπείαν. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος ἔπαιζεν εἰς Ἀθήνας τὸν ρόλον μυστικοσυμβούλου, ταχέως καταστάντος παντοδυνάμου χάριν τῶν προσωπικῶν του δεσμῶν μὲ τὸν ἀντιναύαρχον ὑπουργὸν τῶν ναυτικῶν (δηλαδὴ τὸν Λακάζ).

Παραπλεύρως καὶ χωριστὰ ἀπὸ τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας, παραπλεύρως καὶ χωριστὰ ἀπὸ τὸν στόλαρχον, ὑψώθη οὗτος εἰς κριτὴν τῆς κατευθύνσεως ἥτις θὰ ἠκολουθεῖτο ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐπέκρινε διὰ τοῦ δριμυτέρου καὶ ἀπρεπεστέρου τρόπου τὰς πράξεις πάντων, συμπεριλαμβανομένων καὶ ἐκείνων τῆς κυβερνήσεώς του...».

«...Ὅταν τὸν Μάρτιον τοῦ 1916, ὁ ἀρχηγὸς οὗτος τῆς ὑπηρεσίας τῶν πληροφοριῶν παρέστη εἰς τὴν σύσκεψιν τῶν συμμάχων ναυάρχων, αἱ προτάσεις του ὅπως κάνωμεν ἐντελῶς ὑποχειρίους ὅλας τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐπιμονή του ὅτι ἔπρεπε τὰ πάντα νὰ τολμήσωμεν, ἔτυχον τῆς ὁμοθύμου ἀποδοκιμασίας...».

«...Ἐνήργει ἐρεύνας, κρυφίας συλλήψεις, ἐξήσκει ἔργα πολιτικῆς ἀστυνομίας, κατήρτισεν 25.000 δελτία κατασκοπείας περιλαμβάνοντα ὅλα τὰ σπουδαῖα πρόσωπα τῆς Ἑλλάδος, ἐγκατέστησεν ἀποθήκην ἐκρηκτικῶν ὑλῶν ἐπὶ πλοίου προσωρμισμένου εἰς Πειραιᾶ, συνήθροισεν εἰς τὸ παράρτημα τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς κιβώτια μὲ ὅπλα και χειροβομβίδας ... Βεβαίως, ἡ ὑπηρεσία τῶν πληροφοριῶν εἶχεν ἔργον νὰ προλέγῃ συμβησομένας περιπλοκάς, ὅπως καὶ συχνὰ τὸ ἔκαμνε. Ἀλλ' εἴτε συνειδητῶς εἴτε ὄχι τὰς περιπλοκὰς ταύτας προπαρασκεύαζεν ὁ ἴδιος ὁ Ροκφέϊγ μὲ τὰς ἰδίας του χεῖρας».

Ἡ δὲ ἔκθεσις τῆς γαλλικῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν, τῷ 1919, ἀνακοινοῖ εἰς τὴν γαλλικὴν Βουλὴν τὰ ἑξῆς:

«Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος (ὁ Ροκφέϊγ), φαίνεται ὅτι ἔπαιξεν ἐν Ἀθήναις ρόλον, ὅστις ὅσον καὶ ἂν ἦτο ἀπόκρυφος ὑπῆρξεν ὅμως κεφαλαιώδης. Ἐξεταζομένων τῶν γεγονότων, φαίνεται ὅτι πολλάκις μετεχειρίσθη μέσα τὰ ὁποῖα ἐκ τῶν προτέρων θὰ προεκάλουν βαρείας δυσχερείας. Αἱ πληροφορίαι τὰς ὁποίας παρεῖχεν ὑπῆρξαν πολλάκις ἀντίθετοι πρὸς τὴν ἀλήθειαν».

Ἀφηγεῖται περαιτέρω ἡ ἔκθεσις τὴν πλαστὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας διενεργηθεῖσαν ἐκ συμφώνου μετ' ἐμπίστων τοῦ κ. Βενιζέλου, καὶ συνεχίζει:

«Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πρωθυπουργὸς (Μπριὰν) ἐλάμβανεν ἐκ Ρώμης, Λονδίνου καὶ Πετρουπόλεως, ἀνακοινώσεις διαρκῶς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ... 'ἀνησυχοῦμεν διὰ τὴν ἀντιδυναστικὴν ἐνέργειαν, τὴν ἐκδηλουμένην εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ δὲν ἐπιθυμοῦμεν οὔτε ἀμέσως, οὔτε ἐμμέσως νὰ φαινώμεθα ὅτι τὴν ὑποστηρίζομεν'».

Τόσον, ὥστε ὁ κ. Μπριὰν ἠναγκάσθη νὰ ἀπευθύνῃ εἰς τὸν κ. Γκυγιεμὲν τηλεγράφημα προσκαλῶν αὐτὸν εἰς μετριοπάθειαν...

«...Ἀλλ' ἡ πρὸς τὸ χειρότερον πολιτική, (συνεχίζει ἡ ἔκθεσις), ἦτο ἡ πολιτικὴ τοῦ κ. Ροκφέϊγ. Ἡ σαφὴς αὕτη προειδοποίησις τὴν ὁποίαν ἐμνημονεύσαμεν, καὶ τὴν ὁποίαν θὰ τοῦ ἀνεκοίνωσεν ὁ κ. Γκυγιεμέν, φαίνεται, φεῦ, ὅτι δὲν ἐτροποποίησε τὰς ἰδέας καὶ τὰς τάσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ὑπηρεσίας τῶν πληροφοριῶν».

Ὁ ἴδιος ὁ Γκυγιεμὲν ἀπαντῶν εἰς τὸ προμνησθὲν τηλεγράφημα τοῦ Μπριὰν τῆς 11/24 Σεπτεμβρίου 1916 καὶ δικαιολογούμενος (τηλεγράφημα Γκυγιεμὲν ἀριθμὸς 1764 τῆς 15/28 Δεκεμβρίου 1916), ἐπιρρίπτει τὴν εὐθύνην τῶν ψευδῶν πληροφοριῶν εἰς τὸν Ροκφέϊγ μεθ' οὗ ὅμως λέγει ὅτι ἔχει «τὰς ἀρίστας προσωπικὰς σχέσεις, αἵτινες ἐπέτρεψαν (εἰς τὸν Γκυγιεμὲν) νὰ διατηρήσῃ τὴν ἑνότητα τῆς διευθύνσεως», παραπονεῖται ὅμως διότι «ὁ πλωτάρχης Ροκφέϊγ ἔχει πᾶν ὅ,τι λείπει εἰς ἐμέ, τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ ὑπουργοῦ του, πολυάριθμον προσωπικόν, χρηματικὴν πίστωσιν ἀπεριόριστον, πλοῖα, αὐτοκίνητα, πράκτορας μισθωτοὺς καθ' ὅλην τὴν ἑλληνικὴν Μεσόγειον. Ἡ παρασχεθεῖσα εἰς αὐτὸν δικαιοδοσία τοῦ ἐπιτρέπει ν' ἀλληλογραφῇ μὲ τοὺς προξένους μας, νὰ τοὺς δίδῃ ἀπ' εὐθείας διαταγάς, νὰ ἀναπληρώνῃ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πιστώσεων τὴν ἀξιοθρήνητον ἀνεπάρκειαν τῶν χρηματικῶν πόρων».

Τοιαύτη ἦτο ἡ κεφαλαιώδης σημασία «τοῦ πλωτάρχου Ροκφέϊγ» θὰ ἴδωμεν δὲ αὔριον πῶς ἐχρησιμοποιήθη αὕτη, διὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ κ. Βενιζέλου.

Ὁ Γάλλος ἱστορικὸς Ντριὼ εἰς τὸν 5ον τόμον τῆς «Διπλωματικῆς ἱστορικῆς τῆς Ἑλλάδος» ἐκφράζεται διὰ τὴν ἐνέργειαν καὶ τῶν τριῶν προσώπων ποὺ ἀνεφέραμεν Γκυγιεμέν, Σαράϊγ, Ροκφέϊγ ὡς ἑξῆς:

«Οἱ στρατιωτικοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας, οἱ ἀκόλουθοι, στρατιωτικὸς καὶ ναυτικὸς τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Σαράϊγ εἰς Θεσσαλονίκην δὲν ἤξευραν παρὰ ἕνα μόνον σύστημα, μίαν χειρουργικὴν ἐπέμβασιν, νὰ καταργήσωσι τὸν βασιλέα, καὶ νὰ θέσωσι τὸν Βενιζέλον ἐπὶ τῆς θέσεώς του, ἀφοῦ εἶχον τὸν Βενιζέλον μαζί των. Οἱ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι φοβούμενοι μήπως καὶ αὐτοὶ ὑστερήσουν, ἐβάλθηκαν νὰ ἐνεργήσουν καὶ αὐτοὶ ἐπίσης καλά, μολονότι ἔλεγαν μέσα των, ὅτι οἱ στρατιωτικοὶ κάπως τὸ παρακάνουν».

Καὶ ὅταν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 ὅλα ἐτελείωσαν καὶ τὸ ἀδίκημα κατὰ τοῦ βασιλέως συνετελέσθη, καὶ οὗτος ἐξεδιώχθη, διὰ τῶν συμμαχικῶν στρατῶν καὶ στόλων, ὁ Ζοννὰρ ἀπαντῶν εἰς παρατήρησιν τοῦ κ. Ρέντη ὅτι «ἄνευ τῆς παρουσίας συμμαχικῆς δυνάμεως ἐν Ἀθήναις ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία ἡ ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς κυβερνήσεως Βενιζέλου ἐν Ἀθήναις καθίστατο δυσχερεστάτη», τοῦ ἐδήλωσε (ἐπιστολὴ κ. Ρέντη ἐκ τῆς νησῖδος Ἁγ. Γεωργίου πρὸς τὸν κ. Ν. Πολίτην εἰς Θεσσαλονίκην τῆς 4/17 Ἰουνίου 1917), ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζουν τὸ μέγεθος καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἐπιτευχθέντος ἔργου διὰ τῆς ἐκθρονίσεως ἑνὸς βασιλέως, ὅστις (λέγει ὁ Ζοννὰρ) εἶχε δύναμιν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ἠγαπᾶτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τοῦθ' ὅπερ ὡμολόγει καὶ αὐτὸς ὁ Ζοννάρ, ὅτι ἐρχόμενος ἐνταῦθα ἠγνόει, καὶ τὸ ὁποῖον ἂν ἦτο γνωστὸν ἐν Ἀγγλίᾳ βεβαίως, δὲν θὰ ἐλαμβάνετο ἡ περὶ ἐκθρονίσεως ἀπόφασις.

Ὁ ἴδιος δὲ Ζοννὰρ ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους γράφει τὴν 9/22 Ἰουλίου 1917 πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν Ριμπώ:

«Ὅταν, διὰ νὰ καταρτίσω τὴν ἔκθεσίν μου ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἀντάντ ἐν Ἑλλάδι, ἐμελέτησα τὸν ὑπερμεγέθη φάκελλον τὸν εὑρισκόμενον εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν, διεπίστωσα ὅτι τὰ τηλεγραφήματα τοῦ ναυτικοῦ ἀκολούθου, συχνάκις ἦσαν πλήρη ἀνακριβειῶν καὶ σχεδὸν πάντοτε παραπειστικά. Συνέτεινον κατὰ μοναδικὸν τρόπον εἰς τὸ νὰ διαστρέψουν τὴν γνώμην τῆς κυβερνήσεως, καὶ τῶν Βουλῶν δι' ὅ,τι ἀφεώρα τὰ ἑλληνικὰ ζητήματα. Ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ βεβαιώσω ὅτι τὰ ζητήματα ταῦτα θὰ ἐλάμβανον ἐντελῶς ἄλλην τροπήν, ἐὰν ὁ κ. Γκυγιεμὲν εἶχε τὸ κῦρος ἢ τὴν ἀναγκαίαν θέλησιν νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν τάξιν τοὺς ἀξιωματικοὺς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης (τοὺς Γάλλους δηλαδή), οἵτινες ἐπλημμύριζαν τὰς Ἀθήνας καὶ ἔκαμναν ὅλοι των πολιτικήν, εἰς τοιοῦτο σημεῖον ὥστε κατὰ τὴν ἄφιξίν μου,

ἐκεῖ ὅλος ὁ κόσμος διέτασσε καὶ κανεὶς δὲν ἦτο ὑπεύθυνος. Ὁ ρόλος των, ὁ τῶν ἐλέγχων, κατὰ πολὺ συνέτεινεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν δυσκολιῶν πρὸς τὰς ὁποίας προσέκρουσεν πρὸ ἑνὸς ἔτους ἡ κυβέρνησις (ἡ γαλλική). Διεκύβευσαν τὸ γόητρον μας ἐν Ἑλλάδι, καὶ οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ρωσίας, δὲν ἔλειψαν νὰ ἐπαναλαμβάνουν εἰς τὰς κυβερνήσεις των ὅτι ἡ γαλλικὴ δημοσία γνώμη παρεσύρθη εἰς πλάνην διὰ τῆς ἐπιμόνου ἀποστολῆς τηλεγραφημάτων παραπειστικῶν ἐκ μέρους πρακτόρων μὴ ὑποκειμένων εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας.

«Εἶναι τοῦτο πολὺ ὀλίγον ἔνδοξος σελὶς τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας. Τὴν κλείω τὸ ταχύτερον», προσθέτει ὁ κ. Ζοννάρ.

ΣΤ΄ Ο ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑΝ ΜΕ ΞΕΝΑΣ ΛΟΓΧΑΣ

Ο ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΜΕ ΤΟ ΥΠ' ΑΡΙΘΜΟΝ 37 ἄρθρον του δημοσιευθὲν τὴν 28 Νοεμβρίου 1934 ἐτελείωσε τὴν ἀρθρογραφίαν του τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀρχίσει τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1934. Ἐπομένως ἡ διὰ τοῦ τύπου μονομαχία τῶν δύο ἀνδρῶν ἔληξε εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὁπότε ὁ Ἰω. Μεταξᾶς συνέχισε μόνος πλέον τὴν ἀρθρογραφίαν, ἐκθέτων τὴν ἄποψίν του περὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Διχασμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 35, 36, 37 ἄρθρα τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου πραγματεύονται θέματα ἀνήκοντα εἰς τὴν αὐτὴν μετὰ τῶν ἄρθρων τοῦ Ἰω. Μεταξᾶ 62 καὶ ἑπομένων ἑνότητα, τὰ τρία ἐκεῖνα ἄρθρα τοῦ Βενιζέλου τοποθετοῦνται ἀκριβῶς πρὸ τοῦ ἄρθρου 62 τοῦ Μεταξᾶ. Πρὸς τὸ τέλος θὰ προστεθοῦν τρεῖς ἐπιστολαὶ τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου.

Τῇ ὑποδείξει τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου, αἱ δυνάμεις ἔλαβον τὰ πιεστικὰ μέτρα ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος

ΤΟ 42ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 4 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΟΦΕΙΛΟΜΕΝ ΝΑ ΚΑΝΩΜΕΝ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ μας προσεκτικοὺς εἰς τοῦτο· δὲν κρίνομεν τὸν κ. Βενιζέλον εἰς τὸ πῶς μετεχειρίσθη τὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἐνδεχομένως ἤντλει ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πολιτικήν του, καὶ ἂν καλῶς ἢ κακῶς ἔπραξε στρέψας αὐτὰς κατὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Δὲν εἶναι ἐκεῖ τὸ ζήτημά μας καὶ καθαρῶς ἐξεφράσαμεν τοῦτο εἰς προηγούμενα ἄρθρα. Κρίνομεν τὸν κ. Βενιζέλον διότι μετεχειρίσθη ξένας δυνάμεις, ξένους στρατοὺς καὶ στόλους, ξένους πρέσβεις καὶ στρατηγούς, ξένους μυστικοὺς πράκτορας πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ ὅτι δὲν ἐδίστασε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ξένην ταύτην βίαν, ὅπως δι' αὐτῆς πιέσῃ ἀφορήτως τὸν ἑλληνικὸν λαόν, καὶ τὸν ὑποτάξῃ εἰς τὴν θέλησίν του, φθάσας μέχρι τοῦ νὰ συμπράξῃ μετὰ τῶν ξένων καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάλυσιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος του. Καὶ ὅτι πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἔκαμε τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ζήτημά μας.

Τὸ προηγούμενον ἄρθρον μας, συνδυαζόμενον μὲ ὅσα εἴχομεν ἐκθέσει διὰ τὰ καθέκαστα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συμβάντα, θὰ ἤρκει τελείως ὅπως πεισθῶσιν οἱ ἀναγνῶσται μας. Ἡμεῖς ὅμως, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰ ἐκτεθέντα, θὰ ἀναφέρωμεν σήμερα τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς ἐνεργείας τοῦ κ.

ἐκεῖ ὅλος ὁ κόσμος διέτασσε καὶ κανεὶς δὲν ἦτο ὑπεύθυνος. Ὁ ρόλος των, ὁ τῶν ἐλέγχων, κατὰ πολὺ συνέτεινεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν δυσκολιῶν πρὸς τὰς ὁποίας προσέκρουσεν πρὸ ἑνὸς ἔτους ἡ κυβέρνησις (ἡ γαλλική). Διεκύβευσαν τὸ γόητρον μας ἐν Ἑλλάδι, καὶ οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ρωσίας, δὲν ἔλειψαν νὰ ἐπαναλαμβάνουν εἰς τὰς κυβερνήσεις των ὅτι ἡ γαλλικὴ δημοσία γνώμη παρεσύρθη εἰς πλάνην διὰ τῆς ἐπιμόνου ἀποστολῆς τηλεγραφημάτων παραπειστικῶν ἐκ μέρους πρακτόρων μὴ ὑποκειμένων εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας.

«Εἶναι τοῦτο πολὺ ὀλίγον ἔνδοξος σελὶς τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας. Τὴν κλείω τὸ ταχύτερον», προσθέτει ὁ κ. Ζοννάρ.

ΣΤ′ Ο ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑΝ ΜΕ ΞΕΝΑΣ ΛΟΓΧΑΣ

Ο ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΜΕ ΤΟ ΥΠ' ΑΡΙΘΜΟΝ 37 ἄρθρον του δημοσιευθὲν τὴν 28 Νοεμβρίου 1934 ἐτελείωσε τὴν ἀρθρογραφίαν του τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀρχίσει τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1934. Ἑπομένως ἡ διὰ τοῦ τύπου μονομαχία τῶν δύο ἀνδρῶν ἔληξε εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὁπότε ὁ Ἰω. Μεταξᾶς συνέχισε μόνος πλέον τὴν ἀρθρογραφίαν, ἐκθέτων τὴν ἄποψίν του περὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Διχασμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 35, 36, 37 ἄρθρα τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου πραγματεύονται θέματα ἀνήκοντα εἰς τὴν αὐτὴν μετὰ τῶν ἄρθρων τοῦ Ἰω. Μεταξᾶ 62 καὶ ἑπομένων ἑνότητα, τὰ τρία ἐκεῖνα ἄρθρα τοῦ Βενιζέλου τοποθετοῦνται ἀκριβῶς πρὸ τοῦ ἄρθρου 62 τοῦ Μεταξᾶ. Πρὸς τὸ τέλος θὰ προστεθοῦν τρεῖς ἐπιστολαὶ τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου.

Τῇ ὑποδείξει τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου, αἱ δυνάμεις ἔλαβον τὰ πιεστικὰ μέτρα ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος

ΤΟ 42ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 4 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΟΦΕΙΛΟΜΕΝ ΝΑ ΚΑΝΩΜΕΝ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ μας προσεκτικοὺς εἰς τοῦτο· δὲν κρίνομεν τὸν κ. Βενιζέλον εἰς τὸ πῶς μετεχειρίσθη τὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἐνδεχομένως ἤντλει ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πολιτικήν του, καὶ ἂν καλῶς ἢ κακῶς ἔπραξε στρέψας αὐτὰς κατὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Δὲν εἶναι ἐκεῖ τὸ ζήτημά μας καὶ καθαρῶς ἐξεφράσαμεν τοῦτο εἰς προηγούμενα ἄρθρα. Κρίνομεν τὸν κ. Βενιζέλον διότι μετεχειρίσθη ξένας δυνάμεις, ξένους στρατοὺς καὶ στόλους, ξένους πρέσβεις καὶ στρατηγούς, ξένους μυστικοὺς πράκτορας πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ ὅτι δὲν ἐδίστασε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ξένην ταύτην βίαν, ὅπως δι' αὐτῆς πιέσῃ ἀφορήτως τὸν ἑλληνικὸν λαόν, καὶ τὸν ὑποτάξῃ εἰς τὴν θέλησίν του, φθάσας μέχρι τοῦ νὰ συμπράξῃ μετὰ τῶν ξένων καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάλυσιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος του. Καὶ ὅτι πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἔκαμε τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ζήτημά μας.

Τὸ προηγούμενον ἄρθρον μας, συνδυαζόμενον μὲ ὅσα εἴχομεν ἐκθέσει διὰ τὰ καθέκαστα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συμβάντα, θὰ ἤρκει τελείως ὅπως πεισθῶσιν οἱ ἀναγνῶσται μας. Ἡμεῖς ὅμως, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰ ἐκτεθέντα, θὰ ἀναφέρωμεν σήμερα τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς ἐνεργείας τοῦ κ.

Βενιζέλου ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν ξένων προσώπων περὶ ὧν ὡμιλήσαμεν χθές, ὅπως ἐπιτευχθῇ ὁ σκοπός του.

Ἡ πλήρης μυστικὴ ἐπαφὴ τοῦ κ. Βενιζέλου μετὰ τοῦ πρέσβεως Γκυγιεμέν, καταφαίνεται ἐκ τῆς συμπαιγνίας των, ὅπως ἀποκοιμήσωσι τὸν βασιλέα ὅτι δὲν ὑφίσταται ζήτημα πλέον ἀποβιβάσεως συμμαχικῶν στρατῶν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐξεθέσαμεν ταῦτα καταλεπτῶς εἰς προηγούμενα ἄρθρα μας, καθὼς καὶ τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου ὁ κ. Βενιζέλος ἐν ἀγνοίᾳ βασιλέως καὶ Βουλῆς καὶ ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Γκυγιεμὲν ἰδίως, κατώρθωσε τὴν ἀποβίβασιν ταύτην. Νομίζομεν περιττὸν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς θέμα τελείως ἐξαντληθὲν ὑφ' ἡμῶν.

Ἀλλ' ἤδη τὴν 4/17, Ὀκτωβρίου ὁ κ. Βενιζέλος δὲν εἶναι πλέον κυβέρνησις πρὸ ἑβδομάδων, ἀλλ' ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Καὶ ὅμως τοιοῦτος ὤν, συνεννοεῖται μετὰ τοῦ Γκυγιεμὲν πῶς θὰ ἀχθῇ ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Ἰδοὺ τί σχετικῶς τηλεγραφεῖ ὁ Δεμίδωφ πρὸς τὴν κυβέρνησίν του εἰς Πετρούπολιν.

Ἀρ. 472 4/17 Ὀκτωβρίου 1915.

«Ὁ λόγος τοῦ κ. Βιβιανὶ διὰ τὴν ἀποβίβασιν τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς τὰ Βαλκάνια πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου δὲν ἱκανοποιεῖ πλέον τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἤδη ὀνειρεύονται μεγαλύτερα ἀνταλλάγματα. Ὁ Βενιζέλος ἕνεκα τούτου ὑποθέτει ὅτι μία ὑπόσχεσις τῆς βουλγαρικῆς Θράκης εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν συμμάχων, θὰ ἐπέτρεπε πρὸς τὸ παρὸν τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἐδάφους παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ ὑπὲρ τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς οὐδετερότητος. Ἐὰν αἱ δυνάμεις, μετὰ μίαν πρότασιν ὡς δόλωμα, ἔδιναν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐννοήσῃ ὅτι εἶναι ἀποφασισμέναι νὰ μεταχειρισθοῦν, ἐπὶ πλέον, μέτρα καταπιεστικά, τότε, σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην τοῦ Βενιζέλου, ὁ βασιλεὺς κρατῶν τὴν παθητικήν του πολιτικὴν θὰ εὑρίσκετο εἰς κατάστασιν ἐξαιρετικῶς δύσκολον, ἥτις θὰ εἶχε δι' αὐτὸν τὰς βαρυτέρας τῶν συνεπειῶν. Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας τηλεγραφεῖ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν εἰς Παρισίους».

Ὥστε, τῇ ὑποδείξει τοῦ κ. Βενιζέλου, ἀρχίζει ἡ πολιτικὴ τῆς βίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς προσφορᾶς τῆς βουλγαρικῆς Θράκης εἰς τὴν Ἑλλάδα συζητηθεῖσα μεταξὺ τῶν δυνάμεων ἀπερρίφθη. Τὴν 6/19 Ὀκτωβρίου, ὁ ἐν Ρώμῃ πρέσβυς τῆς Ρωσίας τηλεγραφεῖ εἰς Πετρούπολιν ὅτι ἡ Ἰταλία ἀντιτίθεται εἰς τοῦτο, καὶ τὴν 7/20 Ὀκτωβρίου ὁ ἐν Λονδίνῳ Ρῶσος πρέσβυς τηλεγραφεῖ εἰς Πετρούπολιν ὅτι ὁ Νίκολσον (ὑφυπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν) ἐξεφράσθη ὁμοίως, προσθέτων ὅτι «τοιαύτη πρότασις θὰ καθίστα ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ τὸν πόλεμον δημοφιλέστερον παρὰ ποτέ» (Ρωσικὴ Διπλ. Βίβλος, ἔκδοσις 1922). Ἐγένετο ὅθεν τὴν 8/21 Ὀκτωβρίου μόνον ἡ προσφορὰ τῆς Κύπρου.

«Θύελλα τότε ἐξέσπασεν ἐν τῷ βενιζελικῷ τύπῳ. Ἐπετέθη οὗτος κατὰ τοῦ Ζαΐμη. Ἀνήγγειλεν ὅτι ἡ Ἀντὰντ προσέφερε τὴν Θράκην, τὸ Μοναστήριον, τὴν Κύπρον, τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ 300 χιλιάδας ἄνδρας. Ὅτι ποτὲ δὲν παρουσιάζετο παρομοία εὐκαιρία διὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν ὅλαι αἱ βλέψεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ» (Ντριώ, «Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος». Τόμος 5ος).

Ἔκτοτε ἀρχίζει ἡ συστηματικὴ δηλητηρίασις τοῦ ξένου τύπου, ἀλλὰ ἰδιαίτατα τοῦ γαλλικοῦ, κατὰ τοῦ βασιλέως ἰδίως, διὰ τῶν πλέον φανταστικῶν εἰδήσεων, ὅλων προερχομένων ἐξ Ἀθηνῶν καὶ διοχετευομένων εἰς τὸν γαλλικὸν τύπον, διὰ τοῦ Γκυγιεμέν, διὰ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀνταποκριτῶν των, Ἑλλήνων καὶ μή, κυρίως δὲ διὰ τοῦ βενιζελικοῦ τύπου, ἀλλὰ πρὸ παντὸς διὰ τῆς μυστικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ροκφεΐγ ἀργότερα. Ὁ κ. Σ. Κοσμὲν (Κοσμετᾶτος) γράφει εἰς τὸ γαλλιστὶ ἐκδοθὲν τὸ 1926 ἐν Παρισίοις ἔργον του «ἡ Ἀντὰντ καὶ ἡ Ἑλλάς», τὰ ἑξῆς:

«Ἡ γαλλικὴ κοινὴ γνώμη, ὅπως εἴδομεν, εἶχεν ἀδίκως ἐξερεθισθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἤδη πρὸ τῆς ἐκστρατείας τῆς Θεσσαλονίκης. Ἔκτοτε κάθε μεγάλη ἐφημερὶς τῶν Παρισίων ἐθεώρει ἔργον φιλοτιμίας νὰ λυσσᾷ καθ' ἑκάστην κατὰ τῆς δυστυχοῦς ταύτης χώρας (τῆς Ἑλλάδος) διὰ φανταστικῶν εἰδήσεων, τὰς ὁποίας ἡ (γαλλικὴ) λογοκρισία ἐπέτρεπε νὰ δημοσιεύωνται ἄνευ οὐδενὸς ἐλέγχου. Τέλος κατέστη μόδα ἐν Γαλλίᾳ ἡ διαρκὴς ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ κατὰ τῶν κυβερνητῶν της».

Ἄλλως τε, εἰς τοῦτο ὁ γαλλικὸς τύπος ἐγένετο ἡ ἠχὼ τοῦ ἐν Ἀθήναις βενιζελικοῦ τύπου. Λογοκρισία ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἐν Ἀθήναις, δὲν ἦτο δυνατή. Διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα, καίτοι ἐπιστρατευθεῖσαν, δὲν ἐπετρέπετο ἡ κήρυξις τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου. Καὶ εἰς τὴν ἐλαχίστην περὶ τούτου ὑπόνοιαν, διεμαρτύροντο ἀμέσως οἱ ἐν Ἀθήναις πρέσβεις τῆς Ἀντάντ. Ἐπομένως ὁ βενιζελικὸς τύπος ἠδύνατο νὰ δημοσιεύῃ ἀκωλύτως καὶ τὴν φανταστικωτέραν εἴδησιν, ἥτις ἀμέσως διεβιβάζετο εἰς τὰς πρωτευούσας τῆς Ἀντάντ.

Εἴδομεν προηγουμένως, εἰς τὸ τηλεγράφημα Δεμίδωφ τῆς 4/17 Ὀκτωβρίου, ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος ὑπέδειξεν εἰς τὸν Γκυγιεμὲν ὅτι ἔδει νὰ μεταχειρισθοῦν πιεστικὰ μέσα κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὅπως καταστήσουν τὴ θέσιν τοῦ βασιλέως ἀφόρητον καὶ τοιαύτην ὥστε νὰ ἔχῃ δι' αὐτὸν βαρυτάτας συνεπείας. Καὶ ἰδοὺ μετ' ὀλίγον ὁ Γκυγιεμέν, προκαλεῖ μὲ τὸν Σκουλούδην ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον παρ' ὀλίγον θὰ εἶχε βαρυτάτας συνεπείας εὐθὺς σχεδὸν μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Σκουλούδη εἰς τὴν ἀρχήν. Ἔχει τοῦτο ὡς ἑξῆς:

Ἐπικειμένης τῆς ὑποχωρήσεως τῶν τμημάτων τοῦ στρατηγοῦ Σαράϊγ ἐκ Κρίβολακ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, τὴν 27 Ὀκτωβρίου (9 Νοεμβρίου), ὁ Γκυγιεμὲν ἠρώτησε τὸν Σκουλούδην τί θὰ συνέβαινεν ἐὰν ἐκτὸς τῶν σερβικῶν καὶ γαλλικὰ στρατεύματα ὑπεχώρουν ἐκ Σερβίας πρὸς Θεσσαλονίκην, ὁ δὲ Σκουλούδης ἀπήντησεν: «Θὰ ὠφείλαμεν νὰ ἐφαρμόσωμεν τὰς διατάξεις τῆς Χάγης». Ὁ Γκυγιεμὲν ἀντὶ τοῦ «θὰ ὠφείλαμεν», ἤκουσεν «ὀφείλομεν». Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν γαλλικὴν μεταξὺ τῶν δύο ἐκφράσεων, ἡ διαφορὰ εἶναι ἑνὸς ἰῶτα εἰς τὸ γαλλλικὸν ρῆμα ὀφείλω. Ὁ Σκουλούδης ἐννοήσας τὴν παρεξήγησιν ἔδωσεν ἀμέσως ἐξηγήσεις ὅτι οὐδεμίαν πρόθεσιν εἶχεν ἀφοπλισμοῦ τῶν Γάλλων καὶ ἐτηλεγράφησεν ἀμέσως εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Ἑλλάδος εἰς Παρισίους, ἀφηγούμενος τὴν παρεξήγησιν καὶ ἐπαναλαμβάνων τὴν βεβαίωσιν ὅτι τὰ γαλλικὰ στρατεύματα οὐδεμίαν ἔχουν νὰ ὑπο-

στοῦν ἐνόχλησιν ὑποχωροῦντα εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Εἰς πᾶσαν ἄλλην περίστασιν τὸ ἐπεισόδιον θὰ ἐθεωρεῖτο λῆξαν.

Ὁ Γκυγιεμὲν ὅμως τηλεγραφῶν τὴν 27ην Ὀκτωβρίου (10 Νοεμβρίου) 1915 εἰς Παρισίους, παρ' ὅλας τὰς ἐξηγήσεις τοῦ Σκουλούδη, καὶ τὰς καθησυχαστικὰς βεβαιώσεις του, ἐπιμένει εἰς τὰς κατὰ τὴν ἰδέαν του κακὰς προθέσεις τῆς κυβερνήσεως ταύτης καὶ εἰς τὸν ἐκ τούτων κίνδυνον τῶν ὀλιγαρίθμων στρατευμάτων τοῦ Σαράϊγ καὶ συμβουλεύει ἄμεσον κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐνέργειαν, προσθέτων «ἀποστείλατε στόλον εἰς Πειραιᾶ, θὰ εἶναι καλὸν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος νὰ αἰσθανθῇ τὴν πεῖναν διὰ μερικὰς ἡμέρας». Ἐκπέμπεται ὅθεν, τῇ προτάσει τοῦ Μπριάν, ὁ συμμαχικὸς στολος εἰς Μῆλον, ὅπου τὴν 1/14 Νοεμβρίου λαμβάνει τὴν ἐντολὴν ὅπως ἐνδεχομένως καταστρέψῃ τὸν ἑλληνικὸν στόλον, βομβαρδίσῃ τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Σαλαμῖνα, βομβαρδίσῃ τὰς Ἀθήνας ἐκτὸς τῶν ἀρχαίων μνημείων, καταλάβῃ τὴν Σῦρον, τὴν Μῆλον καὶ τὴν Κέρκυραν, καταδιώξῃ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἀποκλείσῃ τὸν Σαρωνικὸν καὶ τὸν Κορινθιακόν. (Ντριώ, «Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», τόμος 5ος. Ρωσικὴ Διπλ. Βίβλος, ἔκδοσις 1922. «Ἐπίσημος Ἐφημερίς» τῆς Γαλλίας, φύλλον 28ης Ὀκτωβρίου 1919. Κοσμέν, «Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἀντάντ», γαλλικὴ ἔκδοσις. Φραγκούλη, «Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ παγκόσμιος κρίσις», γαλλικὴ ἔκδοσις).

Ὁ Γκυγιεμὲν εἶχεν ἤδη ἐξωθήσει ἀκόμη περισσότερον τὰ πράγματα. Ἐτηλεγράφησεν εἰς Παρισίους (Ρωσ. Διπλ. Βίβλος, ἔκδοσις 1922, τηλεγράφημα Ἰσβόλσκυ), ὅτι ἡ Ἑλλὰς προετίθετο νὰ κλείσῃ μερικοὺς λιμένας της διὰ ναρκῶν. Καὶ ἐν τούτοις ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχε καθόλου νάρκας! Κατεσκευάζοντο διὰ λογαριασμόν της τοιαῦται ἐν Γαλλίᾳ! Ὁ δὲ Σκουλούδης διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὴν Ἀντάντ, εἶχεν ἤδη ἀναστείλει τὴν παραγγελίαν ταύτην (τηλεγράφημα Σκουλούδη τῆς 6/19 Νοεμβρίου 1915). Τί ἐζήτουν λοιπὸν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα; «Ἐγγυήσεις δι' ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ προσέξατε, νὰ μὴ καθορίσητε τί ἐννοοῦμεν ἐγγυήσεις», (ὁδηγίαι Μπριὰν πρὸς Γκυγιεμέν, τηλεγράφημα Ἰσβόλσκυ πρὸς Πετρούπολιν. Ρωσ. Διπλ. Βίβλος 1922). Ἀλλὰ θὰ μᾶς τὸ καθορίσῃ ὁ Δεμίδωφ ἐξ Ἀθηνῶν (Τηλ. Δεμίδωφ 30 Ὀκτωβρίου /12 Νοεμβρίου, Ρωσ. Διπλ. Βίβλος, 1922).

«Δὲν πρέπει νὰ δίδεται οὐδεμία πίστις πλέον εἰς τὰς γραπτὰς ἐγγυήσεις τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Μόνη ἡ ἐμφάνισις τῶν συμμαχικῶν στόλων εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας θὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἐπιθυμητὴν ἐγγύησιν, αὕτη εἶναι ἐπίσης ἡ γνώμη ἑνὸς πολὺ μεγάλου ἑλληνικοῦ προσώπου, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον μὲ παρεκάλεσε νὰ μὴ τὸ ὀνομάσω μεταβιβάζων πρὸς ὑμᾶς τὴν ἀνακοίνωσίν του».

Ποῖον εἶναι αὐτὸ τὸ πολὺ μεγάλο ἑλληνικὸν πρόσωπον; Δὲν εἶναι βέβαια ὁ βασιλεύς, οὔτε ὁ Σκουλούδης, οὔτε ὁ κ. Ζαΐμης. Εἶναι ὁ ἴδιος ὅστις ἔδωσε τὴν αὐτὴν συμβουλὴν τὴν 4/17 Ὀκτωβρίου καὶ εἰς τὸν Δεμίδωφ καὶ εἰς τὸν Γκυγιεμέν. Εἶναι ὁ κ. Βενιζέλος, προσπαθῶν νὰ κρυφθῇ ὄπισθεν τοῦ δακτύλου του!

Εὐτυχῶς τότε διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἀντάντ, δὲν ἐξετελέσθη τὸ πρόγραμμα τῶν βομβαρδισμῶν καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἀνέμενεν ὁ κ. Βενιζέλος. Καὶ δὲν ἐξετελέσθη διὰ τρεῖς λόγους. Πρῶτον, διότι ἡ Ἀγγλία δὲν ἠθέλησε νὰ φθάσῃ ἕως ἐκεῖ. Δεύτερον, διότι ἀκριβῶς τότε συνέπεσε νὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Δενὺ Κοσσέν, ὅστις διεφώτισε τὸν Μπριὰν περὶ τῆς ἀληθοῦς ἐν Ἀθήναις καταστάσεως καὶ τὸν ἐβεβαίωσε διὰ τὰς εἰλικρινεῖς διαθέσεις τοῦ βασιλέως καὶ διεβεβαίωσεν ἐπίσης διὰ τῆς «Νταίηλυ Μαίηλ» τῆς 16/29 Νοεμβρίου «ὅτι αἱ ὑπόνοιαι κατὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου εἶχαν μόνην πηγὴν τὰς ἐσωτερικὰς ἔριδας τῶν Ἑλλήνων». Ὁ ὑπαινιγμὸς εἶναι σαφέστατος. Καὶ τρίτον, διότι ὁ Σκουλούδης ἀπέναντι τῆς ἀπειλητικῆς νότας τῶν δυνάμεων ζητουσῶν ἐγγυήσεις τοῖς ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ παράσχῃ πᾶσαν ἐγγύησιν καὶ πρὸς τοῦτο μάλιστα νὰ ἀποστρατεύσῃ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὸ ἤθελε κανείς των. Ἀνεπτύξαμεν τὸ ζήτημα τοῦτο λεπτομερῶς εἰς προηγούμενον ἄρθρον μας, ὅταν διεξήλθομεν τὸ ζήτημα τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστρατεύσεως. Δὲν τὸ ἤθελε πρὸ παντὸς ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ, ὅστις θὰ ἔμενε μὲ τὰς ὀλίγας δυνάμεις του ἀπέναντι τοῦ βαλκανικοῦ στρατοῦ τῶν Γερμανοαυστροβουλγάρων. Καὶ ἔτσι κατέληξαν μὲ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν συμβιβασμὸν τῆς 27ης Νοεμβρίου (10 Δεκεμβρίου), τὸν ὁποῖον ἀνεφέραμεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον, καὶ κατὰ τὸ 3 ἐδάφιον τοῦ ὁποίου:

«Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα ἐπέσυρον τὸν πόλεμον ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα θὰ ἀπεσύροντο εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀφήσωσιν εἰς τὰ δύο ἐμπόλεμα μέρη ἐλεύθερον τὸ πεδίον πρὸς ἀνταγωνισμόν των».

Οὕτω τὸ πολὺ μεγάλον ἑλληνικὸν πρόσωπον τοῦ Δεμίδωφ δὲν ἐπέτυχε αὐτὴν τὴν φορὰν τὸν τελικὸν σκοπόν του. Ἀλλὰ μὴν ἀνησυχῆτε, θὰ ἐπανέλθῃ. Ἐπέτυχεν ὅμως μίαν βιαιοτάτην ἐκστρατείαν τοῦ γαλλικοῦ τύπου κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ συνεπῶς ἔντασιν τῆς δηλητηριάσεως τῆς κοινῆς γνώμης τῶν συμμάχων καὶ ἰδιαίτατα τῆς γαλλικῆς.

Καὶ ἤδη εἰσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ. Ἂς ἴδωμεν πῶς θὰ μεταχειρισθῇ τοῦτον ὁ κ. Βενιζέλος.

Υ.Γ. Ὁ κ. Βενιζέλος διὰ τῶν ἄρθρων του τῆς 26ης καὶ 27ης Νοεμβρίου ἐπανῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὸ ζήτημα τῆς συνθήκης τῶν Σερβῶν. Μολονότι εἴχομεν εἰπῆ ὑπεραρκετὰ εἰς τὸ σχετικόν μας ἐπὶ τούτου ἄρθρον, καὶ θὰ ἐδικαιούμεθα νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς αὐτά, ἐν τούτοις θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ζήτημα αὐτό, μόλις τελειώσωμεν μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀνέκαθεν πολιτικῆς τοῦ κ. Βενιζέλου πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ βασιλέως.

Αἱ ραδιουργίαι τοῦ Βενιζέλου ἐπηρέασαν τοὺς συμμάχους

ΤΟ 43ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 5 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Η ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΕΠΑΦΗ ΤΟΥ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ μὲ τὸν στρατηγὸ Σαράϊγ, ἐγίνετο

διὰ τοῦ Γκυιεμέν, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ διὰ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐμπίστων φίλων τοῦ κ. Βενιζέλου. Τὸ τελευταῖον τὸ ὁμολογεῖ καὶ ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του, ἔνθα ἐκθέτει τὰς συνεννοήσεις τοῦ κ. Ζάννα μὲ τὸν Σαράϊγ καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ τελευταίου ὅτι ἂν δὲν ἐπέσπευδον τὸ κίνημα θὰ ἐγκαθίστα σερβικὴν διοίκησιν ἐν Θεσσαλονίκῃ. Τοιαῦται συνεννοήσεις προϋποθέτουν στενὴν ἐπαφήν. Ἄλλως τε κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἰδίου κ. Βενιζέλου, τὸ κίνημα Αὐγούστου 1916 τῆς Θεσσαλονίκης ἐξεκολάπτετο ἀπὸ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915. Ἤδη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1916, κατὰ τὸ τηλεγράφημα τοῦ κ. Δεμίδωφ, τὸ ὁποῖον ἀνεφέρομεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον μας, «ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἔθεσε εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κ. Βενιζέλου δύο ἑκατομμύρια φράγκων (γαλλικῶν) πρὸς τὸν σκοπὸν προπαγάνδας ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ (Ρωσ. Διπλ. Βίβλος, ἔκδ. 1922. Ἀριθ. 106).Τὸ ἀνέμενε τὸ κίνημα ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Περὶ τὰ μέσα Μαΐου 1916 πληροφορεῖται ὅτι ἐπέκειτο τοῦτο (Σαράϊγ, «Ἡ ἀρχιστρατηγία μου ἐν Ἀνατολῇ»). Ἕως ὅτου βαρυνθεὶς ἔκαμεν πρὸς τὸν κ. Ζάνναν τὴν ὁμιλίαν τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ κ. Βενιζέλος καὶ ἡ ὁποία ἐπέσπευσε τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸ πολλοῦ δοθεισῶν περὶ κινήματος ὑποσχέσεων.

Ὁ σὲρ Βάζιλ Θόμψων κατὰ τὸν πόλεμον ἀρχηγὸς τῆς «Ἰντέλλιτζενς Σέρβις» τῆς Ἀγγλίας, διηγεῖται εἰς τὸ βιβλίον του «Ἡ μυστικὴ ὑπηρεσία τῶν συμμάχων ἐν Ἑλλάδι» ὅτι ὁ Σαράϊγ ἐπ' ἀρκετὸν διάστημα ὑπῆρξεν ὁ ἔμπιστος φίλος τοῦ κ. Βενιζέλου, ἀλλὰ ἀργότερα θεωρῶν ὅτι ὁ ἐκ Κρήτης πολιτικὸς δὲν τοῦ ἐδείκνυε ἀρκετὴν ἐμπιστοσύνην διὰ τὰς ὑπηρεσίας ποὺ τοῦ παρέσχε, βοηθήσας αὐτὸν νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν ἐν Θεσσαλονίκῃ κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα εἰς Ἀθήνας, τὸν κατηγόρησεν, (τὸν κ. Βενιζέλον) διὰ «διπλοπροσωπίαν καὶ κακὴν πίστιν».

Ἀλλὰ αὐτὰ ἀργότερα, μετὰ τὸ 1917.

Πρὸς τὸ παρὸν τὸ 1915 καὶ 1916 καὶ ἀρχὰς τοῦ 1917 ὁ Σαράϊγ εἶναι ἀκόμη ἔμπιστος φίλος τοῦ κ. Βενιζέλου ἐν πλήρει μετ' αὐτοῦ συνεννοήσει.

Ἄλλως τε δὲν ὑποθέτομεν ὅτι ὁ κ. Βενιζελος ἐκοπίασε πολὺ διὰ νὰ παρασύρῃ τὸν στρατηγὸν Σαράϊγ εἰς τοὺς σκοπούς του. Ἦτο οὗτος ψυχικῶς προπαρασκευασμένος διὰ νὰ δεχθῇ τὰς εἰσηγήσεις τοῦ κ. Βενιζέλου κατὰ τοῦ βασιλέως. Τὴν ψυχικήν του ταύτην κατάστασιν τὴν περιγράφει ὁ ἴδιος ὁ Σαράϊγ εἰς τὸ βιβλίον του «Ἡ ἀρχιστρατηγία μου ἐν Ἀνατολῇ». Θὰ ἐχρειάζετο νὰ μεταφράσωμεν ὁλόκληρον τὸ βιβλίον τοῦτο, διὰ νὰ λάβωσι μίαν ἰδέαν οἱ ἀναγνῶσται μας, διὰ ποίων ἐντέχνων μέσων, βοηθοῦντος καὶ τοῦ καχυπόπτου χαρακτῆρος τοῦ Σαράϊγ, ἔφθανον πρὸς αὐτὸν αἱ ὑποβολιμαῖαι πληροφορίαι, αἵτινες τοῦ ἐγέννησαν τὴν σταθερὰν ἐντύπωσιν ὅτι ἐκινδύνευον τὰ νῶτα τοῦ στρατοῦ του ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ὥστε νὰ συμπεράνῃ: «Ἀπὸ πολλοῦ εἶχα εἰπῆ καὶ ξαναπῆ τὴν γνώμην μου, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἕνας τρόπος ὑπῆρχε, ἡ βία. Ἀπὸ πολλοῦ εἶχα γράψει ὅτι τίποτε δὲν θὰ ἐγίνετο ἐὰν δὲν ἐξεδιώκετο ὁ βασιλεύς».

Ἄλλως τε ἡ ἐντύπωσίς του αὕτη τοῦ κινδύνου τῶν νώτων τοῦ στρατοῦ του ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς Ἕλληνας τοῦ ἐχρησίμευε καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως. Ἐδικαιολόγει εἰς Παρισίους, ὅπου ἡ πολιτικὴ ἦτο δυσμενὴς δι' αὐτόν, τὴν ἀναγκαστικὴν ἀδράνειάν του ἀπέναντι τῶν Γερμανοβουλγάρων. Ὅλη του ἡ προσοχὴ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὰς Ἀθήνας (Ντριώ, «Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»). «Ὁ στρατὸς τῆς Ἀνατολῆς δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἀναλάβῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τὴν ἐπίθεσιν ἥτις ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς του. Ἡ δραστηριότης του στρέφεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος» . (Δαρτὶζ ντὺ Φουρναί,«Πολεμικαὶ ἀναμνήσεις ναυάρχου»). Καὶ ἀφοῦ ὁ κ. Βενιζέλος ὑπέσχετο, ἂν ἤρχετο εἰς τὴν ἐξουσίαν, νὰ τοῦ φέρῃ εἰς βοήθειαν τὸν στρατὸν τῆς Ἑλλάδος, παρίστανε δὲ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸν Γκυιεμὲν προσωπικῶς καὶ δι' ὁλοκλήρου τοῦ τύπου του, ὅτι ὁ βασιλεύς, ὁ «γερμανόφιλος», ὅστις εἶχε παραδοθῆ εἰς τὸν Κάϊζερ, ἦτο τὸ ἐμπόδιον, ἦτο εὐνόητον νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ Σαράϊγ πᾶσαν ἐνέργειαν κατὰ τοῦ βασιλέως. Εὑρίσκετο δὲ πρὸς τοῦτο εἰς πλήρη συνεννόησιν μὲ τὸν κ. Βενιζέλον διὰ τοῦ Γκυιεμέν. Ἀναφέρομεν ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Σαράϊγ («Ἡ ἀρχιστρατηγία μου ἐν Ἀνατολῇ») δύο τηλεγραφήματα, μεταξὺ πολλῶν, τοῦ Γκυιεμὲν πρὸς τὸν Σαράϊγ ὡς παράδειγμα τῆς τοιαύτης συνεννοήσεως.

«1) Ἀριθ. 232. Μυστικόν. Διὰ μόνον τὸν στρατηγόν. Ὁ κ. Βενιζέλος σᾶς παρακαλεῖ νὰ μὴ κηρύξετε τὴν κατάστασιν πολιορκίας οὔτε νὰ προκαλέσετε τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς 11ης μεραρχίας (ἑλληνικῆς) προτοῦ λάβητε γνῶσιν τῶν εἰδήσεων ποὺ θὰ σᾶς φέρῃ ὁ ἐπιμελητὴς Μποννιὲ Σάββατον πρωΐαν. Ἐκτὸς τῶν ἀμέσων στρατιωτικῶν ἀναγκῶν τὰς ὁποίας ὑμεῖς θὰ ἐκτιμήσετε καὶ τῶν προφυλάξεων, αἵτινες θὰ σᾶς φανοῦν ἀπαραίτητοι, τὸ συμφέρον εἶναι νὰ μὴν ἐξωθήσετε τὰ πράγματα προτοῦ καταστῇ ἐνήμερος τῶν βαρυτάτων γεγονότων, ἅτινα παρασκευάζονται καὶ τὰ ὁποῖα θὰ ἐκθέσῃ ὁ ἐπιμελητὴς Μποννιέ. Γκυιεμέν». (Τηλεγρ. 31 Μαΐου 1916 ν. ἡμ.).

«2) Μυστικόν. Διὰ μόνον τὸν στρατηγὸν Σαράϊγ. Συνέχεια εἰς τὰ τηλεγραφήματά μου ἀριθ. 232 καὶ 233. Τὸ τηλεγράφημά μου ἀριθ. 232 ἐστάλη μετὰ μίαν ἐπίσκεψιν τοῦ ἐπιμελητοῦ Μποννιὲ παρὰ τῷ κ. Βενιζέλῳ καὶ τῆς ὁποίας μοῦ ἀνέφερε τὰ καθέκαστα, ἀλλὰ κατόπιν ἀφοῦ εἶδα ὁ ἴδιος τὸν πρώην πρωθυπουργὸν καὶ συνεζήτησα λεπτομερέστερον τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ὁποίου σᾶς ἔγραψε προσωπικῶς ὁ συνταγματάρχης Μπροκέ, ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἤδη ἐχάθη καιρός, ὅτι ἡ ἐπιτυχία εἶναι ἀμφίβολος, καὶ πρὸ πάντων ὅτι, ἔναντι τοῦ τηλεγραφήματος τῶν Παρισίων, τὸ ὁποῖον σᾶς ἀνεκοίνωσα μὲ προηγούμενον ἀριθμόν, δύνασθε νὰ κρατήσετε πᾶσαν ἐλευθερίαν ἐνεργείας διὰ τὰ μέτρα ποὺ θὰ κρίνετε ἐπειγούσης ἀνάγκης... Γκυιεμέν». (Τηλεγράφ. 1ης Ἰουνίου 1916).

Πλήρης μυστικὴ συνεννόησις μεταξὺ Ἕλληνος πολιτικοῦ, ξένου πρέσβεως καὶ ξένου στρατηγοῦ δι' ἀνατρεπτικὰς ἐνεργείας κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ βασιλέως της. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἐγράφοντο ταῦτα εἰς τὰς παραμονὰς τῆς νότας 8/21 Ἰουνίου 1916 διὰ τῆς ὁποίας κατελύθη ἡ ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία.

Ἐπιστρέφομεν ὀλίγον ὀπίσω.

Ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ τὴν 12/25 Νοεμβρίου 1915 διέταξε τὴν ὑποχώρη-

σιν τῶν μέχρι Κρίβολακ (ἐν Σερβίᾳ) προχωρησάντων τμημάτων του εἰς Θεσσαλονίκην. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὴν καταδίωξιν τῶν τμημάτων τούτων ὑπὸ τῶν Γερμανοβουλγάρων ἐσταμάτησε ἐνεργητικὴ ἐπέμβασις τοῦ βασιλέως. Καὶ ἀπὸ πρίν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τότε κυρίως, ἀρχίζουν αἱ ἐντέχνως παρὰ τῷ Σαράϊγ δημιουργούμεναι ὑποψίαι ὅτι κινδυνεύει ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ βασιλέως. Ἀπὸ τότε ἐπιτείνονται τὰ μέτρα τοῦ Σαράϊγ κατὰ παντὸς ὅ,τι εἶναι πιστὸν εἰς τὸν βασιλέα, αἱ καταγγελίαι του αἱ διαρκεῖς κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὡς ἐχθρικοῦ, κατὰ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἑλληνικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν καὶ αἱ διαρκεῖς προστριβαί του πρὸς πάντας, παρ' ὅλας τὰς εὐκολίας τὰς ὁποίας τοῦ παρέσχεν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις. Τὰ ἐπεισόδια διεδέχοντο τὸ ἓν τὸ ἄλλο, ὁ Σαράϊγ ἐννοεῖ νὰ κατέχῃ τὰς τηλεγραφικὰς γραμμάς, τὸ ὑλικὸν τοῦ σιδηροδρόμου, τὰ ἑλληνικὰ νοσοκομεῖα, νὰ ἐνεργῇ ἐπιτάξεις τροφίμων καὶ νομῆς, ἀφαιρῶν τὰ ὀλίγα μέσα συντηρήσεως τοῦ ἐπιστρατευμένου ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Αἱ παραστάσεις τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη ζητούσης μίαν λογικὴν μεταχείρισιν τῆς Ἑλλάδος ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα, βοηθοῦντος καὶ τοῦ Δενὺ Κοσσέν, καὶ τῶν συμβουλῶν τοῦ Μπριὰν πρὸς τὰ ὄργανά του, μίαν κάποιαν συνεννόησιν καὶ μίαν χαλάρωσιν τῆς ἐντάσεως τῶν σχέσεων τῆς Ἀντὰντ πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ πλέον συνεζητεῖτο μεταξὺ τῶν συμμάχων κατόπιν ἐπιμονῆς τοῦ Κίτσενερ, ἡ ἀναχώρησίς των ἐκ Θεσσαλονίκης. Τότε ὁ κ. Βενιζέλος, Ἕλλην πολιτικός, ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας, μεταβαίνει εἰς τὸν Γκυιεμὲν τὴν 5/18 Δεκεμβρίου καὶ μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην, ὁ Γκυιεμὲν τηλεγραφεῖ εἰς τὴν κυβέρνησίν του ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος τοῦ ἔκαμε τὰς ἑξῆς δηλώσεις:

«Δὲν ἔχετε ἀνάγκην νὰ μοῦ ἐξηγήσετε τίποτε, τὰ ἐννοῶ ὅλα. Ἔχετε νὰ κάμετε μὲ κακούργους, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἐμπαίζουν καὶ ἀκολούθως σᾶς χλευάζουν. Ἡ παρουσία σας εἰς Θεσσαλονίκην τοὺς ἐνοχλεῖ,ἐὰν ἠμποροῦσαν θὰ σᾶς παρέδιδαν εἰς τοὺς Γερμανούς. Σταθῆτε σταθεροί, δὲν θὰ τοὺς κρατήσετε παρὰ διὰ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀπειλῆς τῆς πείνης. Ἐκεῖ ἔγκειται ἡ κυριωτέρα σας δύναμις. Πρὸ παντὸς μὴν ἀφίνετε νὰ ἔρχεται σιτάρι, παρὰ λίγο–λίγο. Θὰ μοῦ ἦτο εὔκολον νὰ τοὺς ἀνατρέψω. Ὁ λαὸς εἶναι μαζί μου, ἀλλὰ ἐνώπιον τοῦ ἐξωτερικοῦ κινδύνου, δὲν θέλω νὰ ἐξαπολύσω ἐμφύλιον πόλεμον. Θὰ κανονίσω τοὺς λογαριασμούς μου μὲ τὸν βασιλέα ἀργότερα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἂς ἰδῇ ποῦ ἡ πολιτική του ὡδήγησε τὴν Ἑλλάδα. Ἐὰν οἱ Βούλγαροι διαβοῦν τὰ σύνορα ἡ κυβέρνησις θὰ σαρωθῇ. Ἀλλὰ ἐγὼ τότε δὲν θὰ ἀναλάβω τὴν ἐξουσίαν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ... καὶ ἂν ὁ βασιλεὺς μὲ ἱκετεύσῃ θὰ ἀρνηθῶ, καὶ θὰ τοῦ εἰπῶ: Οὐάρε, ἀπόδος μοι τὰς λεγεῶνας μου. Ποῦ εἶναι οἱ 250 χιλ. ἄνδρες ποὺ ἐστηρίζομεν πρὸ δύο μηνῶν...»;

Καὶ ἐξακολουθεῖ εἰς τὸν αὐτὸν τόνον καὶ ὕφος, ἐπιζητῶν νὰ πείσῃ διὰ τοῦ Γκυιεμὲν τοὺς συμμάχους νὰ μὴ φύγωσιν ἐκ Θεσσαλονίκης, παρατάσσων φανταστικοὺς ἀριθμοὺς στρατῶν καὶ ὑπόσχεσιν ὅτι ἂν ἤρχετο εἰς τὴν ἐξουσίαν, θὰ προσέθετεν εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τούτους καὶ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν.

Ἦτο καθαρὰ καταγγελία κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἐπικύρωσις ὅλων τῶν

καχυποψιῶν τοῦ Σαράϊγ καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀγαθῶν ἐντυπώσεων τὰς ὁποίας μετέδωκαν ὁ Δενὺ Κοσσὲν καὶ ὁ Κίτσενερ. Ὁ κ. Βενιζέλος ἐδήλου ὅτι αὐτὸς μόνος θὰ ἔφερε τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὴν Ἀντάντ καὶ ὅτι καὶ ἂν ὁ βασιλεὺς ὑπετάσσετο εἰς τὴν πολιτικήν του, δὲν θὰ ἐδέχετο νὰ συνεργασθῇ μετ' αὐτοῦ, ἢ αὐτὸς ἢ ἐγώ, ἔλεγε. Ἐπὶ πλέον προεκάλει τοὺς συμμάχους νὰ τρομοκρατήσουν καὶ νὰ πεινάσουν τὸν ἑλληνικὸν λαόν, διὰ νὰ τὸν ἐξεγείρουν κατὰ τοῦ βασιλέως.

Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἀνεκοινώθη τὸ 1919 εἰς τὰ μέλη τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ γαλλικοῦ κοινοβουλίου, τῆς ἀσχοληθείσης μὲ τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν. Ἐγένετο γνωστὸν τὸ 1920 ὅταν ὁ Γάλλος ἱστορικὸς Ντριὼ κατόπιν ἀδείας τοῦ Μιλλερὰν ὡς ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν ἐμελέτησε τοὺς σχετικοὺς φακέλλους τοῦ ὑπουργείου τούτου, διὰ τὸ ἔργον του «Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος». Ἐδημοσιεύθη κατὰ πρῶτον τὸ 1925 ἐν ἀποσπάσματι ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Κοσμὲν (Κοσμετάτου) εἰς τὸ γαλλιστὶ ἐκδοθὲν ἔργον του «Ἡ Ἀντὰντ καὶ ἡ Ἑλλάς» καὶ σχεδὸν ὁλόκληρον ὑπὸ τοῦ κ. Ἀ. Φραγκούλη εἰς τὸ γαλλιστὶ ἐκδοθὲν ἔργον του «Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ παγκόσμιος κρίσις». Ἐσχολιάσθη τότε τὸ 1926 ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ τύπου ὡς κείμενον μὴ ἐπιδεχόμενον ἀμφισβητήσεις. Ἀπόσπασμα αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη τὸ 1931 ὑπὸ τοῦ Πουανκαρὲ εἰς τὸν 7ον τόμον τῶν ἀπομνημονευμάτων του ὡς ἑξῆς:

«Ὁμιλῶν πρὸς τὸν κ. Γκυιεμὲν περὶ τῶν Ἑλλήνων ὑπουργῶν, ὁ κ. Βενιζέλος τοῦ εἶπε: Ἔχετε νὰ κάμετε μὲ κακούργους, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἐμπαίζουν καὶ σᾶς χλευάζουν, σταθῆτε σταθεροί. Δὲν θὰ τοὺς κρατήσετε παρὰ διὰ τοῦ φόβου. Ἐὰν ἠμποροῦσαν θὰ σᾶς παρέδιδαν εἰς τοὺς Γερμανούς».

Τότε ὁ κ. Σ. Κοσμετᾶτος διὰ νὰ πιστοποιήσῃ ἀκόμη περισσότερον τὴν ἀκρίβειαν τοῦ τηλεγραφήματος, ἐπεσκέφθη ἀπ' εὐθείας τὸν Πουανκαρὲ εἰς τὸν ὁποῖον ὑπέβαλεν ὁλόκληρον τὸ κείμενον τοῦ τηλεγραφήματος, ὡς εἶχε δημοσιευθῆ· ὁ Πουανκαρὲ τοῦ ἐπεβεβαίωσε τοῦτο καὶ τοῦ ἀπήντησε διὰ τῆς ἐπιστολῆς τῆς ὁποίας ἔχω φωτοτυπίαν εἰς χεῖρας μου:

Παρίσιοι τῇ 30ῇ Ἀπριλίου 1931.

«Κύριε,

Τὸ τηλεγράφημα τῆς 18ης Δεκεμβρίου 1915 ἦτο πάρα πολὺ μακρὸν ὥστε νὰ μὴ δύναμαι νὰ τὸ ἀναγράψω ὁλόκληρον. Ὥστε ἀνέγραψα μόνον τὴν φράσιν ἥτις ἦτο οὐσιώδης διὰ τὸν Γάλλον ἀναγνώστην.

Δεχθῆτε, παρακαλῶ τοὺς χαιρετισμούς μου.

Πουανκαρέ».

Τὸ ὁλόκληρον τηλεγράφημα κατατεθειμένον ἐν τοῖς γαλλικοῖς ἀρχείοις φέρει τοὺς ἀριθ. 1005 καὶ 1006.

Τότε κατόπιν τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Μπριάν, ἀπεφασίσθη ἡ παραμονὴ τῶν Ἀγγλογάλλων ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἀλλὰ καὶ ἤρχισε σφοδρὰ ἐκστρατεία τοῦ γαλλικοῦ τύπου κατὰ τῆς Ἑλλάδος συνιστῶντος πιεστικὰ μέτρα κατ' αὐτῆς. Ἂς ἴδωμεν τώρα καὶ τὰ ἄλλα ἀποτελέσματα τῶν παροτρύνσεων τοῦ κ. Βενι-

ζέλου.

Τέλη Δεκεμβρίου 1915 οἱ σύμμαχοι κατέλαβον τὴν Κέρκυραν. Ἀνήγγειλαν τοῦτο τὴν 27ην Δεκεμβρίου εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν δικαιολογοῦντες τοῦτο ἐκ τῆς ἀνάγκης ὅπως μεταφέρωσιν ἐκεῖ τὰ λείψανα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ τοῦ διαφυγόντος δι' Ἀλβανίας. Ἡ Κέρκυρα ἦτο ἐξουδετερωμένη διὰ διεθνοῦς συνθήκης τοῦ 1864, τῆς συνθήκης τῆς παραχωρήσεως τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν εἶχον ὑπογράψει αἱ τρεῖς ἐκ τῶν τεσσάρων καταλαβουσῶν τὴν Κέρκυραν, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία. Ὁ Σκουλούδης ὤφειλε νὰ διαμαρτυρηθῇ καὶ διεμαρτυρήθη.

Τοῦ ἀπήντησαν, ὅτι ἡ οὐδετερότης τῆς Κερκύρας εἶχεν ἤδη παραβιασθῇ ἀπὸ τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια, ὅτι κατ' αὐτῶν ἡ Ἑλλὰς εἶχε καθῆκον ν' ἀντιταχθῇ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶχε ὑποσχεθῇ εἰς τοὺς συμμάχους εὐμενῆ οὐδετερότητα καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς οἱ σύμμαχοι καὶ οἱ Σέρβοι ἐγένοντο δεκτοὶ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Καὶ τέλος αἱ τρεῖς δυνάμεις εἶναι ἐγγυήτριαι πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος καὶ ὑπ' αὐτὸν τὸν ὅρον παρεχωρήθη ἡ Ἑπτάνησος. Ὥστε δέον νὰ ἐξετάσουν ἐὰν πράγματι τὸ κυβερνητικὸν σύστημα τῆς Ἑλλάδος εἶναι συνταγματικὸν (Ντριώ, «Ἱστορία διπλωματικὴ τῆς Ἑλλάδος» τόμος 5ος).

Καὶ ὅμως ἡ συνθήκη τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου οὐδόλως ἀναφέρει οὔτε τοιοῦτον ὅρον οὔτε τοιοῦτο δικαίωμα τῶν τριῶν δυνάμεων.

Ἀλλὰ οἱ σύμμαχοι ἐθεώρησαν παραβίασιν τοῦ συντάγματος τὴν διαφωνίαν τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ἡ παραίτησις τοῦ τελευταίου, καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Σκουλούδη διάλυσιν τῆς Βουλῆς.

Καὶ ἰδοὺ χάρις εἰς τὰς ραδιουργίας τοῦ κ. Βενιζέλου παρὰ τοῖς ξένοις, κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς κυβερνήσεως, καταγγελομένων ὑπ' αὐτοῦ ὡς βυσσοδομούντων ἐναντίον τῆς Ἀντάντ καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ στρατῶν της, χάρις εἰς τὴν συστηματικὴν αὐτοῦ διαβολὴν διὰ τοῦ συμμαχικοῦ καὶ ἰδίως τοῦ γαλλικοῦ τύπου, ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπέμβασις ξένων δυνάμεων πρὸς ὑποστήριξιν τῶν κομματικῶν σκοπῶν πρὸς ἀντιδυναστικὴν ἐνέργειαν.

Ἀλλ' οἱ σύμμαχοι ἔφερον ὡς πρώτην δικαιολογίαν τῆς παραβιάσεως τῆς οὐδετερότητος τῆς Κερκύρας, ὅτι εἶχεν αὐτὴ παραβιασθῆ διὰ τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἀντέστη ἡ Ἑλλάς. Καὶ ἰδοὺ ἐμφανίζεται διὰ τοῦ ψεύδους τούτου εἰς τὴν σκηνὴν ὁλόκληρος ὁ τρίτος ἔμπιστος τοῦ κ. Βενιζέλου, ὁ πλωτάρχης Ροκφέϊγ. Ἂς τὸν ἴδωμεν ἐπὶ τὸ ἔργον.

Ὁ σατανικὸς ρόλος τοῦ πλωτάρχου Ροκφέϊγ

ΤΟ 44ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 6 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΔΕΝ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΕΝΤΑΥΘΑ ΝΑ ΚΑΜΩΜΕΝ βιογραφίαν τοῦ πλωτάρχου Ροκφέϊγ. Οὔτε νὰ γράψωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς δράσεώς του ἐν Ἑλλάδι. Οὔτε νὰ κρίνωμεν αὐτόν. Τὸ τελευταῖον ἔπραξαν αὐτοὶ οὗτοι οἱ Γάλλοι, ἁρμοδιώτεροι ἡμῶν προκειμένου περὶ συμπατριώτου των. Αἱ δὲ κρίσεις των αὗται παρέχουν συγχρόνως εἰς ἡμᾶς ὑλικὸν χρησιμώτατον διὰ τὴν διὰ γαλλικῶν πηγῶν ἱστορικὴν δικαίωσιν τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τόσον ἠδικήθησαν τότε.

Ἀρκούμεθα ὅθεν διὰ τὸ ἐν γένει ἔργον τοῦ Ροκφέϊγ ἐν Ἑλλάδι εἰς μόνην τὴν κρίσιν τῆς γαλλικῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὸ ναυτικόν, λαμβάνοντες ἐκ τῆς ἐκθέσεώς της τοῦ 1919, τὸ ἐνδιαφέρον ἡμᾶς ἀπόσπασμα:

«Ὁ κ. δὲ Ροκφέϊγ, τοῦ ὁποίου δὲν πρόκειται διὰ τῆς παρούσης μας νὰ διαμφισβητήσωμεν τὸν πατριωτισμὸν ἢ τὴν δραστηριότητα, ἔπραξεν ἐν τούτοις κατὰ τοὺς ἓξ μῆνας, οἵτινες προηγήθησαν τῶν ἐπεισοδίων τῆς 1ης Δεκεμβρίου (τῆς 18ης Νοεμβρίου 1916) ρόλον ἀπολύτως ὀλέθριον. Ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας τὸ τέλος Δεκεμβρίου 1915, προσεκολλήθη εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας, τὸν κ. Γκυιεμέν. Καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ ναυτικοῦ ἀκολούθου ἐπεφορτίσθη νὰ σχηματίσῃ ὑπηρεσίαν πληροφοριῶν προωρισμένην νὰ ἀντιταχθῇ καὶ ἐξουδετερώσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον τὴν ἐνέργειαν τῆς γερμανικῆς προπαγάνδας, θαυμασίως ὠργανωμένης. Ὤφειλε νὰ περιορίσῃ τὸ ἔργον του εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποστολῆς του ταύτης ἥτις ἦτο ἤδη ἀρκετὰ βαρεῖα. Ἀλλὰ δὲν ἔκαμε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἀνταποκρινόμενος ἀπ' εὐθείας δι' ἰδιαιτέρου κρυπτογραφικοῦ λεξικοῦ μὲ τὸν ὑπουργὸν τῶν ναυτικῶν, ἠγωνίσθη νὰ συμμεθέξῃ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑποθέσεων τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τρόπον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κεφαλαιώδη. Κληθεὶς τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1916 νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν σύσκεψιν τῶν συμμάχων ναυάρχων εἰς Μάλταν, ἀνέπτυξεν εἰς τοὺς μετασχόντας εἰς αὐτὴν ὁλόκληρον πρόγραμμα ἐνεργείας ἀρχίζον ἀπὸ τὸν ἔλεγχον ὅλων τῶν δημοσίων ἑλληνικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ φθάνον μέχρι τῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς τῆς χώρας ταύτης, τὸ μόνον μέσον, κατὰ τὴν ἰδέαν του, ὅπως κατοχυρωθῇ ἡ ἀσφάλεια τοῦ στρατοῦ τῆς Θεσσαλονίκης».

Καὶ ὅπως πληρέστερον ἐξηγηθῶμεν:

«Τὴν ἐπαύριον τῆς ἀφίξεως πρὸ τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, δὲν ἐδίσταζε νὰ τηλεγραφῇ εἰς τὸν ὑπουργόν του (τηλεγράφημα τῆς 1ης Σεπτεμβρίου ἀρ. 1 197) ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἀνησυχῇ κανεὶς διὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλλάδος. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε εἰς τὴν χώραν αὐτὴν τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχῃ παραβιασθῆ.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης – ὅλα τὰ τηλεγραφήματά του τὸ διαπιστοῦν – ὁ ναυτικὸς ἀκόλουθος, δὲν εἶχε ἄλλην προαπασχόλησιν, ἄλλον σκοπόν παρά: νὰ προκαλέσῃ μίαν βιαίαν ἐνέργειαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἔστω καὶ ἐὰν ἐχρειάζετο διὰ νὰ φθάσουν εἰς αὐτό, νὰ μεταχειρισθοῦν τὰ πλέον αἰσχρὰ μέσα. Οὕτω συνετήρει μίαν ἀστυνομίαν, ἥτις ἐνήργει εἰς τὰ φανερὰ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ ἐδάφους τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐν τούτοις οὐδέτερον ἔδαφος, συλλήψεις ἐχθρικῶν ὑπηκόων, ἀλλὰ καὶ Ἑλλήνων «γερμανοφίλων», τοὺς ὁποίους ἐφυλάκιζε.

Καὶ ἐπειδὴ διά τινας τῶν ἑλληνικῶν τούτων προσωπικοτήτων πολὺ σπουδαίων, ὥστε νὰ ἐπετρέπετο νὰ ἐνοχλῶνται ἀπὸ τοὺς πράκτορας τοῦ Ροκφέϊγ, ὁ Ἕλλην πρωθυπουργὸς ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐζητεῖτο ἡ σύλληψίς των, παρουσιάζετο κάπως ἀνθιστάμενος, ὁ ναυτικὸς ἀκόλουθος εἰς τηλεγράφημά του τῆς 8ης Σεπτεμβρίου ἐξεγείρεται κατὰ τοιούτων ἑλληνικῶν ἀξιώσεων καὶ γράφει ἐπὶ λέξει: 'αἱ πολεμικαὶ περιστάσεις ποὺ μᾶς ἔφεραν εἰς Θεσσαλονίκην συνεπιφέρουσι μέτρα δραστικά, ἔναντι τῶν ὁποίων πρέπει νὰ παύσουν ὑφιστάμενοι οἱ ἑλληνικοὶ νομικοὶ τύποι, οἱ ὁποῖοι ἄλλως τε ἔχουν παραβιασθῆ ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν'.

Ἔπειτα εἰς τὸ αὐτὸ τηλεγράφημα, ὁ κ. Ροκφέϊγ ἐπιμένει ζωηρῶς παρὰ τῷ ὑπουργῷ τῶν ναυτικῶν, ὅπως οὗτος διατάξῃ ἀπόβασιν στρατευμάτων, καθ' ὅσον ἡ ἁπλῆ παρουσία τοῦ στόλου εἰς Πειραιᾶ καὶ εἰς Σαλαμῖνα δὲν ἦτο ἀρκετή».

Καὶ ἡ ἔκθεσις τῆς γαλλικῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς συνοψίζει τὸ ἔργον του ὡς ἑξῆς:

«1) Συλλήψεις ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, κράτησις καὶ ἐκτοπισμὸς ὑπηκόων ἐχθρικῶν, ἀκόμη δὲ καὶ ὑπηκόων Ἑλλήνων.

2) Ἵδρυσις ἀποθηκῶν ὅπλων καὶ πυρομαχικῶν πρὸς χρῆσιν τῶν πρακτόρων καὶ βοηθῶν τῆς ὑπηρεσίας τῶν πληροφοριῶν, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν οὗτοι θὰ προεκάλουν ἢ θὰ ὑπεστήριζον κινήματα λαϊκὰ κατὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς χώρας.

3) Προπαρασκευὴ καὶ ὀργάνωσις τὴν 9ην Σεπτεμβρίου 1916 (27 Αὐγούστου) διὰ στοιχείων ἐγκαθέτων ἀνηκόντων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πληροφοριῶν, βιαίας διαδηλώσεως διευθυνομένης κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐκβιασθοῦν αἱ κυβερνήσεις τῆς Ἀντὰντ καὶ νὰ ἀχθῶσιν εἰς τὴν λῆψιν ἔναντι τῆς Ἑλλάδος μέτρων καταπιεστικῶν, τὰ ὁποῖα ἀπὸ πολλοῦ ἐζήτει ὁ ναυτικὸς ἀκόλουθος, δηλ. ἀπόβασιν καὶ κατοχὴν τῆς χώρας».

Καὶ καταλήγει:

«Ἡ ἐπιτροπὴ διαμαρτύρεται κατὰ τῶν ἀναξίων δι' ἕνα ἀξιωματικὸν ἐνεργειῶν τοῦ κ. δὲ Ροκφέϊγ, τῶν ὁποίων οὗτος κατέστη ἔνοχος, ὅπως δικαιολογήσῃ καὶ ὑποστηρίξῃ προσωπικὴν πολιτικὴν καὶ φθάσῃ εἰς σκοποὺς ἐντελῶς ἀντιθέτους πρὸς τοὺς ἐπιδιωκομένους ὑπὸ τῆς κυβερνήσεώς του».

Ἀλλὰ πολὺ ἀργὰ πλέον.

Ὁ σὲρ Βάζιλ Θόμψων, ἀρχηγὸς τότε τῆς ὑπηρεσίας τῶν πληροφοριῶν τοῦ ἀγγλικοῦ κράτους (Ἰντέλλιτζενς Σέρβις) διηγεῖται τὰ ἑξῆς: («Ἡ μυστικὴ ὑπηρεσία τῶν Συμμάχων ἐν Ἑλλάδι»).

«Ἡ πρώτη ἐπίσημος πρᾶξις τοῦ Ροκφέϊγ ἦτο νὰ πείσῃ τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας νὰ συγκεντρώσῃ ὅλους τοὺς προξένους καὶ ὑποπροξένους τῆς Γαλλίας ἐν Ἑλλάδι, κατ' ἀπόφασιν ὅπως τοῖς ζητήσῃ τὴν συνδρομήν των, πράγματι ὅμως ὅπως θέσῃ τὰς βάσεις πολιτικῆς ὑπονομεύσεως τῆς ἐξουσίας τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ παρασκευῆς τῆς κατοχῆς τῆς χώρας».

«...Ὁ κ. Γκυγιεμέν, πρέσβυς τῆς Γαλλίας, νεοφερμένος εἰς τὸν τόπον καὶ ὅπως φαίνεται ἀνίκανος νὰ ἀκολουθήσῃ ἰδίαν γραμμήν, ἔπεσε μετ' ὀλίγον ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ ναυτικοῦ του ἀκολούθου... Τὸ ζήτημα ὅπως τὸ ἔβλεπεν ὁ Ροκφέϊγ (καὶ ὁ εὔπιστος καὶ καχύποπτος Σαράϊγ τὸ κατέπιε), ἦτο νὰ διαστραφοῦν τὰ γεγονότα. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἔπρεπε νὰ παρασταθῇ ὡς τύραννος αὐταρχικός, ὁ λαός του ἔπρεπε νὰ παρασταθῇ ὅτι ἐτραβοῦσε τὰ σχοινιὰ ποὺ ἦτο δεμένος, ἀνυπομονῶν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ βασιλεὺς ἔπρεπε νὰ παρασταθῇ ὅτι ἦτο συνεννοημένος μὲ τὴν γερμανικὴν αὐλὴν καθὼς καὶ οἱ ὑπουργοί του. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ παρασταθῇ ὅτι ἐξαπατῶσα τοὺς συμμάχους μὲ γλυκόλογα, προητοίμαζε σατανικὰς παγίδας, ὅπως βαραθρώσῃ τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα τῆς Θεσσαλονίκης. Ὅτι ἀνεφωδίαζε κρυφὰ τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν κ. Βενιζέλον, ἦτο ἀνάγκη νὰ παρασταθῇ φλογερὸς πατριώτης ἐκπροσωπῶν τὰς ἐπιδιώξεις ἑνὸς λαοῦ τεθέντος ὑπὸ ζυγὸν καὶ καταπατηθέντος (ἀπὸ τὸν βασιλέα του). Νὰ διαστραφοῦν τὰ γεγονότα εἰς τοιοῦτον σημεῖον, φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι θὰ ὑπερέβαινε τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις. Ἀλλὰ δὲν ἐστάθη ἀδύνατον εἰς ἕνα γεννημένον σκηνοθέτην, νὰ πλανήσῃ τὸν κόσμον. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον εἰς τὸ ὁποῖον ἀφωσιώθη ὁ Ροκφέϊγ...».

«Ἐγκατεστάθη εἰς τὰ κτίρια τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς καὶ ἤρχισε πάραυτα στρατολογῶν τὰ κοινωνικὰ ἀποβράσματα καὶ συγκροτῶν δι' αὐτῶν μυστικὴν ὑπηρεσίαν, ἥτις κατόπιν μετεβλήθη εἰς μυστικὴν ἀστυνομίαν. Μέγας ἀριθμὸς τῶν πρακτόρων του ἦτο ἐξ ἐκείνων ποὺ ἀνῆκον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Γερμανίας...».

Ἡ μυστικὴ αὕτη ἀστυνομία τοῦ Ροκφέϊγ εἶναι ἡ κατὰ τὸν κ. Πολίτην «ἐπίσημος γαλλικὴ ἀρχὴ» ἡ ἀνευροῦσα τὰ τηλεγραφήματα Πασσάρωφ καὶ πιστοποιοῦσα τὴν γνησιότητα αὐτῶν! Τῶν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἰδίας δηλαδὴ χαλκευθέντων τηλεγραφημάτων! Ἀλλὰ μήπως καὶ σήμερον δὲν βλέπουσι τὸ φῶς εἰς ἐφημερίδας, αἱ ὁποῖαι καὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤσκουν τὸ αὐτὸ ἔργον, χαλκευμέναι πλασταὶ ἐπιστολαί, ἐπισήμων νεκρῶν προσώπων, οὐδαμόθεν πιστοποιούμεναι καὶ περιέχουσαι τὰς φανταστικωτέρας τῶν διηγήσεων;

Αἱ ψευδεῖς εἰδήσεις, αἱ ὁποῖαι τότε ἐπλημμύρισαν τὸν γαλλικὸν τύπον καὶ τὰς ὁποίας κατεσκεύαζεν ὁ Ροκφέϊγ διωχετεύοντο εἰς τὰς γαλλικὰς ἐφημερίδας διὰ τοῦ κ. Τυρώ, διευθυντοῦ τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Ζαχάρωφ ἱδρυθέντος πρακτορείου Ραδιό. Ὁ κ. Τυρὼ μόλις ἀφίχθη εἰς Ἀθήνας ἐτέθη ἀμέσως εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ κ. Γκυγιεμέν, ὡς καταφαίνεται ἐκ πλείστων ἐν τοῖς γαλλικοῖς ἀρχείοις τηλεγραφημάτων. Θὰ λάβωμεν ἀφορμὴν περαιτέρω νὰ ἀναφέρωμεν χαρακτηριστικάς τινας τῶν ὑποβολιμαίων τούτων εἰδήσεων.

Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ Θόμψων:

«Τὸ πρῶτον παραμύθι ἐτέθη εἰς κυκλοφορίαν δι' ἑνὸς τηλεγραφήματος τοῦ κ. Γκυγιεμὲν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας. Οὗτος διϊσχυρίσθη ὅτι εἶχε τὴν ἀδιαφιλονείκητον ἀπόδειξιν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐσκέπτοντο νὰ κλείσουν τοὺς λιμένας των διὰ ναρκῶν καὶ συνεπῶς ἡ παρουσία

στόλου εἰς τὸν Σαρωνικὸν ἦτο ἀναγκαία».

Ἀφηγήθημεν ἤδη ὅτι ἡ Ἑλλὰς τότε δὲν εἶχε νάρκας, ὅτι κατεσκευάζοντο τότε τοιαῦται διὰ λογαριασμόν της ἐν Γαλλίᾳ καὶ ὅτι ὁ Σκουλούδης εἶχεν ἀναστείλει τὴν παραγγελίαν ταύτην. Καὶ ὅτι ἡ εἴδησις αὕτη τότε (Νοέμβριος 1915) συνέτεινεν ὅπως εἰς τὸν σταλέντα στόλον δοθῶσιν ὁδηγίαι πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, βομβαρδισμὸν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς κλπ. Καὶ ὅτι εὐτυχῶς ἀπεσοβήθησαν ταῦτα, πλὴν τῶν ἄλλων καὶ διότι τότε ὁ ἐν Ἀθήναις εὑρισκόμενος Δενὺ Κοσσὲν διεφώτισε τὸν Μπριὰν περὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῶν πραγμάτων.

Τότε εἰς τὰς ἀπαντήσεις τῶν συμμάχων τῆς 26ης Νοεμβρίου 1915, ἀναφαίνεται διὰ πρώτην φορὰν τὸ παραμύθιον ὅτι τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια εἶχον τὰς βάσεις τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ των ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀκτῶν. Ἀπήτησαν τότε οἱ σύμμαχοι ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα:

«Ἐλευθερίαν ναυτικῆς ἐνεργείας, ὡς τὸ δικαίωμα τῆς νηοψίας τῶν πλοίων καὶ πλοιαρίων ἐντὸς τῶν χωρικῶν ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος, τὸ δικαίωμα τῆς ἀναζητήσεως καὶ καταστροφῆς τῶν ἐχθρικῶν ὑποβρυχίων καὶ τῶν βάσεων ἀνεφοδιασμοῦ των ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀκτῶν καὶ ἐντὸς τῶν χωρικῶν ὑδάτων».

Ὄχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ὡς ἀφηγήθημεν ἤδη, ἐδικαιολόγησαν οἱ σύμμαχοι τὴν παραβίασιν τῆς συνθήκης τῆς ἐξουδετερώσεως τῆς Κερκύρας, κατὰ πρῶτον διότι ἡ οὐδετερότης αὕτη παρεβιάσθη ὑπὸ τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων, ἅτινα ἀνεφωδιάζοντο ἐκεῖ καὶ κατὰ τῶν ὁποίων, ὡς ἔλεγον, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἔλαβε κανὲν μέτρον. (Ντριώ, «Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος» τόμος 5ος).

Ἄλλως τε καὶ ὁ συμμαχικὸς τύπος κατεκλύζετο ὑπὸ τοιούτων ψευδῶν πληροφοριῶν. Ὁ Ροκφέϊγ δὲν ἔμενεν ἀργός. Εἰς τὴν παροχὴν τοιούτων ψευδῶν πληροφοριῶν ἔδειξεν ἰδιάζουσαν ἱκανότητα.

Ὁ κ. Σ. Κοσμὲν (Κοσμετᾶτος) διηγεῖται εἰς τὸ γαλλιστὶ ἐν Παρισίοις τὸ 1926 ἐκδοθὲν βιβλίον του «Ἡ Ἀντὰντ καὶ ἡ Ἑλλάς»:

«Ἀπὸ τοῦ 1915 ἕως τοῦ 1917 ὁ γαλλικὸς τύπος δὲν ἔπαυσε νὰ κατηγορῇ τὴν Ἑλλάδα σχεδὸν καθημερινῶς καὶ μετὰ πάθους διὰ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη τοῦ τύπου ἐξηρέθισεν εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὴν κοινὴν γνώμην τῶν συμμάχων, ἰδίως διὰ τῶν 'προκαλουσῶν ἐξέγερσιν' λεπτομερειῶν, τὰς ὁποίας ὁ τύπος παρεῖχε διὰ τὴν νέαν ταύτην 'ἑλληνικὴν προδοσίαν' καὶ διὰ τῶν σατανικῶν ἐπιχειρημάτων τὰ ὁποῖα ὁ τύπος μετεχειρίζετο πρὸς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων του. Πόσοι ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ καλῇ τῇ πίστει παρεσύρθησαν ὑπὸ τῶν συκοφαντιῶν τούτων... Θὰ ἠδύνατό τις νὰ γεμίσῃ τόμον ὁλόκληρον ἀπὸ τὰς μυσαρὰς αὐτὰς κατηγορίας... Ἐδιάβαζε κανεὶς τότε καθημερινῶς εἰς τὰς ἐφημερίδας τῶν Παρισίων: 'Ἡ Ἑλλὰς κατήντησε σφηκοφωλεὰ τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων!... Αἱ ἀκταὶ τῆς Ἑλλάδος κατήντησαν εὐρὺ κρησφύγετον τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων!... Πολυάριθμοι Ἕλληνες διατρέχουσι τὰ παράλια καὶ

θεωροῦσι μυστηριωδῶς τὸ...πέλαγος! Τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια μπαίνουν καὶ βγαίνουν ἀπὸ τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας ὡσὰν νὰ ἦσαν σπίτι τους! Ἀνεκάλυψαν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915 μεγάλην βάσιν ἀνεφοδιασμοῦ τῶν ὑποβρυχίων ἐν ... Θεσσαλονίκῃ!'. (Πῶς διάβολο τὸ ἐφαντάσθησαν αὐτὸ ὡς δυνατὸν μέσα εἰς τὸ περιχαρακωμένον στρατόπεδον τοῦ Σαράϊγ!). 'Τέλος ὁ γαλλικὸς Τύπος ἐπὶ πολὺ ἔγινεν ἡ ἠχὼ ἑνὸς φανταστικοῦ παραμυθιοῦ, ὅτι τὸ Ἀχίλλειον, ἡ ἔπαυλις τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Β΄ ἐν Κερκύρᾳ ἦτο, παρὰ τὴν ἀθῶαν ἐμφάνισίν της, μία τρομακτικὴ βάσις ὑποβρυχίων, διασκευασθεῖσα ὡς τοιαύτη ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης'... Καὶ ὁ Γάλλος ἀναγνώστης ζαλισμένος ἀπὸ τὰς ἐντυπωσιακὰς αὐτὰς εἰδήσεις, ᾐσθάνετο ἀγανάκτησιν καὶ ἀπεριόριστον ἐξαγρίωσιν κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ βασιλέως των, ἐνόχων τοιαύτης φαύλης δολιότητος... Οὕτω ἠγανάκτουν ἐν Γαλλίᾳ καλῇ τῇ πίστει, διὰ τὴν μακροθυμίαν τῶν συμμαχικῶν κυβερνήσεων, αἵτινες ἠνείχοντο τοιαῦτα καταφανῆ ἐγκλήματα κατὰ τῶν ναυτῶν των καὶ τῶν στρατιωτῶν των. Χωρὶς νὰ τιμωρήσουν αὐστηρῶς τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς Ἕλληνάς του...».

Τί ἐπὶ τέλους ἦτο ἀληθὲς ἀπὸ ὅλα αὐτά;

Θὰ μᾶς τὸ εἴπῃ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα γαλλικοῦ στόλου ναύαρχος Φουρναί, «Πολεμικαὶ ἀναμνήσεις ναυάρχου».

«Ἡ ὑπηρεσία τῶν πληροφοριῶν (Ροκφέϊγ) μᾶς παρεῖχε σχεδὸν καθ' ἑκάστην πληροφορίας ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν ὑποβρυχίων. Οὐδέποτε, οὔτε μιὰ ἀπὸ τὰς πληροφορίας της ἀπεδείχθη ἀκριβής. Αἱ πλεῖσται μάλιστα ἦσαν καταφανῶς ἀλλόκοτοι».

...«Ἡ ὑπηρεσία τῶν πληροφοριῶν (Ροκφέϊγ) μᾶς παρέστησε τὸ Ἀχίλλειον ὡς βάσιν ὑποβρυχίων τελείως ὠργανωμένην, μὲ κινητὴν γέφυραν διὰ πλεύρισμα, μὲ ἐφοδιασμὸν πετρελαίου, μὲ σωλήνωσιν διοχετεύουσαν τὴν καύσιμον ταύτην ὕλην μέχρι θαλάσσης. Ἡ κατάληψις τῆς Κερκύρας ἔκαμε νὰ ἐξαφανισθοῦν ὅλα αὐτὰ τὰ παραμύθια. Ἡ κινητὴ γέφυρα κατεσκευασμένη διὰ τὰς λέμβους τοῦ παλατιοῦ. Οἱ ἐφοδιασμοὶ τοῦ πετρελαίου ἐφανερώθησαν ὅτι ἦσαν ὀλίγη βενζίνη διὰ τὰ αὐτοκίνητα, ἡ δὲ σωλήνωσις πρὸς διοχέτευσιν τοῦ πετρελαίου εἰς τὰ ὑποβρύχια ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο ὁ ὀχετὸς τῶν ἀκαθαρσιῶν τῆς ἐπαύλεως».

Θὰ ἐπανέλθωμεν αὔριον εἰς τὸ ζήτημα τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων. Διότι εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ καιριώτερα σημεῖα τῆς κατὰ τοῦ βασιλέως δημιουργηθείσης καταφορᾶς.

Ἀλλὰ διὰ νὰ τελειώνωμεν σήμερον ἐρωτῶμεν:

Ποία ἦτο ἡ πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἤντλει ὁ Ροκφέϊγ τὰς ἀκαθάρτους αὐτὰς εἰδήσεις; Ποῖοι ἦσαν ἐκεῖνοι οἵτινες δι' αὐτοῦ διωχέτευον τὰς φοβερὰς αὐτὰς συκοφαντίας εἰς τὸ γαλλικὸν κοινόν; Θὰ μᾶς τὸ εἴπῃ ὁ ναύαρχος τοῦ γαλλικοῦ στόλου Δαρτὶζ ντὺ Φουρναὶ («Πολεμικαὶ ἀναμνήσεις ναυάρχου»).

«Αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ βενιζελικοῦ τύπου, αἱ σχετικαὶ μὲ τὸν ἀνεφοδιασμὸν ἐν Ἑλλάδι τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων, εἶναι ἱστὸς ἀλλοκότων παρα-

μυθιῶν. Παρ' ὅλας τὰς ἐπανειλημμένας ἐρεύνας οὐδέποτε ἓν ἀπὸ τὰ ὑπ' αὐτοῦ διηγούμενα γεγονότα ἀπεδείχθη ἀκριβές...».

Αὐτὴ λοιπὸν ἦτο ἡ πηγὴ ἐκ τῆς ὁποίας ἤντλει ὁ Ροκφεϊγ τὰς ἀκαθάρτους πληροφορίας του καὶ τὰς διωχέτευεν εἰς τὸ γαλλικὸν κοινὸν ὅπως δηλητηριασθῇ ἡ κοινὴ γνώμη κατὰ τοῦ βασιλέως.

Καὶ ἔπειτα τολμᾷ ὁ κ. Βενιζέλος νὰ διϊσχυρίζεται καὶ σήμερον ἀκόμη μετὰ εἴκοσι περίπου ἔτη, ὅταν πάντα ταῦτα ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεκαλύφθησαν, εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοὐλάχιστον, νὰ ἰσχυρίζεται, λέγομεν, εἰς τὰ τελευταῖα ἄρθρα του, ὅτι ἡ κίνησίς του ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὸν διχασμὸν τοῦ κράτους, δὲν ἐστρέφετο κατὰ τοῦ βασιλέως, δὲν παρεσκευάσθη πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ Κωνσταντίνου, ἀλλ' ἦτο ἀνάλογος μὲ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα τοῦ 1904–1908!!

Ἀλλὰ θὰ ἐπιμείνωμεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

Τὸ ψεῦδος περὶ παρουσίας γερμανικῶν ὑποβρυχίων

ΤΟ 45ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 8 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΖΗΤΟΥΜΕΝ ΣΥΓΓΝΩΜΗΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ἀναγνώστας μας, διότι ἐπιμένομεν τόσον πολὺ εἰς τὸ ζήτημα τῶν ψευδῶν κατηγοριῶν κατὰ τοῦ βασιλέως, ὅτι ἀνεφωδίαζε τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια. Εἶναι μία ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων ἐνεργειῶν τοῦ κ. Βενιζέλου ὅπως παρασκευάσῃ τὴν κοινὴν γνώμην ἐν Γαλλίᾳ καὶ τὴν παρασύρῃ εἰς κίνησιν πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ βασιλέως. Τὴν πλήρη ἐπαφήν του μὲ τὸν Ροκφεϊγ εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ κατεδείξαμεν εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον μας. Θὰ τὴν καταδείξωμεν καὶ εἰς ἕτερα ζητήματα. Ἀλλὰ δὲν τοῦ ἤρκεσεν ὁ Ροκφεϊγ . Ὁ κ. Σ. Κοσμὲν εἰς τὸ μνημονευθὲν ἔργον του «Ἡ Ἀντὰντ καὶ ἡ Ἑλλὰς» διηγεῖται:

«Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν (Φεβρουάριος 1916), ἔμπιστοι φίλοι τοῦ κ. Βενιζέλου, ἐξ ὧν εἷς σημαίνων βουλευτὴς καὶ φέρων λίαν γνωστὸν ὄνομα, μετέβησαν μὲ 'ἡμιεπίσημον ἀποστολὴν' εἰς Παρισίους διὰ νὰ καταγγείλωσι τὴν χώραν των ἐνώπιον τῆς γαλλικῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, κατηγοροῦντες μεταξὺ ἄλλων, ὅτι ἀνεφοδιάζει τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια».

Ὁ δὲ ναύαρχος Φουρναὶ («Πολεμικαὶ ἀναμνήσεις ναυάρχου») ἀναφέρει ὅτι τὴν 1ην Μαρτίου 1917 ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων» ἄρθρον ἑτέρου «ἐμπίστου φίλου» τοῦ κ. Βενιζέλου, τοῦ ὁποίου ἀναφέρει καὶ τὸ ὄνομα, ἐγγυωμένου διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν πληροφοριῶν του, διότι αὗται τοῦ ἀνεκοινώθησαν ἡμιεπισήμως παρὰ τοῦ γραφείου τύπου τοῦ κ. Βενιζέλου, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀρθρογράφος ἐπαναλαμβάνει τὴν αὐτὴν καταγγελίαν τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων, κατὰ τῆς ὁποίας ὁ ναύαρχος ἀνταπεξέρχεται διὰ τοῦ ἀποτομωτέρου τρόπου, ὡς ἀπο-

λύτως ψευδοῦς.

Εἶναι οὐσιῶδες λοιπὸν τὸ ζήτημα.

Ὁ σὲρ Βάζιλ Θόμψων εἰς τὸ προμνησθὲν βιβλίον του ἀναφέρει ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ (νῦν) ναυάρχου κ. Περ. Ἰακ. Ἀργυροπούλου, ὅστις τότε (1915–1916) ἦτο κυβερνήτης τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Νέα Γενεά», καὶ εἶχεν ἐντολὴν νὰ περιπολῇ τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα, ἰδιαιτέρως δὲ ὅπως ἀναζητῇ τυχὸν βάσεις ἀνεφοδιασμοῦ γερμανικῶν ὑποβρυχίων, τὰ ἑξῆς δύο χαρακτηριστικὰ παραδείγματα.

«Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Ἀπριλίου ἐσημειώθη εἰς Κέρκυραν ἡ ἐμφάνισις ὑποβρυχίου, ὅπερ ἐλέγετο ὅτι ἔμεινεν ἐκεῖ 48 ὥρας. Κατόπιν τῆς εἰδήσεως ταύτης, ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας διεμαρτυρήθη καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν κ. Ἀργυρόπουλον τί μέτρον ἐσκόπει νὰ λάβῃ κατὰ τοῦ ὑποβρυχίου, ὅπερ ἔλεγεν ὁ πρόξενος καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ἦτο γερμανικόν. Ἡ ἀπάντησις τοῦ κ. Ἀργυροπούλου ἦτο σύντομος. 'Οὐδέν, διότι τὸ σημειωθὲν πλοῖον δὲν ἦτο ἄλλο, παρὰ τὸ γαλλικὸν ὑποβρύχιον Παπέν'. Προσέθεσεν εἰς τὴν ἔκθεσίν του: Πράγματι θὰ ἔπρεπε νὰ κατάσχω τὸ ὑποβρύχιον. Ἀλλὰ ἀπέφυγον νὰ τὸ πράξω, διὰ νὰ μὴ παράσχω νέαν ἀφορμὴν κατηγορίας κατὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως».

«Τὸν Ἰούνιον, διηγεῖται ὁ κ. Ἀργυρόπουλος, ἐπληροφορήθην ἀπὸ διαφόρους παραλίους σταθμούς, ὅτι ὕποπτον πλοῖον περίπου 300 τόννων φέρον ἑλληνικὴν σημαίαν, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τὸ πλήρωμα προφανῶς δὲν ἦσαν Ἕλληνες, διότι ἦσαν ὅλοι ξυρισμένοι, εἶχε πλησιάσει εἰς τοὺς κατοίκους. Ἔλεγον ὅτι ἀνεζήτουν ἕνα γερμανικὸν ὑποβρύχιον, τὸ ὁποῖον ἤθελον νὰ ἀνεφοδιάσουν μὲ πετρέλαιον, συμφώνως μὲ τὰς ὁδηγίας τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἀφοῦ κατεδίωξα τὸ ὕποπτον τοῦτο πλοῖον, λέγει ὁ κ. Ἀργυρόπουλος, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, χωρὶς νὰ τὸ συναντήσω, κατώρθωσα νὰ τὸ συλλάβω εἰς τὸ πέλαγος τῆς Πάργας. Προητοιμαζόμην νὰ στείλω ἕνα ἀξιωματικόν μου εἰς αὐτὸ διὰ νὰ τὸ ἐρευνήσῃ, ὅταν μὲ ἔκπληξίν μου εἶδα νὰ καταβιβάζῃ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν του καὶ νὰ ὑψώνῃ τὴν ἰταλικὴν σημαίαν. Συγχρόνως ὁ κυβερνήτης του ἦλθεν ἐπὶ τοῦ πλοίου μου. Ἔφερε τὴν στολὴν τοῦ ὑποπλοιάρχου τοῦ β. ἰταλικοῦ ναυτικοῦ. Μοῦ ἐζήτησε νὰ μὴ προβῶ εἰς νηοψίαν, τὴν ὁποίαν ὅμως παρὰ τοῦτο ἐξετέλεσα. Διέταξα τὸ πλοῖον νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ εἰς Κέρκυραν, ὅπου ἠρνήθην εἰς τὸν Ἰταλὸν πρόξενον νὰ τὸ ἀπολύσω, ἄνευ ὁδηγίας τῆς κυβερνήσεώς μου. Τὴν ἐπαύριον τὸ πλοῖον ἀφῄρει τὸν μεταμφιεσμόν του καὶ ἀπεκαλύπτετο ὡς ἰταλικὸν πολεμικόν, ἀνύψου δὲ καὶ τὴν πολεμικὴν ἰταλικὴν σημαίαν. Μετὰ δύο ἡμέρας, δύο μεγάλα ἰταλικὰ ἀντιτορπιλλικὰ εἰσήρχοντο εἰς τὸν λιμένα. Εἶχον σταλῆ ἀπὸ τὸν δοῦκα τῶν Ἀμβρούτζι. Ἡτοίμασα τὸ πλοῖον μου πρὸς μάχην καὶ εἰδοποίησα τὸν διοικητὴν τῆς μοίρας ταύτης, ὅτι ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἀνθιστάμην διὰ τῆς βίας, εἰς ἀναχώρησιν τοῦ ὑπόπτου πλοίου, πρὶν ἢ λάβω ὁδηγίας τῆς κυβερνήσεώς μου. Κατόπιν τούτου τὰ δύο ἀντιτορπιλλικὰ ἀπέπλευσαν. Ὁ κόμης Μποσδάρι, πρέσβυς τῆς Ἰταλίας ἐξήγησε κατόπιν ὅτι ἡ κυβέρνησίς του

ἠγνόει τὴν ὑπόθεσιν. Ἔλαβον ἐντολὴν νὰ ἀφήσω ν' ἀποπλεύσῃ τὸ πλοῖον. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ὁ κυβερνήτης του ἐπαρασημοφορήθη (ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως)».

Καὶ ὅμως ὁ βενιζελικὸς τύπος κατηγόρει τὴν Ἑλλάδα ὅτι ἔγινε βάσις τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων, οἱ δὲ ἔμπιστοι τοῦ κ. Βενιζέλου μετέφερον τὰς κατηγορίας ταύτας εἰς Παρισίους.

Χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου χρησιμοποίησιν τοῦ παραμυθιοῦ, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀνεφωδίαζε τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια, εἶναι τὸ ζήτημα τῆς μεταφορᾶς τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ ἐκ Κερκύρας εἰς Θεσσαλονίκην. Τὸ ζήτημα τοῦτο προέκυψε κατὰ τὸ τέλος Μαρτίου 1916, ὁπότε τὰ εἰς Κέρκυραν μετακομισθέντα ἐξ Ἀλβανίας ὑπὸ τῶν συμμάχων ὑπόλοιπα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, ἀνεσυνεκροτήθησαν ἐκεῖ καὶ οἱ σύμμαχοι ἠθέλησαν νὰ τὰ μεταφέρωσιν εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Σαράϊγ. Τότε, 23 Μαρτίου (5 Ἀπριλίου) 1916 ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν Σκουλούδην ὁ κ. Γκυγιεμὲν καὶ ὁ σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ. Τὸν λόγον λαμβάνει πρῶτος ὁ κ. Γκυγιεμὲν (Ἀρχεῖα ὑπουργείου ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος) καὶ λέγει πρὸς τὸν Σκουλούδην:

«Γνωρίζω κ. Πρόεδρε, ὅτι ἐπιθυμεῖτε νὰ ἀπαλλαγῆτε τῆς παρουσίας μας ἐκ Κερκύρας. Ἀλλὰ διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ φύγωμεν ἐκ Κερκύρας, πρέπει νὰ ἀναχωρήσωσι πρῶτον οἱ Σέρβοι. Ἡ διαμονή των εἰς τὴν νῆσον ταύτην τοὺς ὠφέλησε πολύ. Τώρα εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ συνενωθῶσι μὲ τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα εἰς Θεσσαλονίκην. Διὰ τὴν μεταφοράν των εἰς Θεσσαλονίκην, ὑπάρχουσι δύο δρόμοι ὁ διὰ θαλάσσης καὶ ὁ διὰ ξηρᾶς. Ὁ πρῶτος εἶναι ἀναμφισβητήτως ὁ εὐκολώτερος, ἀλλὰ δοθείσης τῆς ἐξαιρετικῆς δραστηριότητος τὴν ὁποίαν ἐσχάτως ἀναπτύσσουν τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ τῶν ἐκ τούτων κινδύνων, αἱ κυβερνήσεις μας μᾶς ἀνέθεσαν νὰ σᾶς δηλώσωμεν ὅτι ἀπεφάσισαν νὰ μεταφέρωσι τὸν σερβικὸν στρατὸν (100 χιλ. ἄνδρας) διὰ θαλάσσης ἀπὸ Κερκύρας εἰς Πάτρας καὶ ἐκεῖθεν διὰ σιδηροδρόμου εἰς Ἀθήνας, καὶ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Θεσσαλονίκην, ἐπίσης σιδηροδρομικῶς διὰ Λαρίσης. Εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι ἡ Ἑλλάς, ὑπείκουσα εἰς τὴν φιλανθρωπικὴν ἄποψιν τοῦ ζητήματος, θὰ σπεύσῃ νὰ ἀποδεχθῇ τὸν τρόπον τοῦτον τῆς μεταφορᾶς τοῦ στρατοῦ τῆς συμμάχου Σερβίας».

Ὅσοι γνωρίζουν ἀπὸ στρατιωτικὰς μεταφορὰς διὰ σιδηροδρόμων γνωρίζουν ὅτι τοιαύτη μεταφορὰ θὰ συνεπήγετο καὶ τὴν κατάληψιν τῶν σιδηροδρόμων καὶ ἰδίως τῶν σταθμῶν καὶ τῶν τηλεγράφων ὑπὸ τῶν συμμάχων. Ἰδίως αἱ Ἀθῆναι σημεῖον μετακομίσεως ἐκ τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου Πελοποννήσου εἰς τὸ τῆς Λαρίσης θὰ καθίσταντο στρατιωτικὸν κέντρον τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ. Δηλαδὴ ἐπρόκειτο ὑπὸ τὸν μανδύαν τῆς μεταφορᾶς τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ νὰ καταληφθῇ στρατιωτικῶς ὅλη ἡ Ἑλλάς.

Μεθ' ὅσα ἀπεκαλύψαμεν εἰς τὰ προηγούμενα ἄρθρα μας περὶ τῶν σχεδίων τοῦ Ροκφέϊγ πρὸς στρατιωτικὴν κατάληψιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως τῶν

Ἀθηνῶν περὶ τῆς σημαντικῆς του, «κεφαλαιώδους», ὅπως τὴν ὠνόμασαν οἱ Γάλλοι, ἐπιρροῆς εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι πολιτικῆς τῶν συμμάχων, περὶ ἀπολύτου συμφωνίας, σχεδὸν ὑποταγῆς τοῦ Γκυγιεμὲν εἰς αὐτόν, καὶ τῆς τελείας συνεννοήσεως τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ μετὰ τοῦ Γκυγιεμὲν καὶ μετὰ τοῦ Ροκφέϊγ, δὲν μένει ἀμφιβολία εἰς οὐδένα περὶ τοῦ πραγματικοῦ σκοποῦ τῆς τοιαύτης διὰ ξηρᾶς μεταφορᾶς τῶν Σέρβων.

Ὁ διὰ θαλάσσης δρόμος εἶναι ὁ εὐκολώτερος, εἶπεν ὁ Γκυγιεμὲν εἰς τὸν Σκουλούδην, ἀλλὰ καθίσταται ἀδύνατος ἕνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς δραστηριότητος τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας.

Ἀναφέραμεν εἰς τὰ προηγούμενα ἄρθρα μας τί ἐκθέτει ὁ εἰς τὰς θαλάσσας ταύτας ἀρχηγὸς τοῦ γαλλικοῦ στόλου ναύαρχος Φουρναί, περὶ τῆς δράσεως ταύτης τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων. Ὅτι ἦσαν ὅλα παραμύθια τῆς ἐφευρέσεως τοῦ Ροκφέϊγ καὶ τοῦ βενιζελικοῦ τύπου. Θὰ ἴδωμεν περαιτέρω τί ἐκθέτει καὶ περὶ τῆς διὰ θαλάσσης μεταφορᾶς τῶν Σέρβων. Διακρίνουσι λοιπὸν εὐκόλως οἱ ἀναγνῶσται μας τὴν ἀλληλουχίαν ὅλων τῶν στοιχείων τῆς σκηνοθεσίας τῆς ἀποβλεπούσης εἰς τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως τῶν Ἀθηνῶν, καὶ φυσικὰ εἰς τὴν ἐκδίωξιν τοῦ βασιλέως.

Ὁ Σκουλούδης πρὸ τοιαύτης ἀνακοινώσεως τοῦ Γκυγιεμέν, ἔμεινε κατάπληκτος. Ἠρνήθη κατηγορηματικῶς. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν δὲ μετ' αὐτοῦ εἰς ζωηρότατον τόνον συνομιλίαν, τοῦ Ἔλλιοτ σιωπῶντος, ἐρεθισθεὶς ὑπὸ τῶν ἀπειλῶν τοῦ Γκυγιεμέν, ὁ Σκουλούδης ἀντηπείλησε καὶ αὐτὸς ὅτι θὰ τινάξωμεν τὰς σιδηροδρομικάς μας γεφύρας.

Τότε ὁ Ἔλλιοτ βλέπων ὀξυνόμενα τὰ πράγματα, λαμβάνει τὸν λόγον καὶ μετὰ πολλῆς γαλήνης καὶ λεπτότητος ἐρωτᾷ ἐὰν ὁ Σκουλούδης θὰ ἀντέτασσε τὴν αὐτὴν ἄρνησιν εἰς διάβασιν τῶν Σέρβων διὰ θαλάσσης διὰ μέσου τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου. Ὁ Σκουλούδης τότε καταπραϋνθεὶς ἐκ τοῦ ἠρέμου τόνου καὶ τῆς εἰλικρινείας τῆς προτάσεως τοῦ Ἔλλιοτ, ἀπήντησεν ὅτι ἐπὶ τῆς τοιαύτης προτάσεως θὰ συμβουλευθῇ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον.

Ἀρχίζει τότε βιαία ἀρθρογραφία τοῦ ἐν Ἀθήναις βενιζελικοῦ τύπου κατὰ τῆς κυβερνήσεως, διότι αὕτη ἠρνεῖτο τὴν διὰ ξηρᾶς μεταφορὰν τῶν Σέρβων καὶ ἐξέθετεν αὐτοὺς εἰς τοὺς κινδύνους τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων. Αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Βενιζέλος διὰ σειρᾶς ἄρθρων του εἰς τὸν «Κήρυκα» ὑπερήσπισε τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Γκυγιεμέν, καταγγέλλων βιαιότατα τὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν ἄρνησίν της.

Φυσικά, ἡ τοιαύτη βενιζελικὴ ἀρθρογραφία εἶχε τὸν ἀντίκτυπόν της ἐν Παρισίοις.

«Αἱ ἐφημερίδες (τηλεγραφεῖ ὁ ἐν Παρισίοις πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος τὴν 28ην Μαρτίου /10 Ἀπριλίου 1916) ἰδίως ἡ 'Ηχὼ τῶν Παρισίων' καὶ ἡ 'Ινφορμασιὸν' δημοσιεύουσι βιαιότατα ἄρθρα ἐναντίον μας. Προτείνουσι τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἄλλα πιεστικὰ μέτρα, ἕνεκα τῆς γενικῆς στάσεως τῆς Ἑλλάδος, ἀποφεύγουσιν ὅμως νὰ ὁμιλήσωσι περὶ τοῦ ζητήματος τῆς διαβάσεως τῶν Σέρβων». Διότι θὰ ἤρχιζε νὰ γίνεται ἀντιληπτὸν καὶ εἰς τοὺς ἀναγνώ-

στας των περὶ τίνος πρόκειται.

Ὁ κ. Γκυιεμὲν ἔρριπτεν ἔλαιον εἰς τὴν πυράν.

Τὴν 31ην Μαρτίου (13 Ἀπριλίου) τηλεγραφεῖ εἰς Παρισίους τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ κ. Τυρὼ (διευθυντοῦ τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Ζαχάρωφ ἱδρυθέντος ἐν Ἀθήναις πρακτορείου «Ραδιὸ») ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶναι τρελλὸς διὰ δέσιμο, εἶναι δὲ ἐπικινδύνως παράφρων καὶ ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος τοῦ ἔκαμε (τοῦ κ. Τυρὼ) τὰς ἑξῆς δηλώσεις ὅπως τὰς μεταβιβάσῃ εἰς τὸν κ. Μπριάν: «Ἐὰν προσβληθῆτε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, προκαλῶ ἀμέσως τὴν ἐπανάστασιν. Ἔχω ὑπὲρ ἐμοῦ τὰ 80% τῶν στρατιωτῶν, τὴν πλειονότητα τῶν ἀξιωματικῶν καὶ σχεδὸν τὴν ὁλότητα τοῦ λαοῦ».

Τὴν 4/17 Ἀπριλίου ὁ ἐν Παρισίοις πρέσβυς τῆς Ρωσίας Ἰσβόλσκυ τηλεγραφεῖ εἰς Πετρούπολιν (Ρωσικὴ Διπλωματικὴ Βίβλος, ἔκδ. 1922):

«Ὁ κ. Καμπὸν μὲ πληροφορεῖ ὅτι κατόπιν τῆς ἀρνήσεως τοῦ κ. Σκουλούδη νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διὰ ξηρᾶς μεταφορὰν τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, καὶ τῆς ἐν γένει οὐχὶ φιλικῆς στάσεώς του, ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις θεωρεῖ ἀπαραίτητον νὰ ἐξασκήσῃ οἰκονομικὴν πίεσιν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δι' αὐστηροτάτου ἀποκλεισμοῦ. Οἱ διευθύνοντες γαλλικοὶ κύκλοι θεωροῦσιν ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο θὰ διήγειρε σφοδρὰν δυσαρέσκειαν ἐν Ἑλλάδι καὶ θὰ προεκάλει οὕτω τὴν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη».

Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία δὲν ἔβλεπε τὰ πράγματα καθ' ὅμοιον μὲ τοὺς διευθύνοντας γαλλικοὺς κύκλους τρόπον.

Διότι τὴν ἑπομένην 5/18 Ἀπριλίου ὁ Ἰσβόλσκυ τηλεγραφεῖ εἰς Πετρούπολιν:

«Ὁ κ. Καμπὸν μὲ πληροφορεῖ ὅτι τὸ Λονδῖνον ἀρνεῖται νὰ συγκατατεθῇ εἰς αὐστηρὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Ἑλλάδος. Παρόμοιον μέτρον θὰ συνεπήγετο τὴν ἀποστράτευσιν τῆς Ἑλλάδος ὅπερ ἡ Ἀγγλία ἐννοεῖ νὰ ἀποφευχθῇ». (Ὁ κ. Βενιζέλος ἐπιμένει ἀκόμη εἰς τὸ ὅτι οἱ σύμμαχοι δὲν ἤθελον τὴν διατήρησιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστρατεύσεως; Σ. Μ.).

Οὔτε ἠννόουν ἐν Ἀγγλίᾳ διατί ἡ τόση ἐπιμονὴ εἰς τὴν διὰ ξηρᾶς μεταφορὰν τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, τὴν ὁποίαν ἐζήτει ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις παρασυρομένη ὑπὸ τῶν Γκυιεμέν, Ροκφέϊγ καὶ κ. Βενιζέλου. Τὴν 16/29 Ἀπριλίου ὁ ἐν Λονδίνῳ πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος τηλεγραφεῖ εἰς Ἀθήνας ὅτι ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ λόρδου Κριοῦ, ἤκουσε παρ' αὐτοῦ τὰ ἑξῆς:

«Ὁ λόρδος Κριοῦ μοῦ εἶπεν ὅτι ἔλαβε παρὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας τὴν ἀπάντησίν σας (διὰ τὴν διάβασιν διὰ ξηρᾶς τῶν Σέρβων), τῆς ὁποίας ἀναγνωρίζει τὴν λογικότητα ... Μοῦ εἶπεν ὅτι αἱ ὑπὸ τῆς ὑμ. ἐξοχότητος ἐκτιθέμεναι ἀπόψεις θὰ ἐξετασθῶσι μετὰ προσοχῆς καὶ μὲ ἠρώτησεν ἐὰν ἡ ὁδὸς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τῆς διώρυγος θὰ ἀποκλεισθοῦν ἐπίσης ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καθόσον, ὡς νομίζει, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ συνεννόησις ἐπὶ τῆς μέσης αὐτῆς λύσεως».

Εἰς τὸ ἀνωτέρω ὁ Σκουλούδης ἀπήντησε τὴν 19ην Ἀπριλίου (2αν

Μαΐου 1916) ὡς ἑξῆς:

«Παρακαλῶ νὰ ἰδῆτε ἐπειγόντως τὸν λόρδον Κριοῦ καὶ τοῦ εἰπῆτε ὅτι ἡ συμβιβαστική του πρότασις ἀνταποκρίνεται τελείως εἰς τὸ νόημά μας, ἀφοῦ ἐγὼ ὁ ἴδιος ὑπέβαλα ἐσχάτως τὴν ἰδέαν ταύτην εἰς τὸν σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ, καὶ σᾶς τὴν ὑπέδειξα διὰ τοῦ τηλεγραφήματός μου ἀρ. 3761. Συνεπῶς εὐχαρίστως θὰ συντρέξωμεν εἰς τὴν ἐφαρμογήν της, ὅπως ἀποφευχθοῦν τὰ σοβαρὰ ἄτοπα τῆς μεταφορᾶς διὰ ξηρᾶς, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἠνείχετο ἡ κοινὴ γνώμη (τῆς Ἑλλάδος)».

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη λύσις ἀνέτρεπε τὰ σχέδια τῶν ἐν Ἀθήναις ἐπιδιωκόντων τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες ἔσπευσαν νὰ ἀνησυχήσουν τὴν κυβέρνησιν τοῦ Μπριὰν διὰ τοὺς κινδύνους τῆς λύσεως ταύτης.

Τὴν 18 Ἀπριλίου (1 Μαΐου) 1916 ὁ ἐν Παρισίοις πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος τηλεγραφεῖ εἰς Ἀθήνας.

«Ὁ κ. Μαρζερή, εἰς τὸν ὁποῖον παρέστησα ὅτι ἡ καλυτέρα λύσις τῆς μεταφορᾶς τῶν Σέρβων θὰ ἦτο ἡ θαλασσία ὁδὸς διὰ τῆς διώρυγος, μοῦ ἀπήντησεν ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν (Λακάζ, ἀνταποκρινόμενος ἀπ' εὐθείας μὲ τὸν Ροκφέϊγ Σ.Μ.), ἐπληροφορήθη ὅτι γερμανικὰ ὑποβρύχια εἰσεχώρησαν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ ἑπομένως ἡ ὁδὸς αὕτη παρουσίαζε πάρα πολλοὺς κινδύνους διὰ νὰ γίνῃ ἀποδεκτή».

Εἶναι γνωστὸν ὅτι οὐδέποτε γερμανικὰ ὑποβρύχια εἰσέδυσαν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἀλλὰ μεθ' ὅσα ἐξεθέσαμεν, οἱ ἀναγνῶσται μας εὐκόλως διαβλέπουσι ποῖοι ἐν Ἀθήναις κατεσκεύαζον τὰ ψεύδη ταῦτα καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν ἠγωνίζοντο νὰ παραμερίσουν τὴν τόσον λογικὴν ἀγγλικὴν πρότασιν, ἥτις κατέστρεφε τὰ σχέδιά των.

Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἐπέμενεν ὅπως τουλάχιστον ἕνα μέρος τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ καὶ μέρος τοῦ ὑλικοῦ μεταφερθῇ διὰ τοῦ σιδηροδρόμου. Ἡ Ἀγγλία ἐδίσταζε. Ἐν Ἀθήναις ὁ κ. Βενιζέλος ἠρθρογράφει διὰ τοῦ «Κήρυκος» ἐπιμένων ὅπως γίνῃ ἡ διὰ ξηρᾶς μεταφορὰ τῶν Σέρβων καὶ προτείνων αὐτὸς ὅπως τοὐλάχιστον γίνῃ ἡ μεταφορὰ διὰ Ἰτέας (καὶ τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια τοῦ Κορινθιακοῦ; Σ. Μ.), Μπράλου καὶ Λαρίσης ὑπὸ τῶν συμμάχων. Ἀλλὰ τότε ἐπενέβη ἡ Ρωσία. Ὁ ὑπουργός της τῶν ἐξωτερικῶν ἐπληροφόρει τὴν 21ην Ἀπριλίου (4 Μαΐου 1916) τὸν ἐκεῖ πρέσβυν τῆς Ἑλλάδος ὅτι ἐτηλεγράφησεν εἰς Παρισίους συνιστῶν μετριοπάθειαν καὶ συμβιβασμὸν εἰς τὸ ζήτημα τῆς μεταφορᾶς τῶν Σέρβων. Τὴν δὲ 28ην Ἀπριλίου (11 Μαΐου) ὁ ἐν Πετρουπόλει πρέσβυς μας ἐτηλεγράφει εἰς Ἀθήνας ὅτι ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας τὸν ἐπληροφόρησεν ὅτι ὁ λόρδος Κριοῦ ἀπεδέχθη ὁριστικῶς τὴν ἑλληνικὴν πρότασιν τῆς μεταφορᾶς τῶν Σέρβων καὶ τοῦ ὑλικοῦ των διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ.

Οὕτω μετεφέρθησαν 100 χιλιάδες Σέρβων μετὰ τοῦ ὑλικοῦ των διὰ θαλάσσης εἰς Θεσσαλονίκην, χωρὶς νὰ ὑποστοῦν κατὰ τὴν μεταφορὰν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀπώλειαν. Τοῦτο βεβαίως ὀφείλεται καὶ εἰς τὰ ναυτικὰ μέτρα

τοῦ ναυάρχου Φουρναί, τοῦ μηδαμῶς ἐπηρεαζομένου ἀπὸ τὰς περὶ ὑποβρυχίων ὑποβολιμαίας εἰδήσεις τοῦ Ροκφέϊγ καὶ τοῦ βενιζελικοῦ τύπου. Ἰδοὺ ἄλλως τε τί περὶ τούτου λέγει ὁ ἴδιος ναύαρχος Φουρναὶ (Δαρτὶζ ντὺ Φουρναί,«Πολεμικαὶ ἀναμνήσεις ναυάρχου»):

«Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς μεταφορᾶς τῶν Σέρβων, ἡ ὑπηρεσία τῶν πληροφοριῶν (Ροκφέϊγ), ἐπέτρεψε νὰ ἐξαπατᾶται, ὅπως συνήθως, ἀπὸ τοὺς τυχοδιώκτας, τοὺς ὁποίους ἐμισθοδότει καὶ ἐπανελάμβανε τὰς γερμανικὰς καυχησιολογίας, κατὰ τὰς ὁποίας οὐδὲ οἱ ἡμίσεις τῶν Σέρβων θὰ ἔφθανον (εἰς Θεσσαλονίκην). Ἡ πλήρης ἐπιτυχία τῆς ἐπιχειρήσεως ὀφειλομένη ἐν μέρει καὶ εἰς τὴν τύχην, ἀλλὰ διὰ τὴν ὁποίαν εἰργάσθη κάτι καλύτερον ἀπὸ τὴν τύχην, διέψευσε κατὰ τρόπον δυσάρεστον τὰς προβλέψεις (τοῦ Ροκφέϊγ). Τότε ἡ ὑπηρεσία τῶν πληροφοριῶν προέβαλε μίαν ὑπόθεσιν κατὰ πάντα ἀξίαν αὐτῆς... 'Ὁ Κάϊζερ θὰ ἔδωσε διαταγὴν νὰ μὴ κτυπήσουν τοὺς Σέρβους, διότι εἶχεν ἤδη συνεννοηθῇ μετ' αὐτῶν (τῶν Σέρβων), ὥστε μόλις οὗτοι ἀποβιβασθῶσιν εἰς Θεσσαλονίκην νὰ λιποτακτήσωσι!'. Ἡ συνέχεια τῶν γεγονότων ἀπέδειξε τὴν φιλαλήθειαν καὶ τὴν ἐξυπνάδα τῆς τοιαύτης ἀπροσδοκήτου πληροφορίας».

Ἐξεθέσαμεν ἤδη εἰς προγενέστερον ἄρθρον μας λεπτομερῶς τὴν στενὴν συνεργασίαν ἐμπίστων τοῦ κ. Βενιζέλου, ἐργαζομένων κατ' ἐντολὴν τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κόμματός του, μετὰ τοῦ Ροκφέϊγ εἰς τὴν διοργάνωσιν καὶ ἐκτέλεσιν τῆς πλαστῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1916, πρὸς τὸν σκοπὸν στρατιωτικῆς καταλήψεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ διὰ τῆς ὁποίας προεκλήθη ἡ πτῶσις τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη, ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν αὕτη, ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τοῦ βασιλέως, διεπραγματεύετο τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ τῶν συμμάχων. Θὰ διηγηθῶμεν περαιτέρω καὶ πῶς διὰ τοῦ Ροκφέϊγ διωργανώθη ἡ ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχώρησις τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς διχασμὸν τοῦ κράτους. Θὰ θίξωμεν ἀμφότερα τὰ σημεῖα ὅταν ἡ περὶ τοῦ πραγματικοῦ σκοποῦ τοῦ κ. Βενιζέλου, τοῦ ἐπιδιωκομένου διὰ τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ διχασμοῦ τοῦ κράτους ἀφήγησίς μας φθάσῃ εἰς τὴν περίοδον ἐκείνην. Τώρα δὲ κλείοντες τὸ εἰδικὸν διὰ τὴν συνεργασίαν μεταξὺ κ. Βενιζέλου καὶ Ροκφέϊγ κεφάλαιον, ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἀφήγησιν ἄλλων τινῶν σημείων λίαν χαρακτηριστικῶν διὰ τὴν πιστοποίησιν τοῦ ὅτι τὸν κ. Βενιζέλον ἐνδιέφερε πρὸ παντὸς ἡ ἐκδίωξις τοῦ βασιλέως καὶ οὐχὶ ἡ ἔξοδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος.

Τὰ συντριπτικὰ κείμενα δύο ἀποκαλυπτικῶν συνομιλιῶν

ΤΟ 46ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 9 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΜΕΝ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ ΜΑΣ νὰ μᾶς συγχωρήσωσι διότι δὲν ἐπανήλθομεν εἰς τὸ ζήτημα τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν καὶ τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας ἀπαντῶντες εἰς τὰ ἄρθρα 30, 31, καὶ 32 τοῦ κ. Βενιζέλου. Εἴχομεν ἤδη διεξέλθει τὰ ζητήματα ταῦτα εἰς προηγούμενα ἄρθρα μας καὶ κατὰ τρόπον ὑπεραρκετόν. Ἡ ἐκ νέου ἐπάνοδος τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς αὐτὰ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ἐπανέλθωμεν καὶ ἡμεῖς. Ἀλλὰ θὰ πράξωμεν τοῦτο ἅμα συμπληρώσωμεν τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον ἠρχίσαμεν, ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ κ. Βενιζέλου ἦτο ἀνέκαθεν ἡ ἐκδίωξις τοῦ βασιλέως, ὅπως μόνος δεσπόσῃ ἀπολύτως τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ζήτημα τῆς ἐξόδου τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος ἐνδιέφερε τὸν κ. Βενιζέλον ὡς πρόφασις.

Καὶ διὰ τοῦτο προητοίμασε κατὰ τὸ 1915 καὶ 1916 τὴν ἀνατροπὴν τοῦ βασιλέως, βαίνων κατὰ σταθμούς, χρησιμοποιῶν τὰς ἀδυναμίας, τὰ ἐλαττώματα καὶ τὴν κακὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ συμφέροντος τῆς Γαλλίας, τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀντιπροσώπων της, διαστρέφων καὶ παραποιῶν τὰ γεγονότα, δημιουργῶν ἐκ τοῦ μηδενὸς τοιαῦτα καὶ ψευδεῖς αἰτίας κατηγορίας. Ἅμα δὲ ἔφθασεν ἡ στιγμὴ καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς διὰ τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη, τὸν Αὔγουστον 1916, ἀπεφάσισε τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ, ὁ κ. Βενιζέλος ἐπέφερε τὴν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως ταύτης καὶ τὴν ματαίωσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ βασιλέως. Ὅταν δὲ ὁ βασιλεὺς διὰ τῆς διαδεχθείσης τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη, κυβερνήσεως Καλογεροπούλου συνέχισε τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν συμμάχων καὶ ἐπανέλαβε τὰς προτάσεις πρὸς συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς πόλεμον, ἐματαίωσε καὶ ταῦτα ὁ κ. Βενιζέλος, ξεκινήσας διὰ νὰ ἀναλάβῃ αὐτοπροσώπως τὴν διεύθυνσιν τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ νὰ διχάσῃ τὸ κράτος. Εἴπομεν ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ σκοπός τοῦ προκαλέσαντος τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ ὁποῖον ζητεῖ νὰ παραστήσῃ ἀκόμη καὶ σήμερον, ὡς ἀθώαν πατριωτικὴν πρᾶξιν, ὁμοίαν μὲ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα τοῦ 1904–1908. Κατεδείξαμεν τὴν ὅλην ἐνέργειάν του κατὰ τὸ 1915 καὶ 1916 βαίνουσαν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, καὶ τὴν πλήρη αὐτοῦ συνεννόησιν μετὰ τῶν Γκυγιεμέν, Σαράϊγ καὶ Ροκφέϊγ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του. Ἀνεφέραμε δὲ τὰ κύρια καὶ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς συνεννοήσεώς του ταύτης μετὰ τῶν ξένων ὅπως τοὺς ἐξωθήσῃ εἰς ἐνεργείας βιαίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἵνα διὰ τῶν πιέσεων τούτων ἐπιβάλῃ τὴν ἐπ' αὐτῆς δεσποτείαν του.

Οὕτως ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται μας τὸ τηλεγράφημα Δεμίδωφ τῆς 4/17 Ὀκτωβρίου 1915 ἀποκαλύπτον τὰς ἐνεργείας τοῦ κ. Βενιζέλου πρὸς λῆψιν πιεστικῶν μέτρων κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνθυμοῦνται τὸ τηλεγράφημα Γκυγιεμὲν τῆς 5/18 Δεκεμβρίου 1915 ἀποκαλύπτον τὴν στενὴν τοῦ κ. Βενιζέλου μετὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀντιπροσώπων καὶ πρακτόρων τῆς Γαλλίας, συνεννόησιν καὶ τὰς παρακελεύσεις αὐτοῦ ὅπως πεινάσουν τὸν ἑλληνικὸν λαὸν διὰ νὰ τὸν ἐξωθήσουν διὰ τοῦ τρόμου, διὰ τῆς πείνης καὶ τῶν πιέσεων νὰ πέσῃ εἰς τὰς ἀγκάλας του.

Ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται μας τὰς δηλώσεις τοῦ Γάλλου βουλευτοῦ Ἀβραμὶ ἀποκαλύπτοντος τὰ ὅσα συνίστα ὁ κ. Βενιζέλος πρὸς ἀποκλεισμὸν καὶ πεῖναν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τοῦ λαοῦ αὐτοῦ τῶν «ἐμπόρων καὶ ἀφαιρητ-

ζήδων», ὁ ὁποῖος δὲν ἐγνώριζέ τι πλέον τοῦ στομάχου καὶ τῆς τσέπης του, ὅπως τὸν παρίστα ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τοὺς ξένους.

Ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται μας, τὰ ὅσα ἐξεθέσαμεν διὰ τὴν συμμετοχήν του εἰς τὴν γένεσιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ παραμυθίου ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἡ σφηκοφωλιὰ τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων, ἡ βάσις τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ των, ὅτι ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ φίλοι του ἦσαν μυστικοὶ πράκτορες τῆς τοιαύτης κατὰ τῆς Ἀντὰντ ἐχθρικῆς ἐνεργείας. Καὶ τὴν διὰ γαλλικῶν πηγῶν ἀποκάλυψιν τοῦ ψεύδους τοῦ παραμυθίου τούτου, διὰ τοῦ ὁποίου διέστρεψαν ὁ κ. Βενιζέλος καὶ οἱ «ἔμπιστοι φίλοι» του τὴν δημοσίαν γνώμην ἐν Γαλλίᾳ καὶ τὴν ἐξηρέθισαν ὥστε νὰ παρασύρῃ τοὺς κυβερνήτας τῆς Γαλλίας εἰς ἀδίκους πράξεις κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ βασιλέως της. Πράξεις τὰς ὁποίας αὐταὶ αἱ ἴδιαι ἐπιτροπαὶ τοῦ γαλλικοῦ κοινοβουλίου ἀνεγνώρισαν ἀργότερα ὡς ἐπὶ σφαλερῶν καὶ ὑποβολιμαίων πληροφοριῶν στηριχθείσας.

Ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται μας ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ κ. Βενιζέλος ὡμολόγησεν ὅτι αἱ πρῶται βάσεις τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης, ἐτέθησαν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915 ὑπὸ ἐμπίστων φίλων του, μῆνας πολλοὺς πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν Γερμανοβουλγάρων εἰς Μακεδονίαν.

Ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται μας τὸ τηλεγράφημα Δεμίδωφ τῆς 8/21 Φεβρουαρίου 1916 διὰ τοῦ ὁποίου ἀποκαλύπτεται ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος ἔλαβε παρὰ τῆς Γαλλίας δύο ἑκατομμύρια γαλλικὰ φράγκα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπως ἐνεργήσῃ προπαγάνδαν ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ. Πρὸς ποῖον σκοπόν; καὶ κατὰ τίνος;

Ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται μας τὴν στενὴν συνεννόησιν μετὰ τοῦ Γκυγιεμὲν καὶ τοῦ κ. Τυρώ, διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἱδρυθέντος ὑπὸ τοῦ κ. Ζαχάρωφ πρακτορείου «Ραδιὸ» πρὸς διοχέτευσιν εἰς τὸν γαλλικὸν τύπον ψευδῶν εἰδήσεων κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ βασιλέως της.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα δύο συνδιαλέξεις τοῦ κ. Βενιζέλου μετὰ τοῦ κ. Τυρώ, μεταβιβασθείσας διὰ τοῦ κ. Γκυγιεμὲν εἰς Παρισίους καὶ τὸ κείμενον τῶν ὁποίων ἀναφέρει ὁ κ. Ντριὼ εἰς τὴν «Διπλωματικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος» τόμος 5ος.

Ἐπρόκειτο περὶ διαδηλώσεων βενιζελικῶν, γενομένων τὴν 25ην Μαρτίου 1916 καὶ διὰ τὰς ὁποίας ὁ κ. Σ. Κοσμὲν ἀναφέρει εἰς τὸ ἔργον του «Ἡ Ἀντὰντ καὶ ἡ Ἑλλὰς» τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα τοῦ κ. Τυρὼ μεταβιβασθὲν διὰ τοῦ κ. Γκυγιεμὲν εἰς τὸ ὑπουργεῖον ἐξωτερικῶν εἰς Παρισίους, τὴν 29ην Μαρτίου (11 Ἀπριλίου) 1916: «Αἱ τελευταῖαι βενιζελικαὶ διαδηλώσεις ἐν Ἀθήναις δὲν μᾶς ἐστοίχισαν πολὺ ἀκριβά, μόνον 10 χιλιάδες φράγκα».

Διηγεῖται λοιπὸν ὁ κ. Ντριώ, ἔχων τὰς πληροφορίας του ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας:

«Ὁ κ. Βενιζέλος ἔλεγε τότε (26 Μαρτίου 1916) εἰς τοὺς Γάλλους φίλους του: Βλέπετε ὅτι δὲν ἤμουν ὑπερβολικὸς ὅταν σᾶς ἔλεγα ὅτι ὁ λαὸς μοῦ εἶναι εἴπερ ποτε πιστὸς καὶ ὅτι εἰς ἓν νεῦμά μου θὰ ὑπάγῃ ὅπου τὸν κατευθύνω; Τὸ χθεσινὸν πείραμα μὲ ἐνισχύει εἰς τὴν ἀπόφασιν ποὺ ἔλαβα ἀπὸ ὀλίγων

ἡμερῶν νὰ ἐνεργήσω ταχέως καὶ δραστικῶς. Αἱ δὲ συγκεντρώσεις τῆς αὔριον Κυριακῆς θὰ ἐξεγείρουν περισσότερον τὴν κοινὴν γνώμην. Θὰ ἐπακολουθηθοῦν ἀπὸ πολλὰς ἄλλας συγκεντρώσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ αὔριον δέκα πέντε θὰ βαρέσω ἕνα μεγάλο κτύπημα, προσκαλῶν τοὺς ὀπαδούς μου εἰς μέγα ὑπαίθριον συλλαλητήριον. Λογαριάζω ὅτι θὰ συγκεντρωθοῦν πλέον τῶν 30 χιλιάδων βενιζελικῶν, οἵτινες θὰ ἔλθουν νὰ διαδηλώσουν τὴν πίστιν των εἰς τὴν πολιτικήν μου, καὶ τότε θὰ ἰδοῦμεν ἀναμφιβόλως περίεργα πράγματα. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα δὲν θὰ μὲ σταματήσῃ τίποτε εἰς τὸν δρόμον ποὺ χάραξα....

–Ὥστε, πᾶμε εἰς ἐπανάστασιν;

–Ὄχι εὐθὺς ἀμέσως, ἀλλὰ εἰς μίαν πίεσιν, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἢ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν πολιτικήν μου ἢ νὰ παραιτηθῇ... ἐν τῷ μεταξὺ πρέπει ἐπειγόντως νὰ γίνῃ ἐνέργεια καὶ νὰ γράφετε ἄρθρα ὑπὸ τὸ ἑξῆς πνεῦμα: –Δὲν πρέπει νὰ συγχέεται ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ τοὺς κυβερνήτας του. Ἐὰν οὗτοι ἐδέχθησαν νὰ δηλητηριάζωνται ἀπὸ τὴν γερμανικὴν προπαγάνδαν, ὁ λαὸς ὑγιὴς καὶ ὀξυδερκής, ποτὲ δὲν ἔπαυσε, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ κ. Βενιζέλου, νὰ συγχέῃ τὸ συμφέρον του μὲ τὸ συμφέρον τῆς Ἀντάντ».

Καὶ μετά τινας ἡμέρας ἰδοὺ ἡ δευτέρα συνδιάλεξις τοῦ κ. Βενιζέλου μετὰ τῶν Γάλλων φίλων του, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ κ. Ντριώ.

«Βενιζέλος: Ἔχω μαζί μου σχεδὸν ὁλόκληρον τὸν λαόν, 80 τοῖς ἑκατὸν τῶν στρατιωτῶν καὶ τὴν πλειονότητα τῶν ἀξιωματικῶν.

–Θὰ μᾶς ἐσυμβουλεύατε μίαν βιαίαν ἐνέργειαν;

–Δὲν εἶναι δική μου δουλειὰ νὰ σᾶς σπρώξω εἰς βιαίαν ἐνέργειαν. Ἀλλὰ μονάχα, δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω διατί ἡ Ἀντάντ, ἡ ὁποία ἔχει τὴν δύναμιν, ἀφίνει εἰς τὸν θρόνον ἕνα βασιλέα, ὅστις ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ του, ἔγινεν εἰς τὰ ἀνοικτὰ ὁ σύμμαχος τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Βουλγαρίας...».

Ὁ συνομιλητὴς τοῦ κ. Βενιζέλου, διηγεῖται ὁ κ. Ντριώ, ἀνακοινῶν ταῦτα εἰς Παρισίους, συνεπέραινε: 'Θεωρῶ περιττὸν καὶ ἀδιάκριτον νὰ προσθέσω καὶ τὸ ἐλάχιστον σχόλιον'.

Καὶ πράγματι λέγει ὁ κ. Ντριώ, ἡ πρόσκλησις πρὸς βιαίαν ἐνέργειαν ἦτο σαφής. Ἀλλὰ δὲν ἠκολουθήθη εὐθὺς ἀμέσως».

Καὶ ταῦτα δύο μῆνας προτοῦ εἰσβάλουν οἱ Γερμανοβούλγαροι εἰς Ροῦπελ!

Τί δὲ ἔλεγε συγχρόνως δημοσίᾳ ὁ κ. Βενιζέλος (5 /18 Φεβρουαρίου 1915, συνέντευξίς του εἰς τὸν Παρισινὸν «Χρόνον»;).

«Οὐδέποτε ἐσχεδίασα, οὔτε ηὐχήθην μεταβολὴν πολιτεύματος ἐν Ἑλλάδι. Μάλιστα οὔτε ἐπιθυμίαν ἔχω μεταβολῆς τῆς δυναστείας, μὴ βλέπων εἰς τοῦτο καμμίαν ὠφέλειαν. Μπορεῖ νὰ συμφέρῃ εἰς τοὺς ἀντιπάλους μου νὰ μὲ κατηγοροῦν ὅτι ὑποκινῶ συνωμοτικὰ κινήματα κατὰ τοῦ καθεστῶτος ἢ κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἀναφέρουν περὶ ἐμοῦ οὔτε ἕνα κείμενον πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ψευδῶν λόγων των».

Ταῦτα μὲν δημοσίᾳ, κρυφίως δὲ ὑπεκίνει τοὺς Γάλλους εἰς βιαίαν ἐνέρ-

γειαν κατὰ τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ ποῦ νὰ συλλογισθῇ ὅτι ὅσα ἔλεγε τότε κρυφίως, ἐγράφοντο, ἐστέλλοντο εἰς Παρισίους καὶ κατετίθεντο εἰς τὰ ἀρχεῖα, διὰ νὰ ἴδωσι τὸ φῶς μίαν ἡμέραν καὶ νὰ τὸν διαψεύσωσιν!

Ἄλλως τε ἴσως καὶ δὲν τὸν ἐνδιαφέρει αὐτὸ πλέον. Ἔκαμε τὴν δουλειά του, ἐξεδίωξε τὸν βασιλέα, ἐδέσποσε τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ λαὸς τῶν ἀφαιρητζήδων, ὅπως τὸν ὠνόμασε, ποὺ κυττάζει μόνον τὴν τσέπη του καὶ τὸ στομάχι του, ὅπως τὸν φαντάζεται, μποροῦσε, λέγει, νὰ μὴ τὸν χειροκροτήσῃ;

Ἄς ξεκινήσωμεν λοιπόν, λέγει, νὰ κατακτήσωμεν τώρα καὶ τὰς δέκα τρεῖς νεωτέρας κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων, μὴ πάει καὶ ξεφύγουνε τώρα ποὺ θὰ γίνουν ἐκλογαί!

Τὴν 17/30 Ἀπριλίου 1916 ὁ κ. Τυρὼ ἐπέδιδε προσωπικῶς εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, ὑπόμνημα τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας, εὑρισκόμενον εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ὑπουργείου ἐκείνου, ὅπου ἐδήλου ἐξ ὀνόματος καὶ ἐκ μέρους τοῦ κ. Βενιζέλου: «Ὁ κ. Βενιζέλος διαπιστώνει ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀντὰντ ἐν Ἀνατολῇ θὰ εἶναι στραβή, ἐὰν μείνῃ καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία περὶ τοῦ ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἐπιτελεῖον εἶναι οἱ σύμμαχοι τῆς Γερμανίας: Πρέπει νὰ γίνῃ κατ' αὐτῶν χρῆσις τῆς ἀπειλῆς καὶ τῆς βίας» (Σ. Κοσμέν, «Ἡ Ἀντὰντ καὶ ἡ Ἑλλάς»).

Καὶ ταῦτα ἕνα μῆνα πρὸ τῶν γεγονότων τοῦ Ρούπελ. Ἅμα ἐπῆλθον ταῦτα, καὶ τὰ ἀφηγήθημεν καταλεπτῶς, εἰς προηγούμενον ἄρθρον, καὶ πῶς ἦτο κατ' αὐτὰ ἡ Ἑλλὰς ἐν ἀπολύτῳ τάξει, ἐφαρμόσασα τὸ τέταρτον ἐδάφιον τῆς συμφωνίας της τῆς 27ης Νοεμβρίου 1915 μὲ τοὺς συμμάχους, ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἔκαμε τὴν ὑποσχεθεῖσαν ἐπανάστασιν. Διατί; Ἀπαντᾷ εἰς τοῦτο ὁ κ. Γκυγιεμέν, εἰς τηλεγράφημά του τῆς 22ας Μαΐου (2 Ἰουνίου) 1916 πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας. «...Μὴ λογαριάζετε ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν ἔχωμεν ἀνάγκην τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ διὰ νὰ ἀναλάβωμεν τὴν ἐπίθεσιν, μόνον ὁ Βενιζέλος εἶναι ποὺ θὰ μᾶς τὸν δώσῃ. Ἀλλ' οὗτος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν εἰμὴ δι' ἐπαναστάσεως πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς, πρὸ παντὸς στρατιωτικῆς, καὶ ἥτις δὲν θὰ ἐπιτύχῃ παρὰ μὲ τὴν ὑποστήριξίν μας».

Συνωμοσία ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν συμμαχικῶν σημαιῶν

ΤΟ 47ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙ ΚΑΤΕΒΛΗΘΗ ΤΟΤΕ, τὸν Μάϊον καὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1916, ἀπὸ τοὺς ἐν Ἀθήναις Γάλλους φίλους τοῦ κ. Βενιζέλου πᾶσα προσπάθεια ὅπως παρασύρουν τὴν κυβέρνησίν των καὶ δι' αὐτῆς τοὺς συμμάχους, εἰς βιαίαν ἐνέργειαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ βασιλέως. Ἄλλως ἡ ἐπανάστασις τοῦ κ. Βενιζέλου, ἄνευ τῆς στρατιωτικῆς συνδρομῆς τῶν συμμάχων, δὲν θὰ ἐπετύγχανε, ὡς ἐτηλεγράφει ὁ κ. Γκυγιεμέν.

Ἤρχισε λοιπὸν τότε βαρύτατος ἀποκλεισμὸς καὶ παντοῖα μέτρα πιέσεως. Ὡς καὶ τὰ εἰς Ἀμερικὴν εὑρισκόμενα ἑλληνικὰ πλοῖα ἠμποδίσθησαν ὑπὸ τῶν συμμάχων νὰ ἀναχωρήσωσι. Ἡ ἐν Γαλλίᾳ ἐκστρατεία τοῦ τύπου ἦτο βιαιοτάτη, ὁδηγουμένη ἐξ Ἀθηνῶν. Ἡ θέσις αὐτοῦ τούτου τοῦ Μπριὰν καθίστατο δύσκολος. Τὴν 27ην Μαΐου (9 Ἰουνίου) 1916 τηλεγραφεῖ ὁ ἐν Παρισίοις πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος εἰς Ἀθήνας «ὁ κ. Καμπὸν μοῦ ὡμίλησεν ὡσαύτως διὰ τὴν ἰδιαιτέρως λεπτὴν θέσιν τοῦ κ. Μπριὰν ὅστις, ἐμπνεόμενος ἀπὸ αἰσθήματα φιλικὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐγένετο ἀντικείμενο σφοδροτάτων ἐπιθέσεων».

Διότι, μὴ λησμονῶμεν τί ἀπεκάλυψε κατὰ τὸ 1919 ἡ ἔρευνα τῆς ἐν Ἑλλάδι πολιτικῆς τῆς Γαλλίας, ἡ γενομένη ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας ἐπιτροπῆς τοῦ γαλλικοῦ κοινοβουλίου. Ἠσκοῦντο, κατὰ τὴν ἔκθεσιν ταύτην τῆς γαλλικῆς ἐπιτροπῆς, δύο πολιτικαὶ γαλλικαὶ ἐν Ἑλλάδι:

«Ἡ μία σταθερᾶς μὲν πιέσεως καὶ συνεχοῦς, ἀλλὰ συνετὴ εἰς τὴν ἐμφάνισίν της, ἀσκουμένη ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ (τῆς Γαλλίας) λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰς συμμάχους δυνάμεις, οὕτως ὥστε νὰ μὴ γίνεται τίποτε ἢ νὰ ἐπιτρέπεται τίποτε, τὸ ὁποῖον νὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπίθεσις κατὰ τοῦ βασιλέως ἢ τῆς δυναστείας του. Ἡ ἑτέρα πολιτική, ἀκολουθουμένη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν, ὅστις καθὼς καταδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἐπίσημα τηλεγραφήματα καὶ ἔγγραφα, φαίνεται ὅτι συνεμερίζετο ὑπὲρ τὸ δέον συχνὰ τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰς ἰδέας τοῦ ναυτικοῦ ἀκολούθου τῶν Ἀθηνῶν, ὅστις δὲν ἐθεώρει ὡς δυνατὴν καὶ ἀληθῶς ἀποτελεσματικὴν παρὰ μίαν μόνον στάσιν ἔναντι τῆς Ἑλλάδος. Τὴν τῶν ἐπανειλημμένων ἀξιώσεων ὁλονὲν αὐξανούσης ἐντατικότητος, ἄνευ φειδοῦς οὔτε ὅρων ... ἀποσκοπούσης εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Ἑλλάδος ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας καὶ τῶν συμμάχων της... Ἤδη ἂν σκεφθῇ κανεὶς ὅτι ὁ ναύαρχος διοικητὴς τοῦ στόλου ἐλάμβανε παρὰ μόνου τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν τὰς ἐντολὰς πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀπαιτήσεων τῶν συμμάχων, ἐννοεῖ ἀμέσως τὴν ἐξαιρετικῶς δύσκολον θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἐτίθετο ὁ ἀνώτατος οὗτος ἀξιωματικός».

Ἀλλὰ ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἀπέλιπε νὰ ἐπιδρᾷ καὶ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ Μπριὰν διὰ τοῦ Γκυγιεμέν, ὁσάκις ἡ χρεία τὸ ἐκάλει. Ὁ κ. Ντριὼ εἰς τὴν «Διπλωματικὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος» τόμος 5ος, ἥτις, ὡς γνωστόν, στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἀρχείων τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, διηγεῖται τὸ ἑξῆς περιστατικόν, συμβὰν δύο μῆνας πρὸ τῶν γεγονότων τοῦ Ρούπελ.

«Τὴν 1ην Ἀπριλίου (18 Μαρτίου 1916 κατὰ τὸ παλ. ἡμερολόγιον) διέτρεξεν ἡ φήμη ὅτι, εἰς γεῦμα παρὰ τῷ πρίγκηπι Γεωργίῳ, ὁ Μπριὰν ὑπεσχέθη δάνειον εἰς τὴν Ἑλλάδα· δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω ἀνέκραξεν ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὴν εἴδησιν ταύτην, διότι μία τοιαύτη ἀδυναμία (τοῦ κ. Μπριὰν) θὰ ἦτο ἡ σκληροτέρα καταδίκη ὁλοκλήρου πολιτικῆς. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1915 (ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Βενιζέλος) ὁ κ. Ριμπὼ μοῦ προκατέβαλεν εἴκοσιν ἑκατομμύρια προσθέτων ὅτι δὲν ἔπρεπε τοῦ λοιποῦ νὰ ὑπολογίζω εἰς συμ-

πληρωματικὴν οἰκονομικὴν βοήθειαν. Τί σκέψεις λοιπὸν θὰ ἔκαμνε καὶ τί θὰ ἔλεγεν ὁ κόσμος, ἐὰν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1916 μία κυβέρνησις ἀνοικτὰ καὶ ἐνεργῶς γερμανόφιλος ἐπετύγχανεν ἐκεῖνο ποὺ ἠρνήθησαν εἰς ἐμέ; Θὰ ἤμουν ὑποχρεωμένος νὰ εἰπῶ δημοσίᾳ καὶ ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ ὅτι οἱ σύμμαχοι προτιμοῦν τὴν πολιτικὴν τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ κ. Σκουλούδη ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου». Καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ κ. Βενιζέλος ἔλαβε τὰς ἀναγκαίας καθησυχάσεις. Τὸ δάνειον, λοιπόν, δὲν παρεχωρήθη. Καθαρὸς ἐκβιασμὸς ἐπὶ τοῦ κ. Μπριάν.

Ὄχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἔκοψαν τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῆς Ἑλλάδος. «Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄφιναν νὰ εἰσέρχωνται τὰ κάρβουνα, τὸ πετρέλαιον καὶ αὐτὸς ὁ σῖτος μὲ τὸ σταγονόμετρον· καὶ ὁ πληθυσμός της ἤρχισε νὰ ὑποφέρη. Ἔτσι θὰ τὸν ἐμβολίαζαν μὲ καλύτερα αἰσθήματα. Συνέβη κατὰ τὰς στιγμὰς τῶν στερήσεών του, νὰ περνοῦν ἐπίτηδες διὰ τοῦ ὅρμου τοῦ Φαλήρου ἐμπρὸς ἀπὸ τὴ μύτη του πλοῖα φορτωμένα ἀπὸ σῖτον ... κατευθυνόμενα πρὸς Θεσσαλονίκην: Μικρὰ βάσανος ἐμπνευσθεῖσα ἀπὸ τὸν μῦθον τοῦ Ταντάλου» (Ντριώ, «Διπλωματικη Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος». Τόμος 5ος).

Καὶ ταῦτα δύο μῆνας πρὸ τῶν συμβάντων τοῦ Ρουπελ. Φαντάζεταί τις τότε εὐκόλως τὴν θέσιν τοῦ Μπριὰν μετ' αὐτὰ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσεις διὰ τὴν μετριοπάθειάν του. Ὁ Μπριὰν ἐδίσταζεν ἀκόμα. Ἀλλὰ τὴν 17/30 Μαΐου 1916 ὁ κ. Βενιζέλος ἐπεμβαίνει. Ἔχει τὸ σχέδιόν του. «Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ροῦπελ ρίπτει (λέγει διὰ τοῦ κ. Γκυγιεμὲν) ὠμὸν φῶς ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλέως. Ἔχει οὗτος συνεννοηθῆ καθ' ὅλα μὲ τὴν Βουλγαρίαν, μὲ τὴν Γερμανίαν. Προδίδει τὴν Ἑλλάδα, προδίδει τὴν Ἀντάντ, εἶναι ἐπείγουσα ἡ κατ' αὐτοῦ ἐνέργεια» (Ντριώ, «Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», τόμος 5ος).

Καὶ ὅμως τὸ 4ον ἐδάφιον τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ συμμάχων συμφωνίας τῆς 27ης Νοεμβρίου 1915, ἔλεγε τὰ ἑξῆς:

«Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν συνεπείᾳ τῶν κινήσεών των τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα ἐπέσυρον τὸν πόλεμον ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα θὰ ἀπεσύροντο εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀφήσωσιν εἰς τοὺς δύο διαμαχομένους τὸ πεδίον ἐλεύθερον διὰ τὴν κατ' ἀλλήλων πάλην».

Ὥστε τὰ συμβάντα εἰς Ροῦπελ ἦσαν αἱ συνέπειαι τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ συμμάχων συμφωνίας τοῦ Νοεμβρίου 1915.

Ἀλλ' ὁ Μπριὰν ἐπιέζετο πανταχόθεν. «Τὸν ἐμέμφοντο διὰ τὴν ὑπομονήν του, διὰ τὴν ἀδυναμίαν του ἔναντι τῆς Ἑλλάδος. Πῶς ἄφινε τὸν στρατὸν τῆς Ἀνατολῆς εἰς τοιαύτην κρίσιμον θέσιν;» (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»).

Τότε ὁ Μπριὰν ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν τῆς καταλύσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος (διακοίνωσις τῆς 8/21 Ἰουνίου 1916) καὶ ἐπρότεινε τὰ πρὸς τοῦτο μέτρα.

Καὶ ἀμέσως προητοιμάσθησαν τὰ μέτρα τῆς ἐκτελέσεως. Τὴν 27ην Μαΐου/9 Ἰουνίου, ἡ Θάσος κατελήφθη (ὑπὸ τῶν συμμάχων) παρὰ τὰς ζωηρὰς διαμαρτυρίας τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἦτο τοῦτο κατ' ἄλλον τρόπον σοβαρὸν παρὰ τὸ Ροῦπελ. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἤρκει. Ὁ Σαράϊγ ἔλαβε πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Ὁ ναύαρχος Δαρτὶζ ντὺ Φουρναὶ ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν ἐπιχείρησιν, ἡτοίμασε τὰς μονάδας του, ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ἀποβατικὰ στρατεύματα καὶ κατηυθύνθη πρὸς τὰς Ἀθήνας! Ἔφθανον οὕτω πρὸς τὸ τέρμα. Ὁ βασιλεὺς θὰ ἀπήγετο, ἢ θὰ ἐξουδετεροῦτο τελείως καὶ κρῖμα, ἔλεγον, ποὺ δὲν τὸ εἶχαν κάμει ἀπὸ τὸν Νοέμβριον. Ὁ κ. Βενιζέλος προητοιμάσθη νὰ ἀναλάβη τὴν ἐξουσίαν, ἀνήγγειλε δὲ ἤδη ὅτι θὰ ἔκαμνε νέας ἐκλογάς· περιττὸν πράγματι ἀφοῦ εἶχαν τὴν ἐσχάτως διαλυθεῖσαν Βουλήν.

Ἡ νότα τῆς 8/21 Ἰουνίου προητοιμάζετο. Οἱ σύμμαχοι δὲν ἦσαν σύμφωνοι διὰ τὸ κείμενον αὐτῆς. Ἡ Ἀγγλία ἐδίσταζε νὰ θίξῃ τὴν ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν. Αἱ συζητήσεις μεταξὺ τῶν κυβερνήσεων ἦσαν ζωηραί. Τὸ κείμενον αὐτῆς τὸ ἑτοιμασθὲν ἐν Λονδίνῳ δὲν ἤρεσεν ἰδιαιτέρως εἰς τὸν κ. Βενιζέλον, ὅστις ἱκέτευσε τὸ σὲρ Ἔδ. Γκρέϋ νὰ μὴ γίνῃ μνεία εἰς αὐτὸ ὅτι αὐτὸς προσεκάλεσε τοὺς συμμάχους εἰς Θεσσαλονίκην. Ὅλοι των ἐν Ἀθήναις ἤθελαν τὴν νόταν αὐστηρὰν καὶ ἀπαιτητικωτάτην. Εἰς προηγούμενον ἄρθρον ἐξεθέσαμεν περὶ τῆς νότας ταύτης καὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς αὐτήν, καὶ παρεθέσαμεν τὸ σχετικὸν τηλεγράφημα τοῦ κ. Δεμίδωφ, ἐκθέτοντος τὰς βενιζελικὰς ἀπόψεις. Τέλος, κατεσκευάσθη αὕτη ἐν Ἀθήναις αὐστηρότατα καὶ καταλύουσα πλήρως τὴν ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν, αἱ κυβερνήσεις τῶν συμμάχων τὴν ἐδέχθησαν οἵα κατεσκευάσθη ἐν Ἀθήναις καὶ ὅλα ἦσαν ἕτοιμα, ἀνεμένετο δὲ εἰς Ἀθήνας ὁ στόλος ὑπὸ τὸν Δαρτὶζ ντὺ Φουρναί, ὅπως ἐκτελέσῃ κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Ἑλλάδος ὅσα ὀλίγον παραπάνω ἐξεθέσαμεν.

«Ἀλλὰ –ὑπάρχουσι συχνάκις αὐτὰ τὰ ἀλλὰ– (διηγεῖται ὁ κ. Ντριὼ εἰς τὸ πολλάκις προμνησθὲν ἔργον του), ἡ Ἀγγλία δὲν ἤθελε νὰ καταλάβῃ τὸ μεγάλο αὐτὸ σχέδιον. Ἐξηγέρθη ζωηρῶς κατὰ ἑνὸς σχεδίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξέθετε τοὺς συμμάχους εἰς μίαν ραδιουργικὴν ἐπιχείρησιν. Ἂν ἤθελεν ὁ κ. Βενιζέλος νὰ δοκιμάσῃ ἕνα προνουντσιαμέντο εἴτε εἰς Ἀθήνας, εἴτε εἰς ἄλλο μέρος, ἐκτὸς τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τὸ τέλος, ἂς τὸ ἔκαμνε, δὲν θὰ ἐξέθετε παρὰ τὸν ἑαυτόν του, ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας.

Ἀλλὰ νὰ κάμῃ μίαν συνωμοσίαν ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν σημαιῶν μας καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν στρατῶν μας, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ ἀναλάβωμεν τὴν εὐθύνην μιᾶς ἐπαναστατικῆς ἐπιχειρήσεως, διότι δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀποκρυβῇ ὅτι ἡ ἐξέγερσις ἑνὸς τμήματος τοῦ στρατοῦ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως θὰ εἶχε πραγματικὴν κατεύθυνσιν ἐναντίον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Καὶ τότε ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐνέτειλεν εἰς τὸν σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ νὰ εἶναι ἐπιφυλακτικὸς μὲ τὸν κ. Βενιζέλον καὶ νὰ μὴ τοῦ δίδῃ καμμίαν ἐνθάρρυνσιν. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Ε΄ ἐξέφρασεν ἐπὶ τούτου προσωπικῶς τὴν γνώμην του μετὰ πολλῆς ζωηρότητος.

Ἡ Ρωσία ἦτο ἐπίσης κακῶς διατεθειμένη διὰ μίαν τόσον ἀηδῆ ἐπιχείρησιν.

»Ἡ Ἰταλία ἀντέστη σφοδρότατα».

Ὥστε θὰ ἐπεδίδετο μὲν ἡ νότα ὑπὸ τῶν πρέσβεων ἐν Ἀθήναις χωρὶς ὅμως νὰ ἐλαμβάνοντο συγχρόνως τὰ ἐκτελεστικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα περιεγράψαμεν. Ἀλλὰ τοὐλάχιστον νὰ ἐπεδίδετο, ὅταν θὰ ἔφθανεν ὁ Δαρτὶζ ντὺ Φουρναὶ εἰς Πειραιᾶ! τίς οἶδε τί ἠμποροῦσε τότε νὰ συμβῇ!

«Εἰς τοὺς βενιζελικοὺς κύκλους τῶν Ἀθηνῶν ἐλογάριαζαν ὅτι ἡ νότα θὰ ἐπεδίδετο καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ναύαρχος Δαρτὶζ θὰ ἔφθανεν εἰς Πειραιᾶ. Θὰ ἠδύνατο τότε νὰ ἐλπίζουν εἰς ἀπροσδόκητον ἐξέλιξιν» (Ντριώ, προμνησθὲν ἔργον).

Ἀλλ' ὁ στόλος δὲν ἤρχετο καὶ ἡ νότα ἐπεδόθη τὴν 8/21 Ἰουνίου ἄνευ αὐτοῦ.

«Ἤλπιζεν ἀκόμη τὸ περιβάλλον τοῦ κ. Βενιζέλου ὅτι ὁ βασιλεὺς θ' ἀπέκρουε τὴν νόταν ταύτην. Τότε ἤλπιζον, θὰ ἔφθανεν ὁ Δαρτὶζ καὶ θὰ ἔσυρε τὸ μέγα ξίφος του. Ἀλλ' ὁ Δαρτὶζ ἐσταματήθη καθ' ὁδόν. Ἡ κυβέρνησις Σκουλούδη παρῃτήθη. Ὁ κ. Ζαΐμης ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπεδέχθη τὴν νόταν». (Ντριώ, προμνησθὲν ἔργον).

Ὁ κ. Βενιζέλος τότε ἐξέφρασε τὴν χαράν του διὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος του, ἀπευθύνας εἰς τὸν Μπριὰν τὸ πλῆρες ἐνθουσιασμοῦ τηλεγράφημα, τὸ ὁποῖον παρεθέσαμεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον καὶ τὸ ὁποῖον συχαινόμεθα νὰ παραθέσωμεν καὶ πάλιν. «Εἶναι ἡ πρώτη διπλωματικὴ ἐπιτυχία τὴν ὁποίαν οἱ σύμμαχοι ἐκέρδησαν εἰς τὰ Βαλκάνια ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου», διηγεῖται ὁ κ. Ντριὼ ὅτι ἔλεγεν ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸν Γκυγιεμὲν καὶ οὗτος ἐτηλεγράφει εἰς Παρισίους.

Οἱ δὲ συμπράττοντες μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου, οἱ κ.κ. Γκυγιεμέν, Σαράϊγ, Ροκφεΐγ; οὗτοι ἐξέφραζον μεταξύ των τὴν μυχίαν σκέψιν ὅλων καὶ τοῦ κ. Βενιζέλου.

Ὁ Γκυγιεμὲν ἐτηλεγράφει τὴν 8/21 Ἰουνίου πρὸς τὸν Σαράϊγ: «Ὅλα εἶναι ἕτοιμα... ἀλλ' ὅλα πιθανῶς εἰς μάτην, διότι τὸ ὑπουργεῖον παραιτεῖται». Ὁ Σαράϊγ, ὅστις εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Γερμανοβουλγάρους ἐν Μακεδονίᾳ, εἶχεν ἤδη ἀφαιρέσει στρατεύματα ἐκ τοῦ μετώπου του, πεζικόν, ἱππικὸν καὶ πυροβολικὸν καὶ τὰ εἶχεν ἐπιβιβάσει εἰς Θεσσαλονίκην διὰ νὰ τὰ στείλῃ εἰς Ἀθήνας (Σαράϊγ, «Ἡ ἀρχιστρατηγία μου ἐν Ἀνατολῇ»), ἀλλ' αἱ διαταγαί του ἀνεστάλησαν ἐκ Παρισίων. Πλήρης ὀργῆς διηγεῖται οὗτος εἰς τ' ἀπομνημονεύματά του τὰ τῆς ἀναστολῆς ταύτης καὶ ὅτι ὁ Γκυγιεμὲν τοῦ ἐτηλεγράφει ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη τῶν κυβερνήσεων ἦτο «καταστροφική» καὶ ὅτι εἶναι «κατατεθλιμμένος» ἐξ αὐτῆς καὶ ὅτι εἰργάζετο ὅπως αὕτη ἀνακληθῇ. Ἀλλὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 8ης πρὸς τὴν 9ην Ἰουνίου (21–22 ν. ἡμ.), ἐλάμβανεν ὁ Σαράϊγ τηλεγράφημα, διὰ τοῦ στρατιωτικοῦ ἀκολούθου τῆς γαλλικῆς πρεσβείας Ἀθηνῶν, ὅτι ὁ κ. Ζαΐμης ἀπεδέχθη τὴν νόταν τῶν δυνάμεων καὶ ὅτι οὕτω «ὁ βασιλεὺς ἐτύλιξεν ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν Ἀντάντ». Καὶ ἐπιλέγει ὁ Σαράϊγ ὅτι ὁ «Κάϊζερ παραμένει πάντοτε αὐτοκράτωρ τῶν Ἀθηνῶν». (Σαράϊγ, «Ἡ ἀρχιστρατηγία μου ἐν Ἀνατολῇ»).

«Ὑπόθεσις ποὺ πρέπει νὰ ξαναρχίσῃ, ἔλεγεν εἷς ἐξ αὐτῶν» (τῶν ἐν Ἀθήναις)· «ἔφαγαν βέβαια τὸν Σκουλούδη, ἀλλὰ δὲν ἔφαγαν τὸν βασιλέα», ἐπιλέγει ὁ κ. Ντριώ.

Πῶς ἐσχηματίσθησαν καὶ τί ἐπεδίωκαν οἱ σύλλογοι τῶν ἐπιστράτων

ΤΟ 48ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 11 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΔΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΔΟΧΗΣ ΤΗΣ ΝΟΤΑΣ τῆς 8/21 Ἰουνίου παρεδόθη ἡ ἐσωτερικὴ διοίκησις τῆς Ἑλλάδος εἰς χεῖρας τῶν συμμάχων, ἐσχηματίσθη κυβέρνησις τῆς ἀρεσκείας των, διελύθη ἡ Βουλή, ἡ Ἑλλὰς ἐτέθη ὑπὸ κηδεμονίαν, ἡ ἀστυνομία της ὡρίσθη ν' ἀποτελεσθῇ ἀπὸ πρόσωπα τῆς ἀρεσκείας τῶν συμμάχων, ἀργότερα δὲ ὑπεδείχθη καὶ ἡ ἐκ τοῦ ἐπιτελείου ἀπομάκρυνσις τῶν ἀνεπιθυμήτων προσώπων καὶ ἐγένετο καὶ τοῦτο. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς διελύθη ἡ ἐπιστράτευσις.

Ἀλλ' ἡ διάλυσις τῆς ἐπιστρατεύσεως ἔσχεν ὡς συνέπειαν τὴν τελείαν ἀπογύμνωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἰδιαιτέρως δὲ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἀπὸ ἑλληνικὸν στρατόν. Καὶ ὅταν ἀργότερα μετά τινας ἑβδομάδας εἰσέβαλον οἱ Γερμανοβούλγαροι εἰς Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ ἔφθασαν μέχρι Καβάλας, δὲν ὑπῆρχον πλέον εἰς ὅλην ἐκείνην τὴν περιφέρειαν πλέον τῶν 7.000 Ἑλλήνων στρατιωτῶν. Μὲ τί νὰ ἀνθίστατο ἡ Ἑλλάς; Σημειωτέον ὅτι ὁ κ. Ζαΐμης, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος κατέθεσε πρὸ τοῦ ἀνακριτοῦ κατὰ τὴν δίκην Σκουλούδη καὶ πιστοποιεῖ καὶ ὁ Ντριὼ εἰς τὴν «Διπλωματικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος», προετίθετο ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος. Ἀλλὰ μὲ τί στρατόν; Πῶς ν' ἀμυνθῶσι τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας; Πῶς ν' ἀμυνθῶσι τῆς Καβάλας; Ἐξεθέσαμεν ταῦτα διὰ μακρῶν εἰς προηγούμενα ἄρθρα μας, ὥστε νὰ μὴ ἐπανέλθωμεν εἰς αὐτά.

Αὐτὰ ἦσαν τὰ κατορθώματα τοῦ κ. Βενιζέλου!

Ἀλλὰ ἡ διάλυσις τῆς ἐπιστρατεύσεως εἶχε μίαν ἑτέραν ἀπροσδόκητον συνέπειαν. Οἱ ἀπολυθέντες ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἐσχημάτισαν ἰδίᾳ αὐτῶν πρωτοβουλίᾳ τὸν «Σύνδεσμον τῶν Ἐπιστράτων». Τί ἦσαν οὗτοι οἱ ἐπίστρατοι; Ἦσαν ἡ νεολαία τῆς Ἑλλάδος, αἱ εἴκοσι νεώτεραι κλάσεις, ὄχι τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων, ἀλλὰ τῶν Ἑλλήνων παλαιῶν πολεμιστῶν. Ἦσαν οἱ πολεμισταὶ τοῦ 1912 καὶ 1913 οἱ περιφέραντες τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἀνὰ τὰ πεδία τῶν μαχῶν τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ἐπιστήμονες, ἔμποροι, βιομήχανοι, ἐπαγγελματίαι, ἐργάται, ἀγρόται, ἀστοί, χωρικοί, ὅλη ἡ νεολαία τῆς Ἑλλάδος! Δὲν ἦσαν ἐχθροὶ τῆς Ἀντάντ, κάθε ἄλλο, πλεῖστοι μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἐνθουσιώδεις θαυμασταὶ τῆς Γαλλίας ἰδίως. Ἦσαν ὅμως ὅλοι, πέρα–πέρα, ἐχθροὶ τοῦ κ. Βενιζέλου. Ὄχι διότι ἔμειναν ἐπιστρατευμένοι ἐπὶ ἐννέα μῆνας, ὡς θέλει

αὐτὸς νὰ παραστήσῃ, ἀλλὰ διότι εἶδαν ἐκ τοῦ πλησίον μὲ τὰ μάτια των, χειροπιαστὰ ὅλας τὰς ταπεινώσεις τῆς πατρίδος των ἀπὸ τοὺς ξένους, τὰς ὁποίας αὐτός, ὁ κ. Βενιζέλος, προεκάλεσε, καθωδήγησεν, ἐνεθάρρυνεν. Ἐγνώριζαν ὅλοι των ὅτι αὐτὸς ἔφερε τοὺς ξένους στρατοὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἔκαμε τὸ πᾶν διὰ νὰ μείνωσι καὶ τὴν ὑποδουλώσωσι. Λέγει ὁ κ. Βενιζέλος εἰς ἕνα ἄρθρον του, ὅτι ἡμεῖς, τὸ ἐπιτελεῖον, τοὺς ἐδιδάξαμεν καὶ τοὺς παρεπλανήσαμεν. Διπλωματοῦχοι τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῶν ἀνωτάτων ἑλληνικῶν σχολῶν, πλεῖστοι μορφωμένοι εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τελειόφοιτοι τῶν ἑλληνικῶν γυμνασίων, νέοι μορφωθέντες εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, μηχανικοί, ὑπάλληλοι, ἀγρόται μὲ τὴν ὀξυδέρκειαν καὶ τὴν εὐθυκρισίαν τοῦ Ἕλληνος χωρικοῦ, ὅλη ἡ νεολαία τῆς Ἑλλάδος, εἶχαν ἀνάγκην ἀπὸ ἡμᾶς διὰ νὰ διδαχθῶσι καὶ νὰ ἐννοήσωσι τί συνέβαινεν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια των! Δι' αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἦτο τὸ σύμβολον τῶν παραδόσεων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἦτο ὁ νικηφόρος ἀρχηγὸς μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐδιόρθωσαν ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν τοῦ 1912–1913 τὰ σφάλματα τῆς τότε πολιτικῆς τοῦ κ. Βενιζέλου!

Μὲ τὴν διάλυσιν τῆς ἐπιστρατεύσεως, μεταφερόμενοι ἀπὸ Μακεδονίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος, μέσα εἰς τὰ τραῖνα, μέσα εἰς τὰ πλοῖα, ἐσχημάτιζαν μόνοι τους συνδέσμους τῶν ἐπιστράτων. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐπῆραν μόνοι των αὐτὸ τὸ ὄνομα. Ἦτο μία κίνησις πρωτόγονος, ἀκάθεκτος, στοιχειακή. Ἦτο ἡ διαμαρτυρία τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς κατὰ τῆς καταλύσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος. Δὲν ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ κ. Βενιζέλου. Ὁ κ. Βενιζέλος μὲ κατηγόρησε καὶ μὲ κατηγορεῖ σήμερον, ὅτι ὑπῆρξα ὁ ὀργανωτὴς τῆς κινήσεως ταύτης. Ἀλλ' αὐτὸ τὸ θεωρῶ ἐγὼ τιμήν μου. Ναί! Τὴν κίνησιν ἐδημιούργησε μόνη της ὁλόκληρος ἡ ἑλληνικὴ νεολαία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Καὶ ἐγὼ ἐτέθην εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς καὶ ἠγωνίσθην μετὰ πλήθους ἄλλων ἀλησμονήτων συνεργατῶν, ὅπως λάβῃ ὠργανωμένην μορφήν. Τὴν ἐλάμβανεν ἄλλως τε καὶ μόνη της. Εἴθε καὶ σήμερα ἡ πολεμήσασα νεολαία τῆς Ἑλλάδος, ἐμπνεομένη ὑπὸ τῶν ἁγνῶν ἐκείνων ἰδανικῶν, νὰ ἐξηγείρετο καὶ πάλιν κατὰ τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν καὶ κινδύνων καὶ θὰ ἤμουν εὐτυχὴς καὶ πάλιν νὰ τῆς προσέφερα τὰς μικράς μου ὑπηρεσίας.

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἐπίστρατοι!

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἐπίστρατοι, οἱ ὁποῖοι ἔθεσαν τέρμα εἰς τὰς ἐλπίδας τοῦ κ. Βενιζέλου ἐπὶ ἐκλογικὴν νίκην. Καὶ ἕνεκα αὐτῶν ἀνεβλήθησαν ἐπ' ἀόριστον αἱ ἐκλογαὶ τῇ ἀξιώσει τοῦ κ. Γκυγιεμέν, ὅπως σωθῇ ὁ κ. Βενιζέλος.

Ἀλλ' ὁ Σαράϊγ ἐπίεζεν ἤδη τοὺς βενιζελικοὺς τῆς Θεσσαλονίκης νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς ὑποσχέσεις των καὶ νὰ ἐπαναστατήσωσι.

Τὴν 14/27 Αὐγούστου, ὁ κ. Βενιζέλος προκαλέσας διαδήλωσιν τῶν φίλων του ἐν Ἀθήναις ἐστράφη καθαρὰ καὶ ἀνοικτὰ πλέον κατὰ τοῦ βασιλέως, διαπραγματευομένου ἐν τούτοις διὰ τοῦ κ. Ζαΐμη τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος. Κατήγγειλεν αὐτὸν ὡς ὄργανον τῆς Γερμανίας καὶ ἀνάξιον πίστεως ἐκ μέρους τῶν συμμάχων. Ὁ δὲ Γκυγιεμὲν ἐτηλεγράφει:

(Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος» 5ος τόμος).

«Καθ' ἣν στιγμὴν ἀποστέλλω τὸ τηλεγράφημα τοῦτο, 50.000(!) πολῖται τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, περιλαμβάνοντες πλῆθος ἐφέδρων καὶ ἀξιωματικῶν (!) ζητωκραυγάζουσι συγχρόνως ὑπὲρ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ κ. Βενιζέλου, τοῦ μεγάλου Ἕλληνος πατριώτου, τὸν ὁποῖον ἱκετεύουσι νὰ τοὺς βοηθήσῃ ὅπως ἀποδιώξωσι τοὺς εἰσβολεῖς. Χθὲς ἤμεθα ἐδῶ εἰς τὰ 1789. Σήμερον εἴμεθα ἤδη εἰς τὰ 1792 καὶ ὁ ρόλος τῆς Γαλλίας εἶναι σαφῶς χαραγμένος».

Οἱ γνωρίζοντες τὴν γαλλικὴν ἱστορίαν ἂς ἐνθυμηθῶσιν ὅτι εἰς τὰ 1792 κατελύθη ἡ βασιλεία, ἐφυλακίσθη ὁ βασιλεὺς καὶ μετά τινας μῆνας ἀπεκεφαλίσθη.

Τὴν 17/30 Αὐγούστου ἐξερράγη ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ συνδρομῇ τοῦ Σαράϊγ καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην του, τὸ ἀπὸ πολλοῦ κυοφορούμενον κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης.

Καὶ ἐνῷ ὁ κ. Ζαΐμης προῆγε τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν συμμάχων πρὸς ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος (ἴδε κατάθεσίν του πρὸ τοῦ ἀνακριτοῦ) τὴν 27ην Αὐγούστου (9 Σεπτεμβρίου) ὁ Ροκφεΐγ μετὰ ἐμπίστων τοῦ κ. Βενιζέλου, ἐνεργούντων κατ' ἐντολὴν τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κόμματος, ἐνήργησαν τὴν πλαστὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας ὅπως προκαλέσωσι τὴν κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν συμμάχων, τὴν ἑπομένην δὲ ἀνεβάλλοντο, τῇ ἀπαιτήσει τοῦ Γκυγιεμὲν αἱ ἐκλογαὶ ἐπ' ἀόριστον. Ἐξηναγκάζετο δὲ οὕτω ὁ κ. Ζαΐμης μετὰ δύο ἡμέρας εἰς παραίτησιν καὶ ἐματαιοῦντο αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν συμμάχων.

Αὐτοὺς τοὺς σκοποὺς ἐπεδίωκεν ὁ κ. Βενιζέλος διὰ τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης, ὄχι τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος, ἥτις θὰ ἐπετυγχάνετο καὶ χωρὶς αὐτό, οὔτε τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὰς ὁποίας αὐτὸς οὗτος κατήργησε δίς, καὶ διὰ τῆς νότας τῆς 8/21 Ἰουνίου καὶ διὰ τῆς ἐπ' ἀόριστον ἀναβολῆς τῶν ἐκλογῶν. Ἐπεδίωκε τὴν ἐκδίωξιν τοῦ βασιλέως καὶ μόνον. Καὶ αὐτὴν θὰ ἐπιδιώξῃ διὰ παντὸς τρόπου καὶ περαιτέρω. Τὸ ὅτι τότε παρέσυρε πολλοὺς λέγων ὅτι τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης εἶχε σκοπὸν ἀνάλογον μὲ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα τοῦ 1904–1908, τὸ πιστεύομεν χάριν αὐτῶν τῶν τότε παρασυρθέντων. Ἀλλὰ νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνῃ καὶ σήμερον μετὰ τὴν πλήρη καὶ ἀπὸ πολλοῦ ἀποκάλυψιν τῶν γεγονότων ἐκείνων ἐνώπιον ὅλου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κοινοῦ!...

Ὁ Βενιζέλος ἐτορπίλλισε τὴν συνεννόησιν μὲ τὴν Ἀντὰντ

ΤΟ 49ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 13 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΤΗΝ ΓΕΝΝΗΘΕΙΣΑΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΝ μετὰ τὴν παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη περιγράφει τὴν 3/16 Σεπτεμβρίου αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος διὰ τοῦ ἑξῆς τηλεγραφήματός του πρὸς τὸν ἀδελφόν του πρίγκηπα Ἀν-

δρέαν εὑρισκόμενον τότε ἐν Λονδίνῳ:

«Ἡ παραίτησις τοῦ κ. Ζαΐμη, ὅστις εἶχε ὅλην μου τὴν ἐμπιστοσύνην, καθὼς καὶ τῆς χώρας, καὶ τὸν ὁποῖον αἱ κυβερνήσεις τῆς Ἀντάντ περιέβαλλον –ὅπως μοῦ τὸ ἐδήλωσαν– διὰ τῆς συμπαθείας των, κατέστησε τὴ θέσιν τῶν πραγμάτων μας λίαν δύσκολον. Ἐπεφόρτισα τὸν κ. Δημητρακόπουλον νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν. Μοῦ ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ συνεχίσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ κ. Ζαΐμη ἀρξαμένας διαπραγματεύσεις μὲ τὴν Ἀντάντ, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ καταλήξωμεν εἰς εὐτυχὲς τέρμα. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχήν, ἔκρινεν ἀπαραίτητον νὰ βολιδοσκοπήσῃ τὰς δυνάμεις ἐπὶ σοβαρωτάτων ζητημάτων μας ἐσωτερικῶν. Μετέβη εἰς τὸν ἀρχαιότερον τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ἀπέκτησε τὴν βεβαιότητα ὅτι ὄχι μόνον τὰ πιεστικὰ μέτρα δὲν θὰ ἀρθῶσι πρὸ τῆς ἐπιστρατεύσεως (τῆς νέας, πρὸς ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος Σ. Μ.), ἀλλ' ἀπεναντίας, δύνανται νὰ γίνωσιν ἐντατικώτερα, κυρίως δι' ἀμέσων ἐπεμβάσεων εἰς τὰς ἐσωτερικάς μας ὑποθέσεις. Καὶ μάλιστα ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐπιστράτευσιν, τὰ πιεστικὰ αὐτὰ μέτρα μόνον χαλάρωσίν τινα θὰ ὑποστῶσιν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐκλογὰς –τὰς ὁποίας ἀπήτησαν διὰ τῆς νότας τῆς 8/21 Ἰουνίου καὶ ἀμέσως ἀπεδέχθημεν ἡμεῖς –ἤδη οἱ πρέσβεις τῆς Ἀντὰντ ζητοῦσιν ὅπως αὗται μὴ γίνωσι πλέον. Ἀλλὰ συγχρόνως, μᾶς ἀπαγορεύουσι νὰ συγκαλέσωμεν τὴν ὑπάρχουσαν Βουλήν. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ὁ κ. Δημητρακόπουλος κατέθεσε τὴν ἐντολὴν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς κυβερνήσεως.

»Ἀλλ' οὕτω ἡ κατάστασις ἀποβαίνει ἀδιέξοδος. Αἱ στρατιωτικαὶ καὶ ναυτικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ἀντὰντ ὑποκινοῦσι καὶ ἐνθαρρύνουσιν ἔνοπλον ἐξέγερσιν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ προωθοῦσι διὰ παντὸς τρόπου τὸ στασιαστικὸν κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης (ὁ κ. Βενιζέλος δὲν εἶχεν ἀκόμη μεταβῆ ἐκεῖ Σ. Μ.) ἐντείνουσαι τὰ ὀχληρὰ αὐτῶν μέτρα καὶ ἐνσκήπτουσι κατὰ τῶν πολιτικῶν ἡμῶν ἐλευθεριῶν. Οἱ πρέσβεις τῆς Ἀντὰντ καθιστῶσιν ἀδύνατον τὴν ζωὴν πάσης κυβερνήσεως. Καὶ ἡ χώρα οὕτω ὠθεῖται πρὸς τὴν ἀναρχίαν.

»Τοιαύτη κατεύθυνσις ἐνεργείας των ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὰς δοθείσας ἡμῖν διαβεβαιώσεις, καθιστᾷ ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς τὴν ἐν τῇ ἠρεμίᾳ ἐξέτασιν τῆς πολιτικῆς μας, ἐπὶ τῇ προβλέψει εὐνοϊκῆς διὰ τὴν Ἀντὰντ ἀποφάσεώς μας. Ἑλλὰς διηρημένη δὲν θὰ εἶναι καμμιᾶς ὠφελείας ὡς σύμμαχος. Εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναγεννηθῇ μία σχετικὴ γαλήνη ἐν τῇ χώρᾳ, καθὼς καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἀνεξαρτησίας, προτοῦ λάβωμεν, τὰς τελειωτικὰς ἀποφάσεις μας. Εἶναι ἐπίσης ἀναγκαῖον ὅπως ἀποκαταστῶσιν ἐκ νέου ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ συμπάθεια πρὸς τὴν Ἀντάντ.

»Μία ἀπόφασις ἀκράτητος εἰσόδου εἰς τὸν πόλεμον ὑπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις, θὰ ἔτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ξενικὴν βίαν καὶ νὰ διεγείρῃ τὴν δυσπιστίαν ἐν τῇ χώρᾳ. Ἐπὶ πλέον, ὅπως μία τοιαύτη ἀπόφασις δυνηθῇ νὰ ληφθῇ χωρὶς τὸν κίνδυνον καταστροφῆς τινος, δέον νὰ περιβληθῇ διὰ μεγίστης ἐχεμυθείας, ὅπως ἀποφύγωμεν προληπτικὴν ἐπέμβασιν τῶν Γερμανοβουλγάρων, εὑρισκομένων ἤδη ἐν τῇ χώρᾳ μας.

»Ἐδήλωσα ἤδη ὅτι εἶμαι ἕτοιμος νὰ εἰσέλθω εἰς τὸν πόλεμον εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ, ὑπό τινας ὅρους καθιστῶντας τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος ὠφέλιμον εἰς τὰ συμφέροντά της. Εἶμαι ἕτοιμος νὰ διαπραγματευθῶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην. Ἀλλά, πρὸ παντός, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ ἀσχοληθῶ ὠφελίμως καὶ μετ' ἠρεμίας διὰ τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα, ἔχω ἀνάγκην ἡσυχίας ἔστω καὶ σχετικῆς εἰς τὰ ἐσωτερικά, ἔστω καὶ διὰ νὰ σωθῇ φαινομενικῶς ἡ ἐλευθερία τῆς ἐνεργείας μου. Πρὸς τοῦτο, καὶ διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον, ζητῶ ἀπὸ τὰς δυνάμεις νὰ μοὶ δώσωσι τὴν συνδρομήν των.

»Ἀνέθεσα εἰς τὸν κ. Καλογερόπουλον τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως. Ἐμπνέεται ἐπίσης ἀπὸ τὰς καλυτέρας προθέσεις διὰ τὴν Ἀντάντ».

Αὐτὸς ἦτο ὁ «αὐταρχικός», ὁ «τύραννος», ὁ «παραδοθεὶς ψυχῇ καὶ σώματι εἰς τὸν Κάϊζερ» βασιλεύς.

Ὁ Καλογερόπουλος εἶχε κάμει τὰς σπουδάς του ἐν Γαλλίᾳ, ἦτο διδάκτωρ τῆς νομικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων, μέλος τοῦ Ἑλληνογαλλικοῦ Συνδέσμου, ζήσας ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 καὶ ἐμποτισμένος ἀπὸ βαθείας συμπαθείας πρὸς τὸ γαλλικὸν ἔθνος. Ὁ νέος ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν κ. Ἀλ. Καραπᾶνος, ἐθεωρεῖτο ὅτι ἦτο φίλος τῆς Ἀντάντ. Μόλις ἀνέλαβον τὴν ἀρχήν, ἐτηλεγράφησαν εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον:

«Συμμεριζόμενοι τὰς ἀπόψεις αἵτινες ἐνέπνευσαν τὰς διαπραγματεύσεις τὰς ὁποίας ἤρχισαν οἱ προκάτοχοί μας εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ συνεχίσωμεν τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα».

Ἀλλ' ἐν Ἀθήναις, ὁ Γκυγιεμὲν ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλον, ἐματαίωσε τὰς εὐνοϊκὰς διὰ τὴν Ἀντὰντ προσπαθείας τῆς νέας κυβερνήσεως. Ὁ Ἰσβόλκυ τηλεγραφεῖ τὴν 5/18 Σεπτεμβρίου εἰς Πετρούπολιν ἐμπιστευτικῶς:

«Ὁ Μπριὰν μὲ πληροφορεῖ ὅτι ἡ ἐδῶ παραχθεῖσα ἐντύπωσις ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς νέας κυβερνήσεως εἶναι ἀξιοθρήνητος, διότι ἀπετελέσθη ἐκ θεοτοκικῶν καὶ ἐξ ἀντιβενιζελικῶν, ἄρα κεκηρυγμένων ἐχθρῶν τῆς Ἀντάντ(!). Ἐπὶ πλέον ἐμφανίζεται ὡς πολιτικὴ κυβέρνησις, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν νόταν τῆς 8/21 Ἰουνίου. Τέλος προτίθεται νὰ προβῇ εἰς ἐκλογάς, ὅπερ εἶναι ἀπαράδεκτον, καθόσον τὸ ἀποτέλεσμά των θὰ εἶναι δυσμενὲς διὰ τοὺς συμμάχους» (δηλ. διὰ τὸν κ. Βενιζέλον! Σ.Μ.) (Διπλ. Ρωσικὴ Βίβλος, ἔκδοσις 1922).

Ἐπὶ πλέον τὴν ἡμέραν τῆς ἀναθέσεως εἰς τὸν Καλογερόπουλον τοῦ σχηματισμοῦ τῆς νέας κυβερνήσεως ἐξεκενοῦτο ἡ Καβάλα ὑπὸ τοῦ 4ου σώματος στρατοῦ. Ἡ νέα κυβέρνησις ἀμέσως ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν πρέσβεων ὑπεύθυνος τοῦ γεγονότος τούτου καὶ ἐτέθη ὑπ' αὐτῶν ὑπὸ κάθαρσιν. (Ντριώ, «Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος» τόμος 5ος).

Παρ' ὅλα ταῦτα τὴν 6/19 Σεπτεμβρίου ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν κ. Καραπᾶνος, ἐτηλεγράφει εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον προσφέρων ἐκ νέου ρητῶς τὴν ἑλληνικὴν συμμετοχὴν εἰς τὸν πόλεμον. Ἡ Ρωσία ἐδέχθη κατ'

ἀρχήν. Ὁ Μπριὰν ἀνακοινῶν τὰς σκέψεις του εἰς Λονδῖνον ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν προτάσεων προσθέτει «ὅτι αὗται ἐγένοντο μὲ πλήρη καὶ ὁλόκληρον τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ βασιλέως καὶ ὅτι φρονεῖ ὅτι δέον νὰ ληφθῶσιν αὗται σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ὑπό τινας ὅρους». Ἐν τοσούτῳ ὁ Γκυγιεμὲν δὲν παύει νὰ τηλεγραφῇ (6/19Σεπτεμβρίου) ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν εἶναι ἄξιος πίστεως καὶ ὅτι προσπαθεῖ νὰ κερδίσῃ καιρὸν διὰ νὰ προλάβῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ἐσωτερικὴν ἐπανάστασιν (!).

«Αὔριον, τηλεγραφεῖ ὁ κ. Γκυγιεμέν, θὰ ἐπαναστατήσῃ ἡ Κρήτη, καὶ οὕτω καθεξῆς, μέχρις οὗ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα, ἀναμφιβόλως προσεχής, καθ' ἣν ὁ κ. Βενιζέλος θὰ λύσῃ τὴν σιγὴν τὴν ὁποίαν ἐκράτησε μέχρι τοῦδε(!) καὶ θὰ ταχθῇ φανερὰ ἀντιμέτωπος τοῦ βασιλέως. Πρέπει ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο νὰ ἐξαφανισθῇ πρὸ τοῦ ἑτέρου καὶ ὁ κ. Βενιζέλος εἶναι ἕτοιμος νὰ δείξῃ τὴν αὐταπάρνησίν του ταύτην ἀρκεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ πολιτική του, ἔστω καὶ ἄνευ αὐτοῦ. Μοῦ τὸ ἐπανέλαβε σήμερον, ἀλλὰ συγχρόνως μοῦ ἐζήτησε νὰ καταστήσω τὴν κυβέρνησιν τῆς δημοκρατίας (γαλλικῆς) προσεκτικὴν ἔναντι τῆς νέας μανούβρας, τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ ὁ βασιλεὺς κτλ.».

Ἀπ' ἐναντίας ὁ πρέσβυς τῆς Ρωσίας κ. Δεμίδωφ τὴν 10/23 Σεπτεμβρίου ἐτηλεγράφει εἰς Πετρούπολιν.

«Ὁ Γκυγιεμὲν διακηρύσσει δημοσίᾳ ὅτι ἡ σημερινὴ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἶναι προτιμοτέρα τῆς προηγουμένης, διότι ἀπαλλάσσει τοὺς συμμάχους ὅλων τῶν ὑποχρεώσεών των καὶ ὅσον ἡ συγκρότησίς της εἶναι χειροτέρα τόσον καλύτερα δι' ἡμᾶς...».

Προσθέτει ὅμως ὁ κ. Δεμίδωφ, περαιτέρω τὴν ἐντύπωσίν του: «Δὲν ἔχομεν οὐδὲν δεδομένον ἐπιτρέπον νὰ θέσωμεν ὑπὸ ἀμφιβολίαν τὴν εὐθύτητα τοῦ βασιλέως, ὅστις πλέον ἢ ἅπαξ μᾶς ἔδωσε δείγματα ὑπερβολικῆς μακροθυμίας».

Εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Μπριὰν εἰς Λονδῖνον ὅπως θεωρηθῇ ἀξία προσοχῆς ἡ ἑλληνικὴ πρότασις, ἡ Ἀγγλία ἀπήντησε μετὰ δισταγμῶν τὴν 10/23 Σεπτεμβρίου, καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν νὰ δεχθῇ: 1ον) Τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως ἐμπνεούσης ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς συμμάχους. 2ον) Τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου πρὸς τὴν Βουλγαρίαν πρὸ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου (ν. ἡμερ.). Ὁ Μπριὰν δὲν συνεφώνει εἰς ταῦτα· ἀπήντησεν: «ἡ Ἑλλὰς θὰ συμμετάσχῃ τοῦ πολέμου ἅμα ἀναδιοργανωθῇ ὁ στρατός της». Συγχρόνως εἰδοποίει τὴν Ἑλλάδα ὅτι ἡ ἐπιθυμία της νὰ μείνῃ ἡ συμφωνία πρὸς ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος μυστικὴ μέχρι πραγματοποιήσεώς της, ἔδει νὰ ἀποσυρθῇ, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ δεκτή. Εἰς ταῦτα ἀπήντησεν ἡ κυβέρνησις Καλογεροπούλου ὅτι δέχεται καὶ τὸν ὅρον τοῦτον τῶν συμμάχων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν συγκρότησίν της εἶχεν ἤδη τηλεγραφήσει εἰς τὸν Μπριὰν ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ ἀνασχηματισθῇ ἀρκεῖ νὰ τῆς ὑποδείξουν, ποῖα πρόσωπα ὑπουργῶν δὲν εἶναι ἀρεστὰ εἰς τοὺς συμμάχους, ὅπως ἀπομακρυνθῶσι.

Ὁ Μπριὰν εὑρισκόμενος πρὸ πάσης προθυμίας τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ πρὸ τῶν εἰσηγήσεων τοῦ Γκυγιεμὲν νὰ μὴ πιστεύῃ τὸν βασιλέα καὶ τὴν κυβέρνησιν, ὡς δολίους, ἀλλὰ μόνον τὸν κ. Βενιζέλον, ἤρχισε νὰ ἐννοῇ τί συνέβαινεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἀπέστειλε τὴν 11/24 Σεπτεμβρίου τὸ ὑπ' ἀριθ. 996–997 τηλεγράφημα πρὸς τὸν Γκυγιεμέν, τὸ ὁποῖον ἀνεγράψαμεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον μας καὶ εἰς τὸ ὁποῖον παρετήρει τὸν Γκυγιεμὲν ὅτι προτείνει πολιτικὴν χειρίστην, βεβαιῶν, ὅτι ἐκτὸς τοῦ κ. Βενιζέλου οὐδεὶς ἄλλος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι πρωθυπουργὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ ὅρους ἱκανοποιητικοὺς διὰ τὴν Ἀντάντ, ὅτι ὑποτάσσει τὴν ἐνέργειαν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἐν Ἀθήναις εἰς τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τοῦ βενιζελισμοῦ καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ τεθῇ ὑπεράνω κομματικῶν καὶ προσωπικῶν συνδυασμῶν.

Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἐστάλη ἐκ Παρισίων τὴν 11/24 Σεπτεμβρίου, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐδέχετο καὶ τὴν τελευταίαν ἀπαίτησιν τῆς Ἀντάντ περὶ τῆς μὴ μυστικότητος τῶν διαπραγματεύσεων. Ἐζήτει ὅμως πάντοτε τὴν διὰ τοῦ πολέμου ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν της βλέψεων.

Τότε, τὴν νύκτα τῆς 11/24 Σεπτεμβρίου ὁ κ. Βενιζέλος, θραύσας πάντα χαλινόν, ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀθηνῶν διὰ Κρήτην κατ' ἀρχὰς καὶ Θεσσαλονίκην κατόπιν καὶ κηρύξας ἐπισήμως τὸν διχασμὸν τοῦ κράτους, ἔθεσεν ἑαυτὸν ἀπολύτως καὶ ἄνευ οὐδενὸς ὅρου εἰς τὴν διάθεσιν τῶν συμμάχων.

Μετὰ ταῦτα οὐδεμία πλέον ἀπάντησις ἐδόθη ἐκ μέρους τῶν συμμάχων εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Καλογεροπούλου.

«Τὴν 18ην Σεπτεμβρίου / 1ην Ὀκτωβρίου, ὁ κ. Μπριὰν ἐτηλεγράφει εἰς τὸν κ. Γκυγιεμὲν ὅτι ὁ κ. Ρωμᾶνος ἐπέμεινε καὶ ἐζήτει ἀπάντησιν εἰς τὴν πρότασιν τοῦ βασιλέως, καὶ ὅτι πάντοτε (ὁ Μπριὰν) τοῦ ἀπήντα ὅτι ἀντηλλάσσοντο σκέψεις μεταξὺ τῶν συμμάχων. Τὴν 19ην Σεπτεμβρίου/ 2 Ὀκτωβρίου, ἐπειδὴ ὁ κ. Γκυγιεμὲν ἀνησύχει μήπως ἐνηργοῦντο ἰδιαίτεραι διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἐν Παρισίοις πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος, ὁ κ. Μπριὰν τοῦ ἐτηλεγράφει. 'Δὲν διαπραγματευόμεθα μὲ τὸν κ. Ρωμᾶνον. Οὗτος ἔρχεται σχεδὸν καθ' ἑκάστην διὰ νὰ πληροφορηθῇ σχετικῶς μὲ τὴν ἀπάντησιν ποὺ ὀφείλομεν εἰς τὸν βασιλέα'. Τὴν 21ην Σεπτεμβρίου/ 4 Ὀκτωβρίου ὁ κ. Μπερτελὼ ἐτηλεγράφει πρὸς τὸν κ. Γκυγιεμὲν ὅτι ὁ κ. Ρωμᾶνος τοῦ ἀνήγγειλε τὴν παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου» (Ἀ. Φραγκούλη, «Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ παγκόσμιος κρίσις» γαλλικὴ ἔκδοσις Φελλὶξ Ἀλκὰν Παρισίων).

Ὅπως προανεφέραμεν, ὁ κ. Βενιζέλος ἀνεχώρησε τὴν νύκτα τῆς 11/24 Σεπτεμβρίου ἐξ Ἀθηνῶν. Τὴν ἀναχώρησιν ταύτην παρεσκεύασε καὶ ἐξετέλεσεν ὁ πλωτάρχης Ροκφέϊγ, ὅστις καὶ τὴν περιγράφει δι' ἐκθέσεώς του τῆς 15/28 Σεπτεμβρίου 1916, κατὰ τρόπον τόσον ὀλίγον τιμητικὸν διὰ τοὺς συμμετασχόντας εἰς αὐτὴν Ἕλληνας ὥστε ὁμολογοῦμεν ἀπέχομεν νὰ τὴν ἀναγράψωμεν. Τὴν περιγράφει ἐπίσης καὶ ὁ σὲρ Βάζιλ Θόμψων εἰς τὸ ἔργον του «Ἡ μυστικὴ ὑπηρεσία τῶν συμμάχων ἐν Ἑλλάδι», βασιζόμενος ἐπὶ τῶν λε-

πτομερῶν ἀνακοινώσεων τοῦ κ. Μωρὶς Σαμσώρ, ὅστις τότε ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν καθοδήγησιν τοῦ Ροκφέϊγ διηύθυνεν εἰδικῶς τὴν μυστικὴν ἀστυνομίαν τῶν Γάλλων ἐν Ἀθήναις. Οὔτε καὶ αὐτὴν τὴν περιγραφὴν τολμῶμεν νὰ ἀνακοινώσωμεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν. Ἐντρεπόμεθα χάριν τῶν Ἑλλήνων οἱοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι οὗτοι.

Ἀναφέρομεν μόνον περικοπάς τινας ἐκ τῆς καταθέσεως τοῦ Γάλλου πλοιάρχου τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ Σαμονὰρδ ἐνώπιον τῆς γαλλικῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις ἐξήτασε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, αἵτινες καὶ ἐξ ὅλων τῶν περιγραφῶν εἶναι αἱ πλέον ἀνώδυνοι.

«Ἡ ἀναχώρησις τοῦ κ. Βενιζέλου ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς μίαν ἀληθινὴν μασκαράταν (ἐπὶ λέξει). Διάφοροι σωσίαι τοῦ κ. Βενιζέλου περιεφέροντο ἐπιδεικτικῶς, ἐνῷ ὁ ἴδιος καὶ οἱ σύντροφοί του μεταμορφωμένοι μὲ ψευδεῖς γενειάδας, μετέβησαν εἰς ἕνα νυκτερινὸν ἑστιατόριον εἰς τὸ Φάληρον ὁπόθεν ἐπεβιβάσθησαν, ἐνῷ οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς ὑπηρεσίας τῶν πληροφοριῶν (Ροκφέϊγ) συντροφευμένοι μὲ κορίτσια, ἐγλεντοῦσαν θορυβωδῶς διὰ νὰ ἀποτρέψουν τὴν προσοχήν... Ἄλλως τε ὁ πλωτάρχης Ροκφέϊγ, ὁ αὐτουργὸς τῆς σκηνοθεσίας, τὴν διηγήθη διὰ μακρᾶς ἐκθέσεως, ἡ ὁποία, ὡς λέγουν ἐκίνησε τὸν γέλωτα εἰς τὸ τότε ὑπουργικὸν συμβούλιον (τῆς Γαλλίας), ἀλλ' ἥτις μᾶς γελοιοποίησε πρὸ τῶν ἄλλων δυνάμεων».

Ὁ Δαρτὶζ ντὺ Φουρναὶ εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του λέγει:

«Ἡ ὑπηρεσία πληροφοριῶν (Ροκφέϊγ) ὠργάνωσε τὴν ἀναχώρησιν ταύτην μὲ σκηνοθεσίαν καρναβαλιοῦ, τῆς ὁποίας καλὸν εἶναι νὰ ἀφήσωμεν τὰς λεπτομερείας ἐν τῇ σκιᾷ».

Ἄς τὴν ἀφήσωμεν λοιπὸν εἰς τὴν σκιάν!

Ἀλλὰ πόσον ἀκριβὰ καὶ μὲ πόσον αἷμα ἐπληρώσαμεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες τὰ γλέντια αὐτὰ καὶ τὶς μασκαράτες τῶν συνεργατῶν τοῦ κ. Βενιζέλου!

Ὁ κ. Βενιζέλος μεταβαίνων κατ' ἀρχὰς εἰς Κρήτην ἐκήρυττε δημοσίᾳ ὅτι σκοπός του δὲν εἶναι νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ ποίαν ἀξίαν εἶχον αἱ δηλώσεις του αὗται ἠννόησαν πλέον οἱ ἀναγνῶσται μας. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἄλλως τε ἐτηλεγράφει συγχρόνως ἐκ Κρήτης εἰς τὸν Γκυιεμέν:

«Ἐὰν ἀφιχθεὶς εἰς Κρήτην, ἠναγκάσθην νὰ δηλώσω ὅτι τὸ κίνημά μου δὲν ἐστρέφετο κατὰ τοῦ βασιλέως, τὸ ἔκαμα μόνον καὶ μόνον μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μὴ πειράξω τὰς συμμάχους δυνάμεις, ἄλλως εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶναι παραδομένος εἰς τὴν Γερμανίαν ὁριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως».

Οὕτω, διὰ τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης ὁ κ. Βενιζέλος ματαιώσας καὶ τὴν τελευταίαν προσπάθειαν τοῦ βασιλέως πρὸς ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος, ἤρξατο ἐφαρμόζων τὸ πρόγραμμά του πρὸς ἐκδίωξίν του. Τὴν 21ην Σεπτεμβρίου (4 Ὀκτωβρίου) ἡ κυβέρνησις Καλογεροπούλου παρῃτήθη, διότι αἱ δυνάμεις ἤθελον ὑπηρεσιακὴν κυβέρνησιν ἄνευ πολιτικῆς σημασίας καὶ ταύτην διεδέχθη ἡ κυβέρνησις Λάμπρου.

Τί ἐπεδίωκεν ὁ Βενιζέλος διὰ τοῦ ἐθνικοῦ διχασμοῦ

ΤΟ 50ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΟΠΩΣ ΠΟΛΛΑΚΙΣ ΥΠΕΝΘΥΜΙΣΑΜΕΝ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας, δὲν πρόκειται διὰ τῶν ἄρθρων μας νὰ ἀφηγηθῶμεν τὴν πλήρη ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, θὰ ἐχρειάζοντο τόμοι πρὸς τοῦτο, πρόκειται νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου ἀρχικῶς τεθὲν ζήτημα. Πῶς ἐπῆλθεν ὁ διχασμὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ποῖοι οἱ ὑπαίτιοι αὐτοῦ. Πρόκειται δὲ ἐπὶ πλέον νὰ καταδείξωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας ποῖος ὁ σκοπὸς τὸν ὁποῖον ὁ κ. Βενιζέλος ἐπεδίωξε διὰ τοῦ διχασμοῦ, ὅτι δὲν ἐπεδίωξεν ἐνέργειαν ὁμοίαν τῆς τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1904–1908, ὅπως ἔλεγε τότε εἰς τοὺς φίλους του διὰ νὰ τοὺς παρασύρῃ καὶ διατείνεται καὶ σήμερον εἰς τὰ ἄρθρα του, οὔτε κἄν τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος ἥτις θὰ ἐπετυγχάνετο, ὡς εἴδομεν εἰς τὰ προηγούμενα ἄρθρα μας καὶ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη καὶ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου. Ἐπεδίωξεν ἀποκλειστικῶς τὴν ἐκδίωξιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Καὶ δὲν ἐπεχείρησε τοῦτο διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πολιτικῆς δυνάμεως ἐν Ἑλλάδι, ἥτις ὄχι μόνον δὲν ἤρκει πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κατὰ μέγα μέρος δὲν θὰ ἦτο οὔτε πρόθυμος εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα, ἀλλὰ δι' ἐξωθήσεως ξένων κρατῶν πρὸς τοιοῦτον σκοπόν, παραπειθομένων ὅτι ὁ βασιλεὺς ἦτο ἐχθρός των, ὅπως κάμωσι χρῆσιν τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν αὐτῶν δυνάμεων πρὸς ἐκδίωξίν του.

Διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τῆς περιόδου ἥτις ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου θὰ ἐξετάσωμεν ὀλίγα μόνον σημεῖα χαρακτηριστικὰ καὶ μόνον εἰς τὴν ἔκτασιν, ἥτις ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν σκοπὸν τῶν ἄρθρων μας. Ἄλλως τε μεθ' ὅσα εἴπομεν εἰς τὰ προηγούμενα ἄρθρα μας ἐν ἐκτάσει, θεωροῦμεν ὅτι ἀρκούντως ἀπεδείξαμεν τοὺς ἰσχυρισμούς μας καὶ ὅτι δυνάμεθα νὰ σπεύσωμεν πρὸς τὸ τέρμα τῆς συζητήσεως καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διὰ νὰ ἐνδιατρίψωμεν περισσότερον εἰς τὰ ἀφορῶντα τὰ ἐκ τοῦ τέλους τοῦ πολέμου ὠφελήματα ἢ ζημίας τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δὲ τὰ ἀφορῶντα τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν. Ἐκτὸς ἐὰν ὁ κ. Βενιζέλος διὰ τῶν ἐνδεχομένων ἀπαντήσεών του μᾶς ἀναγκάσῃ νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ σημείων τῆς περιόδου τὴν ὁποίαν διετρέξαμεν, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς δὲν ἐνομίσαμεν ἀναγκαῖον νὰ διεξέλθωμεν διεξοδικώτερον.

Ἡ σύγχυσις εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς Ἀντὰντ ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ κυβερνήσεων Καλογεροπούλου καὶ ἰδίως Λάμπρου, εἶναι ἀφαντάστως χαώδης, ὡς τὴν ὀνομάζει ὁ ἴδιος ὁ κ. Πολίτης, εἰς τὸ γνωστὸν πρὸς τὸν κ. Ρωμᾶνον τηλεγράφημά του, τὸ ὁποῖον εἰς προηγούμενον ἄρθρον μας ἀνεφέραμεν. Αἱ τέσσαρες σύμμαχοι δυνάμεις, πολλάκις ἀντικρουόμεναι εἰς τὰς ἐν Ἑλλάδι ἐνεργείας των, εἰς πλεῖστα σημεῖα ζηλοτυποῦσαι ἀλλήλας, καὶ εἴς τινα μάλιστα καὶ ὑποπτεύουσαι ἀλλήλας διὰ τοὺς ἐν Ἑλλάδι σκοποὺς ἑκάστης ἐξ αὐτῶν. Οἱ ἐν Ἀθήναις πρέσβεις των οὐχὶ ἐν τελείᾳ ἁρμονίᾳ μεταξύ των καὶ ἔστιν

ὅτε καὶ ἀλληλοϋποπτευόμενοι. Στόλαρχος διοικῶν τὰς παρὰ τὰς Ἀθήνας δυνάμεις τῆς Ἀντάντ, λαμβάνων διαταγὰς ἀπὸ τὸν ὑπουργόν του πρὸς ἐνέργειαν μέτρων, μὴ συμφωνούσας πρὸς τὴν πολιτικὴν τὴν ὁποίαν ὁ πρωθυπουργός του εἶχε χαράξει καὶ πρὸς τὰς ὁποίας διαταγὰς διεφώνουν αἱ ἄλλαι σύμμαχοι κυβερνήσεις καὶ αἱ ὁποῖαι διαταγαὶ ἐν τούτοις ἐξετελοῦντο. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πολλάκις αἱ διαταγαὶ αὗται προεκαλοῦντο ἀπὸ ὑφιστάμενον τοῦ ἰδίου ναυάρχου, ὅστις ἤσκει ἰδίαν πολιτικὴν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνταποκρινόμενος ἀπ' εὐθείας μὲ τὸν ὑπουργόν του, τὸν παρέσυρεν εἰς ἐνεργείας ἀντιθέτους πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ πρωθυπουργοῦ. Πληροφορίαι περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τῶν συμβαινόντων ἐν Ἀθήναις διαβιβαζόμεναι ὑπὸ τῶν πρέσβεων, ἑνὸς ἰδίως, ἐντελῶς ἀντίθετοι πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀποσκοποῦσαι πρὸς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν σκοπῶν μιᾶς πολιτικῆς μερίδος ἐν Ἑλλάδι, ὑποτάσσουσαι καὶ αὐτοῦ τοῦ κράτους του τὰ συμφέροντα εἰς τὰ κομματικὰ συμφέροντα καὶ πάθη τῆς μερίδος ταύτης, ὡς ὡμολόγησεν αὐτὸς οὗτος ὁ Μπριὰν εἰς τὸ πρὸς τὸν Γκυιεμὲν τηλεγράφημά του. Τύπος συμμαχικός, ἰδίως δύο ἐκ τῶν συμμάχων, ἐμπνεόμενος ἐξ Ἀθηνῶν καὶ διοχετεύων εἰς τὸ ἀναγνωστικόν του κοινὸν ὅλα τὰ μυθεύματα τὰ ὁποῖα τοῦ παρεῖχον τὰ τυφλὰ συμφέροντα καὶ τὰ πάθη μιᾶς πολιτικῆς μερίδος ἐν Ἀθήναις, διαστρέφοντα τὰ γεγονότα, πλάθοντα φανταστικὰ τοιαῦτα καὶ δηλητηριάζοντα τὴν κοινὴν γνώμην λαῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐν τούτοις πάντοτε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶχε προσβλέψει μετὰ συμπαθείας καὶ ἐμπιστοσύνης. Ἀστυνομίαι μυστικαὶ ξέναι ἐν Ἀθήναις μὲ προσωπικὸν στρατολογημένον ἀπὸ τὰ ἀποβράσματα τὰ ὁποῖα ὁ κυκεὼν τοῦ πολέμου ἐσυσσώρευσεν ἐν Ἑλλάδι δημιουργοῦσαι ἀφάνταστα καθημερινὰ ἐπεισόδια. Ἰδοὺ τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν κυκεῶνα μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ἐπαράδερνεν ὁ δυστυχὴς αὐτὸς λαός.

Καθ' ἡμέραν θὰ συνέβαινε κάτι. Μίαν καλὴν πρωΐαν αἴφνης κατάσχεται ἀπὸ τὸν ναύαρχον Φουρναὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Διατί; Ἄγνωστον. Ὁ ἴδιος ὁ ναύαρχος διηγεῖται εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ὅτι καὶ αὐτὸς καλά–καλὰ δὲν ἤξευρε διατί. Τοιαύτην εἶχε διαταγὴν ἀπὸ τὸν ὑπουργόν του. Δυσαρέσκειαι τῶν ἄλλων συμμάχων καὶ διαμαρτυρίαι πρὸς τὸν πρωθυπουργόν, ὅστις καὶ αὐτὸς στενοχωρημένος δὲν ἤξευρε πῶς νὰ δικαιολογήσῃ τὸ τοιοῦτον μέτρον. Κηρύσσεται ἔξαφνα ἕνας ἀκόμη στενώτερος ἀποκλεισμός. Πιστοποιεῖται ἀπὸ διπλωματικὰ ἔγγραφα ὅτι ἀπέθανον ἄνθρωποι ἐξ ἀσιτίας. «Δὲν δυνάμεθα νὰ τὸν διατηρήσωμεν τοιοῦτον ἀποκλεισμόν», συναντᾷ κανεὶς λεγόμενον μέσα εἰς ἐπίσημα διπλωματικὰ ἔγγραφα. Καὶ ὅμως διατηρεῖται. Διατί; Διὰ νὰ ἐπαναστατήσῃ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κατὰ τοῦ βασιλέως; Ἀλλὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ βασιλέως δὲν τὴν θέλουν αἱ πλειότεραι τῶν συμμάχων δυνάμεων. Καὶ ὅμως διατηρεῖται. Διατί;

Πολιτικὴ χαώδης! ἀνακράζει προσφυῶς ὁ κ. Ν. Πολίτης.

Αὐτὰ ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς προσκλήσεως τῶν ξένων στρατῶν ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς νότας τῆς 8/21 Ἰουνίου εἰς τὴν ὁποίαν συνειργάσθη καὶ τόσον ἐνθουσιωδῶς ἐχειροκρότησεν!

Χαρακτηριστικὸν εἶναι τῆς ὅλης καταστάσεως τὸ πῶς προεκλήθησαν τὰ τραγικὰ γεγονότα τῆς 18ης Νοεμβρίου 1916.

Ὁ Μπριὰν βλέπων καὶ αὐτὸς τὸ ἀδιέξοδον εἰς τὸ ὁποῖον περιέπεσαν καὶ οἱ σύμμαχοι καὶ ἡ Ἑλλάς, ἐσκέφθη νὰ στείλῃ ἔμπιστον αὐτοῦ πολιτικὸν πρόσωπον εἰς Ἑλλάδα καὶ τὸν κ. Βενιζέλον, νὰ ἐξετάσῃ ἀντικειμενικῶς τὴν κατάστασιν καὶ νὰ εὕρῃ τρόπον φιλικῆς διαρρυθμίσεως τῶν σχέσεων τῆς Ἀντὰντ μὲ τὸν βασιλέα, ὥστε νὰ παύσῃ καὶ ἡ διὰ τὴν Ἀντὰντ ἀφόρητος κατάστασις, ἡ ὁποία τὴν ἐξέθετε πολλαχῶς καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην ἐν Ἀμερικῇ.

Ὡς τοιοῦτον ἐξέλεξε τὸν κ. Μπεναζέ, βουλευτὴν καὶ εἰσηγητὴν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν, ὅστις ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι μετέβαινεν εἰς Θεσσαλονίκην διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἐκεῖ στρατιωτικὴν κατάστασιν, θὰ διήρχετο ἐξ Ἀθηνῶν καὶ θὰ συνεννοεῖτο μὲ τὸν βασιλέα.

Τὴν ἀφήγησίν μας ἐπὶ τῶν κατωτέρω στηρίζομεν ἐπὶ τῶν ἑξῆς πηγῶν: 1) Εἰς τὰς ἐκθέσεις καὶ τὰ πορίσματα τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ γαλλικοῦ κοινοβουλίου ἥτις ἠρεύνησε τὴν ὅλην ταύτην ὑπόθεσιν. 2) Εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Μπεναζέ. 3) Εἰς τὴν «Διπλωματικὴν ἱστορίαν» τοῦ κ. Ντριώ. 4) Εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ ναυάρχου Δαρτὶζ ντὺ Φουρναί. 5) Εἰς τὸ ἔργον τοῦ στρατηγοῦ Σαράϊγ περὶ τῆς ἀρχιστρατηγίας του ἐν Ἀνατολῇ καί τινα δημοσιεύματά του εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων». 6) Εἰς τὴν «Ρωσικὴν Διπλωματικὴν Βίβλον», ἔκδοσις 1922. 7) Εἰς τὰ δημοσιευθέντα ἐπίσημα διπλωματικὰ ἔγγραφα ὑπὸ τοῦ κ. Ἀ. Φραγκούλη εἰς τὸ ἔργον του «Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ παγκόσμιος κρίσις». 8) Εἰς τὸ ἔργον τοῦ σὲρ Βαζὶλ Θόμψων «Ἡ μυστικὴ ὑπηρεσία τῶν συμμάχων ἐν Ἑλλάδι». 9) Εἰς τὰς ἀποκαλύψεις τῆς παρισινῆς «Ματὲν» τῆς 26ης Αὐγούστου 1923.

Ἐννοεῖται ἀποφεύγοντες τὸ πλῆθος τῶν λεπτομερειῶν αἵτινες θὰ προὐξένουν σύγχυσιν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀναγνωστῶν μας, θὰ μείνωμεν μόνον εἰς τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ σημεῖα καὶ τὰς κυρίας σημαντικὰς γραμμὰς τῆς ὅλης ὑποθέσεως.

Προτοῦ ἀφιχθῇ ὁ Μπεναζὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχεν ἀρχίσει κίνησις τοῦ στρατηγοῦ Σαράϊγ ὅπως ἐπιτευχθῇ πλήρης ἀφοπλισμὸς τῆς Ἑλλάδος, απομάκρυνσις παντὸς στρατιωτικοῦ τμήματος αὐτῆς εἰς Πελοπόννησον καὶ παράδοσις ὅλου τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ της εἰς τὸν Σαράϊγ. Καὶ ταῦτα διότι ὁ Σαράϊγ διετείνετο ὅτι διέτρεχε κίνδυνον ἐπιθέσεως τοῦ βασιλέως κατὰ τῶν νώτων του. Οὐδεμία ἔνδειξις οὔτε τότε ὑπῆρχεν οὔτε κατόπιν ἀπεκαλύφθη περὶ τοιαύτης προθέσεως τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ὁ Σαράϊγ στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ψευδῶν πληροφοριῶν τὰς ὁποίας τοῦ παρεῖχον ἐκεῖνοι ποὺ εἶχον συμφέρον εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ βασιλέως ἐπέμενε παρὰ τῇ κυβερνήσει του.

Ὁ πραγματικὸς σκοπὸς τοιούτου ἀφοπλισμοῦ καταφαίνεται ἐκ τηλεγραφήματος τοῦ Ἰσβόλσκυ ἐκ Παρισίων τῆς 2/15 Ὀκτωβρίου καὶ ἀνακοινοῦντος εἰς τὴν κυβέρνησίν του τὸ περιεχόμενον τηλεγραφήματος τοῦ κ. Βε-

νιζέλου πρὸς τὸν Γκυγιεμέν, ὅστις κ. Βενιζέλος ἐζήτει δι' αὐτοῦ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ κυβερνήσεώς του ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ προσέθετεν:

«Ἐὰν οἱ σύμμαχοι τοῦ παράσχουν τὴν ὑλικὴν βοήθειαν θὰ δυνηθῇ νὰ παρατάξῃ οὐχὶ ἕν, ἀλλὰ περισσότερα σώματα στρατοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων μέρος σχεδιάζει νὰ στείλῃ κατὰ τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι 'εὔκολον πρὸς ἀναποδογύρισμα'. Τὸ πρόγραμμα τοῦ κ. Βενιζέλου, λέγει ὁ κ. Ἰσβόλσκυ, ἀναντιρρήτως ἐγένετο συμπαθῶς δεκτὸν ἐδῶ (Παρισίους). Καὶ μολονότι εἰς τὸ τηλεγράφημά του ὁ κ. Βενιζέλος δὲν τὰ λέγει ρητῶς, οὐδεὶς ἀμφιβάλλει ὅτι ὁ τελικός του σκοπὸς εἶναι ἡ ἐκδίωξις τοῦ βασιλέως... Ὅλα τὰ κατέχοντα ὑψηλὴν θέσιν ἐδῶ πρόσωπα μοῦ ἐδήλωσαν ὅτι ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις οὐδόλως σκέπτεται νὰ ἐγκαταστήσῃ τὴν δημοκρατίαν ἐν Ἑλλάδι, διότι εἶναι πεπεισμένη ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ἑλλὰς θὰ περιέπιπτεν εἰς ἀναρχίαν. Ἀλλὰ θὰ ἐπεθύμουν ἐδῶ νὰ ἔβλεπον τὸν διάδοχον ἀνερχόμενον εἰς τὸν θρόνον. Εἰς τοιοῦτόν τινα συνδυασμὸν ὁ Μπριὰν προσπαθεῖ νὰ προσελκύσῃ τὸν Γκρέϋ. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι ἐὰν τοιαύτη συμφωνία συνήπτετο μεταξὺ Γκρέϋ–Μπριὰν δὲν ἔχομεν κανὲν συμφέρον νὰ ἀντιταχθῶμεν. Νομίζω μάλιστα ὅτι θὰ εἴχομεν συμφέρον νὰ ἄρωμεν τὴν προστασίαν μας ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον καὶ ἀναγνωρίζοντες τὴν Γαλλίαν ὡς διαιτητὴν τῶν ἑλληνικῶν ζητημάτων, νὰ ἀποκτήσωμεν ἀπὸ αὐτὴν ὡς ἀντάλλαγμα παραχωρήσεις ἐπὶ ζητημάτων σχετιζομένων μὲ τὰ ζωτικὰ συμφέροντα».

Ἀλλ' ὁ Στοῦρμερ, πρωθυπουργὸς τῆς Ρωσίας, δὲν εἰσήρχετο εἰς τοιαύτας βλέψεις. Εἶχεν ἤδη, μίαν ἡμέραν πρίν, τηλεγραφήσει εἰς τὸν Ἰσβόλσκυ εἰς Παρισίους κατὰ τῶν ἀναμίξεων τοῦ Σαράϊγ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι ἂν τοῦτο συνεχίζετο, θὰ «ἤρχετο στιγμὴ καθ' ἣν ἡ Ρωσία θὰ εὑρίσκετο εἰς ἀδυναμίαν νὰ συνεργάζεται ἐν συμφωνίᾳ μὲ τοὺς συμμάχους». Εἰς τοῦτο τὴν 6/19 Ὀκτωβρίου ὁ Μπριὰν ἀπήντησε διὰ τοῦ Ἰσβόλσκυ (εἰς τὸν Στοῦρμερ), ὅτι ἐδόθη διαταγὴ εἰς τὸν Σαράϊγ νὰ μὴ ἀναμιγνύεται εἰς πολιτικὰ ζητήματα καὶ ὅτι «πρὸς τὸ παρὸν τὸ κίνημα τοῦ κ. Βενιζέλου δὲν ἔχει ἀντιδυναστικὸν χαρακτῆρα. Ἀλλ' ὁ Βενιζέλος ὅστις δυσπιστεῖ εἰς τὸν βασιλέα, θὰ ἦτο λίαν εὐτυχής, ἐὰν αἱ δυνάμεις τὸν ἐξεδίωκον. Ὁ Μπριὰν μοῦ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν σκέπτεται νὰ ἀκολουθήσῃ τοιαύτην γραμμήν».

Ἐννοεῖται ὅτι αἱ προθέσεις τοῦ κ. Βενιζέλου ἐπροξένησαν ἀνησυχίας καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. Τὴν 8/21 Ὀκτωβρίου ὁ κ. Δεμίδωφ τηλεγραφεῖ:

«Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἀνεκοίνωσε πρὸ ὀλίγου εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις δὲν θὰ ὑπεστήριζε κατ' οὐδένα τρόπον τὸ κίνημά του, ἐὰν εἶναι ἀντιδυναστικόν. Ἔλαβεν ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλον τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν· 'ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις δὲν εἶχεν οὔτε ἔχει ἀντιδυναστικὸν πρόγραμμα'».

Μὴ ἀπατώμεθα. Ὁ κ. Βενιζέλος, ὅταν λέγῃ ὅτι δὲν ἔχει ἀντιδυναστικὸν πρόγραμμα, δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἔχει πρόγραμμα κατὰ τοῦ βασιλέως. Εἶναι τοῦτο ἡ συνήθης εἰς τοὺς Ἰησουΐτας 'ρεζερβάτσιο μεντάλις', ἀντιδυναστικὸν

πρόγραμμα».

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἦλθεν ὁ κ. Μπεναζὲ εἰς Ἀθήνας. Εἶδε τὸν βασιλέα καὶ τὴν 10/23 Ὀκτωβρίου καὶ τὴν 11/24 Ὀκτωβρίου. Αἱ συνεντεύξεις των ἦσαν ἐγκάρδιοι. Ἐξηγήθησαν σαφῶς μεταξύ των. Ὁ βασιλεὺς συνεφώνησε νὰ ἀποσύρῃ τὸν στρατόν του εἰς Πελοπόννησον πλὴν δύο συνταγμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ παρέμενον ἐν Θεσσαλίᾳ ἕνεκα τῶν δυσπιστιῶν τῆς κοινῆς γνώμης πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς συμμάχους τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν τοῦ στρατοῦ πλὴν τοῦ χρησιμοποιουμένου ὑπὸ τῶν ἐν εἰρήνῃ μονάδων, ὡς καὶ τὰ ἐλαφρὰ πλοῖα. Ἀφ' ἑτέρου ὁ κ. Μπεναζὲ ὑπεσχέθη τὴν χαλάρωσιν τῶν πιεστικῶν μέτρων, ὅτι θὰ ἀφήσωσι τοῦ λοιποῦ τὸν βασιλέα ἀνενόχλητον, ἐπίσης δὲ ὑπεσχέθη καὶ τὴν ἀσφάλειάν του ἀπὸ πάσης ἐπιχειρήσεως τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἡ συμφωνία ἀνηγγέλθη εἰς τὸν Μπριάν, ὅστις συνεχάρη τὸν Μπεναζὲ «διὰ τὰ εὐτυχῆ ἀποτελέσματα» τῆς ἀποστολῆς του, διέταξε δὲ τὸν Γκυγιεμὲν νὰ κανονίσῃ μετὰ τοῦ μακαρίτου Λάμπρου τὴν ἐκτέλεσιν τῶν συμφωνιῶν, ἥτις καὶ ἤρχισεν ἀμέσως. Ὁ Μπεναζὲ τότε ἀνεχώρησε διὰ τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἀλλ' ὁ κ. Βενιζέλος ἔσπευσε νὰ τηλεγραφήσῃ εἰς τὸν Γκυγιεμὲν ὅτι δὲν πιστεύει εἰς τὴν τήρησιν τῆς συμφωνίας ταύτης (ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως δηλ.) καὶ ὅτι ἦτο ἠγανακτησμένος, διότι τὸν ἠμπόδιζαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς Θεσσαλίαν. Ὁ Γκυγιεμὲν ἀναφέρων ὅλα ταῦτα εἰς τὸν Μπριὰν τὴν 21ην Ὀκτωβρίου (3 Νοεμβρίου) 1916, ἔλεγεν ὅτι μετεχειρίσθη (διὰ πρώτην φορὰν) αὐστηρὰν γλῶσσαν πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον καὶ προσέθετε: «δὲν ἠμποροῦσα νὰ μεταχειρισθῶ ἄλλην γλῶσσαν τόσῳ μᾶλλον ὅσον οἱ σύμμαχοι ἔχουν συμφέρον ὅπως ὁ στρατὸς αὐτὸς (τοῦ κ. Βενιζέλου) τὸν ὁποῖον αὐτοὶ ὀργανώνουν καὶ συντηροῦν πολεμήσῃ κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ὄχι κατὰ τῶν Ἑλλήνων».

Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν τὸ ἐννοοῦσεν ἔτσι ὁ κ. Βενιζέλος.

Ὁ καταχθόνιος ρόλος Βενιζέλου ματαιώνει τὴν συμφωνίαν

ΤΟ 51ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩι. ΜΕΤΑΞΑ – 15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Ο ΜΠΕΝΑΖΕ ΕΝ ΤΩ ΜΕΤΑΞΥ ΑΦΙΧΘΗ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἔσχε μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου ἐπανειλημμένας συνεντεύξεις. Ὁ κ. Βενιζέλος ὑπέσχετο νὰ συγκροτήσῃ δύο σώματα στρατοῦ ταχέως. Εἰς τὰς περὶ τούτου ἀμφιβολίας τοῦ κ. Μπεναζέ, διεβεβαίου ὅτι ἀνέμενε πολλοὺς ἐθελοντὰς ἀπὸ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους, ἀπὸ τὴν Κέρκυραν, ἀπὸ τὴν Κύπρον, ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν καὶ 16 χιλ. τοὐλάχιστον ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἐὰν δὲν τὸν ἠμπόδιζον νὰ τὴν καταλάβῃ. Ὁ Μπεναζὲ ἐπέμενεν ἐπὶ τῶν ἀμφιβολιῶν του, ἰδίως διὰ τὴν Θεσσαλίαν, διότι διελθὼν διὰ Βόλου εἶχεν ἀντιληφθῆ τὴν κατάστασιν. Ἔθιξε τὸ ζήτημα συμφιλιώσεώς του μὲ τὸν βασιλέα. Τοῦ ὡμίλη-

σε περὶ συνομιλιῶν του μετὰ τοῦ βασιλέως. Ἔσχε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἔμενεν εὐχαριστημένος ἐξ αὐτῶν, καὶ διηγεῖται ὅτι ἀρκετοὶ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ κ. Βενιζέλου τοῦ ἔκαμνον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἠγωνίζοντο νὰ ἐμποδίσουν συμφωνίαν τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς Ἀντάντ. Κατ' αὐτοὺς ἡ Ἀντὰντ δὲν ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ παρὰ μόνον τὸν κ. Βενιζέλον.

Τότε ἔπεσαν ὡς βόμβα τὰ γεγονότα τῆς Κατερίνης.

Τὴν 22αν Ὀκτωβρίου (4 Νοεμβρίου), τμήματα τοῦ βενιζελικοῦ στρατοῦ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐν Κατερίνῃ στρατευμάτων τοῦ βασιλέως καὶ ἐπηκολούθησε σφοδρὰ συμπλοκή. Τοῦτο κατόπιν τῶν συμφωνιῶν Μπεναζὲ–βασιλέως ἀπετέλει παρασπονδίαν καὶ κατέστρεφεν ὅλον τὸ ἔργον τοῦ Μπεναζὲ καὶ τοῦ Μπριάν.

Πῶς ἐπῆλθε τὸ γεγονὸς τοῦτο;

Ἀπὸ τῆς προτεραίας 21 Ὀκτωβρίου (3 Νοεμβρίου) ὁ Μπεναζὲ εἰδοποιήθη ἰδιαιτέρως ὅτι εἶχον δοθῆ διαταγαὶ εἰς τμήματα τοῦ στρατοῦ τῆς Ἐθν. Ἀμύνης νὰ βαδίσουν κατὰ τῶν ἐν Κατερίνῃ στρατευμάτων τοῦ βασιλέως, νὰ τὰ ἐκδιώξουν διὰ τῆς βίας καὶ νὰ ἐκβιάσουν τὴν εἴσοδον εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Ὁ Μπεναζὲ κατεταράχθη καὶ διεμαρτυρήθη εἰς τὸν κ. Βενιζέλον. Τοῦ ἐδόθη ἡ ὑπόσχεσις νὰ ἀνακληθοῦν αἱ διαταγαί. Δὲν ἀνεκλήθησαν ὅμως.

Ποῖος εἰδοποίησε περὶ τούτου τὸν Μπεναζέ; Τότε δὲν ἐγνώσθη. Ἀργότερα ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων τῆς Παρισινῆς «Ματὲν» τῆς 26ης Αὐγούστου 1923, ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἐκθέσεως τοῦ Μπεναζὲ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν, ἐγνώσθη ὅτι ὁ εἰδοποιήσας τὸν Μπεναζὲ ἦτο ὁ κ. Πολίτης ὑπουργὸς ἐξωτερικῶν τοῦ κράτους τῆς Θεσσαλονίκης, ἀνακοινώσας εἰς αὐτὸν ἰδιαιτέρως ὅτι «τηλεγράφημα τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ἔμελλε νὰ σταλῇ εἰς τὰ βενιζελικὰ στρατεύματα ὅπως βαδίσωσι κατὰ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων ἐν Κατερίνῃ. Καὶ νὰ μὴ διστάσουν νὰ συμπλακοῦν μετ' αὐτῶν».

Ἦτο ἐν γνώσει τῆς πράξεως ταύτης τοῦ κ. Βενιζέλου ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ; Φαίνεται ὅτι ἦτο. Ὁ ἴδιος διηγεῖται τὸ 1919 εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Παρισίων» τεῦχος τῆς 15 Δεκεμβρίου, ὅτι ἀντετάχθη εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, ἀλλ' ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος, ἐξεμηδένισε τὴν ἄρνησίν του διατάξας νὰ κατευθυνθῇ πρὸς Κατερίνην ἕνα τάγμα τῆς Ἀμύνης συγκροτούμενον ἐν Βερροίᾳ. Συγχρόνως ὅμως μέμφεται τὸν κ. Βενιζέλον ὅτι ἀπεκάλυψε τὸ παιγνίδι του πολὺ ἐνωρίς. Καὶ τότε δὲν καταλαβαίνει κανεὶς τί ἀξίαν ἔχει ἡ δικαιολογία του.

Ἀλλὰ ἀλλέως εἶδε τὰ πράγματα ὁ ναύαρχος Δαρτίζ. Ἐταράχθη βαθέως. Συνησθάνετο ὅτι παρίστατο παίζων διπλοῦν παιγνίδι. Ἐτηλεγράφησεν ἀμέσως εἰς τὸν Σαράϊγ, ὅστις ὑπεσχέθη νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν. Ἐτηλεγράφησεν ἐπίσης εἰς τὸν κ. Πολίτην, ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ κ. Βενιζέλου, τονίζων εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ κατὰ τῆς Κατερίνης ἐπίθεσις ἐζημίου τὰ συμφέροντα τῆς Ἀντάντ. Ὁ κ. Πολίτης ἦτο ὁ εἰδοποιήσας τὴν προτεραίαν ἰδιαιτέρως τὸν Μπεναζὲ περὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν βενιζελικῶν στρατευμάτων κατὰ

τῆς Κατερίνης. Ἀλλὰ ἦτο καὶ ὑπουργὸς τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἀπήντησεν ὅθεν συγκεχυμένως εἰς τὸν ναύαρχον Δαρτίζ, ἐπιρρίπτων τὴν εὐθύνην εἰς τὰ βασιλικὰ στρατεύματα τῆς Κατερίνης, τὰ ὁποῖα ἡτοιμάζοντο νὰ εἰσβάλουν εἰς Μακεδονίαν!!

Εἰς Θεσσαλονίκην τότε εὑρίσκετο πρὸς ἐπιθεώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν τῆς Γαλλίας, στρατηγὸς Ρὼκ, ὅστις ἠγανάκτησε καὶ ἀνησύχησε μεγάλως μὲ τὰ συμβάντα τῆς Κατερίνης. Παρεκάλεσε τότε ἐξ ὀνόματος τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως τὸν κ. Μπεναζὲ νὰ ἐπιστρέψῃ ἀμέσως εἰς Ἀθήνας καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ διορθώσῃ τὰ πράγματα. Ὁ Μπεναζὲ ἀνεχώρησεν ἀμέσως διὰ τοῦ ταχυτέρου ἀντιτορπιλλικοῦ καὶ ἔφθασε τὴν ἑπομένην εἰς Ἀθήνας.

Νὰ διορθώσῃ τὰ πράγματα!

Ἡ ἀγανάκτησις τῆς δημοσίας γνώμης εἰς Ἀθήνας εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον. Ποῖος νὰ πιστεύσῃ πλέον διαβεβαιώσεις τῆς Ἀντάντ! Πῶς νὰ καταπεισθῇ πλέον ἡ δημοσία γνώμη ὅτι ἀπόσυρσις τοῦ στρατοῦ εἰς Πελοπόννησον καὶ παράδοσις τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ εἰς τοὺς συμμάχους δὲν θὰ ἐσήμαινε παράδοσιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν κ. Βενιζέλον; Ἡ κυβέρνησις διέκοψε τὴν ἀρξαμένην ἐκτέλεσιν τῆς πρώτης συμφωνίας Μπεναζέ. Οὔτε ἤρχετο εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν Γκυγιεμὲν διὰ νὰ καθορίσῃ τὰς λεπτομερείας τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς.

Ὁ Μπεναζὲ κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ διορθώσῃ ὅπως–ὅπως τὴν γεννηθεῖσαν δυσμενεστάτην ἐντύπωσιν. Εἶδεν ἐπανειλημμένως τὸν βασιλέα, καθὼς καὶ τὸν μακαρίτην Λάμπρον. Ἀπὸ κοινοῦ δὲ οἱ τρεῖς των κατέστρωσαν τὴν νέαν συμφωνίαν των καθὼς καὶ τὸ σχέδιον τῆς προσκλήσεως τὴν ὁποίαν θὰ ἔκαμναν οἱ σύμμαχοι πρὸς τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν αἰτημάτων των, οὕτως ὥστε νὰ «δύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸν ἀπὸ τὸ ἐν Ἑλλάδι βασιλικὸν κόμμα, ὅπερ ἀπετέλει τὴν μεγάλην πλειοψηφίαν τοῦ ἔθνους, ὁ ὁλικὸς ἀφοπλισμὸς τὸν ὁποῖον ὑπόσχεται ὁ βασιλεύς», λέγει ὁ Μπεναζέ. Τὸ σχέδιον τοῦτο τῆς προσκλήσεως τῶν συμμάχων πρὸς τὴν Ἑλλάδα τὸ ἐτηλεγράφησεν ὁ Μπεναζὲ πρὸς τὸν Μπριὰν τὴν 26 Ὀκτωβρίου (8 Νοεμβρίου) λέγων περὶ αὐτοῦ ὅτι «οἱ ὅροι του συνεζητήθησαν λέξιν πρὸς λέξιν, ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὡς οἱ καλύτεροι ὅπως εὐκολυνθῇ ὁλόκληρος ἡ ἐκτέλεσις τῶν ὑποσχέσεων τοῦ βασιλέως».

Τὸ σχέδιον αὐτό, μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τοῦ ὑλικοῦ πολέμου τοῦ παραδοτέου εἰς τοὺς συμμάχους, περιέχει τὴν ἑξῆς ὑπόσχεσιν τῶν συμμάχων πρὸς τὴν Ἑλλάδα:

«Εἰς ἀναγνώρισιν τῆς παραχωρήσεως ταύτης (τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ), καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν εἰς τὸ μέλλον τῶν εὐμενεστέρων σχέσεων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ δυνάμεων, αὐταὶ ἀναλαμβάνουν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀνακαλέσουν καὶ νὰ μὴ ἀνεχθοῦν οὐδέποτε ἵνα ὁμάδες Ἑλλήνων ὡπλισμέναι, αἵτινες εἶχον δηλώσει ὅτι δὲν ἔχουσιν ἄλλον σκοπὸν παρὰ νὰ πολεμήσουν πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν βλέψεων ἀποτρέπονται τοιούτου σκοποῦ ὅπως ἐνεργή-

σωσι στασιαστικὰς πράξεις».

Τὸ σχέδιον τοῦτο προσκλήσεως πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐκ μέρους τῶν συμμάχων εἶναι ἡ ὁριστικὴ συμφωνία μετὰ τοῦ Μπεναζέ. Εἶναι ἔγγραφον σπουδαιότατον, διὰ τοῦ ὁποίου καθορίζεται ὅτι ἡ ὑποχρέωσις τὴν ὁποίαν ἀναλαμβάνει ἡ Ἑλλὰς ἰσχύει μόνον ἐφ' ὅσον ἀναλάβουν ἀπέναντι αὐτῆς καὶ οἱ σύμμαχοι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ περιορίσουν τὸν κ. Βενιζέλον εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ νὰ μὴ ἀνεχθοῦν οὐδεμίαν ἐπιθετικήν του ἐνέργειαν κατὰ τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας εὑρίσκοντο εἰς στενοχωρίαν ἐκ τῶν ἀπ' εὐθείας τούτων διαπραγματεύσεων τοῦ Μπεναζέ. Αἱ συνεννοήσεις των μετὰ τῆς κυβερνήσεως Λάμπρου πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς πρώτης συμφωνίας Μπεναζέ, γινόμεναι κατ' ἐντολὴν τοῦ Μπριάν, εἶχον διακοπῆ κατόπιν τῆς παρασπονδίας τῆς Κατερίνης. Ὁ Γκυιγεμὲν ἐδυσφόρει βλέπων κλονιζομένην τὴν θέσιν του. Ὁ σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ ἐδυσφόρει βλέπων τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐπιρροὴν τῆς Ἀγγλίας ὑποσκελιζομένην ὑπὸ τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς. Ὁ Γκυιγεμὲν ἐτηλεγράφει εἰς Παρισίους ὅτι ἡ κυβέρνησις Λάμπρου δὲν ἐννοεῖ νὰ συνεχίσῃ τὰς μετ' αὐτοῦ συνεννοήσεις πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς συμφωνίας Μπεναζέ, τῆς πρώτης δηλαδή, ἀλλὰ καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Λάμπρος εἶχε κάμει μετὰ τοῦ Μπεναζέ, δευτέραν ὁριστικὴν συμφωνίαν, καὶ ἀνέμενε τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς προσκλήσεως ὡς εἶχε συνταχθῆ ἐν σχεδίῳ μεταξὺ αὐτοῦ, τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Μπεναζέ. Ὁ Μπεναζὲ τότε, ὀλίγον πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του, τὴν 26ην Ὀκτωβρίου (8 Νοεμβρίου) ἐξ Ἀθηνῶν, ἔφερεν εἰς ἐπαφὴν τοὺς πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας μὲ τὸν Λάμπρον. Οὗτοι ἐζήτησαν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεων τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Μπεναζέ. Ὁ Λάμπρος ἐζήτησε τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεων τῶν δοθεισῶν διὰ τοῦ Μπεναζὲ καὶ ἰδίως τὴν ἐγγύησιν τῆς μὴ ἐπεκτάσεως τοῦ στασιαστικοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ πρέσβεις ἐδήλωσαν ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἀναλάβουν τοιαύτας ὑποχρεώσεις.

Τότε τί ἐγένοντο αἱ συμφωνίαι Μπεναζέ; Ἴσχυον ἢ δὲν ἴσχυον; Ἐὰν δὲν ἴσχυον διὰ τὰς πρὸς τὸν βασιλέα ἐγγυήσεις, δὲν ἴσχυον καὶ διὰ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ βασιλέως.

Ὁ ναύαρχος Φουρναὶ διηγεῖται:

«Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας διέκειτο δυσμενῶς πρὸς φιλικὴν διευθέτησιν. Δυσαρεστημένος διότι τοῦ 'ἐπάτησαν τὰ πιάτα', διότι δὲν τοῦ ἐγνωστοποιήθη τὸ τελευταῖον τηλεγράφημα τοῦ Μπεναζέ, ἀπηυθύνθη πρὸς ἐμὲ διὰ νὰ τοῦ τὸ ἀνακοινώσω... ἐκτὸς τῆς ἐκ προσωπικῶν λόγων τοιαύτης ἀντιδράσεως, ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἤγειρε παρατηρήσεις βασικάς, κατὰ τῶν ἐγγυήσεων τὰς ὁποίας ἐζήτει ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἰδίως κατ' ἐκείνης ἥτις ἀφεώρα τὰ στασιαστικὰ κινήματα».

Ἐν τῷ μεταξύ, φθάνει εἰς Ἀθήνας ἐκ Θεσσαλονίκης ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν τῆς Γαλλίας στρατηγὸς Ρώκ. Μόλις ἔφθασε λαμβάνει τηλεγράφημα ἐκ Παρισίων νὰ κανονίσῃ ὁριστικῶς τὰ ζητήματα τῆς Κατερίνης, τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Πελοπόννησον καὶ τῆς παραδόσεως τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ. Ἀφοῦ κατ' ἐντολὴν τοῦ ἰδίου ὑπουργοῦ Ρώκ, τὰ ζητήματα ταῦτα διεπραγματεύθη ὁ Μπεναζὲ καὶ τὴν ἐπὶ τούτων συμφωνίαν ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν Μπριάν! Ὁ Ρὼκ τότε ἀπήτησε παρὰ τῆς κυβερνήσεως Λάμπρου τὴν ἐκτέλεσιν ἄνευ συζητήσεως δύο αἰτημάτων, τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς συγκοινωνίας δι' Ἰτέας πρὸς Μπράλον καὶ τοῦ καθορισμοῦ οὐδετέρας ζώνης ἐν Μακεδονίᾳ, τὰ ὁποῖα καὶ ἀπεδέχθη ἡ κυβέρνησις. Ἐδήλωσε δὲ ὁ στρατηγὸς Ρὼκ πρὸς τὸν ναύαρχον Φουρναί, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς παραδόσεως τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ θὰ ἐξητάζετο καὶ θὰ ἀπετέλει ἀντικείμενον διαπραγματεύσεων. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Γκυιγεμὲν κατηγόρει πρὸς τὸν Μπριὰν τὸν Λάμπρον καὶ τὸν βασιλέα ὅτι ζητοῦν νὰ ὑπεκφύγουν τῶν ὑποχρεώσεών των! Ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἀνέμενε τὴν ἀνακοίνωσιν τῶν συμμάχων σύμφωνα μὲ τὸ καταρτισθὲν μὲ τὸν Μπεναζὲ σχέδιον!

Καὶ ἐνῷ ἀνέμενεν ὁ βασιλεὺς εἰς μάτην, ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπεφάσιζαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν κυβέρνησιν τῆς Θεσσαλονίκης!

«Ἡ συμφωνία τοῦ κ. Μπεναζὲ μετὰ τοῦ βασιλέως ἀπετέλει μεγάλην διπλωματικὴν ἐπιτυχίαν τῆς Γαλλίας, ἥτις τῇ ἔδιδεν ἐν Ἀθήναις δεσπόζουσαν θέσιν. Ἐν Λονδίνῳ τὴν κατηγόρησαν ὡς ἐπικίνδυνον», γράφει ὁ κ. Ντριὼ καὶ συνεχίζει: «μία τρομερὰ ἐκστρατεία τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου ἐπίεσε τὸ Φορεῖν Ὄφφις τὸ ὁποῖον ἐνέδωκεν ἀμέσως, διὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν συμφωνίαν Μπεναζέ. Τὴν 27ην Ὀκτωβρίου/9 Νοεμβρίου ὁ κ. Ἄσκουϊθ εἰς τὸ δημαρχεῖον, ἀπέτεινε χαιρετισμὸν εἰς τὸν μέγαν πατριώτην κ. Βενιζέλον... ὁ Μπριὰν δὲν ἠθέλησε νὰ ὑστερήσῃ καὶ νὰ φανῇ ὀλιγώτερον βενιζελικὸς ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Λονδίνου».

Ἀλλὰ τότε τί ἐγίνετο ἡ συμφωνία Μπεναζέ; Ὑφίστατο ἢ ὄχι; Καὶ ἂν δὲν ὑφίστατο διὰ τὴν Ἀντάντ, πῶς θὰ ὑφίστατο διὰ τὸν βασιλέα;

Τὴν 3/16 Νοεμβρίου, κατόπιν διαταγῆς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν τῆς Γαλλίας, ὁ ναύαρχος Φουρναὶ ἀπηύθυνε πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν Λάμπρον διακοίνωσιν αὐστηράν, διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖ ἐξ ὀνόματος μόνον τῆς Γαλλίας, τὰ ὅπλα, πυροβόλα καὶ τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν τῆς Ἑλλάδος, εἰς ἀντιστάθμισμα τοῦ Ρούπελ καὶ τῆς Καβάλας. Περὶ συμφωνιῶν βασιλέως μετὰ Μπεναζέ, ὑποσχέσεων αὐτοῦ πρὸς Μπεναζὲ κλπ. οὔτε λέξιν! Τὴν ἑπομένην ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη τὸν Γκυιγεμέν, παρεπονέθη διὰ τὴν μὴ ἐκπλήρωσιν τῶν συμφωνιῶν Μπεναζέ, καὶ τοῦ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν τοῦ εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ἡ τοιαύτη ἀξίωσις πρὸς τὴν Ἑλλάδα προεκάλεσε μεγάλην λαϊκὴν ἐξέγερσιν ἐν Ἀθήναις, ἐπιτεινομένην μάλιστα κατόπιν βασίμων διαδόσεων ὅτι οἱ βενιζελικοὶ προητοιμάζοντο διὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, συνεκλήθη ἐν Ἀθήναις τὴν 6/19 Νοεμβρίου συμβούλιον τοῦ στέμματος, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισε τὴν ἀπόρριψιν τῆς διὰ τοῦ ναυάρχου Φουρναὶ διατυπωθείσης ἀξιώσεως. Τὴν 9/22 Νοεμβρίου ἡ κυβέρνησις Λάμπρου ἀπήντησε πρὸς τὸν ναύαρχον Φουρναὶ ἀνακοινοῦσα τὴν

«πλέον κατηγορηματικὴν της ἄρνησιν» εἰς τὴν διατυπωθεῖσαν ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀξίωσιν. Ἀνεκοίνωσε δὲ τὴν ἄρνησιν της ταύτην καὶ πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Ἀντάντ.

Τὴν 11/24 Νοεμβρίου ὁ ναύαρχος Δαρτὶζ ντὺ Φουρναὶ ὠθούμενος ὑπὸ τῶν ὁδηγιῶν τοῦ ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν τῆς Γαλλίας ἀπηύθυνε πρὸς τὴν κυβέρνησιν Λάμπρου ἀπειλητικὸν τελεσίγραφον, ὁρίζον τὴν παράδοσιν τῶν πρώτων 10 πυροβολαρχιῶν τὴν 18ην Νοεμβρίου (1ην Δεκεμβρίου) ἄλλως «θὰ ἀναγκασθῶ νὰ λάβω ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅλα τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἡ κατάστασις θὰ μοῦ ἐπιβάλῃ».

Κατὰ τὰς ἑπομένας ἡμέρας ἡ κατάστασις ἐν Ἀθήναις ἐλάμβανε ἀπειλητικὴν μορφήν. Ἡ λαϊκὴ ἐξέγερσις εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον. Ὁ λαὸς προσέτρεχεν εἰς τὰ ὅπλα. Ναύαρχος Φουρναί, Γκυγιεμέν, Ροκφέϊγ δὲν ἀπέκρυπτον πλέον ὅτι τὰ πράγματα ἐλάμβανον σοβαρὰν τροπήν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον αἱ ἐφημερίδες τῶν συμμάχων, ἰδίως αἱ γαλλικαί, κατεκλύζοντο ὑπὸ τῶν φαντασιωδεστέρων εἰδήσεων ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ ἐξ Ἀθηνῶν διὰ τῶν πρακτορείων Χαβᾶς καὶ Ραδιό. Ὅτι οἱ «ἐπίστρατοι» ἐμισθοδοτοῦντο ὑπὸ τῆς γερμανικῆς προπαγάνδας, ὅτι τὰ παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Πειραιῶς νησίδρια ἐχρησίμευον ὡς βάσεις γερμανικῶν ὑποβρυχίων, ὅτι κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Φουρναὶ ἐνεργηθεῖσαν ἔρευναν εἰς τὴν οἰκίαν Καλιμασσιώτη εὑρέθησαν ἔγγραφα ἐνοχοποιητικά, ὀπτικὰ μηχανήματα κλπ. Εἰς μάτην ὁ ναύαρχος ὁ ἐνεργήσας τὴν ἔρευναν ἐπιστοποίει ὅτι «δὲν ἀνευρέθησαν τίποτε οὔτε ἔγγραφα ὕποπτα, οὔτε μηχανήματα. Ἦτο καὶ αὐτὸ ἕνα σφάλμα μέσα σὲ τόσα ἄλλα σφάλματα». Ποῖος τὸν ἤκουε!

Ἐν τούτοις ἡ Ἀγγλία βλέπουσα ὅτι ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ ἀπὸ εὐμενὴς πρὸς τὴν Ἑλλάδα μετεβάλλετο εἰς πιεστικήν, ἤρχιζε νὰ ἐκφράζῃ ἀντιθέτως τὴν δυσφορίαν της διὰ τὴν πίεσιν ταύτην εἰς σημεῖον ὥστε ὁ Μπριὰν ἠναγκάσθη τὴν 15/28 Νοεμβρίου νὰ τηλεγραφήσῃ εἰς τὸν λόρδον Μπέρτι διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὰ μέτρα τοῦ ναυάρχου Φουρναὶ καὶ νὰ προσθέσῃ ὅτι «δὲν ὑπάρχει ζήτημα νὰ κατασχεθῇ διὰ τῆς βίας τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν τὸ ὑποσχεθὲν ὅπως δοθῇ καὶ ἦτο διεσκορπισμένον ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα(!)».

Τὴν 14/27 Νοεμβρίου ὁ ναύαρχος Φουρναὶ κατόπιν παρουσιάσεώς του εἰς τὸν βασιλέα, ἐτηλεγράφει εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν ναυτικῶν εἰς Παρισίους ὅτι εἰς τὰς διαμαρτυρίας τοῦ βασιλέως τοῦ ἀπήντησεν ὅτι αἱ διαταγαί του ἦσαν ρηταὶ καὶ ὅτι τὴν Παρασκευὴν 18ην Νοεμβρίου θὰ ἀπεβίβαζε δυνάμεις καὶ θὰ ἐπέβαλλε τὴν θέλησιν τῶν ἀνταντικῶν κυβερνήσεων. Προσέθετε δὲ τὰ ἑξῆς:

«Ἡ προσωπική μου γνώμη εἶναι ὅτι ὁ βασιλεὺς μὴ λαβὼν τὰς ἐγγυήσεις τὰς ὁποίας ἀνέμενε καὶ τῶν ὁποίων αἱ λεπτομέρειαι σᾶς ἐστάλησαν διὰ τοῦ τηλεγραφήματός μου τῆς 8ης Νοεμβρίου (ν. ἡμ.) θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀπηλλαγμένον τῶν ὑποχρεώσεών του.

»Ἔχω πάντοτε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν θὰ ἀντιστῇ εἰς ἰσχυρὰν πίεσιν, ἀλλ᾽ ἀφοῦ αἱ σύμμαχοι κυβερνήσεις δὲν ἐθεώρησαν σκόπιμον νὰ τοῦ παράσχουν τὰς ἐγγυήσεις, τὰς ὁποίας ἀνέμενε, ἐγγυήσεις καθορισθείσας εἰς τὸ κείμενον τῆς προσκλήσεως εἰς τὴν ὁποίαν συνεφώνησε καὶ τὰς ὁποίας ἀνέφερα εἰς τὸ τηλεγράφημά μου ἀριθ. 11683 Α 531 (8 Νοεμβρίου), τότε ἡ πίεσις καθίσταται ἀπαραίτητος...».

Ὁ ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν τοῦ ἀπαντᾷ: «Δὲν ἐννοῶ τί σημαίνει ἡ παρατήρησίς σας αὕτη... δὲν ἔχετε πᾶσαν ἐλευθερίαν ἐνεργείας;»

Καὶ εἰς τοῦτο ὁ ναύαρχος Δαρτὶζ ἀνταπαντᾷ:

«Δὲν διετύπωσα παρατήρησιν, ἀλλ᾽ ἁπλῆν διαπίστωσιν, ὅτι ὁ βασιλεὺς προφανῶς ἀνέμενε νὰ λάβῃ τὰς ἐγγυήσεις τὰς συμφωνηθείσας εἰς τὸ σχέδιον τῆς προσκλήσεως, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλα διὰ τηλεγραφήματος τῆς 8ης Νοεμβρίου» (ν. ἡμ.).

Τὸ ἀπόγευμα τῆς 17/30 Νοεμβρίου ὁ ναύαρχος ἐλάμβανε τὴν ἀπάντησιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ τελεσίγραφόν του τῆς 11/24 Νοεμβρίου.

«Δὲν θέλω νὰ πιστεύω κ. ναύαρχε, ὅτι ἀφοῦ ἐξητάσητε μετ᾽ εὐμενείας καὶ δικαιοσύνης τοὺς λόγους οἵτινες καθιστοῦν ἀδύνατον εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν νὰ σᾶς ἱκανοποιήσῃ, θὰ θελήσητε νὰ προβῆτε εἰς 'μέτρα τὰ ὁποῖα ἡ κατάστασις θὰ σᾶς ἐπέβαλλε', μέτρα τὰ ὁποῖα θὰ ἤρχοντο εἰς ἀντίθεσιν τῶν ἐκ παραδόσεων φιλικῶν δεσμῶν τῶν ἑνούντων τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰ ὁποῖα ὁ λαὸς δικαίως, θὰ ἐθεώρει ὡς ἐχθροπραξίας ἐνεργουμένας κατ᾽ αὐτοῦ κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως τῆς δημοκρατίας. Λάμπρος».

Τὴν νύκτα τῆς 17ης Νοεμβρίου ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν περιχώρων εὑρίσκετο εἰς σφοδρὸν ἀναβρασμόν. Στρατιωτικὰ τμήματα ἑλληνικὰ κατέλαβον τὰς ἐξόδους τῶν Ἀθηνῶν. Πᾶσα προσπάθεια τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅπως ἐπιτύχῃ συμβιβαστικὴν λύσιν ἀπέβη ματαία. Ὁ ναύαρχος εἶχεν ὡρισμένας ἐντολὰς καὶ ἐπέμενε. Ὁ Ροκφέϊγ μόλις ἐπιστρέψας ἐκ Γαλλίας τὸν παρώτρυνε. Οἱ Ἕλληνες μπλοφάρουν, ἐπιμείνατε ναύαρχε. Θὰ σᾶς φέρουν τὰ κανόνια των ἐπάνω εἰς ἕνα δίσκον. Ἐτηλεγράφει συγχρόνως εἰς Παρισίους ὅτι αἱ προπαρασκευαὶ τῶν Ἑλλήνων «ἦσαν πάρα πολὺ ἐπιδεικτικαὶ διὰ νὰ εἶναι ἐπικίνδυνοι». Ὁ βασιλεὺς διέταξεν αὐστηρῶς νὰ μὴ γίνῃ χρῆσις ὅπλων εἰμὴ εἰς περίπτωσιν ἀπολύτου νομίμου ἀμύνης.

Λίαν πρωὶ τῆς 18ης Νοεμβρίου τὸ ἀποβιβαστικὸν στράτευμα τῶν συμμάχων ἀποβιβασθὲν εἰς Πειραιᾶ, ἐβάδισεν ἐν τάξει μάχης πρὸς τὰς Ἀθήνας. Ὁ ναυάρχος Δαρτὶζ ἐλογάριαζε ὅτι τὸ ὅλον θὰ ἐλάμβανε χαρακτῆρα εἰρηνικῆς ἐπιδείξεως! Ἐν τούτοις ἡ διαταγὴ ἐπιχειρήσεων τοῦ διοικητοῦ τοῦ ἀποβατικοῦ στρατεύματος πλοιάρχου Πουλιέζι–Κόντ, ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Μυστικὴ διαταγὴ ἀριθ. 13.

Διαταγὴ ἐπιχειρήσεων.

Τὸ ἀποβατικὸν στράτευμα θὰ ἐγκατασταθῇ, ἐν ἀνάγκῃ διὰ τῆς βίας, ἐπὶ τῶν θέσεων τῶν ὁποίων ἡ κατάληψις παρὰ τῶν στρατευμάτων μας ἀποτελεῖ ἀπειλὴν διὰ τὰς Ἀθήνας, καὶ ἀσφαλίζει τὴν κατάληψιν τῶν στρατιωτικῶν

ἱδρυμάτων ἢ στρατιωτικῆς χρησιμότητος, εὑρισκομένων ἐν τῇ ζώνῃ τῶν ἐπιχειρήσεων.

Αἱ πρὸς κατάληψιν θέσεις εἶναι:

1ον) Τὸ σύνολον τῶν λόφων Νυμφῶν, Πνυκὸς καὶ Φιλοπάππου, δεσποζόντων τῶν Ἀθηνῶν.

2ον) Τὸ Ζάππειον καὶ τὰ περίχωρά του, εἰς τὴν νοτίαν ἔξοδον τῆς πόλεως...».

Πλήρης διαταγὴ μάχης.

Ποῖος πταίει;

Ὁ ματαιώσας τὴν συμφωνίαν Μπεναζέ, πρῶτον μὲν διὰ τῆς ἐπιθέσεώς του κατὰ τῆς Κατερίνης, ἔπειτα δὲ διὰ τῶν κατόπιν ἐνεργειῶν του, ὅπως καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν συνεννόησιν τῆς Ἀντὰντ μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Βενιζέλος ὑπεδαύλιζε τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ βασιλέως

ΤΟ 52ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 17 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Ὁ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ τῆς Θεσσαλονίκης ἄρθρα του λέγει ὅτι τὰ γεγονότα τῆς 18ης Νοεμβρίου 1916 προὐκάλεσαν τὴν ἀπόφασιν τῶν δυνάμεων πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ βασιλέως.

Τοῦτο εἶναι ἀληθές.

Εἶναι αὐτονόητον ὅτι αἱ ἐν Ἀθήναις καὶ Θεσσαλονίκῃ προπαγάνδαι διωχέτευσαν εἰς τὸν συμμαχικὸν τύπον, ἰδιαίτατα εἰς τὸν γαλλικόν, τελείως διεστρεβλωμένας εἰδήσεις περὶ τῶν συμβάντων τῆς 18ης Νοεμβρίου καὶ ὅσων προηγήθησαν καὶ προεκάλεσαν ταῦτα. Δὲν θέλομεν νὰ ἀναξέσωμεν παλαιὰς πληγάς, καὶ θὰ ἀποφύγωμεν νὰ ἀναφέρωμεν λεπτομερῶς, τὰς ἐπὶ τῇ βάσει ψευδῶν καὶ διαστρεβλωμένων εἰδήσεων, βιαιοτάτας ἐπιθέσεις τοῦ ξένου τύπου, ἰδίως τοῦ γαλλικοῦ, κατὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ὡς «προδότου», «δολίου», «ἐχθροῦ τῆς Ἀντάντ», «δούλου τοῦ Κάϊζερ» καὶ κατὰ τοῦ λαοῦ ὅστις ἔμενε πιστὸς εἰς αὐτόν. Ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις τῆς Θεσσαλονίκης δὲν ἔπαυσε οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ὑποδαυλίζουσα τὴν πυρὰν καὶ παρέχουσα ὑλικὸν εἰς τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος τοιαύτην θύελλαν. Εἰς μάτην ὁ βασιλεὺς ἔδιδεν ἐπισήμως διὰ τῶν ξένων πρέσβεων ἐν Ἀθήναις διαψεύσεις κατὰ τῶν ψευδῶν κατηγοριῶν τοῦ τύπου. Δὲν ἐπετρέπετο ἡ δημοσίευσις τῶν διαψεύσεών του. Ἡ τοιαύτη ἐκστρατεία διὰ τῶν ὀργάνων τοῦ γαλλικοῦ τύπου διήρκεσε καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα τοῦ 1916 πρὸς τὸ 1917, ὁσημέραι ἐπιτεινομένη.

Ὑπὸ τοιαύτην πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Γαλλίᾳ ὁ Μπριὰν τὴν 22αν Νοεμβρίου (5 Δεκεμβρίου) 1916 προέτεινεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Ρωσίαν καὶ Ἰταλίαν τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τὴν ἀναγνώρισιν καὶ συνεπῶς ἐγκατάστασιν τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος (Ρωσ. Διπλωμ. Βίβλος 1922. Ντριώ, «Διπλ. ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»):

«Διὰ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας, ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις δὲν ἀποσκοπεῖ πο-σῶς νὰ θίξῃ τὸ ἑλληνικὸν σύνταγμα οὔτε τὴν μοναρχίαν, ἀλλὰ τοὐναντίον νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν συνταγματικὴν νομιμότητα». Οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐν Πετρουπόλει ἐνετάλησαν νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν τοιαύτην πρότασιν, ὁ δὲ ἐν Ρώμῃ ἐπὶ πλέον ἐνετάλη νὰ βεβαιώσῃ τὴν Ἰταλίαν «ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Βενιζέλου δὲν θὰ ἐγίνετο παρὰ μὲ τὴν ρητὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἰταλίας. Οὐδεμία δὲ ὑποχρέωσις θὰ ἐλαμβάνετο εὐνοοῦσα τὴν Ἑλλάδα χάριν τοῦ κ. Βενιζέλου».

Τὴν ἐπομένην καὶ μεθεπομένην ἔφθασαν εἰς Παρισίους αἱ ἀπαντήσεις τῶν συμμάχων δυνάμεων. Ἡ Ρωσία ἀπήντησεν:

«Θεωροῦμεν ὅτι αἱ γαλλικαὶ προτάσεις αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ καθεστῶτος ἐν Ἑλλάδι διὰ τῶν ξένων λογχῶν εἶναι ἄσκοποι καὶ πρακτικῶς ἀνεφάρμοστοι, δοθέντος ὅτι καὶ ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος ἐξεδήλωσαν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως αἰσθήματα ἀναμφισβήτητα».

Ἡ Ἰταλία ἀντέστη σφοδρότατα: «Θεωρεῖ ὅτι οἱ σύμμαχοι ἀποδίδουν ὑπερβολικὴν σπουδαιότητα εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ὅστις οὐδόλως διαθέτει τὴν πλειονότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἀπομακρύνονται τοῦ ἀληθοῦς αὐτῶν σκοποῦ ὅστις εἶναι ἡ νίκη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀπασχολούμεναι μὲ τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος» (Ρωσ. Διπλ. Βίβλος ἔκδ. 1922. Ντριώ, «Διπλ. ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»).

Ἡ Ἀγγλία ἠρνήθη ἐπίσης. «Μανθάνω ἀπὸ τὸ Φόρεϊν Ὄφφις ὅτι τὰ σχέδια Μπριὰν δὲν ἐνεκρίθησαν, ὅτι ἡ ἀναγνώρισις ντὲ φάκτο τοῦ κ. Βενιζέλου ἐν τῇ κατεχομένῃ ὑπ' αὐτοῦ ζώνῃ θεωρεῖται ὡς ὑπεραρκετή, καὶ ὅτι ἔχουσι πλείστους λόγους κατὰ τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου» (Τηλεγράφημα Μπέκεντορφ 6 Δεκεμβρίου, ν. ἡμ., Ρωσ. Διπλ. Βίβλος 1922).

Ὁ Μπριὰν κατόπιν τῆς ἀντιστάσεως ταύτης τῶν συμμάχων τῆς Γαλλίας, ἐγκατέλειψε τὰς προτάσεις του κατὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου (Τηλεγράφημα Ἰσβόλσκυ 7ης Δεκεμβρίου – ν. ἡμ. Ρωσ. Διπλ. Βίβλος 1922).

Ὥστε δὲν εἶναι ἀληθὴς ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Βενιζέλου ὅτι ἡ ἐκθρόνισις τοῦ βασιλέως ἀπεφασίσθη κατόπιν τῶν γεγονότων τῆς 18ης Νοεμβρίου.

Εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος εἰργάζετο πλέον ὄχι μόνον νὰ ἐκδιώξῃ τὸν βασιλέα, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὴν δυναστείαν. Καὶ ναὶ μὲν εἶχε δηλώσει ἐπανειλημμένως ὅτι δὲν ἦτο ἀντιδυναστικός, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ἰδέαι του ὡρίμασαν. Μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις καταλήγει καὶ εἰς ὡρισμένην πρότασιν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν.

«Ὁ κ. Γκράνβιλλ (Διπλωματικὸς πράκτωρ τῆς Ἀγγλίας παρὰ τῇ κυβερνήσει Θεσσαλονίκης) ἐνετάλη παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του νὰ ἐξετάσῃ μήπως ἡ συμφιλίωσις τοῦ κ. Βενιζέλου μετὰ τοῦ βασιλέως θὰ ἦτο δυνατή. Ἀπόλυτος πρὸς τοῦτο ἀπέχθεια τοῦ κ. Βενιζέλου. Κατ' αὐτὸν πρέπει νὰ βιάσωμεν τὸν βασιλέα νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ φύγῃ. Ὁ κ. Βενιζέλος θὰ ἐδέχετο ἐν

ἀνάγκη τὸν διάδοχον, ἀλλὰ θὰ ἐπροτίμα ἕνα Ἄγγλον πρίγκηπα. Εἰς τοῦτο ὁ Γκράνβιλλ παρετήρησεν ὅτι ἡ κυβέρνησίς του οὐδέποτε τοῦ ὡμίλησε περὶ Ἄγγλου πρίγκηπος. Ὁ κ. Βενιζέλος ἐπιμένει ὅτι ὅλα τὰ ἑλληνικὰ κόμματα θὰ ἐδέχοντο εὐχαρίστως τὴν ὑποψηφιότητα ταύτην. Δὲν θὰ ἦτο ἐντελῶς τὸ ἴδιο δι' ἕνα Βέλγον πρίγκηπα. Θὰ ὑπῆρχον δυσκολίαι διὰ τὴν ἐκλογὴν ἑνὸς παιδίου. Ὁ Γκράνβιλλ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν εἶναι εὐνοϊκὸς εἰς τοιαύτην ἀγγλικὴν ὑποψηφιότητα. Μοῦ εἶπεν ἐμπιστευτικῶς ὅτι ἐὰν μετά τινα ἔτη ὁ νέος ἡγεμὼν ἀνετρέπετο, θὰ ἦτο τοῦτο πλῆγμα διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Εἶναι περίπτωσις ποὺ πρέπει νὰ σκεφθῇ κανείς. (Τηλεγράφημα δὲ Μπιγύ, Γάλλου πράκτορος παρὰ τῇ κυβερνήσει Θεσσαλονίκης πρὸς τὸ ὑπουργεῖον ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας τῆς 7/20 Ἀπριλίου 1917).

Ὁ κ. Πολίτης, ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ κ. Βενιζέλου φθάνει παρὰ πέρα. Διὰ τηλεγραφήματός του τῆς 9/22 Ἀπριλίου (ἀριθ. 2311 δὶς) πρὸς τὸν κ. Ρωμᾶνον καταστάντα ἐν τῷ μεταξὺ διπλωμ. πράκτορα τοῦ κ. Βενιζέλου ἐν Παρισίοις, προτείνει καθαρὰ τὴν δημοκρατίαν ἐν Ἑλλάδι.

«Γνωρίζετε ἀπὸ τὸν κ. Διομήδην ποία θὰ ἦτο κατ' ἐμὲ ἡ ἰδεώδης λύσις. Ἡ ρωσικὴ ἐπανάστασις μὲ ἔκαμεν, ἀληθῶς, νὰ μὴ ἀντιτίθεμαι πλέον εἰς τὴν ἰδέαν τῆς δημοκρατίας. Φθάνω μάλιστα νὰ σκέπτωμαι ὅτι ἐὰν ἡ δημοκρατικὴ μορφὴ ἐγίνετο δεκτὴ εἰς τὴν Ρωσίαν, δὲν θὰ παρουσίαζε ἐπίσης διὰ τὴν Ἑλλάδα κανένα μειονέκτημα».

Ἀλλὰ ὁ κ. Βενιζέλος εἶναι διστακτικὸς διὰ τὴν δημοκρατίαν. Δὲν τὴν ἀναφέρει. Μία δημοκρατία, βλέπετε, ἔχει ἀγκάθια. Ἐπὶ κεφαλῆς της δὲν εἶναι εἷς ἡγεμὼν διὰ νὰ τὸν τρομοκρατῇ ἑκάστοτε ὁ κ. Βενιζέλος μὲ ἐπαναστάσεις καὶ ἀνατροπὰς τοῦ θρόνου του καὶ τῆς δυναστείας του. Ἕνας πρόεδρος δημοκρατίας δὲν διατρέχει τοιούτους κινδύνους καὶ δὲν παρασυλλογίζεται τὰς τρομοκρατήσεις τοῦ κ. Βενιζέλου. Μπορεῖ μάλιστα νὰ εὑρεθῇ καμμιὰ φορὰ καὶ πρόεδρος ὁ ὁποῖος νὰ τρομοκρατήσῃ αὐτὸς τὸν κ. Βενιζέλον. Τί τὰ θέλομεν αὐτά, λέγει ὁ κ. Βενιζέλος. Καλύτερα θὰ ἔχωμεν εἰς τὸ χέρι ἕνα βασιλέα. Προτείνει βέβαια ἕναν Ἄγγλον πρίγκηπα (ὁμιλῶν μὲ τὸν λόρδον Γκράνβιλλ). Ἀλλὰ διατί ὄχι καὶ ἕνα μικρὸν Βέλγον; Θὰ ἔχῃ βέβαια τὰς δυσκολίας του τὸ τελευταῖον. Ἀλλὰ ἕνας βασιλεὺς – παιδίον, ἔχει καὶ τὰ καλά του. Πρῶτον καὶ κύριον θὰ τὸ ἀναθρέψῃ καὶ θὰ τὸ μορφώσῃ ὁ κ. Βενιζέλος. Καὶ ἂν μεγαλώσῃ καὶ ἀποκτήσῃ ἰδίαν θέλησιν τότε τὸ ἐκδιώκει ὁ κ. Βενιζέλος καὶ φέρει βασιλέα ἕνα ἄλλο παιδίον. Διατί ὄχι καὶ ἕνα βρέφος; Καλύτερα ἕνα βρέφος. Ἀργεῖ καὶ νὰ μεγαλώσῃ.

Τί γίνεται μέσα εἰς ὅλα αὐτὰ ὁ ἑλληνικὸς λαός;

«Δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἀνατρέψῃ κανεὶς ἕνα δημοφιλῆ βασιλέα. Καὶ ποτὲ δὲν ὑπῆρξεν εἰς τὴν Ἑλλάδα βασιλεὺς τόσον δημοφιλὴς ὅσον ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Ἐκτὸς τῆς μυστικοπαθοῦς ἐπιρροῆς τοῦ ὀνόματός του, ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἔθνος ζηλότυπον διὰ τὰς ἐλευθερίας του. Ὅσον ὁ βασιλεύς της ὑπέφερεν ἀπὸ τοὺς διωγμοὺς τῶν ξένων, τόσον περισσότερον προσηλοῦτο τὸ ἔθνος εἰς αὐτόν. Ὅταν τὸ 1800, ἡ Ἀγγλία ἀπήτησεν ὅπως παραιτηθῇ τῆς ἐξουσίας ὁ Βοναπάρτης διὰ νὰ κληθῇ εἰς τὸν θρόνον ὁ κόμης τῆς Προβηγγίας, προεκάλεσε τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς ὑπατείας καὶ παρεσκεύασε τὴν αὐτοκρατορίαν» (Ντριώ, «Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», 5ος τόμος).

Τὸ γαλλικὸν ἔθνος οὐδέποτε ἐσυγχώρησεν εἰς τοὺς Βουρβώνους ὅτι ἐπανῆλθον τὸ 1815 εἰς τὸν θρόνον διὰ τῶν ξενικῶν λογχῶν καὶ τοὺς τὸ ἐπλήρωσε. Τὸ αὐτὸ θὰ κάμῃ καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τὴν 1ην Νοεμβρίου 1920 πρὸς τὸν κ. Βενιζελον. Ὅπως ὁ γαλλικὸς λαός, ἔτσι καὶ ὁ ἑλληνικός, ἔτσι καὶ ὅλοι οἱ λαοί, δὲν συγχωροῦν ποτὲ τέτοια πράγματα. Ἂς μὴ παιδεύεται λοιπὸν ὁ κ. Βενιζέλος. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 δὲν θὰ τὸν ξεχάσῃ ποτὲ ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἐφ' ὅσον ἔχει ἐθνικὴν φιλοτιμίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν τόσην ὅσην καὶ ὁ γαλλικός.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποπείρας τοῦ Μπριὰν τοῦ Νοεμβρίου 1916 ὅπως ἐκδιώξῃ τὸν βασιλέα, κατέληξαν οἱ σύμμαχοι νὰ συμφωνήσουν τοὐλάχιστον εἰς τὸ σφίξιμο τοῦ κλοιοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τῆς 25ης Νοεμβρίου (8 Δεκεμβρίου) 1916, ὁ ἀποκλεισμὸς κατέστη στενώτατος. Τὴν 1/14 Δεκεμβρίου ἀπήτησαν διὰ ἀπειλητικοῦ τελεσιγράφου των νὰ ἀποσυρθῇ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἰς Πελοπόννησον. Τὸ τελεσίγραφον προσέθετε ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν παραλίων θὰ συνεχισθῇ μέχρις οὗ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις παράσχῃ πλήρη ἐπανόρθωσιν διὰ τὴν «τελευταίαν ἐπίθεσιν τὴν ὁποίαν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα χωρὶς νὰ προκληθῶσιν ἔκαμαν ἐναντίον τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων ἐν Ἀθήναις. Καὶ μέχρις οὗ δοθῶσιν ἱκανοποιητικαὶ ἐγγυήσεις διὰ τὸ μέλλον».

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπεδέχθη ἀμέσως τὴν ἀξίωσιν τῶν δυνάμεων καὶ ἀνέμενε τὸν καθορισμὸν τῶν ἐπανορθώσεων καὶ ἐγγυήσεων. Ἤρχισε δὲ ἀμέσως τὴν μεταφορὰν τοῦ στρατοῦ εἰς Πελοπόννησον.

Ἀνεμένετο λοιπὸν ἡ διακοίνωσις τῶν δυνάμεων ἥτις θὰ καθώριζε τὰς ἐπανορθώσεις καὶ τὰς ἐγγυήσεις. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως, ὁ ἀποκλεισμὸς ἐξηκολούθει στενώτατος. Τέλος τὴν 18/31 Δεκεμβρίου ἐπεδόθη ἡ ἀναμενομένη διακοίνωσις τῶν τεσσάρων συμμάχων δυνάμεων, διὰ τῆς ὁποίας ἐζητεῖτο:

Νὰ ἀποσυρθῇ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ ὅλον τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν εἰς Πελοπόννησον (ὅπερ ἐξετελεῖτο ἤδη).

Νὰ ἀπαγορευθῇ πᾶσα συνάθροισις καὶ πᾶσα συγκέντρωσις «ἐπιστράτων» πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου καὶ πέραν.

Νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς πάντα πολίτην νὰ ἔχῃ ὅπλα.

Νὰ ἐπανασυσταθοῦν οἱ διάφοροι συμμαχικοὶ ἔλεγχοι (οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τῆς 18ης Νοεμβρίου εἶχον παύσει λειτουργοῦντες).

Νὰ ἀπολυθοῦν πάντες οἱ κρατούμενοι βενιζελικοὶ κατηγορούμενοι ἐπὶ στάσει καὶ διὰ συναφῆ ἐγκλήματα.

Νὰ ἀποζημιωθοῦν οἱ βενιζελικοὶ ὅσοι ὑπέφεραν ἐκ τῶν συμβάντων τῆς 18ης καὶ 19ης Νοεμβρίου καθοριζομένης τῆς ἀποζημιώσεώς των ἐκ συμφώνου μετὰ ἐπιτροπῆς τῶν συμμάχων.

Νὰ παυθῇ ὁ διοικητὴς τοῦ Α΄ σώματος στρατοῦ.

Νὰ ζητήσῃ συγγνώμην ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπὸ τοὺς πρέσβεις τῶν συμμάχων.

Νὰ χαιρετισθοῦν ἐπισήμως αἱ σημαῖαι τῶν συμμάχων εἰς μίαν δημοσίαν πλατεῖαν τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ παρουσίᾳ ὁλοκλήρου τῆς φρουρᾶς τῶν Ἀθηνῶν.

Νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τῶν συμμάχων ἡ ὁδὸς Ἰτέας–Μπράλου καὶ ὁ λαρισαϊκὸς σιδηρόδρομος.

Τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς νότας ταύτης τῆς 18/31 Δεκεμβρίου εἶναι:

Πρῶτον μὲν οἱ σύμμαχοι δὲν ἀπήτησαν πλέον τὰ ὅπλα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ οὔτε τὸ πολεμικὸν ὑλικόν του. Ἠρκέσθησαν εἰς τὴν μεταφοράν του εἰς Πελοπόννησον. Δεύτερον δὲ ὅτι ἔδωσαν τὴν ἑξῆς ἐγγύησιν μὲ τὴν ὁποίαν καταλήγει ἡ νότα:

«Ἐκ μέρους των (αἱ σύμμαχοι δυνάμεις) ἀναλαμβάνουσιν ἀπέναντι τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τὴν ρητὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἐπιτρέψουν εἰς τὰς ἐνόπλους δυνάμεις τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς ἀποχωρήσεως τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων ἐκ Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου ὅπως διέλθωσιν τὴν οὐδετέραν ζώνην τὴν καθιδρυθεῖσαν ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως».

Ἐὰν παρεῖχον οἱ σύμμαχοι τὴν ἐγγύησιν ταύτην ἐξ ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν μάτην ἐζήτει ὁ βασιλεὺς κατόπιν τῆς ἐπὶ ταύτης συμφωνίας του μὲ τὸν Μπεναζέ, δὲν θὰ συνέβαινε τίποτα τὴν 18ην Νοεμβρίου. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ θὰ τοὺς εἶχε δοθῇ καὶ τὸ πλεονάζον πολεμικὸν ὑλικὸν τῆς Ἑλλάδος! Ἐχρειάσθη ἕνα τόσον τραγικὸν γεγονός, καὶ τόσον αἷμα, διὰ νὰ κατανοηθῇ τόσον ἁπλοῦν πρᾶγμα.

Τέλος, ἡ διακοίνωσις προσέθετε ὅτι: «Ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ἑλληνικῶν παραλίων θὰ διατηρηθῇ μέχρις οὗ δοθῇ εἰς τὰς δυνάμεις ἱκανοποίησις ἐπὶ ὅλων τῶν ἀνωτέρω σημείων».

Εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην ἀπήντησεν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τὴν 23ην Δεκεμβρίου (παλαιὸν ἡμερολόγιον). Ἡ ἀπάντησις αὐτῆς εἶναι μακροτάτη. Τονίζει ὅτι:

«Οὐδεὶς ἐν Ἑλλάδι ἐπιθυμεῖ πόλεμον κατὰ τῶν συμμάχων δυνάμεων, οὐδεὶς σκέπτεται ν' ἀπειλήσῃ τὴν ἀσφάλειαν τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους». Καὶ ἀπαντᾷ ἐπὶ ὅλων τῶν σημείων τῆς συμμαχικῆς διακοινώσεως.

Τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ἀπαντήσεως τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἐπαναλαμβάνει ζωηρότερον καὶ ἐντονώτερον τὰς προηγουμένας προτάσεις της πρὸς τὰς ὁποίας οὐδεμία ἐδόθη ἀπάντησις, ὅπως συσταθῇ μικτὴ ἐπιτροπή, ἥτις νὰ ἐρευνήσῃ καὶ καθορίσῃ τὰς εὐθύνας τῶν γεγονότων τῆς 18ης Νοεμβρίου, δηλοῦσα ἐκ τῶν προτέρων ὅτι εἶναι ἑτοίμη νὰ δώσῃ πᾶσαν ἱκανοποίησιν ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἀπεδεικνύετο ὅτι τὸ πταῖσμα ἦτο ἰδικόν

της. Δέχεται ἐν τούτοις νὰ δώσῃ ἀμέσως τὴν ζητηθεῖσαν ἠθικὴν ἱκανοποίησιν.

Ζητεῖ ν' ἀπολυθῶσιν οἱ κρατούμενοι ἐν φυλακῇ ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης, βουλευταί, ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί, δικασταί, ὑπάλληλοι καὶ πλῆθος πολιτῶν, καθὼς καὶ οἱ κρατούμενοι ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν ἀρχῶν τῶν συμμάχων. Ἁπάντων τούτων ὁ ἀριθμὸς εἶναι πολὺ μεγαλύτερος τῶν κρατηθέντων ἐν Ἀθήναις βενιζελικῶν διὰ τὰς σκηνὰς τῆς 19ης Νοεμβρίου, λέγει ἡ διακοίνωσις.

Ὑπομιμνήσκει τὰ τελεσθέντα ἐν Μακεδονίᾳ ἐγκλήματα κατὰ τὴν ἀναγκαστικὴν στρατολογίαν κατὰ διαταγὴν τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης. Χωρία πυρποληθέντα, ἱερεῖς, γυναῖκας καὶ γέροντας φονευθέντας ἢ βασανισθέντας.

Δέχεται τὴν ἀποζημίωσιν τῶν προσώπων ἅτινα ὑπέφεραν τὴν 18ην καὶ 19ην Νοεμβρίου. Ἀλλὰ ζητεῖ ν' ἀποζημιωθῶσιν καὶ οἱ παθόντες κατὰ τὴν ἀναγκαστικὴν στρατολογίαν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ κατὰ τὰς καταλήψεις διαταγῇ τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως τῆς Θεσσαλονίκης.

Ζητεῖ τὴν κατοχύρωσιν τῆς ὑποσχέσεως ὅτι δὲν θὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κυβέρνησιν τῆς Θεσσαλονίκης νὰ καταλαμβάνῃ τμήματα τῆς ἑλληνικῆς χώρας ἐπωφελουμένη τῆς ἐπιβληθείσης ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀποχωρήσεως τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων.

Καὶ τέλος, ζητεῖ τὴν ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ.

Εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην τῆς κυβερνήσεως Λάμπρου ἀπήντησαν οἱ σύμμαχοι μετὰ μακρὰν διάσκεψιν ἐν Ῥώμῃ, τὴν 26ην Δεκεμβρίου (παλ. ἡμ.). Ἐπιμένουν εἰς τὰς ἀξιώσεις των κυρίως εἰς τὴν ταχίστην ἀποχώρησιν τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων εἰς Πελοπόννησον, δὲν ἀπαντοῦν εἰς οὐδὲν ἄλλο σημεῖον τῆς ἑλληνικῆς διακοινώσεως καὶ μόνον ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἐγγύησίν των ἀπέναντι ἐνδεχομένης ἐνεργείας τοῦ κράτους τοῦ κ. Βενιζέλου κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους: «Ἀναλαμβάνουν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἐπιτρέψουν εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς ἀποχωρήσεως τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων, ὅπως καταλάβωσιν οἱονδήποτε τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως καὶ ἂν ἀκόμη οἱ σύμμαχοι ἤγοντο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καταλάβωσιν αὐτοὶ ταῦτα προσωρινῶς διὰ στρατιωτικοὺς λόγους».

Καὶ ὅμως, ἡ ὑπόσχεσις αὕτη παρεβιάσθη. Καὶ παρεβιάζετο ὑπὸ τὸν ἑξῆς τύπον. Ἀπεστέλλετο εἰς μίαν νῆσον, φέρ' εἰπεῖν, ἓν πλοῖον τὸ ὁποῖον «διὰ στρατιωτικοὺς λόγους» ἀπεβίβαζεν ἕνα ἢ δύο λόχους συνήθως Σενεγαλέζων, συνελαμβάνετο καὶ ἐφυλακίζετο ἢ ἀπεδιώκετο ὁ νομάρχης, ἐπίσης καὶ οἱ χωροφύλακες, καθὼς καὶ ἐξέχοντες πολῖται. Ἔπειτα εἷς ἐπὶ τοῦτο ἀπεσταλμένος συνήθροιζε μερικὰς δεκάδας βενιζελικῶν οἱ ὁποῖοι ἐκήρυττον τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τὴν «προσχώρησιν» τῆς νήσου εἰς τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης. Μεθ' ὃ ἀπεστέλλοντο ἐκεῖ βενιζελικαὶ ἀρ-

χαὶ καὶ συγχαρητήρια καὶ ἔπαινοι πρὸς τὸν λαὸν τῆς νήσου, πολλάκις καὶ ἀπὸ βενιζελικοὺς πρέσβεις εὐρωπαϊκῶν μεγαλουπόλεων.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα τοῦ κ. Δεμίδωφ τὴν 19ην Ἀπριλίου (1 Μαΐου) 1917 (Ρωσ. Διπλ. Βίβλος, ἔκδ. 1922). Ἐπρόκειτο οἱ πρέσβεις ἐν Ἀθήναις νὰ ἀπαντήσουν εἰς τὰς διαμαρτυρίας τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως διὰ τὴν παραβίασιν τῶν ὑποσχέσεων τῆς διακοινώσεως τῆς 26ης Δεκεμβρίου 1916. Ὁ Γκυιεμὲν κατεσκεύασε τὸ σχέδιο τῆς ἀπαντήσεως. Λέγει λοιπὸν ὁ κ. Δεμίδωφ:

«Εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο λέγεται ὅτι οἱ σύμμαχοι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν ν' ἀντιταχθοῦν εἰς τὴν αὐθόρμητον πρωτοβουλίαν τοῦ λαοῦ μερικῶν νήσων ὅπως προσχωρήσουν εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν (Θεσσαλονίκης). Καὶ ὅτι ἰδίως προκειμένου περὶ τῶν νήσων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, οἱ πρέσβεις δὲν ἀπεμακρύνθησαν τῶν ὅρων τῆς νότας των τῆς 26ης Δεκεμβρίου. Ἐὰν ὅλοι οἱ συνάδελφοί μου λάβωσι διαταγὴν νὰ ὑπογράψουν τὸ σχέδιον τοῦτο ἀπαντήσεως, θὰ τὸ ὑπογράψω ἐπίσης, μολονότι πάρα πολὺ ὀλίγον πείθομαι διὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν διαβεβαιώσεων τούτων. Μεταξὺ ἄλλων γνωρίζω ὅτι ἡ Κεφαλληνία οὐδέποτε εἰς καμμίαν στιγμήν, δὲν ἐξεδήλωσεν ἐπιθυμίαν νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸν κ. Βενιζέλον».

Ὑπὸ τὸ τραγικὸν φάσμα τῆς πείνης ὁ Ἐλ. Βενιζέλος ἐξεβίαζε τὴν πατρίδα του

ΤΟ 53ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 18 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΤΟ ΤΕΛΕΣΙΓΡΑΦΟΝ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΠΡΟΣ τὴν Ἑλλάδα τῆς 1/14 Δεκεμβρίου 1916 κατέληγεν: «Ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ἑλληνικῶν παραλίων θὰ διατηρηθῇ μέχρις οὗ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις παράσχῃ πλήρη ἐπανόρθωσιν διὰ τὴν πρόσφατον ἐπίθεσιν γενομένην ἄνευ προκλήσεως τῶν ἑλληνικῶν ἐνόπλων δυνάμεων κατὰ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων ἐν Ἀθήναις καὶ μέχρις οὗ δοθῶσιν ἐπαρκεῖς ἐγγυήσεις διὰ τὸ μέλλον».

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπεδέχθη τὸ τελεσίγραφον καὶ ἀνέμενε νὰ ὁρισθῶσιν αἱ ἐπανορθώσεις καὶ ἐγγυήσεις. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀποκλεισμὸς ἐξηκολούθει.

Τὴν 18/31 Δεκεμβρίου 1916 καθωρίσθησαν αὗται διὰ νέας διακοινώσεως τῶν δυνάμεων, ὅπως ἀναφέρομεν προηγουμένως καὶ ἥτις κατέληγεν:

«Ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ἑλληνικῶν παραλίων θὰ διατηρηθῇ μέχρις οὗ δοθῇ ἱκανοποίησις εἰς τὰς δυνάμεις ἐπὶ πάντων τῶν ἀνωτέρω σημείων».

Τὴν 24 Δεκεμβρίου/6 Ἰανουαρίου ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπήντησεν εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην καὶ παρέστησε τὴν ἄποψίν της καὶ κατέληγεν:

«Ἡ ἄρσις τοῦ ἀποκλεισμοῦ θὰ ἐπανέφερε τὴν ἀναγκαίαν γαλήνην εἰς τὴν χώραν, ὅπως καταστελλομένης τῆς πιέσεως τῆς κοινῆς γνώμης ἡ ἀρξαμένη διαπραγμάτευσις καταλήξῃ τὸ ταχύτερον».

Οἱ σύμμαχοι ἀπήντησαν τὴν 26ην Δεκεμβρίου/8 Ἰανουαρίου. Δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὰς ἄλλας παρατηρήσεις τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως πλὴν τῆς κατοχυρώσεως τῆς βασιλικῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἡ διακοίνωσίς των κατέληγε: «αἱ σύμμαχοι δυνάμεις θὰ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἄρουν τὸν ἀποκλεισμόν, διατηροῦσαι ὅμως τὸν περιορισμὸν τῶν εἰσαγωγῶν, μόλις οἱ εἰδικοί των ἀπεσταλμένοι κρίνωσιν ὅτι ἡ ἀποχώρησις τῶν στρατευμάτων καὶ τοῦ ὑλικοῦ ἔχει ἐν μέρει πραγματοποιηθῆ καὶ ὑπάρχουσιν ἱκανοποιητικαὶ ἐγγυήσεις διὰ τὴν πλήρη αὐτῆς ἐκτέλεσιν».

Ἡ παραβολὴ τῶν τριῶν κειμένων καθιστᾷ φανερὸν πόσον τὸ φοβερὸν τοῦτο μέτρον, τῆς καταδίκης εἰς πεῖναν ὁλοκλήρου λαοῦ, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις συνέστησεν ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸν Γκυιεμὲν ἀπὸ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915, καὶ εἶχεν ἐν μέρει ἔκτοτε, ἀλλὰ κάπως ἠπιώτερον, ἐφαρμοσθῆ, πόσον λέγομεν ἐβάρυνεν εἰς τὴν συνείδησιν κυβερνήσεων μεγάλων πολιτισμένων λαῶν, οὐχὶ ἄλλως τε ἐμπολέμων πρὸς καταδικασθέντα μικρὸν λαόν.

Ὁ κύριος ὅρος πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἦτο: «Μόλις οἱ εἰδικοί των ἀπεσταλμένοι κρίνωσιν ὅτι ἡ ἀποχώρησις τῶν στρατευμάτων καὶ τοῦ ὑλικοῦ ἔχει ἐν μέρει πραγματοποιηθῆ καὶ ὑπάρχουσιν ἱκανοποιητικαὶ ἐγγυήσεις διὰ τὴν πλήρη αὐτῆς ἐκτέλεσιν».

Οἱ εἰδικοί των ἀπεσταλμένοι ἀπετέλουν ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Κομποῦ, ἔχοντος ὡς βοηθὸν τὸν Ροκφέϊγ. Ἡ κυβέρνησις Λάμπρου ἔπραξε πᾶν ὅ,τι ἀπέκειτο εἰς αὐτὴν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῶν συμμάχων. Δυστυχῶς ὅμως ὁ ὑπὸ τὸν στατηγὸν Κομποῦ καὶ τὸν Ροκφέϊγ ἔλεγχος εὕρισκε διαρκῶς νέας αἰτίας ἐπεισοδίων μὲ τὴν κυβέρνησιν, ὡς ἀφορμὰς ὑπονοιῶν κατ' αὐτῆς. Τὴν 12/25 Ἰανουαρίου ὁ Δεμίδωφ τηλεγραφῶν εἰς Πετρούπολιν (Ρωσ. Διπλ. Βίβλος, 1922, ἀριθ. τηλεγραφήματος 34) περὶ τοῦ προγράμματος τῆς ὑπὸ τοῦ Κομποῦ ἐπιτροπῆς, σημειῶν διὰ τὸν Ροκφέϊγ ὅτι «παρὰ τὴν ἀνάκλησίν του μένει ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα» ἐπιλέγει:

«Ἐν συνόψει μολονότι τὸ πρόγραμμα τῆς ἐπιτροπῆς προφανῶς ἐπιβάλλεται ἀπὸ ἐπιβλητικὰς στρατιωτικὰς ἀνάγκας, εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἐμπνέεται ἀπὸ λίαν ἀνησυχητικὸν πνεῦμα ἀδιαλλαξίας, ὅπερ ἐπιτρέπει πολυαρίθμους καταχρήσεις καὶ ἐπεισόδια... Οἱ Ἄγγλοι δὲν ἀποκρύπτουσι τὴν δυσαρέσκειάν των διὰ τοιαῦτα μέτρα».

Ὁ κόμης Μποσδάρι πρέσβυς τῆς Ἰταλίας ἐν Ἀθήναις εἰς τὸ ἔργον του «Περὶ τῶν βαλκανικῶν πολέμων καὶ τοῦ μεγάλου πολέμου» λέγει: «ὁ στρατηγὸς Κομποῦ ἔλεγε διαρκῶς ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς θὰ ἐξακολουθήσῃ, ὅσον θέλει ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ καὶ διὰ νὰ ἐμποδίσῃ νὰ ἔλθῃ ἡ στιγμὴ τῆς ἄρσεως τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐδημιούργησε νέας ἀξιώσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν περιείχοντο εἰς τὴν διακοίνωσιν τῶν δυνάμεων».

Οὕτως ὁ ἀποκλεισμὸς ἤρχισε νὰ φέρῃ τὰ φοβερὰ ἀποτελέσματά του. Ἡ ἔλλειψις τροφῆς προεκάλει ἐπιδημίας. Γέροντες καὶ παιδία ὑπέκυπτον εἰς

μέγαν ἀριθμόν, ἰδίως βρέφη, τὰ ὁποῖα αἱ μητέρες των δὲν ἠδύναντο νὰ θηλάσωσι (Κοσμέν,«Ἡ Ἀντὰντ καὶ ἡ Ἑλλὰς» τόμος 2ος).

Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀποκλεισμὸς προεκάλει ἐπικίνδυνον ἀνεργίαν καὶ ἡ καθημερινὴ μερὶς τοῦ ἄρτου, ὅστις ἄλλως τε ἦτο τῆς χειρίστης ποιότητος, κατῆλθεν εἰς 60 δράμια. Τὰ μαγαζιὰ ἐκενοῦντο καὶ ἀπὸ πελάτας καὶ ἀπὸ ἐμπορεύματα. Οἱ ζῶντες ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ἐργασίαν των, ἔπεσαν εἰς μεγάλην ἀθλιότητα. Ἐτρέφοντο μὲ σῦκα, σταφίδα καὶ χαρούπια. (Κοσμέν, ὡς ἄνω).

«Ὁ πληθυσμὸς ἐτρέφετο μὲ σῦκα, σταφίδες καὶ κουκιά. Τὰ ἀποθέματα τροφίμων ἐξηντλήθησαν. Ἄλευρα ἦσαν ἀπολύτως δυσεύρετα. Οἱ κάτοικοι ἠναγκάσθησαν νὰ τραπῶσι πρὸς τροφὰς ἀνθυγιεινὰς αἵτινες προεκάλεσαν πολυαρίθμους δηλητηριάσεις. Η ἐντερῖτις κατέστη ἐνδημική, ἰδίως εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ εἰς τὴν Ζάκυνθον, οἱ μαῦροι οἱ κατέχοντες τὰς νήσους, κατέσχεσαν ὅλα τὰ ἀποθέματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν πολλά. Ἡ ναυσιπλοΐα καὶ ἡ βιομηχανία ἐσταμάτησαν. Ἡ ἀνεργία καθίστατο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀπειλητικωτέρα. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ἀνεκουφίζετο ἡ ἀθλιότης μὲ δημόσια συσσίτια, ἀλλὰ εἰς τὰς νήσους τοῦτο ἦτο ἀδύνατον. Πράκτορες τῶν συμμάχων ὑπέσχοντο φορτία σίτου εἰς τοὺς πεινῶντας κατοίκους, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ κ. Βενιζέλου, ἀλλ' οὗτοι ἐτήρησαν τὴν πίστιν των εἰς τὸν βασιλέα. Ὁ κ. Βενιζέλος κατέστη μισητός». (Σὲρ Βαζὶλ Θόμψων,«Ἡ μυστικὴ ὑπηρεσία τῶν Συμμάχων ἐν Ἑλλάδι»).

«Ἀφοῦ ἡ τροφὴ ἐσπάνιζεν οἱ κάτοικοι ἐτρέποντο εἰς τὴν ἁλιείαν. Ἀλλ' ἐχρειάζετο κάποιο θάρρος εἰς τοὺς ἁλιεῖς νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὴν θάλασσαν. Διότι αἱ λέμβοι των συνελαμβάνοντο ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν πλοίων ἢ καὶ ἐβυθίζοντο πυροβολούμεναι. Τοὺς ἔλεγον «διώξατε τὸν βασιλέα σας καὶ σᾶς ἀφίνουμε ἥσυχους». (Θόμψων, μνησθὲν ἔργον του).

«Αἱ ἠθικαὶ ζημίαι τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἦσαν ἀκόμη μεγαλύτεραι. Ἡ χώρα ἀπεμονώθη τελείως ἀπὸ τὸν ἐπίλοιπον κόσμον. Ὅλαι αἱ ταχυδρομικαὶ συγκοινωνίαι διεκόπησαν. Ἡ ἰδιωτικὴ ἀλληλογραφία, ἰδίως ἡ προερχομένη ἀπὸ οὐδετέρας χώρας, ὅταν δὲν ἐκρατεῖτο ἢ δὲν κατεστρέφετο, ἐπεστρέφετο εἰς τοὺς ἀποστολεῖς... Ἡ ἐπίσημος ἀλληλογραφία ὑφίστατο τὰ ἴδια. Ἔγγραφα καὶ τηλεγραφήματα τῶν πρέσβεων τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν κατεστρέφοντο ἢ ἐκρατοῦντο ἐπ' ἀόριστον χρόνον» (Θόμψων, προμνησθὲν ἔργον του).

«Νέον πεδίον ἐνεργείας ἠνοίγετο εἰς τὸν Ροκφέϊγ. Κατακλυσμὸς συκοφαντικῶν εἰδήσεων ἐξεπέμπετο ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ Σαλαμῖνος ὅπου τὸ στρατηγεῖον τοῦ Ροκφέϊγ, πρὸς τὰς ἐφημερίδας τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου, καὶ ἐδημοσιεύοντο παρ' αὐτῶν». (Θόμψων, προμνησθὲν ἔργον του).

Εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ κανεὶς τὴν πλημμύραν τῶν ψευδῶν εἰδήσεων μὲ τὴν ὁποίαν κατεκλύζετο ὁ γαλλικὸς τύπος, ἰδίως, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀγγλικὸς ἐναντίον τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τοῦ πιστοῦ εἰς αὐτόν. Οὔτε κἂν ἐλαμβάνομεν γνῶσιν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ἑλλάδι τῶν περὶ ἡμῶν

ψευδῶν εἰδήσεων. Διότι ὁ ἀποκλεισμὸς ἀπηγόρευσε τὴν εἴσοδον καὶ ξένων ἐφημερίδων. Καὶ ἂν ἀκόμη ποῦ καὶ ποῦ ἔφθανον ἦσαν παλαιαὶ κατὰ δέκα καὶ δέκα πέντε ἡμέρας. Διαψεύσεις τῶν εἰδήσεων τούτων δὲν ἐγίνοντο δεκταί. Κάποτε ὁ βασιλεὺς ἠθέλησε νὰ διαψεύσῃ εἰδήσεις συκοφαντικὰς ἐναντίον του δημοσιευθείσας εἰς γαλλικὰς ἐφημερίδας καὶ ἔστειλε τὴν διάψευσιν πρὸς τὸν Γκυγιεμὲν μὲ τὴν παράκλησιν νὰ σταλῇ πρὸς δημοσίευσιν. «Ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν ὅτι ἡ λογοκρισία δὲν ἐπέτρεψε τὴν δημοσίευσίν της». (Ντριώ,«Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», τόμος 5ος).

Προφάσεις πρὸς διατήρησιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐδημιουργοῦντο καθ' ἑκάστην. Πότε ὅτι ἐκρύπτοντο ὅπλα «ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἔλλειμμα τῶν παραδοθέντων ὅπλων (Σ. Μ. ἐννοεῖ τῶν εἰς χεῖρας τῶν κατοίκων), ἀφοῦ κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν ἐν Ἑλλάδι ὑπαρχόντων ὅπλων, θεωρῶ τοὺς ἰσχυρισμούς μας εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ὡς ἀνοήτους». (Τηλεγρ. Δεμίδωφ 3/16 Φεβρ. 1917 Ρωσ. Διπλωμ. Βίβλος 1922). Πότε ὅτι οἱ ἐπίστρατοι ἠπείλουν τοὺς ἐν Ἀθήναις βενιζελικούς:

«Χθὲς ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐδήλωσεν εἰς τὸν πρωθυπουργὸν ὅτι: ἂν γίνῃ ἐνόχλησις εἰς τοὺς βενιζελικούς, ὁ Γάλλος ναύαρχος δὲν θὰ διστάσῃ νὰ βομβαρδίσῃ τὰς Ἀθήνας» (Τηλ. Δεμίδωφ 3/16 Φεβρουαρίου, ὡς ἄνω).

Καὶ πράγματι ἠπειλήθη τότε βομβαρδισμὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐκ τοῦ προεκτεθέντος λόγου, δηλ. φήμης ὅτι δύνανται νὰ ἐνοχληθῶσιν οἱ ἐν Ἀθήναις βενιζελικοί. Ὁ λόρδος Μπάλφουρ ἐπεφόρτισε τὸν σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τούτου. Συγχρόνως ὅμως «παρεκάλεσε τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν νὰ δώσῃ διαταγὰς εἰς τὸν Γάλλον ναύαρχον ὅπως ἀποφύγῃ ἐντελῶς τοιοῦτον βομβαρδισμὸν χωρὶς νὰ προηγηθῇ συνεννόησις μεταξὺ τῶν συμμάχων τούτου». (Τηλ. Ἰσβόλσκυ 4/17 Φεβρουαρίου 1917): «Ἐγὼ ὁ ἴδιος, λέγει ὁ Ἰσβόλσκυ, ὑπέμνησα εἰς τὸν Καμπόν, ὅτι εἶναι εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἐπιθυμητὸν ν' ἀποφευχθῇ ὁ βομβαρδισμὸς τῶν Ἀθηνῶν, ὅστις, ὡς ὁ τῆς Κοπεγχάγης ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, θὰ ἔμενεν ὡς στῖγμα εἰς ἐκείνους οἵτινες θὰ τὸν διέπραττον» (ἄνω τηλεγρ. Ἰσβόλσκυ).

«Πανικὸς εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν 4/17 Φεβρουαρίου (1917). Διεδόθη ὅτι πρόκειται νὰ ἀποβιβασθοῦν οἱ βενιζελικοὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ γαλλικοῦ στόλου. Οἱ βασιλικοὶ ἐξεγείρονται ἀθρόοι. Ἔνοπλοι. Ὁ τρόμος διαχύνεται εἰς τὰς ὁδούς, ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς 18ης Νοεμβρίου. Ὁ ναύαρχος Γκωσσέ, ἀπειλεῖ ν' ἀρχίσῃ βομβαρδισμόν. Ὁ Μπάλφουρ διαμαρτύρεται. Βομβαρδισμὸς τῶν Ἀθηνῶν θὰ εἶχεν ἀπήχησιν, ἡ ὁποία δέον ν' ἀποφευχθῇ. Δίδεται ἡ ἐξήγησις ὅτι δὲν θὰ γίνῃ βομβαρδισμὸς παρὰ μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ. Ἂς εὐχαριστήσωμεν τοὺς θεούς! καὶ τὴν Παλλάδα Ἀθηνᾶ! ὅτι δὲν ἔφθασαν εἰς τὴν ἐσχάτην αὐτὴν ἀνάγκην». (Ντριώ, «Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος» τόμος 5ος). Ἐκτὸς τῶν Ἰταλῶν καὶ οἱ Ἄγγλοι ἀντιπρόσωποι ἐν Ἑλλάδι, τοῦ Ἔλλιοτ συμπεριλαμβανομένου ... ἔχουν ἀγανακτήσει κατὰ τοῦ Σαράϊγ. Ἀποφεύγοντες νὰ ἐκτεθῶσιν, ἀντιδρῶσιν φανερῶς πρὸς τοὺς

συμμάχους μας. Ἀγωνίζονται νὰ ἐκμηδενίσουν τοὺς κατὰ γενικὸν κανόνα ψευδεῖς ἰσχυρισμοὺς τῶν ἐν Ἑλλάδι Γάλλων πρακτόρων καὶ νὰ προλαμβάνωσιν ἀκρατήτους ἀποφάσεις, ὡς ὁ βομβαρδισμὸς τῶν Ἀθηνῶν, μνημείου τέχνης ἐμπνέοντος τὸν σεβασμόν, καὶ πόλεως ἀνοικτῆς, ὅστις βομβαρδισμὸς θὰ ἐκηλίδωνε μὲ στίγμα ἀνεξάλειπτον τὰς σημαίας τῶν συμμάχων. (Τηλ. Δεμίδωφ 9/22 Φεβρ. 1917. Ρωσικὴ Διπλωματικὴ Βίβλος 1922).

«Ὁ Μποσδάρι οὐδόλως πιστεύει εἰς ἐνδεχόμενον ἐξεγέρσεως κατὰ τῶν βενιζελικῶν» (Τηλ. Δεμίδωφ 3/16 Φεβρ. Ρωσ. Διπλωματικὴ Βίβλος 1922).

«Ὁ Μποσδάρι ἐθεώρησε καθῆκον του νὰ μὴ συνεργασθῇ μὲ τοὺς συναδέλφους του πρέσβεις εἰς νέαν νόταν πρὸς ἐπίδοσιν εἰς Ἀθήνας, διότι παρ' ὅλον τὸν ἐρεθισμὸν τῶν πνευμάτων ἐν Ἑλλάδι, θεωρεῖ ὅτι αὕτη ἐκτελεῖ ἐντίμως τὰς ἀπαιτήσεις τῶν συμμάχων. Ὁ Σοννίνο ἀνακοινῶν μοι τοῦτο, μοὶ ἐδήλωσεν ὅτι πρὸ παντὸς ὀφείλομεν νὰ προλάβωμεν τοὺς θανάτους ἐξ ἀσιτίας, διότι τοιαῦτα συμβάντα ὡς ἐπίσης καὶ εἷς βομβαρδισμὸς τῶν Ἀθηνῶν, θὰ ἐξήγειρον ἐναντίον μας τὴν κοινὴν γνώμην τῆς Ἀμερικῆς καὶ θὰ ἠνάγκαζον τὸν Οὐΐλσων νὰ ἐπέμβῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἡ εὐμένειά του μᾶς εἶναι ἰδιαιτέρως πολύτιμος». (Τηλ. 4/17 Φεβρ. τοῦ ἐν Ρώμῃ πρέσβεως τῆς Ρωσίας πρὸς Πετρούπολιν. Ρωσικὴ Διπλωματικὴ Βίβλος 1922).

Ὁ αὐτὸς πρέσβυς τῆς Ρωσίας ἐν Ρώμῃ ἀγγέλλει εἰς Πετρούπολιν τὴν 6/19 Φεβρ. 1917 ὅτι αἱ συμβουλαὶ μετριοπαθείας αἱ δοθεῖσαι εἰς Παρισίους ἀπὸ τὴν ρωσικὴν καὶ ἰταλικὴν κυβέρνησιν, ὅπως χαλαρωθῇ ὁ ἀποκλεισμός, ἀπέτυχον ἕνεκα τῆς ἀνησυχητικῆς ἐπιδράσεως τοῦ Σαράϊγ, ὅστις ἐπεθύμει ρῆξιν μὲ τὴν βασιλικὴν Ἑλλάδα. Καὶ μὴ λησμονῆτε, ἀναγνῶσται, ποῖος εἶναι πλησίον τοῦ Σαράϊγ ἐν Θεσσαλονίκῃ, πολύτιμος φίλος καὶ σύμβουλος. Μόνον ἀργότερα, «ὅταν ὁ Σαράϊγ θεωρῶν ὅτι ὁ ἐκ Κρήτης πολιτικὸς δὲν ἦτο ἀρκετὰ εὐγνώμων διὰ τὰς ὑπηρεσίας ποὺ τοῦ παρέσχε, βοηθήσας αὐτὸν νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν ἐν Θεσσαλονίκῃ κατ' ἀρχάς, καὶ κατόπιν ἐν Ἀθήναις», θὰ τὸν κατηγορήσῃ διὰ διπλοπροσωπίαν καὶ κακὴν πίστιν». (Σὲρ Βαζὶλ Θόμψων, «Ἡ μυστικὴ ὑπηρεσία τῶν Συμμάχων ἐν Ἑλλάδι») εἰς τὴν περίοδον ὅμως ποὺ ἀφηγούμεθα εἶναι ὁ «ἔμπιστος» τοῦ κ. Βενιζέλου. (Θόμψων, ὡς ἄνω).

Καὶ συνεχίζει ὁ ἐν Ρώμῃ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας τὴν 4/17 Φεβρουαρίου. «Βασανίζοντες τοὺς Ἕλληνας διὰ τῆς πείνης ὄχι μόνον διαπράττομεν ἀνήθικον πρᾶξιν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξωθοῦμεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν ἐχθρῶν μας».

Ἀλλὰ ὁ Γκυιεμέν, ὁ ἕτερος «ἔμπιστος φίλος», τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅστις τόσην ζημίαν ἐπροξένησεν εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπιρροὴν ἐν Ἑλλάδι, ἐδήλου εἰς τὸν πρωθυπουργὸν Λάμπρον τὴν 3/16 Φεβρουαρίου 1917, ὅτι «ἐὰν ὁ ἀποκλεισμὸς ἐπροξένησε θανάτους, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἄνισον διανομὴν

τῶν ἐφοδιασμῶν» (!!) (τηλ. Δεμίδωφ 3/16 Φεβρουαρίου 1917. Ρωσικὴ Διπλωματικὴ Βίβλος 1922).

«Θὰ χρειασθοῦν τρεῖς ἑβδομάδες μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ διὰ νὰ τακτοποιηθῇ ὁ ἀνεφοδιασμὸς» (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος» τόμος 5ος).

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ὀλίγα φορτία σίτου τὰ ὁποῖα ἔφθανον εἰς Ἑλλάδα, ἐκρατοῦντο καὶ ἀπεστέλλοντο εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ὁ κ. Βενιζέλος τὰ ἐχρησιμοποίει ὅπως ἐξαγοράσῃ δι' αὐτῶν τὴν προσχώρησιν τῶν πεινασμένων περιοχῶν εἰς τὸ κίνημά του. Προσκρούων, ἐν τούτοις, σχεδὸν πάντοτε εἰς κατηγορηματικὰς ἀρνήσεις (Κοσμέν, «Ἡ Ἀντὰντ καὶ ἡ Ἑλλάς»).

Περὶ τὴν 2/15 Φεβρουαρίου, οἱ ἐν Ἀθήναις Γάλλοι ἀντιπρόσωποι παρεδέχθησαν ὅτι ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ τὸ ὑλικόν του εἶχεν ἀποχωρήσει εἰς Πελοπόννησον. Ὥστε θὰ ἤρετο ὁ ἀποκλεισμός; Ὄχι! Παρετήρουν ὅτι δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι μὲ τὸν τρόπον ποὺ ἐξετέλει ἡ Ἑλλὰς τὸ τελεσίγραφον. Οἱ σύνδεσμοι τῶν ἐπιστράτων, ἔλεγον, δὲν διελύθησαν πραγματικῶς παρὰ φαινομενικῶς μόνον. Ὑπάρχουν, ἔλεγον, ἀκόμη ὅπλα κρυμμένα. Προσέθετον ὅτι αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες ἐτήρουν στάσιν ἐχθρικήν. Καὶ τέλος, ὅτι οἱ βενιζελικοὶ δὲν ᾐσθάνοντο ἑαυτούς, ἐντελῶς ἐν ἀσφαλείᾳ. Διὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο, ὡς ἐξεθέσαμεν, ὀλίγον ἔλειψε νὰ βομβαρδισθῇ ἡ Ἀθήνα.

Μετά τινας ἡμέρας ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, βλέπουσα τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα προεκάλεσεν ὁ ἀποκλεισμὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἤρχισε νὰ ἀνησυχῇ.

«Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐπέδωσε πρὸ ὀλίγου ἐδῶ (Παρισίους) τὴν πρότασιν τοῦ Μπάλφουρ ὅπως ἐπειγόντως ἐνεργηθῇ ὁ ἀνεφοδιασμὸς εἰς τροφὰς τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν καὶ ὅπως γίνῃ σκέψις περὶ ὁλικῆς ἄρσεως τοῦ ἀποκλεισμοῦ... ὁ Μπριὰν ἀπήντησεν ὅτι ἡ Γαλλία δέχεται τὰ προσωρινὰ μέτρα τὰ προτεινόμενα ἀπὸ τὸν Μπάλφουρ, ἀλλ' ὅτι δὲν συγκατατίθεται εἰς χαλάρωσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ, διότι ἡ Ελλὰς δὲν ἐξεπλήρωσεν ἀκόμη τὰς ὑποχρεώσεις της».

(Τηλεγρ. Ἰσβόλσκυ 12/25 Φεβρ. Ρωσικὴ Διπλωματικὴ Βίβλος 1922).

Τόσον εἶχε δηλητηριάσει ὁ κ. Βενιζέλος τὴν κοινὴν γνώμην ἐν Γαλλίᾳ! Δὲν τοῦ ἔλειψαν ἄλλως τε καὶ οἱ πρὸς τοῦτο βοηθοί! Πόσοι ἔμπιστοί του ἀπεσταλμένοι εἰς Παρισίους δὲν εἰργάζοντο πρὸς τοῦτο! Ὁ Μπριὰν συνησθάνετο ἀπὸ καιροῦ ὅτι οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀντιπρόσωποί του εἶχον μεταβληθῆ εἰς ὄργανα τοῦ κ. Βενιζέλου ἀντὶ νὰ εἶναι ὄργανα τῆς Γαλλίας. Ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται μας τὰς μομφάς του πρὸς τὸν Γκυιεμὲν τὴν 11/24 Σεπτεμβρίου 1916, τὰς ὁποίας ἐξεθέσαμεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον. Θὰ ἐκθέσωμεν εἰς τὸ ἑπόμενον ἄρθρον πῶς προσεπάθησε ὅπως διὰ καλυτέρας ἐν Ἑλλάδι ἀντιπροσωπείας δώσῃ εἰς τὴν γαλλικὴν πολιτικὴν τὴν ἐμπρέπουσαν εἰς αὐτὴν θέσιν, καὶ πῶς ἐματαιώθη ἡ προσπάθειά του διὰ συνεργασίας τοῦ κ. Βενιζέ-

λου καὶ διὰ τῆς δηλητηριάσεως τοῦ γαλλικοῦ τύπου μὲ ψευδεῖς καὶ κακοβούλους εἰδήσεις.

Διὰ τοῦτο ἡ προσπάθεια τοῦ Μπάλφουρ πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔτυχεν εὐμενοῦς ἀπηχήσεως ἐν Γαλλίᾳ. Ἐν τούτοις τὴν 3/16 Μαρτίου 1917 ἡ ἐν Ἀθήναις ἀγγλικὴ πρεσβεία ἀνήγγειλε τὴν ἄφιξιν 3.300 τόννων σίτου «ἀποκλειστικῶς προοριζομένου ὅπως προληφθῶσιν οἱ ἐκ πείνης θάνατοι».

Ἡ πεῖνα ὅμως ἐξηκολούθει. Τὴν 9/22 Μαρτίου ὁ «Ἑσπερινὸς Ταχυδρόμος» τοῦ Μιλάνου ἀνήγγειλεν ὅτι 4000 Ἰταλοὶ ἔφυγον ἐξ Ἑλλάδος ἐλλείψει ἄρτου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοιούτου μέτρου ἐγίνετο ἰσχυροτέρα. Τὸ τέλος Μαρτίου ἠκούσθησαν κατ' αὐτοῦ διαμαρτυρίαι ἐν τῇ ἀγγλικῇ Βουλῇ. Τοῖς ἐδόθη ἀπάντησις ὅτι λαμβάνονται μέτρα πρὸς μερικὸν ἀνεφοδιασμὸν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς θὰ διατηρηθῇ.

Κατὰ τοὺς ἐμφυλίους ἀγῶνας τῶν λαῶν πολλαί, πολλάκις, ἐγένοντο, καὶ φοβεραὶ σκληρότητες. Κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἐσφάγησαν χιλιάδες Γάλλων ὑπὸ τῶν ἐξεγερθέντων κατὰ τοῦ καθεστῶτος Γάλλων. Κατὰ τὰς ἐμφυλίους ἔριδας τῆς Ἀγγλίας διεδραματίσθησαν τρομερὰ πράγματα. Ἀλλ' ἀπὸ Ἄγγλους ἐπαναστατοῦντας κατὰ τῶν Ἄγγλων κρατούντων. Ἡ σημερινὴ Ρωσία παρουσίασε τὸ θέαμα ἀπεράντου σκληρότητος Ρώσων κατὰ Ρώσων πρὸς κατάληψιν τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς κοινωνικῆς ὑπεροχῆς. Ἀλλὰ θέαμα ὡς τοῦ κ. Βενιζέλου ἐπιβάλλοντος διὰ ξένων δυνάμεων, ξένων στρατῶν καὶ στόλων, τὴν πεῖναν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ δεχθῇ τὴν ἐξουσίαν του, καὶ ὅταν τοῦτο ἀπέτυχε, μεταχειριζομένου τὰς ξένας λόγχας διὰ νὰ ἐπιβάλῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν πατρίδα του, εἶναι μοναδικὸν εἰς τὴν νεωτέραν τοὐλάχιστον ἱστορίαν.

Θὰ μᾶς εἴπῃ ἴσως ὁ κ. Βενιζέλος: Καὶ τί σημαίνουν ὅλα αὐτὰ ἐὰν κατώρθωσα νὰ ἐξαγάγω ἐκ τοῦ πολέμου μίαν Ἑλλάδα διπλῆν κατ' ἔκτασιν καὶ ἰσχυράν; Αὐτὸ εἶναι «ἡ ἀπάτη» καὶ θὰ τοῦ τὸ ἀποδείξωμεν ὅταν θὰ ἐξετάσωμεν τὰ περὶ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐξήρχετο ἡ Ἑλλὰς ἐκ τοῦ πολέμου ηὐξημένη κατ' ἔκτασιν, ὅπερ δὲν συνέβη πράγματι, εἶχεν ὅμως συντριβῇ ἠθικῶς ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ταύτην τοῦ κ. Βενιζέλου μεταχειρισθέντος τὴν ξένην βίαν ὅπως ὑποτάξῃ τοὺς συμπολίτας του, ἔχασε τὴν ἐθνικήν της ὑπερηφάνειαν καὶ τὸν πρὸς τὸν ἑαυτόν της σεβασμόν. Εἰσῆλθεν εἰς τὸ αἷμα της ἡ ἕξις τοῦ μισθοφορεῖν εἰς τοὺς ξένους καὶ κατὰ τῶν ἰδίων συμπολιτῶν καὶ ἐμειώθη τὸ πρὸς τὴν πατρίδα ἀπόλυτον, ἀποκλειστικὸν αἴσθημα. Τοιαύτη δὲ ἠθικὴ κατάπτωσις κάθε ἄλλο δύναται παρὰ νὰ συντείνῃ εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ἐδαφικῶν ἀκόμη ἀποκτημάτων.

Τίς οἶδε πόσα χρόνια θὰ περάσουν διὰ νὰ συνέλθωμεν καὶ πάλιν οἱ Ἕλληνες!

Ὁ βασιλεὺς ἤθελε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν στρατιωτικὴν παρασκευὴν τῆς χώρας

ΤΟ 54ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 20 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΔΙΑ ΝΑ ΕΝΝΟΗΘΟΥΝ ΚΑΛΥΤΕΡΑ αἱ τελευταῖαι πράξεις τοῦ ἑλληνικοῦ δράματος τοῦ 1917 πρέπει νὰ τὰς τοποθετήσωμεν εἰς τὸ γενικὸν περιβάλλον τοῦ ὅλου εὐρωπαϊκοῦ πολεμικοῦ δράματος, νὰ ὑπενθυμίσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας τὰ κύρια αὐτοῦ σημεῖα ἐξ ὅσων ἀνεφέραμεν εἰς τὰ προηγηθέντα ἄρθρα μας καὶ νὰ συμπληρώσωμεν αὐτά.

Ἡ περίοδος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου τὸ 1914 μέχρι τῆς παραμονῆς τῆς ἀποβιβάσεως τῶν Ἀγγλογάλλων τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 εἰς Θεσσαλονίκην, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἀπὸ βαλκανικῆς ἀπόψεως ὡς ἐρωτοτροπία τῶν συμμάχων πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, πρὸς ἔξοδόν της ἐκ τῆς οὐδετερότητος εἰς τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων, φθάσασαν μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀποφασίσωσιν οἱ σύμμαχοι νὰ τῆς δωρήσωσι τὴν σερβικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Καβάλαν καὶ ἐνδοχώραν της, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ ζητήσωσι καὶ τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἐνδιαφερομένων χωρῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀνεστάτωσε κυριολεκτικῶς καὶ τὴν μαχομένην Σερβίαν καὶ τὴν οὐδετέραν Ἑλλάδα. Μάλιστα εἰς τὰς τελευταίας ταύτας προσφορὰς προσετέθη καὶ ἡ ἀνακοίνωσις εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὅτι καὶ αἱ εἰς τὴν Ἑλλάδα γενησόμεναι ἐνδεχομένως παραχωρήσεις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ θὰ μετρηθῶσι μὲ τὸ μέτρον τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐνδοχώρας τῆς Καβάλας, ἥτις θὰ ἐξεχωρεῖτο ὑπὸ τῶν συμμάχων εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Εἰς τὴν ἐρωτοτροπίαν ταύτην τῶν συμμάχων εἰς τὴν Βουλγαρίαν εἶχε προστεθῇ καὶ ὁ Βενιζέλος, ὅστις λησμονήσας ὅτι οἱ Βούλγαροι ἦσαν «προαιώνιος ἐχθρὸς» καὶ ἀναπολήσας ὅτι καὶ τὸ 1912–1913 οὐδεμίαν ἠσθάνετο δυσκολίαν καὶ ἀπέχθειαν νὰ τοὺς ἀφήσῃ ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ βόρειον μέρος τῆς Κεντρικῆς μέχρι 14 χιλιομέτρων πρὸς Β. τῆς Θεσσαλονίκης, προέτεινεν αὐθορμήτως εἰς τὸν βασιλέα τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1915 τὴν προσφορὰν τῆς Καβάλας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ὅπως αὕτη συμμαχήσῃ μετὰ τῆς Ἀντάντ. Ἀλλὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 ἡ Βουλγαρία ἐπιστρατευθεῖσα ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας εἰς τὸ πλευρὸν τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν καὶ τότε γίνεται τὸ «ἄπιστον κράτος τοῦ Φερδινάνδου» διὰ τοὺς συμμάχους, μὴ ἀπολέσαντας ὅμως καὶ ἐντελῶς κάποιαν ἐλπίδα νὰ τὴν ἐπαναγκιστρεύσουν πρὸς τὸ μέρος των, διὰ δὲ τὸν κ. Βενιζέλον ἐπαναγίνεται «ὁ προαιώνιος ἐχθρός».

Τότε ὁ κ. Βενιζέλος, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Βουλῆς καὶ ἐν κρυφίᾳ συνεννοήσει μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβεων τῆς Ἀντάντ, ἰδίως τοῦ Γκυιεμέν, προεκάλεσε τὴν ἀπόβασιν τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων εἰς Θεσσαλονίκην. Ταῦτα εἰς μικρὸν καὶ ἄνευ ἐπαρκοῦς ὀργανώσεως, οὔτε τοὺς Σέρβους ἠδυνήθησαν νὰ βοηθήσωσιν, οὔτε τοὺς Ἕλληνας ἠδυνήθησαν νὰ παρασύρωσιν εἰς τὸν πόλεμον. Ἐγκατέστησαν ὅμως εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ὀχυρώθησαν ἐκεῖ. Τότε

ὅμως ἐγεννήθη διένεξις μεταξὺ τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Γάλλων (Νοέμβριος –Δεκέμβριος 1915) διότι ἡ μὲν Ἀγγλία ἐπέμενεν εἰς τὴν διακοπὴν τῆς μακεδονικῆς ἐκστρατείας τῶν συμμάχων καὶ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν ἐκ Θεσσαλονίκης, ἀφοῦ οὐδεμίαν πλέον ἠδύναντο νὰ προσφέρωσι βοήθειαν εἰς τοὺς Σέρβους, ἡ δὲ Γαλλία εἰς τὴν συνέχισιν αὐτῆς καὶ τὴν δημιουργίαν ἐκεῖ νέου πολεμικοῦ μετώπου. Ἀκριβέστερον δὲ εἰπεῖν, ἐπέμενεν ἐν Γαλλίᾳ ὁ τότε πρωθυπουργὸς αὐτῆς Μπριάν. Διότι ἕτεροι πολιτικοὶ ἄνδρες Γάλλοι, ἰδίως ὁ Κλεμανσώ, κατεφέροντο κατὰ τῆς συνεχίσεως τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἥτις θὰ ἀπήτει ὁπωσδήποτε ἐξασθένησιν τοῦ δυτικοῦ μετώπου, ὅπου, κατ' αὐτούς, θὰ ἐκρίνετο ἡ τύχη τοῦ πολέμου, ὅπερ καὶ πράγματι συνέβη. Πρὸς τὴν τοιαύτην δὲ γνώμην συνετάσσοντο καὶ οἱ ἐν Γαλλίᾳ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ. Ὁ Μπριὰν ὅμως κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ καὶ ἀπεφασίσθη ἡ συνέχισις τῆς ἐκστρατείας ταύτης χωρὶς νὰ ἀρθῶσιν ἐντελῶς οἱ δισταγμοὶ τῶν Ἄγγλων οὔτε ἡ πρὸς ταύτην ἀντιπολίτευσις τοῦ Κλεμανσώ.

Ἐπέδρασαν δὲ εἰς τοῦτο ἐπὶ τοῦ Μπριὰν καὶ αἱ ἐπίμονοι συστάσεις τοῦ κ. Βενιζέλου, τότε ἀρχηγοῦ τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ εἰς ρῆξιν μὲ τὸν βασιλέα. Ἐνθυμοῦνται δὲ οἱ ἀναγνῶσται μας τὰ κείμενα τῶν τηλεγραφημάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύσαμεν, ἀποδεικνύοντα τὰς τοιαύτας διὰ τοῦ Γκυιεμὲν μεταφερομένας ἐπικλήσεις τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅπως μὴ ἀποσυρθῶσι τὰ ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα ἐκ Θεσσαλονίκης (Δεκέμβριος 1915) καὶ τὰς ὑποσχέσεις του ὅτι θὰ παρέσυρε καὶ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν πόλεμον. Καὶ τοὺς μὲν σκοποὺς τοῦ κ. Βενιζέλου, ἀποβλέποντας εἰς διατήρησιν τῆς ξενικῆς κατοχῆς, ὅπως δι' αὐτῆς ἐπιβληθῇ ἡ ἐξουσία του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξεθέσαμεν ἤδη καταλεπτῶς, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπ' αὐτῶν. Ἐπίσης δὲ ἐξεθέσαμεν καὶ τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα αὐτῶν διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Οὕτως ἀπεφασίσθη, ὡς εἴπομεν, ἡ συνέχισις τῆς ἐκστρατείας Θεσσαλονίκης. Ἀλλὰ πρὸς συνέχισιν αὐτῆς ἐχρειάζοντο στρατιωτικαὶ δυνάμεις. Τοιαύτας δὲ δὲν ἠννόουν νὰ ἀποσπάσουν οἱ σύμμαχοι ἐκ τοῦ δυτικοῦ μετώπου. Ἀπεστέλλοντο ὅθεν βραδέως καὶ κατὰ μικρὰς ὁμάδας εἴτε ὑπολείμματα τοῦ ἐκ Δαρδανελλίων ἀποχωρήσαντος συμμαχικοῦ στρατοῦ, εἴτε ἀποικιακὰ στρατεύματα, ἅπαντα μὲ ἀπολύτως ἀνεπαρκῆ ἀνεφοδιασμόν, ὥστε ἡ ἐλπὶς περὶ συγκροτήσεως συμμαχικοῦ σοβαροῦ μετώπου ἐν Βαλκανικῇ ἐκλονίζετο ἰσχυρῶς. Ἐκλονίζετο δὲ ἰσχυρῶς καὶ ἡ πολιτικὴ θέσις τοῦ Μπριὰν ὅστις εἶχεν ἀναλάβει τὴν εὐθύνην τῆς δημιουργίας τοῦ τοιούτου μετώπου.

Δὲν ἀπέμεινε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἀναπληρωθῇ ἡ ἐλλείπουσα δύναμις διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Δεδομένου ὅμως ὅτι ἡ δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ δὲν ἦτο τοιαύτη ὥστε μετὰ τῶν ὀλίγων ἐν Μακεδονίᾳ συμμαχικῶν στρατευμάτων ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἰσχυρὸν στρατὸν Γερμανῶν–Αὐστριακῶν–Βουλγάρων, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ προσετίθεντο καὶ οἱ Τοῦρκοι πλέον, ἡ Ἑλλὰς δὲν ἤθελε πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος, ἀναμένουσα καλυτέρας εὐκαιρίας.

Ἡ τοιαύτη στάσις τῆς Ἑλλάδος παρεστάθη ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλον ὡς προδοτικὴ πρὸς τὴν Ἀντὰντ καὶ διὰ τῶν ἐν πλήρει συνεννοήσει μετ' αὐτοῦ ἀντιπροσώπων καὶ πρακτόρων τῆς Γαλλίας κατὰ τοῦ βασιλέως ὡς τελείως ὀργάνου τῆς Γερμανίας.

Ἡ τοιαύτη στάσις τοῦ κ. Βενιζέλου συνδυαζομένη μὲ τὴν ὕπαρξιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἑλλάδος ξένου στρατοῦ μεταβαλόντος τὸ ἔδαφός της εἰς πεδίον μάχης καὶ μὲ ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τούτου πρόσωπον ἀπασχολούμενον μᾶλλον μὲ τὰς ἐσωτερικὰς πολιτικὰς τῆς Ἑλλάδος διενέξεις, παρὰ μὲ τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον, ἐπέφερον τὰς δεινὰς παρεξηγήσεις τῶν συμμάχων πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν κακομεταχείρισιν αὐτῆς, κατὰ τὸ 1915 καὶ 1916. Ἐξεθέσαμεν εἰς μακρὰν σειρὰν ἄρθρων τὰς λεπτομερείας τῶν ζητημάτων τούτων ὡς καὶ τὸν ὀλέθριον ρόλον τὸν ὁποῖον ἔπαιξεν ὁ κ. Βενιζέλος εἰς αὐτά.

Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1916 ἐξῆλθεν ἡ Ρουμανία τῆς οὐδετερότητος, ἀφοῦ πρῶτον ἐξησφάλισε διὰ συνθήκης λεπτομερῶς τὰ ὠφελήματα αὐτῆς ἐκ τοῦ πολέμου, ὡς καὶ τὴν διὰ συνεργασίας τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων πραγματοποίησιν αὐτῶν πρὸ τῆς συνάψεως τῆς εἰρήνης. Ἡ Ἑλλὰς τότε, μολονότι πολλαπλῶς κακοποιηθεῖσα ὑπὸ τῶν συμμάχων, συνέχισεν ἐντονώτερον τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς ἔξοδόν της ἐκ τῆς οὐδετερότητος, τὰς ἀρξαμένας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη. Ἐξηκολούθησε δὲ αὐτὰς καὶ μὲ τὴν κυβέρνησιν Καλογεροπούλου. Ἤθελεν ὅμως ὁ βασιλεύς, προκειμένου νὰ εἰσαγάγῃ τὴν χώραν εἰς ἕνα πόλεμον, νὰ ἐξασφαλίσῃ τοὐλάχιστον μερικὰ ἀνταλλάγματα, κυρίως τὴν προπαρασκευὴν τοῦ στρατοῦ. Εὑρέθη τότε ἀντιμέτωπος πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον ὅστις κηρύξας καὶ τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, προσέφερε πρὸς τοὺς συμμάχους τὰ πάντα ἄνευ οὐδενὸς ὅρου. Καὶ φυσικὰ ὁ τελευταῖος οὗτος εἶχε τὴν προτίμησιν τόσῳ μᾶλλον ὅσον ὑπέσχετο ὅτι τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης θὰ παρέσυρε καὶ ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ ἐδημιούργει στρατὸν ἐξ ἐθελοντῶν, ἀρκετῶν σωμάτων στρατοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μπριὰν δὲν ἀπήντησε κἂν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Καλογεροπούλου, ὑποδείξας ἰδιαιτέρως καὶ ἀνεπισήμως ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἄνευ οὐδεμιᾶς συνεννοήσεως μετὰ τῶν συμμάχων οὔτε καθορισμοῦ οἱουδήποτε ὅρου. Ἐδημοσιεύσαμεν ὁλόκληρον τὸ τηλεγράφημα τοῦ κ. Πολίτη πρὸς τὸν κ. Ρωμᾶνον, τὸ ἀποσταλὲν εὐθὺς μετὰ τὴν παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου, τὸ περιγράφον σαφέστατα τὰ ἀστοχήματα τῆς πολιτικῆς τῶν συμμάχων ἐν Ἑλλάδι καὶ τὸ ὁμιλοῦν σαφῶς διὰ τὰς μεταξὺ συμμάχων διαφορὰς ἀπόψεων, αἵτινες παρεκώλυον τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐξόδου τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος.

Ὁ Μπριὰν εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἐντέχνως καὶ ἀπολύτως δημιουργηθείσης κοινῆς γνώμης ἐν Γαλλίᾳ, σφοδρῶς ἐναντίον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καταφερομένης, κατὰ τοῦ ὁποίου ἐδημοσιεύοντο αἱ χει-

ρότεραι συκοφαντίαι καὶ ψευδεῖς εἰδήσεις. Ἀφ' ἑτέρου ἐγνώριζε καλῶς ὅτι πραγματικὴ συνδρομὴ ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος μόνον διὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἠδύνατο νὰ δοθῇ, ὡς πραγματικῶς συγκεντροῦντος τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς μεγάλης πλειοψηφίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Διεγίγνωσκε δὲ ἐπὶ πλέον ὅτι οἱ ἐν Ἑλλάδι ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας εἶχον ἀποτύχει τελείως καὶ ζημιώσει τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας, μεταβληθέντες εἰς ὄργανα τῶν σκοπῶν τοῦ κ. Βενιζέλου. Δὲν εἶχεν ὅμως τὸ θάρρος νὰ τοὺς ἀντικαταστήσῃ. Ἐφοβεῖτο τὴν καταφορὰν τῆς γαλλικῆς κοινῆς γνώμης ἐναντίον του. Περιωρίσθη ὅθεν μόνον εἰς τὰς βαρείας μομφάς, τὰς ὁποίας ἐξέφερε πρὸς τὸν Γκυιεμὲν ἐν τῷ ἀπὸ 11/24 Σεπτεμβρίου 1916 τηλεγραφήματί του, τὸ ὁποῖον ἀνεδημοσιεύσαμεν ἤδη, καὶ ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται μας, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ τὸν κατηγορεῖ ὅτι «ὑπέταξε τὴν ἐν Ἑλλάδι γαλλικὴν πολιτικὴν εἰς τὰ κομματικὰ συμφέροντα τοῦ βενιζελισμοῦ».

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπήρχετο ραγδαίως ἡ πολεμικὴ καταστροφὴ τῆς Ρουμανίας, διαψεύδουσα τὰς τόσας ἐπ' αὐτῆς στηριχθείσας ἐλπίδας. «Ἡ εἴσοδος τῆς Ρουμανίας εἰς τὸν πόλεμον ἀνεμένετο μετ' ἀνυπομονησίας ὑπὸ τῶν δυτικῶν συμμάχων μας καὶ διεφημίσθη ὡς δυναμένη νὰ κρίνῃ τὴν ὅλην πολεμικὴν κατάστασιν. Κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως, ὁ ρουμανικὸς στρατὸς ἐκστρατείας θὰ ἀνήρχετο εἰς ἥμισυ ἑκατομμύριον ἀνδρῶν. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως μόλις ἔφθασε τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου», λέγει ὁ τότε ἀρχηγὸς τοῦ ρωσικοῦ ἐπιτελείου Γιοῦρι Ντανίλωφ, εἰς τὸ σύγγραμμά του «Ἡ Ρωσία κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον» καὶ μᾶς ὑπενθυμίζει ἀθέλητα τὰς μυριάδας ἀνδρῶν τῶν εὐκόλων ὑποσχέσεων τοῦ κ. Βενιζέλου πρὸς τὸν Γκυιεμέν. Ὁ δὲ συμμετασχὼν εἰς τὴν ρουμανικὴν ἐκστρατείαν Ρῶσος στρατηγὸς Βινογκράδσκυ εἰς τὸ βιβλίον του «Ὁ πόλεμος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέτωπον» γράφει: «Συνοψίζοντες τὴν δημιουργηθεῖσαν περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου πολεμικὴν κατάστασιν εἰς τὴν Ρουμανίαν, καταλήγομεν εἰς τὸ ἀναπόφευκτον συμπέρασμα ὅτι ἡ Ρωσία ἐφορτώθη νέον βαρὺ φορτίον, ἐκεῖνο τοῦ νὰ ἐνισχύσῃ σοβαρῶς τὴν Ρουμανίαν, θεωροῦσα ἐφεξῆς τὸ ρουμανικὸν μέτωπον ὡς ἕνα τομέα τοῦ ἰδίου της μετώπου... Ἄγεται κανεὶς νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ Ρουμανία ἐξελθοῦσα διὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον ἐκ τῆς οὐδετερότητος τὸν Αὔγουστον τοῦ 1916, δὲν ἐξετίμησε καλῶς τὴν κατάστασιν οὐδὲ τὰς δυνάμεις της, διαπράξασα τεράστιον σφάλμα...».

Πῶς νὰ ἀδικήσῃ κανεὶς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ζητοῦντα διὰ τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου, τοὐλάχιστον νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πλήρη του στρατιωτικὴν παρασκευήν, τῇ βοηθείᾳ τῶν συμμάχων, προτοῦ κηρύξῃ τὸν πόλεμον; Ἀλλὰ τί νὰ κάμῃ ὁ Μπριὰν εὑρισκόμενος πρὸ τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Γαλλίᾳ τὴν ὁποίαν ὑπεδαύλιζεν ἡ κραυγὴ τοῦ κ. Βενιζέλου ὅτι ἔπρεπε ἀμέσως καὶ ὁπωσδήποτε νὰ κηρύξωμεν τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Βουλγαρίαν; Ὅτι τοῦτο καὶ μόνον θὰ ἦτο ἀπόδειξις καλῆς πίστεως ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως, ὅστις ἄλλως τε, ἦτο ἤδη ἀποδεδειγμένος «ἐχθρὸς τῆς Ἀντάντ» καὶ «δοῦλος τοῦ Κάϊζερ», ἀφοῦ σήμερον ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ βασιλέως, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸν κατηγορεῖ ὅτι δὲν ἦτο καλῆς πίστεως, διότι δὲν ἐδέχετο τὴν ἄμεσον ἄνευ προηγουμένης στρατιωτικῆς προπαρασκευῆς κήρυξιν πολέμου πρὸς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τοῦτο χωρὶς κἂν νὰ τὸ ζητήσῃ ἐπισήμως ὁ Μπριάν! Συνέπεια ἦτο ὁ Μπριὰν νὰ ἀρνηθῇ οἱανδήποτε συνεννόησιν ἰδίᾳ πρὸς προπαρασκευὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, προτοῦ ὁ βασιλεὺς μὲ τὸν διαλελυμένον ἤδη στρατόν του καὶ ἀπαράσκευον, κηρύξῃ τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Βουλγαρίαν!

Ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι πολὺ δικαιότερος ὑπῆρξε πρὸς τὴν ἑλληνικὴν πολιτικὴν ὁ κ. Πολίτης ἐν τῷ ἀπὸ 11/24 Ὀκτωβρίου 1916 πρὸς τὸν κ. Ρωμᾶνον τηλεγραφήματί του!

Ἡ καταστροφὴ τῆς Ρουμανίας εἶχεν ἤδη κλονίσει τὰ μέγιστα τὴν θέσιν τῆς κυβερνήσεως Μπριάν. «Εἰς τὸ Καὶ Ντ' Ὀρσαὶ (ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας) ἐσυλλογίζοντο πλέον τὰς συνεπείας τῆς ρουμανικῆς καταστροφῆς. Ἀναμφιβόλως οἱ γερμανικοί, αὐστριακοὶ καὶ βουλγαρικοὶ ὄγκοι στρατοῦ ἔμελλον νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης», λέγει ὁ Ντριὼ εἰς τὸ ἔργον του «Ἡ Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος» τόμος 5ος. Φαίνεται ὅτι εἰς τὸ Καὶ Ντ' Ὀρσαὶ δὲν εἶχον διαβάσει τὰ ἄρθρα τοῦ «Κήρυκος» τοῦ κ. Βενιζέλου διαβεβαιοῦντος περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς τοιαύτης ἐκστρατείας.

Ποῖος ἔπρεπε νὰ πταίῃ διὰ τὸν τοιοῦτον κίνδυνον; Ποῖος ἄλλος παρὰ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος; Διότι εἰς αὐτὸν μετὰ τοῦ εἰς αὐτὸν πιστοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶχον φορτώσει ὡς εἰς ἀποδιοπομπαῖον τράγον, ὅλα τὰ ἁμαρτήματα τῆς πολιτικῆς τῶν συμμάχων ἐν Ἑλλάδι, ἀπὸ τῆς ἀτυχησάσης ἐρωτοτροπίας των πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἄθλιος βασιλεὺς δὲν ἤθελε νὰ δωρήσῃ τὴν Καβάλαν, μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀπορρίψεως πασῶν καὶ τῶν τελευταίων ἀκόμη προτάσεών του πρὸς ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος. Αὐτὸς ἔπταιε διὰ τὰς ἀνησυχίας τοῦ Σαράϊγ διὰ τὰ νῶτα τοῦ στρατοῦ του. Αὐτὸς διὰ τὴν ἀδράνειαν τοῦ Σαράϊγ. Αὐτὸς διὰ τὴν στρατιωτικὴν ἄσκοπον διείσδυσιν τοῦ Σαράϊγ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ κατάληψις τοῦ Ροῦπελ. Αὐτὸς διὰ τὴν ἄρνησιν του Ἄγγλου ναυάρχου νὰ διασώσῃ τὸ σῶμα καὶ τὸ ὑλικὸν τῆς Καβάλας. Αὐτὸς διὰ τὴν ἀπροθυμίαν τῶν Ἑλλήνων νὰ προσχωρήσουν ὡς ἐθελονταὶ εἰς τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης. Αὐτὸς διὰ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας τὴν σκηνοθετηθεῖσαν ὑπὸ τῶν «ἐμπίστων» τοῦ Ροκφεϊγ. Αὐτὸς ἔπταιε δι' ὅλα ὅσα συνέβησαν ἐξ ἀστοχίας τῶν συμμάχων καὶ δι' ὅσα ἀκόμη δὲν συνέβησαν. Καὶ πῶς ἄλλως τε νὰ μὴ ἔπταιεν αὐτός, ὅταν ὁ «Μέγας Πολιτικός», ὁ «Μέγας Ἕλλην Πατριώτης», ὁ «Ἀνὴρ πρὸς τὸν ὁποῖον ἔστρεφε μετ' ἐμπιστοσύνης τὰ βλέμματα ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς λαός», ὁ κ. Βενιζέλος, τέλος πάντων, κατήγγελε διὰ παντὸς μέσου τὸν βασιλέα ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ πταίστης πάντων τούτων, ὁ κύριος ὑπαίτιος καὶ ἐκ δολίας προαιρέσεως ὑπαίτιος, ὅλων τῶν ἀτυχημάτων τῶν συμμάχων;

Καὶ διὰ τὴν ρουμανικὴν καταστροφὴν αὐτὸς ἦτο ὑπαίτιος!

Αὐτὴ ἦτο ἡ ἀτμοσφαῖρα ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐξειλίχθησαν αἱ ἀφόρητοι

πιέσεις κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἀπαίτησις τοῦ ἀφοπλισμοῦ της, ἡ ἄρνησις τῶν διὰ τοῦ κ. Μπεναζὲ ὑποσχεθεισῶν πρὸς τὸν βασιλέα ἐγγυήσεων καὶ τὰ γεγονότα τῆς 18ης Νοεμβρίου, τὰ ὁποῖα ὅλα λεπτομερῶς ἐξεθέσαμεν.

Θὰ συνεχίσωμεν αὔριον τὰ κατόπιν ἐξελιχθέντα.

Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος παρητεῖτο ὅλων τῶν δικαιωμάτων μας ἐπὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σμύρνης ἀρκεῖ νὰ ἐξεθρονίζετο ὁ βασιλεὺς

ΤΟ 55ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 21 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΜΕΤΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ 18ης ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ ἡ θέσις τοῦ Μπριὰν κατέστη ἐξαιρετικῶς δύσκολος. Ἡ ἀληθὴς ἱστορία αὐτῶν εἶχεν ἀποκρυβῆ ἀπὸ τὸ γαλλικὸν κοινόν. Ἡ ὅλη ὑπόθεσις παρεστάθη ὡς «ἐνέδρα» τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῶν συμμάχων.

«Ὁ κ. Μπριὰν εἶχε τὴν ἀξίαν ὅτι εἶχεν ἐννοήσει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅλην τὴν σημασίαν τῶν συμβάντων καὶ τῆς θέσεως τῆς Θεσσαλονίκης. Παρεσύρθη ἐκ τούτου εἰς τὸ νὰ τηρήσῃ ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ὅλην τὴν πολιτικὴν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀκολουθήσει μέχρι τοῦδε. Ἔπρεπε νὰ πράξῃ τοῦτο διὰ νὰ συγκρατήσῃ ἐν τῇ Βουλῇ τὴν ἄλλως τε λίαν ἀσταθῆ πλειοψηφίαν του. Διότι αἱ ἡμέραι τῆς κυβερνήσεώς του ἦσαν μετρημέναι». (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορ. τῆς Ἑλλάδος», τόμος 5ος).

Εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν, ἐσυλλογίζοντο πλέον τὰς συνεπείας τῆς ρουμανικῆς καταστροφῆς. Ἀναμφιβόλως οἱ ὄγκοι τῶν γερμανικῶν, αὐστριακῶν καὶ βουλγαρικῶν στρατευμάτων, θὰ ἐπέπιπτον κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Καθίστατο πλέον ἡ ἀναγκαῖον καὶ ἐπεῖγον παρὰ ποτὲ νὰ ἀσφαλισθῶσι τὰ νῶτα τοῦ Σαράϊγ ἐξ ἐπιθέσεως ἐξ Ἀθηνῶν. Ἀφοῦ ἔθεσαν ὡς βάσιν τῶν σκέψεών των ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος θὰ ἐξεδικεῖτο, ἔπρεπε νὰ τὸν προλάβωσι, νὰ τοῦ ἀφαιρέσωσι πᾶσαν ἰσχύν, ἐπομένως νὰ ἐξασκήσωσι ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος πίεσιν ἀποφασιστικὴν καὶ νὰ δώσωσιν ἀπόλυτον συνδρομὴν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Θεσσαλονίκης» (Ντριώ, ὡς ἄνω).

Ἡ πρώτη ὅθεν σκέψις τοῦ Μπριὰν ἦτο ἡ ἐκθρόνισις τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Ἀλλὰ ὡς ἐξεθέσαμεν ἤδη ἡ πρότασίς του αὕτη ἀπερρίφθη καὶ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας. Ὁ Μπριὰν καλυπτόμενος οὕτω καὶ ἀπέναντι τῆς γαλλικῆς κοινῆς γνώμης, γνωρίζων ἄλλως τε καὶ καλύτερον πλέον τὰ διαδραματισθέντα, ἤρχισεν ἐφαρμόζων ἠπιωτέραν πολιτικὴν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς προτέραν του σκέψιν. Νὰ ἀναθέσῃ εἰς ἱκανωτέρας χεῖρας τὴν διεύθυνσιν τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι, καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ ταύτην ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν κομματικῶν

ἐπιδράσεων. Ἤρχισεν ὅθεν ρίπτων τὴν ἰδέαν ἀποστολῆς εἰς Ἑλλάδα προσώπου μεγάλου κύρους, τὸ ὁποῖον νὰ συγκεντρώσῃ ἐκεῖ εἰς χεῖρας του ὅλην τὴν πολιτικὴν τῶν συμμάχων. Ἠννοήθη τότε ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀνακλήσεως τοῦ Γκυγιεμέν. Διεμαρτυρήθη ἀμέσως, ὡς εἴπομεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον, ὁ κ. Βενιζέλος, ὅστις ἐδήλωσεν, ὅτι ἀνάκλησις τοῦ Γκυγιεμὲν θὰ ἦτο ἡ μεγαλυτέρα νίκη τῆς Γερμανίας ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1914. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ κοινὴ γνώμη συνεκινήθη. Ὁ Μπριὰν τότε προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ γενικὴν ἀνάκλησιν ὅλων τῶν πρέσβεων τῶν συμμάχων ἐν Ἀθήναις. Ἀλλ' ἡ μὲν Ἀγγλία ἀπήντησεν ὅτι ἦτο εὐχαριστημένη μὲ τὸν σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ. Ἡ δὲ Ρωσία ἀπήντησε τὸ αὐτὸ σχετικῶς μὲ τὸν κ. Δεμίδωφ. Εἰς τὴν Ρώμην ὁ Γάλλος πρέσβυς δὲν ἐτόλμησε νὰ ζητήσῃ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Μποσδάρι. Ἐπεχείρησεν ὅθεν ὁ Μπριὰν νὰ ἐπιτύχῃ τοὐλάχιστον τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἔλλιοτ ὅπως τὴν συνδυάσῃ μὲ τὴν τοῦ Γκυγιεμέν. Ἡ Ἀγγλία ἠρνήθη καὶ πάλιν. Ἀπήντησεν ὅτι ἐὰν ἠπατήθη ὁ Γκυγιεμέν, πρέπει νὰ ἀνακληθοῦν καὶ ὅσοι δὲν ἠπατήθησαν; (Ντριώ, «Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»).

Ἐπανῆλθε τότε ὁ Μπριὰν εἰς τὴν σκέψιν ἀποστολῆς ἑνὸς ἀνωτέρου ἁρμοστοῦ εἰς τὴν Ελλάδα, συγκεντροῦντος εἰς χεῖρας του ὅλην τὴν πολιτικὴν τῶν συμμάχων. Ἐτίθετο εἰς κυκλοφορίαν τὸ ὄνομα τοῦ κ. Ζοννάρ.

«Ἀλλὰ δὲν ἠννόησαν τὴν σημασίαν τούτου οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ (κ. Βενιζέλος). Ἤθελον νὰ κρατήσουν τὸν Γκυγιεμέν, ὅστις ἐν τῇ ὡραίᾳ ἀφελείᾳ του ἔλεγεν ὅτι οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐφοβοῦντο τὴν ὀξυδέρκειαν τοῦ κ. Ζοννάρ. Ἀνησύχουν μήπως ὁ κ. Ζοννὰρ ἦτο ὅπως ὁ κ. Μπεναζέ». (Ντριώ, ἄνω ἔργον του).

Διαμαρτυρίαι ὅθεν εἰς τὴν γαλλικὴν Βουλήν. Ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ Μπριὰν καὶ ἡ ἰδέα αὐτη. Καὶ ἐλλείψει ἄλλης πολιτικῆς, συνεχίσθη δεινὸς ὁ ἀποκλεισμὸς περὶ τοῦ ὁποίου ὡμιλήσαμεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον.

Ὁπωσδήποτε κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ἤρχισε νὰ ἐπέρχηται χαλάρωσίς τις εἰς τὴν ἐχθρότητα τῶν συμμάχων πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν βασιλέα. Καὶ ναὶ μὲν ἐκ μέρους τοῦ κ. Βενιζέλου ἐγίνετο πᾶν ὅ,τι ἔπρεπε ὅπως ἀποφευχθῇ ἡ χαλάρωσις αὐτη τῆς ἐχθρότητος, ἐπήρχετο ὅμως αὕτη ἐκ τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων. Ὁ Μπριὰν παρέμεινεν εἰς τὴν ἐξουσίαν. Οἱ λοιποὶ σύμμαχοι δὲν ἠννόουν νὰ προβῶσιν εἰς ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως. Ἰδίως ἡ Ἰταλία δὲν ἠννόει νὰ προβῇ εἰς ἐνθρόνισιν τοῦ κ. Βενιζέλου. Τότε οὗτος ἀνησυχῶν διὰ τὴν ἐξέλιξιν ταύτην προσεπάθησεν νὰ κάμῃ στροφὴν πρὸς τὴν Ἰταλίαν.

«Ὁ ἀντιπρόσωπός του ἐν Ρώμῃ κ. Ἀλεξανδρῆς, ὅστις δὲν ἐγένετο δεκτὸς ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν κυβέρνησιν, ἦλθεν εἰς ἔμμεσον ἐπαφὴν μετ' αὐτῆς διὰ τοῦ κ. Φραντζέσκου Κόππολα. Ἐδήλωσε πρὸς αὐτὸν ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος ἦτο ἀνήσυχος καὶ κουρασμένος ἀπὸ τὸ μονοπώλιον τῆς γαλλικῆς προστασίας, καί, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀναγνωρισθῇ καὶ ὑποστηριχθῇ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἡ βενιζελικὴ κυβέρνησις θὰ ἀνεγνώριζεν ὅλας τὰς ἰταλικὰς ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ βιλαετίου τῆς Σμύρνης, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν δύο κυριωτέρων νήσων τῆς Δωδεκανήσου». (Κοσμέν, «Ἡ Ἀντὰντ καὶ ἡ Ἑλλάς». «Πολίτικα» τῆς 19ης

Ἰανουαρίου 1919, ἀποκαλύψεις τοῦ διευθυντοῦ κ. Φραντζέσκου Κόππολα).

Ἤθελε ν' ἀλλάξῃ ἀφέντην. Ὁ Μπριὰν δὲν ἦτο πλέον βολικός. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσφορὰν τῆς Σμύρνης εἰς τὴν Ἰταλίαν... μήπως δὲν προσέφερε ἄλλοτε καὶ τὴν Καβάλαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν; Καὶ ἔπειτα τί ἐσήμαινεν ἡ Σμύρνη ἐὰν δι' αὐτῆς ἐξηγόραζε τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἰταλίας κατὰ τοῦ βασιλέως;

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ Γερμανία τὴν 18/31 Ἰανουαρίου 1917 ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ πάντων καὶ κατ' αὐτῶν τῶν οὐδετέρων.

Μωραίνει Κύριος ὃν βούλεται ἀπολέσαι (Ντριώ). Τοῦτο ἐπέφερε διακοπὴν τῶν σχέσεών της μετὰ τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Τὴν δὲ 29 Μαρτίου (11 Ἀπριλίου) 1917, μετὰ ματαίας διαπραγματεύσεις, ἡ Ἀμερικὴ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας (οὐχὶ ὅμως κατὰ τῆς Αὐστρίας, οὔτε κατὰ τῆς Βουλγαρίας). Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα Μάρτιον τοῦ 1917 ἡ ἐπανάστασις τῆς Ρωσίας ἐπέφερε τὴν παραίτησιν τοῦ τσάρου Νικολάου τοῦ Β΄. Τὴν δὲ 7/20 Μαρτίου παραιτηθέντος τοῦ Μπριάν, ἐσχημάτιζε κυβέρνησιν ἐν Γαλλίᾳ ὁ κ. Ριμπώ.

Διὰ νὰ ἐννοήσουν οἱ ἀναγνῶσται μας ποῖαι ἦσαν αἱ ἐνέργειαι τοῦ κ. Βενιζέλου τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, μνημονεύομεν ἐνταῦθα μερικὰς ἐπιστολάς του σταλείσας πολὺ προγενέστερον, τὴν 30 Νοεμβρίου (ν. ημ.) 1916 πρὸς τὸν δρα Ρ. Μπάρρωους, εἰς Λονδῖνον, τὸν ὁποῖον ὑπεδείκνυε καὶ ὡς ἀντιπρόσωπόν του ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἡ ὁποία ἀναγράφεται ὁλόκληρος εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ κ. Μπάρρωους, δημοσιευθέντα ἐν Λονδίνῳ τὸ 1924.

Ἀφοῦ κατηγορήσῃ αὐστηρῶς τὰς δυνάμεις διότι ἐσυμβούλευον ὅπως τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης μὴ λάβῃ ἀντιδυναστικὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ὡς «κακῆς πίστεως» καὶ «ἐγκληματίαν» καὶ «προδότην» προσθέτει:

«Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἄλλως τε ἔκλεισε μὲ τὰ ἀποδοκιμασθέντα παλαιὰ κόμματα συνθήκην κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτὰ μὲν θὰ τὸν ἀναγνωρίζωσιν ὡς μονάρχην ἐλέῳ Θεοῦ, αὐτὸς δὲ ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀνέχηται τὴν διαφθοράν των ἐν τῇ διοικήσει τῆς χώρας, καὶ νὰ θέτῃ εἰς τὴν διάθεσίν των τὸν μιλιταρισμόν του ὅπως ἀσφαλίζῃ τὴν παραμονήν των εἰς τὴν ἐξουσίαν». Καὶ περαιτέρω: «Εἶμαι τόσον ἀπηλπισμένος διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος ὥστε θὰ θεωρήσω καθῆκον μου νὰ ἀποσυρθῶ τῆς πολιτικῆς ζωῆς (ἀπὸ τότε; ! Σ. Μ.), μόλις τελειώσῃ ὁ πόλεμος, ἐὰν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παραμείνῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου». Καὶ περαιτέρω: «Διὰ τοὺς λόγους τούτους, θεωρῶ ὅτι ἡ πολιτικὴ ἠθική, τὸ συμφέρον τῆς Ἀντάντ, καὶ τὸ ἐθνικὸν συμφέρον τῆς Ἑλλάδος, ὑποχρεοῦν τὰς δυνάμεις νὰ παύσωσιν νὰ προστατεύωσι τὸν προδότην βασιλέα...» κτλ. κτλ.

Ἐννοεῖ τις εὐκόλως ποῖαι ἦσαν πλέον αἱ ἐνέργειαι τοῦ κ. Βενιζέλου τὸν Μάρτιον τοῦ 1917, μὲ τὴν ἄνοδον τοῦ κ. Ριμπὼ εἰς τὴν ἀρχήν.

Μία ἐκ τῶν πρώτων πράξεων τῆς κυβερνήσεως Ριμπὼ ἦτο ἡ ἑξῆς:

«Ὁ Ριμπὼ ἐτηλεγράφησεν εἰς τοὺς συμμάχους ἐγκύκλιόν του σχετικὴν

μὲ τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν, κατόπιν τῆς πιέσεως ἥτις ἐξησκήθη ἐπ' αὐτοῦ ὑπὸ τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν. Αὕτη (ἡ ἐπιτροπή), μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ κ. Μπριάν, ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν πολιτικὴν ἐνεργητικωτέραν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀπαίτησις αὕτη στηρίζεται ὑπὸ τῆς ὁλότητος σχεδὸν τοῦ τύπου, ὅστις θεωρεῖ ὅτι μετὰ τὴν ἐν Ρωσίᾳ ἐπελθοῦσαν μεταβολήν, εἶναι ἀμφίβολον ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος θὰ ἐξακολουθῇ ὑποστηριζόμενος ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν, οὕτως ὥστε ἡ ἑνότης τοῦ μετώπου θὰ ἀποκατασταθῇ ἐν Ἀθήναις. Ἡ διπλῆ αὕτη ἐκστρατεία τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ τύπου ἔχει, κατὰ τὰς πληροφορίας μου, ὡς τελικὸν σκοπὸν τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐὰν ὄχι δι' ἀμέσου ἐπεμβάσεως τῶν συμμάχων, τοὐλάχιστον δι' ἀποτελεσματικωτέρας ὑποστηρίξεως τῶν βενιζελικῶν». (Τηλεγράφημα Ἰσβόλσκυ 17/30 Μαρτίου 1917 Ρωσ. Διπλ. Βίβλος, ἔκδ. 1922).

Ὁ κ. Βενιζέλος εἶναι ἐν συνεννοήσει περὶ τούτων. Τὴν 19ην Μαρτίου (1 Ἀπριλίου) 1917 κ. Ν. Πολίτης τηλεγραφεῖ ἐκ Θεσσαλονίκης πρὸς τὸν κ. Ρωμᾶνον, μεταπηδήσαντα ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ πρέσβυν τοῦ βασιλέως εἰς διπλωματικὸν πράκτορα τοῦ κ. Βενιζέλου τὸν τρόπον τὸν ὁποῖον προτείνει ὁ κ. Βενιζέλος πρὸς ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως καὶ ἀπομάκρυνσιν τῆς δυναστείας, ὡς ἑξῆς:

«Εὐαρεστηθῆτε νὰ κοινοποιήσετε κ. Διομήδην τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν τοῦ κ. Βενιζέλου:

»Ὑποδεικνύω εἰς τὸν κ. Ρωμᾶνον τὴν ἀκολουθητέαν διαδικασίαν πρὸς ἐκκαθάρισιν τῆς καταστάσεως. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἐὰν μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ εἰσβάλωμεν εἰς Θεσσαλίαν ἐντὸς δύο μηνῶν θὰ εἴμεθα κύριοι ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. (Σ. Μ. ἐννοεῖται ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ κρατῆται ἔγκλειστος ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐν Πελοποννήσῳ)· καὶ θὰ δυνηθῶμεν οὕτω νὰ φέρωμεν εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα σπουδαίαν συνδρομήν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ δυναστικὸν ζήτημα διὰ νὰ συνδιαλλάξωμεν τὰς ἀντιθέτους ἀπόψεις τῶν δυνάμεων, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ συγκαλέσωμεν τὴν Βουλὴν τοῦ Μαΐου, νὰ κηρύξωμεν ἔκπτωτον μόνον τὸν βασιλέα καὶ νὰ ἀποφασίσωμεν τὴν μετὰ τὸν πόλεμον σύγκλησιν ἐθνοσυνελεύσεως, ἥτις θὰ ἀπεφάσιζε περὶ τῆς τύχης ὁλοκλήρου τῆς δυναστείας καὶ τῆς μορφῆς τοῦ μέλλοντος πολιτεύματος.

Ἐννοεῖται ἐν τῷ μεταξὺ τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας θὰ προσεκαλοῦντο, διὰ λόγους δημοσίου συμφέροντος, νὰ ἀποσυρθῶσι κατ' ἐκλογήν των ἢ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἢ εἰς τὴν Κέρκυραν, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν ἐγγύησιν τῶν ξένων στρατῶν. Οὕτω θὰ ἐμιμούμεθα τὸ ρωσικὸν προηγούμενον (Σ. Μ. δηλ. τὴν ἀποστολὴν τοῦ τσάρου καὶ τῆς οἰκογενείας του εἰς Αἰκατερίνενβουργ, ὅπου κατόπιν ἐσφάγη), καὶ θὰ ἐπεφυλάσσομεν τὴν ὁριστικὴν ἀπόφασιν εἰς τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν. Ἐννοεῖται, ἐὰν ἡ Ἀγγλία δὲν εἶχεν ἀντίρρησιν, θὰ ἦτο προτιμότερον ὅπως ἡ Βουλὴ (τῆς 31ης Μαΐου) κηρύξῃ ἔκπτωτον ὁλόκληρον τὴν δυναστείαν ἐπιφυλάσσουσα εἰς

τὴν ἀπόφασιν τοῦ λαοῦ τὴν ἐκλογὴν τῆς μορφῆς τοῦ ὁριστικοῦ πολιτεύματος». (Τηλεγρ. Πολίτη ἀριθμ. 2551 τῆς 19ης Μαρτίου/ 1 Ἀπριλίου 1917).

Διὰ νὰ ἐπισπεύση τὰ πράγματα ὁ κ. Βενιζέλος τὴν 24ην Μαρτίου (6 Ἀπριλίου) δηλ. μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἀπὸ τοῦ ἄνω τηλεγραφήματος, προεκάλεσε συλλαλητήριον ἐν Θεσσαλονίκη τὸ ὁποῖον ἐκήρυξεν ἔκπτωτον ὁλόκληρον τὴν δυναστείαν.

Διὰ νὰ ἐπισπεύση τὰ πράγματα καὶ ὁ κ. Ριμπώ, προκαλεῖ τὴν δημοσίευσιν εἰς τὸν παρισινὸν «Χρόνον», τῆς 29ης Μαρτίου (11 Ἀπριλίου) σφοδροτάτου κατηγορητηρίου κατὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ δικογραφία τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων». Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἦτο συνονθύλευμα ὅλων τῶν ψευδῶν κατηγοριῶν, αἵτινες εἶχον δημοσιευθῆ ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ τύπου κατὰ διαφόρους ἐποχὰς κατὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἄνευ οὐδεμιᾶς προσπαθείας πρὸς ἐξακρίβωσιν οὐδεμιᾶς ἐξ αὐτῶν. Τὰ κατόπιν ἀποκαλυφθέντα, ὑπὸ τῶν δημοσιευθεισῶν διπλωματικῶν βίβλων, ὑπὸ αὐθεντικῶν συγγραμμάτων Γάλλων ἱστορικῶν καὶ ἄλλων ξένων, ὑπὸ απομνημονευμάτων πολιτικῶν ἀνδρῶν, στρατηγῶν καὶ ναυάρχων, ὑπὸ τῶν ἀνακρίσεων αὐτῶν τούτων τῶν γαλλικῶν κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν, ἀπέδειξαν ψευδῆ πάντα τὰ ἄρθρα τοῦ κατηγορητηρίου τούτου. Γνωρίζομεν δὲ ἡμεῖς καὶ ἐξεθέσαμεν ἐν πλάτει εἰς τὰ ἄρθρα μας πῶς ἐχαλκεύθησαν πᾶσαι αὗται αἱ κατηγορίαι ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου, τοῦ πρέσβεως Γκυιεμέν, τοῦ στρατηγοῦ Σαράϊγ καὶ πρὸ πάντων τοῦ Ροκφεΐγ καὶ ἑτέρων πρακτόρων των.

Μόνον μετὰ πολλὰς ἡμέρας ἐγένετο γνωστὸν τὸ ἄρθρον τοῦτο εἰς Ἑλλάδα, διότι ὁ ἀποκλεισμὸς ἔφραττε πᾶσαν συγκοινωνίαν. Τότε ὁ βασιλεὺς διεμαρτυρήθη καὶ διὰ τοῦ αὐλάρχου του, ἐπέδωσεν εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις πρέσβεις τῆς Ἀντάντ διάψευσιν ρητὴν καὶ κατηγορηματικήν, ζητῶν ὅπως μεταβιβασθῆ αὕτη εἰς τὰς κυβερνήσεις τῆς Ἀντάντ. Τότε εἶχε γίνει ἐκ νέου πρωθυπουργὸς ὁ κ. Ζαΐμης, ὅστις καὶ οὗτος διεμαρτυρήθη ἐπισήμως κατὰ τῶν ὑποβολιμαίων αὐτῶν κατηγοριῶν, αἵτινες ἐδηλητηρίαζον τὰς σχέσεις τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος.

«Ἐννοεῖται, ἡ διπλῆ αὐτὴ διάψευσις δὲν ἐγένετο δεκτή, καὶ δὲν ἐπετράπη εἰς τὸν γαλλικὸν τύπον νὰ τὴν δημοσιεύση. Ἡ γαλλικὴ κοινὴ γνώμη δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἀκούη παρὰ μίαν καμπάναν καὶ συνεπῶς ἤκουε μόνον ἕνα ἦχον». (Ντριώ, «Διπλωμ. Ἱστορ. τῆς Ἑλλάδος», τόμος 5ος).

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἀγγλία προσεπάθει ν' ἀποφύγη τὴν δυναστικὴν μεταβολήν. Ὁ ἐν Θεσσαλονίκη διπλωματικός της πράκτωρ λόρδος Γκράνβιλλ εἶχε λάβει ἐντολὴν νὰ ἐξετάση ἐὰν ἡ συμφιλίωσις τοῦ κ. Βενιζέλου μετὰ τοῦ βασιλέως ἦτο δυνατὴ (τηλεγρ. ντὲ Μπιγὺ 7/20 Ἀπριλίου μνημονευθὲν εἰς προηγούμενον ἄρθρον μας). Ὁ κ. Βενιζέλος ἀπέκρουσε ταύτην μετ' ἀπεχθείας. Ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ διὰ τὴν δημοκρατίαν ἰδιαιτέρας συμπαθείας.

Προέτεινε ὡς βασιλέα ἕνα Ἄγγλον πρίγκηπα. Ἔστω καὶ ἕνα μικρὸν Βέλγον πρίγκηπα.

Τέλος τὴν 9/22 Ἀπριλίου ἔφθασεν εἰς Παρισίους ἡ ἀπάντησις τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως (Κερένσκυ) εἰς τὰς προτάσεις τοῦ κ. Ριμπὼ περὶ τῆς Ἑλλάδος.

«Ἡ νέα Ρωσικὴ Κυβέρνησις δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ ὑπερασπίση τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος οὔτε νὰ ἐμποδίση τὴν ἐπέκτασιν τοῦ κινήματος τῶν φιλελευθέρων. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου φρονεῖ ὅτι ἐὰν τὸ Φιλελεύθερον Κόμμα, τὸ ὑπὸ τὸν κ. Βενιζέλον, καταλάβη τὴν ἐξουσίαν θὰ ἐγέννα τοῦτο μερικὰς περιπλοκάς, πρὸ παντὸς εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ ἐθνικιστικὸν κόμμα(;) θὰ εἶχε σκοπὸν τὴν ἐκτέλεσιν πανελληνικοῦ προγράμματος περιλαμβάνοντος εὐρείας ἐδαφικὰς ἀποκτήσεις. Τὸ τοιοῦτο θὰ ἔφερεν εἰς ἀντίθεσιν πλήρη τὰς ρηθείσας βενιζελικὰς τάσεις, πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Ρωσίας καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς εἰρηνεύσεως, ἥτις ἐπιβάλλεται διὰ τὰ Βαλκάνια».

Ἐξακολουθεῖ κατόπιν ἡ ἀπάντησις τοῦ Μιλιούκωφ ἀντιτιθεμένη εἰς τὰς ἑλληνικὰς βλέψεις ἐπὶ τῶν Βαλκανίων, Βορ. Ἠπείρου, νήσων κτλ. καὶ καταλήγει:

«Ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις τῆς Ρωσίας, προτίθεται νὰ ἀνταλλάξη μετὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἐμπιστευτικῶς τὰς σκέψεις της ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, καὶ ἐλπίζει ὅτι ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις, ἥτις πάντοτε παρέσχεν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον τὴν ὑποστήριξίν της εἰς εὐρεῖαν κλίμακα, δὲν θὰ ἀρνηθῆ νὰ ἐξασκήση, ἐὰν εἶναι ἀνάγκη, τὴν ἐπ' αὐτοῦ κατευναστικὴν ἐπιρροήν της εἰς τὰ προεκτεθέντα ζητήματα».

Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε τοιαύτη ἀνάγκη.

«Ὁ κ. Βενιζέλος τηλεγραφεῖ ὁ ἐν Θεσσαλονίκη διπλωματικὸς πράκτωρ τῆς Γαλλίας, δέχεται λίαν εὐχαρίστως τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ρώσων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καλύτερα ὅπου θὰ γίνη τοῦτο ὑπὸ μορφὴν δημοκρατικωτέραν παρὰ τὴν τοῦ ἀρχαίου τσαρισμοῦ. Χαιρετίζει τὸ τέλος τοῦ τσαρισμοῦ, ὅπερ τέλος θὰ ἀποβῆ ὀλέθριον εἰς τὴν παρωδίαν τῆς αὐτοκρατορίας τὴν ὁποίαν ἐμφανίζει ἡ βασιλικὴ Ἑλλάς». (Ντριώ, «Διπλωμ. Ἱστορ. τῆς Ἑλλάδος»).

Προσφέρει λοιπὸν μετὰ χαρᾶς καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τοὺς Ρώσους, ἀρκεῖ νὰ λάβη ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως. Τί τὸν μέλλει διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν;

Εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο τοῦ Μιλιούκωφ ἀπήντησεν ὁ κ. Ριμπὼ διὰ τοῦ Ἰσβόλσκυ, ὅπως θὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὸ αὐριανόν μας ἄρθρον. Τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τοῦ κ. Ριμπὼ ἡ ἱστορικὴ σημασία εἶναι μεγίστη δι' ἡμᾶς, διότι ἐξηγεῖ πλήρως ἀπὸ τοῦδε, ἀπὸ τοῦ 1917 δηλ., τὴν πολιτικὴν τὴν ὁποίαν ἠκολούθησε ἀπέναντι ἡμῶν ἡ Γαλλία κατὰ τὸ 1920 μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ἡ Γαλλία ἐπεδίωκεν ἀπὸ τοῦ 1917 ν' ἀπαλλαγῇ πάσης ὑποχρεώσεως ἔναντι τῆς Ἑλλάδος

ΤΟ 56ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 22 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΑΝΕΦΕΡΑΜΕΝ ΧΘΕΣ ΤΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ τῆς κυβερνήσεως Ριμπὼ ὅπως ἐκκαθαρισθῇ ἡ ἑλληνικὴ ὑπόθεσις δι' ἐκθρονίσεως τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ ἀνεφέραμεν ἐπίσης τοὺς δισταγμοὺς τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως (Κερένσκυ) κυρίως ὡς πρὸς τὰς ἐδαφικὰς ἀξιώσεις ἃς θὰ προέβαλλεν ἡ εἰς Ἑλλάδα διὰ τῶν ξένων ἐγκατασταθησομένη κυβέρνησις Βενιζέλου. Εἴπομεν χθὲς ὅτι τότε ὁ κ. Βενιζέλος ἐδήλωσεν ὅτι εὐχαρίστως θὰ ἔβλεπε τὴν Ρωσίαν ἐγκαθισταμένην ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπιχαίρων διὰ τὴν πτῶσιν τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος, διότι ἀναγκαίως θὰ τὴν παρηκολούθει καὶ ἡ πτῶσις τῆς ἐν Ἑλλάδι δυναστείας. Εἴπομεν προσέτι ὅτι ὁ κ. Ριμπὼ καθησύχασε τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν καὶ ὅτι αἱ σχετικαί του δηλώσεις εἶναι σπουδαιόταται διὰ τὴν μέλλουσαν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν.

Τὸ σχετικὸν τηλεγράφημα ἔχει οὕτω:

(Τηλεγράφημα Ἰσβόλσκυ ἐκ Παρισίων πρὸς Πετρούπολιν 11/24 Ἀπριλίου 1917, Ρωσ. Διπλωμ. Βίβλος 1922).

«Ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν Ριμπὼ τὴν ἔννοιαν τῶν ὑπ' ἀριθ. 1504 καὶ 1505 τηλεγραφημάτων σας. Μοῦ ἀπήντησε ἐπιβεβαιῶν ὅτι ἐπιμένει διὰ πολιτικὴν ἐνεργητικωτέραν ἔναντι τῆς Ἑλλάδος, πολιτικὴν τῆς ὁποίας τὸ φυσικὸν τέρμα δέον νὰ εἶναι ἡ ἐκθρόνισις τοῦ Κωνσταντίνου. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις, προσέθεσε, μολονότι μὴ δυναμένη ν' ἀντιταχθῇ εἰς τὴν θέλησιν τῶν Ἑλλήνων ὅπως ἐγκαθιδρύσωσι παρ' αὐτοῖς τὴν δημοκρατίαν, 'πολίτευμα πρὸς τὸ ὁποῖον ὑποθέτω ὅτι ἡ σημερινὴ Ρωσία δὲν θὰ ἔχῃ ἀντίρρησιν', ἐν τούτοις δὲν ἔχει οὐδεμίαν τάσιν εἰς τὸ νὰ θέλῃ νὰ μεταρρυθμίσῃ τόσον βαθέως τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ ἡ μεταβολὴ τοῦ κατέχοντος τὸν θρόνον, θὰ συνεπιφέρῃ ἀφεύκτως τὴν ἐπάνοδον τοῦ Βενιζέλου εἰς τὴν ἐξουσίαν.

»Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου σημείου προσέθεσεν ἀκόμη ὁ Ριμπώ, δύνασθε νὰ καθησυχάσετε κατηγορηματικῶς τὸν ὑπουργόν σας. Ἡ Γαλλία δὲν θὰ ἀναλάβῃ οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν πρὸς τὸν Βενιζέλον σχετικῶς μὲ τὰς εὐρείας ἐθνικὰς φιλοδοξίας τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Γαλλία δὲν θὰ λάβῃ οὐδεμίαν ἀπόφασιν χωρὶς προηγουμένην συνεννόησιν μετὰ τῆς Ρωσίας. Ἀπήντησα ὅτι, καίτοι δὲν ἀμφιβάλλω διὰ τὰς προθέσεις τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, φοβοῦμαι μήπως ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Βενιζέλου, ἀφυπνίσῃ εἰς τοὺς κύκλους τῶν διανοουμένων καὶ τῶν πολιτικῶν τῆς Γαλλίας τὸν φιλελληνισμὸν τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς, ὅστις ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς δυσαρέστου λύσεως τοῦ ζητήματος τῆς Καβάλας (Σ.Μ. ἐννοεῖ τὴν ὑποστήριξιν τὴν ὁποίαν ἡ Γαλλία ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Γερμανίας, ἔδωσαν εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς Καβάλας τὸ 1913. Ἡ Ρωσία ἤθελε τότε νὰ δοθῇ ἡ Καβάλα εἰς τὴν Βουλγαρίαν).

»Ὁ Ριμπὼ μοῦ ἀπήντησεν ὅτι τώρα ἔχουν ἐδῶ πλήρη συνείδησιν τοῦ διαπραχθέντος τότε λάθους παραχωρήσεως τοῦ λιμένος τούτου εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ δοθεισῶν τῶν δυσαρέστων συνεπειῶν τῆς παραχωρήσεως ταύτης δὲν πρέπει ν' ἀνησυχοῦμεν ὅτι θὰ ἐπανήρχετο ποτὲ ὁ φιλελληνισμός.

»Ἐκτὸς τοῦ Ριμπώ, πολλοὶ πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ δημοσιογράφοι μοῦ ἔδωσαν τὰς αὐτὰς διαβεβαιώσεις. Οὕτω ὁ Ἰούλιος Καμπὸν μοῦ καθώρισεν ὡς ἑξῆς τὰς μελλούσας σχέσεις τῆς Γαλλίας μετὰ τοῦ Βενιζέλου. Τίποτε δὲν θὰ εἶναι ἐπωφελέστερον δι' ἡμᾶς παρὰ νὰ συσσωρεύσωμεν ἀφορμὰς ὀξύτητος σχέσεων καὶ ψυχρότητος πρὸς τὴν Ἑλλάδα, διὰ ν' ἀπαλλαγῶμεν εἰς τὸ μέλλον πάσης ἠθικῆς ὑποχρεώσεως ἀπέναντι αὐτῆς».

Δὲν εἴμεθα, ἀναγνῶσται μας, εἰς τὸ 1920, ὅταν εἶχεν ἐπανέλθει ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Εἴμεθα εἰς τὰ 1917, ὅτε πρόκειται οἱ Γάλλοι μετὰ τῶν συμμάχων νὰ ἐκδιώξουν τὸν βασιλέα καὶ νὰ ἐγκαταστήσουν τὸν Βενιζέλον κυρίαρχον τῆς Ἑλλάδος! Καὶ εἰς αὐτὸν ἐπρόκειτο νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ὅσα κατηγορεῖ ὅτι ἐφηρμόσθησαν ἕνεκα τῆς ἐπανόδου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου!

Ἀλλὰ ἡ Διπλωματικὴ Βίβλος τῆς Ρωσίας ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τῶν μπολσεβίκων ρωσιστὶ εἰς τὸ 1922. Καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχον οἱ μπολσεβῖκοι, θὰ ἠγνοοῦμεν πάντοτε τὸ προαναφερθὲν τηλεγράφημα τοῦτο τοῦ Ἰσβόλσκυ τοῦ 1917.

Ὀλίγας ἡμέρας προτοῦ σταλῇ τὸ τηλεγράφημα τοῦτο τοῦ Ἰσβόλσκυ συνήρχετο εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Μωριέννης εἰς τὰ γαλλοϊταλικὰ σύνορα, συνδιάσκεψις τῶν συμμάχων. Κατὰ ταύτην συνεζητήθη τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν κατώρθωσαν νὰ λάβουν ὁριστικὰς ἀποφάσεις. Κατὰ τηλεγράφημα τοῦ Ἰσβόλσκυ, σταλὲν τὴν 6/19 Ἀπριλίου (1917) εἰς Πετρούπολιν, ὁ κ. Ριμπὼ ἔλαβεν ἐκεῖ παρὰ τοῦ Λόϋδ Τζώρτζ καὶ τοῦ Σονίνο μόνον ἐλευθερίαν ἐνεργείας τῆς Γαλλίας μὴ ἀποκλείουσαν τὸ ἐνδεχόμενον τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Κατὰ τὸν Ντριὼ («Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»), ἔχοντα ὑπ' ὄψιν του τὰ ἀρχεῖα τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν:

«Συνεφώνησαν ἐπὶ τῆς ἀνάγκης νὰ ἐξασκήσωσι στενὴν ἐπιτήρησιν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, καθόσον ἐφοβοῦντο ἰσχυρὰν πίεσιν τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ τοῦ μακ. μετώπου. Δὲν φαίνεται ὅτι συνεφώνησαν ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ Ρωσία δὲν παρίστατο εἰς τὴν συνδιάσκεψιν. Ἡ Ἀγγλία ἐφοβεῖτο μήπως ἐξωθήσουν τὸν βασιλέα εἰς τὰ ἄκρα τῆς ἀπελπισίας. Ἤθελεν ἡ Ἀγγλία νὰ δείξουν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν κ. Ζαΐμην, (ἐπρόκειτο νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν), καὶ ἂν ἔφθαναν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκτοπίσουν τὸν βασιλέα, νὰ τὸ πράξουν μὲ ὁμαλὸν τρόπον».

Ἡ Ἰταλία δὲν ἠννόει νὰ στραφοῦν κατὰ τῆς δυναστείας καὶ δὲν συγκατετίθετο εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως, εἰμὴ εἰς περίπτωσιν νέων ταραχῶν εἰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ τότε τὸ στέμμα ἔδει νὰ περιέλθῃ εἰς τὸν διάδοχον.

Ἀποτέλεσμα τῆς συνδιασκέψεως ταύτης ὑπῆρξε μόνον ἡ ἐπίδοσις τὴν

7/20 Ἀπριλίου ὑπὸ τῶν πρέσβεων τῶν συμμάχων ἐν Ἀθήναις διακοινώσεως, διὰ τῆς ὁποίας ἐζητεῖτο ἡ ἐπάνοδος τῶν ἐλέγχων ἐπὶ τῶν ταχυδρομείων, τηλεγράφων, ἀστυνομίας, σιδηροδρόμων, ὁδῶν, λιμένων κ.τ.λ., χωρὶς ἄλλωστε νὰ ὑπάρξῃ οὐδεὶς λόγος διὰ τοιαῦτα μέτρα. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διακοινώσεως ταύτης ὑπῆρξεν ἡ παραίτησις τῆς κυβερνήσεως Λάμπρου καὶ ὁ σχηματισμὸς τὴν 21ην Ἀπριλίου (4 Μαΐου) νέας κυβερνήσεως Ζαΐμη, διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς πρὸ ἡμερῶν εἶχε συμβουλευθῆ τὸν σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ.

«Ἠρώτησε τὸν Ἔλλιοτ ἐὰν ἡ ἀνάθεσις τῆς πρωθυπουργίας εἰς τὸν κ. Ζαΐμην θὰ ἐκαλυτέρευε τὰς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀντὰντ σχέσεις καὶ ἐὰν τοῦτο θὰ ἔπειθε τὰς δυνάμεις ὅτι ἡ Ἑλλὰς οὐδεμίαν ἐχθρότητα τρέφει ἐναντίον των. Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἀπήντησεν ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ζαΐμη θὰ ἐπέφερε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἔχῃ ἐνεργητικοὺς συνεργάτας εἰς τὰ ὑπουργεῖα ἐσωτερικῶν καὶ στρατιωτικῶν» (Τηλεγρ. Δεμίδωφ 6/19 Ρωσ. Διπλ. Βίβλος).

Ὡς εἴδομεν δὲ ἤδη, κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Μωριέννης ὁ Λόϋδ Τζώρτζ ἠθέλησε νὰ δοθῆ πίστις εἰς τὴν κυβέρνησιν Ζαΐμη.

Τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα δὲν ἐλύθη εἰς Μωριέννην, ὄχι μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ νέον ζήτημα ἠγέρθη ἐκεῖ, τὸ ἂν ἔπρεπε νὰ διατηρηθῆ ἡ ἐκστρατεία τῆς Θεσσαλονίκης.

«Ὁ Ριμπὼ μὲ πληροφορεῖ ὅτι σχετικῶς μὲ τὰ ἑλληνικὰ ζητήματα ἀπήτησεν ὅπως ἀφεθῆ εἰς τὴν Γαλλίαν ἐλευθερία ἐνεργείας ὅπως ἀσφαλίσῃ τὸν στρατὸν τῆς Ἀνατολῆς. Προσέθεσεν ὅτι ὁ Σαράϊγ θεωρεῖ ἀπαραίτητον τὴν ἐνέργειαν κατὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Λαρίσης. Ὁ Λόϋδ Τζώρτζ ἐξέφερε παρατηρήσεις ἐπὶ τούτων καὶ ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἐπ' αὐτῶν νέα σύσκεψις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ριμπώ... Ὁ Ριμπὼ μοῦ προσέθεσεν ἀκόμη ὅτι ὁ Λόϋδ Τζώρτζ ἐπανῆλθε μετ' ἐπιμονῆς ἐπὶ τῆς παλαιοτέρας ἰδέας του, ἀποχωρήσεως τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης, καὶ ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη θὰ συζητηθῆ εἰς προσεχῆ συνδιάσκεψιν». (Τηλεγρ. Ἰσβόλσκυ 11/24 Ἀπριλίου 1917. Ρωσ. Διπλωματικὴ Βίβλος 1922).

Ὁ Σαράϊγ εἶχε πρὸ πολλοῦ, ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου, ἐπιμείνει εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλίας. Πρὸ παντὸς ἔπρεπε ν' ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα τὰ μέσα διατροφῆς τὰ ὁποῖα θὰ παρεῖχεν ἡ νέα συγκομιδὴ τῆς Θεσσαλίας. (Ντριώ, «Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»).

Κατ' ἀρχὰς ἀπήντησεν εἰς τὸν Σαράϊγ ἡ κυβέρνησίς του ὅτι τοῦτο θὰ ἦτο «κατάφωρος κακὴ πίστις» ρηγνυομένων οὕτω τῶν ἀναληφθεισῶν ὑποχρεώσεων ἔναντι τῆς ἐκκενώσεως τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων. Ἀλλὰ ἐπὶ κυβερνήσεως Ριμπὼ ὁ κ. Ρωμᾶνος διπλωματικὸς πράκτωρ τοῦ κ. Βενιζέλου ἐν Παρισίοις, ἔκαμεν, ὡς εἴδομεν εἰς προηγούμενον ἄρθρον μας, ἐπίσημον διάβημα πρὸς κατάληψιν τῆς Θεσσαλίας, προσθέτων ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο θὰ εἶχε βεβαίως ὡς συνέπειαν τὴν ἐξέγερσιν τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐντὸς 2–3 μηνῶν θὰ ἔπιπτεν τὸ βασιλικὸν καθεστώς.

Ἤδη μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς νέας κυβερνήσεως Ζαΐμη 21 Ἀπριλίου (4 Μαΐου)1917, ἡ Ἀγγλία κατ' ἀρχὰς ἐδίσταζεν ἀκόμη περισσότερον νὰ παραδεχθῆ ὁριστικῶς τὰς περὶ ἐκθρονίσεως τοῦ βασιλέως γαλλικὰς προτάσεις. Οὔτε εἰς τὴν εἰσβολὴν τῆς Θεσσαλίας συνεφώνει κατ' ἀρχάς. Συνδιάσκεψις γενομένη ἐν Παρισίοις τὴν 22 Ἀπριλίου (5 Μαΐου) μεταξὺ Ριμπώ, Λόϋδ Τζώρτζ καὶ τῶν συμβούλων των, δὲν ἀπέληξεν εἰς τίποτε ὁριστικὸν ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων.

Ἔθιξαν ἐκ νέου τὸ ζήτημα ν' ἀποσύρουν δυνάμεις των ἐκ Θεσσαλονίκης. Ἀπεφάσισαν νὰ συζητήσουν πάντα ταῦτα ὁριστικῶς εἰς συνδιάσκεψιν ἐν Λονδίνῳ, ὁρισθεῖσαν διὰ τὴν 16/29 Μαΐου. Ὁ κ. Ριμπὼ ὅμως ἐπέμεινεν ὅπως τοὐλάχιστον ὁρισθῆ ὅπως σταλῆ εἰς Ἑλλάδα εἷς ἀνώτερος ἁρμοστής, ὅστις ν' ἀποκαταστήσῃ ἐκεῖ τὴν ἑνότητα τῆς διπλωματικῆς ἐνεργείας. Ἐπέμεινε δ' ἐπίσης νὰ εἶναι οὗτος Γάλλος, ἀφοῦ καὶ οἱ διευθύνοντες τὴν στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν ἐνέργειαν ἦσαν ἐπίσης Γάλλοι, ἀνέφερε δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κ. Ζοννάρ. Οἱ Ἄγγλοι δὲν ἔφεραν ἀντίρρησιν.

Ταῦτα ὅμως ἀπετέλουν διαφορὰν οὐσιώδη ἀντιλήψεων μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἰδίως διὰ τὸ ζήτημα τῆς συνεχίσεως τῆς ἐκστρατείας τῆς Θεσσαλονίκης καὶ μάλιστα ὄχι πλέον ἐντελῶς λανθάνουσαν. Ἄλλως τε καὶ ὄργανα τοῦ γαλλικοῦ τύπου, ἡ «Ματὲν» καὶ ὁ Κλεμανσὼ εἰς τὸν «Δέσμιον Ἄνθρωπον», σφοδρὰς ἐξέφεραν ἀντιρρήσεις διὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ Ἀγγλία ἐπωφελουμένη τῶν συμπαθῶν διαθέσεων τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη, ἐπεχείρησε καὶ συμφιλίωσιν μεταξὺ Βενιζέλου καὶ βασιλέως, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Βενιζέλος ἀπέκρουσε δριμύτατα, χαρακτηρίσας αὐτὴν ὡς «ἀνήθικον» καὶ «καταστρεπτικὴν διὰ τὴν πατρίδα του». Δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ τὸν ἐπικρίνωμεν, διότι δὲν μετέβαλε τὴν τελευταίαν στιγμὴν τὴν πολιτικὴν τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἐτῶν κατηύθυνε ἐναντίον τοῦ βασιλέως. Ἀναφέρομεν ἁπλῶς ἱστορικῶς καὶ τὴν προσπάθειαν ταύτην.

Ἡ κατευναστικὴ προσπάθεια τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ ἐπὶ τῆς γαλλικῆς κατεφάνη καὶ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν πρέσβεών των ἐν Ἀθήναις, ὅπερ ἀνησύχησε τὰ μέγιστα τὸν κ. Βενιζέλον, ὡς καταδεικνύεται ἐκ τοῦ ἑπομένου τηλεγραφήματος:

«Ἀριθ. 2736 Θεσσαλονίκη τὴν 1/14 Μαΐου 1917. Ἐξοχώτατον Ρωμᾶνον, Παρισίους. Ἀπολύτως ἐμπιστευτικόν. Ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1272 ὑμέτερον ἔχω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς πληροφορήσω ὅτι οἱ ἐν Ἀθήναις ὀπαδοί μας τὰ ἔχουν κάπως χαμένα, διότι ὁ κ. Γκυγιεμὲν συνέστησεν ἐπιμόνως εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν βενιζελικῶν ἐφημερίδων, ὄχι μόνον νὰ παύσουν πᾶσαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιδείξουν συμπάθειαν εἰς τὴν νέαν κυβέρνησιν (Ζαΐμη) καὶ μάλιστα ἐμπιστοσύνην καὶ εἰς τὸν βασιλέα. Οἱ φίλοι μας ζητοῦν ὁδηγίας. Σᾶς παρακαλῶ νὰ μοῦ γνωρίσετε ἐὰν ἡ στάσις τοῦ κ. Γκυγιεμὲν ἀνταποκρίνεται ἀπολύτως πρὸς τὰς σημερινὰς ἀντιλήψεις τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ὁ κ. Γκυγιεμὲν ἐπὶ πλέον ἐπέκρινε τὴν ἀντιβασιλικὴν γλῶσσαν τῶν ἐφημερίδων τῆς Θεσσαλο-

νίκης, ἡ ὁποία ἐν τούτοις δὲν ὑπερβαίνει εἰς βιαιότητα τὴν γλῶσσαν τῶν μεγάλων παρισινῶν ἐφημερίδων. Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐφάνη περισσότερον ἐπιφυλακτικὸς καὶ πλέον συνεσταλμένος ἀπὸ τὸν Γάλλον συνάδελφόν του, τὸ ὁποῖον ἔσχεν ὡς συνέπειαν νὰ ψυχράνη τὸν ζῆλον τῶν φίλων μας καὶ νὰ αὐξήση τὴν αὐθάδειαν τῶν ἀντιπάλων μας. Ν. Πολίτης».

Ὥστε ἡ ζέστα καὶ ἡ ψύχρα τοῦ ἐπαναστατικοῦ μένους τῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων τοῦ κ. Βενιζέλου ἐκανονίζετο ἀπὸ τὸν κ. Γκυιεμέν! Καὶ αὐτὸ ἐλέγετο ἐσωτερικὴ ἐπανάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ βασιλέως!

Εἰς ἕνα πρᾶγμα εἶχεν ὁ κ. Πολίτης δίκαιον. Πῶς ἐζήτουν οἱ Γάλλοι μετριοπάθειαν τοῦ βενιζελικοῦ τύπου ἐν Ἀθήναις, ἀφοῦ ὁ γαλλικὸς τύπος ἐν Παρισίοις ὑπερέβαινε καὶ αὐτὸν τὸν βενιζελικὸν εἰς ὕβρεις κατὰ τοῦ βασιλέως; Καὶ πράγματι εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῆ κανείς, ἐὰν δὲν τὰ διαβάση, τί ἔγραφεν ὁ γαλλικὸς τύπος κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἐξ ἀνταποκρίσεων ἐξ Ἀθηνῶν. Εἰς τὰς προηγουμένας ψευδεῖς κατηγορίας ἐπαναλαμβανομένας ἐκ νέου, προσετίθεντο καὶ νέαι. Ἀναφέρομεν μερικάς, π.χ. ὅτι ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη ἦτο νέα παγὶς κατὰ τῆς Ἀντάντ στηθεῖσα κατὰ διαταγὴν τοῦ Κάϊζερ. Ὅτι ὁ βασιλεὺς θὰ προσέβαλλε τὰ νῶτα τοῦ Σαράϊγ μόλις γίνη ἡ συγκομιδὴ τῆς Θεσσαλίας. Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπέστελλεν εἰς Θεσσαλονίκην ἀνθρώπους του ὅπως δολοφονήσωσι τὸν κ. Βενιζέλον. Προσδιώριζον μάλιστα καὶ μὲ τί ποσὰ εἶχον πληρωθῆ. Ὅτι μυστηριώδη σχέδια ἐξυφαίνοντο ἐν Ἀθήναις κατὰ τῶν συμμάχων. Ὅτι οἱ ἐπίστρατοι ὠργανωμένοι καθ' ὁμάδας θὰ ἀνελάμβανον τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Σαράϊγ. Τυχαῖα ἢ καὶ ἐντελῶς φανταστικὰ μικροεπεισόδια κατηγγέλλοντο ἐξ Ἀθηνῶν ὡς βέβαιαι ἐνδείξεις τῆς εὐρυτέρας καὶ δολιωτέρας τῶν συνωμοσιῶν. Καὶ ταῦτα πάντα ἐξ ἀνταποκρίσεων ἐξ Ἀθηνῶν.

Εἰς τὴν συναυλίαν ταύτην μετεῖχον καὶ ὡρισμέναι ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες. Ἀλλὰ μὲ τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη ἤρχισε νὰ μετριάζηται ἡ γλῶσσα των. Π.χ. Ἐνῷ ὁ «Χρόνος» τῶν Παρισίων ἐκεραυνοβόλει τὸν κ. Ζαΐμην ὡς τὸν αὐτουργὸν τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς Σερβίας καὶ τὸν κατηγόρει ὅτι ἐξεδήλου ὑποκριτικῶς ἐπιθυμίαν συμφιλιώσεως μὲ τὴν Ἀντάντ, ὅπως διὰ ταύτης ἐμποδίση τὸν λαὸν τῶν Ἀθηνῶν, νὰ συνταχθῆ μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου, οἱ «Τάϊμς» τοῦ Λονδίνου, σχεδὸν συγχρόνως, χωρὶς βεβαίως νὰ δεικνύουν εὐμένειαν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα, «ἐξέφραζον ἀνησυχίας ὅτι οἱ σύμμαχοι ὑπέτασσον τὴν ἐπείγουσαν πολεμικὴν ἐνέργειαν κατὰ τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν ἐντελῶς δευτερεύουσαν προσπάθειαν λύσεως τοῦ μαλλιοκουβαρίσματος τῶν Ἀθηνῶν».

Ἤρχισε νὰ διαφαίνηται καὶ εἰς τὸν τύπον ἡ ὑπολανθάνουσα διαφορὰ ἀντιλήψεων μεταξὺ ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς κυβερνήσεως.

Ὁπωσδήποτε ταῦτα πάντα ἀνησύχουν τὸν κ. Βενιζέλον. Θὰ τοῦ διέφευγε τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἡ λεία τὴν ὁποία ἐπεδίωκεν ἀπὸ τόσων ἐτῶν; Διότι ἂν δὲν συνεφώνουν οἱ σύμμαχοι εἰς τὴν ἐκδίωξιν τοῦ βασιλέως διὰ τῶν

λογχῶν των καὶ τὸν ἄφιναν μόνον του νὰ λύση τὰς διαφοράς του μὲ τὸν βασιλέα, ἤξερε πολὺ καλὰ τὸ ἀποτέλεσμα.

Τὴν 8/21 Μαΐου ἐπιστρέφει ἐκ Κρήτης φέρων εἰς Θεσσαλονίκην τὴν μεραρχίαν τοῦ Ἀρχιπελάγους. (Σ.Μ. μετὰ ἐννέα μηνῶν ἐπαναστατικὴν ἐπιστράτευσιν). Ἀλλὰ ζητεῖ νὰ ἀποσταλῆ εἰς Θεσσαλίαν (Σ.Μ. ἥτις εἶχεν ἀπογυμνωθῆ ἀπὸ ἑλληνικὸν στρατόν, ἐγκλεισθέντα ὑπὸ τῶν συμμάχων εἰς Πελοπόννησον!), ἢ τοὐλάχιστον ν' ἀντικαταστήση συμμαχικὰ στρατεύματα τὰ ὁποῖα νὰ σταλοῦν εἰς Θεσσαλίαν. Τηλεγραφεῖ δὲ εἰς τὸν κ. Ρωμᾶνον: «Ἰδῆτε ἄνευ ἀναβολῆς τὸν κ. Παινλεβὲ (ὑπουργὸν στρατιωτικῶν Σ.Μ.), δὲν ὑπάρχει καιρὸς γιὰ χάσιμο, κινδυνεύει ἡ ἐπιτυχία ὁλοκλήρου τῆς πολιτικῆς μας». (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», τόμος 5ος).

Τὴν 12/25 Μαΐου (1917) ἐπανέρχεται.

«Ἡ ἐξέγερις τῆς Θεσσαλίας, ἡ ὁποία θὰ γίνῃ ἀναμφιβόλως» (Σ.Μ. ἡ Θεσσαλία, καίτοι γυμνὴ στρατευμάτων βασιλέως, δὲν ἐπανεστάτει, ἀλλὰ φυσικὰ ἅμα θὰ εἰσέβαλλον βενιζελικὰ καὶ ἀνταντικὰ στρατεύματα θὰ ἐπανεστάτει ἀναμφιβόλως), «θὰ παρασύρῃ εἰς ἐπανάστασιν τὴν Αἰτωλίαν, τὴν Ἀκαρνανίαν, αἵτινες θὰ μᾶς δώσουν ἐξαιρέτους στρατιώτας».

«Δὲν ὑπάρχει φόβος ὅτι ὁ βασιλεὺς θὰ βαδίσῃ πρὸς Θεσσαλίαν». (Σ. Μ. Πῶς; ἀφοῦ οἱ σύμμαχοι ἐνέκλεισαν τὸν στρατόν του εἰς Πελοπόννησον;) «Εἰς δύο μῆνας ἡ κυβέρνησις τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης θὰ εἶναι κυρία ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τρεῖς μῆνας, δώδεκα μεραρχίαι θὰ εἶναι ἐπὶ ποδὸς πολέμου. Μετὰ ἓξ μῆνας δέκα πέντε μεραρχίαι, ὅπερ θὰ τροποποιήσῃ ριζικῶς τὴν στρατιωτικὴν κατάστασιν εἰς τὰ Βαλκάνια, πρὸς ὠφέλειαν τῆς Ἀντάντ». (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», τόμος 5ος).

Θὰ χρειασθοῦν ὄχι ἕξ, ἀλλὰ δέκα ὀκτὼ μῆνες καὶ ἐπὶ πλέον ἡ κολοσσιαία ἐνίσχυσις τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον καὶ αἱ νίκαι τῶν συμμάχων ἐν Γαλλίᾳ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1918, διὰ νὰ ἐπέλθῃ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1918 τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου ἀναμενόμενον ὡς ἄνω ἀποτέλεσμα.

Καὶ τώρα ἂς ἔλθωμεν εἰς τὴν διάσκεψιν τοῦ Λονδίνου τῆς 16/29 Μαΐου 1917. Ἐκεῖ θὰ κριθῆ ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ βασιλέως. Ὄχι ὅμως διὰ λόγους ποὺ θέλει νὰ παραστήσῃ σήμερον ὁ κ. Βενιζέλος, ἀλλὰ δι' ἄλλους λόγους, τοὺς ὁποίους θὰ ἐκθέσωμεν αὔριον.

Ἐκβιασμοὶ τοῦ Ζοννὰρ καὶ ραδιουργίαι τοῦ Βενιζέλου

ΤΟ 57ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 23 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΤΗΝ 16/29 ΜΑΪΟΥ 1917 ΗΡΧΙΣΕ ΤΑΣ ἐργασίας ἡ συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου. Ἐκ μέρους τῶν Γάλλων συμμετέσχον εἰς ταύτην οἱ Ριμπώ, Παινλεβέ, ναύαρχος Λακάζ, στρατηγὸς (κατόπιν στρατάρχης) Φὸς καὶ ὁ ὑποδεικνυόμενος ὑπὸ τῆς Γαλλίας ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι πολιτικῆς

τῶν συμμάχων ὡς ὕπατος ἁρμοστὴς αὐτῶν κ. Ζοννάρ. Ρῶσοι καὶ Ἰταλοὶ δὲν μετέσχον αὐτῆς.

«Ὅλη ἡ συζήτησις περιεστράφη περὶ τὸ ἀγωνιῶδες πρόβλημα τῆς Θεσσαλονίκης. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ρουμανίας, ἔπρεπε νὰ προβλέπουν κάπου μίαν φοβερὰν ἐπίθεσιν τῶν Γερμανῶν. Ποῦ; τὴν ἀνέμενον πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην». (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», τόμος 5ος)

Οἱ Ἄγγλοι ἀντιπρόσωποι ἐθεώρουν ὅτι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀντιστῶσιν κατὰ τῆς τοιαύτης ἐπιθέσεως. Ἀφ' ἑτέρου ἀνησύχουν διὰ τὴν Παλαιστίνην καὶ συνεπῶς τὴν Αἴγυπτον. Ἤθελον ἑπομένως νὰ στείλουν ἐκεῖ ὅσον στρατὸν εἶχον εἰς Θεσσαλονίκην. Ὁ Ριμπὼ ἀναφέρει εἰς δημοσίευσίν του τοῦ 1924, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιστολαὶ πρὸς φίλον. Ἀναμνήσεις τοῦ πολιτικοῦ μου βίου», ὅτι καθ' ὅλον τὸ 1917 ἡ Γαλλία ἠγωνίζετο πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ὅπως μὴ διαλυθῇ ἡ συμμαχικὴ κατοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀφ' ἑτέρου οἱ Ἰταλοὶ ἤθελον καὶ αὐτοὶ νὰ ἀποσυρθοῦν ἐκ Μακεδονίας καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὴν Αὐλῶνα καὶ τὴν Ἤπειρον. Οἱ Γάλλοι ἀντιπρόσωποι ἠναγκάσθησαν οὕτω νὰ παραδεχθοῦν ὅπως ἐγκαταλείψουν πᾶσαν ἰδέαν εὐρείας ἐπιθετικῆς κινήσεως ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου καὶ νὰ κρατηθοῦν ἐκεῖ ἐν ἀμυντικῇ θέσει δι' ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρων δυνάμεων. Ἀπέναντι τῆς ὑποχωρήσεώς της ταύτης ἔλαβεν ὡς ἀντιστάθμισμα νὰ μὴ ἀφαιρεθοῦν δυνάμεις ἐκ Θεσαλονίκης πρὸ τοῦ προσεχοῦς Ἰουλίου, δηλαδὴ οὐχὶ προτοῦ φανοῦν τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεγάλης ἐπιθέσεως τὴν ὁποίαν ὁ Κερένσκυ καὶ ὁ Ἀλμπὲρ Τομὰς προητοίμαζον ἐπὶ τοῦ ρωσικοῦ μετώπου. Ἀλλὰ τότε ἠγέρθη τὸ ζήτημα: Ἀφοῦ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἰταλία θὰ ἀπέσυρον τὰς δυνάμεις των ἐκ Θεσσαλονίκης, πῶς θὰ ἔμενον μόνοι ἐκεῖ οἱ Γάλλοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤθελον νὰ ἀποσυρθοῦν; Ἔπρεπε μὲ κάτι νὰ ἀντικαταστήσουν τὰς ἀφαιρεθησομένας ἀγγλικὰς καὶ ἰταλικὰς δυνάμεις. Μὲ τί; Μὲ τοὺς Ἕλληνας! Καὶ ἀφοῦ εἶχον πεισθῇ ὅτι δὲν ἐπερίμενάν τι ἄξιον λόγου ἀπὸ τὸν στρατὸν τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ἔπρεπε νὰ πάρουν ἐκεῖ τὸν στρατὸν ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. Ἄρα ἔπρεπε νὰ ἀπομακρύνουν τὸν βασιλέα, ἀφοῦ μόνον ἔτσι, ὡς εἴδομεν, θὰ ἐδέχετο τὴν ἀρχὴν ὁ κ. Βενιζέλος.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου ὁ Ριμπὼ προέτεινε τὴν στρατιωτικὴν κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Οἱ Ἄγγλοι ἀντιπρόσωποι ἀντέστησαν ζωηρότατα. Δὲν ἤθελον οὐδεμίαν βίαν. Οὔτε κἂν εἰσβολὴν εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Εἶπον μάλιστα ὅτι προετίμων νὰ ἀγοράσωσι τὴν συγκομιδὴν σίτου τῆς Θεσσαλίας. Ὡς ἔσχατον ὅριον ἐδέχθησαν νὰ εἶναι τὰ στρατεύματα ἕτοιμα πρὸς ἀπόβασιν εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐκτελέσωσι ταύτην, εἰμὴ μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ. Περὶ κατοχῆς τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἤθελον οὔτε νὰ ἀκούσουν.

Τότε ὁ κ. Ζοννὰρ ἔλαβε τὸν λόγον καὶ ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς βίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ ἐπέμειναν καὶ οἱ Ἄγγλοι. Ἐδέησε ὁ Ζοννὰρ νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ παραδεχθῇ τὰς ἀγγλικὰς ἀντιλήψεις. Ἀλλὰ ἔμενε καὶ αὐτὸς ἐν ἀμηχανίᾳ, ὡς φαίνεται ἐξ ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Ριμπώ, τί θὰ ἐγίνετο

ἀποκλειομένης τῆς βίας. Ἐὰν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἠρνεῖτο νὰ παραιτηθῇ; Ἡ κατάστασις θὰ κατέληγεν εἰς χρονίαν στασιμότητα.

Ἡ συνδιάσκεψις ἔληξε τὴν 17/30 Μαΐου. Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ἀνεκοίνωναν τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἀλλὰ προτοῦ λάβωσι τὰς ἀπαντήσεις τῶν δυνάμεων τούτων, ὁ Ζοννὰρ λαβὼν τὰς ὁδηγίας του παρὰ μόνης τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἀνεχώρει διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὴν 19ην Μαΐου (1 Ἰουνίου) 1917.

Αἱ ὁδηγίαι τὰς ὁποίας εἶχεν ἐκ μέρους τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς: Μεταβαίνει εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς ὕπατος ἁρμοστὴς ἀπεσταλμένος ὑπὸ τῶν συμμάχων. Αἰτία τῆς ἀποστολῆς του εἶναι αἱ ἐσωτερικαὶ διενέξεις τῆς Ἑλλάδος, ἡ στάσις τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως, ἡ ἀνησυχία περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Δικαίωμα τῆς ἀποστολῆς του εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας ὡς δυνάμεων προστατίδων τῆς Ἑλλάδος. Σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς του ἡ ἐπιτυχία πλήρους ἑνότητος ἐνεργείας στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς μεταξὺ τῶν συμμάχων. Συνεπῶς αἱ στρατιωτικαὶ καὶ ναυτικαὶ ἀρχαὶ τῶν συμμάχων, ὡς καὶ οἱ διπλωματικοὶ αὐτῶν ἀντιπρόσωποι εἶναι ὑπὸ τὰς διαταγάς του. Τὰ μέτρα ἅτινα ἔδει νὰ λάβῃ εἶναι ἡ κατάληψις τῆς Θεσσαλίας καὶ κατάσχεσις τῆς συγκομιδῆς της καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἑνότητος τῆς χώρας χωρὶς νὰ θίξῃ τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν βασιλέα:

«Πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον προφανῶς παραβιάσαντα, ἰδίᾳ πρωτοβουλίᾳ τὸ σύνταγμα, τοῦ ὁποίου εἴμεθα ἐγγυηταί, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ τῷ γνωρίσωμεν ὅτι ἀπώλεσε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν προστατίδων δυνάμεων καὶ ὅτι ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, αὗται θεωροῦσιν ἑαυτὰς ἀπηλλαγμένας ἀπεναντί του τῶν ὑποχρεώσεων τῶν ἀπορρεουσῶν ἐκ τῶν δικαιωμάτων τῆς προστασίας. Ὀφείλομεν ἑπομένως νὰ ἀπαιτήσωμεν τὴν παραίτησίν του καὶ νὰ ἀναζητήσωμεν τοὺς διαδόχους του μεταξὺ τῶν κληρονόμων του. Ἐὰν ἤθελε δείξει διαθέσεις ἀντιστάσεως, θὰ συσφίγξωμεν τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ τμήματος τῆς Ἑλλάδος τὸ ὁποῖον θὰ τῷ ἔμενε πιστὸν καὶ ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἔπρεπεν ἴσως νὰ καταλάβωμεν τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ὅπως ἐμποδισθῇ πᾶσα στρατιωτικὴ ἐνέργεια ἐκ μέρους τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἐπισταθμευόντων στρατευμάτων». Οὐδὲν περιπλέον.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸ νομικὸν μέρος τῶν δικαιωμάτων τῆς προστασίας των ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι ζήτημα λυθὲν πρὸ πολλοῦ, ὑπὸ πλήθους συγγραφέων. Οὐδαμοῦ στηρίζεται. Οὔτε θὰ καταγίνωμεν ἐπὶ τῶν νομικῶν παραλογισμῶν τῶν προστατίδων δυνάμεων. Δὲν ἀξίζει τὸν κόπον. Εἶναι τὸ περικάλυμμα τῆς ὠμῆς βίας. Ἄλλως τε καὶ διὰ τῶν μεταπολεμικῶν συνθηκῶν αἱ δυνάμεις ἐγκατέλειψαν καὶ τὰ φανταστικὰ αὐτῶν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δικαιώματα.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ὠμὴν βίαν, ὡς αὕτη διαγράφεται, περιωρισμένη κατ' ἀπαίτησιν τῆς Ἀγγλίας, ὁ κ. Ζοννὰρ κατὰ τὸ ταξίδιόν του σκέπτεται (Ρεκουλύ, «Ὁ κ. Ζοννὰρ ἐν Ἑλλάδι») ὅτι εἶναι ἀμφιβόλου ἐπιτυχίας καὶ ὅτι

εἶναι ἀπαραίτητον αὐτοβούλως νὰ τροποποιήσῃ κάπως κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τὰς ἐντολάς του.

Ἐν τῷ μεταξύ, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκ Παρισίων, ἔρχονται ραγδαῖαι αἱ διαμαρτυρίαι τῆς Ρωσίας καὶ Ἰταλίας κατὰ τῆς ἀποστολῆς του.

Κατὰ τηλεγράφημα τῆς 19ης Μαΐου (1 Ἰουνίου) 1917 τοῦ ἐν Ρώμῃ Ρώσου πρέσβεως πρὸς τὴν κυβέρνησίν του:

«Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Σοννίνο τὴν μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας συμφωνίαν σχετικῶς μὲ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλίας καὶ τὴν διανομὴν τῆς συγκομιδῆς θὰ προταθῇ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν περιπτώσει ἀρνήσεώς του, ὁ ἀποκλεισμὸς θὰ ἐνταθῇ καὶ ὁ ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου θὰ καταληφθῇ ὑπὸ τῶν Γάλλων. Ὁ Ζοννὰρ θὰ διορισθῇ ἐν Ἀθήναις ἁρμοστὴς τῶν προστατίδων δυνάμεων. Ὁ Σαράϊγ καὶ οἱ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων θὰ τεθοῦν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ κ. Ζοννάρ. Ἡ αὐτὴ ἀνακοίνωσις ἐγένετο εἰς τὸν Σοννίνο καὶ ὑπὸ τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας προσθέτοντος ὅμως ὅτι εἰς πρίγκηψ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου θὰ διεδέχετο τὸν Κωνσταντῖνον. Ὁ Σοννίνο μοῦ εἶπεν ὅτι ἐδήλωσεν εἰς τοὺς δύο πρέσβεις ὅτι ἡ συμφωνία αὕτη ἦτο ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀποφάσεις τὰς ληφθείσας εἰς Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Μωριέννης, ὅπου δὲν ἐγένετο δεκτὴ ἡ ἐκθρόνισις τοῦ Κωνσταντίνου παρὰ μόνον ἐν περιπτώσει σφαγῶν ἐν Ἀθήναις. Ἤδη, ὄχι μόνον τοιοῦτον τι δὲν συνέβη, ἀλλὰ καὶ ἡ κυβέρνησις Λάμπρου, ἐχθρικὴ πρὸς τὴν Ἀντάντ, ἀντικατέστη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη πολὺ φιλικωτέρας».

Τὴν 22 Μαΐου (4 Ἰουνίου), ὁ Τερεσένκο, ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας διαμαρτύρεται εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον:

«Θεωρῶ ὅτι ἡ ἄμεσος ἐφαρμογὴ τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ σχεδίου, σχετικῶς μὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ καθεστῶτος ἐν Ἑλλάδι, εἶναι τόσον ἄσκοπος ὅσον καὶ ἐπικίνδυνος, διότι ἐπὶ τέλους παρομοία ἐνέργεια ὄχι μόνον δὲν δικαιολογεῖται σήμερον ἀπὸ κανὲν ἐξαιρετικὸν γεγονός, ἀλλ' ἐπὶ πλέον δὲν ἀνταποκρίνεται ποσῶς πρὸς τὰ γενικὰ συμφέροντα τῶν συμμάχων». (Ρωσικὴ Διπλ. Βίβλος. Ἔκδ. 1922).

Εἰς τὸ αὐτὸ τηλεγράφημα ὁ Τερεσένκο διαμαρτύρεται καὶ κατὰ τῆς σχεδιαζομένης ἐκκενώσεως τῆς Μακεδονίας καὶ διατηρήσεως τῆς κατοχῆς μόνον τῆς Θεσσαλονίκης ἀμυντικῶς, ὅπερ θὰ εἶχε ὀλέθρια ἀποτελέσματα διὰ τὸ ρωσικὸν μέτωπον.

Τὴν αὐτὴν 22 Μαΐου (4 Ἰουνίου) ὁ ἐν Ρώμῃ πρέσβυς τῆς Γαλλίας πληροφορεῖ τὴν κυβέρνησίν του περὶ ἐπικρατούσης δυσαρεσκείας ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τὰ μέτρα τῆς Γαλλίας ἐν Ἑλλάδι καὶ πρὸ παντὸς διότι, ἐνῷ ἡ τύχη μεγάλων κρατῶν ἐπαίζετο εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, καταναλίσκονται δυνάμεις εἰς Ἀθήνας πρὸς ἐγκατάστασιν τοῦ κ. Βενιζέλου, καὶ ὅτι τοῦτο ἐγέννα ὑπονοίας παρὰ τῇ ἰταλικῇ κυβερνήσει, ὅτι ἡ Γαλλία ἔχει βλέψεις ἐδαφικὰς ἐν Ἑλλάδι. Εἰδοποιεῖ δὲ ὁ κ. Μπαρρὲρ τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν ὅτι ἐὰν στρατεύματα γαλλικὰ εἰσχωρήσουν εἰς Θεσσαλίαν, τότε ἰταλικὰ στρατεύματα θὰ

συνεκεντροῦντο εἰς νότιον Ἀλβανίαν πρὸς κατάληψιν τῆς Ἠπείρου. Καὶ πράγματι τὴν 24 Μαΐου (6 Ἰουνίου) οι Ἰταλοὶ προεκήρυξαν τὸ προτεκτορᾶτον των ἐν Ἀλβανίᾳ ὡς ἀπάντησιν τοῦ συμβησομένου ἐν Ἀθήναις.

Εἰς μάτην ἐπενέβησαν ἐν Ρώμῃ οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ὅπως δικαιολογήσωσι τὰς κυβερνήσεις των, ὅτι δὲν ἠγνόησαν τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Σοννίνο διεμαρτύρετο ὅτι τὸν ἀφῆκαν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἐνεργειῶν των σχετικῶς μὲ τὴν Ἑλλάδα, ὅτι πλῆγμα κατὰ τῆς μοναρχικῆς ἰδέας ἐν Ἑλλάδι ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἀντίκτυπον ἐν Ἰταλίᾳ. Ἡ δυσαρέσκεια τοῦ Σοννίνο ἦτο ζωηροτάτη, τόσον ὥστε ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἐτηλεγράφησε τὴν ἐκ τούτου ἀνησυχίαν του. Ἠναγκάσθησαν νὰ σιγήσωσι διὰ τὸ προτεκτορᾶτον τῆς Ἰταλίας ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Βορ. Ἠπείρῳ. Ἄλλως τε ἡ Ἰταλία με τὴν προώθησιν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων εἰς Θεσσαλίαν, προώθησε καὶ αὐτὴ τὰ ἴδικά της ἐξ Ἀλβανίας περαιτέρω εἰς Ἤπειρον καὶ τὴν 31 Μαΐου (13 Ἰουνίου) κατέλαβε τὰ Ἰωάννινα. (Ντριώ, «Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»).

Δὲν ἐπληρώναμεν εὐθηνὰ οἱ Ἕλληνες τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ κ. Βενιζέλου ἐν Ἀθήναις.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ζοννὰρ ἔφθανε τὴν 22 Μαΐου (4 Ἰουνίου) εἰς Κέρκυραν, ὅπου τὸν ἀνέμενον διαταγαὶ τῆς κυβερνήσεώς του νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐνέργειάν του, συνεννοούμενος ἐν τάχει μετὰ τοῦ Σαράϊγ πρὸς κατάληψιν τῆς Θεσσαλίας καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Πειραιῶς πρὸς ταχυτέραν περαίωσιν τοῦ ἔργου του ἐν Ἀθήναις.

«Ἄλλως τε ὁ κ. Βενιζέλος ἔστελλε τηλεγραφήματα ἐπὶ τηλεγραφημάτων. Ἐξώθει εἰς ἐνέργειαν! ταχεῖαν ἐνέργειαν! Ἔλεγεν ὅτι ὁ Σαράϊγ ἦτο ἐν ἀναμονῇ τῆς διαταγῆς νὰ εἰσβάλῃ εἰς Θεσσαλίαν. Ὅτι ἐφοβεῖτο ἐπίθεσιν βουλγαρο–γερμανικὴν (Σ.Μ. καὶ τὰ ἄρθρα τοῦ «Κήρυκος» ὅτι ἦτο αὔτη ἀπολύτως ἀδύνατος;), ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ τελειώσουν μὲ τὰς Ἀθήνας, αἵτινες ἀναμφιβόλως θὰ ἐπεκαλοῦντο τὴν βοήθειαν τοῦ Κάϊζερ (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορ. τῆς Ἑλλάδος»).

Τὴν 24 Μαΐου (6 Ἰουνίου) ὁ κ. Ζοννὰρ ἔφθανεν εἰς Σαλαμῖνα. Παρήγγειλεν εἰς τὸν κ. Ζαΐμην ὅτι σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς του ἦτο ὁ ἔλεγχος τῆς ἀκριβοδικαίας διανομῆς τοῦ σίτου τῆς Θεσσαλίας. Ὁ Γκυιεμὲν ἀνεκοίνωσε διὰ τοῦ τύπου ὅτι ὁ ὕπατος ἁρμοστὴς μετέβαινεν εἰς Θεσσαλονίκην διὰ μερικὰ ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸν στρατὸν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἴσως θὰ ἐσταμάτα καὶ εἰς Ἀθήνας.

Ὁ σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ μετέβη καὶ τὸν συνήντησεν ἐπὶ τοῦ πλοίου του. «Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἔλαβε διαταγὴν νὰ συστήσῃ εἰς τὸν Ζοννάρ... νὰ κάμῃ ὥστε ὁ Σαράϊγ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἰδέαν νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Θεσσαλίας. Ἐπὶ πλέον, ὅπως σχετικῶς μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, περιορισθῇ εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ βασιλέως μέχρι τοῦ τέλους τῶν ἐχθροπραξιῶν μόνον, κηρυσσομένου ἑνὸς τῶν πριγκήπων ὡς ἀντιβασιλέως...» (Τηλ. Δεμίδωφ, Ρωσικὴ Διπλωματ. Βίβλος, ἔκδ. 1922).

Ἐπίσης εἰς Σαλαμῖνα ἐπεσκέφθη τὸν Ζοννὰρ ὁ κ. Δεμίδωφ, ὅστις τοῦ ἐξέθεσε τὴν κατάστασιν κατὰ ἀποκαλυπτικώτατον τρόπον:

«... Τοῦ ἐξέθεσα διὰ μακρῶν τὴν ἄποψίν μου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τηλεγραφήματός σας χωρὶς νὰ τοῦ ἀποκρύψω οὔτε τὰ παρὰ τῶν μὲν οὔτε τὰ παρὰ τῶν δὲ διαπραχθέντα λάθη, οὔτε πρὸ παντὸς τὸ ἔργον τῶν φανατικῶν πρακτόρων, οἵτινες ἐκ προθέσεως ἐπλαστογράφουν τὰ γεγονότα οὔτε τὴν καταστρεπτικὴν σύγχυσιν τῶν ἁρμοδιοτήτων τῶν διπλωματῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν, οὔτε τέλος τοὺς κινδύνους ἐμφυλίου πολέμου καὶ ἀναρχίας οὓς ἠμπορεῖ νὰ προκαλέσῃ ἡ ἐκθρόνισις βασιλέως τόσον δημοφιλοῦς... Ὁ κ. Ζοννὰρ μοῦ ἀπήντησεν ὅτι εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου ἀπέκτησε τὴν πεποίθησιν ὅτι ὄχι μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ κοινὴ γνώμη ἦτο τόσον ἐρεθισμένη κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, ὥστε ἡ διατήρησίς του ἐπὶ τοῦ θρόνου καθίστατο λίαν δύσκολος. Ἀπήντησα ὅτι εἰς τὰς χώρας ταύτας τὰ πνεύματα ἐξηρεθίσθησαν ἐν μέρει ἐκ προθέσεως παρὰ τῶν ἐδῶ ἀντιπροσώπων των, δι᾽ ἀφηγήσεων ψευδῶν καὶ καταπληκτικῶν, παραλόγων, ἐπινοουμένων, γνωστὸν διατί, ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ Ζοννὰρ μοῦ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἔχει ἀκόμη λάβει (!) τὴν ρητὴν ἐντολὴν νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως (Σ.Μ. τὴν εἶχεν ἐν τούτοις εἰς τὴν τσέπην του), ἀλλὰ μόλις τὴν ἐλάμβανε, θὰ ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ διατυπώσῃ τὴν ἀξίωσιν ταύτην πρὸς τὸν κ. Ζαΐμην... Ὁ Ζοννὰρ ἐλπίζει νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν κ. Ζαΐμην, ἂν καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ἔλλειψις διαπιστευτηρίων τὸν θέτει εἰς λεπτὴν θέσιν ἔναντι τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως... Εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, ὅστις τοῦ ἐζήτησε νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, ἐμπιστευόμενος εἰς ἕνα πρίγκηπα τὴν ἀντιβασιλείαν, ὁ κ. Ζοννὰρ ἀπήντησεν ὅτι θὰ ἐνεργήσῃ σύμφωνα μὲ τὰς διαταγὰς τὰς ὁποίας θὰ ἐλάμβανεν ἐκ Παρισίων».

Κάθε σχόλιον εἶναι περιττόν!

Τὴν ἑσπέραν τῆς ἰδίας 24 Μαΐου (6 Ἰουνίου) ὁ κ. Ζοννὰρ ἀνεχώρησε διὰ Θεσσαλονίκην, ὅπου ἔφθασεν τὴν ἑπομένην 25 Μαΐου (7 Ἰουνίου) πρωΐ. Ἐκεῖ ἐτακτοποίησε μετὰ τοῦ Σαράϊγ τὴν ὅλην των ἐνέργειαν, ἥτις συνίστατο εἰς τὰ ἑξῆς τρία σημεῖα:

1) Τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλίας.
2) Τὴν κατάληψιν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου.
3) Τὴν ἀπόβασιν παρὰ τὰς Ἀθήνας.

Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Θεσσαλίαν θὰ ἤρχιζε τὴν νύκτα τῆς 28ης πρὸς τὴν 29ην Μαΐου (νέον ἡμερ. 10 πρὸς 11 Ἰουνίου). Ἡ κατάληψις τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου καὶ ἡ ἀπόβασις πλησίον τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἐνηργοῦντο ταυτοχρόνως, ἑπομένως ἑσπέραν τῆς 28ης Μαΐου (10 Ἰουνίου). Ἐκανονίσθησαν ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι. Κατόπιν ὁ κ. Ζοννὰρ ἐπεσκέφθη τὸν κ. Βενιζέλον καὶ τοῦ ἀνεκοίνωσεν ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Θεσσαλίας, κατὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως.

«Ὁ κ. Βενιζέλος εὑρίσκει ἐξαίρετα ὅλα τὰ μέτρα τὰ ληφθέντα ἀπὸ τὸν

κ. Ζοννὰρ ἐκ συμφώνου μὲ τὸν στρατηγὸν Σαράϊγ. Εἶναι πεπεισμένος ὅτι αἱ σχεδιαζόμεναι ἐπιχειρήσεις θὰ καταστήσωσι ματαίαν πᾶσαν ἀπόπειραν ἀντιστάσεως. (Ρεκουλύ, «Ὁ Ζοννὰρ ἐν Ἑλλάδι»).

Κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην ὁ κ. Ζοννὰρ ἐκανόνισε μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τὸ ποῖος θὰ διεδέχετο τὸν βασιλέα καὶ συνεφώνησαν εἰς τὸν πρίγκηπα Ἀλέξανδρον παραμερίσαντες τὸν διάδοχον ὡς ἀνεπιθύμητον, πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος, τοῦ ὁποίου αἱ δυνάμεις ἐνεφανίζοντο ὡς ἐγγυήτριαι καὶ ὁ κ. Βενιζέλος ὡς κήνσωρ τῆς μὴ τηρήσεως αὐτοῦ.

Μηχανορραφίαι διὰ νὰ ἐξορισθῇ ὁ βασιλεὺς

ΤΟ 58ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 24 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗΝ 26 ΜΑΙΟΥ (8 ΙΟΥΝΙΟΥ) ἡτοιμάσθησαν ὅλα καὶ ἐπεβιβάσθησαν τὰ στρατεύματα, ὁ δὲ Ζοννὰρ ἀπέπλευσε μετ᾽ αὐτῶν ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ ἔφθασεν εἰς Σαλαμῖνα τὴν 27 Μαΐου (9 Ἰουνίου).

Ἤδη αἱ πρὸς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν διαμαρτυρίαι τῆς Ρωσίας καὶ Ἀγγλίας εἶχον καταστῆ πολὺ ἐντονώτεραι. Τὴν 25ην Μαΐου (7 Ἰουνίου) ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας ἐτηλεγράφει εἰς τοὺς ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ πρέσβεις του:

«Ἐπέδωκα σήμερον εἰς τοὺς πρεσβευτὰς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας διακοίνωσιν παρακαλῶν ὅπως ἀναβάλωσι διὰ στρατιωτικοὺς λόγους τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου των μέχρι τῆς μεταβολῆς τοῦ καθεστῶτος ἐν Ἑλλάδι. Μεταξὺ ἄλλων ἐπιχειρημάτων τονίζω τὴν δυχερῆ θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν περιερχόμεθα, ὅταν αἱ κυβερνήσεις Παρισίων καὶ Λονδίνου ἀποφασίζουν νὰ ἐκτελέσουν ἀμέσως ἀποφάσεις, τῶν ὁποίων ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν ἀκόμη τὰς λεπτομερείας καὶ τὰς ὁποίας δὲν ἐπιδοκιμάζει ἡ Ρωσία, ἡ ὁποία εἶναι μία ἐκ τῶν τριῶν προστατίδων τῆς Ἑλλάδος δυνάμεων. Τὸ γεγονὸς τοῦτο κατὰ τὴν γνώμην μας παραβιάζει τὰς ἀρχὰς τῆς ἀλληλεγγύης, τὰς ὁποίας ἐν κοινῷ συμφέροντι δέον νὰ τηρήσωσιν ἡ Ρωσία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία» (Ρωσ. Διπλ. Βίβλος, ἔκδ. 1922).

Σαφεστέρα ἀπειλὴ δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ.

Τὴν 26 Μαΐου (8 Ἰουνίου) ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις Ἄγγλον πρέσβυν τὸ ἑξῆς ἐπεῖγον τηλεγράφημα:

«Νὰ μεταβῆτε πάραυτα καὶ εἰδοποιήσατε τὸν κ. Ριμπὼ ὅτι κατὰ πληροφορίας τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ τὴν παραίτησιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου διὰ διακοινώσεως πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν διδούσης εἰς τὴν τελευταίαν μιᾶς μόνον ἡμέρας προθεσμίαν ἀπαντήσεως. Μᾶς πληροφοροῦν προσέτι, ὅτι ἡ ἀπόφασις τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως εἶναι νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἀξιώσεις της δι᾽

ἀποβάσεως στρατευμάτων εἰς Πειραιᾶ τὴν νύκτα. Νὰ τονίσητε εἰς τὴν ἐξοχότητά του (κ. Ριμπὼ) ὅτι ἡ ἀπόφασις τῆς τελευταίας συνδιασκέψεως ἐν Λονδίνῳ ἦτο ὅτι ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἠρνεῖτο νὰ παραιτηθῇ μόνον στενὸς ἀποκλεισμὸς θὰ ἐνηργεῖτο καὶ μόνον κίνησιν τῶν στρατευμάτων του πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν συμμάχων ἐν Θεσσαλίᾳ καθώρισεν ἡ συνδιάσκεψις ὡς προϋπόθεσιν ἀποβάσεως στρατευμάτων της. Ἐπὶ πλέον ἡ συνδιάσκεψις δὲν συγκατετέθη εἰς ἀπόβασιν στρατευμάτων εἰς Πειραιᾶ παρὰ μόνον εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Πάντως καὶ πρὸς τοῦτο ἀναγκαίως προϋπετίθετο ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ ἐπεχείρει ἐχθρικὰς κινήσεις πρὸ πάσης ἀποβάσεως στρατευμάτων μας. Ὡς ἐκ τούτου ἡ κυβέρνησις τῆς Α. Μ. ὀφείλει, ἐὰν αἱ ὡς ἄνω πληροφορίαι της εἶναι ἀκριβεῖς, νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐντονώτατα ἐναντίον πάσης τοιαύτης πράξεως, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκθέσῃ εἰς σοβαρὸν κίνδυνον τὰς παροικίας καὶ τὰς πρεσβείας τῶν συμμάχων εἰς Ἀθήνας καὶ διὰ τὴν ὁποίαν πρᾶξιν δὲν ἐζητήθη ἡ γνώμη της καὶ ἥτις ἀποτελεῖ σαφῆ παρεκτροπὴν ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τὴν ληφθεῖσαν κατὰ τὴν ἐν Λονδίνῳ συνδιάσκεψιν. Νὰ τονίσετε ἐπίσης, πρὸς τὸν κ. Ριμπώ, ὅτι ἐπιέσθημεν πολὺ ἀπὸ τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν νὰ μὴ ἐπιτρέψωμεν ὅπως αἱ στρατιωτικαί μας ἀνάγκαι θυσιάζωνται εἰς πολιτικὰς βλέψεις καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ προβῶμεν εἰς οἱανδήποτε ἐσπευσμένην ἐνέργειαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος... Καὶ νὰ προσθέσετε ὅτι διὰ διαφόρους λόγους ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Σερβία ἀντιτάσσουσιν ἀντιγνωμίας κατὰ τοῦ νὰ ἐξαναγκασθῇ ὁ βασιλεὺς εἰς παραίτησιν. Αἱ ἀποφάσεις τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου ἐλήφθησαν μὲ ἄποψιν ὅπως τὸ ἑλληνικὸν πρόβλημα λυθῇ εἰρηνικῶς καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ κυβέρνησις τῆς Α. Μ. διεσαφήνισεν ὅτι μόνον ἐὰν καταδειχθῇ ὅτι εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον, τότε μόνον δὲν θὰ ἀντετίθετο εἰς τὴν ἀπόβασιν εἰς τὴν Ἀττικήν. Ἡ κυβέρνησις τῆς Α. Μ. ὡς ἐκ τούτου θὰ τεθῇ εἰς δύσκολον καὶ σοβαρὰν θέσιν ἐὰν ἡ πρόθεσις τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως εἶναι τὸ νὰ παραβιάσῃ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν. Νὰ καταβάλετε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως πεισθῇ ὁ κ. Ριμπὼ καὶ παραδεχθῇ τὴν λύσιν τὴν ὁποίαν προέτεινα, εἰς τὸ πρὸς τὸν σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ τηλεγράφημά μου, διότι θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀρκετὸν διὰ τοὺς σκοποὺς τῶν συμμάχων ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἐπείθετο νὰ ἀπουσιάσῃ ἐξ Ἑλλάδος μέχρι τέλους τοῦ πολέμου, ἀφίνων ἕνα ἐκ τῶν υἱῶν του ὡς ἀντιβασιλέα καὶ νὰ τονίσητε ὅτι ἡ λύσις αὕτη θὰ ἄρῃ τὴν ἀντίρρησιν τὴν ὁποίαν ἤγειρεν ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἐναντίον τῆς χρήσεως βίας μὲ τὸν σκοπὸν μεταβολῆς τοῦ ἑλληνικοῦ καθεστῶτος, θὰ ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον ἀντιθέσεως τῆς Ἰταλίας... καὶ θὰ ἄρῃ τὰς ἀντιρρήσεις τῆς σερβικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς κυβερνήσεως τῆς Α. Μ.» (Μετάφρασις κατὰ λέξιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ κειμένου τῆς διακοινώσεως ἀναγραφομένης ἐξ ὁλοκλήρου ἀγγλιστὶ ἐν τῷ συγγράμματι Α. Φραγκούλη: «Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ παγκόσμιος κρίσις»).

Εἰς τὴν σοβαρωτάτην ταύτην ἀγγλικὴν διακοίνωσιν ἀπήντησεν ο Ριμπὼ ὅτι τὰ προβλεφθέντα μέτρα, ἀπολύτως ἀναγκαῖα, θὰ ἠγγυῶντο καλύτερον τὴν ἀσφάλειαν ὅλων καὶ τὴν τάξιν, παρὰ μία ὑπαναχώρησις, τῆς ὁποίας τὴν

εὐθύνην ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ ἐδέχετο νὰ ἀναλάβῃ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις. Ἀλλὰ τὴν ἑπομένην νέα διακοίνωσις τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Γαλλίαν:

«Ἐὰν ἀφινόμεθα νὰ παρασυρθῶμεν εἰς νέας στρατιωτικὰς περιπλοκὰς ἐν Ἑλλάδι, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποτιμήσωμεν οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον τὴν σοβαρότητα τῆς καταστάσεως, ἥτις θὰ προκύψῃ. Ἤδη ἡ Σερβία εἶναι λίαν δυσηρεστημένη καὶ ὁ ἠθικὸς κλονισμὸς θὰ ἦτο ἀπείρως μέγας ἐὰν αὕτη ἐξήρχετο τοῦ πολέμου. Ἡ Ρωσία διαμαρτύρεται διὰ τὰς ἰταλικὰς ἐνεργείας ἐν Ἀλβανίᾳ. Δὲν πρόκειται περὶ ὑπαναχωρήσεως, ἀλλὰ ἁπλούστατα περὶ ἐγκαταστάσεως μιᾶς φιλικῆς κυβερνήσεως ἐν Ἀθήναις (Σ. Μ. ἀλλ' ὄχι τοῦ κ. Βενιζέλου) μὲ σύγχρονον ἀποφυγὴν πάσης ἐνδεχομένης ρήξεως». (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», τόμος 5ος).

Καὶ πράγματι ἡ Σερβία ἦτο λίαν δυσηρεστημένη καὶ ὄχι μόνον ἕνεκα τοῦ ἐξαναγκασμοῦ τοῦ βασιλέως εἰς παραίτησιν, ὡς λέγει ὁ λόρδος Ρόμπερτ Σέσιλ εἰς τὸ προεκτεθὲν μακρὸν τηλεγράφημά του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀποφασισθεῖσαν ἐν Λονδίνῳ ἐγκατάλειψιν τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου.

«Ὁ διάδοχος τῆς Σερβίας (ὁ μετέπειτα βασιλεὺς Ἀλέξανδρος Σ. Μ.) λίαν δυσηρεστημένος ὅτι ἐμελέτησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Θεσσαλονίκην, ἑπομένως ὅτι θὰ ἐγκαταλειφθῇ καὶ πᾶσα ἐνέργεια πρὸς βορρᾶν τοῦ Μοναστηρίου, ὑπὲρ τῆς Σερβίας, ἐδήλωσεν εἰς τὴν Πετρούπολιν, ὅτι τότε δὲν τοῦ ἔμενε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ κάμῃ χωριστὴν εἰρήνην μὲ τὴν Αὐστρίαν, ἥτις θὰ συνεπέφερεν ἀναμφιβόλως καὶ χωριστὴν εἰρήνην τῆς Ρουμανίας» (Ντριώ, «Διπλωμ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»).

Τί ἔκαμεν ὁ Ριμπώ; Τὸ λέγει ὁ ἴδιος εἰς τὰς «Ἐπιστολὰς πρὸς φίλον. Ἀναμνήσεις τοῦ πολιτικοῦ μου βίου».

«Ἦτο ζήτημα (Σ. Μ. αἱ διαμαρτυρίαι δηλ.) ποὺ μὲ ἐζάλιζε πολύ. Ἀλλὰ εἴχομεν περιπλακῆ πάρα πολὺ ὥστε νὰ ὑποχωρήσωμεν. Δὲν ἔπρεπεν ὁ κ. Ζοννάρ, ταρασσόμενος ἀπὸ τὰς διαμαρτυρίας ταύτας, νὰ κάμῃ ὄπισθεν, ἀφοῦ τόσον πολὺ εἶχεν ἐκτεθῆ».

Καὶ δὲν ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Ζοννὰρ οὔτε τὸ κείμενον οὔτε τὴν ἔννοιαν τοῦ πρώτου ἀγγλικοῦ διαβήματος, ἀλλ' ἁπλῶς τὴν ἀπάντησίν του (τοῦ Ριμπὼ) ὅτι ὁ Ζοννὰρ δὲν ἔχει τὴν πρόθεσιν νὰ παραβῇ τὰ συμφωνηθέντα, καὶ ὅτι θὰ λάβῃ ὅλας τὰς προφυλάξεις ὅπως προλάβῃ ταραχὰς ἐν Ἀθήναις, ἐξ οὗ θὰ ὑπέφερον οἱ ὑπήκοοι τῶν συμμάχων καὶ αἱ πρεσβεῖαι. Καὶ τὸν συμβουλεύει ὅπως πρὸς ἀποφυγὴν σοβαρῶν δυσχερειῶν μὲ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, μὴ ἀποβιβάσῃ στρατεύματα εἰς Πειραιᾶ καὶ τὸν ἰσθμὸν εἰμὴ ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν μόνον αὐτὸς (ὁ Ζοννὰρ) θὰ κρίνῃ καὶ τὴν ὁποίαν ἐνδεχομένως θὰ δικαιολογήσουν εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν.

Περὶ τῆς δευτέρας ὅμως διακοινώσεως τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς δυσαρεσκείας τῆς Σερβίας οὔτε λέξιν πρὸς τὸν Ζοννάρ.

Ἀλλὰ ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἐτηλεγράφησεν ὁ ἴδιος πρὸς τὸν σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ εἰς Ἀθήνας καὶ ὁ τελευταῖος οὗτος μόλις ὁ Ζοννὰρ ἔφθασε τὴν 27ην Μαΐου (9 Ἰουνίου) εἰς Σαλαμῖνα, τοῦ ἀνακοινοῖ τὴν

διαμαρτυρίαν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, δηλ. τὸ μακρὸν ἔγγραφον τὸ σταλὲν πρὸς τὸν Ριμπὼ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, τὸ ὁποῖον ἀνεφέραμεν προηγουμένως ἐν μεταφράσει ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ κειμένου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ριμπὼ ὡς προανεφέραμεν, τοῦ ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπάντησίν του εἰς αὐτό. Τὴν ἐπάνοδον ὅμως τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ ζήτημα διὰ δευτέρας διακοινώσεως καὶ τὴν ἐπιμονήν της, δὲν τοῦ τὴν ἀνεκοίνωσεν ὁ Ριμπώ. Τὸν ἐνεθάρρυνεν ἆρά γε ἡ ἄγνοια αὕτη τὸν Ζοννὰρ εἰς τὴν συνέχισιν τῶν μέτρων του; Τὸν ἐνεθάρρυνεν ἡ ἐλευθερία ἐνεργείας τὴν ὁποίαν τοῦ ἄφηνεν ὁ Ριμπώ; Ἀντὶ νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν παραίτησιν τοῦ βασιλέως, νὰ ἀρκεσθῇ ἆρά γε μὲ προσωρινὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου; Δὲν θὰ ἦτο μείωσις τοῦ γοήτρου τῆς Γαλλίας ἀπέναντι τῶν συμμάχων της; Καὶ τοῦ ἰδικοῦ του κύρους; Καὶ τί ἀντίκτυπον θὰ εἶχε τοιαύτη λύσις εἰς τοὺς Παρισίους; Ἴσως τὴν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεώς του; Ἐπέρασε φαίνεται τὴν 27/28 Μαΐου (9/10 Ἰουνίου) ἀφ' ὅτου ἔφθασεν εἰς Σαλαμῖνα μέχρι τῆς πρωΐας τῆς ἑπομένης διὰ μέσου πολλῶν δισταγμῶν, τοὺς ὁποίους μόλις διαγράφει ὁ κ. Ρεκουλὺ εἰς τὸ μνημονευθὲν ἔργον του, σελ. 96,97,98 καὶ 99. Τέλος, ἀπεφάσισε! «Τὸν ἐπεφόρτισε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παραίτησιν τοῦ Κωνσταντίνου. Θὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐντολήν του καὶ ἂς γίνῃ ὅ,τι καὶ ἂν γίνῃ. Ἡ ἐπιχείρησις ἦτο πλέον παρεσκευασμένη. Θὰ ἐκτελεσθῇ εἰς τὰς προθεσμίας ποὺ ὡρίσθη». (Ρεκουλύ).

Ἐκάλεσεν εἰς τὸ πλοῖον του τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στόλου, τὸν διοικητὴν τοῦ στρατοῦ του. Ἔδωσε τὰς τελευταίας του διαταγάς. Τὰ ὁπλιταγωγὰ θὰ ἔφθανον τὴν ἑσπέραν τῆς 28 Μαΐου (10 Ἰουνίου). Τὴν ἑπομένην θὰ κατελάμβανον τὸν ἰσθμόν. Τὴν μόνην τροποποίησιν ποὺ ἔκαμεν ἦτο νὰ μὴ κάμῃ ἀμέσως τὴν ἀποβίβασιν εἰς Πειραιᾶ, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ τελεσιγράφου. Μικρὰ ὑποχώρησις διὰ τὴν Ἀγγλίαν! Τὸ δὲ τελεσίγραφον δὲν θὰ τὸ ἐπέδιδε τὴν 28ην Μαΐου (10 Ἰουνίου), ἀλλὰ τὴν ἑπομένην πρωΐ, τὴν 29ην Μαΐου! Ἡμέρα ἀποφρὰς διὰ τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος! Σύμπτωσις ποὺ δὲν θὰ τὴν ἐσυλλογίσθη ὁ Ζοννάρ, ἀσφαλῶς!

Ἀλλ' ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἠρνεῖτο νὰ παραιτηθῇ; Τότε; Νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν τῶν ὅπλων; Νὰ βομβαρδίσῃ τὰς Ἀθήνας; Μετὰ τὴν στάσιν τῆς Ἀγγλίας, Ρωσίας, Ἰταλίας, ἀκόμη καὶ Σερβίας, τὴν ὁποίαν ἤξευρεν ἐκ τῶν διακοινώσεών των; Ἡ πρώτη κανονιὰ κατὰ τῶν ἀνυπερασπίστων Ἀθηνῶν θὰ ἐπέφερε ἀνεμοζάλην εἰς τὰς μεταξὺ τῶν συμμάχων σχέσεις! Τὸ τόσον περίτεχνον διπλωματικόν του οἰκοδόμημα θὰ κατέρρεεν!

Ἐστήριξε τότε τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν κ. Ζαΐμην.

Εἶχε πλησίον του ὁ Ζοννάρ, τὸν κ. Ροβέρτον Δαυΐδ, ἀρχαῖον γραμματέα του, ὅταν ἦτο γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἀλγερίας, καὶ κατόπιν βουλευτήν. Οὗτος εἶχε παλαιὰς φιλίας καὶ σχέσεις μὲ τὴν οἰκογένειαν Ζαΐμη (Ρεκουλύ). Ἀποστέλλεται ὅθεν εἰς Ἀθήνας καὶ συναντᾶται μετὰ τοῦ κ. Ζαΐμη καὶ συνομιλεῖ μετ' αὐτοῦ. Φαίνεται ὅτι θὰ τὸν καθησύχασεν ὡς πρὸς τὰς προθέσεις τοῦ Ζοννάρ. Διότι δὲν ἔπρεπε νὰ τοὺς ξεφύγῃ.

«Εἶναι οὐσιῶδες, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεως, νὰ διατηρήσῃ ο κ. Ζαΐμης τὴν ἐξουσίαν. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῶν συμβιβασμῶν, τῆς ὀνειρευτῆς συμφιλιώσεως. Ἐν περιπτώσει ποὺ ὁ Κωνσταντῖνος θὰ ἐσυλλογίζετο νὰ ἀντισταθῇ ἢ καὶ νὰ προκαλέσῃ ρῆξιν, ὁ κ. Ζαΐμης θὰ δυνηθῇ νὰ τὸν μεταπείσῃ, νὰ τοῦ καταδείξῃ τὸ ἀνωφελὲς πάσης ἀντιστάσεως. Καὶ ἀφοῦ παραμερισθῇ ὁ Κωνσταντῖνος, θὰ χρειασθῇ νὰ προετοιμασθῇ ἡ ἐπάνοδος τοῦ Βενιζέλου, νὰ γίνῃ ἡ γέφυρα. Εἰς αὐτὸ ἀκόμη ὁ κ. Ζαΐμης εἶναι εἰς θέσιν νὰ παράσχῃ τὰς μεγαλυτέρας ὑπηρεσίας. Ἐὰν ἐκ φόβου τῶν εὐθυνῶν, ἐγκατέλιπε τώρα τὴν ἐξουσίαν, ὁ Κωνσταντῖνος δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ μὲ κανένα ὑπουργεῖον ἐχθρικὸν πρὸς τὴν Ἀντάντ. Μὲ τέτοιον ὑπουργεῖον καὶ μὲ τέτοιον μονάρχην αἱ μόναι δυναταὶ σχέσεις, ἐκεῖ ποὺ ἔφθασαν τὰ πράγματα, θὰ ἦσαν οἱ κανονιές, ἀλλὰ αὐτὸ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἔπρεπε νὰ ἀποφευχθῇ. (Ρεκουλύ: «Ὁ Ζοννὰρ ἐν Ἑλλάδι», σελ. 102). Διὰ νὰ μὴ τὸν τρομάξῃ, τὸν κ. Ζαΐμην, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔλαβεν ὁ κ. Ζοννὰρ τὴν ἀπόφασιν νὰ προβῇ εἰς τὰς συνομιλίας των κατὰ σταθμούς. (Ρεκουλύ). Εἰς τὴν πρώτην συνέντευξιν θὰ τοῦ δώσῃ μόνον τὰς δύο διακοινώσεις τὰς σχετικὰς μὲ τὸν ἔλεγχον τῆς συγκομιδῆς ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν φυλακίων μας εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Τὴν διακοίνωσιν διὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως θὰ τὴν δώσῃ τὴν ἐπαύριον». (Ρεκουλύ).

Εἰς τὴν πρώτην συνέντευξιν θὰ παίξῃ τὸν ρόλον τοῦ φιλέλληνος. Εἰς τὴν δευτέραν θὰ ἀπειλήσῃ νὰ κάμῃ τὴν Ἀθήνα στάχτη.

Εἶδε λοιπὸν ὁ κ. Δαυΐδ τὸν κ. Ζαΐμην. Συνωμίλησε μαζί του. Ὁ κ. Ζαΐμης ἐδέχθη νὰ ὑπάγῃ νὰ ἴδῃ τὸν Ζοννὰρ τὴν ἑσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας τῆς 27 Μαΐου (9 Ἰουνίου). Διὰ νὰ μὴ τὸν κοπιάσουν μὲ μεταβίβασιν εἰς Σαλαμῖνα διὰ θαλάσσης ἀπεφάσισαν νὰ γίνῃ ἡ συνέντευξις εἰς τὸν λιμένα Πειραιῶς, ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ καταδρομικοῦ «Βρουΐξ».

Ἐπεμείναμεν ἐπίτηδες ἀφηγούμενοι λεπτομερῶς τὰ καθ' ὅλην ταύτην τὴν περίοδον καὶ ἐκουράσαμεν τοὺς ἀναγνώστας μας μὲ τὰς ξηρότητας τῶν ἡμερομηνιῶν καὶ τῶν κειμένων τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων, διότι θεωροῦμεν ὅτι εἶναι ἀνάγκη οἱ ἀναγνῶσται μας νὰ εἰσέλθωσιν εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου δράματος, νὰ κατανοήσωσι δὲ ταύτας ψυχρῶς καὶ ἀντικειμενικῶς. Διότι μόνον ἔτσι θὰ ἀντιληφθῶσι ποῖα τὰ ἐλατήρια ἅτινα ὤθουν μίαν ἑκάστην τῶν δυνάμεων καὶ ποῖοι οἱ κρύφιοι σκοποὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα ἔδρασαν εἰς τὴν πρώτην γραμμήν. Καὶ διὰ νὰ προσέχουν νὰ μὴ συνεπαίρνωνται ἀπὸ τὰ λιγερὰ ἢ τὰ παχειὰ λόγια τῶν δημοκόπων, ἀλλὰ νὰ βλέπουν καὶ τί κρύβεται κάτω ἀπὸ αὐτά. Καὶ πρὸ παντὸς διὰ νὰ ἐννοήσουν ὅτι ἡ ἐκθρόνισις τοῦ βασιλέως ἔγινεν διότι οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Ἰταλοὶ ἤθελαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ μέτωπον τῆς Θεσσαλονίκης, οἱ μὲν διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, οἱ δὲ διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἤπειρον. Οἱ δὲ Γάλλοι μὴ θέλοντες νὰ φύγουν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ διὰ λόγους ἐσωτερικῆς των πολιτικῆς καὶ διότι οἱ Σέρβοι ἠπείλουν, ἂν ἐγκατελείποντο, νὰ κλείσουν χωρι-

στὴν εἰρήνην καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ μείνουν μόνοι των, οἱ Γάλλοι εἶχον ἀνάγκην τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ διὰ νὰ κρατήσουν ἔστω καὶ ἀμυντικῶς περιωρισμένον μέτωπον. Τὸν ἑλληνικὸν δὲ στρατὸν τοὺς τὸν ὑπέσχετο ὁ κ. Βενιζέλος, ἄνευ ὅρων, μὲ μόνον ἀντάλλαγμα νὰ φύγῃ ὁ βασιλεύς. Καὶ ἐπειδὴ ἀνθίσταντο εἰς τοῦτο ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ρωσία διὰ ἰδίους ἑκάστη λόγους, διὰ νὰ τὰς μπλέξῃ ὁ κ. Βενιζέλος προσέφερε εἰς τὴν μὲν διὰ τοῦ κ. Ἀλεξανδρῆ καὶ Κόππολα τὸ βιλαέτιον τῆς Σμύρνης καὶ εἰς τὴν δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐνῷ ἡ Γαλλία ὑπέβλεπε τὴν μέν, εἰς δὲ τὴν Ρωσίαν διὰ νὰ τὴν κάμψῃ ὑπέσχετο ὅτι ἐὰν ἔκαμνεν ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι εἶχεν ἐδαφικὰς ὀρέξεις θὰ τοῦ τὰς περιώριζε, καὶ ἂν τὴν ἐστενοχώρει πολὺ θὰ τοῦ εὕρισκεν ἀφορμὰς διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς ὑποχρεώσεις της πρὸς αὐτόν. Τὰ εἴδατε ὅλα αὐτὰ ἐκτιθέμενα εἰς ἐπίσημα τηλεγραφήματα, τὰ ὁποῖα ἀπεκάλυψαν οἱ μπολσεβῖκοι εἰς τὰ 1922 ὅταν τοὺς εἶχε πιάσει ἡ μανία νὰ μὴ ὑπάρχῃ κρυφὴ διπλωματία. Τώρα ὅμως ἔχουν καὶ αὐτοὶ κρυφήν. Ἔτσι ἐξεθρονίσθη ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ὄχι διότι παρεβίασε τὸ σύνταγμα τὸ ὁποῖον αἱ μὲν προστάτιδες εἶχον ξεχάσει ἐπὶ ἑκατονταετίαν, ὁ δὲ κ. Βενιζέλος τὸ εἶχε καὶ πρὶν καὶ μετὰ καταπατήσει, δὲν ξεύρω πλέον πόσες φορές. Καὶ ἔτσι ἐνεθρονίσθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ κ. Βενιζέλος, μεταφερθεὶς ἐκ Θεσσαλονίκης διὰ ξένου πολεμικοῦ καὶ εἰσελθὼν εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τὴν προστασίαν ξένων στρατευμάτων, ἅτινα εἶχον στρέψει τὰ πυροβόλα των κατὰ τῶν κατοίκων.

Θὰ μοῦ εἰπῆτε: Καὶ τὰ ἐδαφικὰ ἀποκτήματα τοῦ κ. Βενιζέλου εἰς τὸ τέλος τοῦ πολέμου; Θὰ τὰ ἴδωμεν αὐτὰ τί εἴδους ἦσαν ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς συζητήσεώς μας. Ἀλλὰ ἂν ὑποθέσωμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι ταῦτα ἦσαν πραγματικὰ καὶ ὄχι φανταστικά, σᾶς ἐρωτῶ: Ἐὰν σᾶς ἐνεφανίζετο κανεὶς μὲ τὴν ἀξίωσιν νὰ διαχειρισθῇ τὴν περιουσίαν σας παρουσιάζων ὡς προσόντα του ὅτι ἔπαιξεν εἰς τὸ Μόντε– Κάρλο καὶ ἐκέρδησε, θὰ τοῦ ἐδίδατε τὴν διαχείρισιν; Τὸ ἐρωτῶ αὐτὸ διότι ἐνθυμοῦμαι, χωρὶς νὰ θέλω, τὸ 1928 καὶ τὰς συνεπείας του, τὸ 1931 καὶ τὸ 1932, τὰ ὁποῖα ἐνεθάρρυναν τὸν κ. Βενιζέλον εἰς τὰ 1934 νὰ ἀνοίξῃ τὴν συζήτησιν αὐτὴν διὰ νὰ διδάξῃ τὰ τέκνα μας δηλ. τὰς δέκα τρεῖς νεωτέρας κλάσεις τῶν Ἑλλήνων ψηφοφόρων, ὅπως τὰς ὀνομάζει, ὅτι ἡμεῖς οἱ πατέρες των, καὶ σεῖς δηλαδή, εἴμεθα προδόται καὶ πουλημένοι, διὰ νὰ ὑφαρπάσῃ οὕτω ἐπικειμένων τότε ἐκλογῶν, τὰς ψήφους των, καὶ νὰ ξαναπάρῃ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας σας.

Ἂς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν τελευταίαν πρᾶξιν τοῦ δράματος τοῦ 1917.

Καταπληκτικαὶ ἀποκαλύψεις διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ζοννὰρ

ΤΟ 59ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 28 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΕΞΕΘΕΣΑΜΕΝ ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ἄρθρον μας πῶς ὁ κ. Ζοννὰρ ἔφθασε τὴν 27ην Μαΐου (9 Ἰουνίου) 1917 εἰς Σαλαμῖνα ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅπου εἶχε συμφωνήσει μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου τὰ τῆς περαιτέρω ἐνεργείας του καὶ πῶς μετὰ μίαν συνεννόησιν μετὰ τοῦ κ. Ζαΐμη διὰ τοῦ κ. Δαυΐδ, ὁ κ. Ζαΐμης τὸ ἀπόγευμα τῆς 28ης Μαΐου (10 Ἰουνίου) μετέβη εἰς Πειραιᾶ ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ «Βρουΐξ», ὅπου συνηντήθη μετὰ τοῦ κ. Ζοννάρ.

Ἡ θέσις τοῦ κ. Ζοννὰρ ἦτο ἀπείρως δυσχερής. Τί ἀντιπροσώπευε; Ἀπεσταλμένος τῶν συμμάχων δυνάμεων δὲν ἦτο. Εἴδομεν εἰς τὰ προηγούμενα ἄρθρα μας ὅτι ἡ Ἰταλία ἀντετίθετο εἰς πᾶσαν βιαίαν ἐνέργειαν ἐν Ἑλλάδι καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ἀπεσταλμένος τῶν τριῶν «προστατίδων» δυνάμεων δὲν ἦτο. Εἴδομεν εἰς τὰ προηγούμενα ἄρθρα μας ὅτι ἡ Ρωσία ἀντετίθετο κατηγορηματικῶς εἰς πᾶσαν ἀνάμιξιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἀγγλία δὲν ηὐνόει οὐδεμίαν χρῆσιν βίας οὐδὲ κἂν ἀποβίβασιν εἰς Πειραιᾶ. Ἀπόβασις δὲ εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ἤτοι εἰς περίπτωσιν κινήσεως τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἐγκλείστων ἑλληνικῶν στρατευμάτων πέραν τοῦ ἰσθμοῦ πρὸς βορρᾶν. Ὡς πρὸς τὸν βασιλέα, ἡ Ἀγγλία ἠννόει νὰ τοῦ γίνῃ πρότασις ἀπομακρύνσεώς του ἐξ Ἑλλάδος (οὐχὶ ἐκθρονίσεως) κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου μόνον καὶ διορισμοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἑνὸς τῶν υἱῶν του ὡς ἀντιβασιλέως. Ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἠρνεῖτο, τότε θὰ προέβαινον αἱ δυνάμεις εἰς ἀποκλεισμὸν τῆς Ἑλλάδος. Τίποτε περιπλέον.

Αἱ ἐντολαὶ τοῦ κ. Ζοννὰρ προήρχοντο μόνον ἀπὸ τὸν κ. Ριμπώ. Ὅταν ἀργότερα ἐτελείωσαν ὅλα, καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ κ. Ζοννὰρ ἐπετεύχθη, ὁ κ. Ριμπὼ συγχαίρων αὐτὸν θὰ τοῦ τηλεγραφήσῃ:

«Ἠννοήσατε, ὅτι ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν συνέβαινε, θὰ σᾶς ἐκάλυπτον. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνάμην νὰ ἀφήσω νὰ ἐννοήσῃ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ὅτι ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς σας ἐκ Παρισίων, ἤμην σύμφωνος μεθ' ὑμῶν νὰ μὴ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὰς συμφωνίας τοῦ Λονδίνου. Ἐλάβατε σεῖς τὴν ἀπόφασιν, ἀφοῦ ἀντελήφθητε τὴν κατάστασιν νὰ ἀναλάβητε τὴν εὐθύνην νὰ τροποποιήσητε μόνος σας τὰς δοθείσας εἰς ὑμᾶς ὁδηγίας. Ἡ ἐπιτυχία σᾶς ἐδικαίωσε καὶ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις σᾶς ὀφείλει εὐχαριστίας, τὰς ὁποίας ἐλπίζω ὅτι θὰ συνενώσῃ μὲ τὰς ἰδικάς μας».

Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία δὲν τοῦ ἔστειλε εὐχαριστίας καὶ ὅταν πολὺ ἀργότερα, ὁ κ. Ζοννὰρ ἐτελείωσε τὸ ἐν Ἑλλάδι ἔργον του καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ὁ δὲ κ. Βενιζέλος κυβερνήτης πλέον τῆς Ἑλλάδος παρεκάλεσε τὸν κ. Ριμπὼ νὰ ἀποσταλῇ ἐκ νέου ὁ κ. Ζοννὰρ εἰς Ἑλλάδα ὡς ὕπατος ἁρμοστὴς διὰ νὰ τοῦ ἄρῃ τὰς ἐσωτερικὰς δυσχερείας διὰ τῆς ξένης ἰσχύος, ὁ κ. Ζοννὰρ ἠρνήθη καὶ ἔγραψεν εἰς τὸν γενικὸν γραμματέα τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας:

«Ἐπανῆλθον μὴ ἔχων ἁρμοδιότητα νὰ ἀντιπροσωπεύσω ἐν Ἑλλάδι τὰς προστάτιδας δυνάμεις, οὔτε ἔναντι τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως οὔτε ἔναντι τῶν πρέσβεων τῶν συμμάχων μὴ ἔχων οὐδὲ διαπιστευτήριον ἔγγραφον. Ἐννοῶ ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν θέλει νὰ τὴν ἀντιπροσωπεύσῃ ὁ Κλὼς (Σ. Μ. ἀντικαστατάτης τοῦ Ζοννὰρ) ἐν Ἑλλάδι. Ἀφ' ἑτέρου ὀφείλω νὰ διαπιστώσω ὅτι

δὲν ἔλαβα ἐκ Λονδίνου καὶ ἐκ Πετρουπόλεως ἄλλα τηλεγραφήματα πλὴν ἐκείνων ἅτινα κατηγορηματικῶς μὲ ἀπεδοκίμαζον».

Ὥστε ὁ κ. Ζοννὰρ ὅταν ἔφθασεν εἰς Σαλαμῖνα δὲν ἀντεπροσώπευε παρὰ μόνον τὴν Γαλλίαν. Ἀλλ' ἐκ τῶν συνθηκῶν μεταξὺ τῶν τριῶν «ἐγγυητριῶν» δυνάμεων (Σ. Μ. καὶ ὄχι «προστατίδων» ὅπως ἐσφαλμένως λέγεται) κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀργότερα, οὐδεμία ἐξ αὐτῶν εἶχε τὸ δικαίωμα χωριστῆς ἀναμίξεως εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν Ἑλλάδα, παρὰ μόνον ἀπὸ κοινοῦ καὶ αἱ τρεῖς καὶ ἐν πλήρει συμφωνίᾳ μεταξύ των.

Ὅπως δὲ ἀργότερα ὡμολογήθη εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων «ἡ συνθήκη τοῦ 1863 συνήφθη μεταξὺ τῶν τριῶν ἐγγυητριῶν δυνάμεων καὶ τῆς Δανίας τῆς ὁποίας ἡ συγκατάθεσις ἦτο ἐπίσης ἀναγκαῖα πρὸ πάσης προσθήκης ἢ τροποποιήσεως» ἀφορώσης τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς Ἑλλάδος. Δηλ. κατ' οὐσίαν αἱ ἐγγυήτριαι δυνάμεις ἔδωκαν ἐγγυήσεις ὄχι πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν διὰ τὸ πολίτευμά του (ἐξ οὐδεμιᾶς συνθήκης προκύπτει τοῦτο), ἀλλὰ πρὸς τὴν Δανίαν, διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς δυναστείας ἥτις ἐπρόκειτο νὰ ἱδρυθῇ ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ πάσης ἀναμίξεως κατ' αὐτῆς χωριστὰ τῆς μιᾶς ἢ ἑτέρας ἐκ τῶν τριῶν δυνάμεων, ὅπως συνέβη ἐπὶ Ὄθωνος.

Ὅθεν ἐὰν τὴν ἑσπέραν τῆς 28ης Μαΐου (10 Ἰουνίου), οἱοσδήποτε ἤθελε κυβερνᾶ τότε τὴν Ἑλλάδα, ἐζήτει παρὰ τοῦ κ. Ζοννὰρ πρὸ πάσης διαπραγματεύσεως, τὰ διαπιστευτήριά του (καὶ δὲν εἶχε τοιαῦτα ὁ κ. Ζοννὰρ) εἰς δὲ τὸ τελεσίγραφόν του τῆς ἑπομένης ἀπήντα διὰ κατηγορηματικῆς ἀρνήσεως, συνοδευομένης ὑπὸ διαμαρτυρίας πρὸς τὰς τρεῖς «ἐγγυητρίας» δυνάμεις καὶ τὴν Ἰταλίαν, τί θὰ ἔκαμνεν ὁ κ. Ζοννάρ; Θὰ κατελάμβανε τὸν Πειραιᾶ; Ἢ θὰ ἐβομβάρδιζε τὰς Ἀθήνας; Μεθ' ὅσα ἐξεθέσαμεν περὶ τῆς στάσεως τῶν τριῶν ἄλλων, πλὴν τῆς Γαλλίας, δυνάμεων, ἦτο τοῦτο ἀδύνατον. Ἡ ἐπιχείρησις θὰ ἀπετύγχανε καὶ τὰ πράγματα θὰ ἐλάμβανον ἀλλοίαν τροπήν.

Διὰ τοῦτο, ὅπως προείπομεν, ἡ θέσις τοῦ κ. Ζοννὰρ ἦτο δυσχερεστάτη. Ὅπως διηγεῖται ὁ Ρεκουλὺ εἰς τὸ προμνησθὲν ἔργον του τὸ ὁποῖον ἐγράφη κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ ἰδίου κ. Ζοννὰρ («Ἐφημερὶς τῆς Γενεύης», 15 Ἰουλίου 1918), τὴν ὅλην του ἐλπίδα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν του ὁ κ. Ζοννὰρ ἐξήρτησεν ἐκ τῆς στάσεως τοῦ κ. Ζαΐμη καὶ ἐκ τῶν γνωστῶν εἰς αὐτὸν συμβιβαστικῶν καὶ συμφιλιωτικῶν διαθέσεων τοῦ κ. Ζαΐμη. Ὑπελόγιζε, κατὰ τὸν Ρεκουλύ, ἐπὶ τοῦ κ. Ζαΐμη καὶ διὰ νὰ πείσῃ καὶ ἀποτρέψῃ τὸν βασιλέα ἀπὸ πάσης ἀντιστάσεως. Καὶ ἐπὶ πλέον τοῦ ἐχρειάζετο ὁ κ. Ζαΐμης, ὅπως, κατὰ τὸν Ρεκουλὺ πάντοτε, μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως χρησιμεύσῃ ὡς γέφυρα διὰ τὴν μεταβίβασιν τῆς ἐξουσίας εἰς τὸν κ. Βενιζέλον (Ρεκουλύ, «Ὁ κ. Ζοννὰρ ἐν Ἑλλάδι» σελ. 101, 102, 103). Καὶ διὰ τοῦτο εἶχε συμφωνήσει ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ κ. Ζοννὰρ μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου ὅπως μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, παραμείνῃ ὁ κ. Ζαΐμης εἰς τὴν ἐξουσίαν, οὐχὶ ἐπὶ βραχύ, ὅπως συνέβη, ἀλλὰ ἐπὶ μακρόν. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ κ. Ζοννὰρ ἐθεώρει ἀναγκαιότατον νὰ μὴ τοῦ ξεφύγῃ ὁ κ. Ζαΐμης καὶ παραιτηθῇ. Διότι τότε διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἐπιχείρησις θὰ ἔπρεπε νὰ καταφύγουν εἰς

κανονιές, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἔπρεπε νὰ ἀποφύγουν (Ρεκουλύ, προμνησθὲν ἔργον). Καὶ ἡμεῖς προσθέτομεν: πρᾶγμα ἀπολύτως ἀδύνατον. Ἔπρεπε λοιπὸν ὁ κ. Ζοννὰρ νὰ μὴ τρομάξῃ τὸν κ. Ζαΐμη, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς (Ρεκουλύ). Ἡ πρώτη λοιπὸν συνάντησις ἔπρεπε νὰ εἶναι φιλικωτάτη. Κατ' αὐτὴν ὁ κ. Ζοννὰρ θὰ ἤρχετο εἰς μίαν πρώτην ἐπαφὴν μὲ τὸν κ. Ζαΐμην, θὰ τὸν ἐγνώριζε καλύτερα καὶ προσωπικῶς, θὰ τὸν ἐπηρέαζε μὲ παχειὰ λόγια, θὰ τὸν «ξεγελοῦσε», ὅπως λέγομεν εἰς τὸν τόπον μας. Καὶ τὴν ἑπομένην θὰ τοῦ παρουσίαζε τὴν «βόμβαν».

Οὕτως ἔλαβε χώραν ἡ πρώτη συνάντησις τοῦ κ. Ζοννὰρ μετὰ τοῦ κ. Ζαΐμη τὸ ἀπόγευμα τῆς 28ης Μαΐου (10 Ἰουνίου) ἐπὶ τοῦ «Βρουΐξ» εἰς Πειραιᾶ.

Κατ' αὐτὴν ὁ κ. Ζοννὰρ τοῦ ἐνεχείρισε δύο διακοινώσεις. Διὰ τῆς πρώτης τοῦ ἀνήγγειλε ὅτι «αἱ προστάτιδες δυνάμεις πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀσφαλείας τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν συγκοινωνιῶν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ἀπεφάσισαν νὰ ἐνισχύσουν προσωρινῶς τὰ φυλάκιά των εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου». Διὰ τῆς δευτέρας ἀνακοινώσεως τοῦ ἀνήγγειλεν ὅτι «αἱ προστάτιδες δυνάμεις πρὸς ἐξασφάλισιν δικαίας κατανομῆς τῆς συγκομιδῆς τῆς Θεσσαλίας μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος, ἀπεφάσισαν νὰ ἐξασκήσωσι πρὸς τοῦτο ἔλεγχον, νὰ ἀγοράσωσι τὴν συγκομιδὴν ὑπὸ ὅρους εὐνοϊκοὺς διὰ τοὺς παραγωγούς, καὶ νὰ τὴν θέσωσι κατόπιν εἰς τὴν διάθεσιν ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος, ἄνευ ἐξαιρέσεως οὔτε διακρίσεως». Τίποτε ἄλλο.

Ὁ κ. Ζοννὰρ κατόπιν μὲ τὸν τόνον τῆς εὐθύτητος καὶ τῆς εἰλικρινείας, τὸν ὁποῖον μεταχειρίζεται ὅταν μιλῇ, ἐκθέτει εἰς τὸν κ. Ζαΐμην τὰ σχέδια καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῶν προστατίδων δυνάμεων. «Αὗται δὲν ζητοῦν, τοῦ εἶπε, παρὰ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν ἑνότητα τῆς Ἑλλάδος, νὰ αὐξήσουν τὴν εὐδαιμονίαν της καὶ τὸ μεγαλεῖον της. Ἐὰν ἡ παροῦσα κρίσις ἠμπορέσῃ νὰ λυθῇ εἰλικρινῶς, ὁ ἀποκλεισμὸς θὰ ἀρθῇ ἀμέσως, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ περιουσία ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ἄνευ κομματικῆς διακρίσεως, θὰ εἶναι σεβασταί». Ἡ συνομιλία συνεχίσθη μετὰ πολλῆς ἐγκαρδιότητος ἀμφοτέρωθεν. Ὁ κ. Ζαΐμης δὲν ἔφερεν οὐδεμίαν παρατήρησιν εἰς τὰς διακοινώσεις αἵτινες τοῦ ἐνεχειρίσθησαν. Μάλιστα ἐφάνη κάπως ἀπορῶν ὅτι δὲν τοῦ ἐζήτησαν τίποτε ἄλλο. Ὁ κ. Ζοννὰρ τοῦ λέγει ὅτι περιμένει ἐντὸς τῆς νυκτὸς νέας ὁδηγίας. Νέα συνέντευξις ὡρίσθη διὰ τὴν ἑπομένην ἐπὶ τοῦ 'Βρουΐξ' τὴν ἐνάτην καὶ ἡμίσειαν τῆς πρωΐας». (Ρεκουλὺ σελ. 103,104).

Ἐπέστρεψε τότε ὁ κ. Ζαΐμης εἰς Ἀθήνας καὶ ὡμίλησε πρὸς τὸν βασιλέα καθησυχαστικῶς. Δὲν φαίνεται ἐξ οὐδεμιᾶς πηγῆς ὅτι ὁ κ. Ζαΐμης ἢ ὁ βασιλεὺς εἶχον εἴδησίν τινα περὶ τῶν τεκταινομένων, οὔτε περὶ τῶν μεταξὺ τῶν «προστατίδων» διαφωνιῶν. Πρέσβεις εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δὲν εἶχε πλέον ἡ Ἑλλάς. Οἱ ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις εἶχον ἤδη μεταπηδήσει ἀπὸ τοῦ βασιλέως, ὅστις τοὺς εἶχε διορίσει, πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον. Νέους πρέσβεις τῆς Ἑλλάδος ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία δὲν ἐδέχοντο. Τί ἔκαμναν οἱ ἐν Ρώμῃ καὶ Πετρουπόλει πρέσβεις μας ἀγνοοῦμεν. Πάντως εἰδήσεις ἐξ αὐτῶν δὲν ἔφθα-

νον. Ἄλλως τε καὶ αἱ τηλεγραφικαὶ συγκοινωνίαι τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὸν ἔξω κόσμον ἦσαν διακεκομμέναι. Ὁ ἀποκλεισμὸς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἦτο στενώτατος. Οἱ ἐν Ἀθήναις πρέσβεις τῆς Ἀντὰντ εἶχον ἀρκετὴν γνῶσιν τῶν μεταξὺ τῶν κυβερνήσεών των διαφωνιῶν, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ἐξ οὐδεμιᾶς ἐπισήμου πληροφορίας ὅτι εἰδοποίησαν περὶ τούτου τὸν κ. Ζαΐμην. Ἐκ μιᾶς περικοπῆς τῆς ἀνωτέρω ἀφηγήσεως τοῦ Ρεκουλὺ τὴν ὁποίαν ὑπεσημειώσαμεν, φαίνεται ὅτι κάτι ἀνέμενεν ὁ κ. Ζαΐμης, ἀλλὰ τίποτε περισσότερον.

Αἰσθάνομαι ἐνταῦθα τὸ ἐπιτακτικὸν καθῆκον, γράφων ἱστορίαν καὶ μὴ δικαιούμενος νὰ ὑποκρύψω τίποτε, νὰ ἀφηγηθῶ ἐπέμβασιν ἰδικήν μου, ἥτις, ἂν ἠκολουθεῖτο, θὰ ἤλλαζεν ἐκ βάθρων τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ ἥτις πάντως εἶναι λίαν χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε κατάστασιν. Οἱ ἀναγνῶσται μου γνωρίζουν ὅτι καθ' ὅλην τὴν σειρὰν τῶν ἄρθρων μου ἐστηρίχθην μόνον ἐπὶ ἐπισήμων ἐγγράφων, ἢ διηγήσεων αὐθεντικῶν ξένων συγγραφέων, ἐπιμελῶς δὲ ἀπέφυγον νὰ παρεμβάλω ἀναμνήσεις ἰδικάς μου προσωπικάς, ἢ συνομιλίας μου, ἢ ἀνακοινώσεις γενομένας εἰς ἐμὲ παρὰ ἐπισήμων προσώπων. Ἐπιφυλάσσω ταῦτα νὰ τὰ καταστήσω γνωστὰ εἰς ἀπώτερον μέλλον, ὅταν δὲν θὰ πρόκειται νὰ ἐμφανισθῶ πρὸ τῆς ἱστορίας ὡς ἀντίδικος, ὅπως σήμερον, ἀλλ' ὡς μάρτυς, ὁπότε καὶ θὰ ἔχω καθῆκον νὰ καταθέσω ὡς τοιοῦτος ὄχι ὅ,τι προκύπτει ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων ἀλλ' ὅ,τι ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐκ προσωπικῆς ἀντιλήψεως γνωρίζω. Τονίζω ὅμως ἀπὸ τοῦδε ὅτι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προσωπικῶς γνωρίζω δὲν ἔρχονται εἰς καμμίαν ἀντίφασιν μὲ ὅσα ἐξέθεσα εἰς τὰ ἄρθρα μου, θὰ διαφωτίζουν ὅμως κάποτε μὲ παράδοξον φῶς τὴν ἱστορίαν τῶν συμβάντων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ θὰ καταστήσουν ἐναργεστέραν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν καὶ ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ ὡς πρὸς τὰ πράγματα.

Ἐξαίρεσιν μοναδικὴν εἰς τὸν κανόνα ποὺ ἔθεσα διὰ τὴν ἀρθρογραφίαν μου ταύτην, κάμνω μόνον σήμερον καὶ οἱ ἀναγνῶσται μου θὰ ἴδωσι διατί.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς 28ης Μαΐου 1917, ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν εὑρίσκετο ἐν μεγάλῃ ταραχῇ. Ἡ διέλευσις τοῦ κ. Ζοννὰρ ἐκ Σαλαμῖνος διὰ Θεσσαλονίκην πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, ἡ ταχεῖα αὐτοῦ ἐπάνοδος, ἡ τηρουμένη μυστικότης, αἱ κινήσεις ξένων πολεμικῶν καὶ ὁπλιταγωγῶν, ὁ ἀποκλεισμὸς καὶ ἡ ἀπομόνωσις τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἐπίλοιπον κόσμον, αἱ διασταυρούμεναι φῆμαι, ηὔξησαν τὴν νευρικότητα τῶν Ἀθηνῶν εἰς ὕψιστον βαθμόν. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι τότε οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν καθὼς καὶ τοῦ Πειραιῶς, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, καὶ δὲν ὁμιλῶ περὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἦσαν ἀπολύτως πιστοὶ εἰς τὸν βασιλέα. Ἐπομένως αἱ φῆμαι περὶ τοῦ προσώπου του ἐγέννων συγκίνησιν μεγίστην, δυναμένην νὰ ἔχῃ ἀνυπολόγιστα ἀποτελέσματα.

Ἐγὼ προσωπικῶς, ἀπὸ πολλῶν μηνῶν, ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου τοῦ προηγουμένου ἔτους, δὲν εἶχον πλέον οὐδεμίαν θέσιν ἐν τῷ στρατῷ, οὔτε εἰς τὴν πολιτικὴν εἶχον θέσιν τινά. Ἐπὶ πλέον καὶ ἡ δευτέρα κυβέρνησις Ζαΐμη καὶ ἡ κυβέρνησις Καλογεροπούλου καὶ ἡ κυβέρνησις Λάμπρου καὶ ἡ τρίτη κυβέρνησις Ζαΐμη ἀπέφυγον ἐπιμελῶς οἱανδήποτε ἐπαφὴν μετ' ἐμοῦ, ἵνα μὴ παρεξηγῶνται ἀπὸ τοὺς διαφόρους πράκτορας καὶ κατασκόπους ἐν Ἀθήναις ὅτι δέχονται οἱονδήποτε ἐπηρεασμὸν ἀπὸ ἐμέ. Εἰς διαφόρους ἐπισήμους συσκέψεις γενομένας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οὐδέποτε ἐκλήθην. Δὲν εἶχον ἄλλως τε καὶ ἐπίσημόν τινα θέσιν καὶ συνεπῶς δικαίωμα. Καὶ εἰς πολλὰ πρόσωπα τοῦ περιβάλλοντος τοῦ βασιλέως καὶ ἡ τυχαία ἀκόμη ἐμφάνισίς μου ᾐσθανόμην ὅτι ἐπροξένει ὄχι εὐχάριστον συναίσθημα. Ἤμουν ἐν μιᾷ λέξει ἀνεπιθύμητος.

Μὲ τοῦτο ὅμως δὲν ἔπαυσα ποτὲ οὔτε μίαν στιγμὴν νὰ ἐνδιαφέρομαι ζωηρότατα καὶ διὰ τὴν τύχην τῆς πατρίδος μου καὶ διὰ τὴν τύχην τοῦ βασιλέως, τοῦ ὁποίου συνησθανόμην βαθέως καὶ τὴν δυσχερῆ θέσιν καὶ τὴν ἄδικον κατ' αὐτοῦ καταφορὰν τῶν συμμάχων καὶ τὴν συστηματικὴν ὑπονόμευσίν του ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου.

Τὴν ὥραν λοιπὸν ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κ. Ζαΐμης μετέβαινεν ὅπως συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ κ. Ζοννάρ, αἱ δὲ Ἀθῆναι εὑρίσκοντο ἐν μεγίστῃ ἀνησυχίᾳ καὶ συγκινήσει, μετέβην εἰς τὰ ἀνάκτορα ὅπου εὑρίσκοντο διάφοροι ἀξιωματοῦχοι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, ἀναμένοντες. Ἐγνώριζον μόνον ὅ,τι ἦτο γνωστὸν εἰς τὸν πολὺν κόσμον περὶ τῶν διατρεχόντων. Φυσικὰ ἀόριστα καὶ ἀσαφῆ καὶ συγκεχυμένα. Διησθάνθην ὅμως ἀμέσως ἐντατικώτατα ὅτι ἐπρόκειτο περὶ «ἐκδιώξεως» τοῦ βασιλέως. Δὲν ἀνεκοίνωσα εἰς οὐδένα τὴν σκέψιν μου, ἐγνώριζα ὅτι μὲ ἐθεώρουν ὑπερβολικόν. Ἔβλεπα ὅμως παντοῦ παθητικότητα καὶ οὐδεμίαν ἐνέργειαν. Τότε ἐξελθὼν ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου του γραφείου ἐνεφανίσθη μεταξύ μας ὁ βασιλεὺς καὶ συνωμίλησε μὲ διαφόρους ἐκ τῶν παρόντων. Ἐπροχώρησα πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ μοῦ χορηγήσῃ λεπτῶν τινων ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν. Μὲ ἐπῆρε κατὰ μέρος καὶ μὲ ἠκροάσθη μετὰ τῆς συνήθους εἰς αὐτὸν προσοχῆς.

Αἱ δραματικαὶ σκηναὶ τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Κωνσταντίνου

ΤΟ 60ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 29 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΕΙΠΟΝ ΤΟΤΕ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ὅτι κατὰ τὴν ἐσωτερικήν μου πεποίθησιν ἡ ἀποστολὴ τοῦ κ. Ζοννὰρ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐκθρόνισίν του. Ὅτι κι' ἂν αὐτὸ δὲν συνέβαινε, πάλιν ἡ θέσις του (τοῦ βασιλέως) παραμένοντος εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν γυμνὴν στρατοῦ (ὅλος ὁ στρατὸς ἦτο εἰς τὴν Πελοπόννησον) ἐκτεθειμένην εἰς πᾶσαν ἀπὸ βορρᾶ στρατιωτικὴν ἀπειλήν, πόλιν σχεδὸν παραθαλασσίαν καὶ διαρκῶς ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν πυροβόλων τῶν στόλων, ἦτο ἐξόχως μειονεκτική. Ὅτι ἦτο κατ' οὐσίαν αἰχμάλωτος καὶ ὡς τοιοῦτος θὰ διεπραγματεύετο ἑκάστοτε. Ὅτι τώρα μὲ τὴν ἀποστολὴν τοῦ κ. Ζοννὰρ ἡ θέσις του ἐπεδεινώθη εἰς ὕπατον βαθμόν. Ὅτι αἱ ἐκ τούτου ζημίαι ἐπέπιπτον ὄχι μόνον ἐπ' αὐτοῦ ἀλλὰ ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. Ὅτι ἡ μετάβα-

σίς του εἰς Θήβας ἀπεκλείετο, ὄχι μόνον ἕνεκα ἐλλείψεως ἀμύνης ἀπὸ βορρᾶ, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ κίνησίς του πρὸς τὰ ἐκεῖ θὰ ἐγέννα δεινὰς παρεξηγήσεις ἐκ μέρους τῶν συμμάχων καὶ θὰ ἐνίσχυε τὰς συκοφαντίας τῶν ἐχθρῶν του, ὅτι δῆθεν ἐπεβουλεύετο τὴν ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ τοῦ Σαράϊγ. Ἐπομένως ὅτι ἔπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς Πελοπόννησον καὶ δὴ εἰς Τρίπολιν, ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ του καὶ λαοῦ ἀπολύτως πιστοῦ. Ὅτι οὕτω θὰ ἦτο μακρὰν πάσης ἀμέσου ἀπειλῆς ἢ καὶ πιέσεως, διότι ἐθεώρουν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκστρατεύσωσι κατ' αὐτοῦ οἱ σύμμαχοι παραβιάζοντες πάντα κανόνα τοῦ δικαίου καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀνοίγοντες νέον πολεμικὸν μέτωπον, ἀκριβῶς εἰς τὰ νῶτα τοῦ Σαράϊγ. Ὅτι οὕτω θὰ ἠδύνατο νὰ διαπραγματευθῇ ἐλευθέρως μετὰ τῶν συμμάχων ἀκόμη καὶ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος ὑπὲρ αὐτῶν, θέτων τοὺς ὅρους του. Ὅτι ἐὰν ἐξηκολούθη ὁ ἄλλως τε ὑφιστάμενος καὶ τῆς Πελοποννήσου ἀποκλεισμός, ἡ νέα ἐσοδεία παρεῖχε τὰ μέσα συντηρήσεως ἐπὶ ἀρκετοὺς μῆνας ἀκόμη, ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀκριβῶς τότε θὰ ἔσπευδον οἱ σύμμαχοι νὰ συμβιβασθῶσι μετ' αὐτοῦ. Καὶ τέλος ὅτι ἐὰν ἀπεφάσιζε τὴν ἀναχώρησιν ταύτην ὁ βασιλεύς, ἔδει νὰ τὴν ἐκτελέσῃ ἀμέσως ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναβολῆς, νὰ ἀναχωρήσῃ δὲ παραλαμβάνων μεθ' ἑαυτοῦ μόνον δύο–τρία πιστὰ πρόσωπα, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ οὐδένα καὶ ἀφίνων εἰς Ἀθήνας καὶ αὐτὴν τὴν οἰκογένειάν του. Ὅτι ἐὰν ἀνεχώρει ἀμέσως δι' αὐτοκινήτου θὰ ἦτο πρὸ τοῦ μεσονυκτίου εἰς Κόρινθον. Κατ' ἀσφαλεῖς μου δὲ πληροφορίας, ἡ ὁδὸς ἦτο ἀπολύτως ἐλευθέρα, καθὼς ἄλλως τε ἦτο ἐλευθέρα καὶ ἡ πρὸς τὰ ἐκεῖ μετάβασις διὰ Λουτρακίου. Ὅτι ἀναβολὴ δὲν ἐπετρέπετο διότι ὑπελόγιζον ὅτι περὶ τὸ μεσονύκτιον θὰ ἠδύνατο νὰ φθάσωσι παρὰ τὸ Καλαμάκιον τὰ συμμαχικὰ ὁπλιταγωγά, καὶ ναὶ μὲν δὲν ἦτο πιθανὸν ὅτι θὰ ἀπεβίβαζον στρατεύματα τὴν νύκτα (πράγματι ἀπεβιβάσθησαν τὴν ἐπομένην λίαν πρωῒ) ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο καὶ νὰ εἶναι κανεὶς ἀσφαλὴς περὶ τούτου. Διὰ τὰ περαιτέρω μετὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς Τρίπολιν θὰ ὡδηγεῖτο ἐκ τῶν περιστάσεων. Ἦτο περίπου 7η ἑσπερινή. Ὁ βασιλεὺς συνεζήτησε μαζί μου ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν μέχρις οὗ ἔφθασεν ὁ κ. Ζαΐμης ἐκ τῆς μετὰ τοῦ κ. Ζοννὰρ συνεντεύξεώς του.

Ἀπεσύρθη τότε εἰς τὸ ἰδιαίτερον γραφεῖον του μετὰ τοῦ κ. Ζαΐμη καὶ ἔμειναν συσκεπτόμενοι ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν. Ἀγνοῶ τελείως, οὔτε ἔμαθον ποτὲ ἂν τοῦ ἔκαμε λόγον περὶ τῆς προτάσεώς μου. Φαίνεται ὅτι δὲν τοῦ ἔκαμε. Ἐκ τῶν ὁμιλιῶν τῶν συνοδῶν τοῦ κ. Ζαΐμη μεθ' ἡμῶν τῶν ἄλλων, ἠννόησα ὅτι ἡ ἐντύπωσις τοῦ κ. Ζαΐμη ἐκ τῆς συνεντεύξεώς του μετὰ τοῦ κ. Ζοννὰρ ἦτο μᾶλλον καθησυχαστική, καὶ ὅτι ἐφαντάζοντο ὅτι ὁ κίνδυνος ἀπεμακρύνετο πλέον.

Τοῦτο ἀκριβῶς μὲ ἐνίσχυσε περισσότερον εἰς τὴν ἰδέαν μου. Καὶ ἀνέμενα. Ὅταν περατώσας τὴν συνομιλίαν του ὁ κ. Ζαΐμης ἀνεχώρησεν, ἐξῆλθε καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ γραφείου του μὲ ὕφος πολὺ ἡσυχώτερον καὶ ἀφοῦ μᾶς ἐχαιρέτησεν ἀπεσύρθη νὰ ἀναπαυθῇ. Δὲν μοῦ ἔδωσε οὐδεμίαν ἀπάντησιν. Ἠννόησα ὅτι ἡ πρότασίς μου δὲν ἐγένετο δεκτή.

Διησθάνθην τότε σαφῶς ὅτι ἡ τύχη τοῦ βασιλέως εἶχε ἐπισφραγισθῆ. Τὴν ἐπομένην, ὅταν πλέον ὁ κ. Ζοννὰρ ἀπεκάλυψε τὰς πραγματικάς του ἀξιώσεις καὶ ὁ βασιλεὺς ὑπέκυψε καὶ τὰ πάντα εἶχον τελειώσει πλέον, μὲ ἐπλησίασε καὶ μὲ ἠρώτησε, ἂν ἀνεχωροῦμεν τὴν ὥραν ποὺ τοῦ τὸ ἐπρότεινα τὴν προτεραίαν, θὰ εἴχομεν προφθάσει νὰ διέλθωμεν εἰς Κόρινθον. Τοῦ ἀπήντησα, λυπούμενος, ὅτι θὰ εἴχομεν προφθάσει ἀσφαλῶς, διότι πρὸ τοῦ μεσονυκτίου ἦτο ἀδύνατον νὰ εἶχε καταληφθῆ ὁ ἰσθμὸς ὑπὸ τῶν συμμάχων. Πράγματι δὲ κατελήφθη τὴν πρωΐαν τῆς 29ης Μαΐου. Ἦτο πλέον ἀργά.

Βεβαίως ἡ πρότασίς μου αὕτη ἐξεταζομένη σήμερον μὲ τὴν γνῶσιν ποὺ ἔχομεν σήμερον καὶ τῆς τότε θέσεως τοῦ Ζοννὰρ καὶ τῶν διαφωνιῶν τῶν συμμάχων μεταξύ των καὶ διαμαρτυριῶν των πρὸς τὴν Γαλλίαν, τὰ ὁποῖα ὅλα προεξεθέσαμεν, δὲν παρουσίαζε τίποτε τὸ ἐπικίνδυνον. Θὰ ἠπόρει μάλιστα κανεὶς πῶς δὲν ἐγένετο δεκτή. Ἀλλὰ τότε δὲν ἐγνωρίζομεν τίποτε ἀπὸ αὐτά. Τοὐλάχιστον ὁ βασιλεὺς δὲν ἐγνώριζε. Φυσικὰ δὲ ἐγὼ ἀκόμη ὀλιγώτερον. Συνεπῶς μὲ τὴν τότε ἀτελῆ γνῶσιν τῶν πραγμάτων ἡ πρότασίς μου ἐνεφανίζετο ὡς λίαν παράτολμος καὶ δικαιολογημένος ἦτο ὁ δισταγμὸς τοῦ βασιλέως, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν καθησυχαστικὴν ἐντύπωσιν ἐκ τῆς πρώτης συνεντεύξεως τοῦ κ. Ζαΐμη μετὰ τοῦ κ. Ζοννάρ. Ἴσως ἂν ἐγένετο τότε γνωστὴ ἡ πρότασίς μου, πολὺς συνετὸς κόσμος θὰ ἔλεγεν ὅτι κατελήφθην ὑπὸ τρέλλας.

Ἀλλὰ ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν ὑστέρων, εἰς τὰς ἐξαιρετικῶς κρισίμους περιστάσεις, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται ὡς τρέλλα εἶναι ἡ καλυτέρα διέξοδος.

Τὴν ἐπομένην 29 Μαΐου (11 Ἰουνίου) τὴν ἐνάτην καὶ ἡμίσειαν πρωϊνήν, ὁ κ. Ζαΐμης μετέβη ἐκ νέου εἰς Πειραιᾶ ἐπὶ τοῦ «Βρουΐξ» καὶ ἔσχε τὴν δευτέραν συνέντευξίν του μετὰ τοῦ κ. Ζοννάρ.

Ἀλλὰ δὲν συνήντησε πλέον τὸν κ. Ζοννὰρ τῆς προτεραίας. Ὁ κ. Ζοννὰρ τῆς 29ης Μαΐου ἐνεχείρισεν ἀμέσως εἰς αὐτὸν διακοίνωσιν ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁμιλῶν ἐκ μέρους τῶν τριῶν «προστατίδων» δυνάμεων, ἀπήτησε τὴν παραίτησιν τοῦ βασιλέως, τὴν ἀναχώρησίν του καὶ τὴν ὑπόδειξιν παρ' αὐτοῦ, μετὰ σύμφωνον γνώμην τῶν Δυνάμεων, ἑνὸς τῶν υἱῶν του ὡς βασιλέως.

Ἔθετε προθεσμίαν 24 ὡρῶν πρὸς ἀπάντησιν καὶ εἰς ὑπόμνημα συνοδεῦον τὴν ὡς ἄνω ἀνακοίνωσιν ἀπέκλειε καὶ τὸν διάδοχον Γεώργιον ἀπὸ τὸν θρόνον. Κατὰ τὴν διακοίνωσιν, ὁ λόγος τῆς ἐκδιώξεως ταύτης τοῦ βασιλέως ἦτο ὅτι οὗτος «προφανῶς παρεβίασε, ἰδίᾳ πρωτοβουλίᾳ, τὸ σύνταγμα τοῦ ὁποίου ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία ἦσαν ἐγγυήτριαι». Ἐν τῇ περαιτέρω ὁμιλίᾳ του πρὸς τὸν κ. Ζαΐμην, ὁ κ. Ζοννὰρ τοῦ ἐδήλωσεν ὅτι ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως, τὰ στρατεύματά του θὰ βαδίσωσι κατὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὅτι τὸ πυροβολικόν του καὶ ὁ στόλος θὰ βομβαρδίσωσιν αὐτὰς καὶ θὰ τὰς μεταβάλωσιν εἰς ἐρείπια, ἀκριβῶς ὅπως οἱ βάρβαροι Γερμανοὶ μετέβαλον εἰς ἐρείπια τὴν γενέτειράν του πόλιν, τοῦ Ἀρράς. (Ρεκουλύ, «Ὁ κ. Ζοννὰρ ἐν Ἑλλάδι»). Γνωρίζομεν σήμερον, ἐκ τῶν μετέπειτα ἀποκαλυφθέντων ἐγγρά-

φων, τὰ ὁποῖα προεξεθέσαμεν, ὅτι οὔτε ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας οὔτε ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας εἶχεν ὁ Ζοννὰρ κανὲν δικαίωμα ὅπως ἀπαιτήσῃ ταῦτα, καὶ ἐπὶ πλέον, οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη ἐκ τῶν δυνάμεων τούτων ἐπέτρεπον οὔτε κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν οὔτε τοῦ Πειραιῶς καὶ οὐδεμίαν χρῆσιν βίας.

Καθ' ὅλας τὰς διηγήσεις τῶν περιγραψάντων τὰ συμβάντα ἔπειτα, ὁ κ. Ζαΐμης κατεταράχθη καὶ συνεκινήθη μέχρι δακρύων. Ἐπέστρεψεν ἀμέσως εἰς Ἀθήνας καὶ ἐκόμισε πρὸς τὸν βασιλέα τὴν διακοίνωσιν τοῦ κ. Ζοννάρ. Συνεκλήθη ἀμέσως συμβούλιον τοῦ στέμματος ἐκ τῶν πρώην πρωθυπουργῶν καὶ τῶν ἀρχηγῶν κομμάτων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἕως ὅτου συνέλθουν τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου τοῦ στέμματος, ὁ κ. Ζαΐμης ἐπεσκέφθη τὸν κ. Μποσδάρι καὶ τὸν σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ καὶ τοῖς ἀνεκοίνωσε τὴν διακοίνωσιν τοῦ κ. Ζοννάρ. Ὁ κ. Μποσδάρι εἰς τὸ προμνησθὲν βιβλίον του περιγράφει τὴν βαθυτάτην συγκίνησιν τοῦ κ. Ζαΐμη, λέγει δὲ τὰ ἑξῆς:

«Δὲν ἤξευρα τί νὰ εἰπῶ εἰς τὸν κ. Ζαΐμην, ἀλλὰ ὁμολογῶ ὅτι μέσα μου διετήρουν κάποιαν ἐλπίδα ἀντιστάσεως ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων. Τόσον ἐλυπούμην βλέπων τὴν χώραν ταύτην κατὰ τοιοῦτον τρόπον ταπεινουμένην καὶ καταπατουμένην».

Κατά τινας πληροφορίας, τοῦ διέφυγεν ἡ φράσις: «Ὁ κ. Ζοννὰρ δὲν ἔχει καμμίαν ἐντολήν!» Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον.

Τὸ συμβούλιον τοῦ στέμματος συνεδρίασεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τὴν μεσημβρίαν. Ὁ κ. Ζαΐμης εἰσηγήθη τὰ τῶν συνομιλιῶν του μετὰ τοῦ κ. Ζοννάρ, ἀνέφερε τὰς ἀπειλάς του καὶ ἐξέθεσε τὴν γνώμην του περὶ τοῦ ἀδυνάτου πάσης ἀντιστάσεως. Ἡ συζήτησις διήρκεσε περὶ τὰς δύο ὥρας. Δὲν ἔχομεν ἐπίσημα πρακτικὰ περὶ τῶν γνωμῶν ἑκάστου. Εἰς τὸ τέλος ὁ βασιλεὺς ἐδήλωσεν ὅτι εἶχε λάβει πλέον τὴν ἀπόφασιν νὰ δεχθῇ τὰς ἀξιώσεις τῆς διακοινώσεως τοῦ κ. Ζοννὰρ ὅπως μὴ γίνῃ αἰτία οὐδενὸς δεινοῦ κατὰ τῆς πατρίδος του. Τότε, τῇ προτάσει τοῦ μακαρίτου Σκουλούδη ἐγένετο δεκτὸν ὅπως μὴ γίνῃ παραίτησις ρητὴ τοῦ βασιλέως οὔτε τοῦ διαδόχου. Καὶ οὕτω τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, 29ης Μαΐου, ὁ κ. Ζαΐμης ἀπέστειλεν εἰς τὸν κ. Ζοννὰρ τὴν ἀπάντησίν του πρὸς τὸ τελεσίγραφον κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ βασιλεὺς «μεριμνῶν, ὅπως πάντοτε, διὰ τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος, ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ μετὰ τοῦ διαδόχου ἐκ τῆς χώρας καὶ ὑποδεικνύει ὡς διάδοχόν του τὸν πρίγκηπα Ἀλέξανδρον».

Δὲν ἦτο παραίτησις, ἀλλὰ ἡ ὀνομασία τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς βασιλέως καὶ ἡ ὅρκισίς του, τὴν ἑπομένην 30 Μαΐου, τὴν ἔκαμνον τοιαύτην οὐχὶ βέβαια νομικῶς, ἀλλὰ οὐσιαστικῶς.

Ἅμα ταῦτα ἐγνώσθησαν ἐν Ἀθήναις, ἐξηγέρθη σύσσωμος ὁ λαός, τὰ καταστήματα ἔκλεισαν, αἱ ὁδοὶ ἐπληρώθησαν ὑπὸ τῶν ἐξεγερθέντων κατοίκων καὶ τὰ ἀνάκτορα ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀπειλοῦντος νὰ ἐμποδίσῃ διὰ τῆς βίας τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως. Ἡ κατάστασις ἔλαβεν ἀπειλητικὸν χαρακτῆρα. Ἡ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηνῶν ἐκορυφώθη

εἰς ἐπικίνδυνον βαθμόν. Πλεῖστοι τῶν ἀναγνωστῶν μας ἔζων τότε εἰς Ἀθήνας καὶ εἶναι αὐτόπται μάρτυρες. Διὰ νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς μὴ ἰδόντας τότε τὴν λαϊκὴν ἀγανάκτησιν μίαν ἰδέαν αὐτῆς, δὲν θὰ φέρωμεν μάρτυρας ἀμερολήπτους συγγραφεῖς, ἀλλὰ αὐτὸν τὸν Ρεκουλύ, τοῦ ὁποίου τὸ βιβλίον ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας γραμμῆς, διέπεται ἐκ πνεύματος ἐχθρικοῦ πρὸς τὸν βασιλέα, ἀπὸ ἀπόψεως δὲ ἱστορικῆς εὐθύτητος ἡ ἐναντίον του μεροληψία καταφαίνεται εἰς πᾶσαν αὐτοῦ σελίδα. Καὶ ἐν τούτοις, ὁ Ρεκουλὺ ἀφηγεῖται ὡς ἑξῆς:

«Τὴν 11ην Ἰουνίου (29ην Μαΐου π.ἡμ.), περὶ τὴν 5ην μ.μ. ἡ εἴδησις τῆς παραιτήσεως τοῦ βασιλέως ἀρχίζει νὰ διαχέεται ἐν τῇ πρωτευούσῃ. Πλῆθος καταστημάτων κλείουσιν ἀμέσως. Λαϊκαὶ συγκεντρώσεις συγκροτοῦνται παντοῦ. Εἰς ὅλας τὰς γωνίας, ἡ εἴδησις σχολιάζεται, συζητεῖται. Μεγάλη πληθὺς λαοῦ συγκεντροῦται πρὸ τῶν ἀνακτόρων,.

Τὸ ἑσπέρας, τὴν νύκτα, πλεῖσται λαϊκαὶ ἐπιτροπαὶ παρουσιάζονται εἰς τὸν βασιλέα. Οἱ ἀξιωματικοὶ συγκεντροῦνται εἰς τὴν στρατιωτικὴν λέσχην καὶ παραμένουσι συσκεπτόμενοι μέχρι βαθείας νυκτός. Ὁ ἐρεθισμὸς τῶν πνευμάτων εἶναι ἐκεῖ πολὺ μεγάλος... Τὴν ἐπαύριον αὐξάνει διαρκῶς ὁ ὄγκος τοῦ λαοῦ... Ἡ πλατεῖα Συντάγματος βρίθει ἐξ ἀπείρου πλήθους. Οἱ ἐπίστρατοι, δηλ. οἱ ἔφεδροι, κυριαρχοῦν... Ὁ ἐρεθισμὸς αὐξάνει, οἱ διαδηλωταὶ ἐν ἐξεγέρσει. Μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι αἱ ἅμαξαι αἵτινες θὰ μετέφερον τὸν βασιλέα θὰ διήρχοντο ἐκεῖθεν ἀποφασίζουσι νὰ τὰς σταματήσωσι. Κατὰ τὴν 11ην τῆς πρωΐας φθάνει ὁ μητροπολίτης, μεταβαίνων εἰς τὰ ἀνάκτορα ὅπως ὁρκίσῃ τὸν πρίγκηπα Ἀλέξανδρον, ὁ ὄγκος τοῦ λαοῦ ὁρμᾷ ἐνστίκτως πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἐμποδίζει νὰ περάσῃ. Θραύουσι τὰς ὑέλους τῆς ἁμάξης του. Ὁ μητροπολίτης ἀναγκάζεται νὰ ἀποχωρήσῃ καὶ κατόπιν μακρᾶς περιστροφῆς κατορθώνει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα διὰ τῆς θύρας τῆς ὑπηρεσίας».

«...Ὁ βασιλεὺς καὶ ἂν παρητήθη δὲν ἔφυγεν ὅμως ἀκόμη. Ἡ ἐξέγερσις ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἦτο ζωηρά. Μᾶζαι ἀπὸ ὁμάδας διαδηλωτῶν ἐνώπιον τῶν ἀνακτόρων προετίθεντο νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἡγεμόνος». (Ρεκουλύ, «Ὁ Ζοννὰρ ἐν Ἑλλάδι»).

Ἤδη ὁ Ζοννὰρ εἶχεν ἀποβιβάσει τὰ στρατεύματά του καὶ κατέλαβε τὸν Πειραιᾶ, προώθησε δὲ ἰσχυρὰ τμήματα μέχρι τοῦ ναοῦ τοῦ Σωτῆρος (Λεωφόρος Συγγροῦ), τῶν φυλακῶν Συγγροῦ καὶ τῶν στρατώνων τοῦ Ρούφ. Ἀνήσυχος διὰ τὴν κατάστασιν στέλλει πρὸς τὸν κ. Ζαΐμην ἐντολὰς ἐπὶ ἐντολῶν ν' ἀπομακρύνῃ τὰ πλήθη ἀπὸ τὰ πέριξ τῶν ἀνακτόρων καὶ τέλος, ἠπείλει νὰ στείλῃ μερικοὺς λόχους μετὰ πολυβόλων, ὅπως διαλύσωσι τὰ πλήθη διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων. Τέλος, τὴν 5ην μ.μ. τῆς 30ης Μαΐου (12 Ἰουνίου) κατορθώνεται ὅπως αἱ μεταφέρουσαι τὸν βασιλέα καὶ τὴν οἰκογένειάν του ἅμαξαι, διαλαθοῦσαι τὴν προσοχὴν τοῦ πλήθους, ἐξέλθουν κρυφίως ὄπισθεν τῶν ἀνακτόρων καὶ μεταφέρουν τὸν βασιλέα μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Τατόϊον. Τὴν 2/15 Ἰουνίου ἐπεβιβάσθη εἰς Ὠρωπὸν ἐπὶ τῆς «Σφακτηρίας» ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου συγκινήσεως χιλιάδων χωρικῶν τὴν ὁποίαν διὰ μακρῶν

περιγράφει ὁ Γάλλος Ἐδουάρδος Ἐλσαὶ εἰς τὴν παρισινὴν «Ζουρνὰλ» τῆς 4 Ἰανουαρίου 1918 καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐξορίαν.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ βασιλέως ὁ κ. Ριμπὼ καὶ ὁ κ. Βενιζέλος ἀντήλλασσον συγχαρητήρια τηλεγραφήματα διὰ την ἀποκατάστασιν τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ κ. Βενιζέλος τὸν ηὐχαρίστει ἰδίως ἐξ ὀνόματος «τοῦ ἑλληνισμοῦ, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας».

Ἀλλ' ὁ κ. Ζοννὰρ ἐκτὸς τῶν εὐχαριστιῶν καὶ συγχαρητηρίων τοῦ κ. Ριμπὼ καὶ τοῦ κ. Βενιζέλου οὐδεμίαν ἄλλην ἐπιδοκιμασίαν ἔλαβε καὶ παρενέθη ἀργότερα δι' αὐτὸ πικρότατα εἰς τὸν κ. Ριμπὼ διὰ τὴν ἀποδοκιμασίαν τῆς πράξεώς του ὑπὸ τῶν ἄλλων δυνάμεων, ὅπως εἴδομεν. Ὡς φαίνεται, δὲν τοῦ ἤρκει ἡ ἐπιδοκιμασία τοῦ κ. Βενιζέλου.

Ἡ Ἰταλία δὲν τὸν ἐπεδοκίμασε.

Ἡ Ἀγγλία ἐδέχθη σιγῶσα τὸ τελευταῖον γεγονός, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔστειλε πρὸς αὐτὸν ἐπιδοκιμασίαν. Εἰς τὴν Βουλὴν μάλιστα τῶν Κοινοτήτων διάφοροι βουλευταὶ ἐστενοχώρησαν τὴν κυβέρνησιν δι' ἐρωτήσεων εἰς τὰς ὁποίας ἡ κυβέρνησις ἀπέφυγε ν' ἀπαντήσῃ. (Ντριώ, «Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»). Ἡ Ρωσία διεμαρτυρήθη δι' ἐπανειλημμένων ἐντονωτάτων διακοινώσεων πρὸς τὴν γαλλικὴν κυβέρνησιν. (Ἐκυβέρνων τότε τὰ σοβιέτ). Ἀπήτησε νὰ παύσῃ ὁ κ. Ζοννὰρ τιτλοφορούμενος ἁρμοστὴς τῶν «προστατίδων» δυνάμεων, διότι ἡ Ρωσία «προστάτις» δύναμις καὶ αὐτή, δὲν τοῦ ἀνεγνώριζε τοιαύτην ἰδιότητα. Εἰς τὰ σοβιὲτ τῶν ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν ἐπεκρίθη δριμύτατα ἡ ἀνάμιξις εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος.

Τώρα ὅμως ἔμενε τὸ πῶς θὰ ἐγκαταστήσουν τὸν κ. Βενιζέλον εἰς τὴν ἐξουσίαν. Φυσικὰ διὰ τῶν αὐτῶν μέσων. Διὰ τῶν ξενικῶν στρατῶν καὶ στόλων. Διότι ἄλλως δὲν ἦτο δυνατόν.

Τὸ ἀποκαλυπτικὸν κείμενον μιᾶς ἐπιστολῆς. Ὁ Βενιζέλος ἐκλιπαρεῖ τὴν σύμπραξιν ξένων λογχῶν

ΤΟ 61ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 30 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΑΣ ΙΔΩΜΕΝ ΠΩΣ ὁ κ. Ζοννὰρ θὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν κ. Βενιζέλον.

Αἱ ἐλπίδες μὲ τὰς ὁποίας ἤρχετο ὁ κ. Ζοννὰρ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰς ὁποίας τοῦ ἐνίσχυσαν αἱ διαβεβαιώσεις τοῦ κ. Βενιζέλου ὅταν συνηντήθησαν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅτι ἤρκει ἡ ἐκδίωξις τοῦ βασιλέως ὅπως ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἐλευθερούμενος ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ τυραννικοῦ ζυγοῦ, δράμῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ κ. Βενιζέλου, ἀπέπτησαν ὅλαι, καὶ ὁ κ. Ζοννὰρ ἠννόησε τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἐγκαταστήσῃ τὸν κ. Βενιζέλον διὰ τῆς ξενικῆς στρατιωτικῆς βίας.

Καὶ πρῶτον μὲν ἔπρεπε κάπως νὰ καθησυχάσῃ τὸν ἐν ἐξεγέρσει εὑρισκόμενον ἑλληνικὸν λαόν.

Τὴν ἡμέραν λοιπὸν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ βασιλέως, τὴν 2/15 Ἰουνίου, ἐξέδωκε πρὸς τοὺς Ἕλληνας προκήρυξιν εἰς τὴν ὁποίαν τοῖς ἀναγγέλλει τὴν ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τοῖς ὑπόσχεται: «Πᾶσα ἀντεκδίκησις μεταξὺ Ἑλλήνων, εἰς οἱονδήποτε κόμμα καὶ ἂν ἀνήκουσι, θὰ κατασταλῇ ἀνηλεῶς. Οὐδεμία προσβολὴ κατὰ τῆς δημοσίας τάξεως θὰ γίνῃ ἀνεκτή. Ἡ περιουσία καὶ ἡ ἐλευθερία ἑκάστου θὰ εἶναι σεβασταί».

Εὐθὺς ὅμως τὴν ἐπομένην, 3/16 Ἰουνίου, κατόπιν ἀπαιτήσεως τοῦ κ. Βενιζέλου, ἤρχισε ὁ κ. Ζοννὰρ ὁ ἴδιος τὰς ἀντεκδικήσεις κατὰ τῶν ἀντιπάλων τοῦ κ. Βενιζέλου. Ὁ τελευταῖος οὗτος τῷ ἀπέστειλε κατάλογον τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων του, οἵτινες ἔπρεπε νὰ ἐκκαθαρισθῶσι. Ἀπεσταλμένος του παρὰ τῷ κ. Ζοννὰρ θὰ ἐφρόντιζεν ὅπως ἐκτελεσθῇ ἡ ἀπαίτησις αὕτη τοῦ κ. Βενιζέλου.

Ὁ κ. Ζοννὰρ τότε ἀπέστειλε πρὸς τὸν κ. Ζαΐμην κατάλογον τριάκοντα περίπου προσώπων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ μακαρίτης Γούναρης, καθὼς καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας, ἅτινα ἔδει η ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ παραδώσῃ εἰς τὰς γαλλικὰς στρατιωτικὰς ἀρχάς, ὅπως ἐξορισθῶσιν ἐξ Ἑλλάδος. Ὅπερ καὶ ἐξετέλεσεν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ ἀναστηλωθέντος ἑλληνικοῦ συντάγματος. Ἅπαντες οὗτοι μετεφέρθησαν εἰς Κορσικὴν ὅπου καὶ ἐκρατήθησαν ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν.

Συγχρόνως ὁ κ. Ζοννὰρ ἀπέστειλε πρὸς τὸν κ. Ζαΐμην καὶ δεύτερον κατάλογον ἐξ 130 προσώπων ἀντιπάλων τοῦ κ. Βενιζέλου, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρώην πρωθυπουργοί, πρώην ὑπουργοί, δικηγόροι, δημοσιογράφοι, στρατιωτικοί, οἵτινες πάντες ἔδει νὰ κρατηθῶσιν ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν. Ἐπίσης ἐζήτησεν ὅπως ἐξορισθῶσιν οἱ ἀδελφοὶ τοῦ βασιλέως.

Ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη ἐξετέλεσε καὶ ταῦτα.

Ἐπὶ πλέον τῇ αἰτήσει τῶν ἐν Παρισίοις φίλων τοῦ κ. Βενιζέλου συνελήφθησαν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν πλεῖστοι ἐξέχοντες πολῖται, ἀντίπαλοι τοῦ κ. Βενιζέλου, οἵτινες καὶ ἀπεστάλησαν διὰ γαλλικοῦ πολεμικοῦ κατ' ἀρχὰς εἰς Θεσσαλονίκην καὶ εἶτα εἰς Μυτιλήνην εἰς στρατόπεδον αἰχμαλώτων, ὅπου σὺν τῷ χρόνῳ ἀπεστάλησαν καὶ ἄλλοι πλεῖστοι πολῖται καὶ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, περὶ τοὺς 600 περίπου, ὑποβληθέντες εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα καὶ εἰς ἄλλας κακουχίας, ἐκ τῶν ὁποίων καί τινες ἀπέθανον. Πάντα ταῦτα ἐγένοντο εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ βασιλέως καὶ ἀπετέλουν τὴν πρώτην δόσιν τῶν μετέπειτα διωγμῶν. Δὲν ἦσαν δὲ «ἀντεκδικήσεις» ἀφοῦ τὰς ἀντεκδικήσεις ἀπεκήρυσσεν ἡ προκήρυξις τοῦ κ. Ζοννάρ. Ὠνομάσθησαν «ἐκκαθάρισις», δηλ. ἐκκαθάρισις τοῦ ἐδάφους ἀπὸ τῶν δυσμενῶν διὰ τὸν κ. Βενιζέλον φυτῶν, ὅπως καταστῇ δυνατὸν νὰ ἐμφυτευθῇ ὁ κ. Βενιζέλος, τὸ δένδρον δηλ. τῆς ἐλευθερίας!

Ὁ κ. Ζοννάρ, Γάλλος πολίτης, ἀνήκων εἰς ἔθνος ὑπερήφανον καὶ ζηλότυπον διὰ τὰ δικαιώματά του, ὅπου δὲν εἶναι κἂν νοητὴ ἀνάμιξις ξένων εἰς τὰ ἐσωτερικά του, ὅπου ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀτόμου εἶναι ἀπόλυτος, ἤρχισε νὰ στενοχωρῆται διὰ τὸν ρόλον του, ἀγνοῶν μάλιστα καὶ αὐτὸς ἕως ποῦ θὰ τὸν ὠθήσουν νὰ φθάσῃ.

Εἶχε βέβαια τὴν ἐντολὴν νὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τὸν κ. Βενιζέλον, ἀλλὰ δὲν ἐφαντάζετο ὅτι θὰ ἠναγκάζετο νὰ πράξῃ τοῦτο διὰ τῆς βίας καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεως ὁλοκλήρου λαοῦ. Τὴν ψυχικήν του κατάστασιν ἀντικατοπτρίζει ἡ κάτωθι ἐπιστολή, ἥτις ἄλλως μᾶς παρέχει καὶ πολυτιμοτάτας πληροφορίας, περὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῶν πραγμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη ἀπὸ τὸν κ. Ρέντην πρὸς τὸν κ. Πολίτην. Ὁ κ. Ρέντης, διπλωματικὸς ὑπάλληλος τοῦ κράτους τῆς Θεσσαλονίκης, εἶχε προσκολληθῆ παρὰ τῷ κ. Ρέπουλῃ, ἀντιπροσώπῳ τοῦ κ. Βενιζέλου παρὰ τῷ Ζοννάρ, ἦτο δὲ συγχρόνως καὶ σύνδεσμος τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Θεσσαλονίκης κ. Πολίτη. Ἔσχε μετὰ τοῦ κ. Ζοννὰρ μίαν μακρὰν συνέντευξιν τὴν ὁποίαν μεταδίδει πρὸς τὸν κ. Πολίτην διὰ τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς του. Ὁ κ. Ζοννὰρ εἶχε συνομιλήσει μετ' αὐτοῦ ἐλεύθερα, μὴ φανταζόμενος βεβαίως ὅτι οἱ λόγοι του θὰ μετεδίδοντο ἐγγράφως πιστότατα, «χαρτὶ καὶ καλαμάρι», ὅπως λέγομεν, διὰ νὰ καταντήσῃ νὰ δημοσιευθοῦν μίαν ἡμέραν καὶ νὰ φωτίσουν τὴν ὅλην ἐν Ἑλλάδι ἐνέργειάν του, μὲ φῶς τόσον παραδόξως ἀποκαλυπτικόν. Πρὸ παντὸς ὅμως ὁ κ. Βενιζελος θὰ κατηρᾶτο τὸν κ. Ρέντην διὰ τὴν ἔμπνευσίν του νὰ καθήσῃ νὰ γράψῃ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀντὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν σοφὴν συμβουλὴν τοῦ Φουσσέ, τοῦ περιφήμου ὑπουργοῦ τῆς ἀστυνομίας ἐπὶ γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐπὶ Ναπολέοντος: «Μὴ γράφετε ποτέ».

Τοὐναντίον ὅμως πᾶς ἱστορικὸς θὰ πρέπῃ νὰ ὀφείλῃ χάριτας εἰς τὸν κ. Ρέντην διὰ τὴν τόσον πολύτιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τοιαύτην ἔμπνευσίν του. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς:

Νησὶς Ἁγ. Γεωργίου τῇ 4/17 Ἰουνίου 1917.

«Προσωπικὴ – Ἐμπιστευτικὴ»

«Κύριε ὑπουργέ,

Χθὲς μετέβην εἰς Πειραιᾶ ὅπου εἶχε μεθορμισθῆ ἡ 'Ζουστίς' (Σ.Μ 'Δικαιοσύνη', τὸ πλοῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέβαινεν ὁ Ζοννάρ), ὅπως ἐρωτήσω ἐὰν ὁ κ. Ζοννὰρ εἶχέ τι νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν κ. Ρέπουλην. Ἔφθασα ὀλίγον ἀργά, πρὸ τῆς ἐκ τοῦ πλοίου ἀναχωρήσεως τοῦ κ. Ζαΐμη, μὲ ἐδέχθη δὲ αὐτὸς ὁ κ. Ζοννὰρ ὅστις ἐν ἀρχῇ μὲ ἠρώτησεν ἐὰν ἐπικοινωνῶμεν τακτικῶς μετὰ τοῦ κ. προέδρου (Σ.Μ. δηλ. τοῦ κ. Βενιζέλου) καὶ διὰ τίνος μέσου, ἐπὶ τῇ καταφατικῇ δὲ ἀπαντήσει μου, μοὶ εἶπεν ὅτι καθ' ἃ πληροφορεῖται, ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις προέβη εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ νομάρχου Λαρίσης δι' ἄλλου διοριζομένου παρ' αὐτῆς καὶ ὅτι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι κατὰ τὰ συμφωνηθέντα ἐν Θεσσαλονίκῃ, θὰ ὑπεβοηθεῖτο ὑπὸ των Γάλλων ἡ προσχώρησις τῆς Θεσσαλίας εἰς τὸ ἐθνικὸν κίνημα καὶ ὅτι θὰ προέβαινεν ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις εἰς ἐγκατάστασιν ἰδίων ἀρχῶν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἀλλὰ ταῦτα συνεφωνοῦντο καθ' ἣν στιγμὴν δὲν προεβλέπετο ἡ ἐκθρόνισις τοῦ Κωνσταντίνου. Αἱ δυνάμεις, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Ζοννάρ, μεμφόμενοι τοῦ Κωνσταντίνου διὰ τὴν μὴ ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τοῦ τελεσιγράφου περὶ μεταφορᾶς στρατοῦ κλπ. (Σ. Μ. δηλ. εἰς Πελοπόννησον), ἀπεφάσισαν νὰ ἀνακαλέσουν τὴν ὑπόσχεσίν των περὶ μὴ ἐγκαταστάσεως τοῦ κινήματος καὶ νὰ καταργήσωσι τὴν οὐδετέραν ζώνην. Ἀλλ' ἤδη ἐκθρονισθέντος τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἀναγνωρισθέντος τοῦ νέου καθεστῶτος, ὡς συμφώνου πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν δυνάμεων, δὲν ἔχουσι αὗται πλέον δικαιολογίαν διὰ τὴν εἰς βάρος τοῦ καθεστῶτος τούτου ὑποστήριξιν τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ κινήματος. Ἐφ' ᾧ παρεκάλεσεν ὁ κ. Ζοννὰρ νὰ τηλεγραφήσωμεν εἰς τὸν κ. πρόεδρον, ὅπως ἀναβάλῃ πᾶσαν πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀρχῶν ἡμετέραν ἐνέργειαν. Ἤδη δέ, ὅτε ὁ σκοπὸς τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τῶν Γάλλων θὰ εἶναι μόνον ἡ ἐξασφάλισις δικαίας κατανομῆς τῆς ἐσοδείας εἰς τοὺς πληθυσμοὺς ἀμφοτέρων τῶν μερίδων τῆς Ἑλλάδος, ἔχων ὑπ' ὄψιν μου ὅτι πρωτεῦον ἤδη ζήτημα ἦτο τὸ τῆς ἐγκαταστάσεως κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν κ. πρόεδρον ἐν Ἀθήναις, ὑπεσχέθην ὅτι θὰ ἀνακοινώσω τὰ περαιτέρω εἰς τὸν κ. Ρέπουλην καὶ ὅτι θὰ τηλεγραφήσωμεν καὶ ἠρώτησα ἂν εἶχέ τι πρὸς ἀνακοίνωσιν ἐπὶ τῶν ἀφορώντων τὸν διακανονισμὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ ζητήματος.

Ὁ κ. Ζοννὰρ μοὶ ἐδήλωσεν, ἀντιθέτως πρὸς ὅσα εἶχεν εἰπῆ μέχρι τοῦδε, ὅτι δὲν ἔχει ἐντολὴν νὰ ἀναμιχθῆ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα καὶ ὅτι αἱ μεταξὺ τῶν δύο κυβερνήσεων συνεννοήσεις (Σ. Μ. δηλ. κυβερνήσεων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης) δέον νὰ γίνωσιν ἀπ' εὐθείας, αὐτοῦ δυναμένου νὰ χρησιμεύσῃ ἴσως ὡς διαιτητής. Ὅτι κατὰ τὴν συνέντευξιν ἣν εἶχε πρὸ μικροῦ μετὰ τοῦ κ. Ζαΐμη, τὸν ἐκάλεσε νὰ ἔλθῃ εἰς ἀπ' εὐθείας ἐπαφὴν πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον καὶ τῷ ὑπέδειξε τὴν ἐνταῦθα παρουσίαν τοῦ κ. Ρέπουλη. Καὶ ὅτι ὁ κ. Ζαΐμης ἀπήντησεν ὅτι θὰ ὑποβάλῃ τὸ ζήτημα εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον.

Εἰς ἐρώτησίν μου ἐὰν ἤδη μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Κωνσταντίνου θὰ καταλάβῃ, εἰρηνικῶς βεβαίως, ὡς ἐπανειλημμένως εἶχε δηλώσει, τὰς Ἀθήνας, ὁ κ. Ζοννὰρ μοὶ ἀπήντησεν ὅτι δὲν θὰ τὰς καταλάβῃ (Σ. Μ. καὶ ἐν τούτοις θὰ τὰς καταλάβῃ), διότι δὲν ἔχει ἐντολὴν πρὸς τοῦτο καὶ ὅτι πρὸς τούτοις ὁ στρατὸς δὲν δύναται νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μακρὸν ἐνταῦθα, ἐφ' ᾧ παρετήρησα ὅτι ἄνευ τῆς παρουσίας συμμαχικοῦ στρατοῦ ἐν Ἀθήναις ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐνέργεια ἡ ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς ὑπὸ τὸν κ. Βενιζέλον κυβερνήσεως ἐν Ἀθήναις, θὰ καθίστατο δυσχερής.

Ἀπαντῶν ὁ κ. Ζοννὰρ μοὶ εἶπεν ὅτι δέον νὰ μὴ παραγνωρίζωμεν τὸ μέγεθος καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἐπιτευχθέντος ἔργου διὰ τῆς ἐκθρονίσεως ἑνὸς βασιλέως, τοῦθ' ὅπερ ἔχει σημασίαν διὰ μοναρχικὴν χώραν, ὅστις βασιλεὺς εἶχε δύναμιν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ἠγαπᾶτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τοῦθ' ὅπερ ὁμολογεῖ καὶ

αὐτός, ὅτι ἐρχόμενος ἐνταῦθα ἠγνόει, καὶ τὸ ὁποῖον ἂν ἦτο γνωστὸν ἐν Γαλλίᾳ βεβαίως δὲν θὰ ἐλαμβάνετο ἡ περὶ ἐκθρονίσεως ἀπόφασις. Ὅτι αὐτὸς καθ' ἣν στιγμὴν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδώσῃ τὸ τελεσίγραφον εἰς τὸν κ. Ζαΐμην, εἰδοποιεῖτο τηλεγραφικῶς ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας καὶ αὐτῆς τῆς Ἰταλίας, ὅτι προσεκάλεσαν τὴν Γαλλίαν ἵνα ἀναθεωρήσῃ τὴν ἀπόφασιν, ἀλλ' ἐν τούτοις δὲν ἐδίστασε νὰ προβῇ χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἢ νὰ ἀναμείνῃ ὁδηγίας τῆς κυβερνήσεώς του. Ὅτι συνεπείᾳ τούτου ἡ Ἀγγλία προετίθετο νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ, ἡ δὲ Ἰταλία νὰ ἀπευθύνῃ διαμαρτυρίαν, ὁ δὲ Ριμπὼ τῷ ἐτηλεγράφησεν ὅτι μετέβαλεν (ὁ Ζοννὰρ) ἄρδην τὰς ἀποφάσεις τῶν δυνάμεων καὶ μόνον ἡ ἐπιτυχία τὸν σώζει. Ὁ κ. Ζοννὰρ ἐφαίνετο μόνον τώρα ἀναμετρῶν τὴν εὐθύνην ἣν εἶχεν ἀναλάβει καὶ μοὶ ἐτόνισε τὸ δυσχερὲς τῆς θέσεως πρὸ τῆς ὁποίας εὑρίσκετο, ἰδίως ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐπήρχετο αἱματοχυσία. Διὰ τοῦτο προσέθηκε δέον νὰ μὴ ἐπανερχώμεθα διαρκῶς ζητοῦντες ἀλλεπαλλήλους βιαίας πράξεις καὶ πιέσεις, αἵτινες ἐνδέχεται νὰ ἐπιφέρωσιν ἀντίθετα ἀποτελέσματα, ἰδίως διότι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἐπιθυμεῖ, ὡς φαίνεται, νὰ βλέπῃ τοὺς ξένους ἀναμιγνυομένους εἰς τὰ ἐσωτερικά του (Σ. Μ. Τί φοβερὰ μομφὴ ἐκ μέρους τοῦ κ. Ζοννὰρ διὰ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ κ. Βενιζέλου!), ἀλλὰ νὰ ἀναμείνωμεν μεθ' ὑπομονῆς τὴν βαθμιαίαν λύσιν εὐχαριστημένοι ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐπιτευχθέντων. Καὶ μοὶ ἀφηγήθη πῶς ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα εἰργάσθη καὶ ἐπέτυχεν ἐν Ἀλγερίᾳ. Ὁ κ. Ζοννὰρ ἐφαίνετο στενοχωρημένος καὶ μοὶ ἐξέφρασεν ἀμφιβολίας περὶ τῆς παραμονῆς τοῦ κ. Ζαΐμη ἐν τῇ ἐξουσίᾳ, τὸν ἐφόβιζε δὲ ἐνδεχομένη ὑπουργικὴ κρίσις, πρὸς ἐπίλυσιν τῆς ὁποίας δὲν εἶχεν ἐντολὴν νὰ ἐπέμβῃ οὐδὲ νὰ ζητήσῃ, ὡς μοὶ εἶπεν, τὸν σχηματισμὸν μεταβατικοῦ προσωρινοῦ ὑπουργείου κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ κ. προέδρου (τοῦ κ. Βενιζέλου δηλ.). Ἐτόνισα εἰς τὸν κ. Ζοννὰρ ὅτι τόσον ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις ὅσον καὶ ὁ κ. Ρέπουλης ἔχουσι πλήρη ἀντίληψιν τῆς σπουδαιότητος τῶν συντελεσθέντων καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης ἣν ὀφείλουσι πάντες εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ προσωπικῶς εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις μόνη τοῦ βασιλέως δὲν μεταβάλλει τὴν ἐν Ἑλλάδι κατάστασιν τρομοκρατίας, δημιουργηθεῖσαν διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῆς ἐνόπλου δυνάμεως καὶ τῆς ὀργανώσεως τῶν ἐπιστράτων συμμοριῶν (Σ. Μ. οἱ ἐπίστρατοι δὲν ἦσαν λαός;) αἵτινες καὶ φαίνονται πλαστῶς σήμερα παριστῶσαι τὴν κοινὴν γνώμην, ἐνῷ πράγματι ὁ λαὸς δὲν ἀποτολμᾷ νὰ ἐκφρασθῇ καὶ ἀπόδειξις ὁ Πειραιεύς, ὅπου ἐκδηλοῦται βενιζελικὸν φρόνημα μόνον ἀπὸ τῆς ἀποβάσεως τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, ἐνῷ πρότερον οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἐκφρασθῇ. Ἐξήγησε δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς κυβερνήσεως τῶν Φιλελευθέρων, ἡ Ἑλλὰς ἐκυβερνᾶτο ἐκ τῶν παρασκηνίων καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπιτελείου καὶ οὐχὶ παρὰ τῶν ἑκάστοτε κυβερνήσεων. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ σήμερον ἔτι ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη θὰ ἦτο ἀνίσχυρος, ἴσως, καὶ ἂν ἔτι θέλῃ νὰ ἐπιφέρῃ τὰς ἀπαραιτήτους διὰ τὴν συνένωσιν τῶν δύο μερίδων μεταβολάς, ἐφ' ὅσον δὲν παρείχετο ἐγγύησις πλήρους ἐκτελέσεως τῆς προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας διὰ τῆς

παρουσίας γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν τῇ πρωτευούσῃ. Ἄλλως, ὅτι θὰ ἔδει νὰ ἀντικατασταθῇ ἡ φρουρὰ διὰ στρατοῦ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

Ὁ κ. Ζοννὰρ παρετήρησεν ὅτι τοῦτο θὰ ἔδει νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον συνεννοήσεως της προσωρινῆς κυβερνήσεως μετὰ τοῦ κ. Ζαΐμη· ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν σύγκλησιν τῆς Βουλῆς ὁ κ. Ζοννὰρ μοὶ ἐξέφρασεν ἀμφιβολίας ἂν ὁ κ. Ζαΐμης θὰ θελήσῃ τὴν τῆς 31ης Μαΐου, προκειμένου περὶ ὁρκωμοσίας τοῦ νέου βασιλέως, διότι προσέθεσε: 'Παρ' ὅλα ὅσα ξέρομεν ὅλοι ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἐν τούτοις τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως'. (Σ. Μ. Ἄκουσον! Ἄκουσον!!). Ἀπήντησα ὅτι ἂν τὸ γράμμα τοῦ συντάγματος δὲν προβλέπῃ τὴν περίπτωσιν, ἐν τούτοις τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος βεβαίως ἀπηγόρευεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν ἐπανειλημμένην διάλυσιν τῆς Βουλῆς, λόγῳ διαφωνίας πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἣν διὰ τῆς ψήφου του καὶ ἐρωτηθεὶς ἐνέκρινεν ὁ λαός. Ὁ κ. Ζοννὰρ μᾶς ἀφηγήθη ὅτι ὁ Παπούλας, ὡμίλησεν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς ἐν Πελοποννήσῳ κατὰ τρόπον ὃν δὲν ἐγκρίνει ὁ ἴδιος, ὅτι προέβη εἰς διάβημα παρὰ τῇ κυβερνήσει, ἀλλ' ὁ κ. Ζαΐμης ἐφρόνει ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ πιεσθῶσιν οἱ ἀξιωματικοί, καταλήγει δὲ καὶ ὁ ἴδιος νὰ νομίζῃ ὅτι πρέπει νὰ ἀποφύγῃ κατὰ τὸ δυνατὸν βίαια μέσα.

Ἠρώτησα τὸν κ. Ζοννὰρ ἂν λόγῳ τῶν δυσχερειῶν αἵτινες τῷ προβάλλονται ὑπὸ τῶν δυνάμεων δὲν νομίζῃ ὅτι θὰ ἔπρεπεν ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις διὰ τῶν ἀντιπροσώπων της νὰ ἐνεργήσῃ παρ' αὐταῖς. Ὁ κ. Ζοννὰρ μοὶ ἀπήντησεν ὅτι ἡ στιγμὴ εἶναι ὅλως ἀκατάλληλος καὶ δὲν θὰ εἰσηκούοντο αἱ συστάσεις μας ἐπὶ τοῦ παρόντος, διότι αἱ δυνάμεις ἔχουσι τὴν ἀντίληψιν ὅτι ὤθησαν ὑπερβολικῶς τὴν ἐπέμβασίν των διὰ τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Κωνσταντίνου. Συνέστησε δὲ ἐκ νέου ὑπομονὴν ὑποσχόμενος τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ὑποστήριξιν πρὸς διευθέτησιν τῶν πραγμάτων κατὰ τὰς ἐπιθυμίας μας.

Ἀπεκόμισα τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ κ. Ζοννὰρ εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς μετὰ τοῦ κ. Ζαΐμη συνεντεύξεως καὶ ὑπὸ τὸ κράτος ἐπιτιμήσεων τῆς κυβερνήσεώς του, περιορισθείσης τῆς ἐντολῆς του καὶ ἀπαγορευθείσης τῆς ἀναμίξεώς του εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν.

Δέξασθε κ. ὑπουργὲ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς βαθυτάτης πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου καὶ σεβασμοῦ.

(ὑπογρ. Κ. ΡΕΝΤΗΣ)».

Χρειάζεται νὰ προσθέσωμεν ἡμεῖς τίποτε εἰς τὴν καταπληκτικὴν αὐτὴν ὁμολογίαν; Πιστεύω νὰ συμφωνῆτε ὅλοι ὅτι εἶναι περιττόν!!

Φαίνεται ὅτι οἱ δισταγμοὶ οὗτοι τοῦ κ. Ζοννὰρ κατετάραξαν τὸν κ. Βενιζέλον. Τὴν ἑπομένην τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τοῦ κ. Ρέντη, ὁ κ. Πολίτης τηλεγραφεῖ εἰς τὸν κ. Ρωμᾶνον τὰς ζωηράς των ἀνησυχίας ἰδίως διότι εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ κ. Ζοννὰρ «ἠγέρθησαν ἀμφιβολίαι ὅσον ἀφορᾷ τὸ ποία εἶναι ἡ πραγματικὴ θέλησις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ» καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὸν Ριμπὼ νὰ προκαλέσῃ ταχεῖαν καὶ δραστηρίαν ἐπέμβασιν τοῦ κ. Ζοννάρ, ὅπως ἐγκαταστήσῃ τὸν κ. Βενιζέλον, ἄλλως «αἱ ὑποθέσεις μας θὰ ἀποτελματωθοῦν καὶ

θὰ καταλήξουν εἰς πλῆρες ναυάγιον». Καὶ συνιστᾶ εἰς τὸν κ. Ρωμᾶνον νὰ εἴπη ὄχι ἐπισήμως, ἀλλ' ἰδιαιτέρως εἰς τὸν κ. Ριμπὼ ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος ἔχει ἰδιαίτερον τηλεγράφημα ἀπὸ τὸν κ. Λόϋδ Τζώρτζ κατὰ τὸ ὁποῖον: «Ἡ Ἀγγλία θὰ λάβη τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Βενιζέλου».

Δηλαδή, σπεύσατε οἱ Γάλλοι νὰ μᾶς ἐγκαταστήσετε, ἀλλέως θὰ σᾶς προλάβουν οἱ Ἄγγλοι!

Τότε ὁ Ζοννὰρ ἀπήντησεν εἰς τὸν κ. Ριμπὼ τὴν 5/18 Ἰουνίου ὅτι «ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἀγνοεῖ ὅτι ὁ μόνος σκοπὸς ποὺ ἐπιδιώκομεν εἶναι νὰ παρασκευάσωμεν τὴν ἐγκατάστασίν του εἰς Ἀθήνας». Ἀλλὰ προσθέτει ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀνυπομονῆ ὁ κ. Βενιζέλος παραπλανώμενος ἐκ τῆς ἀγνοίας του(;) περὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῶν πραγμάτων. Προσθέτει ἐπίσης εἰς τὸ τηλεγράφημά του ὅτι «ἐὰν ὁ κ. Βενιζέλος θέλη νὰ ἐπανέλθη ἀμέσως εἰς Ἀθήνας, τοῦτο δύναται νὰ γίνη μόνον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν λογχῶν μας» καὶ μὲ κίνδυνον πάντοτε αἱματοχυσίας.

Ἀλλὰ ποῦ νὰ ἀκούση ὁ κ. Βενιζέλος ἀπ' αὐτά! Τὸ πρᾶγμα ποὺ ἔκαμε τόσον βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Ζοννάρ, τὸ νὰ ἐγκατασταθῆ μία ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς προστασίας τῶν ξένων λογχῶν, ἦτο διὰ τὸν κ. Βενιζέλον «ψύλλοι στ' ἄχυρα»

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἐζήτει ἀπὸ τὸν Ζοννάρ, διὰ τηλεγραφήματός του τὴν ἀναστολὴν τῆς ἰσοβιότητος τῶν δικαστῶν, καθὼς καὶ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος. Ἐζήτει ἐπὶ πλέον τὴν ἀναβίωσιν τῆς Βουλῆς τῆς 31 Μαΐου 1915, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἡ διάλυσίς της ἦτο παράνομος! Θὰ ἠμποροῦσε βέβαια, νὰ γίνουν νέαι ἐκλογαί, ἀλλ' αὐτὰς δὲν τὰς ἤθελεν. Τελεία ἀναστήλωσις τοῦ συντάγματος! Πρὸ παντὸς δὲ ἐζήτει τὴν ταχεῖαν ἐγκατάστασιν τῆς κυβερνήσεώς του εἰς Ἀθήνας.

Τότε ὁ κ. Ζοννὰρ πιεζόμενος ἀπὸ τὴν κυβέρνησίν του ἀπεφάσισε νὰ τὸν φέρη καὶ νὰ τὸν ἐγκαταστήση διὰ τῆς βίας. Πρὸ τούτου ὅμως ἔπρεπε νὰ παιχθῆ καὶ ἡ κωμωδία τῆς συνεννοήσεως τῶν δύο κυβερνήσεων Ἀθηνῶν –Θεσσαλονίκης καὶ τῆς διαιτησίας τοῦ κ. Ζοννάρ. Ἀπετάθη λοιπὸν (Ρεκουλὺ «Ὁ κ. Ζοννὰρ ἐν Ἑλλάδι») ὁ κ. Ζοννὰρ πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν δύο κυβερνήσεων, τὸν κ. Ζαΐμην καὶ τὸν κ. Βενιζέλον, καὶ τοῖς ἐζήτησε νὰ ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν καὶ εἴτε δι' ἀπ' εὐθείας συνομιλιῶν, εἴτε δι' ἀντιπροσώπων των νὰ κανονίσουν ὅλα τὰ ζητήματα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν συνένωσιν τῶν δύο κυβερνήσεων, τῶν δύο διοικήσεων, τῶν δύο στρατῶν.

Ὁ κ. Βενιζέλος καὶ ὁ κ. Ζαΐμης ἐδέχθησαν μετὰ προθυμίας τὰς ὑποδείξεις τοῦ κ. Ζοννάρ, λέγει ὁ κ. Ρεκουλύ. Ὑπέδειξαν ἕκαστος δύο ἀντιπροσώπους οἵτινες θὰ ἤρχοντο εἰς ἐπαφὴν καὶ θὰ ἤρχιζαν τὰς διαπραγματεύσεις. Ἀλλ' ὁ Ζοννάρ, λέγει ὁ Ρεκουλύ, ἔκαμε καὶ κάτι παραπάνω. Θεωρῶν ὅτι καλύτερα θὰ ἦτο νὰ εἶναι καὶ ὁ κ. Βενιζέλος παρών, τὸν προσκαλεῖ ὡς φιλοξενούμενον ἐπὶ τοῦ θωρηκτοῦ του. Ὁ κ. Βενιζέλος δέχεται ἀμέσως. Καὶ οὕτω τὴν 8/21 Ἰουνίου 1917 γαλλικὸν θωρηκτὸν παρέλαβε τὸν κ. Βενιζέλον ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ τὸν μετέφερεν εἰς Σαλαμῖνα αὐθημερόν. Τὴν 9/22 Ἰουνίου ἤρχισαν ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ «Ζουριὲν δὲ λὰ Γκραβιὲρ» αἱ μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν κ.κ. Βενιζέλου καὶ Ζαΐμη διαπραγματεύσεις. Ἡ μεταξύ των συνάντησις ὑπῆρξε λίαν ἐγκάρδιος, λέγει ὁ κ. Ρεκουλύ. Ἀλλ' οἱ βενιζελικοὶ ἀντιπρόσωποι παρουσίασαν τὰς γνωστὰς ἀξιώσεις. Σύγκλησιν τῆς Βουλῆς τῆς 31ης Μαΐου, ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος, ἀναστολὴν τῆς ἰσοβιότητος τῶν δικαστῶν καὶ ἄλλας. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ κ. Ζαΐμη ἠρνοῦντο τὴν σύγκλησιν τῆς Βουλῆς τῆς 31ης Μαΐου καὶ ἐζήτουν νέας ἐκλογάς, ἠρνοῦντο τὴν ἀναστολὴν τῆς ἰσοβιότητος τῶν δικαστῶν καὶ εἶχον ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὴν σκοπιμότητα καὶ τὴν διαδικασίαν τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ συντάγματος.

Συμφωνία δὲν ἐπήρχετο.

Διὰ νὰ τερματισθῆ ἡ κωμωδία ἔπρεπε νὰ ἐπέμβη ὁ διαιτητής. Ὁ κ. Ζοννὰρ εἶχεν ἤδη προσυνεννοηθῆ μετὰ τοῦ κ. Ριμπώ. Ἐκάλεσε λοιπὸν τὴν 11/24 Ἰουνίου τὸν κ. Ζαΐμην καὶ ἠξίωσε παρ' αὐτοῦ τὴν σύγκλησιν τῆς Βουλῆς τῆς 31ης Μαΐου, τὴν ἀναστολὴν τῆς ἰσοβιότητος τῶν δικαστῶν καὶ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος

Ὁ κ. Ζαΐμης ἠννόησε τότε ὅτι «ἤγγικε τὸ τέλος» καὶ ὑπέβαλεν εἰς τὸν κ. Ζοννὰρ τὴν παραίτησίν του. Καὶ βεβαίως ὁ κ. Ζαΐμης δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῆ εἰς τὴν Βουλὴν τῆς 31ης Μαΐου ἥτις θὰ τὸν ἀπεδίωκεν ἀμέσως. Δὲν ἐχρειάζετο πλέον.

Τότε, τὴν αὐτὴν ἡμέραν 11/24 Ἰουνίου, (Ρεκουλὺ σελ. 173,174) ὁ Ζοννὰρ μετέβη εἰς τὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον. Τοῦ ἀνήγγειλε τὴν παραίτησιν τοῦ κ. Ζαΐμη καὶ τοῦ ἠξίωσε νὰ καλέση τὸν κ. Βενιζέλον εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἐδέχθη ἀμέσως. Ἀμέσως εἰδοποιήθη καὶ ὁ κ. Βενιζέλος, ἀλλ' ἀπήντησεν ὅτι τοῦ ἐχρειάζοντο δύο ἡμέραι διὰ νὰ καλέση παρ' αὐτῷ τοὺς συνεργάτας του ἐκ Θεσσαλονίκης. Τὸ ὑπουργεῖον θὰ συνεκροτεῖτο τὴν ἑπομένην 12/25 Ἰουνίου. Ἐχρειάζετο πάντως χρονικόν τι διάστημα διὰ νὰ καταληφθοῦν ἐν τῷ μεταξὺ αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ ἐξασφαλισθῆ ἡ εἰς αὐτὰς εἰσέλασις τοῦ κ. Βενιζέλου.

Καὶ πράγματι, ἡ κατάστασις εἰς Ἀθήνας δὲν ἦτο καθόλου ἀκίνδυνος. Ὁ κ. Ρεκουλὺ εἰς τὸ προμνησθὲν ἔργον του λησμονήσας ὅτι εἰς τὴν σελίδα 170 πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ κ. Βενιζέλου ἀφηγεῖτο ὅτι «ἡ γαλήνη καὶ ἡ ἡσυχία ἀποκατεστάθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας πολὺ ταχύτερον παρ' ὅσον ὑπετίθετο», λέγει εἰς τὴν σελ. 176 μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ κ. Βενιζέλου: «Ἐν τούτοις ἡ εἴδησις ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος μέλλει νὰ ἀναλάβη τὴν ἐξουσίαν διεδίδετο ταχέως εἰς τὸν λαόν. Ἡ ἀναχώρησις τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο πάρα πολὺ πρόσφατος, ὥστε νὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔχη ξεκαθαρισθῆ ἡ ἀτμόσφαιρα. Ὅλα τὰ μικρόβια δὲν εἶχον ἀκόμη ἐξαφανισθῆ». Μικρόβια φυσικὰ εἶναι οἱ ἀντιβενιζελικοί. Διηγεῖται κατόπιν ὅτι ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῆς 11/24 Ἰουνίου εἶχεν ἐπιστρέψει ἡ μεταφέρουσα τὸν βασιλέα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν «Σφακτηρία» καὶ ὅτι τὴν ἑσπέραν ὁμὰς τῶν ναυτῶν της διῆλθε τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὅτι ἀμέσως ὄπισθεν αὐτῶν ἐσχηματίσθη θορυβώδης διαδήλωσις, διαρκῶς ὀγκουμένη, ζητω-

κραυγάζουσα ὑπὲρ τοῦ Κωνσταντίνου. 'Αλλ' εὐθὺς ἀμέσως λησμονήσας τὰ προλεχθέντα, παριστᾶ τὴν διαδήλωσιν ὀλιγάριθμον καὶ ἄνευ σημασίας. 'Αλλὰ καὶ πάλιν λησμονήσας τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον διηγεῖται ὀλίγον περαιτέρω ὅτι ὁ στρατηγὸς Ρενιώ, διοικητὴς τοῦ ἀποβιβασθέντος εἰς Πειραιᾶ στρατοῦ, διέταξε τὴν κατάληψιν τῶν 'Αθηνῶν. «Τὴν κατάκτησιν τῶν 'Αθηνῶν», ὅπως ὁ ἴδιος τὴν ὀνομάζει εἰς τὸ ὁμώνυμον σύγγραμμά του. «Ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν κατὰ τὴν χαραυγὴν τῆς ἑπομένης τὰ γαλλικὰ στρατεύματα μετὰ τοῦ πυροβολικοῦ των κατέλαβον ὅλα τὰ ὑψώματα τὰ περιβάλλοντα τὴν πόλιν. Τὸ 'Αστεροσκοπεῖον, τὴν Πνύκα, τὸν λόφον τοῦ Σταδίου, τὴν 'Ακρόπολιν, τὸν Λυκαβηττόν». (Ρεκουλύ, σελ. 178).

Ἐπρόκειτο ἄλλως τε τὴν ἑπομένην νὰ ὁρκισθῆ ὁ κ. Βενιζέλος μετὰ τοῦ ὑπουργείου του.

Θὰ μείνουν ἐκεῖ (τὰ γαλλικὰ στρατεύματα) μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ὁ Βενιζέλος καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀποφασίσῃ ὁ ἴδιος κατὰ πόσον ἡ παρουσία των εἶναι ἢ ὄχι ἀπαραίτητος». (Ρεκουλὺ σελ. 178)

«Ὁ κ. Βενιζέλος προγευματίζει τὴν ἡμέραν ταύτην παρὰ τῷ κ. Ζοννὰρ ἐπὶ τοῦ 'Ζουστὶς' (Δικαιοσύνη). Αἱ τελευταῖαι προετοιμασίαι τῶν στρατευμάτων ἐγένοντο διὰ τὴν εἰσέλασίν του εἰς τὴν πρωτεύουσαν».

Ὁ Βενιζέλος κατακτᾷ τὰς 'Αθήνας μὲ γαλλικὰ πολυβόλα καὶ ἱππικὸν

ΤΟ 62ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΤΗΝ 13/26 ΙΟΥΝΙΟΥ Ο Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ συνεκρότησεν ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ «Ζουριὲν δὲ λὰ Γκραβιὲρ» τὸ ὑπουργεῖον του. Τὸν κατάλογον τῶν ὑπουργῶν του ἔφερεν ὁ γραμματεὺς τοῦ κ. Ζοννάρ, ὁ κ. Δαυΐδ, εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ τὸν παρέδωσεν εἰς τὸν αὐλάρχην κ. Μερκάτην, ὅστις τὸν παρουσίασεν εἰς τὸν βασιλέα 'Αλέξανδρον, ὁ ὁποῖος δὲν ἔφερεν οὐδεμίαν παρατήρησιν (Ρεκουλύ, «Ὁ κ. Ζοννὰρ ἐν Ἑλλάδι»).

Καὶ τώρα ἂς ἀφηγηθῶμεν κατὰ ποῖον τρόπον ἠσφαλίσθη ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἡ εἴσοδος τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τοῦ ὑπουργείου του εἰς 'Αθήνας, ὅπως ὁρκισθῶσι καὶ παραλάβωσι τὴν ἐξουσίαν. Τὰς λεπτομερείας τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης παραλαμβάνομεν ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ στρατηγοῦ Ρενιώ, διοικητοῦ τῆς 30ῆς Μεραρχίας, «Ἡ κατάκτησις τῶν 'Αθηνῶν».

«Τὴν 12/25 Ἰουνίου τὸ ἑσπέρας, ἕνα τάγμα κατέλαβε τὸν Λυκαβηττόν, ἕνα ἕτερον τὸ ὕψωμα τοῦ Σταδίου, ἕνα τρίτον ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς 'Ακροπόλεως καὶ ἕνα τέταρτον κατέλαβε τὴν Πνύκα καὶ τὸ Θησεῖον. Δύο ἕτερα τάγματα ἔμειναν ἐν ἐφεδρείᾳ, παρὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοππάπου. Τρεῖς πυροβολαρχίαι τῶν 75 ἐτέθησαν εἰς ἐπιτηρητικὴν στάσιν εἰς τὸ ὕψος τοῦ μνημείου τοῦ Φιλοππάπου, μεταξὺ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς λεωφόρου Συγγροῦ. Πυροβόλα τῶν 37 καὶ πολυβόλα ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τῶν δεσποζόντων σημείων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀπειλῶσι τὰς κυρίας ὁδοὺς κατὰ τὸν ἄξονα αὐτῶν».

Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης ὁ στρατηγὸς Ρενιὼ εἰδοποιηθεὶς ἀπὸ τὸν κ. Ζοννὰρ ὅτι τὴν ἐπαύριον 14/27 Ἰουνίου θὰ εἰσήλαυνεν ὁ κ. Βενιζέλος μετὰ τῶν ὑπουργῶν του ὅπως ὁρκισθῶσι, καθώρισεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τῆς βενιζελικῆς ἀστυνομίας τὸν τρόπον καταλήψεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν 'Αθηνῶν, τὸν ὁποῖον θὰ ἀφηγηθῶμεν περαιτέρω. 'Αλλ' ἡ κατάληψις αὕτη θὰ ἐγίνετο πέντε ὥρας πρὸ τῆς εἰσελάσεως τοῦ κ. Βενιζέλου διὰ νὰ μὴ κουρασθῶσιν ἀδίκως τὰ στρατεύματα. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ὁρισθῆ ἡ ὥρα.

'Αλλὰ ἕως τὸ ἀπόγευμα τῆς 13/26 Ἰουνίου ματαίως ἀνέμενεν ὁ στρατηγὸς νὰ τοῦ ὁρισθῆ ἡ ὥρα. Μὴ γνωρίζων τί συμβαίνει ἀπέστειλε τὸν παρ' αὐτῷ προσκεκολλημένον ἴλαρχον Μελᾶν (τοῦ στρατοῦ τῆς Ἐθν. 'Αμύνης) πρὸς τὸν κ. Ζοννὰρ καὶ τὸν κ. Βενιζέλον, διὰ νὰ μάθῃ ποίαν ὥραν θὰ ἐξεκινοῦσεν ὁ κ. Βενιζέλος, ὅπως τακτοποιήσῃ τὰ στρατεύματά του. 'Αλλ' οὔτε ὁ κ. Ζοννὰρ οὔτε ὁ κ. Βενιζέλος ἠθέλησαν νὰ δώσουν ἀπάντησιν. Ἐφαίνοντο σὰν νὰ μὴ ἤξευραν περὶ τίνος ἐπρόκειτο.

«Ὀλίγον ἔκπληκτος μετέβην ὁ ἴδιος παρὰ τῷ κ. Ζοννάρ. Μετὰ τὰς ἐξηγήσεις εἰς τὰς ὁποίας λαμβάνουν μέρος ὁ κ. Ρ. Δαυΐδ καὶ ὁ κ. Λεμπαί, ἔφθασαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δουλειὰ τοῦ κ. Βενιζέλου, καὶ ὄχι τοῦ κ. Ζοννάρ, εἶναι νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῶν ληπτέων μέτρων, καὶ ὅτι μὲ αὐτὸν ἔδει νὰ συνεννοηθῶ.

»Πηγαίνω λοιπὸν νὰ εὕρω τὸν κ. Βενιζέλον, ὅστις δὲν εἶχεν ἀκόμη τελειώσει τὸν μεσημβρινόν του ὕπνον. Τὸν ἐξυπνοῦν. Εἰς τὰ πρῶτα μου λόγια ἀρχίζει νὰ μοῦ λέγῃ ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι δουλειὰ τοῦ κ. Ζοννάρ, καὶ ὅτι εἰς αὐτὸν νὰ ἀπευθυνθῶ. Τί θὰ εἰποῦν ὅλα αὐτά; Δὲν καταλαβαίνω, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι δική μου ὑπόθεσις.

»Κύριε πρόεδρε, τοῦ λέγω, ἰδοὺ ἐφθάσατε εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἐπομένως εἰς σᾶς προσήκει νὰ ἀναλάβετε τὰς εὐθύνας σας. Ἐγὼ ἔχω τὴν ἰσχὺν εἰς τὰς χεῖρας μου, καὶ ἔργον μου εἶναι νὰ ἀσφαλίσω τὴν ἐγκατάστασίν σας εἰς 'Αθήνας. 'Αλλὰ δὲν μπορῶ νὰ ἐνεργήσω σωστά, παρὰ ὅταν μοῦ δώσετε τὰς ὁδηγίας σας. Τίθεμαι, λοιπόν, ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν διάθεσίν σας, εἰς τὰς διαταγάς σας, καὶ εἰπῆτε τί μέτρα νὰ λάβω».

Τί νὰ κάμῃ ὁ κ. Βενιζέλος; Ἤκουσε τὰ μέτρα τοῦ στρατηγοῦ, ληφθέντα ἐκ συμφώνου μὲ τὸν διευθυντὴν τῆς βενιζελικῆς ἀστυνομίας, τὰ ἐπεδοκίμασε, ἔσφιξε μετὰ θερμότητος τὰ χέρια τοῦ στρατηγοῦ, εὐχαριστῶν αὐτὸν καὶ τοῦ λέγει: «Εἰς τὸ κάτω–κάτω δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πάντοτε θὰ λέγουν ὅτι δὲν ἐμπῆκα εἰς τὰς 'Αθήνας παρὰ μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν συμμάχων» (Σύμφωνοι!! Σ. Μ.)

Ἔμενε νὰ ὁρισθῆ ἡ ὥρα τῆς ἀποβιβάσεως τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅστις ἦτο πάντοτε ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ θωρηκτοῦ. 'Αλλ' αὐτὴ θὰ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ὥραν τῆς ὁρκωμοσίας, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχεν ὁρίσει ἀκόμη ὁ βασιλεύς.

Τέλος πάντων, ὡρίσθη ἡ ὥρα τῆς ὁρκωμοσίας τὴν 11ην π.μ. τῆς ἐπαύ-

ριον 14/27 Ἰουνίου. Ὁ κ. Βενιζέλος θὰ ἀπεβιβάζετο ἐκ τοῦ γαλλικοῦ θωρηκτοῦ τὴν 10 1/2 π.μ. εἰς Πειραιᾶ.

Τὴν πρωΐαν ὅθεν τῆς 14/27 Ἰουνίου, τὰ προωρισμένα διὰ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως γαλλικὰ στρατεύματα κατέλαβον τὰς ἑξῆς θέσεις, μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν ὁποίων εἰσῆλθον ἐν ἀσφαλείᾳ οἱ διὰ τὴν ἀστυνομίαν προωρισμένοι 400 Κρῆτες χωροφύλακες (κατὰ τὸ ἔργον του στρατηγοῦ Ρενιώ).

Ἕνα τάγμα μὲ δύο μοίρας πολυβόλων κατέλαβε τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος καὶ ἀπέσπασε διμοιρίας εἰς τὸ Πλατεῖον, εἰς τὴν γαλλικὴν πρεσβείαν καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ κ. Βενιζέλου.

Ἕτερον τάγμα μὲ τέσσαρας μοίρας πολυβόλων κατέλαβε τὴν πλατεῖαν Ὁμονοίας, μὲ τμήματα εἰς τὰς πλατείας Κάνιγγος καὶ Ἀνεξαρτησίας, εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Θησείου, εἰς τὴν πλατεῖαν Μοναστηρακίου καὶ εἰς τὴν πλατεῖαν Ἐλευθερίας.

Ἥμισυς λόχος εἰς τοὺς σταθμοὺς Πελοποννήσου καὶ Πειραιῶς–Λαρίσης.

Ἐπὶ πλέον διὰ νὰ κατοχυρωθῇ ἀπὸ Πειραιῶς μέχρις Ἀθηνῶν ἡ ἀσφάλεια τῶν ὑπουργικῶν ἁμαξῶν, τὰ ἐν Πειραιεῖ στρατεύματα διενεμήθησαν ἀπὸ τοῦ λιμένος μέχρι του σταθμοῦ Νέου Φαλήρου.

Ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ τούτου μέχρι τῆς β. δυτικῆς γωνίας τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, διενεμήθησαν κατὰ μῆκος περιπολίαι ἱππικοῦ διὰ νὰ παρεμποδίσωσι πᾶσαν κίνησιν ὀχημάτων, καθὼς καὶ νὰ ἀπαγορεύσωσιν εἰς πεζοὺς ἢ ἐφίππους νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὴν λεωφόρον Συγγροῦ.

Τέλος, ἀπὸ τὴν β. δυτικὴν γωνίαν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, μέχρι τῆς ν. δυτικῆς γωνίας του κήπου τοῦ ἀνακτόρου τοῦ διαδόχου καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὁδὸν Διοχάρους μέχρι τοῦ ξενοδοχείου τῆς «Μεγάλης Βρεταννίας», παρετάχθη διπλοῦς στοῖχος πυροβολητῶν καὶ πεζῶν τοῦ 58ου καὶ 40οῦ συντάγματος, κατὰ μῆκος τῶν ὁδῶν πρὸς ἀσφάλειαν τῆς πορείας τῶν ὑπουργικῶν ἁμαξῶν ἀπὸ πάσης ἐπιθέσεως.

Οὕτω ἀπεβιβάσθησαν ὁ κ. Βενιζέλος καὶ οἱ ὑπουργοί του ἐκ τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ «Ζουριὲν δὲ λὰ Γκραβιὲρ» εἰς Πειραιᾶ, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ξένων λογχῶν, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ κ. Ζοννάρ, εἰσήλασαν θριαμβευτικῶς εἰς Ἀθήνας, μετέβησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ὡρκίσθησαν, ἐκεῖθεν δὲ ἐν μέσῳ τῶν διπλῶν στοίχων τῶν ξένων στρατευμάτων, μετέβησαν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς «Μεγάλης Βρεταννίας», ὅπου οἱ πλεῖστοι αὐτῶν κατέλυσαν. «Κατὰ μῆκος τῶν διαδρόμων τοῦ ξενοδοχείου, Κρῆτες χωροφύλακες, πιστοὶ σωματοφύλακες ἐξασκοῦν αὐστηρὰν ἐπαγρύπνησιν». (Ρεκουλύ).

Τί δημοτικότης!!.

Μετὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς «Μεγ. Βρεταννίας» ὁ κ. Βενιζέλος καλούμενος ὑπὸ τοῦ συναθροισθέντος κάτωθι πλήθους, ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ ξενοδοχείου καὶ εἶπεν ὀλίγας λέξεις. Τὸν μεγαλύτερον λόγον του θὰ τὸν φυλάξῃ διὰ τὸ ἀπόγευμα. Τὸ κάτωθεν συναθροισθὲν πλῆθος τὸν ἐζητωκραύγασε. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι περὶ τὸ ξενοδοχειον εἶναι παρατεταγμένα τάγματα γαλλικὰ καὶ μοῖραι πολυβόλων, ἄλλα δὲ τάγματα καὶ πυροβολαρχίαι, κατέχουσι τοὺς πέριξ τῶν Ἀθηνῶν λόφους. «Οὔτε μία φωνὴ ἀποδοκιμασίας», λέγει ὁ Ρεκουλύ.

Τὸ ἀπόγευμα μεγάλη διαδήλωσις, ὡς διηγεῖται ὁ κ. Ρεκουλύ, συναθροίζεται εἰς τὴν πλατεῖαν. Τὰ τάγματα καὶ πολυβόλα φυσικὰ εἶναι εἰς τὰς θέσεις των. Ὁ κ. Βενιζέλος ἐξέρχεται εἰς τὸν ἐξώστην καὶ ἐκφωνεῖ τὸν λόγον του, ἐξηγοῦντα τὴν πολιτικήν του, τὸν ὁποῖον ὅποιος ἔχει ὄρεξιν νὰ τὸν διαβάσῃ, δύναται νὰ τὸν εὕρῃ εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οἱ διαδηλωταὶ περιστοιχισμένοι ἀπὸ τὰ ξένα στρατεύματα τὸν ἐζητωκραύγασαν.

Θὰ μὲ ἐρωτήσετε, ἀναγνῶσται μου, διατί σᾶς ἀφηγήθην τόσον λεπτομερῶς τὰς ὀδυνηρὰς αὐτὰς διὰ τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν στιγμάς. Διὰ νὰ κοκκινίσουν τὰ μάγουλά σας ἀπὸ ἐντροπήν! Διότι πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ ὑπάρχουν καὶ περιστάσεις ποὺ θὰ ἀνεβαίνῃ τὸ αἷμα εἰς τὸ κεφάλι μας καὶ νὰ μάθωμεν νὰ κοκκινίζωμεν καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἀπὸ ἐντροπήν! Διότι ἐὰν εἰς μίαν τέτοιαν περίστασιν δὲν θὰ μᾶς πιάνῃ ἡ ἐντροπή, τότε πότε θὰ μᾶς πιάσῃ; Ἐκτὸς ἐὰν εἴμεθα πράγματι λαὸς ἀφαιρητζήδων, ὅπως μᾶς ὠνόμασεν ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸν κ. Ἀβραμῆ, ποὺ δὲν κυττάζομεν παρὰ τὴν τσέπην μας καὶ τὸ στομάχι μας, ὅπως μᾶς περιέγραψε, καὶ τότε ἂν εἶναι ἔτσι, ἂς συνενωθῶθεν μὲ τοὺς διαδηλωτάς του τῆς ἑσπέρας τῆς 14/27 Ἰουνίου καὶ περιστοιχούμενοι ἀπὸ τὰς λόγχας, τὰ πυροβόλα καὶ τὰ πολυβόλα τοῦ ξένου στρατοῦ, ὅστις τὸν ἐγκατέστησεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἂς τὸν ζητωκραυγάσωμεν!

Τὴν ἐπομένην, 15/28 Ἰουνίου, ὁ κ. Βενιζέλος θεωρῶν ἑαυτὸν ἤδη ἐμπόλεμον πρὸς τὴν Γερμανίαν, Αὐστρίαν, Βουλγαρίαν καὶ Τουρκίαν, ἀνεκάλεσε τοὺς εἰς τὰ κράτη ταῦτα πρέσβεις τῆς Ἑλλάδος. Ἀρχίζει πλέον ὁ πόλεμος. Ἴσως μᾶς εἴπουν: Αἱ ἐπιτυχίαι ἐκ τῆς νίκης θὰ καλύψουν ὅλα αὐτὰ τὰ αἴσχη! Νομίζετε; Νομίζετε ὅτι ὑπάρχει ἐπιτυχία δυναμένη νὰ καλύψῃ τὰ ἐθνικὰ συντρίμματα εἰς τὰ ὁποῖα μετέβαλον τὴν Ἑλλάδα οἱ τοιοῦτοι ἐξευτελισμοὶ καὶ αἱ τοιαῦται ζημίαι;

Ἀσχέτως ὅμως μὲ αὐτό, θὰ ἐξετάσωμεν, μετά τινας ἡμέρας, διὰ σειρᾶς μόνον ὀλίγων ἄρθρων καὶ τί εἴδους ὑπῆρξαν τὰ ἐκ τοῦ πολέμου κέρδη μας, καὶ κατὰ πόσον ὑπῆρξαν πραγματικά, ἢ ὑπῆρξαν πράγματι χάρτινοι δημοκοπίαι, ἀπαντῶντες οὕτω καὶ εἰς τὰ τελευταῖα ἄρθρα τοῦ κ. Βενιζέλου, τὰ σχετικὰ μὲ την συνθήκην τῶν Σεβρῶν καὶ τὰ ὀλέθρια αὐτῆς ἀποτελέσματα.

Νὰ σᾶς ἐκθέσω τώρα τὰ συμβάντα ἐσωτερικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφ' ὅτου αὕτη ἠλευθερώθη ἀπὸ τοὺς ξένους ἐκ τοῦ τυραννικοῦ ζυγοῦ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, μέχρις οὗ ἠλευθερώθη μόνη της ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ κ. Βενιζέλου; Καὶ ποῖος ἀγνοεῖ ὅτι τότε διήρεσεν ὁ κ. Βενιζέλος τοὺς Ἕλληνας εἰς τοὺς ὀπαδούς του, οἵτινες ἦσαν «οἱ πατριῶται» καὶ εἰς τοὺς ἀντιπάλους του, οἵτινες ἦσαν «οἱ προδόται», κατὰ τῶν ὁποίων ἐφηρμόσθησαν τὰ βιαιότερα τῶν μέτρων; Χιλιάδες ἐφυλακίσθησαν καὶ ἐξωρίσθησαν καὶ ἐξετοπίσθησαν, ἑκατοντάδες ἐτυφεκίσθησαν, οἰκογένειαι ὁλόκληροι κατε-

στράφησαν καὶ ἐπείνασαν, γυναῖκες ἐφυλακίσθησαν καὶ ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα. Ὡς καὶ ζῶα ἀκόμη ἐτιμωρήθησαν. Εἶναι γνωστὸς ὁ παπαγάλος, ὁ ὁποῖος ἐστραγγαλίσθη ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας, διότι μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν του τὴν μεταβολὴν τοῦ καθεστῶτος, ἐξηκολούθει νὰ ψάλλη τὸν «γυιὸν τοῦ Ἀητοῦ», τὸν ὁποῖον εἶχε μάθει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ βασιλικοῦ καθεστῶτος.

Ποῖος δὲν ἐνθυμεῖται τὴν δεινὴν ἀστυνομικὴν κατασκοπείαν καὶ τὸν νόμον «περὶ δυσμενείας κατὰ τοῦ καθεστῶτος»!

Τί ἔγινε τὸ σύνταγμα καὶ αἱ πολιτικαὶ καὶ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι, χάριν τῶν ὁποίων δῆθεν κατήργησαν οἱ ξένοι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος χειροκροτοῦντος τοῦ κ. Βενιζέλου;

Ἀπήτει ὁ κατὰ τῆς Βουλγαρίας πόλεμος τὴν ἀναστολὴν τῆς ἰσοβιότητος τῶν δικαστῶν καὶ τὴν ἄρσιν τῆς μονιμότητος τῶν ὑπαλλήλων;

570 δικασταὶ ἀπεβλήθησαν ἐκ τοῦ δικαστικοῦ σώματος.

6500 περίπου ὑπάλληλοι τῶν διαφόρων ὑπουργείων ἀπελύθησαν.

2300 περίπου ἀξιωματικοὶ ἀπεβλήθησαν ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ.

600 ἀξιωματικοὶ τῆς ἐφεδρείας ἐξέπεσαν τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀξιωματικοῦ εἰς τὴν τάξιν τοῦ ἁπλοῦ στρατιώτου.

3000 ὑπαξιωματικοὶ καὶ ὁπλῖται τῆς χωροφυλακῆς ἀπεβλήθησαν.

300 ἀξιωματικοὶ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ ἀπεβλήθησαν.

430 ἀξιωματικοὶ ἐξετοπίσθησαν εἰς διαφόρους νήσους.

150 ἀξιωματικοὶ ἐφυλακίσθησαν.

Δηλαδὴ ἄνω τῶν 10 χιλιάδων προσώπων, ἀπὸ ἀρεοπαγιτῶν, ἀρχιεπισκόπων, στρατηγῶν καὶ πρέσβεων, μέχρι κλητήρων, διακόνων καὶ χωροφυλάκων ἀπεβλήθησαν τῶν θέσεών των, διότι δὲν εἶχον ἀκολουθήσει τὸν κ. Βενιζέλον εἰς τὴν κατὰ τοῦ βασιλέως ἐκστρατείαν του.

Ἐννοεῖται τὰς θέσεις των κατέλαβον ὀπαδοὶ τοῦ κ. Βενιζέλου, διοριζόμενοι ὅπως–ὅπως.

Καὶ ἔτσι ἐγεννήθησαν ἔκτοτε τὰ ὑπαλληλικὰ καὶ τὰ στρατιωτικὰ ζητήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ὑποφέρει ὁ πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ὀργανισμὸς τῆς Ἑλλάδος χωρὶς νὰ εὑρίσκωσι τέρμα!

Τὴν 16/29 Ἰουνίου 1917, δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ὁρκωμοσίαν τοῦ κ. Βενιζέλου, ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἐκάλεσε τὸν κ. Ζοννὰρ καὶ τὸν ἠρώτησε (Ρεκουλὺ σελ. 194):

«Ἤθελα νὰ γνωρίζω, ἐὰν εἶσθε εἰς τὸ ἑξῆς ζήτημα, καὶ σεῖς σύμφωνος μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἐμέμφθησαν τὸν πατέρα μου ὅτι παρεβίασε τὸ σύνταγμα. Ἐν τούτοις αἱ πρῶται πράξεις τὰς ὁποίας ὁ κ. Βενιζέλος μοῦ ζητεῖ, ἰδίως ἡ ἀναστολὴ τῆς ἰσοβιότητος τῶν δικαστῶν δι' ἁπλοῦ διατάγματος, νομίζω ὅτι εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὸ σύνταγμα».

Ὁ κ. Ζοννάρ, λέγει ὁ κ. Ρεκουλύ, κατώρθωσε ἄνευ δυσκολίας νὰ καθησυχάση τὰς ἀνησυχίας τοῦ νέου βασιλέως. Τῷ ἐξήγησεν ὅτι ἡ μέλλουσα νὰ συγκληθῇ συντακτικὴ συνέλευσις, θὰ κυρώση καὶ νομιμοποιήση πάντα ταῦτα τὰ μέτρα. Τῷ ἔκαμε μάλιστα, σχετικῶς καὶ ἕνα μικρὸν φιλικὸν μάθημα

συνταγματικοῦ δικαίου. «Μετ' ὀλίγον ἡ ὑμ. μεγαλειότης θὰ ξέρη περὶ αὐτῶν τόσα ὅσα καὶ οἱοσδήποτε ἀπὸ τοὺς ὑπουργούς σας».

Ἠθέλαμεν καὶ ἡμεῖς πολὺ νὰ ἠκούομεν τὸ μικρὸν μάθημα τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου τοῦ κ. Ζοννάρ, κατὰ τὸ ὁποῖον δύναται ἕνας βασιλεὺς καὶ μία κυβέρνησις δι' ἁπλῶν διαταγμάτων νὰ μεταβάλλουν τὸ σύνταγμα μὲ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ μέλλουσα, ἄγνωστον πότε, νὰ κληθῇ ἐθνοσυνέλευσις, ἀσφαλῶς κατὰ τὴν γνώμην των θὰ κυρώση τὰς πράξεις ταύτας! Ὁμολογῶ δὲν εὗρον τὴν θεωρίαν αὐτὴν εἰς κανὲν γαλλικὸν σύγγραμμα περὶ συνταγματικοῦ δικαίου. Φαίνεται ὅτι οἱ συμπατριῶται τοῦ κ. Ζοννὰρ εἶναι καθυστερημένοι!

Καὶ ἐξεδιώχθη ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος διότι διέλυσε δὶς τὴν Βουλήν, τὸ ὁποῖον, ἐπὶ τέλους, δὲν τοῦ ἀπηγόρευε τὸ σύνταγμα!

Εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας των ὁ κ. Ζοννάρ, λέγει ὁ κ. Ρεκουλύ, ἀπαντῶν εἰς παράπονά τινα τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου διὰ τὰς κατ' αὐτοῦ μομφὰς ἀμφοτέρων τῶν μερίδων, τοῦ εἶπε, γελῶν, ὅτι εἶναι συνηθισμένα πράγματα αὐτά, καὶ τὸν συνεβούλευσε νὰ διαβάση τὸν μῦθον τοῦ Λαφονταίν: «Ὁ μυλωνᾶς, τὸ παιδί του καὶ ὁ γάϊδαρος», πρὸς διδασκαλίαν καὶ φωτισμόν του. Ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἐνεθυμήθη ὅτι εἶχεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην του τὸν Λαφονταὶν καὶ ὑπεσχέθη νὰ διαβάση τὸν μῦθον.

Θὰ ἠδύνατο ὅμως ὁ ἀείμνηστος Ἀλέξανδρος νὰ συστήση καὶ αὐτὸς εἰς τὸν κ. Ζοννὰρ νὰ διαβάση τὸν Αἴσωπον καὶ δὴ τὸν μῦθον: «Οἱ βάτραχοι».

«Βάτραχοι δύο ἐν λίμνῃ ἐνέμοντο. Θέρους δὲ ξηρανθείσης τῆς λίμνης, ἐκείνην καταλιπόντες ἐπεζήτουν ἑτέραν. Καὶ δὴ βαθεῖ περιέτυχον φρέατι, ὅπερ ἰδὼν ἕτερος θατέρῳ φησί, συγκατέλθωμεν, ὦ οὗτος, εἰς τόδε τὸ φρέαρ. Ὁ δὲ ὑπολαβὼν εἶπεν: Ἂν οὖν καὶ τὸ ἐνθάδε ὕδωρ ξηρανθῇ, πῶς ἀναβησόμεθα;

Ὁ μῦθος δηλοῖ ὅτι οὐ δεῖ ἀπερισκέπτως προσιέναι τοῖς πράγμασιν».

Διότι ὅταν κανεὶς ἀπερισκέπτως ἐνεργῇ τὴν 29ην Μαΐου τοῦ 1917 ἀπαντᾷ ἡ πρώτη Νοεμβρίου τοῦ 1920.

Ζ′ Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΩΝ ΣΕΒΡΩΝ ΚΑΙ Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ ὁ βασιλεύς. Οἱ ὅροι τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν

ΤΟ 35ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 26 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΑΠΕΔΕΙΧΘΗ ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΑΡΘΡΟΝ ὅτι, ἐγκαθιστῶντες τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, δὲν ἀπεκηρύτταμεν τὸν βασιλέα, καὶ τοὐναντίον τίποτε δὲν ηὐχόμεθα περισσότερον παρὰ νὰ τὸν ἴδωμεν διανοίγοντα τέλος τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ τρεπόμενον τὴν ὁδὸν τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς, ὅτε θὰ ἤμεθα εὐτυχεῖς νὰ ταχθῶμεν ὅλοι πέριξ τοῦ θρόνου. Ἐὰν τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐθυσιάζετο ὁλοσχερῶς ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως νὰ μείνῃ μέχρι τέλους πιστὸς εἰς τὸν λόγον ποὺ εἶχε δώσει κατὰ παράβασιν τῆς συνταγματικῆς ἐξουσίας του, πρὸς τὸν Γερμανὸν αὐτοκράτορα, νὰ μὴν θίξῃ τοὺς ἐκ τῶν γειτόνων μας φίλους του, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν περὶ αὐτὸν ὅπως ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει στεφθῇ δι' ἐπιτυχίας ἡ πολιτικὴ τῶν Φιλελευθέρων, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ ἐκεῖνο ποὺ ἐπεδίωκε: ν' ἀφήσῃ δηλαδὴ εἰς τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν ἐλευθέραν τὴν εἰς τὸ κίνημα προσχώρησιν ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν καὶ τὴν στρατολογίαν ὁπλιτῶν, ὥστε νὰ καταστῇ ἀποτελεσματικωτέρα ἡ συνδρομὴ τὴν ὁποίαν ἠθέλαμεν νὰ προσφέρωμεν εἰς τὴν σύμμαχόν μας Σερβίαν καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῆς.

Τοιαύτη στάσις τοῦ βασιλέως καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ ἄριστα ἀπέναντι τῆς Γερμανίας, ὄχι μόνον ἐκ τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους ἀντίθετος πολιτικὴ ἐδημιούργει διὰ τὸν θρόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ὑπόσχεσις, ἡ δοθεῖσα κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου ὑπὸ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Κάϊζερ, ἦτο νὰ μὴν θίξῃ τοὺς ἐκ τῶν γειτόνων μας φίλους του, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι οἱ τελευταῖοι δὲν θὰ ἔθιγον τὰ τοπικὰ βαλκανικὰ συμφέροντά μας, ἦτο δὲ προφανὲς ὅτι ἡ προέλασις τῶν Βουλγάρων καὶ ἡ κατάληψις ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἔθιγε τὰ ἐν λόγῳ συμφέροντά μας.

Ἐνῷ ἐξ ἄλλου διὰ τῆς στάσεως ταύτης τῶν ἐν Ἀθήναις κυβερνώντων θὰ διεσκεδάζοντο αἱ περὶ τῶν διαθέσεων καὶ προθέσεών των ὑποψίαι τῶν συμμάχων καὶ θὰ προελαμβάνετο ἐπομένως καὶ ἡ ἀτυχὴς ἐπέμβασις τοῦ ναυάρχου Φουρνὲ καὶ τὰ νοεμβριανά. Θὰ ἠδύνατο οὕτως ἡ κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν νὰ διατηρήσῃ τὴν οὐδετερότητά της μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐπίστευεν ὅτι ὁ πόλεμος, σύμφωνα μὲ τὰς εὐχάς της, θὰ ἐτερματίζετο μὲ γερμανικὴν νίκην, ἢ τοὐλάχιστον μὲ λευκὴν εἰρήνην.

Ἡ πίστις δὲ αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ πέραν τοῦ Μαΐου 1918, ὁπότε θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξέλθῃ καὶ ἡ κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα, τιθεμένου τοῦ βασιλέως ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὅλου ἐθνικοῦ στρατοῦ. Ἤ ἄν, ἐπὶ τέλους, ἡ ἀντισυνταγματικῶς δοθεῖσα εἰς τὸν Κάϊζερ ὑπόσχεσις ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐθεωρεῖτο τόσον ἱερὸν πρᾶγμα, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἀθέτησίν του ἀπὸ ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐδόθη, νὰ μὴ ἀποφασίζῃ ὁ βασιλεὺς ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπ' αὐτήν, θὰ ἠδύνατο καὶ θὰ ὤφειλε νὰ παραιτηθῇ διὰ νὰ ἀφήσῃ τὸν υἱόν του νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἐθνικὴν πολιτικήν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη στάσις τοῦ βασιλέως κατέστη ἀδύνατος διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας λόγους. Καὶ οὕτω, μετὰ τὰ νοεμβριανὰ εὑρέθημεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποκηρύξωμεν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον.

Ὅταν ἔχῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν μὲ ποίαν ἐπιτυχίαν ἐστέφθη τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, ἐννοεῖ καλῶς διατί ὁ κ. Μεταξᾶς ἀγωνίζεται εἰς ἐπανειλημμένα ἄρθρα του νὰ πείσῃ τοὺς ἀναγνώστας του ὅτι ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἦτο «χάρτης ἄγραφος καὶ ἄνευ ἀξίας», διότι ἡ Ἑλλὰς πρὸς ἐφαρμογήν της ἦτο ἐγκαταλελειμμένη εἰς τὰς ἰδίας της μόνον δυνάμεις.

«Ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν, γράφει ὁ κ. Μεταξᾶς, ἐτερμάτιζε τὸν πόλεμον τῶν συμμάχων μὲ τὴν Τουρκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄφινε τὴν Ἑλλάδα νὰ πολεμήσῃ μόνη της μὲ τὸν Κεμάλ». Καὶ κατωτέρω προσθέτει:

«Καὶ οὕτως ἡ Ἑλλὰς εὑρέθη μόνη της εἰς πόλεμον πρὸς ὁλόκληρον τὸ τουρκικὸν ἔθνος, συγκεντρωμένον περὶ τὸν Κεμάλ, ἐνῶ οἱ σύμμαχοι εὑρίσκοντο εἰς εἰρήνην πρὸς τὸ αὐτὸ τουρκικὸν ἔθνος ἀλώβητον ἀπὸ πάσης ἑλληνικῆς ἐπιχειρήσεως».

Οἱ ἰσχυρισμοὶ αὐτοὶ τοῦ κ. Μεταξᾶ ἀποτελοῦν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους σειρὰν ἐκπληκτικῆς διαστροφῆς ἱστορικῶν γεγονότων. Ἡ ὑπογραφὴ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐτερμάτιζε τὸν πόλεμον τῶν συμμάχων μὲ τὴν Τουρκίαν. Ὁ πόλεμος θὰ ἐτερματίζετο ὄχι διὰ τῆς ἁπλῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς. Οἱ δὲ σύμμαχοι εἶχον ἄμεσον ἐνδιαφέρον ὅπως ἐκτελεσθῇ ἡ ὑπογραφεῖσα συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ὅλαι αἱ ἀραβικαὶ χῶραι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἀπεσπῶντο ἀπ' αὐτῆς καὶ ἐσχηματίζοντο ἐξ αὐτῶν νέα κράτη, ἡ Συρία, ἡ Παλαιστίνη, ἡ Τρανσιορδανία, τὰ ὁποῖα ἐτέλουν ὑπὸ mandat ἀγγλικὸν ἢ γαλλικὸν καὶ τὸ Χετζὰζ (Ἀραβία) περιλαμβάνον τὰς ἱερὰς πόλεις Μέκκας καὶ Μεδίνας.

Εἶχον ἐπίσης ἐνδιαφέρον ἄμεσον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης, οἱ ὁποῖοι ἀνεγνώριζον τὸ ἀγγλικὸν προτεκτορᾶτον ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ παρεχώρουν τὴν Κύπρον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καθὼς καὶ ἐκείνων ποὺ ἀφεώρων τὴν ἐλευθερίαν τῶν στενῶν.

Εἶχον ἄμεσον ἀκόμη ἐνδιαφέρον διὰ τὰ ἀφορῶντα τὴν προνομιακὴν θέσιν τῶν ὑπηκόων των ἐν Τουρκίᾳ καὶ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ πρωτοκόλλου περὶ διαιρέσεως εἰς ζώνας ἐπιρροῶν τῶν ἐδαφῶν ποὺ παρέμεναν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Ἀνατολίαν, καθὼς καὶ τὴν παραχώρησιν τῶν ἀνθρακωρυχείων τῆς Ποντοηρακλείας εἰς τὴν Ἰταλίαν, διὰ νὰ περιορισθῶ εἰς τοὺς κυριωτέρους ὅρους τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, οἱ ὁποῖοι ἀφεώρων ἄμεσα συμφέροντα τῶν συμμάχων μας μεγάλων δυνάμεων. Καὶ ἐνδιεφέροντο τέλος ἐκ γενικωτέρων λόγων διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἀνεξαρτήτου κράτους τῆς Ἀρμενίας καὶ τοῦ αὐτονόμου ἢ ἀνεξαρτήτου Κουρδιστάν, τὰ ὁποῖα ἱδρύοντο διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν.

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀληθὲς ὅτι ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν «εὑρέθη μόνη εἰς τὸν πόλεμον πρὸς ὁλόκληρον τὸ τουρκικὸν ἔθνος συγκεντρωμένον περὶ τὸν Κεμάλ, ἐνῷ οἱ σύμμαχοί της εὑρίσκοντο ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸ αὐτὸ τουρκικὸν κράτος, ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῆς Κωνταντινουπόλεως».

Ὅπως δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ σύμμαχοι διετήρουν εἰς χεῖρας των «ὡς παρακαταθήκην διὰ νὰ τὴν διατηρήσουν ἀλώβητον ἀπὸ πάσης ἑλληνικῆς ἐπιχειρήσεως». Τοὐναντίον τὴν Κωνσταντινούπολιν κατεῖχον οἱ σύμμαχοι ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Ἑλλάδος, δυνάμει τῶν ὅρων τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης.

Φαίνεται ὅτι ἡ τύφλωσις τοῦ κ. Μεταξᾶ ἐκ τῆς γερμανοφιλίας του ἦτο τόσον πλήρης, ὥστε δὲν ἔμαθε ποτέ, οὔτε μέχρι σήμερον, ὅτι οἱ σύμμαχοι μέχρι τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920 κατεῖχον τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὄχι διὰ νὰ τὴν προφυλάξουν ἀλώβητον ἀπὸ πάσης ἑλληνικῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλὰ τὴν κατεῖχον ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀντιπροσωπευομένης εἰς τὴν κατοχὴν ταύτην διὰ τοῦ στόλου της, ὁ ὁποῖος ὥρμα πρὸ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Δολμᾶ Μπαχτσέ.

Ἡ ἀπὸ κοινοῦ κατοχὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν συμμάχων, εἰς τοὺς ὁποίους περιελαμβάνετο τότε καὶ ἡ Ἑλλάς, ἤλλαξε χαρακτῆρα ἀφ' ἧς οἱ μετὰ τὴν 1ην Νοεμβρίου 1920 διάδοχοί μου ἐν Ἀθήναις, περιφρονοῦντες τὰς δύο ἀπειλητικὰς διακοινώσεις τῶν δυνάμεων, ἐπανέφεραν εἰς τὸν θρόνον τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ διέρρηξαν τοιουτοτρόπως τὸν συμμαχικὸν δεσμόν μας μὲ αὐτάς.

Καὶ μολονότι διετηρεῖτο ἀκόμη ἡ συμμαχικὴ κατοχὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου, διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὅρων τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ὅσοι ἐνδιαφέρουν ἀμεσώτερον τοὺς συμμάχους, ἐχρησίμευε συγχρόνως, μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ εἰς προστασίαν αὐτῆς κατὰ ἑλληνικῆς ἐπιθέσεως, ὅπως ἀπεδείχθη κατὰ τὴν παράφρονα ἀπόπειραν τῆς μετανοεμβριανῆς κυβερνήσεως, ὅπως βαδίσῃ διὰ

μέσου τοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ στρατοῦ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Θὰ ἤθελα νὰ γνωρίζω τί προτιμᾷ ὁ κ. Μεταξᾶς νὰ πιστεύσωμεν: ὅτι ἐν γνώσει κακοποιεῖ κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὴν ἀλήθειαν, ἢ ὅτι ἡ τύφλωσις μὲ τὴν ὁποῖαν ὑπερήσπιζε διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τὴν βασιλικὴν πολιτικήν, δὲν τοῦ ἐπέτρεψεν οὔτε τότε, ἀλλ' οὔτε καὶ μέχρι σήμερον νὰ μάθῃ ὅτι μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Μούδρου καὶ μετὰ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν καὶ μέχρι τῆς παλινορθώσεως τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ Κωνσταντινούπολις κατείχετο ὑπὸ τῶν συμμάχων, ὄχι ἐναντίον ἡμῶν, ἀλλ' ἐν συνεργασίᾳ μεθ' ἡμῶν ὡς ἰσοτίμων συμμάχων πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης;

Πότε καὶ διατί διερράγη ἡ συμμαχία μὲ τὴν Ἀντὰντ

ΤΟ 36ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 27 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΔΕΝ ΔΙΕΡΡΗΧΘΗ, ΩΣ ΦΡΟΝΕΙ κ. ΜΕΤΑΞΑΣ, ἡ συμμαχία μας μὲ τὴν Ἀντὰντ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν οὔτε ἐδηλώθη πρὸς ἡμᾶς ὅτι «ὁ πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμος εἶναι καθαρῶς ἑλληνικὴ ὑπόθεσις, διὰ τὴν ὁποίαν καμμίαν οἱ σύμμαχοί μας δὲν θὰ μᾶς παρεῖχον συνδρομὴν» καὶ δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν εἶχα κατορθώσει «παρὰ μόνον μίαν εὐμενῆ κατὰ τῆς Τουρκίας οὐδετερότητα καὶ τοῦτο ἐφ' ὅσον ἦτο εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Λόϋδ Τζώρτζ».

Αὐτὰ ὅλα συνέβησαν μετὰ τὴν ἐναντίον τῶν δύο ἀπειλητικῶν διακοινώσεων τῶν δυνάμεων γενομένην παλινόρθωσιν τοῦ Κωνσταντίνου. Μέχρι τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920 ἡ συμμαχία μας μὲ τὰς δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως καὶ ἰδιαιτέρως μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, ἦτο ἀπολύτως ἄρραγής. Ὅταν, μετὰ τὴν διατύπωσιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν καὶ πρὸ τῆς ὑπογραφῆς της ἀκόμη, ἔγινε δεκτὴ ὑπὸ τῶν συμμάχων ἡ αἴτησίς μου ὅπως ἀνακαταλάβωμεν τὴν Ἀνατ. Θράκην, ὁ Ἄγγλος ναύαρχος, ἐπιβαίνων τοῦ μεγαλυτέρου ἀγγλικοῦ θωρηκτοῦ «Iron Duke» συνώδευσε τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς Προποντίδος, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ραιδεστόν, χρησιμοποιῶν διὰ τὴν ἀπόβασίν του τὰς τεθωρακισμένας σχεδίας τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Καὶ ὅταν βραδύτερον, αἱ τέσσαρες μεγάλαι δυνάμεις, Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ἰταλία, μᾶς ἐκάλεσαν νὰ καταλάβωμεν τὴν Σμύρνην, ἀγγλικὸς στόλος συνώδευσε τὰ μεταγωγικὰ ποὺ μετέφεραν τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, ἕτοιμος νὰ συμπράξῃ μετ' αὐτοῦ, ἂν προεβάλλετο ἀντίστασις κατὰ τῆς ἀποβάσεώς μας.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ τόσον ἐλεεινὰ διαστρέφει ὁ κ. Μεταξᾶς, εἶναι τοῦτο:

Ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἦτο ἡ τελευταία τῶν συνθηκῶν διὰ τῶν ὁποίων ἐτερματίζετο ὁ πόλεμος, ὑπογραφεῖσα μόλις τὴν 28ην Ἰουλίου 1920, ἤτοι 20 καὶ πλέον μῆνας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς. Ἀλλ' ἤδη κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου, Φεβρουαρίου–Μαρτίου 1920, ὅπου συνεζητήθησαν οἱ ὅροι τῆς συνθήκης μὲ τὴν Τουρκίαν, εἶχον παρέλθει 15–16 μῆνες ἀπὸ τῆς ἀνακωχῆς. Οἱ σύμμαχοι εἶχον ἀποστρατευθῆ, καὶ ἑπομένως δὲν ἦσαν διατεθειμένοι εἰς νέαν ἀξίαν λόγου στρατιωτικὴν προσπάθειαν. Ἐκτὸς τούτου ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης, τοὺς ὁποίους διεξεδίκουν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἦτο ἰσχυροτάτη, ὄχι μόνον ἐν Γαλλίᾳ ὡς ὑποτίθεται κοινῶς, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδιαίτατα, ὅπου καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπεκράτει ἀκόμη τότε ἡ κατὰ παράδοσιν φιλοτουρκικὴ πολιτικὴ καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἰνδιῶν, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν 70 ἑκατομμυρίων Μουσουλμάνων, ἐπεδίωκαν νὰ καταστήσουν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλαφροτέρους τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν Τουρκίαν.

Αἱ ἐδαφικαὶ παραχωρήσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα, κυρίως ἡ ἀφορῶσα τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης, ἦσαν ἐκ τῶν πλέον ἐπαχθῶν διὰ τὴν Τουρκίαν ὅρων.

Ἡ ἀντίδρασις λοιπὸν τὴν ὁποίαν συνήντησα διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἑλληνικῶν ἀξιώσεων ἐν Ἀγγλίᾳ, ὑπῆρξεν ἰσχυροτάτη. Καὶ ἡ πάλη πρὸς κατανίκησιν αὐτῆς ὑπῆρξε πολλάκις δραματική. Ἀλλὰ ἐκ τῆς πάλης ἐξῆλθα νικητής. Καὶ κατώρθωσα ὥστε νὰ χαραχθῇ νέα κατεύθυνσις εἰς τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἡ ἐνίσχυσις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ὡς σταθεροῦ φίλου τῆς Ἀγγλίας, νὰ θεωρῆται ὡς ἐξυπηρετοῦσα τὰ ἀγγλικὰ συμφέροντα.

Οὔτε πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἡ πολιτικὴ αὕτη ἦτο προσωπικὴ πολιτικὴ τοῦ πρωθυπουργοῦ μόνον. Διότι κατώρθωσα ὥστε τὴν πολιτικὴν ταύτην νὰ ἐγκολπωθοῦν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν συντηρητικῶν Βάλφουρ καὶ Μπέναρ Λῶ, καὶ αὐτὸς τέλος ὁ λόρδος Κῶρζον, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἦτο ἐνδοιαστικός. Διότι εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ἡ ὁποία ἀνεβάλλετο, διότι ἡ Ἰταλία ἐπεδίωκε νὰ ἐπιφέρῃ μεταβολὴν εἰς τὰ περὶ Δωδεκανήσου ἀποφασισθέντα, μετέβην ἐκ Παρισίων δι' ὀλίγας ὥρας εἰς Λονδῖνον, διὰ νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν ἐνεργὸν ὑποστήριξιν τοῦ λόρδου Κῶρζον κατὰ τῆς ἰταλικῆς κωλυσιεργίας.

Ὁ λόρδος Κῶρζον, δεχθεὶς με τὴν 10ην ἑσπερινὴν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του κατοικίαν ἀνεγνώρισεν ἀμέσως τὸ ἀπαράδεκτον τῶν ἰταλικῶν ἀντιρρήσεων καὶ μοῦ ὑπεσχέθη ἐνεργὸν ἐπέμβασίν του πρὸς κατανίκησιν αὐτῶν. Ὅταν δὲ τὸν ηὐχαρίστησα διὰ νὰ ἀπέλθω, μὲ συνώδευσε μέχρι τῆς ἐξώθυρας καὶ σταματῶν με, τὴν ὥραν ποὺ ἐξηρχόμην, μοῦ ἔσφιξε ἐκ νέου τὴν χεῖρα καὶ μοῦ εἶπε:

«Κύριε Βενιζέλε, ἠμπορεῖτε νὰ εἶσθε βέβαιος, ὅτι ὁσάκις καὶ εἰς τὸ μέλλον εὑρεθῆτε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικαλεσθῆτε τὴν ἀγγλικὴν ὑποστήριξιν ὑπὲρ δικαίας ἑλληνικῆς αἰτήσεως, θὰ ἔχετε αὐτὴν ἀνεπιφύλακτον, διότι ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ λησμονήσῃ ποτὲ ποῖος φίλος ὑπήρξατε δι' αὐτὴν καὶ μὲ ποίαν πίστιν, εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν ὁποῖον διεξήγομεν, ὡδηγήσατε τὴν χώραν σας παρὰ τὸ πλευρόν μας».

Εἰς τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο κρίνω ἐπίκαιρον νὰ ἀνασκευάσω καὶ μίαν ἄλλην ἀνακρίβειαν τοῦ κ. Μεταξᾶ, ὁ ὁποῖος, ὑποτιμῶν τὴν σημασίαν τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἀξιώσεών μου ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ Λόϋδ Τζώρτζ, γράφει εἰς ἓν τῶν ἄρθρων του ὅτι «εἰς τὴν Ἀγγλίαν κυβέρνησις δὲν εἶναι ὁ πρωθυπουργὸς ὅπως εἰς τὴν Ἑλλάδα... Ἰδίως εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἐπηρεάζει βαθύτατα ἡ ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, ἀποτελουμένη ἀπὸ ἱκανοὺς καὶ πεπειραμένους διπλωματικοὺς ὑπαλλήλους, κατευθύνουσα πολλάκις αὐτὸν τοῦτον τὸν ὑπουργόν».

Φαίνεται λοιπὸν ἐκ τούτου, ὅτι ὁ κ. Μεταξᾶς πιστεύει ὅτι ἡ μόνιμος ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, τῆς ὁποίας ἡ ἐπίδρασις εἰς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εἶναι πράγματι μεγάλη, ἦτο ἐναντία πρὸς τὰς εἰσηγήσεις μου πλησίον τοῦ πρωθυπουργοῦ. Δύναμαι λοιπὸν νὰ βεβαιώσω τὴν δημοσίαν γνώμην τῆς χώρας ὅτι, ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι πιστεύει ὁ κ. Μεταξᾶς, ἡ μόνιμος ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, ὅση εἶχε ἁρμοδιότητα ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ζητημάτων, ἦτο ὁλόκληρος, ἄνευ ἐξαιρέσεώς τινος, συμπαθέστατα διατεθειμένη ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν αἰτημάτων καὶ θὰ ἀναμιμνήσκωμαι εὐγνωμόνως πάντοτε τὴν ἔνθερμον ὑποστήριξιν ποὺ μοῦ παρέσχον καὶ ὁ τόσον προώρως ἀποθανὼν σὲρ Ἔαρ Κρόου, μόνιμος ὑφυπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ὁ σὲρ Οὐΐλλιαμ Τύρελλ διαδεχθεὶς τὸν σὲρ Ἔαρ Κρόου, ὡς μόνιμος ὑφυπουργὸς καὶ ὕστερον πρεσβευτὴς εἰς Παρισίους, καὶ ὁ σὲρ Φρ. Βάνσιταρτ, ὅστις ἀπὸ ἐτῶν εἶναι μόνιμος ὑφυπουργός, τῶν ἐξωτερικῶν, διαδεχθεὶς τὸν σὲρ Οὐΐλλιαμ Τύρρελ καὶ ὁ Ἀ. Νίκολσον, ὅστις ἀπομακρυνθεὶς τῆς διπλωματικῆς ὑπηρεσίας, εἶναι σήμερον εἷς τῶν διακεκριμένων συγγραφέων τῆς Ἀγγλίας καὶ ὁ Λίπμον καὶ ὁ προώρως ἀποθανὼν Φόρμπς Ἄδαμς. Ὅλοι αὐτοί, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως, ὑπῆρξαν συμπαθέστατοι ὑποστηρικταὶ τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων.

Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παραγνωρίζει ὁ κ. Μεταξᾶς, εἶναι ὅτι ἡ σταθερότης ἀκριβῶς τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία δὲν ἠμπόδιζε τὴν Ἀγγλίαν, μετὰ τὴν ἐναντίον της κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας, νὰ μεταβάλῃ ριζικῶς τὴν πολιτικήν της εἰς τὴν Ἐγγὺς Ἀνατολήν, ἀποφασίσασα νὰ βασίζεται τοῦ λοιποῦ διὰ τὰ εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ὑδρογείου συμφέροντά της εἰς τὴν φιλίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀντὶ τῆς φιλίας τῆς Τουρκίας, ἠγγυᾶτο ὅτι ἡ γενομένη πρὸς τὴν Ἑλλάδα στροφή, θὰ ἦτο ἐξ ἴσου σταθερά, ἐφ' ὅσον ἡμεῖς διὰ τῆς ἰδίας ἐνεργείας μας δὲν ἀπεδεικνύαμεν ὅτι αἱ προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀπεφασίσθη ἡ νέα αὐτὴ πολιτική, ἦσαν σαθραί.

Τὴν καλλιτέραν δὲ τούτου ἀπόδειξιν ἀπετέλει τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐπαναφορὰν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Λόϋδ Τζώρτζ ἐξηκολούθει εὐχόμενος τὴν ἑλληνικὴν ἐπικράτησιν εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, χωρὶς νὰ παύσῃ ὅμως νὰ δηλοῖ εἰς τοὺς ὑπευθύνους κυβερνήτας μας καὶ ὅσους ἄλλους ἐπισήμους Ἕλληνας εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδῃ, ὅπως τὸν πατριάρχην Μελέτιον, ὅτι, ἐφ' ὅσον παραμένει ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Κωνσταντῖνος, ἡ ἀγγλικὴ κοινὴ γνώμη δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν κυβέρνησίν

της νὰ διαθέτῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος «οὔτε ἕνα σελλίνιον, οὔτε ἕνα φυσίγγιον».

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω, εἶναι προφανὲς ὅτι, προκειμένου νὰ διατυπωθοῦν ὁριστικῶς οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἔπρεπε νὰ ἐξετασθῇ ποῖα μέσα ἐξαναγκασμοῦ διέθετον οἱ σύμμαχοι, διὰ νὰ ἐπιβάλλουν τοὺς ὅρους τούτους, εἰς περίπτωσιν ποὺ ἡ Τουρκία ἠρνεῖτο νὰ τοὺς δεχθῇ καὶ τοὺς ἐκτελέσῃ.

Ἐκλήθην διὰ τοῦτο, ὡς ἀναφέρει ὁ κ. Μεταξᾶς, τὴν 6ην Μαρτίου 1920 ἀπὸ τὸν Οὐΐνστων Τσῶρτσιλ, ὅστις μοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς: «Ὁ πρωθυπουργὸς (Λόϋδ Τζώρτζ) μ' ἐπεφόρτισε νὰ σᾶς ἴδω, διὰ νὰ σᾶς ἐρωτήσω ἐὰν εἶσθε διατεθειμένος, ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τῆς Τουρκίας νὰ δεχθῇ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, ν' ἀναλάβετε νὰ ἐπιβάλετε στρατιωτικῶς τοὺς ὅρους τούτους διὰ τὰ ἐδάφη διὰ τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρεσθε ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ὁ πρωθυπουργὸς» προσέθεσεν ὁ κ. Τσῶρτσιλ «ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίζετε ὅτι αἱ πολλαπλαῖ ὑποχρεώσεις τῆς Ἀγγλίας δὲν τῆς ἐπιτρέπουν νὰ διαθέσῃ στρατόν της οὔτε εἰς Θράκην, οὔτε εἰς τὰ τμήματα ποὺ σᾶς ἐδόθησαν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ».

Αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἐρώτησις ποὺ μνημονεύει εἰς τὸ ἄρθρον του ὁ κ. Μεταξᾶς, καὶ ἡ ὁποία μοῦ διετυπώθη ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἄγγλου πρωθυπουργοῦ. Καὶ ἡ ἐρώτησις αὐτὴ δὲν ἐσήμαινεν, ὅπως μὲ τόσην κακὴν πίστιν προσπαθεῖ νὰ τὴν παρερμηνεύσῃ ὁ κ. Μεταξᾶς, ὅτι αἱ σύμμαχοι δυνάμεις, διατυπώνουσαι τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἠδιαφόρουν, ἂν οἱ ὅροι οὗτοι θὰ ἐγίνοντο δεκτοί, καὶ θὰ ἐξετελοῦντο, θ' ἄφηναν δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁλόκληρον τὸ βάρος τῆς στρατιωτικῆς προσπαθείας διὰ τὴν ἐπιβολήν των, ἐννοοῦσαι ὅτι δι' αὐτὰς ὁ πόλεμος μὲ τὴν Τουρκίαν ἐτελείωνε μὲ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης. Τοὐναντίον, ὅλαι αἱ σύμμαχοι δυνάμεις ἐνδιεφέροντο ἀμέσως διὰ τὴν ἐπιβολὴν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης καὶ ἐδαφικῶς, διότι δι' αὐτῆς ἱδρύοντο 4 νέα κράτη, τὰ ὁποῖα ἐτέλουν ὑπὸ mandat γαλλικὸν ἢ ἀγγλικόν, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς θέσεως τῶν ὑπηκόων των ἐν Τουρκίᾳ, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐλευθερίας τῶν Στενῶν, ἑκάστη δὲ ἦτο διατεθειμένη νὰ κάμῃ τὴν ἀναγκαίαν διὰ τὰ γενικώτερα, ὅπως καὶ διὰ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντά της, στρατιωτικὴν προσπάθειαν, ἀλλὰ ἤθελαν νὰ μάθουν ἂν καὶ ἡ Ἑλλὰς ἦτο διατεθειμένη νὰ κάμῃ ὁμοίαν στρατιωτικὴν προσπάθειαν διὰ τὰ παραχωρούμενα εἰς αὐτὴν ἐδάφη. Εἶναι φανερὸν ὅτι εἰς τὴν ἐρώτησιν ποὺ μοῦ ἔθεσεν ὁ Οὐΐνστων Τσῶρτσιλ ἐξ ὀνόματος τοῦ πρωθυπουργοῦ, καὶ ἡ ὁποία τίποτε τὸ ἀπρόοπτον δὲν παρεῖχε δι' ἐμέ, ἔσπευσα νὰ ἀπαντήσω ἀνενδοιάστως ὅτι ἡ Ἑλλὰς καὶ τὴν θέλησιν καὶ τὴν δύναμιν ἔχει νὰ κάμῃ τὴν ἀναγκαίαν στρατιωτικὴν προσπάθειαν διὰ τὰ ἐδάφη τῆς Θράκης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διὰ τὰ ὁποῖα ἐνδιαφερόμεθα.

Τὸ ὅτι, δι' ἡμᾶς δὲν ἐπρόκειτο κἂν περὶ νέας προσπαθείας πρὸς κατάληψιν τῆς περιφερείας τῆς Σμύρνης, διότι ταύτην εἴχαμεν καταλάβει κατὰ πρόσκλησιν τῶν συμμάχων μεγάλων δυνάμεων ἀπὸ 9 ἤδη μηνῶν, καὶ εἶχεν ἤδη καταδειχθῇ ἐπαρκῶς ὅτι ὁ ἀπέναντί μας τουρκικὸς στρατὸς δὲν ἦτο εἰς

θέσιν νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν κατοχήν μας. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν κατάληψιν τῆς Θράκης, τὰ πράγματα ἀπέδειξαν μετὰ 3 μῆνας ὅτι ἡ κατάληψις αὐτῆς ἦτο διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν ὑπόθεσις στρατιωτικοῦ μᾶλλον περιπάτου.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο, τοῦ τρόπου καθ' ὃν θὰ ἐπεβάλλετο ἡ ἐκτέλεσις τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης μὲ τὴν Τουρκίαν, θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ εἰς πλείονα τοῦ ἑνὸς ἄρθρα ἀκόμη.

Οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας

ΤΟ 37ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 28 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1934

ΑΛΛ' Ο Κ. ΜΕΤΑΞΑΣ ΕΠΙΚΑΛΕΙΤΑΙ καὶ δύο τηλεγραφήματα τοῦ κ. Ρωμάνου, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ ὁ Γάλλος πρωθυπουργὸς κ. Μιλλερὰν καὶ ὁ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν κ. Παλαιολόγος συνιστοῦσαν μετριασμὸν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης ποὺ θὰ ἐπροτείναμεν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐπικαλούμενοι τὴν γνώμην τῶν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἁρμοστῶν τῆς Ἀντάντ, οἱ ὁποῖοι ὁμοφώνως ἀπεφαίνοντο ὅτι οἱ ὅροι οὗτοι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιβληθοῦν ἄνευ ἐπαναλήψεως τοῦ πολέμου καὶ ἄνευ ἀποστολῆς συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς ἀσιατικὴν Τουρκίαν, καθὼς καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Γαλλία εἶναι δύναμις μουσουλμανική.

Αἱ συστάσεις αὗται δὲν μὲ συνεκίνησαν ὑπερμέτρως. Διότι ἐγνώριζα ὅτι τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν, καὶ ἂν ἀκόμη ἔλλειπεν ἡ παραχώρησις τῆς Σμύρνης εἰς τὴν Ἑλάδα, ἦτο ἀδύνατον νὰ δεχθῇ ἡ κεμαλικὴ Τουρκία. Καθόσον οἱ πολλοὶ λησμονοῦν ὅτι διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν δὲν διελύετο μόνον ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, διὰ τῆς ἀποσπάσεως ἐπαρχιῶν της καὶ τῆς ἱδρύσεως ἐξ αὐτῶν ἓξ νέων κρατῶν, τῆς Συρίας, τῆς Παλαιστίνης, τῆς Τρανσιορδανίας, τῆς Μεσοποταμίας, τῆς Ἀρμενίας καὶ τοῦ Χετζὰζ (Ἀραβίας) περιλαμβάνοντος τὰς ἱερὰς πόλεις τῆς Μέκκας καὶ τῆς Μεδίνης, καὶ ἑβδόμου αὐτονόμου καὶ ἐνδεχομένως ἀνεξαρτήτου κράτους, τοῦ Κουρδιστάν. Ἀλλὰ καὶ τὰ Δωδεκάνησα καὶ ἡ Κύπρος παρεχωροῦντο, τὰ μὲν πρῶτα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἡ Αἴγυπτος καὶ τὸ Σουδὰν ἐλύοντο ἀπὸ κάθε δεσμὸν πρὸς τὴν Τουρκίαν, καὶ τὸ γαλλικὸν προτεκτορᾶτον τῆς Τύνιδος καὶ τοῦ Μαρόκου ἀνεγνωρίζοντο ὑπ' αὐτῆς καὶ τὰ δικαιώματα ποὺ διὰ τῆς ἰταλοτουρκικῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης εἶχαν ἐπιφυλαχθῇ εἰς τὸν σουλτᾶνον ἐπὶ τῆς Λιβύης ἀπεσβένυντο.

Ἀλλ' ἐπὶ πλέον παρεκωλύετο καὶ αὐτὴ ἡ ἵδρυσις πραγματικῶς ἀνεξαρτήτου τουρκικοῦ κράτους ἀφοῦ ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν αἱ ὁποῖαι εἰς τὸ μέλλον θ' ἀπετέλουν αὐτό, ἐχαράττοντο ζῶναι ἐπιρροῆς ὑπὲρ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ τὰ ἀνθρακωρυχεῖα τῆς Ποντοηρακλείας παρεχωροῦντο εἰς τὴν τελευταίαν καὶ εἰς ἐπιτροπὴν τῶν δυνάμεων, ὅσαι ἀπελάμβανον τῶν προνομίων τῶν Capitulations, ἀνετίθετο ἡ ἐκπόνησις νέου δικαστικοῦ καθεστῶτος διὰ τοὺς ὑπηκόους των ἐν Τουρκίᾳ, τὸ ὁποῖον ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις

ἀνελάμβανεν ἐκ τῶν προτέρων ν' ἀναγνωρίσῃ ἄνευ ἀντιρρήσεων. Ἐπὶ πλέον δὲ ὡρίζετο ὅτι ἡ Τουρκία δὲν θὰ ἔχῃ ἄλλην στρατιωτικὴν δύναμιν παρά:

1) Τὴν φρουρὰν τοῦ Σουλτάνου, τῆς ὁποίας ἡ δύναμις δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερβῇ τοὺς 700 ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας.

2) Χωροφυλακὴν προωρισμένην νὰ φυλάττῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν προστασίαν τῶν μειονοτήτων καὶ τῆς ὁποίας ἡ δύναμις δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερβῇ τὰς 85 χιλιάδας ἀξιωματικῶν καὶ ἀνδρῶν, καὶ

3) Εἰδικὰ στοιχεῖα προοριζόμενα εἰς ἐνίσχυσιν τῆς χωροφυλακῆς, ἐν περιπτώσει σοβαρῶν ταραχῶν καὶ ἐνδεχομένως εἰς ἐξασφάλισιν τῆς ἐπιβλέψεως τῶν συνόρων καὶ τῶν ὁποίων ἡ δύναμις δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερβῇ τὰς 15 χιλιάδας ἄνδρας καὶ ἀξιωματικούς. Καὶ τέλος ἡ Τουρκία ἐξεχώρει εἰς τὰς συμμάχους δυνάμεις τὰ πολεμικά της πλοῖα, ἐνῷ ἀπηγορεύετο εἰς αὐτὴν νὰ ἀποκτήσῃ νέα τοιαῦτα, ἐδικαιοῦτο δὲ μόνον νὰ ἔχῃ διὰ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἁλιείας καὶ τὴν ἀστυνομίαν τῶν ἀκτῶν ἑπτὰ μικρὰς ἀκταιωροὺς καὶ ἕξ τορπιλλοβόλα.

Ἡ ἐλαφρότης μὲ τὴν ὁποίαν πραγματεύεται τὰ ζητήματα ταῦτα ὁ κ. Μεταξᾶς καὶ ὅπου ἀκόμη, κατὰ σύμπτωσιν, ἡ καλὴ πίστις δὲν τὸν ἀπολείπει, εἶναι ἐκπληκτική. Διότι εἶναι προφανὲς ὅτι περὶ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν γράφει χωρὶς ποτὲ νὰ ἔχῃ ρίψῃ ἐπ' αὐτῆς οὔτε παροδικὸν βλέμμα. Διότι, ἐὰν εἶχε ρίψει ἐπ' αὐτῆς τοιοῦτον βλέμμα, θὰ ἐγνώριζε ποίας θυσίας ἐπέβαλλεν ἡ συνθήκη αὕτη εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀσχέτους ἀπὸ τὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα παραχωρήσεις καὶ δὲν θὰ ἐτόλμα βέβαια νὰ γράψῃ μὲ τόσην ἐλαφρότητα ὅτι ἡ ὑπογραφὴ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἐτερμάτιζε τὸν πόλεμον κατ' αὐτῆς. Ἐὰν βέβαια ὁ Κεμὰλ ἐδέχετο ὅλας τὰς ἄλλας τεραστίας θυσίας τὰς ὁποίας ἐπέβαλεν εἰς τὴν Τουρκίαν ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν, ἠρνεῖτο δὲ μόνον τὴν ἀποδοχὴν τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα παραχωρήσεων, τότε μόνον θὰ παρουσιάζετο ἡ περίστασις τὴν ὁποίαν γενικεύει ὁ κ. Μεταξᾶς. Διότι διὰ τὴν διατήρησιν τῶν πρὸς ἡμᾶς γενομένων παραχωρήσεων δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ὑπολογίζωμεν εἰς ἄμεσον στρατιωτικὴν βοήθειαν ἐκ μέρους τῶν συμμάχων. Ἀλλ' οὐδὲ τότε θὰ ἦτο ἡ θέσις μας ἰδιαιτέρως ἐπικίνδυνος. Διότι, πρῶτον μέν, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ Κωνσταντίνου δὲν διελύαμεν τοὺς συμμαχικοὺς μὲ τὰς δυτικὰς δυνάμεις δεσμούς, δὲν θὰ ἐπροδιδόμεθα ὑπ' αὐτῶν διὰ τῆς ἀποστερήσεως καὶ αὐτῆς τῆς διπλωματικῆς καὶ οἰκονομικῆς συνδρομῆς των. Δεύτερον δέ, διότι, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ δεχθῇ καὶ ἐκτελέσῃ ἡ κεμαλικὴ Τουρκία τὰς λοιπὰς διατάξεις τῆς συνθήκης, διὰ νὰ εὑρεθῇ ἔχουσα μόνην ἀντίπαλον τὴν Ἑλλάδα, ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ ἔπαυε νὰ ἔχῃ τὰ στρατιωτικὰ μέσα ποὺ ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου, ἀφοῦ εἷς τῶν ἄλλων ὅρων, οὐσιωδέστατος ἄλλως τε, ἦτο ὁ πλήρης στρατιωτικὸς ἀφοπλισμός της.

Ἐνῷ ἐξ ἄλλου θὰ ἔχανεν ὁ Κεμὰλ ὅλην τὴν αἴγλην καὶ τὸ ἠθικὸν κῦρος, ποὺ τοῦ προσεπόριζεν ἡ ἀνδρικὴ ἀπόφασίς του ν' ἀντιμετωπίσῃ ἕνα τρομε-

ρὸν συνασπισμὸν δυνάμεων, διὰ νὰ ἐξασφαλίση τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῆς ἀπὸ κάθε διεθνῆ δουλείαν, εὐθὺς ὡς ἀπεδέχετο μίαν συνθήκην εἰρήνης, ἡ ὁποία ὑπέβαλλε τὴν Τουρκίαν εἰς διεθνεῖς δουλείας, πολὺ ἐπαχθεστέρας παρ' ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι τὴν ἀπέπνιγαν ὑπὸ τὸ καθεστὼς τῶν Capitulations. Καὶ τέλος, διότι ἐν πάση περιπτώσει, ὅπως θ' ἀποδείξω ὅταν πραγματευθῶ τὸ ζήτημα τῆς μετὰ τὴν πάροδον ἀπράκτου τῆς πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς προθεσμίας, ἐπιβολῆς τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης, ἡ Ἑλλὰς καὶ ἄνευ ξένης στρατιωτικῆς βοηθείας, ἀλλὰ μὲ τὴν διπλωματικὴν μόνον καὶ οἰκονομικὴν συνδρομὴν τῶν συμμάχων της, ἦτο εἰς θέσιν νὰ φυλάξη ἀσφαλῶς τὰ παραχωρούμενα εἰς αὐτὴν διὰ τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ἄλλως τε κατεῖχεν ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ ἐπὶ 18 μῆνας, μέχρι τῆς ρήξεως τῶν συμμαχικῶν δεσμῶν μας πρὸς τὰς δυτικὰς δυνάμεις, καὶ τὰ ὁποῖα ἐχρειάσθη, μετὰ τὴν ρῆξιν τῶν δεσμῶν τούτων, μία ὁλόκληρος διετία, γεμάτη ἀπὸ κυβερνητικὰ σφάλματα καὶ ἀθλιότητας, ἀσχέτους πλέον πρὸς τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως, διὰ νὰ τὰ χάσωμεν.

Γνωρίζων πάντα ταῦτα, δὲν συνεκινήθην, ὡς εἶπον, ὑπερμέτρως ἀπὸ τὰς συστάσεις τοῦ κ. Μιλλερὰν καὶ τοῦ κ. Παλαιολόγου. Διότι, εἶναι γνωστὸν τὸ συμβιβαστικὸν πνεῦμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον διαπνέομαι κατὰ τὴν διαπραγμάτευσιν μεγάλων διεθνῶν ζητημάτων καὶ διὰ τὸ ὁποῖον κατηγορήθην, ἄλλως τε, τόσον συχνὰ ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων μου. Ἀλλ' εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπίδειξις τοιούτου συμβιβαστικοῦ πνεύματος. Ὄχι τόσον διότι, ἀφοῦ διὰ τὴν προσπάθειαν ἡ ὁποία ἦτο ἀναγκαία διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης ἡ Ἑλλὰς κατέβαλλεν ἀνωτέραν σχετικῶς συμβολὴν ἀπὸ τὰς ἄλλας συμμάχους δυνάμεις, δὲν ἦτο δίκαιον νὰ ζητοῦνται ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἰδιαιτέρως παραχωρήσεις, ἀλλὰ κυρίως διότι, ἕνεκα τοῦ γνωστοῦ νεοτουρκικοῦ προγράμματος, ἐγκατάλειψις τῆς περιοχῆς τῆς Σμύρνης ἐσήμαινε διὰ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους της ἀθρόαν προσφυγικὴν συρροὴν 800 χιλιάδων Ἑλλήνων ποὺ κατώκουν ἐντὸς τῆς παραχωρουμένης περιοχῆς καὶ 300 χιλιάδων ἄλλων κατοικούντων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐδάφη παραμένοντα ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν καὶ τοὺς ὁποίους ἐσχεδιάζαμεν νὰ ἐγκαταστήσωμεν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης. Σημειωτέον ὅτι περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, εἶχα νεωτέραν προφορικὴν πλέον συζήτησιν μὲ τὸν κ. Μιλλεράν, ὅταν κατὰ Μάϊον μετεβαίναμεν διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐκτάκτου τραίνου εἰς Σὰν Ρέμο πρὸς ὁριστικὴν διατύπωσιν τῶν διατάξεων τῆς συνθήκης καὶ μοῦ ἐζήτησε τροποποιήσεις τινὰς τῶν ὅρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους μᾶς ἐγένετο ἡ παραχώρησις τῆς περιφερείας τῆς Σμύρνης, διότι, ἐγκατάλειψιν τῆς περιφερείας αὐτῆς ἔπαυσαν πλέον καὶ νὰ συνιστοῦν, μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς βασιμότητος τοῦ ἐπιχειρήματός μου, ὅτι ἡ ἐγκατάλειψις αὐτὴ ἐσήμαινε καταστροφὴν τῶν μυριάδων τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Εἰς τὸν κ. Μιλλερὰν παρετήρησα ὅτι ἂν ὑπῆρχε πιθανότης, τοὐλάχιστον ὅτι μὲ τὰς ζητουμένας τροποποιήσεις ἠδύναντο νὰ γίνουν δεκτοὶ οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης ὑπὸ τῆς κεμαλικῆς Τουρκίας, θὰ ἤμην διατεθειμένος νὰ ἐξετάσω αὐτὰς μὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐξασφαλισθῆ ἀναίμακτος ἐκτέλεσις αὐτῆς. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον εἶναι ἀπολύτως βέβαιον, ὅτι τοιαύτη ἀποδοχὴ ἀπεκλείετο ἐπροτίμων ν' ἀγωνισθῶ δι' ἀληθινὴν μᾶλλον λύσιν, παρὰ διὰ νόθον καὶ διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον βιώσιμον.

Ὁ κ. Μιλλερὰν ἀνεγνώρισε τὴν σοβαρότητα τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου, καὶ παρητήθη τῆς ἰδέας νὰ ζητήση εἰς Σὰν Ρέμο τροποποίησιν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης, ποὺ ἐνδιέφεραν τὴν Ἑλλάδα.

Σημειωτέον ὅτι ὀλίγον βραδύτερον ὁ Κεμὰλ εἶχε προελάσει πρὸς τὰ Δαρδανέλλια καὶ τὸ Ἰσμὶτ ὅπου ἐστενοχωροῦσε τοὺς ἐκεῖ ἐστρατοπεδευμένους Ἄγγλους.

Ἠρωτήθην τότε ἐπειγόντως ἂν δύναται ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ν' ἀποστείλη μίαν μεραρχίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἄγγλων καὶ ἀπόκρουσιν τῶν κεμαλικῶν δυνάμεων. Προσέφερα ἀμέσως τὴν ἐνίσχυσιν αὐτήν, ἡ ὁποία ἐντὸς ἑβδομάδος, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ἀπεσόβησεν ἐντελῶς τὴν κεμαλικὴν ἐπίθεσιν καὶ ἔκτοτε ἡ ἑλληνικὴ μεραρχία παρέμεινεν εἰς Ἰσμὶτ ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ Ἄγγλου ἀντιστρατήγου, ἐνῷ συγχρόνως ἐπέτυχα πλήρη τοῦ λοιποῦ ἐλευθερίαν κινήσεων διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν εἰς τὸν ὁποῖον, ὡς γνωστόν, ἀπηγορεύετο ἕως τότε ἡ προέλασις πέραν τοῦ κατεχομένου ὑπ' αὐτοῦ ἐδάφους. Ἡ ἀποτελεσματικὴ δὲ αὕτη συνδρομή μας πρὸς τοὺς Ἄγγλους καθὼς καὶ ἡ διὰ στρατιωτικοῦ περιπάτου κατάληψις τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἐπέτυχα παρὰ τῶν συμμάχων τὴν ἄδειαν ἀμέσου καταλήψεως, ἐξύψωσε σημαντικῶς τὸ στρατιωτικὸν γόητρόν μας, πρὸς μεγάλην λύπην τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐπιτελείου στρατάρχου Οὐΐλσων ὁ ὁποῖος πολὺ ὀλίγην ἔτρεφεν ἐκτίμησιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν στρατιωτικὴν δύναμιν ἐν συγκρίσει μὲ τὴν τουρκικήν.

Ἀλλ' εἰς Σὰν Ρέμο, ὄχι μόνον δὲν ἔγιναν ἐλαφρότεροι οἱ ὅροι τῆς συνθήκης, ἀλλ' ἐπὶ τῇ παρατηρήσει μου ὅτι συμφέρει νὰ γνωρίζη ἀπὸ τοῦδε ἡ Τουρκία κεμαλικὴ ἢ μὴ κεμαλικὴ ὅτι ἂν ἀρνηθοῦν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης καὶ καταστήσουν ὡς ἐκ τούτου ἀναγκαίαν νέαν στρατιωτικὴν προσπάθειαν τῶν συμμάχων δυνάμεων, οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης μετὰ τὴν νέαν ταύτην προσπάθειαν θὰ γίνουν ἐπαχθέστεροι, ἔγινε δεκτὸν ν' ἀναγραφῇ καὶ ἀνεγράφη ἐν ἄρθρῳ 36 τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ὅτι «ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῶν διατάξεων τῆς παρούσης συνθήκης, τὰ ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη εἶναι σύμφωνα ὅπως μὴ θιχθοῦν τὰ δικαιώματα καὶ οἱ τίτλοι τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὅπως ἡ ἐν λόγῳ κυβέρνησις καθὼς καὶ ἡ Α. Μ. ὁ Σουλτᾶνος ἔχουν τὴν ἐλευθερίαν νὰ διαμένουν εἰς αὐτὴν καὶ διατηρήσουν ἐντὸς αὐτῆς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ἐν τούτοις εἰς περίστασιν καθ' ἣν ἡ Τουρκία ἤθελε δειχθῆ ἐλλιπὴς εἰς τὴν τήρησιν τῶν διατάξεων τῆς παρούσης συνθήκης ἢ τῶν συμπληρωματικῶν συνθηκῶν καὶ συμβάσεων, ἰδίως ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν σεβασμὸν τῶν δικαιω-

μάτων τῶν γλωσσικῶν μειονοτήτων, αἱ σύμμαχοι δυνάμεις ἐπιφυλάσσουν εἰς ἑαυτὰς ρητῶς τὸ δικαίωμα νὰ τροποποιήσουν τὴν ἀνωτέρω διάταξιν καὶ ἡ Τουρκία ἀναλαμβάνει ἀπὸ τοῦδε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀποδεχθῇ πᾶσαν σχετικὴν ἀπόφασιν ἡ ὁποία ἤθελε ληφθῇ ὑπ' αὐτῶν».

Ἡ Ἑλλὰς ἐνεπλάκη εἰς πόλεμον ἄνευ οὐδεμιᾶς προσυμφωνίας

ΤΟ 63ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 13 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935

ΔΕΝ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΕΝΤΑΥΘΑ ΝΑ ΕΞΙΣΤΟΡΗΣΩΜΕΝ τὰ πολεμικὰ καὶ διπλωματικὰ συμβάντα ἀπὸ τοῦ 1917 μέχρι τοῦ 1920. Βεβαίως ταῦτα θὰ ἦσαν ἐνδιαφέροντα διὰ τοὺς Ἕλληνας ἀναγνώστας μας. Ἀλλ' ἡμεῖς ἐνταῦθα δὲν συγγράφομεν ἱστορίαν. Μεταχειριζόμεθα μόνον τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἰσχυρισμῶν μας ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ ζητήματος τὸ ὁποῖον ἔθεσεν ὁ κ. Βενιζέλος ὅταν ὑπεκίνησε τὴν συζήτησιν ταύτην: πῶς, δηλαδή, ἐπῆλθεν ὁ ἐθνικὸς διχασμός, ποῖοι ἦσαν οἱ ὑπαίτιοι αὐτοῦ.

Ἄλλως τε διὰ νὰ ἀφηγηθῶμεν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς τριετίας ἐκείνης, ὡς καὶ διὰ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας, ἰδίως τῆς διπλωματικῆς ἐξελίξεως καὶ τῶν διαφόρων αὐτῆς φάσεων καὶ μεταλλαγῶν, θὰ ἔπρεπε νὰ γράψωμεν ἄλλα τόσα ἄρθρα ὅσα ἐγράψαμεν μέχρι τοῦδε, καὶ νὰ καταναλώσωμεν ἄλλον τόσον χρόνον. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παραβλέπουν, οἱ ἀναγνῶσται μας ὅτι τὸ κύριον ἔργον μας δὲν εἶναι τὸ τοῦ ἱστορικοῦ. Ἡμεῖς εἴμεθα πολιτικὸν πρόσωπον καὶ συνεπῶς ἀφιερωμένοι εἰς τὰ πολιτικὰ ἔργα μας καὶ ἰδίως τῆς παρούσης στιγμῆς. Ἤδη ἡ χώρα μας εἰσέρχεται εἰς νέαν φάσιν πολιτικῆς ἐξελίξεως τὴν ὁποίαν ἔχομεν ὑποχρέωσιν νὰ παρακολουθήσωμεν ἐντατικῶς, προσωπικῶς δὲ καὶ νὰ ἔλθωμεν εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ λαοῦ, ὄχι μόνον εἰς Ἀθήνας ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅπως τὸ κατὰ δύναμιν συντείνωμεν εἰς τὴν ὀρθὴν αὐτοῦ καθοδήγησιν.

Συνεπῶς θὰ ἀποπερατώσωμεν δι' ὀλίγων ἄρθρων τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἀνελάβομεν, δηλαδὴ ἀπαντήσεως εἰς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ κ. Βενιζέλου, εἰδικώτερον δὲ δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ περὶ τὴν συνθήκην τῶν Σέβρῶν.

Εἰς τὰ ἄρθρα ἡμῶν ὑπ' ἀριθ. 3,4 καὶ 5 τῆς 19,20 καὶ 21 Ὀκτωβρίου παρελθόντος ἔτους, ἀνεπτύξαμεν τὰ περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο, λίαν ἐπαρκῶς, κατὰ τὴν γνώμην μας, ἰσχυρισθέντες ὅτι ἡ συνθήκη ἐκείνη, μόνον ἐπὶ τοῦ χαρτίου ἔλυσε τὰ ἑλληνικὰ ζητήματα, καὶ ὅτι ἀπέμεινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μόνην ἄνευ βοηθείας ἐκ μέρους τῶν συμμάχων δυνάμεων, νὰ δώσῃ πραγματικότητα εἰς τὰς λύσεις ταύτας. Ἐπομένως καὶ ὅτι, καὶ ἂν δὲν ἐπήρχετο ἡ μεταβολὴ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1920, ὁ κ. Βενιζέλος θὰ εὑρίσκετο ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους εὑρέθησαν οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται. Μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι αὐτὸς μὲν προεκάλεσε τὸ ἀδιέξοδον εἰς τὸ ὁποῖον περιῆλθεν ἡ Ἑλλὰς ἐκεῖνοι δὲ τὸ ὑπέστησαν.

Εἰς τὰ ἐν λόγῳ ἄρθρα μας, ὁ κ. Βενιζέλος ἀπήντησε διὰ τριῶν ἐπίσης ἄρθρων του ὑπ' ἀριθ. 35,36 καὶ 37 τῶν 26, 27 καὶ 28 Νοεμβρίου παρελθόντος ἔτους.

Εἰς τὴν ἀπάντησιν τῶν ἄρθρων τούτων τοῦ κ. Βενιζέλου θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα ἄρθρα μας, διὰ τῶν ὁποίων καὶ θὰ περατώσωμεν τὴν ὅλην ἀρθρογραφίαν μας.

Προτοῦ ὅμως προχωρήσωμεν θὰ παρακαλέσωμεν τοὺς ἀναγνώστας μας νὰ ἐπαναναγνώσωσι τὰ 3 προμνημονευθέντα ἄρθρα ἡμῶν, καθὼς καὶ τὰ τρία ἕτερα ἀπαντητικὰ πρὸς ταῦτα ἄρθρα τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅπως μὴ ἀναγκαζώμεθα νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν διπλωματικὰ ἔγγραφα μνημονευθέντα ἐν τῷ κειμένῳ των εἰς τὰ προαναφερθέντα ἄρθρα, ἢ ὁλοκλήρους περικοπὰς ἐκ τῶν ἄρθρων τοῦ κ. Βενιζέλου.

Ἀλλὰ διὰ νὰ κατανοήσουν οἱ ἀναγνῶσται μας καλύτερον τὰ λεχθησόμενα, θεωροῦμεν καλὸν νὰ διαγράψωμεν εἰς τὰς κυριωτέρας αὐτῆς γραμμὰς τὴν κατάστασιν ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὴν συνθήκην τῶν Σέβρῶν.

Ἐξεθέσαμεν ἤδη εἰς τὴν προηγουμένην ἀρθρογραφίαν μας πῶς ὁ κ. Βενιζέλος θέτων ἑαυτὸν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν δυνάμεων τῆς Ἀντάντ, ὅπως ἐξαγάγῃ τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῆς οὐδετερότητος ἄνευ οὐδενὸς ὅρου καὶ οὐδεμιᾶς προσυμφωνίας, ἐματαίωσε τὰς τελευταίας προσπαθείας τοῦ βασιλέως, διὰ τῶν κυβερνήσεων Ζαΐμη καὶ Καλογεροπούλου, ὅπως φέρῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων, προεξασφαλιζομένων ἔστω ἐλαχίστου ὁρίου ἀνταλλαγμάτων ὡς καὶ τῆς οἰκονομικῆς τῆς Ἑλλάδος βοηθείας. Διχάσας δὲ τὴν Ἑλλάδα ὁ κ. Βενιζέλος διὰ τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης, προεκάλεσε τὸν ἐμφύλιον σπαραγμὸν τῶν τελευταίων μηνῶν τοῦ 1916 καὶ τῶν πρώτων τοιούτων τοῦ 1917, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐμειονέκτει μὲν εἰς λαϊκὴν δύναμιν, ἐπλεονέκτει ὅμως εἰς δύναμιν ξένων στρατῶν καὶ στόλων, ἐπεβλήθη δὲ δι' αὐτῶν εἰς ὁλόκληρον τὸ ἔθνος, ἐξεδίωξε τὸν βασιλέα καὶ παραμερίσας τὸ σύνταγμα ἐγένετο κυρίαρχος τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς βίας τῶν ξενικῶν λογχῶν, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917.

Ἐγένετο οὕτω τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 ὁλόκληρος ἡ Ἑλλὰς ἐμπόλεμος, χωρὶς οὐδεμίαν προσυμφωνίαν μετὰ τῶν συμμάχων περὶ ἐκπληρώσεως τῶν ἐθνικῶν αὐτῆς βλέψεων, οὐδὲ κἂν ἐξασφαλίσεως ρητῶς τῆς ἐδαφικῆς αὐτῆς ἀκεραιότητος. Ἐπομένως τὸ πᾶν ἀπέκειτο εἰς τὴν καλὴν διάθεσιν τῶν συμμάχων δυνάμεων ἐὰν ἐξήρχοντο νικήτριαι, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως μιᾶς, τῆς Ἰταλίας, τὰ συμφέροντα ἀντέκειντο πρὸς τὰ ἑλληνικά, ἑτέρας δέ, τῆς Ἀμερικῆς, ἡ διάθεσις ἦτο ἀδιάφορος μὲν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, μᾶλλον δὲ εὐνοϊκὴ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, πρὸς τὴν ὁποίαν οὐδὲ κἂν ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Ἐὰν δὲ ἡ νίκη τῶν συμμάχων δὲν ἤθελεν εἶσθαι πλήρης, τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ἀνασφάλιστα διὰ συνθηκῶν καὶ συμφωνιῶν, δὲν ἦσαν βεβαίως ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ ἐξήρχοντο ὠφελημένα ἐκ τοῦ ἀγῶνος.

Τὸ ἔτος 1917 ἐνεφάνισε μεγάλην κόπωσιν πάντων τῶν ἐμπολέμων. Καθὼς διηγοῦνται πλεῖστοι συγγραφεῖς, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀντὰντ

ἐξηπλώθη μέγα κῦμα ντεφαιτισμοῦ καὶ τὰ γεγονότα συνέτεινον εἰς τοῦτο. Ἡ κατὰ τὸ τέλος Ἰουνίου (παλ. ἡμερ.) ἀρξαμένη μεγάλη ἐπιθετικὴ κίνησις τοῦ Κερένσκυ κατὰ τῶν Γερμανῶν τοῦ ἀνατολικοῦ μετώπου ἀπέληξεν εἰς καταστροφὴν τῶν Ρώσων. Τὸν Ὀκτώβριον οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον τὴν Ρίγαν. Τὸν Νοέμβριον οἱ Λένιν καὶ Τρότσκυ κατέλαβον τὴν ἐξουσίαν ἐν Ρωσίᾳ καὶ τέλη Νοεμβρίου (παλ. ἡμερ.) ὑπέγραφον τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Μπρὲστ–Λιτόφσκ μετὰ τῶν Γερμανῶν, προοίμιον τῆς ἐπακολουθησάσης χωριστῆς εἰρήνης. Περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου (παλ. ἡμερ.) ἐπήρχετο ἐν Ἰταλίᾳ ἡ καταστροφὴ τοῦ Καπορέττο, ἥτις παρ' ὀλίγον νὰ ἐπέφερεν ἀνυπολόγιστα ἀποτελέσματα διὰ τὴν Ἑλλάδα. Διότι πρὸς στιγμὴν ἔγινε σκέψις νὰ μεταφερθῇ πρὸς βοήθειαν τοῦ ἰταλικοῦ μετώπου ὁ στρατὸς τῆς Θεσσαλονίκης! Ποία θὰ ἦτο ἡ θέσις μας!

Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ἀνεπτύχθη εὐρεῖα κίνησις πρὸς σύναψιν εἰρήνης μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων, εἰρήνης συμφιλιωτικῆς «ἄνευ νικητῶν καὶ ἡττημένων». Καὶ ποῦ θὰ κατήντα ἡ Ἑλλάς, ἐὰν τοιοῦτό τι ἤθελεν ἐπιτευχθῆ! Ἡ ἄνοδος τοῦ Κλεμανσὼ εἰς τὴν ἐξουσίαν (Νοέμβριος τοῦ 1917) ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς προσπαθείας ταύτας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπετείνετο ἡ προσπάθεια τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας!

«Ἡ βουλγαροφιλία εἶχε γίνει πάλιν τῆς μόδας παντοῦ, ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἀμερικῇ, Γαλλίᾳ... Ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ ἀδελφοὶ Μπῶξτον ἐπανήρχιζον τὴν κίνησίν των τοῦ 1915. Ἐὰν κατορθοῦτο ἡ ἀπόσπασις τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τὰς κεντρικὰς αὐτοκρατορίας, δὲν θὰ ἦτο τοῦτο ἡ βεβαία εἰρήνη, ἡ εὐνοϊκὴ πρὸς τὴν Ἀντάντ; Θὰ ἔπρεπε νὰ γίνουν πρὸς τοῦτο μερικαὶ θυσίαι, ἐκεῖναι ἀκριβῶς περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος τὸ 1915». (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»).

Δηλαδὴ θυσίαι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας!

Ἡ τοιαύτη φιλικὴ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν κίνησις ἤρχισε νὰ ἐπηρεάζῃ τόσον πολύ, ὥστε τὴν 13/26 Ὀκτωβρίου 1917 αἱ κυβερνήσεις τῆς Σερβίας, Ρουμανίας καὶ Ἑλλάδος ἐθεώρησαν ἀναγκαῖον νὰ διαμαρτυρηθῶσιν ἐντόνως καὶ εἰς Παρισίους καὶ εἰς Λονδῖνον. Ἡ κυβέρνησις μάλιστα Βενιζέλου οὐχὶ ὀλίγον ἀνησυχοῦσα ἐπεκαλέσθη καὶ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ πρὸς ἀπόδειξιν τῶν βουλγαρικῶν ἀγριοτήτων ἐν Μακεδονίᾳ, ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος.

Ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου ἡ βουλγαροφιλία εἶχε τὴν μεγαλειτέραν ἔντασιν ἦτο ἡ Ἀμερική. Εἴπομεν προηγουμένως ὅτι ὁ Οὐίλσων οὐδὲ κἂν τὸν πόλεμον εἶχε κηρύξει κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ κ. Βενιζέλου, οὐδὲ κἂν ὀλίγους στρατιώτας ἐδέχθη νὰ στείλῃ εἰς τὸ μακεδονικὸν μέτωπον. Ὄχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἠρωτήθη ὁ ἐν Οὐασιγκτῶνι πρέσβυς τοῦ κ. Βενιζέλου, διατί, ἐπὶ τέλους, ὁ κ. Βενιζέλος δὲν παρεχώρει τὴν Καβάλαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὅπως τὸ εἶχε προτείνει ἄλλοτε, ἀφοῦ τοῦτο θὰ ἐπέφερε τὴν εἰρήνην εἰς τὰ Βαλκάνια. (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»).

Πλὴν τούτων ἡ κυβέρνησις τοῦ κ. Βενιζέλου τελείως ἀβοήθητος οἰκονομικῶς, οὐδὲ εἰς ἐπιστράτευσιν ἠδύνατο νὰ προβῇ. Ἐχρειάζοντο χρήματα.

«Ὁ κ. Ζοννὰρ ἠσχολήθη ἐπὶ τούτου μόλις ἐπέστρεψεν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Γαλλίαν. Ἡ Ἑλλὰς ἐζήτει ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ἀμερικὴν τὰ ἑκατομμύρια, ἅτινα τῆς ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ νὰ διεξαγάγῃ τὸν πόλεμον. Ἡ διαπραγμάτευσις ἦτο λίαν δύσκολος. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρέπεμψαν τὴν Ἑλλάδα εἰς ἐσωτερικὸν δάνειον, τὸ ὁποῖον διὰ πολλοὺς λόγους ἦτο ἀδύνατον... Ὁ κ. Πολίτης ἐπέμεινε παριστάνων ὅτι ἕνεκα ἐλλείψεως οἰκονομικῶν μέσων θὰ ἀπετύγχανεν ἡ πολιτικὴ τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅστις οὕτω θὰ ἠναγκάζετο νὰ ἀποσυρθῇ τῆς ἀρχῆς». (Ντριώ, ὡς ἄνω).

Κατωρθώθη οὕτω νὰ λάβουν μόνον 50 ἑκ. χρυσῶν φράγκων ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ὡς προκαταβολήν, καὶ νὰ ἀποσταλῇ ὁ ὑποδιοικητὴς τῆς Τραπέζης τῆς Γαλλίας εἰς Ἑλλάδα ὅπως μελετήσῃ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Ἔδει νὰ περιμένωμεν.

Ἀφ' ἑτέρου οὔτε ὁ ἀνεφοδιασμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τοὺς συμμάχους ἐπετυγχάνετο. «Ἐχρειάζετο πολὺ νέον ὑλικόν. Ἐχρειάζετο βαρὺ πυροβολικόν. Ἡ Ἀγγλία ἠρνήθη νὰ παραχωρήσῃ τοιοῦτο διότι εἶχε ἀνάγκην διὰ τὴν Παλαιστίνην, ὅπου εἶχεν ἀποστείλει καὶ μέρος τῶν ἐν Μακεδονίᾳ στρατευμάτων της. Ἡ Ἰταλία ἐζήτει ἐπίσης βαρὺ πυροβολικόν».

Γνωρίζομεν δὲ ὅλοι πόσον ὁ ἀνεφοδιασμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς ὑλικὸν ἐγένετο πολὺ βραδέως καὶ ἐλλιπέστατα.

«Ὁ κ. Βενιζέλος ἀνυπομόνει. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐξεγείρετο. Διέταξε τὸν ἐκτοπισμὸν πολλῶν ἑκατοντάδων πολιτῶν... παρεπονεῖτο ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν τὸν ἠννόει, δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, ἀσφαλῶς ἕνεκα τῶν ὑπολειμμάτων τῆς ἀπαθείας τὰ ὁποῖα τῆς ἔμειναν ἐκ τῆς τουρκικῆς δουλείας. Ἠρρώστησεν ἐκ τούτων, εἶχε σκοτοδίνας, καταπτώσεις νευρικὰς ἀνησυχητικάς, ἐξάψεις ἰσχυρᾶς ὀργῆς. Εἰς τὸ Λονδῖνον ἐφοβοῦντο μήπως ἐγκαταλείψει τὴν Ἀντάντ.

Ἔπρεπε νὰ ἀρθοῦν αἱ βραδύτητες. Ἦτο ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου διὰ τὸ καθεστώς του». (Ντριώ, «Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», τόμος 5ος, σελ. 323).

Τὸν Ὀκτώβριον ἀνεχώρησε δι' Εὐρώπην. Εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον τῷ ἐγένοντο θαυμάσιαι ὑποδοχαί, καὶ μεγάλαι περιποιήσεις. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῶν συμμάχων ὅπου ἀπεφασίσθη ἡ μὲν Ἑλλὰς νὰ παράσχῃ 300 χιλιάδες ἀνδρῶν εἰς τὸ μέτωπον τῆς Μακεδονίας, οἱ σύμμαχοι ὑπεσχέθησαν νὰ τὴν βοηθήσωσιν οἰκονομικῶς διὰ πιστώσεων 750 ἑκατομμυρίων φράγκων, δηλαδὴ ἀνὰ 250 ἑκατομμύρια ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἀμερική. Ἡ ὑπόσχεσις αὕτη ἄλλως τε ἐν μέρει μόνον ἐπραγματοποιήθη, διότι τὸν Μάϊον τοῦ 1919 τὸ μερίδιον τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἠλαττώθη ἀπὸ 250 ἑκατομ. εἰς 100 ἑκατομ. ἑκάστης. Μέχρι τέλους δὲ Ὀκτωβρίου 1920 ἡ Ἑλλὰς εἶχε πραγματοποιήσει ἐπὶ τῶν 12 ἑκατομμυρίων ἀγγλικῶν λιρῶν 6 1/2 ἑκατομμύρια μόνον, ἐπὶ τῶν 48 ἑκατομμυρίων δολλαρίων μόνον

15 ἑκατομμύρια καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπολοίπου γαλλικοῦ μεριδίου τίποτε. (Ἑ. Τσουδεροῦ, «Αἱ συμμαχικαὶ πιστώσεις», 1924).

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς ἐθνικὰς διεκδικήσεις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν ταύτην, λόγος δὲν ἐγένετο οὐδείς. Ὄχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἀκριβῶς ὅταν ὁ κ. Βενιζέλος ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας τὴν 12/25 Δεκεμβρίου 1917, ὁ Λόϋδ Τζώρτζ εἰς δηλώσεις του ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων ἐπὶ τῶν σκοπῶν τῶν συμμάχων, οὐδόλως ἐμνημόνευσεν οὔτε τὴν Ἑλλάδα οὔτε τὴν Σερβίαν. Νέα ἐξέγερσις τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Ἑλλάδι, νέαι φυλακίσεις, νέαι ἐξορίαι. Τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος καθίστατο σκοτεινόν. Τότε ὁ κ. Βενιζέλος ἠναγκάσθη τὴν 3/16 Φεβρουαρίου τοῦ 1918 νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὰς συμμάχους δυνάμεις τὴν ἑξῆς διακοίνωσιν:

«Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων συμβάντων, τὰ ὁποῖα ἐτάραξαν τὴν χώραν καὶ ἀπήτησαν παραδειγματικὴν καταστολήν, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἠδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ καλύτερον, ποῖον ἰσχυρὸν ὅπλον ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ ὁ ντεφαιτισμὸς εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος τηρουμένην σιωπὴν ἐκ μέρους τοῦ Ἄγγλου πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἡ δημοσία γνώμη μένει μὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει νὰ κερδίσῃ τίποτε ἐκ τοῦ πολέμου καὶ ὅτι δὲν ἔχει οὔτε τὴν βεβαιότητα ὅτι δύναται νὰ λογαριάζῃ ἐπὶ τῆς βοηθείας τῶν μεγάλων συμμάχων ὅπως ἐπανακτήσῃ τὰ καταληφθέντα ἐδάφη αὐτῆς. Τοῦτο ἐπιτηδείως διαδιδόμενον ὑπὸ τῶν ἀντιδραστικῶν ἐκνευρίζει τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ παραλύει τὴν πρὸς ἐπιστράτευσιν ὁρμήν». Καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ ὅλας τὰς συμμάχους δυνάμεις «μίαν δήλωσιν ἀποδεικνύουσαν τὴν πρόθεσίν των νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ νὰ ἐπαγρυπνήσουν διὰ τὴν προστασίαν τῶν ἑλληνικῶν δικαιωμάτων».

Δηλαδὴ ὁ κ. Βενιζέλος ἐζήτει τώρα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὅταν τὸ ἐζήτει ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸ 1915 καὶ 1916, ἀπεκαλεῖτο ὑπ' αὐτοῦ «δόλιος πρὸς τοὺς συμμάχους», «προδότης». Καὶ τὸ ἐζήτει ὁ κ. Βενιζέλος ἔστω καὶ ἄνευ συνθήκης, ἔστω καὶ δι' ἁπλῆς δηλώσεως.

Ἡ στάσις τῶν συμμάχων ἔναντι τῶν ἐθνικῶν δικαίων

ΤΟ 64ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 14 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935

ΑΛΛΑ ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΔΕΝ ΕΔΕΙΚΝΥΟΝ ΚΑΜΜΙΑΝ διάθεσιν ἔστω καὶ διὰ μίαν τοιαύτην δήλωσιν. Τότε ὁ κ. Βενιζέλος προέτεινεν ὅπως τοὐλάχιστον εἰς τὰ συγχαρητήρια τὰ ὁποῖα αἱ δυνάμεις θὰ ἀπηύθυνον εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν ἐθνικὴν ἑορτὴν τῆς 25 Μαρτίου, δώσουν τὰς διαβεβαιώσεις ἐκείνας περὶ ἱκανοποιήσεως τῶν ἐθνικῶν της βλέψεων, αἵτινες θὰ καθησύχαζον τὴν κοινὴν γνώμην ἐν Ἑλλάδι. Τὸ αὐτὸ θὰ ἠδύνατο νὰ πράξῃ καὶ ὁ Οὐίλσων ἐν τῇ ἀπαντήσει του πρὸς τὰ συγχαρητήρια τοῦ κ. Βενιζέλου διὰ

τὴν ἐπέτειον τῆς εἰσόδου τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο δὲν συνεφώνουν αἱ δυνάμεις μεταξύ των.

Καὶ πρῶτον μὲν «ὅλαι αἱ δυνάμεις ἠρνήθησαν νὰ δηλώσωσι πρόθεσιν ὅπως οὐδέποτε ἐπιτρέψουν τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως εἰς Ἑλλάδα, μολονότι ὁ κ. Βενιζέλος ζητεῖ τὴν τοιαύτην δήλωσιν πρὸς στερέωσιν τοῦ νέου καθεστῶτος» (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»).

Παρακαλοῦμεν τοὺς ἀναγνώστας μας, νὰ προσέξωσιν εἰς τὴν ἄρνησιν ταύτην τῶν δυνάμεων. Ἐὰν ἀναπολήσωσι τὰ ὅσα ἐξεθέσαμεν ἐπὶ τῶν γεγονότων τοῦ 1916 καὶ 1917 καὶ τὰς δηλώσεις τῶν δυνάμεων ὅτι ἀποκαθισταμένης τῆς εἰρήνης ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μόνον εἶναι ἁρμόδιος νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ πολιτεύματός του καὶ τοῦ βασιλέως του, ἡ ἄρνησις αὕτη τῶν δυνάμεων νὰ κάμουν δήλωσιν ὅτι ἔχουσι τὴν πρόθεσιν νὰ μὴ ἐπιτρέψωσι ποτὲ τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου εἶναι λίαν χαρακτηριστική. Διότι μοιραίως ἄγεταί τις εἰς τὸ ἐρώτημα, ἀφοῦ οὐδόλως ἦσαν διατεθειμέναι εἰς τὸ νὰ ἀποτρέψωσιν ἐνδεχομένην ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς τὸν θρόνον, τί νόημα εἶχαν τότε αἱ διακοινώσεις των αἱ γενόμεναι εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν 1ην Νοεμβρίου 1920; Διὰ νὰ ἐννοήσωσι τοῦτο οἱ ἀναγνῶσται μας τοὺς παρακαλοῦμεν νὰ ἐνθυμηθοῦν τὸ τηλεγράφημα τῆς 11/24 Ἀπριλίου 1917 τοῦ Ἰσβόλσκυ πρὸς τὴν ἐν Πετρουπόλει κυβέρνησιν, τὸ δημοσιευθὲν εἰς τὴν Διπλωματικὴν Ρωσικὴν Βίβλον ἐκδόσεως 1922, καὶ τὸ ὁποῖον ἀνεγράψαμεν ὁλόκληρον εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἄρθρα μας. Κατὰ τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ὁ Ριμπὼ ἐβεβαίωσε τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν ὅτι, «ἡ Γαλλία δὲν θὰ ἀναλάβῃ οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον σχετικὴν πρὸς ἐθνικιστικὰς φιλοδοξίας τῶν Ἑλλήνων», ὅτι «τώρα ἀπεκτήθη πλέον πλήρης συνείδησις τοῦ γενομένου λάθους τῆς παραχωρήσεως τῆς Καβάλας εἰς τὴν Ἑλλάδα» (κατὰ τὸ 1913). Ἐπὶ πλέον κατὰ τὸ αὐτὸ τηλεγράφημα ὁ κ. Ἰ. Καμπόν, γενικὸς διευθυντὴς τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων Γάλλων διπλωματῶν, καθώριζεν ὡς ἑξῆς πρὸς τὸν Ρῶσον πρέσβυν τὰς μελλούσας σχέσεις τῆς Γαλλίας πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον: «Τίποτε δὲν θὰ εἶναι συμφερώτερον δι' ἡμᾶς παρὰ νὰ συσσωρεύσωμεν προφάσεις ὀξύτητος σχέσεων καὶ δυσαρεσκειῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν πάσης μελλούσης ἠθικῆς ὑποχρεώσεως πρὸς αὐτήν».

Δηλαδή, καὶ ἂν μετὰ τὴν 1ην Νοεμβρίου 1920, ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος δὲν ἐπανήρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ κ. Βενιζέλος οὐδεμίαν ἔπρεπε νὰ περιμένῃ ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας συνδρομὴν πρὸς πραγματοποίησιν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, διότι περὶ τοῦ κ. Βενιζέλου ἐπρόκειτο εἰς τὸ προαναφερθὲν τηλεγράφημα.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν Ἀγγλίαν, θὰ ἴδωμεν ἐὰν πράγματι μετεβλήθη ἡ στάσις της μετὰ τὴν 1ην Νοεμβρίου 1920, ἢ εἶχε παραμείνει ἡ αὐτή, οἵα καὶ ἐπὶ κ. Βενιζέλου.

Δὲν θέλομεν νὰ παραπονεθῶμεν διὰ τούτων ὅτι οἱ σύμμαχοι ἠδίκησαν τὴν Ἑλλάδα. Τὰ μεγάλα κράτη ἔχουν μεγάλα συμφέροντα καὶ μεγάλας εὐθύ-

νας διὰ τὴν ὕπαρξιν καὶ εὐημερίαν πολλῶν δεκάδων ἑκατομμυρίων ὑπηκόων των. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθῇ κανεὶς ὅτι θὰ θυσιάσωσι τὰ συμφέροντά των μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἔχῃ ἡ Ἑλλὰς τὸν κ. Βενιζέλον πρωθυπουργόν! Ἢ ὅτι πάλιν θὰ θυσιάσωσι τὰ συμφέροντά των ἀπὸ πεῖσμα διότι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἤθελε νὰ ἔχῃ τὸν κ. Βενιζέλον ἐπὶ κεφαλῆς της!

Ἐπανερχόμεθα ἤδη εἰς τὴν ἀφήγησίν μας. Ἐπρόκειτο, εἴπομεν, περὶ τῶν προσπαθειῶν τοῦ κ. Βενιζέλου ὅπως ἐπὶ τῇ εὐκαρίᾳ τῶν συγχαρητηρίων πρὸς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου 1918 αἱ δυνάμεις κάμωσιν συγχρόνως δηλώσεις περὶ τῶν ἐθνικῶν αὐτῆς βλέψεων, αἵτινες νὰ ἱκανοποιήσωσι τὴν ἑλληνικὴν δημοσίαν γνώμην. Ἀλλ' αἱ δυνάμεις δὲν ἤθελαν νὰ ἀναλάβουν τοιαύτας ὑποχρεώσεις. Ἐδέχοντο νὰ ἐγγυηθοῦν τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ δυσκολίας. Ἡ Ἀγγλία ἐξηκολούθει ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἐκχώρησιν τῆς Καβάλας εἰς τὴν Βουλγαρίαν. (Ντριώ, «Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», τόμος 5ος, σ. 326).

Τότε διέτρεξεν ἡ φήμη ὅτι αἱ κεντρικαὶ αὐτοκρατορίαι θὰ προέβαινον δημοσίᾳ προτείνουσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐπιστροφὴν ὁλοκλήρου τοῦ καταληφθέντος ὑπ' αὐτῶν ἐδάφους της, ἐὰν αὕτη συγκατετίθετο νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν οὐδετερότητα! Ἐὰν αὐτὸ ἐγίνετο, τίνα ἐπιρροὴν θὰ εἶχεν ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης; Ἔπρεπε λοιπὸν αἱ δυνάμεις κάτι νὰ εἰποῦν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ πολλὰς διορθώσεις καὶ ἐπαναδιορθώσεις τοῦ κειμένου τῶν συγχαρητηρίων των, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία κατέληξαν εἰς τὴν ἑξῆς ταὐτόσημον δήλωσιν τῆς 25ης Μαρτίου 1918 (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»).

«Ἀπευθύνουσα εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου τὰ συγχαρητήριά της διὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἡ ἀγγλικὴ (ἢ ἡ γαλλικὴ) κυβέρνησις εἶναι ἰδιαιτέρως εὐτυχὴς ὅτι τὰ ἀπευθύνει εἰς στιγμὴν καθ' ἣν στρατεύματα ἀγγλικὰ (ἢ γαλλικὰ) ἀγωνίζονται ἐκ νέου διὰ τὴν ὑπεράσπισιν ὅλων τῶν ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα ἤδη ἀγωνίζονται διὰ τὴν νίκην τοῦ δικαίου. Τίποτε περισσότερον ἀπὸ αὐτὸ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μαρτυρήσῃ τὴν διατήρησιν τῶν παραδόσεων, αἵτινες ἑνοῦσι τὰς δύο χώρας καὶ νὰ στερεώσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν βεβαιότητα ὅτι ἡ Ἀγγλία (ἢ ἡ Γαλλία) πλέον ἢ ποτὲ προσηλωμένη εἰς τὰ καθήκοντά της ὡς ἐγγυητρίας δυνάμεως θὰ ἀφιερώσῃ μετὰ ἐνεργητικότητος τὰς προσπαθείας της εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον ἀποπειρῶν καταπιέσεως, καταδιώξεως ἢ δουλείας».

Δηλαδή: ἐννοεῖτε τίποτε;

Εἰς τὸ συγχαρητήριον τηλεγράφημα τοῦ κ. Βενιζέλου πρὸς τὴν Ἀμερικὴν διὰ τὴν ἐπέτειον τῆς εἰσόδου της εἰς τὸν πόλεμον, τὸ ὁποῖον περιεῖχε καὶ ἔκκλησιν, ὄχι μόνον ὅπως ἀσφαλισθῇ ἡ ἐδαφικὴ ἀκεραιότης τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅπως οἱ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος Ἕλληνες ἀπολαύσωσιν ἐγγυήσεων διαβιώσεως, συμφώνως μὲ τὰς ἐθνικάς των βλέψεις, ὁ Οὐΐλσων ἀπήντησε κατ' ἀρχὰς διὰ ξηρῶν εὐχαριστιῶν. Ἀλλὰ κατόπιν ἐπεμβάσεως τῆς Γαλλίας ὅπως μετριασθῇ ἡ ἐκ τούτου δεινὴ ἐντύπωσις, ὁ Οὐΐλσων ἀνέ-

θεσεν εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις πρέσβυν του νὰ κάμῃ πρὸς τὰς ἐφημερίδας δήλωσιν περιέχουσαν πολλὰ πράγματα κολακευτικὰ διὰ τοὺς ἀρχαίους προγόνους μας καί τινα διὰ τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας, ὡς ἀξίους μιμητάς των, ἀγωνιζομένους διὰ τὰ δίκαια τῶν ἐθνῶν καὶ ὅτι ἡ κυβέρνησις καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἀμερικῆς ἐννοοῦν ὅπως ἡ Ἑλλὰς ὑποστηριχθῇ, διατηρηθῇ ἡ ἀκεραιότης της καὶ ἀναγνωρισθοῦν τὰ δίκαιά της κατὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης.

Ἀλλὰ θετικὸν τίποτε. Καὶ ταῦτα δὲ τὰ ἀόριστα πρὸς τὰς ἐφημερίδας.

Παρ' ὅλα ταῦτα ἐξηκολούθουν αἱ ἰδιαίτεραι πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἐρωτοτροποίαι πρὸς ἀπόσπασίν της ἀπὸ τῆς Γερμανίας.

Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1918 ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν ἐπιτυχιῶν τῆς μεγάλης γερμανικῆς ἐπιθέσεως καὶ τῆς χωριστῆς εἰρήνης τῆς Ρουμανίας μετὰ τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν, αἱ διπλωματικαὶ μηχανορραφίαι παρὰ τῇ Βουλγαρίᾳ, αἱ ὁποῖαι ἐξηκολούθουν νὰ εἶναι αἰσθηταί, προξένησαν μεγάλην ταραχὴν ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν ὡς καὶ εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν. Ὁ διάδοχος τῆς Σερβίας ἦλθεν εἰς Φάληρον τὴν 15/28 Ἀπριλίου. Ἔσχε συνέντευξιν μετὰ τοῦ κ. Πολίτη. Ἐθεώρησαν ὁμοῦ ὅτι ἴσως θὰ ἦτο καιρὸς διὰ «καρποφόρον πολιτικὴν αἰωρήσεως μεταξὺ Ἀντὰντ καὶ κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Τοὐλάχιστον ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν προφυλάξεις διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον» (Ντριώ, ἄνω ἔργον).

Εἶναι πλέον εἰς θέσιν κανεὶς νὰ καταλάβῃ διατί ὁ βασιλεὺς ὑπῆρξε δόλιος καὶ προδότης;

Ἀλλὰ καὶ ὅταν κατὰ Ἰούνιον (νέον ἡμερ.) τοῦ 1918 ἀπετράπη ὁ κίνδυνος τῆς γερμανικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ γαλλικοῦ μετώπου, δὲν ἔπαυσαν αἱ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν συμμαχικαὶ ἐρωτοτροπίαι. Ἡ Ἀμερικὴ ἐξηκολούθει ν' ἀρνῆται μετ' ἐπιμονῆς νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ βουλγαρόφιλοι εἰργάζοντο ἐντόνως. Ὁ λόρδος Νόρκλιφφ, ἰσχυρὸς δημοσιογραφικῶς, προέτεινε νέαν διανομὴν τῶν βαλκανικῶν ἐδαφῶν. Ὁ κ. Ρωμᾶνος ἐτηλεγράφει ἀνησυχῶν ἐκ τῆς ἐν Γαλλίᾳ βουλγαρικῆς προπαγάνδας πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον νὰ σπεύσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς Παρισίους μετὰ τοῦ κ. Πάσιτς. Τοῦ ἀπήντα δὲ ἡ κυβέρνησις ἐξ Ἀθηνῶν τὴν 9ην Ἰουνίου (νέον ἡμερ.) ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ κάμουν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Σερβίαν νὰ μετανοήσουν, διότι συνέδεσαν τὴν τύχην των μετὰ τῆς Ἀντὰντ (Ντριώ, ἄνω ἔργον, σελ. 331) καὶ προσέθετε πικρὰ παράπονα κατὰ τῆς τοιαύτης στάσεως τῶν συμμάχων. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἐδέησε νὰ καθησυχάσουν τὴν Ἑλλάδα. Τὴν 5/18 Ἰουνίου ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον «εἶναι πιθανὸν ἡ Βουλγαρία νὰ ζητήσῃ χωριστὴν εἰρήνην. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Σερβία θὰ τηρηθῶσιν ἐνήμεροι. Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία θὰ ταῖς μείνωσι πισταί». Ὁ δὲ κ. Πισσὸν προσέθετεν εἰς τὸν κ. Ρωμᾶνον «ἡ Βουλγαρία θὰ ζητήσῃ ἀναμφισβητήτως τὴν Καβάλαν. Ἀλλ' εἰς αὐτὸ δὲν θὰ συγκατατεθῇ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει».

Αὐτὸ ἦταν τὸ ὅλον!

Ἡ λύσις εἰς τὴν κατάστασιν ἐπῆλθεν διὰ τῶν νικῶν τοῦ γαλλικοῦ καὶ

ἀγγλικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον καὶ δὴ τὸν Αὔγουστον 1918. Ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου ἡ κατάστασις ἐκεῖ ἐξελίσσετο εὐνοϊκὴ διὰ τοὺς συμμάχους. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς 9/22 Αὐγούστου (ν. ἡμ.) ὁ στρατάρχης Φὸς ἐπέφερε τὸ κύριον πλῆγμα διὰ τῶν παρὰ τὸ Σαντὲρ νικῶν του, κατόπιν τῶν ὁποίων οἱ Γερμανοὶ ἤρξαντο γενικῆς ὑποχωρήσεως πρὸς τὰς γραμμὰς Χίνδεμπουργκ.

Ἐκ τῶν κατὰ τὸ 1919 ἐκδοθέντων ἀπομνημονευμάτων τοῦ στρατηγοῦ Λούδενδορφ (ἔκδ. γερμ. σελ. 552), ἐκ τῶν ὁποίων ἀνεφέραμεν εἰς προηγούμενα ἄρθρα ἀποσπάσματα, ἐξάγεται σαφῶς ὅτι αἱ σημαντικαὶ αὗται νίκαι ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ μετώπου ἔσχον ἀντίκτυπον σπουδαιότατον ἐπὶ τῶν συμμάχων τῆς Γερμανίας. Ἤδη ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Κάρολος ἐζήτησε παρὰ τῆς Γερμανίας συνεννόησιν πρὸς παῦσιν τοῦ πολέμου. «Εἰς δὲ τὴν Βουλγαρίαν δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ ὑπολογίζωμεν», λέγει ὁ Λούδενδορφ. Ἀνετράπη ἡ κυβέρνησις Ραδοσλάβωφ, ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Μαλίνωφ «ὅστις δὲν ἦτο φίλος τῆς γερμανικῆς συμμαχίας» (Λούδενδορφ), ἐνῷ οἱ ὑπουργοί του ἦσαν «δεδηλωμένοι Ἀνταντόφιλοι». Τότε, ὡς διηγεῖται ὁ Λούδενδορφ, ἀπέστη πᾶσα ἐλπὶς νίκης καὶ ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν εἰρήνην. Τὴν 13ην καὶ 14ην Αὐγούστου (νέον ἡμ.) 1918 εἰς Σπᾶ ἀπεφασίσθη νὰ ἀρχίσωμεν διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης. Ἐθεώρησαν πλέον ματαίαν πᾶσαν παράτασιν τοῦ πολέμου.

Ἀνεφέραμεν ἐνταῦθα ὡς μάρτυρα τὸν στρατηγὸν Λούδενδορφ, διότι, ὡς ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται μας τὸν ἔφερεν ὡς τοιοῦτον πρῶτος ὁ κ. Βενιζέλος, διὰ νὰ στηρίξῃ λανθασμένως ἐπ' αὐτοῦ τὸν ἰσχυρισμόν του ὅτι ἡ κατάρρευσις τοῦ μετώπου τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν προῆλθεν ἐκ τῶν νικῶν ἐν Μακεδονίᾳ τῶν συμμάχων καὶ ἡμῶν. Δὲν ἦτο ἄλλως τε δυνατὸν τοῦτο, ὅσον μεγάλαι καὶ ἂν ἤθελον εἶσθαι αἱ νίκαι αὗται. Διότι εἶναι ἀρχὴ γνωστοτάτη εἰς ὅλους τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὰ πολεμικὰ ζητήματα, ὅτι ἡ τύχη ἑνὸς πολέμου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὰ κύρια θέατρα αὐτοῦ, ὅπου εὑρίσκονται οἱ μεγάλοι ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ καὶ ὅπου εἶναι ἀντιμέτωποι οἱ κύριοι ὄγκοι τῶν ἀντιπάλων στρατῶν. Ἐν προκειμένῳ ἑπομένως ἐν Γαλλίᾳ. Ἐὰν π.χ. ἡ ἐν Γαλλίᾳ τὸν Μάρτιον τοῦ 1918 ἀρξαμένη μάχη ἀπέβαινεν ὁριστικῶς ὑπὲρ τῶν Γερμανῶν, ὁ πόλεμος θὰ ἀπέβαινεν ὑπὲρ αὐτῶν ὁσονδήποτε μεγάλα καὶ ἂν ἦσαν τὰ κατορθώματα τῶν συμμάχων καὶ Ἑλλήνων ἐν Μακεδονίᾳ. Τοῦτο δὲν μειώνει καθόλου οὔτε τὴν ἀξίαν τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν, οἵτινες ἐπολέμησαν ἐν Μακεδονίᾳ, οὔτε τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν σεβασμὸν εἰς τὴν ἀνδρείαν των. Μειώνει ὅμως, ἢ μᾶλλον ἐξαλείφει τὴν ἀξίαν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅτι ἐπειδὴ διὰ τῶν νικῶν μας ἐν Μακεδονίᾳ ἐπεφέραμεν, κατ' αὐτόν, τὴν ὁριστικὴν τροπὴν εἰς τὸν μεγάλον πόλεμον, ἄρα δικαιολογεῖται ἡ πολιτική του, ἄρα οἱ σύμμαχοι ἐξ εὐγνωμοσύνης μᾶς ἔδωσαν «πραγματικὰ» καὶ ὄχι ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν Μ. Ἀσίαν ἄρα κλπ. Ἄλλο τὸ ἕνα καὶ ἄλλο τὸ ἕτερον.

Γνωρίζω πολὺ καλὰ τί ἔγραψαν ὁ στρατηγὸς Φρανσαὶ ντ' Ἐσπραὶ καὶ ἄλλοι ἀξιόλογοι συγγραφεῖς. Ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν ὅτι καὶ οἱ Ἰταλοὶ ἀπέδωσαν τὴν ὁριστικὴν νίκην τῶν συμμάχων εἰς τὴν νίκην των τοῦ Βιτόριο Βένετο, περίπου σύγχρονον μὲ τὰς ἰδικάς μας ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐπίσης οἱ Ἄγγλοι ἀπέδωσαν εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ στόλου των, ἴσως μάλιστα φρονοῦντες οὕτω δικαιότερον ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους. Ἐπίσης οἱ Ἀμερικανοὶ εἰς τὴν συμμετοχήν των εἰς τὸν πόλεμον, ὅπερ ἴσως ἀκόμη δικαιότερον. Ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ ἐὰν οἱ Γερμανοὶ ἐνίκων ἐν Γαλλίᾳ τὸ ἔαρ τοῦ 1918, ὁ πόλεμος ἀπέβαινεν ὑπὲρ αὐτῶν. Διάφοροι Ἀθηναῖοι δημοσιογράφοι σκεπτόμενοι ἐντὸς τοῦ περιθωρίου εἰς τὸ ὁποῖον περιορίζει τὴν διάνοιάν των ἡ θέλησις τοῦ κ. Βενιζέλου, μᾶς ἔγραψαν ὅτι ἡ τοιαύτη ἐκτίμησίς μας περὶ τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου εἶναι «ἀντιπατριωτική». Τί νὰ κάμωμεν! θὰ τὸ ὑποστῶμεν καὶ αὐτό! Ἴσως μεθαύριον, ἂν ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ὁ Βοναπάρτης ἦτο Κορσικανὸς καὶ ὄχι Μανιάτης, κατὰ τὸν ποιητὴν Σοῦτσον, θὰ μᾶς εἴπουν ὅτι εἴμεθα μισέλληνες! Ὁμολογοῦμεν ὅτι τοιαύτην ἀντίληψιν τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος δὲν ἔχομεν.

Καλὸν μάλιστα θὰ ἦτο νὰ μὴ φέρουν τὸν στρατηγὸν Λούδενδορφ, ὡς μάρτυρα ὑπὲρ τῶν ἰσχυρισμῶν των. Διότι εἰς τὸ προμνησθὲν ἔργον του περιγράφει ὅτι τοιοῦτος ἦτο ὁ κλονισμὸς τῶν Βουλγάρων ἐκ τῶν γερμανικῶν κατ' Αὔγουστον 1918 ἀποτυχιῶν ἐν Γαλλίᾳ, ὥστε σχεδὸν ἀπέστησαν τῆς γερμανικῆς συμμαχίας καὶ μάλιστα ὅτι σχεδὸν συνετάχθησαν μετὰ τῶν συμμάχων. Εἰς τὴν σελίδα 576 τοῦ ἔργου του ἀναγράφει ὅτι κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν συμμάχων ἐν Μακεδονίᾳ τὴν 2/15 Σεπτεμβρίου 1918, οἱ Βούλγαροι εἰς τὸ κέντρον ἔφυγαν «χωρὶς νὰ ἀντιτάξωσιν οὐδεμίαν ἀντίστασιν», ὅτι αἱ βουλγαρικαὶ ἐφεδρεῖαι ἔφυγον καὶ αὐταὶ ἀρνηθεῖσαι νὰ φράξωσι τὸ ρῆγμα, ὅτι κατὰ μυστικὸν ὑπόμνημα τοῦ γαλλικοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τὸ ὁποῖον περιῆλθεν εἰς χεῖρας του μετὰ τὴν 15ην Σεπτεμβρίου οἱ Γάλλοι ἐγνώριζον ἀπὸ πρὶν ὅτι οἱ Βούλγαροι δὲν θὰ παρουσίαζον οὐδεμίαν ἀντίστασιν καὶ ὅτι «ἡ προπαγάνδα τῆς Ἀντάντ, ὡς καὶ τὸ χρῆμα τῆς Ἀντάντ, καθὼς καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν Σόφιᾳ, ὅστις πάντοτε παρέμενεν ἐκεῖ, ἔκαμαν καλὰ τὸ ἔργον τους» καὶ πολλὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα ἀποφεύγομεν ν' ἀναφέρωμεν λεπτομερῶς. Καὶ αὐτὰ τὰ ὀλίγα τὰ ἀναφέρωμεν, οὐχὶ διὰ νὰ στηρίξωμεν ἐπ' αὐτῶν τοὺς ἰσχυρισμούς μας, ἀλλὰ διὰ νὰ συστήσωμεν εἰς τοὺς συζητοῦντας μὲ ἡμᾶς ὅτι ὅταν πρόκειται νὰ φέρωσί τινα ὡς μάρτυρα ὑπὲρ αὐτῶν, καλὸν εἶναι νὰ τὸ ἐξετάζωσιν ἐκ τῶν προτέρων λεπτομερῶς τί δύναται νὰ εἴπῃ, διότι, ὅταν παρουσιάζουν μάρτυρας, θὰ τοὺς ἐρωτῶμεν καὶ ἡμεῖς τί γνωρίζουν.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1918, ἀπὸ 12–26 Σεπτεμβρίου (νέον ἡμερ.) ἐπῆλθεν ἡ τελευταία ἧττα τῶν Γερμανῶν ἐν Γαλλίᾳ.

Τὴν 2/15 Σεπτεμβρίου ἤρξατο ἡ ἐπίθεσις τῶν συμμάχων καὶ Ἑλλήνων ἐν Μακεδονίᾳ. Τὴν 6/19 Σεπτεμβρίου ἡ φυγὴ τῶν Βουλγάρων εἶναι πλέον

γενικὴ καθ' ὅλην τὴν γραμμήν. Τὴν 16/29 Σεπτεμβρίου οἱ Βούλγαροι ὑπογράφουσι τὴν ἀνακωχὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Τὴν 10/23 Ὀκτωβρίου τὰ ἰταλικὰ στρατεύματα αἴρουσιν τὴν νίκην τοῦ Βιτόριο Βένετο καὶ καταρρίπτουσι πᾶσαν αὐστριακὴν ἀντίστασιν, τὴν 21ην Ὀκτωβρίου (3 Νοεμβρίου) οἱ Αὐστριακοὶ ὑπογράφουν τὴν ἀνακωχὴν τῆς Παδούης καὶ παραδίδουν ἀμέσως εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ Τρέντινον καὶ τὴν Τεργέστην. Ὡς βλέπετε, οἱ φρόνιμοι Ἰταλοὶ φροντίζουν νὰ καταλαμβάνουν ἀμέσως τὰς διεκδικήσεις των.

Τὴν 17/30 Ὀκτωβρίου ἡ Τουρκία ὑπογράφει τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Μούδρου. Θὰ τὴν ἴδωμεν προσεχῶς. Τὴν 27ην Ὀκτωβρίου (9 Νοεμβρίου) ἡ Γερμανία καταθέτει τὰ ὅπλα πρὸ τῶν συμμάχων. Ἀλλ' οἱ Γάλλοι καταλαμβάνουν ἀμέσως τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λωραίνην καὶ ὁλόκληρον τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ρήνου.

Ὁ πόλεμος ἐτελείωσεν· καὶ τώρα ἂς ἔλθωμεν εἰς τὴν εἰρήνην.

Ὁ πόλεμος μὲ τὴν Τουρκίαν εἶχε τελειώσει διὰ τὴν Ἀντὰντ

ΤΟ 65ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935

ΩΣ ΕΙΠΟΜΕΝ ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΑΡΘΡΟΝ τὴν 17/30 Ὀκτωβρίου ἡ Τουρκία ὑπέγραψε τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Μούδρου, καὶ παρεδίδετο εἰς χεῖρας τῶν συμμάχων. Ἀλλὰ πρὸ τούτου συνέβησαν τὰ ἑξῆς:

Τὴν 22αν Σεπτεμβρίου (5 Ὀκτωβρίου) 1918 Τοῦρκοι ἀπεσταλμένοι παρουσιάζοντο εἰς Μυτιλήνην καὶ ἤρχοντο εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰς ἀγγλικὰς ναυτικὰς ἀρχάς, τὴν δὲ ἑπομένην ὁ ἐν Βέρνῃ πρέσβυς τῆς Τουρκίας ἐπισκεφθεὶς τὸν ἐκεῖ Ἄγγλον πρεσβευτὴν ἐζήτησε τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἀγγλίας πρὸς συνομολόγησιν ἀνακωχῆς.

Τότε ἡ Ἀγγλία ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν συνομολογήσεως εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ κ. Ρωμᾶνος, πρέσβυς τοῦ κ. Βενιζέλου ἐν Παρισίοις, ἔσχεν μακρὰν συνδιάλεξιν μετὰ τοῦ Λόϋδ Τζώρτζ ὅστις ἐβιάζετο νὰ ἴδῃ τὸν κ. Βενιζέλον εἰς Παρισίους καὶ ὅστις ἤθελε νὰ καταστρωθοῦν οἱ ὅροι τῆς ἀνακωχῆς εἰς τρόπον ὥστε ἡ Ἀγγλία νὰ ἐξασφαλίσῃ οἰκονομικὰ ὠφελήματα ἐν Τουρκίᾳ. Εἰς τὴν συνομιλίαν του ὁ Λόϋδ Τζώρτζ ἐδήλου πρὸς τὸν κ. Ρωμᾶνον (τηλεγρ. Ρωμάνου 25 Σεπτεμβρίου / 8 Ὀκτωβρίου 1918, ἀριθ. 8830) ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ 1915 καὶ 1916 αἱ ἀφορῶσαι τὴν διανομὴν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἔδει νὰ τεθῶσι κατὰ μέρος ἀπέναντι τῆς ἀνάγκης τῆς οἰκονομικῆς κυριαρχίας τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ἐν Τουρκίᾳ.

Ἀπέναντι τῆς τοιαύτης στάσεως τοῦ κ. Λόϋδ Τζώρτζ ὁ κ. Βενιζέλος τῷ ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἱκανοποιεῖτο μὲ τὴν αὐτονομίαν τῆς Σμύρνης. (Τηλεγρ. Πολίτη, ἀριθ. 9157).

Εὐθὺς μετ' ὀλίγον ὁ κ. Βενιζέλος ἀνεχώρησε διὰ Παρισίους καὶ Λονδῖνον καὶ ἐκεῖθεν μετέδωκεν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις κυβέρνησιν τὰς ἐντυπώσεις του περὶ τοῦ ἀδυνάτου νὰ πραγματοποιηθῇ ὁ διαμελισμὸς τῆς Τουρκίας. Τότε ὁ κ. Πολίτης ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἀπήντησεν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ὅτι ἡ κυβέρνησις ἐξεπλάγη ὀδυνηρῶς ἐκ τούτου καὶ ὅτι ἐφείλκυσε τὴν προσοχήν του ἐπὶ τοῦ ὀλεθρίου ἀντικτύπου διὰ τὴν θέσιν τῆς κυβερνήσεως ἐὰν ἡ Ἑλλὰς δὲν προσέκτα μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. (Τηλεγράφημα Πολίτη ἀρ. 9157. Φραγκούλη, «Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ παγκόσμιος κρίσις»).

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐσχηματίσθη νέα τουρκικὴ κυβέρνησις ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὸν Ἰτζὲτ πασᾶ ἥτις καὶ ὑπέγραψε τὴν 17/30 Ὀκτωβρίου τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Μούδρου.

Κατὰ τοὺς ὅρους τῆς ἀνακωχῆς ταύτης ἡ Τουρκία παρέδιδεν εἰς τοὺς συμμάχους τὰ φρούρια τῶν Δαρδανελλίων καὶ τοῦ Βοσπόρου, τοὺς ὑπ' αὐτῆς κρατουμένους αἰχμαλώτους, τὰ πολεμικά της πλοῖα. Ἀπεστράτευε τὸν στρατόν της πλὴν μικροῦ τμήματος.

Ὡς πρὸς τὰ ἐδάφη παρέδιδεν εἰς τοὺς συμμάχους τὰς φρουρὰς καὶ συνεπῶς τὴν κατοχὴν τῆς Ἀραβίας, Συρίας καὶ Μεσοποταμίας.

Ἐπίσης παρέδιδε τοὺς ἐν Τριπολίτιδι τῆς Κυρηναϊκῆς στρατιωτικοὺς βαθμοφόρους της καὶ συνεπῶς τὴν κατοχὴν τῶν χωρῶν τούτων εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὡς καὶ τοὺς λιμένας των εἰς τοὺς πλησιεστέρους συμμάχους, δηλ. Ἰταλίαν καὶ Ἀγγλίαν.

Ἐπίσης παρέδιδε εἰς τοὺς συμμάχους τὸ Βατοὺμ καὶ τὸ Βακοῦ (πετρέλαια!).

Ἀπέσυρε τὴν κατοχήν της ἀπὸ ὅσα τμήματα τῆς Περσίας εἶχε καταλάβει.

Παρέδιδεν εἰς τοὺς συμμάχους τὰς σιδηροδρομικὰς σήραγγας τοῦ Ταύρου (Σιδηροδρόμους Βαγδάτης!).

Ἐπίσης παρέδιδεν εἰς τοὺς συμμάχους τοὺς ὑπερκαυκασίους σιδηροδρόμους, ὅσοι εὑρίσκοντο ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν της.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀρμενίαν ἀνεγνώριζεν ὅτι ἐν περιπτώσει ταραχῶν εἰς τὰ ἓξ βιλαέτια τῆς Ἀρμενίας οἱ σύμμαχοι ἐπιφυλάσσουν τὸ δικαίωμα νὰ καταλάβωσιν οἱονδήποτε τμῆμα τῶν βιλαετίων τούτων.

Ἐπίσης δὲ γενικῶς ἀνεγνώριζεν ὅτι: «Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐγεννᾶτο κατάστασις ἥτις θὰ ἠπείλει τὴν ἀσφάλειαν τῶν συμμάχων οὗτοι θὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ καταλάβωσιν οἱονδήποτε στρατηγικὸν σημεῖον».

Εἰς τὸ 35ὸν ἄρθρον του ὁ κ. Βενιζέλος ἐπικρίνων ἡμᾶς διότι ἰσχυρίσθημεν ὅτι ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἐτερμάτιζε τὸν πόλεμον τῶν συμμάχων μὲ τὴν Τουρκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄφινε τὴν Ἑλλάδα νὰ πολεμήσῃ μόνη της μὲ τὴν Τουρκίαν τοῦ Κεμάλ, ἀντιτάσσει ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο ἀληθὲς καὶ ὅτι ὁ πόλεμος τῶν συμμάχων πρὸς τὴν Τουρκίαν θὰ ἐτερματίζετο ὄχι διὰ τῆς ἁπλῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς. Ὅτι οἱ σύμμαχοι εἶχον ἄμεσον συμφέρον ὅπως ἐκτελεσθῇ ἡ ὑπογραφεῖσα συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ἀπεσπῶντο καὶ ἐσχηματίζοντο νέα κράτη ὑπὸ ἀγγλικὴν ἢ γαλλικὴν προστασίαν, ἡ Συρία, ἡ Παλαιστίνη, ἡ Τρανσιορδανία,

ἡ Μεσοποταμία, διὰ τῆς ὁποίας ἱδρύετο τὸ ἀνεξάρτητον κράτος τῆς Ἀρμενίας, καθὼς καὶ τοῦ Κουρδιστάν, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίζετο τὸ ἀγγλικὸν προτεκτορᾶτον τῆς Αἰγύπτου καὶ παρεχωρεῖτο ἡ Κύπρος εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Λησμονεῖ μάλιστα τὸ Μαρόκον καὶ τὴν Τύνιδα! Διότι καὶ περὶ αὐτῶν προέβλεπε ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν.

Ὥστε κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον πάντα ταῦτα ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν! Καὶ ἂς συνεχίσωμεν τὸν συλλογισμὸν τοῦ κ. Βενιζέλου. Διατί δὲν ἐβοήθησαν οἱ σύμμαχοι τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης ταύτης τῶν Σεβρῶν; Διότι, κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον πάντοτε, ἔπεσεν ὁ κ. Βενιζέλος ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπανῆλθεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Ὅστις ὅμως καθὼς καὶ οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται ἦσαν προθυμότατοι νὰ ἀναλάβωσιν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Ἀλλ' ἐνῷ κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον τοσαῦτα κολοσσιαῖα συμφέροντα τῶν συμμάχων ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, καὶ ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς ἦτο πρόθυμος νὰ ἀγωνισθῇ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς, αἱ δυνάμεις ἀφῆκαν τὴν Ἑλλάδα μόνην της, τὴν ἀφῆκαν νὰ καταστραφῇ ἐπομένως, καὶ νὰ συγκαταστραφῇ καὶ ἡ συνθήκη, ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ὁποίας ἐξηρτῶντο τὰ κολοσσιαῖα συμφέροντά των, ὡς λέγει ὁ κ. Βενιζέλος, μόνον καὶ μόνον διότι ἐπανῆλθεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὁ πρόθυμος ἐν τούτοις ν' ἀγωνισθῇ διὰ τὴν συνθήκην, καὶ ἔφυγεν ὁ κ. Βενιζέλος ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ἔκαμνε τίποτε περισσότερον πολεμικῶς, καὶ πιθανώτατα καὶ ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅ,τι ἔκαμναν οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται, ἀφοῦ δὲν εἶχεν οὔτε τὴν πλειοψηφίαν τοῦ λαοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ἀλλὰ ἡμεῖς, καὶ κανεὶς φρόνιμος ἄνθρωπος, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀποδώσῃ τοιούτους ἐξωφρενικοὺς παραλογισμοὺς εἰς τὰς κυβερνήσεις μεγάλων δυνάμεων αἱ ὁποῖαι γνωρίζουν νὰ κανονίζουν τὰ συμφέροντά των κατὰ πολὺ θετικώτερον τρόπον ἀπὸ ὅ,τι παριστᾷ ὁ κ. Βενιζέλος

Ἔστω παράδειγμα ἡ σημερινὴ Γαλλία. Τὸ σοβιετικὸν καθεστώς, μόλις ἐγκαθιδρύθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1917 καὶ ἀρχὰς τοῦ 1918 ἐγκατέλειψε τοὺς συμμάχους, ἔκαμε χωριστὴν εἰρήνην μὲ τὴν Γερμανίαν, ἡ ὁποία ἐπωφεληθεῖσα ταύτης μετέφερε μεγάλας στρατιωτικὰς δυνάμεις ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον καὶ ὡς ἐκ τούτου ὀλίγον ἔλλειψε τὸ ἔαρ τοῦ 1918 νὰ θραύσῃ ἐκεῖ τὴν ἀγγλογαλλικὴν ἀντίστασιν, καὶ τὸ ὁποῖον σοβιετικὸν καθεστώς, κατόπιν συνῆψε στενωτάτας σχέσεις μὲ τὴν χιτλερικὴν Γερμανίαν, καταφαγὸν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ δὲν ἐνθυμούμεθα πόσας δεκάδας ἑκατομμυρίων χρυσῶν γαλλικῶν φράγκων ὀφειλομένων ἐκ δανείων πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἐκ μέρους τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος. Καὶ ἐν τούτοις ἐσχάτως ἡ Γαλλία δὲν ἐδίστασε νὰ ἔλθῃ σχεδὸν εἰς συμμαχίαν μὲ τὸ σοβιετικὸν κράτος, αὐτή, κατ' ἐξοχὴν ἀστικὸν κράτος, χάριν τῶν συμφερόντων της, λησμονήσασα τὴν πρὸς αὐτὴν «προδοσίαν» τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας! Μήπως δὲν ἔκαμε τὸ αὐτὸ καὶ ὁ Φραγκῖσκος ὁ Α΄ τῆς Γαλλίας, συνάψας συνθήκην φιλίας καὶ ὑποστηρίξεως τῆς «μουσουλμανικῆς» Τουρκίας, καὶ ἐναντίον μάλιστα αὐτοῦ τούτου τοῦ κράτους τοῦ πάπα, αὐτὸς ὁ «χριστιανικώτατος» ὅπως ἀπεκαλεῖτο, βασιλεύς, λαβὼν εἰς ἀντάλλαγμα παρὰ τῆς Τουρκίας τὰς διομολογήσεις; Ἢ μήπως κατόπιν ὁ μεγάλος Ρισελιέ, ὁ καταπνίξας ἐν Γαλλίᾳ πᾶσαν κίνησιν ἐναντίον τοῦ καθολικισμοῦ, δὲν ὑπεστήριξε τὰ «διαμαρτυρόμενα» κράτη τῆς Γερμανίας ἐναντίον τῶν «καθολικῶν» γερμανικῶν κρατῶν καὶ ἐναντίον τοῦ «καθολικωτάτου καὶ ἀποστολικωτάτου» αὐτοκράτορος ἐν Βιέννῃ, διότι αὐτὸ ἐπέβαλε τὸ συμφέρον τῆς Γαλλίας;

Ἔτσι σκέπτονται τὰ μεγάλα κράτη, καὶ ἔτσι ἐνήργησαν ὄχι μόνον ἡ Γαλλία ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ κράτη τὰ ὁποῖα οὕτω ἀπὸ μικρὰ ἔγιναν μεγάλα.

Καὶ ἂς μὴ ἐξοργισθῇ κανεὶς ἰδεολόγος μὲ ὅσα λέγομεν, καὶ μᾶς εἰπῇ ὅτι αὐταὶ εἶναι αἱ θεωρίαι τοῦ Μακκιαβέλη. Διότι θὰ ἔχῃ λάθος. Ὁ Μακκιαβέλη δὲν ἐδημιούργησε θεωρίας, ἀλλ' ἁπλῶς στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἱστορίας περιέγραψε τὰ μέσα μὲ τὰ ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι, ὅπως τοὺς κατεσκεύασεν ὁ Θεός, ἐργάζονται ὅπως δημιουργήσωσιν μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ κράτη.

Θὰ μοῦ εἰπῆτε: Τότε ὁ κ. Βενιζέλος μεταχειρισθεὶς ξενικοὺς στρατοὺς διὰ νὰ κυριαρχήσῃ τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι καταδικαστέος, ἀφοῦ κατώρθωσε τὸν σκοπόν του.

Τοὐναντίον εἶναι καταδικαστέος. Ὄχι μόνον διότι ἡ πρᾶξις αὕτη ἠθικῶς εἶναι ἔγκλημα, ἀλλὰ καὶ διότι πολιτικῶς εἶναι κἄτι περισσότερον ἀπὸ ἔγκλημα, εἶναι «πολιτικὸν σφάλμα» διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν ἔκφρασιν ἑνὸς μεγάλου Γάλλου διπλωμάτου καὶ πολιτικοῦ. Διότι τὴν μέθοδον ταύτην τῆς ἀναμίξεως ξένων στρατῶν εἰς τὰ ἐσωτερικά των, οἱ λαοὶ δὲν τὴν ἀνέχονται καὶ δὲν τὴν λησμονοῦν, οὔτε τὴν συγχωροῦν ποτέ. Καὶ πῶς ἕνας πολιτικὸς θὰ κυριαρχήσῃ ἑνὸς λαοῦ, ὅταν μεταχειρίζεται μεθόδους τὰς ὁποίας ὁ λαὸς οὗτος οὔτε ἀνέχεται οὔτε συγχωρεῖ; Δι' αὐτὸ καὶ ὁ κ. Βενιζέλος ἔπεσε τὸ 1920 καὶ δὲν ἠδυνήθη παρὰ μετὰ πολλὰ ἔτη νὰ ἐπανεμφανισθῇ εἰς τὴν πολιτικήν, δι' ἄλλους λόγους, οὐχὶ τοῦ παρόντος, διὰ νὰ ξαναπέσῃ καὶ πάλιν ἐξεγείρων ἑκάστοτε οὐχὶ τὴν ἀντίθεσιν, ἀλλὰ τὴν ἔχθραν μεγίστου μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Βεβαίως ὁσάκις κράτος τι μεταχειρίζεται πρὸς αὔξησίν του μεθόδους οἵας προαναφέραμεν, δὲν τὰς παρουσιάζει τόσον γυμνάς. Εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ σεβασθῇ καὶ τὰ ἠθικὰ ἐλατήρια τὰ ἐμφωλεύσαντα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν. Καὶ εὑρίσκει πάντοτε τὰς ἠθικὰς αἰτίας ἢ προφάσεις, τὰς διὰ τοὺς σκοπούς του ἀναγκαίας. Ἄλλοτε εἰς παρῳχημένας ἐποχὰς εἶχε πρὸς τοῦτο ἐξαιρέτους βοηθοὺς τὰ ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἄμβωνος κηρύγματα. Σήμερον ἔχει θαυμασίαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν διὰ τοῦ τύπου προπαγάνδαν, ἡ ὁποία καλῶς χειριζομένη ἀποτελεῖ ὅπλον πολλάκις ἀκαταμάχητον. Καὶ διὰ τοῦτο τὰ καλῶς διοικούμενα κράτη, δι' ἐμμέσων ὁδῶν κατευθύνουν καὶ ὁδηγοῦσι τὴν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων δημοσιογραφίαν, χωρὶς βεβαίως τοῦτο καὶ νὰ φαίνεται.

Ἐπομένως, ἐὰν ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἐξηρτῶντο τὰ παμμέγιστα συμφέροντα τῶν συμμάχων, τὰ ὁποῖα ἀπηρίθμησεν ὁ κ.

Βενιζέλος, οἱ σύμμαχοι θὰ ὑπεστήριζον τὴν Ἑλλάδα μὲ ὅλα των τὰ μέσα πρὸς ἐπίτευξιν τῶν μεγάλων αὐτῶν σκοπῶν, ἀδιαφοροῦντες ἐὰν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἶχεν ἐπανέλθει καὶ ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων αἵτινες θὰ τοὺς ἐβοήθουν. Θὰ ἤξευραν δὲ νὰ κατευθύνουν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν των χάριν τῶν σκοπῶν των. Ἀλλ' ἡ πραγματοποίησις τῶν μεγάλων αὐτῶν σκοπῶν δὲν ἐξηρτᾶτο πλέον ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Εἶχε συντελεσθῆ πρότερον.

Εἶχε συντελεσθῆ δύο σχεδὸν ἔτη πρότερον. Διότι καὶ διὰ τοῦ πολέμου καὶ διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Τουρκίας εἰς τοὺς ὅρους τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου, ἡ Γαλλία κατελάμβανε τὴν Συρίαν καὶ ἡ Ἀγγλία τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην, καθὼς καὶ τὰ κράτη τῆς Ἀραβίας. Κατελάμβανον ἐπίσης καὶ τὸν σιδηρόδρομον τῆς Βαγδάτης καὶ τοῦ Βατοὺμ καὶ τοῦ Βακοῦ (χάριν τῶν πετρελαίων). Τὴν Κύπρον τὴν εἶχεν ἡ Ἀγγλία ἤδη προσαρτήσει. Δὲν πιστεύομεν δὲ νὰ φαντάζεται κανεὶς ὅτι τὸ ἀγγλικὸν προτεκτορᾶτον ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Ἀφοῦ καὶ σήμερον ἀκόμη, ὁπότε ἡ Αἴγυπτος κατόπιν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἀγγλίας συνθηκῶν ἐπέτυχε τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας της ἐν τούτοις κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ πρᾶγμα, δὲν ἔπαυσε ὑφιστάμενον τὸ νομικῶς μὴ ὑφιστάμενον πλέον ἀγγλικὸν προτεκτορᾶτον, διότι εἶναι παμμεγίστη καὶ ζωτικωτάτη ἀνάγκη τῆς Ἀγγλίας ἡ εἰς χεῖρας της ἐξασφάλισις τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ. Οὔτε φανταζόμεθα ὅτι ἡ τύχη τοῦ Μαρόκου καὶ τῆς Τύνιδος ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν!

Δὲν καθίστα δὲ ἡ μὴ ἐκτέλεσις τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἐπισφαλῆ τὰ ἀποκτήματα ταῦτα τῶν συμμάχων, ὄχι μόνον διότι ἡ Τουρκία δὲν θὰ εἶχε καθόλου δυνάμεις διὰ νὰ διεκδικήσῃ ἐκ νέου τὰ ἀποκτήματα ταῦτα τῶν μεγάλων δυτικῶν κρατῶν, ἀλλὰ κυρίως διότι αἱ ἀπὸ τῆς Τουρκίας ἀποσπασθεῖσαι αὗται χῶραι, δὲν κατοικοῦντο ἀπὸ Τούρκους, ἀλλ' ἀπὸ ξένας πρὸς τοὺς Τούρκους φυλάς, κατακτηθείσας ὑπ' αὐτῶν καὶ συνεπῶς ἡ νέα των κατάστασις τῆς ἡμιανεξαρτησίας ὑπὸ μεγάλους προστάτας, οἵτινες ἐσεβάσθησαν ἀπολύτως τὸν ἐθνισμόν των, τὰ ἔθιμά των, τὸν ἰδιαίτερον αὐτῶν πολιτισμὸν καὶ πρὸ παντὸς τὰ θρησκευτικά των αἰσθήματα, τοῖς εἶναι πολὺ εὐαρεστοτέρα. Ἐπομένως ἡ μὴ ἐκτέλεσις τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν δὲν μετέβαλε τὴν πραγματικὴν κατάστασιν ὡς πρὸς τὰ ἀποκτήματα ταῦτα τῶν μεγάλων δυνάμεων. Ἡ μὴ ἐκτέλεσις αὕτη, ἄφινε μόνον ἐκρεμῆ τὴν νομικὴν διατύπωσιν τῆς νέας ταύτης καταστάσεως ὡς πρὸς τὰ ἀποκτήματα ταῦτα. Ἀλλ' ἡ νομικὴ αὕτη διατύπωσις μιᾶς πραγματικῶς συντελεσθείσης καταστάσεως, θὰ ἐγίνετο κάλλιστα, ὅπως καὶ ἔγινε διὰ νεωτέρων συνθηκῶν. Ὥστε δὲν ἦτο τοῦτο καὶ μόνον λόγος νὰ ἀρχίσωσιν αἱ δυνάμεις νέον πόλεμον, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὁλοκλήρου τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἐκτὸς ἐὰν διὰ τῆς μὴ ἐκτελέσεως τοῦ ὑπολοίπου μέρους αὐτῆς ἐθίγοντο ζωτικὰ αὐτῶν συμφέροντα, τὸ ὁποῖον, ὡς θὰ ἴδωμεν, δὲν συνέβαινεν.

Ὥστε ὀρθῶς ἰσχυρίσθημεν ὅτι διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἐτερματίζετο ὁ πόλεμος τῶν συμμάχων μὲ τὴν Τουρκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τοῦτο ἴσως ἐσφάλαμεν, ὅτι θὰ ἔπρεπε καλύτερα νὰ ἐλέγαμεν ὅτι διὰ τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου, δύο σχεδὸν ἔτη πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ἐτερματίζετο ὁ πόλεμος τῶν συμμάχων μὲ τὴν Τουρκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Καὶ πάλιν ὀρθῶς εἴπομεν ὅτι μετὰ τοῦτο ἀφίνετο ἡ Ἑλλὰς μόνη κατὰ τῆς Τουρκίας τοῦ Κεμάλ. Διότι τὸ ὑπόλοιπον τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκτέλεσις δὲν εἶχε πραγματοποιηθῆ πρὸ ἢ καὶ κατόπιν τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου ἐνδιέφερε κυρίως μόνην τὴν Ἑλλάδα, πλὴν ἐξαιρέσεων τινῶν, τὰς ὁποίας θὰ ἀναφέρωμεν ἀμέσως καὶ αἱ ὁποῖαι ἐνδιέφερον καὶ τοὺς συμμάχους καὶ βεβαίως καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Εἶναι αὗται: Τὸ ζήτημα τῶν στενῶν, ἐνδιέφερε ὁλόκληρον τὸν πολιτισμένον κόσμον.

Τὸ ζήτημα τῶν διομολογήσεων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἰταλίαν, αὕτη μὴ λαβοῦσα ἱκανοποίησιν τῶν ἀξιώσεών της ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, κατήγγειλεν ὀλίγον πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν τὴν σύμβασιν Τιτόνι–Βενιζέλου, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ 7ου ἄρθρου αὐτῆς καὶ οὕτως ἡ Ἑλλὰς ἔχασεν ὁριστικῶς τὴν Βόρειον Ἤπειρον. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἔκτοτε εἶχε πᾶν συμφέρον νὰ μὴ εὐνοήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν Γαλλίαν, αὕτη διὰ τῶν ὁρίων μεταξὺ Συρίας καὶ Τουρκίας, ἅτινα καθώρισεν ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν, παρητήθη τῆς Κιλικίας. Ἄλλως τε, ὡς θὰ ἴδωμεν εἶχεν ἡ Γαλλία πολὺ πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἔλθει εἰς κατ' ἰδίαν διαπραγματεύσεις μὲ τὴν Τουρκίαν τοῦ Κεμάλ, παραιτουμένη τῆς Κιλικίας καὶ λαμβάνουσα διαφόρου εἴδους οἰκονομικὰ ἀνταλλάγματα. Πάντως, εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ὁπότε ὁ κ. Βενιζέλος προητοιμάζετο ν' ἀναλάβῃ πολεμικὸν ἀγῶνα πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς, ἡ Γαλλία ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ κλείσῃ συμφωνίαν μετὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἀγκύρας πλέον καὶ τὴν 5/18 Σεπτεμβρίου 1920 ὁ στρατηγὸς Γκουρὼ ἐξεκένου τὴν Κιλικίαν καὶ ἀπεσύρετο εἰς τὰ ὅρια τῆς ὑπὸ γαλλικὴν ἐντολὴν Συρίας. Παρητεῖτο οὕτως ἡ Γαλλία κατ' οὐσίαν πάσης προθέσεως ὅπως συντρέξῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Καὶ ταῦτα ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Βενιζέλου.

Ἀπομένει δὲ πλέον νὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον τὰ ζητήματα τῶν στενῶν, τῆς Ἀρμενίας καὶ τῶν διομολογήσεων ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἀναγκάσωσι τὰς δυνάμεις ἢ τοὐλάχιστον τὴν Ἀγγλίαν ὅπως βοηθήσωσιν ἐμπραγμάτως τὸν κ. Βενιζέλον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, διότι ἂν δὲν συνέβαινε καὶ τοῦτο, ὁ κ. Βενιζέλος θὰ ἠναγκάζετο νὰ πολεμήσῃ μόνος κατὰ τοῦ Κεμὰλ καὶ θὰ εὑρίσκετο εἰς τὴν αὐτὴν καὶ χειροτέραν μάλιστα θέσιν τῶν μετανοεμβριανῶν κυβερνήσεων, μὴ ἔχων οὐδὲ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἀπέναντι τῆς Τουρκίας

ΤΟ 66ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ - 16 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935

Ο κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ τῆς 27ης Νοεμβρίου παρ. ἔτους ἰσχυρίζεται ὅτι κατώρθωσε «ὥστε νὰ χαραχθῆ νέα κατεύθυνσις εἰς τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἡ ἐνίσχυσις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ὡς σταθεροῦ φίλου τῆς Ἀγγλίας, νὰ θεωρῆται ὡς ἐξυπηρετοῦσα τὰ ἀγγλικὰ συμφέροντα». Καὶ περαιτέρω ὅτι «ἡ σταθερότης ἀκριβῶς τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία δὲν ἠμπόδιζε τὴν Ἀγγλίαν μετὰ τὴν ἐναντίον της κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας, νὰ μεταβάλῃ ριζικῶς τὴν πολιτικήν της εἰς τὴν Ἐγγὺς Ἀνατολήν, ἀποφασίσασα νὰ βασίζεται τοῦ λοιποῦ, διὰ τὰ εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ὑδρογείου συμφέροντά της, εἰς τὴν φιλίαν τῆς Ἑλλάδος ἀντὶ τῆς φιλίας τῆς Τουρκίας, ἠγγυᾶτο ὅτι ἡ γενομένη πρὸς τὴν Ἑλλάδα στροφή, θὰ ἦτο ἐξ ἴσου σταθερά, ἐφ' ὅσον ἡμεῖς διὰ τῆς ἰδίας ἐνεργείας μας δὲν ἀπεδεικνύομεν ὅτι αἱ προϋποθέσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀπεφασίσθη ἡ νέα αὕτη πολιτικὴ ἦσαν σαθραί».

Ἡ δὲ καλυτέρα ἀπόδειξις τούτου, τῆς σταθερότητος δηλ. τῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας, λέγει ὁ κ. Βενιζέλος, εἶναι ὅτι ἐνῷ μετεβλήθη ἡ σταθερὰ αὕτη πολιτικὴ ριζικῶς μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας ἐναντίον της, καὶ ἐστηρίχθη ἔκτοτε ἐπὶ τῆς φιλίας τῆς Ἑλλάδος, ἔμεινεν ὅμως σταθερὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπαναφορὰν εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὁπότε «Ὁ Λοϋδ Τζώρτζ ἐξηκολούθει εὐχόμενος τὴν ἑλληνικὴν ἐπικράτησιν εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, χωρὶς νὰ παύσῃ ὅμως νὰ δηλοῖ εἰς τοὺς ὑπευθύνους κυβερνήτας μας, καὶ ὅσους ἄλλους ἐπισήμους Ἕλληνας εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδῃ, ὅπως τὸν πατριάρχην Μελέτιον, ὅτι ἐφ' ὅσον παραμένει ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Κωνσταντῖνος, ἡ ἀγγλικὴ κοινὴ γνώμη δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν κυβέρνησίν της νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος οὔτε ἕνα σελίνιον οὔτε ἕνα φυσίγγιον». Ἂς τὰ ξεκαθαρίσωμεν ὅλα αὐτὰ καὶ ἂς τὰ ἁπλουστεύσωμεν διὰ νὰ τὰ ἐννοήσωμεν. Λέγει ὁ κ.Βενιζέλος:

1) Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ ἦτο σταθερά.

2) Ὁ κ. Βενιζέλος κατώρθωσε νὰ χαραχθῆ νέα κατεύθυνσις εἰς τὴν σταθερὰν ταύτην ἀγγλικὴν πολιτικήν.

3) Ἡ Ἀγγλία μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου τῆς Τουρκίας ἐναντίον της μετέβαλε ριζικῶς τὴν πολιτικήν της.

4) Ἡ νέα πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἦτο νὰ στηριχθῆ ἐπὶ τῆς φιλίας τῆς Ἑλλάδος.

5) Ἡ νέα αὕτη πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἀπεσκόπει τὴν ἐνίσχυσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

6) Ἡ νέα αὕτη πολιτικὴ ἦτο ἐξ ἴσου σταθερὰ ὅπως καὶ ἡ προηγουμένη.

7) Ἀλλὰ ἔπαυσε νὰ εἶναι σταθερὰ ὅταν αἱ προϋποθέσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀπεφασίσθη ἔγιναν σαθραί.

8) Ἔγιναν δὲ σαθραὶ (κατὰ τὸν κ. Βενιζέλον πάντοτε) διότι ἔπεσεν ὁ κ. Βενιζέλος καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος.

9) Ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι σαθραὶ μολονότι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπεστράτευσεν ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν νέαν ταύτην φάσιν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, καὶ ἀπεδύθη ὑπὲρ αὐτῆς εἰς τὸν μεγαλύτερον καὶ μακρότερον τῶν πολέμων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

10) Μολονότι αἱ προϋποθέσεις αὐτῆς, ἔγιναν σαθραί, ἡ νέα ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι σταθερά, λέγει ὁ κ. Βενιζέλος.

11) Ἀπόδειξις τῆς σταθερότητός της εἶναι ὅτι πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς νέας ταύτης σταθερᾶς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας, ὁ Λοϋδ Τζώρτζ κάμνει εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατήσεως εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

12) Περιορίζεται μόνον εἰς εὐχάς, καὶ δὲν διαθέτει «οὔτε ἕνα σελίνιον, οὔτε ἕνα φυσίγγιον» ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνιζομένης ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῆς σταθερᾶς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, διότι δὲν τοῦ τὸ ἐπιτρέπει ἡ ἀγγλικὴ κοινὴ γνώμη.

13) Δὲν τοῦ ἐπιτρέπει δὲ ἡ ἀγγλικὴ κοινὴ γνώμη νὰ ἐργασθῇ τελεσφόρως ὑπὲρ τῆς νέας σταθερᾶς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, διότι ἦτο ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ἀγωνιζόμενος μόλον τοῦτο ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς ταύτης.

14) Ὁ Λοϋδ Τζώρτζ, πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας, δὲν κάμνει τίποτε πρὸς διαφώτισιν τῆς κοινῆς ταύτης γνώμης, μολονότι εἶναι γνωστὸν ποῖα μέσα διαθέτει ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις πρὸς καθοδήγησιν τῆς κοινῆς γνώμης διὰ τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα ὅταν πρόκειται περὶ τῶν συμφερόντων τῆς Ἀγγλίας.

15) Καὶ οὕτω, ὁ Λοϋδ Τζώρτζ, ἀφίνει τὴν Ἑλλάδα ἀγωνιζομένην ὑπὲρ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, νὰ καταστραφῇ, καὶ ἀφίνει νὰ καταπέσῃ μετ' αὐτῆς καὶ ἡ νέα σταθερὰ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας, διότι ὁ κ. Βενιζέλος ἔπεσεν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, λέγει ὁ κ. Βενιζέλος.

Ταῦτα φρονεῖ κατὰ τὰ ἄρθρα του ὁ κ. Βενιζέλος περὶ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ καὶ περὶ τοῦ Λοϋδ Τζώρτζ. Ἐὰν ἐπρόκειτο Ἄγγλος πολιτικὸς νὰ κάμῃ ἀντιπολίτευσιν πρὸς τὸν κ. Λοϋδ Τζώρτζ δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ καταγγείλῃ περισσότερα ἀπὸ ὅσα λέγει ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ κ. Βενιζέλος. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ἄλλη.

Ἂς ἴδωμεν τώρα καὶ ἡμεῖς τί συνέβαινε μὲ τὴν ἀγγλικὴν ταύτην πολιτικήν.

Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἦτο πάντοτε, ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ καὶ παραμένει σταθερωτάτη. Συνίστατο αὕτη πάντοτε εἰς ἐξασφάλισιν τῆς ὁδοῦ τῶν Ἰνδιῶν. Δὲν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἐξέλιξίν της καὶ τὰς λεπτομερείας της. Τὸ ἄνοιγμα τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ ἔσχεν ὡς ἐπακόλουθον τὴν κατάληψιν τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Ἄδεν. Ἀλλὰ διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλὴς ἡ ὁδὸς αὕτη καὶ ἀπὸ ξηρᾶς, ἔδει ἡ ἀγγλικὴ ἐπιρροὴ νὰ κυριαρχῇ καὶ ἐν Περσίᾳ καὶ εἰς Ἀφγανιστάν, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἔμεναν αἱ χῶραι μεταξὺ Ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ Ἰνδιῶν. Δηλαδὴ ἡ Τουρκία.

Ἡ Τουρκία εἶχε τριπλῆν σημασίαν διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Πρῶτον ἦτο κυρία τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Μεσοποταμίας, χωρῶν αἵτινες συνέδεον ἐδαφικῶς τὴν Αἴγυπτον μετὰ τῆς Περσίας. Δεύτερον ἦτο κυρία τῆς Ἀραβίας καὶ συνεπῶς ἐσήμαινε πολὺ διὰ τὴν ἀγγλικὴν ἐπικράτησιν ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ καὶ τῷ Περσικῷ κόλπῳ. Καὶ τρίτον ἦτο κυρία τῶν Στενῶν. Καὶ ἐρχόμεθα οὕτω εἰς τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν.

Ἡ σημασία τῶν Στενῶν ἦτο μεγάλη διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἐφ' ὅσον ἡ Ρωσία ἦτο ἰσχυρὰ στρατιωτικὴ δύναμις, ἔχουσα μεγάλον στόλον ἐν τῷ Εὐξείνῳ. Διότι τὸ ὅλον ζήτημα τῆς Ἀσίας καὶ συνεπῶς καὶ τῶν Ἰνδιῶν ἦτο ζήτημα κυρίως ἀγγλορωσικοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Καὶ θὰ εἶναι καὶ πάλιν ἐφ' ὅσον ἡ Ρωσία ἐπαναγίνεται πολεμικῶς ἰσχυρὰ καὶ ἰδίως ἐφ' ὅσον ἀποκτήσῃ ἐκ νέου ἰσχυρὸν στόλον ἐν Εὐξείνῳ. Τὰ δὲ Στενὰ εἶναι ἡ ἔξοδος τοῦ Εὐξείνου πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον, διὰ τῆς ὁποίας διέρχεται ἡ θαλασσία πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδός. Ἑπομένως τὸ συμφέρον τῆς Ἀγγλίας ἦτο ὅπως τὰ Στενὰ εἶναι ἀδιάβατα διὰ τὸν ρωσικὸν στόλον. Συνεπῶς ἐφ' ὅσον τὸ ὀθωμανικὸν κράτος κατεῖχε τὰ Στενά, ἦτο δύναμις τὴν ὁποίαν ἡ Ἀγγλία θὰ ὑπεστήριζε παντὶ τρόπῳ, ἀφοῦ μάλιστα κατεῖχε καὶ ὅλας τὰς χώρας τὰς μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Περσίας. Καὶ δὲν ὑπῆρξε καλύτερος ὑποστηρικτὴς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν 19ον αἰῶνα. Οὐδὲ ἡ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος ἐμφάνισις τῆς Γερμανίας ἐπὶ τῆς παγκοσμίου σκηνῆς καὶ συνεπῶς ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ, μετέβαλε τὴν πολιτικὴν ταύτην τῆς Ἀγγλίας, ἐφ' ὅσον ἡ Γερμανία περιωρίζετο εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς Τουρκίας καὶ συνεπῶς τὴν καθίστα ἀνθεκτικωτέραν ἔναντι τῆς Ρωσίας. Τὰς ὑπερβολὰς τῆς γερμανικῆς πολιτικῆς ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ κατέστελλεν ἐγκαίρως ἡ Ἀγγλία, ὅπως π.χ. ὅταν παρημπόδισε τὴν ἔξοδον τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Βαγδάτης εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον. Ὅταν ὅμως ἡ Γερμανία, ἀσχέτως μὲ τὴν πολιτικήν της ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ, ἤρχισε διὰ τῆς κατασκευῆς μεγάλου στόλου ἀπειλοῦσα νὰ διαμφισβητήσῃ μίαν ἡμέραν τὴν κυριαρχία τῶν θαλασσῶν, ἦτο ἑπόμενον ὅτι τὸ ἀγγλικὸν συμφέρον θὰ ἐζήτει τὴν ἔξοδόν της ἐκ τῆς παγκοσμίου σκηνῆς τῆς ὁποίας ἐτάρασσε τὴν ἰσορροπίαν. Καὶ ἐγένετο τοῦτο διὰ τοῦ παγκοσμίου πολέμου κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Ἀγγλία εὑρέθη σύμμαχος μὲ τὸν αἰώνιον ἀνταγωνιστήν της, τὴν Ρωσίαν, ἀλλὰ ἐπεισοδιακῶς μόνον καὶ κατ' ἀνάγκην, ἐφ' ὅσον ἠγωνίζετο ὑπὲρ αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπάρξεώς της. Ἡ ἔξοδος τῆς Γερμανίας ἐκ τῆς παγκοσμίου σκηνῆς, ἐπανέφερε τὰ πράγματα εἰς τὴν παλαιάν των τροχιάν.

Δὲν βλέπομεν ποίαν νέαν κατεύθυνσιν ἔδωκεν ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὴν ἀγγλικὴν ταύτην πολιτικήν, ὡς ἰσχυρίζεται. Ἂς ἴδωμεν πάρα πέρα.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν πόλεμον ἡ Ἀγγλία δὲν ἔπαυσεν ἐπιδιώκουσα τοὺς παλαιούς της ἀντικειμενικοὺς σκοπούς. Ἐὰν ἡ Τουρκία ἔμενεν οὐδετέρα, θὰ τὴν ὑπεστήριζεν ἀναμφισβητήτως καὶ ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος. Καὶ διὰ τοῦτο ὅταν ὁ κ. Βενιζέλος τὸ Θέρος τοῦ 1914 πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς Τουρκίας ἐκ τῆς οὐδετερότητος προέτεινεν αὐτὸς εἰς τοὺς συμμάχους τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ἀγγλία τοῦ εἶπε νὰ καθήσῃ ἥσυχος. Ἡ ἔξοδος ὅμως τῆς Τουρκίας εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας ἐγέννησε διὰ τὴν Ἀγγλίαν τὸ ζήτημα τοῦ κινδύνου τῶν Στενῶν. Ἔπρεπε νὰ τὰ καταλάβῃ αὐτή, δι' οἱασδήποτε θυσίας, ὄχι μόνον διὰ νὰ ἀνεφοδιάσῃ τὴν σύμμαχόν της Ρωσίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ κατέχῃ αὐτὴ τοὐλάχιστον τὴν πρὸς τὴν Μεσόγειον ἔξοδόν των, δηλ. τὰ Δαρδανέλλια καὶ ὄχι ἄλλος, ἔστω καὶ ἂν ἡ Ρωσία κατελάμβανε τὴν πρὸς τὸν Βόσπορον εἴσοδον καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἀπέτυχε, καὶ ἐξηγήσαμεν τοὺς λόγους εἰς τὰ περὶ Δαρδανελλίων ἄρθρα μας.

Ἀλλὰ ἡ ἀποτυχία της αὕτη ἰσορροπήθη ὡς πρὸς τὴν συνέχισιν τῆς ἀναλλοιώτου πολιτικῆς της εἰς τὸ μέλλον, διὰ τῆς καταρρεύσεως τῆς Ρωσίας, ἥτις ἐν μέρει ὠφείλετο καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἀποτυχίαν τῶν Δαρδανελλίων. Ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ κατάρρευσις τῆς Ρωσίας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν τύχην τοῦ δυτικοῦ μετώπου, ὅπου καὶ θὰ ἐκρίνετο ὁ πόλεμος, ἰσορροπήθη διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Ἀμερικῆς ὑπὲρ τῶν συμμάχων.

Οὕτω μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, ὁπότε διὰ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς Γερμανίας ἐκ τῆς παγκοσμίου σκηνῆς, τὰ πράγματα ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ἀρχαίαν τροχιάν των, ζήτημα κινδύνου τῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μεσογείῳ ἀγγλικῶν συμφερόντων ἐκ μέρους ρωσικοῦ στόλου δὲν θὰ ὑπῆρχε πλέον, καὶ ἄγνωστον διὰ πόσον μακρὸν χρόνον. Διὰ τοῦτο τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν ἀλλάζει μορφὴν διὰ τὴν Ἀγγλίαν, χωρὶς ὅμως καὶ ἡ πολιτική της νὰ μεταβάλλεται. Δὲν ὑπάρχει πλέον λόγος νὰ εἶναι κλειστὰ τὰ Στενά, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει πλέον κίνδυνος νὰ ἐξέλθῃ δι' αὐτῶν εἰς τὴν Μεσόγειον ρωσικὸς στόλος. Τοὐναντίον ὑπάρχει λόγος νὰ εἶναι ἀνοικτὰ καὶ ἀνοχύρωτα τὰ Στενά, ὥστε νὰ δύναται δι' αὐτῶν νὰ εἰσέρχηται εἰς τὸν Εὔξεινον ἀγγλικὸς στόλος.

Ἕπονται ἐκ τούτου οἱ ὅροι τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου τῆς 17/30 Ὀκτωβρίου 1918, διὰ τῶν ὁποίων λύεται τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν κατ' οὐσίαν.

Ἔμενε μόνον νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα τοῦ ποῖος θὰ ἐγκαθίστατο εἰς τὰς ὄχθας αὐτῶν, ἀλλ' οὕτως ὥστε νὰ μένωσι τὰ Στενὰ πάντοτε ἀνοικτά. Ἐπομένως ὁ τοιοῦτος ἔδει νὰ εἶναι ἢ ὑποχείριος εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἢ ἀνίσχυρος διὰ νὰ τὰ βάλῃ μὲ τὴν Ἀγγλίαν, ἢ καὶ τὰ δύο.

Βεβαίως, ἡ καλυτέρα λύσις διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἦτο νὰ ἐγκατασταθῇ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν χερσόνησον τῶν Δαρδανελλίων, ἥτις εἶναι καὶ ἡ κλεὶς τῆς διόδου. Ἡ Ἑλλάς, εἴτε ὑφίσταται ὁ κ. Βενιζέλος εἴτε ὄχι, δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ εἶναι ἐχθρικὴ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκατορία εἶχε καταρρεύσει. Ἡ Ἀγγλία κατέλαβε πολὺ πρὸ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν καὶ κατέχει πλέον ὑπὸ διαφόρους νομικοὺς τύπους, προστασίας, ἐπιρροῆς, συμμαχίας προστατευτικῆς, στρατιωτικῆς κατοχῆς κλπ. τὴν Παλαιστίνην, τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὰ κύρια σημεῖα τῆς Ἀραβίας, καθὼς καὶ τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ. Ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα καθὼς καὶ ὁ Περσικὸς κόλπος εἶναι ἔκτοτε εἰς χεῖρας της. Ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν μετὰ τὰς ἀφαιρέσεις ταύτας τί θὰ ἀπέμενε; Ἡ καθαυτὸ Τουρκία, οἵα περίπου εἶναι

καὶ σήμερον. Καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ ἔχῃ λάβει τὴν τόνωσιν τὴν ὁποίαν τῆς ἔδωσαν ἡ νίκη της κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ Κεμάλ. Ἡ Τουρκία αὕτη δὲν θὰ ἀπετέλει κανένα κίνδυνον διὰ τὴν Ἀγγλίαν, οὔτε διὰ τὴν ἀγγλικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῶν Στενῶν.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ πρώτη σκέψις τοῦ Λόϋδ Τζώρτζ μόλις ἡ Τουρκία ἐδήλωσε πρὸς τὴν Ἀγγλίαν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1918 ὅτι ἦτο πρόθυμος εἰς χωριστὴν εἰρήνην, ἦτο νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν κ. Βενιζέλον διὰ τοῦ κ. Ρωμάνου καὶ ἀπ' εὐθείας ὅταν ὁ κ. Βενιζέλος μετέβη εὐθὺς ἀμέσως εἰς Λονδίνον, ὅτι ζήτημα διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας ταύτης δὲν ὑφίστατο διὰ τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις μάλιστα προετίθετο νὰ ἐπιδιώξῃ καὶ δεσπόζουσαν οἰκονομικὴν θέσιν ἐν τῇ Τουρκίᾳ ταύτῃ. Ἀναφέραμεν εἰς τὸ προχθεσινὸν ἄρθρον μας τὰ σχετικὰ τηλεγραφήματα. Ὁ δὲ κ. Βενιζέλος, ὡς εἴδομεν, μετέδωκεν ἐκ Λονδίνου τὰς ἐντυπώσεις του ταύτας ἐπὶ τοῦ ἀδυνάτου τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας ταύτης, εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις κυβέρνησιν.

Τότε, ὡς εἴδομεν, ὁ κ. Πολίτης (ἀριθ. τηλεγρ. 9157) τοῦ ἀπήντησεν ἐξ Ἀθηνῶν τὴν ὀδυνηρὰν ἐκ τούτου ἐντύπωσιν, καὶ τὸν ὀλέθριον ἀντίκτυπον διὰ τὸ βενιζελικὸν καθεστώς, ἐὰν ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐλάμβανεν ἐδαφικὰ ἀποκτήματα ἐν Μ. Ἀσίᾳ.

Ἑπομένως, τὸ καθ' αὐτὸ ζήτημα τῶν Στενῶν δὲν ἐπέβαλλεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνοίξῃ νέον πόλεμον πρὸς τὴν Τουρκίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ὑπολοίπου τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἀφορῶντος τὰς ἑλληνικὰς διεκδικήσεις. Τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν εἶχε λύσει καὶ αὐτὸ κατ' οὐσίαν ἐμπραγμάτως ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀνακωχὴ τοῦ Μούδρου.

Ἄλλως τε καὶ μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀποτυχίαν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἡ Ἀγγλία ἔλυσε πάλιν καὶ διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν, ἀλλὰ πάντως κατὰ τρόπον ἱκανοποιοῦντα πλήρως τὰ ἀγγλικὰ συμφέροντα. Ἰδίως ἡ διάταξις ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐὰν εἶναι ἐμπόλεμος (ὡς καὶ πᾶσα ἐμπόλεμος δύναμις) δύναται νὰ εἰσαγάγῃ διὰ τῶν Στενῶν εἰς τὸν Εὔξεινον, οἱανδήποτε μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν θέλει, ἄνευ περιορισμοῦ, ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ οὐδετεροποίησις τῶν ἀκτῶν τῶν Στενῶν ἐπὶ μεγάλου βάθους πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ξηρᾶς καὶ συνεπῶς, τὸ ἀδύνατον νὰ ἐξασφαλισθῶσιν ὑπὸ τῆς Τουρκίας διὰ ὀχυρώσεων, ἱκανοποιοῦσι τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας τῆς Ἀγγλίας εἰς πᾶσαν περίστασιν, ἀκόμη καὶ ἂν ἡ Τουρκία ἤθελε διανοηθῇ νὰ γίνῃ ἐμπόλεμος κατὰ τῆς Ἀγγλίας.

Οἱ σύμμαχοι εἶχον δηλώσει ὅτι δὲν θὰ ἐβοήθουν τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν

ΤΟ 67ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 18 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935

ΑΣ ΕΛΘΩΜΕΝ ΤΩΡΑ ΕΙΣ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ τῆς Ἀρμενίας.

Δὲν γνωρίζομεν ἂν ὑπάρχῃ ἄλλη φυλὴ ἥτις νὰ ὑπέστη κατὰ τοὺς τελευταίους δύο αἰῶνας, ὅσα ὑπέστησαν οἱ Ἀρμένιοι. Καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ὑπέστημεν πολλά, ἀλλὰ ἐπὶ τέλους ἀπηλαύσαμεν καὶ νίκας καὶ ἐπεκτάσεις τοῦ κράτους μας. Μέσα εἰς τόσας δυστυχίας μας εἴδομεν ἐπὶ τέλους καὶ κἄποτε νὰ μᾶς προσμειδιᾷ ἡ μοῖρα! Ἀλλὰ οἱ δυστυχεῖς Ἀρμένιοι;

Καὶ ἐν τούτοις δὲν τοὺς ἔλειψαν ποτὲ αἱ συμπάθειαι τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Εἰς πᾶσαν δυστυχίαν των, εἰς πᾶσαν σφαγήν των, ἡ κοινὴ γνώμη τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν δι' ἄρθρων εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, διὰ ὁμιλιῶν καὶ διαλέξεων, διὰ κοινοβουλευτικῶν ἀγορεύσεων, ἐξεδήλωσε τὰς πρὸς τοὺς Ἀρμενίους συμπαθείας της. Ἀλλὰ τὸ διάστημα ἀπὸ συμπαθειῶν καὶ εὐχῶν μέχρι πράξεων ἐνεργείας τὰ πολιτισμένα κράτη δὲν ὑπερεπήδησαν ποτέ.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ 12ον ἐδάφιον τοῦ προγράμματος τοῦ Οὐΐλσωνος θέτει τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἀρμενίας πρὸ τῆς διπλωματίας τῶν συμμάχων.

Ὁ δὲ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ὑπόμνημα αὐτοῦ τῆς 17/30 Δεκεμβρίου 1918 πρὸς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης καὶ τὰ δύο ὑπομνήματά του πρὸς τὸν Λόϋδ Τζώρτζ, περίπου σύγχρονα, καθὼς καὶ εἰς τὸ πρὸς τὸν Λόϋδ Τζώρτζ ὑπόμνημά του τῆς 27ης Ὀκτωβρίου 1919 καθορίζει τὸ ζήτημα τοῦτο λεπτομερέστερον. Προτείνει τὸν σχηματισμὸν ἀρμενικοῦ κράτους περιλαμβάνοντος τὰ καθαρῶς ἀρμενικὰ βιλαέτια καθὼς καὶ τὰ βιλαέτια τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν Ἀδάνων, συνεπῶς καὶ τοὺς Ἕλληνας τοῦ Πόντου. Εἰς τὴν παραχώρησιν ταύτην τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου πρὸς τὸ ἀρμενικὸν κράτος ὁ κ. Βενιζέλος εὑρίσκει ἀντιστάθμισμα τοὺς Ἀρμενίους τοὺς ὁποίους θὰ περιελάμβανον αἱ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐκχωρούμεναι τουρκικαὶ ἐπαρχίαι. Καὶ ἐπὶ τέλους ἔχει καὶ τὴν πανάκειαν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν τὴν ὁποίαν καὶ προτείνει καὶ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀρμενίας. (Ὑπόμνημα Βενιζέλου 27 Ὀκτωβρίου 1919). Περὶ ἱδρύσεως ἰδιαιτέρου ποντιακοῦ ἑλληνικοῦ κράτους οὐδεὶς λόγος ἐγένετο. Ταῦτα λέγουσι τὰ ἐπίσημα κείμενα.

Ἀλλ' ἐνῷ ἐπὶ μακροὺς μῆνας, σχεδὸν ἐπὶ δύο ἔτη συνεζητοῦντο τὰ ζητήματα ταῦτα εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης, τὰς ἐπιτροπὰς καὶ ὑποεπιτροπὰς αὐτῆς, ἡ Τουρκία εἶχε λύσει τὸ ζήτημα τοῦτο κατὰ τρόπον πρακτικόν. Διὰ νὰ λάβωσιν οἱ ἀναγνῶσται μας μίαν ἰδέαν τοῦ τρόπου τούτου ἀναφέρομεν περικοπὴν ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ κ. Μυλλερὰν τῆς 4/17 Ἰουλίου 1920 πρὸς τὴν τουρκικὴν ἀντιπροσωπείαν, τὴν σταλεῖσαν εἰς τὸ συνέδριον τῆς εἰρήνης.

«Οἱ Ἀρμένιοι ἔχουν σφαγῆ ὑπὸ συνθήκας ἀνηκούστου βαρβαρότητος. Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τὰ κατορθώματα τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως εἰς σφαγάς, ἐκτοπίσεις καὶ κακομεταχειρίσεις τῶν φυλακιζομένων ὑπερέβησαν καταπληκτικῶς τὰ προγενέστερά της κατορθώματα. Ὑπολογίζεται ὅτι ἀπὸ τοῦ 1914 ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ἔσφαξε, ὑπὸ τὴν ἀστήρικτον πρόφασιν μιᾶς δῆθεν ἀνταρσίας, ὀκτακοσίας χιλιάδας Ἀρμενίους ἄνδρες, γυναῖκες

καὶ παιδιά, καὶ ἐξετόπισεν ἢ ἐξεδίωξε τῶν ἑστιῶν των πλέον τῶν διακοσίων χιλιάδων Ἑλλήνων καὶ διακοσίων χιλιάδων Ἀρμενίων»

Ἐννοεῖ τις εὐκόλως τί ζήτημα πρωτεῦον τοῦ πολιτισμοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς φυλῆς ἀπετέλει τὸ ζήτημα τῆς Ἀρμενίας. Κυριώτατος δὲ αὐτοῦ πρωταγωνιστὴς ἐνεφανίζετο ὁ Οὐΐλσων. Ἡ τὴν 28ην Ἰουλίου (10 Αὐγούστου) 1920 ὑπογραφεῖσα συνθήκη τῶν Σεβρῶν καθιέρωνε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀρμενίας καὶ καθίστα διὰ τοῦ ἄρθρου αὐτῆς 89 διαιτητὴν ὅσον ἀφορᾷ τὰ σύνορα τῆς Ἀρμενίας μετὰ τῆς Τουρκίας, τὸν πρόεδρον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἀλλὰ τὴν 22αν Ὀκτωβρίου (4 Νοεμβρίου) 1920 δηλαδὴ 10 ἡμέρας πρὸ τῶν ἑλληνικῶν ἐκλογῶν καθ' ἃς ἔπεσεν ὁ κ. Βενιζέλος ἔλαβον χώραν αἱ προεδρικαὶ ἐκλογαὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν «αἵτινες κατεδίκασαν τὴν πολιτικὴν τοῦ κ. Οὐΐλσωνος καὶ διεδήλωσαν τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ νὰ παύσῃ ἐνδιαφερόμενος διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς. Βαρὺ πλῆγμα διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀρμενίας τῆς ὁποίας ὁ πρόεδρος Οὐΐλσων εἶχε καταστῆ ὁ πρωταγωνιστής» (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», τόμος 5ος).

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κατάστασις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ παρωξύνετο. Οἱ Ἕλληνες καὶ ὑπὸ τὸ μετανοεμβριανὸν καθεστὼς ἡτοιμάζοντο δι' ἀγῶνα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Ὁ Κεμὰλ ἐνέτεινε τὰς προσπαθείας του διὰ προετοιμασίαν ἀντιστάσεως μέχρις ἐσχάτων. Ἡ θέσις τῆς Ἀρμενίας ἦτο δεινή. Τότε εἰς τὴν συνεδρίασιν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν τῆς 9/22 Νοεμβρίου 1920 ὁ λόρδος Ρόμπερτ Σέσιλ παρουσίασε πρότασιν καλοῦσαν τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν νὰ λάβῃ μέτρα πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου τοῦ ἀπειλοῦντος τὴν Ἀρμενίαν. Οἱ ἀντιπρόσωποι σχεδὸν ὅλων τῶν βαλκανικῶν κρατῶν ἔλαβον τὸν λόγον ὑποστηρίζοντες τὴν πρότασιν ταύτην. Ὁ λόρδος Μπάλφουρ τότε ἀγορεύσας μετὰ βιαιότητος ἀπεκάλεσε τὸν Μουσταφᾶ Κεμὰλ «ἀρχιληστήν». Ἀλλὰ κατόπιν ἔπρεπε νὰ ἔλθουν ἀπὸ τοὺς λόγους εἰς τὰ πράγματα. Ὁ δόκτωρ Νάνσεν εἶχεν ὑπολογίσει τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν στρατοῦ εἰς ἑξήκοντα χιλιάδας ὅπως σωθῆ ὁ ἀρμενικὸς λαὸς ἀπὸ βεβαίας καταστροφῆς. Ἀνεζήτησαν λοιπὸν κατὰ τὴν συνεδρίασιν ταύτην ἕνα οἱονδήποτε κράτος τὸ ὁποῖον ἐν ὀνόματι τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν θὰ ἀνελάμβανε, φυσικὰ τῇ βοηθείᾳ καὶ τῶν ἄλλων κρατῶν, τὴν διοργάνωσιν τῆς ἐκστρατείας ταύτης κατὰ τοῦ Κεμάλ. Δὲν εὑρίσκετο κανένα. Τότε ὁ κ. Βιβιανὶ τῆς Γαλλίας ἐγερθεὶς εἶπεν (Ἀ. Φραγκούλη «Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ παγκόσμιος κρίσις», τόμος 2ος):

«Ὁ κ. Μπάλφουρ παρετήρησεν ὅτι ὑπάρχουν ἐδῶ τεσσαράκοντα καὶ ἓν ἔθνη συσκεπτόμενα. Θα ἠδύνατο νὰ ἐρωτήσωσι τὰς κυβερνήσεις των διὰ νὰ μάθουν ἐὰν αὗται θὰ ἠδύναντο νὰ προσφέρουν ἕνα μερίδιον πρὸς συγκρότησιν αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ. Ὁ κ. Μπάλφουρ μὲ πολλὴν διακριτικότητα παρετήρησεν ὅτι ἀνάλογος αἴτησις εἶχεν ἤδη γίνει ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιδημίαν τύφου ἐν Πολωνίᾳ καὶ ὅτι τὰ ἔθνη δὲν ἀπήντησαν μὲ πάρα πολλὴν προθυμίαν.

Θὰ ἀπαντήσουν ταῦτα σήμερον εἰς τὸ τεθὲν ζήτημα, ἤτοι: Ὑπάρχει ἐδῶ μέσα ἕνα κράτος μεταξὺ ἐκείνων τὰ ὁποῖα συνεπόνεσαν τὰς ὀδύνας τῆς Ἀρμενίας, τὸ ὁποῖον θὰ ἤθελε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐντολήν; Ἂς ἐγερθῆ καὶ διὰ φωνῆς τοῦ ἀντιπροσώπου του ἂς τὸ δηλώσῃ! Ἐὰν οὗτος δὲν ἔχῃ ὁδηγίας καὶ θέλῃ νὰ κάμῃ τὴν δήλωσιν ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐνδεχομένης κυρώσεώς της ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεώς του, ἂς τὸ εἴπῃ! Ἀλλ' ἐὰν κανὲν κράτος δὲν θέλῃ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐντολὴν διὰ τὴν Ἀρμενίαν, καὶ ἐὰν εἴμεθα ἐκτεθειμένοι νὰ εὑρεθῶμεν αὔριον ἔναντι τοῦ μηδενός, δὲν θὰ θέσωμεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν γελοίαν κατάστασιν μιᾶς συνελεύσεως, ἥτις θὰ ἀνεζήτει μέσα ἐνεργείας, ἐνῷ γνωρίζει, πρὶν τὰ λάβῃ ὅτι εἶναι ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐκτέλεσίν των;»

Δὲν ἐσηκώθη κανείς!

Ἀλλ' οὔτε ὁ κ. Μπάλφουρ, οὔτε ὁ κ. Σέσιλ, οὔτε ὁ κ. Βιβιανί, ἐδήλωσαν ἐκ μέρους τῶν ἐθνῶν τὰ ὁποῖα ἀντεπροσώπευαν τίποτε!

Καὶ ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἡ πρὸ τριῶν μόλις μηνῶν ὑπογραφεῖσα καὶ ἥτις ἐδημιούργει τὸ κράτος τῆς Ἀρμενίας, τί ἐγίνετο; Ἡ Ἑλλὰς ἤρχιζε τεράστιον ἀγῶνα πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς ὁπότε καὶ θὰ ἐξετελεῖτο καὶ ἡ δημιουργία τῆς Ἀρμενίας. Δὲν θὰ ἐβοήθουν τὴν Ἑλλάδα; Ὁ κ. Βενιζέλος μᾶς λέγει ὅτι αἱ δυνάμεις ἦσαν τόσον θυμωμέναι διότι ἔπεσεν αὐτὸς εἰς τὰς ἐκλογάς, ὥστε δὲν θὰ τὴν ἐβοήθουν. Καλά, ἔστω νὰ μὴ βοηθήσουν τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ἡ Ἀρμενία τί πταίει; Τόσος ἦτο ὁ θυμός των διὰ τὴν πτῶσιν τοῦ κ. Βενιζέλου, ὥστε εἶπαν, ἀφοῦ ἔπεσεν ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὰς ἐκλογάς, ἂς κατασφαγοῦν καὶ ὅλοι οἱ Ἀρμένιοι; Τέτοιος θυμός! Θὰ ἦταν κάπως ὑπερβολικὸν τὸ πρᾶγμα! Ἄλλως τε πρὸς τί αἱ συζητήσεις καὶ αἱ ἐπικλήσεις ἐκ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν!

Λοιπὸν ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀλλοῦ. Ὑπέγραψαν τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ παράσχουν οὐδεμίαν βοήθειαν πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Τὸ ἐδήλωσαν ρητῶς εἰς τὸν κ. Βενιζέλον κατὰ τὰς προηγηθείσας τῆς ὑπογραφῆς μετ' αὐτοῦ συζητήσεις. Τοῦ τὰ ἐδήλωσαν καὶ οἱ Ἄγγλοι, ὁ ἀρχηγὸς μάλιστα τοῦ ἀγγλικοῦ ἐπιτελείου στρατάρχης Οὐΐλσων ὑπῆρξε κατηγορηματικώτατος. Τοῦ τὸ ἐδήλωσαν καὶ οἱ Γάλλοι, ἰδίᾳ ὁ Μυλλεράν. Δὲν πιστεύω δὲ ὅτι ἐπερίμενε βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Ἰταλούς. Εἰς τὰ ἄρθρα ἡμῶν 3,4 καὶ 5 τῶν 18, 20 καὶ 21 Ὀκτωβρίου παρελθόντος ἔτους, παρεθέσαμεν τὰ κείμενα τῶν τηλεγραφημάτων τὰ ὁποῖα πιστοποιοῦσι τὰ λεγόμενα ἡμῶν. Νομίζομεν περιττὸν νὰ τὰ ἐπαναλάβωμεν σήμερον. Ὑπάρχουσι δὲ πλὴν τῶν παρ' ἡμῶν ἐκτεθέντων καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα διαπιστοῦντα τὴν ἀρνητικὴν ταύτην διάθεσιν τῶν δυνάμεων. Τόσῳ μᾶλλον, ὅσον καὶ ὁ κ. Βενιζέλος ἐπανειλημμένως τοῖς ἐδήλου, ὅτι θὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς μὲ μόνον τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης ταύτης. Διότι μόνον ἔτσι θὰ τὴν ὑπέγραφαν. Καὶ εἶχεν ἀνάγκην νὰ πάρῃ αὐτὸ τὸ χαρτὶ πρὸς ἐσωτερικὴν ἐν Ἑλλάδι κατανάλωσιν. Ὑπενθυμίζομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας τὸ τηλεγράφημα τοῦ

κ. Πολίτη, Ὀκτ. 1918, ἀρ. 9157, ὅτι ἂν δὲν γίνουν παραχωρήσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, δὲν στέκεται ἡ κυβέρνησις!

Ἄλλως τε, οὔτε ὁ κ. Βενιζέλος ἀρνεῖται τοὺς ἰσχυρισμούς μου. Ἰδοὺ τί λέγει εἰς τὸ ἄρθρον του τῆς 27ης Νοεμβρίου:

«Ἐκεῖνο ποὺ εἶναι τὸ ἀληθές, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον τόσον ἐλεεινὰ διαστρέφει ὁ κ. Μεταξᾶς, εἶναι τοῦτο:

Ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἦτο ἡ τελευταία τῶν συνθηκῶν διὰ τῶν ὁποίων ἐτερματίζετο ὁ πόλεμος, ὑπογραφεῖσα μόλις τὴν 28ην Ἰουλίου 1920, ἤτοι 20 ἐπὶ πλέον μῆνας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς. Ἀλλ' ἤδη κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου Φεβρουαρίου–Μαρτίου 1920, ὅπου συνεζητήθησαν οἱ ὅροι τῆς συνθήκης μὲ τὴν Τουρκίαν, εἶχον παρέλθει 15–16 μῆνες ἀπὸ τῆς ἀνακωχῆς. ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΕΙΧΟΝ ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΥΘΗ. (Ταῦτα ὡς καὶ τὰ περαιτέρω ὑπογραμμίζομεν ἡμεῖς), ΚΑΙ ΕΠΟΜΕΝΩΣ ΔΕΝ ΗΣΑΝ ΔΙΑΤΕΘΕΙΜΕΝΟΙ ΕΙΣ ΝΕΑΝ ΑΞΙΑΝ ΛΟΓΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΝ. Ἐκτὸς τούτου ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης, τοὺς ὁποίους διεξεδίκουν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἰσχυροτάτη, ὄχι μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ὡς ὑποτίθεται κοινῶς, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδιαίτατα, ΟΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΟΠΟΙΟΝ ΕΠΕΚΡΑΤΕΙ ΑΚΟΜΗ Η ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΝ ΦΙΛΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἰνδιῶν, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν 70 ἑκατομμυρίων Μουσουλμάνων τῶν Ἰνδιῶν, ἐπεδίωκαν νὰ καταστήσουν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλαφροτέρους τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν Τουρκίαν. Αἱ ἐδαφικαὶ δὲ παραχωρήσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα, κυρίως ἡ ἀφορῶσα τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης, ἦσαν ἐκ τῶν πλέον ἐπαχθῶν διὰ τὴν Τουρκίαν ὅρων. Ἡ ἀντίδρασις λοιπὸν τὴν ὁποίαν συνήντησα διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἑλληνικῶν ἀξιώσεων ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπῆρξεν ἰσχυροτάτη. Καὶ ἡ πάλη πρὸς κατανίκησιν αὐτῆς ὑπῆρξεν πολλάκις δραματική. Ἀλλ' ἐκ τῆς πάλης ἐξῆλθα νικητής».

Νικητὴς δηλαδὴ κατὰ τί; Εἰς τὸ νὰ ὑπογραφῇ ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν; Ἀλλ' εἰς τὸ ν' ἀναλάβουν αἱ δυνάμεις τὴν συνεκτέλεσιν αὐτῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος, εἰς αὐτὸ ὄχι! Ὄχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἶπον ρητῶς εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ὅτι δὲν θὰ λάβῃ παρ' αὐτῶν ἡ Ἑλλὰς οὐδεμίαν βοήθειαν, πρὸ παντὸς οὐδεμίαν στρατιωτικὴν βοήθειαν. Τὸ αὐτὸ τοῦ εἶπε καὶ ἡ Ἀγγλία. Ἀδίκως δὲ παραπονεῖται εἰς τὰ προεκτεθέντα κατὰ τοῦ στρατάρχου Οὐΐλσωνος ὅτι ἦτο «φιλότουρκος». Ὁ στρατάρχης Οὐΐλσων τοῦ εἶπε καθαρὰ καὶ ἐξεθέσαμεν τὰ κείμενα εἰς τὰ προμνησθέντα ἄρθρα μας, ὅτι θὰ προκαλέσῃ ὁ κ. Βενιζέλος καταστροφὴν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ εἰς τὸ κάτω–κάτω, αὐταὶ ἦσαν αἱ ἀντιλήψεις του αἱ στρατιωτικαὶ διὰ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος του, τῆς Ἀγγλίας. Ἦτο Ἄγγλος, δὲν ἦτο «φιλότουρκος». Ἀλλ' ἐξεχάσαμεν: Πᾶς μὴ συμφέρων εἰς τὸν κ. Βενιζέλον καθίστατο κατὰ τὰς περιστάσεις «φιλότουρκος», «φιλοβούλγαρος», «φιλογερμανός». Ὅπως ἡμεῖς ἀποκαλούμεθα ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλον «φιλογερμανοί». Καὶ κάμνομεν ἑπομένως συντροφιὰ μὲ τὸν «φιλότουρκον» στρατάρχης Οὐΐλσωνα. Τί νὰ γίνῃ!!

Ὁ κ. Βενιζέλος συγχέει πολὺ εὔκολα τὰ θετικὰ καὶ πραγματικὰ κέρδη

τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὰς πρὸς αὐτὸν γενομένας κολακευτικὰς φιλοφρονήσεις. Μόνος του, εἰς τὸ αὐτὸ ἄρθρον του, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ποίας διαθέσεις εἶχαν οἱ Ἄγγλοι νὰ τὸν βοηθήσουν ἀναφέρει ὅτι ὁ λόρδος Κῶρζον μίαν ἑσπέραν ἀφοῦ τοῦ ὑπεσχέθη νὰ ἐπέμβῃ ὅπως ἄρῃ τὰς ἰταλικὰς ἀντιρρήσεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν Δωδεκανήσων λέγει:

«Μὲ συνώδευσεν ἀπερχόμενον μέχρι τῆς ἐξωθύρας καὶ σταματῶν με τὴν ὥραν ποὺ ἐξηρχόμην, μοῦ ἔσφιξεν ἐκ νέου τὴν χεῖρα καὶ μοῦ εἶπε: Κύριε Βενιζέλε, ἠμπορεῖτε νὰ εἶσθε βέβαιος ὅτι ὁσάκις καὶ εἰς τὸ μέλλον εὑρεθῆτε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικαλεσθῆτε τὴν ἀγγλικὴν ὑποστήριξιν ὑπὲρ δικαίας ἑλληνικῆς αἰτήσεως, θὰ ἔχετε αὐτὴν ἀνεπιφύλακτον, διότι ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ λησμονήσῃ ποτὲ ποῖος φίλος ὑπήρξατε δι' αὐτήν, καὶ μὲ ποίαν πίστιν εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν ὁποῖον διεξήγομεν ὡδηγήσατε τὴν χώραν σας παρὰ τὸ πλευρόν μας».

Αὐτὰ λέγει ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι τοῦ εἶπεν ὁ λόρδος Κῶρζον.

Καὶ ἐν τούτοις! Μετά τινα ἔτη, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1926, ὁ αὐτὸς κ. Βενιζέλος μεταβαίνει εἰς Λονδῖνον πρὸς ὑποστήριξιν δικαιοτάτης ἑλληνικῆς ὑποθέσεως, τοῦ ζητήματος τῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν πολεμικῶν χρεῶν τῆς Ἑλλάδος. Ὑπουργὸς δὲ τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἀγγλίας ἦτο τότε ὁ κ. Τσῶρτσιλ. Ἐνθυμεῖτε ἆρά γε ὁ κ. Βενιζέλος ποίας καὶ πόσον δυσαρέστου δι' αὐτὸν ἔτυχεν ὑποδοχῆς; Τὸ ἐνθυμούμεθα ἡμεῖς, ὅπως ἐνθυμούμεθα καὶ τὸ ἐκ Λονδίνου τηλεγράφημά του πρὸς τὴν τότε ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ τὰ πικρά του παράπονα κατὰ τῶν σημαινόντων Ἄγγλων ἐκ τῶν ὁποίων, ἐκεῖνοι μὲν ποὺ ἔζησαν τὴν ἐποχὴν τοῦ πολέμου τοῦ ἐφάνησαν ἀδιάφοροι, λησμονοῦντες τὰς πρὸς αὐτοὺς ὑπηρεσίας του, ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἦσαν νεώτεροι, δὲν τὰς ἐγνώριζαν καὶ δὲν ἐπηρεάζοντο ἀπὸ αὐτάς.

Καὶ ἔτσι ἀνεχώρησεν ἐκ Λονδίνου ἄπρακτος καὶ μηνίων κατὰ τῆς ἀδιαφορίας τῶν Ἄγγλων κυβερνητῶν.

Sic transit gloria mundi.

Δὲν θὰ καταγίνωμεν μὲ τὰς διομολογήσεις διότι μετὰ τὰ ἀνωτέρω δὲν πιστεύομεν νὰ ὑπάρχῃ τις ὁ πιστεύων ὅτι χάριν αὐτῶν θὰ ἀπεδύοντο αἱ μεγάλαι δυνάμεις πρὸς νέον πόλεμον πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν.

Ὥστε, οἱ μὲν σύμμαχοι Ἀγγλία καὶ Γαλλία ἔλυσαν τὰ ζητήματά των ἐμπράκτως ἀπὸ τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐνδιαφέροντα αὐτὰς ζητήματα τῆς ἀσιατικῆς Τουρκίας, ἡ Ἰταλία ἀπεσύρθη καὶ βεβαίως δὲν εἶχεν ὄρεξιν νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἑλληνικὰς διεκδικήσεις, διὰ τὴν Ἀρμενίαν ἠδιαφόρησαν. Ποῖος ἀπέμεινεν; Ἡ Ἑλλάς!

Λέγει ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του:

«Ἑκάστη (τῶν δυνάμεων) ἦτο διατεθειμένη νὰ κάμῃ τὴν ἀναγκαίαν διὰ τὰ γενικώτερα, ὅπως καὶ διὰ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντά της, στρατιωτικὴν προσπάθειαν διὰ τὰ παραχωρούμενα εἰς αὐτὴν ἐδάφη. Εἶναι φανερὸν ὅτι εἰς τὴν ἐρώτησιν ποὺ μοῦ ἔθεσεν ὁ Οὐΐνστων Τσῶρτσιλ ἐξ ὀνόματος τοῦ

πρωθυπουργοῦ καὶ ἡ ὁποία τίποτε τὸ ἀπρόοπτον δὲν παρεῖχε δι' ἐμέ, ἔσπευσα νὰ ἀπαντήσω ἀνενδοιάστως ὅτι (Σ.Μ. ὑπογραμμίζομεν καὶ ἡμεῖς) Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΘΕΛΗΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΥΝΑΜΙΝ ΕΧΕΙ ΝΑ ΚΑΜΗι ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΑΙΑΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΝ ΔΙΑ ΤΑ ΕΔΑΦΗ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ, ΔΙΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΕΘΑ».

Ποία ἦτο ἡ ἐρώτησις τοῦ Τσῶρτσιλ; Τὴν ἐπαναλαμβάνομεν.

«Ὁ πρωθυπουργὸς (Λόϋδ Τζὼρτζ) μὲ ἐπεφόρτισε νὰ σᾶς ἴδω διὰ νὰ σᾶς ἐρωτήσω ἐὰν εἶσθε διατεθειμένος ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τῆς Τουρκίας νὰ δεχθῇ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, ν' ἀναλάβητε νὰ ἐπιβάλετε στρατιωτικῶς τοὺς ὅρους τούτους διὰ τὰ ἐδάφη διὰ τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρεσθε ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ὁ πρωθυπουργός, προσέθεσεν ὁ κ. Τσῶρτσιλ, ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίζετε ὅτι αἱ πολλαπλαῖ ὑποχρεώσεις τῆς Ἀγγλίας δὲν τῆς ἐπιτρέπουν νὰ διαθέσῃ στρατόν της οὔτε εἰς Θράκην, οὔτε εἰς τὰ τμήματα ποὺ σᾶς ἐδόθησαν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ».

Καὶ εἰς ταῦτα ὁμολογεῖ ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι ἀπήντησεν ἀνενδοιάστως, ναί!

Καὶ αἱ μὲν ἄλλαι δυνάμεις εἶχον πλέον στρατιωτικῶς λύσει τὰ ζητήματά των, οὔτε ἠδύνατο πλέον ἡ Τουρκία νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν λύσιν αὐτῶν. Ἡ δὲ Ἑλλὰς ἔδει μόνη της καὶ ἀβοήθητος νὰ ἀποδυθῇ εἰς τὸν φοβερώτερον τῶν πολέμων, διὰ νὰ λύσῃ τὰ ἰδικά της ζητήματα.

Καὶ ἔπειτα διαμαρτύρεται ὁ κ. Βενιζέλος ὅτι ἡμεῖς εἴπομεν ὅτι διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν αἱ δυνάμεις ἐτελείωσαν τὸν ἰδικόν των πόλεμον καὶ ἦσαν ἐν εἰρήνῃ μὲ τὴν Τουρκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφίνετο δὲ ἡ Ἑλλὰς νὰ πολεμήσῃ μόνη της μὲ τὴν Τουρκίαν τοῦ Κεμάλ!

Διότι ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἔχει τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν. Εἶναι συνθήκη τῶν συμμάχων καὶ τῆς Ἑλλάδος ἀφ' ἑνός, μὲ τὴν ἐπίσημον Τουρκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀφ' ἑτέρου. Ὁ Κεμὰλ ἦτο ἐπαναστάτης κατὰ τῆς Τουρκίας ταύτης. Οὔτε αὐτὴ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβληθῇ ἐπ' αὐτοῦ. Τί ἦτο λοιπὸν ἡ συνθήκη αὕτη διὰ τὴν Ἑλλάδα; Προφανῶς ἕνα χαρτίον.

Ἡ μόνη δὲ κύρωσις ἡ ἀναγραφομένη ἐν τῇ συνθήκῃ ταύτῃ εἶναι ἡ ἀφορῶσα τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διὰ τῆς συνθήκης ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπεδίδετο εἰς τοὺς Τούρκους ἄνευ οὐδεμιᾶς μειώσεως εἰς τὰ δικαιώματα καὶ τοὺς τίτλους τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ἐπ' αὐτῆς. Ἀλλ' εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ Τουρκία ἤθελεν ἀμελήσει τὴν τήρησιν τῶν διατάξεων τῆς συνθήκης, αἱ σύμμαχοι δυνάμεις, ἐπεφύλασσον εἰς ἑαυτὰς τὸ δικαίωμα νὰ τῆς ἀφαιρέσωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἀλλὰ ποία Τουρκία; Ἡ Τουρκία μὲ τὴν ὁποίαν ἔκαμεν τὴν συνθήκην. Ἡ Τουρκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Κεμὰλ ἦτο κατ' αὐτῆς ἐπαναστάτης. Ἀλλ' ἡ Τουρκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν παρέσχε καμμίαν ἀφορμὴν διὰ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ κύρωσις. Καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις εἴτε μετὰ τῆς Ἑλλάδος κατεῖχον τὴν Κωνσταντινούπολιν εἴτε ἄνευ αὐτῆς, τὴν κατεῖχον προσωρινῶς. Πρὸς ποῖον σκοπόν; Ὅπως μὴ ἡ ἐπίσημος Τουρκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως παραβιάσῃ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης. Μέχρι πότε; Μέχρις οὗ ἡ Ἑλλὰς λύσῃ τὰς διαφοράς της μὲ τὸν Κεμάλ. Τί θὰ τὴν ἔκαμναν κατόπιν; Ἐὰν ἡ Τουρκία τῆς Κωνσταντινουπολεως ἔμενε συνεπὴς εἰς τὰς ὑποχρεώσεις, θὰ τὴν ἀπέδιδον εἰς αὐτὴν ἀλώβητον ἀπὸ πάσης ἑλληνικῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος ἐνίκα τὸν ἀντάρτην Κεμὰλ καὶ τοῦ διέλυε τὸ κίνημά του, ἡ δὲ Τουρκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηκολούθει τὴν αὐτὴν ἄμεμπτον διαγωγὴν καὶ ἐφηρμόζετο ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν, δὲν θὰ ἀπεδίδετο ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τοὺς Τούρκους, ἀποσυρομένων τῶν φρουρῶν τῶν συμμάχων καὶ τῆς ἑλληνικῆς φρουρᾶς, ἂν ὑπῆρχε ἀκόμη τοιαύτη ἐν αὐτῇ;

Τὸ ὅτι δὲν συνέβησαν τὰ πράγματα ἔτσι, εἶναι ἄλλο ζήτημα διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἀσχοληθῶμεν αὔριον. Ἀλλ' ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἦτο ἔτσι. Διατί θυμώνει ὁ κ. Βενιζέλος καὶ μοῦ ἐπιρρίπτει «τύφλωσιν καὶ γερμανοφιλίαν» (ἴδε καὶ στρατάρχην Οὐΐλσωνα) προσπαθῶν νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ ἀνυποστήρικτα; Καταντᾷ τῇ ἀληθείᾳ ἀκατανόητος!

Ἡ ἀπόβασις εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἔγινε διὰ νὰ στερεωθῇ τὸ «καθεστὼς» τοῦ Βενιζέλου

ΤΟ 68ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 19 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935

ΩΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΤΩΝ ΟΣΩΝ ΕΞΕΘΕΣΑΜΕΝ ἀπαντῶντες εἰς τὰ ἄρθρα 35ον, 36ον καὶ 37ον τοῦ κ. Βενιζέλου, ἃς διαγράψωμεν ἤδη χρονολογικῶς τὴν σειρὰν τῶν γεγονότων τῶν σχετιζομένων μὲ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν.

Ἐξεθέσαμεν ἤδη ὅτι ὅταν μετὰ τὴν 22αν Σεπτεμβρίου /5 Ὀκτωβρίου 1918 ἡ Ἀγγλία ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συνάψεως χωριστῆς εἰρήνης μὲ τὴν Τουρκίαν, ὁ κ. Λόϋδ Τζώρτζ εἰδοποίησε διὰ τοῦ κ. Ρωμάνου τὸν κ. Βενιζέλον (τηλ. Ρωμάνου ἀριθ. 8830) ὅτι αἱ ἀνταλλαγαὶ σκέψεων τῶν 1915 καὶ 1916 αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν διανομὴν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἔδει νὰ παραμερισθῶσιν ἀπέναντι τῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκονομικῆς ἐπικρατήσεως τῆς Ἀγγλίας ἐν Τουρκίᾳ. Ἀπέναντι τῆς στάσεως ταύτης τοῦ Λόϋδ Τζώρτζ, ὁ κ. Βενιζέλος ἀπήντησεν ὅτι θὰ ἠρκεῖτο μὲ τὴν αὐτονομίαν τῆς Σμύρνης (τηλ. Πολίτη, ἀριθ. 9157). Ἀλλ' ὅταν ὁ κ. Βενιζέλος, μεταβὰς εὐθὺς ἀμέσως εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον, μετεβίβαζεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν τὰς ἐντυπώσεις του περὶ τοῦ ἀδυνάτου νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ διαμελισμὸς τῆς Τουρκίας, ὁ κ. Πολίτης ἀπήντα ἐξ Ἀθηνῶν ὅτι ἡ εἴδησις ἔκαμεν ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν Φιλελευθέρων καὶ ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ κ. Βενιζέλου ἐπὶ τοῦ ὀλεθρίου ἀντικτύπου διὰ τὴν τύχην τῆς κυβερνήσεως ἐὰν δὲν ἐξεχωροῦντο εἰς τὴν Ἑλλάδα τμήματα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (τηλ. Πολίτη ἀριθ. 9157).

Οὕτω τὸ ζήτημα τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καθίστατο ζήτημα ἐσωτερικὸν καὶ συνεπῶς ζήτημα ἐσωτερικῆς πολιτικῆς καθίστατο καὶ ὁ πρὸς τοῦτο μέλλων νὰ ἐκραγῇ πόλεμος.

Δηλ. ὁ κ. Βενιζέλος ἔδιδεν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τὴν μορφὴν ἀκριβῶς ἐκείνην, διὰ τὴν ὁποίαν κατηγόρησε τοὺς νοεμβριανοὺς κυβερνήτας καὶ ἐπεδοκίμασε καὶ ἐπιδοκιμάζει τὴν καταδίκην των. Τὴν 17/30 Ὀκτωβρίου συνήφθη ἡ ἀνακωχὴ τοῦ Μούδρου, δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ Ἀγγλία ἐξησφάλιζε τὴν κατοχὴν τῆς Παλαιστίνης, Μεσοποταμίας, καὶ Ἀραβίας, ὡς καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Στενῶν, ἡ Γαλλία τὴν κατοχὴν τῆς Συρίας, καὶ ἡ Ἰταλία τῆς Τριπολίτιδος καὶ Κυρηναϊκῆς. Ἅπαντες δὲ τὴν κατοχὴν τῶν σιδηροδρόμων τῆς Βαγδάτης, ὡς καὶ τῶν ὑπερκαυκασίων σιδηροδρόμων, καθὼς καὶ τὴν κατοχὴν τοῦ Βατοὺμ καὶ τοῦ Βακοῦ.

Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐξησφάλιζε τίποτε.

Τότε ὁ κ. Βενιζέλος ὑπέβαλε δύο ὑπομνήματα, ἓν τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου/2 Νοεμβρίου 1918 πρὸς τὸν Λόϋδ Τζώρτζ καὶ ἕτερον τῆς 17/30 Δεκεμβρίου 1918 πρὸς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης, περιλαμβάνοντα τὸ σύνολον τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων, ἐν τῇ Βαλκανικῇ, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐπὶ τῶν νήσων. Τὰ ὑπομνήματα ταῦτα συνεπληρώθησαν ἀργότερον μετὰ ἓν ἔτος περίπου καὶ διὰ νέου ὑπομνήματος τῆς 14/27 Ὀκτωβρίου 1919 πρὸς τὸν Λόϋδ Τζώρτζ.

Ἡ στάσις τῶν συμμάχων πολὺ ἀπεῖχε τοῦ νὰ ἦτο σύμφωνος ἀπέναντι τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων. Ὑπῆρχον μεταξύ των ὡς πρὸς αὐτὰς μεγάλαι καὶ ριζικαὶ διαφωνίαι καὶ ἀντιθέσεις. Συνεκροτήθη τότε μία ἐπιτροπὴ τῶν ἑλληνικῶν ζητημάτων ὅπως ἐρευνήσῃ τὰ ζητήματα ταῦτα καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐθνολογικῆς καὶ ὑποβάλῃ εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τὴν γνώμην της.

Καὶ ἐνῷ διὰ τῆς ἀνακωχῆς καὶ εὐθὺς μετ' αὐτήν, μεγάλαι καὶ μικρότεραι δυνάμεις ἔλυσαν τὰ ζητήματά των ἐμπράκτως διὰ τῆς κατοχῆς τῶν χωρῶν διὰ τὰς ὁποίας εἶχον προσυμφωνήσει μεταξύ των, ἑκάστη πρὸ τῆς εἰσόδου της εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ὡς ἀντάλλαγμα τῆς εἰσόδου ταύτης, ὁ κ. Βενιζέλος ἤρχιζε πρὸ τῆς ἐπιτροπῆς, τὸ μακρὸν καὶ κοπιῶδες ἔργον ἀτελευτήτων συζητήσεων καὶ ἀγώνων πρὸς τοὺς ἀντιτιθεμένους. Ἕκαστος προσήγαγε τὰ ἐπιχειρήματά του, ἐθνολογικά, οἰκονομικά, ἐμπορικά, ἢ ἂν ἤθελε καὶ ἱστορικά. Ἕκαστος προσήγαγε τὰς στατιστικάς του. Ἐπιχειρήματα καὶ στατιστικαὶ ἑκάστου διεκδικοῦντος συνεκρούοντο πρὸς ἄλληλα, πολλάκις κατὰ ἄκρως ἀντίθετον τρόπον. Ἰδίως δὲ αἱ στατιστικαὶ αἱ ἐθνολογικαί, τῶν ὁποίων τὰ δεδομένα ἀπεῖχον ἀλλήλων κατὰ τρόπον μὴ παρέχοντα διέξοδον. Ἀργότερα μάλιστα ὅταν προσῆλθον καὶ οἱ ἡττηθέντες ἐμπόλεμοι μὲ τὰ ἐπιχειρήματα καὶ τὰς στατιστικάς των, μολονότι ἡ ὑποδοχή των δὲν ὑπῆρξε καθόλου εὐμενής, ἡ σύγχυσις ὅμως ἐπιχειρημάτων καὶ στατιστικῶν ὑπῆρξε τελεία. Ἐπὶ πλέον συνεπλέκοντο καὶ αἱ μεταξὺ τῶν μεγάλων δυνάμεων ἀντιθέσεις συμφερόντων καὶ ἰδιαιτέρων ἐπιδιώξεων ἑκάστης, σχετικῶς μὲ τὰ ἑλληνικὰ ζητήματα.

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ὁ χρόνος ἐπροχώρει καὶ ἡ λύσις τῶν ζητημάτων μας ἐχρόνιζε.

Ἀλλ' ὁ προχωρῶν χρόνος συνεπέφερε καὶ ἀποτελέσματα ἐπιζήμια δι' ἡμᾶς. Πρῶτον ἀπεστρατεύοντο αἱ μεγάλαι δυνάμεις, τὰ δὲ ἑκατομμύρια τῶν ἀποστρατευομένων ἐφέδρων ἐπανερχόμενα εἰς τὰς ἑστίας των μὲ τὰς ἐντυπώσεις τῶν φρικαλεοτήτων τοῦ πολέμου, ἐδημιούργουν παντοῦ τὸ μῖσος καὶ τὴν κατακραυγὴν ἐναντίον παντὸς νέου πολέμου. Πολλαχοῦ δὲ ἐγένννων καὶ ἐσωτερικὰ ζητήματα μεγάλης ἐκτάσεως. Δεύτερον, ἐφ' ὅσον οἱ σύμμαχοι ἀπεμακρύνοντο τοῦ χρόνου τῆς στενῆς των πολεμικῆς συμπράξεως καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος, ἡ αἴσθησις δὲ τῆς ἐξαφανίσεως τῶν ἀντιπάλων καθίστατο ἐντονωτέρα, ἤρχιζον διαφαινόμεναι καὶ ἀναπτυσσόμεναι αἱ μεταξὺ τῶν μεγάλων κρατῶν παλαιαὶ ἀντιθέσεις, ἀντιζηλίαι καὶ ἀνταγωνισμοὶ συμφερόντων. Τρίτον, ὁ χρονισμὸς τῆς λύσεως τῶν ἑλληνικῶν ζητημάτων, ἔδιδε καιρὸν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ συνέλθωσι καὶ νὰ ἀρχίσωσι ὀργανοῦντες ἐπαναστατικὴν ἀντίδρασιν. Καίτοι δὲ ἡ ἀνακωχὴ τοῦ Μούδρου ἐπέβαλε τὸν ἀφοπλισμόν, δὲν ἐξετελέσθη οὗτος πλήρης. Καὶ ἐπὶ πλέον, τὰ εἰς διάφορα σημεῖα συναθροισθέντα ὅπλα, πυροβόλα καὶ πυρομαχικὰ τοῦ ἀφοπλισθέντος στρατοῦ τῆς Τουρκίας, ἤρχισαν διαρπαζόμενα ὑπὸ τῶν Τούρκων, συντελούσης, καὶ τῆς ἀδιαφορίας τῶν φυλασσόντων τὰς ἀποθήκας ταύτας ὀργάνων τῶν συμμάχων, ἢ πολλάκις καὶ τῆς συνενοχῆς των καὶ ἐχρησίμευον πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν ἐν ἐπαναστάσει κατὰ τῆς μελλούσης συνθήκης Τούρκων.

Θὰ διέφερε πολὺ ἐὰν ἡ Ἑλλὰς εἶχε λύσει τὰ ζητήματά της πρὸ τῆς ἐξόδου της ἐκ τῆς οὐδετερότητος καὶ μὲ τὴν ἀνακωχὴν εὐθὺς ἀμέσως κατελάμβανε τὰς ἐκ τῶν προσυμφωνιῶν ἐπιδικασθείσας αὐτῇ χώρας!

Beati possidentes.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1919, ἡ Ἰταλία θέλουσα νὰ ἐκβιάσῃ λύσιν τῶν ἀξιώσεών της ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἤρχισεν ἀποβιβάζουσα ὑπὸ διαφόρους προφάσεις στρατεύματα εἰς τὴν Ἀττάλειαν καὶ καταλαμβάνουσα τὰ περὶ αὐτὴν μικρασιατικὰ ἐδάφη. Στηριζομένη ἐπὶ τῶν συμφωνιῶν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τῆς Μωριέννης, ἀπεσκόπει εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς κατοχῆς ταύτης. Ἦλθεν ἐκ τούτου εἰς ἀντίθεσιν καὶ ρῆξιν πρὸς τὰς ἄλλας δυνάμεις, αἵτινες ἤθελον νὰ τὴν περιορίσωσι καὶ ἀπεχώρησε (προσωρινῶς) ἐκ τῆς διασυμμαχικῆς συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης, ἐπιφυλάσσουσα προφανῶς ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Ἠπειλοῦντο ἐκ τούτου ρῆξις τῆς συμμαχίας καὶ ἀγνώστου ἐκτάσεως ἐπακόλουθα.

Τότε οἱ σύμμαχοι, ἐπωφεληθέντες καὶ τῶν ἀνησυχιῶν ἐκ τῆς στάσεως τῆς Ἰταλίας τοῦ κ. Βενιζέλου, τῶν διαμαρτυριῶν καὶ παραστάσεων αὐτοῦ, περὶ τοῦ κινδύνου σφαγῶν τῶν Ἑλλήνων ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, διὰ τὸν ὁποῖον προσεκόμιζε διαφόρους ἐνδείξεις, κυρίως δὲ ὅπως προλάβωσιν ἐνδεχομένην κατάληψιν τῆς Σμύρνης ἐκ μέρους τῶν Ἰταλῶν, ἔδωσαν εἰς τὸν κ. Βενιζέλον τὴν ἐντολὴν τῆς καταλήψεως τῆς Σμύρνης ὑπὸ τύπον προσωρινό-

τητος καὶ χωρὶς αὐτη νὰ προδικάζῃ τὴν μέλλουσαν αὐτῆς τύχην.

Τὴν 2/15 Μαΐου 1919 ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου κατελάμβανεν ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους τὴν Σμύρνην. Δυστυχῶς ὅμως ἡ κατάληψις αὕτη προεκάλεσε αἱματηροτάτας σκηνὰς ἐν Σμύρνῃ κατὰ τῶν Τούρκων κατοίκων, τὰς ὁποίας ὡς Ἕλληνες προτιμῶμεν νὰ παρέλθωμεν ἐν σιγῇ, ἀλλ' ἕνεκα τῶν ὁποίων συνεκροτήθη ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐξεταστικὴ ἐπιτροπή, ἥτις μεταβᾶσα ἐπὶ τόπου ἠρεύνησε τὰ συμβάντα καὶ τὰ αἴτια αὐτῶν. Ἡ ἔκθεσις αὐτῆς μᾶς ἐπιρρίπτει βαρυτάτην εὐθύνην διὰ τὰ συμβάντα ταῦτα, καὶ συνετέλεσεν ὄχι ὀλίγον εἰς δυσμενῆ κρίσιν περὶ τῆς ἱκανότητος ἡμῶν ὅπως διοικήσωμεν ἀλλοεθνεῖς λαούς. Ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἀλήθειαν, διὰ νὰ διορθώσωμεν τὰ ἐλαττώματά μας καὶ νὰ κατανοήσωμεν τί σημασίαν ἔχει διὰ τὸ μέλλον μας ἡ ἀποκατάστασις σιδηρᾶς πειθαρχίας ἐν τῷ στρατῷ μας.

Ἡ κατάληψις τῆς Σμύρνης δὲν ἐπετάχυνε τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων μας. Ἔμενον ταῦτα ἐκκρεμῆ ἐνώπιον τῆς συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης καὶ ἐξηκολούθει ἡ περὶ ταῦτα συζήτησις καὶ ὁ ἀνταγωνισμός.

«Τότε τὸ ἀνώτατον διασυμμαχικὸν συμβούλιον ἤρχισε τὰς διασκέψεις του ἐν μέσῳ πλήρους συγχύσεως, ἕκαστος δὲ τῶν διασκεπτομένων ὑπέβλεπε τὸν γείτονά του». (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», τόμος 5ος).

Ἐν μέσῳ τοιαύτης συγχύσεως ἤρχισεν ἡ ἐθνικιστικὴ ἐπανάστασις τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ. Οὗτος τεθεὶς ὑπὸ δυσμένειαν ἐκ μέρους τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἐστάλη εἰς Ἀνατολὴν πρὸς γενικὴν δῆθεν ἐπιθεώρησιν. Ἐκεῖ ὅμως εὗρεν ἀποθηκευμένην ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ Σιβὰς μεγάλην ποσότητα ὑλικοῦ πολέμου τῆς ἀφοπλισθείσης Τουρκίας, τὸ ὁποῖον ἀμέσως ἤρχισε νὰ χρησιμοποιῇ ἐξοπλίζων τὴν ἐπανάστασιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κατάληψις τῆς Σμύρνης, τὰ θλιβερὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα, αἱ περὶ τὸ Ἀϊδίνιον, τὴν Πέργαμον καὶ Μαινεμένην αἱματηραὶ συμπλοκαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐναντίον τῶν ἀνθισταμένων Τούρκων κατοίκων, ἐξῆψαν τὰ πνεύματα τῶν Τούρκων ἐν Μ. Ἀσίᾳ.

«Ἡ εἴδησις τῶν σφαγῶν τῆς Σμύρνης διεδόθη ταχύτατα εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Προὐξένησε ἀληθῆ φρίκην καὶ ἔσπειρε τὴν ἀμφιβολίαν εἰς τὰ πνεύματα περὶ τῶν προθέσεων τῶν συμμάχων, μέχρι καὶ τῆς Συρίας ἀκόμη. Διαδηλώσεις ἔλαβον χώραν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Νεότουρκοι ἀρχηγοὶ διέφυγον εἰς Μ. Ἀσίαν ὅπου ἤρχιζον ὀργανοῦντες τὴν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας... Ἡ κατάστασις αὕτη συνέτεινε νὰ καταστραφῇ ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν συμμάχων πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον καὶ εἰς τὴν δυνατότητα δικαίας διακυβερνήσεως τῆς Μ. Ἀσίας ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων. Ὁ κ. Βενιζέλος ἐξηκολούθει νὰ ἐργάζεται ἀδιακόπως μέχρι τέλους 1919 καὶ καθ' ὅλην τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1920, ἀλλὰ ἡ διπλωματική του ἱκανότης ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπετύγχανε εἰς τὸ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς πράγματι δυσμενεῖς περιστάσεις. Εἰς μίαν τελευταίαν προσπάθειαν κατὰ τῆς τύχης ἥτις τὸν ἐγκατέλειπεν ὑπεσχέθη εἰς τοὺς συμμάχους νὰ καταστρέψῃ (μόνος του) τὰς δυνάμεις τοῦ

Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἔρριψεν εἰς τὸν ἀγῶνα νέα στρατεύματα ἅτινα προήλασαν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Νικομηδείας. Οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν ἀρχίζοντες τὸν κλεφτοπόλεμον. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1919, εἷς Ἕλλην ἐκ Σμύρνης ὡμολόγει ὅτι ἡ Σμύρνη θὰ ἀποβῇ ὁ τάφος τῆς φήμης τοῦ κ. Βενιζέλου. Ἡ πρόρρησις αὕτη ἐπραγματοποιήθη» («Ἱστορία τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Εἰρήνης ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἀμερικῆς», δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Χάουζ, πληρεξουσίου ἐπιτρόπου τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν, καὶ Καρόλου Σέϋμουρ, σελ. 159).

Ἡ ἐπανάστασις καὶ ἡ δημιουργία τῆς Τουρκίας τοῦ Κεμὰλ ἤρχιζον!

Ἤδη τὴν 27ην Ἰουνίου (10 Ἰουλίου) 1919 ὁ κ. Βενιζέλος ἀπηύθυνεν ὑπόμνημα πρὸς τὸν Κλεμανσώ, πρωθυπουργὸν τότε τῆς Γαλλίας κατὰ τὸ ὁποῖον ὑπελόγιζε τὰς περὶ τὸ Ἰκόνιον δυνάμεις τοῦ Κεμὰλ εἰς 60 χιλιάδας καὶ ἔλεγεν ὅτι ἡ στρατολογία συνεχιζομένη καθ' ὅλην τὴν χώραν θὰ συνεκέντρου ἐντὸς ὀλίγου δύναμιν 300 χιλιάδων τουρκικοῦ στρατοῦ, προσέθετε δὲ ὅτι εἶχε μείνει εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐπαναστατημένων Τούρκων ὑλικὸν πολέμου ἐπαρκὲς διὰ τοιοῦτον στρατόν. Εἰς τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἀναφέρονται διὰ πρώτην φορὰν λεπτομερῶς καὶ ἐνδείξεις ἐνθαρρύνσεως τῶν Τούρκων ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας.

Ἔδει νὰ ἐπέλθῃ μία συμφωνία μὲ τὴν Ἰταλίαν. Ἤδη ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἤρχιζον πιέζουσαι τὴν Ἰταλίαν ὅπως ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της ἐκ Μ. Ἀσίας. Ὁ Τιττόνι ἀπέναντι τούτου διεκήρυξεν ὅτι τότε ἡ Ἰταλία ἔδει νὰ λάβῃ ἀλλαχοῦ σοβαρὰ ἀνταλλάγματα.

Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ὑπεγράφη τὴν 16/29 Ἰουλίου 1919 ἡ συμφωνία Τιττόνι–Βενιζέλου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλύετο τὸ βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐπίσης τὸ δωδεκανησιακὸν πλὴν τῆς Ρόδου καὶ ἐχαράσσοντο τὰ ὅρια τῶν κτήσεων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἀλλὰ ἡ συμφωνία αὕτη περιεῖχε καὶ τὸ περιβόητον 7ον ἄρθρον, «ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ Ἰταλία δὲν ἱκανοποιηθῇ εἰς τὰς βλέψεις της ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀναλαμβάνει πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας, δι' ὅλας τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος συμφώνου».

Καὶ ὡς συνέβη, ἡ Ἰταλία μὴ λαβοῦσα ἱκανοποίησιν εἰς τὰς βλέψεις της ἐν Μ. Ἀσίᾳ κατήγγειλε τὴν 9/22 Ἰουλίου 1920 τὴν σύμβασιν ταύτην εἰς τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν καὶ ἐξήρτησε τὴν ἰσχὺν αὐτῆς ἐκ τῆς κυρώσεως τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ συνθήκη αὕτη οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλον καὶ οὔτε ἐκυρώθη, ἐχάσαμε καὶ τὴν Δωδεκάνησον.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ 1919.

Τὴν 26ην Νοεμβρίου 1919 ὁ στρατηγὸς Γκουρὼ ἀφίχθη εἰς Βεϋροὺτ ὅπως ὀργανώσῃ τὴν ἐντολὴν τῆς Γαλλίας διὰ τὴν Κιλικίαν. Ἐπηκολούθησαν οἱ ἀγῶνες τῶν Γάλλων ἐν Κιλικίᾳ, αἱ σφαγαὶ τοῦ Μαράς, καὶ ἡ ἐκκένωσις τῆς Κιλικίας ὑπὸ τῶν Γάλλων, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1920. Τὸν αὐτὸν Ἰανουάριον τοῦ 1920, ὁ νικητὴς Κεμὰλ προεκάλει τὴν ψήφισιν τοῦ ἐθνικοῦ συμβολαίου, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεκηρύσσετο ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Τουρκίας,

καὶ ἡ κυριαρχία της, ἐπὶ τῶν χωρῶν μὲ πλειοψηφίαν ὀθωμανικοῦ πληθυσμοῦ. Ἀνεγνωρίζετο οὕτω ἡ ἀπόσχισις τῆς Συρίας, Παλαιστίνης, Μεσοποταμίας, Ἀραβίας, Αἰγύπτου.

Πρὸς τὴν νέαν ταύτην Τουρκίαν τοῦ Κεμὰλ ἐστράφη εὐμενὴς ἡ γαλλικὴ κοινὴ γνώμη.

«Παρ' ὅλον τὸ αἱματηρὸν δρᾶμα τῆς Κιλικίας ἡ Τουρκία τοῦ Κεμὰλ εὗρεν ὑποστήριξιν εἰς τὴν μεγάλην πλειονότητα τῆς γαλλικῆς κοινῆς γνώμης καὶ τοῦ γαλλικοῦ τύπου, ἥτις ἐφοβεῖτο τὰς πλέον σοβαρὰς περιπλοκὰς ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἥτις ἐδυσπίστει πρὸς τὰς τάσεις τῆς Ἀγγλίας, τὴν ὁποίαν ὑπώπτευον ὄπισθεν τῆς Ἑλλάδος τοῦ κ. Βενιζέλου». «Νικηθείσης τῆς Γερμανίας, ἐπανήρχιζον τὰς ἔριδάς των». «Ἐπανεῦρον εἰς τὰς πηγὰς τῶν γαλλικῶν παραδόσεων ζωηρὰς συμπαθείας ὑπὲρ τῆς Τουρκίας. Ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ εἰς ἄρθρον του ἐν τῇ 'Ἐπιθεωρήσει τῶν Παρισίων' κατήγγειλεν ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, ὡς ὄργανον τῆς ἀγγλικῆς ἐπικρατήσεως ἐν Ἀνατολῇ». (Ντριώ, «Διπλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»).

«Ὁ 'Χρόνος' (Παρισίων) ἔδιδε τὸν τόνον, κατ' αὐτὸν δὲ δὲν ἔπρεπεν ἡ Γαλλία νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀνακαινίσεως τῆς Τουρκίας. Ἔπρεπε νὰ δοκιμασθῇ μετὰ εἰλικρινείας τὸ ἐθνικιστικὸν καθεστώς, γεννηθὲν ἀπὸ ἀξιέπαινον αἴσθημα ἀνεξαρτησίας»... «Οἱ μυθιστοριογράφοι εἰσῆλθον εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Τουρκίας»...

«Ἐκτὸς ὀλίγων σπανίων φιλελλήνων, ἐν τῷ τύπῳ καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ὁ γενικὸς τόνος ἐν Γαλλίᾳ ἦτο ὑπὲρ τῶν Τούρκων, ὁ δὲ διπλωματικὸς κόσμος δὲν ἤθελε πλέον νὰ ἀκούῃ περὶ διομολογήσεων» (Ντριώ, «Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», τόμ. 5ος, σελ. 376–378).

«Ἤδη, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1919, πολὺ πρὶν ὑπογραφῇ ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν, ὁ κ. Γεώργιος Πικὼ ἀνώτατος ἁρμοστὴς τῆς Γαλλίας ἐν Συρίᾳ, λαβὼν γνῶσιν τῶν χωριστῶν διαπραγματεύσεων τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἤνοιξε κατ' ἐντολὴν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ αἵτινες διεξήχθησαν εἰς Σιβάς. Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἀνεγνώρισεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν οἰκονομικὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ ὅλης τῆς Ἀνατολίας καὶ ἡ Γαλλία συνήνεσεν εἰς τὴν ἐπανεκχώρησιν τῆς Κιλικίας εἰς τὸν Κεμὰλ ὑπὸ τὸ ὅρον ὅπως οὗτος παράσχῃ πλέον ἐκτεταμένην δικαιοδοσίαν εἰς τοὺς ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ προξένους τῆς Γαλλίας». (Ἀ. Φραγκούλη, «Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ παγκόσμιος κρίσις», τόμος 2ος).

Ὁ κ. Βενιζέλος εἰσελθὼν εἰς τὸν πόλεμον ἄνευ οὐδεμιᾶς προσυμφωνίας καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξασφαλίσεως, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν βασιλέα, ἠσθάνετο τὸ ἔδαφος φεῦγον ὑπὸ τοὺς πόδας του. Ἤδη ἀπὸ τῆς 7ης Νοεμβρίου 1919 ὁ κ. Κατεχάκης ἀρχηγὸς τῆς ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀνέφερεν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν τῆς Ἑλλάδος ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικοὶ κύκλοι καὶ πρὸ παντὸς οἱ περὶ τὸν ὕπατον Γάλλον ἁρμοστήν, ἐπεδίωκον δι' ἀγώνων ὑπὲρ τῆς Τουρκίας νὰ διατηρηθῇ τὸ ὀθωμανικὸν κράτος εἰς τὰ ὅρια τὰ ὁποῖα εἶχε κατὰ τὴν ἀνακωχήν, «καὶ τοῦτο ὅπως μείνωσιν ἱκανοποιημένα τὰ διάφορα οἰκονομικὰ γαλλικὰ συμφέροντα τὰ πρὸ πολλοῦ ἐν Τουρκίᾳ ὑφιστάμενα».

Τὴν 7/20 Ἰανουαρίου 1920 ἀνήρχετο ὁ κ. Μυλλερὰν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐν Γαλλίᾳ. Ἀμέσως ἔλαβε στάσιν εὐνοϊκὴν διὰ τὴν Τουρκίαν καὶ δὲν τὴν ἀπέκρυψεν ἀπὸ τὸν κ. Βενιζέλον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδήλωσεν «ὅτι ἡ Γαλλία δὲν ἦτο διόλου διατεθειμένη ν' ἀρχίσῃ νέον πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας χάριν τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων». Εἰς τὰ ὁποῖα ὁ κ. Βενιζέλος ἀπήντησεν ὅτι «δὲν ἐφαντάσθην ποτὲ νὰ ζητήσω τοιαύτην βοήθειαν» καὶ ὅτι ἡ «Ἑλλὰς χάρις εἰς τὸν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ στρατόν της, εἶναι εἰς θέσιν ὄχι μόνον νὰ ἐπιβάλῃ τὰς ἑλληνικὰς διεκδικήσεις, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι ὁ σπουδαιότερος παράγων ὅπως ἐπιβληθῇ εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ σύνολον τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης». Εὗρεν ὅμως, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, τὸν Μυλλερὰν μὴ ἐννοοῦντα νὰ πεισθῇ. (Τηλεγρ. Βενιζέλου 12/25 Φεβρουαρίου 1920, ἀριθ. 11453).

Ὁ κ. Μυλλερὰν ἠννόει νὰ δοθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα μόνον σφαῖρα οἰκονομικῆς ἐπιρροῆς, εἰς Σμύρνην, ἥτις θὰ ηὐνόει καλύτερον παρὰ οἱαδήποτε πολιτικὴ κυριαρχία τὴν εἴσδυσίν της ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Αὐτὸ θὰ ἦτο ἡ σύνεσις! λέγει ὁ κ. Ντριώ. Καὶ κατ' ἐμὲ πράγματι αὐτὸ θὰ ἦτο ἡ σύνεσις διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ ποῦ νὰ ἀκούσῃ ὁ κ. Βενιζέλος! Ἄνευ ἐδαφικῶν κατακτήσεων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ τί θὰ ἐγίνετο τὸ καθεστώς του ἐν Ἑλλάδι; Ἔπρεπε λοιπὸν χάριν τοῦ καθεστῶτος του νὰ εἰσέλθῃ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸν φοβερώτερον τῶν πολέμων της.

Τί θὰ ἔπρεπε νὰ πράξουν οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 7 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Η «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» ΕΙΧΕ ΓΡΑΨΕΙ ὅτι οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται, «κληρονόμοι τῆς πολιτικῆς τοῦ κ. Βενιζέλου, εὑρέθησαν ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει των, πρὸ αὐτοῦ τοῦ τραγικωτάτου διλήμματος ἢ ν' ἀποσύρουν τοὺς στρατιώτας ποὺ εἶχε στείλει εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ὁ κ. Βενιζέλος, ὁπότε οἱ Τοῦρκοι θὰ ἔσφαζαν ὅλους τοὺς Χριστιανούς... ἢ νὰ στείλουν καὶ ἄλλους πολλούς, διὰ νὰ φέρουν ἴσως εἰς πέρας τὴν τραγικήν των δύσκολον ἐκστρατείαν».

Ὁ «Φιλελεύθερος» ἀπήντησεν ὅτι ἡ δικαιολογία αὕτη εἶναι σαθρὰ καὶ ἀπολύτως ἀστήρικτος, διατυπώνεται δὲ μὲ πλήρη ἔλλειψιν καλῆς πίστεως. Διότι ὑπῆρχε καὶ τρίτη λύσις τὴν ὁποίαν ὤφειλαν, τὴν ὁποίαν εἶχον στοιχειῶδες καθῆκον νὰ ἀκολουθήσουν.

«Ἀφοῦ εἰς τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν οὐδέποτε εἶχον πιστεύσει, χαρακτηρίζοντες αὐτὴν ὡς ἐκστρατείαν ἀποικιακήν, εἶχαν στοιχειῶδες καθῆκον νὰ τὴν τερματίσουν τὸ ταχύτερον, ζητοῦντες νὰ συνάψουν εἰρήνην μὲ

τὸν Κεμάλ, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἠδύναντο νὰ κρατήσουν τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην μέχρι Τσατάλτζας, ἐκκενώνοντες τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ συμφωνοῦντες ἀνταλλαγὴν τῶν Ἑλλήνων αὐτῆς κατοίκων μὲ τοὺς Μουσουλμάνους κατοίκους τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Καὶ ἂς φαντασθῇ καθένας –προσέθετε– ποία θὰ ἦτο ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν ὁ μικρασιατικὸς πληθυσμὸς μὲ ὅλα τὰ κινητά του, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ περιελαμβάνοντο καὶ τὰ ἐμπορεύματα καὶ τὰ χρηματοκιβώτια καὶ τὰ κινητὰ τῆς Σμύρνης, ἤρχετο καὶ ἐγκαθίστατο εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Δυτικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Θράκην, ἀντὶ νὰ φθάσουν ὅπως ἦλθαν, γυμνοὶ καὶ ἐκτραχηλισμένοι, διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐστερημένης πλέον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης».

Ἡ συνάδελφός σας μὲ πλήρη πάντοτε περιφρόνησιν πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀναγνωστῶν της, βεβαιώνει ὅτι οἱ μετανοεμβριακοὶ κυβερνῆται «μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς ἠγωνίσθησαν διὰ νὰ συνάψουν εἰρήνην. Ἐδῶ, εἰς τοὺς Παρισίους, εἰς τὸ Λονδῖνον, εἰς τὴν Ρώμην, παρακαλοῦντες τοὺς ξένους, ἐκβιάζοντες τοὺς ἐχθρούς, ἐπιστρατεύοντες τὴν Ἑλλάδα, διχοτομοῦντες τὸ νόμισμα... ἐζήτουν νὰ ὑπογράψουν μίαν εἰρήνην, ἡ ὁποία θὰ ἐπέτρεπε νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι οἱ ἐν Μ. Ἀσίᾳ Χριστιανοί».

Καὶ ὡς ἀπόδειξιν ἐπικαλεῖται ὅτι τὴν 12ην Φεβρουαρίου 1921 ἡ διάσκεψις τοῦ Λονδίνου διετύπωσεν εἰς τὰς δύο ἀντιπροσωπείας, ἑλληνικὴν καὶ τουρκικήν, σαφεῖς προτάσεις εἰρήνης, αἱ ὁποῖαι, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐν Μικρασίᾳ ἑλληνικὴν κατοχὴν ἔλεγον ὅτι:

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Σμύρνην οἱ σύμμαχοι προτείνουν δικαίαν συνεννόησιν, τείνουσαν νὰ τερματίσῃ τὸν πόλεμον. Χώρα, ὀνομαζομένη βιλαέτιον Σμύρνης, θὰ διατελῇ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων. Ἑλληνικὴ δύναμις θὰ διατηρηθῇ εἰς τὸ βιλαέτιον Σμύρνης μὲ ἀξιωματικοὺς συμμάχους. Χριστιανὸς διοικητὴς θὰ διορίζεται ἀπὸ τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν».

Καὶ προσθέτει ἡ «Καθημερινή»:

«Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ εἰρήνη τοῦ κ. Βενιζέλου, ἰδού την ἑτοίμην ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς διασκέψεως τοῦ Λονδίνου, προτεινομένην εἰς τοὺς Τούρκους, ὑποστηριζομένην ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως».

Εἶχε γνωσθῇ τότε ὅτι ἡ ἀπάντησις καὶ τῆς Ἑλλαδος καὶ τῆς Τουρκίας ἐπρόκειτο νὰ δοθῇ ἐντὸς προθεσμίας 25 ἡμερῶν, τὴν ὁποίαν ἐζήτησε ἡ τουρκικὴ ἀντιπροσωπεία διὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὴν Ἄγκυραν.

Ἀλλ' ἡ «Καθημερινὴ» βεβαιώνει ὅτι «ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία εἶχε δηλώσει ἐμπιστευτικῶς εἰς τὸν Λόϋδ Τζώρτζ ὅτι δεχόμεθα τὰς προτάσεις τῆς συνδιασκέψεως ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι αὗται ἀποτελοῦν τὸ ἔσχατον ὅριον τῶν ὑποχωρήσεων ἡμῶν».

Καὶ ἀνακράζει θριαμβευτικῶς:

«Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν Ἄγγλων εὑρισκομένη ἡ Ἑλλὰς τὸ 1921, δὲν κατώρθωσε νὰ συνάψῃ εἰρήνην καὶ ὅτι ἀντιθέτως, τὸ δίλημμα περὶ οὗ ἐγράψαμεν παρουσιάζετο ὑπέρ ποτε σκληρότερον πρὸ αὐτῆς».

Τὸ θράσος τῆς λαϊκῆς συναδέλφου σας εἶναι ἀξιοθαύμαστον!

Ἀποκρούων τὴν δικαιολογίαν ποὺ προέβαλεν αὕτη διὰ τὴν συνέχισιν τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας ὑπὸ τῶν μετανοεμβριανῶν κυβερνητῶν, ὁ «Φιλελεύθερος» ὑπεστήριζεν ὅτι τὸ δίλημμα τοῦ νὰ συνεχισθῇ ἡ ἐκστρατεία, ἢ νὰ ἀφεθοῦν νὰ σφαγοῦν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Μικρασίας, δὲν ἦτο πραγματικὸν διότι οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται ἠδύναντο καὶ ὤφειλαν νὰ ἀκολουθήσουν τρίτην ὁδόν, τὴν σύναψιν εἰρήνης μὲ τὸν Κεμὰλ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἠδύναντο νὰ κρατήσουν τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην μέχρι Τσατάλτζας, ἐκκενώνοντες τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ συμφωνοῦντες ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Ἀλλ' ἡ λύσις ποὺ προετάθη ἀπὸ τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου, ἀφοῦ ὁ Λόϋδ Τζώρτζ ἐξηκρίβωσεν ἐμπιστευτικῶς ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἀποστολὴν τὸ τελευταῖον ὅριον τῶν ὑποχωρήσεών της, δὲν προέβλεπεν ἐκκένωσιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, ἀλλὰ τοὐναντίον, παραμονὴν ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν περιφέρειαν Σμύρνης μὲ ἀξιωματικοὺς συμμάχους καὶ διορισμὸν ὑπὸ τῆς Κ.Τ.Ε. Χριστιανοῦ γενικοῦ διοικητοῦ. Οὐσιαστικῶς δηλαδὴ τὴν δημιουργίαν μικροῦ αὐτονόμου κράτους τὸ ὁποῖον πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς Τουρκίας καὶ ἐκδήλωσιν τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων της θὰ ὠνομάζετο «Βιλαέτιον Σμύρνης», ἐνῷ οὐδένα οὐσιαστικὸν δεσμὸν θὰ εἶχε μὲ τὴν Τουρκίαν, ἀφοῦ ὁ μὲν κυβερνήτης αὐτοῦ θὰ διωρίζετο ὑπὸ τῆς Κ.Τ.Ε. χωρὶς ἀνάμιξιν τοῦ σουλτάνου, ἑλληνικὴ δὲ μὲ συμμάχους ἀξιωματικοὺς θὰ ἦτο ἡ στρατιωτική του δύναμις. Ἔπρεπεν, ἑπομένως νὰ ἐντρέπεται ἡ συνάδελφός σας διὰ νὰ ὑποστηρίζῃ ὅτι ἀπὸ τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου εἶχεν ἐξακριβωθῇ ὅτι δὲν ἦτο δυνατὴ συνομολόγησις εἰρήνης μὲ διατήρησιν ἐκ μέρους μας τῆς Θράκης μέχρι Τσατάλτζας καὶ ἐκκένωσιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀναγκαῖον αὐτῆς ἐπακολούθημα τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Διότι οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται εὑρέθησαν πραγματικῶς ἐνώπιον ἑνὸς διλήμματος, τὸ ὁποῖον ὅμως ἦτο ἐντελῶς διάφορον ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἐπικαλεῖται ἡ «Καθημερινή».

Τὸ πραγματικὸν δίλημμα πρὸ τοῦ ὁποίου ἐτέθησαν ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει των εἰς τὴν ἀρχήν, ἦτο τοῦτο:

Ἢ νὰ σεβασθοῦν τὰς δύο ἀπειλητικὰς διακοινώσεις τῶν δυνάμεων καὶ νὰ μὴ ἐπαναφέρουν εἰς τὸν θρόνον τὸν ἔκπτωτον βασιλέα, διὰ νὰ μὴ διαρρήξουν τοὺς συμμαχικούς μας δεσμοὺς μὲ τὰς δυτικὰς δυνάμεις καὶ νὰ ἐπιδιώξουν ἀπὸ κοινοῦ μὲ αὐτὰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, διὰ τὴν ὁποίαν τόσο μεγάλον ἐνδιαφέρον εἶχον αἱ σύμμαχοί μας μεγάλαι δυνάμεις, ὅπως ἀπέδειξα εἰς τὰ ἄρθρα μου κατὰ τοῦ κ. Μεταξᾶ. Ἤ, ἀφοῦ ἐθυσίαζαν τὰ πάντα εἰς τὸν πόθον τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ Κωνσταντίνου, νὰ εἶναι τοὐλάχιστον λογικοὶ καὶ νὰ δεχθοῦν τὰς συνεπείας τῆς ἀποφάσεώς των αὐτῆς. Καὶ αἱ συνέπειαι ἦσαν ὅτι ἡ διατήρησις ἀκεραίας τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν δὲν ἦτο δυνατὴ καὶ ἔπρεπε νὰ γίνουν αἱ ἀναγκαῖαι θυσίαι διὰ νὰ σωθῇ ὅ,τι ἦτο δυνατὸν νὰ σωθῇ. Καὶ ἡ κυριωτάτη θυσία ποὺ ἐπεβάλλετο νὰ στέρξουν ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἐπιμονῆς των νὰ ἐπαναφέρουν τὸν ἔκπτωτον βασιλέα, ἦτο ἡ

οριστικὴ ἐγκατάλειψις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, συμφωνουμένης, ὡς ἐξήγησα ἤδη, τῆς εἰρηνικῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν. Οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται εἶχαν καθῆκον νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν λαὸν νὰ συναινέσῃ εἰς τὴν θυσίαν αὐτήν, διὰ νὰ προλάβουν τὰς ἀπείρως μεγαλειτέρας συμφοράς, εἰς τὰς ὁποίας τυφλοὶ μόνον δὲν ἔβλεπαν ὅτι ὡδηγούμεθα, ἀκολουθοῦντες αὐτοτελειακὴν πολιτικὴν καὶ συνεχίζοντες τὸν πόλεμον μὲ τὴν Τουρκίαν, τελείως ἀπομεμονωμένοι. Ἀλλὰ τὴν θυσίαν αὐτήν, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὸ ἀναγκαῖον τίμημα διὰ τὴν παρὰ τὴν ἀπειλητικὴν προειδοποίησιν τῶν δυνάμεων ἐπαναφορὰν τοῦ Κωνσταντίνου, ἠρνοῦντο νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν λαόν, διότι ἐγνώριζαν ὅτι τοῦτο θὰ ἐμείωνε τὴν θέσιν καὶ αὐτῶν καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, ἐφ' ὅσον τὸ ἔθνος θὰ ἐμάνθανε ὅτι τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ βασιλέως ἐπληρώσαμεν μὲ τὴν θυσίαν τῆς ἐπεκτάσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Αἰγαίου. Καὶ τοῦτο ἔφερε τὴν καταστροφήν, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ εὐθύνη τῶν μετανοεμβριανῶν κυβερνητῶν εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ δικαιολογῆται ἡ σκέψις τῆς ἀνεγέρσεως ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς σκληρᾶς τιμωρίας των, ὅπως ἐντὸς αὐτοῦ ἡμέραν καὶ νύκτα προσεύχεται ὁ ἱερεὺς διὰ νὰ συγχωρεθοῦν εἰς τὸν ἄλλον τοὐλάχιστον κόσμον τὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἁμαρτήματα αὐτῶν, ἀφοῦ τόσον σκληρῶς ἐτιμωρήθησαν εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν.

Ἡ προέλασις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ βασιλέως

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΡΙΤΗ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ – 20 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Κύριε Διευθυντά,

«Η «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» ΖΗΤΕΙ ΝΑ ΜΕ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ὡς ἀντιφάσκοντα διότι, ἐνῷ τὴν 24ην Ἰουνίου 1921 συνιστοῦσα δῆθεν τὴν ἀποδοχὴν τῆς αὐτονομήσεως τῆς περιφερείας τῆς Σμύρνης, τὴν 1ην Φεβρουαρίου, ἤτοι 4 καὶ πλέον μῆνας ἐνωρίτερον, τοῦ ἰδίου ἔτους 1921, ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς ἀγορεύων εἰς τὴν Βουλήν, ὅπου ἡ κυβέρνησις εἶχε δηλώσει ὅτι θὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἀκεραίαν ἐφαρμογὴν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ἐδήλωσε τὰ ἑξῆς:

–Τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων δηλοῖ δι' ἐμοῦ ὅτι εἶναι ἀποφασισμένον καὶ θεωρεῖ ὑπέρτατον καθῆκον του νὰ ἐνισχύσῃ διὰ παντὸς τρόπου τὴν κυβέρνησιν εἰς τὴν διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἐπιδικασθέντων εἰς τὴν Ἑλλάδα μερῶν.

Ἀλλὰ τί ἄλλο ἠμποροῦσε λοιπὸν νὰ πράξῃ κατὰ τὴν ἐν τῇ Βουλῇ συζήτησιν τῆς 15ης Φεβρουαρίου ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς, διευθύνων τότε τὰς ἐργασίας τῶν Φιλελευθέρων, παρὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι τὸ κόμμα, ἐξ ὀνόματος τοῦ ὁποίου ὡμίλει, θὰ ἐνισχύσῃ μὲ ὅλην του τὴν δύναμιν τὴν κυβέρνησιν, διὰ νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἐθνικὴν πολιτικήν της; Μήπως ἔπρεπε νὰ μιμηθῇ τὸ Λαϊκὸν Κόμμα, διὰ νὰ παρεμβάλῃ κάθε θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον πρόσκομμα κατ' αὐτῆς; Δὲν ἦτο ἄλλως τε, μόνος ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς, ὁ ὁποῖος ἔδωσε τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ποὺ ἐγίνετο εἰς τὴν ἑλληνικὴν Βουλὴν ἡ σχετικὴ συζήτησις, συνεδρίαζεν εἰς τὸ Λονδῖνον ἡ συνδιάσκεψις τὴν ὁποίαν εἶχαν καλέσει οἱ σύμμαχοι, πρωτοστατούσης τῆς Ἀγγλίας, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸν τερματισμὸν τοῦ πολέμου πρὸς τὴν Τουρκίαν.

Ὁ κ. Λόϋδ Τζώρτζ μὲ εἶχε προσκαλέσει ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς συνδιασκέψεως ἐκ Νικαίας ὅπου διέμενα καὶ μοῦ ἐζήτησε νὰ μείνω εἰς Λονδῖνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν της, ὅπως ἐργασθῶ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων, ὄχι βέβαια ὡς ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐκ τῶν παρασκηνίων. Ὅταν ἦλθεν ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία εἰς Λονδῖνον, μ' ἐπεσκέφθη ὁ γραμματεὺς αὐτῆς κ. Γουναράκης, δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν ἐκ πρωτοβουλίας του ἢ κατόπιν προσκλήσεώς μου.

Εἰς τὸν κ. Γουναράκην ἀνεκοίνωσα τὴν σύστασιν τοῦ κ. Λόϋδ Τζώρτζ μὲ τὴν παράκλησιν νὰ δηλώσῃ εἰς τὸν Καλογερόπουλον, ὅτι εἶμαι εἰς τὴν ἀπόλυτον διάθεσίν του, εἴτε διὰ νὰ τοῦ δώσω πᾶσαν τυχὸν πληροφορίαν, τῆς ὁποίας θὰ εἶχαν ἀνάγκην, ὡς πρὸς τὸ ἱστορικὸν τῆς ὅλης ὑποθέσεως, εἴτε διὰ νὰ ὑποστηρίξω ἐκ τῶν παρασκηνίων τὰς ἐνεργείας τῆς κυβερνήσεως χωρὶς νὰ ἐμφανισθῶ ποτὲ δημοσίᾳ ὡς ἀντιπροσωπεύων τὴν Ἑλλάδα. Ἀτυχῶς, ὁ κ. Καλογερόπουλος, ὅπως ἔμαθα τότε, ἐνῷ ἐπεθύμει ζωηρῶς νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετ' ἐμοῦ, ἀπέφυγε νὰ τὸ πράξῃ διότι ἔφερε τὸ ζήτημα, ἂν ἔπρεπε νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ προσφορά μου, ἐνώπιον τῆς ὅλης ἀντιπροσωπείας, κατὰ πλειοψηφίαν δὲ ἀπεφασίσθη ὅτι ἡ προσφορά μου, ἡ γενομένη, ὅπως εἶπα ἤδη, καὶ ὅπως ἐγνώριζεν ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία, εἰς ἐκτέλεσιν συστάσεως τοῦ Λόϋδ Τζώρτζ ἔπρεπε ν' ἀποκρουσθῇ καὶ μεταξὺ τῶν ψηφισάντων διὰ τὴν ἀπόκρουσίν της ἦτο καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς συναδέλφου σας.

Ἠδυνάμην, λοιπόν, κατὰ τὴν λογικὴν τῆς συναδέλφου σας, νὰ κατηγορηθῶ καὶ ἐγὼ ὡς συνένοχος τῆς ἐπελθούσης καταστροφῆς, διότι κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας μετὰ τὴν πτῶσιν μου ἐκ τῆς ἀρχῆς, συμμορφούμενος μὲ πρόσκλησιν τοῦ Ἄγγλου πρωθυπουργοῦ, προσέφερα τὰς ὑπηρεσίας μου εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀντιπροσωπείαν διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ δυνατοῦ.

Πρέπει ἄλλως τε, νὰ διευκρινίσω ὅτι οὔτε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1921 ἔλαβα καμμίαν πρωτοβουλίαν, ὅπως ὑποδείξω εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις τί ὤφειλαν νὰ πράξουν. Διότι ἐγνώριζα ὅτι ἀπὸ τὸ τυφλὸν πάθος των θὰ ἤγοντο εἰς ἐνέργειαν ἀντίθετον πρὸς τὴν σύστασίν μου.

Ἐπειδή, ἐν τούτοις, εἰς Παρισίους ὅπου διέμενα τότε, ἔμαθα τὸν Ἰούνιον τοῦ 1921 ὅτι εἶχε συνέλθει ἐκεῖ συμμαχικὴ συνδιάσκεψις διὰ νὰ προτείνῃ εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα τὴν μεσολάβησιν τῶν δυνάμεων πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης καὶ ἐγνώριζα ὅτι ἡ κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν, ἕνεκα τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ποὺ ἐπηκολούθησε τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Κωνσταντίνου, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἔχῃ ἀκριβεῖς πληροφορίας περὶ τῶν διαθέσεων τῶν δυνάμεων, ἔκρινα ὅτι ὤφειλα νὰ ἐπι-

σκεφθῶ τὸν λόρδον Κῶρζον καὶ ζητήσω νὰ μάθω παρ' αὐτοῦ, ποῖος ἀκριβῶς ὁ σκοπὸς τῆς προτεινομένης μεσολαβήσεως καὶ ποῖαι αἱ σκέψεις τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, διὰ νὰ ἐνημερώσω ἐπ' αὐτῶν τοὺς ἐν Ἀθήναις. Καθὼς μοῦ ἀνεκοίνωσεν ὁ λόρδος Κῶρζον, ἡ Ἀγγλία, προτείνουσα τὴν μεσολάβησιν, εἶχε σκοπὸν νὰ εἰσηγηθῇ λύσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς νὰ διετήρει τὴν Θράκην μέχρι τῆς Τσατάλζτας, ἐνῷ ἡ περιοχὴ τῆς Σμύρνης θ' ἀπετέλει αὐτόνομον περιφέρειαν διοικουμένην ὑπὸ ἁρμοστοῦ, διοριζομένου ἐκ συνεννοήσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ τοῦ σουλτάνου καὶ ὅταν ἡ ὑπὸ τοῦ ἁρμοστοῦ τούτου ὀργανωθησομένη στρατιωτικὴ δύναμις θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τάξιν, θ' ἀπεσύρετο ὁ ἑλληνικὸς στρατός. Κατὰ τὸν λόρδον Κῶρζον, ἐὰν ἡ Τουρκία ἠρνεῖτο τὴν μεσολάβησιν ταύτην, ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἤλπιζεν ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κοινὴ γνώμη θὰ τῆς ἐπέτρεπε νὰ δώσῃ ὅλην τὴν ἀναγκαίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑποστήριξιν πρὸς ἐπιβολὴν ἐπὶ τῆς Τουρκίας.

Τὴν συνδιάλεξίν μου ταύτην μὲ τὸν λόρδον Κῶρζον ἀνεκοίνωσα διὰ τοῦ μακαρίτου Ρέπουλη εἰς τὸν ἐν Παρισίοις ἐπιτετραμμένον τῆς Ἑλλάδος κ. Π. Μεταξᾶν, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ μεταδώσῃ αὐτὴν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλ' ἔμεινα σύμφωνος μετὰ τοῦ μακαρίτου Ρέπουλη ὅτι θ' ἀποφύγῃ ἐπιμελῶς νὰ κάμῃ καμμίαν ἐκ μέρους μου σύστασιν εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις, ἕνεκα τοῦ φόβου τὸν ὁποῖον ἐξέθεσα προηγουμένως.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ διὰ τοῦ μακαρίτου Ρέπουλη γενομένη ἀνακοίνωσις ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς νὰ συστήσῃ τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ ἡ κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν, ἦτο φανερὸν ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ διαβήματος τῆς ἀνακοινώσεως ὅτι τὴν προτεινομένην ὑπὸ τοῦ λόρδου Κῶρζον λύσιν ἐθεώρουν ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ δεκτή· καὶ ἂν οἱ ἐν Ἀθήναις ἤθελαν νὰ τὴν δεχθοῦν, δὲν ἠμποροῦσαν ν' ἀμφιβάλλουν ὅτι ἐρωτώμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐὰν συνιστῶ τὴν ἀποδοχήν της, θὰ ἔσπευδα ν' ἀπαντήσω καταφατικῶς. Ποῖος λοιπὸν θὰ πιστεύσῃ ὅτι τὴν προταθεῖσαν μεσολάβησιν, ἡ ὁποία δὲν διέφερε σημαντικὰ ἀπὸ τὴν προταθεῖσαν ὑπὸ τῆς συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου, τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἰδίου ἔτους, καὶ τὴν ὁποίαν ὅπως ἀναφέρει ἡ «Καθημερινή», ὁ Καλογερόπουλος εἶχε δηλώσει ἐμπιστευτικῶς εἰς τὸν Λόϋδ Τζῶρτζ ὅτι ἀποδέχεται ἡ Ἑλλάς, ποῖος, λέγω, θὰ πιστεύσῃ ὅτι τὴν μεσολάβησιν αὐτὴν ἀπέκρουσαν οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται, δηλοῦντες ὅτι θ' ἀφήσουν εἰς τὸ ξῖφος τὴν φροντίδα νὰ λύσῃ τὰς διαφορὰς μας μὲ τὴν Τουρκίαν; Ἀποτέλεσμα τῆς ἀπορρίψεως τῆς μεσολαβήσεως ἦτο ἡ ἐκστρατεία πρὸς Ἄγκυραν καὶ ἡ ἧττα τοῦ Σαγγαρίου.

Καὶ τολμᾷ ὕστερα ἀπὸ τὸ ἔγκλημα αὐτὸ τῆς ἀποκρούσεως τῆς μεσολαβήσεως νὰ ὑποστηρίξῃ ἡ συνάδελφός σας ὅτι δὲν ὑπῆρχε τρίτη ὁδὸς διὰ τοὺς μετανοεμβριανοὺς κυβερνήτας, παρὰ νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμον, ἢ ν' ἀποσύρουν τὸν στρατὸν ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἀφήσουν τοὺς Τούρκους νὰ σφάξουν τοὺς Χριστιανούς; Καὶ τολμᾷ ἀκόμη νὰ ἰσχυρίζεται διὰ τοῦ πρώτου ἄρθρου της ὅτι «τὴν τρίτην ὁδὸν τῆς συνάψεως ἐντίμου συνθήκης μὲ τὸν Κεμὰλ καὶ ηὐχήθησαν καὶ ἠθέλησαν καὶ ἐπεζήτησαν καὶ ἐδέχθησαν οἱ

μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται;» Καὶ νομίζει ὅτι ἀρκεῖ ἀνέγερσις μιᾶς μόνης ἐκκλησίας εἰς τὸν τόπον τῆς σκληρᾶς τιμωρίας τῶν ἐν λόγῳ κυβερνητῶν, ὕστερον ἀπὸ τὸ ἔγκλημα αὐτὸ τῆς ἀποκρούσεως τῆς προταθείσης μεσολαβήσεως;

Δὲν ἰσχυρίζομαι κἂν ὅτι δεχομένοι τὴν μεσολάβησιν θὰ ἐφθάναμεν εἰς τὴν εἰρήνην, διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ κεμαλικὴ Τουρκία, μολονότι πρόθυμος εἰς κάθε ὑποχώρησιν ὅσον ἀφορᾷ τὴν Θράκην, θ' ἀπέκρουε κάθε περιορισμὸν τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Σμύρνης ἢ ἄλλου τμήματος τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἀλλ' ἡ ἐκ μέρους μας ἀποδοχὴ τῆς μεσολαβήσεως καὶ ἡ ἀπόκρουσις αὐτῆς ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας, παρεῖχε τὴν μόνην ἐλπίδα ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κοινὴ γνώμη θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἀνασύνδεσιν τῆς συμμαχίας μὲ τὴν κωνσταντινικὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἐπιδιωχθῇ ἀπὸ κοινοῦ ἡ ἐπιβολὴ τῆς εἰρήνης ὑπὲρ τῆς ὁποίας τόσον πολὺ ἐνδιεφέρετο καὶ ἡ Ἀγγλία. Καὶ ἡ ἀπόκρουσις τῆς μεσολαβήσεως ποῖα εἶχεν ἐλατήρια;

Διὰ νὰ ἐπιχειρηθῇ ἡ ἐκστρατεία τῆς Ἀγκύρας, τῆς ὁποίας ἀντικειμενικὸς σκοπὸς ἦτο, ὅπως ἐδήλωσαν εἰς τὴν Βουλὴν οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται, νὰ καταστρέψωμεν τὸ ἐκεῖ ἐναποθηκευμένον πολεμικὸν ὑλικόν.

Καὶ μετὰ τοιαύτην δικαιολογίαν τολμᾷ ἡ συνάδελφός σας νὰ παριστᾷ αὐτοὺς ὡς μάρτυρας ἐθνικῆς ἰδέας;

Δὲν ἰσχυρίζομαι βέβαια, ὅτι διὰ τοιοῦτον εὐτελῆ σκοπόν, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ προέβαλαν εἰς τὴν Βουλήν, ἐθυσίασαν, οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται πέντε καὶ πλέον φορὰς περισσότερον αἷμα, παρ' ὅσον ἐχρειάσθη διὰ νὰ δημιουργηθῇ ἡ μείζων Ἑλλὰς τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν καὶ τῆς συνθήκης τοῦ Neuilly. Ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ ἰσχυρισθοῦν ὅτι φθάνοντες εἰς τὴν Ἄγκυραν, θὰ ἠνάγκαζαν τὸν Κεμὰλ νὰ δεχθῇ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν. Διότι θὰ μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν Σεβάστειαν, ἑκατοντάδας χιλιομέτρων ἀνατολικώτερον τῆς Ἀγκύρας, ὅπου καὶ ἡ ἠλιθιότης τῶν ἐν Ἀθήναις κυβερνητῶν δὲν θὰ ἐσκέπτετο νὰ συνεχίσῃ τὴν προέλασιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Τί λοιπὸν ἐπεδίωκαν μὲ τὴν προέλασιν πρὸς τὴν Ἄγκυραν, ἀφοῦ τὴν δικαιολογίαν ποὺ προέβαλαν εἰς τὴν Βουλήν, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὡς ἁπλῆν πρόφασιν καλύπτουσαν τοὺς ἀληθεῖς σκοπούς των;

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἄλλο δὲν ἐπεδίωκαν παρὰ μίαν ψυχολογικὴν ἐντύπωσιν δημιουργημένην ἐκ τῆς καταλήψεως τῆς ἐχθρικῆς πρωτευούσης, ἡ ὁποία, ἐν τούτοις, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἁπλοῦν χωρίον, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι, μετὰ τὴν ἐντύπωσιν αὐτήν, αἱ δυνάμεις θ' ἀνεγνώριζαν τὸν Κωνταντῖνον. Καὶ δὲν θὰ ἐδίσταζαν νὰ βάψουν μὲ τὸ ἀφθονώτερον καὶ τιμιώτερον ἑλληνικὸν αἷμα τὴν βασιλικὴν ἁλουργίδα τοῦ Κωνσταντίνου, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν διεθνῆ ἀναγνώρισίν του, ὄχι κἂν διότι ἤγοντο ἀπὸ εἰλικρινὲς φιλομοναρχικὸν αἴσθημα, ἀλλὰ διότι τοῦτο ἐξυπηρέτει τὰ ταπεινὰ κομματικά των συμφέροντα.

Ἡ ἐκκένωσις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἐγκαίρως

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ - 9 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1934

Κύριε Διευθυντά,

ΑΥΤΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΛΟΓΟΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΟΠΟΙΟΝ ὁ «Φιλελεύθερος» εἰς τὸ ἄρθρον του ἔγραφεν ὅτι ἂν ἡ «Καθημερινὴ» εἶχεν ὀλιγωτέραν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν εὐφυΐαν της καὶ περισσοτέραν εἰς τὴν ὀρθοφροσύνην τῶν ἀναγνωστῶν της, τὴν πρότασιν διὰ τὴν ἀνέγερσιν ναοῦ εἰς μνήμην τῶν ἕξ, ἔπρεπε νὰ δικαιολογήσῃ μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρξαν τόσον μεγάλα καὶ αἱ συνέπειαί των τόσον τρομεραὶ διὰ τὸ ἔθνος, ὥστε νὰ χρειάζεται νὰ ἀνεγερθῇ εἰς τὸν τόπον τῆς σκληρᾶς τιμωρίας ποὺ τοὺς ἐπεβλήθη ἐπὶ τῆς γῆς ναός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου νὰ ἀναπέμπωνται εὐχαὶ πρὸς τὸν Ὕψιστον, ὅπως τοὺς συγχωρηθοῦν τὰ ἁμαρτήματα αὐτὰ εἰς τὸν ἄλλον τοὐλάχιστον κόσμον.

Οὔτε τολμᾷ νὰ ὑποστηρίξῃ ἡ συνάδελφός σας ὅτι καὶ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν ἂν προέτειναν οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται, πάλιν δὲν θὰ ἐπετύγχανον εἰρήνην μὲ τὴν κεμαλικὴν Τουρκίαν. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος, τὸ 1922 ἦτο βεβαίως ἀργὰ διὰ τὴν τοιαύτην πρότασιν. Διότι ὁ Κεμὰλ βεβαιωμένος ἤδη περὶ τῆς διπλωματικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀπομονώσεως τῆς Ἑλλάδος, περὶ τῆς δυνατότητος ἀντιθέτως τοῦ ἐλευθέρου ἀνεφοδιασμοῦ του καὶ ἐκ Γαλλίας καὶ ἐξ Ἰταλίας καὶ περὶ τοῦ ἀδυνάτου νέας ἐπιθέσεως ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἔβλεπε τὸν ἀγῶνα του ἀσφαλῶς θριαμβεύοντα καὶ δὲν ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην οἱασδήποτε παραχωρήσεως πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς εἰρήνης. Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐγκληματικῆς προελάσεως πρὸς τὴν Ἄγκυραν καὶ τῆς ἥττης τοῦ Σαγγαρίου εἶναι, ὄχι πιθανόν, ἀλλ' ἀπολύτως βέβαιον κατ' ἐμὲ ὅτι ὁ Κεμάλ, ἐπιτυγχάνων ἄνευ περαιτέρω ἀγῶνος τὴν ὁλοσχερῆ ἐκκένωσιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, ἡ ὁποία σύμφωνα μὲ τοὺς πόθους του ἔμελλε νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ πολυπληθεστέρου καὶ οἰκονομικῶς ἰσχυροτέρου ἀλλογενοῦς στοιχείου, θὰ ἐδέχετο νὰ παραιτηθῇ τῆς Θράκης μέχρι Τσατάλτζας, ὅπου ἠδύνατο νὰ ἐγκαταστήσῃ καὶ ἐκεῖνος καὶ ἡμεῖς ἀπρόσβλητον γραμμὴν ἀμύνης.

Ἀλλ' ἡ συνάδελφός σας καὶ ἂν τυχὸν ἀμφισβητήσῃ τὴν βεβαιότητα τῆς ὑπὸ τοιούτους ὅρους συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης, δὲν ἔχει νὰ ὠφελήσῃ τὴν μνήμην τῶν ἕξ, οὐδὲ νὰ μειώσῃ καὶ ἐπ' ἐλάχιστον τὴν εὐθύνην των. Ἀφ' ἑνός, διότι βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται, οὐδέποτε ἐπρότειναν τοιούτους ὅρους συνομολογήσεως εἰρήνης μὲ τὸν Κεμάλ. Ἀφ' ἑτέρου διότι, καὶ ἂν ἀκόμη ἔκαναν τὸ καθῆκον ποὺ εἶχαν, νὰ προτείνουν τοιαύτην εἰρήνην καὶ ὁ Κεμὰλ τὴν ἀπέρριπτεν, πάλιν ἡ εὐθύνη των διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν θὰ ἦτο ἀκεραία. Διότι μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ποὺ

ἀπηύθυνεν ὁ μακαρίτης Γούναρης τὴν 23–2–1922 εἰς τὸν λόρδον Κῶρζον βεβαιῶν αὐτόν, ὅτι ἂν δὲν μᾶς δοθῇ ἡ ζητουμένη οἰκονομικὴ συνδρομή, ὁ στρατός μας εἶναι ἀδύνατον νὰ διατηρηθῇ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ περισσότερον ἀπὸ ὀλίγας ἑβδομάδας, χωρὶς νὰ φθάσῃ εἰς πλήρη καταστροφὴν καὶ τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν ποὺ ἐδόθη εἰς τὴν ἀγωνιώδη αὐτὴν ἐπίκλησιν, τὸ πλέον στοιχειῶδες καθῆκον, ποὺ τοῦ ἐπεβάλλετο ἦτο, ἐφ' ὅσον συνομολόγησις μὲν εἰρήνης δὲν ἦτο δυνατή, ἀλλὰ καὶ ἡ περαιτέρω διατήρησις τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας ἀπέβαινεν ἀδύνατος, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐκστρατείαν αὐτήν, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδέποτε εἶχε πιστεύσει καὶ τῆς ὁποίας διὰ τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ Κωνσταντίνου εἶχε ἀφαιρέσει ὅλας τὰς προϋποθέσεις τῆς ἐπιτυχίας.

Ἠδύναντο δὲ καὶ τὸν Φεβρουάριον ἀκόμη τοῦ 1922, ὁπότε ἡ ἐξάντλησις τοῦ στρατοῦ δὲν ἦτο πλήρης, νὰ ἐκκενώσουν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν διὰ κανονικῆς ὑποχωρήσεως, ἡ ὁποία θὰ προενόει ὄχι μόνον περὶ τῆς ἐγκαίρου ἀπομακρύνσεως τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν καὶ μεταφορᾶς αὐτῶν καὶ τῶν κινητῶν περιουσιῶν των εἰς Θράκην καὶ Μακεδονίαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀποκομιδῆς τοῦ παντοδαποῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ, πού, ἂν δὲν ἐγκατελείπαμε εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, δὲν θὰ εὑρισκόμεθα σήμερον εἰς τὰς μεγάλας δυσκολίας τῆς ἀναπληρώσεώς του.

Ἀλλὰ τοιαύτη ἀπόφασις ἀπῄτει θάρρος καὶ φρόνημα ἀνδρός. Καὶ αὐτὰ ἀκριβῶς ἔλειπαν ἀπὸ τοὺς μετανοεμβριανοὺς κυβερνήτας. Καὶ διὰ τοῦτο, μολονότι ἐγνώριζεν ὁ Δ. Γούναρης καὶ ὡμολόγει ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1922 τὴν ἐπερχομένην καταστροφήν, τὴν ἄφησε νὰ ἐπέλθῃ, προσβλέπων μοιρολατρικῶς εἰς αὐτήν, διότι δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ ὁμολογήσῃ τὴν χρεωκοπίαν τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς, ἢ προβαίνων ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἐκκένωσιν ἢ παραιτούμενος, διὰ νὰ ἔλθῃ ἄλλη κυβέρνησις ὅπως ἐκκαθαρίσῃ τὴν κατάστασιν. Καὶ μόνον κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς καταστροφῆς ἐκινήθη σπασμωδικῶς διὰ νὰ παρασκευάσῃ τὴν ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία δὲν ἐπραγματοποιήθη μέν, ὅταν τὴν τελευταίαν ἐπὶ τέλους στιγμὴν ἀντελήφθησαν ὅτι αὕτη θὰ μᾶς ἔφερεν εἰς πολεμικὴν σύγκρουσιν μὲ τρεῖς μεγάλας δυνάμεις, Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν, αἱ ὁποῖαι τότε κατεῖχαν τὴν τουρκικὴν πρωτεύουσαν, συνετέλεσεν ὅμως εἰς περαιτέρω ἐξασθένησιν τοῦ μικρασιατικοῦ μετώπου, τὸ ὁποῖον, ἄλλωστε, καὶ ἄνευ αὐτῆς, ἦτο καταδικασμένον νὰ καταρρεύσῃ.

Ἀλλ' ἡ «Καθημερινὴ» ἀντιλαμβανομένη ὅτι ἡ πρὸς τὸν Κῶρζον ἐπιστολὴ τοῦ μακαρίτου Γούναρη εἶναι κατηγορητήριον διὰ τοὺς ἕξ ἐξ ἴσου ἀπροσμάχητον, ὅσον τὸ τηλεγράφημα τοῦ Πασσάρωφ διὰ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἰσχυρίζεται ὅτι «τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς τὸ αὐθεντικὸν κείμενον ἐκλάπη μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἔγγραφα τοῦ Δημητρίου Γούναρη κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀχρείας(!) ἐπαναστάσεως». Ἀλλὰ δὲν ἀγνοεῖ ἡ «Καθημερινὴ» ὅτι εἶναι εὔκολον εἰς τὸν κ. Μάξιμον νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν ἐπίσημον ἀντίγραφον τῆς ἀπολεσθείσης τυχὸν ἐπιστολῆς

τοῦ λόρδου Κῶρζον, διὰ νὰ δημοσιευθῆ αὕτη καὶ σήμερον ἀκόμη.

Πρὸς τί ὅμως γίνεται ἐπίκλησις τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς; Τί ἄλλο ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῆς, παρὰ ὅτι πρὸς ἐπιβολὴν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, καθ' ὅσον ἀφορᾶ τὰς ἐδαφικὰς πρὸς ἡμᾶς παραχωρήσεις, ἡ Ἀγγλία, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐπόθει καὶ ηὔχετο τὴν νίκην μας, διότι εἰς αὐτὴν εὕρισκε καὶ τὸ ἴδιον αὐτῆς συμφέρον. Ἀλλὰ ποίαν ἀξίαν εἶχαν οἱ πόθοι αὐτοὶ καὶ αἱ εὐχαί, ὅταν ἡ ἐπαναφορὰ ἀκριβῶς τοῦ ἐκπτώτου βασιλέως ἐστέρει τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν καὶ τῆς δυνατότητος νὰ μᾶς δώση «οὔτε ἕνα σελλίνι, οὔτε ἕνα φυσέκι», ὅπως τόσον ἐκφραστικῶς ἔλεγεν ὁ Ἄγγλος πρωθυπουργὸς καὶ πρὸς ἀντιπροσώπους τῆς κυβερνήσεώς μας, ὅπως τὸν πατριάρχην Μελέτιον, μὲ τὸν ὁποῖον τοῦ ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ ἔλθη εἰς ἐπαφήν, διότι τοιοῦτό τι δὲν ἐπέτρεπεν ἡ ἀγγλικὴ κοινὴ γνώμη, ἐφ' ὅσον παρέμενεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Κωνσταντῖνος;

Ἀλλὰ τὸ ἀπίστευτον εἶναι ὅτι ἡ «Καθημερινὴ» ἐξεγείρεται, διότι ὁ «Φιλελεύθερος» εἶχε γράψει ὅτι «Αὐτοὶ (οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται) ὑπῆρξαν ψυχικῶς ἀνίκανοι νὰ λάβουν ἀποφάσεις, καὶ ὅταν ἀκόμη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1922 ἔβλεπαν τὸ ναυάγιον εἰς τὸ ὁποῖον ἐφέροντο, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον διεῖδεν ὁ μακαρίτης Γούναρης ὅτε, εὑρισκόμενος ἐν κινδύνῳ, ἀπηυθύνθη ἐγγράφως πρὸς τὸν λόρδον Κῶρζον, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος». Καὶ παραθέτουσα τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τῆς ἐπιστολῆς τοῦ «Φιλελευθέρου» προσθέτει μὲ τὰ μελανώτερα στοιχεῖα τοῦ τυπογραφείου της.

«Ἄνευ ἀποτελέσματος; Ψεῦδος καὶ τοῦτο».

Ἀλλ' ἀρνεῖται λοιπὸν ἡ συνάδελφός σας ὅτι ἡ ἀπάντησις τοῦ λόρδου Κῶρζον, ἠρνεῖτο τὴν ζητουμένην οἰκονομικὴν συνδρομὴν καὶ περιωρίζετο μόνον νὰ ἐκφράζη ἐλπίδας ὅτι ὁ στρατός μας καὶ ἄνευ αὐτῆς θὰ ἠμπορέση νὰ διατηρηθῆ;

Ἢ νομίζει ὅτι ἡ αἴτησις οἰκονομικῆς συνδρομῆς, ποὺ διετύπωσεν ὁ μακαρίτης Γούναρης διὰ τῆς ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν λόρδον Κῶρζον, δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος, μόνον καὶ μόνον διότι ἡ ἀπάντησις τοῦ εὐγενοῦς λόρδου ἠρνεῖτο μὲν τὴν ζητουμένην οἰκονομικὴν ὑποστήριξιν, ἀλλὰ προσέθετεν ὅτι θεωρεῖ ὑπερβολικοὺς τοὺς φόβους τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ, καὶ ἐλπίζει ὅτι καὶ ἄνευ τῆς ζητηθείσης συνδρομῆς ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ ἠμπορῆ νὰ διατηρηθῆ;

Ὅσον τερατώδης καὶ ἂν φαίνεται ἡ ὑπόθεσις αὐτή, δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι αὐτὸ πράγματι πιστεύει ἡ συνάδελφός σας. Διότι εἴδαμεν καὶ αὐτὸ τὸ οἰκτρὸν θέαμα. Τὸ Λαϊκὸν Κόμμα, τὸ ὁποῖον μὲ κατηγόρει ὅτι ἐξυπηρετῶ ἀγγλικὰ καὶ γαλλικὰ συμφέροντα, διότι, συμμαχήσας μὲ τὰς δύο αὐτὰς «εὐεργέτιδας» δυνάμεις, κατώρθωσα νὰ πραγματοποιήσω τὰ ὑψιπετέστερα ἐθνικὰ ἰδεώδη, ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν μετεβλήθη εἰς ταπεινότατον θεράποντα τῶν ἰσχυρῶν, ἕτοιμον νὰ προσαρμοσθῆ πρὸς κάθε ἀξίωσιν ἢ καὶ ἁπλῆν σύστασιν ἐκ μέρους των, καὶ εἰδικώτερον ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας, ἐφ' ὅσον δὲν ἔθιγε τὴν παρουσίαν τοῦ Κωνσταντίνου ἐπὶ τοῦ θρόνου, διότι μὲ τὸ μητροπολιτικόν των πνεῦμα ἐνόμιζαν ὅτι ἠδύναντο νὰ ὠθήσουν τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τῆς Γαλλίας, τιμῶντες μέχρι δουλικῆς φορτικότητος τὴν πρώτην καὶ ὑβρίζοντες καπηλικῶς τὴν δευτέραν. Ὅτι δὲ ἡ ὑπόθεσίς μου εἶναι βάσιμος συνάγεται ἀπὸ τὸ δεύτερον ἄρθρον τῆς συναδέλφου σας, ὅπου ἀγωνίζεται αὕτη νὰ μᾶς πείση ὅτι διὰ τῆς ἀπαντήσεώς του ὁ λόρδος Κῶρζον ἔλεγεν εἰς τὸν Ἕλληνα πρωθυπουργὸν «περιμείνατε», δηλαδὴ μὴ ἐκκενώσετε τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὡς ἔλεγεν οὗτος ὅτι θὰ ἀναγκασθῆ νὰ πράξη. Καὶ ἀφήνεται οὕτω νὰ ἐννοηθῆ ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ πράξη ἄλλως ὁ μακαρίτης Γούναρης, ἀφοῦ ἔβλεπε μὲν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατός, μὴ ἐπικουρούμενος τοὐλάχιστον οἰκονομικῶς, θὰ καταρρεύση ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων, ἀλλ' ἐξ ἄλλου ὁ λόρδος Κῶρζον, ποὺ τοῦ ἠρνεῖτο τὴν ζητουμένην συνδρομήν, τοῦ ἔλεγεν ὅτι ὑπερβάλλει καὶ τοῦ συνίστα νὰ παραμείνη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, καὶ ἔπρεπε νὰ παραμείνη διὰ νὰ μὴ δυσαρεστήση τὸν εὐγενῆ λόρδον!

Μὲ τοιαύτην πνευματικὴν ἀναπηρίαν καὶ ψυχικὴν ἀνεπάρκειαν ἐγίνετο ἡ διαχείρισις τῶν ὑποθέσεων τῆς Ἑλλάδος εἰς μίαν τῶν κρισιμωτέρων περιόδων τῆς τρισχιλιετοῦς ἱστορίας μας.

Πρὶν κλείσω τὴν παροῦσαν συζήτησιν, θὰ παραθέσω πρὸς ἀπόδειξιν τῆς καλῆς πίστεως, μὲ τὴν ὁποίαν διεξάγει αὐτὴν ἡ συνάδελφός σας, ἀσχολίαστον τὴν ἑπομένην περικοπὴν τοῦ α΄ ἄρθρου της:

«Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920, οἱ κυβερνῆται τῆς χώρας εὑρέθησαν πρὸ ἑνὸς στρατοῦ προχείρως ἐγκατεστημένου καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον διαλελυμένου ἐν Σμύρνῃ».

Ὁ Βενιζέλος ἀποκλειστικὸς ὑπεύθυνος διὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν

ΤΟ 69ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 20 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935

ΠΟΣΟΝ ΟΡΘΟΤΕΡΑ ΕΒΛΕΠΑΝ ΟΙ ΓΑΛΛΟΙ πολιτικοὶ τὰ πράγματα, καταφαίνεται ἐκ τῆς κάτωθι περικοπῆς ἐξ ἐπιστολῆς τῆς 30 Ἰουνίου 1926 τοῦ Πουανκαρὲ πρὸς τὸν κ. Κοσμετᾶτον ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου του, ἥτις ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ βιβλίον τοῦ σὲρ Μπαζὶλ Θόμψων, τὸ ὁποῖον πολλάκις ἐμνημονεύσαμεν καὶ τῆς ὁποίας ἐπιστολῆς τὸ πρωτότυπον εὑρίσκεται εἰς χεῖρας μας σταλὲν ὑπὸ τοῦ κ. Κοσμετάτου: «Ὁ κ. Λόϋδ Τζώρτζ, ἰδίως, καὶ ὁ κ. Βενιζέλος, κοινῇ συμφωνίᾳ ἔρριψαν τὴν Ἑλλάδα εἰς περιπέτειαν τῆς ὁποίας μοναδικὸς σκοπὸς ἦτο ἡ ἐπιδίωξις πολιτικῆς ἀγγλικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ ἥτις περιπέτεια ἦτο ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν. Ἀφοῦ ὁ στρατάρχης Φὸς ἐξήτασεν ἐπιμελῶς τὸ ζήτημα, εἰδοποίησα τὸν κ. Βενιζέλον διὰ τοὺς κινδύνους τῆς Ἑλλάδος. Ὁ κ. Βενιζέλος φαίνεται μὲ εὗρε τότε λίαν τουρκόφιλον (Σ. Μ. καὶ ὁ Πουανκαρὲ ἀκόμη! Παραγίνεται τὸ πρᾶγμα!). Ἀλλὰ δυστυχῶς αὐτὸς ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις ἀφίνετο νὰ τὸν διαθέτῃ ὁ Λόϋδ Τζώρτζ..».

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καταφαίνεται ἡ ὀρθὴ μὲν ἀντίληψις περὶ τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀντίθεσις τῆς Γαλλίας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Δὲν εἶναι ὅμως ἀκριβὲς ὅτι ὁ Λόϋδ Τζῶρτζ παρέσυρε τὸν κ. Βενιζέλον. Τοὐναντίον ὁ κ. Βενιζέλος παρέσυρε τὸν κ. Λόϋδ Τζῶρτζ, ἐπανειλημμένως δηλώσας πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς μέσων νὰ ἐπιβάλῃ τὰς ἑλληνικὰς διεκδικήσεις εἰς τὸν Κεμάλ.

Ἀνεφέραμεν εἰς τὰ 3ον, 4ον καὶ 5ον ἄρθρα μας τῆς 19, 20 καὶ 21 Ὀκτωβρίου παρ. ἔτους τὰ σχετικὰ τηλεγραφήματα τὰ ἀποδεικνύοντα τοῦτο, ὥστε νὰ μὴ ἐπανέλθωμεν ἐπ' αὐτῶν. Ἄλλως τε οὔτε καὶ ὁ κ. Βενιζέλος τὸ ἀρνεῖται. (Τηλ. Βενιζέλου ἀριθμ. 11650 τῆς 6/19 Μαρτίου 1920, καὶ τῆς 2/15 Ἰουνίου 1920). Ὥστε ἀφοῦ ὁ κ. Βενιζέλος ἀνελάμβανε τὴν διὰ μόνον τῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος πραγματοποίησιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, «ἔκτοτε ὁ κ. Βενιζέλος εἶχεν ἐν τῷ ἀνωτάτῳ διασυμμαχικῷ συμβουλίῳ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Λόϋδ Τζῶρτζ. Τὸ ὁποῖον ἦτο ἀρκετὸν διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν πολιτικήν της». (Ντριώ).

Τὴν 7/20 Ἰουνίου 1920 συνήρχετο ἡ ἐν Βουλώνῃ διάσκεψις τῶν συμμάχων. Κατ' αὐτὴν ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ σχετικοῦ ἄρθρου τοῦ «Χρόνου», μνημονευομένου ὑπὸ τοῦ κ. Ρωμάνου εἰς τηλεγράφημά του πρὸς τὴν κυβέρνησιν, «αἱ διαπραγματεύσεις διεφώτισαν ἐπ' οὐσιωδεστάτου σημείου: μόνος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ ἐκτελέσῃ τὴν συνθήκην τόσον ἐν Εὐρώπῃ ὅσον καὶ ἐν Μ. Ἀσίᾳ».

Πιστοποιεῖ δὲ ταῦτα καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 12086 μακρὸν τηλεγράφημα τοῦ κ. Βενιζέλου τῆς 10/23 Ἰουνίου πρὸς τὴν κυβέρνησιν Ἀθηνῶν, σταλὲν εὐθὺς μετὰ τὴν διάσκεψιν τῆς Βουλώνης. Ὁ κ. Βενιζέλος ἀναλαμβάνει νὰ καταστρέψῃ τὸν Κεμὰλ καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης καὶ προσθέτει: «ἐδήλωσα ὅτι διὰ τοιαύτην ἐνέργειαν τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐζήτουν καμμίαν βοήθειαν παρὰ τῶν συμμάχων, οὐδὲ κἂν οἰκονομικὴν βοήθειαν». Μόνον οὕτω κατενίκησε τοὺς δισταγμοὺς τοῦ Λόϋδ Τζῶρτζ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἑλλὰς εἶχε καταλάβει τὴν Δυτικὴν Θράκην (Ὀκτώβριος 1919) καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην (Μάϊος 1920), ἀλλὰ ἐφ' ὅσον ἔμενεν ὁ Κεμὰλ ἐν Μ. Ἀσίᾳ, τὰ ζητήματα δὲν ἐλύοντο.

Τὴν 23ην Μαρτίου/5 Ἀπριλίου ἐσχηματίζετο ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ ὑποκινήσει τῆς Ἀγγλίας ἡ κυβέρνησις τοῦ Δαμὰδ Φερὴτ καὶ ὁ σουλτᾶνος ἐξέδιδε φετφὰν ἀποκηρύσσοντα τὸν Κεμὰλ καὶ τὴν ἐπανάστασίν του.

Εἰς ἀπάντησιν, τὴν 31ην Μαρτίου (13 Ἀπριλίου) συνέλευσις θεολόγων συνελθοῦσα εἰς Ἄγκυραν, ἐκήρυσσε τὸν ἱερὸν πόλεμον πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν της. Τὴν 10/23 Ἀπριλίου ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἐν Ἀγκύρᾳ συνελθοῦσα προεκηρύσσετο ὡς ὄργανον τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας. Τὴν 27 Ἀπριλίου (10 Μαΐου) 1920 τὸ μέγα συμβούλιον τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως μετεσχηματίζετο εἰς κυβέρνησιν. Τὸ κράτος τῆς Ἀγκύρας διεμορφώθη ὁριστικῶς!

Τὴν 23 Ἀπριλίου (6 Μαΐου) ἀφικνεῖτο εἰς Παρισίους ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Τουρκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅπως ὑποτασσομένη ἄνευ συζητήσεως, ὑπογράψῃ τὴν οἱανδήποτε συνθήκην τῆς ἐπέβαλλον οἱ σύμμαχοι.

Καὶ τὴν 28 Ἰουλίου (10 Αὐγούστου) ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν, μὲ τὴν Τουρκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἔμενε νὰ ὑποταχθῇ εἰς αὐτὴν καὶ ὁ κ. Κεμάλ. Καὶ τοῦτο εἶχεν ἀναλάβει ἀπέναντι τῶν συμμάχων ὁ κ. Βενιζέλος, νὰ τὸ ἐκτελέσῃ μόνος του μὲ τὰς δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος, ἄνευ οὐδεμιᾶς βοηθείας τῶν συμμάχων!

Καὶ κατόπιν τούτου τολμᾷ ὁ κ. Βενιζέλος νὰ κατηγορῇ τὰς μετανοεμβριανὰς κυβερνήσεις ὅτι διὰ τῆς ἐπανόδου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἀπεξένωσεν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς συμμάχους καὶ ἔμεινεν ἀβοήθητος παρ' αὐτῶν!

Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ κ. Βενιζέλος μόνος του πρὸ δεινοῦ προβλήματος τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν 18/31 Αὐγούστου οἱ Ἕλληνες καταλαμβάνουν τὸ Οὐσάκ. Πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐκστρατεία. Ἀλλ' ἀκριβῶς τότε ἡ Γαλλία λαμβάνει τὴν ἀπόφασιν νὰ προσέλθῃ εἰς συμφωνίας μὲ τὸ κράτος τῆς Ἀγκύρας.

Ἀναφέραμεν ἤδη τὰς προηγηθείσας τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν συνεννοήσεις. Τώρα τὴν 5/18 Σεπτεμβρίου ὁ στρατηγὸς Γκουρώ, ὕπατος ἁρμοστὴς τῆς Γαλλίας ἐν Συρίᾳ, δίδει τὴν διαταγὴν τῆς ἐκκενώσεως τῆς Κιλικίας καὶ ἡ Γαλλία ἀποσύρεται ὁριστικῶς τοῦ κατὰ τοῦ Κεμὰλ ἀγῶνος.

Οἱ Ἀρμένιοι ἀρχίζουν νὰ συρρέουν ἐκ Κιλικίας πρὸς τὰ παράλια, φεύγοντες τὴν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων.

Ὁ κ. Βενιζέλος ἐπιστρέφει εἰς τὰς Ἀθήνας. Στέφεται ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον μὲ χρυσοῦν στέφανον ἐν τῷ Σταδίῳ. Καὶ ἐνῷ ἔπρεπε κερδίζων τὰς ἡμέρας ἀκόμη νὰ ἐπιστρατεύσῃ ὁλόκληρον τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ νὰ σπεύσῃ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τόσον ἐλαφρῶς συναφθείσης συνθήκης ... προκηρύσσει τὰς ἐκλογάς!

Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ὁ Κεμὰλ ὠργάνωνε τὰς δυνάμεις του καὶ πᾶσα ἡμέρα παρερχομένη τὸν ἐνίσχυεν, ὁ κ. Βενιζέλος κατελαμβάνετο μετὰ τὰς ἀνατροπὰς τοῦ 1917, τὴν δικτατορικὴν διακυβέρνησίν του τοῦ 1917–1920, τὰς πιέσεις καὶ τοὺς διωγμοὺς κατὰ τῶν ἀντιπάλων του, τὴν βιαίαν εἰσαγωγὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον, κατελαμβάνετο, λέγομεν, ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν τοῦ ἐπεβάλλετο νὰ μεταβάλῃ τὸ χάρτινον ἔργον τῶν Σεβρῶν εἰς πρᾶγμα, ἐὰν τὸ ἐπίστευεν, ὑπὸ κοινοβουλευτικῆς εὐθιξίας καὶ προεκήρυσσε τὰς ἐκλογάς. Ὡσὰν μετὰ τόσα καὶ τόσα ἔτη, θὰ εἶχε σημασίαν τινὰ ἐὰν τὴν κατάστασιν τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν, ὅπως σώσῃ τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἔλεγε καὶ παρὰ τὴν θέλησίν της, τὴν παρέτεινε ἐπί τινα χρόνον ἀκόμη ἀκριβῶς ὅπως τὴν σώσῃ, ἀφοῦ ἐπίστευεν ὅτι μόνον αὐτὸς θὰ τὴν ἔσωζε, καὶ ὅτι οἱ ἀντίπαλοί του θὰ τὴν ἐκρήμνιζον εἰς τὴν ἄβυσσον. Καὶ διὰ νὰ ὁλοκληρώσῃ τὴν κατ' αὐτὸν καταστροφήν της, ἔθετε κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου, ζήτημα ἐπανόδου τοῦ βασιλέως

Κωνσταντίνου, ἀφοῦ διεκήρυσσεν ὅτι ἡ ἐπάνοδος αὕτη ἦτο καταστρεπτικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα!!

Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κεμὰλ ἀνασυνεκρότει καὶ ἐνίσχυε τὸν στρατόν του δι' ὑστάτην ἀντίστασιν!

Ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὸ ἔργον του.

Ἀλλὰ τότε πῶς κατηγόρησε τοὺς διαδόχους του, καὶ πῶς ἐχειροκρότησε καὶ ἐπευφήμησε τὸν ἄδικον σκοτωμόν των;

Αἱ ἐκλογαὶ τῆς 1ης Νοεμβρίου ἐπέφερον, ὅπως ἦτο φυσικὸν καὶ ἑπόμενον, τὴν πτῶσιν τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς τὸν θρονον.

«Ἡ συγκίνησις ὑπῆρξε μεγίστη μεταξὺ τῶν κυβερνήσεων καὶ τῆς κοινῆς γνώμης τῶν συμμάχων χωρῶν. Εἴς τινας ἐξ αὐτῶν ἡ κατάπληξις ἦτο προσποιημένη, διότι τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐξυπηρέτει τὴν πολιτικήν των. Ὑπῆρξε τὸ πρόσχημα ὅπως τονισθῇ ἀποφασιστικώτερον ἡ νέα κατεύθυνσις τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς. Ἡ Ἀγγλία ἔθετεν εἰς ἐφαρμογὴν εὐρὺ σχέδιον ἀραβικῆς ὁμοσπονδίας ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν της, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς ἑαυτὴν τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Γαλλία ἐσκέφθη νὰ ἀντιδράσῃ στηριζομένη εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἀνασυγκροτοῦσα τὴν δύναμίν των πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Ἀνατολὴ αἰώνιον πεδίον μάχης τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀνταγωνισμῶν. Ἤδη ἐλησμόνουν τὴν ἐν ὅπλοις ἀδελφότητα» (Ντριώ, Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τόμος 5ος).

Νὰ ὑπενθυμίσωμεν ἐκ νέου εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας τὸ τηλεγράφημα τοῦ Ἰσβόλσκυ τῆς 11/24 Ἀπριλίου 1917 καὶ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Ἰ. Καμπὼν πρὸς τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν ὅτι συσσωρεύοντες ἀφορμὰς ἀντεγκλήσεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα τοῦ κ. Βενιζέλου θὰ εὕρισκον τρόπον ν' ἀπαλλαγῶσι τῶν πρὸς αὐτὸν καὶ αὐτὴν ὑποχρεώσεων;

Τὸ θεωροῦμεν περιττόν.

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους, ἡ νότα τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας τῆς 20ῆς Νοεμβρίου (3 Δεκεμβρίου) 1920 τὰς παραμονὰς τοῦ δημοψηφίσματος τοῦ ἐπαναφέροντος τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, δὲν μετέβαλλε τὴν δημιουργηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου διὰ τὴν Ἑλλάδα κατάστασιν.

Ἡ Ἑλλὰς εἴτε ἔμενεν ὁ κ. Βενιζέλος εἴτε ἔφευγεν, μόνη της καὶ ἀβοήθητος θὰ διεξῆγε τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν.

Ὁ κ. Βενιζέλος μετὰ τὰς ἀπαντήσεις του εἰς τὰ ἄρθρα μας τὰς ὁποίας ἐμνημονεύσαμεν, ἐδημοσίευσε καὶ τρεῖς ἐπιστολὰς πρὸς ἀπάντησιν εἰς ἄρθρον τοῦ κ. Γεωργίου Βλάχου.

Ὁ κ. Βλάχος ἀπήντησε διὰ σειρᾶς ἄρθρων εἰς τὰς ἐπιστολὰς ταύτας τοῦ κ. Βενιζέλου. Συνεπῶς δὲν θὰ καταγίνωμεν μὲ αὐτάς.

Ἕνα μόνον πρᾶγμα ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν: εἰς τὰς ἐπιστολὰς ταύτας ὁ κ. Βενιζέλος περιγράφει τί ὤφειλον νὰ πράξουν οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μικρασιατικοῦ ὀλέθρου, ἀφοῦ δὲν εἶχον

πλέον τὴν βοήθειαν τῶν συμμάχων, καὶ ὅτι δι' ἐμμέσου ὁδοῦ ὑπέδειξεν εἰς αὐτοὺς τὰς σωτηρίους ταύτας λύσεις.

Πᾶσαι ὅμως αἱ λύσεις αὗται ἀπέληγον εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Καὶ ἀφοῦ οὔτε αὐτός, μεθ' ὅσα προεξεθέσαμεν θὰ εἶχε τὴν βοήθειαν τῶν συμμάχων, θὰ κατέφευγε καὶ αὐτὸς μοιραίως εἰς τὰς λύσεις ταύτας; Ἄλλως θὰ ὑφίστατο καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν συμφοράν!! Καὶ τότε ποῦ ἔγκειται τὸ ἔργον του τῆς Ἑλλάδος τῶν δύο ἠπείρων καὶ τῶν πέντε θαλασσῶν; ἐπὶ τοῦ χάρτου!

Ἀσχέτως ὅμως μὲ ταῦτα, σήμερον μὲν ἀναγράφει τί λύσεις ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσωσιν οἱ μετανοεμβριανοὶ κυβερνῆται. Τότε ὅμως τί ἔλεγεν;

Ἀναχωρήσας ἐξ Ἑλλάδος εὐθὺς μετὰ τὰς ἐκλογὰς καὶ γνωρίζων ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἀποδυθῇ εἰς τὸν φοβερώτερον τῶν ἀγώνων πρὸς πραγματοποίησιν τῆς συνθήκης τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὑπέγραψε, παρέσχεν εἰς τὴν πατρίδα του τὴν ἑξῆς βοήθειαν ἀναγραφομένην εἰς τὰ φύλλα τῆς Κυριακῆς 15 Νοεμβρίου 1920 ὡς τηλεγράφημα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Πρακτορείου ἐκ Παρισίων τῆς 14ης Νοεμβρίου, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ κ. Βενιζέλος ἐδήλωσεν ἐκεῖ τὰ ἑξῆς:

«Ἔσφαλα παρασυρθεὶς ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀφοσιωθεὶς ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ ἔργον μου ἐπέβαλα εἰς τὴν χώραν μίαν καταθλιπτικὴν προσπάθειαν. Ποῖον ἔθνος δὲν θὰ ἐκουράζετο, παραμένον ἐν ἐπιστρατεύσει δύο ἐπὶ πλέον ἔτη μετὰ τὸν πόλεμον; Ἀλλ' ἐσκεπτόμην ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς μετὰ τόσους αἰῶνας ταπεινώσεως ὤφειλε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν θέσιν του εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἰς τὴν Βαλκανικήν. Ἐσκεπτόμην ὅτι οὐδεμία θυσία ἦτο ὑπερβολικὴ ὅπως τῷ ἐξασφαλισθῇ ἔνδοξον μέλλον καὶ ἡ ὁριστική του ἀσφάλεια. Ἐνδέχεται νὰ ἀπατῶμαι, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι μετ' ἐμὲ οὐδεμία ἄλλη κυβέρνησις θὰ δυνηθῇ νὰ ἀκολουθήσῃ ἄλλην πολιτικὴν χωρὶς νὰ προδώσῃ τὸ καθῆκον της ἀπέναντι τῆς πατρίδος».

Καὶ τὸ Ἀθηναϊκὸν Πρακτορεῖον συνεχίζει. «Ὁ κ. Βενιζέλος ἐδήλωσεν ὅτι ἐσκέπτετο νὰ περιορίσῃ τὴν ἐπιστράτευσιν εἰς τρεῖς κλάσεις, τὰς ὁποίας ἔκρινεν ἀρκετὰς διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ἐφ' ὅσον οἱ Σέρβοι καὶ οἱ σύμμαχοι θὰ παρεῖχον πλήρεις ἐγγυήσεις εἰς τὰς ἑλληνικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις. Ἀλλ' ἐὰν αἱ ἐγγυήσεις αὗται λείψουν σήμερον ἡ νέα κυβέρνησις ἢ θὰ ἀναγκασθῇ νὰ διατηρήσῃ ἀκεραίαν τὴν ἐπιστράτευσιν ἢ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ἐδάφη ταῦτα. Ἤδη τὰς ἐγγυήσεις ταύτας δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἐὰν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ φίλοι μου καὶ ἐγὼ δὲν εἴμεθα προσωπικῶς ἐχθροὶ τῆς δυναστείας. Ἐὰν ὁ πρίγκηψ Παῦλος καὶ ὁ διάδοχος δὲν διέπραξαν καμμίαν ἔνοχον πρᾶξιν (!) ὁ Κωνσταντῖνος ἐπώλησε τὴν ψυχήν του εἰς τὴν Γερμανίαν. Πῶς ἡ Σερβία θὰ ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ σύμμαχός μας; Ἡ Σερβία οὐδέποτε θὰ λησμονήσῃ ὅτι δέκα ἡμέρας πρὸ τῆς προδοτικῆς ἐπιθέσεως τῶν Βουλγάρων τοῦ 1915, ὁ Κωνσταντῖνος εἶπεν εἰς τὸν Πασσάρωφ (Σ. Μ. τὸ γνωστὸν ψεῦδος): ἐναντίον τῆς Σερβίας δύνασθε νὰ βαδίσετε ἀσφαλῶς, οὐδεὶς Ἕλλην στρατιώτης θὰ κινηθῇ διὰ νὰ τὴν βοηθήσῃ. Ὁ κ. Βενιζέλος ὑπενθύμισεν ἐπίσης τὴν

ἀπάνθρωπον στάσιν τοῦ Κωνσταντίνου ἀπέναντι τῶν Σέρβων στρατιωτῶν καταφυγόντων ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους καὶ τοὺς ὁποίους ἐξεδίωξεν ἐξ Ἑλλάδος (Σ. Μ. οὐδέποτε συνέβη αὐτό!). Ἀντιλαμβάνομαι, ἐξηκολούθησε, τοὺς λόγους, δι' οὓς ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις θεωρεῖ ὡς ἀδυνάτους τὰς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος».

Δηλαδὴ ἐὰν οἱ διάδοχοί του ἠκολούθουν ἄλλην πολιτικὴν ἀπὸ τὴν ἰδικήν του, τοὺς ἀπεκάλει ἀπὸ τοῦδε προδότας. Συγχρόνως δὲ ἐξηρέθιζε κατ' αὐτῶν καὶ συνεπῶς κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἔμελλε νὰ συγκεντρώσῃ ὅλας της τὰς δυνάμεις κατὰ τοῦ Κεμάλ, τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς ἐξώθει κατὰ τῆς Ἑλλάδος, εὑρισκομένους εἰς τὰ νῶτα της. Καὶ ἐπὶ πλέον προεκάλει καὶ ἐδικαιολόγει τὴν Γαλλίαν πρὸς διακοπὴν τῶν σχέσεών της μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ συγχρόνως ἐβεβαίου τὴν Ἀγγλίαν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἦτο κουρασμένος ἀπὸ τὴν ἐπιστράτευσιν καὶ δι' αὐτὸ τὸν κατεψήφισε, συνεπῶς ἡ Ἀγγλία δὲν ἔπρεπε νὰ περιμένῃ τίποτε ἀπὸ τὴν νέαν προσπάθειαν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ διὰ νὰ καταρρίψῃ τὴν ὄρεξιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὅπως ἐπιστρατευθῇ πρὸς νέαν προσπάθειαν, τὸν ἐβεβαίου ὅτι ἂν ἔμενεν αὐτὸς θὰ περιώριζε τὴν ἐπιστράτευσιν εἰς τρεῖς μόνον κλάσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ τοῦ ἤρκουν νὰ καταστρέψῃ τὸν Κεμάλ, διότι θὰ εἶχε τὴν βοήθειαν τῶν συμμάχων, ἐνῷ ἐγνώριζεν ὅτι δὲν τὴν εἶχε.

Ταῦτα πρὸς ἀπάντησιν τῶν σημερινῶν σοφῶν συμβουλῶν του πρὸς τοὺς θανατωθέντας πολιτικούς, τῶν ὁποίων ἐπεδοκίμασε τὸν τυφεκισμὸν καὶ πρὸς τὸν θανόντα βασιλέα, περὶ τοῦ τί ἔδει νὰ πράξωσι διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ἡ καταστροφή.

Οἱ Ἄγγλοι ἔχουν ὡς ρητόν: «εἴτε δίκαιη εἴτε ἄδικη εἶναι πάντα πατρίδα μου» τὸ ὁποῖον ὁ ἀγγλοπρεπὴς κ. Βενιζέλος μεταφράζει ὡς ἑξῆς: «Καλὴ καὶ δίκαιη ἡ πατρίδα μου ὅταν μὲ ψηφίζῃ, ἀλλὰ κακὴ καὶ ψυχρὴ ὅταν μὲ καταψηφίζῃ».

Ἐπερατώσαμεν τὸ ἔργον μας. Ἀπηντήσαμεν διὰ μακρᾶς σειρᾶς ἄρθρων εἰς τὸ ἀρχικὸν ἐρώτημα τοῦ κ. Βενιζέλου: «Πῶς προῆλθεν ὁ ἐθνικὸς διχασμός; Ποῖοι οἱ ὑπαίτιοι αὐτοῦ;» ὡς νὰ μὴν ἤξευρε πῶς προῆλθεν ὁ διχασμὸς καὶ ποῖος καὶ διατί τὸν προεκάλεσε! Αὐτὸς ὁ ἴδιος! Ἀλλ' εἶχε θέσει καὶ τρίτον ἐρώτημα: «Πῶς θὰ θεραπευθῇ ὁ διχασμός;» Εἰς τοῦτο ἀπήντησε τελευταίως αὐτὸς ὁ ἴδιος. Προανήγγειλεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ὅτι προετοιμάζει ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ λαοῦ ὅστις τὸν κατεψήφισε. Ἀλλὰ κατόπιν τοιούτου ἐνδεχομένου φαρμάκου κατὰ τοῦ διχασμοῦ, τὸν λόγον ἔχει ὁ σημερινὸς ἑλληνικὸς λαός, ὅστις πρέπει νὰ ἐννοήσῃ πλέον ὅτι φέρει τεραστίαν εὐθύνην ὄχι μόνον διὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τύχην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τύχην τῶν τέκνων του μέχρις τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς.

Δὲν θὰ ἐξιστορήσωμεν τὸ ἔργον τῶν μετανοεμβριανῶν κυβερνητῶν, οἵτινες τιμίως καὶ εἰλικρινῶς ὑπηρετήσαντες τὴν πατρίδα των, ἐπλήρωσαν μὲ τὸ ἀδίκως χυθὲν αἷμα των τὰς εὐθύνας τῆς πολιτικῆς τοῦ κ. Βενιζέλου, διότι τοῦτο θὰ ἐξήρχετο τοῦ θέματος ἡμῶν. Ἄλλως τε, ὅπως πολλάκις εἴπομεν, ἡμεῖς δὲν γράφομεν ἱστορίαν. Εἴμεθα πολιτικοὶ καὶ μεταχειριζόμεθα τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν πολιτικῶν ἰσχυρισμῶν μας. Ὅσοι ὅμως ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν μας ἐπιθυμοῦν νὰ μάθουν καὶ τὴν ἱστορίαν ταύτην, ἂς γνωρίζουν ὅτι ὁ Ξενοφῶν Στρατηγός, ὅστις ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἀρίστων ἀξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον πολλὰ ὀφείλει ἡ στρατιωτικὴ Ἑλλάς, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ πρόωρος θάνατος ἐστέρησε καὶ τὴν πολιτικὴν Ἑλλάδα ἑνὸς πολυτίμου στοιχείου, ἔγραψε τὴν ἱστορίαν ταύτην λεπτομερῶς καὶ ἐμπεριστατωμένως εἰς τὸ βιβλίον του: «Ἡ Ἑλλὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ» ἐπὶ τῇ βάσει ἐπισήμων ἐγγράφων καὶ πηγῶν, ἐκδοθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1925 ὑπὸ τῆς τυπογραφικῆς ἑταιρίας Σταύρου Χρίστου ἑδρευούσης τότε εἰς τὴν ὁδὸν Γαμβέττα καὶ Γλάδστωνος 12. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο εὑρίσκεται καὶ ἡ καλυτέρα δικαιολογία τοῦ ἔργου τῶν μετανοεμβριανῶν κυβερνητῶν.

Ἡμεῖς δὲ θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὸ ἑπόμενον ἄρθρον μας ἐν ἐπιλόγῳ νὰ εἴπωμεν (καὶ ἡμεῖς!) ὀλίγας λέξεις πρὸς τὴν νέαν γενεὰν ἥτις ἀνοικοδομεῖ τὴν ὑπὸ τῆς θυέλλης ἀπὸ τοῦ 1915 ἕως 1924 ἐρειπωθεῖσαν Ἑλλάδα.

Η΄ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἡ νέα ἑλληνικὴ γενεὰ δύναται ν' ἀναστηλώσῃ τὰ ἰδεώδη ποὺ συνέτριψεν ἡ θεομηνία τοῦ Βενιζέλου

ΤΟ 70ον ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΙΩ. ΜΕΤΑΞΑ – 23 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935

ΤΟ ΚΥΡΙΩΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΕΙΤΕΡΟΝ ΣΥΝΤΡΙΜΜΑ τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν ὄπισθέν της ἡ φοβερὰ πολεμικὴ θύελλα καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου, ἦτο τὸ σύντριμμα τῆς πίστεως πρὸς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη. Ὁμιλοῦμεν διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι αὐτὴ μᾶς ἐνδιαφέρει.

Καταστραφέντος τοῦ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἐλευθέρου κράτους Ἑλληνισμοῦ καὶ περιορισθείσης τῆς φυλῆς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἐλευθέρου κράτους, μὲ τὴν θεωρίαν ὅτι αὐτὸ εἶναι ἡ Ἑλλάς, καὶ τίποτε παρὰ πέρα ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν, ἀλλὰ καὶ οὔτε πρέπει νὰ ἐπιδιώκωμεν, ἐγεννήθη ἡ κοινὴ ἐντύπωσις ὅτι δὲν δύναται πλέον νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἐθνικὸν ἰδεῶδες ἄλλο πλὴν τῆς τακτοποιήσεως τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ οἴκου μας, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ ζήσωμεν μετὰ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλειτέρας ἀνέσεως καὶ εὐμαρείας.

Ἀλλ' ἂν τοιαῦται βλέψεις δύνανται ἴσως νὰ ἱκανοποιοῦν ἀνθρώπους προχωρημένους τὴν ἡλικίαν, ὑποστάντας τὰς ἀπογοητεύσεις τοῦ βίου καὶ μὴ δυνηθέντας νὰ διατηρήσωσιν ἀναμμένην τὴν φλόγαν ἥτις ἐθέρμαινε και ἐφώτιζε τὴν νεότητά τους, εἶναι ὅμως ἀδύνατον νὰ ἱκανοποιήσωσι τοὺς νέους.

Οἱ νέοι διὰ νὰ ζήσουν καὶ μὴ μαρανθοῦν προώρως ἔχουν ἀνάγκην νὰ ἔχουν πίστιν εἰς τὰ μεγάλα ἰδεώδη, ἥτις νὰ τοὺς κεντρίζῃ πρὸς τὰ ἐμπρός, νὰ ἐξουδετερώνῃ μέσα εἰς τὴν ψυχήν των τὰς ἐναντιότητας τῆς τύχης, νὰ τοὺς διατηρῇ τὸν ἐνθουσιασμόν, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει οὔτε νεότης, οὔτε δημιουργία, καὶ ἐν γένει νὰ δίδῃ νόημα εἰς τὴν ζωήν των καὶ συνείδησιν τοῦ νοήματος αὐτοῦ.

Ἡ Μεγάλη Ἰδέα εἰς τὴν ὁποίαν ἐπίστευαν αἱ προγενέστεραι γενεαί, ἐπίστευαν δὲ ἀκραδάντως καὶ προσήρμοζαν πρὸς τὴν πίστιν αὐτὴν πάσας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ βίου των, ἕτοιμοι πρὸς πᾶσαν θυσίαν διὰ τὴν πραγματοποίησίν της, ἦτο τὸ μεγάλο ἐλατήριον τὸ ὁποῖον ὤθησε τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν φοβερὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, πρὸς τὸν ὁποῖον οὐδεμία ψυχρὰ λογικὴ θὰ ἠδύνατο ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἀποβλέψῃ αἰσιοδόξως καὶ τὸ ὁποῖον ἐλατήριον ὤθη-

σε τὸ νέον μικρὸν κράτος, ἀσυναίσθητον διὰ τὴν ἀδυναμίαν του, τὴν πτωχείαν του καὶ τὴν ἐν πολλοῖς κακομοιριάν του, νὰ τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἔστιν ὅτε ἐπὶ κεφαλῆς ὁλοκλήρου τῆς Χριστιανωσύνης τῆς Ἀνατολῆς, ἐναντίον πολλάκις καὶ μεγάλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. Χάρις εἰς τὸ ἰσχυρὸν αὐτὸ ἐλατήριον, ἠγωνίσθη ἐπὶ πεντηκονταετίαν καὶ ἐπανεστάτησεν ἡ Ἑπτάνησος κατὰ τῆς Ἀγγλίας, θυσιάσασα τὴν ὑλικήν της εὐδαιμονίαν χάρις τῆς ἑνώσεως. Ἐπανεστάτησεν καὶ αἱματοκυλίσθη πολλάκις ἡ Κρήτη, ἠλευθερώθη ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἤπειρος. Τὸ μικρὸν καὶ πτωχὸν καὶ ἐν πολλοῖς ἐλεεινὸν κράτος, ἐκάθητο ἐν τούτοις μὲ τὰ ράκη του ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ἑλληνισμοῦ κρατοῦν ὑπερήφανα τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον τῆς φυλῆς.

Τί ἦτο αὐτὴ ἡ Μεγάλη Ἰδέα; Ἡ ἐξωτερική της μορφὴ ἦτο εἰς ὀλίγας λέξεις: Μία ἀσαφὴς τάσις ἀναστηλώσεως τῆς Βυζαντικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ὡς ἑλληνικῆς τοιαύτης. Κατ' ἀρχὰς μὲν περιλαμβανούσης ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς μὲ τοὺς Ἕλληνας ὡς κυριαρχοῦσαν φυλήν, κατόπιν δὲ ὅταν ἐσχηματίσθησαν βαθμηδὸν τὰ βαλκανικὰ κράτη, περιλαμβανούσης τὰς ὑπολοίπους χώρας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχεν ὁ Ἑλληνισμὸς ἱστορικὰ δικαιώματα. Τὸ ἱστορικὸν δικαίωμα καὶ μόνον ἦτο ἡ βάσις.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἰσχυρὸν ἐθνικὸν ἰδεῶδες, ἐμφανισθὲν μὲ καθαρῶς ἐδαφικὸν περιεχόμενον, ὑπέστη ἀπὸ τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἰσχυροτέρους κλονισμοὺς καὶ ἐκ δύο ἀφορμῶν. Ἡ μία ἦτο τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς, τὰ ὁποῖα ἐξειλίσσοντο χωρὶς ἡ Ἑλλὰς νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ τὰ κατευθύνῃ καὶ κατὰ μέγα μέρος ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἑτέρα ἦτο ἡ εἰσβολὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ ἐπικρατοῦντος τότε ἐν Εὐρώπῃ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῶν τότε ἐν ἰσχύϊ θεωριῶν τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ. Φορεῖς δὲ τούτων ἦσαν ἰδίως οἱ ἐξ Εὐρώπης ἐρχόμενοι μορφωμένοι νέοι κυρίως, πολλοὶ τῶν ὁποίων μάλιστα ἐπιπολαίως σπουδάσαντες μετήγγιζον εἰς τὴν νεαρὰν ἑλληνικὴν κοινωνίαν τοὺς καρποὺς τούτους ἑνὸς γηράσαντος πολιτισμοῦ καὶ δυστυχῶς καὶ αὐτοὺς πολλάκις κακοχωνευμένους.

Ἀλλὰ λογικὴ καὶ πίστις, ὀρθολογισμὸς καὶ ἰδεαλισμός, εἶναι πράγματα τελείως ἀσυμβίβαστα.

Ἡ ἐπίδρασις τῶν νέων τούτων τάσεων ἦτο περιωρισμένη μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὸ σύνολον τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ λίαν ἐκτεταμένη εἰς τὴν ἰθύνουσαν αὐτοῦ τάξιν. Αἱ κατώτεραι τάξεις ὅμως ἔμενον ἀκόμη προσηλωμέναι εἰς τὰς ἀξίας τὰς ὁποίας ἐπίστευον ἐκ παραδόσεως καὶ ἐξ ἐνστίκτου.

Ἐκ τῶν ἄνω ἀφορμῶν ἡ ἐθνικὴ πολιτικὴ διετήρει μὲν κατ' ἐπίφασιν τὴν πρὸς τὴν Μεγάλην Ἰδέαν προσήλωσίν της, ἀλλ' ἄνευ πίστεως εἰς αὐτήν, τὸ περισσότερον δὲ χάριν δημαγωγίας καὶ μᾶλλον ὑφισταμένη τὴν ἐκ τῶν κάτωθεν μαζῶν ὤθησιν, παρὰ καθοδηγοῦσα αὐτάς.

Δὲν ἔλειψαν ἄλλως τε νέοι πολιτικοὶ καὶ δημοσιογράφοι τῆς ἐποχῆς

ἐκείνης νὰ κτυπήσωσι καὶ δημοσίᾳ τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἰδεῶδες, ὡς παράλογον κατασκεύασμα, τινὲς τούτων δημοσίᾳ ἀποκαλέσαντες τὴν μεγάλην ἰδέαν, μεγάλην μωρίαν.

Ἡ ἀντίδρασις ὑπῆρξεν ἰσχυρά, ἐκδηλωθεῖσα διὰ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας, ἥτις καὶ παρέσυρε τὴν Ἑλλάδα εἰς ἀπαράσκευον πόλεμον (1897), κατόπιν δὲ διὰ τοῦ Μακεδονικοῦ Κομιτάτου, τοῦ ὁποίου ὁ ἀγὼν στηριζόμενος μόνον ἐπὶ τῆς πίστεως ἐπὶ τὴν ἑλληνικότητα τῆς Μακεδονίας, ἐδημιούργησε κατ' οὐσίαν τὴν ἑλληνικότητα αὐτῆς.

Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἀντίδρασιν ταύτην ἐπεκράτησαν ἐν τῇ ἐθνικῇ πολιτικῇ αἱ ὀρθολογιστικαὶ τάσεις, μὴ ὁμολογούμεναι ὅμως. Προῆλθε τότε εἰς τὸ μέσον ἡ νέα θεωρία τῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν ἑλληνικῶν ἐπιδιώξεων, οἱασδήποτε μάλιστα ἐκκαθαρίσεως, ὁπωσδήποτε σχηματισμοῦ «στρογγυλευμένης» Ἑλλάδος, ἀφινομένης ἀκαθορίστου τῆς θέσεως καὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τόσον μάλιστα ἰσχυραὶ ἦσαν αἱ θεωρίαι αὗται τῆς τότε ἰσχυούσης πολιτικῆς, ὥστε ἤγαγον τὴν ἑλληνικὴν πολιτικὴν κατὰ τὴν διπλωματικὴν παρασκευὴν τῶν βαλκανικῶν πολέμων, εἰς τὸ «στρογγύλευμα» τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Λουδία, πρὸς νότον τῆς Θεσσαλονίκης, ἀφιεμένης τῆς Βουλγαρίας νὰ καταλάβῃ καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Κατόπιν, μετὰ τὰς ἀπροσδοκήτους μακεδονικὰς νίκας τοῦ στρατοῦ μας, εἰς νέον «στρογγύλευμα» τῆς Ἑλλάδος, ὀλίγον τι πέραν τῆς Θεσσαλονίκης, ἀφιεμένης εἰς τὴν Βουλγαρίαν τοῦ ἡμίσεος καὶ πλέον τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας, ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ φυσικὰ τῆς Θράκης. Καὶ τέλος μετὰ τὰ ἀνέλπιστα διὰ τὴν πολιτικὴν ἀποτελέσματα τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου, ἠνέχθη ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ καὶ μεγαλείτερον «στρογγύλευμα» τὸ τοῦ 1913. Ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι αὐτὸ θὰ ἦτο καὶ τὸ ὁριστικόν της «στρογγύλευμα» καὶ θὰ καθήσουν πλέον ἥσυχοι, οἱ «Κωνσταντῖνοι οἱ Παλαιολόγοι», παρεντεθέντος ἄλλως τε καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ὄγκου μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Κωνσταντινουπόλεως.

Καὶ κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον «στρογγυλεύματα» τῆς Ἑλλάδος ἦσαν καὶ αἱ ἑκάστοτε διεκδικήσεις τῆς πολιτικῆς, μὲ μίαν μάλιστα τελειοποίησιν, τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν. Διεγράφη οὕτω καθαρὰ ἡ νέα θεωρία τοῦ περικλείσματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Θανάσιμον πλῆγμα διὰ τὸ ἐθνικὸν ἰδεῶδες! Μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν τῆς μικρασιατικῆς πολιτικῆς καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ παντοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Μεγάλη Ἰδέα κατὰ τὴν γενικὴν ἀντίληψιν κατέπεσεν ὁριστικῶς εἰς συντρίμματα καὶ δὲν ὑπῆρχε πλέον διὰ κανένα ἐθνικὸν ἰδεῶδες τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ ἑλληνικὴ νεότης ἡ σημερινή, ἐστερημένη πλέον μεγάλου ἐθνικοῦ ἰδανικοῦ. Ποῦ νὰ στραφῇ; Διότι νεότης χωρὶς ἰδανικὸν δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζήσῃ. Ἄλλοι νέοι ἐστράφησαν πρὸς τὰ ἀνθρωπιστικὰ ἰδεώδη τὰ ὁποῖα ἄλλοι λαοὶ μὲ ἄλλην νοοτροπίαν ἐνεφάνισαν. Ὁ ἀριστερισμός, ἀόριστος καὶ νεφελώδης, ἔγινε τῆς μόδας. Ἄλλοι ἐστράφησαν πρὸς τὴν φασιστικὴν ἀντίδρασιν. Ἀρκετοὺς θερμαίνει ἀκόμη ἡ νοσταλγία τῆς ὑποδουλω-

μένης ἰδιαιτέρας πατρίδος των, χωρὶς ὅμως νὰ εὑρίσκουν καὶ πλήρη κατανόησιν μέσα εἰς τὸ ὀρθολογιστικὸν περιβάλλον τῆς κοινωνίας μας. Ἄλλοι ἔγιναν διεθνισταί. Ἄλλοι ἔγιναν πανευρωπαῖοι. Ἄλλοι κοσμοπολῖται. Ἄλλοι περιώρισαν ὅλα των τὰ ὄνειρα εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀτόμου των. Πλήρης σύγχυσις καὶ ἀταξία εἰς τὰς τάξεις τῆς νεότητος. Καμμία ἑνότης ἰδανικοῦ. Καὶ πρὸ παντὸς τὸ ἀνήσυχον συναίσθημα τῶν νέων, τοῦ ἀνικανοποιήτου τῆς ψυχῆς των ἀπὸ οἱανδήποτε ἐξ ὅλων τῶν ἐντεῦθεν κἀκεῖθεν τοιούτων τάσεων καὶ ἡ ἀπογοήτευσις ὅτι ὁ βίος των παραμένει μονήρης καὶ κενὸς ἀνωτέρου καὶ μεγάλου σκοποῦ.

Εἰς τοῦτο συνέτεινε καὶ ἀπὸ καιροῦ τὸ σύστημα τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὅπου καὶ ἐκεῖ ἔδρασαν καὶ ἔφερον ἀποτελέσματα νεώτεραι θεωρίαι, κατὰ τὰς ὁποίας σκοπὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως ἦτο ἡ μόρφωσις τῶν ἀνθρώπων. Ἐνῷ σκοπὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως οὔτε εἶναι οὔτε δύναται νὰ εἶναι ἄλλος παρὰ ἡ μόρφωσις Ἑλλήνων καὶ πρὸ παντὸς διὰ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως.

Ὀφείλομεν λοιπὸν νὰ ἐπαναστρέψωμεν πρὸς τὰ ὀπίσω, διὰ νὰ ἐπανεύρωμεν τὸν δρόμον μας.

Ἄλλο ἰδεῶδες δυνάμενον νὰ οἰστρηλατήση τοὺς Ἕλληνας, νὰ γεμίση τὴν ψυχήν των, νὰ δώση σκοπὸν καὶ νόημα εἰς τὴν ζωήν των καὶ νὰ τοὺς συνδέση ὅλους ἀλληλεγγύως πρὸς μεγάλα ἔργα, δὲν εἶναι παρὰ τὸ ἐθνικὸν ἰδεῶδες.

Μὴ ἀπατώμεθα, «ἄνθρωποι» ὑπάρχουν μόνον ζωολογικῶς. Ψυχικῶς ὅμως ὑπάρχουν «Ἕλληνες», ὑπάρχουν «Τοῦρκοι», ὑπάρχουν «Γάλλοι», «Ἄγγλοι», «Γερμανοί», «Βούλγαροι» κλπ. Ὁ κάθε ἄνθρωπος βλέπει τὴν ζωήν, διανοεῖται καὶ δρᾷ διὰ τοῦ πορίσματος τῆς ἐθνικότητός του, τῆς φυλῆς του. Ἡ φυλετικότης εἶναι φυσιολογικὸν φαινόμενον.

Πρέπει νὰ ἐννοήση τοῦτο καλὰ ἡ ἑλληνικὴ νεότης διὰ νὰ εὕρη τὸν δρόμον της.

Ἀλλὰ τί ἐθνικὸν ἰδεῶδες θὰ τὴν ἐμπνεύση, ἀφοῦ ἡ Μεγάλη Ἰδέα κατέπεσε μετὰ πατάγου;

Ἐδῶ εἶναι τὸ σφάλμα. Δὲν κατέπεσεν ἡ Μεγάλη Ἰδέα. Κατέπεσεν ἡ προσπάθεια πρὸς πραγματοποίησιν αὐτῆς ὑπὸ ἐδαφικὴν μορφήν. Κατέπεσεν ἡ ἑλληνοβυζαντινὴ ἀντίληψις αὐτῆς. Δὲν κατέπεσεν ὅμως ἡ ἀρχαία ἀντίληψις αὐτῆς, ἡ ἀντίληψις τῆς κυριαρχίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπου εὑρίσκεται καὶ δρᾷ.

Τὸ σφάλμα εἶναι ὅτι ἐνομίσαμεν ὅτι ἠμποροῦμεν κατ' ἀναλογίαν μὲ ἄλλα ἔθνη, νὰ περιλάβωμεν ἐντὸς ὁρίων ἐδαφικῶν τὸν Ἑλληνισμόν. Ἐνῷ ἀκριβῶς ἡ ἰδιοφυΐα τῆς φυλῆς μας εἶναι τὸ νὰ μὴ ἔχη ὅρια. Εἰς ὅλην τὴν ἱστορίαν μας, πλὴν τοῦ Βυζαντίου, οἱ Ἕλληνες ἀπετελοῦμεν ἕνα ἢ πλειότερα ἰσχυρὰ κρατικὰ κέντρα μὲ ὅρια, ἀκτινοβολοῦντα ὅμως πλοκάμους πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις καὶ ἀπωτάτας ἀκόμη. Οὔτε ἡ προσπάθεια τοῦ Ἀλεξάνδρου ὅπως τοῦ δώση ἀλλοίαν μορφὴν ἔσχε διάρκειαν. Ἀλλ' ἐὰν τὸ κρατικὸν κέντρον ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκπορεύεται ἡ φυλετικὴ ζωὴ ἔχη ὅρια, τὸ σύνολον ὅμως μὲ τοὺς πλοκάμους μαζὶ δὲν δύναται νὰ περιληφθῇ εἰς ὅρια.

Ὁ πολιτικὸς ὅστις ἐξεπροσώπησε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν διάσκεψιν τῆς εἰρήνης τοῦ 1918 παρουσίασε στατιστικὰς κατὰ τὰς ὁποίας τὸ 50 τοῖς ἑκατὸν περίπου μόνον τῶν Ἑλλήνων εὑρίσκετο τότε ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τὸ δὲ ἕτερον 50 τοῖς ἑκατὸν περίπου ἔξω τῶν ὁρίων τούτων εἰς ἰσχυροὺς πλοκάμους ἰδίως ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς πολὺ ἀπώτερα μέρη. Δὲν διδάσκει τίποτε αὐτό; Χάρις εἰς πολιτικὴν ἐσφαλμένην, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πλοκάμους αὐτοὺς ἀπεκόπησαν. Ἀλλὰ θὰ ξαναγίνουν πάλιν. Διότι πρὸς τὰ ἐκεῖ μᾶς ὁδηγεῖ ἡ φυλετική μας ἰδιοφυΐα καὶ ἡ μοῖρα μας. Οὔτε πρέπει νὰ ἐπηρεαζώμεθα ἀπὸ τὰς ἀντιξόους περιστάσεις τῆς στιγμῆς, τὰς ὁποίας ἄλλως τε, ἡμεῖς μὲ τὰ σφάλματά μας προεκαλέσαμεν καὶ αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν παροδικὸν φαινόμενον.

Ἀλλὰ τότε ποία θὰ εἶναι ἡ ἑνότης ἑνὸς τοιούτου Ἑλληνισμοῦ; Ὁ πολιτισμός του! Καὶ πολιτισμὸν δὲν ἐννοοῦμεν τὸν μηχανικὸν πολιτισμόν, ἀλλὰ τὸν βαθύτερον πολιτισμόν, ὅστις εἶναι ἡ ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς φυλῆς μας ἐκδήλωσις τῆς ζωτικότητος, τῆς ἰδιοφυΐας της καὶ τῆς ἰσχύος της.

Ἔργον λοιπὸν τοῦ κέντρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ζῶντος ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἐλευθέρου κράτους εἶναι νὰ ἀναδημιουργήση τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν τὸν ὁποῖον νὰ ἀκτινοβολήση καὶ εἰς τὰ τελευταῖα ἄκρα τῶν πλοκάμων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, συνδέοντα οὕτω στερεῶς ὅλα τὰ τμήματα τῆς φυλῆς εἰς ἓν συνειδητὸν σύνολον. Ὅπως ἐπίσης ἔργον τοῦ αὐτοῦ κέντρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ζῶντος ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἐλευθέρου κράτους, εἶναι νὰ δημιουργήση καὶ τὴν κρατικὴν ἐκείνην ἰσχὺν καὶ δυναμικότητα διὰ τῆς ὁποίας νὰ δύναται νὰ ὑπερασπίζη τὴν ὕπαρξιν, τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐκτὸς ὁρίων πλοκάμων του.

Αὐτὸ ἦτο τὸ περιεχόμενον τῆς Μεγάλης Ἰδέας τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ. Ἂν θέλετε, αὐτὸ ὑπελάνθανε ὡς Μεγάλη Ἰδέα καὶ τοῦ ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει Ἑλληνισμοῦ, ὄχι ὅμως καὶ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον κράτος κατὰ βάθος ὑπῆρξεν ὄργανον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκείνου. Ἀλλὰ τὸ βυζαντινὸν κράτος ἦτο κατασκεύασμα τῶν τάσεων καὶ τῶν ροπῶν τοῦ μεσαιῶνος. Ἡμεῖς δὲ τώρα ζῶμεν εἰς τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα! Ὁ δὲ Ἑλληνισμὸς ὅστις κατώρθωσε νὰ φθάση εἰς τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, ἐνῷ τόσα καὶ τόσα ἄλλα ἔθνη κατεποντίσθησαν ἐν τῷ μεταξύ, βραδέως ἐπαναστρέφει πρὸς τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὴν νοοτροπίαν τοῦ ἀρχαίου.

Αὐτὴ λοιπὸν δύναται καὶ κατ' ἀνάγκην θὰ εἶναι ἡ Μεγάλη Ἰδέα μας, ὄχι μὲ τὸ βυζαντινὸν ἐδαφικὸν περιεχόμενον, ἀλλὰ μὲ τὸ περιεχόμενον τῆς ἀρχαίας, δηλαδὴ κατ' οὐσίαν, καὶ πάλιν ἡ ἐπικράτησις τῆς φυλῆς μας καὶ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἰδιαίτατα δὲ εἰς τὴν γειτονίαν αὐτοῦ.

Εἶναι βαρὺ τὸ ἔργον; Καὶ δὲν ἔχει τέλος; Οὔτε ὅρια; Μὰ ἔτσι εἶναι τὰ μεγάλα ἰδανικά, ἄφθαστα, ἀτελείωτα. Ἄλλως δὲν θὰ ἦσαν ἰδανικά. Μὲ τοιαύτην σημασίαν ἂν προχωρήση ἐμπρὸς ἡ ἑλληνικὴ νεότης, θὰ εὕρη σκο-

πὸν καὶ νόημα εἰς τὴν ζωήν, τὴν ψυχικὴν γαλήνην, τὴν ἑνότητα τῆς προσπαθείας, καὶ θὰ κάμῃ μεγάλα ἔργα.

Βέβαια, ἐκτὸς τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐθνικοῦ ἰδανικοῦ δὲν θὰ παύσουν οἱ ἀνταγωνισμοὶ τῶν ἐπὶ μέρους ἰδεῶν, μεθόδων, συστημάτων. Εἶναι ἡ ζωή. Ἀλλ' ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀνταγωνισμοὶ θὰ ἄγουν διὰ συγκλινουσῶν ὁδῶν πρὸς τὸν αὐτὸν μεγάλον σκοπόν, ἀρκεῖ νὰ τὸν πιστεύσῃ ἡ ἑλληνικὴ νεότης.

Καὶ διὰ νὰ τὸν πιστεύωμεν, πρέπει νὰ πιστεύωμεν πρὸ παντὸς ὅτι εἴμεθα Ἕλληνες, ἐξέλιξις φυσιολογικὴ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φυλῆς διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Τότε μόνον καὶ ἡ ἱστορία μας θὰ ἔχῃ νόημα καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς θὰ εἶναι ἀκατανίκητος. Καὶ ὄχι νὰ νομίζωμεν ὅτι εἴμεθα ἁπλῶς κάτοικοι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χώρας, τὴν ὁποίαν ἄλλοτε κατῴκησαν ἄλλοι ἄνθρωποι μὲ τοὺς ὁποίους μᾶς συνδέει συμπτωματικῶς μόνον τὸ ἐθνικὸν ὄνομα. Διότι καὶ ἡ ἀμφιβολία αὕτη εἰσῆλθεν εἰς τὰς ψυχὰς πολλῶν, πάρα πολλῶν, ἐπηρεασθέντων ἀπὸ ἐπιδείξεις ματαίας ἀνωτερότητος διαφόρων διανοουμένων, θελόντων νὰ γεννοῦν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἵστανται ὑψηλότερα, πολὺ ὑψηλότερα ὅλων τῶν ἄλλων, ὑπεράνω ἔθνους καὶ φυλῆς, εἰς τὴν ὑπερτέραν σφαῖραν τῆς καθαρᾶς ἐπιστημονικότητος, ὥστε δι' αὐτοὺς νὰ παύουν νὰ ἔχουν ἀξίαν ἐκεῖνα, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡμεῖς οἱ ἄλλοι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ζήσωμεν.

Διὰ νὰ μὴ ἀμφιβάλῃ δὲ ἡ ἑλληνικὴ νεότης, ἂς συλλογισθῇ ὅτι ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν καὶ ὥραν ἔχει εἰς τὸ στόμα της, τὰ ὦτα της καὶ τὸν νοῦν της τὴν μεγαλειτέραν ἀπόδειξιν τῆς φυλετικῆς μας συνεχείας, ἄνευ διακοπῆς, παρ' ὅλας τὰς τυχαίας μικρὰς σποραδικὰς ἀναμίξεις μετ' ὀλίγων ξένων στοιχείων, ἀπορροφηθέντων ἐντὸς τῆς ἑλληνικῆς χοάνης. Εἶναι δὲ ἡ ἀπόδειξις αὕτη ἡ γλῶσσα μας. Ἡ «καθομιλουμένη», οὐδενὸς κατασκεύασμα καὶ οὐδενὸς δίδαγμα, διακεχυμένη ὅμως πέρα–πέρα, ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, εἰς ὅλον τὸν Ἑλληνισμόν, ὁμοία παντοῦ καὶ σχεδὸν ἄνευ ἀξίων λόγου διαλεκτικῶν διαφορῶν, εἶναι ἡ γραμματικῶς, συντακτικῶς, φθογγολογικῶς ἐξέλιξις τῆς ἀρχαίας. Ἐξέλιξις ὅμως, ὑποστᾶσα ὅλας τὰς μεταπτώσεις τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς φυλῆς, τὰς εὐτυχίας της καὶ τὰς δυστυχίας της, τὰς ἀνόδους της καὶ τὰς καθόδους της. Διὰ τοῦτο εἶναι βαρὺ πταῖσμα ἐκείνων οἵτινες τὸν ζωντανὸν αὐτὸν ὀργανισμόν, τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν μας, ἠθέλησαν νὰ καταστήσουν στατικὸν κατασκεύασμα, ὁριστικῆς μορφῆς, παραβλέψαντες τὴν ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς σπλάγχνων δυναμικότητα αὐτῆς πρὸς ἀνύψωσιν, ἀνακάθαρσιν καὶ βελτίωσιν, ὥστε ἀφ' ἑαυτῆς, νὰ φθάσῃ εἰς βαθμίδα ἐξυπηρετοῦσαν τὰς γενικωτέρας ἀνάγκας ἑνὸς ἐκπολιτιζομένου ἔθνους, τῆς τύχης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ κυριωτέρα ἐκδήλωσις.

Ζῆ ἑπομένως καὶ ὑφίσταται ἡ Μεγάλη Ἰδέα τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὸ περιεχόμενον τῶν ἀρχαίων προγόνων μας, ζωντανὸν ἀπαύγασμα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἰδιοφυΐας τῆς φυλῆς μας. Καὶ ἡ ἑλληνικὴ νεότης δύναται νὰ τὴν ἁρπάσῃ, πλήρης πίστεως, εἰς τὰς χεῖρας της καὶ μὲ αὐτὴν ὡς σημαίαν νὰ

χωρήσῃ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἄνευ δισταγμοῦ καὶ συγχύσεως καὶ ἀνησυχιῶν, παρασύρουσα τὰ πάντα εἰς τὸν δρόμον της.

Πολλοὶ ἴσως δὲν θὰ ἐννοήσουν τί σχέσιν ἔχει ὁ ἐπίλογός μου μὲ τὰ ἄρθρα μου. Τί σχέσιν ἔχει ἡ ἀνάγκη ἐθνικοῦ ἰδεώδους εἰς τὸ ὁποῖον νὰ πιστεύσωμεν καὶ ὄχι νὰ δημοκοποῦμεν μὲ αὐτό, μὲ τὸν ἐθνικὸν διχασμὸν καὶ τὸν κ. Βενιζέλον; Πράγματι, ἡ σχέσις αὕτη ἠμπορεῖ νὰ μὴ φαίνεται ἐπιφανειακῶς, εἶναι ὅμως ἐσωτερική. Καὶ ὅσοι ἔζησαν τὴν ἐποχὴν ποὺ περιέγραψα καὶ εἶδον τὴν ἀνατροπὴν τῶν ἐθνικῶν ἀξιῶν, τὴν ὁποίαν ἐπέφερεν ἡ νοοτροπία τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τὴν ὁποίαν τώρα πρέπει νὰ ἐπανορθώσῃ ἡ ἑλληνικὴ νεότης, θὰ μὲ δικαιώσωσι διὰ τὸν ἐπίλογον.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Ἐπειδὴ ἡ ὕπαρξις ἐγγυήσεων τῆς Γερμανίας καὶ τῶν ἄλλων κεντρικῶν δυνάμεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἠμφεσβητήθη ἐντόνως ὑπὸ τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου, ἡ ἐφημερὶς «Καθημερινὴ» ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς γνωρίζοντας τὰ πράγματα νὰ διατυπώσουν τὰς ἀπόψεις των. Εἰς τὴν ἐφημερίδα ἐδημοσιεύθησαν αἱ κάτωθι ἐπιστολαί:

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΡΕΪΤ

Κύριε Διευθυντά,

Ἐπὶ τοῦ ὑμετέρου ἐρωτήματος, σπεύδω νὰ σᾶς ἀπαντήσω, ὡς ἀπήντησα ἤδη εἰς τὸν κ. Ἰωάννην Μεταξᾶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐρωτήματος, σήμερον ἐπισκεφθέντα με, ὅτι τὰ ἐν λόγῳ ἔγγραφα εἶδον κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1915, ἐπιδειχθέντα μοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ ἐφ' ὧν τότε ἐκλήθην νὰ ἐκφέρω γνώμην· εἶχον δὲ ταῦτα τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Ἰ. Μεταξᾶ ἀναφερόμενον περιεχόμενον. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἔμειναν, ὅσον ἐγὼ γνωρίζω, ἐν τῇ κατοχῇ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, πρὸς Ὃν ἀπηυθύνοντο.

Μετὰ πάσης τιμῆς
Ὑμέτερος φίλος
Γ. ΣΤΡΕΪΤ

Ἐν Κηφισίᾳ τῇ 21 Ὀκτωβρίου 1934.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΔΡΑΓΟΥΜΗ

Κύριε Διευθυντά,

Ὡς ὑπηρετῶν τότε ὡς κρυπτογράφος καὶ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν καὶ εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον συγχρόνως, ἐνθυμοῦμαι ὅτι πράγματι εἶχον δοθῆ ἐγγυήσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐκ μέρους τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων, ὅτι εἰς περίπτωσιν οὐδετερότητός της μέχρι τέλους του πολέμου, ὄχι μόνον θὰ διεφυλάσσετο ἡ ἀκεραιότης τοῦ τότε ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ καὶ ὅτι θὰ ἐδίδοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τύπον ἀνταλλάγματος αἱ διαφιλονεικούμεναι παρὰ τῶν Τούρκων μικρασιατικαὶ νῆσοι, τὰ Δωδεκάνησα, ἡ Γευγελῆ καὶ ἡ Δοϊράνη, τὸ Μοναστήρι καὶ η Βόρειος Ἤπειρος, ἀνελαμβάνετο δὲ συγχρόνως ἡ ὑποχρέωσις περὶ προστασίας τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἐν Τουρκίᾳ.

Δὲν εἶνε ἄπορον ὅτι ἡ ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν καὶ δὴ ὁ κ. Πολίτης δὲν ἔλαβον γνῶσιν τῶν ἐγγυήσεων καὶ τῶν ἀνταλλαγμάτων τούτων, διότι αἱ κυβερνήσεις Σκουλούδη καὶ Ζαΐμη δὲν ἔτρεφον ἐμπιστοσύνην πρός τινας τῶν ἁρμοδίων ὑπαλλήλων, ἀκριβῶς διότι, ὡς λέγει ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὸ ἄρθρον του, ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ λάβουν γνῶσιν τῶν διαπραγματεύσεων τούτων καὶ αὐτὸς (ὁ κ. Βενιζέλος) καὶ οἱ ἀντίπαλοι τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων.

Ταῦτα δύναμαι νὰ τὰ βεβαιώσω, διότι συχνὰ μοῦ ἀνετίθετο ἡ ἀντιγραφὴ καὶ κρυπτογράφησις ἐγγράφων, τὰ ὁποία ἔπρεπε νὰ μὴ περιέλθουν εἰς γνῶσιν τῶν μὴ ἐμπίστων ὑπαλλήλων τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν.

Μετὰ τιμῆς
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΧΡ. ΛΙΩΤΗ
Συνταγματάρχου ἐ.ἀ.

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐρώτησίν σας πληροφορῶ ὑμᾶς ὅτι πράγματι κατὰ τὸ 1915 ὑπηρέτουν εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον εἰς τὴν IV διεύθυνσιν (νῦν II γραφεῖον) καὶ ἤμην ἐπιφορτισμένος εἰδικῶς καὶ μὲ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἀπορρήτων ἐγγράφων. Τὰ ἔγγραφα διὰ τὰ ὁποῖα μὲ ἐρωτᾶτε καὶ τὰ ὁποῖα ἐμνημόνευσεν ὁ κ. Ἰ. Μεταξᾶς μοὶ παρεδόθησαν αὐτούσια πρὸς μετάφρασιν καὶ διαφύλαξιν καὶ ἐφ' ὅσον χρόνον ἐμελέτα ταῦτα τὸ ἐπιτελεῖον τὰ ἐκράτησα εἰς χεῖρας μου. Τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἦτο ἀκριβῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀνέφερεν ὁ κ. Μεταξᾶς εἰς τὸ δημοσιευθὲν ἄρθρον του τῆς 14ης τρ. μηνὸς καὶ τὸ ὁποῖον περιεχόμενον διεπίστωσεν ἐν περιλήψει ὁ κ. Φίλιππος Δραγούμης εἰς τὰς πρὸς ὑμᾶς ἀνακοινώσεις του. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐπεξεργασίαν τοῦ ἐπιτελείου ἀπεδόθησαν εἰς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον.

Μεθ' ὑπολήψεως
ΧΡ. ΛΙΩΤΗΣ
Συν/ρχης ἐ.ἀ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Ὀκτωβρίου 1934.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Τὸ θέμα τοῦτο ἔχει πλέον διαλευκανθῆ πλήρως κατόπιν ἐρεύνης τοῦ Διονυσίου Δ. Γυαλίστρα εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ὑπουργείου ἐξωτερικῶν τῆς Ὁμοσπόνδου Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας, γενομένης τὸν Ἰανουάριον 1979. Παραθέτομεν ταῦτα εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν παρὰ τοῦ κ. Γυαλίστρα, καθὼς καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον ἐν φωτοαντιγράφῳ. Ἡ μετάφρασις ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν Νέοι Ἄνθρωποι (31 Μαρτίου 1979 μέχρι 14 Ἀπριλίου 1979) καὶ εἰς τὴν ἐφημερίδα Ἐλεύθερος Κόσμος (13 Μαΐου 1979 ἕως 15 Μαΐου 1979).

Βερολῖνον, 30η Σεπτεμβρίου 1915

Ἐμπιστευτικόν!

Προορίζεται διὰ τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα τὸν
Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων προσωπικῶς

1. Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ἐξακολουθεῖ ν' ἀναγνωρίζῃ εἰς τὸ θέμα τῶν νήσων τὴν Συνθήκην τοῦ Λονδίνου καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ πρὸς ταύτην ἐπιδοθεῖσαν εἰς τὰς Ἀθήνας συλλογικὴν διακοίνωσιν τῆς 31.1./13.2.1914 ὡς ἰσχυούσας. Ἐξακολουθεῖ ὡς ἐκ τούτου νὰ θεωρῇ τὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκχωρηθείσας νήσους ὡς ἑλληνικάς.

2. Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις θὰ προσπαθήσῃ, ὡς καὶ μέχρι τοῦδε, νὰ προστατεύσῃ δι' ἁπάντων τῶν εἰς αὐτὴν διατεθειμένων διπλωματικῶν μέσων καὶ μελλοντικῶς τὸ ἑλληνικὸν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ στοιχεῖον.

3. Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις εἶναι βασικῶς πρόθυμος νὰ ἐνισχύσῃ τὴν Ἑλλάδα οἰκονομικῶς, ἀναμένει δὲ ἀνακοίνωσιν περὶ τοῦ ὕψους τῶν πιθανολογουμένων δανείων.

4. Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις, πιστὴ εἰς τὴν μέχρι τοῦδε πολιτικὴν αὐτῆς, θὰ λαμβάνῃ καὶ περαιτέρω θέσιν πρὸς διατήρησιν τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Ἑλλάδος.

5. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐνδοχώραν τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ἐπέτυχε νὰ λάβῃ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ἡ Βουλγαρία, εἰς περίπτωσιν συμμετοχῆς αὐτῆς εἰς τὸν παρόντα πόλεμον, δὲν θὰ καταλάβῃ τὴν Δοϊράνην καὶ τὴν Γευγελήν, θὰ εἶναι δὲ καὶ σύμφωνος αἱ περιοχαὶ αὗται νὰ ἐνσωματωθοῦν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἅμα τῇ λήξει τοῦ πολέμου, ἐφ' ὅσον ἡ Ἑλλὰς ἐπίσης ἀναλάβῃ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ καταλάβῃ τὰς ἐν λόγῳ περιοχάς. Αἱ σχετικαὶ διακοινώσεις ὀφείλουν νὰ παραμείνουν μυστικαί.

[illegible]

Berlin 30. Septemb. 15.

110

<u>Vertraulich!</u>

Für Seine Majestät den König von Griechenland persönlich bestimmt.

1. Die Kaiserliche Regierung steht in der Jnselfrage auch weiterhin auf dem Boden des Londoner Vertrages und der daraufhin in Athen überreichten Collektivnote vom <u>31. Januar</u> / 13. Februar 1914. Sie betrachtet demgemäß die Griechenland zugesprochenen Jnseln nach wie vor als griechisch.

2. Die Kaiserliche Regierung wird das griechische Element in Kleinasien wie bisher so auch in Zukunft mit den ihr zu Gebote stehenden diplomatischen Mitteln zu schützen suchen.

3. Die Kaiserliche Regierung ist grundsätzlich bereit, Griechenland finanziell zu unterstützen, und darf einer Mitteilung darüber entgegensehen, welche Anleihebeträge eventuell in Frage kommen.

4. Die Kaiserliche Regierung wird, treu ihrer bisherigen Politik, weiter für die Erhaltung der territorialen Jntegrität Griechenlands eintreten.

5. Hinsichtlich des Hinterlandes von Salonik hat die Kaiserliche Regierung von der Bulgarischen Regierung die Zusicherung erwirkt, daß Bulgarien Doiran und Gewgeli bei einem etwaigen Eingreifen in den gegenwärtigen Krieg nicht besetzen und der Annexion dieser Gebiete durch Griechenland bei Friedensschluß zustimmen wird, wenn Griechenland sich verpflichtet, die Gebiete

auch

E331843

auch seinerseits nicht zu besetzen. Die betreffenden Erklärungen müssen geheim bleiben.

6. Die Kaiserliche Regierung hat bereits erklärt, daß sie für eine Annexion albanischen Gebiets an Griechenland eintreten wird, und erneuert diese Zusage.

7. Die Kaiserliche Regierung wird sich bemühen, von der Kaiserlich Ottomanischen Regierung die Abtretung des Dodekanes zu erreichen.

Vorstehende Zusicherungen, die geheim zu halten sind, gelten für den Fall, daß Griechenland während des jetzigen Krieges gegenüber Deutschland und seinen Verbündeten wohlwollende Neutralität bewahrt.

gez. v. Jagow

6. Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ἔχει ἤδη δηλώσει ὅτι θὰ λάβη θέσιν ὑπὲρ τῆς ἐνσωματώσεως ἀλβανικῶν περιοχῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνανεοῖ δὲ τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην.

7. Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις θὰ καταβάλῃ προσπαθείας προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παραχώρησιν τῆς Δωδεκανήσου ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως.

Αἱ ὡς ἄνω διαβεβαιώσεις, αἵτινες ὀφείλουν νὰ τηρηθοῦν μυστικαί, ἰσχύουν διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς θὰ διατηρήσῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παρόντος πολέμου ἔναντι τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων αὐτῆς εὐμενῆ οὐδετερότητα.

Ὑπογραφή: Φὸν Γιάγκω

Σχετικῶς μὲ τὸ θέμα τῆς γνησιότητος τοῦ τηλεγραφήματος Πασσάρωφ ἐστάλη ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ (ἄρθρον 16 Ἰω. Μεταξᾶ).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΗΛΙΑ ΑΘ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Κύριε Διευθυντά,

Ὑπηρετῶν κατὰ τὸ 1915-1916 εἰς τὴν τηλεγραφικὴν διεύθυνσιν Θεσσαλονίκης καὶ ἐντεταλμένος μὲ τὴν τήρησιν τοῦ ἐμπιστευτικοῦ πρωτοκόλλου τῶν τηλεγραφημάτων Σκόπια - Σόφια - Δεδεαγάτς, ἅτινα διήρχοντο ἐκ τοῦ γραφείου αὐτοῦ (Θεσσαλονίκης) βεβαιῶ ὅτι δὲν εἶνε ἀληθὴς ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Βενιζέλου ὁ μετὰ τόσης ἐπιμονῆς βεβαιούμενος, ὅτι ὁ κ. Πασσάρωφ πρεσβευτὴς τῆς Βουλγαρίας ἐν Ἀθήναις τὴν 10-9-1915 ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Βουλγαρίας κ. Ραδοσλαύωφ συνέντευξίν του μετὰ τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως Κωνσταντίνου. Τὰ τηλεγραφήματα τοῦ ὡς ἄνω ἐμπιστευτικοῦ πρωτοκόλλου ἡ γαλλικὴ κατασκοπεία μοῦ ἐπρότεινε ν' ἀγοράσῃ διὰ τοῦ τηλεγραφητοῦ κ. Τζιρᾶ ἀντὶ 20 χιλ. γαλλικῶν φράγκων. Βεβαίως δὲν τὰ ἔδωσα. Ἐὰν πράγματι τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας ὡς ὑποστηρίζει ὁ κ. Βενιζέλος – πρᾶγμα ὅπερ ἐγὼ δὲν παραδέχομαι – κατέχῃ ἐπίσημον τηλεγράφημα περὶ συνεντεύξεως τοῦ Πασσάρωφ μετὰ τοῦ βασιλέως, τοῦτο ἀναμφισβητήτως εἶνε πλαστόν.

Τὰ ἐμπιστευτικὰ τηλεγραφήματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εὑρισκόμενα εἰς χεῖρας μου παρεδόθησαν ἐπὶ ἀποδείξει εἰς τὸν ζῶντα εὐτυχῶς εἰσέτι διευθυντὴν τότε τοῦ τηλεγραφείου Ἀθηνῶν κ. Ν. Μαυράκην, ὅστις καὶ λαβὼν γνῶσιν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν δύναται καὶ αὐτὸς νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἀνακρίβειαν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τοῦ κ. Βενιζέλου ὅτι ὁ Πασσάρωφ ἔσχε συνέντευξιν εἰδικὴν μετὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τὴν 10-9-15.

ΗΛΙΑΣ ΑΘ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Ἀλέξανδρος Καραπάνος, ὑπουργὸς ἐξωτερικῶν τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου (1916), ἔστειλεν ἐπιστολὴν εἰς τὴν Καθημερινήν, διαφωνῶν μὲ τὸν Ἰω. Μεταξᾶ ὡς πρὸς τὸ αἴτιον τῆς παρεμποδίσεως τῆς προσπαθείας τῆς κυβερνήσεώς του νὰ ἐξέλθη ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὁ Ἰω. Μεταξᾶς ἀπήντησε διὰ σημειώματος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΡΑΠΑΝΟΥ

Κύριε Διευθυντά,

Ὁ κ. Μεταξᾶς ἐκθέτων τὰ τῶν ἐνεργειῶν πρὸς ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος, τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου, τῆς ὁποίας μετεῖχον ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, ἐσφαλμένως ἀποδίδει τὴν ματαίωσιν τῶν προσπαθειῶν τῆς ἐν λόγῳ κυβερνήσεως, εἰς ἄλλα αἴτια τῶν πραγμάτων.

Ὡς ἐκ τούτου αἰσθάνομαι ὑποχρέωσιν νὰ διαβεβαιώσω τὸν κ. Μεταξᾶ, ὅτι αἱ εἰρημέναι προσπάθειαι τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου προσέκοψαν εἰς τὴν ἀπόλυτον τελικῶς ἄρνησιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος ἀρχικῶς εἶχεν ἐγκρίνει τὰς ἐνεργείας τῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ὅταν εἶδεν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ καταλήξωμεν εἰς θετικὸν ἀποτέλεσμα προεκάλεσε τὴν παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως, δηλώσας ρητῶς ὅτι, λόγῳ τῆς ἐξελίξεως τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, εὐνοϊκῆς, κατὰ τὴν ἀντίληψίν του, διὰ τὰς Κεντρικὰς Αὐτοκρατορίας, ἐθεώρει ἐπιβεβλημένον νὰ διακοποῦν αἱ διεξαγόμεναι διαπραγματεύσεις μὲ τὰς Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως.

Καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ βασιλεὺς αὐτοβούλως ἐκράτησε τὴν τελικὴν εὐνοϊκὴν ἀπάντησιν διὰ τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο ν' ἀποστείλω εἰς τὸν ἐν Παρισίοις πρέσβυν μας κ. Ρωμᾶνον.

Μετὰ τιμῆς
ΑΛΕΞ. Κ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΕΤΑΞΑ

Ἡ κυβέρνησις Λάμπρου μόλις ἀνελθοῦσα εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπετάθη εἰς τὰς Δυνάμεις τὴν 3/16 Ὀκτωβρίου 1916 καὶ παρεπονέθη ὅτι αἱ τελευταῖαι προτάσεις τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου πρὸς ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος ἔμειναν ἄνευ ἀπαντήσεως. Εἰς τὴν δήλωσιν ταύτην τῆς κυβερνήσεως Λάμπρου αἱ Σύμμαχοι Δυνάμεις (ἡ Ἀγγλία τὴν ἐθεώρησεν ὡς τελείως ἱκανοποιητικὴν) ἀπήντησαν τὴν 10/23 Ὀκτωβρίου διὰ κοινῆς διακοινώσεως εὑρισκομένης εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ὑπουργείου ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, περιεχούσης τὴν ἑξῆς φράσιν:

« Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις πλέον ἢ ἅπαξ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου προσεφέρθη νὰ ταχθῇ εἰς τὸ πλευρόν μας. Ἀλλὰ ἑκάστοτε αἱ προσφοραί της, ἰδίως ἡ τελευταία, συνωδεύοντο ὑπὸ ὅρων καθιστώντων τὴν προσφοράν της ἀπαράδεκτον».

Προσθέτουν δὲ περαιτέρω ὅτι δὲν εἶχον ἀνάγκην τῆς Ἑλλάδος ΕΚΤΟΣ ΕΑΝ ΑΥΤΗ ΚΗΡΥΞΗ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΑΝΕΥ ΟΥΔΕΝΟΣ ΟΡΟΥ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΝ. Ἐὰν ὁ κ. Καραπᾶνος δυσκολεύεται νὰ ἀναδιφήσῃ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, δύναται νὰ εὕρῃ τὴν ἀπάντησιν ταύτην ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ, εἰς τὸ ἔργον τοῦ κ. Μ.Γ.Φ. Ἄμποτ «Ἑλλὰς καὶ οἱ Σύμμαχοι 1914-1922», ἔκδοσις Μέθουεν καὶ Σία, Λονδῖνον.

Ἀλλὰ τὴν πλήρη ἀπάντησιν εἰς τὴν προχθεσινὴν ἐπιστολὴν τοῦ κ. Καραπάνου ἔχει δώσει ἀπὸ τῆς 7ης Ὀκτωβρίου 1916 ὁ τότε γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ κ. Καραπάνου, κ. Ν. Πολίτης διὰ τηλεγραφήματός του «τελείως ἐμπιστευτικοῦ» πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις πρέσβυν τῆς Ἑλλάδος κ. Ρωμᾶνον, τοῦ ὁποίου τηλεγραφήματος ἀνεφέρθησαν πολλάκις περικοπαὶ εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ κ. Μεταξᾶ καὶ τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον διαφωτίζον πληρέστατα τὴν ὅλην κατάστασιν τότε καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ Ἀλ. Καραπάνου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, νομίζει ὁ κ. Μεταξᾶς ἄξιον πλείστης προσοχῆς, καὶ ὀρθὸν ὅπως ἀναγνωσθῇ ὁλόκληρον τὸ κείμενον αὐτοῦ ἐπὶ λέξει, ἔχον ὡς ἑξῆς:

« Ἀθῆναι, 7 Ὀκτωβρίου 1916. Ἀπολύτως ἐμπιστευτικόν. Νὰ ἀποκρυπτογραφηθῇ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν πρέσβυν (κ. Ρωμᾶνον δηλ.). Θεωρῶ καθῆκον μου, πρὸς ὁδηγίαν σας, νὰ σᾶς κάμω μίαν συγκεφαλαίωσιν τῆς καταστάσεως. Τὰ ἐπίσημα τηλεγραφήματά μας σᾶς κατέστησαν γνωστὴν καὶ τὴν λίαν ἐνδεικτικὴν τάσιν (ὑπὲρ τῆς Ἀντάντ Σ.Μ) τῆς κυβερνήσεως (Καλογεροπούλου), καὶ τὴν ἐλπίδα τὴν ὁποίαν ἐστήριζεν αὕτη ἐπὶ ἀποφασιστικῆς λύσεως. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ ἐπισπευσθῇ ἡ λύσις αὕτη, ἡ κυβέρνησις (Καλογεροπούλου, δηλ. ὁ κ. Καραπᾶνος), σᾶς ἀνέθεσε νὰ κάμετε τὸ διάβημα τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ τηλεγράφημά της τῆς 15/28 Σεπτεμβρίου. Ἡ προσωπικὴ γνώμη τοῦ κ. Μπριάν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀνεκοινώσατε διὰ τοῦ τηλεγραφήματός σας τῆς 17ης Σεπτεμβρίου, ἀντὶ τῆς ἐπισήμου ἀνακοινώσεως τὴν ὁποίαν ἐζητήσαμεν, ἐλήφθη παρ' ἡμῶν σοβαρώτατα ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ. Ἀλλ' ἡ διαδικασία (πρὸς ἔξοδον ἐκ τῆς οὐδετερότητος) θεωρηθεῖσα λίαν ἐσπευμένη, συνήντησε ζωηρὰν ἀντίθεσιν παρὰ διαφόροις, μέχρι καὶ μελῶν τῆς κυβερνήσεως. Μετὰ τοῦτο ἡ κυ-

βέρνησις ἔδωσε τὴν Τετάρτην τὴν παραίτησίν της. Οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ συγκρότησις τῆς διαδόχου κυβερνήσεως, ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΝΟΜΙΣΘΗ ΟΤΙ ΑΙ ΑΡΞΑΜΕΝΑΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΘΑ ΔΙΑΚΟΠΩΣΙ. Αἱ ἐπελθοῦσαι περιπλοκαί, ὀφείλονται, κατὰ τὴν γνώμην μου, κυρίως ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΑΩΔΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΝ ΤΗΣ ΑΝΤΑΝΤ, ἥτις, ἀφοῦ ἀνεκίνησε εἰς ἐντελῶς ἀκατάλληλον στιγμὴν τὸ ζήτημα τῆς συνθέσεως τοῦ ὑπουργείου, δὲν εὗρε τὸν τρόπον νὰ τὸ λύσῃ ἐγκαίρως».

(Σ.Μ. Ὑπενθυμίζεται εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ παρόντος, ὅτι κατὰ τὸ τηλεγράφημα Ἰσβόλσκυ τῆς 5/18 Σεπτεμβρίου ὁ Μπριάν, προφανῶς πληροφηρημένος ἐξ Ἀθηνῶν, τοῦ ἀνεκοίνου ὅτι ἡ ἐν Παρισίοις ἐντύπωσις ἐκ τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου ἦτο ΑΞΙΟΘΡΗΝΗΤΟΣ, διότι ἀπετελεῖτο ἐκ θεοτοκικῶν καὶ ἀντιβενιζελικῶν, «συνεπῶς, ἐκ δεδηλωμένων ἐχθρῶν τῆς Ἀντάντ». Δὲν ἐξαιρεῖται οὔτε ὁ κ. Καραπᾶνος!).

Καὶ συνεχίζει ὁ κ. Πολίτης:

« Ὀφείλω νὰ σᾶς πληροφορήσω ὅτι ἔκαμα τὸ πᾶν διὰ νὰ διευκολύνω τὸ ἔργον τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀντάντ. Δὶς ὑπέδειξα εἰς τὸν ἀρχαιότερον αὐτῶν ὅτι ὁ κ. Καλογερόπουλος ἦτο ἕτοιμος νὰ παραιτηθῇ ἐὰν δὲν εἶχε τὴν συμπάθειαν τῆς Ἀντάντ. Ἢ ΝΑ ΠΡΟΚΑΛΕΣΗ ΤΗΝ ΠΑΡΑΙΤΗΣΙΝ ΕΚΕΙΝΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ ΤΟΥ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΑΠΕΤΕΛΕΙ ΕΜΠΟΔΙΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΘΥΜΗΤΗΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΙΝ. Ἀλλ' ὁ Σὲρ Φρ. Ἔλλιοτ τὴν πρώτην φορὰν μοῦ ἀπήντησεν ὅτι δὲν εἶχεν ὁδηγίας, τὴν δὲ δευτέραν, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ρώσσου συναδέλφου του, ὅτι προτιμότερον εἶναι νὰ περιμένωμεν. Ματαίως ἐπίσης ἐπέμεινα ὅπως ΑΙ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΥΑΡΕΣΤΗΘΟΥΝ ΝΑ ΔΩΣΟΥΝ ΤΟ ΤΑΧΥΤΕΡΟΝ ΑΠΑΝΤΗΣΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΙΝ ΜΑΣ ΤΗΣ 6/19 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ (δηλ. διὰ τοῦ κ. Καραπάνου), ἀφίνων νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι ΕΑΝ Η ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΗΤΟ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ 3ην ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΝ ΤΗΣ ΔΙΑΚΟΙΝΩΣΕΩΣ ΜΑΣ, ἀσφαλῶς θὰ ἐπέφερεν ὁριστικὴν συμφωνίαν ὡς πρὸς τὴν ἔξοδόν μας ἐκ τῆς οὐδετερότητος εἰς ὡρισμένην ἡμερομηνίαν.

» Αἱ περιπλοκαὶ τῆς διαδικασίας (ἐννοεῖ τὴν διαδικασίαν πρὸς ἔξοδον τῆς οὐδετερότητος κατὰ τὸν Μπριὰν) κακῶς ἀποκρύπτουσαι τὰς μεταξὺ τῶν Δυνάμεων ἀντιθέσεις ἀπόψεων ἐν σχέσει μὲ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος, ΕΒΡΑΔΥΝΟΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥΔΕ ΠΑΣΑΝ ΑΠΑΝΤΗΣΙΝ ΤΩΝ. Ἐφ' ὅσον μοῦ εἶνε δυνατὸν νὰ διακρίνω τὰς ἀληθεῖς διαθέσεις τῶν διευθυνόντων κύκλων (τῆς Ἑλλάδος δηλ.), πιστεύω ὅτι μὲ ἀποδοχὴν (δηλ. ἀπὸ τὴν Ἀντὰντ) τῆς 3ης παραγράφου τῆς διακοινώσεώς μας τῆς 6/19 Σεπτεμβρίου, ΘΑ ΑΠΕΦΑΣΙΖΕΤΟ Η ΑΝΑΛΗΨΙΣ ΟΡΙΣΤΙΚΗΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΣ ΚΗΡΥΞΕΩΣ ΠΟΛΕΜΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΝ, ἐντὸς βραχείας προθεσμίας, ὁρισθησομένης διὰ κοινῆς συμφωνίας, ἐὰν καθίστατο βέβαιον, ὅτι ὁ στρατός μας, ἅπαξ ἐπιστρατευθείς, θὰ ἐνήργει ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ βασιλέως ὡς ἓν συνόλον, καὶ ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν θὰ ἐπεδίωκον νὰ τὸν χρησιμοποιήσουν κατὰ μεμονωμένα τμήματα, ἐφ' ὅσον ταῦτα θὰ συνεκροτοῦντο. Βεβαίως δὲν δύναταί τις σήμερον νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς ἀμέσου ὀργανώσεως ὅλων τῶν δυνάμεών μας, ἀλλὰ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ παράσχωμεν εἰς ὀλίγας ἡμέρας, ὡς πρώτην μερίδα τὰ τρία πέμπτα τοῦ στρατοῦ μας.

» Παρ' ὅλας τὰς ἐπανειλημμένας βεβαιώσεις τῶν Συμμάχων, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ βοήθεια ταῖς εἶνε πλέον ἀνωφελής, εἶμαι εἰς θέσιν νὰ σᾶς βεβαιώσω, ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν παρασχεθεισῶν ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν ἀκολούθων τῆς Ἀντάντ, ὅτι ἡ συνδρομή μας θὰ εἶνε ὄχι μόνον ὠφέλιμος, ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητος. Ὑφίσταται σήμερον εἰς τὸ μακεδονικὸν μέτωπον ἰσορροπία, τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων, ἥτις κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν τούτων τῶν πληροφορητῶν μου, θὰ ἀνετρέπετο εἰς βλάβην τῆς Ἀντὰντ διὰ τῶν ἐλαχίστων ἐνισχύσεων τὰς ὁποίας τυχὸν θὰ ἐλάμβανεν ὁ ἐχθρός. Ἡ συνδρομή μας θὰ ἦτο εὐθὺς ἀμέσως πολύτιμον πλεονέκτημα ἐν περιπτώσει ἀμύνης, καὶ θὰ ἐπέτρεπε, συμπληρουμένη ἀργότερα, νὰ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν ἀνάληψιν ἐπιθέσεως.

» ΑΙ ΠΑΡΕΛΚΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΤΗΣ ΑΝΤΑΝΤ, ὀφείλονται εἰς σφαλερὰν φιλαυτίαν ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΑΙΤΙΝΕΣ ΤΑΣ ΔΙΑΙΡΟΥΣΙ. Ἐξηγοῦνται ἐπίσης καὶ ἀπὸ ἕνα σφαλερὸν ὑπολογισμὸν τὸν ὁποῖον κάμνει, ὡς φαίνεται ὁ Σαράϊγ, τελευταία συνομιλία τοῦ ὁποίου μὲ τὸν βουλευτὴν Ἀνδρέαν Ἕσς μοῦ δίδει τὸ μέτρον τῆς πλάνης ἥτις ἐπεξετάθη ἐν Γαλλίᾳ. Νομίζουν αὐτοῦ ὅτι ὁ στρατὸς ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται ἐν συγκροτήσει ὑπὸ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως (δηλ. Θεσσαλονίκης), θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ ἀδιαφορήσωσι διὰ τὴν συνδρομὴν τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος. Τοὐναντίον ἡ πεῖρα ἡ τοσάκις ἀποκτηθεῖσα ἐνταῦθα ὡς πρὸς τὰ σώματα ἐθελοντῶν ἐπιτρέπει τὴν διαπίστωσιν ὅτι 100.000 ἐθελοντῶν δὲν ἀξίζουν ὅσον 50.000 ὠργανωμένου στρατοῦ. Ὑπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις, ἡ ἐκ πείρας αὕτη ἀλήθεια εἶνε ἀξία τόσον μᾶλλον προσοχῆς, ὅσον ὁ ἐχθρός, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ πολεμηθῇ, ἀντλεῖ τὸ καλύτερον μέρος τῆς δυνάμεώς του ἐκ τῆς ἐξαιρετικῆς ὀργανώσεώς του, καὶ ἐπὶ πλέον διότι, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα, τό ὁποῖον ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις.(τῆς Θεσσαλονίκης δηλ.) θὰ χρειασθῇ διὰ νὰ ὀργανώσῃ τὸ πρῶτον σῶμα στρατοῦ της, ἡ ἐπίσημος Ἑλλὰς θὰ ἠδύνατο, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Δυνάμεων, νὰ συμπληρώσῃ τὴν παρασκευὴν ὁλοκλήρου τοῦ στρατοῦ της. Καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις θὰ ἀντιλαμβάνεται καλῶς τοῦτο.

» ΕΑΝ Η ΟΡΘΗ ΛΟΓΙΚΗ ΕΥΡΙΣΚΗ ΑΚΟΜΗ ΘΕΣΙΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ, αὕτη θὰ ὤφειλε νὰ κάμῃ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προεκτεθέντων, ἐξ ἀρχῆς ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως ὅπως υἱοθετήσῃ λύσεις δυναμένας νὰ ἐφαρμοσθῶσιν, καταλλήλους νὰ ἐξασφαλίσωσι μαζὺ μὲ τὰ συμφέροντά της, τὰ κινδυνεύοντα πεπρωμένα τῆς χώρας μας, τῆς ὁποίας τὸ μέλλον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως δὲν δύναται νὰ τῆς εἶνε ἀδιάφορον. Ν. Πολίτης».

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο συνετάχθη καὶ ἀπεστάλη καθ' ἣν στιγμὴν ἡ κυβέρνησις Καλογεροπούλου καὶ ὁ κ. Ἀλ. Καραπᾶνος εἶχον παραιτηθῆ, ἡ δὲ νέα κυβέρνησις Λάμπρου δὲν εἶχεν ἀκόμη σχηματισθῆ, ἑπομένως καθ' ἣν στιγμὴν ὁ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, ἐλεύθερος ἀπὸ παντὸς ὑπηρεσιακοῦ ἐπηρεασμοῦ, ἐξέφραζε καὶ τὴν ἀληθῆ θέσιν τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ τὰς γενομένας προτάσεις τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου καὶ τοῦ κ. Ἀλ. Καραπάνου, τὰς ὁποίας ἐγνώριζε κάλλιον παντὸς ἄλλου ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του, καὶ τὰς αἰτίας τῆς μὴ πρὸς αὐτοὺς ἀπαντήσεως ἐκ μέρους τῆς Ἀντὰντ καὶ τοὺς πραγματικοὺς λόγους τῆς παραιτήσεώς των, καὶ τὰς προσωπικὰς αὐτοῦ ἀντιλήψεις ἀξίας πάσης προσοχῆς καὶ αἵτινες, ὡς γνωστόν, ἦσαν συμπαθέσταται πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῶν Συμμάχων.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

Ἀβέρωφ Γεώργιος, 320.
«Ἀβέρωφ», θωρηκτόν, 124.
Ἀβραμῆ (Ἀβραμί), Γάλλος βουλευτής, 218. 369. 457.
Ἀγγλία, Ἄγγλοι, πολλαχοῦ.
ἀγγλογαλλικὸς στρατός, ἀπόβασις εἰς Θεσσαλονίκην —, 155-165, 170-187. 192ἑ. 195-200. 216ἑ. 232. 248. 267. 282ἑ. 290. 293. 303. 332. 338-340. 348.409.
Ἁγίου Ἰωάννη τῆς Μωρριένης συνδιάσκεψις, 421ἑ. 428. 501.
Ἄγκυρα, 34. 44. 47. 483. 487. 498. 502. 504. 510-512. 516ἑ.
  ἐκστρατεία —, 34. 510-512.
Ἄδανα, 313. 493.
Ἄδεν, 489.
Ἀδριανούπολις, 131, 138.
Ἀδριατική, 105.
Ἀζαίν, στρατόπεδον συγκεντρώσεως, 221ἑ.
Ἀθῆναι, πολλαχοῦ.
Ἀθηνῶν εἰρήνη Ἑλλάδος - Τουρκίας (1913), 123-125. 210. 245.
Ἄθως, 333.
Ἀϊβαλῆ, 130.
Αἰγαῖον, 83. 124. 133. 178. 508.
  Νῆσοι —, 28. 31. 60. 65. 124-127. 389.
Ἀϊδίνιον, 502.
Αἴγυπτος, 426. 435. 463. 468. 484. 486. 489ἑ. 504.
Αἰκατερίνενβουργ, 417.
Αἰτωλία, 425.
Ἀκαρνανία, 425.
Ἀλβανία, 28. 61. 65. 110. 125. 179. 235. 356. 364. 429. 433. 435.
Ἀλβέρτος (Βελγίου), 31. 97.
Ἀλεξανδρῆς Ἀπόστολος, 320. 415. 436.
Ἀλεξανδρόπουλος πρέσβυς, 89. 232.
Ἀλέξανδρος (Ἑλλάδος), 47. 431. 444. 453ἑ. 458ἑ. 478. 517.
Ἀλέξανδρος (Σερβίας), 433.
Ἀλῆ Μπουτούς, ὄρος, 255.
Ἀλιάκμων, 150. 158.
Ἀλσατία, 59. 77. 482.
Ἀμβροῦτζι, δοὺξ τῶν, 363.
Ἀμερική (Η.Π.Α.), 108. 213. 233. 387. 389. 406. 416. 425. 464. 473-479. 481. 494.
Ἀναφάρτια (Σούβλα), 128-132. 135. 137ἑ.
Ἀνδρέας πρίγκηψ, 329. 379ἑ.
ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν, 125. 493. 506-508. 512.
Ἀντάντ, πολλαχοῦ.
Ἀξιός, 246. 250ἑ.
Ἀουθγουαίητ, 174.
Ἀραβαντινός, 320.
Ἀραβία, 462. 468. 483. 486. 490ἑ. 500. 504.
Ἀργυρόπουλος, Περικλῆς Ἰακ., 315. 363.
Ἄρθουρ Γεώργιος, 199.
Ἀρμενία, Ἀρμένιοι, 463. 468. 483ἑ. 487. 492-495. 497. 517.
Ἀρράς, 443.
Ἀρχάγγελος Ρωσίας, 112. 121.
Ἀρχιπελάγους μεραρχία, 425.
Ἄσκουϊθ Ἑρβέρτος - Ἑρρῖκος, 78. 200. 393.
Ἀττάλεια, 501.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο συνετάχθη καὶ ἀπεστάλη καθ' ἣν στιγμὴν ἡ κυβέρνησις Καλογεροπούλου καὶ ὁ κ. Ἀλ. Καραπᾶνος εἶχον παραιτηθῆ, ἡ δὲ νέα κυβέρνησις Λάμπρου δὲν εἶχεν ἀκόμη σχηματισθῆ, ἑπομένως καθ' ἣν στιγμὴν ὁ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, ἐλεύθερος ἀπὸ παντὸς ὑπηρεσιακοῦ ἐπηρεασμοῦ, ἐξέφραζε καὶ τὴν ἀληθῆ θέσιν τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ τὰς γενομένας προτάσεις τῆς κυβερνήσεως Καλογεροπούλου καὶ τοῦ κ. Ἀλ. Καραπάνου, τὰς ὁποίας ἐγνώριζε κάλλιον παντὸς ἄλλου ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του, καὶ τὰς αἰτίας τῆς μὴ πρὸς αὐτοὺς ἀπαντήσεως ἐκ μέρους τῆς Ἀντὰντ καὶ τοὺς πραγματικοὺς λόγους τῆς παραιτήσεώς των, καὶ τὰς προσωπικὰς αὐτοῦ ἀντιλήψεις ἀξίας πάσης προσοχῆς καὶ αἵτινες, ὡς γνωστόν, ἦσαν συμπαθέσταται πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῶν Συμμάχων.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

Ἀβέρωφ Γεώργιος, 320.
«Ἀβέρωφ», θωρηκτόν, 124.
Ἀβραμῆ (Ἀβραμί), Γάλλος βουλευτής, 218. 369. 457.
Ἀγγλία, Ἄγγλοι, πολλαχοῦ.
ἀγγλογαλλικὸς στρατός, ἀπόβασις εἰς Θεσσαλονίκην —, 155-165, 170-187. 192ἑ. 195-200. 216ἑ. 232. 248. 267. 282ἑ. 290. 293. 303. 332. 338-340. 348.409.
Ἁγίου Ἰωάννη τῆς Μωρριένης συνδιάσκεψις, 421ἑ. 428. 501.
Ἄγκυρα, 34. 44. 47. 483. 487. 498. 502. 504. 510-512. 516ἑ.
  ἐκστρατεία —, 34. 510-512.
Ἄδανα, 313. 493.
Ἄδεν, 489.
Ἀδριανούπολις, 131, 138.
Ἀδριατική, 105.
Ἀζαίν, στρατόπεδον συγκεντρώσεως, 221ἑ.
Ἀθῆναι, πολλαχοῦ.
Ἀθηνῶν εἰρήνη Ἑλλάδος - Τουρκίας (1913), 123-125. 210. 245.
Ἄθως, 333.
Ἀϊβαλῆ, 130.
Αἰγαῖον, 83. 124. 133. 178. 508.
  Νῆσοι —, 28. 31. 60. 65. 124-127. 389.
Ἀϊδίνιον, 502.
Αἴγυπτος, 426. 435. 463. 468. 484. 486. 489ἑ. 504.
Αἰκατερίνενβουργ, 417.
Αἰτωλία, 425.
Ἀκαρνανία, 425.
Ἀλβανία, 28. 61. 65. 110. 125. 179. 235. 356. 364. 429. 433. 435.
Ἀλβέρτος (Βελγίου), 31. 97.
Ἀλεξανδρῆς Ἀπόστολος, 320. 415. 436.
Ἀλεξανδρόπουλος πρέσβυς, 89. 232.
Ἀλέξανδρος (Ἑλλάδος), 47. 431. 444. 453ἑ. 458ἑ. 478. 517.
Ἀλέξανδρος (Σερβίας), 433.
Ἀλῆ Μπουτούς, ὄρος, 255.
Ἀλιάκμων, 150. 158.
Ἀλσατία, 59. 77. 482.
Ἀμβροῦτζι, δοὺξ τῶν, 363.
Ἀμερικὴ (Η.Π.Α.), 108. 213. 233. 387. 389. 406. 416. 425. 464. 473-479. 481. 494.
Ἀναφάρτια (Σούβλα), 128-132. 135. 137ἑ.
Ἀνδρέας πρίγκηψ, 329. 379ἑ.
ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν, 125. 493. 506-508. 512.
Ἀντάντ, πολλαχοῦ.
Ἀξιός, 246. 250ἑ.
Ἀουθγουαίητ, 174.
Ἀραβαντινός, 320.
Ἀραβία, 462. 468. 483. 486. 490ἑ. 500. 504.
Ἀργυρόπουλος, Περικλῆς Ἰακ., 315. 363.
Ἄρθουρ Γεώργιος, 199.
Ἀρμενία, Ἀρμένιοι, 463. 468. 483ἑ. 487. 492-495. 497. 517.
Ἀρράς, 443.
Ἀρχάγγελος Ρωσίας, 112. 121.
Ἀρχιπελάγους μεραρχία, 425.
Ἄσκουϊθ Ἑρβέρτος - Ἑρρῖκος, 78. 200. 393.
Ἀττάλεια, 501.

'Αττική, 432.
Αὐλών, 262. 426.
Αὐστρία, Αὐστριακοί, πολλαχοῦ.
αὐστροσερβικὸς πόλεμος, 73έ. 86-92.
'Αφγανιστάν, 489.

Βαγδάτη, 483. 486. 490. 500.
Βάδη, 213.
Βακᾶς ὑπολοχαγός, 276.
Βακοῦ, 483. 486. 500.
Βαλέττας ἀξιωματικός, 307.
βαλκανικοὶ πόλεμοι, 20. 23.
Α' —, 32.
Β' —, 72. 85. 92.
Βάλφουρ, 465.
Βανδῶρος Σωτήριος, 223.
Βανδῶρος Φίλιππος, 223.
Βάνσιταρτ, σὲρ Φρ., 466.
Βαρβαρέσος, 39. 55.
βασιλικὰ κόμματα, 23.
Βατούμ, 483. 486. 500.
Βέλγιον, 31. 225. 230.
Βελεσσά, 179έ.
Βελιγράδιον, 74.
Βενιζέλος 'Ελευθέριος, πολλαχοῦ
Α' ἀπόπειρα κατὰ —, 48-51.
Β' ἀπόπειρα κατὰ —, 32. 42έ.
'Εγκατάστασις — εἰς 'Αθήνας, 446-459.
Βεντήρης Γεώργιος, 57. 81. 142. 156-158. 161. 211. 219. 235. 238έ. 241. 243. 264. 272. 274. 279.
Βεντρινὰ (Βέτρινα), 242. 256.
Βερδὲν (Βερντέν), ἐπίθεσις κατά, 59.
Βὲρν Ζύλ, 76.
Βέρροια, 315. 390.
Βεϊρούτ (Βηρυτός), 503.
Βιβιανΐ, Ρενὲ Ραφαήλ, 218. 348. 494έ.
Βιέννη, 213.237.
Βινογκράδσκυ, Ρῶσος στρατηγός, 412.
Βινσέν, 222.
Βίσμαρκ, 154.
Βιττόριο Βένετο, 213. 481έ.
Βλαδιβοστόκ, 112. 121.
Βλάχος Γεώργιος, 518.
Βοδενά, 315.
Βολάνης Στρατῆς, 221. 223.
Βόλος, 123. 310έ. 389.
Βοναπάρτης, 399.
Βορδώ, 123.
βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα, 260-264. 272. 503.
Βόρειος Ἤπειρος, 260. 262. 313. 318. 321έ. 332. 419. 429. 487.
Βόσπορος, 59. 77. 483. 490.
Βουκουρεστίου συνθήκη, 152έ. 218. 348.
Βούλγαρης, 67.
Βουλγαρία, Βούλγαροι, πολλαχοῦ.
— διωγμοὶ εἰς 'Ανατολικὴν Μακεδονίαν, 272-274
— ἐπίθεσις κατὰ Παγγαίου, 72. 85.
— ἐπίθεσις κατὰ Σερβίας, 72.
βουλγαροτουρκικὸν σύμφωνον, 141.
Βουλώνης διάσκεψις, 516.
Βουρβῶνοι, 399.
Βοῦρος μοίραρχος, 315.
Βραδεμβοῦργον, 32.
Βραζιλία, 125.
Βράνια, 179.

Γαλλία, Γάλλοι, πολλαχοῦ.
Γαλλικῆς πρεσβείας, ἀπόπειρα κατὰ —, 217-223.
Γαλλικὴ Σχολὴ 'Αθηνῶν, 220. 344. 359.
Γαργαλίδης Παναγιώτης, 36.
Γεννάδης Στέφανος, στρατηγός, 239. 272.
Γεννάδιος 'Ιωάννης, διπλωμάτης, 100.
Γερμανία, Γερμανοί, πολλαχοῦ.
γερμανικὰ ὑποβρύχια ἐν 'Ελλάδι, μύθος περὶ —, 356-368.
γερμανοβουλγαρικὴ εἰσβολὴ εἰς 'Ανατολικὴν Μακεδονίαν, 105έ. 192-195. 235-256. 289-295.
Γευγελῆ, 179. 224. 228έ. 233.
Γεωργιάδης 'Ιωάννης, συνταγμ. 310.
Γεώργιος Ε' ('Αγγλίας), 95. 97. 103. 375.
Γεώργιος πρίγκηψ, 159. 212. 231. 285. 373. 443.
Γιάγω φόν, Γερμανὸς πολιτικός, 64. 533-536.
Γιαννακίτσας 'Ιωάννης, 240. 280έ.
Γιαννιτσῶν μάχη, 123. 246.
Γκαῖμπεν καὶ Μπρεσλάου ἀνεφοδιασμός, 25-28. 64. 70έ. 82-86. 110. 169. 198.
Γκαῖμπεν καταδρομικόν, 21. 25-28. 64. 70έ. 82-86. 90. 110. 169. 198.

Γκαῖρλιτς (Γκέρλιτς), 151. 289.
Γκαλλιενὶ 'Ιωσήφ, Γάλλος στρατηγός, 200. 252.
Γκάντσεφ, Βούλγαρος ἀξιωματικός, 162.
Γκίνης Πέτρος, ὑποναύαρχος, 320.
Γκιουμουλτζίνα (Κομοτινή), 138.
Γκιώνης Ἄγγελος, ἀξιωματικός, 277.
Γκουὰτ κόμης, 105.
Γκουρὼ 'Ερρῖκος 'Ιωσήφ, Γάλλος στρατηγός, 487. 503. 517.
Γκράνβιλλ, λόρδος Γεώργιος, Ἄγγλος διπλωμάτης, 397έ. 418.
Γκρέϋ, σὲρ Ἔδουαρδ, 111έ. 121. 160. 173έ. 185. 190έ. 196έ. 223-225. 230. 232. 252. 282έ. 290. 366. 375. 388.
Γκρουσιὲρ 'Αρθοῦρος, 173έ.
Γκυγιεμὲν (Γκιγιεμὲν) 'Ιωάννης, Γάλλος διπλωμάτης, 157. 161. 171έ. 175. 185-187. 198. 218. 250. 261. 294. 298έ. 327. 330έ. 336. 339-342. 344-345. 348-350. 352-355. 357. 359. 364-366. 369έ. 372-374. 376. 378έ. 381-384. 386. 388έ. 391-394. 402έ. 405-407. 409έ. 412. 415. 418. 423έ. 429.
Γκωσσέ, Γάλλος ναύαρχος, 405.
Γουναράκης, 509.
Γούναρης Δημήτριος, 20. 23-25. 34έ. 51έ. 67. 72. 141. 143έ. 146. 152. 157. 189έ. 209έ. 216. 239. 242. 314έ. 324. 326. 447. 513-515.
Γραικός, 315.
Γρηγοριάδης Νεόκοσμος, 315.
Γρυπάρης 'Ιωάννης, διπλωμάτης, 158έ. 237.

Δαγκλῆς Παναγιώτης, στρατηγός, 146έ. 160. 320. 508έ.
Δαμασκός, 137.
Δανία, 348.
Δαρδανέλλια, 24. 27. 57-62. 64. 68. 71. 76-83. 100-102. 109-112. 117-125. 127έ. 133-140. 145. 157. 165. 173. 175. 177. 179. 187. 189. 268. 326. 338. 471. 483. 490έ.
Δαυΐδ Ροβέρτος, Γάλλος πολιτικός, 434έ. 437. 454έ.
Δεβὶλ Γαβριήλ, Γάλλος διπλωμάτης, 25.
Δελκασσὲ Θεόφιλος, Γάλλος πολιτικός, 100. 153. 161. 173έ. 185. 187. 190έ. 196.
Δεμίδωφ 'Ελίμ, πρίγκηψ, Ρῶσος διπλωμάτης, 188. 197. 211. 219. 264. 282έ. 294. 297-299. 311. 324. 335. 348-352. 369έ. 383. 388. 402έ. 405-407. 415. 422. 429έ.
Δεμὶρ 'Ισσὰρ (Δ. Χισσάρ, Σιδηρόκαστρον), 237έ. 241. 247. 251. 254. 256. 258-260. 266. 287έ. 302έ.
Δεμὶρ Καποῦ (Σιδηραὶ Πύλαι), 224.
Δηληγιάννης, 67.
Δημητρακόπουλος Νικόλαος, 23. 67.380.
Δζαβήτ, 123.
Διαμαντίδης Δημήτριος, 158. 321. 328.
Δίγκας Δημήτριος, 315.
δίκη τῶν ἕξ, 37. 51. 53.
Διομήδης 'Αλέξανδρος, 398. 417.
Δοβὰ Τεπέ, 247. 250. 255. 257-259.
Δοβρουτσά, 286.
Δοϊράνη, 224. 228έ. 233. 247. 250. 287. 289.
Δολμᾶ Μπαχτσέ, ἀνάκτορα, 463.
Δοξᾶτον, 301.
Δούναβις, 25. 178.
Δούσμανης Βίκτωρ, 169. 239. 273. 280έ.
Δραγούμης Φίλιππος, 64. 87.
Δράμα, 242. 266.273-277. 292. 296-298. 300-304. 309. 311.
Δράνοβα, 300.
Δωδεκάνησοι, 65. 322. 332. 415. 465. 468. 497. 503.

'Εθνικὴ Ἄμυνα, 257. 266. 276. 278. 287. 297. 307έ. 310. 315. 321. 334. 390. 400. 425έ. 451. 455.
'Εθνικὴ 'Εταιρεία, 525.
'Ελευθεραί, 273. 292. 301. 304.
'Ελευθεριάδης Μιχαήλ, 223.
Ἔλιοτ, σὲρ Φράνσις, 112έ. 119. 121. 158. 161. 175. 186. 223. 232. 285. 311. 330. 364έ. 367. 375. 392. 405. 415. 422. 429. 432έ. 444.
'Ελλάς, πολλαχοῦ.
ἀποκλεισμός —, 347-351. 396-408.
ἐγγυήσεις — κατ' ἀπαίτησιν τῶν συμμάχων, 399έ.

— ἐπιστράτευσις (1915), 146-151. 163-165. 170. 183. 191ἑ. 195. 197. 199. 203-209. 261.
κατάλυσις ἀνεξαρτησίας —, 201-203. 212-217. 280-283. 372-377.
Ἑλλήσποντος 130.
Ἑλληνογαλλικὸς Σύνδεσμος, 381.
ἑλληνοσερβικὴ συνθήκη, 19ἑ. 25ἑ. 69-74. 82. 85-91. 98. 104. 142ἑ. 145. 151-153. 156. 177ἑ. 181. 191ἑ. 198. 269ἑ.
Ἐλσαὶ Ἐδουάρδος, 180. 446.
Ἐμβὲρ πασᾶς, 286.
Ἐμπειρῖκος Λεωνίδας, 315ἑ. 319ἑ. 335ἑ.
ἐπιστράτων σύλλογοι, 377-379.
Ἑπτάνησος, 356. 524.
Ἐργατικὸν κόμμα (Ἀγγλίας), 45.
ἐργατοαγροτικὸν κόμμα (Παπαναστασίου), 39.
Ἐμπέτ, 252.
Ἐρυθρὰ θάλασσα, 490ἑ.
Ἐσπραί, Φρανσαὶ ντ', 481.
Εὐβοϊκὸς κόλπος, 256. 367.
Εὔξεινος Πόντος, 490-492.

Ζαΐμης Ἀλέξανδρος, 25ἑ. 61ἑ. 64ἑ. 74ἑ. 86ἑ. 157. 162. 177ἑ. 199. 207. 211. 215ἑ. 223ἑ. 228. 235. 264-266. 269-271. 274. 276. 281. 284-288. 290-294. 297-299. 315. 319. 324. 327ἑ. 332. 334. 336ἑ. 341. 348. 350. 368ἑ. 376-380. 385. 411. 418. 421-424. 428-430. 434ἑ. 437-445. 447. 449-453. 473.
Ζάκυνθος, 402. 404.
Ζάννας Ἀλέξανδρος, 314ἑ. 335. 352.
Ζάππειον, 396.
Ζαχάρωφ, 359. 366. 370.
Ζεϊτινλίκ, στρατόπεδον, 222.
Ζοννὰρ Κάρολος, 222. 334. 340. 345ἑ. 415. 423. 425-431. 433-456. 458ἑ. 475.
Ζὸφρ Ἰωσήφ, στρατάρχης, 252.
Ζυμβρακάκης Ἐμμανουήλ, 310.
Ζυμβρακάκης Παμίκος, 315.

Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς, βλ. Ἀμερική.
Ἤπειρος, 125. 179. 400. 426. 429. 435. 524.

Θάσος, 276. 297. 301. 303. 305. 307-309. 374.
Θεοτόκης Γεώργιος, πολιτικός, 59. 67. 162. 209. 245.
Θεοτόκης Νικόλαος, διπλωμάτης καὶ πολιτικός, 75. 86. 96. 257.
Θεσσαλία, 124. 179. 389ἑ. 400. 417. 422-430. 432. 435. 449. 524.
Θεσσαλονίκη, πολλαχοῦ.
Θεσσαλονίκης κίνημα, 29-31. 41. 75. 153. 155. 216ἑ. 229. 278. 297. 308ἑ. 313-346. 369ἑ. 377-380. 383ἑ. 388. 390. 392ἑ. 396. 401ἑ. 411. 413ἑ. 416. 448. 452. 462. 473.
Θῆβαι, 442.
Θολός, 302.
Θόμψων, σὲρ Βάζιλ, 219-221. 223. 352. 358ἑ. 363. 383. 387. 404. 406. 515.
Θράκη, 31. 34. 45ἑ. 63. 111. 121. 124. 126. 130. 132. 137ἑ. 180. 218. 225. 322. 332. 348. 464. 467ἑ. 498. 506ἑ. 510-513. 516.
Θῶρσμπυ, Ἄγγλος ναύαρχος, 311.

Ἰαπώνων ὁμάς, 209.
Ἰκαρία, 321ἑ.
Ἰκόνιον, 503.
Ἰνδίαι, 489ἑ. 496.
Ἰντέλιτζενς Σέρβις, 219. 352. 358.
Ἰντζὲς ὀχυρόν, 301.
Ἰονίου νῆσοι, 389. 404.
Ἰσβόλσκυ, κόμης, Ρῶσος διπλωμάτης, 187. 271. 283. 293. 329. 331. 350. 366. 381. 387ἑ. 397. 405. 407. 417. 419-422. 477. 518.
Ἰσμὶτ (Νικομήδεια), 471.
Ἰσχόμαχος, ταγματάρχης, 276.
Ἰταλία, Ἰταλοί, πολλαχοῦ.
ἰταλοτουρκικὴ συνθήκη Λωζάννης, 468.
Ἰτέα, 235. 367. 400.
Ἰτζὲτ πασᾶς, 483.
Ἰωάννινα, 247. 429.

Καβάλα, 76. 94. 97. 110. 112ἑ. 121. 124. 142ἑ. 150. 154. 179. 188-191.

231-233. 260. 266. 268. 272-279. 281. 284. 288-309. 311. 313. 325. 335. 377. 381. 393. 409. 413. 416. 420. 474. 477-479.
Κάϊζερ Γουλιέλμος, 21ἑ. 30. 32. 75. 92ἑ. 94-101. 107. 116. 160. 162. 177. 203. 213. 241. 244. 265. 275. 313ἑ. 353. 368. 376. 381. 396. 413. 424. 429. 461ἑ.
Κακλαμᾶνος Δημήτριος, 158.
Καλαμάκιον, 442.
Καλιμασσιώτης, 394.
Καλίνσκης (Καλλίνσκης) Ἀνδρέας, ἀξιωματικός, 168.
Καλλάρης Κωνσταντῖνος, στρατηγός, 281. 291. 311.
Καλλιπόλεως χερσόνησος, 20. 58ἑ. 70. 102. 105-135. 137. 157. 317.
Καλογερόπουλος Νικόλαος, πολιτικός, 24. 328-330. 332. 334. 369. 381-385. 411ἑ. 440. 473. 509ἑ.
Καμπάνης Ἀρίστος, 157.
Καμπὸν Ἰούλιος, 271. 366. 373. 405. 421. 477. 518.
Κάνιγγαμ, Ἄγγλος ἀξιωματικός, 207. 251.
Καπορέττο, 474.
Καραθανάσης, 51.
Καράκαλος συνταγματάρχης, 277.
Καραπᾶνος Ἀλέξανδρος, πολιτικός, 381.
Καραπᾶνος Περικλῆς, πολιτικός, 320. 329. 332.
Καρὰ Μπουρνοῦ, 204. 206ἑ. 254.
Καρατζᾶς, 276.
Καρέττας Γεώργιος, 223.
Κάρολος (Αὐστρίας), 480.
Κάρολος (Ρουμανίας), 233.
Κὰρρ Μᾶρκος, Ἄγγλος ναύαρχος, 101ἑ. 106ἑ. 109-111. 113ἑ. 116ἑ. 119ἑ. 134ἑ. 154.
Κάρυστος, 133.
Κατερίνη, 123. 342· ἐπίθεσις Ἐθν. Ἀμύνης κατά —, 390-392. 396.
Κατεχάκης Γεώργιος, στρατιωτικὸς καὶ πολιτικός, 504.
Κατσανεβάκης Σταῦρος, 223.
Καφαντάρης Γεώργιος, πολιτικός, 20. 36. 58. 320.
Κεμαζῆ Γκαξήπ, 194.
Κεμὰλ Μουσταφᾶ, 33ἑ. 44. 47. 53. 462ἑ. 469. 471. 483. 487. 492. 494. 498ἑ. 502-504. 506ἑ. 510-512. 516-518. 520.
κεντρικαὶ αὐτοκρατορίαι, πολλαχοῦ. — ἐγγυήσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα (1915), 28ἑ. 60. 64-69. 87. 150. 533-536.
Κερατσίνι, 221. 286. 305.
Κερένσκυ Ἀλέξανδρος, 419ἑ. 426. 474.
Κέρκυρα, 235. 256. 271. 350. 356. 360ἑ. 363ἑ. 389. 417. 429.
Κεφαλληνία, 402. 404.
Κιλικία, 487. 503ἑ. 517.
κίνημα Λεοναρδοπούλου - Γαργαλίδη, 36.
κίνημα 1909, 23.
κίνημα 1922, 35. 51. 53.
Κίτσενερ Ὁράτιος, Ἄγγλος στρατάρχης, 117. 168. 173. 178. 199ἑ. 205. 252. 339. 354ἑ.
Κλάουζεβιτς, Κάρολος φόν, 79.
Κλάϋδ, Ἰ. Ἀ., Ἄγγλος ναύαρχος, 140.
Κλεμανσὼ Γεώργιος, Γάλλος πολιτικός, 44. 100. 249. 339. 343. 410. 423. 474. 503.
Κλώς, Γάλλος πολιτικός, 437.
Κνόξ, Ἄγγλος πρόξενος, 307. 310.
Κόμμα Φιλελευθέρων, 19ἑ. 22-24. 28. 31. 36ἑ. 54. 74. 209. 216. 222ἑ. 236. 244. 419. 508.
Κομποῦ, Γάλλος στρατηγός, 403.
Κονδύλης Γεώργιος, στρατιωτικὸς καὶ πολιτικός, 266. 276.
Κοντεκάκης ὑπολοχαγός, 276.
Κὸντ Πουλιέζι, πλοίαρχος, 395.
Κόππολα Φραντζέσκος, 415ἑ. 436.
Κορινθιακὸς κόλπος, 350. 366ἑ.
Κόρινθος, 256. 365. 429. 442ἑ. — ἰσθμός, 426-428. 430. 432-435. 437. 439.
Κορσική, 31. 447.
Κορτζιᾶς στρατηγός, 289. 298. 307. 309.
Κοσμετᾶτος Σ. (Κοσμέν), 308. 349. 355. 360. 362. 370. 372. 403. 407. 415. 515.
Κουκουλέτσος ἀξιωματικός, 273. 302.
Κούλας γέφυρα, 239.
Κουμουνδοῦρος, 67.
Κουντουριώτης Παῦλος, ναύαρχος, 319ἑ.

Κουρδιστάν, 463. 468. 484.
Κουσσὲν (Κοσσὲν) Δενύ, 168. 339έ. 351. 354έ. 360.
Κουτούπης Θαλῆς, 315.
Κράμον φόν, στρατηγός, 213.
Κρήτη, Κρῆτες, 124. 212. 308. 327. 331. 334. 382-384. 425. 524.
Κριβολὰκ (Κρυβολάκ), 179. 199έ. 204. 248. 349. 354.
Κριοῦ λόρδος, 366έ.
Κρόμερ Ἔβελυν, λόρδος, 140.
Κρόου, σὲρ Ἔαρ, 466.
Κρούσια ὄρος, 257έ.
Κρούσοβον, 273. 302.
Κ.Τ.Ε., 34. 494έ. 506έ. 510.
Κύπρος, 112. 223έ. 228-230. 232. 318. 321έ. 332. 348. 389. 462. 468. 484. 486.
Κυρηναϊκή, 483. 500.
Κωνσταντῖνος, πολλαχοῦ. — ἐκθρόνισις, 429-436. 441-446.
Κωνσταντινούπολις, 26έ. 35. 44. 46. 48. 59. 70. 77. 85. 101. 108. 111. 121. 123. 126έ. 131. 137έ. 197. 226. 249. 414. 419έ. 436. 463έ. 471. 490. 498. 502έ. 513.
Κῶρζον Γεώργιος, λόρδος, 34έ. 465. 497. 510. 513-515.
Λαϊκὸν Κόμμα, 36έ. 39έ. 49. 51. 54. 210. 508. 514.
Λακὰζ Λουκιανός, Γάλλος ναύαρχος, 343. 367. 425.
Λάμπρος Σπυρίδων, 167. 384έ. 389. 391-395. 401. 403. 406. 428. 440.
Λάρισα, 123. 342. 364. 367. 422. 449.
Λαχανᾶ, 258.
Λελάκης Ἰω., στρατιωτικός, 277.
Λεμπαΐ, 455.
Λένιν Βλαδίμηρος, 474.
Λεοναρδόπουλος Γεώργιος, στρατιωτικός, 36.
Λεοντόπουλος ὑπολοχαγός, 276.
Λέσβος, 236.
Λευκὴ Βίβλος, 88. 90έ. 96-98. 165. 167έ. 181. 228.
Λῆμνος, 133. 135. 137. 321έ.
Λιβύη, 468.
Λίπμον, 466.
Λιώτης Χρ. συνταγματάρχης, 87.
Λονδίνου συνδιάσκεψις Ἀντάντ, 423. 425έ. 430. 432έ. 437. 506-508. 510.
Λονδίνου συνθήκη, 65. 231.
Λούδενδορφ Ἐρρῖκος, Γερμανὸς στρατάρχης, 195. 213έ. 265. 333. 480έ.
Λόϋδ Τζώρτζ, Δαυΐδ, 43. 45-47. 78. 231. 421-423. 452. 464. 466έ. 476. 482-489, 492έ. 498-500. 506έ. 509έ. 515έ.
Λουτράκιον, 442.
Λυκαβηττός, 454.
Λῶ Μπέναρ, Ἄγγλος πολιτικός, 465.
Λωζάνης συνθήκη, 35. 492.
Λωραίνη (Λορραίνη), 59. 77. 482.
Λῶς, Γάλλος πολιτικός, 174.

Μάδυτος, 129-131.
Μαινεμένη, 502.
Μαΐυ, σὲρ Οὐΐνστον, 140.
Μακεδονία, πολλαχοῦ.
— σερβική, 26. 151. 153. 189έ. 227. 231. 409.
Μακεδονικὸν Κομιτᾶτον, 525.
Μακένζυ, σὲρ Θωμᾶς, 140.
Μάκενζεν (Μάκενσεν), Αὔγουστος φόν, Γερμανὸς στρατάρχης, 257. 286.
Μακκιαβέλι Νικόλαος, 485.
Μὰκ Ναίηλ (Νέϊλ), Ἄγγλος πολιτικός, 27. 84έ. 90. 169.
Μαλίνωφ Ἀλέξανδρος, Βούλγαρος πολιτικός, 213. 480.
Μάλτας σύσκεψις, 357.
Μαντόλ, Γάλλος ἀξιωματικὸς χωροφυλακῆς, 221έ.
Μάξιμος Δημήτριος, πολιτικός, 513.
Μαρὰς σφαγαί, 503.
Μαρζερῆ, 367.
Μαρκάκης Ἰ.; ἀκόλουθος Βενιζέλου, 51.
Μαρμαρᾶ θάλασσα, 102.
Μάρνη μάχη, 95. 100. 112.
Μαρόκον, 468. 484. 486.
Μασσαλία, 158. 221.
Ματτάλας, ὑπολοχαγός, 276.
Ματιέ, Γάλλος λοχαγός, 314.
Μαύρη θάλασσα, 102. 178.
Μαυρομιχάλης Κυριακούλης, 67. 124. 245.

Μαυρουδῆς ταγματάρχης, 239έ. 242.
Μεγάλη Ἰδέα, 523-529.
Μέγας Βεζύρης, 73.
Μεδίνα, 462. 468.
Μέκκα, 462. 468.
Μελᾶς ἴλαρχος, 455.
Μελᾶς πολιτικός, 320.
Μελέτιος πατριάρχης, 466. 488. 514.
Μερκάτης αὐλάρχης, 157. 171. 185. 454.
Μερμέ, 249.
Μερμέϊς, 343.
Μεσόγειος θάλασσα, 27. 83. 86. 94. 110. 121.
Μεσοποταμία, 435. 468. 483έ. 486. 490έ. 500. 503.
Μεσσαλᾶς, 239. 306. 308. 310.
Μεσσήνης πορθμός, 27.
Μεταξᾶς Πέτρος, διπλωμάτης, 34. 510.
Μηλιώτης Κομνηνός, στρατιωτικός, 320.
Μῆλος, 297έ. 350.
Μιαούλης Ἰωάννης, πλοίαρχος, 320.
Μικρὰ Ἀσία, 31. 33-35. 45. 52έ. 67. 69. 108. 110. 122έ. 126. 130έ. 152. 189. 230. 232. 334. 348. 409. 467. 470. 480. 482. 487. 492. 494έ. 498-504. 506-508. 510-513. 515έ. 519.
— ἑλληνισμός, 53. 63. 65. 67. 470. 506έ.
μικρασιατικὴ ἐκστρατεία, 24. 29. 36. 44. 47. 51-55. 233. 512-521.
Μιλλεράν (Μυλλερὰν) Στέφανος, Γάλλος πολιτικός, 46. 355. 468. 470έ. 493. 495. 505.
Μίρμπαχ-Χὰρφ Γουλιέλμος, Γερμανὸς διπλωμάτης, 239. 262. 273έ. 276.
Μιχαλακόπουλος Ἀνδρέας, πολιτικός, 20. 58. 62. 236. 320.
Μιλιούκωφ Παῦλος Νικολάγιεβιτς, Ρῶσος πολιτικός, 419.
Μόλτκε Χέλμουτ, Πρῶσσος στρατηγός, 139.
Μοναστήριον, 112. 179. 190. 204. 224. 228έ. 248. 254. 348. 433.
Μοργκεντάου Ἐρρῖκος, Ἀμερικανὸς πρεσβευτής, 108. 122.
Μοσχόπουλος Κωνσταντῖνος, στρατηγός, 160-162. 175. 186. 198. 207. 232. 281.
Μοῦδρος, 158. 175. 179. 186.
— ἀνακωχή, 463έ. 482έ. 486έ. 491έ. 497. 500έ.
Μουσουλμᾶνοι Θράκης, 506. — Ἰνδιῶν, 465. 496.
Μπαΐρας Ἀνδρέας, ἀντιστράτηγος, 239. 242. 251. 258-260. 266. 280.
Μπακιρτζῆς, ὑπολοχαγός, 276.
Μπαλικέσρ, 130, 137.
Μπαλούχτσιτς, 145. 147. 224έ. 227έ. 231έ.
Μπάλφουρ Ἀρθοῦρος, Ἄγγλος πολιτικός, 405. 407έ. 494έ.
Μπαρρὲρ Κάμιλλος, Γάλλος διπλωμάτης, 428.
Μπάρρωους Ρ., 416.
Μπέκεντορφ, 397.
Μπέλες (Μπέλεσι) ὄρος, 180. 247. 254. 157έ.
Μπεναζὲ Παῦλος, Γάλλος πολιτικός, 387. 389-393. 396. 400. 413. 415.
Μπέρτι Φραγκῖσκος, Ἄγγλος διπλωμάτης, 394.
Μπεσικίων ὅρμος, 128έ.
Μπιγὺ δέ, Γάλλος διπλωμάτης, 398. 418.
Μπόγαμπος, γερμανικὸν ἐμπορικόν, 27. 83. 84.
Μποννιέ, 353.
Μποσδάρι Ἀλέξανδρος κόμης, Ἰταλὸς διπλωμάτης, 363. 403. 406. 415. 444.
Μπουλαΐρ, 130-132.
Μπούρμωφ, Βούλγαρος ἀξιωματικός, 277.
Μπράλος, 235. 367. 393. 400.
Μπρέσλαου, καταδρομικόν, 25-28. 64. 70έ. 82-85. 110. 169. 198.
Μπὲστ-Λιτὸφσκ ἀνακωχή, 474.
Μπριὰν Ἀριστείδης, Γάλλος πολιτικός, 185. 200. 215. 252. 261. 272. 282έ. 285έ. 288. 329. 339. 342. 344. 350έ. 354έ. 360. 366έ. 373έ. 381-383. 386-394. 396έ. 399. 407. 410-417.
Μπροκὲ συνταγματάρχης, 353.
Μπῶξτον ἀδελφοί, 474.
Μυλωνᾶς Ἀλέξανδρος, πολιτικός, 20.
Μυτιλήνη, 321έ. 334. 447. 482. 484.

Ναγαρᾶ, 130.
Νάνσεν, 494.
Νάξος, 27. 71. 83.

Ναοὺμ Ἀλέξανδρος, διπλωμάτης, 156. 237.
Νεγρεπόντης Μιλτιάδης, πολιτικός, 320.
Νεϊγὺ συνθήκη, 31ἑ. 511.
Νεότουρκοι, 502.
Νέστος, 300.
Νικόλαος πρίγκηψ (Ἑλλάδος), 224-228. 231-233.
Νικόλαος Β΄ τσάρος, 416ἑ.
Νικολόπουλος Σπῦρος, δημοσιογράφος, 81.
Νίκολσον Ἀ. Ἄγγλος διπλωμάτης, 140. 348. 466.
Νικομήδεια, 503.
Νόξ, Ἄγγλος διπλωμάτης, 279.
Νόρκλιφφ, λόρδος, 479.
Νούλας, ἀνθυπολοχαγός, 276.
Ντανίλωφ Γιοῦρι, Ρῶσος στρατιωτικός, 412.
Ντριὼ Ἐδουάρδος, Γάλλος ἱστορικός, 343. 349ἑ. 353. 355ἑ. 360. 370. 371. 373-377. 379. 387. 393. 397. 399. 405. 407. 413-416. 418ἑ. 421ἑ. 425ἑ. 429. 433. 446. 474ἑ. 477-479. 494. 502. 504ἑ. 516. 518.
Νυμφῶν λόφος, 396.
Νύσσα, 178ἑ. 249.

Ξάνθη, 150.
Ξηροῦ κόλπος, 121ἑ. 128ἑ. 131.

Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, 462. 468. 491.
Ὄλυμπος, 230.
Ὀξιλάρ, 301.
Ὄρλιακο, 258-260.
Ὀρσόβα, 266.
Οὐΐλσων Ἑρρῖκος Χιούζ, Ἄγγλος στρατάρχης, 45. 47. 471. 495. 499.
Οὐΐλσων Θωμᾶς, Ἀμερικανὸς πολιτικός, 406. 474. 477ἑ. 493ἑ.
Οὐλάνων μεραρχία, 342.
Οὐσὰκ κατάληψις, 517.

Παγγαῖον, 72. 85.
Πάγκαλος Θεόδωρος, στρατηγός, 36.
Παδούης ἀνακωχή, 482.
Πάζης, 315.
Παινλεβὲ Παῦλος, Γάλλος πολιτικός, 425.
Παλαιολόγος Μαυρίκιος, Γάλλος διπλωμάτης, 46. 468. 470.
Παλαιστίνη, 426. 435. 462. 468. 475. 483. 486. 490ἑ. 500. 504.
Πάλης Κωνσταντῖνος, ἀξιωματικός, 205ἑ.
Πάνορμος, 130. 137.
Πανταζόπουλος λοχαγός, 273. 302.
Παπαδάκης Εὐστάθιος, 223.
Παπαναστασίου Ἀλέξανδρος, 20. 39. 58. 86.
Παπούλας Ἀναστάσιος, στρατιωτικός, 451.
Πάργα, 363.
Παρίσιοι, 34. 42. 80. 95. 123. 224. 231.
Πάσιτς Νικόλαος, Σέρβος πολιτικός, 19. 25. 74. 88-91. 149. 190. 198. 232. 479.
Πασπάτης Ν., 320.
Πασσάρωφ, Βούλγαρος διπλωμάτης, 141-146. 148. 164-170. 178. 182. 184. 194. 196. 219. 223. 228. 239. 263. 266. 269. 359. 513. 519.
Πάτραι, 209ἑ. 364.
Παῦλος, πρίγκηψ, 519.
Πειραιεύς, 27. 70ἑ. 83. 125. 220. 293. 313. 344. 350. 358. 360. 376. 379. 394ἑ. 429. 432-435. 437-440. 443-445.
Πελοπόννησος, 387. 389. 391. 393. 399-401. 407. 417. 425. 427. 437. 441ἑ. 449. 451.
Πέργαμος, 502.
Περίστασις, 130.
Περσία, 483. 489ἑ.
Περσικὸς κόλπος, 490ἑ.
Πέτριτς, 247.
Πετρούπολις, 237.
Πίκφορδ Β., 140.
Πικώ, 504.
Πισσόν, 479.
Πλαστήρας Νικόλαος, στρατηγός, 36. 49ἑ. 155.
Πλέσσεν, 289. 298.
Πλόκ, ἐμπορικὸς οἶκος, 27. 70.
Πνυκὸς λόφος, 396. 454.
Πολίτης Νικόλαος, διπλωμάτης, 58. 62. 67. 223. 265. 269. 280. 324. 330-332. 345. 359. 385ἑ. 390. 398. 411. 413. 417ἑ. 424. 448. 451. 475. 479. 482. 492. 495. 499.

Ποντοηράκλεια, 463. 468.
Πόντος, 493.
Ποροΐων κοιλάς, 254.
Πὸρτ Ἄρθουρ, 112.
Πουανκαρὲ Ραϋμόνδος, Γάλλος πολιτικός, 190. 355. 515.
Πράβιον, 300.
Πρεμὺσλ (Πρσεμύσλ), 59. 77.
Προποντίς, 121. 127ἑ. 130. 132. 137. 464.
Πρωσσία, 32.
Πῶ Παῦλος, Γάλλος στρατάρχης, 25.

Ραδοσλαύωφ Βασίλειος, Βούλγαρος πολιτικός, 165. 213. 480.
Ραιδεστός, 129-131. 464.
Ράλλης Δημήτριος, πολιτικός, 33. 67. 324.
Ράχωβα, 302.
Ρεκουλὺ Ραϋμόνδος, δημοσιογράφος, 427. 431. 434ἑ. 438-440. 443. 445. 452-454, 456-459.
Ρενιώ, στρατηγός, 454-456.
Ρέντης Κωνσταντῖνος, διπλωμάτης, 345. 448. 451.
Ρέπουλης Ἐμμανουήλ, πολιτικός, 81. 148. 210. 236. 320. 448-450. 510.
Ρῆνος, 482.
Ρίγας κατάληψις, 474.
Ριμπὼ Ἀλέξανδρος, Γάλλος πρωθυπουργός, 345. 373. 416. 418-423. 425ἑ. 431ἑ. 433ἑ. 437. 446. 450-453. 477.
Ρισελιὲ καρδινάλιος, 485.
Ρόδος, 322. 503.
Ροκφέϊγ δέ, Γάλλος διπλωμάτης, 182. 184. 220ἑ. 223. 228. 250. 269. 283. 293. 299. 327ἑ. 330. 332. 340. 342-345. 349. 356-362. 364-369. 376. 379. 383ἑ. 394ἑ. 403ἑ. 413. 418.
Ρουμανία, 22. 43ἑ. 59. 75. 77. 97. 178. 200. 231. 233. 266. 286-289. 293. 297ἑ. 303. 314ἑ. 411-414. 426. 433. 474. 479.
Ροῦπελ, 149. 235-245. 251. 255-266. 268. 280. 282. 287. 335. 371-375. 393. 413.
Ροὺφ στρατῶνες, 445.
Ρώκ, Γάλλος στρατηγός, 391-393.
Ρωμᾶνος Ἀ. διπλωμάτης, 46. 80. 223. 313ἑ. 330-332. 383. 385. 398. 411. 413. 417. 422ἑ. 425. 451ἑ. 479. 482. 492. 499. 516.
Ρώμης διάσκεψις, 401.
Ρωσία, Ρῶσοι, πολλαχοῦ.
— ἐπανάστασις, 416ἑ.

Σαγγαρείου μάχη, 33ἑ. 510. 512.
Σαλαμίς, 294. 350. 358. 404. 429-431. 433-435. 437ἑ. 440. 452.
Σάμος, 321ἑ. 334.
Σαμσὼρ Μωρίς, λοχαγός, 222. 384.
Σάνδερς, Λίμαν φόν, στρατηγός, 128.
Σὰν Ρέμο, 470ἑ.
Σαντέρ, 480.
Σαντιγύ, στρατιωτικὸν συμβούλιον —, 177.
Σαξωνία, 289. 311.
Σαράϊγ Μαυρίκιος, Γάλλος στρατηγός, 180. 207. 221. 238. 249-251. 254. 257-262. 266. 280ἑ. 285-287. 289-291. 294. 297. 302ἑ. 314ἑ. 322. 333. 335. 340. 342ἑ. 345. 349-354. 359. 364. 369. 375ἑ. 378ἑ. 390. 403. 405ἑ. 413ἑ. 418. 422. 424. 428-431. 442. 504.
Σαράντα Ἐκκλησίες, 131.
Σαραντάπορος, 246.
Σαρισαμπάν, 273ἑ.
Σαρωνικὸς κόλπος, 298. 305. 350. 360.
Σαῦος, 25. 73. 178.
Σβάϊνιτς (Σβάϊνιτζ) φόν, Γερμανὸς ταγματάρχης, 277-279, 309.
Σεβάστεια (Σιβάς), 502. 504. 511.
Σεβρῶν συνθήκη, 31-33. 43ἑ. 47. 52ἑ. 265. 332. 351. 408. 461-465. 468-473. 477. 483. 485-487. 491-493. 495-497. 499. 503ἑ. 507-509. 511. 514. 516-518.
Σενεγαλέζοι στρατιῶτες, 401. 404.
Σένκ, 220ἑ.
Σεράγιεβον, 181.
Σερβία, Σέρβοι, πολλαχοῦ.
σερβικοῦ στρατοῦ μεταφορὰ ἐκ Κερκύρας, 364-368.
Σέρραι, 237ἑ. 240. 242. 247. 254. 258-260. 266. 273-276. 280ἑ. 287. 292. 296. 298. 302ἑ. 311.
Σέσιλ, λόρδος Ρόμπερτ, 433. 494ἑ.
Σεΰμουρ Κάρολος, 503.
Σιβάς, βλ. Σεβάστεια.

Σῖμος Σπῦρος, πολιτικός, 58. 320.
Σκουλούδης Στέφανος, πολιτικός, 64έ. 69. 167έ. 194. 201. 203-207. 214έ. 223. 235. 237-241. 244. 250. 253-257. 263έ. 269-271. 280. 282-285. 287. 292. 294. 297. 319. 324. 349-351. 356. 360. 364-366. 374. 376έ. 444.
Σκουρμπουρδῆς Κ., στρατηγός, 168. 321. 328.
Σκούταρι (Χρυσόπολις), 131.
Σκρᾶ, 240.
σλαβισμός, 96-98, 105.
Σλάβοι, 105.
Σλῆμαν Ἐρρῖκος, 70.
Σμίθ, Γερμανὸς ἀξιωματικός, 277.
Σμύρνη, 33-35. 44έ. 53. 101. 137. 313. 322. 332. 413. 415έ. 436. 464έ. 467έ. 470. 482. 484. 496. 499. 501-503. 505-507. 510έ.
Σόμ, 213.
Σομονάρδ, Γάλλος πλοίαρχος, 311. 384.
Σοννίνο Σίδνεϋ, 406. 421. 428έ.
Σόροβιτς μάχη, 123.
Σουβλῆς, 335έ.
Σουδάν, 468.
Σουέζ διῶρυξ, 486. 489. 491.
Σόφια, 243. 249.
Σοφιανόπουλος Ἰωάννης, 20.
Σοφούλης Θεμιστοκλῆς, 54έ. 236. 320.
Σπᾶ, 213. 480.
Σπέτσαι, 320.
Σπυρομήλιος, 320.
Σταυριανόπουλος Διονύσιος, ἀξιωματικός, 276.
Στενά, 127έ. 130. 133. 467. 490-492. 500.
Στοῦρμερ, Ρῶσος πρωθυπουργός, 388.
Στρατηγὸς Ξενοφῶν, 521.
Στράτος Νικόλαος, πολιτικός, 23. 67. 314.
Στρέϊτ Γεώργιος, πολιτικός, 64. 71. 84. 87. 94. 105. 314. 324.
Στρυμών, 207. 237έ. 247. 250έ. 256-260. 266. 268. 287-290. 293. 296. 300έ.
Συγγροῦ φυλακαί, 445.
σύνδεσμοι ἐπιστράτων, 377έ.
Συνεννόησις (Ἀντάντ), πολλαχοῦ.
συνθήκη τοῦ 1863, 438.
Συρία, 462. 468. 483. 486έ. 500. 502. 504. 517.
Σῦρος, 350.

Ταίναρον ἀκρωτήριον, 27. 83.
Ταινύ, 188.
Ταρντιὲ Ἀνδρέας, Γάλλος πολιτικός, 250.
Τατόϊον, 142. 144. 147έ. 156έ. 163. 168. 445.
Ταῦρος, 483.
Τένεδος, 121έ. 128.
Τεργέστη, 482.
Τερεσένκο, Ρῶσος πολιτικός, 428.
Τήλ, Γερμανὸς ἀξιωματικός, 242έ.
Τιὲ Ἐρρῖκος, 219.
Τιτόνι (Τιττόνι) Θωμᾶς, Ἰταλὸς πολιτικός, 487. 503.
Τομὰς Ἀλμπέρ, 426.
Τουρκία, Τοῦρκοι, πολλαχοῦ.
— ἑλληνισμός, 28-30. 60-63. 65. 67έ. 103έ. 109. 125. 127.
— κυβέρνησις Ἀγκύρας, 44. 47. 483. 487. 498. 504. 511έ. 516έ.
— κυβέρνησις Κωνσταντινουπόλεως, 44. 47έ. 462έ. 483. 487. 489έ. 502.
Τρανσιορδανία, 462. 468. 483.
Τραπεζοῦντος βιλαέτιον, 493.
Τραυλός, λοχαγός, 276.
Τρεντίνον, 482.
Τρικούπης Χαρίλαος, 67.
Τρίπολις, 442.
Τριπολῖτις, 483. 500
Τρότσκυ Λέων, 474.
Τσάγεζι (Στόμιον), 287έ.
Τσαλδάρης Παναγῆς, 36-39. 48. 50. 55. 61έ. 166. 270. 336.
Τσατάλτζα (Τσατάλτσα), 34. 137. 322. 332. 506έ. 510. 512.
Τσιριμῶκος Ἰωάννης, 320.
Τσουδερὸς Ἐμμανουήλ, 476.
Τσῶρτσιλ Οὐΐνστων, 45-47. 78. 101έ. 110-113. 116έ. 119-121. 467. 497έ.
Τύνις, 468. 484. 486.
Τύρρελ, σὲρ Οὐΐλιαμ, 466.
Τυρώ, 359. 366. 370. 372.

Φαιᾶς Πέτρας ὀχυρὸν, 266. 288.
Φάληρον, 320. 374. 384.
Φαλκενχάϊν (Φαλκενχάϋν), Ἐρρῖκος φόν,

Γερμανὸς στρατηγός, 79. 236-238. 248έ. 254. 256-259. 265έ.
Φερδινάρδος τοῦ Κοβούργου (Βουλγαρίας) 237. 339. 409.
Φερὴτ Δαμάδ, 516.
Φιλοπάππου λόφος, 396. 454.
Φίσσερ Ἀνδρέας, Ἄγγλος ναύαρχος, 79.
Φλώρινα, 315.
Φὸρμπς Ἄδαμς, 466.
Φὸς Φερδινάρδος, Γάλλος στρατάρχης, 425. 480. 515.
Φουρναὶ (Φουρνέ), Δαρτὶζ δύ, Γάλλος ναύαρχος, 220. 222. 257. 297έ. 311. 340. 343. 353. 361έ. 365. 368. 375έ. 384. 386έ. 390-395. 462.
Φουσσέ, ὑπουργὸς ἀστυνομίας τοῦ Ναπολέοντος, 448.
Φραγκιᾶς, Ζαχαρίας, 223.
Φραγκῖσκος Α΄ (Γαλλίας), 484. 504.
Φραγκούλης Ἀ., 71. 350. 355. 383. 387. 432. 482. 494.
Χάγης διατάξεις, 349.
Χαλκιδική, 333.
Χαμιδιέ, τουρκικὸν καταδρομικόν, 125.
Χάμιλτων, στρατηγός, 175έ.
Χανιά, 166. 320έ. 327. 329-331.
Χαντέμκιοϊ, 131.
Χάουζ συνταγματάρχης, 503.
Χόρδ, Ἄγγλος διπλωμάτης, 260.
Χατζόπουλος συνταγματάρχης, 272-274. 276-279. 288. 291. 295-311.
Χειμάρα, 262.
Χετζὰζ (Ἀραβία), 462. 468.
Χίος, 321έ.
Χίντεμπουργκ, Παῦλος φόν, στρατάρχης, 277-279. 287. 289. 298. 309.
Χίντζε, φόν, 213.
Χριστοδούλου, ἀξιωματικός, 266. 273. 277έ. 302.

Ὠρωπός, 445.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΧΑΣΜΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΕΤΑΞΑ
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΕ ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΣΙ
ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΣΙΑΡΤΣΙΑΝΗ
ΣΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
ΤΟΝ ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 2003
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΥΡΟΜΑΝΟΣ